હયાતુસ્સહાબા

હિસ્સા સૌમ

حياة الصّحابة (رض)

(حصّہ سوم)

◆ મુસન્નિફ ◆

હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ યુસુફ સા. કાંધલવી (રહ.)

◆ લિપ્યાંતર ◆

મૌલાના સુલેમાન મજાદરી

પબ્લીશર

૫ ૨ ૧ ૦

ફોન : (૦૨૭૩૯) ૨૭૦ ૧૧૨

હયાતુસ્સહાબા (રદિ.)

હિસ્સા સૌમ

حياة الصّحابةؓ

حصّہ سوم

-• મુસન્નિફ •-

હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ યુસુફ કાંધલવી (રહ.)

-• લિપ્યાંતર •-

મૌલાના સુલેમાન મજાદરી

પબ્લીશર્સ

નુરાની કુતુબખાના

રેલ્વે સ્ટેશન કે સામને, મુ.પો. છાપી, જિ. બનાસકાંઠા. (ઉત્તર ગુજરાત) (ઈન્ડિયા)

પિન – ૩૮૫ ૨૧૦ ફોન : (૦૨૭૩૯) ૨૭૦૧૧૨

પ્રકાશક કે દો બોલ

રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી પાકિઝા ઝિંદગીકો "સીરત" કેહતે હૈં ઇસી તરહ સહાબા (રદિ.) કી ઝિંદગીકે હાલાતકો "હયાતુસ્સહાબા" કેહતે હૈં. દઅવતકા કામ જબ બેરૂન મમાલિક (વિદેશ) મેં પંહોંચા તો હઝરત મૌલાના યુસુફ સા. (રહ.) ને અરબી ઝબાનમેં સહાબા (રદિ.) કે હાલાત પર **હયાતુસ્સહાબા** કિતાબ લિખી. યે એક ઐસી જામેઅ, માનેઅ ઔર અનમોલ કિતાબ હૈ કે ઉસમેં ઐસે વાકેઆત ઔર હાલાત લિખ્ખે હૈં, જો બહોતસી મુસ્તનદ કિતાબોંસે લિયે ગયે હૈં. ઇસ તરહ યેહ ઐસા ઇન્સાયક્લોપેડિયા તૈયાર હો ગયા જો સહાબા (રદિ.) કે ઝમાનેકી તસ્વીર સામને રખ દેતા હૈ. ઇસ કિતાબકા તઆરૂફ કરવાનેકી ઝરૂરત નહીં. યેહ કિતાબ ઇતની મકબૂલ ઔર આમ હુઇ કે પૂરી દુનિયામેં લાખોંકી તા'દાદમેં લોગ ઇસસે ફાઇદા ઉઠા રહે હૈં, યેહી ઇસકા તઆરૂફ હૈ.

ચૂંકે યેહ કિતાબ દુનિયાકી બહોતસી ઝબાનોંમેં છપ ચુકી હૈ, મગર ગુજરાતી જાનનેવાલે હઝરાત ઇસ અનમોલ ઝખીરાસે ફાઇદા ઉઠાનેસે મેહરૂમ થે ઔર યેહ કિતાબ ખાસ તૌર પર દઅવતકે કામમેં લગે હુએ હઝરાતકે લિયે દિલો-દિમાગકી ગિઝાકી હૈસિયત રખતી હૈ. લિહાઝા ગુજરાતી ઝબાન જાનનેવાલોંકી તમન્ના ઔર તલબ થી કે ઇસે ગુજરાતી લિપીમેં છાપા જાએ.

મગર જૈસા કે આપ જાનતે હૈં, યેહ કામ જિતના અહમ થા, ઉતનાહી મુશ્કિલ ભી થા. મગર હર કામકા એક વક્ત મુકર્રર હોતા હૈ. ખુદા તઆલાકી મદદ ઔર તૌફીક જબ શામિલે હાલ હોતી હૈ તો પહાડભી ઝર્રા બન જાતા હૈ ઔર સમંદરભી કતરા નઝર આતા હૈ.

લિહાઝા બડી મેહનત ઔર કોશિશકે બા'દ ઇસ કિતાબકો ગુજરાતી લિપીમેં શાએઅ કર રહે હૈં, જો આપકે હાથોંમેં હૈ. ખુદા તઆલાસે દુઆ હૈ કે ઇસ કિતાબકો પૂરી ઉમ્મતકી હિદાયતકા ઝરીઆ બનાએ ઔર ઝિયાદાસે ઝિયાદા ઇસસે ઉમ્મતકો ફાઇદા પહોંચાએ. આમીન.

મૌલાના સુલેમાન સા. મજાદરી
નુરાની કુતુબખાના, દ્વાપી.

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા
સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ મસ્જિદોંમેં નમાઝોંકે લિયે જમા હોતે થે, ખૂદ ઉન્હેં નમાઝોંકા કિતના શૌક થા ઔર દૂસરોંકો નમાઝોંકી કિતની તરગીબ દેતે થે ઔર નમાઝોંકે અવકાતકે બદલનેસે વોહ યેહ સમઝતે થે કે હમારા અસલ કામ એક હુકમે ખુદાવંદીસે દૂસરે હુકમમેં ઔર એક અમલે સાલેહસે દૂસરે અમલે સાલેહમેં લગના હૈ ઔર ઉન્હેં ઇન આ'માલકા હુકમ દિયા જાતા થા કે વોહ ઈમાન ઔર ઈમાની સિફાતકો પક્કા કરેં, ઈલ્મ ઔર ઈલ્મ વાલે આ'માલકો ફૈલાએં ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રકો ઝિંદા કરેં ઔર દુઆકો ઔર ઉસકે કુબૂલ હોનેકી શર્તોંકો કાઈમ કરેં, ચુનાંચે વોહ કિસ તરહ ઇન આ'માલકી વજહસે અપને દુન્યવી મશાગલોંકો છોડ દિયા કરતે થે, ઐસા મા'લૂમ હોતા થા કે ઉન્હેં ઝાહિરી શકલોંકી તરફ કોઈ તવજ્જોહ નહીં હૈ, બલકે વોહ તો ઉસ ઝાતસે બરાહે રાસ્ત ફાઈદા હાસિલ કરતે હૈં, જો તમામ ચીઝોં ઔર શકલોંકો પૈદા કરને વાલી ઔર ઉનમેં તસર્રૂફ કરને વાલી હૈ	૧૨૬
નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા નમાઝકી તરગીબ દેના	૧૨૭
હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કા નમાઝકી તરગીબ દેના	૧૩૧
નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા નમાઝકા શૌક ઔર નમાઝકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ	૧૩૪
નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કા નમાઝકા શૌક ઔર ઉસકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરના	૧૪૧
મસ્જિદેં બનાના	૧૪૫
મસ્જિદોંકો પાક સાફ રખના	૧૫૦
મસ્જિદોંકી તરફ પૈદલ ચલના	૧૫૧
મસ્જિદેં ક્યૂં બનાઈ ગઈં ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) ઉનમેં કૌનસે આ'માલ કરતે થે	૧૫૩
હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહે વ	

મઝમૂન	સફા

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ ઇલ્મે ઇલાહી હાસિલ કરનેકા શૌક રખતે થે

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા

મઝમૂન	સફા

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ જુમ્અહમેં, જમાઅતોંમેં, હજ ઔર ગઝવાતમેં ઔર તમામ હાલાતમેં બયાન કિયા કરતે થે ઔર લોગોંકો અલ્લાહકા હુકમ માનનેકી તરગીબ દિયા કરતે થે, ચાહે અલ્લાહકે હુકમ, મુશાહદે ઔર તજુર્બેકે

મઝમૂન	સફા
હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કા બયાન	૬૭૦
હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કા બયાન	૬૭૧
નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ સફરો હઝરમેં લોગોંકો વઅઝો નસીહત કિયા કરતે થે ઔર દૂસરોંકી નસીહત કુબૂલ કિયા કરતે થે ઔર કિસ તરહ દુનિયાકી ઝાહિરી ચીઝોં ઔર ઉસકી લઝ્ઝતોંસે નિગાહ હટા કર આખિરતકી નેઅમતોં ઔર લઝ્ઝતોંકી તરફ ફેર લેતે થે ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ઈસ તરહ ડરાતે કે આંખોંસે આંસુ જારી હો જાતે ઔર દિલ ડરને લગ જાતે, ગોયા કે આખિરત ઉનકે સામને એક ખુલી હુઇ હકીકત થી ઔર મહશરકે હાલાત ઉનકી આંખોંકે સામને હર વક્ત રેહતે થે ઔર વોહ કિસ તરહ અપને વઅઝો નસીહતકે ઝરીએ ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહકે હાથોંકો પકડકર ઉન્હેં આસમાનોં ઔર ઝમીનકે પૈદા કરને વાલેકી તરફ મુતવજ્જેહ કરતે ઔર ઈસ તરહ અપને વઅઝો નસીહતકે ઝરીએ શિર્કે જલી ઔર ખફી કી તમામ બારીક રગોં કો કાટ દેતે	**૬૭૨**
નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નસીહતેં	૬૭૨
અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૭૯
અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૮૪
હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૮૬
હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૮૭
હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૮૯
હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૯૪
હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કી નસીહતેં	૬૯૬
હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કી નસીહતેં	૭૦૪
હઝરત હુઝૈફા બિન યમાન (રદિ.) કી નસીહતેં	૭૦૫
હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કી નસીહતેં	૭૦૭
હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કી નસીહતેં	૭૦૯
હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) કી નસીહતેં	૭૧૦

સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ ગૈબ પર ઇમાન લાયા કરતે થે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બતાઇ હુઇ ખબરોંકે મુકાબલેમેં ફાની લઝ્ઝતોં, ઇન્સાનકે અપને મુશાહદોં, વક્તી મેહસૂસાત ઔર માદ્દી તજુર્બોંકો છોડ દેતે થે ઔર ઐસે મા'લૂમ હોતા થા, ગોયા ઉન્હોંને ગૈબી ઉમૂરકો અપની આંખોંસે દેખ લિયા થા ઔર અપને મુશાહદોંકો વોહ ઝુઠલા દિયા કરતે થે

ઇમાન કી અઝમત

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈર્દગિર્દ બૈઠે હુએ થે ઔર ચંદ સાથીયોં સમેત હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી હમારે સાથ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે દરમ્યાનમેં સે ઉઠકર ચલે ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો વાપસ આનેમેં કાફી દેર હો ગઇ. હમેં ઈસ બાતકા ડર હુવા કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નહીં હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અકેલે ગએ હૈં. અકેલે હોનેકી વજહસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કિસી દુશ્મનકી તરફસે કોઇ તકલીફ ન પહોંચ જાએ. ઈસ લિયે હમ સબ ઘભરાકર ખડે હો ગએ.

સબસે પેહલે મૈં ઘભરાકર ઉઠા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તલાશ કરને નિકલા. ચલતે ચલતે અન્સારકે કબીલા બનૂ નજ્જાર કે એક બાગકે પાસ પહોંચા ઔર મૈંને ઉસ બાગકા ચક્કર લગાયા, તાકે મુઝે બાગકા કોઈ દરવાઝા મિલ જાએ, લેકિન મુઝે કોઇ દરવાઝા ન મિલા. ફિર મુઝે એક નાલી નઝર આઇ, જો બાહરકે એક કુંવેસે બાગકે અંદર જા રહી થી. મૈં સિમટકર (ઉસ નાલીસે) અંદર ચલા ગયા તો દેખા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાં મૌજૂદ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! તુમ હો?

મૈંને કહા, જી હાં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે દરમ્યાન તશરીફ રખતે થે, ફિર ઉઠકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ચલે ગએ. ફિર કાફી દેર ગુઝર ગઈ, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાપસ ન આએ. હમેં ઈસ બાતકા ડર હુવા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અકેલે હૈં. હમમેં સે કોઈ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નહીં હૈ, તો ઈસ અકેલેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કોઈ તકલીફ ન પહોંચા દે. ઈસ ખયાલસે હમ સબ ઘભરા ગએ. સબસે પેહલે મૈં ઘભરાકર વહાંસે ઉઠા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઢૂંઢને લગ ગયા. ઢૂંઢતે ઢૂંઢતે મૈં ઈસ બાગ તક પહોંચ ગયા. (બાગકા દરવાઝા મુઝે મિલા નહીં, ઈસ લિયે) મૈં લોમડીકી તરહ સુકડ કર (નાલીસે) અંદર આ ગયા હું ઔર વોહ તમામ લોગ મેરે પીછે પીછે આ રહે હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપને દો જૂતે (નિશાનીકે તૌર પર) દેકર ફરમાયા, મેરે યેહ દોનોં જૂતે લે જાઓ ઔર ઈસ બાગકે બાહર તુમ્હેં જો યેહ ગવાહી દેતા હુવા મિલે કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર વોહ દિલસે ઈસ પર યકીન કર રહા હો, ઉસે જન્નતકી બશારત દે દેના.

મુઝે સબસે પેહલે હઝરત ઉમર (રદિ.) મિલે. ઉન્હોંને પૂછા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! યેહ જૂતે ક્યા હૈં ? મૈંને કહા, યેહ દોનોં જૂતે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હૈં, જિન્હેં દેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ભેજા હૈ કે મુઝે જો ભી યેહ ગવાહી દેતા હુવા મિલે, કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર દિલસે ઈસ પર યકીન કર રહા હો, મૈં ઉસે જન્નતકી બશારત દે દું.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મેરે સીને પર (ઈસ ઝોરસે) મારા કે મૈં સુરીનકે બલ પર ઝમીન પર ગિર પડા ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)! વાપસ જાઓ. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં વાપસ ગયા ઔર રોકર ફરિયાદ કરને લગા. હઝરત ઉમર (રદિ.) મેરે પીછે પીછે આ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! તુમ્હેં ક્યા હુવા ?

મૈંને કહા, મુઝે ઉમર (રદિ.) બાહર મિલે થે. જો બશારત દેકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ભેજા થા, વોહ મૈંને ઉન્હેં સુનાઈ તો ઉન્હોંને મેરે સીને પર ઈસ ઝોરસે દો હાથ મારે કે મૈં સુરીનકે બલ ગિર ગયા ઔર ઉન્હોંને મુઝસે કહા, વાપસ ચલે જાઓ. (ઈતનેમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી વહાં પહોંચ ગએ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ફરમાયા, અય ઉમર (રદિ.) ! તુમને ઐસા ક્યૂં કિયા ?

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માંબાપ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન હોં, ક્યા આપ સલ્લલ્લાહુ

અલૈહિ વ સલ્લમને અપને દો જૂતે દેકર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો ઈસ લિયે ભેજા હૈ કે ઉન્હેં જો આદમી ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હુવા મિલે કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર વોહ દિલસે ઉસકા યકીન કર રહા હો તો યેહ ઉસે જન્નતકી બશારત દે દેં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઐસા ન કરેં, ક્યૂંકે મુઝે ઈસ બાતકા ડર હૈ કે લોગ ઈસ બશારતકો સુનકર ઉસી પર ભરોસા કર લેંગે (ઔર ઝિયાદા નેક અમલ કરના છોડ દેંગે.) આપ લોગોંકો અમલ કરને દેં. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અચ્છા, ઈન્હેં અમલ કરને દો.[૧]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક રાતમેં બાહર નિકલા તો દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અકેલે જા રહે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ કોઈ નહીં હૈ. મૈંને અપને દિલમેં કહા, શાયદ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ચલનેસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નાગવારી હો, ઈસ લિયે મૈં થોડી દૂરસે ઐસી જગહ ચલને લગા, જહાં ચાંદકી રોશની નહીં પડ રહી થી. ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુડકર દેખા ઔર ફરમાયા, યેહ કૌન હૈ ?

મૈંને કહા, અલ્લાહ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન કરેં, મૈં અબૂઝર (રદિ.) હું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂઝર (રદિ.) ! ઈધર આઓ. મૈં કુછ દેર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ચલા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિયાદા માલવાલે કિયામતકે દિન કમ સવાબ વાલે હોંગે. અલબત્તા જિસકો અલ્લાહને ખૂબ માલ દિયા ઔર અપને દાએં બાએં, આગે પીછે માલ ખૂબ લુટાયા ઔર નેકીકે કામોંમેં ખૂબ ખર્ચ કિયા તો વોહ માલદાર ભી કિયામતકે દિન ઝિયાદા અજ્રો સવાબ વાલા હોગા. ફિર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થોડી દૂર ઔર ચલા. ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, તુમ યહાં બૈઠ જાઓ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે એક વસીઅ હમવાર મૈદાનમેં બિઠા દિયા, જિસકે ઈર્દગિર્દ પત્થર હી પત્થર થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, મેરે વાપસ આને તક યહીં બૈઠે રેહના.

યેહ ફરમા કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક પથરીલે મૈદાનમેં ચલના શુરૂ કર દિયા ઔર ચલતે ચલતે ઈતની દૂર ચલે ગએ કે મુઝે નઝર નહીં આ રહે થે. ફિર કાફી દેરકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાપસ આએ તો મૈંને દૂરસે સુના કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે થે, અગરચે વોહ ઝિના કરે ઔર ચોરી કરે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ પહોંચ ગએ તો મુઝસે રહા

૧ જમઉલ ફવાઈદ, ૧-૭

ન ગયા ઔર મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે, આપ ઈસ પથરીલે મૈદાનમેં કિસસે બાતેં કર રહે થે ? મુઝે તો આપકી બાતોંકા જવાબ દેતા હુવા કોઈ સુનાઈ ન દિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યહ જિબ્રાઈલ અલૈહિસ્સલામ થે, જો ઈસ પથરીલે મૈદાનકે કિનારેમેં મેરે સામને આએ થે ઔર ઉન્હોંને કહા થા કે આપ અપની ઉમ્મતકો યેહ ખુશખબરી સુના દેં કે જો ઈસ હાલમેં મરે કે વોહ અલ્લાહકે સાથ કિસીકો શરીક ન કરતા હો, વોહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા. મૈંને કહા, અગર્ચે વોહ ઝિના કરે ઔર ચોરી કરે ? હઝરત જિબ્રાઈલ અલૈહિસ્સલામને કહા, જી હાં. (હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે) મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અગર્ચે વોહ ચોરી કરે ઔર ઝિના કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જી હાં, અગર્ચે વોહ શરાબ પીએ.[૧]

બુખારી, મુસ્લિમ ઔર તિરમિઝી કી ઈસ જૈસી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ચૌથી બારમેં ફરમાયા, ચાહે અબૂઝરકી નાક ખાકમેં મિલ જાએ. (યા'ની ઐસા હી હોગા, અગર્ચે અબૂઝર (રદિ.) કી રાય યેહ હૈ કે ઐસા ન હો.)

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બુઢ્ઢે દેહાતી થે, જિન્હેં અલકમા બિન ઉલાસા કહા જાતા થા. ઉન્હોંને એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં બહોત બુઢ્ઢા હું, અબ ઈસ ઉમ્રમેં કુર્આન નહીં સીખ સકતા હું, લેકિન મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર મુઝે ઈસકા પક્કા યકીન હૈ.

જબ વોહ બડે મિયાં ચલે ગએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ આદમી બડા સમઝદાર હૈ યા ફરમાયા, તુમ્હારા યેહ સાથી બડા સમઝદાર હૈ.[૨]

હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે મૈં ઐસા કલિમા જાનતા હું કે જો આદમી ભી ઉસે સચ્ચે દિલસે કહેગા, વોહ આગ પર ઝરૂર હરામ હો જાએગા. ઈસ પર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને કહા, ક્યા મૈં આપકો બતાઉં, વોહ કલિમા કૌન સા હૈ ? યેહ વોહ કલિમએ ઈખ્લાસ હૈ, જિસ પર અલ્લાહને મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકે સહાબાકો જમાએ રખ્ખા ઔર યેહ વોહ તક્વા વાલા કલિમા હૈ, જિસકી

---

૧ જમઉલ ફવાઈદ, ૧-૭
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૦, ઈસાબા, ૨-૫૬૦

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ચચા અબૂ તાલિબકો મરતે વક્ત બહોત તરગીબ દી થી. યા'ની ઈસ બાતકી ગવાહી દેના કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.[૧]

હઝરત યઅલા બિન શદ્દાદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ હઝરત શદ્દાદ (રદિ.) ને મુઝે યેહ વાકિઆ સુનાયા ઉસ વક્ત હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ભી ઉસ મજ્લિસમેં મૌજૂદ થે ઔર વોહ મેરે વાલિદકી તસ્દીક કર રહે થે. મેરે વાલિદને ફરમાયા કે એક દિન હમ લોગ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમમેં કોઈ અજનબી યા'ની અહલે કિતાબ (યહૂદી) મેં સે હૈ ? હમને અર્ઝ કિયા, નહીં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ !

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, દરવાઝા બંદ કર દો. (હમને દરવાઝા બંદ કર દિયા) ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અપને હાથ ઉપર ઉઠાઓ ઔર લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કહો. ઈસ લિયે હમને કુછ દેર અપને હાથ ઉઠાએ રખ્ખે. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી હાથ ઉઠાએ હુએ થે.) ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને હાથ નીચે કિયે. (ઔર હમને ભી નીચે કિયે.) ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! અય અલ્લાહ ! તૂને મુઝે યેહ કલિમા દેકર ભેજા ઔર ઈસ પર ઈમાન લાનેકા હુક્મ દિયા ઔર ઈસ પર જન્નતકા તૂને વા'દા કિયા ઔર તૂ વા'દા ખિલાફી કભી નહીં કરતા. ફિર ફરમાયા, ગૌરસે સુનો, તુમ્હેં ખુશખબરી હો, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હારી મગફિરત ફરમા દી હૈ.[૨]

હઝરત રિફાઆ જુહની (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ વાપસ આ રહે થે. જબ હમ કદીદ યા કુદૈદ મકામ પર પહોંચે તો કુછ લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપને ઘરવાલોંકે પાસ જાનેકી ઈજાઝત માંગને લગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકો ઈજાઝત દેને લગે. ફિર ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહ કી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, ઈન લોગોંકો ક્યા હો ગયા હૈ, કે ઉનકો દરખ્તકા વોહ હિસ્સા જો અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ હૈ, દૂસરે હિસ્સેસે ઝિયાદા નાપસંદ હૈ ?

બસ, ઈસ બાતકે સુનતે હી સબ રોને લગે. કોઈ ઐસા નઝર નહીં આ રહા થા, જો રો ન રહા હો. એક આદમીને કહા, ઈસકે બા'દ જો ઈજાઝત માંગેગા, વોહ યકીનન બડા નાદાન હોગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર ખૈરકી બાત કી ઔર ફરમાયા, મૈં અલ્લાહકે યહાં ઈસ બાતકી ગવાહી

---

૧ મજ્મા, ૧-૧૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૪
૨ હૈસમી, ૧-૧૯

દેતા હું કે જો બંદા ઈસ હાલમેં મરેગા કે વોહ ઈસ બાતકી સચ્ચે દિલસે ગવાહી દે રહા હો કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હું ઔર ફિર વોહ ઠીક ઠાક ચલતા રહે, તો વોહ ઝરૂર જન્નતમેં દાખિલ હોગા ઔર મેરે રબને મુઝસે વા'દા કિયા હૈ કે વોહ મેરી ઉમ્મતમેં સે સત્તર હઝાર આદમી જન્નતમેં હિસાબ કિતાબ ઔર અઝાબકે બગૈર દાખિલ કરેગા ઔર મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે આપ લોગ ઔર આપ લોગોંકે નેક માં બાપ ઔર નેક બીવી બચ્ચે જન્નતમેં પેહલે અપને ઠિકાનોંમેં પહોંચ જાએંગે, ફિર વોહ સત્તર હઝાર જન્નતમેં દાખિલ હોંગે.[1]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા થા કે ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈજાઝત માંગેગા, વોહ યકીનન બડા નાદાન હોગા.

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ફલાં, તુમને ઐસે ઔર ઐસે કિયા હૈ ? ઉસને કહા, નહીં, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે અલાવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, મૈંને ઐસે નહીં કિયા. ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મા'લૂમ થા કે ઉસને યેહ કામ કિયા હૈ, ઈસ લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે કઈ બાર પૂછા, (લેકિન વોહ હર બાર યેહી જવાબ દેતા રહા) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ચૂંકે તુમ 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કી તસ્દીક કર રહે હો, ઈસ લિયે તુમ્હારે ઈસ ગુનાહકો મિટા દિયા ગયા.[2]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુકી તસ્દીક કરનેકી વજહસે તુમ્હારે ઝૂઠકા કફ્ફારા હો ગયા.[3]

હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે એક આદમીને ઝૂઠી કસમ ખાઈ ઔર યૂં કહા કે ઉસ અલ્લાહકી કસમ ! જિસકે અલાવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. તો (ઝૂઠી કસમ ખાનેકા ગુનાહ મઆફ કર દિયા ગયા, ક્યૂંકે ઉસને કસમકે સાથ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુકે અલ્ફાઝ ભી કેહ દિયે તો ઈન અલ્ફાઝકી બરકતસે વોહ ગુનાહ મઆફ હો ગયા.)

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જહન્નમી લોગ જબ જહન્નમમેં ઈકટ્ઠે હો જાએંગે ઔર ઉનકે સાથ કુછ કિબ્લેકો માનને વાલે યા'ની કુછ મુસલમાન ભી હોંગે, તો વોહ કાફિર મુસલમાનોંસે કહેંગે કે ક્યા તુમ લોગ મુસલમાન નહીં થે ? વોહ મુસલમાન જવાબ દેંગે, ક્યૂં નહીં ? હમ તો મુસલમાન થે.

૧ હૈસમી, ૧-૨૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૮૭
૨ હૈસમી, ૧૦-૮૩
૩ હૈસમી, ૧૦-૮૩

કુફ્ફાર કહેંગે, તુમ્હારે ઈસ્લામકા તુમ્હેં ક્યા ફાઈદા હુવા ? તુમ ભી હમારે સાથ જહન્નમમેં આ ગએ ? મુસલમાન જવાબમેં કહેંગે, હમારે કુછ ગુનાહ થે, જિનકી વજહસે હમ પકડે ગએ ઔર જહન્નમમેં ડાલ દિયે ગએ. મુસલમાનોંકે ઈસ જવાબકો અલ્લાહ સુનેંગે ઔર (ફરિશ્તોંકો) હુકમ દેંગે. ચુનાંચે જહન્નમમેં જિતને કિબ્લેકો માનને વાલે મુસલમાન હોંગે, વોહ સબ ઉસમેં સે નિકાલ દિયે જાએંગે.

જબ જહન્નમમેં બાકી રેહ જાને વાલે કાફિર યેહ મંઝર દેખેંગે તો વોહ કહેંગે, અય કાશ ! હમ ભી મુસલમાન હોતે, તો જૈસે યેહ નિકલ ગએ, હમ ભી જહન્નમસે નિકલ જાતે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અઊઝુ બિલ્લાહિ મિનશ્શયતાનિર્રજીમ પઢ કર યેહ આયતેં પઢીં..

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُّبِيْنٍ ٥ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْ لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِيْنَ

અલિફ લામ રૉ ! તિલ્ક આયાતુલ્ કિતાબિ વ કુર્આનિમ્ મુબીન. રૂબમા યવદ્દુલ્લઝીન કફરૂ લવ્ કાનૂ મુસ્લિમીન.

'અલિફ-લામ-રૉ ! યેહ આયતેં હૈં કે એક કામિલ કિતાબ ઔર વાઝેહ કુર્આનકી. કાફિર લોગ બાર બાર તમન્ના કરેંગે, ક્યા ખૂબ હોતા, અગર વોહ મુસલમાન હોતે.'[1]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વાલોંમેં સે કુછ લોગ અપને ગુનાહોંકી વજહસે જહન્નમમેં ચલે જાએંગે, તો લાત ઔર ઉઝ્ઝા (બુતોં) કો માનને વાલે ઉનસે કહેંગે કે જબ તુમ ભી હમારે સાથ જહન્નમકી આગમેં હો, તો લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ કેહનેકા તુમ્હેં ક્યા ફાઈદા હુવા ? ઈસ પર અલ્લાહકો મુસલમાનોંકે હકમેં ગુસ્સા આ જાએગા. અલ્લાહ ઉન્હેં વહાંસે નિકાલ કર નહરે હયાતમેં ડાલ દેંગે. જિસસે ઉનકે જિસ્મ, જહન્નમકી જલનસે ઐસે સાફ હો જાએંગે, જૈસે ચાંદ ગરહનસે નિકલકર સાફ હો જાતા હૈ ઔર જન્નતમેં દાખિલ હો જાએંગે ઔર જન્નતમેં યેહ લોગ જહન્નમીકે નામસે પુકારે જાએંગે.[2]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ચૂંકે ઉનકે ચેહરોંમેં કુછ સિયાહી હોગી, ઈસ લિયે યેહ લોગ જન્નતમેં જહન્નમીકે નામસે પુકારે જાએંગે. વોહ અર્ઝ કરેંગે, અય રબ ! તૂ હમારા યેહ નામ ખત્મ કર દે. અલ્લાહ ઉન્હેં જન્નતકી નહરમેં નહાનેકા હુકમ દેંગે. વોહ ઉસ નહરમેં નહાએંગે તો (વોહ સિયાહી ચલી જાએગી ઔર) ઉનકા યેહ નામ ખત્મ હો જાએગા.[3]

---

૧ તબરાની
૨ તબરાની
૩ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૨-૫૪૬

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસ્લામ ભી ઐસે પુરાના હો જાએગા, જૈસે કપડેકે નકશો નિગાર પુરાને હો જાતે હૈં. કિસીકો મા'લૂમ ન હોગા કે રોઝા, સદકા ઔર કુર્બાની ક્યા ચીઝ હૈ ? અલ્લાહકી કિતાબ યા'ની કુર્આન પર એક રાત ઐસી આએગી કે ઉસકી એક આયત ભી ઝમીન પર બાકી ન રહેગી. (ફરિશ્તા ઝમીનસે સારા કુર્આન ઉઠાકર લે જાએગા) ઔર લોગોંકી મુખ્તલિફ જમાઅતેં બાકી રેહ જાએંગી, જિનકે બુઢ્ઢે મર્દ ઔર બુઢ્ઢી ઔરતેં કહેંગે, હમને અપને બાપ-દાદોંકો ઈસ કલિમા લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ પર પાયા થા, હમ ભી યેહી કલિમા પઢતે હૈં.

હઝરત સિલા (રાવી) ને પૂછા કે જબ વોહ લોગ નહીં જાનતે હોંગે કે રોઝા, સદકા ઔર કુર્બાની ક્યા ચીઝ હૈ, તો લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ પઢનેસે ઉન્હેં ક્યા ફાઈદા હોગા ? હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ઉનસે મુંહ ફેર લિયા. હઝરત સિલા ને દોબારા પૂછા, તો હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને મુંહ ફેર લિયા. જબ તીસરી બાર પૂછા, તો હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, અય સિલા ! યેહ કલિમા ઉન્હેં આગસે નજાત દેગા, યેહ કલિમા ઉન્હેં આગસે નજાત દેગા, યેહ કલિમા ઉન્હેં આગસે નજાત દેગા.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે લોગોં મેં સે અલ્લાહ કે સાથ સબસે મા'મલા સાફ રખને વાલા ઔર અલ્લાહ સે સબસે ઝિયાદા જાનને વાલા વોહ આદમી હૈ, જો લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વાલોં સે સબસે ઝિયાદા મુહબ્બત કરને વાલા ઔર ઉનકી સબસે ઝિયાદા ઈઝઝત કરને વાલા હો.[૨]

હઝરત સાલિમ બિન અબીલ જઅદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કો કિસીને બતાયા કે હઝરત અબૂ સઅદ બિન મુનબ્બહ ને સો (૧૦૦) ગુલામ આઝાદ કિયે હૈં. હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, એક આદમીકે માલમેં સે સૌ ગુલામ બહોત ઝિયાદા હૈં, લેકિન અગર તુમ કહો તો મૈં તુમ્હેં ઈસસે ભી ઝિયાદા ફઝીલત વાલે (આ'માલ) બતા દું. એક તો વોહ ઈમાન, જો દિનો રાત હર વક્ત દિલસે ચિમટા રેહતા હો ઔર દૂસરે યેહ કે હર વક્ત તુમ્હારી ઝબાન અલ્લાહકે ઝિક્રસે તર રહે.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જૈસે અલ્લાહને તુમ્હારી રોઝીકો તુમ્હારે દરમ્યાન તકસીમ કર દિયા હૈ, ઉસી તરહ અખ્લાકકો ભી તુમ્હારે દરમ્યાન તકસીમ કર દિયા હૈ, ઔર અલ્લાહ માલ તો ઉસે ભી દે દેતે હૈં, જિસસે

૧ હાકિમ, ૪-૫૪૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૬
૩ હુલીયા, ૧-૨૧, તરગીબ, ૩-૫૫

મુહબ્બત હો. ઔર ઉસે ભી દે દેતે હૈં જિસસે મુહબ્બત ન હો, લેકિન ઈમાન સિર્ફ ઉસે હી દેતે હૈં, જિસસે મુહબ્બત હો.

ચુનાંચે અલ્લાહ જબ કિસી બંદેસે મુહબ્બત કરતે હૈં, તો ઉસે ઈમાન દે દેતે હૈં. ઇસ લિયે જો કંજૂસીકી વજહસે માલ ન ખર્ચ કર સકતા હો ઔર બુઝદિલીકી વજહસે દુશ્મનસે જિહાદ ન કર સકતા હો ઔર રાતોંકો મેહનત ન કર સકતા હો, ઉસે ચાહિયે કે વોહ ઈન કલિમાતકો ઝિયાદાસે ઝિયાદા કહા કરે..[૧]

'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વસુબ્હાનલ્લાહ'

ઈમાન કી મજાલિસ

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કિસી સહાબીસે મિલતે તો ઉસસે કેહતે, આઓ, થોડી દેર અપને રબ પર ઈમાનકો તાઝા કરેં.

એક દિન ઉન્હોંને યેહ બાત એક આદમીસે કહી. ઉસે ગુસ્સા આ ગયા ઔર ઉસને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા આપને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) કો નહીં દેખા કે વોહ આપકે ઈમાનકો છોડ કર એક ઘડીકા ઈમાન ઈખ્તિયાર કર રહે હૈં?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ ઈબ્ને રવાહા પર રહમ ફરમાએ. યેહ ઉન મજાલિસકો પસંદ કરતે હૈં, જિન પર ફરિશ્તે ફખ્ર કરતે હૈં.[૨]

હઝરત અતા બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) ને અપને એક સાથીસે કહા, આઓ, હમ એક ઘડી અપના ઈમાન તાઝા કર લેં. ઉસને કહા, ક્યા હમ પેહલેસે મો'મિન નહીં હૈં? હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને કહા, હૈં, લેકિન હમ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરેંગે તો ઈસસે હમારા ઈમાન બઢ જાએગા.

હઝરત શુરૈહ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) અપને કિસી સાથીકા હાથ પકડકર કેહતે, આઓ, હમારે સાથ કુછ દેર રહો, તાકે હમ ઈમાન તાઝા કર લેં ઔર ઝિક્રકી મજાલિસમેં (અલ્લાહકી ઝાત ઔર ઉસકી સિફાતકા આપસમેં ઝિક્ર કરને) બૈઠ જાએં.[૩]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૯૦, તરગીબ, ૩-૯૫
૨ તરગીબ, ૩-૬૩, બિદાયા, ૪-૨૫૮
૩ બૈહકી

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) મેરા હાથ પકડકર કહા કરતે, આઓ, હમ કુછ દેર અપના ઈમાન તાઝા કર લેં, ક્યૂંકે દિલ ઉસ હાંડીસે ભી જલ્દી ઉલટ જાતા હૈ, જો ખૂબ ઝોર શોરસે ઉબલ રહી હો.[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) મુઝસે મિલતે તો મુઝે કેહતે, અય ઉવૈમિર ! ઝરા બૈઠ જાઓ. કુછ દેર (ઈમાનકા મુઝાકરા કર લેં.) ચુનાંચે હમ બૈઠ કર કુછ દેર (ઈમાનકા) મુઝાકરા કર લેતે. ફિર મુઝસે ફરમાતે, યેહ ઈમાનકી મજ્લિસ હૈ. ઈમાન તુમ્હારે કુર્તેકી તરહ હૈ, જિસે તુમ પેહને હુએ હોતે હો. ફિર તુમ ઉસે ઉતાર લેતે હો. ઉતારા હુવા હોતા હૈ, ફિર તુમ ઉસે પેહન લેતે હો ઔર દિલ ઉસ હાંડીસે ભી જલ્દી પલટ જાતા હૈ, જો ખૂબ ઝોરશોરસે ઉબલ રહી હો.[૨]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) અપને સાથીયોંમેં એક દોકા હાથ પકડ લેતે ઔર ફરમાતે, હમારે સાથ કુછ દેર રહો, તાકે હમ અપના ઈમાન બળ્હા લેં ઔર ફિર હમ અલ્લાહ (કી ઝાતો સિફાત) કા ઝિક્ર કરતે.[૩]

હઝરત અસ્વદ બિન બિલાલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે સાથ ચલ રહે થે કે ઇતનેમેં ઉન્હોંને ફરમાયા, આઓ, કુછ દેર બૈઠકર ઈમાન તાઝા કરેં.[૪]

ઈમાન તાઝા કરના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અપના ઈમાન તાઝા કરતે રહો. સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ અપના ઈમાન કૈસે તાઝા કરેં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ ઝિયાદાસે ઝિયાદા કહા કરો.[૫]

૧ હાફિઝ અબુલ કાસિમ
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૧૦૧
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧૦-૨૦૭
૪ હુલીયા, ૧-૨૩૫
૫ હૈસમી, ૧-૮૨, તરગીબ, ૩-૭૫

અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી બાત કો સચ્ચા માનના ઔર ઉસકે મુકાબલે મેં ઇન્સાની તજુર્બાત ઔર મુશાહદાત કો ગલત સમઝના

હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે મેરે ભાઇકો દસ્ત (જુલાબ) આ રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે શહદ પિલાઓ, (ક્યૂંકે અલ્લાહને ફરમાયા હૈ કે શહદમેં લોગોંકે લિયે શિફા હૈ.) વોહ આદમી ગયા ઔર ઉસને જાકર અપને ભાઇકો શહદ પિલાયા ઔર ફિર આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને ઉસે શહદ પિલાયા, ઇસસે દસ્ત ઔર ઝિયાદા આને લગે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાઓ ઔર ઉસે શહદ પિલાઓ.

ઉસને જાકર શહદ પિલાયા ઔર ફિર આકર અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉસકો દસ્ત તો ઔર ઝિયાદા આને લગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ સચ ફરમાતે હૈં ઔર તુમ્હારે ભાઇકા પેટ ગલત કેહતા હૈ. જાઓ ઔર ઉસે શહદ પિલાઓ. અબ જાકર ઉસને ભાઇકો શહદ પિલાયા તો વોહ ઠીક હો ગયા.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કી બીવી હઝરત ઝૈનબ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) જબ ઝરૂરત પૂરી કરકે ઘર વાપસ આતે ઔર દરવાઝે પર પહોંચતે તો ખંખારતે ઔર થૂકતે, તાકે ઐસા ન હો કે વોહ અચાનક અંદર આએં ઔર હમેં કિસી નામુનાસિબ હાલતમેં દેખ લેં.

ચુનાંચે વોહ એક દિન આએ ઔર ઉન્હોંને ખંખારા. ઉસ વક્ત મેરે પાસ એક બુઢી ઔરત થી, જો પિત્તકા મંતર પઢકર મુઝ પર દમ કર રહી થી. મૈંને ઉસે પલંગકે નીચે છુપા દિયા. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) અંદર આકર મેરે પાસ બૈઠ ગએ. ઉનકો મેરી ગરદનમેં એક ધાગા નઝર આયા. ઉન્હોંને કહા, યેહ ધાગા કૈસા હૈ ? મૈંને કહા, ઇસ પર મંતર પઢકર કિસીને મુઝે દિયા હૈ.

ઉન્હોંને ધાગા પકડકર કાટ દિયા ઔર ફરમાયા, અબ્દુલ્લાહકે ઘરવાલોંકો શિર્કકી કોઇ ઝરૂરત નહીં. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે મંતર, તઅવીઝ ઔર ગંડા યેહ સબ શિર્ક હૈ (બશર્તે કે ઇન ચીઝોંકો ખૂદ હી

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૨-૫૭૫

અસર કરને વાલા સમઝે.) મૈંને ઉનસે કહા, આપ યેહ કૈસે કેહ રહે હૈં ? મેરી આંખ દુખને આ ગઇ થી. મૈં ફલાં યહૂદીકે પાસ જાયા કરતી થી, વોહ દમ કિયા કરતા થા. જબ ભી વોહ દમ કરતા, મેરી આંખ ઠીક હો જાતી.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ સબ કુછ શૈતાનકી તરફસે થા. શૈતાન તુમ્હારી આંખ પર હાથસે કૂચા મારતા થા (જિસસે આંખ દુખને લગ જાતી થી) જબ વોહ યહૂદી દમ કરતા તો વોહ અપના હાથ પીછે હટા લેતા (જિસસે આંખ ઠીક હો જાતી.) તુમ્હેં યેહ કાફી થા કે તુમ ઉસ મૌકે પર યેહ દુઆ પળ્હ લેતીં, જો કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પળ્હા કરતે થે..

اَذْهِبِ الْبَأسَ رَبَّ النَّاسِ اِشْفِ وَاَنْتَ الشَّافِيْ لَا شِفَاءَ اِلَّا شِفَائُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا

અઝહિબિલ્ બઅ્સ રબ્બન્નાસિ ઇશ્ફિ વઅન્તશ્ શાફી લાશિફાઅ ઇલ્લા શિફાઉક શિફાઅલ્લા યુગાદિરુ સકમા.

હઝરત ઇકરમા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને રવાહા (રદિ.) અપની બીવીકે પેહલૂમેં લેટે હુએ થે. ઉનકી બાંદી ઘરકે કોનેમેં (સો રહી) થી. યેહ ઉઠકર ઉસકે પાસ ચલે ગએ ઔર ઉસમેં મશ્ગૂલ હો ગએ. ઉનકી બીવી ઘબરાકર ઉઠી ઔર ઉનકો બિસ્તર પર ન પાયા તો ઉઠકર બાહર ચલી ગઇ ઔર ઉન્હેં બાંદીમેં મશ્ગૂલ દેખા. વોહ અંદર વાપસ આઇ ઔર છુરી લેકર બાહર નિકલી. ઇતનેમેં યેહ ફારિગ હોકર ખડે હો ચુકે થે ઔર અપની બીવીકો રાસ્તેમેં મિલે. બીવીને છુરી ઉઠાઇ હુઇ થી.

ઉન્હોંને પૂછા, ક્યા બાત હૈ ? બીવીને કહા, હાં, ક્યા બાત હૈ ? અગર મૈં તુમ્હેં વહાં પા લેતી, જહાં મૈંને તુમ્હેં દેખા થા, તો મૈં તુમહારે કંધોંકે દરમ્યાન યેહ છુરી ઘોંપ દેતી. હઝરત ઇબ્ને રવાહા (રદિ.) ને કહા, તુમને મુઝે કહાં દેખા થા ? ઉન્હોંને કહા, મૈંને તુમ્હેં બાંદીકે પાસ દેખા થા.

હઝરત ઇબ્ને રવાહા (રદિ.) ને કહા, તુમને મુઝે વહાં નહીં દેખા થા. મૈં બાંદીકે પાસ નહીં ગયા. મૈંને ઉસકે સાથ કુછ નહીં કિયા. અગર મૈંને ઉસકે સાથ કુછ કિયા હોતા તો મૈં જુનુબી (નાપાક) હોતા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નાપાકી કી હાલતમેં કુર્આન પળ્હનેસે હમેં મના ફરમાયા હૈ. (ઔર મૈં અભી કુર્આન પળ્હકર તુમ્હેં સુના દેતા હું.)

ઉનકી બીવીને કહા, અચ્છા, કુર્આન પળ્હો. ઉન્હોંને યેહ અશઆર ઇસ તરહ પળ્હે કે ઉનકી બીવી કુર્આન સમઝતી રહી. (મુહબ્બત બળ્હાનેકે લિયે મિયાં બીવીકા આપસમેં ઝૂઠ બોલના જાઇઝ હૈ.)

اَتَانَا رَسُوْلُ اللّٰهِ يَتْلُوْ كِتَابَهٗ كَمَا لَاحَ مَشْهُوْرٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٗ

'હમારે પાસ અલ્લાહકે રસૂલ આએ, જો અલ્લાહકી ઐસી કિતાબ પઢ્હતે હૈં, જો કે રોશન ઔર ચમકદાર ઔર સુબહકી તરહ ચમકતી હૈ.'

اَتٰى بِالْهُدٰى بَعْدَ الْعَمٰى فَقُلُوْبُنَا بِهٖ مُوْقِنَاتٌ اَنَّ مَا قَالَ وَاقِعٗ

'આપ લોગોંકે અંધેપનકે બા'દ હિદાયત લેકર આએ ઔર હમારે દિલોંકો યકીન હૈ કે આપને જો કુછ કહા હૈ, વોહ હોકર રહેગા.'

يَبِيْتُ يُجَافِيْ جَنْبَهٗ عَنْ فِرَاشِهٖ اِذَا اسْتَثْقَلَتْ بِالْمُشْرِكِيْنَ الْمَضَاجِعٗ

'જબ મુશ્રિક બિસ્તરોં પર ગેહરી નીંદ સો રહે હોતે હૈં, ઉસ વક્ત આપ ઈબાદતમેં સારી રાત ગુઝાર દેતે હૈં ઔર આપકા પેહલૂ બિસ્તરસે દૂર રેહતા હૈ.'

યેહ અશઆર સુનકર ઉનકી બીવી ને કહા, મૈં અલ્લાહ પર ઈમાન લાતી હું ઔર મૈં અપની નિગાહકો ગલત કરાર દેતી હું. ફિર સુબહકો હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર યેહ વાકિઆ સુનાયા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈતના હંસે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મુબારક દાંત નઝર આને લગે.[1]

હઝરત હબીબ બિન અબી સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અબૂ વાઈલ (રદિ.) સે કુછ પૂછને ગયા, તો ઉન્હોંને કહા કે હમ જંગે સિફ્ફીનમેં થે. એક આદમીને કહા, ક્યા આપને ઉન લોગોંકો નહીં દેખા, જો અલ્લાહકી કિતાબકી તરફ બુલાએ જા રહે હૈં? ઈસ પર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં, (મૈંને ઉન્હેં દેખા હૈ.)

હઝરત સહલ બિન હુનૈફ (રદિ.) ને (ઉસ આદમીકો) કહા, અપને આપકો કુસૂરવાર ઠહેરાઓ, ક્યૂંકે હમને સુલહે હુદૈબિયહકે દિન, જિસ દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર મુશ્રિકોંકે દરમ્યાન મુઆહદા હુવા થા, યેહ દેખા થા કે અગર હમ લડના મુફીદ સમઝતે, તો હમ મુશ્રિકોંસે લડ સકતે થે. (લેકિન હમને મુફીદ ન સમઝા. સુલહકે બા'દ) હઝરત ઉમર (રદિ.) ને (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં) અર્ઝ કિયા, ક્યા હમ હક પર ઔર યેહ મુશ્રિક બાતિલ પર નહીં હૈં? ક્યા હમારે શહીદ જન્નતમેં ઔર ઉનકે મક્તૂલ જહન્નમમેં નહીં જાએંગે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યૂં નહીં?

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, ફિર હમેં હમારે દીનમેં ક્યૂં દબાયા જા રહા હૈ? ઔર અભી અલ્લાહને હમારે દરમ્યાન ફૈસલા નહીં ફરમાયા, તો હમ વાપસ ક્યૂં જા રહે

૧ દાર કુત્ની, ૪૪-૪૫, તાલીકુલ મુગ્ની, ૪૫

હૈં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઈબ્નુલ ખત્તાબ ! મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હું, મુઝે અલ્લાહ તઆલા હરગિઝ ઝાએ' નહીં હોને દેંગે.

(ઈસસે હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ગુસ્સા ઠંડા ન હુવા, બલકે) વોહ ગુસ્સેમેં ભરે સીધે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ ગએ ઔર ઉનસે કહા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! ક્યા હમ હક પર ઔર યેહ મુશ્રિક બાતિલ પર નહીં ? હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ઈબ્ને ખત્તાબ ! યેહ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા ઈન્હેં હરગિઝ ઝાએ' નહીં હોને દેંગે. ફિર સૂરએ ફત્હ નાઝિલ હુઈ.[1]

એક રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હઝરત સહલ બિન હુનૈફ (રદિ.) ને કહા, અય લોગો ! અપની રાયકો નાકિસ સમઝો. મૈંને હઝરત અબૂ જન્દલ (રદિ.) (કો મુશ્રિકોંકી તરફ વાપસ કિયે જાને) કે દિન દેખા (કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં મુશ્રિકોંકી તરફ વાપસ કરનેકો માન લિયા, તો મુઝે ઈસસે ઈતની ઝિયાદા ગિરાની હુઈ) કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બાતકે ઈન્કારકી અગર મુઝમેં તાકત હોતી, તો ઉસ દિન મૈં ઝરૂર ઈન્કાર કર દેતા.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ફિર સૂરએ ફત્હ નાઝિલ હુઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો બુલાયા ઔર ઉન્હેં સૂરએ ફત્હ પઢકર સુનાંઈ.[2]

દઅવત ઈલલ્લાહકે બાબમેં સુલહે હુદૈબિયહકે કિસ્સેમેં બુખારીકી લંબી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ, જિસે હઝરત મિસ્વર બિન મખ્રમા (રદિ.) રિવાયત કરતે હૈં. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત અબૂ જન્દલ (રદિ.) ને કહા, અય મુસલમાનો ! મૈં તો મુસલમાન હોકર આયા થા ઔર મુઝે મુશ્રિકોંકી તરફ વાપસ કિયા જા રહા હૈ. ક્યા તુમ દેખ નહીં રહે હો કે મૈં કિતની મુસીબતેં ઉઠા રહા હું ? ઔર વાકઈ ઉન્હેં અલ્લાહકી ખાતિર સખ્ત મુસીબતેં પહોંચાઈ ગઈ થીં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા કે ક્યા આપ અલ્લાહકે સચ્ચે નબી નહીં હૈં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હું. ફિર મૈંને કહા કે ક્યા હમ હક પર ઔર હમારા દુશ્મન બાતિલ પર નહીં હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, તુમ ઠીક કેહતે હો.

મૈંને કહા, ફિર હમ ક્યૂં ઈતના દબકર સુલહ કરેં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હું. ઉસકી નાફરમાની નહીં કર સકતા ઔર વહી મેરા મદદગાર હૈ. મૈંને કહા, ક્યા આપને હમસે યેહ નહીં ફરમાયા થા કે હમ બૈતુલ્લાહ જાકર ઉસકા તવાફ કરેંગે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા,

---

૧ બુખારી, મુસ્લિમ, નસઈ
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૨૦૦

હાં, મૈંને કહા થા, લેકિન ક્યા મૈંને તુમકો યેહ ભી કહા થા કે હમ ઈસી સાલ બૈતુલ્લાહ જાએંગે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, નહીં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ બૈતુલ્લાહ ઝરૂર જાઓગે ઔર ઉસકા તવાફ કરોગે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ ગયા ઔર ઉનસે કહા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! ક્યા યેહ અલ્લાહકે સચ્ચે નબી નહીં હૈં ? ઉન્હોંને કહા, હૈં. મૈંને કહા, ક્યા હમ હક પર ઔર હમારા દુશ્મન બાતિલ પર નહીં હૈ ? હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, તુમ ઠીક કેહતે હો.

મૈંને કહા, ફિર હમ ઈતના દબ કર ક્યૂં સુલહ કરેં ? હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, અય આદમી ! વોહ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર વોહ અલ્લાહકી નાફરમાની નહીં કર સકતે ઔર અલ્લાહ ઉનકા મદદગાર હૈ. તુમ ઉનકા દામન મઝબૂતીસે થામે રખ્ખો, અલ્લાહકી કસમ ! વોહ હક પર હૈં.

મૈંને કહા, ક્યા ઉન્હોંને હમસે યેહ નહીં ફરમાયા થા કે હમ બૈતુલ્લાહ જાકર ઉસકા તવાફ કરેંગે ? ઉન્હોંને કહા, હાં, ઉન્હોંને કહા થા, લેકિન ક્યા ઉન્હોંને તુમસે યેહ ભી કહા થા કે તુમ ઈસી સાલ બૈતુલ્લાહ જાઓગે ? મૈંને કહા, નહીં. ઉન્હોંને કહા, તુમ બૈતુલ્લાહ ઝરૂર જાઓગે ઔર ઉસકા તવાફ કરોગે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અપની ઈસ ગુસ્તાખીકી મઆફીકે લિયે બહોતસે આ'માલે ખૈર કિયે.

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુદૈબિયહસે વાપસી પર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ

લિયગફિર લકલ્લાહુ મા તકદ્દમ મિન ઝમ્બિક વમા તઅખ્ખર

'તાકે અલ્લાહ તઆલા આપકી સબ અગલી પિછલી ખતાએં મઆફ ફરમા દેં.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આજ મુઝ પર એક આયત નાઝિલ હુઈ હૈ, જો મુઝે રૂએ ઝમીનકી તમામ ચીઝોંસે મેહબૂબ હૈ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તમામ સહાબા (રદિ.) કો યેહ આયત સુનાઈ.

સહાબા (રદિ.) ને કહા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપકો યેહ ખુશખબરી મુબારક હો. અલ્લાહને બતા દિયા કે આપકે સાથ ક્યા મા'મલા ફરમાએંગે, લેકિન યેહ ન પતા ચલા કે અલ્લાહ તઆલા હમારે સાથ ક્યા મા'મલા ફરમાએંગે ? ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ

مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ .... فَوْزًا عَظِيْمًا

લિયુદખિલલ્ મુઅમિનીન વલમુઅમિનાતિ જન્નાતિન્ તજરી મિન તહતિહલ અન્હાર સે લેકર ફૌઝન અઝીમા તક.

'તાકે અલ્લાહ તઆલા મુસલમાન મર્દોં ઔર મુસલમાન ઔરતોંકો ઐસી બેહિશ્ત મેં દાખિલ કરે જિનકે નીચે નેહરેં જારી હોંગી, જિનમેં વોહ હમેશા રહેંગે, તાકે ઉનકે ગુનાહ દૂર કર દે ઔર યેહ અલ્લાહકે નઝદીક બડી કામિયાબી હૈ.'[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુદૈબિયહ સે વાપસી મેં યેહ આયત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હુઈ..

اِنَّا فَتَحْنَا لَکَ فَتْحًا مُّبِيْنًا **ઈન્ના ફતહના લક ફત્હમ્ મુબીના**

'બેશક હમને આપકો એક ખુલ્લમ ખુલ્લા ફત્હ દી.' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કો (બૈતુલ્લાહકે કરીબ પહોંચ કર) ઉમરહ કરનેસે રોક દિયા ગયા થા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા (રદિ.) ને હુદૈબિયહમેં કુરબાનીકે જાનવર ઝબહ કર દિયે થે ઔર સબ પર બહોત ઝિયાદા રંજો ગમ છાયા હુવા થા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝ પર એક ઐસી આયત નાઝિલ હુઇ હૈ, જો મુઝે સારી દુનિયાસે ઝિયાદા પ્યારી હૈ ઔર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયતેં પઢકર સુનાઈ..

اِنَّا فَتَحْنَا لَکَ فَتْحًا مُّبِيْنًا لِيَغْفِرَ لَکَ اللّٰهُ

ઈન્ના ફતહના લક ફત્હમ્ મુબીના. લિયગ્ફિર લકલ્લાહુ... સે લેકર

..... مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِکَ وَمَا تَاَخَّرَ ..... عَزِيْزًا

મા તકદ્દમ મિન્ ઝમ્બિક વમા તઅખ્ખર ... અઝીઝા. તક.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપકો મુબારક હો. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૪-૧૮૩
૨ ઇબ્ને જરીર, ૨૬-૪૪

હઝરત મુજમ્મેઅ બિન જારીયા અન્સારી (રદિ.) પૂરા કુર્આન પળ્હે હુએ કારીયોંમેં સે થે. વોહ ફરમાતે હૈં કે હમ સુલહે હુદૈબિયહ કે વક્ત મૌજૂદ થે. જબ હમ વહાંસે વાપસ હુએ તો લોગ ઊંટોંકો દૌડા રહે થે. કુછ લોગોંને દૂસરોંસે પૂછા કે ઈન લોગોંકો ક્યા હુવા ? (યેહ ઊંટોંકો ઈતની તેઝ ક્યૂં દૌડા રહે હૈં ?)

ઉન લોગોંને બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર વહી નાઝિલ હુઈ હૈ, તો હમ ભી લોગોંકે સાથ સવારીયાં તેઝ દૌડાને લગે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ પહોંચે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુરાઉલ ગમીમ મકામકે નઝદીક અપની સવારી પર તશરીફ ફરમા થે. ધીરે ધીરે લોગ આપકે પાસ જમા હો ગએ. ફિર આપને 'ઈન્ના ફતહના લક ફત્હમ્મુબીના' પળ્હકર સુનાઈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે એક સહાબીને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા યેહ ફત્હ થી ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદકી જાન હૈ, યેહ યકીની તૌર પર ઝબરદસ્ત ફત્હ થી. આગે ઔર ભી હદીસ હૈ.[૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તુમ લોગ ફત્હે મક્કાકો બડી ફત્હ સમઝતે હો. ફત્હે મક્કા ભી બડી ફત્હ હૈ, લેકિન હમ સુલહે હુદૈબિયહકે દિન જો બૈઅતુર્રિદવાન હુઈ થી, ઉસે સબસે બડી ફત્હ સમઝતે હૈં. આગે ઔર ભી હદીસ હૈ.[૨]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ બડી ફત્હ સિર્ફ સુલહે હુદૈબિયહ હી કો સમઝતે થે.

હઝરત કૈસ બિન હજ્જાજ (રહ.) અપને એક ઉસ્તાદ સે નકલ કરતે હૈં કે જબ મુસલમાનોંને મિસર જીત લિયા ઔર મિસ્રી મહીનોંમેં 'બૂના' નામકા મહીના શુરૂ હો ગયા તો મુસલમાનોંકે અમીર હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કે પાસ મિસર વાલે આએ ઔર ઉન્હોંને કહા, અય અમીર સાહબ ! હમારી ઈસ દરિયાએ નીલ કે જારી રેહનેકે લિયે એક પુરાની રસમ હૈ. વોહ રસમ હમ અદા ન કરેં તો દરિયાએ નીલ કા પાની સૂખ જાતા હૈ.

હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ રસમ ક્યા હૈ ? મિસર વાલોંને કહા, વોહ રસમ યેહ હૈ કે જબ ઈસ (બૂના) મહીનેકી બારહ તારીખ હો જાતી હૈ તો હમ એક કુંવારી લડકીકી તલાશ કરતે હૈં, જો અપને માં બાપકે સાથ રેહતી હો. ફિર ઉસકે માં બાપકો (બહોતસા માલ દેકર) રાઝી કરતે હૈં. ફિર ઉસ લડકીકો સબસે ઉમદા ઝેવર ઔર કપડે પેહનાતે હૈં. ફિર ઉસે દરિયાએ નીલમેં ડાલ દેતે હૈં.

હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ કામ ઈસ્લામમેં નહીં હો સકતા. ઈસ્લામ અપનેસે પેહલેકે તમામ ગલત કામોંકો ખત્મ કર દેતા હૈ. વોહ મિસ્રી લોગ બૂના

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૧૮૩
૨ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૧૮૨, ઇબ્ને જરીર, ૨૬-૪૪

મહીનેમેં વહીં રહે. દરિયાએ નીલમેં પાની બિલકુલ નહીં થા. આખિરકાર મિસ્રીયોંને મિસર છોડકર જાનેકા ઈરાદા કર લિયા.

હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ખતમેં યેહ સારી તફસીલ લિખકર ભેજી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જવાબમેં યેહ લિખા કે તુમને જો કિયા, વોહ બિલકુલ ઠીક હૈ ઔર મૈં ઈસ ખતકે સાથ એક પરચા ભેજ રહા હું, ઉસે દરિયાએ નીલમેં ડાલ દો. ફિર આગે ઔર હદીસ ભી હૈ, જૈસે તાઈદાતે ગૈબીયાકે બાબમેં દરિયાઓંકે મુસખ્ખર હોનેકે ઝૈલમેં આએગી.

ઉસકે આખિરમેં યેહ હૈ કે હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને વોહ પરચા દરિયાએ નીલ મેં ડાલ દિયા. (યેહ જુમ્અહકા દિન થા.) હફ્તાકે દિન સુબહકો લોગોંને જાકર દેખા તો વોહ હૈરાન રેહ ગએ કે એક હી રાતમેં અલ્લાહ તઆલાને દરિયાએ નીલમેં પાની સોલહ હાથ ચળ્હા દિયા થા ઔર યૂં અલ્લાહ તઆલાને મિસર વાલોંકી ઈસ ગલત રસમકો ખત્મ કર દિયા ઔર આજ તક વોહ ખત્મ હૈ. (ઈસકે બિના હી દરિયાએ નીલમેં પાની મુસલસલ ચલ રહા હૈ.)[૧]

હઝરત સહમ બિન મિન્જાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ અલા બિન હઝરમી (રદિ.) કે સાથ એક ગઝવેમેં ગએ. હમ ચલતે ચલતે દારૈન જઝીરેકે પાસ પહોંચ ગએ. હમારે ઔર દારૈન વાલોંકે દરમ્યાન સમંદર થા. હઝરત અલા (રદિ.) ને યેહ દુઆ માંગી..

يَا عَلِيْمُ يَاحَلِيْمُ يَا عَلِيُّ يا عَظِيْمُ યા અલીમુ યા હલીમુ યા અલિય્યુ યા અઝીમુ

'હમ તેરે બંદે હૈં ઔર તેરે રાસ્તેમેં હૈં. તેરે દુશ્મનસે જંગ કરને આએ હૈં. અય અલ્લાહ ! દુશ્મન તક પહોંચનેકા હમારે લિયે રાસ્તા બના દે.' ઈસકે બા'દ હઝરત અલા (રદિ.) હમેં લેકર સમંદરમેં ઉતર ગએ ઔર હમ ભી ઉનકે સાથ ઘુસ ગએ, લેકિન સમંદરકા પાની હમારી ઝીનકી નમદોં તક ભી નહીં પહોંચા ઔર હમ લોગ ઉન તક પહોંચ ગએ.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે ભી ઈસ જૈસી હદીસ નકલ કી ગઈ હૈ. ઉસમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે કિસ્રાકે ગવર્નર ઈબ્ને મુકઅ્બિરને જબ હમેં (યૂં સમંદરમેં ચલકર આતે હુએ) દેખા તો ઉસને કહા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! હમ ઈન લોગોંસે નહીં લડ સકતે. (ઈનકે સાથ અલ્લાહકી ગૈબી મદદ હૈ) ફિર વોહ નાવમેં બૈઠકર ફારિસ ચલા ગયા.[3]

---

૧ ઈબ્ને અસાકિર

૨ હુલીયા, ૧-૭

3 હુલીયા, ૧-૮, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૮

અન્કરીબ જંગે કાદસિયહ કે દિન હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) કે દરિયાએ દજલા પાર કરનેકે બારેમેં હદીસેં આએંગી ઔર ઉનમેં હઝરત હુજર બિન અદી (રદિ.) કા યેહ કૌલ ભી આએગા કે આપ લોગોંકો પાર કરકે દુશ્મન તક પહોંચનેસે સિર્ફ પાનીકી યેહ બૂંદ યા'ની દરિયાએ દજલા રોક રહા હૈ. ફિર યેહ આયત પઢી..

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلاً

વમા કાન લિનફસિન્ અન્ તમૂત ઈલ્લા બિઈઝનિલ્લાહિ કિતાબમ્ મુઅજ્જલા

'ઔર કિસી આદમીકો મૌત આના મુમ્કિન નહીં, અલ્લાહકે હુક્મકે અલાવા. ઈસ તૌરસે કે ઉસકી મીઆદે મુઅય્યન (મુદ્દત) લિખી હુઈ રેહતી હૈ.'

ફિર હઝરત હુજર બિન અદી (રદિ.) ને અપના ઘોડા દરિયાએ દજલામેં ડાલ દિયા. જબ ઉન્હોંને ડાલા તો તમામ લોગોંને અપને જાનવર દરિયામેં ડાલ દિયે. જબ દુશ્મનકે લોગોંને ઉનકો (યૂં નદી પર ચલકર આતે હુએ) દેખા તો વોહ કેહને લગે, 'દેવ આ ગએ, દેવ આ ગએ' ઔર દુશ્મનકે લોગ (આખિરકાર) ભાગ ગએ.[૧]

હઝરત મુઆવિયહ બિન હરમલ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર (મદીના મુનવ્વરાકે પથરીલે મૈદાન) હર્રા મેં આગ નિકલી તો હઝરત ઉમર (રદિ.) હઝરત તમીમ (રદિ.) કે પાસ ગએ ઔર ઉનસે ફરમાયા, ઉઠો ઔર ઈસ આગકા ઈન્તિઝામ કરો. હઝરત તમીમ (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં કૌન હું ? મૈં ક્યા હું ? (તવાઝોઅ કરને લગે.) હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉન પર ઈસરાર કરતે રહે, યહાં તક કે હઝરત તમીમ (રદિ.) ખડે હો ગએ ઔર દોનોં આગકી તરફ ચલ પડે ઔર મૈં ઉનકે પીછે ચલને લગા.

વહાં પહોંચ કર હઝરત તમીમ (રદિ.) આગકો અપને હાથસે ધક્કા દેતે રહે કે વોહ આગ (ઉસ) ઘાટીમેં દાખિલ હો ગઈ (જિસમેં સે નિકલકર આઈ થી) ઔર આગકે પીછે હઝરત તમીમ (રદિ.) ભી ઘાટીકે અંદર ચલે ગએ. યેહ દેખકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાને લગે કે જિસને યેહ મંઝર નહીં દેખા, વોહ દેખને વાલેકે બરાબર નહીં હો સકતા. (ક્યૂંકે ઈસે દેખકર ઈમાન તાઝા હો ગયા હૈ.)

બહરૈનકે એક સાહબ અબૂ સકીના (રહ.) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબી (રદિ.) સે રિવાયત કરતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખંદક ખોદનેકા હુક્મ દિયા તો (ખંદક ખોદતે હુએ) સહાબાકે સામને એક ચટ્ટાન આ ગઈ, જિસને સહાબા (રદિ.) કો ખંદક ખોદનેસે રોક દિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખંદકકે એક કિનારે ચાદર રખકર ખડે હો ગએ ઔર કુદાલ લેકર યેહ આયત પઢી..

---

૧ ઇબ્ને અબી હાતિમ

وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّ عَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

વતમ્મત કલિમતુ રબ્બિક સિદકંવ્ વઅદલા. લા મુબદ્દિલ લિકલિમાતિહી વહુવસ્સમીઉલ્ અલીમ.

ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઝોરસે કુદાલ ચટ્ટાન પર મારી. ઉસસે ચટ્ટાનકા તિહાઇ હિસ્સા ટૂટકર ગિર પડા. હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) ખડે હુએ દેખ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કુદાલ મારનેકે સાથ એક ચમક ઝાહિર હુઇ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોબારા વહી કુદાલ મારી તો ચટ્ટાનકા દૂસરા તિહાઇ હિસ્સા ભી ટૂટકર ગિર પડા ઔર ફિર દોબારા એક ચમક ઝાહિર હુઇ, જિસે હઝરત સલમાન (રદિ.) ને દેખા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીસરી બાર વહી આયત પઢકર કુદાલ મારી તો ચટ્ટાનકા આખિરી તિહાઇ હિસ્સા ભી ટૂટકર ગિર ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખંદકસે બાહર તશરીફ લે આએ ઔર અપની ચાદર લેકર બૈઠ ગએ. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને દેખા કે આપ જબ ભી ચોટ મારતે તો ઉસકે સાથ એક ચમક ઝાહિર હોતી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય સલમાન ! ક્યા તુમને ઉસે દેખ લિયા ? હઝરત સલમાન (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપકો હક દેકર ભેજા હૈ, હાં, મૈંને ઉસે દેખા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ મૈંને પેહલી બાર ચોટ મારી થી, તો ઉસ વક્ત કિસ્રાકા શહેર મદાયન ઔર ઉસકે અતરાફકે ઇલાકે ઔર બહોત સારે શહેર મેરે સામને ઝાહિર કર દિયે ગએ, જિન્હેં મૈંને અપની આંખોંસે દેખા.

વહાં જો સહાબા (રદિ.) ઉસ વક્ત મૌજૂદ થે, ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અલ્લાહસે યેહ દુઆ કરેં કે વોહ યેહ તમામ શહેર ફત્હ કર કે હમેં દે દે ઔર ઉનકી ઔલાદકો હમારે લિયે માલે ગનીમત બના દે ઔર ઉનકે શહેરોંકો હમારે હાથોં ઉજાડ દે.

ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ ફરમાઇ ઔર ફરમાયા, મૈંને દૂસરી બાર ચોટ મારી તો કૈસર કે શહેર ઔર ઉસકે અતરાફકે ઇલાકે મેરે સામને ઝાહિર કર દિયે ગએ, જિન્હેં મૈંને અપની આંખોંસે દેખા.સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અલ્લાહસે યેહ દુઆ કરેં કે વોહ યેહ તમામ શહેર ફત્હ કર કે હમેં દે દે ઔર ઉનકી ઔલાદકો હમારે લિયે માલે ગનીમત બના દે ઔર ઉનકે શહેરોંકો હમારે હાથોં ઉજાડ દે.

ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ ઔર ફરમાયા, મૈંને તીસરી બાર ચોટ મારી તો હબ્શા કે શહેર ઔર ઉસકે અતરાફકે ઈલાકે મેરે સામને ઝાહિર કિયે ગએ, જિન્હેં મૈંને અપની આંખોંસે દેખા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તક હબ્શા વાલે તુમ્હેં છોડે રખેં, તુમ ભી ઉન્હેં છોડે રખ્ખો ઔર જબ તક તુર્ક તુમ્હેં છોડે રખેં, તુમ ભી ઉન્હેં છોડે રખ્ખો. (યેહ હુક્મ શુરૂમેં થા, બા'દ મેં યેહ હુક્મ મન્સૂખ હો ગયા ઔર હર મુલ્કમેં જાનેકા હુક્મ આ ગયા.)[૧]

હઝરત અમ્ર બિન ઔફ મુઝની (રદિ.) એક હદીસ ઝિક્ર ફરમાતે હૈં જિસમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ ઔર હઝરત સલમાન (રદિ.) સે કુદાલ લેકર ઈસ ઝોરસે ચટ્ટાન પર મારી કે વોહ ટુકડે ટુકડે હો ગઈ ઔર ઉસમેં સે એક રોશની નિકલી, જિસસે સારા મદીના રોશન હો ગયા ઔર ઐસે લગા, જૈસે કે અંધેરી રાતમેં ચિરાગ જલ રહા હો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઐસી તકબીર કહી, જૈસે દુશ્મન પર ફત્હકે વક્ત કહી જાતી હૈ ઔર મુસલમાનોંને ભી તકબીર કહી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોબારા કુદાલ મારી તો ફિર ઐસે હી હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીસરી બાર કુદાલ મારી તો ફિર ઐસે હી હુવા. ફિર હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ઔર મુસલમાનોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈસકા તઝકેરા કિયા ઔર ઉસ રોશનીકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પેહલી ચોટ લગનેસે મેરે સામને હીરહ મકામકે મહલ ઔર કિસ્રાકા મદાયન ઐસે રોશન હો ગયા, જૈસે કુત્તેકે નોકદાર દાંત ચમકતે હૈં ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝે બતાયા કે મેરી ઉમ્મત ઉન પર ગલબા હાસિલ કરેગી ઔર દૂસરી ચોટ લગાનેસે રૂમ કે સુર્ખ મહલ ઐસે રોશન હો ગએ, જૈસે કે કુત્તેકે નોકદાર દાંત ચમકતે હૈં ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝે બતાયા કે મેરી ઉમ્મત ઉન પર ગલબા હાસિલ કરેગી ઔર તીસરી ચોટ લગાનેસે સન્આ કે મહલ એસે રોશન હો ગએ, જૈસે કે કુત્તેકે નોકદાર દાંત ચમકતે હૈં ઔર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝે બતાયા કે મેરી ઉમ્મત ઉન પર ગલબા હાસિલ કરેગી. ઈસ લિયે તુમ સબ બશારત હાસિલ કરો.

યેહ સુનકર તમામ મુસલમાન બહોત ખુશ હુએ ઔર ઉન્હોંને કહા, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, સચ્ચા વા'દા હૈ ઔર જબ કુફ્ફારકી જમાઅતેં ખંદક પર પહોંચી તો મુસલમાનોંને કહા, યેહ તો વોહ હો રહા હૈ, જિસકી હમેં અલ્લાહ ઔર ઉસકે સચ્ચે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખબર દી થી ઔર અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે

૧ બિદાયા, ૪-૧૦૨

સચ્ચે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સચ ફરમાયા થા. (ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા.)

ઈસ વાકિઆને મુસલમાનોંકે ઈમાન ઔર ઈતાઅતકો ઔર બઢા દિયા ઔર મુનાફિકોંને કહા, તુમ્હારે રસૂલ તુમ્હેં યેહ બતા રહે હૈં કે વોહ યસરબસે યા'ની મદીનાસે હી હીરહ કે મહલ ઔર કિસ્રા કા મદાયન દેખ રહે હૈં ઔર વોહ ફત્હ હોકર તુમ્હેં મિલેંગે ઔર તુમ્હારા હાલ યેહ હૈ કે તુમ લોગ ખંદક ખોદ રહે હો ઔર તુમ લોગ તો મૈદાનમેં ઉનકે સામને જા હી નહીં સકતે. ઈસ પર મુનાફિકોંકે બારેમેં યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَاِذْ يَقُوْلُ الْمُنَافِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ اِلَّا غُرُوْرًا

વઈઝ યકૂલુલ્ મુનાફિકૂન વલ્લઝીન ફી કુલૂબિહિમ્ મરદુમ્ મા વઅદનલ્લાહુ વરસૂલુહૂ ઈલ્લા ગુરૂરા.

'ઔર જબકે મુનાફિક ઔર વોહ લોગ, જિનકે દિલોંમેં મર્ઝ હૈ, યૂં કેહ રહે થે કે હમસે તો અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સિર્ફ ધોકેકા વા'દા કર રખ્ખા હૈ.'

તાઈદાતે ગૈબીયાકે બાબમેં ગઝવાતમેં ખાનેકી બરકતકે ઉન્વાનમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી એક લંબી હદીસ આ રહી હૈ, જિસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે છોડો, સબસે પેહલે મૈં ઈસ પત્થર પર ચોટ મારૂંગા. ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બિસ્મિલ્લાહ પઢી ઔર ઉસ પત્થર પર ઐસી ચોટ મારી, જિસસે ઉસકા એક હિસ્સા ટૂટકર ગિર ગયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહુ અકબર ! રબ્બે કા'બાકી કસમ ! રૂમ કે મહલ !'

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર ઐસી ચોટ મારી, જિસસે એક ઔર ટુકડા ટૂટકર ગિર પડા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહુ અકબર રબ્બે કા'બાકી કસમ ! ફારિસકે મહલ ! ઈસ પર મુનાફિકોંને કહા કે હમ તો (અપની જાન બચાનેકે લિયે) અપને ઈર્દગિર્દ ખંદક ખોદ રહે હૈં ઔર યેહ હમસે ફારિસ ઔર રૂમ કે મહલોંકા વા'દા કર રહે હૈં.[1]

અન્કરીબ તાઈદાતે ગૈબીયાકે બાબમેં ઝહરકે અસર ન હોનેકે ઉન્વાનમેં યેહ મઝમૂન આએગા કે હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ઝહર પિયા ઔર ફરમાયા, કોઈ ઈન્સાન અપને વક્તસે પેહલે નહીં મર સકતા ઔર યેહ ભી આએગા કે અમ્ર (રદિ.) ને કહા, અય અરબોંકી જમાઅત ! જબ તક તુમ્હારે તબકહ (યા'ની સહાબા) કા એક આદમી ભી બાકી રહેગા, તુમ જિસ કામ યા મુલ્કકા ઈરાદા કરોગે, ઉસકે માલિક બન જાઓગે

૧ બૈહકી, ૬-૧૩૨

ઔર યેહ ભી આએગા કે અમ્ર (રદિ.) ને હીરહ વાલોંસે કહા, મૈંને આજ જૈસા સાફ દલીલ વાલા દિન કભી નહીં દેખા ઔર નુસ્રતે ખુદાવંદીકે અસ્બાબકે બાબમેં આએગાકે હઝરત સાબિત બિન અકરમ (રદિ.) ને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! ઐસે લગ રહા હૈ કે આપ દુશ્મનકી બહોત ઝિયાદા ફૌજેં દેખ રહે હૈં. (હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કેહતે હૈં) મૈંને કહા, જી હાં.

હઝરત સાબિત (રદિ.) ને કહા, આપ હમારે સાથ જંગે બદરમેં શરીક નહીં થે. (અલ્લાહકી તરફસે) હમારી મદદ તા'દાદકી કસરતકી વજહસે નહીં હોતી (વોહ તો ઈમાન ઔર આ'માલ ઔર દાઈયાના જઝબાતકી વજહસે હોતી હૈ) ઔર યેહ ભી આએગા કે એક આદમીને હઝરત ખાલિદ (રદિ.) સે કહા, આજ રૂમી કિતને ઝિયાદા ઔર મુસલમાન કિતને કમ હૈં ?

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને કહા, નહીં, રૂમી કિતને કમ ઔર મુસલમાન કિતને ઝિયાદા હૈં ? લશ્કર નુસ્રતે ખુદાવંદીસે ઝિયાદા હોતા હૈ ઔર ખુદાકી મદદસે મેહરૂમ હોં, તો કમ હો જાતા હૈ. કસરત ઔર કિલ્લત (ઝિયાદતી ઔર કમી) કા દારોમદાર ઈન્સાનોંકી તા'દાદ પર નહીં હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! મેરી તમન્ના હૈ કે મેરા અશકર નામી ઘોડા તંદુરૂસ્ત હો જાએ ઔર રૂમીયોંકી તા'દાદ દુગની હો જાએ ઔર યેહ ભી આએગા કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો યેહ ખત લિખા..

'અમ્મા બા'દ ! તુમ્હારા ખત મેરે પાસ આયા, જિસમેં તુમને લિખા હૈ કે રૂમીયોંકે લશ્કર બહોત ઝિયાદા જમા હો ગએ હૈં. યાદ રખ્ખો, અલ્લાહને અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હમારી મદદ સામાનકી ઝયાદતી ઔર લશ્કરકે ઝિયાદા હોનેકી વજહસે નહીં કી થી. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ગઝવાતમેં જાયા કરતે થે ઔર હમારે પાસ સિર્ફ દો ઘોડે હોતે થે ઔર કુછ ગઝવાતમેં ઊંટ ઈતને કમ હોતે થે કે હમ બારી બારી ઊંટ પર સવાર હોતે થે ઔર જંગે ઉહદ કે દિન હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. હમારે પાસ સિર્ફ એક ઘોડા થા, જિસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સવાર થે ઔર અલ્લાહ હમારે તમામ મુખાલિફોંકે ખિલાફ સહારા દેતે થે ઔર હમારી મદદ કરતે થે.'

ઔર પેહલે યેહ ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને બડે સખ્ત હાલાતકે બાવુજૂદ હઝરત ઉસામા (રદિ.) કી ફૌજ રવાના ફરમાઈ થી. હર તરફસે અરબ ઉન પર ટૂટ પડે થે. (કુછ કબીલોંકે સિવા) સારે અરબ વાલે મુરતદ હો ગએ થે ઔર નિફાક ઝાહિર હો ગયા થા ઔર યહૂદીયત ઔર ઈસાઈયત ગરદન ઉઠાને લગી થી ઔર ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલકા સદમા તાઝા થા ઔર સહાબા (રદિ.) કી તા'દાદ કમ થી ઔર ઉનકે દુશ્મનકી તા'દાદ ઝિયાદા થી. ઈસ

વજહસે સહાબા (રદિ.) કી હાલત ઉસ બકરી જૈસી થી, જો સખ્ત સર્દી વાલી રાતમેં બારિશમેં ભીગ ગઇ હો.

સહાબા કિરામ (રદિ.) ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો યેહ મશ્વરા દિયા થા કે વોહ હઝરત ઉસામા (રદિ.) કે લશ્કરકો રોક લેં, લેકિન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ચૂંકે સહાબા (રદિ.) મેં સબસે ઝિયાદા સમઝદાર ઔર દૂરંદેશ થે, ઇસ વજહસે ઉન્હોંને કહા, ક્યા મૈં ઉસ લશ્કરકો રોક લું, જિસે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભેજા થા ? અગર મૈં ઐસા કરૂં તો યેહ મેરી બહોત બડી જસારત હોગી. ઉસ ઝાતકી કસમ ! જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, સારે અરબ મુઝ પર ટૂટ પડેં, યેહ મુઝે ઇસસે ઝિયાદા પસંદ હૈ કે મૈં ઉસ લશ્કરકો જાનેસે રોક દું, જિસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રવાના ફરમાયા થા. અય ઉસામા (રદિ.) ! તુમ અપને લશ્કરકો લેકર વહાં જાઓ, જહાં જાનેકા તુમ્હેં હુક્મ હુવા થા ઔર ફલસ્તીનકે જિસ ઇલાકેમેં જાકર લડનેકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તુમ્હેં હુક્મ દિયા થા, વહાં જાકર મૂતાવાલોંસે લડો. તુમ જિન્હેં યહાં છોડકર જા રહે હો, અલ્લાહ ઉનકે લિયે કાફી હૈં.

ગઝવએ મૂતા કે દિનકે બયાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ દુશ્મનકી તા'દાદ દો લાખ હો ગઇ તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) ને કહા, અય મેરી કૌમ ! અલ્લાહકી કસમ ! જિસ શહાદતકો તુમ પસંદ નહીં કર રહે હો (હકીકતમેં) તુમ ઉસીકી તલાશમેં નિકલે હો. હમ, લોગોંસે જંગ, તા'દાદ, તાકત ઔર કસરતકી બુનિયાદ પર નહીં લડતે, બલકે હમ તો લોગોંસે લડાઇ ઉસ દીનકી બુનિયાદ પર લડતે હૈં, જિસકે ઝરીએ અલ્લાહને હમેં ઇઝઝત દી હૈ. ઇસ લિયે ચલો. દો કામિયાબીયોંમેં સે એક તો ઝરૂર મિલેગી. યા તો દુશ્મન પર ગલબા યા અલ્લાહકે રાસ્તેકી શહાદત.

ઇસ પર લોગોંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! ઇબ્ને રવાહા (રદિ.) ને બિલકુલ ઠીક કહા હૈ. ઇસ બારેમેં સહાબા (રદિ.) કે કિતને કિસ્સે ઇસ કિતાબમેં જગહ જગહ મૌજૂદ હૈં. બલકે હદીસોં, ગઝવોં ઔર સીરતકી કિતાબોંમેં ભી બહોત ઝિયાદા મૌજૂદ હૈં. ઇસ લિયે ઉન્હેં દોબારા ઝિક્ર કરકે હમ ઇસ કિતાબકો ઔર ઝિયાદા લંબા નહીં કરના ચાહતે.

ઇમાન કી હકીકત ઔર ઉસકા કમાલ

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ તો વહાં હઝરત હારિસ બિન માલિક (રદિ.) સો રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકો પાંવસે હિલાયા ઔર ફરમાયા, અપના

સર ઉઠાઓ. ઉન્હોંને સર ઉઠાકર કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન હોં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય હારિસ બિન માલિક ! તુમને કિસ હાલમેં સુબહ કી ? ઉન્હોંને કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને પક્કા સચ્ચા મો'મિન હોનેકી હાલતમેં સુબહ કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હર હક બાતકી કોઇ હકીકત હુવા કરતી હૈ. જો તુમ કેહ રહે હો, ઉસકી ક્યા હકીકત હૈ ?

હઝરત હારિસ (રદિ.) ને કહા, મૈંને અપને આપકો દુનિયાસે હટા લિયા ઔર દિનકો મૈં પ્યાસા રેહતા હું યા'ની રોઝા રખતા હું ઔર રાતકો જાગતા હું ઔર મુઝે ઐસે મા'લૂમ હોતા હૈ કે જૈસે મૈં અપને રબકે અર્શકો દેખ રહા હું ઔર જન્નત વાલોંકો જન્નતમેં એક દૂસરેકી ઝિયારત કરતે હુએ દેખ રહા હું ઔર જહન્નમ વાલોંકો એક દૂસરે પર ભૌંકતે હુએ દેખ રહા હું.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અલ્લાહને તુમ્હારા દિલ નૂરાની બના દિયા હૈ ઔર તુમને (ઇમાનકી હકીકતકો) પેહચાન લિયા હૈ, ઇસ લિયે તુમ ઇસ (ઇમાની કૈફિયત પર પક્કે રહો.)[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને (હકીકતકો) દેખ લિયા હૈ, અબ ઇસકો મઝબૂતી સે પકડ લો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઇસ બંદેકે દિલમેં અલ્લાહને ઇમાનકો રોશન કિયા હૈ.

ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ મેરે લિયે અલ્લાહસે શહાદતકી દુઆ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ ફરમા દી. ચુનાંચે એક દિન યેહ એ'લાન હુવા કે અય અલ્લાહકે સવારો ! (ઘોડોં પર સવાર હો જાઓ.) ઇસ પર યેહી સબસે પેહલે સવાર હુએ ઔર યેહી સબસે પેહલે શહીદ હુએ.[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે જા રહે થે કે સામનેસે એક અન્સારી નૌજવાન આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અય હારિસ ! તુમને કિસ હાલમેં સુબહ કી ? ઉન્હોંને કહા, મૈંને અલ્લાહ પર પક્કા ઇમાન લાનેકી હાલતમેં સુબહ કી હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ દેખ લો, ક્યા કેહ રહે હો? ક્યૂંકે હર કૌલકી હકીકત હુવા કરતી હૈ. ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ

---

૧ ઇબ્ને અસાકિર
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૦

અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને અપના દિલ દુનિયાસે હટા લિયા હૈ. ફિર આગે અસ્કરી જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ ઔર સાથ હી કુછ ઔર મઝમૂન ભી હૈ.[૧]

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હર કૌલકી કોઇ હકીકત હુવા કરતી હૈ, તુમ્હારે ઈમાનકી ક્યા હકીકત હૈ ?[૨]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને કિસ હાલમેં સુબહ કી ? હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા, મૈંને આપ પર ઈમાન લાનેકી હાલતમેં સુબહ કી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હર બાતકી સચ્ચાઇકી કોઇ દલીલ હોતી હૈ ઔર હર એક બાતકી એક હકીકત હોતી હૈ, તુમ્હારી બાતકી સચ્ચાઇકી ક્યા દલીલ હૈ ?

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ ભી સુબહ હોતી હૈ, મૈં યેહ સમઝતા હું કે મૈં શામ નહીં કર સકૂંગા ઔર જબ ભી શામ હોતી હૈ, મૈં યેહ સમઝતા હું કે સુબહ નહીં કર સકૂંગા ઔર જબ ભી કોઇ કદમ ઉઠાતા હું તો યેહ ગુમાન કરતા હું કે મૈં દૂસરા કદમ નહીં ઉઠા સકૂંગા ઔર ગોયા કે મૈં ઉન તમામ ઉમ્મતોંકી તરફ દેખ રહા હું, જો ઘુટનોંકે બલ બૈઠી હુઇ હૈ ઔર ઉન્હેં ઉનકે આ'માલનામેકી તરફ બુલાયા જા રહા હૈ ઔર ઉનકે સાથ ઉનકે નબી ભી હૈં ઔર ઉનકે સાથ વોહ બુત ભી હૈં, જિનકી વોહ અલ્લાહકે અલાવા ઈબાદત કિયા કરતે થે ઔર ગોયા કે મૈં જહન્નમ વાલોંકી સઝા ઔર જન્નત વાલોંકે અજ્રો સવાબકો દેખ રહા હું.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને (ઈમાનકી હકીકત) પેહચાન લી. અબ ઉસી પર જમે રેહના.[૩]

અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકી તરફ દઅવત દેનેકે બાબમેં હઝરત સુવૈદ બિન હારિસ (રદિ.) કી યેહ હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે વોહ ફરમાતે હૈં કે મૈં અપની કૌમકે સાત આદમીયોંકા વફ્દ લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા. જબ હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર હમને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બાતચીત કી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હમારે બાત કરનેકા અંદાઝ, ઉઠને બૈઠનેકા તરીકા ઔર લિબાસ પસંદ આયા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ કૌન લોગ હો? હમને કહા, મો'મિન. (ઈમાનવાલે) હૈં. ઈસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુસ્કુરાને

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૧
૨ ઈસાબા, ૧-૨૮૯, હૈસમી, ૧-૫૭
૩ હુલીયા, ૧-૨૪૨

લગે ઔર ફરમાયા, હર બાતકી એક હકીકત ઔર નિશાની હુવા કરતી હૈ. તુમ્હારે ઇસ કૌલ ઔર ઈમાનકી ક્યા હકીકત ઔર નિશાની હૈ?

હઝરત સુવૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમને કહા, પંદરહ ખસ્લતેં હૈં. ઉનમેં સે પાંચ ખસ્લતેં તો વોહ હૈં, જિનકે બારેમેં આપકે કાસિદોંને હમેં હુક્મ દિયા કે હમ ઉન પર ઈમાન લાએં ઔર ઉનમેં સે પાંચ ખસ્લતેં વોહ હૈં, જિનકે બારેમેં આપકે કાસિદોં ને હમેં હુક્મ દિયા કે હમ ઉન પર અમલ કરેં ઔર ઉનમેં સે પાંચ ખસ્લતેં વોહ હૈં, જિનકો હમને જાહિલિયતકે ઝમાનેમેં ઇખ્તિયાર કિયા થા ઔર હમ અબ તક ઉન પર કાઇમ હૈં, લેકિન અગર ઉનમેં સે કિસીકો આપ નાગવાર સમઝેં તો હમ ઉસે છોડ દેંગે.

ફિર આગે અલ્લાહ ઔર ઉસકે ફરિશ્તોં ઔર ઉસકી કિતાબોં ઔર ઉસકે રસૂલોં પર ઔર અચ્છી બુરી તકદીર પર ઈમાન લાને ઔર ઇસ્લામકે અરકાન ઔર અચ્છે અખ્લાકકે બારેમેં હદીસ ઝિક્ર કી હૈ.

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં કબીલા બનૂ હારિસા કે હઝરત હરમલા બિન ઝૈદ અન્સારી (રદિ.) આએ ઔર ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને બૈઠકર ઝબાનકી તરફ ઇશારા કરતે હુએ અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈમાન યહાં પર હૈ ઔર સીને પર હાથ રખકર કહા, યહાં નિફાક હૈ ઔર યેહ દિલ અલ્લાહકા ઝિક્ર બહોત કમ કરતા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખામોશ રહે. હઝરત હરમલાને અપની બાત ફિર દોહરાઇ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત હરમલાકી ઝબાનકા કિનારા પકડકર કહા, અય અલ્લાહ ! ઇસકી ઝબાનકો સચ બોલને વાલા ઔર ઇસકે દિલકો શુક્ર કરને વાલા બના દે ઔર ઇસે મેરી મુહબ્બત નસીબ ફરમા ઔર જો મુઝસે મુહબ્બત કરે, ઉસકી મુહબ્બત ભી ઇસે નસીબ ફરમા ઔર ઇસ મઆમલેકો ખૈરકી તરફ મોડ દે.

હઝરત હરમલા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે બહોતસે ભાઇ મુનાફિક હૈં. મૈં ઉનકા સરદાર થા. ક્યા મૈં આપકો ઉનકા નામ ન બતા દું?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ભી હમારે પાસ ઇસ તરહ આએગા, જિસ તરહ તુમ હમારે પાસ આએ, હમ ઉસકે લિયે ઐસે હી ઇસ્તિગફાર કરેંગે, જૈસે હમને તુમ્હારે લિયે કિયા ઔર જો નિફાક પર ડટા રહેગા, તો અલ્લાહ હી ઉસસે ખૂદ નિમટ લેંગે.[1]

---

[1] કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૫૬, ઇસાબા, ૧-૩૨૦

અલ્લાહ તઆલા કી ઝાતો સિફાત પર ઇમાન લાના

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમીકો એક લશ્કરકા અમીર બના કર ભેજા. વોહ જબ ભી અપને સાથીયોંકો નમાઝ પઢાતા તો કુલહુવલ્લાહુ અહદ ઝરૂર પઢતા. જબ વોહ લોગ વાપસ આએ તો ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉસકા તઝકેરા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસસે પૂછો, વોહ ઐસા ક્યૂં કરતા હૈ ?

ઉન લોગોંને ઉસસે પૂછા તો ઉસને બતાયા કે ચૂંકે ઈસ સૂરતમેં રહમાન્કી સિફાતકા તઝકેરા હૈ, ઈસ લિયે ઈસકા પઢના મુઝે પસંદ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે બતા દો કે અલ્લાહ ઉસસે મુહબ્બત કરતે હૈં.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક યહૂદી આલિમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યા કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ તઆલાને આસમાનોંકો એક ઉંગલી પર ઔર ઝમીનોંકો દૂસરી ઉંગલી પર રખ્ખા હૈ ઔર પહાડોં, દરખ્તોં, પાની ઔર ગીલી મિટ્ટીકો તીસરી ઉંગલી પર ઔર બાકી સારી મખ્લૂકકો ચૌથી ઉંગલી પર રખ્ખા ઔર અલ્લાહ તઆલા ઈન તમામ ચીઝોંકો બુલાકર ફરમાતે હૈં કે મૈં હી બાદશાહ હું

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ યહૂદી આલિમકી ઈસ બાતકી તસ્દીક કરતે હુએ ઈતના હંસે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દન્દાને મુબારક દિખાઈ દેને લગે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત આખિર તક પઢી..

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمِيْعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

વમા કદરુલ્લાહ હક્ક કદરિહી વલ અર્દુ જમીઅન્ કબ્દતુહૂ યવ્મલ્ કિયામતિ

'ઔર (અફસોસ હૈ કે) ઉન લોગોંને ખુદાકી અઝમત ન કી, જૈસાકે અઝમત કરના ચાહિયે થી, હાલાંકે (ઉસકી વોહ શાન હૈ કે) સારી ઝમીન ઉસકી મુઠ્ઠીમેં હોગી કિયામતકે દિન, ઔર તમામ આસમાન લિપટે હોંગે, ઉસકે દાએં હાથમેં. વોહ પાક ઔર બરતર હૈ ઉનકે શિર્ક સે.'[૨]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કિસીને પૂછા કે કિયામતકે દિન કાફિરકો કૈસે મુંહકે બલ ઉઠાયા જાએગા ?

---

૧ બૈહકી, ૨૦૮
૨ બૈહકી, ૨૩૫

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસ ઝાતને ઉસે દુનિયામેં પાંવકે બલ ચલાયા, વોહ ઈસ બાતકી કુદરત રખતા હૈ કે ઉસે કિયામતકે દિન મુંહકે બલ ચલાએ.[૧]

હઝરત હુઝૈફા બિન ઉસૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને ખડે હોકર (અપની કૌમસે) કહા, અય બનૂ ગિફાર ! તુમ બાત કિયા કરો ઔર કસમ ન ખાયા કરો. ક્યૂંકે સાદિક ઔર મસ્દૂક (યા'ની જો ખૂદ ભી સચ બોલતે થે ઔર ઉનસે ફરિશ્તા ભી સચ બાત આકર કેહતા થા, યા'ની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ) ને મુઝે બતાયા હૈ કે (કિયામતકે દિન) લોગોંકો તીન જમાઅતોંમેં ઉઠાયા જાએગા.

એક જમાઅત તો સવાર હોગી ઔર યેહ લોગ ખાતે પીતે ઔર કપડે પેહને હુએ હોંગે ઔર એક જમાઅત પૈદલ ભાગ રહી હોગી ઔર એક જમાઅતકો ફરિશ્તે મુંહકે બલ ઘસીટકર (જહન્નમકી) આગકે પાસ જમા કર રહે હોંગે.

ઉનમેં સે એક આદમીને પૂછા કે દો જમાઅતોંકો તો હમને પેહચાન લિયા હૈ, લેકિન જો લોગ પૈદલ ભાગ રહે હોંગે, ઉનકા યેહ હાલ ક્યૂં હોગા ? હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહ તઆલા સવારી પર આફત ડાલ દેંગે ઔર એક સવારી ભી બાકી ન રહેગી, યહાં તક કે એક આદમીકે પાસ એક પસંદીદા બાગ હોગા. વોહ યેહ બાગ દેકર પાલાન વાલી બુઢ્ઢી ઊંટની લેના ચાહેગા, લેકિન વોહ ભી ઉસે ન મિલ સકેગી.[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) કે માંજાએ ભાઈ હઝરત તુફૈલ બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે નસારાકી એક જમાઅતસે મેરી મુલાકાત હુઈ. મૈંને ઉનસે કહા કે અગર તુમ લોગ યેહ દા'વા ન કરો કે હઝરત મસીહ અલ્લાહકે બેટે હૈં, તો તુમ લોગ બહોત અચ્છે હો. ઉન્હોંને કહા, અગર તુમ લોગ યેહ ન કહો કે જૈસે અલ્લાહને ચાહા ઔર જૈસે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ચાહા, તો તુમ ભી બહોત અચ્છે હો જાઓ.

ફિર મેરી યહૂદીયોંકી એક જમાઅતસે મુલાકાત હુઈ. મૈંને ઉનસે કહા, અગર તુમ લોગ યેહ દા'વા ન કરો કે હઝરત ઉઝૈર અલૈહિસ્સલામ અલ્લાહકે બેટે હૈં, તો તુમ લોગ બહોત અચ્છે હો. ઉન્હોંને કહા, તુમ લોગ ભી તો યેહ કેહતે હો કે જૈસે અલ્લાહને ચાહા ઔર જૈસે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ચાહા.

મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર યેહ ખ્વાબ સુનાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને યેહ ખ્વાબ કિસીકો બતાયા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન ફરમાકર યેહ ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમ્હારે ભાઈને યેહ ખ્વાબ

---

૧ બૈહકી, ૩૫૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૨૮
૨ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૩-૬૫, હાકિમ, ૪-૫૬૪

દેખા, જિસકા મઝમૂન તુમ તક પહોંચ ચુકા હૈ. ઈસ લિયે તુમ લોગ યેહ ન કહા કરો, બલકે યેહ કહા કરો કે જૈસે અલ્લાહ વહદહુ લા શરીક લહુ ને ચાહા.[1]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુસલમાનોંમેં સે એક આદમીને ખ્વાબમેં દેખા કે એહલે કિતાબમેં સે એક આદમી ઉસે મિલા, જિસને કહા કે તુમ લોગ અગર શિર્ક ન કરતે ઔર જૈસે અલ્લાહ ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ચાહા ન કેહતે, તો તુમ લોગ બહોત અચ્છે હોતે. ઉસ આદમીને ઉસ ખ્વાબકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિક્ર કિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપ લોગોંકી યેહ બાત મુઝે ભી પસંદ નહીં થી, ઇસ લિયે આગે આપ લોગ યૂં કહા કરેં, જૈસે અલ્લાહને ચાહા, ફિર જૈસે ફલાંને ચાહા, યા'ની અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દોનોંકો એક જુમ્લેમેં ઈકઠ્ઠા મિલાકર ન લાઓ, બલકે અલગ અલગ જુમ્લોંમેં લેકર આઓ.[2]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કિસી કામકે બારેમેં બાત કરને લગા ઔર બાત કરતે કરતે ઉસને યૂં કેહ દિયા, જૈસે અલ્લાહ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ચાહેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમને મુઝે અલ્લાહકે બરાબર બના દિયા હૈ ? બલકે યૂં કહો, જૈસા અકેલા અલ્લાહ ચાહે.[3]

હઝરત ઔઝાઇ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક યહૂદીને આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મશીયતકે બારેમેં પૂછા (કે કિસકે ચાહનેસે કામ હોતા હૈ ?) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કામ તો અલ્લાહ હી કે ચાહનેસે હોતા હૈ.

(ઉસ યહૂદીને કહા, મૈં ખડા હોના ચાહતા હું તો ખડા હો જાતા હું. (યા'ની મેરે ચાહનેસે હુવા.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહને ભી તુમ્હારે ખડે હોનેકો ચાહ લિયા થા, (ઈસ લિયે તુમ ખડે હો સકે) ફિર ઉસ યહૂદીને કહા, મૈં બૈઠના ચાહતા હું (તો બૈઠ જાતા હું.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહને તુમ્હારે બૈઠનેકો ચાહ લિયા થા.

ઉસ યહૂદી ને કહા, મૈં ખજૂરકે ઈસ દરખ્તકો કાટના ચાહતા હું (તો કાટ લેતા હું) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહને ચાહ લિયા થા કે તુમ ઉસ દરખ્તકો કાટ લો. ઉસ યહૂદીને કહા, મૈં ઉસ દરખ્તકો બાકી રખના ચાહતા હું (તો વોહ બાકી રેહ જાતા હૈ). હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહને ચાહ લિયા થા કે તુમ ઉસે બાકી રખ્ખો.

---

૧ બૈહકી, ૧૧૦
૨ બૈહકી, ૧૧૦
૩ બૈહકી, ૧૧૦

હઝરત ઔઝાઇ (રહ.) કેહતે હૈં કે ફિર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ ઔર કહા કે અલ્લાહને આપકો યેહ દલીલ સુઝાઇ, જૈસે કે હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકો સુઝાઇ થી. યેહી મઝમૂન લેકર કુર્આનકી યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..

وَمَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّيْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوْهَا قَآئِمَةً عَلٰى اُصُوْلِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِيْنَ

વમા કતઅતુમ્ મિલ્ લિનતિન્ અવ્ તરકતુમૂહા કાઇમતન્ અલા ઉસૂલિહા ફબિઇઝનિલ્લાહિ વલિયુખ્ઝિયલ ફાસિકીન.

'જો ખજૂરોં કે દરખ્ત કે તને તુમને કાટ ડાલે યા ઉનકો ઉનકી જડોં પર ખડા રેહને દિયા હો, સો (દોનોં બાતેં) ખુદા હી કે હુક્મ (ઔર રઝા કે) મુતાબિક હૈં ઔર તાકે કાફિરોંકો ઝલીલ કરે.'[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હુદૈબિયહ સે વાપસ આ રહે થે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રાતકે આખિરી હિસ્સેમેં એક જગહ પડાવ ડાલા ઔર ફરમાયા, હમારા પેહરા કૌન દેગા ? મૈંને કહા, મૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ? તુમ તો સોતે રેહ જાઓગે ? ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અચ્છા, તુમ હી પેહરા દો.

ચુનાંચે મૈં પેહરા દેને લગા. જબ સુબ્હે સાદિક હોને લગી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બાત પૂરી હો ગઇ ઔર મુઝે નીંદ આ ગઇ ઔર જબ સૂરજકી ગરમી હમારી પીઠ પર પડી, તબ હમ લોગોંકી આંખ ખુલી.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉઠે ઔર ઐસે મૌકે પર જો કિયા કરતે થે, વોહ કિયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સુબહકી નમાઝ પઢાઇ. ફિર ફરમાયા, અગર અલ્લાહ ચાહતે તો તુમ યૂં સોતે ન રેહ જાતે ઔર તુમ્હારી નમાઝ કઝા ન હોતી, લેકિન અલ્લાહ તઆલાને ચાહા કે તુમ્હારે બા'દ આને વાલોંમેં સે કોઇ સોતા રેહ જાએ યા નમાઝ પઢના ભૂલ જાએ, તો ઉસકે લિયે અમલી નમૂના સામને આ જાએ.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી કતાદા (રદિ.) વુઝૂ વાલે બરતનકી હદીસમેં અપને વાલિદસે નક્લ કરતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા (કે નમાઝ કઝા હો જાનેકે મૌકે પર) જબ અલ્લાહને ચાહા, તુમ્હારી રૂહોંકો કબ્ઝ ફરમા

૧ બૈહકી, ૧૧૧
૨ બૈહકી, ૧૦૯

લિયા ઔર જબ ચાહા, વાપસ કર દિયા. ફિર સહાબાને સૂરજકી રોશનીકે સુફેદ હોને તક (વુઝૂ, ઇસ્તિન્જા વગૈરહકી) અપની ઝરૂરતેં પૂરી કીં. ફિર ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નમાઝ પઢ઼ાઇ.[1]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક યહૂદીને આકર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે પૂછા કે ઝરા યેહ તો બતાએં કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ વજન્નતિન્ અર્દુહસ્સમાવાતુ વલ્ અર્દુ

'ઔર જન્નત જિસકી વુસ્અત ઐસી હૈ જૈસે સબ આસમાન ઔર ઝમીન.'

(જબ સબ જગહ જન્નત હો ગઇ) તો ફિર જહન્નમ કહાં હૈ ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) સે ફરમાયા કે ઇસે જવાબ દો, લેકિન ઉનમેં સે કિસીકે પાસ ઉસકા કોઇ જવાબ ન થા. હઝરત ઉમર (રદિ.)ને ફરમાયા, ઝરા તુમ યેહ બતાઓ કે જબ રાત આ કર સારી ઝમીન પર છા જાતી હૈ તો દિન કહાં ચલા જાતા હૈ ? ઉસ યહૂદીને કહા, જહાં અલ્લાહ ચાહતે હૈં, વહાં ચલા જાતા હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઐસે હી જહન્નમ ભી વહાં હૈ, જહાં અલ્લાહ ચાહતા હૈ.

ઇસ પર ઉસ યહૂદીને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અલ્લાહ તઆલાકી ઉતારી ગઇ કિતાબમેં ભી ઉસી તરહ હૈ, જૈસે આપને ફરમાયા.[2]

હઝરત જઅફર બિન મુહમ્મદ (રહ.) અપને વાલિદ (હઝરત મુહમ્મદ રહ.) સે નકલ કરતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) કો બતાયા ગયા કે યહાં એક આદમી હૈ, જો મશીયત ઔર ઇરાદેકે બારેમેં બાતેં કરતા હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસસે કહા, અય અલ્લાહકે બંદે ! અલ્લાહને જૈસે ચાહા, તુમ્હેં વૈસે પૈદા કિયા યા જૈસે તુમને ચાહા (તુમ્હેં વૈસે પૈદા કિયા ?)

ઉસને કહા, નહીં, બલકે જૈસે અલ્લાહને ચાહા વૈસે પૈદા કિયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ વોહ ચાહતા હૈ, તુમ્હેં બીમાર કરતા હૈ યા જબ તુમ ચાહતે હો ઉસને કહા, નહીં, બલકે જબ વોહ ચાહતા હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિર જબ વોહ ચાહતા હૈ, તુમ્હેં શિફા દેતા હૈ યા જબ તુમ ચાહતે હો ? ઉસને કહા, નહીં, બલકે જબ વોહ ચાહતા હૈ.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જહાં તુમ ચાહતે હો, અલ્લાહ તુમ્હેં વહાં દાખિલ કરેગા યા જહાં વોહ ચાહતા હૈ ? ઉસને કહા, જહાં વોહ ચાહતા હૈ. હઝરત

---

૧ બૈહકી, ૧૦૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૭

અલી (રદિ.) ને ફરમાયા,અલ્લાહકી કસમ ! અગર તુમ ઇસકે અલાવા કુછ ઔર કેહતે તો મૈં તુમ્હારે ઇસ દો આંખોં વાલે સરકો તલવારસે ઉડા દેતા.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સહાબા કિરામ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ હમ આપકે પાસ હોતે હૈં તો હમારી બડી અજીબ ઇમાની હાલત હોતી હૈ, લેકિન જબ હમ આપસે જુદા હોતે હૈં, તો વોહ હાલત નહીં રેહતી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારા અપને રબકે સાથ ક્યા મા'મલા હૈ ?સહાબા (રદિ.) ને કહા, હમ તન્હાઇમેં ભી ઔર લોગોંકે સામને ભી અલ્લાહ હી કો અપના રબ સમઝતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર યેહ નિફાક નહીં હૈ.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દેહાતીને આકર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કિયામતકે દિન મખ્લૂકકા હિસાબ કૌન લેગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા.

ઉસ દેહાતીને કહા, કા'બાકે રબકી કસમ ! ફિર તો હમ નજાત પા ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય દેહાતી ! કૈસે ? ઉસને કહા, કરીમ ઝાત જબ કિસી પર કાબૂ પા લેતી હૈ તો મઆફ કર દેતી હૈ.[૩]

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હઝરત મઆઝ (રદિ.) કો કબીલા બનૂ કિલાબમેં સદકે વુસૂલ કરનેકે લિયે ભેજા. ઉન્હોંને (વહાં જાકર સદકે વુસૂલ કરકે) ઉન્હીંમેં બાંટ દિયે ઔર (અપને લિયે) કોઇ ચીઝ ન છોડી ઔર અપના જો ટાટ લેકર ગએ થે, ઉસે હી અપની ગરદન પર રખ્ખે હુએ વાપસ આએ તો ઉનકી બીવીને ઉનસે પૂછા કે સદકે વુસૂલ કરને વાલે અપને ઘરવાલોંકે લિયે જો હદિયે લાયા કરતે હૈં ઔર આપ ભી વોહ લાએ હૈં, વોહ કહાં હૈં ?

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા, મેરે સાથ (મુઝે) દબાકર કર રખને વાલા એક નિગરાં થા (ઇસ લિયે હદિયે નહીં લા સકા.) ઉનકી બીવીને કહા, આપ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે યહાં તો અમીન થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને આપકે સાથ દબાકર રખને વાલા એક નિગરાં ભેજ દિયા ? (ક્યા વોહ આપકો અમીન નહીં સમઝતે ?)

ઉનકી બીવીને અપને ખાનદાનકી ઔરતોંમેં ઇસકા બડા શોર મચાયા ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ઇસકી શિકાયત કી. જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ઇસકી ખબર

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૩-૨૧૧
૨ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૪-૩૯૭
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૦

પહોંચી તો ઉન્હોંને હઝરત મઆઝ (રદિ.) કો બુલાકર પૂછા, ક્યા મૈંને તુમ્હારે સાથ કોઈ નિગરાં ભેજા થા ?

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા, મુઝે અપની બીવીસે મઅઝિરત કરને કે લિયે ઔર કોઈ બહાના ન મિલા. યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) હંસે ઔર ઉન્હેં કોઈ ચીઝ દી ઔર ફરમાયા, (યેહ દેકર) ઉસે રાઝી કર લો. ઇબ્ને જરીર કેહતે હૈં કે નિગરાંસે હઝરત મઆઝ (રદિ.) કી મુરાદ અલ્લાહ તઆલા હૈં.[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ આવાઝોંકો સુન લેતા હૈ. એક ઔરત અપના ઝગડા લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બાતેં કરને લગી, હાલાંકે મૈં કમરેકે એક કોનેમેં થી, લેકિન મુઝે ઉસકી બાત સુનાઈ નહીં દે રહી થી (ઔર અલ્લાહ તઆલાને ઉસકી આવાઝ સુન લી) ફિર અલ્લાહ તઆલા ને યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઈ..

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِیْ تُجَادِلُکَ فِیْ زَوْجِهَا

કદ સમિઅલ્લાહુ કવ્લલ્લતી તુજાદિલુક ફી ઝવ્જિહા

'બેશક અલ્લાહ તઆલાને ઉસ ઔરતકી બાત સુન લી, જો આપસે અપને શૌહરકે મઆમલેમેં ઝગડતી થી ઔર (અપને રંજો ગમકી) અલ્લાહ તઆલાસે શિકાયત કરતી થી ઔર અલ્લાહ તઆલા તુમ દોનોંકી બાતેં સુન રહા થા. (ઔર) અલ્લાહ (તો) સબ કુછ સુનને વાલા, સબ કુછ દેખને વાલા હૈ.'[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, બરકત વાલી હૈ વોહ ઝાત, જો હર ચીઝકો સુન લેતી હૈ. મૈં હઝરત ખૌલા બિન્તે સઅલબા (રદિ.) કી બાત સુન રહી થી, લેકિન કભી ઉનકી આવાઝ મુઝે આતી થી ઔર કભી નહીં આતી થી. વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપને ખાવિંદકી શિકાયત યૂં કર રહી થી કે યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે ખાવિંદને મેરા સારા માલ ખા લિયા ઔર મેરી જવાની ખત્મ કર દી ઔર મેરે પેટસે ઉસકે બહોતસે બચ્ચે પૈદા હુએ, યહાં તક કે જબ મેરી ઉમ્ર ઝિયાદા હો ગઈ ઔર મેરે બચ્ચે બંદ હો ગએ તો ઉસને મુઝસે ઝિહાર કર લિયા. (ઝિહાર તલાકકી એક કિસ્મ હૈ.) અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઇસકી શિકાયત કરતી હું.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હઝરત ખૌલા (રદિ.) અભી વહાંસે ઉઠી નહીં થીં કે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ યેહ આયત લેકર આ ગએ..

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૮૭
૨ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૩૧૮, બૈહકી, ૧૩૬

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِیْ تُجَادِلُکَ فِیْ زَوْجِهَا

કદ સમિઅલ્લાહુ કવ્લલ્લતી તુજાદિલુક ફી ઝવ્જિહા

હઝરત ખૌલાકે ખાવિંદ હઝરત ઔસ બિન સામિત (રદિ.) થે.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાત હુઈ તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, અય લોગો ! અગર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હારે મઅબૂદ થે, જિનકી તુમ ઈબાદત કિયા કરતે થે, તો સુન લો, ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ચુકા ઔર અગર તુમ્હારા મઅબૂદ વોહ ઝાત હૈ, જો આસમાનમેં હૈ, તો ફિર તુમ્હારે મઅબૂદકા ઈન્તિકાલ નહીં હુવા. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ

વમા મુહમ્મદુન્ ઈલ્લા રસૂલુન્ કદ ખલત મિન કબ્લિહિર્રુસુલ

'ઔર મુહમ્મદ નિરે રસૂલ હી તો હૈં, આપસે પેહલે ઔર ભી બહોતસે રસૂલ ગુઝર ચુકે હૈં.'

સહાબા કિરામકે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી ખિલાફત પર ઈત્તિફાકકે બાબમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા ખુત્બા ગુઝર ચુકા હૈ. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈતની ઉમ્ર અતા ફરમાઈ ઔર ઉનકો ઈતના અરસા દુનિયામેં બાકી રખ્ખા કે ઉસ અરસેમેં આપને અલ્લાહકે દીનકો કાઈમ કર દિયા, અલ્લાહકે હુક્મકો ગાલિબ કર દિયા, અલ્લાહકા પૈગામ પહોંચા દિયા ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કિયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહ તઆલાને ઈસી હાલત પર વફાત દી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હેં એક (સાફ ઔર ખુલે) રાસ્તે પર છોડકર ગએ હૈં, અબ જો ભી હલાક હોગા, વોહ ઈસ્લામકી ખુલી દલીલોં ઔર (કુફ્રો શિર્કસે) શિફા દેને વાલે કુર્આનકો દેખ કર હી હોગા.

જિસ આદમીકે રબ અલ્લાહ તઆલા હૈં, તો અલ્લાહ હમેશા ઝિંદા હૈં, જિન પર મૌત નહીં આ સકતી ઔર જો મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈબાદત કિયા કરતા થા, તો (વોહ સુન લે કે) ઉસકા મઅબૂદ મર ગયા. ઈસ લિયે અય લોગો ! અલ્લાહસે ડરો ઔર અપને દીનકો મઝબૂત પકડો ઔર અપને રબ પર ભરોસા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહકા દીન મૌજૂદ હૈ ઔર અલ્લાહકી બાત પૂરી હૈ ઔર જો અલ્લાહ (કે દીન) કી મદદ કરેગા, અલ્લાહ ઉસકી મદદ ફરમાએંગે ઔર અપને દીનકો ઈઝ્ઝત અતા

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૩૧૮

ફરમાએંગે ઔર અલ્લાહ તઆલાકી કિતાબ હમારે પાસ હૈ, જો કે નૂર ઔર શિફા હૈ. ઈસ કિતાબકે ઝરીએ અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હિદાયત અતા ફરમાઇ ઔર ઇસ કિતાબમેં અલ્લાહકી હલાલ ઔર હરામ કી હુઇ ચીઝોંકા ઝિક્ર હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! અલ્લાહકી મખ્લૂકમેં સે જો ભી હમારે ઉપર લશ્કર લાએગા, હમ ઉસકી પરવાહ નહીં કરેંગે. બેશક અલ્લાહકી તલવારેં સૌંતી હુઇ હૈં ઔર હમને અભી ઉનકો રખ્ખા નહીં ઔર જો હમારી મુખાલિફત કરેગા, હમ ઉસસે જિહાદ કરેંગે, જૈસે કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જિહાદ કિયા કરતે થે. યેહ હદીસ બૈહકી ને હઝરત ઉર્વહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) સે રિવાયત કી હૈ.

હઝરત અલકમા (રહ.) અપની વાલિદાસે નક્લ કરતે હૈં કે એક ઔરત હઝરત આઇશા (રદિ.) કે ઘર આઇ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હુજ્રે (જિસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દફન હૈં) કે પાસ નમાઝ પઢને લગી. વોહ બિલકુલ ઠીકઠાક થી. જબ સજ્દેમેં ગઇ તો ઉસને સજ્દેસે સર ન ઉઠાયા, બલકે ઇસી હાલમેં મર ગઇ.

હઝરત આઇશા (રદિ.) ને (ઉસકે યૂં અચાનક મર જાને પર) ફરમાયા કે તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો ઝિંદા કરતા હૈ ઔર મૌત દેતા હૈ ઔર (મેરે ભાઇ) હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબૂબક્ર (રદિ.) (કી અચાનક મૌત) કે મસ્અલેમેં મુઝે ઉસ ઔરતકે ઇસ કિસ્સેસે બડા સબક મિલા.

હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) દોપહરકો અપની જગહ સોએ હુએ થે, જબ લોગ ઉન્હેં જગાને લગે તો દેખા કે ઉનકા ઇન્તિકાલ હો ચુકા હૈ. (ચુનાંચે ઉનકો જલ્દીસે ગુસલ દેકર દફન કર દિયા ગયા.) ઇસસે મેરે દિલમેં યેહ બાત બૈઠ ગઇ થી કે ઉનકે સાથ શરારત કી ગઇ હૈ ઔર વોહ ઝિંદા થે, લેકિન જલ્દીમેં ઉન્હેં દફન કર દિયા ગયા હૈ. અબ જો મૈંને ઉસ ઔરતકો યૂં એકદમ મરતે દેખા તો ઇસસે મુઝે બડી ઇબ્રત હુઇ ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કે બારેમેં જો મેરા ગલત ખયાલ થા, વોહ જાતા રહા.

ફરિશ્તોં પર ઇમાન લાના

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલાને પાનીકે ખઝાને પર ફરિશ્તા મુકર્રર ફરમા રખ્ખા હૈ. ઉસ ફરિશ્તેકે હાથોંમેં એક પૈમાના હૈ ઔર ઉસ પૈમાનેમેં સે ગુઝર કર હી પાનીકી હર બૂંદ ઝમીન પર આતી હૈ, લેકિન હઝરત નૂહ અલૈહિસ્સલામ (કે તૂફાન) વાલે દિન ઐસા ન હુવા, બલકે અલ્લાહ તઆલાને સીધે પાનીકો હુક્મ દિયા ઔર પાનીકો સંભાલને વાલે ફરિશ્તોંકો હુક્મ ન દિયા. જિસ પર

વોહ ફરિશ્તે પાનીકો રોકતે રેહ ગએ, લેકિન પાની ન રૂકા, બલકે ફરિશ્તોં પર ઝોર કરકે ચલ પડા. અલ્લાહકા ફરમાન હૈ.

إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ ઇન્ના લમ્મા તગલ્‌ માઅ્

'જબકે (નૂહ અલૈહિસ્સલામકે વક્તમેં) પાનીકો તુગયાની હુઇ.'

ઇસ ફરમાનકા મતલબ યેહી હૈ કે પાની (ખુદાકા ફરમાંબરદાર થા, લેકિન) ફરિશ્તે પર સરકશ હો ગયા થા ઔર (ઇસી તરહસે અલ્લાહને હવાકે ખઝાને પર ફરિશ્તા મુકર્રર ફરમા રખ્ખા હૈ) ઉસ ફરિશ્તેકે હાથમેં એક પૈમાના હૈ.

હવા ઉસમેં સે ગુઝર કર ઝમીન પર આતી હૈ, લેકિન આદ કૌમકી હલાકત વાલે દિન ઐસે ન હુવા, બલકે અલ્લાહ તઆલને હવાકો સીધે (ચલનેકા) હુક્મ દિયા ઔર હવાકો સંભાલને વાલે ફરિશ્તોંકો હુક્મ ન દિયા. ઇસ પર વોહ ફરિશ્તે હવા કો રોકતે રેહ ગએ. લેકિન હવા ઝોરસે ચલ પડી. અલ્લાહ તઆલાકા ફરમાન હૈ..

بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ બિરીહિન્ સરૂસરિન્ આતિયહ

'એક તેઝો તુંદ હવા.' વોહ હવા ઉન ફરિશ્તોંકી નાફરમાન હો ગઇ થી (ઔર ખુદાકી ફરમાંબરદાર થી.)[1]

હઝરત સલમાન (રદિ.) કી બીવી હઝરત બુકૈરા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, જબ હઝરત સલમાન (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને મુઝે બુલાયા. ઉસ વક્ત વોહ એક બાલાખાનેમેં થે, જિસકે ચાર દરવાઝે થે ઔર મુઝસે કહા, અય બુકૈરા ! ઇન દરવાઝોંકો ખોલ દો, ક્યૂંકે આજ મેરે પાસ કુછ મિલને વાલે આએંગે ઔર મુઝે યેહ મા'લૂમ નહીં કે વોહ કૌનસે દરવાઝેસે મેરે પાસ આએંગે.

ફિર અપના મુશ્ક મંગવા કર મુઝસે કહા, ઇસે એક છોટે બરતનમેં પાનીમેં ઘોલકર લાઓ. મૈં ઘોલકર લાઇ તો મુઝસે કહા, યેહ મુશ્ક વાલા પાની મેરે બિસ્તરકે ચારોં તરફ છિડક દો. ફિર નીચે ચલી જાઓ ઔર વહાં થોડી દેર ઠહેરી રહો. ફિર તુમ જબ ઉપર આઓગી તો તુમ મેરે બિસ્તર પર (કોઇ ચીઝ) દેખોગી. (ચુનાંચે મૈંને ઐસા હી કિયા ઔર) જબ મૈં ઉપર આઇ તો દેખા કે ઉનકી રૂહ નિકલ ચુકી હૈ ઔર વોહ ઐસે લગ રહે હૈં કે જૈસે વોહ અપને બિસ્તર પર સો રહે હોં.[2]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત સલમાન (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને અપની ઘરવાલીસે કહા, મૈંને જો મુશ્કવાલી થૈલી તુમ્હેં છુપાકર રખનેકે લિયે દી થી, વોહ લે આઓ. વોહ કેહતી હૈં, મૈં વોહ મુશ્કકી થૈલી લે આઇ.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૭૩
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૯૨

ઉન્હોંને કહા, એક પ્યાલેમેં પાની લે આઓ. (મૈં પ્યાલેમેં પાની લે આઇ) ઉન્હોંને ઉસમેં મુશ્ક ડાલકર અપને હાથસે ઘોલા, ફિર કહા, ઈસે મેરે ચારોં તરફ છિડક દો, ક્યૂંકે મેરે પાસ અલ્લાહકી ઐસી મખ્લૂક આને વાલી હૈ, જો ખૂશ્બૂ તો સૂંઘ લેતી હૈ, લેકિન ખાના નહીં ખાતી. ફિર તુમ દરવાઝા બંદ કરકે નીચે ઉતર જાઓ.

ઉનકી ઘરવાલી કેહતી હૈં કે મૈંને પાની છિડકા ઔર નીચે આ ગઈ ઔર થોડી હી દેર બૈઠી થી કે મૈંને આહટ સુની. મૈં ઉપર ગઈ તો દેખા કે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ચુકા થા.[૧]

ઈબ્ને સઅદ હી મેં હઝરત અતા બિન સાઈબ (રહ.) કી રિવાયત હૈ, જિસમેં યેહ કિસ્સા મુખ્તસર હૈ. ઉસમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, આજ રાત મેરે પાસ ફરિશ્તે આએંગે, જો ખૂશ્બૂ તો સૂંઘ લેતે હૈં, લેકિન ખાના નહીં ખાતે ઔર ઈસી તરહકે ઔર કિસ્સે તાઈદાતે ગૈબીકે બાબમેં ફરિશ્તોંકે ઝરીએ મદદકે સિલસિલેમેં ઈન્શાઅલ્લાહ આએંગે.

તકદીર પર ઇમાન લાના

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અન્સારકે એક બચ્ચેકે જનાઝેકે લિયે બુલાયા ગયા. મૈંને કહા, ઉસ બચ્ચેકે લિયે ખુશખબરી હો. યેહ જન્નતકી ચિડીયોંમેં સે એક ચિડીયા હૈ ઔર ઉસને કોઈ ગુનાહ નહીં કિયા ઔર ન ગુનાહકા ઝમાના ઈસને પાયા. (યા'ની બાલિગ નહીં હુવા.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અય આઈશા ! તુમ જો કુછ કેહ રહી હો, હક ઈસકે અલાવા કુછ ઔર હૈ. અલ્લાહને જન્નતકો પૈદા ફરમાયા ઔર જન્નતકે લિયે કુછ લોગ પૈદા કિયે ઔર ઉનકે જન્નતમેં જાનેકા ફૈસલા અલ્લાહને ઉસ વક્ત કિયા, જબકે વોહ અપને બાપકી પુશ્તોંમેં થે ઔર અલ્લાહને જહન્નમકી આગકો પૈદા કિયા ઔર ઉસમેં જાનેકે લિયે કુછ લોગોંકો પૈદા કિયા ઔર અલ્લાહને ઉનકે લિયે જહન્નમકા ફૈસલા ઉસ વક્ત કિયા જબકે વોહ અપને બાપકી પુશ્તોંમેં થે.[૨]

હઝરત વલીદ બિન ઉબાદહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં (અપને વાલિદ) હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગયા. વોહ બીમાર થે. મેરા અંદાઝા યેહ થા કે ઉનકા ઈસ બીમારીમેં ઈન્તિકાલ હો જાએગા. મૈંને કહા, અય અબ્બા જાન ! ઝરા કોશિશ કરકે મુઝે વસીયત ફરમા દેં.

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૯૨
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૨-૨૬૮

ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે બિઠા દો. જબ લોગોંને ઉન્હેં બિઠા દિયા તો ફરમાયા, અય મેરે બેટે ! તુમ ઈમાનકા મઝા ઉસ વક્ત ચખ સકોગે ઔર અલ્લાહકે ઈલ્મકી હકીકતકે હક તક ઉસ વક્ત પહોંચ સકોગે, જબ તુમ અચ્છી ઔર બુરી તકદીર પર ઈમાન લે આઓગે.

મૈંને કહા, અય અબ્બા જાન ! મુઝે યેહ કૈસે પતા ચલેગા કે કૌનસી તકદીર અચ્છી હૈ ઔર કૌનસી બુરી હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા કે તુમ યેહ સમઝ લો કે જો અચ્છાઈ યા બુરાઈ તુમ્હેં નહીં પહોંચી, વોહ તુમ્હેં પહોંચને વાલી નહીં થી ઔર જો તુમ્હેં પહોંચી હૈ, વોહ તુમ્હેં છોડને વાલી નહીં થી. અય મેરે બેટે ! મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અલ્લાહને સબસે પેહલે કલમ પૈદા ફરમાયા, ફિર ઉસસે ફરમાયા, લિખ.

ચુનાચે ઉસને ઉસી વક્ત વોહ સબ કુછ લિખ દિયા જો કિયામત તક હોને વાલા હૈ. અય મેરે બેટે ! અગર તુમ ઈસ હાલ પર મરે કે તુમ્હારે દિલમેં યેહ યકીન ન હુવા તો તુમ જહન્નમકી આગમેં દાખિલ હો જાઓગે.[૧]

હઝરત અબૂ નઝરા (રહ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે એક આદમી, જિનકો અબૂ અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કહા જાતા થા, બીમાર થે. ઉનકે સાથી ઉનકી ઈયાદત કરને આએ તો દેખા કે વોહ રો રહે હૈં. સાથીયોંને ઉનસે પૂછા, આપ ક્યૂં રો રહે હૈં ?ક્યા આપસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ નહીં ફરમાયા થા કે અપની મૂછોંકો કતરવાઓ ઔર ફિર ઉસી પર જમે રહો, યહાં તક કે તુમ મુઝસે (કિયામતકે દિન) આ મિલો. (ઈસમેં આપકે ઈમાનકે ખાતમેકી ઔર કિયામતકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મુલાકાતકી બશારત હૈ.)

ઉન્હોંને કહા, હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ફરમાયા થા, લેકિન મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ભી ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અલ્લાહને (ઈન્સાનોંકી) એક મુઠ્ઠી દાએં હાથમેં લી ઔર દૂસરી મુઠ્ઠી દૂસરે હાથમેં લી ઔર ફરમાયા કે ઈસ (દાઈ) મુઠ્ઠી વાલે ઈસ (જન્નત) કે લિયે હૈં ઔર ઈસ (દૂસરી) મુઠ્ઠી વાલે ઈસ (જહન્નમ) કે લિયે હૈં ઔર મુઝે કોઈ પરવાહ નહીં (કે કૌન કિસ મુઠ્ઠીમેં હૈ ઔર વોહ કહાં જાએગા ?) તો મુઝે મા'લૂમ નહીં કે મૈં કૌનસી મુઠ્ઠીમેં હું ? (અલ્લાહકી ઝાત તો બહોત બેનિયાઝ હૈ, ઉસ પર કિસીકા ઝોર નહીં ચલતા.)[૨]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત જબ કરીબ આયા તો વોહ રોને લગે, તો ઉનસે કિસીને પૂછા, આપ ક્યૂં રો રહે હૈં ?

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૨૬૮
૨ હૈસમી, ૭-૧૮૬

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! ન તો મૈં મૌતસે ઘભરા કર રો રહા હું ઔર ન હી દુનિયાકો પીછે છોડકર જાનેકે ગમમેં રો રહા હું, બલ્કે ઈસ વજહસે રો રહા હું કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે (ઈન્સાનોંકી) દો મુઠ્ઠીયાં હૈં, એક મુઠ્ઠી જહન્નમકી આગમેં જાએગી ઔર દૂસરી જન્નતમેં ઔર મુઝે મા'લૂમ નહીં હૈ કે મૈં ઈન દોનોં મુઠ્ઠીયોંમેં સે કિસમેં હું.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) સે કિસી આદમીને કહા કે એક આદમી હમારે પાસ આયા હૈ જો તકદીરકો ઝુઠલાતા હૈ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ઉસ વક્ત નાબીના (અંધે) હો ચુકે થે. ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે ઉસકે પાસ લે જાઓ. લોગોંને કહા, અય ઈબ્ને અબ્બાસ ! આપ ઉસકે સાથ ક્યા કરેંગે ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ ! જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અગર વોહ મેરે કાબૂમેં આ ગયા તો મૈં ઉસકી નાક દાંતોંસે ઐસે કાટૂંગા કે વોહ કટકર અલગ હો જાએ ઔર અગર ઉસકી ગરદન મેરે કાબૂમેં આ ગઈ તો મૈં ઉસે કુચલ દુંગા, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે ગોયા કે મૈં બનૂ ફિહ્‌ર કી મુશ્રિક ઔરતોંકો ખઝરજકા તવાફ કરતે હુએ ઔર ઉનકે સુરીન હિલતે હુએ દેખ રહા હું ઔર યેહ (તકદીરકો ઝુઠલાના) ઈસ ઉમ્મતકા પેહલા શિર્ક હૈ. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, પેહલે તો યેહ કહેંગે કે શર અલ્લાહકે મુકદ્દર કરનેસે નહીં હૈ. ફિર ઉનકા યેહ બુરા ઔર ગલત ખયાલ ઉન્હેં ઈસ પર લે આએગા કે ખૈર ભી અલ્લાહકે મુકદ્દર કરનેસે નહીં હૈ.[2]

હઝરત અતા બિન અબી રિબાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં આયા. વોહ ઝમઝમ (કે કુંવેસે) પાની નિકાલ રહે થે, જિસસે ઉનકે કપડોંકા નિચલા હિસ્સા ગીલા હો ચુકા થા. મૈંને ઉનસે કહા, કુછ લોગોંને તકદીર પર એ'તિરાઝ કિયા હૈ. ઉન્હોંને કહા, અચ્છા, ક્યા લોગોંને ઐસા કર લિયા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં.

ઉન્હોંને ફરમાયા, તકદીર પર એ'તિરાઝ કરને વાલોંકે બારેમેં હી યેહ આયતેં નાઝિલ હુઈ હૈં..

ذُوْقُوْا مَسَّ سَقَرَ ○ اِنَّا كُلَّ شَیْءٍ خَلَقْنٰهُ بِقَدَرٍ ○

ઝૂકૂ મસ્સ સકર. ઈન્ના કુલ્લુ શયૂઈન્ ખલકનાહુ બિકદર.

'તો ઉનસે કહા જાએગા કે દોઝખ (કી આગ) કે લગનેકા મઝા ચખો. હમને હર ચીઝકો અંદાઝાસે પૈદા કિયા.'

---

૧ હૈસમી, ૭-૧૮૭
૨ અહમદ

યેહી લોગ ઈસ ઉમ્મતમેં સબસે બુરે હૈં. ન તો ઈનકે બીમારોંકી ઈયાદત કરો ઔર ન ઈનકે મુર્દોકે જનાઝેકી નમાઝ પઢો. અગર મુઝે ઈનમેં સે કોઈ નઝર આ ગયા તો મૈં અપની ઈન દો ઉંગલીયોંસે ઉસકી દોનોં આંખેં ફોડ દુંગા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેરા દિલ ચાહતા હૈ કે અગર તકદીરકા ઈન્કાર કરને વાલોંમેં સે કોઈ મેરે પાસ આ જાએ તો મૈં ઉસકે સરકો કુચલ દું. લોગોંને પૂછા, ક્યૂં?

ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈસ વજહસે કે અલ્લાહને લૌહે મહફૂઝકો એક સુફેદ મોતીસે પૈદા કિયા. ઉસ લૌહે મહફૂઝકે દોનોં તરફકે પઠ્ઠે લાલ યાકૂતકે હૈં. ઉસકા કલમ નૂર હૈ, ઉસકી કિતાબ નૂર હૈ, ઉસકી ચૌડાઈ આસમાન ઔર ઝમીનકે દરમ્યાની ફાસલેકે બરાબર હૈ. હર દિન અલ્લાહ ઉસે તીન સૌ સાઠ બાર દેખતે હૈં ઔર હર બાર દેખને પર (ન જાને કિતની મખ્લૂકકો) પૈદા કરતે હૈં, ઝિંદા કરતે હૈં ઔર મૌત દેતે હૈં, ઈઝ્ઝત દેતે હૈં ઔર ઝિલ્લત દેતે હૈં ઔર જો ચાહે કરતે હૈં.[૨]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કા એક દોસ્ત શામ કા રેહને વાલા થા, જિસસે ઉનકી ખતો કિતાબત રેહતી થી.એક બાર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ઉસે લિખા કે હમેં યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે તુમ તકદીરકે બારેમેં કુછ એ'તિરાઝ કરને લગ ગએ હો. ખબરદાર ! આગે મુઝે કભી ખત ન લિખના, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ હોંગે જો તકદીરકો ઝુઠલાએંગે.[૩]

હઝરત નઝ્ઝાલ બિન સબરા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત અલી (રદિ.) સે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! યહાં કુછ લોગ ઐસે હૈં, જો યેહ કેહતે હૈં કે જો કામ આગે હોને વાલા હોતા હૈ, ઉસકા પતા અલ્લાહકો ઉસ વક્ત ચલતા હૈ, જબ વોહ કામ હો જાતા હૈ.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉનકી માંએં ઉનકો ગુમ કરેં, યા'ની વોહ મર જાએં. યેહ લોગ યેહ બાત કહાંસે કેહ રહે હૈં? તો લોગોંને બતાયા કે વોહ કુર્આનકી ઈસ આયતસે યેહ બાત નિકાલતે હૈં..

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ

વલ નબ્લુવન્નકુમ્ હત્તા નઅ્લમલ્ મુજાહિદીન મિન્કુમ વસ્સાબિરીન વનબ્લુવ અખ્બારકુમ્

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૨૬૭
૨ હુલીયા, ૧-૩૨૫
૩ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૨૬૮

'ઔર હમ ઝરૂર તુમ સબકે આ'માલકી આઝમાઇશ કરેંગે, તાકે હમ ઉન લોગોંકો મા'લૂમ કર લેં, જો તુમમેં સે જિહાદ કરને વાલે હૈં ઔર સાબિત કદમ રેહને વાલે હૈં તાકે તુમ્હારે હાલાતકી જાંચ કર લેં.' (યૂં કેહતે હૈં કે અલ્લાહકો મા'લૂમ નહીં હૈ, આઝમાનેસે અલ્લાહકો મા'લૂમ હોગા. નઊઝુ બિલ્લાહિ મિન ઝાલિક.)

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જો ઇલ્મ હાસિલ ન કરે, વોહ હલાક હો જાએગા. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) મિમ્બર પર તશરીફ લાએ ઔર અલ્લાહકી હમ્દો સનાકે બા'દ ફરમાયા, અય લોગો ! ઇલ્મ હાસિલ કરો ઔર ઉસ પર અમલ કરો ઔર વોહ ઇલ્મ દૂસરોંકો સિખાઓ ઔર જિસે અલ્લાહકી કિતાબમેં સે કોઇ બાત સમઝમેં ન આએ, વોહ મૂઝસે પૂછ લે. મુઝે યેહ પતા ચલા હૈ કે કુછ લોગ યેહ કેહતે હૈં કે જો કામ આગે હોને વાલા હૈ, ઉસકા પતા અલ્લાહકો ઉસ વક્ત ચલતા હૈ, જબ વોહ હો જાતા હૈ, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ

વલ નબ્લુવન્નકુમ્ હત્તા નઅ્લમલ્ મુજાહિદીન મિન્કુમ વસ્સાબિરીન વનબ્લુવ અખ્બારકુમ્

'ઔર હમ ઝરૂર તુમ સબકે કામોંકી આઝમાઇશ કરેંગે, તાકે હમ ઉન લોગોંકો મા'લૂમ કર લેં, જો તુમમેં જિહાદ કરને વાલે હૈં.' હાલાંકે અલ્લાહકે ફરમાન 'હમ મા'લૂમ કર લેં' કા મતલબ યેહ હૈ કે હમ દેખ લેં કે જિન લોગોં પર જિહાદ કરના ઔર જમે રેહના ફર્ઝ કરાર દિયા ગયા હૈ, ક્યા ઉન્હોંને જિહાદ કિયા હૈ ? ઔર મૈંને ઉનકે બારેમેં જિન મુસીબતોં ઔર હાદિસોંકે આનેકા ફૈસલા કિયા થા, ક્યા ઉન્હોંને ઉન પર સબ્ર કિયા હૈ ?[૧]

તવક્કુલકે બાબમેં હઝરત અલી (રદિ.) કા યેહ ફરમાન ગુઝર ચુકા હૈ કે ઝમીન પર ઉસ વક્ત તક કોઇ ચીઝ નહીં હો સકતી, જબ તકકે આસમાનમેં ઉસકે હોનેકા ફૈસલા ન હો જાએ ઔર હર ઇન્સાન પર દો ફરિશ્તે મુકર્રર હૈં જો હર બલાકો ઉસસે દૂર કરતે રેહતે હૈં ઔર ઉસકી હિફાઝત કરતે રેહતે હૈં, યહાં તક કે ઉસકી તકદીરકા કોઇ ફૈસલા આ જાતા હૈ તો યેહ દોનોં ફરિશ્તે ઉસકે ઔર તકદીરકે બીચસે હટ જાતે હૈં ઔર અલ્લાહકી તરફસે મેરી હિફાઝતકા બડા મઝબૂત ઇન્તિઝામ હૈ. જબ મેરી મૌતકા વક્ત આએગા તો વોહ ઇન્તિઝામ મુઝસે હટ જાએગા ઔર આદમીકો ઇમાનકી હલાવત ઉસ વક્ત તક નહીં મિલ સકતી, જબ તક કે ઉસકો યકીન ન હો જાએ કે જો કુછ અચ્છા યા બુરા ઉસકો પહોંચા હૈ, વોહ ઉસસે ટલને વાલા નહીં થા ઔર જો ઉસસે ટલ ગયા, વોહ ઉસે પહોંચને વાલા નહીં થા. અબૂ દાઉદને ઇસે તકદીરમેં રિવાયત કિયા હૈ.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૬૫

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) મિમ્બર પર બયાન ફરમાતે હુએ યેહ શઅર બહોત પઢા કરતે થે..

خَفِّضْ عَلَيْكَ فَإِنَّ الْأُمُوْرَ   بِكَفِّ الْإِلٰهِ مَقَادِيْرُهَا

'અપને સાથ આસાનીકા મા'મલા કરો (ઔર ઘભરાઓ મત) ક્યૂંકે તમામ કામોંકી તકદીરેં અલ્લાહ તઆલાકી હથેલીમેં હૈં.'

فَلَيْسَ يَأْتِيْكَ مَنْهِيُّهَا   وَلَا قَاصِرٌ عَنْكَ مَامُوْرُهَا

'જિસ કામકો અલ્લાહને મના કર દિયા, વોહ તુમ્હારે પાસ આ નહીં સકતા ઔર જિસકે હોનેકા હુક્મ દે દિયા, વોહ તુમસે ટલ નહીં સકતા.'[1]

કિયામત કી નિશાનીયોં પર ઇમાન લાના

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُوْرِ   ફઇઝા નુકિર ફીન્નાકૂર

'ફિર જિસ વક્ત સૂર ફૂંકા જાએગા' તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ઝિંદગી આરામ ઔર રાહતસે કૈસે ગુઝારૂં, જબ સૂર (ફૂંકને) વાલા (ફરિશ્તા) સૂર અપને મુંહમેં રખ ચુકા હૈ ઔર વોહ અપની પેશાની ઝુકાએ ઇન્તિઝાર કર રહા હૈ કે કબ ઉસે અલ્લાહકી તરફસે હુક્મ મિલે ઔર વોહ સૂર ફૂંક દે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને સહાબા (રદિ.) સે અર્ઝ કિયા, ફિર હમ ક્યા દુઆ કરેં ? આપને ફરમાયા, યેહ દુઆ પઢા કરો, 'હસ્બુનલ્લાહુ વનિઅમલ વકીલુ અલલ્લાહી તવક્કલના'.[2]

એક રિવાયત મેં યેહ હૈ કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) ને યેહ સુના તો ઉન પર યેહ બાત બહોત ગિરાં હુઇ. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ ક્યા કરેં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, આપ લોગ યેહ કહો, 'હસ્બુનલ્લાહુ વનિઅમલ વકીલ'.

ઔરતોંકી મુઆશરતકે બાબમેં યેહ રિવાયત ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત હફસા (રદિ.) ને હઝરત સૌદા (રદિ.) સે કહા, કાના (દજ્જાલ) નિકલ આયા હૈ. ઉન્હોંને કહા, અચ્છા ? યેહ સુનકર વોહ બહોત ઝિયાદા ઘભરા ગઇ ઔર કાંપને લગીં. ફિર ઉન્હોંને કહા, મૈં કહાં છુપૂં ? હઝરત હફસા (રદિ.) ને કહા, ... ખૈમેમેં છુપ જાઓ.

૧ અલ અસ્મા વસ્સિફાત, ૨૪૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૦

વહાં ખજૂરકે પત્તોંકા બના હુવા એક ખૈમા થા, જિસમેં લોગ છુપતે થે. યેહ જાકર ઉસમેં છુપ ગઈ. ઉસમેં ગર્દો ગુબાર ઔર મકડીકે જાલે બહોત થે.

ફિર આગે હદીસ ઝિક્ર કી. ઉસમેં યેહ હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાં તશરીફ લે ગએ તો દેખા કે હઝરત સૌદા (રદિ.) કાંપ રહી હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા, તુમ્હેં ક્યા હુવા? ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કાના નિકલ આયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ અભી નિકલા તો નહીં, લેકિન નિકલેગા ઝરૂર. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં બાહર નિકાલા ઔર ઉનકે કપડોં ઔર જિસ્મસે ગર્દો ગુબાર ઔર મકડીકે જાલે સાફ કિયે.

ઈસ રિવાયતકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આઝાદકી હુઈ બાંદી હઝરત રઝીના (રદિ.) સે અબૂ યઅલા ઔર તબરાનીને નકલ કિયા હૈ. હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા ઈરાકમેં ખુરાસાન નામકી કોઈ જગહ હૈ ? લોગોંને કહા, જી હાં. આપને ફરમાયા, દજ્જાલ વહાંસે નિકલેગા. નઈમ બિન હમ્માદ (રહ.) ને ફિતનમેં યેહ રિવાયત ઝિક્ર કી હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને ફરમાયા કે મરવ (શહેર) કે યહૂદી ફિર્કેમેં સે દજ્જાલ નિકલેગા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી મુલૈકા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન મૈં સુબહકો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે પાસ ગયા. ઉન્હોંને કહા, આજ રાત મુઝે સુબહ તક નીંદ નહીં આઈ. મૈંને પૂછા, ક્યૂં ? ઉન્હોંને કહા, લોગ કેહ રહે થે કે દુમદાર સિતારા નિકલ આયા તો મુઝે ઈસકા ડર હુવા કે યેહ કહીં (વોહ) ધુંવા ન હો (જિસે કિયામતકી નિશાનીયોંમેં સે બતાયા ગયા હૈ.) ઈસ વજહસે મુઝે સુબહ તક નીંદ નહીં આઈ.[૨] હાકિમ કી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે મુઝે ડર હુવા કે કહીં દજ્જાલ ન નિકલ આયા હો.

કબ્ર ઔર આલમે બરઝખ મેં જો કુછ હોતા હૈ, ઉસ પર ઇમાન લાના

હઝરત ઉબાદા બિન નુસય (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને હઝરત આઈશા (રદિ.) સે ફરમાયા, મેરે ઈન

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૬૩
૨ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૧૩૯, હાકિમ, ૪-૪૫૯

કપડોંકો ધોકર મુઝે ઈન્હીંમેં કફન દે દેના, ક્યૂંકે (મરનેકે બા'દ) તુમ્હારે બાપકી દો હાલતોંમેં સે એક હાલત હોગી. યા તો ઈસસે ભી અચ્છે કપડે પેહનાએ જાએંગે યા યેહ કફનકે કપડે ભી બુરી તરહ છીન લિયે જાએંગે.[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો મૈંને ગમ ઝાહિર કરનેકે લિયે યેહ શઅર પઢા..

لَعَمْرُکَ مَا یُغْنِیُ الثَّرَاءُ عَنِ الْفَتٰی   اِذَ حَشْرَجَتْ یَوْمًا وَضَاقَ بِهَا اصَّدْرُ

'આપકી ઉમ્રકી કસમ ! જિસ દિન મૌતકે વક્ત સાંસ ઉખડને લગે ઔર ઉસકી વજહસે સીના ઘુટને લગે, તો ઉસ વક્ત જવાન આદમીકો માલકી ઝ્યાદતી નફા નહીં દેતી.'

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય મેરી બિટીયા ! ઐસે ન કહો, બલકે યેહ કહો..

وَجَاءَ تْ سَكْرَةُا لْمَوْتِ بِا لْحَقِّ ذٰلِکَ مَا کُنْتَ مِنْهُ تَحِیْدُ

વજાઅત્ સકરતુલ્ મવ્તિ બિલ્હક્કિ ઝાલિક મા કુન્ત મિન્હુ તહીદ

'ઔર મૌતકી સખ્તી (કરીબ) આ પહોંચી. યેહ (મૌત) વોહ ચીઝ થી, જિસસે તૂ બિદકતા થા.'

ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, મેરે યેહ દો કપડે દેખ લો. ઈન્હેં ધોકર મુઝે ઈન્હીંમેં કફન દે દેના, ક્યૂંકે નયે કપડોંકી મુર્દેસે ઝિયાદા ઝિંદાકો ઝરૂરત હૈ. ઈન કપડોંકો તો મુર્દેકે જિસ્મકા પીપ ઔર ખૂન હી લગેગા (યા યેહ કપડે તો થોડી દેરકે લિયે હૈં, કુછ દિનમેં ગલ સડ કર ખત્મ હો જાએંગે.)[2]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી બીમારી ઔર બઢ ગઈ તો મૈં રોને લગી, ફિર વોહ બેહોશ હો ગએ તો મૈંને યેહ શઅર પઢા..

مَنْ لَّا یَزَالُ دَمْعُهٗ مُقَنَّعًا   فَاِنَّهٗ مِنْ دَمْعِهٖ مَد فُوْقٌ

'જિસકે આંસૂ હમેશા રૂકે રહે હોં, ઉસકે આંસૂ એક દિન ઝરૂર બહેંગે.' ફિર ઉનકો હોશ આયા તો ફરમાયા, બાત વૈસે નહીં હૈ જૈસે તુમને કહી. અય મેરી બિટીયા ! બલકે સહીહ બાત વોહ હૈ, જિસે ઈસ આયતમેં બતાયા ગયા હૈ..

وَجَاءَ تْ سَكْرَةُا لْمَوْتِ بِا لْحَقِّ ذٰلِکَ مَا کُنْتَ مِنْهُ تَحِیْدُ

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૬૩
૨ અહમદ, ઈબ્ને સઅદ

વજાઅત્ સકરતુલ્ મવ્તિ બિલ્હક્કિ ઝાલિક મા કુન્ત મિન્હુ તહીદ

ફિર પૂછા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કિસ દિન ઈન્તિકાલ હુવા થા ? મૈંને કહા, પીરકે દિન. ફરમાયા, આજ કૌનસા દિન હૈ ? મૈંને કહા, પીરકા દિન. ફરમાયા, મુઝે અલ્લાહકી ઝાતસે ઉમ્મીદ હૈ કે અબસે લેકર રાત તકકે વક્તમેં કિસી વક્ત મૈં ઈસ દુનિયાસે ચલા જાઉંગા. ચુનાંચે મંગલકી રાતકો ઉનકા ઈન્તિકાલ હુવા થા ઔર યેહ ભી ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કિતને કપડોંમેં કફન દિયા ગયા થા ?

મૈંને કહા, હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યમન કે સહૂલ બસ્તીકે બુને હુએ તીન સુફેદ ઔર નયે કપડોંમેં કફન દિયા થા. ઈન કપડોંમેં ન કુર્તા થા ન અમામા. ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરે ઈસ કપડે પર ઝઅફરાનકા ધબ્બા લગા હુવા હૈ. ઉસે ધો લો ઔર ઈસકે સાથ દો નયે કપડે ઔર શામિલ કર લેના. મૈંને કહા, યેહ કપડા તો પુરાના હૈ. ફરમાયા, ઝિંદાકો મુર્દેસે ઝિયાદા નયે કપડેકી ઝરૂરત હૈ. કફનકે કપડે તો જિસ્મસે નિકલને વાલે ખૂન ઔર પીપસે ખરાબ હો જાએંગે.[૧]

હઝરત યહયા બિન અબી રાશિદ નસરી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો અપને બેટેસે ફરમાયા, અય મેરે બેટે ! જબ મુઝે મૌત આને લગે તો મેરે જિસ્મકો (દાએં પેહલૂકી તરફ) મોડ દેના ઔર અપને દોનોં ઘુટને મેરી કમરકે સાથ લગા દેના ઔર અપના દાયાં હાથ મેરી પેશાની પર ઔર બાયાં હાથ મેરી ઠોડી પર રખ દેના ઔર જબ મેરી રૂહ નિકલ જાએ તો મેરી આંખેં બંદ કર દેના ઔર મુઝે દરમ્યાની કિસ્મકા કફન પેહનાના, ક્યૂંકે અગર મુઝે અલ્લાહ તઆલાકે યહાં ખૈર મિલી તો ફિર મુઝે ઈસસે બેહતર કફન દેંગે ઔર અગર મેરે સાથ કુછ ઔર હુવા તો ઈસ કફનકો મુઝસે જલ્દીસે છીન લેંગે ઔર મેરી કબ્ર દરમ્યાની કિસ્મકી બનાના ,ક્યૂંકે અગર મુઝે અલ્લાહકે યહાં ખૈર મિલી તો ફિર તો કબ્રકો નિગાહકી હદ તક કુશાદહ કર દિયા જાઅગા ઔર અગર મા'મલા ઈસકે ખિલાફ હુવા તો ફિર કબ્ર મેરે લિયે ઈતની તંગ કર દી જાએગી કે મેરી પસલિયાં એક દૂસરેમેં ધુસ જાએંગી.

મેરે જનાઝેકે સાથ કોઈ ઔરત ન જાએ ઔર જો ખૂબી મુઝમેં નહીં હૈ, ઉસે મત બયાન કરના, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા મુઝે તુમ લોગોંસે ઝિયાદા જાનતે હૈં ઔર જબ તુમ મેરે જનાઝેકો લેકર ચલો તો તેઝ ચલના, ક્યૂંકે અગર મુઝે અલ્લાહકે યહાં ખૈર મિલને વાલી હૈ તો તુમ મુઝે ઉસ ખૈરકી તરફ લે જા રહે હો (ઈસ લિયે જલ્દી કરો) ઔર અગર

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૬૨, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૧૯૭

મા'મલા ઈસકે ખિલાફ હૈ, તો તુમ એક શરકો ઉઠાકર લે જા રહે હો, ઉસે અપની ગરદનસે જલ્દ ઉતારો.[1]

અમ્રે ખિલાફતકી સલાહિયત રખનેવાલે લોગકે મશ્વરે પર અમ્રે ખિલાફતકો મૌકૂફ કર દેને કે બાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કા યેહ ફરમાન ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ને સમઝ લિયા કે અબ તો મૌત આને વાલી હૈ, તો અબ અગર મેરે પાસ સારી દુનિયા હો તો મૈં ઉસે મૌતકે બા'દ આને વાલે હૌલનાક મંઝરકી ઘભરાહટકે બદલેમેં દેનેકો તૈયાર હું.

ઉન્હોંને અપને બેટેસે કહા, અય અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ! મેરે રૂખ્સારકો ઝમીન પર રખ દો. (હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં) મૈંને ઉનકા સર અપની રાનસે ઉઠાકર અપની પિંડલી પર રખ દિયા તો ફરમાયા, નહીં, મેરે રૂખ્સારકો ઝમીન પર રખ દો.

ચુનાંચે ઉન્હોંને અપની દાઢી ઔર રૂખ્સારકો ઉઠાકર ઝમીન પર રખ લિયા ઔર ફરમાયા, અય ઉમર (રદિ.) ! અગર અલ્લાહને તેરી મગફિરત ન કી, તો ફિર અય ઉમર (રદિ.) ! તેરી ભી હલાકત હૈ ઔર તેરી માંકી ભી હલાકત હૈ. ઈસકે બા'દ ઉનકી રૂહ નિકલ ગઈ. રહિમહુલ્લાહ.

ઈસ વાકિઆકો તબરાની ને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે એક લંબી હદીસમેં નકલ કિયા હૈ.[2]

રોનેકે બાબમેં યેહ હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત હાની (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કિસી કબ્ર પર ખડે હોતે તો ઈતના રોતે કે દાઢી તર હો જાતી. ઉનસે કિસીને પૂછા કે આપ જન્નત ઔર જહન્નમકા ઝિક્ર કરતે હૈં તો નહીં રોતે હૈં, લેકિન કબ્રકો યાદ કરકે રોતે હૈં ? આગે પૂરી હદીસ ઝિક્ર કી. તિરમિઝીને ઈસ હદીસકો નકલ કિયા હૈ ઔર ઈસે હદીસે હસન કરાર દિયા હૈ.

હઝરત ખાલિદ બિન રબીઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કી બીમારી બઢી તો યેહ ખબર ઉનકી જમાઅત ઔર અન્સાર તક પહોંચી. યેહ લોગ આધી રાત યા સુબહકે કરીબ હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કે પાસ આએ. (મૈં ભી ઉનકે સાથ આયા થા.) હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને પૂછા, અબ ક્યા વક્ત હૈ ? હમને કહા, આધી રાત હૈ યા સુબહકે કરીબ.

ઉન્હોંને કહા, મૈં જહન્નમકી સુબહસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું. ક્યા તુમ લોગ મેરે કફનકે લિયે કુછ લાએ હો ? હમને કહા, જી હાં. ઉન્હોંને કહા, કફન મહેંગા ન બનાના, ક્યૂંકે અલ્લાહકે યહાં મેરે લિયે ભલાઈ હુઈ તો મુઝે ઈસ કફનસે બેહતર

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૫૮, મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૨૭
૨ હૈસમી, ૯-૭૬

કપડા મિલ જાએગા ઔર અગર દૂસરી સૂરત હુઇ તો યેહ કફન મુઝસે જલ્દી છીન લિયા જાએગા.[1]

હઝરત અબૂ વાઇલ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કી બીમારી બઢ્હ ગઇ તો બનૂ અબસ કે કુછ લોગ ઉનકે પાસ આએ. હઝરત ખાલિદ બિન રબીઅ અબસીને મુઝે બતાયા, હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) મદાયનમેં થે. હમ આધી રાતકો ઉનકે પાસ ગએ. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[2]

હઝરત સિલા બિન ઝુફર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને મુઝે ઔર અબૂ મસઊદ કો ભેજા. હમને ઉનકે કફનકે લિયે દો ધારીદાર મુનક્કશ (નકશીનવાલી) ચાદરેં તીન સૌ દિરહમમેં ખરીદીં. ઉન્હોંને હમસે કહા, તુમને મેરે લિયે જો કફન ખરીદા હૈ, વોહ ઝરા મુઝે દિખાઓ. હમને ઉન્હેં વોહ કફન દિખાયા.

ઉન્હોંને કહા, યેહ કફન તો મેરે લિયે (મુનાસિબ) નહીં હૈ. મેરે લિયે તો દો સુફેદ આમ ચાદરેં કાફી થીં. ઉનકે સાથ કમીઝકી ભી ઝરૂરત નહીં, ક્યૂંકે મુઝે કબ્રમેં થોડી દેર હી ગુઝરેગી કે યા તો ઇન દો ચાદરોંસે બેહતર કફન મિલ જાએગા યા તો ફિર ઇનસે ભી ઝિયાદા બુરે કપડે પેહના દિયે જાએંગે. ચુનાંચે હમને ઉનકે લિયે દો સુફેદ ચાદરેં ખરીદીં.[3]

અબૂ નઇમ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને કફન દેખકર ફરમાયા, તુમ ઇસ કફનકા ક્યા કરોગે ? અગર તુમ્હારા યેહ સાથી નેક હુવા તો અલ્લાહ તઆલા ઇસકે બદલેમેં અચ્છા કફન દે દેંગે ઔર અગર યેહ નેક ન હુવા તો કબ્રકે દોનોં કિનારે ઇસે કિયામત તક (ગેંદકી તરહ) ફેંકતે રહેંગે.[4]

હાતિમ કી રિવાયતમેં હૈ કે અગર તુમ્હારા યેહ સાથી નેક ન હુવા તો ફિર અલ્લાહ યેહ કફન કિયામતકે દિન ઉસકે ચેહરે પર મારેંગે.

હઝરત ઝહહાક બિન અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને અપને જવાનોંકો બુલાકર ઉનસે કહા, જાઓ ઔર મેરે લિયે ખૂબ ગેહરી ઔર ચૌડી કબ્ર ખોદો. વોહ ગએ ઔર વાપસ આકર ઉન્હોંને કહા કે હમ ખૂબ ગેહરી ઔર ચૌડી કબ્ર ખોદ આએ હૈં.

ફિર ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! કબ્રમેં દો કિસમકે હાલાતમેં સે એક તરહકે હાલાત ઝરૂર પેશ આએંગે. યા તો મેરી કબ્રકો ઇતના કુશાદા કર દિયા જાએગા કે ઉસકા હર કોના ચાલીસ હાથ લંબા હો જાએગા. ફિર મેરે લિયે જન્નતકી તરફ એક દરવાઝા ખોલ દિયા જાએગા ઔર મૈં ઉસમેં સે અપની બીવીયાં, મહલ્લાત ઔર જો કુછ અલ્લાહ તઆલાને મેરે ઇકરામો એજાઝકે લિયે વહાં તૈયાર કર રખ્ખા હૈ, વોહ સબ

---

૧ અદબુલ મુફરદ, ૭૨
૨ મુસ્તદરક, ૩-૩૭૦
૩ હુલીયા, ૧-૨૮૨-૨૮૩
૪ હાકિમ, ૩-૩૮૦

દેખુંગા ઔર આજ મુઝે જિતના અપને ઘરકા રાસ્તા આતા હૈ, ઉસસે ઝિયાદા મુઝે અપને ઉસ ઠિકાનેકા રાસ્તા આતા હોગા ઔર કબ્રસે ઉઠાએ જાને તક જન્નતકી હવા ઔર રાહતકા સામાન મુઝ તક પહોંચતા રહેગા ઔર અગર ખુદા ન કરે, દૂસરી હાલત હુઈ ઔર ઉસસે હમ અલ્લાહકી પનાહ ચાહતે હૈં તો મેરી કબ્રકો મુઝ પર ઈતના તંગ કર દિયા જાએગા કે જૈસે નેઝેકી લકડી નેઝેકે ફલમેં તંગ હોતી હૈ. વોહ કબ્ર ઈસસે ભી ઝિયાદા તંગ હોગી.

ફિર મેરે લિયે જહન્નમકે દરવાઝોંમેં સે એક દરવાઝા ખોલ દિયા જાએગા ઔર મૈં ઉસમેં સે અપની ઝંજીરોં, બેડિયોં ઔર જહન્નમકે કૈદી સાથીયોંકો દેખુંગા ઔર આજ મુઝે જિતના અપને ઘરકા રાસ્તા આતા હૈ, ઉસસે ઝિયાદા મુઝે જહન્નમમેં અપને ઠિકાનેકા રાસ્તા આતા હોગા ઔર કબ્રસે ઉઠાએ જાને તક જહન્નમકી ગરમ હવા ઔર ગરમ પાનીકા અસર મુઝ તક પહોંચતા રહેગા.[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર (રદિ.) ફઝીલત વાલે લોગોંમેં સે થે. વોહ કહા કરતે થે કે મૈં તીન હાલાતમેં જૈસા હોતા હું, અગર મૈં હર વક્ત વૈસા રહું, તો મૈં યકીનન જન્નત વાલોંમેં સે હો જાઉં ઔર મુઝે ઈસમેં કોઈ શક ન રહે.

એક વોહ હાલત, જબકે મૈં ખૂદ કુર્આન પઢ રહા હું યા કોઈ ઔર કુર્આન પઢ રહા હો ઔર મૈં સુન રહા હું. દૂસરી વોહ હાલત, જબકે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ખુત્બા સુન રહા હું ઔર તીસરી વોહ હાલત જબકે મૈં કિસી જનાઝેમેં શરીક હોતા હું તો અપને દિલમેં સિર્ફ યેહી સોચતા હું કે ઈસ જનાઝેકે સાથ ક્યા હોગા? ઔર યેહ જનાઝા કહાં જા રહા હૈ?[૨]

આખિરત પર ઈમાન લાના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ હમ આપકો દેખતે હૈં તો હમારે દિલ નરમ હો જાતે હૈં ઔર આખિરતકી ફિક્ર વાલે બન જાતે હૈં, લેકિન જબ હમ આપસે જુદા હો જાતે હૈં તો હમેં દુનિયા અચ્છી લગને લગતી હૈ ઔર બીવીયોં ઔર બચ્ચોંમેં મશ્ગૂલ હો જાતે હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ મેરે પાસ જિસ હાલત પર હોતે હો, અગર તુમ હર વક્ત ઉસ હાલત પર રહો તો ફરિશ્તે અપને હાથોંસે તુમસે

૧ હુલીયા, ૧-૨૬૨
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૮

મુસાફહા કરને લગેં ઔર તુમ્હારે ઘરોંમેં તુમસે મિલને આએં. અગર તુમ ગુનાહ ન કરો તો અલ્લાહ તઆલા ઐસે લોગોંકો લે આએંગે જો ગુનાહ કરેંગે (ઔર ઇસ્તિગફાર કરેંગે) તાકે અલ્લાહ ઉનકી મગફિરત ફરમાએ.

હમને અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમેં જન્નતકે બારેમેં બતાએં કે ઉસકી ઇમારત કિસ ચીઝસે બની હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, એક ઇંટ સોનેકી હૈ ઔર એક ઇંટ ચાંદીકી હૈ. ઉસકા ગારા ખૂબ મહકતે હુએ મુશ્કકા હૈ. ઉસકી કંકરીયાં મોતી ઔર યાકૂત હૈં. ઉસકી મિટ્ટી ઝઅફરાન હૈ. જો જન્નતમેં જાએગા, વોહ હમેશા ઐશમેં રહેગા. કભી બદહાલ ન હોગા ઔર હમેશા રહેગા. કભી ઉસે મૌત નહીં આએગી ઔર ન હી ઉસકે કપડે પુરાને હોંગે ઔર ન કભી ઉસકી જવાની ખત્મ હોગી.

તીન આદમી ઐસે હૈં, જિનકી દુઆ કભી રદ નહીં હોતી. એક ઇન્સાફ પસંદ બાદશાહ. દૂસરે રોઝેદાર, જબ તક રોઝા ન ખોલ લે. તીસરે મઝલૂમકી બદદુઆ, જિસે બાદલોંસે ઉપર ઉઠા લિયા જાતા હૈ ઔર ઉસકે લિયે આસમાનોંકે દરવાઝે ખોલ દિયે જાતે હૈં. ફિર અલ્લાહ તબારકો તઆલા ફરમાતે હૈં, મેરી ઇઝ્ઝતકી કસમ ! મૈં તેરી ઝરૂર મદદ કરૂંગા, અગર્ચે ઉસમેં દેર હો જાએ.[૧]

હઝરત સુવૈદ બિન ગફલહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) પર એક બાર ફાકા આયા. ઉન્હોંને હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે કહા કે અગર તુમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર કુછ માંગ લો તો અચ્છા હૈ. ચુનાંચે હઝરત ફાતિમા (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ગઈ. ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ હઝરત ઉમ્મે ઐમન (રદિ.) મૌજૂદ થીં.

હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને દરવાઝા ખટખટાયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉમ્મે ઐમન (રદિ.) સે ફરમાયા, યેહ ખટખટાહટ તો ફાતિમા (રદિ.) કી હૈ. આજ ઇસ વક્ત આઇ હૈં. પેહલે તો કભી ઇસ વક્ત નહીં આયા કરતી થીં. ફિર હઝરત ફાતિમા (રદિ.) (અંદર આ ગઈ ઔર ઉન્હોંને) અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇન ફરિશ્તોંકા ખાના લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ, સુબ્હાનલ્લાહ ઔર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કેહના હૈ, હમારા ખાના ક્યા હૈ ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને મુઝે હક દેકર ભેજા હૈ, મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઘરાનેમેં કિસી ઘરમેં તીસ દિનસે આગ નહીં જલી. હમારે પાસ કુછ બકરીયાં આઈ હૈં. અગર તુમ ચાહો તો પાંચ બકરીયાં તુમ્હેં દે દું ઔર અગર ચાહો તો તુમ્હેં વોહ પાંચ કલિમે સિખા દું, જો હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝે સિખાએ હૈં.

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૪-૪૯

હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, નહીં, બલકે મુઝે તો વહી પાંચ કલિમે સિખા દેં, જો આપકો હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ ને સિખાએ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ યેહ કહા કરો..

يَا اَوَّلَ الْاَوَّلِيْنَ وَ يَا آخِرَالْآخِرِيْنَ وَيَا ذَا الْقُوَّةِ الْمَتِيْنَ وَيَا رَاحِمَ الْمَسَاكِيْنَ وَ يَاأَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ

યા અવ્વલલ્ અવ્વલીન. યા આખિરલ્ આખિરીન. યા ઝલ્ કુવ્વતિલ્ મતીન. વ યા રાહિમલ્ મસાકીન. વ યા અરહમર્રાહિમીન.

ફિર હઝરત ફાતિમા (રદિ.) વાપસ ચલી ગઈ. જબ હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ પહોંચી તો હઝરત અલી (રદિ.) ને પૂછા, ક્યા હુવા? હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા, મૈં આપકે પાસસે દુનિયા લેને ગઇ થી લેકિન વહાં સે આખિરત લેકર આઈ હું. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, ફિર તો યેહ દિન તુમ્હારા સબસે બેહતરીન દિન હૈ.[૧]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ એક સફરમેં હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કે સાથ થે. ઉન્હોંને લોગોંકો બાતેં કરતે હુએ ઔર બેહતરીન ઝબાનમેં બાતચીત કરતે હુએ સુના તો ફરમાયા, અય અનસ ! મુઝે ઈનકી બાતોંસે ક્યા તઅલ્લુક? આઓ હમ અપને રબકા ઝિક્ર કરેં, ક્યૂંકે યેહ લોગ તો અપની ઝબાનસે ખાલ હી ઉતાર દેંગે. ફિર મુઝસે ફરમાયા, અય અનસ ! કિસ ચીઝકો ઈન લોગોંને આખિરતસે પીછે કર દિયા ઔર કિસ ચીઝને ઈન્હેં આખિરતસે રોક દિયા ?

મૈંને કહા, ખ્વાહિશાતને ઔર શૈતાનને. હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને ફરમાયા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! નહીં, બલકે ઈન્હોંને ઈસ વજહસે આખિરતકો છોડ દિયા કે દુનિયા તો સામને હૈ ઔર આખિરત બા'દમેં આએગી. અગર યેહ આંખોંસે આખિરત દેખ લેતે તો ઈસસે ન હટતે ઔર ન શક કરતે.[૨]

કિયામત કે દિન જો કુછ હોગા ઉસ પર ઇમાન લાના

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ .... وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૨, હુલીયા, ૧-૨૫૯
૨ હુલીયા, ૧-૨૫૯

યા અય્યુહન્નાસુત્તકૂ રબ્બકુમ્ ... વલા કિન્ન અઝાબલ્લાહિ શદીદ.

'અય લોગો ! અપને રબસે ડરો, (ક્યૂંકે) યકીનન કિયામત (કે દિન) કા ઝલઝલા બડી ભારી ચીઝ હોગી. જિસ દિન તુમ લોગ ઇસ (ઝલઝલે) કો દેખોગે, તમામ દૂધ પિલાનેવાલીયાં (મારે હૈબતકે) અપને દૂધ પીતે બચ્ચોંકો ભૂલ જાવેંગી ઔર તમામ હમલ વાલીયાં અપના હમલ (દિન પૂરે હોનેસે પેહલે) ડાલ દેંગી ઔર (અય મુખાતબ!) તુઝકો લોગ નશાકી સી હાલત મેં દિખાઇ દેંગે, હાલાંકે વોહ (સચમેં) નશેમેં ન હોંગે, લેકિન અલ્લાહકા અઝાબ હૈ હી સખ્ત ચીઝ'.

તો ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સફરમેં થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ લોગ જાનતે હો, યેહ કૌનસા દિન હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝિયાદા જાનતે હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ વોહ દિન હૈ, જિસ દિન અલ્લાહ તઆલા હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામસે ફરમાએંગે, આગમેં જાને વાલોંકો ભેજ દો. વોહ અર્ઝ કરેંગે, અય મેરે રબ! આગમેં જાને વાલે કિતને હૈં ? અલ્લાહ ફરમાએંગે, નવસો નિન્યાનવે તો આગમેં જાએંગે ઔર એક આદમી જન્નતમેં જાએગા. યેહ સુનકર સારે મુસલમાન રોને લગ પડે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મયાનારવી (દરમિયાની ચાલ) ઇખ્તિયાર કરો ઔર ઠીક ઠીક ચલતે રહો. હર નુબુવ્વતસે પેહલે જાહિલિયતકા ઝમાના હુવા કરતા થા. તો પેહલે યેહ તા'દાદ ઉન જાહિલિયત વાલોંસે પૂરી કી જાએગી. ફિર મુનાફિકોંસે પૂરી કી જાએગી. તુમ્હારી ઔર બાકી તમામ ઉમ્મતોંકી મિસાલ ઐસી હૈ, જૈસે કિસી જાનવરકે પૈરમેં ઉભરી હુઇ ગદૂદ હો યા જૈસે ઊંટકે પેહલૂમેં તિલ હો.

ફિર ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે આપ લોગ જન્નતમેં જાનેવાલોંમેં સે ચોથાઇ હોંગે. ઇસ પર સહાબા કિરામ (રદિ.) ને અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર ફરમાયા કે આપ લોગ જન્નતમેં જાનેવાલોંકા તિહાઇ હિસ્સા હોંગે. ઇસ પર સહાબા (રદિ.) ને ફિર અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે આપ લોગ જન્નતમેં જાને વાલોંમેં સે આધે હોંગે. સહાબા (રદિ.) ને ફિર અલ્લાહુ અકબર કહા.

રાવી કેહતે હૈં કે મુઝે મા'લૂમ નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દો તિહાઇ ભી ફરમાયા યા નહીં. (લેકિન તબરાની ઔર તિરમિઝીકી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યેહ ઉમ્મત જન્નત વાલોંકા દો તિહાઇ હોગી, યા'ની અલ્લાહને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મીદસે ઝિયાદા કર દિયા.)[1]

---

૧ તિરમિઝી, ઇમામ અહમદ, ઇબ્ને અબી હાતિમ

ઈસી આયતકી તફસીરમેં બુખારીમેં યેહ રિવાયત હૈ કે હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ફરમાએંગે, અય આદમ ! વોહ અર્ઝ કરેંગે, અય હમારે રબ ! મૈં હાઝિર હું, હર ખિદમતકે લિયે તૈયાર હું. ફિર ઉનકો ઉંચી આવાઝસે કહા જાએગા કે અલ્લાહ આપકો હુક્મ દે રહે હૈં કે અપની ઔલાદમેં સે આગમેં જાને વાલોંકો નિકાલ લેં.

હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ પૂછેંગે, આગમેં જાનેવાલે કિતને હૈં ? અલ્લાહ ફરમાએંગે, હર હઝારમેં સે નવસો નિન્યાનવે, તો ઉસ વક્ત હર હમલ વાલી અપના હમલ ડાલ દેગી ઔર બચ્ચા બુળ્હા હો જાએગા.

وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ

વતરન્નાસ સુકારા વમા હુમ્ બિસુકારા વલા કિન્ન અઝાબલ્લાહિ શદીદ

તર્જુમા ગુઝર ચુકા હૈ. યેહ સુનકર સહાબા (રદિ.) પર ઐસા રંજો ગમ છા ગયા કે ઉનકે ચેહરે (ગમકે મારે) બદલ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યાજૂજ માજૂજમેં સે નવસો નિન્યાનવે હોંગે. (જો જહન્નમમેં જાએંગે) ઔર તુમમેં સે એક હોગા. (જો જન્નતમેં જાએગા.) તુમ બાકી લોગોંમેં સે એક હો, જૈસે સુફેદ બૈલકે પેહલૂમેં કાલા બાલ યા કાલે બૈલમેં સુફેદ બાલ. મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે તુમ જન્નત વાલોંકા ચૌથાઈ હિસ્સા હોંગે. ઈસ પર હમને અલ્લાહુ અકબર કહા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જન્નત વાલોંકા તિહાઈ હોંગે. હમને અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જન્નત વાલોંકે આધે હોંગે. ફિર હમને અલ્લાહુ અકબર કહા.[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યેહ બાત સહાબા (રદિ.) પર બડી ગિરાં હુઈ ઔર ઉન પર રંજો ગમ છા ગયા.

હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُوْنَ

થુમ્મ ઈન્નકુમ યવ્મલ્ કિયામતિ ઈન્દ રબ્બિકુમ્ તખ્તસિમૂન

'ફિર કિયામતકે દિન તુમ મુકદ્દમે અપને રબકે સામને પેશ કરોગે (ઉસ વક્ત અમલી ફૈસલા હો જાએગા)' તો હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા મુકદ્દમે બાર બાર પેશ કિયે જાએંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને કહા, ફિર તો મા'મલા બડા સખ્ત હોગા.

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૨૦૪, હાકિમ, ૩-૫૬૮

ઐસે હી ઈસ હદીસકો ઈમામ અહમદને રિવાયત કિયા હૈ. ઉસમેં આગે યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે જબ 'સુમ્મ લતુસ્અલુન્ન યવ્મઈઝિન અનિન્નઈમ' '(ઔર બાત સુનો કે) ઉસ દિન તુમ સબસે નેઅમતોંકી પૂછ હોગી' તો હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમસે કિસ નેઅમતકા સવાલ હોગા ? હમારે પાસ તો સિર્ફ યેહ દો સરદાર નેઅમતેં હૈં, ખજૂર ઔર પાની.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ સૂરત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હુઈ..

اِنَّکَ مَیِّتٌ وَّ اِنَّھُمْ مَّیِّتُوْنَ ثُمَّ اِنَّکُمْ یَوْمَ الْقِیَامَۃِ عِنْدَ رَبِّکُمْ تَخْتَصِمُوْنَ

ઈન્નક મય્યિતુંવ્ વઈન્નહુમ્ મય્યિતૂન. સુમ્મ ઈન્નકુમ યવ્મલ્ કિયામતિ ઈન્દ રબ્બિકુમ્ તખ્તસિમૂન

'આપકો ભી મરના હૈ ઔર ઈનકો ભી મરના હૈ, ફિર કિયામતકે દિન તુમ મુકદ્દમે અપને રબકે સામને પેશ કરોગે. (ઉસ વક્ત અમલી ફૈસલા હો જાવેગા.)'

તો હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ખાસ ખાસ ગુનાહોંકે સાથ હમ પર વોહ ઝગડે ભી બાર બાર પેશ કિયે જાએંગે, જો દુનિયામેં હમારે આપસમેં થે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. યેહ મુકદ્દમે બાર બાર પેશ કિયે જાતે રહેંગે, યહાં તકકે હર હક વાલેકો ઉસકા હક મિલ જાએ. હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! ફિર તો મા'મલા બહોત સખ્ત હૈ.[2]

હઝરત કૈસ બિન અબી હાઝિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) અપની બીવીકી ગોદમેં સર રખ્ખે હુએ થે કે ઈતનેમેં રોને લગે. ફિર ઉનકી બીવી ભી રોને લગી. હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) ને કહા, તુમ ક્યૂં રો રહી હો ? ઉન્હોંને કહા, મૈંને આપકો રોતે હુએ દેખા, ઈસ લિયે મૈં ભી રોને લગી. ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) ને કહા, મુઝે અલ્લાહ તઆલાકા યેહ ફરમાન યાદ આ ગયા..

وَاِنْ مِّنْکُمْ اِلَّا وَارِدُھَا — **વઈમ્ મિન્કુમ્ ઈલ્લા વારિદુહા**

'ઔર તુમમેં સે કોઈ નહીં, જિસકા ઈસ (જહન્નમ) પર સે ગુઝર ન હો' અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં હૈ કે મૈં જહન્નમસે નજાત પા સકૂંગા યા નહીં ?

એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) ઉસ વક્ત બીમાર થે.[3]

---

૧ તિરમિઝી, ઈબ્ને માજા
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૫૨, મુસ્તદરક, ૪-૫૭૨
૩ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૩૮

હઝરત ઉબાદહ બિન મુહમ્મદ બિન ઉબાદહ બિન સામિત (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉબાદહ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરા બિસ્તર ઘરકે સહનમેં બાહર નિકાલ દો. ફિર ફરમાયા, મેરે સારે ગુલામ, નોકર ઔર પડોસી ઔર વોહ તમામ આદમી યહાં જમા કર દો, જો મેરે પાસ આયા કરતે થે.

જબ યેહ સબ ઉનકે પાસ જમા હો ગએ તો ફરમાયા, મેરા તો યેહી ખયાલ હૈ કે આજકા દિન મેરી દુનિયાકી ઝિંદગીકા આખિરી દિન ઔર આજકી રાત મેરી આખિરતકી પેહલી રાત હૈ ઔર મુઝે મા'લૂમ તો નહીં, લેકિન હો સકતા હૈ કે મેરે હાથસે યા મેરી ઝબાનસે તુમ લોગોંકે સાથ કોઈ ઝયાદતી હો ગઈ હો ઔર ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મુઝે કિયામતકે દિન ઈસકા બદલા દેના પડેગા. મૈં પૂરે ઝોરસે તુમ લોગોંસે દરખ્વાસ્ત કરતા હું કે તુમ લોગોંમેં સે કિસીકે દિલમેં અગર ઐસી કોઈ બાત હો તો વોહ મેરી જાનકે નિકલનેસે પેહલે મુઝસે બદલા લે લે. ઉન સબને કહા, નહીં, આપ તો હમારે લિયે બાપકી તરહ થે ઔર હમેં અદબ સિખાતે થે.

રાવી કેહતે હૈં કે ઉન્હોંને કભી કિસી નોકરકો બુરા ભલા નહીં કહા થા. ફિર ઉન્હોંને કહા, જો કુછ ભી હુવા હો, ક્યા તુમને મુઝે મઆફ કર દિયા હૈ ? સબને કહા, જી હાં. ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! તૂ ગવાહ હો જા. ફિર ફરમાયા, અગર ઐસી કોઈ બાત નહીં હૈ તો ફિર મેરી વસીયત યાદ રખના. મૈં ઝોરદાર તાકીદ કરતા હું કે તુમમેં સે કોઈ ભી મેરે મરને પર હરગિઝ ન રોએ, બલકે જબ મેરી જાન નિકલ જાએ તો તુમ વુઝૂ કરના ઔર અચ્છી તરહ વુઝૂ કરના ઔર ફિર તુમમેં સે હર આદમી મસ્જિદમેં જાકર નમાઝ પઢે ફિર ઉબાદહ કે લિયે યા'ની મેરે લિયે ઔર અપને લિયે ઈસ્તિગફાર કરે, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

ઈસ્તઈનૂ બિસ્સબ્રિ વસ્સલાતિ   اِسۡتَعِيۡنُوۡا بِالصَّبۡرِ وَالصَّلٰوةِ

'સબ્ર ઔર નમાઝસે સહારા હાસિલ કરો.' ફિર મુઝે કબ્રકી તરફ જલ્દી જલ્દી લે જાના. મેરે જનાઝેકે પીછે આગ લેકર મત ચલના ઔર ન મેરે નીચે અરગવાની રંગકા કપડા ડાલના.[૧]

બૈતુલમાલમેં સે અપને ઉપર ઔર અપને રિશ્તેદારોં પર ખર્ચ કરનેમેં એહતિયાત કરનેકે બાબમેં યેહ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) સે ચાર હઝાર દિરહમ ઉધાર માંગે તો હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) કે કાસિદસે કહા, જાકર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કેહ દો કે અભી વોહ બૈતુલમાલસે ચાર હઝાર લે લેં. ફિર બા'દમેં વાપસ કર દેં.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૭૯

જબ કાસિદને વાપસ આકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ઉનકા જવાબ બતાયા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) કો બડી ગિરાની હુઇ. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી હઝરત અબ્દુર્રહમાન સે મુલાકાત હુઇ તો ઉનસે કહા, તુમને કહા થા કે ઉમર ચાર હઝાર બૈતુલમાલસે ઉધાર લે લે. અગર મૈં (બૈતુલમાલસે ઉધાર લેકર તિજારતી કાફલેકે સાથ ભેજ દું ઔર ફિર) તિજારતી કાફલેકી વાપસી સે પેહલે મર જાઉં, તો તુમ લોગ કહોગે કે અમીરૂલ મો'મિનીનને ચાર હઝાર લિયે થે. અબ ઉનકા ઇન્તિકાલ હો ગયા હૈ, ઇસ લિયે યેહ ઉનકે ચાર હઝાર છોડ દો, (તુમ લોગ તો છોડ દોગે) ઔર મૈં ઉનકે બદલે કિયામતકે દિન પકડા જાઉંગા.

ઔર અન્કરીબ અલ્લાહ તઆલાકે ઇલ્મસે ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇલ્મસે અસર લેનેકે બાબમેં યેહ કિસ્સા આએગા કે જબ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કારી, આલિમ, માલદાર ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં શહીદ હોને વાલેકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાકે (ઇખ્લાસ ન હોનેકી વજહસે દોઝખમેં જાનેકે) ફૈસલે વાલી હદીસ ઝિક્ર કરતે તો ઇતના ઝિયાદા રોતે કે બેહોશ હો જાતે ઔર ચેહરેકે બલ ગિર જાતે, યહાં તક કે હઝરત શુફય અસ્બહી ઉન્હેં સહારા દેતે ઔર બહોત દેર તક ઉનકા યેહી હાલ રેહતા ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) જબ યેહ હદીસ સુનતે તો ઇતના ઝિયાદા રોતે કે લોગ યેહ સમઝતે કે ઉનકી તો અબ જાન નિકલ જાએગી.

શફાઅત પર ઇમાન લાના

હઝરત ઔફ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આખિર રાતમેં એક જગહ પડાવ ડાલા. હમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. હમમેં સે હર આદમી અપને કજાવેકી હત્થીકે સાથ ટેક લગાકર સો ગયા. કુછ દેર બા'દ મેરી આંખ ખુલી તો મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને કજાવેકે પાસ નઝર ન આએ, જિસસે મૈં ઘભરા ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તલાશ કરને ચલ પડા.

ઢૂંઢતે ઢૂંઢતે મુઝે એક જગહ હઝરત મઆઝ બિન જબલ ઔર હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) મિલે. વોહ દોનોં ભી ઇસી વજહસે ઘભરાએ હુએ થે, જિસ વજહસે મૈં ઘભરાયા હુવા થા. હમ લોગ યૂંહી ઢૂંઢ રહે થે કે અચાનક હમેં ઘાટીકે ઉપરકે હિસ્સેસે ચક્કી ચલને જૈસી આવાઝ સુનાઇ દી. (હમ લોગ ઉસ આવાઝકી તરફ ગએ તો દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રો રહે હૈં.) ફિર હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપની બાત બતાઇ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આજ રાત મેરે પાસ મેરે રબકી તરફસે એક ફરિશ્તા આયા ઔર ઉસને મુઝે દો બાતોંમેં ઇખ્તિયાર દિયા. યા તો મૈં શફાઅત કરૂં યા મેરી આધી ઉમ્મત જન્નતમેં ચલી જાએ. ચુનાંચે મૈંને શફાઅતકો ઇખ્તિયાર કર લિયા.

સહાબા (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહકા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સોહબતમેં રેહનેકા વાસ્તા દેકર અર્ઝ કરતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ભી અપની શફાઅત વાલોંમેં શામિલ કર લેં. જબ તમામ સહાબા (રદિ.) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જમા હો ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તમામ હાઝિર લોગોંકો ઇસ બાતકા ગવાહ બનાતા હું કે મેરી શફાઅત મેરી ઉમ્મતમેં સે હર ઉસ આદમીકે લિયે હૈ જો ઇસ હાલમેં મરે કે અલ્લાહકે સાથ કિસીકો શરીક ન ઠહેરાતા હો.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી અકીલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં કબીલા સકીફ કે વફ્દકે સાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ગયા. જબ હમને દરવાઝેકે પાસ સવારીયાં બિઠાઈં તો ઉસ વક્ત જિસ ઝાતકે પાસ જા રહે થે, હમારે નઝદીક ઉનસે ઝિયાદા મબગૂઝ ઔર કોઇ ઇન્સાન ન થા, લેકિન જબ ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિરી દેકર બાહર આએ તો ઉસ વક્ત હમારે નઝદીક ઉસ ઝાતસે ઝિયાદા મેહબૂબ ઔર કોઇ ઇન્સાન નહીં થા, જિનકી ખિદમતમેં હમ ગએ થે.

હમમેં સે એક આદમીને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપને અપને રબસે સુલયમાન અલૈહિસ્સલામ જૈસા મુલ્ક ક્યૂં નહીં માંગ લિયા ? ઇસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હંસ પડે ઔર ફરમાયા, હો સકતા હૈ, તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અલ્લાહકે યહાં સુલયમાન અલૈહિસ્સલામકે મુલ્કસે બેહતર કોઇ ચીઝ મિલ જાએ.

અલ્લાહ તઆલાને જો નબી ભેજા, ઉસે એક દુઆ ઝરૂર અતા ફરમાઇ. કિસી નબીને વોહ દુઆ માંગકર દુનિયા લે લી. કિસી નબીકી કૌમ નાફરમાન થી, તો ઉસને અપની કૌમકે ખિલાફ બદદુઆ કી, તો વોહ સારી કૌમ હલાક હો ગઇ ઔર અલ્લાહને મુઝે ભી વોહ ખાસ દુઆ અતા ફરમાઇ, લેકિન મૈંને વોહ દુઆ અપને રબકે યહાં છુપા કર રખી હુઇ હૈ ઔર વોહ દુઆ યેહ હૈ કે મૈં કિયામતકે દિન અપની ઉમ્મતકે લિયે શફાઅત કરૂંગા.

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં અપની ઉમ્મતકે બુરે લોગોંકે લિયે બેહતરીન આદમી હું, તો કબીલા મુઝૈનાકે એક આદમી ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૧

કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ આપ ઉમ્મતકે બુરોંકે લિયે ઐસે હૈં, તો ઉનકે નેકોંકે લિયે કૈસે હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરી ઉમ્મતકે નેક લોગ અપને આ'માલકી બરકતસે જન્નતમેં દાખિલ હો જાએંગે ઔર મેરી ઉમ્મતકે બુરે લોગ મેરી શફાઅતકા ઇન્તિઝાર કરેંગે. ગૌરસે સુનો ! મેરી શફાઅત કિયામતકે દિન મેરી ઉમ્મતકે તમામ લોગોંકે લિયે હોગી, સિવા ઉન લોગોંકે જો મેરે સહાબામેં કમી નિકાલતા હો.[1]

હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, મૈં અપની ઉમ્મતકે લિયે શફાઅત કરતા રહુંગા, યહાં તકકે મેરા રબ મુઝે પુકારકર પૂછેગા, અય મુહમ્મદ ! ક્યા તુમ રાઝી હો ગએ ? મૈં કહુંગા, જી હાં, મૈં રાઝી હો ગયા.

ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને (લોગોંકી તરફ) મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, તુમ ઇરાક વાલે યેહ કેહતે હો કે કુર્આનમેં સબસે ઝિયાદા ઉમ્મીદ વાલી આયત યેહ હૈ..

يَا عِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ۞ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ

યા ઇબાદિયલ્લઝીન અસ્રફૂ અલા અન્ફુસિહિમ્ લા તક્નતૂ મિર્રહમતિલ્લાહ. ઇન્નલ્લાહ લા યગ્ફિરુઝ્ ઝુનૂબ જમીઆ. ઇન્નહુ હુવલ્ ગફૂરુર્રહીમ.

'આપ કેહ દીજિયે કે અય મેરે બંદો ! જીન્હોં ને (કુફ્રો શિર્ક કરકે) અપને ઉપર ઝયાદતીયાંકી હૈં, તુમ ખુદાકી રહમતસે નાઉમ્મીદ ન હો. યકીની તૌર પર ખુદા તમામ (પિછલે) ગુનાહોં કો મઆફ ફરમા દેગા, વાકઇ વોહ બડા બખ્શને વાલા બડી રહમત વાલા હૈ.'

મૈંને કહા, હમ તો યેહી કેહતે હૈં. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, લેકિન હમ એહલે બૈત યેહ કેહતે હૈં કે અલ્લાહકી કિતાબમેં સબસે ઝિયાદા ઉમ્મીદ વાલી આયત યેહ હૈ..

وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى — **વલસવ્ફ યુઅ્તીક રબ્બુક ફતરદા**

'ઔર અન્કરીબ અલ્લાહ તઆલા આપકો (આખિરતમેં ઝિયાદાસે ઝિયાદા નેઅમતેં) દેગા, સો આપ ખુશ હો જાએંગે.' ઔર ઇસસે મુરાદ શફાઅત હૈ.[2]

હઝરત ઇબ્ને બુરૈદા (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ હઝરત બુરૈદા (રદિ.) હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે પાસ ગએ. વહાં ઉસ વક્ત એક આદમી બાત કર રહા

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૭૩

થા. હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ને કહા, ક્યા આપ મુઝે બાત કરનેકી ઇજાઝત દેતે હૈં ?હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને કહા, જી હાં, ઈજાઝત હૈ. હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કા ખયાલ થા કે હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ભી વૈસી હી બાત કરેંગે, જૈસી દૂસરા કર રહા થા.

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે મૈં કિયામતકે દિન ઇતને લોગોંકી શફાઅત કરૂંગા, જિતને ઝમીન પર દરખ્ત ઔર પત્થર હૈં. ફિર હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ને કહા, અય મુઆવિયહ (રદિ.) ! આપ તો ઇસ શફાઅતકે ઉમ્મીદવાર હૈં ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ઇસ શફાઅતકે ઉમ્મીદવાર નહીં હૈં.[૧]

હઝરત તલક બિન હબીબ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા શફાઅતકો ઝુઠલાયા કરતા થા. યહાં તકકે એક દિન મેરી હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે મુલાકાત હુઇ ઔર (અપની બાતકો સાબિત કરને કે લિયે) મૈંને ઉનકો વોહ તમામ આયતેં પઢકર સુના દીં, જો મુઝે આતી થીં ઔર જિનમેં અલ્લાહને જહન્નમ વાલોંકે જહન્નમમેં હમેશા રેહનેકા ઝિક્ર કિયા હૈ.

હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય તલક ! ક્યા તુમ યેહ સમઝતે હો કે તુમ મુઝસે ઝિયાદા અલ્લાહકી કિતાબ કો પઢને વાલે હો ઔર મુઝસે ઝિયાદા અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકો જાનને વાલે હો ? તુમને જો આયતેં પઢીં હૈં, ઉનસે મુરાદ વોહ જહન્નમ વાલે હૈં જો મુશ્રિક હોં ઔર શફાઅત ઉન લોગોંકે બારેમેં હૈ જો (મુસલમાન થે, લેકિન વોહ) બહોતસે ગુનાહ કર બૈઠે ઔર ઉન્હેં (જહન્નમમેં) અઝાબ દિયા જાએગા. ફિર ઉનકો (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી શફાઅત પર) જહન્નમસે નિકાલા જાએગા.

ફિર હઝરત જાબિર (રદિ.) ને અપને દોનોં હાથ અપને કાનોંકો લગાકર કહા, યેહ દોનોં કાન બેહરે હો જાએં, અગર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ ન સુના હો કે જહન્નમમેં ડાલને કે બા'દ ઉનકો ઉસમેંસે નિકાલા જાએગા, જૈસે તુમ કુર્આન પઢતે હો, હમ ભી વૈસે હી પઢતે હૈં.[૨]

હઝરત યઝીદુલ ફકીર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) હદીસેં બયાન ફરમા રહે થે. મૈં ઉનકી મજ્લિસમેં જાકર બૈઠ ગયા. ઉન્હોંને યેહ બયાન કિયા કે કુછ લોગ જહન્નમકી આગસે બાહર નિકલેંગે. ઉન દિનોં મૈં ઇસ બાતકો નહીં માનતા થા, ઇસ લિયે મુઝે ગુસ્સા આ ગયા ઔર મૈંને કહા, ઔર લોગોં પર તો મુઝે તઅજ્જુબ નહીં હૈ, લેકિન અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૩-૫૬
૨ ઇબ્ને મર્દૂયા

(રદિ.) ! મુઝે આપ લોગોં પર બડા તઅજ્જુબ હૈ. આપ લોગ યેહ કેહ રહે હૈં કે અલ્લાહ તઆલા આગસે કુછ લોગોંકો નિકાલેગા, હાલાંકે અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હૈં..

يُرِيْدُوْنَ اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخٰرِجِيْنَ مِنْهَا

યુરીદૂન અંય્યખ્રુજૂ મિનન્નારિ વમા હુમ્ બિખારિજીન મિન્હા

'ઈસ બાતકી ખ્વાહિશ કરેંગે કે દોઝખસે નિકલ આવેં ઔર વોહ ઈસસે કભી નહીં નિકલેંગે.'

હઝરત જાબિર (રદિ.) કે સાથી મુઝે ડાંટને લગે. હઝરત જાબિર (રદિ.) ખૂદ ઉનમેં સબસે ઝિયાદા બુર્દબાર થે. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈસ આદમીકો છોડ દો ઔર ફરમાયા, યેહ આયત તો કુફ્ફારકે બારેમેં હૈ. ફિર યે ડ આયત પઢી..

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيْعًا وَّ مِثْلَهٗ مَعَهٗ

لِيَفْتَدُوْا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ .... وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيْمٌ

ઈન્નલ્લઝીન કફરૂ લવ્ અંન્ન લહુમ્ મા ફિલ અર્દિ જમીઅંવ્વ મિષ્લહૂ મઅહૂ લિયફ્તદૂ બિહિ મિન્ અઝાબિ યવ્મિલ્ કિયામતિ... વલહુમ્ અઝાબુમ્ મુકીમ. તક.

'યકીનન જો લોગ કાફિર હૈં, અગર ઉનકે પાસ તમામ દુનિયા ભરકી ચીઝેં હોં ઔર ઈન ચીઝોંકે સાથ ઈતની ચીઝેં ઔર ભી હો, તાકે વોહ ઉસકો દેકર કિયામતકે અઝાબસે છૂટ જાવેં, તબ ભી વોહ ચીઝેં ઉનસે હરગિઝ કુબૂલ ન કી જાવેંગી ઔર ઉનકો દર્દનાક અઝાબ હોગા. ઈસ બાતકી ખ્વાહિશ કરેંગે કે દોઝખસે નિકલ આવેં ઔર વોહ ઉસસે કભી ન નિકલેંગે ઔર ઉનકો હમેશાકા અઝાબ હોગા.'

ફિર હઝરત જાબિર (રદિ.) ને કહા, ક્યા તુમ કુર્આન નહીં પઢતે હો ? મૈંને કહા, પઢતા હું, બલકે કુર્આન મૈંને હિફ્ઝ કિયા હુવા હૈ. ઉન્હોંને કહા, ક્યા અલ્લાહ તઆલાને યેહ નહીં ફરમાયા..

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ عَسٰى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا

વમિનલ્લયલિ ફતહજ્જદ્ બિહી નાફિલ્લતલ્લક અસા અંય્યબ્અષક રબ્બુક મકામમ્ મહમૂદા

'ઔર કિસી કદર રાતકે હિસ્સે મેં, સો ઉસમેં તહજ્જુદ પઢા કિજિયે, જો કે આપકે લિયે (ફર્ઝ નમાઝોંકે અલાવા) ઝિયાદા ચીઝ હૈ. ઉમ્મીદ હૈ કે આપકા રબ આપકો મહમૂદ મકામમેં જગહ દેગા. યેહી વોહ મકામ હૈ (જો શફાઅતે કુબરાકા હૈ) અલ્લાહ

તઆલા કુછ લોગોંકો ઉનકે ગુનાહોંકી વજહસે કુછ દિનોં જહન્નમમેં રખેંગે ઔર ઉનસે બાત ભી ન ફરમાએંગે ઔર જબ ઉનકો વહાંસે નિકાલના ચાહેંગે, નિકાલ લેંગે.'

હઝરત યઝીદુલ ફકીર કેહતે હૈં, ઇસકે બા'દ મૈંને કભી શફાઅતકો નહીં ઝુઠલાયા.[૧]

જન્નત ઔર જહન્નમ પર ઇમાન લાના

હઝરત હન્ઝલા કાતિબ ઉસૈદી (રદિ.), જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કાતિબોંમેં સે થે, ફરમાતે હૈં કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમારે સામને જન્નત ઔર જહન્નમકા ઝિક્ર ઇસ તરહ ફરમાયા કે ગોયા હમ દોનોંકો આંખોંસે દેખ રહે હૈં. ફિર મૈં ઉઠકર બીવી બચ્ચોંકે પાસ ચલા ગયા ઔર ઉનકે સાથ હંસને ખેલને લગ ગયા.

ફિર મુઝે વોહ હાલત યાદ આઇ, જો (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને) હમારી થી (કે હમ દુનિયા ભૂલે હુએ થે ઔર જન્નત ઔર જહન્નમ દોનોં આંખોંકે સામને થીં ઔર અબ વોહ ન રહી થી.) યેહ સોચકર મૈં બાહર નિકલા તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મુઝે મિલે. મૈંને કહા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! મૈં તો મુનાફિક હો ગયા.

ઉન્હોંને કહા, ક્યા બાત હુઇ ? મૈંને કહા, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ હોતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે સામને જન્નત ઔર જહન્નમકા ઝિક્ર ઇસ તરહ ફરમાતે હૈં કે ગોયા હમ દોનોંકો આંખોંસે દેખ રહે હૈં. જબ હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે બાહર આતે હૈં ઔર બીવી બચ્ચોં ઔર કામ કાજમેં લગ જાતે હૈં, તો હમ (જન્નત જહન્નમ સબ) ભૂલ જાતે હૈં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, હમારા ભી યેહી હાલ હૈ.

ફિર મૈંને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં યેહ સારી બાત ઝિક્ર કી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય હન્ઝલા ! તુમ્હારી જો હાલત મેરે પાસ હોતી હૈ, વહી હાલત અગર ઘરવાલોંકે પાસ જાકર ભી રહે તો ફરિશ્તે તુમસે બિસ્તરોં ઔર રાસ્તોંમેં મુસાફહા કરને લગેં, લેકિન હન્ઝલા ! બાત યેહ હૈ કે ગાહે ગાહે, ગાહે ગાહે.[૨]

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૨-૫૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૧૦૭

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક રાત હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જાગકર ગુઝારી ઔર સુબહ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આજ રાત મુઝે ખ્વાબમેં અંબિયા અલૈહિસ્સલામ ઔર ઉનકી તાબે'દાર ઉમ્મતેં દિખાઇ ગઈ. એક એક નબી મેરે પાસસે ગુઝરતા થા. કોઈ નબી એક જમાઅતમેં હોતા થા, કિસીકે સાથ તીન આદમી હોતે, કિસીકે સાથ કોઈ ભી ન હોતા. હઝરત કતાદા (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ અલયૂસ મિન્કુમ્ રજુલુર્રશીદ

'ક્યા તુમમેં કોઇ ભી (મઅકૂલ આદમી ઔર) ભલા માનસ નહીં ?'

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર મેરે પાસસે હઝરત મૂસા બિન ઈમરાન અલૈહિસ્સલામ બની ઈસ્રાઈલકી એક બહોત બડી જમાઅતકે સાથ ગુઝરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં, મૈંને પૂછા, યેહ કૌન હૈં ? અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, યેહ આપકે ભાઈ હઝરત મૂસા બિન ઈમરાન ઔર ઉનકે તાબે'દાર ઉમ્મતી હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા, અય મેરે રબ ! મેરી ઉમ્મત કહાં હૈ ? અલ્લાહને ફરમાયા, અપને દાઈં તરફ ટીલોંમેં દેખો.

મૈંને વહાં દેખા તો બહોતસે આદમીયોંકે ચેહરે નઝર આએ. ફિર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, ક્યા તુમ રાઝી હો ? મૈંને કહા, અય મેરે રબ ! મૈં રાઝી હો ગયા. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, અબ અપની બાઈં તરફ આસમાનકે કિનારેમેં દેખો. મૈંને વહાં દેખા તો બહોતસે આદમીયોંકે ચેહરે નઝર આએ.

અલ્લાહને ફરમાયા, ક્યા આપ રાઝી હો ગએ ? મૈંને કહા, અય મેરે રબ ! મૈં રાઝી હો ગયા. અલ્લાહને ફરમાયા, ઈનકે સાથ સત્તર હઝાર ઔર ભી હૈં, જો જન્નતમેં બગૈર હિસાબકે દાખિલ હોંગે. ફિર કબીલા બનૂ અસદ કે હઝરત ઉકાશા બિન મિહસન (રદિ.), જો કે બદરી થે, કેહને લગે, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહસે મેરે લિયે દુઆ કરેં કે અલ્લાહ તઆલા મુઝે ઉનમેં શામિલ કર દે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઈસે ઈનમેં શામિલ ફરમા દે. ફિર એક ઔર આદમીને કહા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહસે દુઆ કરેં , અલ્લાહ મુઝે ભી ઉનમેં શામિલ કર દે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસ દુઆમેં ઉકાશા તુમસે આગે નિકલ ગએ.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.) સે ફરમાયા, મેરે માં બાપ તુમ પર કુર્બાન હોં, અગર તુમ સત્તર હઝાર વાલોંમેં સે હો સકતે હો, તો ઉનમેંસે ઝરૂર હો જાઓ. અગર યેહ ન હો સકે તો ટીલે વાલોંમેં સે હો જાઓ ઔર અગર

યેહ ભી ન હો સકે તો ફિર ઉનમેં સે હો જાઓ, જિનકો મૈંને આસમાનકે કિનારેમેં દેખા થા, ક્યૂંકે મૈંને ઐસે બહોતસે આદમી દેખે હૈં, જિનકે હાલાત ઇન તીન કિસ્મકે ઇન્સાનોંકે ખિલાફ હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે તુમ જન્નત વાલોંકા ચૌથાઇ હિસ્સા હોગે. ઈસ પર હમને અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે તુમ લોગ જન્નત વાલોંમેં સે આધે હોંગે. હમને ફિર અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢી..

ثُلَّةٌ مِّنَ الْاَوَّلِيْنَ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْاٰخِرِيْنَ

સુલ્લતુમ્ મિનલ અવ્વલીન વ સુલ્લતુમ્ મિનલ આખિરીન

'ઉનકા એક બડા ગિરોહ અગલે લોગોંમેં હોગા ઔર એક બડા ગિરોહ પિછલે લોગોંમેં સે હોગા.'

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હમ આપસમેં યેહ બાત કરને લગે કે યેહ સત્તર હઝાર કૌન હૈં? હમને કહા, યેહ વોહ લોગ હૈં, જો ઈસ્લામમેં પૈદા હુએ ઔર ઉન્હોંને ઝિંદગીમેં કભી શિર્ક નહીં કિયા. હોતે હોતે યેહ બાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તક પહોંચી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, યેહ તો વોહ લોગ હૈં, જો (ઇલાજકે લિયે) જિસ્મ પર દાગ નહીં લગાએંગે ઔર કભી મંતર નહીં પઢેંગે ઔર ન કભી બદફાલી લેંગે ઔર અપને રબ પર ભરોસા કરેંગે.[૧]

હઝરત સુલૈમ બિન આમિર (રહ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કહા કરતે થે કે અલ્લાહ તઆલા હમેં દેહાતી લોગોંકે સવાલોંસે બડા નફા પહોંચાતે હૈં. ચુનાંચે એક દિન એક દેહાતી આયા ઔર ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ તઆલાને જન્નતમેં એક ઐસે દરખ્તકા ઝિક્ર કિયા હૈ, જિસસે ઇન્સાનકો તકલીફ હોતી હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને પૂછા, વોહ કૌનસા દરખ્ત હૈ? ઉસને કહા, બેરીકા દરખ્ત ,ક્યૂંકે ઉસમેં તકલીફ દેને વાલે કાંટે હોતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા અલ્લાહ તઆલાને યેહ નહીં ફરમાયા..

فِيْ سِدْرٍ مَّخْضُوْدٍ — ફી સિદરિમ્ મખ્દૂદિન્

'વોહ ઉન બાગોંમેં હોંગે, જહાં બિના કાંટેકી બેરીયાં હોંગી.' અલ્લાહ તઆલાને ઉસકે કાંટે દૂર કર દિયે હૈં ઔર હર કાંટેકી જગહ ફલ લગા દિયા હૈ. ઈસ

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૨૯૩, મુસ્તદરક, ૪-૫૭૮

દરખ્તમેં ઐસે ફલ લગેંગે કે હર ફલમેં બહત્તર કિસ્મકે મઝે હોંગે ઔર હર મઝા દૂસરેસે મુખ્તલિફ હોગા.[1]

હઝરત ઉત્બા બિન અબ્દ સુલમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં એક દેહાતી આદમી આયા. ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને આપસે જન્નતમેં એક ઐસે દરખ્તકા ઝિક્ર સુના હૈ કે મેરે ખયાલમેં ઉસસે ઝિયાદા કાંટે વાલા દરખ્ત ઔર કોઇ નહીં હોગા, યા'ની બબૂલકા દરખ્ત.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે હર કાંટેકી જગહ ભરે હુએ ગોશ્ત વાલે બકરેકે ખુસિયેકે બરાબર ફલ લગા દેંગે ઔર ઉસ ફલમેં સત્તર કિસ્મકે મઝે હોંગે ઔર હર મઝા દૂસરેસે અલગ હોગા.[2]

હઝરત ઉત્બા બિન અબ્દ સુલમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દેહાતી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા ઔર ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હૌઝકે બારેમેં પૂછા ઔર જન્નતકા ઝિક્ર કિયા. ફિર ઉસ દેહાતીને કહા, ક્યા ઉસમેં ફલ ભી હોંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, ઉસમેં એક દરખ્ત હૈ, જિસે તૂબા કહા જાતા હૈ.

રાવી કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિસી ઔર ચીઝકા ભી ઝિક્ર કિયા, લેકિન મુઝે મા'લૂમ નહીં હો સકા કે વોહ ક્યા ચીઝ થી ? ઉસ દેહાતીને કહા, હમારે ઇલાકેકે કિસ દરખ્તસે મિલતી જુલતી હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે ઇલાકેકે કિસી દરખ્ત જૈસા નહીં હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ શામ ગએ હો ? ઉસને કહા, નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ શામ કે એક દરખ્તસે મિલતા જુલતા હૈ, જિસકો અખરોટ કહા જાતા હૈ. એક તને પર ઉગતા હૈ ઔર ઉસકે ઉપર વાલી શાખેં ફૈલી હુઇ હૈં. ફિર ઉસ દેહાતીને કહા, ગુચ્છા કિતના બડા હોગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સિયાહ સુફેદ દાગોં વાલા કવ્વા બિના રૂકે એક મહીના લગાતાર ઉડકર જિતની દૂરી તય કરતા હૈ, વોહ ગુચ્છા ઉસ દૂરીકે બરાબર હોગા.

ફિર ઉસ દેહાતીને કહા, ઉસ દરખ્તકી જડ કિતની મોટી હોગી ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે ઘરવાલોંકે ઊંટોંમેં સે એક જવાન ઊંટ ચલના શુરૂ કરે ઔર ચલતે ચલતે બુઢ્ઢા હો જાએ ઔર બુઢ્ઢા હોનેકી વજહ સે ઉસકી હંસલીકી હડ્ડી ટૂટ જાએ. ફિર ભી વોહ ઉસકી જડકા એક ચક્કર નહીં લગા સકેગા.

૧ ઇબ્નુન્નજ્જાર
૨ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૨૮૮

ફિર ઉસ દેહાતીને કહા, ક્યા જન્નતમેં અંગૂર હોંગે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. ઉસને પૂછા, અંગૂરકા દાના કિતના બડા હોગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, ક્યા તેરે બાપને કભી અપની બકરીયોંમેં સે બડા બકરા ઝબહ કિયા હૈ ? ઉસને કહા, જી, કિયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર ઉસે ઉસકી ખાલ ઉતાર કર તેરી માંકો દે દી હો ઔર ઉસને કહા હો કે ખાલકા હમારે લિયે ડોલ બના દે ? ઉસ દેહાતીને કહા, જી હાં.

(હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ દાના ઉસ ડોલકે બરાબર હોગા.) ફિર ઉસ દેહાતીને કહા, (જબ વોહ દાના ડોલકે બરાબર હોગા) ફિર તો એક દાનેસે મેરા ઔર મેરે ઘરવાલોંકા પેટ ભર જાએગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, બલકે તેરે સારે ખાનદાનકા પેટ ભર જાએગા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હબ્શાકા એક આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ચાહે પૂછ લો. ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપકો શક્લો સૂરત, રંગ ઔર નુબુવ્વતકી વજહસે હમ પર ફઝીલત હાસિલ હૈ, ઝરા યેહ બતાએં કે અગર મૈં ઉન તમામ ચીઝોં પર ઈમાન લે આઉં, જિન પર આપ ઈમાન લે આએ હૈં ઔર વોહ તમામ અમલ કરૂં, જો આપ કર રહે હૈં, તો ક્યા મૈં ભી જન્નતમેં આપકે સાથ હો સકતા હું ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બિલકુલ, ઝરૂર. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, કાલે હબ્શીકી સુફેદી જન્નતમેં હઝાર સાલકી દૂરીસે નઝર આએગી. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો આદમી 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કહે, વોહ અલ્લાહકી ઝિમ્મેદારીમેં આ જાતા હૈ ઔર જો 'સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી' કહે, ઉસકે લિયે એક લાખ ચૌબીસ હઝાર નેકિયાં લિખી જાતી હૈં.

ઈસ પર એક આદમીને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈસકે બા'દ હમ કૈસે હલાક હોંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિયામતકે દિન એક આદમી ઈતને આ'માલ લેકર આએગા કે અગર વોહ આ'માલ કિસી પહાડ પર રખ દિયે જાએં તો પહાડકો ભારી લગને લગેં. ફિર ઉન આ'માલકે મુકાબલેમેં અલ્લાહકી નેઅમતેં આએંગી ઔર વોહ ઉન સારે આ'માલકો ખત્મ કરનેકે કરીબ હોંગી, અલબત્તા અગર અલ્લાહ ઉસે અપની રહમતસે ઢાંપ લેં તો ઉસકે આ'માલ બચ સકેંગે. જબ યેહ સૂરત નાઝિલ હુઈ..

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِيْنٌ مِّنَ الدَّهْرِ

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૨૯૦

'બેશક ઈન્સાન પર ઝમાનેમેં ઐસા વક્ત ભી આ ચુકા હૈ, જિસમેં વોહ ઝિક્રકે કાબિલ કોઈ ચીઝ ન થા (યા'ની ઈન્સાન ન થા, બલકે નુત્ફા થા)' તો ઉસ હબ્શીને કહા, મેરી આંખેંભી જન્નતમેં વોહ સબ કુછ દેખેંગી, જો આપકી આંખેં દેખેંગી?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. યેહ સુનકર (ખુશીકે મારે) વોહ રોને લગા ઔર ઈતના રોયા કે ઉસકી જાન નિકલ ગઈ. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસે અપને હાથસે કબ્રમેં ઉતાર રહે થે.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન વહબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને ઝૈદ (રદિ.) ને હમેં બતાયા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર 'હલ અતા અલલ ઈન્સાનિ હીનુમ્મિનદ્દહરિ' વાલી સૂરત નાઝિલ હુઈ તો ઉસ વક્ત આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક કાલા આદમી બૈઠા હુવા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ સૂરત પઢકર સુનાઈ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈસ સૂરતમેં જન્નતકી નેઅમતકે ઝિક્ર પર પહોંચે તો ઉસને એક લંબા સાંસ ઝોર સે લિયા ઔર ઉસકી જાન નિકલ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જન્નતકે શૌકને તુમ્હારે સાથી ઔર તુમ્હારે ભાઈકી જાન લે લી.[2]

હઝરત અબૂ મતર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અલી (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો અબૂ લૂઅલૂહને ઝખ્મી કિયા તો મૈં ઉનકે પાસ ગયા. વોહ રો રહે થે. મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ ક્યૂં રોતે હૈં? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, મૈં આસમાનકે ફૈસલેકી વજહસે રો રહા હું. મુઝે મા'લૂમ નહીં કે મુઝે જન્નતમેં લે જાયા જાએગા યા જહન્નમમેં?

મૈંને ઉનસે કહા, આપકો જન્નતકી ખુશખબરી હો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કઈ બાર ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અબૂબક્ર ઔર ઉમર (રદિ.) જન્નતકે બડી ઉમ્રકે લોગોંકે સરદાર હૈં ઔર દોનોં બડે અચ્છે આદમી હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અલી ! ક્યા તુમ મેરે જન્નતી હોનેકે ગવાહ હો? મૈંને કહા, જી હાં ઔર અય હસન ! તુમ અપને બાપકે ગવાહ રેહનાકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ઉમર (રદિ.) જન્નત વાલોંમેં સે હૈ.[3]

હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝુહદકે બાબમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે ઉન્હોંને અપની એક મેહમાનીકે મૌકે પર ફરમાયા કે હમેં તો યેહ ખાના મિલ ગયા. લેકિન વોહ મુસલમાન

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૪૫૭
૨ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૪૫૩
૩ અબ્દ બિન હુમૈદ

ફકીર, જિનકા ઈસ હાલમેં ઈન્તિકાલ હુવા કે ઉનકો પેટ ભરકર જવકી રોટી ભી ન મિલતી થી, ઉનકો ક્યા મિલેગા ?

હઝરત ઉમર બિન વલીદ ને કહા, ઉનકો જન્નત મિલેગી. યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી આંખેં ડબડબા આઈ ઔર ફરમાયા, અગર હમારે હિસ્સેમેં દુનિયાકા યેહ માલો મતાઅ હૈ ઔર વોહ જન્નત લે જાએં તો વોહ હમસે બહોત આગે નિકલ ગએ ઔર બડી ફઝીલત હાસિલ કર લી.[૧]

હઝરત મુસ્અબ બિન સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ મેરે વાલિદ (હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.)) કી જાન નિકલ રહી થી, ઉનકા સર મેરી ગોદમેં થા. મેરી આંખોંમેં આંસૂ આ ગએ. ઉન્હોંને મેરી તરફ દેખા ઔર ફરમાયા, અય મેરે બેટે ! ક્યૂં રોતે હો ? મૈંને કહા, આપકે મકામકી વજહસે ઔર આપકો મરતે હુએ દેખકર રો રહા હું.

મેરે વાલિદને કહા, મુઝે મત રોઓ, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા મુઝે કભી અઝાબ નહીં દેંગે ઔર મૈં યકીનન જન્નત વાલોંમેં સે હું ઔર મો'મિન બંદે જબ તક અલ્લાહકે લિયે અમલ કરેંગે, અલ્લાહ ઉનકો નેકિયોંકા બદલા દે દેગા ઔર કુફ્ફારકી નેકિયોંકી વજહસે ઉનકે અઝાબમેં કમી હોગી ઔર ઈમાન વાલોંકે વોહ અમલ, જો ઉન્હોંને અલ્લાહકે લિયે કિયે થે, જબ વોહ ખત્મ હો જાએંગે, તો ઉનસે કહા જાએગા, જિસકે લિયે અમલ કિયા થા, હર એક ઉસકા સવાબ ભી ઉસીસે લે લે.[૨]

હઝરત ઈબ્ને શુમાસા મહરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગએ ઔર ઉનકી જાન નિકલ રહી થી. ઉન્હોંને અપના ચેહરા દીવારકી તરફ ફેર લિયા ઔર કાફી દેર રોતે રહે. ઉનકા બેટા ઉનકો કેહતા રહા, આપ ક્યૂં રો રહે હૈં ? ક્યા આપકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ઔર યેહ બશારત નહીં દી ? લેકિન વોહ દીવારકી તરફ મુંહ કિયે રોતે રહે. ફિર હમારી તરફ મુંહ કરકે ફરમાયા, તુમ જો મેરે ફઝાઈલ ગિન રહે હો, ઈન સબસે અફઝલ તો કલિમએ શહાદત..

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ

અશ્હદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વઅન્ન મુહમ્મદર્રસૂલુલ્લાહ

હૈ, લેકિન મેરી ઝિંદગીકે તીન દૌર હૈં. પેહલા દૌર તો વોહ થા કે મુઝે ઉસ ઝમાનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિયાદા મબગૂઝ કોઈ નહીં લગતા થા ઔર હુઝૂર

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૩૮
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૧૪૭

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કાબૂ પા કર કત્લ કર દેને સે ઝિયાદા પસંદીદા ઔર કોઈ કામ નહીં થા. અગર મૈં ઈસ હાલમેં મર જાતા તો મૈં જહન્નમ વાલોંમેં સે હોતા.

દૂસરે, ફિર અલ્લાહને મેરે દિલમેં ઈસ્લામકી સચ્ચાઈ ડાલ દી ઔર મૈં બૈઅત હોને કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા ઔર મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અપના દાયાં હાથ બળ્હાએં, તાકે મૈં આપસે બૈઅત હો જાઉં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપના મુબારક હાથ બળ્હા દિયા. મૈંને અપના હાથ પીછે કર લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, મૈં કુછ શર્ત લગાના ચાહતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા શર્ત લગાના ચાહતે હો ? મૈંને કહા, યેહ શર્ત લગાના ચાહતા હું કે મેરી મગફિરત હો જાએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અમ્ર (રદિ.) ! ક્યા તુમ નહીં જાનતે કે ઈસ્લામ અપનેસે પેહલે કે તમામ ગુનાહોંકો મિટા દેતા હૈ ઔર હિજરત કરનેસે ભી પેહલેકે તમામ ગુનાહ મઆફ હો જાતે હૈં ઔર હજ કરનેસે ભી પેહલે કે તમામ ગુનાહ મઆફ હો જાતે હૈં.

ઔર ફિર મેરા યેહ હાલ હો ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિયાદા મુઝે કોઈ મેહબૂબ નહીં થા ઔર મેરી નિગાહમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિયાદા ઔર કોઈ અઝમતવાલા નહીં થા. અગર કોઈ મુઝસે કેહતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હુલિયા બયાન કરો તો મૈં બયાન નહીં કર સકતા થા, ક્યૂંકે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી અઝમત ઔર હૈબતકી વજહસે આપકો આંખેં ભરકર દેખ નહીં સકતા થા. અગર મૈં ઉસ હાલત પર મર જાતા, તો મુઝે યકીન થા કે મૈં જન્નત વાલોંમેં સે હોતા.

તીસરા, ઈસકે બા'દ હમેં બહોતસે કામ કરને પડે. અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં કે ઉન કામોંકે કરનેકે બા'દ અબ મેરા ક્યા હાલ હોગા ? ઈસ લિયે અબ મૈં મર જાઉં તો મેરે જનાઝેકે સાથ ન કોઈ નૌહા કરને વાલી ઔરત જાએ ઔર ન આગ, ઔર જબ તુમ મુઝે દફન કર લો તો મેરે ઉપર અચ્છી તરહ મિટ્ટી ડાલના ઔર દફન કરકે મેરી કબ્રકે પાસ ઈતની દેર ઠહેરે રેહના, જિતની દેરમેં ઊંટકો ઝબહ કરકે ઉસકા ગોશ્ત બાંટ દિયા જાતા હૈ. તુમ લોગોંકે કરીબ રેહનેસે મુઝે ઉન્સ રહેગા. યહાં તક કે મુઝે પતા ચલ જાએ કે મૈં અપને રબકે કાસિદોંકે સવાલાતકા ક્યા જવાબ દેતા હું.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન શુમાસા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો વોહ રોને લગે. ઉનસે ઉનકે બેટે

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૫૮, મુસ્લિમ, ૮-૭૬

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને કહા, આપ ક્યૂં રો રહે હૈં ? ક્યા આપ મૌતસે ઘભરા રહે હૈં ?

હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને કહા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! નહીં. (મૌતકી વજહસે નહીં રો રહા હું) બલકે મૌતકે બા'દ જો હાલાત આને વાલે હૈં, ઉનકી વજહસે રો રહા હું. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ઉનસે કહા, આપને તો ખૈરકા ઝમાના ગુઝારા હૈ. ફિર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઉન્હેં યાદ કરાને લગે કે આપ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રહે હૈં, આપને શામમેં બડી ફુતુહાત હાસિલ કી હૈં.

હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમને ઉન સબસે અફઝલ ચીઝકો તો છોડ દિયા ઔર વોહ હૈ, કલિમએ શહાદત, 'અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' ફિર આગે હદીસકો મુખ્તસર ઝિક્ર કિયા ઔર ઉસકે આખિરમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે જબ મૈં મર જાઉં તો કોઈ ઔરત મુઝ પર બૈન ન કરે ઔર ન કોઈ તા'રીફ કરને વાલા મેરે જનાઝેકે સાથ જાએ ઔર ન (જાહિલિયતકે દસ્તૂરકે મુતાબિક) મેરે જનાઝેકે સાથ આગ હો. અબ મેરી લુંગી અચ્છી તરહ મઝબૂતીસે બાંધ દો, ક્યૂંકે (જાન નિકાલતે વક્ત) ફરિશ્તે મુઝસે ઝગડા કરેંગે (તો કહીં ઈસ હાલતમેં સતર ન ખુલ જાએ) ઔર મેરે ઉપર દોનોં તરફ અચ્છી તરહ મિટ્ટી ડાલના, ક્યૂંકે મેરા દાયાં પેહલૂ, બાએં પેહલૂસે ઝિયાદા મિટ્ટીકા હકદાર નહીં હૈ ઔર મેરી કબ્રમેં કોઈ લકડી ઔર પત્થર ઈસ્તે'માલ ન કરના. (તાકે કબ્ર શાનદાર ન બને.)[1]

એક રિવાયતમેં હૈ કે ઈસકે બા'દ હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને અપના ચેહરા દીવારકી તરફ ફેર લિયા ઔર કેહને લગે, અય અલ્લાહ, તૂને હમેં બહોતસે હુક્મ દિયે, લેકિન હમને તેરી નાફરમાની કી ઔર વોહ હુક્મ પૂરે ન કિયે ઔર તૂને હમેં બહોતસે કામોંસે રોકા, લેકિન હમ ન રૂકે, ઈસ લિયે હમારી નજાતકી બસ એક હી સૂરત હૈ કે તૂ હમેં મઆફ કર દે.

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઉન્હોંને અપના હાથ અપને ગલે પર ઈસ તરહ રખ્ખા, જૈસે કે ગલેમેં તૌક ડાલા જાતા હૈ. ફિર આસમાનકી તરફ સર ઉઠાકર કહા, અય અલ્લાહ ! મૈં તાકતવર ભી નહીં કે બદલા લે સકું ઔર ન બેકુસૂર હું કે ઉઝર પેશ કર સકું ઔર ન હી મુઝે અપની ગલતીયોં ઔર ગુનાહોંસે ઈન્કાર હૈ, બલકે મૈં તો ઈસ્તિગફાર કરતા હું. 'લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત' વોહ યેહ કલિમાત બાર બાર કેહતે રહે યહાં તક કે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

(ઔર ઈબ્ને સઅદ કી રિવાયતકે આખિરમેં યેહ અલ્ફાઝ હૈં કે) ફિર હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને કહા, અય અલ્લાહ ! તૂને હમેં બહોતસે હુક્મ દિયે, જિન્હેં હમને પૂરા ન કિયા ઔર તૂને હમેં બુરે કામોંસે રોકા, લેકિન હમને અપને આપકો ઝાએ' કર દિયા. ન

૧ બિદાયા, ૮-૨૬

તો મૈં બેકુસૂર હું કે ઉઝર પેશ કર સકું ઔર ન ઐસા ઝોરદાર હું કે બદલા લે સકું. 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ' ઈન્તિકાલ તક ઈન્હીં કલિમાત કો દોહરાતે રહે.[૧]

નુસરતકે બાબમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અન્સારસે ફરમાયા, તુમ્હારે ઉપર જો હમારી નુસરતકા હક થા, વોહ તુમને પૂરા પૂરા કર દિયા. અબ અગર તુમ ચાહો તો તુમ યૂં કર લો કે અપના ખૈબરકા હિસ્સા તુમ ખુશી ખુશી મુહાજિરોંકો દે દો ઔર (મદીનાકે બાગોંકે) સારે ફલ ખૂદ રખ લિયા કરો (ઔર મુહાજિરોંકો અબ ઉનમેં સે કુછ ન દિયા કરો, યૂં મદીનાકા સારા ફલ તુમ્હારા હો જાએગા ઔર ખૈબરકા સારા ફલ મુહાજિરોંકા હો જાએગા.)

અન્સારને કહા, હમેં મંઝૂર હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમારે ઝિમ્મે અપને કઈ કામ લગાએ થે, વોહ હમને સારે કર દિયે. અબ હમ ચાહતે હૈં કે હમારી ચીઝ હમેં મિલ જાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ જન્નત તુમ્હેં ઝરૂર મિલેગી. ઈસે બઝ્ઝારને રિવાયત કિયા હૈ.

ઔર જિહાદકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે બદરકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લડનેકે લિયે તરગીબ દી તો હઝરત ઉમૈર (રદિ.) ને કહા, વાહ વાહ ! ક્યા મેરે ઔર જન્નતમેં દાખિલ હોને કે દરમ્યાન સિર્ફ યેહી ચીઝ હાઈલ હૈ કે યેહ (કાફિર) લોગ મુઝે કત્લ કર દેં ? યેહ કેહકર ખજૂરેં હાથસે ફેંક દી ઔર તલવાર લેકર કાફિરોંસે લડના શુરૂ કિયા, યહાં તક કે શહીદ હો ગએ.

દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ વાહ વાહ ક્યૂં કેહ રહે હો ? ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહકી કસમ ! સિર્ફ ઈસ ઉમ્મીદ પર કેહ રહા હું કે મૈં ભી જન્નત વાલોંમેં સે હો જાઉં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જન્નત વાલોંમેં સે હો. ફિર વોહ અપની ઝોલીમેં સે નિકાલકર ખજૂરેં ખાને લગે. ફિર કેહને લગે, ઈન ખજૂરોંકે ખાને તક મૈં ઝિંદા રહું, યેહ તો બડી લંબી ઝિંદગી હૈ. યેહ કેહકર ઉન ખજૂરોંકો ફેંક દિયા ઔર શહીદ હોને તક કાફિરોંસે લડતે રહે. ઈસ હદીસકો ઈમામ અહમદ વગૈરહ ને હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત કિયા હૈ.

જિહાદકે બાબમેં ઝખ્મી હોને કે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અનસ બિન નઝર (રદિ.) ને કહા, વાહ વાહ ! જન્નતકી ખૂશબૂ ઔર હવા ક્યા હી ઉમદા હૈ, જો મુઝે ઉહદ પહાડકે પીછેસે આ રહી હૈ. ફિર ઉન્હોંને કાફિરોંસે લડાઈ શુરૂ કર દી, યહાં તક કે શહીદ હો ગએ.

સહાબા કિરામકે અલ્લાહ કે રાસ્તેમેં શહીદ હોનેકે શૌકમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હઝરત સઅદ બિન ખૈસમા (રદિ.) સે ઉનકે વાલિદને કહા, અબ હમ દોનોંમેં સે

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૬૦

એક કા રેહના યહાં ઝરૂરી હો ગયા હૈ, તો હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા, અગર જન્નતકે અલાવા કોઇ ઔર ચીઝ હોતી, તો મૈં (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જાનેમેં) આપકો અપનેસે આગે રખતા. મૈં અપને ઈસ સફરમેં શહાદતકી ઉમ્મીદ લગાએ હુએ હું.

હઝરત સઅ્દ બિન રબીઅ (રદિ.) કા કિસ્સા ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ને ઉનસે કહા કે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હેં સલામ કેહતે હૈં ઔર તુમસે પૂછતે હૈં કે બતાઓ, તુમ અપને આપકો કૈસા પા રહે હો? તો હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ઉનસે કહા, તુમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કેહ દેના કે યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરા હાલ યેહ હૈ કે મૈં જન્નતકી ખૂશ્બૂ પા રહા હું.

યેહ ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે બીરે મઊના કે દિન હઝરત હરામ બિન મિલહાન (રદિ.) ને કહા થા કે રબ્બે કા'બાકી કસમ ! મૈં કામિયાબ હો ગયા, યા'ની જન્નત મિલનેકી કામિયાબી મિલ ગઈ. હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રદિ.) કી બહાદુરીકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અમ્માર (રદિ.) ને કહા, અય હાશિમ ! આગે બઢ્હો. જન્નત તલવારોંકે સાયેકે નીચે હૈ ઔર મૌત નેઝોંકે કિનારોંમેં હૈ. જન્નતકે દરવાઝે ખોલે જા ચુકે હૈં ઔર બડી આંખોં વાલી હૂરેં આરાસ્તા હો ચુકી હૈં. આજ મૈં અપને મેહબૂબ દોસ્તોં, હઝરત મુહમ્મદકી જમાઅતસે મિલૂંગા.

ફિર હઝરત અમ્માર (રદિ.) ઔર હઝરત હાશિમ (રદિ.) દોનોંને ઝોરદાર હમલા કિયા ઔર દોનોં શહીદ હો ગએ.

હઝરત અમ્માર (રદિ.) કી બહાદુરીકે ઉન્વાનમેં યેહ ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અમ્માર (રદિ.) ને કહા, અય મુસલમાનો ! ક્યા તુમ જન્નતસે ભાગ રહે હો? મૈં અમ્માર બિન યાસિર હું. ક્યા તુમ જન્નતસે ભાગ રહે હો? મૈં અમ્માર બિન યાસિર હું. મેરી તરફ આઓ.

અમારત કુબૂલ કરનેસે ઈન્કાર કરનેકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઈસસે પેહલે કભી મેરે દિલમેં દુનિયાકા ખયાલ નહીં આયા થા. મૈંને સોચા કે ઈનસે જાકર યેહ કહું કે ઈસ ખિલાફતકી ઉમ્મીદ ઔર લાલચ વોહ આદમી કર રહા હૈ, જિસને આપકો ઔર આપકે બાપકો ઈસ્લામકી વજહસે મારા થા ઔર (માર મારકર) તુમ દોનોંકો ઈસ્લામમેં દાખિલ કિયા થા. (ઈસસે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) અપની ઝાત મુરાદ લે રહે હૈં) લેકિન ફિર મુઝે જન્નતેં ઔર નેઅમતેં યાદ આ ગઈં તો મૈંને ઉનસે યેહ બાત કેહનેકા ઈરાદા છોડ દિયા.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને યેહ બાત ઉસ વક્ત કહી થી, જબ દૂમતુલ જન્દલ મેં હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને કહા, કૌન ખિલાફતકા લાલચ ઔર ઉમ્મીદ રખતા હૈ?

હઝરત સઈદ બિન આમિર (રદિ.) કા કિસ્સા પેહલે ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ ઉન્હોંને સદકા કિયા તો કુછ લોગોંને ઉનસે કહા કે આપકે ઘરવાલોંકા આપ પર હક હૈ, આપકી સુસરાલ વાલોંકા ભી આપ પર હક હૈ, તો હઝરત સઈદ (રદિ.) ને કહા, મૈંને ઉનકે હુકૂકકી અદાયગીમેં કભી કિસીકો ઉન પર તરજીહ નહીં દી. મૈં મોટી આંખોં વાલી હૂરેં હાસિલ કરના ચાહતા હું, ઈસ લિયે મૈં કિસી ઈન્સાનકો ઈસ તરહ ખુશ નહીં કરના ચાહતા કે ઉસસે હૂરોંકે મિલનેમેં કમી આ જાએ યા વોહ ન મિલ સકેં, ક્યૂંકે જન્નતકી એક ભી હૂર અગર આસમાનસે ઝાંક લે, તો ઉસકી વજહસે સારી ઝમીન ઐસે ચમકને લગેગી, જૈસે સૂરજ ચમકતા હૈ.

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત સઈદ (રદિ.) ને અપની બીવીસે કહા, ઐસે હી આરામસે બૈઠી રહો. જો થોડે દિનોં પેહલે મુઝસે જુદા હો ગએ (ઈસ દુનિયાસે ચલે ગએ) અગર મુઝે સારી દુનિયા ભી મિલ જાએ, તો ભી મુઝે ઉનકા રાસ્તા છોડના પસંદ નહીં હૈ. અગર જન્નતકી ખૂબસૂરત હૂરોંમેં સે એક હૂર દુનિયાકે આસમાન પર ઝાંક લે, તો સારી ઝમીન ઉસકે નૂરસે રોશન હો જાએ ઔર ઉસકે ચેહરેકા નૂર ચાંદ સૂરજકી રોશની પર ગાલિબ આ જાએ ઔર જો દોપટ્ટા ઉસે પેહનાયા જાતા હૈ વોહ દુનિયા ઔર જો કુછ ઉસમેં હૈ, ઉસસે ઝિયાદા કીમતી હૈ. અબ મેરે લિયે યેહ તો આસાન હૈ કે ઈન હૂરોંકી વજહસે તુઝે છોડ દું, લેકિન તેરી ખાતિર ઉન્હેં નહીં છોડ સકતા. યેહ સુનકર વોહ નરમ પડ ગઈ ઔર રાઝી હો ગઈ.

બીમારીયોં પર સબ્ર કરનેકે બાબમેં યેહ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક અન્સારી ઔરતસે યેહ ફરમાયા, તુમકો ઈન દો બાતોંમેં સે કૌનસી બાત પસંદ હૈ ? એક યેહ કે મૈં તુમ્હારે લિયે દુઆ કર દું ઔર તુમ્હારા બુખાર ચલા જાએ, દૂસરી યેહ કે તુમ સબ્ર કરો ઔર તુમ્હારે લિયે જન્નત વાજિબ હો જાએ ? તો ઉસ અન્સારી ઔરતને તીન બાર કહા, અલ્લાહકી કસમ ! યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં સબ્ર કરૂંગી ઔર ફિર કહા, મૈં અલ્લાહકી જન્નતકો ખતરેમેં નહીં ડાલ સકતી.

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કા કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ વોહ બીમાર હુએ તો ઉનકે સાથીયોંને ઉનસે કહા, આપ ક્યા ચાહતે હૈં ? હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને કહા, મૈં જન્નત ચાહતા હું.

ઔલાદકે મરને પર સબ્ર કરનેકે બાબમેં હઝરત ઉમ્મે હારિસા (રદિ.) કા કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ ઉનકે બેટે હારિસા (રદિ.) બદર કે દિન શહીદ હુએ તો ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે બતાએં, હારિસા કહાં હૈ ? અગર વોહ જન્નતમેં હૈ, તો મૈં સબ્ર કરૂંગી, વરના અલ્લાહ ભી દેખ લેંગે કે મૈં ક્યા કરતી હું ? યા'ની કિતના નૌહા કરતી હું. ઉસ વક્ત નૌહા કરના હરામ નહીં હુવા થા.

દૂસરી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હઝરત ઉમ્મે હારિસા (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અગર મેરા બેટા જન્નતમેં હૈ તો મૈં ન રોઉંગી ઔર ન ગમ ઝાહિર કરૂંગી ઔર અગર વોહ જહન્નમમેં હૈ, તો જબ તક દુનિયામેં રહુંગી, રોતી રહુંગી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમ્મે હારિસા ! વહાં એક જન્નત નહીં હૈ, બલકે કઇ જન્નતેં હૈં ઔર (તુમ્હારા બેટા) હારિસ (પ્યારકી વજહસે હારિસાકી જગહ હારિસ ફરમાયા) તો ફિરદૌસે આલામેં હૈ. ઇસ પર વોહ હંસતી હુઇ વાપસ ગઈ ઔર કેહ રહી થીં, વાહ ! વાહ ! અય હારિસ ! તેરે ક્યા કેહને ?

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે એક બાર મૈં જહન્નમકો યાદ કરકે રોને લગી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય આઇશા ! તુમ્હેં ક્યા હુવા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં જહન્નમ યાદ કરકે રો રહી હું, ક્યા આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કિયામતકે દિન અપને ઘરવાલોંકો યાદ રખેંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તીન જગહોં પર કોઇ કિસી કો યાદ નહીં રખ્ખેગા.

એક તો આ'માલકે તરાઝૂકે પાસ, જબ તક યેહ ન મા'લૂમ હો જાએ કે ઉસકા તરાઝૂ (નેક આ'માલકી વજહસે) હલકા હોગા યા (ગુનાહોંકી વજહસે) ભારી ?

દૂસરે આ'માલનામા મિલનેકે વક્ત. જિસે દાએં હાથમેં મિલેગા, વોહ કહેગા, લો, મેરા આ'માલનામા પઢ લો, યહાં તકકે ઉસે મા'લૂમ હો જાએ કે આ'માલનામા ઉસે દાએં હાથમેં આએગા યા બાએંમેં ઔર (સામનેસે મિલેગા) યા પુશ્તકે પીછેસે.

તીસરે પુલસિરાતકે પાસ. જબ પુલ સિરાત જહન્નમકી પુશ્ત પર રખ્ખા જાએગા, ઉસકે દોનોં કિનારે પર બહોતસે આંકડે ઔર કાંટે હોંગે. અલ્લાહ તઆલા અપની મખ્લૂકમેં સે જિસે ચાહેંગે, ઉન આંકડોં ઔર કાંટોંમેં ફંસા કર રોક લેંગે. યહાં તક કે યેહ મા'લૂમ હો જાએ કે ઉસસે નજાત પાતા હૈ યા નહીં.[1]

હઝરત અબ્દુલ અઝીઝ બિન અબી દાઉદ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ રિવાયત પહોંચી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને યેહ આયત પઢી..

يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا قُوْا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનૂ કૂ અન્ફુસકુમ્ વઅહલીકુમ્ નારંવ્ વકૂદુહન્નાસુ વલ્ હિજારહ

'અય ઈમાનવાલો ! તુમ અપને આપકો ઔર અપને ઘરવાલોં કો (દોઝખ કી) ઉસ આગ સે બચાઓ, જિસકા ઈંધન (ઔર સોખતા) આદમી ઔર પત્થર હૈ.' ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ કુછ સહાબા બૈઠે હુએ થે. ઉનમેં એક બડે મિયાં ભી થે. બડે મિયાં ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જહન્નમ કે પત્થર દુનિયા કે પત્થર જૈસે હોંગે ?

---

૧ હાકિમ, ૪-૫૭૮

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, જહન્નમકી ચટ્ટાનોંમેં સે એક ચટ્ટાન, દુનિયાકે તમામ પહાડોંસે ઝિયાદા બડી હૈ. યેહ સુનકર વોહ બડે મિયાં બેહોશ હોકર ગિર પડે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે દિલ પર હાથ રખ્ખા તો વોહ ઝિંદા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં પુકાર કર કહા, અય બડે મિયાં ! લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ પઢો. ઉન્હોંને કલમા પઢા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં જન્નતકી બશારત દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) ને કહા, યેહ બશારત હમમેં સે સિર્ફ ઈસી કે લિયે હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હૈં..

ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِىْ وَخَافَ وَعِيْدِ

ઝાલિક લિમન્ ખાફ મકામી વ ખાફ વઈદ

'યેહ હર ઉસ આદમીકે લિયે (આમ) હૈ, જો મેરે સામને ખડે હોનેસે ડરે ઔર મેરી વઈદસે ડરે.' હાકિમ કી એક રિવાયતમેં બડે મિયાંકે બજાએ એક નૌજવાનકે બેહોશ હોકર ગિરનેકા ઝિક્ર હૈ.

અલ્લાહસે ડરનેકે બાબમેં યેહ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે એક અન્સારી નૌજવાનકે દિલમેં અલ્લાહકા ડર ઈતના ઝિયાદા બૈઠ ગયા થા કે જબ ભી ઉસકે સામને જહન્નમકા ઝિક્ર હોતા તો વોહ રોને લગ જાતા ઔર ઈસ કૈફિયતકે છાએ રેહનેકી વજહસે, હર વક્ત ઘર હી રેહને લગા ઔર બાહર નિકલના છોડ દિયા. કિસીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈસકા તઝકેરા કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે ઘર તશરીફ લે ગએ. જબ ઉસ નૌજવાનકી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નિગાહ પડી તો વોહ ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ગલે લગ ગયા ઔર ઈસી હાલમેં ઉસકી જાન નિકલ ગઈ ઔર વોહ મરકર નીચે ગિર પડા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપને સાથીકી તજહીઝો તકફીન કરો. જહન્નમકે ડરને ઈસકે જિગરકે ટુકડે કર દિયે.[૧]

શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) કા કિસ્સા અભી ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ વોહ બિસ્તર પર લેટતે તો કરવટેં બદલતે રેહતે ઔર ઉનકો નીંદ ન આતી ઔર યૂં ફરમાતે, અય અલ્લાહ ! જહન્નમને મેરી નીંદ ઉડા દી હૈ. ફિર ખડે હોકર નમાઝ શુરૂ કર દેતે ઔર સુબહ તક ઉસમેં લગે રેહતે.

ઈસ બાબકે કુછ કિસ્સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકે રોનેકે બાબમેં ગુઝર ચુકે હૈં ઔર જંગે મૂતાકે દિનકે કુછ વાકિઆતમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે

૧ હાકિમ

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) રોને લગે ઔર કેહને લગે કે ગૌરસે સુનો, અલ્લાહકી કસમ ! ન મેરે દિલમેં દુનિયાકી મુહબ્બત હૈ ઔર ન તુમ લોગોંસે તઅલ્લુક ઔર લગાવ, બલકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્આનકી ઈસ આયતકો પઢતે હુએ સુના, જિસમેં દોઝખકી આગકા તઝકેરા હૈ..

وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا

વઈમ્ મિન્કુમ્ ઈલ્લા વારિદુહા કાન અલા રબ્બિક હત્મમ્ મકદિય્યા

'ઔર તુમમેં સે કોઈ ભી નહીં, જિસકા ઈસ પરસે ગુઝર ન હો. યેહ આપકે રબકે એઅતિબારસે લાઝિમ હૈ, જો (ઝરૂર) પૂરા હોકર રહેગા.'

અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં કે ઈસ આગ પર પહોંચનેકે બા'દ વાપસી કિસ તરહ હોગી ?

અલ્લાહ કે વા'દોં પર યકીન

હઝરત નિયાર બિન મુકરમ અસ્લમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

الٓمّٓ ○ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ○ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ○ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ○

અલિફ લામ મીમ. ગુલિબતિર્રૂમ. ફી અદ્નલ્ અર્દિ વહુમ્ મિમ્ બઅદિ ગલબિહિમ્ સયગ્લિબૂન. ફી બિદ્ઈ સિનીન.

'અલિફ-લામ-મીમ ! રૂમ વાલે એક કરીબકે મૌકેમેં મગલૂબ હો ગએ ઔર વોહ અપને મગલૂબ હોનેકે બા'દ અન્કરીબ તીન સાલસે લેકર નવ સાલકે અંદર અંદર ગાલિબ આ જાએંગે.' તો ઉસ વક્ત ફારિસ વાલે રૂમ વાલોં પર ગાલિબ આએ હુએ થે ઔર મુસલમાન યેહ ચાહતે થે કે રૂમ વાલે ફારિસ વાલોં પર ગાલિબ આ જાએં, ક્યૂંકે મુસલમાન ઔર રૂમ વાલે એહલે કિતાબ થે ઔર ઈસ બારેમેં અલ્લાહ તઆલાકા યેહ ફરમાન હૈ..

وَيَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ○ بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

વયવ્મઈઝિંય્ યફરહુલ્ મુઅમિનૂન. બિનસ્રિલ્લાહિ. યન્સુરૂ મંય્યશાઉ વહુવલ્ અઝીઝુર્રહીમ.

'ઉસ દિન મુસલમાન અલ્લાહકી ઈસ મદદ પર ખુશ હોંગે. વોહ જિસકો ચાહે ગાલિબ કર દેતા હૈ ઔર વોહ ઝબરદસ્ત હૈ (ઔર) રહમ કરને વાલા હૈ.'

કુરૈશ ચાહતે થે કે ફારિસ વાલે રૂમ વાલોં પર ગાલિબ રહેં, ક્યૂંકે કુરૈશ ઔર ફારિસ વાલે દોનોં ન તો એહલે કિતાબ થે ઔર ન ઉન્હેં મરનેકે બા'દ દોબારા ઝિંદા હોનેકા યકીન થા. જબ અલ્લાહને યેહ આયત નાઝિલ કી તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મક્કા કે મુખ્તલિફ ઈલાકોંમેં જાકર ઉંચી આવાઝસે યેહ આયત પઢને લગે, તો કુરૈશ કે કુછ લોગોંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહા, યેહ આયત હમારે ઔર તુમ્હારે દરમ્યાન ફૈસલા કર દેગી. આપકે હઝરત યેહ કેહતે હૈં કે રૂમવાલે ફારિસવાલોં પર તીનસે લેકર નવ સાલકે અંદર અંદર ગાલિબ આ જાએંગે, ક્યા હમ આપકે સાથ ઈસ બાત પર શર્ત ન લગા લેં?

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, ઠીક હૈ ઔર યેહ શર્ત લગાનેકે હરામ હોનેસે પેહલેકા વાકિઆ હૈ. ચુનાંચે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર મુશ્રિકોંને શર્ત લગાઈ ઔર હારને પર જો ચીઝ દેની પડેગી, ઉસે તય કિયા ઔર મુશ્રિકોંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહા, આપ તીન સાલસે લેકર નવ સાલ તકકી મુદ્દતમેં કિતને સાલ તય કરતે હૈં? આપ હમારે ઔર અપને દરમ્યાન કોઈ મુદ્દત તય કર દેં, તાકે ઉસકે પૂરા હોને પર પતા ચલે કે શર્ત કૌન હારતા હૈ, કૌન જીતતા હૈ?

ચુનાંચે ઉન્હોંને છે સાલ તય કર દિયે. ફિર છે સાલ ગુઝરને પર ભી રૂમી લોગ ગલબા ન પા સકે, તો મુશ્રિકોંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી શર્ત લગાઈ હુઈ ચીઝ લે લી. ફિર જબ સાતવાં સાલ શુરૂ હુવા તો રૂમ વાલે ફારિસ વાલોં પર ગાલિબ આ ગએ. મુસલમાન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) પર છે સાલ મુકર્રર કરને પર અબ એ'તિરાઝ કરને લગે, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને તો યેહ કહા થા કે તીન સાલસે નવ સાલકે અંદર અંદર. જબ નવ સાલસે પેહલે પેહલે રૂમવાલોંને ફારિસવાલોં પર ગલબા હાસિલ કર લિયા, તો ઈસ પર બહોતસે લોગ મુસલમાન હો ગએ.[1]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

الٓمّٓ ○ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ○ فِیْٓ اَدْنَی الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ○ فِیْ بِضْعِ سِنِيْنَ ○

અલિફ લામ મીમ. ગુલિબતિર્રૂમ. ફી અદ્‌નલ્ અર્દિ વહુમ્ મિમ્ બઅદિ ગલબિહિમ્ સયગ્‌લિબૂન. ફી બિદઈ સિનીન.

તો મુશ્રિકોં ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહા, ક્યા આપ નહીં દેખ રહે હૈં કે આપકે હઝરત ક્યા કેહ રહે હૈં? યૂં કેહ રહે હૈં કે રૂમ વાલે ફારિસ વાલોં પર ગાલિબ આ

૧ તિરમિઝી

જાએંગે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરે હઝરત બિલકુલ સચ કેહતે હૈં. ઉન મુશ્રિકોંને કહા, ક્યા આપ હમસે ઈસ બાત પર શર્ત લગાનેકો તૈયાર હૈં?

ચુનાંચે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને રૂમવાલોંકે ગાલિબ આનેકી મુદ્દત મુકર્રર કર દી, લેકિન વોહ મુદ્દત ગુઝર ગઈ ઔર રૂમી, ફારિસ વાલોં પર ગાલિબ ન આ સકે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસકી ખબર હુઈ, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નાગવારી ઝાહિર કી. યેહ શર્ત લગાકર સાલ મુકર્રર કર દેના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પસંદ ન આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે ફરમાયા, તુમને ઐસા ક્યૂં કિયા?

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, મૈંને અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સચ્ચા સમઝતે હુએ ઐસા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ મુશ્રિકોંકે પાસ જાઓ ઔર શર્તમેં જો ચીઝ મુકર્રર કી હૈ, ઉસકી મિકદાર ભી બઢ્હા દો ઔર મુદ્દત ભી બઢ્હા દો. ચુનાંચે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને જાકર મુશ્રિકોંસે કહા, ક્યા આપ લોગ દોબારા શર્ત લગાઓગે? ક્યૂંકે દોબારા શર્ત પેહલેસે ઝિયાદા અચ્છી હોગી. મુશ્રિકોંને કહા, ઠીક હૈ. (ચુનાંચે દોબારા જો મુદ્દત તય કી થી) ઉસ મુદ્દતકે પૂરા હોનેસે પેહલે હી રૂમને ફારિસ પર ગલબા પા લિયા ઔર ઉન્હોંને અપને ઘોડે મદાયનમેં બાંધ દિયે ઔર રૂમીયા શહેરકી બુનિયાદ રખી. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) શર્ત વાલા માલ લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આએ ઔર અર્ઝ કિયા કે યેહ હરામ માલ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દૂસરોંકો દે દો.[1]

હઝરત કઅબ બિન અદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હીરહવાલોંકે વફ્દકે સાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ પર ઈસ્લામ પેશ કિયા. હમ મુસલમાન હો ગએ ઔર હીરહ વાપસ આ ગએ. કુછ દિન ગુઝરે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાતકી ખબર આઈ. જિસસે મેરે સાથી તો શકમેં પડ ગએ ઔર કેહને લગે કે અગર વોહ નબી હોતે તો ઉનકા ઈન્તિકાલ ન હોતા.

મૈંને કહા, નહીં, ઈનસે પેહલે ઔર નબીયોંકા ભી ઈન્તિકાલ હો ચુકા હૈ. મૈં ઈસ્લામ પર પક્કા રહા. મૈં ફિર મદીનાકે ઈરાદે સે ચલ પડા. રાસ્તેમેં મેરા ગુઝર એક રાહિબકે પાસસે હુવા. હમ ઉસસે પૂછે બગૈર કોઈ ફૈસલા નહીં કરતે થે. મૈંને જાકર ઉસસે કહા, જિસ કામકા મૈંને ઈરાદા કિયા હૈ, ઉસકે બારેમેં બતાઓ. ઉસ બારેમેં મેરે દિલમેં કુછ ખટક સી હૈ.

ઉસ રાહિબને કહા, અપને નામકી કોઈ ચીઝ લાઓ. મૈં ટખનેકી હડ્ડી લે આયા. (અરબીમેં ટખનેકી હડ્ડીકો કઅબ કેહતે હૈં, ઔર ઉનકા નામ ભી કઅબ થા.)

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૪૨૩

ઉસને કુછ બાલ નિકાલે ઔર કહા, ઈસ હડ્ડીકો ઈન બાલોંમેં ડાલ દો. મૈંને વોહ હડ્ડી ઉન બાલોંમેં ડાલ દી, તો મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિલકુલ ઉસી સૂરતમેં નઝર આએ, જિસમેં મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા થા ઔર મૌતકા મંઝર ભી સારા ઉસી તરહ નઝર આયા, જિસ તરહ હુવા થા. (ઝાહિરમેં જાદૂકે ઝોરસે યેહ સબ કુછ નઝર આયા) ઈસસે મેરે ઈમાનકી બસીરત ઔર બઢ ગઈ.

મૈંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર યેહ સારા કિસ્સા સુનાયા ઔર ઉનકે પાસ ઠહેર ગયા. ફિર ઉન્હોંને મુઝે (ઈસ્કંદરીયહ કે બાદશાહ) મુકૌકિસ કે પાસ ભેજા. વહાં સે વાપસ આયા તો ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝે મુકૌકિસ કે પાસ ભેજા ઔર જંગે યરમૂક કે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ખત લેકર મુકૌકિસ કે પાસ પહોંચા. મુઝે જંગે યરમૂક કી ઉસ વક્ત તક ખબર નહીં થી.

મુકૌકિસ ને કહા કે મુઝે પતા ચલા હૈ કે રૂમીયોંને અરબોંકો કત્લ કર દિયા હૈ ઔર ઉન્હેં હરા દિયા હૈ. મૈંને કહા, નહીં, ઐસા નહીં હો સકતા. ઉસને કહા, ક્યૂં? મૈંને કહા, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે યેહ વા'દા ફરમાયા હૈ કે ઉનકો તમામ દીનોં પર ગાલિબ કરેંગે ઔર અલ્લાહ તઆલા વા'દા ખિલાફી નહીં કરતે. ઈસ પર ઉસને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! અરબોંને રૂમીયોંકો ઐસે કત્લ કિયા હૈ, જૈસા આદ કૌમકો કત્લ કિયા થા ઔર તુમ્હારે નબીને બિલકુલ સચ કહા હૈ.

ફિર ઉસને મુઝે બડે બડે સહાબા (રદિ.) કે બારેમેં પૂછા ઔર મુઝે ઉનકે લિયે હદિયે દિયે. મૈંને કહા, ઉન નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચચા હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઝિંદા હૈં. ઉનકે સાથ ભી અચ્છા સુલૂક કરો.

હઝરત કઅબ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં તિજારત વગૈરહમેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા શરીક થા. જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અતાયાકા રજિસ્ટર બનાયા તો મુઝે (અપને ખાનદાન) બનૂ અદી બિન કઅબ મેં ગિન કર મેરા ભી હિસ્સા મુકર્રર કિયા.[૧]

ઈસ્લામસે મુંહ મોડને વાલોંસે લડાઈકે બાબમેં હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કા યેહ કૌલ ગુઝર ચુકા હૈ, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં અલ્લાહકી બાતકો લેકર ખડા રહુંગા ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કરતા રહુંગા, યહાં તકકે અલ્લાહ અપને વા'દાકો પૂરા ફરમા દે ઔર અપને અહદકો હમારે લિયે પૂરા ફરમા દે. ચુનાંચે હમમેં સે જો મર જાએગા, વોહ શહીદ હોકર જન્નતમેં જાએગા ઔર હમમેં સે જો બાકી રહેગા, વોહ અલ્લાહકી ઝમીનમેં અલ્લાહકા ખલીફા ઔર અલ્લાહકી ઈબાદતકા વારિસ બનકર

૧ ઈસાબા, ૩-૨૯૮

રહેગા. અલ્લાહ તઆલાને હકકો મઝબૂત ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ કે ઉનકે ફરમાનકે ખિલાફ નહીં હો સકતા.

وَعَدَاللّٰهُ الَّذِيْنَ آمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوْا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِىْ الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

વઅદલ્લાહુલ્લઝીન આમનૂ વઅમિલૂસ્સાલિહાતિ લયસ્તખલિફન્નહુમ્ ફિલ્ અર્દિ કમસ્તખ્લફલ્લઝીન મિન્ કબલિહિમ.

'(અય ઉમ્મત કા મજમૂઆ !) તુમમેં સે જો લોગ ઈમાન લાએ ઔર નેક અમલ કરે, ઉનસે અલ્લાહ તઆલા વા'દા ફરમાતા હૈ કે ઉનકો (ઇસ ઇત્તિબાઅકી બરકતસે) ઝમીનમેં હુકૂમત અતા ફરમાએગા, જૈસા ઇનસે પેહલે (હિદાયતવાલે) લોગોંકો હુકૂમત દી થી.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) કા જિહાદ ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં નિકલનેકે લિયે તરગીબ દેનેકે બાબમેં ઉનકા યેહ ફરમાન ગુઝર ચુકા હૈ કે જો મુહાજિરીન અલ્લાહકે દીનકે લિયે એકદમ દૌડકર આયા કરતે થે, વોહ આજ અલ્લાહકે વા'દેસે કહાં દૂર જા પડે હૈં ? તુમ ઉસ ઝમીનમેં જિહાદકે લિયે ચલો, જિસકે લિયે અલ્લાહને તુમસે કુર્આનમેં વા'દા કિયા હૈ કે વોહ તુમ્હેં ઇસ ઝમીનકા વારિસ બનાએગા, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ...

لِيُظْهِرَهٗ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهٖ **લિયુઝહિરહૂ અલદ્દીનિ કુલ્લિહ**

'તાકે ઉસકો તમામ (બાકી) દીનોં પર ગાલિબ કર દે.'

અલ્લાહ અપને દીનકો ઝરૂર ગાલિબ કરેંગે ઔર અપને મદદગારકો ઇઝઝત દેંગે ઔર અપને દીનવાલોંકો તમામ કૌમોંકા વારિસ બનાએંગે. અલ્લાહકે નેક બંદે કહાં હૈં ?

જિહાદકે લિયે તરગીબ દેનેકે બાબમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કા યેહ કૌલ ગુઝર ચુકા હૈ કે અલ્લાહ તઆલા હક હૈ ઔર બાદશાહતમેં ઉસકા કોઇ શરીક નહીં. ઉનકી કિસી બાતકે ખિલાફ નહીં હો સકતા ઔર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા..

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِىْ الزَّبُوْرِ مِنْ بَعْدِالذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُوْنَ

વલકદ્ કતબના ફીઝઝબૂરિ મિમ્ બઅ્દિઝઝિકિ અન્નલ્ અર્દ યરિષુહા ઇબાદિયસ્સાલિહૂન.

'ઔર હમ (સબ આસમાની) કિતાબોંમેં લૌહે મહફૂઝ (મેં લિખને) કે બા'દ લિખ ચુકે હૈં કે ઈસ ઝમીન (જન્નત) કે માલિક મેરે નેક બંદે હોંગે.'

યેહ ઝમીન તુમ્હારી મીરાસ હૈ ઔર તુમ્હારે રબને તુમ્હેં યેહ દેનેકા વા'દા કિયા હુવા હૈ ઔર તીન સાલસે અલ્લાહને તુમ્હેં ઈસ ઝમીનકો ઈસ્તે'માલ કરનેકા મૌકા દિયા હુવા હૈ, તુમ ખૂદ ભી ઈસમેં સે ખા રહે હો ઔર દૂસરોંકો ભી ખિલા રહે હો ઔર યહાં કે રેહને વાલોંકો કત્લ કર રહે હો ઔર ઉનકા માલ સમેટ રહે હો ઔર આજ તક ઉનકી ઔરતોં ઔર બચ્ચોંકો કૈદ કર રહે હો. ગર્ઝ યેહ કે પિછલી તમામ જંગોંમેં તુમ્હારે નામવરોંને ઈનકો બડા નુકસાન પહોંચાયા હૈ ઔર અબ તુમ્હારે સામને ઉનકા યેહ બહોત બડા લશ્કર જમા હોકર આ ગયા હૈ. (ઈસ લશ્કરકી તા'દાદ દો લાખ બતાઈ જાતી હૈ.) ઔર તુમ અરબકે સરદાર ઔર મુઅઝ્ઝઝ લોગ હો ઔર તુમમેં સે હર એક અપને કબીલેકા બેહતરીન આદમી હૈ ઔર તુમ્હારે પીછે રેહ જાને વાલોંકી ઈઝ્ઝત તુમસે હી વાબસ્તા હૈ. અગર તુમ દુનિયાકી બેરગબતી ઔર આખિરતકા શૌક પૈદા કરો તો અલ્લાહ તુમ્હેં દુનિયા ઔર આખિરત દોનોં દે દેંગે.

અલ્લાહ કે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જિન ચીઝોં કી ખબર દી હૈ, ઉન પર યકીન કરના

હઝરત ઉમારા બિન ખુઝૈમા બિન સાબિત (રહ.) અપને ચચાસે નક્લ કરતે હૈં, જો કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હૈં, કે એક બાર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક દેહાતી આદમીસે ઘોડા ખરીદા ઔર ઉસે અપને પીછે આનેકે લિયે કહા, તાકે ઉસકો ઘોડેકી કીમત દે દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તેઝ તેઝ ચલતે હુએ આગે નિકલ ગએ. વોહ દેહાતી ધીરે ધીરે ચલ રહા થા. લોગોંકો મા'લૂમ નહીં થા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે યેહ ઘોડા ખરીદ લિયા હૈ. ઈસ લિયે લોગ ઉસસે ઉસ ઘોડેકા સૌદા કરને લગે.

હોતે હોતે એક આદમીને ઉસ ઘોડેકી કીમત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિયાદા લગા દી, તો ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો આવાઝ દેકર કહા, અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ ઘોડા ખરીદના ચાહતે હૈં તો ખરીદ લેં, વરના મૈં ઈસે બેચને લગા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જબ ઉસ દેહાતીકી યેહ બાત સુની તો રૂક ગએ. જબ દેહાતી આપકે પાસ પહોંચા તો આપને ઉસસે કહા, ક્યૂં, મૈંને તુમસે યેહ ઘોડા નહીં ખરીદ લિયા ? ઉસને કહા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને આપકો યેહ ઘોડા નહીં બેચા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, મૈં તુમસે યેહ ઘોડા ખરીદ ચુકા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર વોહ દેહાતી આપસમેં બાત કરને લગે તો દોનોંકે પાસ લોગ જમા હો ગએ. ફિર વોહ દેહાતી કેહને લગા, આપ અપના કોઇ ગવાહ લાએં, જો ઇસ બાતકી ગવાહી દે કે મૈંને આપકે હાથ યેહ ઘોડા બેચા હૈ.

જો ભી મુસલમાન વહાં આતા, વોહ ઉસ દેહાતીકો યેહી કેહતા, તેરા નાસ હો. અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તો હમેં હમેશા હક બાત હી કેહતે હૈં, યહાં તક કે હઝરત ખુઝૈમા બિન સાબિત (રદિ.) ભી આ ગએ ઔર ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઔર દેહાતીકી બાતોંકો સુના.

વોહ દેહાતી કેહ રહા થા કે આપ અપના કોઇ ગવાહ લાએં, જો ઇસ બાતકી ગવાહી દે કે મૈંને યેહ ઘોડા આપકે હાથ બેચા હૈ. હઝરત ખુઝૈમા (રદિ.) ને ફૌરન કહા, મૈં ઇસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે તુમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથ યેહ ઘોડા બેચા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હઝરત ખુઝૈમા (રદિ.) કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, તુમ કિસ બુનિયાદ પર ગવાહી દે રહે હો?

હઝરત ખુઝૈમા ને કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ઇસ બુનિયાદ પર ગવાહી દે રહા હું કે મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સચ્ચા માનતા હું. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અકેલે ખુઝૈમા (રદિ.) કી ગવાહી દો આદમીયોંકે બરાબર કરાર દે દી.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઉમારા બિન ખુઝૈમહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ખુઝૈમા ! તુમ તો હમારે સાથ નહીં થે, તો તુમ કિસ બુનિયાદ પર ગવાહી દે રહે હો ? ઉન્હોંને કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો આસમાનકી બાતોંમેં સચ્ચા માનતા હું તો આપ યેહ જો બાત કેહ રહે હૈં, ઇસમેં આપકો સચ્ચા કૈસે ન માનું ? ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી ગવાહી દો મર્દોંકે બરાબર કરાર દે દી.[૨]

ઇબ્ને સઅદ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ખુઝૈમહ (રદિ.) ને કહા, મુઝે ઇસ બાતકા યકીન હૈ કે આપ હમેશા સિર્ફ હક હી કેહતે હૈં, હમ ઇસસે ભી બેહતર બાત યા'ની દીની મઆમલોંમેં આપ પર ઇમાન લા ચુકે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી ગવાહીકો દુરૂસ્ત કરાર દિયા.

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેઅરાજકી રાતમેં મસ્જિદે અકસા તશરીફ લે ગએ તો લોગ ઇસ બારેમેં બાતેં

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૩૭૮, અબૂ દાઉદ, ૫૦૮
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૩૭૨

કરને લગે ઔર જો લોગ આપ પર ઈમાન લાએ થે ઔર આપકી તસ્દીક કર ચુકે થે, ઉનમેં સે કુછ લોગ મુરતદ હો ગએ. ફિર યેહ લોગ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ ગએ ઔર ઉનસે જાકર કહા, આપકા અપને હઝરતકે બારેમેં ક્યા ખયાલ હૈ ? વોહ યેહ કેહ રહે હૈં કે વોહ આજ રાત બૈતુલ મુકદ્દસ ગએ થે.

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, ક્યા ઉન્હોંને યેહ બાત કહી હૈ ? લોગોંને કહા, જી હાં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, અગર ઉન્હોંને યેહ બાત કહી હૈ તો બિલકુલ સચ હૈ. લોગોંને કહા, તો ક્યા આપ ઈસ બાતકી તસ્દીક કરતે હૈં કે વોહ આજ રાત બૈતુલ મુકદ્દસ ગએ થે ઔર સુબહસે પેહલે વાપસ ભી આ ગએ ?

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, જી હાં. મૈં તો ઈસસે ભી દૂર દિખાઈ પડને વાલે ઉમૂરમેં ભી ઉનકી તસ્દીક કરતા હું. વોહ સુબહો શામ જો આસમાનકી ખબરેં બતાતે હૈં, મૈં ઉનમેં ઉનકી તસ્દીક કરતા હું. ઈસી વજહસે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા નામ સિદ્દીક રખ્ખા ગયા.[૧]

એક રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર જો લોગ ઈમાન લા ચુકે થે, ઉનમેં સે કુછ લોગ ઈસ મૌકે પર મુરતદ હો ગએ થે ઔર ઉનમેં સે બહોતસે લોગોંને ઈસ વાકિઆકી તસ્દીક કી થી. બહરહાલ યેહ વાકિઆ ભી બહોત બડી આઝમાઈશ થા.[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) મેઅરાજકા વાકિઆ તફસીલસે ઝિક્ર કરતે હૈં. આખિરમેં યેહ હૈ કે જબ મુશ્રિકોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બાત સુની તો વોહ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ ગએ ઔર ઉનસે કહા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! આપકા અપને હઝરતકે બારેમેં ક્યા ખયાલ હૈ ? વોહ યેહ બતા રહે હૈં કે વોહ આજ રાત એક મહીનેકી દૂરી પર ગએ થે ઔર ફિર રાત હી કો વાપસ આ ગએ થે. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન હૈ.[૩]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં એક સાલ ટિડ્ડીયાં કમ હો ગઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ટિડ્ડીયોંકે બારેમેં બહોત પૂછા, લેકિન કહીં સે કોઈ ખબર ન મિલી તો ઈસસે બહોત પરેશાન હુએ. ચુનાંચે ઉન્હોંને એક સવાર ઉધર યા'ની યમન ભેજા ઔર દૂસરા શામ ઔર તીસરા ઈરાક ભેજા, તાકે યેહ સવાર પૂછ કર આએ કે કહીં ટિડ્ડી નઝર આઈ હૈ યા નહીં ?

જો સવાર યમન ગયા થા વોહ વહાંસે ટિડ્ડીયોંકી એક મુઠ્ઠી લેકર આયા ઔર લાકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સામને ડાલ દી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જબ ઉન્હેં દેખા તો તીન બાર અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૨૧
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૫૩
૩ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૭૧

સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અલ્લાહ તઆલાને એક હઝાર કિસ્મકી મખ્લૂક પૈદા કી હૈ. છસો (૬૦૦) સમંદરમેં ઔર ચારસો (૪૦૦) ખુશ્કીમેં. ઉનમેંસે સબસે પેહલે ટિડ્ડી ખત્મ હોગી. જબ ટિડ્ડીયાં ખત્મ હો જાએગી તો ફિર ઔર મખ્લૂકાત ભી ઐસે આગે પીછે હલાક હોના શુરૂ હો જાએગી, જૈસે મોતીયોંકી લડીકા ધાગા ટૂટ ગયા હો.[૧]

હઝરત ફુઝાલા બિન અબી ફુઝાલા અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) યમ્બૂઅમેં બીમાર થે ઔર બીમારી કાફી શદીદ થી. મૈં અપને વાલિદકે સાથ ઉનકી ઈયાદતકે લિયે યમ્બૂઅ ગયા. મેરે વાલિદ સાહબને ઉનસે કહા, આપ યહાં ક્યૂં ઠહેરે હુએ હૈં ? અગર આપકા યહાં ઈન્તિકાલ હો ગયા તો આપકે પાસ સિર્ફ જુહૈનાકે દેહાતી હોંગે. આપ થોડી સી તકલીફ ફરમાકર મદીના તશરીફ લે ચલેં. અગર આપકા વહાં ઈન્તિકાલ હુવા તો આપકે સાથી આપકે પાસ હોંગે, જો આપકી નમાઝે જનાઝા પઢેંગે.

(મેરે વાલિદ) હઝરત અબૂ ફુઝાલા (રદિ.) બદરી સહાબામેં સે થે. (ઈસ લિયે હઝરત અલી (રદિ.) કી નિગાહમેં ઉનકા બડા મકામ થા) હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે યકીન હૈ કે મેરા ઈસ બીમારીમેં ઈન્તિકાલ નહીં હોગા, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે બતાયા થા કે જબ તક મૈં અમીર ન બનાયા જાઉં ઔર મેરી યેહ દાઢી, મેરે ઈસ સરકે ખૂનસે રંગી ન જાએ, ઉસ વક્ત તક મૈં નહીં મરૂંગા.[૨]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં ઊંટકી રકાબમેં પાંવ રખ ચુકા થા, ઈતનેમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) મેરે પાસ આએ ઔર કેહને લગે, આપ કહાં જા રહે હૈં ? મૈંને કહા, ઈરાક. ઉન્હોંને કહા, અગર આપ વહાં ગએ તો આપકો કોઈ તલવાર માર દેગા. હઝરત અલી (રદિ.) કેહતે હૈં કે અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને ઈનસે પેહલે યેહ બાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હુઈ હૈ.[૩]

હઝરત મુઆવિયહ બિન જરીર હઝરમી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઘોડેસવાર મેરે સામનેસે ગુઝરેં. (ચુનાંચે સવાર ગુઝરને લગે.) ફિર હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસસે ઈબ્ને મુલજિમ ગુઝરા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસકા નામ ઔર નસબ પૂછા. ઉસને અપને બાપકે અલાવા કિસી ઔરકા નામ બતા દિયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, તુમ ગલત કેહતે હો. ફિર ઉસને અપને બાપકા નામ લિયા.

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૨-૧૨૧
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૫૯
૩ મુન્તખબુલ કંઝ

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ તુમને ઠીક કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે બતાયા થા કે મેરા કાતિલ યહૂદીયોં જૈસા હોગા. યેહ ઇબ્ને મુલજિમ યહૂદી થા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસસે કહા, ચલે જાઓ.[1]

હઝરત ઉબૈદા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અલી (રદિ.) ઇબ્ને મુલજિમ કો દેખતે તો યેહ શઅર પઢતે..

اُرِیْدُ حِبَائَهٗ وَیُرِیْدُ قَتْلِیْ عَذِیْرَکَ مِنْ خَلِیْلِکَ مِنْ مُّرَادٖ

'મૈં ઉસે અતિય્યા દેના ચાહતા હું, વોહ મુઝે કત્લ કરના ચાહતા હૈ. તુમ અપને કબીલા મુરાદમેં સે અપના વોહ દોસ્ત લાઓ, જો તુમ્હારા ઉઝર બયાન કરે' (મુરાદ ઇબ્ને મુલજિમકા કબીલા થા)[2]

હઝરત અબૂ તુફૈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કે પાસ થા. ઉનકે પાસ અબ્દુર્રહમાન બિન મુલજિમ આયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને હુકમ દિયા કે ઇસે અતિયા દિયા જાએ. ફિર અપની દાઢીકી તરફ ઇશારા કરતે હુએ ફરમાયા, ઇસ દાઢીકો ઉપરકે હિસ્સે (કે ખૂન) સે રંગનેસે ઇસ બદબખ્તકો કોઇ નહીં રોક સકતા. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને યેહ અશઆર પઢે..

اُشْدُدْ حَیَازِیْمَکَ لِلْمَوْتِ فَاِنَّ الْمَوْتَ آتِیْکَا

'તૂ મૌત કે લિયે અપની કમર કસ લે, ક્યૂંકે મૌત તુમ્હેં ઝરૂર આએગી.'

وَلَا تَجْزَعْ مِنَ الْقَتْلِ اِذَاحَلَّ بِوَادِیْکَا

'ઔર જબ કત્લ તુમ્હારી ઘાટી મેં ઉતર જાએ તો ફિર કત્લ હોને સે ન ઘભરાના.'[3]

હઝરત ઉમ્મે અમ્માર (રદિ.) જીન્હોં ને હઝરત અમ્માર કી પરવરિશ કી થી, વોહ બયાન કરતી હૈં કે એક બાર હઝરત અમ્માર (રદિ.) બીમાર હો ગએ તો કેહને લગે, ઇસ બીમારીમેં મુઝે મૌત નહીં આએગી, ક્યૂંકે મેરે મેહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે બતાયા થા કે મુસલમાનોંકી દો જમાઅતોંમેં લડાઇ હોગી ઔર મૈં ઉન દો જમાઅતોંકે દરમ્યાન શહીદ હોકર હી મરૂંગા.[4]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં શહાદતકે શૌકકે કિસ્સોંમેં હઝરત અમ્માર (રદિ.) કા યેહ કૌલ ગુઝર ચુકા હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૬૨
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૬૧
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૫૯
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૪૭

મુઝસે ફરમાયા થા કે દુનિયામેં તુમ્હારા આખિરી તોશા દૂધકી લસ્સી હોગી (ઔર વોહ મૈં પી ચુકા હું ઔર મૈં અબ દુનિયા સે જાને વાલા હું). જંગે સિફ્ફીનકે દિન હઝરત અમ્માર (રદિ.) જબ લડ રહે થે, લેકિન શહીદ નહીં હો રહે થે, ઉસ વક્ત હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ જાનેકા કિસ્સા ભી ગુઝર ચુકા હૈ ઔર ઉનકા યેહ કૌલ ભી ગુઝર ચુકા હૈ કે અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! યેહ ફલાં દિન હૈ. (યા'ની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે જિસ દિન શહીદ હોનેકી ખુશખબરી દી થી, વોહ દિન યેહી હૈ.)

હઝરત અલી (રદિ.) જવાબ મેં ફરમાતે, અરે, અપને ઈસ ખયાલકો જાને દો. ઈસ તરહ તીન બાર હુવા. ફિર ઉનકે પાસ દૂધ લાયા ગયા, જિસે ઉન્હોંને પી લિયા. ફિર ફરમાયા કે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે દૂધ હી વોહ ચીઝ હૈ, જિસે મૈં દુનિયાસે જાતે વક્ત સબસે આખિરમેં પીયુંગા. ફિર ખડે હોકર લડાઈમેં શરીક હુએ, યહાં તક કે શહીદ હો ગએ.

હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત હિશામ બિન વલીદ બિન મુગીરહ કી બેટી (રદિ.) હઝરત અમ્માર (રદિ.) કી દેખભાલ કિયા કરતી થી. વોહ કેહતી હૈં કે હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) હઝરત અમ્માર (રદિ.) કી ઈયાદતકે લિયે આએ. જબ મુઆવિયહ (રદિ.) ઉનકે પાસસે બાહર ગએ તો કેહને લગે, અય અલ્લાહ ! ઈનકી મૌત હમારે હાથોં ન હો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અમ્માર (રદિ.) કો એક બાગી જમાઅત કત્લ કર દેગી.[૧]

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અશ્તર (રહ.) અપને વાલિદસે નક્લ કરતે હૈં કે હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉનકી બીવી રોને લગી. ઉન્હોંને અપની બીવીસે કહા, તુમ ક્યૂં રો રહી હો ? ઉસને કહા, મૈં ઈસ લિયે રો રહી હું કે મુઝમેં આપકો દફન કરનેકી તાકત નહીં ઔર ન હી મેરે પાસ ઈતના કપડા હૈ, જો આપકે દફનકે લિયે કાફી હો.

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને કહા, મત રોઓ, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ લોગોંકો ફરમાતે હુએ સુના ઔર ઉન લોગોંમેં મૈં ભી થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ લોગોંમેં સે એક આદમીકી મૌત જંગલ બયાબાનમેં આએગી ઔર ઉસકે જનાઝેમેં મુસલમાનોંકી એક જમાઅત શરીક હોગી. અબ ઉન લોગોંમેં સે હર એકકા ઈન્તિકાલ કિસી ન કિસી બસ્તીમેં મુસલમાનોંકે મજમા'મેં હુવા હૈ. ઈસ લિયે અબ મૈં હી ઐસા હું કે જિસે જંગલ બયાબાનમેં મૌત આએગી. અલ્લાહકી કસમ ! ન તો મૈં ગલત કેહ રહા હું ઔર ન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ગલત બાત કહી હૈ. ઈસ લિયે આને જાનેકે આમ રાસ્તેકી તરફ દેખો.

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૪૭

ઉનકી બીવીને કહા, હાજીયોંકે કાફલે વાપસ જા ચુકે હૈં ઔર રાસ્તે બંદ હો ચુકે હૈં. બહરહાલ વોહ ટીલે પર ચળ્હકર ખડી હો જાતી ઔર રાસ્તેકી તરફ દેખતી. (જબ કોઈ નઝર ન આતા તો) વાપસ આકર ફિર ઉનકી દેખભાલ ઔર ખિદમતમેં લગ જાતી ઔર ફિર ટીલે પર ચળ્હકર દેખતી. વોહ ઐસે હી કર રહી થી કે અચાનક ઉન્હોંને દેખા કે એક જમાઅત હૈ, જિસે ઉનકી સવારીયાં તેઝીસે લિયે ચલી આ રહી હૈં ઔર વોહ અપને કજાવોંમેં બૈઠે હુએ ઐસે લગ રહે થે, જૈસે ગીધ હોં.

ઉનકી બીવીને કપડેસે ઉનકી તરફ ઈશારા કિયા તો વોહ દેખ કર ઉનકી તરફ આએ, યહાં તક કે ઉનકે પાસ આકર ખડે હો ગએ ઔર પૂછા, ક્યા બાત હૈ ? ઉનકી બીવીને કહા, એક મુસલમાન મર રહા હૈ, ક્યા આપ ઉસકે કફનકા ઈન્તિઝામ કર સકતે હૈં ? ઉન લોગોં ને પૂછા, વોહ કૌન હૈ ? ઉન્હોંને બતાયા, વોહ અબૂઝર (રદિ.) હૈં.

યેહ સુનતે હી વોહ સબ કેહને લગે કે હમારે માંબાપ હઝરત અબૂઝર (રદિ.) પર કુર્બાન હોં ઔર કોડે મારકર સવારીયાં તેઝ દૌડાઈ ઔર હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કે પાસ પહોંચ ગએ. હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં ખુશખબરી હો ઔર ફિર ઉન્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાલી વહી હદીસ સુનાઈ. ફિર ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જિન દો મુસલમાનોંકે દો યા તીન બચ્ચે મર જાએં ઔર વોહ સવાબકી નિય્યતસે ઉસ પર સબ્ર કર લેં, તો ફિર દોનોંકો જહન્નમકે દેખને સે ભી અલ્લાહ બચા લેંગે.

તુમ લોગ સુન રહે હો. અગર મેરે પાસ કફન કે લિયે કોઈ કપડા હોતા તો મુઝે ઉસીમેં કફન દિયા જાતા. ઐસે હી અગર મેરી બીવી કે પાસ મેરે કફનકે કાબિલ કોઈ કપડા હોતા તો મુઝે ઉસીમેં કફન દિયા જાતા,(હમારે પાસ કફનકા કપડા તો નહીં હૈ, ઈસ લિયે આપ કોઈ કફનકા કપડા દેં) લેકિન મૈં અલ્લાહકા ઔર ઈસ્લામકા વાસ્તા દેકર કેહતા હું કે તુમમેં સે જો આદમી અમીર યા ચોધરીકા નંબરદાર યા કાસિદ રહા હો, વોહ મુઝે કફન ન દે.

ઉન લોગોંમેં સે હર આદમી ઉનમેં સે કિસી ન કિસી મન્સબ પર રેહ ચુકા થા. સિર્ફ એક અન્સારી જવાન ઐસા થા, જિસને ઉનમેં સે કોઈ ભી કામ ન કિયા થા. ઉસને કહા, મૈં આપકો કફન દુંગા, ક્યૂંકે આપને જિતની બાતેં કહી હૈં, મૈંને ઉનમેં સે કોઈ કામ નહીં કિયા. મૈંને યેહ ચાદર ઓળ્હ રખી હૈ ઔર મેરે થૈલેમેં દો કપડે હૈં, જિન્હેં મેરી માંને કાંત કર મેરે લિયે બુના થા. મૈં ઈન તીન કપડોંમેં આપકો કફન દુંગા.

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને કહા, હાં, તુમ ઝરૂર મુઝે કફન દેના. ચુનાંચે ઉસ અન્સારીને ઉન્હેં કફન દિયા. રાવી હઝરત ઈબ્રાહીમ કેહતે હૈં, ઉસ જમાઅતમેં હઝરત હિઝર બિન અદબર ઔર મેરે વાલિદ માલિક અશ્તર ભી થે ઔર યેહ સબ લોગ યમનકે થે.[1]

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૩૩, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૫૭

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કો રબ્ઝા બસ્તીકી તરફ જિલાવતન (દેશનિકાલ) કર દિયા ઔર તકદીરકી લિખી મૌત ઉનકો આને લગી ઔર ઉસ વક્ત ઉનકે પાસ ઉનકી બીવી ઔર ઉનકા એક ગુલામ થા, તો ઉન્હોંને ઉન દોનોંકો વસિય્યત કી કે (જબ મેરા ઈન્તિકાલ હો જાએ તો) તુમ દોનોં મુઝે ગુસલ દેના ઔર મુઝે કફન દેના. ફિર મેરે જનાઝેકો રાસ્તેકે દરમ્યાનમેં રખ દેના. જો ભી પેહલા કાફલા આપ લોગોંકે પાससે ગુઝરે, ઉન્હેં બતા દેના કે યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી અબૂઝર (રદિ.) હૈં, ઉનકે દફન કરનેમેં હમારી મદદ કરો.

ચુનાંચે જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો ઉન દોનોંને ગુસલ દેકર કફન પેહનાકર ઉનકા જનાઝા રાસ્તેકે દરમ્યાનમેં રખ દિયા કે ઈતનેમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ઈરાકકી એક જમાઅતકે સાથ વહાં પહોંચે. યેહ લોગ ઉમરહ કરને જા રહે થે. ઉનકે ઊંટ, જનાઝે પર ચઢ્હને હી લગે થે કે વોહ લોગ જનાઝા રાસ્તેમેં દેખકર ઘભરા ગએ. હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કે ગુલામને ખડે હોકર કહા, યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હઝરત અબૂઝર (રદિ.) હૈં. ઈનકે દફન કરનેમેં હમારી મદદ કરો. યેહ સુનકર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ચીખ મારકર રોને લગે. ઔર ફરમાને લગે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે (અય અબૂઝર (રદિ.) !) તૂ અકેલા ચલેગા ઔર અકેલા મરેગા ઔર અકેલા ઉઠાયા જાએગા. ફિર વોહ ઔર ઉનકે સાથી સવારીયોંસે ઉતરે ઔર ઉન્હેં દફન કિયા. ફિર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને અપને સાથીયોંકો હઝરત અબૂઝર (રદિ.) વાલી હદીસ સુનાઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તબૂક જાતે હુએ હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કો જો કુછ કહા થા, વોહ ભી બતાયા.[૧]

હઝરત હુમૈદ બિન મનહબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે દાદા હઝરત ખુરૈમ બિન ઔસ (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં હિજરત કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ ચલા ઔર જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તબૂકસે વાપસ આએ, ઉસ વક્ત મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા ઔર ઈસ્લામમેં દાખિલ હો ગયા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે મુઝે યેહ સુફેદ હીરહ (શહેર) દિખાયા ગયા હૈ ઔર યેહ શીમા બિન્તે બુકૈલા અઝદીયા સુફેદ ખચ્ચર પર સવાર, કાલા દોપટ્ટા ઓઢ્હે હુએ, ગોયા કે મુઝે નઝર આ રહી હૈ.

મૈંને કહા કે યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અગર હમ હીરહમેં દાખિલ હોં ઔર જો મંઝર આપને શીમાકા બતાયા હૈ, ઉસ મંઝરમેં હમેં શીમા મિલે તો ક્યા વોહ મુઝે મિલ જાએગી ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, વોહ

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૩૪

તુમ્હારી (બાંદી) હૈ. ફિર (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલ કે બા'દ) બહોતસે લોગ મુરતદ હો ગએ લેકિન હમારે કબીલા બનૂ તૈમમેં કોઇ મુરતદ ન હુવા.

ચુનાંચે હમ હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કે સાથ હીરહકે ઈરાદેસે ચલે. જબ હમ હીરહમેં દાખિલ હોને લગે તો હમેં સબસે પેહલે શીમા બિન્તે બુકૈલા ઉસી હાલમેં મિલી, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બતાયા થા. સુફેદ ખચ્ચર પર સવાર કાલા દોપટ્ટા ઓઢે હુઇ થી. મૈંને ઉસ પર ફૌરન કબ્ઝા કર લિયા ઔર કહા, મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈસકા સારા હાલ બતાયા થા. (ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે યેહ દે દી થી) હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને મુઝસે ગવાહ તલબ કિયે.

ચુનાંચે હઝરત મુહમ્મદ બિન મસ્લમા અન્સારી ઔર મુહમ્મદ બિન બશીર અન્સારી (રદિ.) મેરે ગવાહ બને. જિસ પર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને મુઝે શીમા દે દી. ફિર ઉસ શીમાકે પાસ ઉસકા ભાઇ અબ્દુલ મસીહ બિન બુકૈલા સુલહકે ઈરાદેસે આયા ઔર ઉસને મુઝસે કહા, શીમાકો મેરે હાથ બેચ દો. મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! ઉસકી કીમત દસસો સે કમ નહીં લૂંગા. ચુનાંચે ઉસને મુઝે હઝાર દિરહમ દે દિયે ઔર મૈંને શીમા ઉસકે સુપૂર્દ કર દી. મેરે સાથીયોંને મુઝસે કહા, અગર તુમ સૌ હઝાર યા લાખ કેહતે, તો વોહ લાખ ભી તુમ્હેં દે દેતા. (ઉસકે પાસ તો પૈસે બહોત થે.) મુઝે મા'લૂમ નહીં થા કે દસસો સે ભી બડી ગિન્તી હોતી હૈ.[1]

હઝરત જુબૈર બિન હય્યા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક અજમી કાફિર સરદાર બુન્દા રિફાન ને યેહ પૈગામ ભેજા કે અય અરબકે લોગો ! અપનેમેં સે એક આદમી મેરે પાસ ભેજો, તાકે હમ ઉસસે બાત કરેં. ચુનાંચે લોગોંને ઈસ કામકે લિયે હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કો ચુના. હઝરત જુબૈર કેહતે હૈં કે મૈં ઉનકો દેખ રહા થા કે ઉનકે લંબે લંબે બાલ થે ઔર વોહ કાને થે. ચુનાંચે વોહ ઉસ સરદારકે પાસ ગએ. જબ વોહ વહાંસે વાપસ આએ તો હમને ઉનસે પૂછા કે ઉસ સરદારસે ક્યા બાત હુઇ ?

ઉન્હોંને બતાયા, પેહલે મૈંને અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર મૈંને કહા, (જાહિલિયતકે ઝમાનેમેં) હમ લોગ તમામ લોગોંમેં ઝિયાદા દૂર ઘરવાલે થે (આબાદી દૂર દૂર થી) ઔર સબસે ઝિયાદા ભૂકે થે ઔર સબસે ઝિયાદા બદહાલ થે ઔર તમામ લોગોંમેં હર ખૈરસે સબસે ઝિયાદા દૂર થે, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલાને હમારે પાસ એક રસૂલ ભેજા, જિસને હમેં દુનિયામેં અલ્લાહકી મદદકા ઔર આખિરતમેં જન્નતકા વા'દા કિયા ઔર જબસે વોહ રસૂલ હમારે પાસ આએ હૈં, ઉસ વક્તસે હમ અપને રબકી તરફસે મુસલસલ કામિયાબી ઔર મદદ હી દેખ રહે હૈં ઔર અબ હમ તુમ્હારે પાસ આ ગએ હૈં ઔર અલ્લાહકી કસમ ! હમેં યહાં બાદશાહી ઔર શાનદાર

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૬, ઈસાબા, ૨-૨૨૪, ૩-૩૭૧

ઝિંદગી નઝર આ રહી હૈ. હમ ઈસે છોડકર બદહાલીકી તરફ કભી વાપસ નહીં જાએંગે. બલકે યા તો તુમ પર ગાલિબ આકર જો કુછ તુમ્હારે કબ્ઝેમેં હૈં, વોહ સબ કુછ લે લેંગે યા ફિર યહાં હી શહીદ હો જાએંગે.[1]

હઝરત જુબૈર બિન હય્યા (રહ.) ને હઝરત નોઅમાન બિન મુકર્રિન (રદિ.) કે અહવાઝવાલોંકે પાસ આદમી ભેજનેકે બારેમેં લંબી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે અહવાઝ વાલોંને મુતાલબા કિયા કે ઉનકે પાસ કોઇ આદમી ભેજેં. ચુનાંચે હઝરત નોઅમાન (રદિ.) ને હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કો ભેજા. ઉન લોગોંકે તર્જુમાનને કહા, તુમ લોગ કૌન હો?

હઝરત મુગીરહ (રદિ.) ને કહા, હમ અરબકે કુછ લોગ હૈં. હમ સખ્ત બદહાલીમેં થે ઔર લંબે અરસેસે પરેશાનિયોં ઔર મુસીબતોંમેં પડે હુએ થે. હમ ભૂકકી વજહસે ખાલ ઔર ગુઠલી ચૂસા કરતે થે. ઊન ઔર બાલોંકે કપડે પેહના કરતે થે. દરખ્તોં ઔર પત્થરોંકી પૂજા કિયા કરતે થે. હમારા યેહી હાલ ચલ રહા થા કે આસમાનોં ઔર ઝમીનકે રબને હમારે પાસ હમમેં સે એક નબી ભેજા, જિસકે માંબાપકો હમ પેહચાનતે થે. હમારે નબી રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ઈસ બાતકા હુક્મ દિયા કે જબ તક તુમ લોગ એક અલ્લાહકી ઈબાદત ન કરો યા જિઝયા અદા ન કરો, હમ તુમસે લડતે રહેં ઔર હમારે નબી રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં અલ્લાહકે સારે પૈગામ પહોંચાએ. ઉનમેં સે એક પૈગામ યેહ થા કે હમમેં સે જો આદમી કત્લ (શહીદ) હોગા, વોહ જન્નતમેં ઔર ઐસી નેઅમતોંમેં જાએગા કે ઉન જૈસી નેઅમતેં ઉસને કભી નહીં દેખી હોગી ઔર હમમેં સે જો ઝિંદા રેહ જાએગા, વોહ તુમ્હારી ગરદનોંકા માલિક હોગા, તુમ પર ગલબા પાએગા.[2]

હઝરત તલ્ક (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને આકર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) સે કહા, અય અબૂદર્દા (રદિ.)! આપકા ઘર જલ ગયા. ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરા ઘર નહીં જલ સકતા. ફિર દૂસરે આદમીને આકર વહી બાત કહી તો ઉન્હોંને કહા, નહીં, મેરા ઘર નહીં જલ સકતા. ફિર તીસરે આદમીને આકર ભી વહી બાત કહી તો ઉસકો ભી યેહી કહા કે મેરા ઘર નહીં જલ સકતા. ફિર ચૌથે આદમીને આકર કહા, આગ તો ભડકી થી ઔર આપકે ઘર તક ભી પહોંચ ગઇ થી, લેકિન વહાં જાકર બુઝ ગઇ થી. ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે યકીન થા કે અલ્લાહ તઆલા ઐસા નહીં કરેંગે. (યા'ની મેરે ઘરકો જલને નહીં દેંગે.)

ઉસ આદમીને કહા, અય અબૂદર્દા (રદિ.), હમેં પતા નહીં ચલ રહા કે આપકી કૌનસી બાત ઝિયાદા અજીબ હૈ? પેહલે આપને કહા, મેરા ઘર નહીં જલ સકતા. ફિર

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૮
૨ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૯

આપને કહા, મુઝે યકીન થા કે અલ્લાહ તઆલા ઐસા નહીં કરેંગે. ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈંને કુછ કલિમાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુને હૈં. જો આદમી સુબહકો યેહ કલિમાત કેહ લેગા, શામ તક ઉસે કોઈ મુસીબત નહીં પહોંચેગી. વોહ કલિમાત યેહ હૈં..

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ عَلَیْکَ تَوَکَّلْتُ وَاَنْتَ رَبُّ الْعَرْشِ الْکَرِیْمِ مَا شَاءَ اللّٰهُ کَانَ وَمَالَمْ یَشَأْ لَمْ یَکُنْ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِکُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِکَ مِنْ شَرِّ نَفْسِیْ وَمِنْ شَرِّ کُلِّ دَابَّةٍ اَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِیَتِهَا اِنَّ رَبِّیْ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ

અલ્લાહુમ્મ અન્ત રબ્બી લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત અલય્ક તવક્કલ્તુ વઅન્ત રબ્બુલ્ અર્શિલ્ કરીમિ માશાઅલ્લાહુ કાન વમા લમ યશઅ્ લમ્ યકુન્ વલા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અલિય્યિલ અઝીમિ અઅ્લમુ અન્નલ્લાહ અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીરૂંવ્ વઅન્નલ્લાહ કદ્ અહાત બિકુલ્લિ શય્ઈન ઈલ્મા. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિન્ શર્રિ નફ્સી વમિન્ શર્રિ કુલ્લિ દાબ્બતિન્ અન્ત આખિઝુમ્ બિનાસિયતિહા ઈન્ન રબ્બી અલા સિરાતિમ્ મુસ્તકીમ.

'અય અલ્લાહ ! તૂ મેરા રબ હૈ, તેરે સિવા કોઈ મઅબુદ નહીં. તુઝ પર મૈંને ભરોસા કિયા,તૂ મોહતરમ અર્શકા રબ હૈ. જો અલ્લાહને ચાહા, વોહ હુવા. ઔર જો નહીં ચાહા વોહ નહીં હુવા. બુરાઈયોંસે બચનેકી તાકત ઔર નેકી કરનેકી તાકત સિર્ફ બુઝુર્ગ ઔર બરતર અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ. મૈં ઈસ બાતકો જાનતા હું કે અલ્લાહ હર ચીઝ પર કુદરત રખતે હૈં ઔર અલ્લાહ હર ચીઝકો જાનતે હૈં. અય અલ્લાહ ! મૈં અપને નફ્સકે શરસે ઔર ઉસ જાનવરકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, જિસકી પેશાનીકો તૂ પકડને વાલા હૈ. બેશક મેરા પાલનહાર સીધે રાસ્તે પર હૈ.'[૧]

દઅવત કે બાબમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અદી બિન હાતિમ (રદિ.) ને ફરમાયા કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, તીસરી બાત ભી ઝરૂર હોકર રહેગી. ઈસ લિયે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા ચુકે હૈં.

સહાબા કિરામકો જમાઅતોંકો દઅવતકે લિયે ભેજનેકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત હિશામ બિન આસ (રદિ.) ને જબલા બિન ઐહમ કો કહા, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ દરબાર જહાં તુમ બૈઠે હો, યેહ ભી હમ તુમ સે ઝરૂર લે લેંગે ઔર

૧ અસ્મા વસ્સિફાત, ૧૨

ઈન્શાઅલ્લાહ (તુમ્હારે) બડે બાદશાહ (હિરક્લ) કા મુલ્ક (રૂમ) ભી ઝરૂર લે લેંગે, ક્યૂંકે હમેં ઈસકી ખબર હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દી હે.

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં લશ્કર ભેજનેકા એહતિમામ કરનેકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, મેરી રાય હૈ કે ચાહે આપ ખૂદ જાએં, ચાહે કિસી ઔર કો ઉનકે પાસ ભેજ દેં. ઈન્શાઅલ્લાહ કામિયાબી આપકો હી હોગી. આપકી મદદ ઝરૂર હોગી. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ તુમ્હેં ખૈરકી બશારત દે, યેહ તુમ્હેં કહાંસે પતા ચલ ગયા ? (કે કામિયાબી તો હમેં હી મિલેગી ઔર હમારી મદદ ઝરૂર હોગી ?) હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે યેહ દીન અપને દુશ્મનોં પર ગાલિબ આકર રહેગા. યહાં તક કે યેહ દીન મઝબૂતીસે ખડા હો જાએગા ઔર દીન વાલોંકો ગલબા મિલ જાએગા. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને તઅજ્જુબસે ફરમાયા, સુબ્હાનલ્લાહ ! યેહ હદીસ કિતની ઉમદા હૈ ? તુમને યેહ હદીસ સુનાકર મુઝે ખુશ કર દિયા. અલ્લાહ તુમ્હેં હમેશા ખુશ રખ્ખે.

તાઈદે ગૈબીયહકે બાબમેં હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કા યેહ કૌલ આએગા કે જબ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને શેરકા કાન પકડકર મરોડા ઔર ઉસકો રાસ્તેસે હટાયા તો ઉસકો કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તુમ્હારે બારેમેં ગલત નહીં કહા હૈ. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે ઈબ્ને આદમ જિસ ચીઝસે ડરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા વોહ ચીઝ ઈબ્ને આદમ પર મુસલ્લત કર દેતે હૈં ઔર અગર ઈબ્ને આદમ અલ્લાહકે અલાવા કિસીસે ન ડરે તો અલ્લાહ ઉસ પર અપને અલાવા કિસી ઔરકો મુસલ્લત નહીં હોને દેતે.

આ'માલ કા બદલા મિલને કા યકીન

હઝરત અબૂ અસ્મા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ દોપહરકા ખાના ખા રહે થે કે ઈતનેમેં યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ

ફમંય્યઅ્મલ્ મિષ્કાલ ઝર્રતિન્ ખય્રંય્યરહૂ વમંય્યઅ્મલ્ મિષ્કાલ ઝર્રતિન્ શર્રંય્યરહ

'સો જો આદમી (દુનિયામેં) ઝર્રા બરાબર ભી નેકી કરેગા, વોહ વહાં ઉસે દેખ લેગા ઔર જો આદમી ઝર્રા બરાબર બદી કરેગા, વોહ ઉસકો દેખ લેગા.'

યેહ સુનકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ખાના છોડ દિયા ઔર અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ જો ભી બુરા કામ કરેંગે, ક્યા હમેં ઉસકા બદલા ઝરૂર મિલેગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપ લોગ જો નાગવારીયાં (દુનિયામેં) દેખતે હો, યેહ બુરે આ'માલકા બદલા હૈ ઔર અચ્છે આ'માલકા બદલા બા'દમેં આખિરતમેં દિયા જાએગા.[૧]

હઝરત અબૂ ઈદરીસ ખૌલાની (રહ.) કેહતે હૈં કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! તુમ (દુનિયામેં) જો નાગવારીયાં દેખતે હો, વોહ બુરે કામોંકી વજહસે પેશ આતી હૈ ઔર નેક કામોંકા બદલા જમા કિયા જા રહા હૈ, જો તુમ્હેં કિયામતકે દિન દિયા જાએગા ઔર ઈસ બાતકી તસ્દીક અલ્લાહકી કિતાબકી ઈસ આયતસે હોતી હૈ..

وَمَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ

વમા અસાબકુમ્ મિમ્ મુસીબતિમ્ ફબિમા કસબત્ અયદીકુમ્ વયઅ્ફૂ અન્ કષીર

'ઔર તુમ કો (અય ગુનેહગારો !) જો કુછ મુસીબત પહોંચતી હૈ, તો વોહ તુમ્હારે હી હાથોં કે કિયે હુએ કામોં સે (પહોંચતી હૈ) ઔર બહોત સે તો દરગુઝર હી કર દેતા હૈ.'[૨]

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ થા, તો યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

مَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا يُّجْزَ بِهٖ وَلَا يَجِدْ لَهٗ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا

મંય્યઅ્મલ્ સૂઅંય્ યુજઝ બિહી વલા યજિદ્ લહૂ મિન્ દૂનિલ્લાહિ વલિય્યંવ્ વલા નસીરા

'જો આદમી કોઈ બુરા કામ કરેગા, વોહ ઉસકે બદલેમેં સઝા દિયા જાએગા આર ઉસ આદમીકો અલ્લાહકે સિવા ન કોઈ યાર મિલેગા, ન મદદગાર મિલેગા.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.)! મુઝ પર જો આયત નાઝિલ હુઈ, ક્યા વોહ તુમ્હેં મૈં ન પઢા દું ? મૈંને કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરૂર પઢા દેં. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે વોહ આયત પઢા દી. યેહ આયત સુનતે હી મુઝે ઐસા મેહસૂસ હુવા કે જૈસે મેરી કમર ટૂટ ગઈ હૈ, જિસકી વજહસે મૈંને અંગડાઈ લી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! તુમ્હેં ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, હમમેં સે કૌન ઐસા હૈ, જિસને બુરે કામ ન કિયે હોં ? ઔર હમ

---

૧ હાકિમ
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૭૫

જો ભી બુરા કામ કરેંગે, ક્યા હમેં ઉસકા બદલા ઝરૂર મિલેગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! તુમ્હેં ઔર ઈમાનવાલોંકો બુરે કામોંકા બદલા દુનિયા હી મેં મિલ જાએગા ઔર તુમ અપને રબસે ઈસ હાલમેં મુલાકાત કરોગે (યા'ની મરતે વક્ત યેહ હાલત હોગી) કે તુમ પર કોઈ ગુનાહ ન હોગા ઔર દૂસરોંકે ગુનાહોંકો જમા કિયા જાતા રહેગા ઔર ઉન્હેં ઉન ગુનાહોંકા બદલા કિયામતકે દિન દિયા જાએગા.[1]

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! 'મંય્યઅમલુ અંય્યુજઝ બિહી' વાલી આયતકે બા'દ હાલ કિસ તરહ ઠીક હો સકતા હૈ ? ક્યૂંકે હમને જો ભી બુરા કામ કિયા હૈ, ઉસકા બદલા હમેં ઝરૂર મિલેગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! અલ્લાહ તુમ્હારી મગફિરત ફરમાએ, ક્યા તુમ બીમાર નહીં હોતે ? ક્યા તુમ કભી થકતે નહીં ? ક્યા તુમ્હેં કોઈ ગમ પેશ નહીં આતા ? ક્યા તુમ્હેં કભી કોઈ મશક્કત ઉઠાની નહીં પડતી ? ક્યા તુમ્હેં કભી કોઈ મુસીબત પેશ નહીં આતી?

મૈંને અર્ઝ કિયા, જી, યેહ સબ કુછ પેશ આતા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહી ગુનાહોંકા બદલા હૈ, જો દુનિયામેં તુમ્હેં મિલ રહા હૈ.

હઝરત મુહમ્મદ બિન મુન્તશિર (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે કહા, મુઝે અલ્લાહકી કિતાબમેં એક ઐસી આયત મા'લૂમ હૈ, જો કે બહોત સખ્ત હૈ. યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસકી તરફ બઢે ઔર ઉસે કોડા મારા. (ઝાહિરી અલ્ફાઝ કુર્આનકે અદબકે ખિલાફ થે) ઔર ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા હુવા ? ક્યા તુમને ઈસ આયતકી ગેહરી તેહકીક કર લી હૈ ? જિસસે તુમ્હેં ઈસ (કે બહોત સખ્ત હોને) કા પતા ચલ ગયા હૈ ?

વોહ આદમી ચલા ગયા. અગલે દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસ આદમીસે કહા, જિસ આયતકા કલ તુમને ઝિક્ર કિયા થા, વોહ કૌનસી આયત હૈ ? ઉસ આદમીને કહા, વોહ યેહ હૈ..

مَنْ يَّعْمَلْ سُوْءًا يُّجْزَ بِهٖ   મંય્યઅ્મલ્ સૂઅંય્ યુજઝ બિહી

ઈસ લિયે હમમેં સે જો ભી બુરા કામ કરેગા, ઉસે ઉસકા ઝરૂર બદલા મિલેગા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ થી, તો ઉસ વક્ત હમેં કુછ દિનોં તક (પરેશાનીકી વજહસે) ખાના પીના બિલકુલ અચ્છા નહીં લગતા થા. ઈસકે બા'દ અલ્લાહને રિઆયત વાલી આયત નાઝિલ ફરમા દી. (ફિર હમારી પરેશાની ખત્મ હુઈ) વોહ આયત યેહ હૈ..

---

૧ તિરમિઝી

وَمَنْ يَّعْمَلْ سُوْءًا اَوْيَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِاللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا

વમંય્યઅ્મલ્ સૂઅન્ અવ્ યઝ્લિમ્ નફસહૂ સુમ્મ યસ્તગફિરિલ્લાહ યજિદિલ્લાહ ગફૂરર્રહીમા.

'ઔર જો આદમી કોઇ બુરાઇ કરે યા અપની જાનકા નુકસાન કરે, ફિર અલ્લાહસે મઆફી ચાહે તો અલ્લાહકો બડા મઆફ કરને વાલા, બડી રહમત વાલા પાએગા.'[1]

હઝરત સઅલબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અમ્ર બિન સમુરહ બિન હબીબ બિન અબ્દે શમ્સ (રદિ.) ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખિદમત મેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને ફલાં કબીલેકા એક ઊંટ ચોરી કિયા હૈ. મુઝે (ઉસ ગુનાહસે) પાક કર દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ કબીલે વાલોંકે પાસ એક આદમી ભેજકર પતા કરાયા. ઉન્હોંને બતાયા, હાં, હમારા એક ઊંટ ગુમ હૈ.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર હઝરત અમ્ર બિન સમુરહ (રદિ.) કા હાથ કાટા ગયા. હઝરત સઅલબા (રદિ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અમ્ર (રદિ.) કા હાથ કટ કર નીચે ગિરા, ઉસ વક્ત મૈં ઉન્હેં દેખ રહા થા. ઉન્હોંને (અપને હાથકો ખિતાબ કરતે હુએ) કહા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મુઝે તુઝસે પાક કર દિયા, વરના તૂને તો મેરે જિસ્મકો જહન્નમમેં દાખિલ કરનેકા ઈરાદા કર લિયા થા.[2]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) કે જિસ્મમેં એક બીમારી થી. ઉનકે કુછ સાથી ઉનકે પાસ આએ ઔર ઉનમેં સે એક ને કહા, આપકે જિસ્મમેં હમ જો બીમારી દેખ રહે હૈં, ઉસકી વજહસે હમેં બહોત રંજો સદમા હૈ. હઝરત ઈમરાન (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ જો બીમારી દેખ રહે હો, વોહ ગુનાહોંકી વજહસે હૈ ઔર જિન ગુનાહોંકો અલ્લાહ તઆલા વૈસે હી મઆફ ફરમા દેતે હૈં, વોહ તો ઈનસે કહીં ઝિયાદા હૈં. ફિર ઉન્હોંને યેહ આયત પઢી..[3]

وَمَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيْبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيْكُمْ وَيَعْفُوْا عَنْ كَثِيْرٍ

વમા અસાબકુમ્ મિમ્ મુસીબતિમ્ ફબિમા કસબત્ અય્દીકુમ્ વયઅ્ફૂ અન્ કષીર.

હઝરત અબૂ ઝમરા બિન હબીબ બિન ઝમરા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે એક બેટેકી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા, તો વોહ એક તકિયેકી તરફ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૯
૨ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૨-૫૬
૩ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૪-૧૧૬

દેખને લગા. જબ ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો લોગોંને કહા, હમને દેખા થા કે આપકા બેટા કનખીયોંસે ઉસ તકિયેકી તરફ દેખ રહા થા. જબ લોગોંને ઉસે ઉઠાયા તો તકિયે કે નીચે પાંચ યા છે દીનાર મિલે.

યેહ દેખકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) અફસોસ કરને લગે ઔર બાર બાર 'ઈન્ના લિલ્લાહિ વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન' પઢ્હતે રહે ઔર ફરમાતે રહે, મેરે ખયાલમેં તો તુમ્હારી ખાલ ઈન દીનારોંકી સઝા નહીં બરદાશ્ત કર સકતી. (કે તુમને ઈનકો જમા કરકે રખ્ખા ઔર ખર્ચ ન કિયા.)[૧]

મુસલમાનકો ગાલી દેનેકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે એક આદમીને ખિદમતમેં હાઝિર હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપને ગુલામોં (કો સઝા દેનેકે) બારે મેં પૂછા, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જબ કિયામતકા દિન હોગા તો ઈન ગુલામોંને જો તુમસે ખિયાનત કી ઔર તેરી નાફરમાની કી ઔર તુઝસે ઝૂઠ બોલા, ઉસકા હિસાબ કિયા જાએગા.

અગર તુમ્હારી સઝા ઉનકે જુર્મકે બરાબર હોગી તો મા'મલા બરાબર સરાબર હો જાએગા. તુમ્હેં ઈનામ મિલેગા ન સઝા ઔર અગર તુમ્હારી સઝા ઉનકે જુર્મસે કમ નિકલી તો તુમ્હેં ઉન પર ફઝીલત હો જાએગી ઔર અગર તુમ્હારી સઝા ઉનકે જુર્મસે ઝિયાદા હોગી તો ઈસ ઝિયાદા સઝાકા તુમસે બદલા લિયા જાએગા. વોહ આદમી યેહ સુનકર એક તરફ હોકર ઝોર ઝોરસે રોને લગ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકો ફરમાયા, ક્યા તુમ અલ્લાહ તઆલાકા યેહ ઈર્શાદ નહીં પઢ્હતે ?

وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ

વનદ્વઉલ્ મવાઝીનલ્ કિસ્ત લિયવ્મિલ્ કિયામતિ

'ઔર વહાં કિયામતકે દિન હમ અદ્લ (ઈન્સાફ) કી મીઝાન કાઈમ કરેંગે (ઔર સબકે આ'માલકા વઝન કરેંગે) સો કિસી પર બિલકુલ ઝુલ્મ ન હોગા ઔર અગર (કિસીકા) અમલ રાઈકે દાનેકે બરાબર ભી હોગા તો હમ ઉસકો (વહાં) હાઝિર કર દેંગે ઔર હમ હિસાબ લેને વાલે કાફી હૈં.'

તો ઉસ આદમીને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે અપને લિયે ઔર ઈન ગુલામોંકે લિયે ઈસસે બેહતર સૂરત નઝર નહીં આ રહી હૈ કે મૈં ઉનસે અલગ હો જાઉં. ઈસ લિયે મૈં આપકો ગવાહ બનાતા હું કે યેહ સબ ગુલામ આઝાદ હૈં.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૪૫

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ઇમાન કી પુખ્તગી

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..

لِلّٰهِ مَافِي السَّمٰوٰتِ وَمَافِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

લિલ્લાહિ મા ફીસ્સમાવાતિ વમા ફીલ્ અર્દિ વઇન્ તુબ્દૂ મા ફી અન્ફુસિકુમ્ અવ્ તુખ્ફૂહૂ યુહાસિબ્કુમ્ બિહિલ્લાહ. ફયગ્ફિરૂ લિમંય્યશાઉ વયુઅઝ્ઝિબુ મંય્યશાઉ વલ્લાહુ અલા કુલ્લિ શયઇન કદીર.

'અલ્લાહ તઆલા હી કી મિલકીયત હૈં સબ, જો કુછ આસમાનોંમેં હૈં ઔર જો કુછ ઝમીનમેં હૈં ઔર જો બાતેં તુમ્હારે નફ્સોંમેં હૈં, ઉનકો અગર તુમ ઝાહિર કરોગે યા છુપાએ રખોગે, અલ્લાહ તઆલા તુમસે હિસાબ લેંગે, ફિર (કુફ્રો શિર્ક અલાવા) જિસકે લિયે મંઝૂર હોગા, બખ્શ દેંગે ઔર જિસકો મંઝૂર હોગા સઝા દેંગે ઔર અલ્લાહ હર ચીઝ પર પૂરી કુદરત રખને વાલે હૈં.'

તો ઇસસે સહાબા કિરામ (રદિ.) કો બહોત ગિરાની ઔર પરેશાની હુઇ ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં દો ઝાનૂ હોકર બૈઠ ગએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમેં કુછ ઐસે આ'માલકા ઝિમ્મેદાર બનાયા ગયા હૈ, જો હમારે બસમેં હૈં, જૈસે નમાઝ, રોઝા, જિહાદ, સદકા. લેકિન અબ આપ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઇ હૈ ઔર ઇસમેં હમેં ઐસે આ'માલકા ઝિમ્મેદાર બનાયા ગયા હૈ, જો હમારે બસમેં નહીં હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે ક્યા તુમ ચાહતે હો કે તુમ ઇસ આયતકો સુનકર 'સમિઅના વઅસયના' (હમને અલ્લાહકા હુક્મ સુન લિયા, લેકિન હમ ઉસે માનેંગે નહીં) કહો, જૈસે પેહલે તૌરાત ઔર ઇન્જીલ વાલોંને કહા થા ? નહીં, બલકે તુમ..

سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ

સમિઅ્ના વ અતઅ્ના ગુફરાનક રબ્બના વઇલયકલ્ મસીર

કહો, યા'ની 'હમને સુન લિયા ઔર માન લિયા. અય હમારે રબ ! હમ તેરી મગફિરત ચાહતે હૈં ઔર તેરે પાસ હી લૌટ કર જાના હૈ.'

ચુનાંચે સહાબા (રદિ.) ને યેહ દુઆ માંગની શુરૂ કર દી ઔર જબ ઉનકી ઝબાનેં ઈસ દુઆસે માનૂસ હો ગઈ તો અલ્લાહને ઉસકે બા'દ યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઇ..

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ۝

આમનર્રસૂલુ બિમા ઉન્ઝિલ ઈલયૂહિ મિર્રબ્બિહિ વલ્ મુઅમિનૂન. કુલ્લુન્ આમન બિલ્લાહિ વમલાઈકતિહી વ કુતુબિહી વ રૂસુલિહ. લા નુફર્રિકુ બયૂન અહદિમ્ મિર્રસૂલિહ. વકાલૂ સમિઅ્ના વઅતઅ્ના ગુફરાનક રબ્બના વઈલયૂકલ્ મસીર.

'એઅતિકાદ રખતે હૈં રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ ચીઝ કા જો ઉનકે પાસ ઉનકે રબ કી તરફ સે નાઝિલ કી ગઇ હૈ ઔર ઈમાન વાલે ભી સબકે સબ અકીદા રખતે હૈં અલ્લાહ કે સાથ ઔર ઉસકે ફરિશ્તોં કે સાથ ઔર ઉસકી કિતાબોં કે સાથ ઔર ઉસકે પૈગમ્બરોં કે સાથ કે હમ ઉસકે પૈગમ્બરોં મેં સે કિસી મેં તફરીક નહીં કરતે ઔર ઇન સબને યૂં કહા, હમને (આપકા ઈર્શાદ) સુના ઔર ખુશી સે માના. હમ આપકી બખ્શિશ ચાહતે હૈં. અય હમારે પરવરદિગાર ! ઔર આપ હી કી તરફ (હમ સબકો) લૌટના હૈ.'

જબ સહાબા (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈર્શાદકે મુતાબિક ઈસ તરહ કિયા તો અલ્લાહને પેહલી આયત (કે હુક્મ) કો મન્સૂખ કર દિયા ઔર યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..

وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوْهُ

વઈન્ તુબ્દૂ મા ફી અન્ફુસિકુમ્ અવ્ તુખ્ફૂહુ

સે લેકર આખિર તક. 'અલ્લાહ કિસી આદમીકો ઝિમ્મેદાર નહીં બનાતા, મગર ઉસીકા, જો ઉસકી તાકત (ઔર ઈખ્તિયાર) મેં હો. ઉસકો સવાબ ભી ઉસીકા મિલેગા, જો ઈરાદેસે કરે. અય હમારે રબ ! હમારી પકડ ન ફરમાઇયે, અગર હમ ભૂલ જાએં યા ચુક જાએં.'[1]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે અય અબૂ અબ્બાસ ! મૈં હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કે પાસ થા. ઉન્હોંને યેહ આયત પળ્હી ઔર પળ્હકર રોને લગે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને પૂછા, કૌનસી આયત ? મૈંને કહા..

૧ અહમદ, મુસ્લિમ

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ

લા યુકલ્લિફુલ્લાહુ નફસન્ ઈલ્લા વુસ્અહા લહા મા કસબત્ વઅલયહા મક્તસબત્

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ થી તો ઈસસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) બડે ગમગીન ઔર બહોત ઝિયાદા પરેશાન હુએ થે. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ તો હલાક હો ગએ. પેહલે તો હમ ઝબાન સે જો બોલતે થે ઔર જો અમલ કરતે થે, ઉસી પર હમારી પકડ હોતી થી ઔર અબ ઈસ આયત મેં યેહ આ ગયા હૈ કે દિલમેં જો ખયાલ આએગા, ઉસ પર ભી હમારી પકડ હોગી ઔર હમારે દિલ હમારે હાથ મેં નહીં હૈં. (અબ જો અચ્છા યા બુરા ખયાલ હમારે દિલમેં આએગા, ઉસ પર ભી હમારી પકડ હોગી તો હમ હલાક હો જાએંગે.)

ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઉનસે ફરમાયા, તુમ તો યૂં કહો, 'સમિઅ્ના વ અતઅ્ના'. ચુનાંચે સહાબા (રદિ.) ને ' સમિઅ્ના વઅતઅ્ના' કેહના શુરૂ કર દિયા. ફિર..

اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَّبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ كُلٌّ اٰمَنَ ....

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ

આમનર્રસૂલુ બિમા ઉન્ઝિલ ઈલયહિ મિર્રબ્બિહી વલ્ મુઅમિનૂન. કુલ્લુન્ આમન ... લા યુકલ્લિફુલ્લાહુ નફસન્ ઈલ્લા વુસ્અહા લહા મા કસબત્ વઅલયહા મક્તસબત્

તક આયતેં નાઝિલ હુઈ, જિનસે પેહલા હુક્મ મન્સૂખ હો ગયા ઔર દિલમેં જો બુરે ખયાલ આતે હૈં, ઉનકો મઆફ કર દિયા ગયા ઔર સિર્ફ આમાલકી પકડ રેહ ગઈ.[1]

દૂસરી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, તુમ તો યૂં કહો..

سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَسَلَّمْنَا — **સમિઅ્ના વ અતઅ્ના વ સલ્લમ્ના**

'હમને સુના, માન લિયા ઔર તસ્લીમ કિયા.' ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે દિલોંમેં ઈમાન ડાલ દિયા.[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

---

૧ અહમદ
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૧-૩૩૮

وَلَمْ يَلْبِسُوٓا اِيْمَا نَهُمْ بِظُلْمٍ વલમ્ યલ્બિસૂ ઈમાનહુમ્ બિઝુલ્મિન્

'(જો લોગ ઈમાન રખતે હૈં) ઔર અપને ઈમાનકો ઝુલ્મકે સાથ મિલાતે નહીં (ઐસોં હી કે લિયે અમન હૈ ઔર વહી રાહ પર ચલ રહે હૈં)'

તો યેહ આયત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કો બહોત ગિરાં ગુઝરી ઔર વોહ ઈસસે બહોત પરેશાન હુએ ઔર ઉન્હોંને (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં) અર્ઝ કિયા, હમમેં સે કૌન ઐસા હૈ, જિસને ઝુલ્મ ન કિયા હો ? (છોટે બડે ગુનાહ તો હો હી જાતે હૈં.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જો સમઝે હો, યહાં ઝુલ્મસે મુરાદ વોહ નહીં હૈ, (બલકે યહાં ઝુલ્મસે મુરાદ શિર્ક હૈ) જૈસે હઝરત લુકમાન ને અપને બેટેકો કહા થા..

'બેટા ! ખુદા કે સાથ કિસી કો શરીક ન ઠહેરાના. બેશક શિર્ક કરના બડા ભારી ઝુલ્મ હૈ.'[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِا للّٰهِ ۝ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ

યા બુનય્ય લા તુશરિક બિલ્લાહ. ઈન્નશ્ શિર્ક લઝુલ્મુન્ અઝીમ.

તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે (અલ્લાહકી તરફસે) કહા ગયા કે આપ ભી ઉનમેં સે હૈં.[2]

હઝરત સફિય્યા બિન્તે શૈબા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હમ હઝરત આઈશા (રદિ.) કે પાસ બૈઠી થીં. હમને કુરૈશકી ઔરતોંકા તઝકેરા કિયા ઔર ઉનકી ફઝીલતેં બયાન કીં. હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ફરમાયા, વાકઈ કુરૈશકી ઔરતોંકો બડી ફઝીલતેં હાસિલ હૈં, લેકિન અલ્લાહકી કસમ ! અલ્લાહકી કિતાબકી તસ્દીક કરને ઔર ઉસ પર ઈમાન લાનેમેં અન્સારકી ઔરતોંસે આગે બઢા હુવા મૈંને કિસીકો નહીં દેખા. જબ સૂરએ નૂર કી યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوْبِهِنَّ

વલ્ યદ્રિબ્ન બિખુમુરિહિન્ન અલા જુયૂબિહિન્ન

'ઔર અપને દુપટ્ટે અપને સીનોં પર ડાલે રહા કરેં.' તો અન્સાર મર્દોંને વાપસ ઘર જાકર અપની ઔરતોંકો વોહ હુકમ સુનાયા, જો અલ્લાહને ઈસ આયતમેં ઉતારા. હર આદમી અપની બીવી, અપની બહેન ઔર અપની હર રિશ્તેદાર ઔરતકો યેહ

૧ બુખારી
૨ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૨-૧૫૩

આયત પળ્હકર સુનાતા. ઈનમેં સે હર ઔરત સુનતે હી અલ્લાહકી ઉતારી હુઈ આયત પર ઈમાન લાને ઔર ઉનકી તસ્દીક કરનેકે લિયે ફૌરન ખડી હોકર મુનક્કશ (નક્શીનવાલી) ચાદર લેકર ઉસમેં લિપટ જાતી. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે ફજરકી નમાઝમેં યેહ સબ ચાદરોંમેં ઐસી લિપટી હુઈ આતીં કે ગોયા ઉનકે સરોં પર કવ્વે બૈઠે હુએ હૈં.[1]

હઝરત મક્હૂલ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બહોત બુળ્હે આદમીને જિસકી દોનોં ભવેં ઉસકી આંખોં પર આ પડી થીં, અર્ઝ કિયા યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! એક ઐસા આદમી જિસને બહોત બદઅહદી ઔર બદકારી કી ઔર અપની જાઈઝ નાજાઈઝ હર ખ્વાહિશ પૂરી કી ઔર ઉસકે ગુનાહ ઈતને ઝિયાદા હૈં કે અગર તમામ ઝમીન વાલોંમેં બાંટ દિયે જાએં તો વોહ સબકો હલાક કર દેં, તો ક્યા ઉસકે લિયે તૌબાકી કોઈ ગુંજાઈશ હૈ ?

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ મુસલમાન હો ચુકે હો ? ઉસને કહા, જી હાં, મૈં કલિમએ શહાદત, 'અશ્હદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લા શરીક લહુ વઅશ્હદુ અન્ન મુહમ્મદન અબ્દુહુ વરસૂલુહુ' પળ્હતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તક તુમ ઐસે (કલિમએ શહાદત) પળ્હતે રહોગે, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારી તમામ બદઅહદીયાં ઔર બદકારીયાં મઆફ કરતે રહેંગે ઔર તુમ્હારી બુરાઈયોંકો નેકિયોંસે બદલતે રહેંગે.

ઉસ બુળ્હેને કહા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરી તમામ બદઅહદીયાં ઔર બદકારીયાં મઆફ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, તુમ્હારી તમામ બદઅહદીયાં ઔર બદકારીયાં મઆફ હૈં. યેહ સુનકર વોહ બડે મિયાં 'અલ્લાહુ અકબર અલ્લાહુ અકબર' કેહતે હુએ પીઠ ફેરકર (ખુશી ખુશી) વાપસ ચલે ગએ.[2]

હઝરત અબૂ ફરવા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખિદમત મેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ ઝરા યેહ બતાએં કે એક આદમી ને સારે ગુનાહ કિયે હૈં, કોઈ છોટા બડા ગુનાહ નહીં છોડા હૈ, ક્યા ઉસકી તૌબા કુબૂલ હો સકતી હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ક્યા તુમ મુસલમાન હો ગએ હો ? મૈંને કહા, જી હાં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અબ નેકિયાં કરતે રહો ઔર બુરે કામ છોડ દો તો અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે ગુનાહોં કો નેકિયાં બના દેંગે. મૈંને કહા, મેરી તમામ બદઅહદીયાં ઔર બદકારીયાં ભી મઆફ હો જાએંગી ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૨૮૪
૨ ઈબ્ને અબી હાતિમ

અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, હાં. ઈસ પર હઝરત અબૂ ફરવા ચલ પડે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નિગાહોંસે ઓઝલ હોને તક અલ્લાહુ અકબર કેહતે રહે.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક ઔરત મેરે પાસ આઇ ઔર ઉસને મુઝસે કહા, ક્યા મેરી તૌબા કુબૂલ હો સકતી હૈ ? મૈંને ઝિના કિયા થા, જિસસે મેરે યહાં બચ્ચા પૈદા હુવા. ફિર મૈંને ઉસ બચ્ચેકો કત્લ કર ડાલા. મૈંને કહા, નહીં, (તુમને દો બડે ગુનાહ કિયે હૈં, ઈસ લિયે) ન તો તુમ્હારી આંખ કભી ઠંડી હો ઔર ન તુઝે શરાફતો કરામત કભી હાસિલ હો. ઈસ પર વોહ ઔરત અફસોસ કરતી હુઇ ઉઠકર ચલી ગઇ.

ફિર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ફજરકી નમાઝ પઢી ઔર ઉસ ઔરતને જો કુછ કહા થા ઔર મૈંને ઉસે જો જવાબ દિયા થા, વોહ સબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને ઉસે બુરા જવાબ દિયા. ક્યા તુમ યેહ આયત નહીં પઢતે ?

وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ .... اِلَّا مَنْ تَابَ

વલ્લઝીન લા યદ્ઉન મઅલ્લાહિ ઈલાહન્ આખર ... ઈલ્લા મન્ તાબ

આખિર તક. 'ઔર જો કે અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કિસી ઔર મઅબૂદકી પરસ્તિશ નહીં કરતે ઔર જિસ આદમીકે કત્લ કરનેકો અલ્લાહ તઆલાને હરામ ફરમાયા હૈ, ઉસકો કત્લ નહીં કરતે, હાં, મગર હક પર ઔર વોહ ઝિના નહીં કરતે ઔર જો આદમી ઐસે કામ કરેગા તો ઉસે સઝા ભુગતની પડેગી કે કિયામતકે દિન ઉસકા અઝાબ બઢતા ચલા જાએગા ઔર વોહ ઉસ (અઝાબ) મેં હમેશા ઝલીલો ખ્વાર હોકર રહેગા. મગર જો (શિર્ક ઔર નાફરમાનીસે) તૌબા કર લે ઔર ઈમાન (ભી) લે આએ ઔર નેક કામ કરતા રહે તો અલ્લાહ ઐસે લોગોંકે (પિછલે) ગુનાહોંકી જગહ નેકિયાં ઈનાયત ફરમાએગા ઔર અલ્લાહ ગફુરુર્રહીમ હૈ.'

ફિર મૈંને યેહ આયતેં ઉસ ઔરત કો પઢકર સુનાઈ. ઉસને કહા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરી ખલાસીકી સૂરત બના દી.[૨]

ઈબ્ને જરીર કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે વોહ અફસોસ કરતી હુઇ ચલી ગઇ ઔર વોહ કેહ રહી થી, હાય અફસોસ ! ક્યા યેહ હુસ્ન જહન્નમકે લિયે પૈદા કિયા ગયા હૈ ? ઈસ રિવાયતમેં આગે યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે હઝરત

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૩૨૮
૨ ઈબ્ને અબી હાતિમ, ઈબ્ને જરીર

અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) વાપસ આએ ઔર ઉન્હોંને મદીના કે તમામ મુહલ્લોં ઔર ઘરોંમેં ઉસ ઔરતકો ઢૂંઢા, મગર વોહ ઔરત કહીં ન મિલી.

અગલી રાતકો વોહ ખૂદ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કે પાસ આઇ, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જો ફરમાયા થા વોહ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઉસે બતા દિયા તો વોહ ફૌરન સજ્દેમેં ગિર ગઇ ઔર કેહને લગી, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરે લિયે ખલાસીકી સૂરત બના દી ઔર જો ગુનાહ મુઝસે હો ગયા થા, ઉસસે તૌબાકા રાસ્તા બના દિયા ઔર ઉસ ઔરતને અપની એક બાંદી ઔર ઉસકી બેટી આઝાદ કી ઔર અલ્લાહકે સામને સચ્ચી તૌબા કી.[1]

હઝરત તમીમદારી (રદિ.) કે ગુલામ અબુલ હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُوْنَ વશ્શુઅરાઉ યત્તબિઉહુમુલ ગાવૂન

'ઔર શાયરોંકી રાહ તો બેરાહ લોગ ચલા કરતે હૈં' તો (મુસલમાન શુઅરા) હઝરત હસ્સાન બિન સાબિત, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા ઔર હઝરત કઅબ બિન માલિક (રદિ.) રોતે હુએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા કે જબ અલ્લાહ તઆલાને ઈસ આયતકો નાઝિલ કિયા તો ઉન્હેં મા'લૂમ થા કે હમ લોગ શુઅરા હૈં. (ઈસ લિયે ઈતની સખ્ત વઈદ તો હમારે લિયે હુઇ.)

ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને યેહ આગે વાલી આયત તિલાવત ફરમાઇ..

اِلَّا الَّذِيْنَ آمَنُوْا وَعَمِلُوْا الصَّالِحَاتِ ઈલ્લલ્લઝીન આમનૂ વઅમિલૂસ્સાલિહાત

'મગર જો લોગ ઈમાન લાએ ઔર અચ્છે કામ કિયે.' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દોનોં બાતેં તુમ લોગોંમેં મૌજૂદ હૈ.

وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا

વઝકરૂલ્લાહ કષીરા

'ઔર ઉન્હોંને (અપને અશઆરમેં) ઝિયાદાસે ઝિયાદા અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ સિફત ભી તુમમેં મૌજૂદ હૈં..

وَانْتَصَرُوْا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا વન્તસરૂ મિમ્ બઅ્દિ મા ઝુલિમૂ

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૩-૩૨૮

'ઔર ઉન્હોંને ઈસકે બા'દકે ઉન પર ઝુલ્મ હો ચુકા હૈ, (ઉસકા) બદલા લિયા.' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ખૂબી ભી તુમમેં હૈ. (ઈસ લિયે યેહ વઈદ તુમ મુસલમાન શુઅરાકે લિયે નહીં હૈ.)[૧]

હઝરત અતા બિન સાઈબ (રહ.) કેહતે હૈં કે સબસે પેહલે દિન જો મૈંને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી લૈલા (રદિ.) કો દેખા, ઉસકી સૂરત યેહ હુઇ કે એક ગધે પર એક બડે મિયાં એક જનાઝેકે પીછે પીછે જા રહે હૈં. ઉનકે સર ઔર દાઢીકે બાલ સુફેદ હૈં. મૈંને સુના કે વોહ કેહ રહે હૈં કે મુઝે ફલાં બિન ફલાં સહાબીને બતાયા કે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો અલ્લાહસે મિલના પસંદ કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસસે મિલના પસંદ ફરમાતે હૈં ઔર જો અલ્લાહસે મિલનેકો નાપસંદ કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસસે મિલનેકો નાપસંદ કરતે હૈં.

યેહ સુનકર સબ લોગ રોને લગ ગએ. ઉન્હોંને પૂછા કે આપ લોગ ક્યૂં રો રહે હૈં ? લોગોંને કહા, હમ સબ હી (અલ્લાહસે મિલને, યા'ની) મૌતકો નાપસંદ કરતે હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાનકા મતલબ યેહ નહીં હૈ, બલકે ઈન્સાનકે મરનેકા વક્ત જબ કરીબ આતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલાકા ફરમાન હૈ..

فَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ ۝ فَرَوْحٌ وَّرَيْحَانٌ وَّجَنَّةُ نَعِيْمٍ

ફઅમ્મા ઈન કાન મિનલ્ મુકર્રબીન. ફરવ્હુંવ્ વરય્હાનુંવ્ વજન્નતુ નઈમ.

'ફિર જબ (કિયામત વાકેઅ હોગી તો) જો શખ્સ મુકર્રબીનમેં સે હોગા, ઉસકે લિયે તો રાહત ઔર (ફરાગતકે) ખાને હૈં ઔર આરામકી જન્નત હૈ.' તો જબ ઉસે (ફરિશ્તોંકી તરફસે) ઈન નેઅમતોંકી ખુશખબરી દી જાતી હૈ, તો વોહ ઈન્સાન અલ્લાહસે મિલનેકો પસંદ કરને લગતા હૈ ઔર અલ્લાહ ઉસકી મુલાકાતકો ઉસસે ઝિયાદા પસંદ કરને લગ જાતે હૈં ઔર અલ્લાહકા ફરમાન યેહ હૈ..

وَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِيْنَ الضَّالِّيْنَ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيْمٍ وَّتَصْلِيَةُ جَحِيْمٍ

વઅમ્મા ઈન્ કાન મિનલ્ મુકઝ્ઝિબીનદ્ દાલ્લીન. ફનુઝુલુમ્ મિન્ હમીમ. વતસ્લિયતુ જહીમ

'ઔર જો આદમી ઝુઠલાને વાલોં (ઔર) ગુમરાહોંમેં સે હોગા તો ખૌલતે હુએ પાનીસે ઉસકી દઅવત હોગી ઔર દોઝખમેં દાખિલ હોના હોગા.' તો ઉસે જબ ઈન તકલીફોંકી બશારત દી જાતી હૈ, તો વોહ અલ્લાહસે મુલાકાતકો નાપસંદ કરને લગ જાતા હૈ ઔર અલ્લાહ ઉસસે મિલનેકો ઉસસે ઝિયાદા નાપસંદ કરને લગ જાતે હૈં.[૨]

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૩૫૪, હાકિમ, ૩-૪૮૮
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૩૦૧

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ઈઝા ઝુલ્‌ ઝિલતિલ્‌ અર્દુ ઝિલ્‌ઝાલહા

'જબ ઝમીન અપની સખ્ત ઝુંબિશસે હિલાઈ જાએગી.' તો ઉસ વક્ત હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) વહાં (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ) બૈઠે હુએ થે તો વોહ યેહ સૂરત સુનકર રોને લગે.હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! ક્યૂં રોતે હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, મુઝે ઈસ સૂરતને રૂલા દિયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અગર તુમ લોગ ગલતીયાં ઔર ગુનાહ નહીં કરોગે (ઔર ફિર ઈસ્તિગફાર નહીં કરોગે) તાકે અલ્લાહ તુમ્હેં બખ્શ દે તો ફિર અલ્લાહ તઆલા ઐસે લોગોંકો પૈદા કરેંગે, જો ગલતીયાં ઔર ગુનાહ કરેંગે (ઔર ઈસ્તિગફાર કરેંગે) ફિર અલ્લાહ ઉન્હેં મઆફ કર દેંગે.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય ઉમર (રદિ.) ! તુમ્હારા ઉસ વક્ત ક્યા હાલ હોગા, જબ તુમ ચાર હાથ લંબી ઔર દો હાથ ચૌડી ઝમીન (યા'ની કબ્ર) મેં હોગે ઔર તુમ મુન્કર નકીરકો દેખોગે ? મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુન્કર નકીર કૌન હૈં ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ કબ્રમેં ઈમ્તિહાન લેને વાલે (દો ફરિશ્તે) હૈં, જો કબ્રકો અપને દાંતોંસે કુરેદેંગે ઔર ઉનકે બાલ ઈતને લંબે હોંગે કે વોહ અપને બાલોંકો રૌંદતે હુએ આએંગે. ઉનકી આવાઝ ઝોરદાર ગરઝકી તરહ હોંગી ઔર ઉનકી આંખેં ઉચકનેવાલી બિજલીકી તરહ ચમક રહી હોંગી. ઉન દોનોંકે પાસ ઈતના બડા હથોડા હોંગા કે સારે મિના વાલે મિલકર ઉસે ન ઉઠા સકેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથ મેં એક છડી થી, જિસે આપ હિલા રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી તરફ ઈશારા કરતે હુએ ફરમાયા, લેકિન ઉન દોનોંકે લિયે ઉસે ઉઠાના મેરી ઈસ છડીસે ભી ઝિયાદા આસાન હોગા. વોહ દોનોં તુમ્હારા ઈમ્તિહાન લેંગે. અગર તુમ જવાબ ન દે સકે યા તુમ લડખડા ગએ તો ફિર વોહ તુમ્હેં વોહ હથોડા ઈસ ઝોરસે મારેંગે કે તુમ રાખ બન જાઓગે.

મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા ઉસ વક્ત મૈં અપની હાલત પર હોઉંગા ? (યા'ની ઉસ વક્ત મેરે હોશો હવાસ ઠીક હોંગે ?) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હા. મૈંને કહા, ફિર મૈં ઉન દોનોંસે નિમટ લૂંગા.[૨]

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૫૪૦
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૨૧

એક રિવાયતમેં ઇસકે બા'દ યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને મુઝે હક દેકર ભેજા હૈ. મુઝે હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને બતાયા હૈ કે વોહ દોનોં તુમ્હારે પાસ આએંગે ઔર તુમસે સવાલ કરેંગે તો તુમ જવાબમેં કહોગે કે મેરા રબ અલ્લાહ હૈ, તુમ બતાઓ, તુમ દોનોંકા રબ કૌન હૈ? ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે નબી હૈં, તુમ દોનોંકે નબી કૌન હૈં? ઔર ઇસ્લામ મેરા દીન હૈ, તુમ દોનોંકા દીન ક્યા હૈ?

ઇસ પર વોહ દોનોં કહેંગે, દેખો, ક્યા અજીબ બાત હૈ? હમેં પતા નહીં ચલ રહા હૈ કે હમેં તુમ્હારે પાસ ભેજા ગયા હૈ યા તુમ્હેં હમારે પાસ ભેજા ગયા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ બહરીયા કિન્દી (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) બાહર તશરીફ લાએ તો દેખા કે એક મજલિસ હૈ, જિસમેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ભી હૈં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારે સાથ એક ઐસા આદમી બૈઠા હુવા હૈ કે અગર ઉસકા ઇમાન કિસી બડે લશ્કરમેં બાંટ દિયા જાએ તો ઉન સબકો કાફી હો જાએ. ઇસસે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી મુરાદ હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) થે.[૨]

સહાબા કિરામકી ખૂબીયોંકે બારેમેં સહાબા કિરામકે કૌલકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) સે પૂછા ગયા કે ક્યા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા હંસા કરતે થે? ઉન્હોંને ફરમાયા, હાં, મગર ઇમાન ઉનકે દિલોંમેં પહાડોંસે ભી બડા થા ઔર મશક્કતેં ઔર તકલીફેં બરદાશ્ત કરનેકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અમ્માર (રદિ.) કો મુશ્રિકોંને પકડા ઔર ઉસ વક્ત તક નહીં છોડા જબ તક ઉન્હોંને ઉનકે મઅબૂદોંકી તા'રીફ ન કી તો ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે મુઝે ઇતની તકલીફ પહોંચાઇ ગઇ કે આખિર મુઝે મજબૂર હોકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ગુસ્તાખી કરની પડી ઔર ઉનકે મઅબૂદોંકી તા'રીફ કરની પડી.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપને દિલકો કૈસા પાતે હો? ઉન્હોંને કહા, મૈં અપને દિલકો મુત્મઇન પાતા હું.[૩]

અમીરકા અપને બા'દ કિસીકો ખલીફા બનાનેકે ઉન્વાનમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ લોગ મુઝે મેરે રબસે ડરાતે હો? મૈં કેહ દુંગા, અય અલ્લાહ! મૈંને તેરી મખ્લૂકમેં સે સબસે બેહતરીન આદમીકો ઉનકા ખલીફા બનાયા થા.

૧ રિયાઝુન્નઝરા, ૨૩૪
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૮
૩ તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૩-૫૮૭

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે આપને ફરમાયા કે મૈં અલ્લાહકો ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો તુમ દોનોંસે ઝિયાદા જાનતા હું ઔર બૈતુલ માલકે સારે માલકો તકસીમ કર દેનેકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે એક આદમીને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હો સકતા હૈ કે કભી દુશ્મન હમલાવર હો જાએ યા મુસલમાનોં પર અચાનક કોઇ મુસીબત આ પડે તો ઈન ઝરૂરતોંકે લિયે અગર આપ ઈસ માલમેં સે કુછ બચા કર રખ લેં તો અચ્છા હોગા.

યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારી ઝબાન પર શૈતાન બોલ રહા હૈ ઔર ઈસકા જવાબ મુઝે અલ્લાહ સિખલા રહા હૈ ઔર ઉસકે શરસે મુઝે બચા રહા હૈ ઔર વોહ યેહ હૈ કે મૈંને ઉન તમામ ઝરૂરતોંકે લિયે વહી સબ કુછ તૈયાર કિયા હુવા હૈ, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તૈયાર કિયા થા ઔર વોહ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅત (હર મુસીબતકા ઈલાજ ઔર હર ઝરૂરતકા ઈન્તિઝામ અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી માનના હૈ.)

દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે કલકો પેશ આને વાલી ઝરૂરતકે લિયે મૈં આજ અલ્લાહકી નાફરમાની નહીં કર સકતા ઔર એક રિવાયતમેં હૈ કે મૈંને મુસલમાનોં (કી ઝરૂરતોં) કે લિયે અલ્લાહકા તક્વા તૈયાર કિયા હુવા હૈ. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا   વમંય્યત્તકિલ્લાહ યજ્અલ્ લહુ મખ્રજા

'ઔર જો આદમી અલ્લાહસે ડરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે (નુકસાનોં સે) નજાતકી સૂરત નિકાલ દેતા હૈ ઔર ઉસકો ઐસી જગહસે રોઝી પહોંચાતા હૈ, જહાં ઉસકા ગુમાન ભી નહીં હોતા.'

સહાબાકે માલ ખર્ચ કરનેકે શૌકકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે જબ હઝરત અલી (રદિ.) ને માંગનેવાલેકો સદકા દેનેકા ઈરાદા કિયા તો હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા કે વોહ છે દિરહમ તો આપને આટેકે લિયે રખવાએ થે. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, કિસીભી બંદેકા ઈમાન ઉસ વક્ત તક સચ્ચા સાબિત નહીં હો સકતા, જબ તક કે ઉસકો જો ચીઝ ઉસકે પાસ હૈ, ઉસસે ઝિયાદા ભરોસા ઉસ ચીઝ પર ન હો જાએ, જો અલ્લાહકે ખઝાનોં મેં હૈ.

માલ વાપસ કરનેકે બાબમેં યહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત આમિર બિન રબીઅહ (રદિ.) ને કહા, મુઝે તુમ્હારે ઝમીનકે ઈસ ટુકડેકી કોઇ ઝરૂરત નહીં, ક્યૂંકે આજ એક ઐસી સૂરત નાઝિલ હુઇ, જિસને હમેં દુનિયા હી ભૂલા દી હૈ ઔર વોહ સૂરત હૈ..

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِىْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ

ઈક્તરબ લિન્નાસિ હિસાબુહુમ્ વહુમ્ ફી ગફ્લતિમ્ મુઅ્રિદૂન

'ઈન(મુન્કર) લોગોંસે ઉનકે હિસાબ (કા વક્ત) નઝદીક આ પહોંચા ઔર યેહ (અભી) ગફલત (હી) મેં (પડે હુએ ઔર) એઅરાઝ કિયે હુએ હૈં.'

હઝરત આઈશા (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર (રદિ.) બડી ફઝીલત વાલે લોગોંમેં સે થે. કહા કરતે થે કે મૈં તીન હાલાત મેં જૈસા હોતા હું અગર હર વક્ત ઐસા રહું, તો મૈં યકીની તૌર પર જન્નત વાલોંમેં સે હો જાઉં ઔર મુઝે ઈસમેં કોઈ શક ન રહે.

એક વોહ હાલત, જબકે મૈં ખૂબ કુર્આન પઢ રહા હું યા કોઈ ઔર કુર્આન પઢ રહા હો ઔર મૈં સુન રહા હું. દૂસરી વોહ હાલત જબ કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ખુત્બા સુન રહા હું. તીસરી વોહ હાલત, જબકે મૈં કિસી જનાઝેમેં શરીક હું ઔર જબ ભી મૈં કિસી જનાઝેમેં શરીક હોતા હું તો અપને દિલમેં સિર્ફ યેહી સોચતા હું કે ઈસ જનાઝેકે સાથ ક્યા હોગા ઔર યેહ જનાઝા કહાં જા રહા હૈ?[૧]

---

૧ હાકિમ, ૩-૨૮૮

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ મસ્જિદોં મેં નમાઝોં કે લિયે જમા હોતે થે, ખૂદ ઉન્હેં નમાઝોં કા કિતના શૌક થા ઔર દૂસરોં કો નમાઝોં કી કિતની તરગીબ દેતે થે ઔર નમાઝોં કે અવકાત કે બદલને સે યેહ સમઝતે થે કે હમારા અસ્લ કામ એક હુક્મે ખુદાવંદી સે દૂસરે હુક્મ મેં ઔર એક અમલે સાલિહ સે દૂસરે અમલે સાલિહ મેં લગના હૈ ઔર ઉન્હેં ઇન આ'માલ કા હુક્મ દિયા જાતા થા કે વોહ ઇમાન ઔર ઇમાની સિફાત કો પક્કા કરેં, ઇલ્મ ઔર ઇલ્મ વાલે આ'માલ કો ફૈલાએં ઔર અલ્લાહ કે ઝિક્ર કો ઝિંદા કરેં ઔર દુઆ કરેં ઔર ઉસકે કુબૂલ હોને કી શર્તોં કો કાઇમ કરેં, ચુનાંચે વોહ કિસ તરહ ઇન આ'માલ કી વજહ સે અપને દુનિયવી મશાગિલ કો છોડ દિયા કરતે થે, ઐસા મા'લૂમ હોતા થા કે ઉન્હેં ઝાહિરી શકલોં કી તરફ કોઇ તવજ્જોહ નહીં હૈ, બલકે વોહ તો ઉસ ઝાત સે બરાહે રાસ્ત ફાઇદા હાસિલ કરતે હૈં, જો તમામ ચીઝોં ઔર શકલોં કો પૈદા કરને વાલી ઔર ઉનમેં તસર્રુફ કરને વાલી હૈ

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા નમાઝ કી તરગીબ દેના

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત હારિસ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દિન હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) બૈઠે હુએ થે. હમ ભી ઉનકે સાથ બૈઠે હુએ થે. ઈતનેમેં મુઅઝ્ઝિન આયા તો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને એક બરતનમેં પાની મંગવાયા. મેરા ખયાલ હૈ કે ઉસમેં એક મુદ (તકરીબન ચૌદહ છટાંક) પાની આતા હોગા. ઉસસે વુઝૂ કિયા.

ફિર ફરમાયા કે જૈસા મૈંને અબ વુઝૂ કિયા હૈ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મૈંને ઐસે હી વુઝૂ કરતે દેખા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો મેરે ઈસ વુઝૂ જૈસા વુઝૂ કરેગા, ફિર ખડે હોકર ઝોહરકી નમાઝ પળ્હેગા તો ઉસકે ઝોહર ઔર ફજરકે દરમ્યાનકે ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે. ફિર વોહ અસ્રકી નમાઝ પળ્હેગા તો ઉસકે અસ્ર ઔર ઝુહરકે દરમ્યાનકે ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે. ફિર વોહ મગારેબ પળ્હેગા તો મગરિબ ઔર અસ્રકે દરમ્યાનકે ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે. ફિર વોહ ઈશા પળ્હેગા તો ઈશા ઔર મગરિબકે દરમ્યાનકે ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે. ફિર વોહ સારી રાત બિસ્તર પર કરવટેં બદલતે હુએ ગુઝાર દેગા. ફિર વોહ ઉઠકર વુઝૂ કરકે ફજરકી નમાઝ પળ્હેગા તો ઉસકે ફજર ઔર ઈશાકે દરમ્યાનકે ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે. યેહી વોહ નેકિયાં હૈં, જો ગુનાહોં કો દૂર કર દેતી હૈં.

મજિલસકે સાથીયોંને પૂછા, અય ઉસ્માન (રદિ.) ! યેહ તો હસનાત હો ગઈ તો બાકિયાતે સાલિહાત ક્યા હોંગી ? હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને કહા, બાકિયાતે સાલિહાત યેહ કલિમાત હૈં..

لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વ સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વલ્લાહુ અકબર વ લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ

હઝરત અબૂ ઉસ્માન (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત સલમાન (રદિ.) કે સાથ એક દરખ્તકે નીચે થા. ઉન્હોંને ઉસ દરખ્તકી એક સૂખી ટેહની પકડકર ઉસકો હરકત દી, જિસસે ઉસકે પત્તે ગિર ગએ. ફિર મુઝસે કેહને લગે, અબૂ ઉસ્માન ! તુમને મુઝસે યેહ ન પૂછા કે મૈંને ઈસ તરહ ક્યૂં કિયા ? મૈંને કહા, બતા દીજિયે, ક્યૂં કિયા ?

ઉન્હોંને કહા કે મૈં એક બાર નબીએ અકરમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એક દરખ્તકે નીચે થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી દરખ્તકી એક સૂખી ટેહની પકડ કર ઈસી તરહ કિયા થા, જિસસે ઉસ ટેહનીકે પત્તે ઝડ ગએ થે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા થા કે સલમાન ! પૂછતે નહીં કે મૈંને ઈસ તરહ ક્યૂં કિયા ? મૈંને અર્ઝ કિયા કે બતા દીજિયે કે ક્યૂં કિયા ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા થા કે જબ મુસલમાન અચ્છી તરહ વુઝૂ કરતા હૈ ફિર પાંચોં નમાઝેં પઢ્હતા હૈ તો ઉસકી ખતાએં ઉસસે ઐસે હી ગિર જાતી હૈં, જૈસે યેહ પત્તે ગિરતે હૈં. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢ્હી..

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَ زُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِيْنَ

વઅકિમિસ્સલાત તરફયિન્નહાર વ ઝુલફમ્ મિનલ્લયૂલિ ઈન્નલ્ હસનાતિ યુઝહિબ્નસ્સય્યિઆતિ ઝાલિક ઝિક્રા લિઝ્ઝાકિરીન

'આપ નમાઝકી પાબંદી રખિયે, દિનકે દોનોં સિરોંમેં ઔર રાતકે કુછ હિસ્સોંમેં. બેશક નેક કામ મિટા દેતે હૈં બુરે કામોંકો. યેહ બાત એક નસીહત હૈ, નસીહત માનને વાલોં કે લિયે.'

હઝરત આમિર બિન સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત સઅદ (રદિ.) ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કુછ સહાબા (રદિ.)કો યેહ વાકિઆ બયાન કરતે હુએ સુના કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં દો ભાઈ થે. ઉનમેંસે એક દૂસરેસે અફઝલ થા. ઉસકા તો ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર દૂસરા એક અર્સે તક ઝિંદા રહા. ફિર ઉસકા ભી ઈન્તિકાલ હો ગયા.

ફિર કિસીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને યેહ કહા કે પેહલા ભાઈ દૂસરેસે ફઝીલત ઔર નેકીમેં ઝિયાદા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા દૂસરા નમાઝ નહીં પઢ્હતા થા ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! પઢ્હતા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા મા'લૂમ, ઉસે ઉસકી નમાઝને કહાં તક પહોંચા દિયા ?

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈસ મૌકે પર ફરમાયા કે નમાઝકી મિસાલ ઐસી હૈ કે કિસીકે દરવાઝે પર એક નહર હો, જિસકા પાની જારી, ગેહરા ઔર મીઠા હો ઔર વોહ હર દિન ઉસમેં પાંચ બાર ગુસલ કરે તો તુમ્હારા ક્યા ખયાલ હૈ કે ક્યા ઉસકે મૈલમેં સે કુછ બાકી રહેગા ? [૧]

૧ હૈસમી, ૧-૨૦૮, તરગીબ, ૧-૨૦૬

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કબીલા કુઝાઅહકી શાખ બનૂ બલી કે દો આદમી એક સાથ મુસલમાન હુએ. ઉનમેં સે એક સાહબ જિહાદમેં શહીદ હો ગએ ઔર દૂસરે સાહબકા એક સાલકે બા'દ ઈન્તિકાલ હો ગયા. હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે વોહ સાહબ, જિનકા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા થા, ઉન શહીદસે ભી પેહલે જન્નતમેં દાખિલ હો ગએ, તો મુઝે તઅજ્જુબ હુવા. (કે શહીદકા દર્જા તો બહોત ઉંચા હૈ, વોહ જન્નતમેં પેહલે દાખિલ હોતે.)

મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા યા કિસી ઔર ને અર્ઝ કિયા તો હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જિન સાહબકા એક સાલ બા'દ ઈન્તિકાલ હુવા, ઉનકી નેકિયાં નહીં દેખતે, કિતની ઝિયાદા હો ગઈ. એક રમઝાનુલ મુબારકકે પૂરે રોઝે ભી ઉનકે ઝિયાદા હો ગએ ઔર છે હઝાર ઔર ઈતની ઈતની રકઅતેં નમાઝકી એક સાલમેં ઉનકી બઢ ગઈ.[૧]

ઈબ્ને માજા ઔર ઈબ્ને હબ્બાન કી રિવાયતકે આખિરમેં યેહ ભી હૈ કે ઈન દોનોંકે દર્જોમેં ઈતના ફર્ક હૈ, જિતના ઝમીન આસમાનકે દરમ્યાન.

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ મસ્જિદ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝકા ઈન્તિઝાર કર રહે થે કે એક આદમીને ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા કે મુઝસે ગુનાહ હો ગયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે મુંહ ફેર લિયા. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝસે ફારિગ હુએ તો ઉસ આદમીને ખડે હોકર દોબારા વહી બાત કહી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમને હમારે સાથ નમાઝ નહીં પઢી ઔર ક્યા તુમને ઈસ નમાઝકે લિયે અચ્છી તરહ વુઝૂ નહીં કિયા ? ઉસને કહા, ક્યૂં નહીં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ નમાઝ તેરે ઈસ ગુનાહ કા કફ્ફારા હૈ.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર પૂછા કે સબસે અફઝલ અમલ કૌનસા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નમાઝ. ઉસને પૂછા, ફિર ક્યા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નમાઝ. ઉસને પૂછા, ફિર ક્યા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નમાઝ. તીન બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહી જવાબ દિયા. જબ ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બાર બાર યેહી સવાલ કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નમાઝકે

---

૧ તરગીબ, ૧-૨૦૮
૨ હૈસમી, ૧-૩૦૧

બા'દ અફઝલ અમલ અલ્લાહકે રાસ્તેકા જિહાદ હૈ. ઉસ આદમીને કહા, મેરે માંબાપ ઝિંદા હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં માંબાપકે સાથ હુસ્ને સુલૂક (અચ્છે બરતાવ) કા હુક્મ દેતા હું. ઉસ આદમીને કહા, ઉસ ઝાત કી કસમ! જિસને આપકો હક દેકર ઔર નબી બનાકર ભેજા હૈ, મૈં જિહાદ ઝરૂર કરૂંગા ઔર દોનોંકો છોડ જાઉંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસે તુમ મુઝસે ઝિયાદા જાનતે હો (કે તુમ્હારે માંબાપ ખિદમતકે મોહતાજ હૈં યા નહીં ઔર તુમ્હારે અલાવા કોઈ ઔર ખિદમત કરને વાલા હૈ યા નહીં?)[૧]

હઝરત અમ્ર બિન મુર્રહ જુહની (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! ઝરા મુઝે યેહ બતાએં કે અગર મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દૂં કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર પાંચોં નમાઝેં પઢું ઔર ઝકાત અદા કરૂં ઔર રમઝાન શરીફકે રોઝે રખ્ખું ઔર ઉસમેં રાતકો નફલ નમાઝ ભી પઢું તો મૈં કિન લોગોંમેં ગિના જાઉંગા? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સિદ્દીકીન ઔર શોહદામેં.[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે વફાતકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાર બાર યેહી વસિય્યત ફરમાતે રહે કે નમાઝકા ઔર અપને ગુલામોંકા ખયાલ રખના. આપ યેહ વસિય્યત ફરમાતે રહે, યહાં તકકે ગરગરહ કી હાલત શુરૂ હો ગઈ ઔર ઝબાનસે યેહ કલિમાત સાફ અદા નહીં હો રહે થે.[3]

ઈમામ અહમદને યેહી હદીસ હઝરત અનસ (રદિ.) સે ઈસ તરહ નક્લ કી હૈ કે ઈન્તિકાલકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાર બાર યેહી વસિય્યત ફરમાતે રહે કે નમાઝકા ઔર અપને ગુલામોંકા ખયાલ રખના. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ વસિય્યત ફરમાતે રહે, યહાં તક કે સીનેમેં સે સાંસ ઉખડ ગયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝબાનસે યેહ અલ્ફાઝ પૂરે તૌર પર અદા નહીં હો રહે થે.

હઝરત અલી (રદિ.) કી રિવાયતમેં યૂં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઈસ બાતકા હુક્મ દિયા કે મૈં ઉનકે પાસ બડી તશ્તરી જૈસી કોઈ ચીઝ લાઉં. જિસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ બાત લિખવા દેં, જિસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મત ગુમરાહ ન હો સકે. હઝરત અલી (રદિ.) કેહતે હૈં કે મુઝે યેહ ખતરા હુવા કે કહીં મેરે જાનેકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ હૈસમી, ૧-૩૦૧, તરગીબ, ૧-૨૧૧
૨ તરગીબ, ૧-૨૦૦
૩ બૈહકી, નસઈ, ઈબ્ને માજા

ઈન્તિકાલ ન હો જાએ. ઈસ લિયે મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ ન હો જાએ. ઈસ લિયે મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બાત ઝબાની સમઝ લૂંગા ઔર યાદ રખ લૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં નમાઝ, ઝકાત ઔર ગુલામોંકા ખયાલ રખનેકી વસિય્યત કરતા હું.[1]

ઈબ્ને સઅદ ને હઝરત અલી (રદિ.) સે ભી ઈસી જૈસી હદીસ રિવાયત કી હૈ ઔર ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ, ઝકાત ઔર ગુલામોંકે ખયાલ રખનેકી લગાતાર વસિય્યત ફરમાતે રહે, યહાં તક કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. ઔર ઈસી તરહ રૂહ નિકલને તક આપ કલિમએ શહાદત 'અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વઅશહદુ અન્ન મુહમ્મદન અબ્દુહૂ વરસૂલુહ' પઢનેકી વસિય્યત ફરમાતે રહે ઔર યેહ ભી ફરમાયા, જો ભી (શહાદતકી) ઈન દોનોં બાતોંકી ગવાહી દેગા, ઉસે આગ પર ઝરૂર હરામ કર દિયા જાએગા.

હઝરત અલી (રદિ.) કી દૂસરી હદીસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આખિરી બાત યેહ ફરમાઈ, 'નમાઝ, નમાઝ ઔર ગુલામોંકે બારેમેં અલ્લાહ સે ડરો.'[2]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા નમાઝ કી તરગીબ દેના

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નમાઝ પઢનેસે ઈન્સાન ઝમીન પર અલ્લાહકે હિફ્ઝો અમાનમેં આ જાતા હૈ.[3]

હઝરત અબુલ મસીહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો મિમ્બર પર યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો નમાઝ ન પઢે, ઉસકા કોઈ ઈસ્લામ નહીં.[4]

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે આદમીકા અપને ઘરમેં (નફ્લ) નમાઝ પઢના નૂર હૈ ઔર જબ આદમી નમાઝકે લિયે ખડા હોતા હૈ તો ઉસકે ગુનાહ ઉસકે ઉપર લટકા દિયે જાતે હૈં ઔર વોહ જબ ભી સજ્દા કરતા હૈ તો ઉસ સજ્દેકી વજહસે અલ્લાહ ઉસકી ખતાએં મિટા દેતે હૈં.[5]

---

૧ બિદાયા, ૫-૨૩૮, ઈબ્ને સઅદ, ૨-૨૪૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૦
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૬
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૦
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે બંદા જબ વુઝૂ કરતા હૈ ઔર અચ્છી તરહ વુઝૂ કરતા હૈ, ફિર નમાઝકે લિયે ખડા હો જાતા હૈ તો અલ્લાહ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ઉસસે સરગોશી કરતે હૈં ઔર જબ તક બંદા દૂસરી તરફ મુતવજ્જેહ ન હો ઔર દાએં બાએં ન દેખે, ઉસ વક્ત તક અલ્લાહ તઆલા ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ રેહતે હૈં.[1]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નમાઝ બહોત બડી નેકી હૈ ઔર મુઝે ઈસકી કોઈ પરવાહ નહીં કે મેરે સાથ નમાઝમેં કૌન શરીક હુવા ?[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો ભી મુસલમાન કિસી ઉંચી ઝમીનમેં જાકર યા પત્થરોંસે બની હુઈ મસ્જિદમેં જાકર નમાઝ પઢતા હૈ, તો ઝમીન યેહ કેહતી હૈ કે ઈસ મુસલમાનને અલ્લાહકી ઝમીન પર અલ્લાહકે લિયે નમાઝ પઢી. (અય બંદે !) જિસ દિન તૂ અલ્લાહસે મુલાકાત કરેગા, ઉસ દિન મૈં તેરે હકમેં ગવાહી દુંગી.[3]

હઝરત ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ કી ગરદનમેં ફોડા નિકલ આયા. ઉન્હોંને નમાઝ પઢી. તો વોહ ફોડા ઉતરકર નીચે સીને પર આ ગયા. હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામને ફિર નમાઝ પઢી, વોહ કૂખમેં આ ગયા. ઉન્હોંને ફિર નમાઝ પઢી તો વોહ ટખનેમેં આ ગયા. ઉન્હોંને ફિર નમાઝ પઢી તો અંગૂઠેમેં આ ગયા. ઉન્હોંને ફિર નમાઝ પઢી તો વોહ ચલા ગયા.[4]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ તક તુમ નમાઝમેં હોતે હો, બાદશાહકા દરવાઝા ખટખટાતે હો, ઔર જો બાદશાહકા દરવાઝા ખટખટાતા હૈ, ઉસકે લિયે દરવાઝા ઝરૂર ખુલતા હૈ.[5]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અપની ઝરૂરતેં ફર્ઝ નમાઝોં પર ઉઠા રખ્ખો યા'ની ફર્ઝ નમાઝોં કે બા'દ અપની ઝરૂરતેં અલ્લાહસે માંગો.[6]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ તક આદમી બડે ગુનાહોંસે બચતા રહેગા, ઉસ વક્ત તક એક નમાઝસે લેકર દૂસરી નમાઝકે દરમ્યાન જિતને ગુનાહ કિયે હોંગે, વોહ સારે ગુનાહ અગલી નમાઝસે મઆફ હો જાએંગે.[7]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નમાઝેં બા'દવાલે ગુનાહોંકે લિયે કફ્ફારા હોતી હૈં. હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામકે પાંવકે અંગૂઠેમેં એક ફોડા નિકલ આયા થા. ફિર વોહ ફોડા ચઢ કર પાંવકી જડ યા'ની એડીમેં આ ગયા. ફિર ચઢકર ઘુટનોંમેં આ ગયા. ફિર કૂખમેં આ ગયા. ફિર ચઢકર ગરદનકી જડ મેં આ ગયા. ફિર

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧
૩ ઈબ્ને અસાકિર
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧
૫ હુલીયા, ૧-૧૩૦
૬ અબ્દુર્રઝઝાક
૭ અબ્દુર્રઝઝાક

હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામને ખડે હોકર નમાઝ પઢી તો વોહ ફોડા કંધોંસે નીચે આ ગયા. ઉન્હોંને ફિર નમાઝ પઢી તો વોહ ઉતર કર ઉનકી કૂખ પર આ ગયા. ફિર નમાઝ પઢી તો ઉતર કર ઘુટનોં પર આ ગયા. ફિર નમાઝ પઢી તો ઉતર કર કદમોંમેં આ ગયા. ફિર નમાઝ પઢી તો વોહ ફોડા ખત્મ હો ગયા.[1]

હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ બંદા નમાઝકે લિયે ખડા હોતા હૈ તો ઉસકી ખતાએં ઉસકે સર પર રખ દી જાતી હૈં ઔર જબ વોહ નમાઝસે ફારિગ હોતા હૈ તો ઉસકી ખતાએં ઉસસે ઐસી જુદા હો ચુકી હોતી હૈં, જૈસે ખજૂરકી ટેહનીયાં દાએં બાએં ગિરકર દરખ્તસે જુદા હો જાતી હૈં.[2]

હઝરત સલમાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ બંદા નમાઝ પઢને લગતા હૈ તો ઉસકે ગુનાહ ઉસકે સર પર જમા હો જાતે હૈં. ફિર જબ વોહ સજ્દા કરતા હૈ તો વોહ ગુનાહ દરખ્તકે પત્તોંકી તરહ ગિરને લગ જાતે હૈં.[3]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) ને હઝરત સલમાન (રદિ.) કી ઈબાદતમેં મેહનતકો દેખને કે લિયે ઉનકે પાસ એક રાત ગુઝારી. ઉન્હોંને યેહ દેખા કે હઝરત સલમાન (રદિ.) રાતભર સોતે રહે ઔર રાતકે આખિરી હિસ્સેમેં ઉન્હોંને ખડે હોકર તહજ્જુદકી નમાઝ પઢી. હઝરત સલમાન (રદિ.) કી કસરતે ઈબાદતકા જૈસા ખયાલ હઝરત તારિક કા થા, વૈસા ઉન્હોંને ન દેખા, તો ઉન્હોંને હઝરત સલમાન (રદિ.) સે ઉસકા તઝકેરા કિયા. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, પાંચ નમાઝોંકી પાબંદી કરો, ક્યૂંકે જબ તક આદમી કત્લ કર દેને વાલે ગુનાહ યા'ની બડે ગુનાહ નહીં કરતા, ઉસ વક્ત તક યેહ નમાઝેં તમામ ગુનાહોંકે લિયે કફ્ફારા હોતી હૈં. જબ રાત હોતી હૈ તો લોગ તીન જમાઅતોંમેં તકસીમ હો જાતે હૈં. એક જમાઅત તો વોહ હૈ, જિસકે લિયે યેહ રાત રહમત હૈ, વબાલ નહીં હૈ. દૂસરી જમાઅત વોહ હૈ, જિસકે લિયે યેહ રાત વબાલ હૈ, રહમત નહીં હૈ. તીસરી જમાઅત વોહ હૈ, જિસકે લિયે યેહ રાત ન રહમત હૈ, ન વબાલ.

જિસ આદમીને રાતકે અંધેરે ઔર લોગોંકી ગફલતકો ગનીમત સમઝા ઔર ખડે હોકર સારી રાત નમાઝ પઢતા રહા, ઉસકે લિયે તો યેહ રાત રહમત હૈ, વબાલ નહીં. ઔર જિસ આદમીને લોગોંકી ગફલત ઔર રાતકે અંધેરેકો ગનીમત સમઝા ઔર બેસોચે સમઝે ગુનાહોંમેં મશ્ગૂલ રહા, ઉસકે લિયે યેહ રાત વબાલ હૈ, રહમત નહીં હૈ ઔર જો આદમી ઈશા પઢકર સો ગયા, ઉસકે લિયે યેહ રાત ન રહમત હૈ ન વબાલ. ઈબાદતમેં ઐસી રફ્તારસે બચો, જો તુમ્હેં થકા દે ઔર ફિર તુમ ઉસે નિભા ન સકો. મયાનારવી (બીચકી ચાલ) ઈખ્તિયાર કરો ઔર નેક અમલ પાબંદીસે કરો.[4]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૮૧
૨ અબ્દુર્રઝ્ઝાક
૩ ઈબ્ને ઝનજવીહ
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧, હૈસમી, ૧-૩૦૦

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ (ગુનાહોંકી બદૌલત) અપની જાનોં પર આગ જલા લેતે હૈં. ફિર હમ જબ ફર્ઝ નમાઝ પળ્હ લેતે હૈં, તો વોહ નમાઝ પેહલેકે તમામ ગુનાહોંકે લિયે કફ્ફારા બન જાતી હૈં. ફિર હમ અપની જાનોં પર આગ જલા લેતે હૈં. ફિર જબ હમ નમાઝ પળ્હ લેતે હૈં તો વોહ નમાઝ પેહલેકે તમામ ગુનાહોંકે લિયે કફ્ફારા બન જાતી હૈ.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા નમાઝ કા શૌક ઔર નમાઝ કા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખૂશ્બૂ ઔર ઔરતેં મેરે લિયે મેહબૂબ બના દી ગઇ હૈં ઔર મેરી આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં રખી ગઇ હૈ.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, નમાઝ આપકે લિયે મેહબૂબ બના દી ગઇ હૈ, ઇસ લિયે આપ ઇસમેં સે જિતના ચાહેં અપના હિસ્સા લે લેં.[3]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દિન તશરીફ ફરમા થે ઔર લોગ ભી આપકે ઇર્દગિર્દ બૈઠે હુએ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અલ્લાહને હર નબીકો કિસી ન કિસી અમલકા ઝિયાદા શૌક અતા ફરમાયા થા. મુઝે રાતકો નમાઝ પળ્હનેકા બહોત ઝિયાદા શૌક હૈ.

ઇસ લિયે જબ મૈં નમાઝમેં ખડા હો જાઉં તો કોઇ મેરે પીછે હરગિઝ નમાઝ ન પળ્હે ઔર અલ્લાહને હર નબીકે લિયે આમ્દનીકા કોઇ ન કોઇ ઝરીઆ બનાયા થા ઔર મેરી આમ્દનીકા ઝરીઆ માલે ગનીમતકા પાંચવાં હિસ્સા હૈ. જબ મેરા ઇન્તિકાલ હો જાએ, ફિર યેહ પાંચવાં હિસ્સા મેરે બાદકે ખુલફાકે લિયે હૈ.[૪]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર અલ્લાહકી ઇતની ઇબાદત કી કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં કદમ સૂઝ ગએ. ઉસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા ગયા કે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૨
૨ અહમદ, નસઇ
૩ બિદાયા, ૬-૫૮, હૈસમી, ૨-૨૭૦
૪ હૈસમી, ૨-૨૭૧

ક્યા અલ્લાહને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અગલે પિછલે ગુનાહ મઆફ નહીં કર દિયે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તો ક્યા મૈં શુક્ર ગુઝાર બંદા ન બનું ?[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ પઢા કરતે યહાં તક કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં કદમ સૂઝ જાતે.[૨]

ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રાતકો ઇતની નમાઝ પઢા કરતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં કદમ સૂઝ જાતે. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૩]

હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રાત કો ઇબાદત મેં ઇતના ઝિયાદા ખડે રેહતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે દોનોં કદમ ફટ જાતે. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૪]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રાત કો ઇબાદત મેં ઇતના ઝિયાદા ખડે રેહતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કદમ વરમકી વજહસે ફટ જાતે. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મગફિરત હો ચુકી હૈ તો ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ ક્યૂં કરતે હૈં ? ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૫]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઇતના ઝિયાદા ખડે રહા કરતે થે કે આપકે દોનોં કદમ ફટ જાતે.[૬]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકી ઇતની ઝિયાદા ઇબાદત કી કે આપ પુરાની મશકકી તરહ હો ગએ. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ ઐસા ક્યૂં કરતે હૈં ? ક્યા અલ્લાહને આપકે અગલે પિછલે ગુનાહ મઆફ નહીં કર દિયે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, કર દિયે, લેકિન ક્યા મૈં શુક્ર ગુઝાર બંદા ન બનું ?[૭]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૬, હૈસમી, ૨-૨૭૧
૨ હૈસમી, ૨-૨૭૧
૩ તબરાની
૪ મજમા, ૨-૨૭૧
૫ રિયાઝ, ૪૨૯
૬ ઇબ્નુન્નજ્જાર
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૬

હઝરત હુમૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી રાતકી નમાઝકે બારેમેં પૂછા ગયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો રાતકે જિસ હિસ્સેમેં ભી નમાઝ પઢ્હતા હુવા દેખના ચાહતે થે, દેખ લેતે થે ઔર રાતકે જિસ હિસ્સેમેં ભી સોતા હુવા દેખના ચાહતે થે, દેખ લેતે થે, યા'ની કભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રાતકે શુરૂમેં નમાઝ પઢ્હતે, કભી બીચમેં ઔર કભી આખિરી હિસ્સેમેં. ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કિસી મહીને ઇતને ઝિયાદા રોઝે રખ્ખા કરતે થે કે હમ કેહતે કે ઇસ મહીનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક ભી રોઝા નહીં છોડેંગે ઔર કિસી મહીનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિલકુલ ન રખતે, યહાં તક કે હમ કેહતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દિન ભી રોઝા નહીં રખેંગે.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક રાત મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પઢ્હના શુરૂ કી, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઇતના લંબા કિયામ ફરમાયા કે મૈંને બુરે કામકા ઇરાદા કર લિયા. હમને પૂછા, આપને કિસ કામ કા ઇરાદા કર લિયા થા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો છોડકર બૈઠનેકા ઇરાદા કર લિયા થા.[૨]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સારી રાત નમાઝમેં ખડે રહે ઔર ફજ્ર તક યેહી આયત પઢ્હતે રહે..

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْلَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

ઇન્ તુઅઝ્ઝિબહુમ્ ફઇન્નહુમ ઇબાદુક વઇન્ તગફિરલહુમ્ ફઇન્નક અન્તલ્ ગફૂરુર્રહીમ.

'અગર આપ ઇનકો સઝા દેં તો યેહ આપકે બંદે હૈં ઔર અગર આપ ઉનકો મઆફ ફરમા દેં તો આપ ઝબરદસ્ત હૈં, હિકમત વાલે હૈં.'

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ તકલીફ હો ગઇ. જબ સુબહ હુઇ તો કિસીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! તકલીફકા અસર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર બિલકુલ સાફ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જો મુઝ પર તકલીફકા અસર દેખ રહે હો, મૈંને ઇસકે બા'દ ભી આજ રાત સાત લંબી સૂરતેં પઢ્હી હૈં.[૩]

---

૧ મુસ્લિમ, બુખારી
૨ સિફતુસ્સફવા, ૧-૭૫
૩ હૈસમી, ૨-૨૭૪

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને એક રાત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પઢના શુરૂ કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સૂરએ બકરહ શુરૂ ફરમાઇ. મૈંને કહા, સૌ આયતોં પર રૂકૂઅ કર દેંગે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પઢતે રહે. ફિર મૈંને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઇસ સૂરતકો દો રકઅતોંમેં પઢેંગે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પઢતે રહે. ફિર મૈંને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈસે ખત્મ કરકે રૂકૂઅ કર દેંગે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સૂરએ નિસાઅ શુરૂ કર દી. ઉસે ખત્મ કરકે સૂરએ આલે ઈમરાન શુરૂ કર દી ઔર ઉસે ભી પૂરા પઢ લિયા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (કુર્આન) તજવીદસે પઢા કરતે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કિસી ઐસી આયતકે પાસસે ગુઝરતે, જિસમેં તસ્બીહકા ઝિક્ર હોતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ 'સુબ્હાનલ્લાહ' કેહને લગતે ઔર જબ ઐસી આયતકે પાસસે ગુઝરતે, જિસમેં અલ્લાહસે માંગનેકા ઝિક્ર હોતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહ સે માંગતે ઔર જબ ઐસી આયત કે પાસસે ગુઝરતે, જિસમેં પનાહ માંગને કા ઝિક્ર હોતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પનાહ માંગતે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રૂકૂઅ કિયા ઔર 'સુબ્હાન રબ્બિયલ અઝીમ' કેહને લગે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા રૂકૂઅ કિયામ જૈસા લંબા થા. ફિર 'સમિઅલ્લાહુ લિમન હમિદહ' ફરમાકર ખડે હો ગએ ઔર તકરીબન રૂકૂઅ જિતની દેર ખડે રહે. ફિર સજ્દા કિયા ઔર 'સુબ્હાન રબ્બિયલ આઅલા' કેહને લગે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા સજ્દા ભી કિયામ જિતના લંબા થા.[૧]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વ સલ્લમ નમાઝ પઢ રહે થે. મૈંને પીછે ખડે હોકર નમાઝ શુરૂ કર દી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ો મા'લૂમ નહીં થા (કે મૈં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નમાઝમેં શામિલ હો ગયા હું) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સૂરએ બકરહ શુરૂ ફરમા રખી થી. મેરા ખયાલ થા કે યેહ સૂરત ખત્મ કરકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રૂકૂઅ કર લેંગે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પઢતે હી રહે.

હઝરત સિનાન રાવી કેહતે હૈં કે મેરે ઈલ્મકે મુતાબિક હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને યેહી ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ચાર રકઅત નમાઝ પઢી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા રૂકૂઅ કિયામકી તરહ લંબા હોતા થા. હઝરત હુઝૈફા

૧ સિફતુસ્સફવા, ૧-૭૫

(રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને (નમાઝકે બા'દ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા કે મૈં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે નમાઝ પઢ રહા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને મુઝે ક્યૂં નહીં બતાયા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપકો હક દેકર ભેજા હૈ, અબ તક મેરી કમરમેં દર્દ હો રહા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર મુઝે પતા ચલ જાતા કે તુમ મેરે પીછે હો તો મૈં નમાઝ મુખ્તસર કર દેતા.[૧]

હઝરત આઇશા (રદિ.) કો બતાયા ગયા કે કુછ લોગ એક રાતમેં સારા કુર્આન એક બાર યા દો બાર પઢ લેતે હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે ઉન લોગોંકા પઢના ન પઢના બરાબર હૈ. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સારી રાત ખડી રેહતી થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સૂરએ બકરહ, સૂરએ આલે ઇમરાન ઔર સૂરએ નિસાઅ પઢા કરતે થે, ખૌફ વાલી આયત પર ગુઝરતે તો દુઆ માંગતે ઔર અલ્લાહકી પનાહ ચાહતે ઔર બશારત વાલી આયત પર ગુઝરતે તો દુઆ માંગતે ઔર ઉસકા શૌક ઝાહિર કરતે.[૨]

હઝરત અસ્વદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત આઇશા (રદિ.) કે પાસ થે. હમને નમાઝકી અહમિયત, અઝમત ઔર પાબંદીકા તઝકેરા કિયા તો હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા મર્ઝુલ વફાત શુરૂ હુવા. નમાઝકા વક્ત આયા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને અઝાન દી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહો, વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢાએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એક બીવીને અર્ઝ કિયા, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) તો બડે નરમ દિલ હૈં, જલ્દ રો પડતે હૈં. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડે હોંગે તો લોગોંકો નમાઝ નહીં પઢા સકેંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વહી બાત દોબારા ફરમાઇ. ઉસને અપની બાત દોબારા અર્ઝ કર દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ તો હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકી સાથિન (ઝુલૈખા) કી તરહ હો. (ઉપરસે કુછ ઔર અંદરસે કુછ.) ઉપરસે કેહ રહી હો કે અબૂબક્ર (રદિ.) બહોત રોતે હૈં ઔર અંદર દિલમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડે હોનેસે લોગ બદફાલી લેંગે, જૈસા કે ઝુલૈખાને ઉપરસે તો ઔરતોંકા ઇકરામ કિયા ઔર અંદરસે મકસૂદ ઉન્હેં હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકો દિખાના થા.

અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહો કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢાએ. ચુનાંચે અબૂબક્ર (રદિ.) નમાઝ પઢાને ચલે ગએ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની બીમારીમેં કુછ કમી મેહસૂસ કી તો કમઝોરીકી વજહસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ હૈસમી, ૨-૨૭૫
૨ હૈસમી, ૨-૨૭૨

સલ્લમ દો આદમીયોંકે સહારે મસ્જિદ ગએ ઔર ગોયા કે મૈં અબ ભી દેખ રહી હું કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં કદમ ઝમીન પર ઘિસટતે હુએ જા રહે હૈં. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તશરીફ લાતે હુએ દેખકર) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને પીછે હટનેકા ઈરાદા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં ઈશારાસે ફરમાયા, વહીં અપની જગહ રહો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જાકર ઉનકે પેહલૂમેં બૈઠ ગએ.[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બાર બાર કહા (કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) નમાઝ નહીં પળ્હા સકતે) ઔર મૈંને બાર બાર ઈસ વજહસે કહા કે મુઝે ડર થા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડે હોનેસે લોગ અબૂબક્ર (રદિ.) સે બદફાલી લેંગે. મગર મુઝે યકીન થા કે જો ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડા હોગા, લોગ ઉસસે ઝરૂર બદફાલી લેંગે. ઈસ લિયે મૈંને ચાહા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અબૂબક્ર (રદિ.) કે અલાવા કિસી ઔર કો ખડા કર દેં.[2]

મુસ્લિમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બડે નરમ દિલ આદમી હૈં. જબ કુર્આન પળ્હેંગે તો આંસૂ નહીં રોક સકેંગે, ઈસ લિયે અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે બજાએ કિસી ઔર કો ફરમા દેં તો અચ્છા હૈ.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને યેહ બાત સિર્ફ ઈસ વજહસે કહી થી કે મૈં ઈસે અચ્છા નહીં સમઝતી થી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ સબસે પેહલે ખડે હોનેકી વજહ સે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે લોગ બદફાલી લેં. ઈસ લિયે મૈંને યેહ બાત દો યા તીન મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કી, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આખિરમેં યેહી ફરમાયા કે અબૂબક્ર (રદિ.) લોગોંકો નમાઝ પળ્હાએ, તુમ તો હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકી સાથિન (ઝુલૈખા) કી તરહ હો.[3]

હઝરત ઉબૈદુલ્લાહ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત આઈશા (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે આપ હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારીકે બારેમેં કુછ નહીં બતાતીં ? ઉન્હોંને ફરમાયા ક્યૂં નહીં ? ઝરૂર. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારી બળ્હ ગઇ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા કે ક્યા લોગોંને નમાઝ પળ્હ લી ? હમને કહા, નહીં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

૧ બુખારી
૨ બુખારી
૩ બિદાયા, ૫-૨૩૨

અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે લિયે લગન (બરતન) મેં પાની ડાલો. હમને પાની ડાલા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગુસલ કિયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હોને લગે તો બેહોશ હો ગએ.

ફિર જબ કુછ તબીઅત સંભલી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા લોગોંને નમાઝ પઢ લી ? હમને કહા, નહીં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે લિયે લગનમેં પાની રખ્ખો. હમને પાની રખ્ખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગુસલ કિયા. ફિર આપ ખડે હોને લગે તો બેહોશ હો ગએ.

ફિર જબ તંબીઅત સંભલી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા લોગોંને નમાઝ પઢ લી ? હમને કહા, નહીં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે લિયે લગનમેં પાની રખ્ખો. હમને પાની રખ્ખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગુસલ કિયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હોને લગે તો બેહોશ હો ગએ. ફિર તબીઅત સંભલી, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા લોગોંને નમાઝ પઢ લી ? હમને કહા, નહીં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ આપકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં ઔર વાકઈ લોગ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ ઈશાકી નમાઝકે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિઝાર કર રહે થે.

ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ યેહ પૈગામ ભેજા કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢાએં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બડે નરમ દિલ આદમી થે. ઈસ લિયે ઉન્હોંને કહા, અય ઉમર (રદિ.) ! આપ લોગોંકો નમાઝ પઢાએં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, નહીં, ઈસકે આપ ઝિયાદા હકદાર હૈં. ચુનાંચે ઉન દિનોં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને નમાઝ પઢાઈ. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બાહર આનેકા ઝિક્ર કિયા, જૈસે પેહલે ગુઝર ચુકા.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) સે બુખારીમેં નકલ કિયા ગયા હૈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મર્ઝુલ વફાતકે ઝમાનેમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) લોગોંકો નમાઝ પઢા રહે થે. જબ પીરકા દિન આયા ઔર સહાબા કિરામ સફેં બનાકર નમાઝમેં ખડે થે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હુજરેકા પરદા હટાકર હમેં દેખને લગે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હુએ થે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ચેહરા કુર્આનકે અવરાકકી તરહ ચમક રહા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુસ્કુરા રહે થે. (કે ઉમ્મત ઈજતિમાઈ કામમેં લગી હુઈ હૈ, જિસમેં ઉન્હોંને લગાયા થા.)

---

૧ બિદાયા, ૫-૨૩૩, બૈહકી, ૮-૧૫૧, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૫૯, ઈબ્ને સઅદ, ૨-૧૮

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો દેખકર હમેં ઈતની ઝિયાદા ખુશી હુઈ કે બસ, હમ લોગ નમાઝ તોડને હી લગે થે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સફમેં ખડે હોનેકે લિયે એડીકે બલ પીછે હટને લગે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ઈશારેસે ફરમાયા કે અપની નમાઝ પૂરી કરો ઔર પરદા ડાલ કર વાપસ અંદર તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસી દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા વિસાલ હો ગયા.

દૂસરી સનદસે બુખારી મેં હઝરત અનસ (રદિ.) સે (રિવાયત) નક્લ કી ગઈ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તીન દિન બાહર તશરીફ નહીં લાએ. (પીર કે દિન) નમાઝકી ઈકામત હો રહી થી. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આગે બઢને લગે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પરદા ઉઠાઓ. સાથ વાલોંને પરદા ઉઠા લિયા.

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ચેહરએ અનવર નઝર આયા તો ઐસા અજીબ મંઝર હમને કભી નહીં દેખા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો ઈશારેસે આગે બઢનેકો ફરમાયા ઔર પરદા ડાલ દિયા. ફિર ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી (આમ) ઝિયારત ન હો સકી ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) કા નમાઝ કા શૌક ઔર ઉસકા બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરના

હઝરત મિસ્વર બિન મખ્રમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ ગયા (વોહ બેહોશ થે ઔર) ઉનકે ઉપર કપડા ડાલા હુવા થા. મૈંને પૂછા, આપ લોગોંકી ઈનકે બારેમેં ક્યા રાય હૈ ? ઉન લોગોંને કહા, જૈસે આપ મુનાસિબ સમઝેં. મૈંને કહા, આપ લોગ ઈન્હેં નમાઝકા નામ લેકર પુકારેં. (નમાઝકા નામ સુનતે હી હોશમેં આ જાએંગે.) ક્યૂંકે નમાઝ હી એક ઐસી ચીઝ હૈ, જિસકી વજહસે યેહ સબસે ઝિયાદા ઘભરાએંગે. ચુનાંચે લોગોંને કહા, અમીરૂલ મો'મિનીન ! નમાઝ (કા વક્ત હો ગયા હૈ.) ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી

૧ બિદાયા, ૫-૨૩૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૫૭, મજમા, ૫-૧૮૧, બૈહકી, ૯-૧૫૨, ઈબ્ને સઅદ, ૨-૨૧૬

કસમ ! જો આદમી નમાઝ છોડ દે, ઉસકા ઈસ્લામમેં કોઈ હિસ્સા નહીં. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને નમાઝ પળ્હી ઔર ઉનકે ઝખ્મમેં સે ખૂન બેહ રહા થા.[૧]

હઝરત મિસ્વર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો નેઝા મારા ગયા તો ઉન પર ગશી (બેહોશી) છાને લગી. કિસીને કહા, અગર યેહ ઝિંદા હૈં તો ફિર યેહ નમાઝકે નામસે જિતની જલ્દી ઘભરા ઉઠેંગે, ઉતની જલ્દી ઔર કિસી ચીઝકે નામસે નહીં ઉઠેંગે. કિસીને કહા, અમીરુલ મો'મિનીન ! નમાઝ, નમાઝ હો ચુકી હૈ. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ફૌરન હોશમેં આ ગએ ઔર ફરમાયા, નમાઝ. અલ્લાહકી કસમ ! જિસને નમાઝ છોડ દી, ઉસકા ઈસ્લામમેં કોઈ હિસ્સા નહીં. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ગયા.[૨]

હઝરત મુહમ્મદ બિન મિસ્કીન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ બાગીયોંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો ઘેર લિયા તો ઉનકી બીવીને ઉનસે કહા, તુમ ઈન્હેં કત્લ કરના ચાહતે હો ? ઈનકો ચાહે તુમ કત્લ કર દો, ચાહે ઈન્હેં છોડ દો. યેહ સારી રાત નમાઝ પળ્હા કરતે થે ઔર એક રકઅતમેં સારા કુર્આન પળ્હ લિયા કરતે થે.[૩]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ બાગીયોંને હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કો શહીદ કર દિયા તો ઉનકી બીવી ને કહા, તુમ લોગોંને ઈનકો કત્લ કર દિયા હૈ, હાલાંકે યેહ સારી રાત ઈબાદત કિયા કરતે થે ઔર એક રકઅતમેં સારા કુર્આન પળ્હ લિયા કરતે થે.[૪]

હઝરત ઉસ્માન બિન અબ્દુર્રહમાન તૈમી (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદને કહા, મૈં ઝોર લગાકર મકામે ઈબ્રાહીમ પર હી આજ રાત ઈબાદત કરૂંગા. વોહ કેહતે હૈં, જબ મૈં ઈશાકી નમાઝ પળ્હ ચુકા તો મકામે ઈબ્રાહીમ પર આકર મૈં અકેલા ખડા હો ગયા. મૈં ખડા હુવા થા કે ઈતનેમેં એક આદમી આયા ઔર ઉસને અપના હાથ મેરે દોનોં કંધોંકે દરમ્યાનમેં રખ દિયા. મૈંને દેખા તો વોહ હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) થે.

ફિર ઉન્હોંને ઉમ્મુલ કુર્આન યા'ની સૂરએ ફાતિહાસે પળ્હના શુરૂ કિયા ઔર કુર્આન ખત્મ કિયા. ફિર રૂકૂઅ ઔર સજદા કિયા. ફિર (નમાઝ પૂરી કરકે) અપને જૂતે ઉઠાએ ઔર ચલે ગએ. અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં કે ઉન્હોંને ઈસસે પેહલે કોઈ નમાઝ પળ્હી થી યા નહીં ?[૫]

હઝરત ઉસ્માન બિન અબ્દુર્રહમાન તૈમી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક રાત મૈંને મકામે ઈબ્રાહીમ કે પાસ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો દેખા કે વોહ આગે બળ્હે તો એક રકઅતમેં સારા કુર્આન ખત્મ કરકે અપની નમાઝ પૂરી કી.[૬]

---

૧ હૈસમી, ૧-૨૯૫
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૫૦
૩ હૈસમી, ૯-૯૪, હુલીયા, ૧-૫૭
૪ હુલીયા, ૧-૫૭
૫ હુલીયા, ૧-૫૬
૬ મુન્તખબુલ કંઝ, ૯-૯

હઝરત અતા બિન અબી રિબાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને એક બાર લોગોંકો નમાઝ પળ્હાઇ. ફિર વોહ મકામે ઇબ્રાહીમ કે પીછે ખડે હુએ ઔર વિત્રકી એક રકઅતમેં સારા કુર્આન પળ્હ દિયા. હઝરત મુહમ્મદ બિન સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સારી રાત અલ્લાહકી ઇબાદત કરતે થે ઔર એક રકઅતમેં સારા કુર્આન ખત્મ કર દિયા કરતે થે.[૧]

હઝરત મુસય્યિબ બિન રાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી બીનાઇ (આંખોંકી રોશની) જાતી રહી તો એક આદમીને ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે અગર આપ મેરે કેહને પર સાત દિન ઇસ તરહ સબ્રસે ગુઝારેં કે ઉનમેં આપ ચિત લેટકર ઇશારેસે નમાઝ પળ્હેં તો મૈં આપકા ઇલાજ કરૂંગા. ઇન્શાઅલ્લાહ આપ ઠીક હો જાએંગે.

ઇસ પર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને હઝરત આઇશા (રદિ.), હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ઔર દૂસરે બહોત સે સહાબા (રદિ.) સે આદમી ભેજકર ઇસ બારે મેં પૂછા. હર એક ને યેહી જવાબમેં કહા કે અગર આપકા ઇન સાત દિનોંમેં ઇન્તિકાલ હો ગયા તો ફિર આપ નમાઝકા ક્યા કરેંગે? ઇસ પર ઉન્હોંને અપની આંખોંકો ઐસે હી રેહને દિયા ઔર ઉનકા ઇલાજ ન કરવાયા.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ મેરી બીનાઇ ચલી ગઇ તો કિસીને મુઝસે કહા, હમ આપ (કી આંખ) કા ઇલાજ કર દેતે હૈં, લેકિન આપ કુછ દિન નમાઝ પળ્હના છોડ દેં. મૈંને કહા, નહીં, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઇર્શાદ ફરમાયા હૈ કે જો આદમી નમાઝ છોડેગા, વોહ અલ્લાહ તઆલાસે ઇસ હાલમેં મિલેગા કે અલ્લાહ ઉસસે નારાઝ હોંગે.[3]

હઝરત અલી બિન અબી હમલા ઔર ઔઝાઇ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ (રદિ.) હર દિન હઝાર રકઅત નમાઝ પળ્હા કરતે થે.[૪]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) નફ્લ રોઝે નહીં રખ્ખા કરતે થે ઔર ફરમાતે થે, જબ મૈં રોઝા રખતા હું તો કમઝોરી હો જાતી હૈ ઔર ઇસકી વજહસે નમાઝમેં કમી આ જાતી હૈ ઔર મુઝે રોઝેસે ઝિયાદા નમાઝસે મુહબ્બત હૈ. વોહ અગર રોઝા રખતે તો મહીનેમેં સિર્ફ તીન દિન રખ્ખા કરતે થે.[૫]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) બહોત કમ રોઝે રખતે થે. ઇસ બારેમેં કિસીને ઉનસે વજહ પૂછી, તો ઉન્હોંને જવાબમેં વહી બાત કહી, જો પિછલી હદીસમેં ગુઝરી.[૬]

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૭૫, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૯
૨ હાકિમ, ૩-૫૪૬
૩ હૈસમી, ૧-૨૯૫
૪ હૈસમી, ૨-૨૫૮
૫ હૈસમી, ૨-૨૫૭
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૧

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સે કમ રોઝા રખને વાલા કોઈ ફકીહ નહીં દેખા. કિસીને ઉનસે પૂછા કે આપ રોઝે ક્યૂં નહીં રખતે ? ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે નમાઝ રોઝેસે ઝિયાદા પસંદ હૈ. રોઝે રખતા હું તો કમઝોર હો જાતા હું ઔર ફિર નમાઝકી હિમ્મત નહીં રેહતી.[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે એક રાત ઈશાકે બા'દ હુઝૂરે સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આનેમેં મુઝે દેર હો ગઈ. જબ મૈં આપકે પાસ ગઈ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ કહાં થીં ? મૈંને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે એક સહાબી મસ્જિદમેં કુર્આન પઢ રહે થે, હમ ઉસે સુન રહી થીં. મૈંને ઉસ જૈસી આવાઝ ઔર ઉસ જૈસી કિરાઅત આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કિસી સહાબી (રદિ.) કી નહીં સુની. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપની જગહસે ઉઠે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મૈં ભી ઉઠી ઔર જાકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કુછ દેર વોહ કિરાઅત સુની. ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, યેહ હઝરત અબૂ હુઝૈફા (રદિ.) કે ગુલામ સાલિમ હૈં. તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં ઈસ જૈસે આદમી બનાએ.[2]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ એક સફરમેં હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કે સાથ થે. હમેં એક રાત ખેતી વાલે બાગમેં ગુઝારની પડી. હમ વહાં ઉસ બાગમેં રૂકે. હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) રાતકો ખડે હોકર નમાઝ પઢને લગે. હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉનકી આવાઝ બડી દિલકશ ઔર કિરાઅત બહોત ઉમદા થી ઔર જૈસી આયત પર ગુઝરતે, ઉસી તરહકી દુઆ વગૈરહ કરતે.

ફિર યેહ દુઆ પઢી, અય અલ્લાહ ! તૂ તમામ ઉયૂબસે પાક હૈ ઔર તેરી તરફસે હી સલામતી મિલતી હૈ ઔર તૂ હી અમન દેને વાલા હૈ ઔર ઈમાનદારકો તૂ પસંદ કરતા હૈ ઔર તૂ હી નિગહબાની કરને વાલા હૈ ઔર તૂ નિગહબાની કરને વાલેકો પસંદ કરતા હૈ ઔર તૂ હી સચ્ચા હૈ ઔર તૂ સચ્ચેકો પસંદ કરતા હૈ.[3]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કા સાત રાત મેહમાન બના. વોહ ઔર ઉનકા ખાદિમ ઔર ઉનકી બીવી, તીનોં બારી બારી રાતકો ઈબાદત કરતે થે ઔર ઈસકે લિયે ઉન્હોંને રાતકે તીન હિસ્સે કર રખ્ખે થે.[4]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબૂ તલહા (રદિ.) અપને એક બાગમેં (નફ્લ) નમાઝ પઢ રહે થે કે ઈતનેમેં એક ચિડીયા ઉડી ઔર વોહ રાસ્તેકી તલાશમેં ઈધર ઉધર ચક્કર લગાને લગી, લેકિન ઉસે રાસ્તા નહીં

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૧૫૫
૨ હાકિમ, ૩-૨૨૫
૩ હુલીયા, ૧-૨૫૯
૪ હુલીયા, ૧-૩૮૩

મિલ રહા થા. (ક્યૂંકે બાગ બહોત ઘના થા.) યેહ મંઝર ઉન્હેં પસંદ આયા ઔર વોહ ઉસે કુછ દેર દેખતે રહે. ફિર ઉન્હેં અપની નમાઝકા ખયાલ આયા તો અબ ઉન્હેં યાદ ન રહા કે વોહ કિતની રકઅત નમાઝ પઢ ચુકે હૈં તો કેહને લગે કે ઈસ બાગકી વજહસે યેહ મુસીબત પેશ આઈ હૈ ઔર ફૌરન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અપની નમાઝકા સારા કિસ્સા સુનાકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (ઈસ બાગકી વજહસે યેહ મુસીબત પેશ આઈ હૈ, ઈસ લિયે) યેહ બાગ અલ્લાહકે નામ પર સદકા હૈ, આપ ઈસે જહાં ચાહેં ખર્ચ ફરમા દેં.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક અન્સારી મદીનાકી વાદીએ કુફ મેં અપને એક બાગમેં નમાઝ પઢ રહે થે. ખજૂરેં પકનેકા ઝમાના ઝોરોં પર થા ઔર ખોશે ખજૂરોંકે બોઝકી વજહસે ઝુકે પડે થે. ઉનકી નિગાહ ઉન ખોશોં પર પડી ઔર ખજૂરોંકી ઝયાદતીકી વજહસે અચ્છે મા'લૂમ હુએ. ફિર ઉન્હેં નમાઝકા ખયાલ આયા તો યાદ ન રહા કે કિતની રકઅત નમાઝ પઢ ચુકે હૈં, તો વોહ કેહને લગેકે ઈસ બાગકી વજહસે યેહ મુસીબત પેશ આઈ હૈ.

હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કી ખિલાફતકા ઝમાના થા. ઉન અન્સારીને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર સારા કિસ્સા સુનાયા ઔર અર્ઝ કિયા, યેહ બાગ અલ્લાહકે લિયે સદકા હૈ, ઈસે આપ કિસી ખૈરકે કામમેં ખર્ચ કર દેં. ચુનાંચે ઉસે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને પચાસ હઝારમેં બેચા. ઉસ બાગકા નામ ખમ્સીન યા'ની પચાસા પડ ગયા.[૨]

હઝરત અસ્મા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) રાત ભર અલ્લાહકી ઈબાદત કરતે ઔર દિનભર રોઝા રખતે ઔર (ચૂંકે વોહ મસ્જિદમેં ઝિયાદા રેહતે થે, ઈસ લિયે) ઉનકા નામ મસ્જિદકા કબૂતર પડ ગયા થા.[3]

હઝરત અદી બિન હાતિમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ ભી કિસી નમાઝકા વક્ત આતા હૈ તો મૈં ઉસ નમાઝકી તૈયારી કર ચુકા હોતા હું ઔર મેરે અંદર ઉસ નમાઝકા શૌક પૂરે ઝોર પર હોતા હૈ.[૪]

મસ્જિદેં બનાના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સહાબા કિરામ (રદિ.) મસ્જિદ બનાનેકે લિયે કચ્ચી ઈંટ ઉઠાકર લા રહે થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી

૧ તરગીબ, ૧-૩૧૬
૨ ઔજઝ, ૧-૩૧૫
૩ હુલીયા, ૧-૩૩૫
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૯૦, ઈસાબા, ૨-૪૬૮

ઉનકે સાથ થે. (યેહ ગઝવએ ખૈબરકે બા'દકા વાકિઆ હૈ, જબકે મસ્જિદે નબવીકી દૂસરી બાર તા'મીર હુઇ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને પેટ પર એક ઈંટ ચૌડાઈમેં રખ્ખે હુએ લા રહે થે. સામનેસે મૈં આયા તો સમઝા કે ઈસ ઈંટકો ઉઠાનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દિક્કત હો રહી હૈ, ઈસ લિયે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! યેહ ઈંટ મુઝે દે દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)! તુમ કોઈ ઔર ઈંટ લે લો, ક્યૂંકે અસલ ઝિંદગી તો આખિરતકી હૈ.[1]

હઝરત તલ્ક બિન અલી યમામી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મસ્જિદ બનાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (મેરે બારેમેં કિસી સહાબી (રદિ.) સે) ફરમા રહે થે કે ઈસ યમામીકો ગારેકી તરફ બળ્હાઓ, ક્યૂંકે ઈસે તુમ સબસે અચ્છી તરહ ગારા મિલાના આતા હૈ ઔર ઈસકે કંધે ભી તુમ સબસે ઝિયાદા તાકતવર હૈં.[2]

હઝરત તલ્ક બિન અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા મસ્જિદ બના રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સહાબાકા યેહ કામ કુછ પસંદ નહીં આ રહા થા. મૈં ફાવડા લેકર ઉસસે ગારા મિલાને લગ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મેરા ફાવડા લેકર ઉસસે ગારા મિલાના પસંદ આયા, તો ફરમાયા, ઈસ હનફી (કબીલા બનૂ હનીફા કે આદમી) કો ગારા બનાનેમેં લગા રેહને દો, ક્યૂંકે યેહ તુમસે ઝિયાદા અચ્છા ગારા બનાને વાલા હૈ.[3]

જબ હઝરત ઈબ્ને અબી ઔફા (રદિ.) કી બીવીકા ઈન્તિકાલ હુવા તો વોહ ફરમાને લગે કે ઈસકા જનાઝા ઉઠાઓ ઔર ખૂબ શૌકસે ઉઠાઓ, ક્યૂંકે યેહ ઔર ઈસકી રિશ્તેદાર ઔરતેં રાતકો ઈસ મસ્જિદકે લિયે પત્થર ઉઠાતી થીં, જિસકી બુનિયાદ તક્વા પર રખી ગઈ હૈ ઔર હમ (મર્દ) દિનમેં દો દો પત્થર ઉઠાતે થે.[4]

હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અન્સારને આપસમેં કહા કે કબ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખજૂરકી ટેહનીયોં (સે બની હુઈ મસ્જિદ) મેં નમાઝ પળ્હતે રહેંગે? ઈસ પર અન્સારને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે બહોતસે દીનાર જમા કિયે ઔર વોહ લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આએ ઔર અર્ઝ કિયા કે હમ ઈસ મસ્જિદકો ઠીક કરના ચાહતે હૈં ઔર ઈસે મુઝય્યન બનાના ચાહતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં અપને

---

૧ હૈસમી, ૨-૯
૨ હૈસમી, ૨-૯
૩ હૈસમી, ૨-૯
૪ હૈસમી, ૨-૧૦

ભાઇ મૂસા અલૈહિસ્સલામકે તર્ઝસે હટના નહીં ચાહતા. મેરી મસ્જિદકા ઐસા છપ્પર હો, જૈસા કે હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકા થા.[૧]

હઝરત ઉબાદહ બિન સામિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અન્સારને બહોત સા માલ જમા કિયા ઔર ઉસે લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈસ માલસે મસ્જિદ બનાએં ઔર ઈસે બહોત ઝેબો ઝીનત વાલી બનાએં. હમ કબ તક ખજૂરકી ટેહનીયોંકે નીચે નમાઝ પળ્હતે રહેંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં અપને ભાઇ હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકે તર્ઝસે નહીં હટ સકતા. ઐસા છપ્પર હો, જૈસા મૂસા અલૈહિસ્સલામકા થા.[૨]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકા છપ્પર ઈતના ઉંચા થા કે જબ વોહ અપના હાથ ઉઠાતે તો છપ્પરકો લગ જાતા થા. હઝરત ઈબ્ને શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં મસ્જિદકે સુતૂન ખજૂરકે તને કે થે ઔર ઉસકી છત ખજૂરકી ટેહનીયોંકી ઔર પત્તોંકી થી ઔર છત પર કોઇ ખાસ મિટ્ટી ભી નહીં થી. જબ બારિશ હુવા કરતી થી તો સારી મસ્જિદ કીચડસે ભર જાતી થી ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદ તો બસ છપ્પર જૈસી હી થી.[૩]

બુખારી મેં લૈલતુલ કદ્રકી હદીસમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં કે મુઝે ખ્વાબમેં (લૈલતુલ કદ્રકી) યેહ નિશાની દિખાઇ ગઇ કે મૈં કીચડમેં સજ્દા કર રહા હું. ઈસ લિયે જિસને અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એ'તિકાફ કિયા થા, વોહ અબ ફિર એ'તિકાફ કરે. ચુનાંચે હમને દોબારા એ'તિકાફ શુરૂ કર દિયા. ઉસ વક્ત હમેં આસમાનમેં બાદલકા કોઇ ટુકડા નઝર નહીં આ રહા થા, લેકિન થોડી દેર કે બા'દ એક બાદલ આયા ઔર બારિશ હુઇ ઔર ઈતની હુઇ કે મસ્જિદકી છત ખૂબ ટપકી. મસ્જિદકી છત ખજૂરકી ટેહનીવોં કી થી ઔર નમાઝ ખડી હો ગઇ તો મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કીચડમેં સજ્દા કર રહે હૈં, યહાં તક કે મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી પેશાની પર કીચડકા અસર દેખા.[૪]

હઝરત ખાલિદ બિન મઅદાન (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા ઔર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કે પાસ એક બાંસ થા, જિસસે વોહ મસ્જિદ નાપ રહે થે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસ બાહર તશરીફ લાએ

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, બૈહકી
૨ બૈહકી
૩ બૈહકી
૪ વફાઉલ વફા, ૧-૨૪૨

ઔર ઉનસે ફરમાયા, તુમ દોનોં ક્યા કર રહે હો ? ઉન દોનોંને અર્ઝ કિયા કે હમ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદ મુલ્કે શામકે તર્ઝ પર બનાના ચાહતે હૈં ઔર ઉસકા જિતના ખર્ચ હોગા, વોહ અન્સાર પર તકસીમ કર દિયા જાએગા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ બાંસ મુઝે દે દો. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન દોનોંસે વોહ બાંસ લિયા. ફિર ચલ પડે ઔર દરવાઝે પર પહોંચ કર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ બાંસ ફેંક દિયા ઔર ફરમાયા, હરગિઝ નહીં (મુલ્કે શામ કી તરહ મસ્જિદકી શાનદાર ઈમારત નહીં બનાની) બસ ઘાસફૂસ ઔર છોટી છોટી લકડીયાં ઔર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ જૈસા સાઈબાન (છપ્પર) હો ઔર (મૌતકા) મા'મલા ઈસસે ભી ઝિયાદા કરીબ હૈ.

કિસીને પૂછા, હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકા સાઈબાન કૈસા થા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ વોહ ખડે હોતે તો ઉનકા સર છતકો લગ જાતા.[૧]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને સુતૂનસે લેકર મક્સૂરા (ઈમામકે લિયે બનાએ જાને વાલે કમરે) તક મસ્જિદમેં ઈઝાફા કિયા ઔર ફરમાયા, અગર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા યેહ ઈર્શાદ ન સુના હોતા કે હમેં અપની મસ્જિદકો બઢાના ચાહિયે તો મૈં હરગિઝ ન બઢાતા.[૨]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં બતાયા કે મસ્જિદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં કચ્ચી ઈંટસે બની હુઈ થી. ઉસકી છત ખજૂરકી ટેહનીયોંકી થી ઔર ઉસકે સુતૂન ખજૂરકે તનોં કે થે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને મસ્જિદમેં કુછ ઈઝાફા ન કિયા. અલબત્તા હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસમેં ઈઝાફા કિયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં જૈસે કચ્ચી ઈંટ ઔર ખજૂરકી બની હુઈ થી, વૈસી હી બનાઈ ઔર ઉસકે સુતૂન લકડીકે હી બનાએ. ફિર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ઉસે બદલ દિયા ઔર ઉસમેં બહોત ઝિયાદા ઈઝાફા કિયા ઔર ઉસકી દીવારેં મુનક્કશ પત્થરોં ઔર ચૂનેસે બનાઈં ઔર ઉસકે સુતૂન મુનક્કશ પત્થરોંકે ઔર ઉસકી છત સાખકી લકડીકી બનાઈ.[૩]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદમેં સુતૂન ખજૂરકે તનોં કે થે ઔર મસ્જિદ પર ખજૂરકી ટેહનીયોંસે સાયા કિયા હુવા થા. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં યેહ તને ઔર ટેહનીયાં બોસીદા હોકર રેઝા રેઝા હોને લગીં, તો ઈન્હેં હટાકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને નયે ખજૂરકે તને ઔર ટેહનીયાં લગા દીં. ફિર યેહ સુતૂન

---

૧ વફાઉલ વફા, ૧-૨૪૧
૨ અહમદ
૩ બુખારી, અબૂ દાઉદ

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં બોસીદા હો ગએ તો ઉન્હેં હટાકર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ઉનકી જગહ પક્કી ઈંટેં લગા દીં, જો અભી તક લગી હુઇ હૈં.[૧]

મુસ્લિમ મેં યેહ રિવાયત હૈ કે હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ને મસ્જિદ બનાનેકા ઈરાદા કિયા તો લોગોંને ઉસે પસંદ ન કિયા, ક્યૂંકે વોહ ચાહતે થે કે મસ્જિદકો ઉસી હાલતમેં રેહને દેં. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે જો અલ્લાહકે લિયે મસ્જિદ બનાએગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે ઉસી જૈસા મહલ જન્નતમેં બનાએગા.

હઝરત મુત્તલિબ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન હન્તબ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ સન ચૌબીસ હિજરીમેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ખલીફા બને તો લોગોંને ઉનસે મસ્જિદ બળ્હાનેકી બાત કી ઔર યેહ શિકાયત કી કે જુમ્અહકે દિન જગહ બહોત તંગ હો જાતી હૈ, યહાં તક કે ઉન્હેં મસ્જિદસે બાહર મૈદાનમેં નમાઝ પળ્હની પડતી હૈ. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ઈસ બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અહલુર્રાય સહાબા (રદિ.) સે મશ્વરા કિયા તો સબકી યેહી રાય થી કે પુરાની મસ્જિદકો ગિરાકર ઈસમેં ઈઝાફા કર દિયા જાએ.

ચુનાંચે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને લોગોંકો ઝોહરકી નમાઝ પળ્હાઇ ફિર મિમ્બર પર તશરીફ લાકર પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન ફરમાઇ ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈંને ઈસ બાતકા ઈરાદા કર લિયા હૈ કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદકો ગિરાકર ઉસમેં ઈઝાફા કર દું ઔર મૈં ગવાહી દેતા હું કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો અલ્લાહકે લિયે મસ્જિદ બનાએગા, અલ્લાહ ઉસકે લિયે જન્નતમેં મહલ બનાએંગે ઔર યેહ કામ મુઝસે પેહલે એક બડી શખ્સિયત કર ભી ચુકી હૈ. હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મસ્જિદકો બળ્હાયા ભી થા ઔર ઉસે નયે સિરેસે બનાયા ભી થા ઔર મૈં ઈસ બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે એહલુર્રાય સહાબા (રદિ.) સે મશ્વરા કર ભી ચુકા હું. ઈન સબકા ઈસ પર ઈત્તિફાક હૈ કે મસ્જિદકો ગિરાકર નયે સિરેસે બનાયા જાએ ઔર ઉસમેં તૌસીઅ (લંબી ચૌડી) ભી કર દી જાએ. લોગોંને ઈસ બાતકો ખૂબ પસંદ ભી કિયા ઔર ઉસકે લિયે દુઆ ભી કી.

અગલે દિન સુબહકો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને કામ કરને વાલોંકો બુલાયા (ઔર ઉન્હેં કામમેં લગાયા) ઔર ખૂદ ભી ઈસ કામમેં લગે, હાલાંકે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) હમેશા રોઝા રખ્ખા કરતે થે ઔર રાતભર નમાઝ પળ્હા કરતે થે ઔર મસ્જિદસે

---

૧ અબૂ દાઉદ

બાહર નહીં જાયા કરતે થે ઔર આપને હુક્મ દિયા કે બતને નખ્લ મેં છના હુવા ચૂના તૈયાર કિયા જાએ.

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને રબીઉલ અવ્વલ સન ઉન્તીસ હિજરીમેં મસ્જિદકી તા'મીરકા કામ શુરૂ કિયા, જો મુહર્રમ સન તીસમેં ખત્મ હુવા. યૂં દસ મહીનેમેં કામ પૂરા હુવા.[1]

હઝરત જાબિર બિન ઉસામા જુહની (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને સહાબા (રદિ.) કે સાથ બાઝારમેં થે. મેરી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મુલાકાત હુઇ. મૈંને પૂછા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કહાં જાનેકા ઈરાદા ફરમા રહે હૈં ? લોગોં ને બતાયાકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હારી કૌમકે લિયે મસ્જિદકી જગહકી નિશાનદહી કરના ચાહતે હૈં. ચુનાંચે મૈં જબ વહાં પહોંચા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદકી જગહકી નિશાનદહી કર ચુકે થે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિબ્લેકી નિશાનીકે લિયે એક લકડી ઝમીનમેં ગાડી હુઇ થી.[2]

હઝરત ઉસ્માન બિન અતા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને બહોતસે શહેર ફત્હ કર લિયે તો ઉન શહેરોંકે ગવર્નરોંકો ખત લિખે. ચુનાંચે હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) બસરા કે ગવર્નર થે. ઉન્હેં ખતમેં યેહ લિખા કે સારે શહેરકે લિયે જુમ્અહકી નમાઝ કે લિયે એક જામેઅ મસ્જિદ બનાએં ઔર હર કબીલેકે લિયે અલગ અલગ મસ્જિદ બનાએં. (હર કબીલે વાલે પાંચોં નમાઝેં અપની મસ્જિદમેં પઢ્હા કરેં, લેકિન) જુમ્અહકે દિન સબ જામેઅ મસ્જિદમેં જાકર વહાં જુમ્અહ પઢ્હા કરેં.

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) કૂફા કે ગવર્નર થે. ઉન્હેં ભી હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યેહી લિખા. હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) મિસર કે ગવર્નર થે. ઉન્હેં ભી યેહી લિખા ઔર લશ્કરોંકે અમીરોં કો યેહ લિખા કે દેહાતમેં રિહાઇશ ન રખેં, બલકે શહેરોંમેં રહેં ઔર શહેરમેં એક હી મસ્જિદ બનાએં ઔર જૈસે કૂફા, બસરા ઔર મિસર વાલોંને મસ્જિદેં બનાઇ હૈં, ઉસી તરહ હર કબીલા વાલે અપની મસ્જિદ ન બનાએં. ચુનાંચે લોગ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઇસ ફરમાનકે પાબંદ થે.[3]

મસ્જિદોં કો પાક સાફ રખના

હઝરત ઉર્વહ બિન ઝુબૈર (રહ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી (રદિ.) સે યેહ નકલ કરતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં અપને

૧ વફાઉલ વફા, ૧-૩૫૫
૨ હૈસમી, ૨-૧૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૩
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯

મુહલ્લોંમેં મસ્જિદેં બનાને ઔર ઉન્હેં અચ્છી તરહ બનાને ઔર ઉન્હેં પાક રખનેકા હુક્મ દેતે થે.[૧]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઇસ બાતકા હુક્મ દિયા કે મુહલ્લોંમેં મસ્જિદેં બનાઇ જાએં ઔર ઉનકી સફાઇ કી જાએ ઔર ઉન્હેં મુઅત્તર (ખુશ્બૂદાર) કિયા જાએ.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક ઔરત મસ્જિદમેં સે કૂડા વગૈરહ ઉઠાયા કરતી થી. ફિર ઉસકા ઇન્તિકાલ હો ગયા ઔર ઉસકે દફન હોનેકી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખબર ન હુઇ. (જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પતા ચલા તો) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમમેં સે કોઇ મર જાયા કરે તો તુમ મુઝે ઉસકી ખબર દિયા કરો ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી જનાઝેકી નમાઝ પઢી ઔર ફરમાયા, મૈંને ઉસે જન્નતમેં દેખા કે વોહ મસ્જિદમેં સે કૂડા વગૈરહ ઉઠા રહી હૈ.[૩]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) હર જુમ્અહકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદ કો ખૂશ્બૂ કી ધૂની દિયા કરતે થે.[૪]

મસ્જિદોં કી તરફ પૈદલ ચલના

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક સાહબ મસ્જિદે નબવીસે ઇતના દૂર રેહતે થે કે મેરે ઇલ્મમેં ઔર કોઇ ઉનસે ઝિયાદા દૂર નહીં રેહતા થા, લેકિન વોહ હર નમાઝ મસ્જિદે નબવીમેં પઢતે થે. ઉનકી કોઇ નમાઝ નહીં જાતી થી. ઉનસે કિસીને કહા, ક્યા હી અચ્છા હોતા, અગર આપ કોઇ ગધા ખરીદ લેં ઔર અંધેરેમેં ઔર સખ્ત ગરમીમેં ઉસ પર સવાર હોકર (મસ્જિદે નબવી કો) આયા કરેં.

ઉન્હોંને કહા, મુઝે ઇસસે બિલકુલ ખુશી નહીં હોગી કે મેરા ઘર બિલકુલ મસ્જિદકે પેહલૂમેં હો. મૈં તો ચાહતા હું કે મેરા મસ્જિદકી તરફ પૈદલ ચલકર જાના ઔર અપને ઘર વાપસ આના (મેરે આ'માલનામેમેં) લિખા જાએ. ઇસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હારે આને જાનેકા સારા સવાબ લિખ દિયા હૈ.[૫]

૧ હૈસમી, ૨-૧૧
૨ મિશ્કાત, ૬૧
૩ હૈસમી, ૨-૧૦
૪ હૈસમી, ૨-૧૧
૫ અહમદ, મુસ્લિમ, દારમી

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક અન્સારીકા ઘર મદીનામેં (મસ્જિદે નબવીસે) સબસે ઝિયાદા દૂર થા, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ કી કોઈ નમાઝ ઉનસે ફૌત ન હોતી થી. મુઝે ઉન પર બડા તરસ આયા. ઈસ લિયે મૈંને ઉનસે કહા, અય ફલાં ! અગર તુમ ગધા ખરીદ લો તો સખ્ત ગરમીસે ભી ઔર ઝમીનકે કીડોં મકોડોંસે ભી હિફાઝત હો જાએગી.

ઉસ અન્સારીને કહા, અરે મિયાં ! ઝરા ગૌરસે સુનો, અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે તો યેહ ભી પસંદ નહીં કે મેરા ઘર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઘરકે બિલકુલ સાથ હો. મુઝે ઉનકી યેહ બાત બડી ગિરાં લગી ઔર મૈંને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતા દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં બુલાકર પૂછા તો ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ભી વહી બાત કેહ દી ઔર યેહ ભી બતાયા કે મુઝે દૂરસે મસ્જિદ પૈદલ આને જાનેમેં સવાબકી ઉમ્મીદ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, તુમ જિસ સવાબકી ઉમ્મીદ લગા રહે હો, વોહ તુમ્હેં ઝરૂર મિલેગા.

હુમૈદી કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ભી ફરમાયા કે યેહ જો કદમ ભી મસ્જિદકી તરફ ઉઠાતે હૈં, ઉસકે બદલેમેં ઉન્હેં એક દર્જા મિલતા હૈ.[૧]

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ પૈદલ ચલ રહા થા. હમ નમાઝકે લિયે (મસ્જિદ) જા રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ છોટે છોટે કદમ રખ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો કે મૈં ક્યૂં છોટે છોટે કદમ રખ રહા હું ? મૈંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝિયાદા જાનતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આદમી જબ તક નમાઝકી કોશિશમેં લગા રેહતા હૈ, વોહ નમાઝ હી મેં સમઝા જાતા હૈ.[૨]

દૂસરી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ઐસા ઈસ લિયે કર રહા હું તાકે નમાઝકી કોશિશમેં મેરે કદમ ઝિયાદા હો જાએં.

હઝરત સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર મૈં હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) કે સાથ (બસરા કે કરીબ) ઝાબિયા બસ્તીમેં ચલા જા રહા થા કે ઈતનેમેં ઉન્હોંને અઝાનકી આવાઝ સુની તો આવાઝ સુનતે હી છોટે છોટે કદમ રખને શુરૂ કર દિયે. યહાં તક કે મૈં (ઉનકે સાથ) મસ્જિદમેં દાખિલ હો ગયા. ફિર ફરમાયા, અય સાબિત ! ક્યા તુમ જાનતે હો કે મૈં ઈસ તરહ ક્યૂં ચલા ? મૈંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ

---

૧ મુસ્લિમ, ઈબ્ને માજા, અબૂ દાઉદ
૨ હૈસમી, ૨-૩૨

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝિયાદા જાનતે હૈં. હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, તાકે નમાઝકી તલાશમેં મેરે કદમ ઝિયાદા હો જાએં.[૧]

કબીલા બનૂ તૈમ કે એક સાહબ અપને વાલિદસે નકલ કરતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) મસ્જિદ જાનેકે લિયે ઘરસે નિકલે ઔર તેઝ તેઝ ચલને લગે તો કિસીને ઉનસે કહા, આપ તો ઈસ તરહ ચલનેસે મના કરતે હૈં ઔર ખૂદ ઈસ તરહ ચલ રહે હૈં? ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈં ચાહતા હું કે મુઝે નમાઝકા ઈબ્તિદાઈ કિનારા યા'ની તકબીરે ઊલા મિલ જાએ.[૨]

હઝરત સલમા બિન કુહૈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) તેઝીસે ચલ રહે થે. કિસીને ઉનસે ઈસકી વજહ પૂછી તો ફરમાયા, જિન ચીઝોંકી તરફ તુમ તેઝીસે ચલતે હો, ક્યા ઉનમેંસે નમાઝ ઈસકી સબસે ઝિયાદા હકદાર નહીં હૈ?[૩]

હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પઢ રહે થે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને પીછે લોગોંકા શોર સુના. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ પૂરી કર ચુકે તો ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા હુવા? ઉન લોગોંને કહા, હમ લોગ નમાઝકે લિયે તેઝીસે ચલકર આ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઐસા ન કરો, બલકે આરામસે ચલો ઔર જિતની નમાઝ મિલ જાએ, ઉસે પઢ લો ઔર જિતની રેહ જાએ, ઉસે કઝા કર લો.[૪]

મસ્જિદેં ક્યૂં બનાઈ ગઈં ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) ઉનમેં કૌનસે આ'માલ કરતે થે

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં એક દેહાતી આયા ઔર ખડે હોકર મસ્જિદમેં પેશાબ કરને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) ને કહા, અરે, અરે, ઠહેરો, ઠહેરો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે પેશાબસે ન રોકો. ઉસે છોડ દો. ચુનાંચે સહાબા (રદિ.) ને ઉસે છોડ દિયા ઔર ઉસને પેશાબ પૂરા કર લિયા.

---

૧ હૈસમી, ૨-૩૨
૨ તબરાની
૩ હૈસમી, ૨-૩૨
૪ હૈસમી, ૨-૩૧

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે બુલાકર ફરમાયા, ઈન મસ્જિદોંમેં પેશાબ યા ગંદગી વાલા કોઈ કામ કરના કિસી તરહ ઠીક નહીં હૈ. યેહ મસ્જિદેં તો અલ્લાહ કે ઝિક્ર, નમાઝ ઔર કુર્આન પઢનેકે લિયે બની હૈં યા જૈસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોંમેં સે એક આદમીકો હુક્મ દિયા. ઉસને પાનીકા ડોલ લાકર ઉસ પેશાબ પર બહા દિયા.[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) એક બાર ઘરસે બાહર આએ ઔર મસ્જિદમેં ગએ ઔર વહાં એક હલકા લગા હુવા થા. હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા, આપ લોગ યહાં ક્યૂં બૈઠે હુએ હૈં ? ઉન લોગોંને કહા, હમ બૈઠે હુએ અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે હૈં. હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને કહા, ક્યા અલ્લાહકી કસમ ! આપ લોગ સિર્ફ ઈસ વજહસે બૈઠે હૈં ? ઉન લોગોંને કહા, વાકઈ હમ સિર્ફ ઈસી વજહસે બૈઠે હૈં.

હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને કહા, મૈંને કિસી બદગુમાનીકી વજહસે તુમ લોગોંકો કસમ નહીં દી (બલકે ઈસ વજહસે કસમ દી, જો આગે હદીસમેં આ રહી હૈ.) ઔર કોઈ સહાબી ઐસા નહીં હૈ, જિસકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મેરે જૈસા ખાસ તઅલ્લુક હો ઔર વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસેં મુઝસે કમ બયાન કરતા હો (યા'ની મેરા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે તઅલ્લુક ભી ખાસ થા, લેકિન મેરી આદત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસેં બહોત કમ બયાન કરને કી હૈ. ફિર ભી ઈસ મૌકેકી એક હદીસ તુમ લોગોંકો સુના દેતા હું.)

એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં બાહરસે તશરીફ લાએ ઔર મસ્જિદમેં સહાબા કિરામ હલકા લગાએ હુએ બૈઠે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, આપ લોગ ક્યૂં બૈઠે હુએ હૈં ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા કે હમ બૈઠ કર અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે હૈં ઔર ઈસ બાત પર અલ્લાહકી તા'રીફ કર રહે હૈં કે ઉસને હમેં ઈસ્લામકી હિદાયત દી ઔર ઈસ્લામકી દૌલતસે હમેં નવાઝા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ! સિર્ફ ઈસી વજહસે બૈઠે હો ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહકી કસમ ! હમ સિર્ફ ઈસી વજહસે બૈઠે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને કિસી બદગુમાનીકી વજહસે તુમ્હેં કસમ નહીં દી, બલકે અભી જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ મેરે પાસ આએ થે ઔર યેહ ખબર સુના ગએ કે અલ્લાહ તઆલા તુમ લોગોંકી વજહસે ફરિશ્તોં પર ફખ્ર ફરમા રહે હૈં.[૨]

---

૧ મુસ્લિમ, ૧-૧૩૮, તહાવી, ૧-૮
૨ રિયાઝુસ્સાલિહીન, ૫૧૬, જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૪૯

હઝરત અબૂ વાકિદ હારિસ બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં તશરીફ ફરમા થે ઔર લોગ ભી આપકે સાથ થે કે ઇતનેમેં તીન આદમી આએ. ઉનમેં સે દો તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ ચલે ઔર એક ચલા ગયા. વોહ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જાકર ખડે હો ગએ. ઉનમેં સે એક કો હલકેમેં ખાલી જગહ નઝર આઇ. વોહ જાકર ઉસ જગહ બૈઠ ગયા ઔર દૂસરા લોગોંકે પીછે બૈઠ ગયા ઔર તીસરા પીઠ ફેરકર ચલા ગયા.

જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હલકેસે ફારિગ હુએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઇન તીન આદમીયોંકે બારેમેં ન બતાઉં ? એક ને તો અલ્લાહકે પાસ અપની જગહ બનાઇ, તો અલ્લાહને ઉસે (અપની રહમતમેં) જગહ દે દી ઔર દૂસરા શરમા ગયા, તો અલ્લાહને ભી ઉસકે સાથ હયાકા મા'મલા કિયા (અપની રહમતસે મહરૂમ ન ફરમાયા) ઔર તીસરેને (અલ્લાહસે) મુંહ ફેરા તો અલ્લાહને ભી ઉસસે મુંહ ફેર લિયા.[1]

હઝરત અબુલ કુમરા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હમ લોગ મસ્જિદમેં અલગ અલગ હલકોંમેં બૈઠે હુએ આપસમેં હદીસોંકા મુઝાકરા કર રહે થે કે ઇતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને એક હુજરેસે બાહર મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ ઔર તમામ લોગોં પર નઝર ડાલી ઔર ફિર કુર્આન વાલોંકે સાથ બૈઠ ગએ, (જો કુર્આન સીખ-સિખા રહે થે) ઔર ફરમાયા, મુઝે ઇસ મજ્લિસ (મેં બૈઠને) કા હુક્મ દિયા ગયા હૈ.[2]

હઝરત કુલૈબ બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને મસ્જિદમેં બહોત ઝિયાદા શોરકી આવાઝ સુની. લોગ કુર્આન પઢ પઢા રહે થે હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇન લોગોંકો ખુશખબરી હો. યેહી લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તમામ લોગોંસે ઝિયાદા મેહબૂબ થે.[3]

હઝરત કુલૈબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) કૂફા કી મસ્જિદમેં થે. ઉન્હોંને વહાં બહોત ઝિયાદા શોરકી આવાઝેં સુની. ઉન્હોંને પૂછા, યેહ લોગ કૌન હૈં ? સાથીયોંને બતાયા કે યેહ લોગ કુર્આન પઢ રહે હૈં ઔર એક દૂસરેસે કુર્આન સીખ રહે હૈં. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો, ઇન્હી લોગોંસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સબસે ઝિયાદા મુહબ્બત થી.[4]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) એક બાર મદીનાકે બાઝારસે ગુઝરે તો ખડે હોકર ઉંચી આવાઝસે કહા, અય બાઝાર વાલો ! તુમ લોગ કિતને ઝિયાદા આજિઝ હો ?

---

૧ રિયાઝુસ્સાલિહીન, ૫૧૫, જમઉલ ફવાઇદ, ૧-૨૧
૨ ઇસાબા, ૪-૧૬૦, ઇસ્તીઆબ, ૪-૧૦૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૯
૩ મજમા, ૭-૧૬૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૮
૪ મજમા, ૭-૧૬૨, હૈસમી, ૭-૧૬૬

બાઝાર વાલોંને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! ક્યા બાત હૈ ? ઉન્હોંને કહા, બાત યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મીરાસ તકસીમ હો રહી હૈ ઔર તુમ લોગ યહાં બૈઠે હો. તુમ લોગ જાકર ઉસમેં સે અપના હિસ્સા નહીં લે લેતે ? લોગોં ને પૂછા, કહાં તકસીમ હો રહી હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા, મસ્જિદ મેં.

ચુનાંચે વોહ બાઝાર વાલે સબ તેઝીસે મસ્જિદમેં ગએ ઔર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) વહાં ઠહેરે રહે. થોડી દેરમેં લોગ વાપસ આ ગએ તો હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા, તુમ્હેં ક્યા હુવા ? (કે જલ્દીસે વાપસ આ ગએ) ઉન્હોંને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! હમ મસ્જિદ ગએ થે. હમને અંદર જાકર દેખા તો હમેં વહાં કોઈ ચીઝ તકસીમ હોતી હુઈ નઝર ન આઈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા, ક્યા તુમને મસ્જિદમેં કોઈ આદમી નહીં દેખા, ઉન્હોંને કહા, હમને બહોતસે આદમી દેખે. કુછ લોગ નમાઝ પઢ રહે થે ઔર કુછ લોગ કુર્આન પઢ રહે થે ઔર કુછ લોગ હરામ ઔર હલાલકા મુઝાકરા કર રહે થે. ઉનસે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારા ભલા હો. મસ્જિદકે યેહી આ'માલ તો હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મીરાસ હૈં.[૧]

હઝરત ઈબ્ને મુઆવિયહ કિન્દી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુલ્કે શામ મેં, મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉન્હોંને મુઝસે લોગોંકે બારેમેં પૂછા કે શાયદ ઐસા હોતા હોગા કે આદમી બિદકે હુએ ઊંટકી તરહ મસ્જિદમેં આતા હોગા. અગર ઉસે અપની કૌમકી મજિલસ નઝર આતી હોગી ઔર જાન પેહચાન વાલે લોગ નઝર આતે હોંગે તો ઉનકે પાસ બૈઠ જાતા હોગા, વરના નહીં.

મૈંને કહા, નહીં. ઐસે નહીં હૈ. બલકે મુખ્તાલિફ મજિલસેં મસ્જિદમેં હોતી હૈં (ઔર હર મજિલસમેં મુખ્તાલિફ કૌમોંકે લોગ હોતે હૈં) ઔર લોગ ઉનમેં બૈઠ કર ખૈરકે આ'માલ સીખતે હૈં ઔર ઉનકે બારેમેં મુઝાકરા કરતે હૈં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તક તુમ ઐસે રહોગે, ખૈર પર રહોગે.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હમ લોગ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ થે કે ઈતને મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, આઓ યહૂદીયોં કે પાસ ચલેં. ચુનાંચે (આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સહાબા (રદિ.) કો લેકર ઉનકે પાસ ગએ ઔર) ઉનસે ફરમાયા, ઈસ્લામ લે આઓ, સલામતી પાઓગે. ઉન યહૂદીયોંને કહા, આપને (અલ્લાહકા પૈગામ) પહોંચા દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ભી યેહી ચાહતા હું, લેકિન ફિર ભી તુમ લોગ ઈસ્લામ લે આઓ, સલામતી મેં રહોગે.

---

૧ તરગીબ, ૧-૬૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૯

ઉન્હોંને ફિર કહા, આપને પૈગામ પહોંચા દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ભી યેહી ચાહતા હું, લેકિન ફિર ભી તુમ લોગ ઈસ્લામ લે આઓ, સલામતીમેં રહોગે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અચ્છી તરહ સમઝ લો, ઝમીન અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હૈ. અબ મૈં તુમ્હેં ઈસ ઝમીનસે જિલાવતન (દેશનિકાલ) કરના ચાહતા હું. ઈસ લિયે તુમમેંસે જિસકી જો ચીઝ બિક સકતી હૈ, વોહ ઉસે બેચ દે, વરના અચ્છી તરહ સમઝ લો, યેહ ઝમીન અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હૈ.[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે ખંદક કે દિન હઝરત સઅદ (રદિ.) ઝખ્મી હુએ. ઉનકો કુરૈશકે હિબ્બાન બિન અરિકા નામી કાફિરને તીર મારા થા, જો ઉનકે બાઝૂકી અકહલ નામકી રગ મેં લગા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે મસ્જિદમેં ખૈમા લગવાયા થા, તાકે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ રહેં ઔર ઉનકી ઈયાદતકે લિયે બાર બાર જાનેમેં આસાની રહે.

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહું અલૈહિ વ સલ્લમ ગઝવએ ખંદક સે વાપસ આએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હથિયાર રખ દિયે ઔર ગુસલ ફરમાયા. ફિર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ અપને સરસે ગુબાર ઝાડતે હુએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, આપને તો હથિયાર રખ દિયે, લેકિન અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને તો અભી નહીં રખ્ખે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકી તરફ તશરીફ લે ચલેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, કહાં ? તો જવાબમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને બનૂ કુરૈઝા કી તરફ ઈશારા કિયા. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસ તશરીફ લે ગએ તો વોહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફૈસલે પર રઝામંદ હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકા ફૈસલા હઝરત સઅદ (રદિ.) કે ઝિમ્મે લગા દિયા તો હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા કે ઈનકે બારેમેં મેરા ફૈસલા યેહ હૈ કે ઈનમેં સે જો લડનેકે કાબિલ હૈ, ઉનકો કત્લ કર દિયા જાએ ઔર ઉનકી ઔરતોં ઔર બચ્ચોંકો કૈદી બના લિયા જાએ ઔર ઉનકે સારે માલકો (મુસલમાનોંમેં ગનીમતકે માલકે તૌર પર) તકસીમ કર દિયા જાએ.

હઝરત હિશામ રાવી કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદને મુઝે હઝરત આઈશા (રદિ.) કી તરફસે નક્લ કરતે હુએ યેહ બતાયા કે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! તુઝે મા'લૂમ હૈ કે મુઝે ઈસ કૌમસે જિહાદ કરનેસે કિસી ઔરસે જિહાદ કરના ઝિયાદા મેહબૂબ નહીં હૈ, જિસ કૌમને તેરે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઝુઠલાયા ઔર ઉન્હેં (ઉનકે વતન મક્કાસે) નિકાલા. (ઈસસે મુરાદ કબીલા કુરૈશ હૈ)

૧ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૪૪

અય અલ્લાહ ! અબ મેરા ખયાલ તો યેહ હૈ કે તૂને હમારે ઔર ઈસ કૌમકે દરમ્યાન જંગ ખત્મ કર દી હૈ યા'ની ઈસ ગઝવ્એ ખંદક કે બા'દ અબ ઉનસે જંગ નહીં હોગી, લેકિન અગર કુરૈશસે કોઈ જંગ અભી હોને વાલી હૈ, તો ફિર મુઝે ઉનકે લિયે ઝિંદા રખ, તાકે તેરી રઝાકે ખાતિર મૈં ઉનસે લડું ઔર અગર તૂને ઉનસે લડાઈ ખત્મ કર દી હૈ તો મેરી ઈસ રગકે ઝખ્મકો જારી કર ઔર ઉસીસે મુઝે મૌત નસીબ ફરમા.

ચુનાંચે ઉનકે સીનેકે ઝખ્મસે ફિર ખૂન બેહને લગા ઔર મસ્જિદમેં બનૂ ગિફાર કા ભી એક ખૈમા લગા હુવા થા. યેહ ખૂન બેહકર ઉનકે ખૈમે તક પહોંચ ગયા. જિસસે વોહ લોગ ઘભરા ગએ તો ઉસ ખૈમે વાલોંને કહા, અય ખૈમે વાલો ! યેહ ખૂન ક્યા હૈ, જો તુમ્હારી તરફસે હમારી તરફ આ રહા હૈ ? જાકર દેખા તો હઝરત સઅદ કે ઝખ્મમેં સે ખૂન બેહ રહા થા. જિસસે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[૧]

હઝરત યઝીદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન કુસૈત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એહલે સુફ્ફા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે વોહ સહાબી થે, જિનકા (મદીનામેં) કોઈ ઘર નહીં થા, ઈસ લિયે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં મસ્જિદમેં સોયા કરતે થે ઔર દિનભર ઉસીમેં રેહતે થે. ઉનકા મસ્જિદકે અલાવા ઔર કોઈ ઠિકાના ન થા.

રાતકો જબ ખાનેકા વક્ત આતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં બુલાકર અપને સહાબામેં તકસીમ કર દેતે. ફિર ભી ઉનમેં સે કુછ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રાતકા ખાના ખાતે. યેહ સિલસિલા યૂંહી ચલતા રહા, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલાને વુસ્અત અતા ફરમા દી.[૨]

હઝરત અસ્મા બિન્તે યઝીદ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હઝરત અબૂઝર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત કિયા કરતે થે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતસે ફારિગ હોતે તો જાકર મસ્જિદમેં ઠહેર જાતે ઔર યેહ મસ્જિદ હી ઉનકા ઘર થા. ઉસીમેં લેટા કરતે થે.

એક રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદ મેં તશરીફ લે ગએ તો હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કો મસ્જિદમેં ઝમીન પર લેટા હુવા પાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં પાંવ મુબારકસે ઝરા હિલાયા. વોહ ઉઠકર સીધે બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં (મસ્જિદમેં) સોતે હુએ નહીં દેખ રહા હું ? હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ફિર મૈં કહાં સોઉં ? ક્યા મેરા મસ્જિદકે અલાવા કોઈ ઔર ઘર હૈ ? આગે હદીસ ખિલાફતકે મઆમલેમેં ઝિક્ર કી.[૩]

---

૧ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૫૨
૨ તબકાત, ૨-૨૦
૩ હૈસમી, ૨-૨૨

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત કિયા કરતે થે ઔર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતસે ફારિગ હો જાતે તો આકર મસ્જિદમેં લેટ જાતે.[૧]

અલ્લાહકે રાસ્તેકે મેહમાનોંકી મેહમાનીકે બાબમેં મસ્જિદમેં સોનેકે બારેમેં હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ઔર દૂસરે સહાબા (રદિ.) કે કિસ્સે ગુઝર ચુકે હૈં. હઝરત હસન (રદિ.) સે મસ્જિદમેં દોપહરકો આરામ કરનેકે બારેમેં પૂછા ગયા તો ફરમાયા, મૈંને હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કો ખિલાફતકે ઝમાનેમેં મસ્જિદમેં દોપહરમેં આરામ કરતે હુએ દેખા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ કુછ નૌજવાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં મસ્જિદમેં રાતકો સોયા કરતે થે.[૩] હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ જુમ્અહકી નમાઝ પઢકર વાપસ આતે ઔર ફિર દોપહરકો આરામ કિયા કરતે.[૪] હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ કોઇ આદમી મસ્જિદમેં ઝિયાદા દેર તક બૈઠે તો ઉસકે લિયે કમર સીધી કરનેકે લિયે લેટનેમેં કોઇ હરજ નહીં હૈ, ક્યૂંકે ઈસ તરહ લેટનેસે ઉસકા દિલ નહીં ઉકતાએગા.[૫]

હઝરત ખલીદ અબૂ ઈસ્હાક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે મસ્જિદમેં સોનેકે બારેમેં પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, અગર તુમ નમાઝ ઔર તવાફકી વજહસે સોના ચાહતે હો તો ફિર કોઇ હરજ નહીં.[૬]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ કિસી રાતકો તેઝ હવા ઔર આંધી ચલા કરતી, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઘભરા કર એકદમ મસ્જિદમેં તશરીફ લે જાતે ઔર આંધી ખત્મ હોને તક વહાં હી રહા કરતે ઔર જબ આસમાનમેં સૂરજ ગરહન યા ચાંદ ગરહન હોતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઘભરાકર નમાઝ પઢનેકી જગહ યા ઈદગાહ તશરીફ લે જાતે.[૭]

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં કે યઅલા બિન ઉમૈયા (રદિ.) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સોહબત હાસિલ થી. વોહ જબ થોડી દેરકે લિયે ભી મસ્જિદમેં બૈઠા કરતે, તો એ'તિકાફકી નિય્યત કર લિયા કરતે.[૮]

---

૧ તબરાની, હૈસમી
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૧
૩ ઈબ્ને અબી શૈબા
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૧
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૯૪
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૧
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૯
૮ હુલ્યા, ૩-૩૦૨

હઝરત અતિય્યા બિન સુફયાન બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કબીલા સકીફ કા વફદ રમઝાનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા. તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે મસ્જિદમેં ખૈમા લગવાયા. ફિર જબ વોહ મુસલમાન હો ગએ તો ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રોઝે રખને શુરૂ કર દિયે.[1]

હઝરત ઉસ્માન બિન અબીલ આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કબીલા સકીફ કા વફદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં મસ્જિદ મેં ઠહેરાયા, તાકે ઉસસે ઉનકે દિલ ઝિયાદા નરમ હોં. ઈસસે આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી, જૈસે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ દઅવતકે બાબમેં કબીલા સકીફ કે ઈસ્લામ લાનેકે કિસ્સેમેં ગુઝર ચુકા હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મસ્જિદમેં ભૂના હુવા ગોશ્ત ખાયા. ફિર નમાઝ ખડી હો ગઈ તો હમને સિર્ફ કંકરીયોંસે હાથ પૂંછે (ઔર કુછ નહીં કિયા ઔર નમાઝમેં શામિલ હો ગએ.)[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મસ્જિદે ફઝીખ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ફઝીખ લાયા ગયા, જિસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નોશ ફરમાયા. ઈસ વજહસે ઉસ મસ્જિદકા નામ મસ્જિદે ફઝીખ પડ ગયા. ફઝીખ નીમ પુખ્તા ખજૂરકે શરબતકો કહા જાતા હૈ.[3]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મસ્જિદે ફઝીખમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં નીમ પુખ્તા ખજૂરકે શરબત ફઝીખકે મટકે લાએ ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ શરબતકો નોશ ફરમાયા ઔર ઈસી વજહસે ઉસકા નામ મસ્જિદે ફઝીખ રખ્ખા ગયા.[4]

ઔર ઈસસે પેહલે મસ્જિદમેં અલગ અલગ આ'માલકે કિસ્સે ગુઝર ચુકે હૈં.

માલ ખર્ચ કરનેકે બાબમેં ખાના ઔર માલ તકસીમ કરનેકે કિસ્સે ઔર બૈઅતકે બાબમેં મસ્જિદમેં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી બૈઅતકા કિસ્સા ઔર સહાબાકે આપસી ઈત્તિહાદ ઔર ઈત્તિફાકે રાયકે બાબમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી બૈઅતકા કિસ્સા ઔર અલ્લાહકી તરફ દઅવત દેનેકે બાબમેં હઝરત ઝમામ (રદિ.) કો મસ્જિદમેં દઅવત દેને ઔર ઉનકે ઈસ્લામ લાનેકા કિસ્સા ઔર મસ્જિદમેં હઝરત કઅબ બિન ઝુહૈર (રદિ.) કે ઈસ્લામ લાને ઔર મશહૂર કસીદા પઢનેકા કિસ્સા ઔર સહાબા (રદિ.) કે આપસી

---

૧ હૈસમી, ૨-૨૮
૨ હૈસમી, ૨-૨૧
૩ અહમદ
૪ અબી યઅલા, હૈસમી

ઈત્તિહાદ ઔર ઈત્તિફાકે રાયકે બાબમેં મસ્જિદમેં એહલે શૂરાકે મશ્વરેકે લિયે બૈઠનેકા કિસ્સા ઔર માલ ખર્ચ કરનેકે બાબમેં સુબહકે વક્ત સહાબા (રદિ.) કા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ બૈઠનેકા કિસ્સા ઔર દુનિયાકી વુસ્અત ઔર કસરતસે ડરનેકે બાબમેં મસ્જિદમેં નમાઝોંકે બા'દ લોગોંકી ઝરૂરતકે લિયે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે બૈઠનેકા કિસ્સા ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મઝબૂતીસે પકડ લેનેકે બાબમેં મસ્જિદમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર દૂસરે સહાબા (રદિ.) કે રોનેકા કિસ્સા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) કિન બાતોં કો મસ્જિદ મેં અચ્છા નહીં સમઝતે થે

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) કે એક ગુલામ ફરમાતે હૈં કે એક બાર મૈં આપ (અપને આકા હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.)) કે સાથ થા. વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જા રહે થે. ઈતનેમેં હમ લોગ મસ્જિદમેં દાખિલ હો ગએ તો હમને દેખા કે મસ્જિદકે બીચમેં એક આદમી પીઠ ઔર ટાંગોંકો કપડે બાંધ કર બૈઠે હૈં ઔર દોનોં હાથોંકી ઉંગલીયાં એક દૂસરેમેં ડાલ રખી હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ઈશારેસે સમઝાનેકી કોશિશ કી, લેકિન વોહ ન સમઝ સકા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત સઈદ (રદિ.) કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા કે જબ તુમમેં સે કોઈ મસ્જિદમેં હો તો, અપની ઉંગલીયાં હરગિઝ એક દૂસરેમેં ન ડાલે, ક્યૂંકે યેહ શૈતાની હરકત હૈ ઔર જબ તુમમેં સે કોઈ આદમી મસ્જિદમેં હોતા હૈ તો વોહ મસ્જિદસે બાહર જાને તક નમાઝ હી મેં સમઝા જાતા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખૈબર ફત્હ કર ચુકે તો લોગ લેહસન પર ટૂટ પડે ઔર ઉસે ખૂબ ખાને લગે. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો યેહ બદબૂદાર સબ્ઝી ખાએ, વોહ હરગિઝ હમારી મસ્જિદકે કરીબ ન આએ.[૨]

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જુમ્અહ કા ખુત્બા દે રહે થે. ઉન્હોંને ખુત્બેમેં ફરમાયા, ફિર અય લોગો ! તુમ યેહ દો બદબૂદાર ચીઝેં પ્યાઝ ઔર લેહસન ખાતે હો, હાલાંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા હૈ કે જબ હુઝૂર

૧ હૈસમી, ૨-૨૫
૨ હૈસમી, ૨-૧૭

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં કિસીસે ઇન દોનોંકી બૂ મેહસૂસ હોતી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર ઉસે બકીઅ કી તરફ નિકાલ દિયા જાતા. ઈસ લિયે જો ઇન્હેં ખાના ચાહતે હૈં, વોહ ઇન્હેં પકાકર ઇનકી બૂ ખત્મ કર લે.[૧]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાન ફરમા રહે થે કે બયાનકે દૌરાન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મસ્જિદકે સામને વાલી દીવાર પર ખંકાર (બલગમ) પડા હુવા દેખા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો લોગોં પર બડા ગુસ્સા આયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે ખુરચા ઔર ઝઅફરાન મંગાકર ઉસ જગહ મલ દિયા ઔર ફરમાયા, જબ તુમમેં સે કોઇ આદમી નમાઝ પઢતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકે ચેહરેકે સામને હોતે હૈં. ચુનાંચે ઉસકો અપને ચેહરેકે સામને થૂકના નહીં ચાહિયે.[૨]

હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગુસ્સેસે લોગોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર ફરમાયા, ક્યા તુમમેં સે કોઇ યેહ બાત પસંદ કરતા હૈ કે કોઇ આદમી ઉસકે સામને ઉસકે ચેહરે પર થૂક દે ? તુમમેં સે કોઇ આદમી જબ નમાઝમેં ખડા હોતા હૈ તો વોહ અપને રબકે સામને હોતા હૈ ઔર ફરિશ્તા ઉસકે દાઇં તરફ હોતા હૈ, ઇસ લિયે ઉસે ન અપને સામને થૂકના ચાહિયે ઔર ન દાઇં તરફ.[૩]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જૈસે ગોશતકા ટુકડા યા ખાલ આગમેં સુકડ જાતી હૈ, ઐસે હી ખંકાર મસ્જિદમેં ફેંકનેસે મસ્જિદ સુકડ જાતી હૈ, (યા'ની યેહ કામ મસ્જિદકો બહોત બુરા લગતા હૈ, યેહ મસ્જિદકે અદબકે ખિલાફ હૈ.)[૪]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત બન્ના જુહની (રદિ.) ને ઉન્હેં બતાયા કે મસ્જિદમેં લોગોં પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુઝર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે વોહ નંગી તલવાર એક દૂસરેકો દે રહે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ઐસા કરે, ઉસ પર અલ્લાહ લઅનત ફરમાએ. ક્યા મૈંને તુમ્હેં ઇસસે રોકા નહીં ? જબ તુમમેં સે કિસીને નંગી તલવાર પકડી હુઇ હો ઔર વોહ ઉસે અપને સાથીકો દેના ચાહે તો ઉસે ચાહિયે કે વોહ તલવારકો મયાનમેં ડાલકર ઉસે દે.[૫]

હઝરત સુલયમાન બિન મૂસા (રહ.) કેહતે હૈં, કિસી આદમીને હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે મસ્જિદમેં તલવાર નંગી કરનેકે બારે મેં પૂછા, તો ઉન્હોંને

૧ તરગીબ, ૧-૧૮૮
૨ બુખારી, મુસ્લિમ, અબૂ દાઉદ
૩ તરગીબ, ૧-૧૬૩
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૦
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૨

ફરમાયા, હમ ઇસે અચ્છા નહીં સમઝતે થે. એક આદમી મસ્જિદમેં તીર સદકા કિયા કરતા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે હુક્મ દિયા કે વોહ જબ ભી મસ્જિદમેં તીર લેકર ગુઝરે તો વોહ તીરોંકે ફલોંકો અચ્છી તરહસે પકડ કર ગુઝરે.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ મસ્જિદમેં હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) કે પાસ થે તો એક આદમીને અપના તીર પલટા. હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ને કહા, ક્યા ઉસે મા'લૂમ નહીં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મસ્જિદમેં હથિયાર ઉલટને પુલટનેસે મના ફરમાયા હૈ.[૨]

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને મસ્જિદમેં ગુમશુદા જાનવરકા એ'લાન કિયા ઔર યેહ કહા, કૌન હૈ વોહ (જિસને સુર્ખ ઊંટ દેખા હો ? ઔર વોહ ઉસકે માલિક કો) સુર્ખ ઊંટ દેનેકે લિયે બુલા રહા હો ? ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હેં તુમ્હારા ઊંટ ન મિલે. મસ્જિદેં તો જિન કામોંકે લિયે બનાઇ ગઇ હૈં, બસ, ઉન્હીંકે લિયે ઇસ્તે'માલ હોની ચાહિયે. (ઔર ગુમશુદા ચીઝકા એ'લાન ઇન કામોંમેં સે નહીં હૈ.)[૩]

હઝરત ઇબ્ને સીરીન (રહ.) યા કોઇ ઔર સાહબ બયાન કરતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને મસ્જિદમેં એક આદમીકો ગુમશુદા ચીઝકા એ'લાન કરતે હુએ સુના તો હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ઉસે ડાંટકર ખામોશ કર દિયા ઔર ફરમાયા, હમકો ઇસસે રોકા ગયા હૈ.[૪]

હઝરત ઇબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને એક આદમીકો મસ્જિદમેં અપની ગુમશુદા ચીઝકા એ'લાન કરતે હુએ સુના તો હઝરત ઉબય (રદિ.) ઉસ પર નારાઝ હુએ. ઉસ આદમીને કહા, અય અબુલ મુન્ઝિર ! આપ તો ઐસી સખ્ત બાત નહીં કિયા કરતે થે ? તો ફરમાયા કે (મસ્જિદમેં ગુમશુદા ચીઝકા એ'લાન કરને વાલે પર) ઐસે હી (ગુસ્સા) કરનેકા હમેં હુક્મ દિયા ગયા હૈ.[૫]

હઝરત સાઇબ બિન યઝીદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર મૈં મસ્જિદમેં સોયા હુવા થા. કિસીને મુઝે કંકરી મારી (જિસસે મેરી આંખ ખુલ ગઇ) તો મૈંને દેખા કે વોહ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા, જાઓ ઔર ઉન દોનોંકો મેરે પાસ લે આઓ. ચુનાંચે મૈં ઉન દોનોં કો હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ લે આયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, તુમ દોનોં કૌન હો ? ઉન્હોંને કહા, હમ તાઇફ કે હૈં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ દોનોં ઇસ શહેરકે હોતે તો મૈં તુમ્હેં દર્દનાક સઝા

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૨
૨ ઔસત, ૨-૨૬
૩ તરગીબ, ૧-૧૬૭
૪ તરગીબ, ૧-૧૬૭
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૦

દેતા. તુમ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદમેં આવાઝ બુલંદ કર રહે હો ?[૧]

હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને એક આદમીકી (ઉંચી) આવાઝ મસ્જિદમેં સુની તો ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો કે તુમ કહાં હો ? ક્યા તુમ જાનતે હો કે તુમ કહાં હો ? ઔર આવાઝ ઉંચી કરને પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યૂં નાગવારી ઝાહિર ફરમાઈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) જબ ભી મસ્જિદ તશરીફ લે જાતે તો ઉંચી આવાઝસે યેહ એ'લાન ફરમાતે કે મસ્જિદમેં શોર કરનેસે બચો.

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉંચી આવાઝસે ફરમાતે, મસ્જિદમેં બેકાર બાતોંસે બચો.[૩]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મસ્જિદમેં શોર કરનેસે મના ફરમાયા ઔર ફરમાયા, હમારી ઈસ મસ્જિદમેં આવાઝ બુલંદ ન કી જાએ.[૪]

હઝરત સાલિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મસ્જિદકે સાથ એક ચબૂતરા બનાયા, જિસકા નામ બુતૈહા રખ્ખા ઔર ફરમાતે થે કે જો આદમી શોર કરના ચાહે યા શઅર પઢના ચાહે યા આવાઝ બુલંદ કરના ચાહે, ઉસે ચાહિયે કે વોહ (મસ્જિદસે) બાહર ઉસ ચબૂતરે પર ચલા જાએ.[૫]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે કિસી જુર્મમેં પકડ કર એક આદમીકો હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ લાયા ગયા. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ દોનોં ઈસે મસ્જિદસે બાહર લે જાઓ ઔર વહાં ઈસે મારો.[૬]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફજરકી અઝાન ઔર ઈકામતકે દરમ્યાની વક્તમેં કુછ લોગોંકો મસ્જિદકી કિબ્લા વાલી દીવારકે સાથ કમર લગા કર બૈઠે હુએ દેખા તો ફરમાયા, તુમ લોગ ફરિશ્તોં ઔર ઉનકી નમાઝકે દરમ્યાન હાઈલ ન હોઓ.[૭]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન આમિર અલ હાની (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત હાબિસ બિન સઅદ તાઈ (રદિ.) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સોહબતકા શર્ફ હાસિલ થા. એક બાર વોહ સેહરીકે વક્ત મસ્જિદમેં ગએ તો ઉન્હોંને દેખા કે કુછ લોગ

---

૧ બુખારી, બૈહકી
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯
૩ અબ્દુર્રઝ્ઝાક, ઈબ્ને અબી શૈબા, બૈહકી
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૦
૭ હૈસમી, ૨-૨૩

મસ્જિદકે અગલે હિસ્સેમેં નમાઝ પળ્હ રહે હૈં. ફરમાયા, કા'બાકે રબકી કસમ ! યેહ લોગ તો રિયાકાર હૈં. ઈન્હેં ડરાઓ. જો ઈન્હેં ડરાએગા, વોહ અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅત કરનેવાલા ગિના જાએગા. ચુનાંચે કુછ લોગ ઉનકે પાસ ગએ ઔર ઉન્હેં બાહર નિકાલ દિયા, તો હઝરત હાબિસ (રદિ.) ને ફરમાયા કે ફરિશ્તે સેહરીકે વક્ત મસ્જિદકે અગલે હિસ્સેમેં નમાઝ પળ્હતે હૈં.[1]

હઝરત મુર્રહ હમદાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને અપને દિલમેં સોચા કે મૈં કૂફા કી મસ્જિદકે હર સુતૂનકે પીછે દો રકઅત નમાઝ પળ્હુંગા. મૈં નમાઝ પળ્હ રહા થા કે ઈતનેમેં હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) મસ્જિદમેં આ ગએ. મૈં અપની યેહ બાત ઉનકો બતાને ગયા તો એક આદમી મુઝસે પેહલે ઉનકે પાસ ચલા ગયા ઔર મૈં જો કુછ કર રહા થા, વોહ ઉસ આદમીને ઉનકો બતા દિયા. ઈસ પર હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર ઉસકો યેહ મા'લૂમ હોતા, અલ્લાહ તઆલા સબસે કરીબી સુતૂનકે પાસ ભી હૈં તો નમાઝ પૂરી હોને તક ઉસ સુતૂનસે આગે ન બળ્હતા. (યા'ની મસ્જિદકે હર સુતૂનકે પાસ નમાઝકા પળ્હના કોઈ ખાસ સવાબકા કામ નહીં હૈ. સવાબમેં નમાઝકે સારે સુતૂન બરાબર હૈં.)[2]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) કા અઝાન કા એહતિમામ કરના

હઝરત અબૂ ઉમૈર બિન અનસ (રહ.) અપને અન્સારી ચચોંસે નકલ કરતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝકે બારેમેં બડા ફિક્ર હુવા કે ઈસકે લિયે લોગોં કો કૈસે જમા કરેં. કિસીને તજવીઝ પેશ કી કે નમાઝકા વક્ત શુરૂ હોને પર એક ઝંડા ખડા કર દિયા જાએ. લોગ જબ ઝંડેકો દેખા કરેંગે તો એક દૂસરેકો બતા દિયા કરેંગે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ રાય પસંદ ન આઈ. ફિર કિસીને યહૂદીયોંકે બ્યૂગલકા તઝકેરા કિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ભી પસંદ ન આયા ઔર ફરમાયા, યેહ તો યહૂદીયોંકા કામ હૈ. ફિર કિસીને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઘંટે કા ઝિક્ર કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તો ઈસાઈયોંકા કામ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિયાદા ફિક્ર કી વજહસે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝૈદ (રદિ.) કો બહોત ઝિયાદા ફિક્ર હો ગયા.

૧ હૈસમી, ૨-૧૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૨, ઈબ્ને સઅદ, ૭-૪૩૧
૨ હૈસમી, ૨-૧૬

વોહ જબ ઘર ગએ તો ઉન્હેં ખ્વાબમેં અઝાન દિખાઈ ગઈ. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝકી ખબર દેનેકે બારેમેં ફિક્ર હુવા. જબ નમાઝકા વક્ત આતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કિસી આદમીકો ઉપર ચઢ્હા દેતે, જો હાથસે ઈશારા કરતા. જો ઈશારા દેખ લેતા વોહ આ જાતા ઔર ન દેખતા, ઉસે નમાઝકા પતા ન ચલતા. ઈસકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બહોત ઝિયાદા ફિક્ર થા. કુછ સહાબાને આપકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! અગર આપ (નમાઝકે વક્ત) ઘંટા બજાનેકા હુક્મ દે દેં તો અચ્છા હૈ.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તો ઈસાઈયોંકા કામ હૈ. ફિર ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બ્યૂગલ બજાનેકા હુક્મ દે દેં તો અચ્છા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તો યહૂદીયોંકા કામ હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈં અપને ઘર વાપસ ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસ બારેમેં ફિક્રમંદ દેખનેકી વજહસે મૈં બહોત પરેશાન થા. રાતકો ફજરસે પેહલે મુઝે કુછ નીંદ આ ગઈ. મૈં નીંદ ઔર જાગનેકી દરમ્યાની હાલતમેં થા. મૈંને એક આદમીકો દેખા, જિસને દો હરે કપડે પેહને હુએ થે. વોહ મસ્જિદકી છત પર ખડા હુવા ઔર દોનોં કાનોંમેં ઉંગલીયાં ડાલકર અઝાન દેને લગા.[2]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં નમાકા વક્ત આતા તો એક આદમી રાસ્તેમેં તેઝ તેઝ ચલતા હુવા જાતા ઔર એ'લાન કરતા 'અસ્સલાત, અસ્સલાત' (નમાઝ, નમાઝ) યેહ કામ લોગોંકો મુશ્કિલ લગા તો ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અગર હમ એક ઘંટા બના લેં, આગે બાકી હદીસ ઝિક્ર કી.[3]

હઝરત નાફેઅ બિન જુબૈર, હઝરત ઉર્વહ, હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ ઔર હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં અઝાનકા હુક્મ મિલનેસે પેહલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા એક એ'લાનચી યેહ એ'લાન કરતા, 'અસ્સલાતુ જામિઅહ' (નમાઝકા વક્ત હો ગયા, સબ જમા હો જાએં) જબ કિબ્લા (બૈતુલ મુકદસસે) કા'બાકી તરફ તબદીલ હુવા તો અઝાનકા હુક્મ આ ગયા. ઈસકી સૂરત યેહ હુઈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝકે વક્તકી ઈત્તિલાઅ દેનેકા બહોત ફિક્ર થા.

નમાઝકે લિયે લોગોંકો જમા કરનેકે લિયે સહાબા (રદિ.) ને બહોત સી ચીઝોંકા ઝિક્ર કિયા. કિસીને બ્યૂગલકા નામ લિયા ઔર કિસીને ઘંટેકા, આગે બાકી

---

૧ અબૂ દાઊદ
૨ અબૂ શૈખ
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૩, ૨૬૫

હદીસ ઝિક્ર કી ઔર ઉસકે આખિરમેં યેહ હૈ કે અઝાનકા હુક્મ મિલ ગયા ઔર 'અસ્સલાતુ જામિઅહ' કા એ'લાન ઈસ મકસદકે લિયે રેહ ગયા કે લોગોંકો જમા કરકે ઉન્હેં કિસી ખાસ વાકિઆ, કિસી ફત્હ વગૈરહકી ઈત્તિલાઅ કર દી જાતી યા ઉન્હેં કોઈ નયા હુક્મ બતા દિયા જાતા ઔર અસ્સલાતુ જામિઅહકે ઝરીએ ઈસ મકસદકે લિયે જમા કરનેકે લિયે એ'લાન કિયા જાતા, ચાહે વોહ વક્ત નમાઝકા ન હોતા.[૧]

હઝરત સઅદ કરઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિસ વક્ત ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા'બા તશરીફ લાતે તો હઝરત બિલાલ (રદિ.) અઝાન દેતે, તાકે લોગોંકો પતા ચલ જાએ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ હૈં ઔર લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જમા હો જાએં. ચુનાંચે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ. હઝરત બિલાલ (રદિ.) આપકે સાથ નહીં થે, તો હબ્શી લોગ એક દૂસરેકો દેખને લગે. મૈંને એક દરખ્ત પર ચળ્હ કર અઝાન દી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય સઅદ ! તુમને ઐસા ક્યૂં કિયા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, મૈંને દેખા કે આપકે સાથ થોડેસે લોગ હૈં ઔર હઝરત બિલાલ (રદિ.) સાથ નહીં હૈં ઔર મૈંને દેખા કે યેહ હબ્શી લોગ એક દૂસરેકો દેખ રહે હૈં ઔર ફિર આપકો ભી દેખ રહે હૈં. ઈસ લિયે મુઝે ઈનકી તરફસે આપ પર હમલેકા ખતરા હુવા. ઈસ લિયે મૈંને અઝાન દી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને ઠીક કિયા. જબ તુમ મેરે સાથ બિલાલ (રદિ.) કો ન દેખો તો અઝાન દે દિયા કરો. ચુનાંચે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિંદગીમેં તીન બાર અઝાન દી.[૨]

હઝરત અબુલ વક્કાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન અઝાન દેને વાલોંકા (અજ્રો સવાબમેં સે) હિસ્સા જિહાદ કરને વાલોંકે હિસ્સે જૈસા હોગા ઔર મુઅઝ્ઝિન અઝાન ઔર ઈકામતકે દરમ્યાન ઉસ શહીદકી તરફ હોતા હૈ, જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં અપને ખૂનમેં લથપથ હો.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અગર મૈં મુઅઝ્ઝિન હોતા તો હજ, ઉમરહ, જિહાદ ન કરને કી કોઈ પરવાહ ન કરતા.

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અગર મૈં મુઅઝ્ઝિન હોતા તો મેરા (દીની) કામ પૂરા હો જાતા ઔર મૈં રાતકી ઈબાદતકે લિયે ન ઉઠનેકી ઔર દિનકો રોઝે ન રખનેકી પરવાહ ન કરતા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અય અલ્લાહ ! અઝાન દેને વાલોંકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! અઝાન દેને વાલોંકી મગફિરત ફરમા. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપને હમેં ઈસ હાલ પર પહોંચા દિયા કે હમ તો અબ

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૨૪૬
૨ હૈસમી, ૧-૩૩૬

અઝાનકે લિયે એક દૂસરેસે તલવારોંસે લડેંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હરગિઝ નહીં, અય ઉમર (રદિ.) ! બલકે અન્કરીબ એક ઐસા ઝમાના આએગા કે લોગ અઝાન કમઝોરોંકે લિયે છોડેંગે, હાલાંકે અલ્લાહને અઝાન દેને વાલોંકે ગોશ્તકો જહન્નમ પર હરામ કર દિયા હૈ.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે યેહ કુર્આન કી આયત હૈ..

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ اِنَّنِىْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ

વમન્ અહ્સનુ કવ્લમ્ મિમ્મન્ દઆ ઈલલ્લાહિ વઅમિલ સાલિહંવ્ વકાલ ઈન્નની મિનલ મુસ્લિમીન.

'ઔર ઉસસે બેહતર કિસકી બાત હો સકતી હૈ, જો (લોગોંકો) અલ્લાહ કી તરફ બુલાએ ઔર (ખૂદ ભી) નેક અમલ કરે ઔર કહે કે મૈં ફરમાંબરદારોંમેં સે હું.'

ઔર ઈસસે મુરાદ મુઅઝ્ઝિન હૈ. જબ વોહ..

حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ **હય્ય અલસ્સલાહ**

કેહતા હૈ તો ઉસને અલ્લાહ કી તરફ બુલાયા ઔર જબ નમાઝ પઢતા હૈ તો ઉસને ખૂદ નેક અમલ કિયા ઔર જબ વોહ..

اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ **અશ્હદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ**

કેહતા હૈ તો વોહ ફરમાંબરદાર મુસલમાનોં મેં ગિના જાતા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ મઅશર (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર મૈં મુઅઝ્ઝિન હોતા તો મૈં ફર્ઝ હજ ઝરૂર અદા કરતા, બાકી નફ્લ હજ ઔર ઉમરહ ન કરનેકી કોઈ પરવાહ ન કરતા ઔર અગર ફરિશ્તે આસમાનસે ઈન્સાની સૂરતમેં ઉતરા કરતે તો અઝાન દેનેમેં કોઈ ઉનસે આગે ન નિકલ સકતા.[૨]

હઝરત કૈસ બિન અબી હાઝિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ ગએ તો ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ્હારે મુઅઝ્ઝિન કૌન લોગ હૈં ? હમને કહા, હમારે ગુલામ ઔર આઝાદ કરદા ગુલામ. ફરમાયા, યેહ તો તુમ્હારા બહોત બડા નુક્સ હૈ. અગર મેરે બસમેં હોતા તો ખલીફા ન બનતા બલકે મુઅઝ્ઝિન બનતા.[૩]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૫
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૬૫

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે ઇસ બાત પર બહોત અફસોસ હૈ કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હસન ઔર હુસૈન (રદિ.) કે લિયે અઝાન ક્યૂં નહીં માંગ લી. અગર મૈં માંગતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દોનોંકો મુઅઝ્ઝિન બનાતે.[૧] હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે યેહ પસંદ નહીં હૈ કે તુમ્હારે મુઅઝ્ઝિન નાબીના (અંધે) લોગ હોં (કે વોહ તહારત ઔર નમાઝકે સહીહ વક્તકા ખયાલ નહીં રખ સકેંગે) યા કારી લોગ હોં (કે ઉનકે પઢાને ઔર તઅલીમકા હરજ હોગા.)[૨]

હઝરત યહયા બક્કા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) સે કહા કે મૈં આપસે અલ્લાહકે લિયે મુહબ્બત કરતા હું. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, લેકિન મૈં તો તુમસે અલ્લાહકે લિયે બુગ્ઝ રખતા હું. ઉસ આદમીને પૂછા, ક્યૂં ? હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યૂંકે તુમ અઝાનમેં ગાનેકી આવાઝ બનાતે હો ઔર અઝાન પર ઉજરત ભી લેતે હો.[૩]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ખાલિદ બિન સઇદ બિન આસ (રદિ.) કો યમન ભેજા ઔર ફરમાયા, અગર તુમ કિસી બસ્તીકે પાસસે ગુઝરો ઔર તુમ્હેં વહાં અઝાનકી આવાઝ સુનાઇ ન દે તો (હમલા કરકે) ઉન લોગોંકો કૈદી બના લેના. ચુનાંચે કબીલા બનૂ ઝુબૈર કે પાસસે ઉનકા ગુઝર હુવા તો ઉન્હોંને વહાંસે અઝાનકી આવાઝ ન સુની. ઇસ પર ઉન્હોંને ઉસ કબીલાકો કૈદી બના લિયા. ફિર હઝરત અમ્ર બિન માઅદીકર્બ (રદિ.) હઝરત ખાલિદ બિન સઇદ (રદિ.) કે પાસ આએ ઔર ઉન્હોંને ઉનસે ઉસ કબીલેકે બારેમેં બાત કી તો હઝરત ખાલિદ ને વોહ કૈદી ઉનકો હિબા કર દિયે.[૪]

હઝરત તલહા બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુર્રહમાન બિન અબૂબક્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) જબ અપને અમીરોંકો મુરતદીનકે લિયે ભેજ રહે થે તો ઉનકો યેહ હુક્મ દે રહે થે કે જબ તુમ કિસી ઇલાકેકા મુહાસિરા કર લો તો અગર તુમ્હેં વહાં અઝાન સુનાઇ દે તો (લડાઇસે) હાથ રોક લો ઔર ઉનસે પૂછ લો કે તુમ્હેં હમારી કિન બાતોં પર એ'તિરાઝ હૈ ? ઔર અગર અઝાન સુનાઇ ન દે તો ઉન પર ચારોં તરફસે છાપા મારો ઔર ઉન્હેં કત્લ કરો ઔર (ઉનકી ખેતીયાં) જલાઓ ઔર ઉન્હેં ખૂબ અચ્છી તરહ કત્લ કરો ઔર ઝખ્મી કરો ઔર તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇન્તિકાલકી વજહસે તુમમેં કિસી કિસ્મકી કમઝોરી નઝર ન આએ.[૫]

---

૧ હૈસમી, ૧-૩૨૬
૨ હૈસમી, ૨-૨
૩ હૈસમી, ૨-૩
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૯૮
૫ બૈહકી

હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને મુરતદીનસે લડનેકે લિયે સહાબા (રદિ.) કો ભેજા તો ઉનસે ફરમાયા, રાતકો શબખૂન મારો, લેકિન જહાં અઝાન સુનો, વહાં હમલા કરનેસે રૂક જાઓ, ક્યૂંકે અઝાન ઈમાની શિઆર હૈ.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) કા નમાઝ કા ઈન્તિઝાર કરના

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ મસ્જિદમેં નમાઝ ખડી હોતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દેખતે. અગર લોગ થોડે હોતે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠ જાતે ઔર નમાઝ ન પળ્હાતે ઔર જબ દેખતેકે લોગ ઝિયાદા જમા હો ગએ હૈં તો નમાઝ પળ્હા દેતે.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી ઔફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ તક જૂતેકી આહટ સુનતે રેહતે, ઉસ વક્ત તક ઈન્તિઝાર ફરમાતે રેહતે.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બાર એક લશ્કર તૈયાર કિયા ઉસમેં આધી રાત હો ગઇ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝકે લિયે બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, ઔર લોગ તો નમાઝ પળ્હકર ઘરોંકો વાપસ જા ચુકે, લેકિન તુમ નમાઝકા ઈન્તિઝાર કર રહે હો. ગૌરસે સુનો, જબ તક તુમ નમાઝકા ઈન્તિઝાર કરોગે, ઉસ વક્ત તક તુમ નમાઝ હી મેં શુમાર હોગે.[૪]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મગરિબકી નમાઝ પળ્હાઇ. ઉસકે બા'દ કુછ લોગ વાપસ ચલે ગએ ઔર કુછ વહાં મસ્જિદમેં ઠહેરે રહે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, યેહ તુમ્હારે રબને આસમાનકે દરવાઝોંમેં સે એક દરવાઝા ખોલા હુવા હૈ ઔર તુમ્હારી વજહસે ફરિશ્તોં પર ફખ્ર ફરમા રહે હૈં ઔર કેહ રહે હૈં કે મેરે બંદોંને એક ફરીઝા અદા કર દિયા ઔર દૂસરેકા ઈન્તિઝાર કર રહે હૈં.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૪૧
૨ અબૂ દાઉદ
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૬
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૯૩
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૫, તરગીબ, ૧-૨૪૬

હઝરત અબૂ ઉમામા સકફી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર ઝોહરકી નમાઝ પળ્હાનેકે બા'દ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) દોબારા મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ. (હમ લોગ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ થે) ઔર લોગોંસે કહા, આપ લોગ અપની જગહ બૈઠે રહેં, મૈં અભી આતા હું. ચુનાંચે વોહ ફિર થોડી દેર બા'દ હમારે પાસ આએ. ઉસ વક્ત ઉન્હોંને ચાદર ઓળ્હ રખી થી. જબ વોહ અસ્રકી નમાઝ પળ્હા ચુકે તો ઉન્હોંને કહા, ક્યા મૈં આપ લોગોંકો વોહ કામ ન બતાઉં, જો ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિયા હૈ? હમને કહા, જી, ઝરૂર બતાએં.

હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને કહા, એક બાર સહાબા કિરામ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ઝોહરકી નમાઝ પળ્હી. ફિર મસ્જિદમેં બૈઠે રહે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસસે બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, અભી તક તુમ લોગ મસ્જિદસે ગએ નહીં? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, જી નહીં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યૂંકે તુમ નમાઝકા ઈન્તિઝાર કર રહે હો, ઈસ લિયે કાશ તુમ દેખ લેતે કે તુમ્હારે રબને આસમાનકા એક દરવાઝા ખોલા ઔર ફિર તુમ્હારી વજહસે ફખ્ર ફરમાતે હુએ અપને ફરિશ્તોંકો તુમ્હેં બૈઠે હુએ દિખાયા.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈશાકી નમાઝ આધી રાત તક મુઅખ્ખર (લેટ) ફરમાઈ. ફિર નમાઝ પળ્હાનેકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સહાબા (રદિ.) કી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર ફરમાયા, ઔર લોગ તો નમાઝ પળ્હકર સો ચુકે હૈં, લેકિન તુમ જબસે નમાઝકા ઈન્તિઝાર કર રહે હો, ઉસ વક્તસે તુમ નમાઝ હી મેં શુમાર હો રહે હો.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમમેં સે જો આદમી જબ તક નમાઝકી વજહસે મસ્જિદમેં રૂકા રેહતા હૈ, ઉસ વક્ત તક વોહ નમાઝ હી મેં શુમાર હોતા હૈ ઔર ફરિશ્તે ઉસકે લિયે યેહ દુઆ કરતે રેહતે હૈં, અય અલ્લાહ ! ઈસકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઈસ પર રહમ ફરમા ઔર યેહ સિલસિલા ઉસ વક્ત તક જારી રેહતા હૈ, જબ તક વોહ અપની નમાઝકી જગહ સે ખડા ન હો જાએ યા ઉસકા વુઝૂ ન ટૂટ જાએ.[૩]

મુસ્લિમ ઔર અબૂ દાઉદ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તક બંદા અપની નમાઝકી જગહમેં બૈઠ કર અગલી નમાઝકા ઈન્તિઝાર કરતા રેહતા હૈ, ઉસ વક્ત તક વોહ નમાઝ હી મેં ગિના જાતા હૈ ઔર ફરિશ્તે ઉસકે લિયે યેહ દુઆ કરતે રેહતે હૈં કે અય અલ્લાહ ! ઈસકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઈસ પર રહમ ફરમા ઔર યેહ સિલસિલા ઉસ વક્ત તક રેહતા

૧ મજમા, ૨-૩૮
૨ બુખારી
૩ બુખારી

હૈ, જબ તક વોહ વાપસ ન ચલા જાએ યા ઉસકા વુઝૂ ન ટૂટ જાએ. કિસીને પૂછા કે વુઝૂ ટૂટ જાનેકી ક્યા સૂરત હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ઉસકી હવા આવાઝકે સાથ યા બગૈર આવાઝકે ખારિજ હો જાએ.[૧]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ અમલ ન બતાઉં, જિનકી વજહસે અલ્લાહ તઆલા ગલતીયોંકો મિટા દેતે હૈં ઔર ગુનાહોંકો ખત્મ કર દેતે હૈં ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરૂર બતાએં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નાગવારીયોંકે બાવુજૂદ વુઝૂ પૂરા કરના ઔર મસ્જિદોંકી તરફ કદમ ઝિયાદા ઉઠાના ઔર એક નમાઝકે બા'દ દૂસરી નમાઝકા ઈન્તિઝાર કરના, યેહી હૈ દુશ્મનકી સરહદ પર પેહરા દેના (યહાં દુશ્મનસે મુરાદ શૈતાન હૈ.)[૨]

હઝરત દાઉદ બિન સાલેહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝ સે હઝરત અબૂ સલમા (રહ.) ને ફરમાયા, અય મેરે ભતીજે, ક્યા તુમ જાનતે હો કે આયત..

اِصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا ઈસ્બિરૂ વસાબિરૂ વરાબિતૂ

'ખૂદ સબ્ર કરો ઔર મુકાબલેમેં સબ્ર કરો ઔર મુકાબલેકે લિયે મુસ્તઈદ રહો' કિસ બારેમેં નાઝિલ હુઈ હૈ ? મૈંને કહા, નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં દુશ્મનકી સરહદ પર પેહરા દેનેકે લિયે કોઈ ગઝવા નહીં હોતા થા (જિસમેં હર વક્ત પેહરા દેને ઔર મુકાબલેકે લિયે મુસ્તઈદ રેહના પડે) બલકે દુશ્મનસે મુકાબલેકે લિયે હર વક્ત મુસ્તઈદ રેહનેકી સૂરત યેહ થી કે એક નમાઝકે બા'દ (મસ્જિદમેં બૈઠકર) દૂસરી નમાઝકા ઈન્તિઝાર કિયા જાએ.[3]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે યેહ આયત..

تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ તતજાફા જુનૂબુહુમ્ અનિલ્ મદાજિઈ

'ઉનકે પેહલૂ ખ્વાબગાહોંસે અલગ હોતે હૈં' ઉસ નમાઝકે ઈન્તિઝારકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ હૈ, જિસે અત્મા કહા જાતા હૈ યા'ની ઈશાકી નમાઝ.[૪]

---

૧ તરગીબ, ૧-૨૪૫
૨ તરગીબ, ૧-૨૪૭
૩ તરગીબ, ૧-૨૫૧
૪ તરગીબ, ૧-૨૪૬

નમાઝ બાજમાઅત પળ્હને કી તાકીદ ઔર ઉસકા એહતિમામ

હઝરત અમ્ર બિન ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં નાબીના (અંધા) હું. મેરા ઘર દૂર હૈ ઔર મેરા હાથ પકડકર લે જાને વાલા તો એક આદમી હૈ, લેકિન ઉસકા મુઝસે જોડ નહીં. વોહ મેરી બાત નહીં માનતા, તો ક્યા આપ મુઝે ઈસ બાતકી ઈજાઝત દેતે હૈં કે મૈં નમાઝ ઘરમેં પળ્હ લિયા કરૂં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ અઝાનકી આવાઝ સુનતે હો ? મૈંને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર ઈજાઝત દેનેકી ગુંજાઈશ નહીં.[૧]

ઈમામ અહમદ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ઈબ્ને ઉમ્મે મક્તૂમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદ તશરીફ લાએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝીયોંકી તા'દાદમેં કુછ કમી નઝર આઈ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરા ઈરાદા હો રહા હૈ કે મૈં મસ્જિદમેં નમાઝ બાજમાઅતકે લિયે લોગોંકા કિસીકો ઈમામ બનાઉં ઔર મૈં ખૂદ મસ્જિદસે બાહર જાઉં ઔર જો આદમી મુઝે નમાઝ બાજમાઅત છોડકર ઘર બૈઠા હુવા મિલે, મૈં ઈસ પર ઉસકા ઘર જલા દું.

ઈસ પર મૈંને અર્ઝ કિયા, મેરે ઔર મસ્જિદકે દરમ્યાન ખજૂરકે દરખ્ત ઔર કુછ ઔર દરખ્ત હૈં ઔર હર વક્ત કોઈ મુઝે લેકર આનેવાલા મિલતા નહીં. ક્યા મેરે લિયે ઈસ બાતકી ગુંજાઈશ હૈ કે મૈં ઘરમેં નમાઝ પળ્હ લિયા કરૂં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈકામતકી આવાઝ સુનતે હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તો ફિર નમાઝકે લિયે મસ્જિદમેં આયા કરો.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિસકો ઈસ બાતકી ખુશી હો કે કલ કિયામતકે દિન અલ્લાહકી બારગાહમેં મુસલમાન બનકર હાઝિર હો, ઉસે ચાહિયે કે ઈન નમાઝોંકો ઉસ જગહ અદા કરનેકા એહતિમામ કરે, જહાં અઝાન હોતી હૈ, યા'ની મસ્જિદમેં. ઈસ લિયે કે અલ્લાહને તુમ્હારે નબી અલૈહિસ્સલાતુ વસ્સલામકે લિયે ઐસી સુન્નતેં જારી ફરમાઈ હૈં જો સરાસર હિદાયત હૈં, ઉન્હીંમેં સે યેહ જમાઅતકી નમાઝેં ભી

૧ અબૂ દાઉદ, ઈબ્ને માજા
૨ તરગીબ, ૧-૨૩૮

હૈં. અગર તુમ લોગ અપને ઘરોંમેં નમાઝ પળ્હને લગોગે, જૈસા કે ફલાં આદમી પળ્હતા હૈ, તો તુમ અપને નબીકી સુન્નતકે છોડને વાલે બન જાઓગે ઔર અગર તુમ અપને નબીકી સુન્નત કો છોડ દોગે તો તુમ ગુમરાહ હો જાઓગે.

જો આદમી અચ્છી તરહ વુઝૂ કરે ઔર ફિર કિસી મસ્જિદકે ઈરાદેસે ચલે તો અલ્લાહ તઆલા હર કદમ પર ઉસકે લિયે એક નેકી લિખેંગે ઔર એક દર્જા બુલંદ કરેંગે ઔર એક ગુનાહ મઆફ કર દેંગે ઔર હમ તો અપના યેહ હાલ દેખતે થે કે જો શખ્સ ખુલ્લમ ખુલ્લા મુનાફિક હોતા, વોહ તો જમાઅતસે રેહ જાતા થા (વરના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાને મેં આમ મુનાફિકકો ભી જમાઅત છોડનેકી હિમ્મત નહીં હોતી થી) વરના જો શખ્સ દો આદમીયોંકે સહારેસે ઘિસટતા હુવા જા સકતા થા, વોહ ભી સફમેં ખડા કર દિયા જાતા થા

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હમ તો અપના યેહ હાલ દેખતે થે કે જો આદમી ખુલ્લમ ખુલ્લા મુનાફિક હોતા યા બીમાર હોતા, વોહ તો જમાઅતસે રેહ જાતા, વરના જો દો આદમીયોંકે સહારેસે ચલ સકતા થા, વોહ ભી નમાઝમેં આ જાતા થા.

ફિર હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ઐસી સુન્નતેં સિખાઈ હૈં, જો સરાસર હિદાયત હૈં. ઉન સુન્નતોંમેં સે એક સુન્નત ઉસ મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હના ભી હૈ, જહાં અઝાન હોતી હો.[1]

તયાલસી કી રિવાયતમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં દેખ રહા હું કે તુમમેં સે હર એકને અપને ઘરમેં નમાઝકી એક જગહ બના રખી હૈ, જિસમેં વોહ નમાઝ પળ્હ રહા હૈ. અગર તુમ લોગ મસ્જિદોંકો છોડકર ઘરોંમેં નમાઝ પળ્હને લગ જાઓગે, તો તુમ અપને નબીકી સુન્નતકો છોડને વાલે હો જાઓગે.

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો આદમી યેહ ચાહે કે વોહ અલ્લાહકી બારગાહમેં અમનકે સાથ હાઝિર હો, વોહ ઈન પાંચોં નમાઝોંકો ઐસી જગહ અદા કરે, જહાં અઝાન હોતી હૈ. ઈસ લિયે કે યેહ કામ ઐસી સુન્નતોંમેં સે હૈ જો સરાસર હિદાયત હૈં ઔર ઉસે તુમ્હારે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સુન્નત કરાર દિયા હૈ ઔર કોઈ યેહ ન કહે કે મેરે ઘરમેં નમાઝકી જગહ હૈ. મૈં ઉસમેં નમાઝ પળ્હા કરૂંગા, ક્યૂંકે અગર તુમ ઐસા કરોગે તો તુમ અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત કો છોડને વાલે હો જાઓગે ઔર અગર તુમ અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત કો છોડ દોગે તો ગુમરાહ હો જાઓગે.[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ અગર કિસીકો ફજર ઔર ઈશામેં મસ્જિદ મેં ન પાતે તો ઉસકે બારેમેં હમેં બદગુમાની હો જાતી.[3]

---

૧ તરગીબ, ૧-૨૨૪, કજ ૪-૧૮૧, તયાલસી, ૪૦
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૫
૩ તરગીબ, ૧-૨૩૨, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૪, મજમા, ૨-૪૦

હઝરત અબૂબક્ર બિન સુલયમાન બિન અબી હશ્મા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને એક દિન હઝરત સુલયમાન બિન હશ્મા (રદિ.) કો ફજરકી નમાઝમેં ન પાયા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) બાઝાર ગએ. હઝરત સુલયમાન (રદિ.) કા ઘર મસ્જિદ ઔર બાઝારકે દરમ્યાન થા. હઝરત ઉમર (રદિ.) હઝરત સુલયમાન (રદિ.) કી માં હઝરત શિફા (રદિ.) કે પાસસે ગુઝરે તો ઉનસે ફરમાયા, આજ સુબહકી નમાઝમેં મૈંને સુલયમાન (રદિ.) કો નહીં દેખા ?

હઝરત શિફા (રદિ.) ને કહા કે વોહ રાતકો તહજ્જુદકી નમાઝ પળ્હતે રહે, ઇસ લિયે સુબહ ઉનકી આંખ લગ ગઇ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ફજરકી જમાઅતમેં શરીક હોના મુઝે સારી રાત ઈબાદત કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબી મુલૈકા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કબીલા બનૂ અદી બિન કઅબ કી હઝરત શિફા (રદિ.) રમઝાનમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આઈ તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા કે ક્યા બાત હૈ, આજ મૈંને નમાઝમેં (તુમ્હારે શૌહર) અબૂ હશ્મા (રદિ.) કો નહીં દેખા ? હઝરત શિફા (રદિ.) ને કહા, આજ રાત ઉન્હોંને અલ્લાહકી ઈબાદતમેં બહોત ઝોર લગાયા, જિસકી વજહસે વોહ થક ગએ ઔર સુસ્તીકી વજહસે ફજરકી નમાઝકે લિયે મસ્જિદ ન ગએ, ઘરમેં નમાઝ પળ્હકર સો ગએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! ઉનકા સુબહકી નમાઝમેં શરીક હોના મુઝે સારી રાત ઈબાદતમેં ઝોર લગાનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૨]

હઝરત શિફા બિન્તે અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે એક બાર રમઝાનકે મહીનેમેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) મેરે પાસ મેરે ઘર આએ ઔર ઉન્હોંને મેરે કરીબ દો મર્દોંકો સોતે હુએ પાયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈન દોનોંકો ક્યા હુવા ? ઈન્હોંને હમારે સાથ નમાઝ નહીં પળ્હી ? મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ઈન દોનોંને લોગોંકે સાથ ઇશા ઔર તરાવીહકી નમાઝ પળ્હી ઔર સુબહ તક નમાઝ પળ્હતે રહે ઔર ફિર સુબહકી નમાઝ પળ્હકર સો ગએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, સુબહકી નમાઝ જમાઅતકે સાથ પળ્હના, મુઝે સારી રાત ઈબાદત કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૩]

હઝરત ઉમ્મે દર્દા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે એક દિન હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) મેરે પાસ આએ. વોહ ગુસ્સેમેં ભરે હુએ થે. મૈંને પૂછા, આપકો ગુસ્સા ક્યૂં આ રહા હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દીનમેં સે સિર્ફ ઈસી અમલકા પતા હૈ કે મુસલમાન ઈકઠ્ઠે હોકર જમાઅતસે નમાઝ પળ્હતે હૈં (ઔર અબ ઈસમેં સુસ્તી શુરૂ હો ગઇ.)[૪]

---

૧ તરગીબ, ૧-૨૩૫
૨ અબ્દુર્રઝ્ઝાક
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૩
૪ બુખારી

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કી ઇશાકી નમાઝ બાજમાઅત ફૌત હો જાતી તો ફિર વોહ બાકી સારી રાત ઇબાદત કરતે રેહતે.[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જબ હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કી કોઇ નમાઝ બાજમાઅત ફૌત હો જાતી તો અગલી નમાઝ તક બરાબર નમાઝ પઢતે રેહતે.[૨]

હઝરત અમ્બસા બિન અઝહર (રહ.) કેહતે હૈં કે બા'ઝ લોગોંકા દસ્તૂર થા કે જબ ઉનમેં સે કિસીકી શાદી હોતી તો વોહ કુછ દિન છુપા રેહતા ઔર ફજરકી નમાઝકે લિયે બાહર ન આતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સોહબત યાફ્તા સહાબી હઝરત હારિસ બિન હસ્સાન (રદિ.) કી શાદી હુઇ. વોહ ફજરકી નમાઝકે લિયે ઘરસે બાહર આએ તો કિસીને ઉનસે કહા કે આજ રાત હી તો આપકી રૂખ્સતી હુઇ હૈ ઔર આપ નમાઝ બાજમાઅતકે લિયે ઘરસે બાહર આ રહે હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! જો ઔરત મુઝે સુબહકી નમાઝ જમાઅતકે સાથ પઢનેસે રોકે, વોહ બુરી ઔરત હૈ.[૩]

સફોં કો સીધા કરના ઔર ઉનકી તરતીબ બનાના

હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સફકે કિનારે પર તશરીફ લે જાતે ઔર લોગોંકે સીને ઔર કંધોંકો સીધા કરાતે ઔર ફરમાતે, સફેં ટેઢી ન બનાઓ, વરના તુમ્હારે દિલ ટેઢે હો જાએંગે. અલ્લાહ તઆલા પેહલી સફવાલોં પર રહમત ભેજતે હૈં ઔર ઉસકે ફરિશ્તે ઉનકે લિયે રહમતકી દુઆ કરતે હૈં.[૪]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સફકે એક કિનારેસે દૂસરે કિનારે તક તશરીફ લે જાતે ઔર હાથ લગાકર હમારે સીનોં ઔર કંધોંકો સીધા કરતે ઔર ફરમાતે, સફેં ટેઢી ન બનાઓ. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૫]

હઝરત જાબિર બિન સમુરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દિન હમારે પાસ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, ક્યા તુમ લોગ ઐસે સફેં નહીં બનાતે, જૈસે ફરિશ્તે અપને રબકે પાસ સફેં બનાતે હૈં ? હમને અર્ઝ કિયા, યા

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૦૩
૨ ઇસાબા, ૨-૩૪૯
૩ મજમઉઝ્ઝવાઇદ
૪ તરગીબ, ૧-૨૮૨
૫ અબૂ દાઉદ

રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ફરિશ્તે અપને રબકે પાસ સફેં કૈસે બનાતે હૈં? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ પેહલી સફોંકો પૂરા કરતે હૈં (ફિર દૂસરી સફેં બનાતે હૈં) ઔર સફોંમેં મિલમિલ કર ખડે હોતે હૈં.[૧]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ નમાઝ પળ્હી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ઇશારેસે બૈઠનેકો ફરમાયા તો હમ બૈઠ ગએ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ લોગ સફેં ઐસે ક્યૂં નહીં બનાતે, જૈસે ફરિશ્તે બનાતે હૈં ? આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારી સફોંકો ઐસા સીધા કરતે થે કે ગોયા ઉનકે ઝરીએ તીર સીધે કિયે જાએંગે. કરતે કરતે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અંદાઝા હુવા કે હમ સફેં સીધી કરનેકી બાત અચ્છી તરહ સમઝ ગએ હૈં (ઔર હમ ખૂદ હી સફેં સીધી બનાને લગ ગએ હૈં તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સફેં સીધી કરાના છોડ દી.)

ફિર એક દિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ ઔર નમાઝ પળ્હાનેકે લિયે ખડે હો ગએ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તકબીર કેહને હી વાલે થે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે એક આદમીકા સીના સફસે બાહર નિકલા હુવા હૈ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલ્લાહકે બંદો ! અપની સફેં સીધી કરો, વરના અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે ચેહરે બદલ દેંગે. (યા તુમમેં આપસકી મુખાલિફત પૈદા કર દેંગે.)[૩]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત નોઅમાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઇસકે બા'દ મૈંને દેખા કે વોહ આદમી અપના કંધા અપને સાથીકે કંધેકે સાથ, અપના ઘુટના ઉસકે ઘુટનેકે સાથ ઔર અપના ટખના ઉસકે ટખનેકે સાથ મિલા રહા હૈ.[૪]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) સફેં સીધી કરનેકા હુક્મ દેતે (ઔર ઉસકે લિયે કુછ આદમી ભેજતે, જો સફેં સીધી કરાતે) જબ વોહ લોગ વાપસ આકર બતાતે કે સફેં સીધી હો ગઇ હૈં તો ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) તકબીર કેહતે.[૫]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) સફેં સીધી કરનેકા હુક્મ દેતે ઔર ફરમાતે, અય ફલાં ! આગે બળ્હ જા. અય ફલાં, ઝરા આગે હો

---

૧ તરગીબ, ૧-૨૮૩
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૫
૩ બુખારી
૪ તરગીબ, ૧-૨૮૯
૫ માલિક, બૈહકી

જા ઔર ગાલિબન યેહ ભી ફરમાતે થે કે કુછ લોગ પીછે હટતે રહેંગે, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા ઉન્હેં પીછે કર દેંગે.[1]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મૈંને દેખા કે વોહ જબ નમાઝ પઢાનેકે લિયે બઢતે, તો લોગોંકે કંધે ઔર પાંવ દેખા કરતે.[2]

હઝરત અબૂ નઝરા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ નમાઝ ખડી હોને લગતી તો હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ફરમાતે, સીધે હો જાઓ. અય ફલાં ! આગે હો જા. અય ફલાં ! પીછે હો જા. તુમ લોગ અપની સફેં સીધી કરો. અલ્લાહ તઆલા ચાહતે હૈં કે તુમ લોગ સફેં બનાનેમેં ફરિશ્તોં વાલા તરીકા ઈખ્તિયાર કરો. ફિર યેહ આયત પઢતે..

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّآفُّوْنَ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُوْنَ

વઈન્ના લનહનુસ્સાફ્ફૂન. વઈન્ના લનહનુલ્ મુસબ્બિહૂન

'ઔર (ખુદાકે હુઝૂરમેં હુક્મ સુનનેકે વક્ત યા ઈબાદતકે વક્ત) હમ સફબસ્તા ખડે હોતે હૈં ઔર હમ (ખુદાકી) પાકી બયાન કરનેમેં ભી લગે રેહતે હૈં.'[3]

હઝરત માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કે સાથ થા ઔર ઉનસે બાત કર રહા થા કે વોહ મેરે લિયે કુછ વઝીફા મુકર્રર કર દેં કે ઈતનેમેં નમાઝકી ઈકામત હો ગઈ. મૈં ઉનસે બાત કરતા રહા ઔર વોહ અપની જૂતીયોંસે કંકરીયાં બરાબર કરતે રહે, યહાં તક કે વોહ લોગ આ ગએ, જિનકે ઝિમ્મે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને સફેં સીધી કરના લગાયા હુવા થા ઔર ઉન્હોંને બતાયા કે સફેં સીધી હો ગઈં, તો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, તુમ ભી સફમેં સીધે ખડે હો જાઓ. ઈસકે બા'દ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને તકબીર કહી.[4]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સીધે હો જાઓ, તુમ્હારે દિલ સીધે હો જાએંગે ઔર મિલમિલ કર ખડે રહો, તો તુમ પર રહમ કિયા જાએગા.[5]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમને અપના હાલ તો યેહ દેખા થા કે જબ તક સફેં મુકમ્મલ ન હો જાતીં, નમાઝ ખડી ન હોતી.[6]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહ તઆલા ઉન લોગોં પર રહમત ભેજતે હૈં, જો સફોંમેં નમાઝકી પેહલી સફકી તરફ આગે બઢતે હૈં ઔર ઉસકે ફરિશ્તે ઉનકે લિયે રહમતકી દુઆ કરતે હૈં.[1]

૧ અબ્દુર્રઝ્ઝાક
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૪
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૫
૪ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૫
૫ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૫
૬ હૈસમી, ૨-૯૦

હઝરત અબ્દુલ અઝીઝ બિન રૂફૈઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં મક્કામેં મકામે ઈબ્રાહીમકે પાસ હઝરત આમિર બિન મસઊદ કુરૈશી (રદિ.) ને પેહલી સફમેં મુઝસે આગે બઢનેકી કોશિશ કી તો મૈંને ઉનસે પૂછા, ક્યા યેહ કહા જાતા થા કે પેહલી સફમેં ખૈર હૈ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, હાં, અલ્લાહકી કસમ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર લોગોંકો પેહલી સફકે અજ્રો સવાબકા પતા ચલ જાએ તો કુરઅહસે હી વોહ પેહલી સફમેં ખડે હો સકેં.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તુમ લોગ પેહલી સફકો લાઝિમ પકડો ઔર પેહલી સફમેં ભી દાઈં તરફકો લાઝિમ પકડો ઔર સુતૂનોંકે દરમ્યાન સફ બનાનેસે બચો, (ક્યૂંકે વહાં સફકી જગહ નહીં હોતી.)[૩]

હઝરત કૈસ બિન અબ્બાદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક બાર મદીના મુનવ્વરા ગયા. જબ નમાઝ ખડી હુઇ તો મૈં આગે બઢકર પેહલી સફમેં ખડા હો ગયા. ફિર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) બાહર તશરીફ લાએ ઔર સફોંકો ચીરતે હુએ આગે બઢે. ઉનકે સાથ એક આદમી ભી આયા, જિસકા રંગ ગંદુમી ઔર દાઢી હલકી થી. ઉસને લોગોંકે ચેહરોં પર એક નઝર ડાલી ઔર જબ ઉસને મુઝે દેખા તો મુઝે પીછે હટા દિયા ઔર મેરી જગહ ખૂદ ખડા હો ગયા. યેહ બાત મુઝ પર બડી ગિરાં ગુઝરી.

નમાઝસે ફારિગ હોકર વોહ મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા ઔર કહા, તુમ મેરે ઈસ રવૈયેકા બુરા ન માનો ઔર ઈસકા ગમ ન કરો. ક્યા યેહ બાત તુમ પર ગિરાં ગુઝરી હૈ ? મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ બાત ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે પેહલી સફમેં સિર્ફ મુહાજિર ઔર અન્સાર હી ખડે હોં. મૈંને પૂછા, યેહ સાહબ કૌન હૈં ? લોગોંને બતાયા, યેહ હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) હૈં.[૪]

હઝરત કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દિન મૈં મદીના મુનવ્વરાકી મસ્જિદે નબવીમેં અગલી સફમેં નમાઝ પઢ રહા થા કે ઈતનેમેં એક આદમી મેરે પીછેસે આયા ઔર ઉસને મુઝે ઝોરસે ખીંચકર પીછે કર દિયા ઔર ખૂદ મેરી જગહ ખડા હો ગયા. સલામ ફેરકર વોહ મેરે તરફ મુતવજ્જેહ હુએ તો વોહ હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) થે. ઉન્હોંને ફરમાયા, અય નૌજવાન ! અલ્લાહ તુમ્હેં ગમઝદા ન કરેં. યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હમેં હુકમ થા. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૫]

---

૧ હૈસમી, ૨-૯૨
૨ હૈસમી, ૨-૯૨
૩ હૈસમી, ૨-૯૨
૪ મુસ્તદરક, ૩-૩૦૩
૫ હુલીયા, ૧-૨૫૨

ઇમામ કા ઇકામત કે બા'દ મુસલમાનોં કી ઝરૂરિયાત મેં મશ્ગૂલ હોના

હઝરત ઉસામા બિન ઉમૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે બા'ઝ દફા નમાઝ ખડી હો જાતી થી ઔર કોઈ આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપની ઝરૂરતકી બાત કરને લગ જાતા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઔર કિબ્લેકે દરમ્યાન ખડા હો જાતા ઔર ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બાતેં કરતા રેહતા. મૈં બા'ઝ દફા દેખતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝિયાદા ખડે રેહનેકી વજહસે લોગ ઉંઘને લગતે.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે બા'ઝ દફા ઈશાકી નમાઝ ખડી હો જાતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કિસી આદમીકે સાથ ખડે હોકર બાત કરને લગ જાતે (ઝિયાદા દેર હો જાનેકી વજહસે) બહોત સે સહાબા (રદિ.) સો જાતે. ફિર વોહ નમાઝકે લિયે ઉઠતે.[૨]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઅઝ્ઝિન જબ ઈકામત કેહ દેતા ઔર લોગ ચુપ હો જાતે તો ઉસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કોઈ આદમી ઝરૂરતકી બાત કરને લગતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકી ઝરૂરત પૂરી કરતે. હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ને બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એક છડી થી, જિસ પર આપ ટેક લગા લિયા કરતે.[૩]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત રહમ દિલ થે. જો ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આતા (ઔર સવાલ કરતા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ કુછ ન હોતા) તો ઉસસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વા'દા કર લેતે (કે જબ કુછ આએગા તો તુમ્હેં ઝરૂર દુંગા) ઔર અગર કુછ પાસ હોતા તો ઉસી વક્ત ઉસે દે દેતે.

એક બાર નમાઝકી ઈકામત હો ગઈ. એક દેહાતીને આકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કપડેકો પકડ લિયા ઔર કહા, મેરી થોડી સી ઝરૂરત બાકી રેહ ગઈ હૈ ઔર મુઝે ડર હૈ કે મૈં ઉસે ભૂલ જાઉંગા. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે સાથ ખડે હો ગએ. જબ ઉસકી ઝરૂરતસે ફારિગ હુએ તો ફિર આગે બઢકર નમાઝ પઢાઈ.[૪]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૪, ૨૭૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૭૩
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૭૩
૪ અદબુલ મુફરદ, ૪૩

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં કે બા'ઝ દફા નમાઝ ખડી હો જાતી થી. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સામને કોઈ આદમી આકર ઉનસે બાત શુરૂ કર દેતા, બા'ઝ દફા હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝિયાદા ખડે રેહનેકી વજહ સે હમમેં સે કુછ આદમી બૈઠ જાતે.[1]

હઝરત મૂસા બિન તલહા (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) મિમ્બર પર થે ઔર મુઅઝ્ઝિન નમાઝકે લિયે ઈકામત કર રહા થા. ઉસ વકત મૈંને સુના કે વોહ લોગોંસે હાલાત ઔર ચીઝોંકે ભાવ પૂછ રહે થે.[2]

સફોંકો સીધા કરનેકે ઉન્વાનમેં યેહ કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે સાથ થા ઔર ઉનસે બાતેં કર રહા થા કે ઈતનેમેં નમાઝ ખડી હો ગઈ.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ઝમાને મેં ઇમામત ઔર ઇકિતદા

સુલહે હુદૈબિયહ ઔર ફત્હે મક્કા કે બારેમેં હઝરત ઈકરમા (રદિ.) કી એક લંબી હદીસ હૈ, ઉસમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) સે કહા, અય અબૂ સુફયાન ! મુસલમાન હો જાઓ, સલામતી પાઓગે. ઈસ પર હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) મુસલમાન હો ગએ. ફિર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઉન્હેં અપની કિયામગાહ પર લે ગએ. જબ સુબહ હુઈ તો લોગ વુઝૂકે લિયે દૌડને ભાગને લગે.

હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) ને યેહ મંઝર દેખકર કહા, અય અબુલ ફઝલ ! ઈન લોગોંકો ક્યા હુવા ? ક્યા ઈન્હેં કોઈ હુક્મ મિલા હૈ ? હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, નહીં, યેહ તો નમાઝકી તૈયારી કર રહે હૈં. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને ઉન્હેં હુક્મ દિયા તો ઉન્હોંને ભી વુઝૂ કર લિયા. ફિર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઉન્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ લે ગએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નમાઝ શુરૂ કરને લગે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહુ અકબર કહા. ઉસ પર લોગોંને ભી અલ્લાહુ અકબર કહા. ફિર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રૂકૂઅમેં ગએ તો લોગ ભી ચલે ગએ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સર ઉઠાયા તો લોગોંને ભી

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૦
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૪, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૫૯

ઉઠાયા. હઝરત અબૂ સુફયાનને કહા કે આજ જૈસા દિન મૈંને કભી નહીં દેખા કે યેહ મુસલમાન યહાંસે લેકર વહાં તક સારે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જિતની ઈતાઅત કર રહે હૈં, ઉનસે ઝિયાદા ઈતાઅત ન તો શુરફાએ ફારિસમેં દેખી ઔર ન સદીયોંસે હુકમરાની કરને વાલે રૂમીયોંમેં.

હઝરત અબૂ સુફયાનને કહા, અય અબુલ ફઝલ ! તુમ્હારા ભતીજા તો બડે મુલ્ક વાલા હો ગયા તો હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, નહીં, યેહ મુલ્ક ઔર બાદશાહત નહીં, બલકે નુબુવ્વત હૈ.[1]

હઝરત મૈમૂના (રદિ.) ફત્હે મક્કાકા ગઝવા બયાન કરતી હૈં તો ઉસમેં યેહ ભી ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હોકર વુઝૂ કરને લગે તો સહાબા (રદિ.) વુઝૂકે પાની પર ઝપટને લગે ઔર પાની લેકર અપને ચેહરોં પર મલને લગે. હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) ને કહા, અય અબુલ ફઝલ ! તુમ્હારે ભતીજેકી બાદશાહત તો બડી હો ગઈ. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, નહીં, યેહ બાદશાહત નહીં હૈ, બલકે નુબુવ્વત હૈ. ઈસી વજહસે ઈન લોગોંમેં ઈતના શૌક હૈ.[2]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) બયાન કરતે હૈં કે યેહ રાત હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) ને હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કે પાસ ગુઝારી. સુબહકો હઝરત અબૂ સુફયાનને દેખા કે લોગ નમાઝકી તૈયારી કર રહે હૈં. ઈસ્તિન્જા ઔર તહારતકે લિયે ઈધર ઉધર આ જા રહે હૈં તો વોહ ડર ગએ (કે મુસલમાન શાયદ હમલા કરને લગે હૈં) ઔર ઉન્હોંને હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) સે પૂછા, ઈન લોગોંકો ક્યા હુવા ?

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, ઈન લોગોંને અઝાન સુન લી. ઈસ લિયે નમાઝકી તૈયારી કે લિયે લોગ ઈધર ઉધર આ જા રહે હૈં. ફિર જબ નમાઝ હુઈ ઔર હઝરત અબૂ સુફયાનને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રૂકૂઅ કરને પર તમામ સહાબા રૂકૂઅમેં ચલે ગએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સજ્દા કરને પર સબને સજ્દા કિયા તો ઉન્હોંને કહા, અય અબ્બાસ (રદિ.) ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈન્હેં જિસ બાતકા હુક્મ દેતે હૈં, યેહ ઉસે ફૌરન કરતે હૈં ? હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, જી હાં. અલ્લાહકી કસમ ! અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈન્હેં ખાના પીના છોડનેકા હુક્મ દે દેં તો યેહ ઈસે ભી પૂરા કર દેંગે.[3]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે નમાઝકે શૌકકે બાબમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ. ઉસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ યેહ પૈગામ ભેજા કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢાએં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બહોત નરમ દિલ આદમી થે. ઈસ લિયે

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૩૦૦
૨ હૈસમી, ૬-૧૬૪
૩ બિદાયા, ૪-૨૯૧

ઉન્હોંને કહા, અય ઉમર (રદિ.) ! આપ લોગોંકો નમાઝ પળ્હાએં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, નહીં, ઈસકે આપ ઝિયાદા હકદાર હૈં. ચુનાંચે ઉન દિનોં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને નમાઝ પળ્હાઈ.

બુખારીમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) કી હદીસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહો કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પળ્હાએ. કિસીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે અબૂબક્ર (રદિ.) તો બહોત રકીકુલ કલ્બ (નરમ દિલ) હૈં, જલ્દ રો પડતે હૈં. જબ આપકી જગહ ખડે હોંગે તો લોગોંકો નમાઝ નહીં પળ્હા સકેંગે.

ઉસને દોબારા વહી બાત કહી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોબારા યેહી જવાબ દિયા, બલકે તીસરી બાર ભી યેહી જવાબ દિયા ઔર ફરમાયા, તુમ તો હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકી સાથિન (ઝુલૈખા) કી તરહ હો. (કે અંદરસે કુછ ઔર ઉપરસે કુછ. ઉપરસે કેહ રહી હો કે અબૂબક્ર (રદિ.) રોતે બહોત હૈં ઔર અંદર દિલમેં યેહી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડે હોનેસે લોગ બદફાલી લેંગે.) જૈસે કે ઝૂલૈખા ને ઉપરસે તો ઔરતોંકા ઈકરામ કિયા ઔર અંદરસે મકસૂદ ઉન્હેં હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકો દિખાના થા. અબૂબક્ર (રદિ.) સે કહો કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પળ્હાએં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝમ્અહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારી બળ્હ ચુકી થી. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠા હુવા થા ઔર મુસલમાન ભી થે. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝકી ઈત્તિલાઅ દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયાકે કિસીસે કહો કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પળ્હા દેં. ચુનાંચે મૈં વહાંસે બાહર ગયા તો દેખા કે લોગોંમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) તો હૈં ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) નહીં હૈં.

મૈંને કહા, અય ઉમર (રદિ.) ! આપ ખડે હોં ઔર લોગોંકો નમાઝ પળ્હાએં. ચુનાંચે હઝરત ઉમર (રદિ.) ખડે હો ગએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઉંચી આવાઝ થી. જબ ઉન્હોંને અલ્લાહુ અકબર કહા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી આવાઝ સુનકર ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) કહાં હૈં ? અલ્લાહ ઔર મુસલમાન ઈસકા ઈન્કાર રહે હૈં. અલ્લાહ ઔર મુસલમાન ઈસકા ઈન્કાર કર રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ આદમી ભેજ કર બુલાયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યેહ નમાઝ પળ્હાઈ.

ઈસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આએ ઔર ફિર ઉન્હોંને લોગોંકો નમાઝ પળ્હાના શુરૂ કી. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝમ્અહ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝસે કહા, તેરા ભલા હો, અય ઈબ્ને ઝમ્અહ ! તુમને યેહ ક્યા કિયા ? અલ્લાહકી કસમ ! જબ તુમને મુઝે નમાઝ પળ્હાનેકો કહા તો મૈં યેહી સમઝા કે હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઈસકા હુક્મ દિયા હૈ. અગર યેહ બાત ન હોતી તો મૈં કભી નમાઝ ન પઢાતા.

મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઈસકા હુક્મ નહીં દિયા. લેકિન જબ મુઝે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) નઝર ન આએ તો હાઝિરીનમેં આપહી મુઝે નમાઝ પઢાનેકે સબસે ઝિયાદા હકદાર નઝર આએ.[૧]

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉમર (રદિ.) કી આવાઝ સુની તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હુજ્રેસે બાહર નિકલકર ફરમાયા, નહીં નહીં, લોગોંકો સિર્ફ (અબૂબક્ર (રદિ.)) ઈબ્ને અબી કુહાફા હી નમાઝ પઢાએં. યેહ બાત આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બહોત ગુસ્સેમેં ફરમાઈ.[૨]

હઝરાત સહાબા કિરામકા અમ્રે ખિલાફતમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો મુકદ્દમ સમઝનેકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં ઉસ આદમીસે આગે નહીં બઢ સકતા, જિસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને (નમાઝમેં) હમારા ઈમામ બનનેકા હુક્મ દિયા હો ઔર ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલ તક હમારી ઈમામત કી હો ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ અચ્છી તરહ સમઝતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ લોગોંમેં ખિલાફતકે સબસે ઝિયાદા હકદાર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં. યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ગારકે સાથી હૈં ઔર (કુર્આનકે અલ્ફાઝકે મુતાબિક) 'સાનિયસ્નૈન' (દોમેં સે દૂસરે) હૈં. હમ ઈનકી શરાફત ઔર બુઝુર્ગીકો ખૂબ પેહચાનતે હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઝિંદગીમેં ઈન્હીંકો લોગોંકો નમાઝ પઢાનેકા હુક્મ દિયા થા.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો અન્સારને કહા, એક અમીર હમમેં સે હો ઔર એક મુહાજિરીનમેં સે હો. હઝરત ઉમર (રદિ.) અન્સારકે પાસ ગએ ઔર ઉનસે કહા, ક્યા આપ લોગોંકો મા'લૂમ નહીં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો હુક્મ દિયા થા કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢાએં ? લિહાઝા તુમમેં સે કિસકા દિલ ઈસ બાતસે ખુશ હો સકતા હૈ કે વોહ આગે હોકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા ઈમામ બને ? તમામ અન્સારને કહા, હમ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે આગે બઢકર ઈમામ બનનેસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતે હૈં.[૩]

---

૧ બિદાયા, ૫-૨૩૨, હાકિમ, ૩-૬૪૧
૨ બિદાયા, ૫-૨૩૨
૩ જમઉલ ફવાઈદ, ૨-૨૦૬

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો હુક્મ દિયા થા કે વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢ઼ાએં ઔર મૈં વહાં મૌજૂદ થા, ગાઈબ નહીં થા ઔર બીમાર ભી નહીં થા. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જિસ આદમીકો હમારે દીન યા'ની નમાઝકી ઈમામતકે લિયે પસંદ ફરમાયા, ઉસીકો હમને અપની દુનિયાકે લિયે પસંદ કર લિયા.[1]

હઝરત અબૂ લૈલા કિન્દી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત સલમાન (રદિ.) બારહ યા તેરહ સવારોંકે સાથ આએ. યેહ તમામ સવાર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે થે. જબ નમાઝકા વક્ત આયા તો લોગોં ને કહા, અય અબૂ અબ્દુલ્લાહ ! (નમાઝ પઢ઼ાનેકે લિયે) આગે બઢ઼ેં. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ આપ લોગોંકે ઈમામ નહીં બનતે ઔર આપ લોગોંકી ઔરતોંસે નિકાહ નહીં કરતે, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને હમેં આપકે ઝરીએ હિદાયત અતા ફરમાઈ હૈ.

ચુનાંચે ઉન લોગોંમેં સે એક આદમી આગે બઢ઼ા ઔર ઉસને ચાર રકઅત નમાઝ પઢ઼ાઈ. જબ ઉસને સલામ ફેરા તો હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેં ચાર રકઅતકી ઝરૂરત નહીં થી, હમેં ચારકી આધી યા'ની દો રકઅત નમાઝ કાફી થી. હમ તો સફરમેં હૈં, ઈસ લિયે હમેં રૂખ્સત પર અમલ કરનેકી ઝિયાદા ઝરૂરત હૈ.[2]

હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉસૈદ (રદિ.) કે બેટોંકે ગુલામ હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ને ખાના તૈયાર કિયા. ફિર ઉન્હોંને હઝરત અબૂઝર, હઝરત હુઝૈફા ઔર હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કો ખાનેકે લિયે બુલાયા. યેહ હઝરાત તશરીફ લે આએ. ઈતનેમેં નમાઝ કા વક્ત હો ગયા તો હઝરત અબૂઝર (રદિ.) નમાઝ પઢ઼ાનેકે લિયે આગે બઢ઼ે તો ઉનસે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને કહા, ઘરકા માલિક આપકે પીછે ખડા હૈ, વોહ ઈમામતકા ઝિયાદા હકદાર હૈ.

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને કહા, અય ઈબ્ને મસઊદ ! ક્યા બાત ઈસી તરહ હૈ ઉન્હોંને કહા, જી હાં. ઈસ પર અબૂઝર (રદિ.) પીછે આ ગએ. હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) કેહતે હૈં કે હાલાંકે મૈં ગુલામ થા, લેકિન ઉન્હોંને મુઝે આગે કિયા. આખિર મૈંને ઉન સબકી ઈમામત કી.[3]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે મદીના કે એક કિનારે મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કી ઝમીન થી. વહાં એક મસ્જિદમેં નમાઝ ખડી હોને લગી. મસ્જિદકે ઈમામ એક ગુલામ થે. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) નમાઝમેં શરીક હોનેકે લિયે ઉસ મસ્જિદમેં દાખિલ હુએ તો ઉસ ગુલામને ઉનસે કહા, આપ આગે તશરીફ લે ચલેં ઔર

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૫૪
૨ હુલીયા, ૧-૧૮૯, હૈસમી, ૨-૧૫૬
૩ અબ્દુર્રઝ્ઝાક

નમાઝ પઢાએં. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ અપની મસ્જિદમેં નમાઝ પઢાનેકે ઝિયાદા હકદાર હો. ચુનાંચે ઉસ ગુલામને નમાઝ પઢાઈ.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન હન્ઝલા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત કૈસ બિન સઅદ બિન ઉબાદહ (રદિ.) કે ઘરમેં થે. હમારે સાથ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચંદ સહાબા (રદિ.) ભી થે. હમને હઝરત કૈસ (રદિ.) સે કહા, આપ (નમાઝ પઢાનેકે લિયે) આગે બઢેં. ઉન્હોંને કહા, મૈં ઐસા કરનેકે લિયે તૈયાર નહીં હું. મૈંને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આદમી અપને બિસ્તરકે અગલે હિસ્સેકા, અપની સવારીકે અગલે હિસ્સેકા ઔર અપને ઘરમેં ઈમામ બનનેકા ઝિયાદા હકદાર હૈ. ચુનાંચે ઉન્હોંને અપને એક ગુલામકો હુક્મ દિયા. ઉસને આગે બઢકર નમાઝ પઢાઈ.[2]

હઝરત અલ્કમા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કો મિલને ઉનકે ઘર ગએ. વહાં નમાઝકા વક્ત આ ગયા. હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કહા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! આપ (નમાઝ પઢાનેકે લિયે) આગે બઢેં, ક્યૂંકે આપકી ઉમ્ર ભી ઝિયાદા હૈ ઔર ઈલ્મ ભી.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને કહા, નહીં, આપ આગે બઢેં, ક્યૂંકે હમ આપકે પાસ આપકે ઘરમેં ઔર આપકી મસ્જિદમેં આએ હૈં, ઈસ લિયે આપ ઝિયાદા હકદાર હૈં. ચુનાંચે હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) આગે બઢે ઔર ઉન્હોંને અપની જૂતી ઉતારી ઔર નમાઝ પઢાઈ. જબ ઉન્હોંને સલામ ફેરા તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે આપને જૂતે ક્યૂં ઉતારે ? ક્યા આપ (હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકી તરહ) મુકદ્દસ વાદી મેં હૈં ?[3]

તબરાની કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ઉનસે કહા, અય અબૂ મૂસા ! આપ જાનતે હી હૈં કે યેહ બાત સુન્નતમેં સે હૈ કે ઘરવાલા (નમાઝ પઢાનેકે લિયે) આગે બઢે, લેકિન હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને આગે બઢનેસે ઈન્કાર કર દિયા ઔર ઈન દોનોં હઝરાતમેં સે કિસી એક કે ગુલામને આગે બઢકર નમાઝ પઢાઈ.

હઝરત કૈસ બિન ઝુહૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત હન્ઝલા બિન રબીઅ (રદિ.) કે સાથ હઝરત ફુરાત બિન હય્યાન (રદિ.) કી મસ્જિદમેં ગયા. વહાં નમાઝકા વક્ત આ ગયા. હઝરત ફુરાત (રદિ.) ને હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) સે કહા, આપ (નમાઝ પઢાનેકે લિયે) આગે બઢેં. હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) ને કહા, મૈં આપકે આગે

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૬
૨ હૈસમી, ૨-૬૫
૩ હૈસમી, ૨-૬૬

નહીં ખડા હો સકતા, ક્યૂંકે ઉમ્રમેં આપ મુઝસે બડે હૈં ઔર આપને હિજરત ભી મુઝસે પેહલે કી થી ઔર ફિર મસ્જિદ ભી આપકી અપની હૈ.

હઝરત ફુરાત (રદિ.) ને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો આપકે બારેમેં એક બાત ફરમાતે હુએ સુના થા, (ઉસકે સુનનેકે બા'દ) મૈં કભી આપકે આગે નહીં હોઉંગા. હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) ને કહા, ગઝવએ તાઇફમેં જિસ દિન મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા થા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે જાસૂસ બનાકર ભેજા થા, ક્યા આપ ઉસ દિન વહાં મૌજૂદ થે ?

હઝરત ફુરાત (રદિ.) ને કહા, જી હાં. ફિર હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) આગે બઢે ઔર ઉન લોગોંકો નમાઝ પઢાઇ. ઉસકે બા'દ હઝરત ફુરાત (રદિ.) ને કહા, અય કબીલા બનૂ અજલ વાલો ! મૈંને ઇનકો (ઇમામતકે લિયે) ઇસ લિયે આગે બઢાયા, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગઝવએ તાઇફકે દિન ઇનકો જાસૂસ બનાકર તાઇફ ભેજા થા. વાપસ આકર ઇન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હાલાત બતાએ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે તુમ સચ કેહતે હો ઔર અપને પડાવ પર વાપસ ચલે જાઓ, ક્યૂંકે આજ રાત તુમ જાગતે રહે હો. જબ હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) વહાં સે ચલ પડે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમસે ફરમાયા, ઇનકી ઔર ઇન જૈસે લોગોંકી ઇક્તિદા કિયા કરો.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી લૈલા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે સાથ મક્કા મુકર્રમા ગયા તો અમીરે મક્કા હઝરત નાફેઅ બિન અલ્કમા (રદિ.) ને બાહર આકર હમારા ઇસ્તિકબાલ કિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, આપ અપને પીછે મક્કા વાલોંકા અમીર કિસકો બનાકર આએ હૈં ? હઝરત નાફેઅ (રદિ.) ને કહા, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્ઝા (રદિ.) કો.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, આપને તો મક્કામેં એક ગુલામકો ઐસે લોગોંકા અમીર બના દિયા હૈ, જો કુરૈશમેં સે હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હૈં. હઝરત નાફેઅ (રદિ.) ને કહા, જી હાં. મૈંને હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કો સબસે ઝિયાદા ઔર સબસે અચ્છા કુર્આન પઢને વાલા પાયા ઔર મક્કા ઐસી સરઝમીન હૈ જહાં સારી દુનિયાકે લોગ આતે હૈં તો મૈંને ચાહા કે લોગ (નમાઝમેં) ઐસે આદમીસે કુર્આન સુનેં, જો અચ્છા કુર્આન પઢતા હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમને બહોત અચ્છા કિયા. વાકઇ હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્ઝા (રદિ.) ઉન લોગોંમેં સે હૈં, જિનકો અલ્લાહ તઆલા કુર્આનકી વજહસે બુલંદ કરતે હૈં.[૨]

હઝરત ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હજકે મૌસમમેં મક્કાકે પાસ એક ચશ્મે પર એક જમાઅત જમા હો ગઇ. જબ નમાઝકા વક્ત આયા તો અબૂસ્સાઇબ

૧ હૈસમી, ૨-૬૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૮
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૧૬

કે ખાનદાનકા એક આદમી નમાઝ પઢાનેકે લિયે આગે બઢા. ઉસકી ઝબાન ફસીહ ઔર સાફ નહીં થી તો હઝરત મિસ્વર બિન મખ્રમા (રદિ.) ને ઉસે પીછે કર દિયા ઔર દૂસરે આદમીકો આગે કર દિયા. યેહ બાત હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) તક પહોંચ ગઈ. વહાં તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં કુછ ન કહા. જબ મદીના મુનવ્વરા પહોંચ ગએ તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મિસ્વર (રદિ.) સે બાઝપુર્સ (પૂછતાછ) કી.

હઝરત મિસ્વર (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ ઝરા મુઝે મોહલત દેં. બાત યેહ હૈ કે ઉસકી ઝબાન ફસીહ ઔર સાફ નહીં થી ઔર મૌસમ હજકા થા તો મુઝે યેહ ખતરા હુવા કે હજ્જાજે કિરામ ઉસકી કિરાઅત સુનકર, ઉસે હી ઈખ્તિયાર કર લેંગે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અચ્છા, ક્યા તુમને ઈસ વજહસે ઉસે પીછે કિયા થા ? હઝરત મિસ્વર (રદિ.) ને કહા, જી હાં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિર તુમને ઠીક કિયા.[1]

હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) ને કુછ લોગોંકો નમાઝ પઢાઈ ઔર નમાઝ પઢાનેકે બા'દ લોગોંસે કહા, મૈં ઈમામતકે લિયે આગે બઢનેસે પેહલે આપ લોગોંસે પૂછના ભૂલ ગયા, ક્યા આપ લોગ મેરે નમાઝ પઢાનેસે રાઝી હૈં ? ઉન લોગોંને કહા, જી હાં ઔર અય હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખાસ સહાબી ! આપકે નમાઝ પઢાનેકો કૌન નાપસંદ કર સકતા હૈ ?

હઝરત તલહા (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે જો લોગોંકો નમાઝ પઢાએ ઔર લોગ ઉસકે નમાઝ પઢાને પર રાઝી ન હોં તો ઉસકી નમાઝ કાનોંસે ભી ઉપર નહીં જાતી, યા'ની અલ્લાહ તઆલા ઉસે કુબૂલ નહીં ફરમાતે.[2]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) બા'ઝ દફા હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ (રહ.) કે પીછે નમાઝ પઢા કરતે થે, (ક્યૂંકે શુરૂમેં યેહ ભી બનૂ ઉમૈયા કે ખુલફાકી તરહ બા'ઝ દફા નમાઝકો ઈતની દેરસે પઢતે થે કે નમાઝકા વક્ત ખત્મ હો જાતા થા. બા'દ મેં જબ યેહ ખૂદ ખલીફા બને થે, તો ફિર સહીહ વક્ત પર પઢને લગ ગએ થે.) તો હઝરત ઉમર (રહ.) ને ઉનસે પૂછા કે આપ ઐસા ક્યૂં કરતે હૈં ? હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝ પઢતે હુએ દેખા હૈ. જબ તુમ ઉન જૈસી નમાઝ પઢતે હો તો મૈં તુમ્હારે સાથ નમાઝ પઢતા હું ઔર જબ તુમ ઉન જૈસી નમાઝ નહીં પઢતે હો તો અપની નમાઝ પઢકર ઘર ચલા જાતા હું.[3]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૪૬
૨ હૈસમી, ૨-૬૮
૩ હૈસમી, ૨-૬૮

હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) બા'ઝ દફા મરવાન બિન હકમ કે સાથ નમાઝ નહીં પઢ્હતે થે. ઉનસે મરવાનને પૂછા, આપ ઐસા ક્યૂં કરતે હૈં ? હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝ પઢ્હતે હુએ દેખા હૈ. અગર તુમ ઉન જૈસી નમાઝ પઢ્હતે હો તો મૈં તુમ્હારે સાથ પઢ્હતા હું. ઔર અગર તુમ ઉન જૈસે નમાંઝ નહીં પઢ્હતે હોં તો મૈં અપની નમાઝ પઢ્હકર ઘર ચલા જાતા હું.[1]

હઝરત અબૂ ખાલિદ બજલી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે પૂછા, ક્યા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આપ લોગોંકો ઈસી તરહ નમાઝ પઢ્હાયા કરતે થે ? હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં મેરી નમાઝમેં કોઇ ઇશ્કાલ હૈ ? મૈંને કહા, મૈં ઉસીકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હું. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને કહા, હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુખ્તસર (ટૂંકી) નમાઝ પઢ્હાતે થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કિયામ ઈતની દેર હોતા થા, જિતની દેરમેં મુઅઝ્ઝિન મિનારસે ઉતરકર સફમેં પહોંચ જાએ.[2]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ ખાલિદ કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો મુખ્તસર નમાઝ પઢ્હાતે હુએ દેખા.

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ (ઈતની મુખ્તસર) નમાઝ પઢ્હા કરતે થે કે અગર આજ તુમમેંસે કોઇ ઈતની મુખ્તસર નમાઝ પઢ્હા દે, તો તુમ ઉસે બહોત બડા ઐબ સમઝો.[3]

હઝરત અદી બિન હાતિમ (રદિ.) એક મજ્લિસમેં તશરીફ લે ગએ. ઈતનેમેં નમાઝ ખડી હો ગઇ. ઉન લોગોંકે ઈમામને આગે બઢ્હકર નમાઝ પઢ્હાઇ. વોહ ઈમામ સાહબ નમાઝમેં કાફી દેર બૈઠે રહે. વોહ જબ નમાઝસે ફારિગ હુએ તો હઝરત અદી (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમમેં સે જો હમારા ઈમામ બને, ઉસે ચાહિયે કે વોહ રૂકૂઅ સજ્દા તો પૂરા કરે (લેકિન કિયામ ઔર કઅદહકો લંબા ન કરે) ક્યૂંકે ઉસકે પીછે છોટે, બડે, બીમાર, મુસાફિર ઔર ઝરૂરતમંદ હર તરહકે લોગ હૈં.

ઈસકે બા'દ જબ અગલી નમાઝકા વક્ત આયા તો હઝરત અદી (રદિ.) ને આગે બઢ્હકર નમાઝ પઢ્હાઇ, રૂકૂઅ સજ્દા પૂરા કિયા ઔર બાકી નમાઝ (યા'ની કિયામ ઔર કઅદહ) કો મુખ્તસર કિયા ઔર નમાઝસે ફારિગ હોકર ફરમાયા, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે ઈસી તરહ નમાઝ પઢ્હા કરતે થે.[4]

---

૧ હૈસમી, ૨-૬૮
૨ હૈસમી, ૨-૭૧
૩ હૈસમી, ૨-૭૧
૪ હૈસમી, ૨-૭૩

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા નમાઝ મેં રોના

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રાત ગુઝારા કરતે થે, ફિર હઝરત બિલાલ (રદિ.) અઝાન દેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો બુલાયા કરતે થે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હોકર ગુસલ કરતે. અબ ભી મુઝે પાની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રૂખ્સાર ઔર બાલોં પર ગિરતા હુવા નઝર આ રહા હૈ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લે જાતે ઔર નમાઝ પઢાતે. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રોનેકી આવાઝ સુના કરતી. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી.[1]

હઝરત ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત આઇશા (રદિ.) સે પૂછા કે આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સબસે ઝિયાદા જો અજીબ બાત દેખી હૈ, વોહ હમેં બતા દેં. પેહલે તો વોહ ખામોશ હો ગઈ. ફિર ફરમાયા, એક રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા. અય આઇશા ! મુઝે છોડો, આજ રાત મૈં અપને રબકી ઇબાદત કરૂં. મૈંને અર્ઝ કિયા, મુઝે આપકા કુર્બ ભી પસંદ હૈ ઔર જિસ કામસે આપકો ખુશી હો, વોહ ભી પસંદ હૈ.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉઠે ઔર વુઝૂ કિયા. ફિર ખડે હોકર નમાઝ પઢને લગે ઔર નમાઝમેં રોતે રહે ઔર ઇતના રોએ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ગોદ ગીલી હો ગઇ ઔર બૈઠકર ઇતના રોએ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દાઢી આંસૂઓંસે તર હો ગઇ, (ફિર સજદેમેં) ઇતના રોએ કે ઝમીન તર હો ગઇ. ફિર હઝરત બિલાલ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝકી ઇત્તિલાઅ દેને આએ. જબ ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો રોતે હુએ દેખા તો અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ રો રહે હૈં ? હાલાંકે અલ્લાહ તઆલાને આપકે અગલે, પિછલે તમામ ગુનાહ મઆફ કર દિયે હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તો ક્યા મૈં શુક્રગુઝાર બંદા ન બનું ? આજ રાત મુઝ પર ઐસી આયત નાઝિલ હુઇ હૈ કે જો આદમી ઉસે પઢે ઔર ઉસમેં ગૌરો ફિક્ર ન કરે, ઉસકે લિયે હલાકત હૈ. વોહ આયત યેહ હૈ..

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ سے آخر سورت تک

---

૧ બૈહકી, ૨-૮૯

ઈન્ન ફી ખલ્કિસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ ...સૂરત કે આખિર તક

'બિલાશુબહ આસમાનોં ઔર ઝમીનકે બનાનેમેં ઔર યકે બા'દ દીગરે રાત ઔર દિનકે આને જાનેમેં દલીલ હૈ અક્લ વાલોંકે લિયે.'[1]

હઝરત મુતર્રીફ (રહ.) કે વાલિદ (રદિ.) બયાન કરતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નમાઝ પઢતે હુએ દેખા ઔર આપકે સીનેસે રોનેકી ઐસી આવાઝ આ રહી થી, જૈસે ચક્કીકે ચલને કી હોતી હૈ.[2]

નસઈ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે સીનેસે રોને કી ઐસી આવાઝ આ રહી થી, જૈસે હંડિયાકે પકનેકી હોતી હૈ.[3]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન શદ્દાદ બિન અલહાદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં સુબહકી નમાઝમેં આખિરી સફ મેં થા. મૈંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કી રોને કી આવાઝ સુની, વોહ સૂરએ યૂસુફ પઢ રહે થે. પઢતે પઢતે ઈસ આયત તક પહોંચે..[4]

إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ

ઈન્નમા અશ્કૂ બથ્થી વ હુઝ્ની ઈલલ્લાહ

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પીછે નમાઝ પઢી તો મૈંને તીન સફ પીછેસે ઉનકે રોનેકી આવાઝ સુની.[5]

નમાઝ મેં ખુશૂઅ ખુઝૂઅ

હઝરત સહલ બિન સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) નમાઝમેં ઈધર ઉધર મુતવજ્જેહ નહીં હુવા કરતે થે.[6]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) નમાઝમેં ઈસ તરહ ખડે હોતે, જૈસે કે વોહ લકડી હો ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ભી ઐસે હી કિયા કરતે થે. હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, યેહ હૈ નમાઝકા ખુશૂઅ.[7]

૧ તરગીબ, ૩-૩૨
૨ અબૂ દાઉદ
૩ તરગીબ, ૧-૩૧૫, હાફિઝ, ૨-૧૪૧
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૮૭
૫ હુલીયા, ૧-૫૨
૬ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૪૭
૭ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૬૦

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) જબ નમાઝમેં ખડે હોતે તો ઐસા મા'લૂમ હોતા, જૈસે વોહ કોઈ લકડી હો. (બિલકુલ હરકત ન કરતે) ઔર યેહ કહા જાતા થા કે યેહ બાત નમાઝકે ખુશૂઅમેં સે હૈ.[1]

હઝરત ઈબ્ને મુન્કદિર (રહ.) કેહતે હૈં કે અગર તુમ ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કો નમાઝ પઢતે હુએ દેખ લો તો તુમ કહોગે, યેહ કિસી દરખ્તકી ટેહની હૈ, જિસે હવા હિલા રહી હૈ ઔર મિન્જનીકકે પત્થર ઈધર ઉધર ગિરા કરતે થે, લેકિન વોહ નમાઝમેં ઉન પત્થરોંકી બિલકુલ પરવાહ ન કરતે.[2]

હઝરત ઝૈદ બિન અબ્દુલ્લાહ શૈબાની (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કો દેખા કે જબ વોહ નમાઝકે લિયે જાતે તો બહોત હી ધીરે ચલતે. અગર કોઈ ચ્યૂંટી ઉનકે સાથ ચલતી તો વોહ ઉસ ચ્યૂંટીસે ભી આગે નં નિકલ સકતે.[3]

હઝરત વાસેઅ બિન હિબ્બાન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) નમાઝમેં યેહ ચાહતે થે કે ઉનકે જિસ્મકી હર ચીઝ કિબ્લા રૂખ રહે. યહાં તક કે વોહ અપને અંગૂઠેકો ભી કિબ્લા રૂખ રખતે થે.[4]

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) જબ નમાઝ પઢા કરતે તો (બિલકુલ હરકત ન કરતે ઔર) ઐસા મા'લૂમ હોતા કે વોહ કોઈ ઉભરી હુઈ ચીઝ હૈ, જિસે ઝમીનમેં ગાડા હુવા હૈ.[5]

હઝરત આઅમશ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) જબ નમાઝ પઢતે તો ઐસા લગતા જૈસે વોહ પડા હુવા કપડા હો.[6]

હઝરત તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કી તરહ નમાઝમેં કિબ્લા રૂખ રેહનેમેં બહોત ઝિયાદા એહતિમામ કરતે હુએ કિસીકો નહીં દેખા. વોહ નમાઝમેં અપના ચેહરા, હાથ ઔર પાંવ કિબ્લા રૂખ રખનેકા સખ્તીસે એહતિમામ કરતે.[7]

હઝરત અબૂ બુરદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કે પેહલૂમેં ખડે હોકર નમાઝ પઢી. મૈંને ઉન્હેં સજદેમેં યેહ કેહતે હુએ સુના, અય અલ્લાહ! તૂ મેરા સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ બન જા ઔર મુઝે હર ચીઝસે ઝિયાદા અપનેસે ડરને વાલા બના દે ઔર ઉન્હેં સજદેમેં યેહ કેહતે હુએ ભી સુના, અય મેરે રબ ! ચૂંકે આપને મુઝ પર બડે બડે ઈન્આમાત ફરમાએ હૈં, ઈસ લિયે મૈં કભી ભી મુજરિમોંકી મદદ નહીં કરૂંગા.[8]

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૩૫, ઈસાબા, ૨-૩૧૦
૨ હુલીયા, ૧-૩૩૫
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૪
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૭
૫ હુલીયા, ૧-૩૩૫, હૈસમી, ૨-૧૩૬
૬ હૈસમી, ૨-૧૩૬
૭ હુલીયા, ૧-૩૦૪
૮ અબૂ નઈમ

હઝરત આઇશા (રદિ.) કી વાલિદા હઝરત ઉમ્મે રૂમાન (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મૈં એક બાર નમાઝ પઢ રહી થી. નમાઝમેં ઇધર ઉધર ઝુકને લગી. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને દેખ લિયા તો મુઝે ઇસ ઝોરસે ડાંટા કે મૈં (ડરકી વજહસે) નમાઝ તોડને કે કરીબ હો ગઇ. ફિર ઇર્શાદ ફરમાયા, કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુના હુ કે જબ કોઇ આદમી નમાઝમેં ખડા હો તો અપને તમામ બદનકો બિલકુલ સુકૂનસે રખ્ખે. યહૂદકી તરહ હિલે નહીં. બદનકે તમામ આ'ઝાકા નમાઝમેં બિલકુલ સુકૂનસે રેહના, નમાઝકે પૂરા હોનેકા જુઝવ હૈ.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા મુઅક્કદહ સુન્નતોં કા એહતિમામ કરના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન શકીક (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત આઇશા (રદિ.) સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત નમાઝોંકે બારે મેં પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝોહરસે પેહલે મેરે ઘરમેં ચાર રકઅત નમાઝ પઢતે. ફિર બાહર તશરીફ લે જાકર લોગોંકો નમાઝ પઢાતે. ફિર મેરે ઘર આકર દો રકઅત નમાઝ પઢતે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ લોગોંકો મગરિબકી નમાઝ પઢાતે. ફિર મેરે ઘર આકર દો રકઅત નમાઝ પઢતે, ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ લોગોંકો ઇશાકી નમાઝ પઢાતે. ફિર મેરે ઘર આકર દો રકઅત નમાઝ પઢતે. ફિર રાતકો નવ રકઅત નમાઝ પઢતે, જિનમેં વિત્રકી નમાઝ ભી શામિલ હોતી ઔર રાતકો કભી બહોત દેર તક ખડે હોકર નમાઝ પઢતે ઔર કભી બહોત દેર તક બૈઠ કર નમાઝ પઢતે. જબ ખડે હોકર કિરાઅત ફરમાતે તો ખડે હોકર હી રૂકૂઅ સજ્દા ફરમાતે ઔર જબ બૈઠ કર કિરાઅત ફરમાતે તો બૈઠકર હી રૂકૂઅ સજ્દા ફરમાતે ઔર જબ સુબહ સાદિક હો જાતી ઔર ફજ્રકા વક્ત હો જાતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દો રકઅત નમાઝ પઢતે. ફિર બાહર તશરીફ લે જાતે ઔર લોગોંકો ફજ્રકી નમાઝ પઢાતે.[૨]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફજ્રકી દો સુન્નતોંસે ઝિયાદા ઔર કિસી સુન્નતકા એહતિમામ નહીં ફરમાતે થે.[૩]

૧ હુલીયા, ૯-૩૦૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૦
૨ સિફતુસ્સફવા, ૧-૭૫, જમઉલ ફવાઇદ, ૧-૧૧૦
૩ બુખારી, મુસ્લિમ

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફજરસે પેહલેકી દો રકઅતોંકે લિયે જિતની જલ્દી કરતે હુએ દેખા, ખૈર કે કિસી કામમેં ઔર માલે ગનીમતમેં ઉતની જલ્દી કરતે હુએ નહીં દેખા.[1]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝોહરસે પેહલે ચાર રકઅત ઔર સુબહસે પેહલે દો રકઅત કભી નહીં છોડતે થે.[2]

હઝરત બિલાલ (રદિ.) સુબહકી નમાઝકી ઈત્તિલાઅ દેને કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ. હઝરત આઇશા (રદિ.) ઉનસે કુછ બાત પૂછને લગ ગઈ, જિસમેં દેર હો ગઇ ઔર સુબહકા ચાંદના ઝિયાદા હો ગયા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખબર કી ઔર મુસલસલ ખબર કરતે રહે, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફૌરી તૌર પર બાહર તશરીફ ન લાએ, બલકે થોડી દેર કે બા'દ બાહર આએ ઔર લોગોંકો નમાઝ પઢાઈ.

ફિર હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા કે હઝરત આઇશા (રદિ.) મુઝસે કુછ પૂછને લગ ગઈ થીં, જિસકી વજહ સે મુઝે દેર હો ગઈ થી. ફિર મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બાર બાર ઈત્તિલાઅ દી, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફૌરન તશરીફ ન લાએ, બલકે કુછ દેરમેં આએ. ઈસકી ક્યા વજહ હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને ફજરકી દો રકઅત સુન્નત પઢી થી, ઈસ વજહસે મુઝે બાહર આનેમેં દેર હો ગઈ થી. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (આપ સુન્નત ન પઢતે, ક્યૂંકે) સુબહ તો બહોત ઝિયાદા રોશન હો ગઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર સુબહ ઈસસે ભી ઝિયાદા રોશન હો જાતી, તો ભી મૈં યેહ દો રકઅત નમાઝ ઝરૂર પઢતા ઔર બહોત અચ્છે ઔર ઉમદા તરીકેસે પઢતા.[3]

હઝરત કાબૂસ (રહ.) નક્લ કરતે હૈં કે મેરે વાલિદને હઝરત આઇશા (રદિ.) કે પાસ યેહ પૈગામ ભેજા કે કિસ નમાઝકો પાબંદીસે પઢના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઝિયાદા પસંદ થા ?હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝોહરસે પેહલે ચાર રકઅત પઢતે થે ઔર ઉનમેં લંબા કિયામ ફરમાતે ઔર રૂકૂઅ સજદા અચ્છી તરહ કરતે.[4]

---

૧ તરગીબ, ૧-૩૬૧
૨ બુખારી
૩ અબૂદાઉદ, ૨-૨૫૮. રિયાઝુસ્સાલિહીન. ૪૧૬
૪ તરગીબ, ૧-૩૬૪

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સાઈબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝોહરસે પેહલે ઔર ઝવાલકે બા'દ ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હતે થે ઔર ફરમાયા કરતે થે કે યેહ ઐસી ઘડી હૈ કે જિસમેં આસમાનકે દરવાઝે ખુલતે હૈં. મૈં યેહ ચાહતા હું કે ઈસ ઘડીમેં મેરા કોઇ નેક અમલ ઉપર ચલા જાએ.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝોહરસે પેહલે ચાર ઔર ઝોહરકે બા'દ દો રકઅત પળ્હા કરતે થે.[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ઝોહરસે પેહલે ચાર રકઅત ન પળ્હ સકતે તો ઉન્હેં ઝોહરકે બા'દ પળ્હા કરતે થે.[૩]

હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે મેહમાન બને તો મૈંને દેખા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેશા ઝોહરસે પેહલે ચાર રકઅત પળ્હા કરતે થે ઔર ફરમાયા કરતે થે કે જબ સૂરજ ઢલ જાતા હૈ, તો આસમાનકે દરવાઝે ખોલ દિયે જાતે હૈં ઔર ઝોહર તક ઉનમેં સે કોઈ દરવાઝા બંદ નહીં હોતા, ઈસ લિયે મૈં ચાહતા હું કે ઉસ ઘડીમેં મેરે લિયે ખૈરકા કોઇ અમલ ઉપર ચલા જાએ.[૪]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અસ્રસે પેહલે ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હતે થે. ચાર રકઅતકે દરમ્યાન બૈઠકર અત્તહિય્યાત પળ્હતે ઔર ઉસમેં,

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِيْنَ

અસ્સલામુ અલય્નાવ અલા ઈબાદિલ્લાહિસ્સાલિહીન

કેહકર મુકર્રબ ફરિશ્તોં ઔર મુસલમાનોં ઔર મો'મિનોં પર સલામ ભેજતે.[૫]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અસ્રસે પેહલે દો રકઅત નમાઝ પળ્હા કરતે થે.[૬]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મગરિબકે બા'દ દો રકઅત નમાઝ પળ્હતે થે ઔર ઉનમેં ઈતની લંબી કિરાઅત ફરમાતે થે કે મસ્જિદ વાલે સહાબા (અપની અપની નમાઝ પૂરી કરકે) ઈધર ઉધર બિખર જાતે થે.[૭]

---

૧ તરગીબ, ૧-૩૬૪
૨ તિરમિઝી, ૫૭
૩ તિરમિઝી, ૫૭
૪ તરગીબ, ૧-૩૬૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૫ તિરમિઝી, ૫૮
૬ રિયાઝુસ્સાલિહીન, ૫૧૯, મજમા, ૨-૨૨૧
૭ હૈસમી, ૨-૨૩૦

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) કા મુઅક્કદહ સુન્નતોં કા એહતિમામ કરના

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફજરસે પેહલેકી સુન્નતોંકે બારેમેં ફરમાયા કે યેહ દો રકઅતેં મુઝે સુર્ખ ઊંટોંસે ઝિયાદા પસંદ હૈં.[1]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. વોહ ઝોહરસે પેહલે નમાઝ પઢ રહે થે. મૈંને પૂછા, યેહ કૌનસી નમાઝ હૈ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ નમાઝ તહજ્જુદકી નમાઝકી તરહ શુમાર હોતી હૈ.[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉત્બા (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને ઝોહરસે પેહલે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ ઉનકે ઘરમેં ચાર રકઅત નમાઝ પઢી.[3]

હઝરત હુઝૈફા બિન ઉસૈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને દેખા કે જબ ઝવાલકા વક્ત હો જાતા તો હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ચાર રકઅત નમાઝ બહોત લંબી પઢતે. મૈંને ઉનસે ઇન રકઅતોંકે બારેમેં પૂછા તો ફરમાયા કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ રકઅતેં પઢતે હુએ દેખા હૈ. આગે હઝરત અબૂ અય્યૂબ (રદિ.) જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ.[4]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સે સબસે ઝિયાદા તઅલ્લુકવાલે એક આદમીને મુઝે બતાયા કે જબ સૂરજ ઢલ જાતા તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ખડે હોકર ચાર રકઅત નમાઝ પઢતે ઔર ઉનમેં (સૌ સે ઝિયાદા આયતોં વાલી મિઇન સૂરતોંમેં સે દો સૂરતેં પઢતે. ફિર જબ મુઅઝ્ઝિન અઝાન દેતે તો પૂરે કપડે પહેનતે ઔર નમાઝ કે લિયે ચલે જાતે.)[5]

હઝરત અસ્વદ, હઝરત મુર્રહ ઔર હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, દિનકી નમાઝોંમેં સે સિર્ફ ઝોહરકી નમાઝકે પેહલેકી ચાર રકઅતેં રાતકી તહજ્જુદકે બરાબર હૈં ઔર દિનકી તમામ નમાઝોં પર ઇન ચાર રકઅતોંકો ઐસી ફઝીલત હૈ, જૈસે જમાઅતકી નમાઝકો અકેલેકી નમાઝ પર.[6]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૦૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૫ હૈસમી, ૨-૨૨૧
૬ હૈસમી, ૨-૨૨૧, તરગીબ, ૧-૩૬૫

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સહાબા (રદિ.) દિનકી નમાઝોંમેંસે સિર્ફ ઝોહરસે પેહલે કી ચાર રકઅતોંકો રાતકી તહજ્જુદકે બરાબર સમઝતે થે ઔર યેહ કેહતે થે કે યેહ ચાર રકઅતેં રાતકી ચાર રકઅતોંકે બરાબર હૈં.[૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ઝોહરસે પેહલે ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હા કરતે થે ઔર હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) સે ભી યેહી રિવાયત હૈ.[૨]

જબ સૂરજ ઢલ જાતા તો હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) મસ્જિદમેં જાકર ઝોહરસે પેહલે બારહ રકઅત નમાઝ પળ્હતે. ફિર બૈઠ જાતે. હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ઝોહરસે પેહલે આઠ રકઅત ઔર ઝોહરકે બા'દ ચાર રકઅત પળ્હતે.[૩]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે તીન કામોંકા હુકમ દિયા. મૈં જબ તક ઝિંદા રહુંગા, ઉન્હેં કભી નહીં છોડુંગા. ઉનમેં સે એક કામ યેહ હૈ કે મૈં અસ્રસે પેહલે ચાર રકઅત પળ્હા કરૂં, લિહાઝા જબ તક મૈં ઝિંદા રહુંગા, યેહ રકઅતેં ઝરૂર પળ્હા કરૂંગા.[૪]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહ ઉસ આદમી પર રહમ ફરમાએ, જો અસ્રસે પેહલે ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હે.[૫]

હઝરત અબૂ ફાખતા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મગરિબ ઔર ઇશાકે દરમ્યાનવાલી નમાઝકા નામ 'સલાતુલ ગફલતી' હૈ. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, લેકિન અબ તુમ ઇસ નમાઝકે બારેમેં ગફલતમેં પડ ચુકે હો (કે પળ્હતે નહીં હો).[૬]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જો મગરિબકે બા'દ ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હે, વોહ ગઝવાકે બા'દ ગઝવા કરને વાલેકી તરહ શુમાર હોગા.[૭]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) કા તહજ્જુદ કી નમાઝ કા એહતિમામ કરના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, તહજ્જુદકી નમાઝ ન છોડના, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૮૯
૪ ઇબ્નુન્નજ્જાર
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૯૧
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૯૨
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૯૩

કભી તહજ્જુદકી નમાઝ નહીં છોડા કરતે થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બીમાર હોતે યા થકે હોતે તો બૈઠકર તહજ્જુદ પળ્હ લેતે.[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..

يَآ اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا

યા અય્યુહલ્ મુઝઝમ્મિલુ કુમિલ્લયૂલ ઈલ્લા કલીલા

'અય કપડોંમેં લિપટને વાલે ! રાત કો (નમાઝ મેં) ખડે રહા કરો, મગર થોડી સી રાત.' તો તહજ્જુદ કી નમાઝ હમ પર ફર્ઝ હો ગઈ ઔર હમ રાતકો ઈતની તહજ્જુદ પળ્હતે કે હમારે પાંવ સૂજ જાતે. ફિર અલ્લાહ ને યેહ આયત નાઝિલ ફરમાકર રૂખ્સત ઈનાયત ફરમા દી..

عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنكُمْ مَرْضٰى

અલિમ અન્ સયકૂનુ મિન્કુમ્ મરદા

'ઉસકો (યેહ ભી) મા'લૂમ હૈ કે બા'ઝે આદમી તુમમેં બીમાર હોંગે' (ઈસ આયતકે નાઝિલ હોને પર તહજ્જુદકા ફર્ઝ હોના ખત્મ હો ગયા, લેકિન નફલ નમાઝોંમેં સબસે અફઝલ હોના બાકી રહા.)[2]

હઝરત સઅદ બિન હશ્શામ (રદિ.) ને અપની બીવીકો તલાક દે દી ઔર ફિર મદીના મુનવ્વરા ગએ તાકે અપની વહાંકી સારી જાએદાદ બેચકર ઘોડે ઔર અસલેહા (હથિયાર) ખરીદેં ઔર મરતે દમ તક રૂમ વાલોંસે જિહાદ કરતે રહેં. રાસ્તેમેં ઉનકી અપની કૌમકે કુછ લોગોંસે મુલાકાત હુઇ. ઉન લોગોંને ઉન્હેં બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહે વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં ઉનકી કૌમકે છ આદમીયોંને ભી ઐસા કરનેકા ઈરાદા કિયા થા, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા થા કે ક્યા આપ લોગ મેરે અચ્છે તરીકે પર નહીં ચલતે ? ઔર ઉન્હેં ઐસા કરનેસે મના ફરમા દિયા થા. ઈસ પર હઝરત સઅદ (રહ.) ને અપની બીવીસે રૂજૂઅ કર લિયા ઔર ઉન લોગોંકો અપને ઈસ રૂજૂઅ પર ગવાહ બનાયા.

ફિર હમારે પાસ વાપસ આએ ઔર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને હમેં બતાયા કે મૈં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે પાસ ગયા થા ઔર ઉનસે વિત્રકે બારેમેં પૂછા થા. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા આદમી ન બતાઉં, જો તમામ રૂએ ઝમીન વાલોંમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે વિત્રકો સબસે ઝિયાદા જાનને વાલા હૈ ?

---

૧ તરગીબ, ૧-૪૦૧
૨ હૈસમી, ૨-૨૫૧

મૈંને કહા, ઝરૂર બતાએં. હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, હઝરત આઇશા (રદિ.) કે પાસ જાઓ ઔર ઉનસે પૂછો ઔર વોહ જો જવાબ દેં, વોહ વાપસ આકર મુઝે ભી બતાના. ચુનાંચે મૈં હઝરત હકીમ બિન અફલહ કે પાસ ગયા ઔર મૈંને ઉનસે અર્ઝ કિયા કે વોહ મેરે સાથ હઝરત આઇશા (રદિ.) કે પાસ ચલેં. હઝરત હકીમ ને કહા, નહીં, મૈં તો ઉનકે કરીબ ભી નહીં જાઉંગા, ક્યૂંકે મૈંને ઉન્હેં (હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કી) ઇન દો જમાઅતોંકે બારેમેં કુછ ફરમાનેસે મના કિયા થા, લેકિન વોહ ન માનીં ઔર ઇસ બારેમેં બહોત કુછ કર ગુઝરીં.

હઝરત સઅદ કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત હકીમ કો કસમ દી તો વોહ મેરે સાથ ચલ પડે. ચુનાંચે હમ દોનોં હઝરત આઇશા (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને હઝરત હકીમ કો પેહચાન લિયા ઔર ફરમાયા, ક્યા તુમ હકીમ હો ? હઝરત હકીમ ને કહા, જી હાં. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને પૂછા, યેહ તુમ્હારે સાથ કૌન હૈ ? હઝરત હકીમ ને કહા, યેહ સઅદ બિન હશ્શામ હૈં.

હઝરત આઇશા (રદિ.) ને પૂછા, ઇનકે વાલિદ કૌનસે હશ્શામ હૈં ? હઝરત હકીમ ને કહા, વોહ ઇબ્ને આમિર હૈં. ઇસ પર હઝરત આઇશા (રદિ.) ને હઝરત આમિર (રદિ.) કે લિયે દુઆએ રહમત કી ઔર ફરમાયા, આમિર તો બહોત અચ્છે આદમી થે. ફિર મૈંને કહા, અય ઉમ્મુલ મો'મિનીન ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અખ્લાકકે બારેમેં આપ મુઝે બતાએં. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ કુર્આન નહીં પઢ્હતે હો ? મૈંને કહા, જી હાં, પઢ્હતા હું. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અખ્લાક કુર્આનકે મુતાબિક થે.

યેહ જવાબ સુનકર મૈંને મજ્લિસસે ઉઠને કા ઇરાદા કિયા, લેકિન ફિર ખયાલ આયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રાતકે કિયામકે બારેમેં ભી પૂછ લું, તો મૈંને અર્ઝ કિયા, અય ઉમ્મુલ મો'મિનીન ! આપ મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રાતકે કિયામકે બારે મેં ભી બતાએં. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ સૂરએ મુઝ્ઝમ્મિલ નહીં પઢ્હતે હો ? મૈંને કહા, જી હાં, પઢ્હતા હું. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇસ સૂરતકે શુરૂમેં અલ્લાહ તઆલાને રાતકા કિયામ ફર્ઝ કિયા થા.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા સાલભર મુસલસલ રાતકો ઇતના લંબા કિયામ કરતે રહે કે ઉનકે પાંવ સૂજ ગએ ઔર અલ્લાહ તઆલાને બારહ મહીને તક ઇસ સૂરતકી આખિરી આયતકો આસમાનમેં રોકે રખ્ખા. ફિર અલ્લાહ તઆલાને આખિરી હિસ્સેકો નાઝિલ ફરમાકર રાતકે કિયામમેં તખ્ફીફ (આસાની) કર દી. ચુનાંચે રાતકા કિયામ પેહલે ફર્ઝ થા, ફિર બા'દમેં નફ્લ હો ગયા.

યેહ જવાબ સુનકર મૈંને ઉઠનેકા ઇરાદા કિયા, લેકિન ફિર ખયાલ આયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે વિત્રકે બારેમેં ભી પૂછ લું, તો મૈંને કહા, અય

ઉમ્મુલ મો'મિનીન ! આપ મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે વિત્રકે બારેમેં ભી બતાએં. હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે મિસ્વાક ઔર વુઝૂકા પાની તૈયાર કરકે રખ દેતે થે, તો ફિર રાતકો જબ અલ્લાહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઉઠાતે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિસ્વાક કરકે વુઝૂ કરતે.

ફિર આઠ રકઅત પળ્હતે ઔર ઉનમેં સિર્ફ આઠવીં રકઅતકે બા'દ બૈઠતે ઔર બૈઠકર ઝિક્રો દુઆ કરતે ઔર સલામ ફેરે બગૈર ખડે હો જાતે ઔર નવવીં રકઅત પળ્હતે. ઇસકે બા'દ બૈઠકર (અત્તહિય્યાતમેં) ઝિક્રો દુઆ કરતે ઔર ફિર ઇતની આવાઝસે સલામ ફેરતે જો હમેં સુનાઇ દેતા. ફિર સલામકે બા'દ બૈઠકર દો રકઅત નમાઝ પળ્હતે. ઇસ તરહ અય મેરે બેટે ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ગ્યારહ રકઅત હો જાતી.

ફિર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્ર ઝરા ઝિયાદા હો ગઇ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા જિસ્મ ભારી હો ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સાત રકઅત પળ્હકર સલામ ફેરતે ઔર બૈઠકર દો રકઅત પળ્હતે. અય મેરે બેટે ! ઇસ તરહ યેહ કુલ નવ રકઅત હો જાતી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કોઇ નમાઝ શુરૂ ફરમાતે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ પસંદ થા કે ઉસે પાબંદીસે પળ્હે, ઇસ લિયે અગર નીંદકી ઝયાદતી યા દર્દ યા કિસી બીમારીકી વજહસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા રાતકા કિયામ રેહ જાતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દિનમેં બારહ રકઅત પળ્હતે ઔર મુઝે યેહ મા'લૂમ નહીં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કભી સારી રાત ફજર તક કુર્આન પળ્હા હો યા રમઝાનકે અલાવા, કિસી સારે મહીનેકે રોઝે રખ્ખે હોં.

હઝરત સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ફિર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગયા ઔર ઉન્હેં હઝરત આઇશા (રદિ.) કી સારી હદીસ સુનાઇ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ઠીક ફરમાયા. અગર મેરા ઇનકે યહાં આના જાના હોતા તો મૈં ખૂદ જાકર બરાહે રાસ્ત યેહ હદીસ સુનતા.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ સૂરએ મુઝ્ઝમ્મિલ કા શુરૂ હિસ્સા નાઝિલ હુવા તો સહાબા કિરામ (રદિ.) રાતકો ઇતની નમાઝ પળ્હતે, જિતની રમઝાનકે મહીનેમેં રાતકો પળ્હા કરતે થે ઔર ઇસ સૂરતકે શુરૂકે હિસ્સે ઔર આખિરી હિસ્સેકે નાઝિલ હોનેમેં એક સાલકા વકફા થા.[૨]

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૪૩૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૧

હઝરત યહયા બિન સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) રાત કે શુરૂમેં વિત્ર પઢ લેતે થે ઔર ફિર જબ રાતકો તહજ્જુદકે લિયે ઉઠતે તો દો દો રકઅત નમાઝ પઢતે.[૧]

હઝરત અસ્લમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જિતની દેર અલ્લાહ ચાહતે, રાતકો નમાઝ પઢતે રેહતે. જબ આધી રાત હો જાતી તો અપને ઘરવાલોંકો નમાઝકે લિયે ઉઠાતે ઔર ફરમાતે, નમાઝ, ઔર યેહ આયત તિલાવત ફરમાતે..

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ........وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

વઅ્મુર અહ્લક બિસ્સલાતિ ... વલ્ આકિબતુ લિત્તક્વા

'ઔર અપને મુતઅલ્લિકીનકો (યા'ની ખાનદાન વાલોંકો યા મો'મિનીનકો) ભી નમાઝકા હુક્મ દેતે રહિયે ઔર ખૂદ ભી ઉસકે પાબંદ રહિયે. હમ આપસે (ઔર દૂસરોંસે) મઆશ (કમવાના) નહીં ચાહતે. મઆશ તો આપકો હમ દેંગે ઔર બેહતર અંજામ તો પરહેઝગારી હી કા હૈ.'[૨]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન બિન અબીલ આસ (રદિ.) ને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) (કે ઇન્તિકાલકે બા'દ ઇન) કી એક બીવીસે શાદી કી ઔર શાદીકે મૌકે પર ઉન્હોંને કહા, મૈંને ઇનસે શાદી માલ ઔર ઔલાદકે શૌકમેં નહીં કી, બલકે ઇસ વજહસે કી હૈ કે વોહ મુઝે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે રાત (કે મા'મૂલાત) કે બારેમેં બતાએં. ચુનાંચે શાદીકે બા'દ ઉનસે પૂછા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી રાતકી નમાઝ કિસ તરહ હોતી થી ? ઉન્હોંને કહા, વોહ ઇશાકી નમાઝ પઢા કરતે ઔર હમેં ઇસ બાતકા હુક્મ દેતે કે ઉનકે સરકે પાસ પાનીકા બરતન રખકર ઢંક દેં. (ચુનાંચે હમ ઐસા કરતે) વોહ રાતકો ઉઠતે ઔર પાનીમેં હાથ ડાલકર ઉસે અપને ચેહરે ઔર હાથોં પર ફેરતે ફિર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે (ફિર સો જાતે.) ઇસ તરહ બાર બાર ઉઠતે ઔર અલ્લાહકા કુછ ઝિક્ર કરતે યહાં તક કે ઉનકી તહજ્જુદકી નમાઝકા વક્ત હો જાતા.

હઝરત ઇબ્ને બુરૈદા રાવીને (હઝરત હસન (રદિ.) સે) પૂછા, આપકો યેહ વાકિઆ કિસને સુનાયા ? ઉન્હોંને કહા, હઝરત ઉસ્માન બિન અબીલ આસ (રદિ.) કી સાહબઝાદીને. હઝરત ઇબ્ને બુરૈદા (રદિ.) ને કહા, વોહ તો કાબિલે એઅતિમાદ (ભરોસેકે કાબિલ) હૈ.[૩] હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) આધી રાતકો નમાઝ પઢના પસંદ કરતે.[૪]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૭૯
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૮૦
૩ હૈસમી, ૯-૭૩
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૭૯

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) રાતકો કાફી દેર તક નમાઝ પળ્હતે, ફિર પૂછતે, અય નાફેઅ ! ક્યા રાતકા આખિરી હિસ્સા આ ગયા ? મૈં કેહતા નહીં, તો ફિર નમાઝ પળ્હને લગતે. ફિર કેહતે, અય નાફેઅ, ક્યા રાતકા આખિરી હિસ્સા આ ગયા, મૈં કેહતા, જી હાં. તો બૈઠકર સુબહ સાદિક તક દુઆઓ ઈસ્તિગફારમેં લગે રેહતે.[1]

હઝરત મુહમ્મદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) જબ ભી રાતકો ઉઠતે તો નમાઝ શુરૂ કર દેતે.[2]

હઝરત અબૂ ગાલિબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) મક્કામેં હમારે યહાં ઠહેરા કરતે ઔર રાતકો તહજ્જુદ પળ્હા કરતે. એક રાત સુબહ સાદિકસે પેહલે મુઝસે ફરમાયા, અય અબૂ ગાલિબ ! ક્યા તુમ ખડે હોકર નમાઝ નહીં પળ્હતે ? ક્યા હી અચ્છા હો, અગર તુમ તિહાઈ કુર્આન પળ્હ લો ? મૈંને કહા, સુબહ હોને વાલી હૈ. મૈં ઈતની દેરમેં તિહાઈ કુર્આન કૈસે પળ્હ સકતા હું ?ઉન્હોંને ફરમાયા, સૂરએ ઈખ્લાસ (કુલહુવલ્લાહ) તિહાઈ કુર્આનકે બરાબર હૈ.[3]

હઝરત અલ્કમા બિન કૈસ રહ, કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કે સાથ એક રાત ગુઝારી. શુરૂ રાતમેં વોહ સો ગએ. ફિર ખડે હોકર નમાઝ પળ્હને લગે ઔર કુર્આન તરતીલસે ઐસે ઠહેર ઠહેર કર પળ્હ રહે થે, જૈસે કે મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં ઈમામ પળ્હતા હૈ ઔર ગાને જૈસી આવાઝ ન થી ઔર ઈતની ઉંચી આવાઝસે પળ્હ રહે થે કે આસ પાસ વાલે સુન લેં ઔર આવાઝકો ગલેમેં ઘુમા નહીં રહે થે. જબ સુબહ સાદિકમેં ઈતના વક્ત રેહ ગયા, જિતના મગરિબકી અઝાનસે લેકર મગરિબકી નમાઝકે ખત્મ હોને તક હોતા હૈ તો ફિર ઉન્હોંને વિત્ર પળ્હે.[4]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત સલમાન (રદિ.) કે યહાં એક રાત યેહ દેખનેકે લિયે ગુઝારી કે વોહ રાતકો ઈબાદતમેં કિતની મેહનત કરતે હૈં તો યેહી દેખા કે ઉન્હોંને રાતકે આખિરી હિસ્સેમેં તહજ્જુદકી નમાઝ પળ્હી ઔર જૈસા ઉનકે બારેમેં ગુમાન થા, વૈસા નઝર ન આયા. આખિર મૈંને યેહ બાત ખૂદ ઉનસે ઝિક્ર કી તો ફરમાને લગે કે ઈન પાંચ નમાઝોંકી પાબંદી કરો, ક્યૂંકે યેહ પાંચ નમાઝેં ઉન છોટે મોટે ઝખ્મોં (યા'ની છોટે ગુનાહોં) કો મિટા દેતી હૈ, બશર્તેકે કોઈ જાન લેવા ઝખ્મ (યા'ની બડા ગુનાહ) ન હો.

જબ લોગ ઈશાકી નમાઝ પળ્હ લેતે હૈં તો તીન હિસ્સોંમેં તકસીમ હો જાતે હૈં. કુછ લોગ વોહ હૈં, જિનકે લિયે યેહ રાત વબાલ હૈ, રહમત નહીં ઔર કુછ લોગ વોહ

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૦૩, ઈસાબા, ૨-૩૪૯
૨ અબૂ નઈમ, ૧-૩૦૪
૩ અબૂ નઈમ, ૧-૩૦૪
૪ હૈસમી, ૨-૨૬૬

હૈં, જિનકે લિયે રહમત હૈ, વબાલ નહીં ઔર કુછ લોગ વોહ હૈં, જિનકે લિયે ન વબાલ હૈ, ન રહમત.

જો લોગ રાતકે અંધેરે ઔર લોગોંકી ગફલતકો ગનીમત સમઝકર બેધડક ગુનાહોંમેં લગ જાતે હૈં, ઉનકે લિયે યેહ રાત વબાલ હૈ, રહમત નહીં. જિનકે લિયે યેહ રાત રહમત હૈ, વબાલ નહીં, યેહ વોહ લોગ હૈં, જો રાતકે અંધેરેમેં લોગોંકી ગફલતકો ગનીમત સમઝકર ખડે હોકર નમાઝ પળ્હને લગ જાતે હૈં. યેહ રાત ઉનકે લિયે રહમત હૈ, વબાલ નહીં. જિનકે લિયે ન રહમત હૈ, ન વબાલ, યેહ વોહ લોગ હૈં, જો ઈશા પળ્હકર સો જાતે હૈં. ઉનકે લિયે ન રહમત હૈ, ન વબાલ. તુમ તેઝ રફ્તારીસે બચો ઔર મયાનારવી (દરમિયાનાપન) ઈખ્તિયાર કરો ઔર જિતના કરો, ઉસે પાબંદીસે કરો.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા સૂરજ નિકલને સે લેકર ઝવાલ તક કે વક્ત કે દરમ્યાન નવાફિલ કા એહતિમામ કરના

હઝરત ઉમ્મે હાની ફાખ્તા બિન્તે અબી તાલિબ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે ફત્હે મક્કાકે મૌકે પર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત ગુસલ ફરમા રહે થે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગુસલસે ફારિગ હુએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આઠ રકઅત નમાઝ પળ્હી ઔર યેહ ચાશ્તકા વક્ત થા.[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ચાશ્તકે વક્ત ચાર રકઅત પળ્હા કરતે થે ઔર કભી ઈસસે ઝિયાદા ભી પળ્હતે.[૩]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ચાશ્તકી છ રકઅત નમાઝ પળ્હતે દેખા. ઈસકે બા'દ મૈંને યેહ રકઅતેં કભી નહીં છોડીં.[૪]

હઝરત ઉમ્મે હાની (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફત્હે મક્કા કે દિન મેરે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ચાશ્તકી છ રકઅત નમાઝ પળ્હી.[૫]

---

૧ તરગીબ, ૧-૪૦૧
૨ રિયાઝુસ્સાલિહીન, ૪૨૪
૩ રિયાઝુસ્સાલિહીન, ૪૨૪
૪ હૈસમી, ૨-૨૩૭
૫ હૈસમી, ૨-૨૩૮

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી ઔફા (રદિ.) ને ચાશ્તકી દો રકઅત નમાઝ પળ્હી તો ઉનકી બીવીને ઉનસે કહા, આપને તો દો રકઅત નમાઝ પળ્હી હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફત્હકી બશારત મિલી થી, ઉસ વક્ત ભી આપને દો રકઅત ચાશ્તકી નમાઝ પળ્હી થી ઔર જબ આપકો અબૂજહલ કે સરકી બશારત મિલી થી, ઉસ વક્ત ભી દો રકઅત પળ્હી થી.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ પળ્હતે પળ્હતે મૈં ઈસ આયત પર ગુઝરા કરતા,

بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ   બિલ્ અશિય્યિ વલ્ ઈશરાક

'શામ ઔર સુબહ તસ્બીહ કિયા કરો', તો મુઝે પતા નહીં ચલતા થા કે ઈસકા ક્યા મતલબ હૈ. યહાં તક કે હઝરત ઉમ્મે હાની બિન્તે અબી તાલિબ (રદિ.) ને મુઝે બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ આએ ઔર એક પ્યાલેમેં વુઝૂકા પાની મંગવાયા. મૈં દેખ રહી થી કે ઈસ પ્યાલેમેં આટેકા અસર થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વુઝૂ કિયા ઔર ફિર ચાશ્તકી નમાઝ પળ્હી. ફિર ફરમાયા, અય ઉમ્મે હાની ! યેહ ઈશરાકકી નમાઝ હૈ.[2]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક લશ્કર ભેજા. વોહ બહોત સા ગનીમતકા માલ લેકર બહોત હી જલ્દ વાપસ આયા.

એક આદમીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમને ઐસા લશ્કર કભી નહીં દેખા, જો ઈસસે ઝિયાદા જલ્દી વાપસ આ ગયા હો ઔર ઈસસે ઝિયાદા ગનીમતકા માલ લેકર આયા હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઈસસે ઝિયાદા જલ્દી વાપસ આને વાલા ઔર ઈસસે ઝિયાદા માલે ગનીમત હાસિલ કરને વાલા આદમી ન બતાઉં ?

યેહ વોહ આદમી હૈ, જો અચ્છી તરહસે વુઝૂ કરે, ફિર મસ્જિદમેં જાકર સુબહકી નમાઝ પળ્હે. ફિર ઉસકે બા'દ ચાશ્તકી નમાઝ પળ્હે, તો યેહ આદમી બહોત ઝિયાદા માલે ગનીમત લેકર બહોત જલ્દ વાપસ આ ગયા હૈ.[3]

હઝરત અતા અબૂ મુહમ્મદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અલી (રદિ.) કો મસ્જિદમેં ચાશ્તકી નમાઝ પળ્હતે હુએ દેખા.[4]

હઝરત ઈકરમા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) એક દિન ચાશ્તકી નમાઝ પળ્હતે ઔર દસ દિન છોડ દેતે.[1]

---

૧ હૈસમી, ૨-૨૩૮
૨ હૈસમી, ૨-૨૩૮
૩ તરગીબ, ૨-૪૨૮, ૧-૪૨૭
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૧

હઝરત આઇશા બિન્તે સઅદ (રહ.) કેહતી હૈં, હઝરત સઅદ (રદિ.) ચાશ્તકી આઠ રકઅત નમાઝ પઢા કરતે થે.[૨]

ઝુહર ઔર અસ્ર કે દરમ્યાન નવાફિલ કા એહતિમામ

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ચાશ્તકી નમાઝ નહીં પઢતે થે, બલકે ઝોહર ઔર અસ્રકે દરમ્યાન નફ્લ પઢતે થે ઔર રાતકો બડી લંબી તહજ્જુદ પઢતે થે.[૩]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ઝોહરસે અસ્ર તક નમાઝ પઢતે થે.[૪]

મગરિબ ઔર ઇશા કે દરમ્યાન નવાફિલ કા એહતિમામ

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મગરિબકી નમાઝ પઢી. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઇશા તક નમાઝ પઢતે રહે.[૫]

હઝરત મુહમ્મદ બિન અમ્માર બિન યાસિર (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રદિ.) કો મગરિબકે બા'દ છે રકઅત નમાઝ પઢતે હુએ દેખા ઔર હઝરત અમ્માર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને અપને મેહબૂબ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મગરિબકે બા'દ છ રકઅત નમાઝ પઢતે હુએ દેખા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જો મગરિબકે બા'દ છ રકઅત નમાઝ પઢેગા, ઉસકે તમામ ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે, ચાહે વોહ સમંદરકે ઝાગકે બરાબર હોં.[૬]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક વક્ત ઐસા હૈ, જિસમેં મૈં જબ ભી હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કે પાસ ગયા, ઉન્હેં નમાઝ પઢતે હુએ હી પાયા ઔર વોહ હૈ મગરિબ ઔર ઇશાકે દરમ્યાન કા વક્ત. મૈંને હઝરત

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૩
૩ હૈસમી, ૨-૨૫૮
૪ હુલીયા, ૧-૩૦૪
૫ તરગીબ, ૧-૩૬૯
૬ તરગીબ, ૧-૩૬૮

અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે પૂછા, એક વક્ત ઐસા હૈ, જિસમેં મૈં જબ ભી આપકે પાસ આતા હું, તો આપકો નમાઝ પળ્હતે હુએ પાતા હું. ઉન્હોંને ફરમાયા કે યેહ ફુરસતકા વક્ત હૈ (યા યેહ ગફલતકી ઘડી હૈ) ઈસ વક્ત લોગ અપને ખાને વગૈરહમેં લગ જાતે હૈં ઔર અલ્લાહસે ગાફિલ હો જાતે હૈં, ઈસ લિયે મૈં ગફલતકી ઈસ ઘડીમેં ઈબાદત કરતા હું.[૧]

હઝરત અસ્વદ બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ગફલતકી ઘડી યા'ની મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમ્યાન નફ્લ નમાઝ પળ્હના બેહતરીન અમલ હૈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ફરિશ્તે ઉન લોગોંકો ઘેર લેતે હૈં, જો મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમ્યાન નફ્લ પળ્હતે હૈં ઔર યેહ અવ્વાબીનકી નમાઝ હૈ.[૩]

ઘરમેં દાખિલ હોતે વક્ત ઔર ઘર સે નિકલતે વક્ત નવાફિલ કા એહતિમામ

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી લૈલા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) (કે બા'દ ઉન) કી બીવીસે શાદી કી. ઉસને ઉનકી બીવીસે ઉનકે કિસી ખાસ અમલકે બારેમેં પૂછા. ઉસને કહા, વોહ જબ ભી ઘર સે બાહર જાનેકા ઈરાદા કરતે તો દો રકઅત નમાઝ પળ્હતે ઔર જબ ભી ઘરમેં દાખિલ હોતે તો ભી દો રકઅત નમાઝ પળ્હતે. અપને ઈસ મઅમૂલકો કભી નહીં છોડતે થે.[૪]

તરાવીહ કી નમાઝ

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રમઝાનમેં રાતકો તરાવીહ પળ્હનેકી તરગીબ દેતે થે, લેકિન ઉસકે વાજિબ હોનેકા હુક્મ નહીં દેતે થે. ચુનાંચે ફરમાતે થે, જો રમઝાનકી રાતોંમેં તરાવીહ, ઈમાનો યકીનકે સાથ સવાબ હાસિલ કરનેકે શૌકમેં પળ્હેગા, ઉસકે ગુઝિશ્તા તમામ ગુનાહ મઆફ કર દિયે જાએંગે.[૫]

---

૧ હૈસમી, ૨-૨૩૧
૨ હૈસમી, ૨-૨૩૦
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૧૯૩
૪ ઈસાબા, ૨-૩૦૬
૫ મુસ્લિમ

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર યેહ સિલસિલા યૂંહી ચલતા રહા ઔર ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે શુરૂ ઝમાનેમેં યેહ સિલસિલા ઈસી તરહ ચલતા રહા.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક બાર રમઝાનમેં બાહર તશરીફ લાએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે કુછ લોગ મસ્જિદકે એક કોનેમેં નમાઝ પળ્હ રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, યેહ લોગ કૌન હૈં ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, ઈનમેં કુર્આનકા હાફિઝ કોઈ નહીં હૈ, ઈસ લિયે હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ઉન્હેં નમાઝ પળ્હા રહે હૈં ઔર યેહ ઉનકે પીછે નમાઝ પળ્હ રહે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉન્હોંને ઠીક કિયા ઔર ઉનકા યેહ કામ બહોત અચ્છા હૈ.[૨]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દે કારી (રહ.) કેહતે હૈં, રમઝાનકી એક રાત મેં મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે સાથ મસ્જિદમેં ગયા. લોગ મુખ્તલિફ ટોલીયોંમેં બંટે હુએ થે. કોઈ અપની નમાઝ પળ્હ રહા થા ઔર એક જમાઅત ઉસકે સાથ પળ્હ રહી થી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, મેરા ખયાલ યેહ હો રહા હૈ કે અગર મૈં ઈન સબકો એક હાફિઝે કુર્આનકે પીછે ખડા કર દું તો યેહ ઝિયાદા બેહતર રહેગા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઈસકા પુખ્તા ઈરાદા કર લિયા ઔર ઈન સબકો હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કે પીછે જમા કર દિયા. ફિર મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ દૂસરી રાત ફિર ગયા. લોગ અપને કારી (હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.)) કે પીછે નમાઝ પળ્હ રહે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ બહોત અચ્છી બિદઅત હૈ, લેકિન તુમ શુરૂ રાતમેં તો તરાવીહ પળ્હતે હો ઔર આખિરી રાતમેં તહજ્જુદ છોડકર સો જાતે હો. મેરે નઝદીક તહજ્જુદ તરાવીહસે અફઝલ હૈ.[૩]

હઝરત નૌફલ બિન ઈયાસ હુઝલી (રહ.) કેહતે હૈં, હમ લોગ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં રમઝાનમેં મુખ્તલિફ જમાઅતોંમેં તરાવીહ પળ્હા કરતે થે. એક જમાઅત યહાં તરાવીહ પળ્હ રહી હૈ ઔર એક જમાઅત વહાં. જિસ ઈમામકી આવાઝ ઝિયાદા અચ્છી હોતી, લોગ ઉસકી તરફ ઝિયાદા ચલે જાતે. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરે ખયાલમેં લોગોંને કુર્આનકો ગાનેકી ચીઝ બના લિયા હૈ. ગૌરસે સુનો, અલ્લાહકી કસમ ! મેરા બસ ચલા તો ઈસ સૂરતે હાલકો ઝરૂર બદલ દુંગા. ચુનાંચે તીન હી દિનકે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કો હુક્મ દિયા ઔર ઉન્હોંને તમામ લોગોંકો ઈકઠ્ઠા કરકે તરાવીહકી નમાઝ પળ્હાઈ.

---

૧ જમઉલ ફવાઈદ
૨ અબૂ દાઉદ
૩ માલિક, બુખારી, ઈબ્ને ખુઝૈમા

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને આખિરી સફમેં ખડે હોકર ફરમાયા, હૈ તો યેહ (તરાવીહકા એક જમાઅત બનકર પઢના) બિદઅત, લેકિન હૈ બહોત ઉમદા.[1]

હઝરત અબૂ ઈસ્હાક હમદાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) રમઝાનકી પેહલી રાતમેં બાહર તશરીફ લાએ તો દેખા કે કંદીલેં (ચિરાગ) રોશન હૈં ઔર અલ્લાહકી કિતાબ પઢી જા રહી હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ઈબ્ને ખત્તાબ (રદિ.) ! જૈસે તુમને અલ્લાહકી મસ્જિદોંકો કુર્આનસે મુનવ્વર કિયા હૈ, ઐસે હી અલ્લાહ તુમ્હારી કબ્રકો મુનવ્વર ફરમાએ.[2]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને રમઝાનમેં તરાવીહકો એક બડી જમાઅતમેં પઢનેકા સિલસિલા શુરૂ કિયા ઔર મર્દોંકે લિયે હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કો ઈમામ મુકર્રર કિયા ઔર ઔરતોંકે લિયે હઝરત સુલયમાન બિન અબી હશ્મા (રદિ.) કો.[3]

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ્લાહ અન્સી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉબય બિન કઅબ ઔર હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જગહ ખડે હોકર મર્દોંકો તરાવીહકી નમાઝ બારી બારી પઢાયા કરતે થે ઔર હઝરત સુલયમાન બિન અબી હશ્મા (રદિ.) મસ્જિદકે સહનમેં ઔરતોંકો તરાવીહ પઢાયા કરતે થે.

જબ હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ખલીફા બને તો ઉન્હોંને મર્દોં ઔર ઔરતોં, સબકે લિયે એક હી ઈમામ મુકર્રર કર દિયા, યા'ની હઝરત સુલયમાન બિન અબી હશ્મા (રદિ.) કો ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ફરમાને પર તરાવીહકે બા'દ ઔરતોંકો રોક લિયા જાતા. જબ મર્દ ચલે જાતે, ફિર ઉન્હેં છોડા જાતા.[4]

હઝરત અરફજા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) લોગોંકો રમઝાનમેં તરાવીહ પઢનેકા હુકમ દેતે ઔર મર્દોંકે લિયે એક ઈમામ મુકર્રર કરતે ઔર ઔરતોંકે લિયે દૂસરા. ચુનાંચે મૈં ઔરતોંકા ઈમામ હુવા કરતા.[5]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આજ રાત મુઝસે એક કામ હો ગયા ઔર યેહ વાકિઆ રમઝાન કા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉબય ! ક્યા હુવા ?

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૫૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૪, મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૮૭
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૩
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૫-૨૬
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૪

ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, મેરે ઘર મેં કુછ ઔરતેં થીં. ઉન ઔરતોંને કહા, હમને કુર્આન નહીં પળ્હા, હમ આપકે પીછે તરાવીહકી નમાઝ પળ્હેંગી. ચુનાંચે મૈંને ઉન્હેં આઠ રકઅત નમાઝ પળ્હાઇ ઔર વિત્ર ભી પળ્હાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈસ પર કુછ ન ફરમાયા. ઈસ તરહ આપકી રઝામંદીકી બુનિયાદ પર યેહ સુન્નત હુઈ.[૧]

સલાતુત્તૌબા

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન સુબહકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત બિલાલ (રદિ.) કો બુલાકર ફરમાયા, અય બિલાલ ! તુમ કિસ અમલકી વજહસે મુઝસે પેહલે જન્નતમેં ચલે ગએ? આજ રાત મૈં જન્નતમેં દાખિલ હુવા તો મૈંને અપને આગે તુમ્હારે ચલનેકી આહટ સુની.

ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ ભી મુઝસે ગુનાહ હો જાતા હૈ, તો મૈં ફૌરન દો રકઅત સલાતુત્તૌબા પળ્હતા હું, ઔર જબ ભી મેરા વુઝૂ ટૂટતા હૈ તો મૈં ઉસી વક્ત ફૌરન વુઝૂ કરકે દો રકઅત નફ્લ (તહિય્યતુલ વુઝૂ) પળ્હતા હું.[૨]

સલાતુલ હાજત

હઝરત સુમામા બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) કે બાગકા માલી સખ્ત ગરમીકે ઝમાને મેં ઉનકે પાસ આયા ઔર ઉનસે મૌસમકી ખુશ્કી ઔર બારિશકે ન હોનેકી શિકાયત કી. હઝરત અનસ (રદિ.) ને પાની મંગવાકર વુઝૂ કિયા ઔર નમાઝ પળ્હી. ફિર માલીસે કહા, ક્યા તુમ્હેં કોઇ બાદલ આસમાનમેં નઝર આ રહા હૈ ? ઉસને કહા, કોઈ નઝર નહીં આ રહા હૈ.

હઝરત અનસ (રદિ.) ને અંદર જાકર ફિર નમાઝ પળ્હી. ફિર ઉસસે કહા. ઈસ તરહ તીન ચાર બાર હુવા. તીસરી યા ચૌથી બાર ઉસ માલીકો દેખને કો કહા, તો ઉસને કહા, પરિન્દેકે પર જિતના બાદલ નઝર આ રહા હૈ. હઝરત અનસ (રદિ.)

૧ હૈસમી, ૨-૭૪
૨ તરગીબ, ૧-૪૩૭

નમાઝ પઢતે રહે ઔર દુઆ માંગતે રહે, યહાં તક કે બાગકે ઝિમ્મેદારને અંદર જાકર ઉનકો બતાયા કે આસમાન પર બાદલ છા ગએ હૈં ઔર બારિશ હો ચુકી, તો ઉસસે ફરમાયા, જો ઘોડા બિશ્ર બિન શગાફ ને ભેજા હૈ, ઉસ પર સવાર હોકર જાઓ ઔર દેખો, બારિશ કહાં તક હુઈ હૈ?

ચુનાંચે વોહ દેખ કર આયા ઔર ઉસને બતાયા કે બારિશ મુસય્યિરીન કે મહલ્લાત ઔર ગઝવાન કે મહલસે આગે નહીં હુઇ. (યા'ની હઝરત અનસ (રદિ.) કે બાગોંમેં હી હુઈ હૈ, ઈસસે આગે નહીં હુઈ હૈ.)[1]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે એક દફા બહોત દર્દ હુવા. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા (ઔર અપની તકલીફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાઇ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપની જગહ બિઠાયા ઔર ખૂદ ખડે હોકર નમાઝ પઢને લગ ગએ ઔર અપને કપડેકા એક કિનારા મેરે ઉપર ડાલ દિયા. ફિર ફરમાયા, અય ઈબ્ને અબી તાલિબ ! કોઇ બાત નહીં, તુમ ઠીક હો જાઓગે. મૈંને અલ્લાહસે અપને લિયે જો ચીઝ ભી માંગી, વહી મૈંને તુમ્હારે લિયે ભી માંગી ઔર અલ્લાહસે મૈંને જો ચીઝ ભી માંગી, વોહ અલ્લાહને મુઝે ઝરૂર અતા ફરમાઇ. અલબત્તા મુઝે યેહ કહા ગયા કે તુમ્હારે બા'દ કોઇ નબી નહીં હોગા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં વહાંસે ખડા હુવા તો સારા દર્દ ખત્મ હો ચુકા થા ઔર ઐસે લગ રહા થા કે જૈસે મુઝે કોઇ તકલીફ હી ન હુઈ હો.[2]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીકી કુન્નિયત અબૂ મિઅલ્લક થી ઔર વોહ તાજિર (વેપારી) થે અપને ઔર દૂસરોંકે માલસે તિજારત કિયા કરતે થે ઔર વોહ બહોત ઈબાદત ગુઝાર ઔર પરહેઝગાર થે. એક બાર વોહ સફરમેં ગએ. ઉન્હેં રાસ્તેમેં એક હથિયારોંસે મુસલ્લહ ડાકૂ મિલા. ઉસને કહા, અપના સારા સામાન યહાં રખ દો, મૈં તુમ્હેં કત્લ કરૂંગા. ઉસ સહાબીને કહા, તુમ્હેં માલ લેના હૈ, વોહ લે લો. ડાકૂ ને કહા, નહીં, મૈં તો તુમ્હારા ખૂન બહાના ચાહતા હું. ઉન સહાબીને કહા, મુઝે ઝરા મોહલત દો, મૈં નમાઝ પઢ લું. ઉસને કહા, જિતની પઢની હૈ, પઢ લો. ચુનાંચે ઉન્હોંને નમાઝ પઢી ઔર યેહ દુઆ તીન બાર માંગી..

يَا وَدُوْدُ يَا ذَا الْعَرْشِ الْمَجِيْدِ يَا فَعَّالًا لِمَا يُرِيْدُ اَسْئَلُكَ بِعِزَّتِكَ الَّتِىْ لَا تُرَامُ وَمُلْكِكَ الَّذِىْ لَا يُضَامُ وَبِنُوْرِكَ الَّذِىْ مَلَا اَرْكَانَ عَرْشِكَ اَنْ تَكْفِيَنِىْ شَرَّ هٰذَا اللِّصِّ يَا مُغِيْثُ اَغِثْنِىْ

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૭-૨૧
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૪૩

યા વદૂદુ યા ઝલ્ અર્શિલ્ મજીદિ યા ફઅ્આલલ્ લિમા યુરીદ. અસ્અલુક બિઈઝઝતિકલ્લતી લા તુરામુ વ મુલ્કિકલ્લઝી લા યુદામુ વબિનૂરિકલ્લઝી માલા અરકાન અર્શિક અન્ તક્ફિયની શર્ર હાઝલ્ લિસ્સિ યા મુગીષુ અગિષ્ની.

તો અચાનક એક ઘોડેસવાર નમૂદાર હુવા, જિસકે હાથમેં એક નેઝા થા, જિસે ઉઠાકર અપને ઘોડેકે કાનોંકે દરમ્યાન બુલંદ કિયા હુવા થા. ઉસને ઉસ ડાકૂકો નેઝા મારકર કત્લ કર દિયા. ફિર વોહ તાજિરકી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. તાજિરને પૂછા, તુમ કૌન હો ? અલ્લાહને તુમ્હારે ઝરીએસે મેરી મદદ ફરમાઈ હૈ. ઉસને કહા, મૈં ચૌથે આસમાનકા ફરિશ્તા હું.

જબ આપને (પેહલી બાર) દુઆ કી તો મૈંને આસમાનકે દરવાઝોંકી ખડખડાહટ સુની. જબ આપને દોબારા દુઆકી તો મૈંને આસમાન વાલોંકી ચીખો પુકાર સુની. ફિર આપને તીસરી બાર દુઆ કી તો કિસીને કહા, યેહ એક મુસીબતઝદાકી દુઆ હૈ. મૈંને અલ્લાહકી બારગાહમેં અર્ઝ કિયા કે ઈસ ડાકૂકો કત્લ કરનેકા કામ મેરે ઝિમ્મે કરેં. ફિર ઉસ ફરિશ્તેને કહા, આપકો ખુશખબરી હો કે જો આદમી ભી વુઝૂ કરકે ચાર રકઅત નમાઝ પઢે ઔર ફિર યેહ દુઆ માંગે, ઉસકી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોગી. ચાહે વોહ મુસીબતઝદા હો યા ન હો.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ ઇલ્મે ઇલાહી હાસિલ કરને કા શૌક રખતે થે ઔર દૂસરોં કો ઉસકી તરગીબ દેતે થે ઔર ઇલ્મે ઇલાહી મેં જો ઇમાનો અમલ હૈ, ઉનકો કિસ તરહ ખૂદ સીખતે ઔર દૂસરોં કો સિખાતે થે ઔર સફરો હઝર, ખુશહાલી ઔર બદહાલી હર હાલમેં કિસ તરહ ઇલ્મે ઇલાહી કે સીખને-સિખાને મેં લગતે થે ઔર કિસ તરહ મદીના મુનવ્વરા અલા સાહિબીહા અલ્ફુ અલ્ફિ સલાતિંવ્વ તહિય્યહ મેં આને વાલે મેહમાનોં કો સિખાને કા એહતિમામ કરતે થે ઔર કિસ તરહ ઇલ્મ, જિહાદ ઔર કમાઇ, તીનોં કામોં કો જમા કરતે થે ઔર મુખ્તલિફ શહેરોં મેં ઇલ્મ ફૈલાને કે લિયે આદમીયોં કો ભેજા કરતે થે ઔર કિસ તરહ અપને અંદર ઇન સિફાત કે પૈદા કરને કા એહતિમામ કરતે થે, જિનકી વજહ સે ઇલ્મ અલ્લાહ કે યહાં કુબૂલ હોતા હૈ

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા ઇલ્મ કી તરગીબ દેના

હઝરત સફવાન બિન અસ્સાલ મુરાદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત અપની ધારીદાર સુર્ખ ચાદર પર તકિયા લગા કર બૈઠે હુએ થે. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ઇલ્મ હાસિલ કરને આયા

હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખુશઆમદેદ હો, તાલિબે ઈલ્મકો. તાલિબે ઈલ્મકો ફરિશ્તે અપને પરોંસે ઘેર લેતે હૈં ઔર ફિર એક દૂસરે પર સવાર હોતે રેહતે હૈં, યહાં તક કે વોહ આસમાને દુનિયા તક પહોંચ જાતે હૈં ઔર વોહ ઉસ ઈલ્મસે મુહબ્બતકી વજહસે એૈસા કરતે હૈં, જિસે યેહ તાલિબ ઈલ્મ હાસિલ કર રહા હૈ.[1]

હઝરત કબીસા બિન મુખારિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યૂં આએ હો? મૈંને અર્ઝ કિયા, મેરી ઉમ્ર ઝિયાદા હો ગઈ હૈ. મેરી હડ્ડીયાં કમઝોર હો ગઈ હૈં, યા'ની મૈં બુઢ્ઢા હો ગયા હું. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઈસ લિયે હાઝિર હુવા હું, તાકે મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વોહ ચીઝ સિખાએં, જિસસે અલ્લાહ તઆલા મુઝે નફા દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જિસ પત્થર, દરખ્ત ઔર ઢેલેકે પાસસે ગુઝરે હો, ઉસને તુમ્હારે લિયે દુઆએ મગફિરત કી હૈ. અય કબીસા ! સુબહકી નમાઝ કે બા'દ તીન બાર 'સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમિ વબિહમ્દિહી' કહો. ઈસસે તુમ અંધેપન, કોઢીપન ઔર ફાલિજ (લકવા) સે મેહફૂઝ રહોગે. અય કબીસા ! યેહ દુઆ ભી પઢા કરો..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ مِمَّا عِنْدَکَ وَاَفِضْ عَلَیَّ مِنْ فَضْلِکَ وَانْشُرْ عَلَیَّ مِنْ رَّحْمَتِکَ وَاَنْزِلْ عَلَیَّ مِنْ بَرَکَتِکَ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક મિમ્મા ઈન્દક વઅફિદ્ અલય્ય મિન્ ફદલિક વન્શુર અલય્ય મિર્રહમતિક વઅન્ઝિલ અલય્ય મિમ્ બરકતિક.

'અય અલ્લાહ ! મૈં ઉન નેઅમતોંમેં સે માંગતા હું, જો તેરે પાસ હૈં ઔર અપને ફઝલકી મુઝ પર બારિશ કર ઔર અપની રહમત મુઝ પર ફૈલા દે ઔર અપની બરકત મુઝ પર નાઝિલ કર દે.'[2]

હઝરત સખબરા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક બાર બયાન ફરમા રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે દો આદમી ગુઝરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, તુમ દોનોં બૈઠ જાઓ. તુમ ખૈર પર હો. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હુએ ઔર સહાબા (રદિ.) સબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે ઈધર ઉધર ચલે ગએ તો ઉન દોનોંને ખડે હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમસે ફરમાયા થા, તુમ દોનોં બૈઠ જાઓ. તુમ ખૈર પર હો. યેહ

૧ તરગીબ, ૧-૫૯
૨ જમઉલ ફવાઈદ, ૧-૨૧

સિર્ફ હમ દોનોંકે લિયે હૈ યા તમામ લોગોંકે લિયે હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો બંદા ભી ઈલ્મ હાસિલ કરતા હૈ, તો યેહ ઈલ્મકા હાસિલ કરના ઉસકે પિછલે તમામ ગુનાહોંકા કફ્ફારા બન જાતા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા બાહિલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને દો આદમીયોંકા તઝકેરા હુવા, જિનમેં સે એક આબિદ થા, દૂસરા આલિમ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આલિમકો આબિદ પર ઐસી ફઝીલત હાસિલ હૈ, જૈસી મુઝે તુમ્હારે અદના આદમી પર. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો આદમી લોગોંકો ખૈર સિખાતા હૈ, અલ્લાહ ઉસ પર રહમત ભેજતે હૈં ઔર અલ્લાહકે ફરિશ્તે ઔર તમામ આસમાનોં વાલે, યહાં તક કે ચ્યૂંટીયાં અપને બિલોંમેં ઔર મછલીયાં ઉસકે લિયે દુઆએ રહમત કરતી હૈં.[૨]

દૂસરી રિવાયતમેં દો આદમીયોંકા ઝિક્ર નહીં હૈ, અલબત્તા યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આલિમકો આબિદ પર ઐસી ફઝીલત હાસિલ હૈ,જૈસી મુઝે તુમ્હારે અદના આદમી પર. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢી..

إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَآءُ

ઈન્નમા યખ્શલ્લાહ મિન્ ઈબાદિહિલ્ ઉલમાઅ્

'ખુદાસે ઉસકે વહી બંદે ડરતે હૈં, જો (ઉસકી અઝમતકા) ઈલ્મ રખતે હૈં.' ઔર આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૩]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉન દો આદમીયોંકે બારેમેં પૂછા ગયા, જો બની ઈસ્રાઈલમેં થે. ઉનમેં સે એક આલિમ થા ઔર ફર્ઝ નમાઝ પઢકર બૈઠ જાતા ઔર લોગોંકો ખૈરકી બાતેં સિખાતા રેહતા ઔર દૂસરા દિન ભર રોઝા રખતા ઔર રાતભર ઈબાદત કરતા, ઈન દોનોંમેં સે કૌન અફઝલ હૈ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ આલિમ જો ફર્ઝ નમાઝ પઢકર બૈઠ જાતા થા ઔર લોગોંકો ખૈરકી બાતેં સિખાતા રેહતા થા. ઉસે ઉસ આબિદ પર જો દિન ભર રોઝા રખતા થા ઔર રાતભર ઈબાદત કરતા થા. ઐસી ફઝીલત હાસિલ હૈ, જૈસી મુઝે તુમ્હારે અદના આદમી પર.[૪]

હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ. હમ લોગ સુફ્ફામેં બૈઠે હુએ થે. આપ

૧ તરગીબ, ૧-૬૦
૨ તિરમિઝી
૩ દારમી
૪ મિશ્કાત, ૬૨-૨૮

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમમેં સે કૌન આદમી ઈસકો પસંદ કરતા હૈ કે સુબહ સવેરે બાઝારે બુત્હાન યા અકીકમેં જાએ ઔર ઉંચે કોહાન વાલી ઉમદાસે ઉમદાદો ઊંટનીયાં કિસી કિસ્મકે ગુનાહ ઔર કતઅ રહમીકે બગૈર પકડ લાએ ? હમને અર્ઝ કિયા, હમ સબ ઈસે પસંદ કરતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મસ્જિદમેં જાકર દો આયતોંકા પઢના યા પઢા દેના, દો ઊંટનીયોંસે ઔર તીન આયતોંકા તીન ઊંટનીયોંસે, ઈસી તરહ ચારકા ચારસે અફઝલ હૈ ઔર ઉનકે બરાબર ઊંટોંસે અફઝલ હૈ.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં દો ભાઈ થે. ઉનમેં સે એક કમાઈ કરતા થા ઔર દૂસરા હર વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રેહતા થા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સીખતા થા. કમાને વાલે ભાઈને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપને ભાઈકે (ન કમાને) કી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, શાયદ તુમ્હેં ઈસ (ન કમાને વાલે) ભાઈકી બરકતસે રોઝી મિલતી હૈ.[૨]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ઇલ્મ કી તરગીબ દેના

હઝરત અબૂ તુફૈલ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે થે, અંબિયા અલૈહિસ્સલામકે સબસે ઝિયાદા કરીબ વોહ આદમી હૈ જો ઉનકે લાએ હુએ દીનકો સબસે ઝયાદા જાનને વાલા હો. ફિર યેહ આયત પઢા કરતે થે..

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ

ઈન્ન અવ્લન્નાસિ બિઈબ્રાહીમ લલ્લઝીન ત્તબઊહૂ વ હાઝન્નબિય્યુ

'બિલાશુબહ સબ આદમીયોંમેં ઝિયાદા ખુસૂસિયત રખને વાલે (હઝરત) ઈબ્રાહીમકે સાથ, અલબત્તા વોહ લોગ થે, જીન્હોંને ઉનકા ઈત્તિબાઅ કિયા થા ઔર યેહ નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં.' યા'ની હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલે સહાબા (રદિ.), ઈસ લિયે તુમ ઉસકો તબદીલ ન કરો, લિહાઝા મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા દોસ્ત વોહ હૈ ,જો

૧ મિશ્કાત, ૧૭૫, હુલીયા, ૧-૩૪૧
૨ જમઉલ ફવાઈદ, ૧-૨૦, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૫૯

અલ્લાહકી ઈતાઅત કરે ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા દુશ્મન વોહ હૈ, જો અલ્લાહકી નાફરમાની કરે, અગરચે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કરીબી રિશ્તેદાર હી ક્યૂં ન હો.[1]

હઝરત કુમૈલ બિન ઝિયાદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) મેરા હાથ પકડકર મુઝે સેહરા (જંગલ) કી તરફ લે ચલે. જબ હમ સેહરામેં પહોંચ ગએ તો હઝરત અલી (રદિ.) બૈઠ ગએ ઔર એક લંબા સાંસ લેકર ફરમાયા, અય કુમૈલ બિન ઝિયાદ! દિલ બરતન હૈ. ઈનમેં સે બેહતરીન બરતન વોહ હૈ, જો (અપને અંદરકી ચીઝકો) ઝિયાદા મેહફૂઝ રખને વાલા હો. મૈં તુમ્હેં જો બાત કેહ રહા હું, વોહ યાદ રખના. ઈન્સાન તીન કિસ્મકે હૈં. એક આલિમે રબ્બાની, દૂસરે વોહ ઈલ્મ હાસિલ કરને વાલા, જો નજાતકે રાસ્તે પર ચલ રહા હૈ, તીસરે વોહ કમીને ઔર રઝીલ લોગ, જો હર શોર મચાને વાલેકે પીછે ચલ પડતે હૈં ઔર જિધરકી હવા ચલે ઉધરકો હી રૂખ કર લેતે હૈં. ન તો ઈલ્મકે નૂરસે કુછ રોશની હાસિલ કી ઔર ન કિસી મઝબૂત મદદગારકી પનાહ હાસિલ કી. ઈલ્મ માલસે બેહતર હૈ. ઈલ્મ તુમ્હારી હિફાઝત કરતા હૈ ઔર માલકી હિફાઝત તુમ્હેં કરની પડતી હૈ. ઈલ્મ અમલ કરનેસે બહ્તા હૈ ઔર માલ ખર્ચ કરનેસે ઘટતા હૈ. આલિમકી મુહબ્બત દીન હૈ. જિસકા અલ્લાહકે યહાંસે બદલા મિલેગા. ઈલ્મકી વજહસે આલિમકી ઝિંદગીમેં ઉસકી બાત માની જાતી હૈ ઔર ઉસકે મરનેકે બા'દ ઉસકા અચ્છાઈસે તઝકેરા કિયા જાતા હૈ. જબ માલ ચલા જાતા હૈ, તો માલકી કારીગરી ઔર માલકી બુનિયાદ પર ચલને વાલે કામ ભી ખત્મ હો જાતે હૈં. માલકે ખઝાને જમા કરને વાલે ઝિંદા ભી હોં તો ભી વોહ (રૂહ ઔર દિલકે એઅતિબારસે) મુર્દા શુમાર હોતે હૈં ઔર ઉલમા (મરનેકે બા'દ ભી) જબ તક ઝમાના રહેગા, બાકી રહેંગે. (ઉનકા ઝિક્રે ખૈર હોતા રહેગા.) ઉનકે જિસ્મ દુનિયાસે ચલે જાએંગે, લેકિન ઉનકી અઝમતકે નુકૂશ દિલોંમેં બાકી રહેંગે.

ઔર યેહ બાત ગૌર સે સુનો ઔર સીનેકી તરફ ઈશારા કરકે હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસ જગહ એક ઝબરદસ્ત ઈલ્મ હૈ, કાશ ! ઈસ ઈલ્મકો ઉઠાને વાલે મુઝે મિલ જાતે. અબ યા તો ઐસે લોગ મિલતે હૈં, જિનકી સમઝ તો તેઝ હૈ, લેકિન (તક્વા ઔર તહારત ન હોને કી વજહસે) ઉન પર ઈત્મિનાન નહીં. યેહ દીનકે અસ્બાબકો દુનિયાકે લિયે ઈસ્તે'માલ કરતે હૈં ઔર કુર્આનમેં અલ્લાહ તઆલાને જો દલીલેં બયાન કી હૈં, ઉનસે કુર્આનકે ખિલાફ હી સાબિત કરતે હૈં (ક્યૂંકે ઈલ્મકા નૂર ઉન્હેં હાસિલ નહીં હૈ) ઔર અલ્લાહકી નેઅમતોંકો ઉસકે બંદોંકે ખિલાફ ઈસ્તે'માલ કરતે હૈં યા ફિર ઐસે લોગ મિલતે હૈં, જો હકવાલોંકે ફરમાંબરદાર તો હૈં, લેકિન ઉન્હેં દીનકે ઝિંદા કરનેકી કોઈ સમઝ નહીં હૈ ઔર મામૂલી સા શુબહ પેશ આતે હી ઉનકે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૮

દિલમેં શક પૈદા હો જાતા હૈ, ન ઈસ તરફ તબીઅત જમતી હૈ, ન ઉસ તરફ યા ફિર ઐસે લોગ મિલતે હૈં, જો લઝ્ઝતોંમેં પડે હુએ હૈં ઔર આસાનીસે ખ્વાહિશાતકી બાત માન લેતે હૈં યા ફિર ઐસે લોગ મિલતે હૈં, જો માલ જમા કરને ઔર ઝખીરા કરને હી કા જઝબા રખતે હૈં ઔર યેહ આખિરી દો કિસ્મકે ઈન્સાન દીનકે દાઈ ભી નહીં હૈં. (પેહલે દો, દીનકી દઅવત દેને વાલે તો થે, લેકિન ઉનમેં ઔર ખરાબીયાં થીં) ઔર ચરને વાલે જાનવર, ઈન દોનોંસે ઝિયાદા મુશાબેહ હૈં ઔર ઇલ્મ વાલોંકે મરનેસે ઇલ્મ ભી ખત્મ હો જાએગા, લેકિન યેહ બાત ભી હૈ કે ઝમીન કભી ભી અલ્લાહકે ઐસે બંદોંસે ખાલી નહીં હોતી, જો ઈસ લિયે દલાઇલ લેકર ખડે હોતે હૈં, તાકે અલ્લાહકી દલાઇલ ઔર વાઝેહ અહકામ બેકાર ઔર મુઅત્તલ ન કરાર દિયે જાએં. ઈન બંદોંકી તા'દાદ ચાહે બહોત કમ હો, લેકિન અલ્લાહકે યહાં ઉનકા દર્જા સબસે બડા હૈ ઔર અલ્લાહકી હુજ્જતોં યા'ની કુર્આની આયતોં પર જો ગલત એ'તિરાઝ કિયે જાતે હૈં, ઉનકો અલ્લાહ તઆલા ઉન બંદોંકે ઝરીએ દૂર ફરમાતે હૈં, યહાં તક કે વોહ ઉન હુજ્જતોંકો અપને જૈસે બંદોં તક પહોંચા કર ઉનકે દિલોંમેં ઉતાર દેતે હૈં ઔર કમાલે ઇલ્મકી વજહસે હર અમ્રકી હકીકત ઉન પર વાઝેહ હો જાતી હૈ ઔર જિસ અમ્રકી હકીકત ઐશો ઈશરત વાલોંકો દુશ્વાર નઝર આતી હૈ, વોહ ઉનકે લિયે બહોત આસાન હોતી હૈ ઔર જિન કામોંસે જાહિલ લોગ ઘભરાતે હૈં ઔર વેહશત મેહસૂસ કરતે હૈં, ઉનમેં ઉનકા દિલ લગતા હૈ.

યેહ લોગ અપને બદનસે તો દુનિયામેં રેહતે હૈં, લેકિન ઉનકી રૂહોંકા તઅલ્લુક મંઝરે આઅલા યા'ની આખિરતસે હોતા હૈ. યેહી લોગ અલ્લાહકી ઝમીન પર ઉસકે ખલીફા હૈં ઔર ઉસકે દીનકે દાઈ હૈં. હાય હાય ! મુઝે ઈન લોગોંકે દેખનેકા કિતના શૌક હૈ ? મૈં અપને લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરતા હું. અબ અગર તુમ ચાહો તો જા સકતે હો.[1]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઇલ્મ સીખો, ક્યૂંકે અલ્લાહકે લિયે ઇલ્મ સીખના, અલ્લાહસે ડરના હૈ. ઇલ્મકો તલાશ કરના ઈબાદત હૈ ઔર ઈસકા આપસમેં મુઝાકરા કરના, તસ્બીહકા સવાબ દિલાતા હૈ ઔર (સમઝનેકે લિયે) ઉસમેં બહસ કરના જિહાદ હૈ ઔર ન જાનને વાલેકો સિખાના સદકા હૈ ઔર જો લોગ ઇલ્મકે અહલ હૈં, ઉન પર ઇલ્મ ખર્ચ કરના અલ્લાહકે તકર્રૂબકા ઝરીઆ હૈ, ક્યૂંકે ઇલ્મ કે ઝરીએસે હલાલો હરામ મા'લૂમ હોતા હૈ ઔર ઇલ્મ જન્નત વાલોંકે લિયે (જન્નતકે રાસ્તોંકા) મીનાર હૈ ઔર વેહશતમેં ઉન્સકા ઝરીઆ હૈ. મુસાફરીમેં સાથી, તન્હાઈમેં બાત કરને વાલા, નફા ઔર ખુશીકે નુકસાન ઔર ગમકે કામોંકો બતાને વાલા, દુશ્મનોંકે ખિલાફ હથિયાર ઔર દોસ્તોંકે નઝદીક ઈન્સાનકી ઝીનતકા ઝરીઆ હૈ. અલ્લાહ તઆલા ઉસકે ઝરીએ કુછ લોગોંકો બુલંદ મરતબા કરતે હૈં ઔર ઉનકો ખૈરકે

---

૧ હુલીયા, ૧-૭૯, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૧, જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૨-૧૧૪

કામોંમેં પેશરવ ઔર ઈમામ બનાતે હૈં, ઉનકે તરીકોંકો લોગ ઈખ્તિયાર કરતે હૈં ઔર ઉન કામોંમેં ઉનકા ઈત્તિબાઅ કરતે હૈં ઔર ઉનકી રાય ઔર ફૈસલે પર સબ મુત્મઈન હો જાતે હૈં. ફરિશ્તે ઉનકી દોસ્તી ઔર ઉનકે સાથ રેહનેકા શૌક રખતે હૈં ઔર અપને પરોંકો ઉન પર મલતે હૈં ઔર હર તરહકી માખ્લૂક ઉનકે લિયે દુઆએ મગફિરત કરતી હૈ, યહાં તક કે સમંદરકી મછલીયાં ઔર દૂસરે જાનવર ઔર ખુશ્કીકે દરિન્દે ઔર જાનવર ભી ઉનકે લિયે દુઆએ મગફિરત કરતે હૈં, ક્યૂંકે ઈલ્મ દિલોંકો જહાલતસે નિકાલકર ઝિંદગી બખ્શતા હૈ ઔર અંધેરેમેં નિગાહકો બસીરત અતા કરતા હૈ. ઈન્સાન ઈલ્મકે ઝરીએસે બેહતરીન લોગોંકે મર્તબેકો દુનિયા ઔર આખિરતકે બુલંદ દર્જોંકો પા લેતા હૈ. ઈસમેં ગૌરો ફિક્ર કરનેસે રોઝા રખનેકા ઔર ઉસે પઢને પઢાનેસે રાતોંકો ઈબાદત કરનેકા સવાબ મિલતા હૈ.

ઈલ્મકી વજહસે ઈન્સાન સિલારહમી કરતા હૈ ઔર હલાલો હરામકા ફર્ક જાનતા હૈ. ઈલ્મ અમલકા ઈમામ હૈ, અમલ ઉસકે તાબેઅ હૈ. ખુશકિસ્મત લોગોંકે દિલોંમેં ઈલ્મકા ઈલહામ હોતા હૈ, બદકિસ્મત લોગ ઈલ્મસે મેહરૂમ રેહતે હૈં.[૧]

હઝરત હારૂન બિન રિબાબ કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, તુમ સુબહ ઈસ હાલમેં કરો કે (યા તો સિખાને વાલે) આલિમ હો યા સીખને વાલે હો. ઈસકે અલાવા ઔર કુછ ન હો, ક્યૂંકે ઈસકે અલાવા તો આદમી જાહિલ હોતા હૈ ઔર જો આદમી ઈલ્મ હાસિલ કરનેકી હાલતમેં સુબહ કરતા હૈ, ઉસકે ઈસ અમલકો પસંદીદા સમઝનેકી વજહસે ફરિશ્તે ઉસકે લિયે અપને પર ખોલ દેતે હૈં.[૨]

હઝરત ઝૈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ઈસ હાલમેં સુબહ કરો કે યા તો તુમ (સિખાને વાલે) આલિમ હો યા સીખને વાલે હો ઔર ઐસે આદમી ન બનો, જિસકી અપની કોઈ રાય ન હો ઔર વોહ હર એક કે પીછે ચલ પડે.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અય લોગો ! ઈલ્મ ઉઠનેસે પેહલે ઈલ્મ હાસિલ કર લો ઔર ઉસકે ઉઠનેકી સૂરત યેહ હોગી કે ઈલ્મ વાલે દુનિયાસે ચલે જાએંગે ઔર તુમ લોગ ઈલ્મ હાસિલ કરો, ક્યૂંકે તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં હૈ કે તુમ્હેં અપને ઈલ્મકી કબ ઝરૂરત પડ જાએ ઔર ઈલ્મ હાસિલ કરો, લેકિન ઈલ્મમેં મુબાલિગા ઔર ગુલૂઅસે બચો ઔર પુરાના તર્ઝ ઈખ્તિયાર કરો (જો સહાબા કિરામમેં થા) ક્યૂંકે અન્કરીબ ઐસે લોગ આએંગે, જો અલ્લાહકી કિતાબકો તો પઢેંગે, લેકિન ઉસે અપની પુશ્તકે પીછે ફેંક દેંગે (અમલ નહીં કરેંગે.)[૪]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૩૯, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૫૫, તરગીબ, ૧-૫૮
૨ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૨૯
૩ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૨૯
૪ હૈસમી, ૪૬, જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૮૭

હઝરત અબુલ અહવસ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, આદમી આલિમ બનકર પૈદા નહીં હોતા, બલકે ઈલ્મ તો સીખનેસે આતા હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, તુમ આલિમ બનો યા ઈલ્મ સીખને વાલે બનો, ઈન દો કે અલાવા કુછ ઔર ન બનો. અગર ઐસા નહીં કર સકતે તો ઉલમાસે મુહબ્બત કરો, ઉનસે બુગ્ઝ ન રખ્ખો.[૨]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, યા તો (સિખાને વાલે) આલિમ બનો યા તાલિબે ઈલ્મ બનો યા ઉલમાસે મુહબ્બત કરને વાલે ઔર ઉનકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલે બનો. (ઈન ચાર કે અલાવા) પાંચવીં કિસ્મકે મત બનો, વરના હલાક હો જાઓગે.

હઝરત હુમૈદ રાવી કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત હસન (રહ.) સે પૂછા, પાંચવેં કિસ્મસે કૌન મુરાદ હૈ ? ઉન્હોંને કહા, અપની તરફસે દીનમેં નઇ બાતેં ઈજાદ કરને વાલા.[૩]

હઝરત ઝહહાક (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, અય દમિશ્ક વાલો ! તુમ લોગ મેરે દીની ભાઈ હો, ઈલાકેકે પડોસી હો ઔર દુશ્મનોંકે ખિલાફ મેરે મદદગાર હો, લેકિન તુમ મુઝસે દોસ્તી ક્યૂં નહીં રખતે ? હાલાંકે મેરા ખર્ચા ભી તુમ્હારે ઝિમ્મે નહીં હૈ, દૂસરોં પર હૈ. મૈં દેખ રહા હું કે તુમ્હારે ઉલમા જા રહે હૈં ઔર તુમ્હારે જાહિલ લોગ ઉનસે ઈલ્મ નહીં સીખ રહે હૈં ઔર મૈં દેખ રહા હું કે અલ્લાહને જિસ રોઝીકી ઝિમ્મેદારી લે રખી હૈ, તુમ ઉસકે પીછે પડે હુએ હો ઔર અલ્લાહને તુમ્હેં જિન કામોંકા હુકમ દિયા હૈ, ઉન્હેં છોડ રખ્ખા હૈ. ગૌરસે સુનો, કુછ લોગોંને બડી મઝબૂત ઈમારતેં બનાઈ ઔર બહોત માલ જમા કિયા ઔર બડી દૂર કી ઉમ્મીદેં લગાઈ, લેકિન ફિર ઉનકી ઈમારતેં ગિરકર કબ્રસ્તાન બન ગઈ ઔર ઉનકી ઉમ્મીદેં ધોકા સાબિત હુઈ ઔર ઐસે લોગ ખૂદ હી હલાક હો ગએ. ગૌરસે સુનો, ઈલ્મ સીખો ઔર સિખાઓ, ક્યૂંકે ઈલ્મ સીખને વાલા ઔર સિખાને વાલા દોનોં અજરમેં બરાબર હૈં, અગર યેહ દોનોં ન હોં, તો ફિર લોગોંમેં કોઇ ખૈર નહીં.[૪]

હઝરત હસ્સાન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને દમિશ્ક વાલોંસે ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસ બાત પર રાઝી હો ગએ કે સાલહા સાલ ગંદુમ (ગેહૂં) કી રોટી પેટ ભરકર ખાતે રહો ? તુમ્હારી મજિલસોંમેં અલ્લાહકા નામ નહીં લિયા જાતા. તુમ્હેં ક્યા હો ગયા, તુમ્હારે ઉલમા જા રહે હૈં, લેકિન તુમ્હારે જાહિલ ઈલ્મ હાસિલ નહીં કર

૧ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૧૦૦
૨ હૈસમી, ૧-૧૨૨
૩ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૨૮
૪ હુલીયા, ૧-૨૧૩

રહે ? અગર તુમ્હારે ઉલમા ચાહતે તો ઉનકી તા'દાદમેં ઈઝાફા હો સકતા થા. અગર તુમ્હારે જાહિલ ઈલ્મ કો તલાશ કરતે, તો વોહ ઉસે ઝરૂર પા લેતે, નુકસાન દેહ ચીઝોંકે બજાએ અપને ફાઈદે વાલી ચીઝેં ઈખ્તિયાર કરો. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, જો ઉમ્મત ભી હલાક હુઈ હૈ, ઉસકી હલાકતકે દો હી અસ્બાબ થે. એક તો વોહ અપની ખ્વાહિશાત પર ચલ રહે થે ઔર દૂસરે વોહ અપની તા'રીફ કિયા કરતે થે.[૧]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઈલ્મકે ઉઠનેસે પેહલે ઉસે હાસિલ કર લો ઔર ઈલ્મકે ઉઠનેકી સૂરત યેહ હોગી કે ઉલમા દુનિયાસે ચલે જાએંગે ઔર ઈલ્મ સિખાને વાલે ઔર સીખને વાલે દોનોં અજ્રમેં બરાબર હૈં. ઈન્સાન કેહલાને કે હકદાર દો હી આદમી હૈં, ઈલ્મ સિખાને વાલા આલિમ યા ઈલ્મ સીખને વાલા. ઈન દો કે અલાવા બાકી ઈન્સાનોંમેં કોઈ ખૈર નહીં.[૨]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો ભી સુબહ સવેરે મસ્જિદકો કોઈ ખૈરકી બાત સીખને યા સિખાને જાતા હૈ, ઉસકે લિયે ઉસ મુજાહિદકા સવાબ લિખા જાતા હૈ, જો ગનીમતકા માલ લેકર વાપસ આતા હૈ.[૩]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો આદમી યેહ સમઝે કે સુબહો શામ ઈલ્મકે લિયે જાના જિહાદ નહીં હૈ, વોહ કમ અકલ ઔર નાકિસ રાય વાલા હૈ.[૪]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઈલ્મ સીખને હી સે હાસિલ હોતા હૈ.[૫]

હઝરત અબૂઝર ઔર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે આદમીકા ઈલ્મકા એક બાબ સીખ લેના હમેં ઉસકે હઝાર રકઅત નફ્લ પઢનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ, જો તાલિબે ઈલ્મ, તાલિબે ઈલ્મીકી હાલતમેં મરેગા, વોહ શહીદ હોગા.[૬]

એક રિવાયતમેં ઈન દોનોંકા યેહ ઈર્શાદ નકલ હૈ કે ઈલ્મકા એક બાબ સિખાના હમેં સો (૧૦૦) રકઅત નફ્લસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, ચાહે ઈસ પર અમલહો રહા હો યા ન હો રહા હો.

હઝરત અલી અઝદી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે જિહાદકે બારેમેં પૂછા, તો ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા અમલ ન બતા દું, જો તુમ્હારે લિયે જિહાદસે બેહતર હૈ ? તુમ કિસી મસ્જિદમેં જાકર કુર્આન, ફિકહ યાં સુન્નત સિખાઓ.[૭]

---

૧ અબૂ નઈમ, ૧-૨૨૨
૨ અબૂ નઈમ, ૧-૨૧૩
૩ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૩૨
૪ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૩૧
૫ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૧૦૦
૬ તરગીબ, ૧-૬૧, જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૨૫
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૦

હઝરત અલી અઝદી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે જિહાદકે બારે મેં પૂછા, તો ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ અમલ ન બતા દું, જો તુમ્હારે લિયે જિહાદસે બેહતર હૈ ? તુમ એક મસ્જિદ બનાઓ ઔર ઉસમેં કુર્આન, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતેં ઔર દીનકે ફિકહી મસાઈલ સિખાઓ.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગોંકો ખૈર સિખાને વાલેકે લિયે હર ચીઝ દુઆએ મગફિરત કરતી હૈ, યહાં તક કે સમંદરકી મછલીયાં ભી ઉસકે લિયે દુઆએ મગફિરત કરતી હૈં.[૨]

હઝરત ઝિર બિન હુબૈશ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત સફવાન બિન અસ્સાલ મુરાદી (રદિ.) કી ખિદમતમેં સુબહ સુબહ ગયા તો ઉન્હોંને પૂછા, અય ઝિર ! તુમ સુબહ સુબહ કિસ લિયે આએ હો ? મૈંને કહા, ઈલ્મ હાસિલ કરને આયા હું. ફરમાયા, યા તો ઈલ્મ સિખાને વાલે આલિમ બનો યા સીખને વાલે બનો. ઈન દો કે અલાવા ઔર કુછ ન બનો.[૩]

હઝરત સફવાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો અપને ઘરસે ઈલ્મ હાસિલ કરને નિકલતા હૈ, તો ફરિશ્તે ઉસ ઈલ્મ સીખનેવાલે ઔર ઉસે ઈલ્મ સિખાને વાલેકે લિયે અપને પર બિછાતે હૈં.[૪]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ઇલ્મી વલવલા ઔર શૌક

જબ હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ફરમાયા, દેખો, ક્યા સુબહ સાદિક હો ગઈ હૈ ? એક આદમીને આકર બતાયા કે અભી નહીં હુઈ. ફિર ફરમાયા, દેખો, ક્યા સુબહ સાદિક હો ગઈ હૈ ? ફિર કિસીને આકર બતાયા કે નહીં હુઈ હૈ. બિલ આખિર એક આદમીને આકર બતાયા કે સુબહ સાદિક હો ગઈ હૈ તો ફરમાયા, મૈં ઉસ રાતસે અલ્લાહકી પનાહ માંગતા હું, જિસકી સુબહ દોઝખકી આગકી તરફ લે જાએ. ખુશઆમદેદ હો મૌતકો. ખુશઆમદેદ હો ઉસ મેહમાનકો જો બહોત લંબે અર્સેકે બા'દ મિલને આયા હૈ, જિસસે મુઝે બહોત મુહબ્બત

૧ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૬૩
૨ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૧૨૪
૩ હૈસમી, ૧-૧૨૨
૪ હૈસમી, ૧-૧૨૩

હૈ, લેકિન વોહ ઐસે વક્ત આયા હૈ, જબકે મેરે યહાં ફાકા હૈ. અય અલ્લાહ ! મૈં ઝિંદગી ભર તુઝસે ડરતા રહા, લેકિન આજ તેરી રહમતકા ઉમ્મીદવાર હું. અય અલ્લાહ ! તુઝે અચ્છી તરહ માલુમ હૈ કે મુઝે દુનિયાસે ઔર ઉસમેં ઝિયાદા અર્સે તક રેહનેસે ઈસ વજહસે મુહબ્બત નહીં હૈ, તાકે મૈં નેહરેં ખોદું ઔર દરખ્ત લગાઉં, બલકે ઈસ વજહસે હૈ, તાકે મૈં સખ્ત ગરમીકી દોપહરમેં પ્યાસ બરદાશ્ત કરૂં, યા'ની ગરમીયોંમેં રોઝે રખું ઔર મશક્કતકે મૌકોં પર મશક્કત ઉઠાઉં ઔર ઈલ્મકે હલકોંમેં ઉલમાકી ખિદમતમેં દોઝાનૂ બૈઠું.[1]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તીન કામ ન હોતે, તો મૈં ઈસે પસંદ કરતા કે દુનિયામેં ઔર ન રહું. રાવી કેહતે હૈં કે મૈંને પૂછા કે વોહ તીન કામ કૌનસે હૈં ? ઉન્હોંને કહા, એક તો દિન ઔર રાત મેં અપને ખાલિકકે સામને સર ઝમીન પર રખના, જો મેરી આખિરતકી ઝિંદગીમેં આગે જમા હો રહા હૈ. દૂસરે સખ્ત ગરમીયોંકી દોપહરમેં રોઝા રખકર પ્યાસા રેહના. તીસરે ઐસે લોગોંકે સાથ બૈઠના, જો ઉમદા કલામકો ઐસે ચુનતે હૈં, જૈસે કે ફલ ચુના જાતા હૈ. આગે ઔર હદીસ ભી હૈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા તો મૈંને એક અન્સારીસે કહા, આજ સહાબા બહોત બડી તા'દાદમેં મૌજૂદ હૈં. આઓ, ઈનસે પૂછ પૂછ કર કુર્આનો હદીસ જમા કર લેં. ઉન્હોંને કહા, અય ઈબ્ને અબ્બાસ ! આપ પર બડા તઅજ્જુબ હૈ. ક્યા આપ યેહ સમઝતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈતને બડે બડે સહાબાકે હોતે હુએ ભી લોગોંકો આપકી ઝરૂરત પડેગી ?

(ઉન્હોંને મેરી બાત ન માની ઔર ઈસકે લિયે તૈયાર ન હુએ તો) મૈંને ઉન્હેં છોડ દિયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) સે પૂછને લગા ઔર મુઝે પતા ચલતા કે ફલાં સહાબી ફલાં હદીસ બયાન કરતે હૈં, તો મૈં ઉનકે દરવાઝે પર જાતા. વોહ દોપહરકો આરામ કર રહે હોતે. મૈં ઉનકે દરવાઝે પર ટેક લગાકર બૈઠ જાતા ઔર હવાકી વજહસે મિટ્ટી મુઝ પર પડતી રેહતી. વોહ સહાબી (આરામસે ફારિગ હોકર) બાહર આતે તો મુઝે દેખતે ઔર કેહતે, અય હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચચાઝાદ ભાઈ ! આપકા કૈસે આના હુવા ? આપ ખૂદ ક્યૂં આએ ? આપ કિસીકો મેરે પાસ ભેજ દેતે, મૈં આપકે પાસ આ જાતા. મૈં કેહતા, નહીં, (મુઝે આપસે ઈલ્મ હાસિલ કરના હૈ. ઈસ લિયે) મેરા હક બનતા હૈ કે મૈં આપકી ખિદમતમેં આઉં. ફિર મૈં ઉનસે હદીસકે બારે મેં પૂછતા. (ઈસ તરહ મૈંને તફસીર ઔર અહાદીસકા બહોત બડા ઝખીરા જમા કર લિયા, જિન્હેં હાસિલ કરનેકે લિયે લોગ મેરે પાસ આને લગે.)

૧ હુલીયા, ૧-૨૩૯, જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૫૧
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૨

વોહ અન્સારી ભી બહોત અર્સે તક ઝિંદા રહે ઔર ઉન્હોંને દેખા કે લોગ મેરે ઈર્દગિર્દ જમા હૈં ઔર મુઝસે કુર્આનો હદીસકે બારે મેં પૂછ રહે હૈં. ઈસ પર ઉન્હોંને કહા, યેહ નૌજવાન વાકઈ મુઝસે ઝિયાદા સમઝદાર નિકલા.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ દુનિયાકે મુખ્તલિફ શહેર ફત્હ હો ગએ તો લોગ દુનિયાકી તરફ મુતવજ્જેહ હો ગએ ઔર મૈંને અપની સારી તવજ્જોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) (સે કુર્આનો હદીસ લેને) કી તરફ લગા દી. રાવી કેહતે હૈં કે ઈસી વજહસે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી અકસર હદીસેં હઝરત ઉમર (રદિ.) હી સે મન્કૂલ હૈં.[2]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, જિસ તરહ તેરે સાથી મુઝસે માલે ગનીમત માંગતે હૈં, તુમ નહીં માંગતે? મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં તો આપસે યેહ માંગતા હું કે જો ઈલ્મ આપકો અલ્લાહને અતા ફરમાયા હૈ, આપ ઉસમેં સે મુઝે ભી સિખાએં. ઈસકે બા'દ મૈંને કમરસે ધારીદાર ચાદર ઉતારકર અપને ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરમ્યાન બિછા દી. ઔર યેહ મંઝર મુઝે ઐસા યાદ હૈ કે અબ ભી મુઝકો ઉસ પર જૂંએં ચલતી હુઈ નઝર આ રહી હૈં. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે હદીસ સુનાઈ. જબ મૈંને વોહ હદીસ પૂરી સુન લી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ ઈસ ચાદરકો સમેટ કર અપને જિસ્મસે બાંધ લો. (મૈંને ઐસા હી કિયા.) ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જો ભી ઈર્શાદ ફરમાતે, મુઝે ઉસમેં સે એક હર્ફ ભી નહીં ભૂલતા થા.[3]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગ યેહ કેહતે હૈં કે અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) હદીસેં બહોત ઝિયાદા બયાન કરતે હૈં. હમ સબકો અલ્લાહકે પાસ જાના હૈ. અગર મૈં ગલત હદીસ બયાન કરૂંગા તો અલ્લાહ મેરી પકડ ફરમાએંગે ઔર જો મેરે બારેમેં ગલત ગુમાન રખતે હૈં, અલ્લાહ ઉનસે ભી પૂછેંગે ઔર લોગ યેહ ભી કેહતે હૈં, દૂસરે મુહાજિરીન ઔર અન્સાર સહાબા અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) જિતની હદીસેં બયાન નહીં કરતે.

મેરે મુહાજિર ભાઈ તો બાઝારોંમેં ખરીદો ફરોખ્તમેં મશ્ગૂલ રેહતે થે ઔર મેરે અન્સારી ભાઈયોંકો અપની ઝમીનોં ઔર મવેશીયોં (જાનવરોં) કી મશ્ગૂલી થી ઔર મૈં એક મિસ્કીન નાદાર આદમી થા ઔર હર વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેટભર ખાને પર કનાઅત કરકે હાઝિર રેહતા થા. અન્સાર ઔર મુહાજિરીન જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતસે ચલે જાતે તો મૈં ફિર ભી

---

૧ મુસ્તદરક, ૧-૧૦૬, ઈસાબા, ૨-૩૩૧, હૈસમી, ૯-૨૭૭, જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૧-૮૫
ઈબ્ને સઅદ, ૨-૧૮૨
૨ હુલીયા, ૧-૧૬૧
૩ હુલીયા, ૧-૩૮૧

ખિદમતમેં હાઝિર રેહતા. વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુનકર અપને કામોંમેં લગકર ભૂલ જાતે, મૈં સબ કુછ યાદ રખતા.

એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમમેં સે જો આદમી ભી અપના કપડા મેરે સામને ફૈલાએગા ઔર જબ મૈં અપની બાત પૂરી કર લું, વોહ ઉસે સમેટ કર અપને સીનેસે લગાએગા, વોહ કભી ભી મેરી કોઇ બાત નહીં ભૂલેગા. મૈંને ફૌરન અપની ધારીદાર ચાદર બિછા દી. મેરી કમર પર ઉસકે અલાવા ઔર કોઇ કપડા નહીં થા. ફિર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની યેહ બાત પૂરી ફરમા લી તો મૈંને ચાદર સમેટકર અપને સીનેસે લગા લી. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા હૈ, મુઝે ઇસમેં સે એક બાત ભી આજ તક નહીં ભૂલી. અલ્લાહકી કસમ ! અગર અલ્લાહકી કિતાબ (કુર્આન) મેં યેહ દો આયતેં ન હોતીં (જિનમેં ઇલ્મકો છુપાનેસે મના કિયા ગયા હૈ) તો આપ લોગોંકો કભી કોઇ હદીસ ન બયાન કરતા..

اِنَّ الَّذِیْنَ یَکْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَیِّنٰتِ وَالْهُدٰی......الرَّحِیْمُ

ઈન્નલ્લઝીન યક્તુમૂન મા અન્ઝલ્ના મિનલ્ બય્યિનાતિ વલ્ હુદા ... રહીમ

‘જો લોગ ઈખ્ફા કરતે હૈં, ઉન મઝામીનકા, જિનકો હમને નાઝિલ કિયા હૈ, જો કે (અપની ઝાતમેં) વાઝેહ હૈં ઔર (દૂસરોંકો) હાદી હૈ, ઈસકે બા'દ કે હમ ઉનકો કિતાબે ઈલાહી (તૌરાતો ઇન્જીલ) મેં આમ લોગોં પર ઝાહિર કર ચુકે હૈં ઐસે લોગોં પર અલ્લાહ તઆલા ભી લઅનત ફરમાતે હૈં ઔર (દૂસરે બહોતસે) લઅનત કરને વાલે ભી ઉન પર લઅનત ભેજતે હૈં, મગર જો લોગ તૌબા કર લેં ઔર ઈસ્લાહ કર દેં ઔર (ઇન મઝામીનકો) ઝાહિર કર દેં તો ઐસે લોગોં પર મૈં મુતવજ્જેહ હો જાતા હું ઔર મેરી તો બકસરત આદત હૈ, તૌબા કુબૂલ કર લેના ઔર મહેરબાની ફરમાના.’[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગ કેહતે થે કે અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) બહોત ઝયાદા હદીસેં બયાન કરતે હૈં. અસલ બાત યેહ હૈ કે મૈં હર વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રેહતા થા ઔર સિર્ફ પેટભર ખાને પર ગુઝારા કર લેતા થા. ઉન દિનોં ન ખમીરી રોટી મુઝે મિલતી થી ઔર ન પેહનનેકો રેશમ ઔર ન ખિદમત કરને વાલા કોઇ મર્દ મેરે પાસ થા ઔર ન કોઇ ઔરત. મૈં ભૂકકી શિદ્દતકી વજહસે અપના પેટ કંકરીયોંકે સાથ ચિમટા દેતા થા. (તાકે કંકરીયોંકી ઠંડકકી વજહસે ભૂકકી ગરમીમેં કમી આ જાએ.) ઔર કભી ઐસા ભી હોતા થા કે કુર્આનકી આયત મુઝે મા'લૂમ હોતી થી, લેકિન મૈં કિસી આદમીસે કેહતા કે યેહ આયત મુઝે પઢા દો, તાકે વોહ મુઝે અપને સાથ ઘર લે જાએ ઔર મુઝે કુછ ખિલા દે ઔર મિસ્કીનોંકે હકમેં સબસે

૧ બુખારી, ૧-૩૧૬

બેહતર હઝરત જઅફર બિન અબી તાલિબ (રદિ.) થે. વોહ હમેં ઘર લે જાતે ઔર જો કુછ ઘરમેં હોતા, વોહ સબ કુછ હમેં ખિલા દેતે. યહાં તક કે બા'ઝ દફા વોહ શહદ યા ઘી કી કુપ્પી હી હમારે પાસ બાહર લે આતે. ઉસ કુપ્પીમેં કુછ હોતા નહીં થા, તો હમ ઉસે ફાડકર ઉસકે અંદર જો હોતા, ઉસે ચાટ લેતે.[૧]

ઇલ્મ કી હકીકત ઔર જિસ ચીઝ પર ઇલ્મ કા લફ્ઝ બોલા જાતા હૈ

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને મુઝે જો હિદાયત ઔર ઇલ્મ દેકર ભેજા હૈ, ઉસકી મિસાલ ઉસ બારિશ જૈસી હૈ, જો બહોત ઝિયાદા હુઇ હો ઔર એક ઝમીન પર બરસી હો, જિસકા એક ટુકડા બહોત ઉમદા ઔર ઝરખેઝ થા. ઉસ ટુકડેને બારિશકે પાનીકો અપને અંદર જઝબ કર લિયા. જિસસે ઘાસ ઔર ચારા ખૂબ ઉગા. ઉસ ઝમીનમેં એક બંજર ઔર સખ્ત ટુકડા થા, જિસને ઉસ પાનીકો રોક લિયા. (ન અપને અંદર જઝબ કિયા ઔર ઢલાન ન હોનેકી વજહસે ન ઉસે જાને દિયા.)

તો અલ્લાહ તઆલાને ઉસ પાનીસે લોગોં કો નફા પહોંચાયા, ચુનાંચે ઉન્હોંને ઉસે પિયા ઔર અપને જાનવરોંકો પિલાયા ઔર ઉસસે ખેતી કી ઔર ઉસ ઝમીનકા તીસરા ટુકડા ચટિયલ મૈદાન થા, જિસમેં પાની ભી (ઢલાનકી વજહસે) ન રૂકા ઔર ઘાસ વગૈરહ ભી ન ઉગી.

યેહ મિસાલ ઉસ આદમી કી હૈ, જિસને અલ્લાહકે દીનમેં સમઝ હાસિલ કી ઔર અલ્લાહ તઆલાને જો મુઝે દેકર ભેજા હૈ, ઉસસે ઉસે નફા હુવા. ઉસને ખૂદ સીખા ઔર દૂસરોંકો સિખાયા ઔર ઉસ આદમીકી મિસાલ હૈ, જિસને તકબ્બુરકી વજહસે ઉસ ઇલ્મ ઔર હિદાયતકી તરફ તવજ્જોહ ન કી ઔર અલ્લાહકી જો હિદાયત દેકર મુઝે ભેજા ગયા હૈ, ઉસે બિલકુલ કુબૂલ ન કિયા.[૨]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, મુઝસે પેહલે અલ્લાહને જિસ નબીકો ભી ઉસકી ઉમ્મતમેં ભેજા તો ઉસ ઉમ્મતમેં ઉસકે હવારી ઔર ખાસ સહાબી ઝરૂર હોતે, જો ઉસકી હર બાતકો મઝબૂતીસે પકડતે ઔર ઠીક ઠીક ઉસકા ઇત્તિબાઅ કરતે ઔર ઉસકે દીનકો, જૈસા કે વોહ હૈ, વૈસે હી મેહફૂઝ રખતે. લેકિન બા'દમેં ઐસે નાલાઇક લોગ પૈદા હો જાતે, જો ઉન કામોંકા

૧ તરગીબ, ૫-૧૭૫
૨ મિશ્કાત, ૨૦

દા'વા કરતે, જો ઉન્હોંને કિયે નહીં હોતે થે ઔર જિન કામોંકા હુક્મ નહીં દિયા ગયા થા, ઉન કામોંકો કરતે થે (મેરી ઉમ્મતમેં ભી ઐસે લોગ આઇન્દહ હોંગે.) જો ઇન લોગોંકે ખિલાફ અપને હાથસે જિહાદ કરે, વોહ ભી મો'મિન હૈ ઔર જો અપની ઝબાનસે જિહાદ કરે, વોહ ભી મો'મિન હૈ ઔર જો અપને દિલસે જિહાદ કરે, વોહ ભી મો'મિન હૈ, ઇસકે બા'દ રાઇકે દાનેકે બરાબર ભી ઇમાન નહીં હૈ.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અસલ ઇલ્મ તીન ચીઝેં હૈં. મુહકમ આયત (યા'ની કુર્આન મજીદ), કાઇમો દાઇમ સુન્નત યા'ની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વોહ હદીસ, જો કાબિલે એઅતિમાદ સનદસે સાબિત હો ઔર કુર્આનો હદીસકે બરાબર દર્જા રખને વાલે ફરાઇઝ, યા'ની ઇજમાઅ ઔર કિયાસ. ઇનકે અલાવા જો કુછ હૈ, વોહ ઝાઇદ ઇલ્મ હૈ. (ઉસે હાસિલ કરના ઝરૂરી નહીં હૈ.)[2]

હઝરત અમ્ર બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તુમમેં ઐસી દો ચીઝેં છોડકર જા રહા હું કે જબ તક તુમ ઉન દોનોંકો મઝબૂતીસે થામે રહોગે, કભી ગુમરાહ નહીં હોગે. એક અલ્લાહકી કિતાબ ઔર દૂસરી ઉસકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત.[3]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દિન મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ તો દેખા કે બહોત સારે લોગ એક આદમી પર જમા હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, યેહ કૌન હૈ ? લોગોંને કહા, યેહ એક અલ્લામા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ઇસકે અલ્લામા હોનેકા ક્યા મતલબ ? લોગોંને કહા, યેહ અરબોંકે નસબ, અરબી ઝબાન, અશઆર ઔર અરબોંકા જિન ચીઝોંમેં ઇખ્તિલાફ હૈ, ઉન સબકો તમામ લોગોંમેં ઝિયાદા જાનને વાલા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ઐસા ઇલ્મ હૈ, જિસકે જાનનેસે કોઇ ફાઇદા નહીં ઔર ઇસકે મા'લૂમ ન હોનેમેં કોઇ નુકસાન નહીં.[4]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઇલ્મ તીન ચીઝેં હૈં. હક બોલને વાલી કિતાબ યા'ની કુર્આન મજીદ, વોહ સુન્નત, જો કિયામત તક ચલેગી ઔર જો બાત ન આતી હો, ઉસકે બારેમેં યેહ કેહ દેના કે મૈં ઇસે નહીં જાનતા.[5]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અસલ ઇલ્મ અલ્લાહકી કિતાબ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત હૈ. ઇન દોનોંકો છોડકર જો

૧ મિશ્કાત, ૨૧
૨ મિશ્કાત, ૨૭, જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૨-૨૩
૩ ઇબ્ને અબ્દુલ બિર્ર, ૧-૨૪
૪ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૨-૨૩
૫ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૨-૨૪

ભી અપની રાયસે કુછ કહેગા, ઉસકા પતા નહીં કે વોહ ઉસે અપની નેકિયોંમેં પાએગા યા અપની બુરાઈયોં મેં.[૧]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હમ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે શાગિર્દ હઝરત અતા, હઝરત તાઉસ ઔર હઝરત ઈકરમા (રહ.) બૈઠે હુએ થે ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ખડે હોકર નમાઝ પળ્હ રહે થે કે ઈતનેમેં એક આદમી આયા ઔર ઉસને કહા, ક્યા યહાં કોઈ મુફ્તી હૈ ?

મૈંને કહા, પૂછો, ક્યા પૂછતે હો ? ઉસને કહા, મૈં જબ ભી પેશાબ કરતા હું તો ઉસકે બા'દ મની નિકલ આતી હૈ. હમને કહા, વહી મની, જિસસે બચ્ચા બનતા હૈ ? ઉસને કહા, જી હાં. હમને કહા, ઈસસે તુમ્હેં ગુસલ કરના પડેગા. વોહ ઈન્ના લિલ્લાહ પળ્હતા હુવા પુશ્ત ફેરકર વાપસ ચલા ગયા.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને જલ્દી જલ્દી નમાઝ પૂરી કી ઔર સલામ ફેરતે હી કહા, અય ઈકરમા ! ઉસ આદમીકો મેરે પાસ લે આઓ. ચુનાંચે હઝરત ઈકરમા ઉસે લે આએ તો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર ફરમાયા, તુમને જો ઈસ આદમીકો મસ્અલા બતાયા હૈ, વોહ તુમને અલ્લાહકી કિતાબસે લિયા હૈ ?

હમને કહા, નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા તુમને યેહ મસ્અલા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતસે લિયા હૈ ? હમને કહા, નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા તુમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) સે લિયા હૈ ? હમને કહા, નહીં.

ઉન્હોંને ફરમાયા, ફિર કિસસે લિયા હૈ ? હમને કહા, હમને અપની રાયસે ઉસે બતાયા હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈસી વજહસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાતે હૈં કે એક ફકીહ, શયતાન પર હઝાર આબિદોંસે ઝિયાદા ભારી હૈ.

ફિર ઉસ આદમીકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, ઝરા યેહ બતાઓ, પેશાબકે બા'દ જબ મની નિકલતી હૈ તો ક્યા ઉસ વક્ત તુમ્હારે દિલમેં શહવત હોતી હૈ? ઉસને કહા, નહીં.

ફરમાયા, ક્યા ઉસકે નિકલનેકે બા'દ તુમ અપને જિસ્મમેં સુસ્તી મેહસૂસ કરતે હો ? ઉસને કહા, નહીં. તો ફરમાયા, યેહ મની મેઅદેકી ખરાબીકી વજહસે નિકલતી હૈ. ઈસ લિયે તુમ્હારે લિયે વુઝૂ કાફી હૈ.[૨]

૧ જામેઅ બયાનુલ કુર્આન, ૨-૨૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૧૧૮

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે લાએ હુએ ઇલ્મ કે અલાવા દૂસરે ઇલ્મ મેં મશગૂલ હોને પર ઇન્કાર ઔર સખ્તી

હઝરત અમ્ર બિન યહયા બિન જાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક કિતાબ લાઇ ગઇ. જો કિસી જાનવરકે કંધેકી હડ્ડી પર લિખી હુઇ થી. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિસી કૌમકે બેવકૂફ ઔર ગુમરાહ હોનેકે લિયે યેહ કાફી હૈ કે અપને નબીકે લાએ હુએ ઈલ્મકો છોડકર દૂસરે નબીકે ઇલ્મકી તરફ મુતવજ્જેહ હો યા અપને નબીકી કિતાબકે અલાવા કિસી ઔર કિતાબકી તરફ મુતવજ્જેહ હો. ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત નાઝિલ કી..

اَوَ لَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ

અવલમ્ યકફિહિમ અન્ના અન્ઝલ્ના અલય્કલ્ કિતાબ યુત્લા અલય્હિમ્

'ક્યા યેહ બાત ઉન લોગોંકો કાફી નહીં હુઇ કે હમને આપ પર યેહ કિતાબ નાઝિલ ફરમાઇ, જો ઉનકો સુનાઇ જાતી રેહતી હૈ'[1]

હઝરત ખાલિદ બિન ઉર્ફૂતા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં કબીલા અબ્દુલ કૈસકા એક આદમી ઉનકે પાસ લાયા ગયા, જો સૂસ શહેરમેં રેહતા થા (યેહ ખુઝિસ્તાન કા એક શહેર હૈ, જિસમેં હઝરત દાનિયાલ અલૈહિસ્સલામકી કબ્ર હૈ.) હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ ફલાં બિન ફલાં અબ્દી હો ? ઉસને કહા, જી હાં. હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ એક લાઠી થી. વોહ ઉન્હોંને ઉસે મારી.

ઉસને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મેરા ક્યા કુસૂર ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, બૈઠ જાઓ. વોહ બૈઠ ગયા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યેહ આયતેં તીન દફા પઢીં..

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○ الٓرٰ ○ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِيْنِ ○ اِنَّـا اَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ○ نَـحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ ○ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِيْنَ ○

---

[1] જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૪૦

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ. અલિફ લામ્ રૉ. તિલ્ક આયાતુલ્ કિતાબિલ્ મુબીન. ઇન્ના અન્ઝલ્નાહુ કુર્આનન્ અરબિય્યલ્ લઅલ્લકુમ તઅકિલૂન. નહનુ નકુસ્સુ અલય્ક અહસનલ્ કસસિ બિમા અવ્હય્ના ઇલય્ક હાઝલ્ કુર્આન. વઈન કુન્ત મિન્ કબ્લિહી લમિનલ્ ગાફિલીન.

'અલીફ લામ રૉ ! યેહ આયતેં હૈં એક વાઝેહ કિતાબકી, હમને ઉસકો નાઝિલ કિયા હૈ, કુર્આન અરબી ઝબાનકા, તાકે તુમ સમઝો. હમને જો યેહ કુર્આન આપકે પાસ ભેજા હૈ, ઉસકે ઝરીએસે હમ આપસે એક બડા ઉમદા કિસ્સા બયાન કરતે હૈં ઔર ઈસકે પેહલે આપ મહઝ બેખબર થે.'

ઔર ઉસે તીન બાર લાઠી મારી. ઉસ આદમીને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મેરા ક્યા કુસૂર ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમને હી હઝરત દાનિયાલ અલૈહિસ્સલામકી કિતાબેં લિખી હૈં. ઉસ આદમીને કહા, ઈસ બારેમેં આપ મુઝે જો ફરમાએંગે, મૈં વહી કરૂંગા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જાઓ ઔર જાકર ઉનપર ગરમ પાની ડાલકર, સુફેદ ઊનસે મલકર ઉનકો મિટા દો. ન ખૂદ પઢ્હો ઔર ન કિસીકો પઢ્હાઓ. અગર મુઝે યેહ પતા ચલા કે તુમને ખૂદ પઢ્હી હૈ યા કિસીકો પઢ્હાઈ હૈ તો મૈં તુમ્હેં સખ્ત સઝા દુંગા. ફિર ઉસસે ફરમાયા, યહાં બૈઠો. વોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સામને આકર બૈઠ ગયા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, એક બાર મૈં ગયા ઔર એહલે કિતાબકી એક કિતાબકી નક્લ કી ઔર ઉસે એક ખાલ પર લિખકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં લાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમર (રદિ.) ! યેહ તુમ્હારે હાથમેં ક્યા હૈ? મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ કિતાબ મૈં ઈસ લિયે લિખકર લાયા હું તાકે હમારે ઈલ્મમેં ઈઝાફા હો જાએ. યેહ સુનતે હી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ગુસ્સા આ ગયા ઔર ઈતના ગુસ્સા આયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં ગાલ સુર્ખ હો ગએ. ફિર (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈર્શાદ પર લોગોંકો જમ્અ કરનેકે લિયે 'અસ્સલાતુ જામિઅહ' કેહકર એ'લાન કિયા ગયા.) અન્સારને કહા, તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કિસી વજહસે સખ્ત ગુસ્સા આયા હુવા હૈ. ઈસ લિયે હથિયાર લગા કર ચલો. હથિયાર લગાકર ચલો.

ચુનાંચે અન્સાર તૈયાર હોકર આએ ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મિમ્બરકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! મુઝે ઐસે કલિમાત દિયે ગએ હૈં, જિનકે અલ્ફાઝ કમ ઔર મઆની બહોત ઝિયાદા હૈ ઔર વોહ મુહરકી તરહ આખિરી દર્જેકે ઔર ફૈસલાકુન નોઈય્યતકે કલિમાત હૈં ઔર અલ્લાહને બહોત મુખ્તસર કરકે મુઝે અતા ફરમાએ હૈં

ઔર મૈં તુમ્હારે પાસ ઐસી મિલ્લત લેકર આયા હું, જો બિલકુલ વાઝેહ ઔર સાફ સુથરી હૈ. લિહાઝા તુમ હૈરત ઔર પરેશાનીમેં મત પડો ઔર ન હૈરતમેં પડને વાલોં યા'ની એહલે કિતાબસે ધોકા ખાઓ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ફૌરન ખડે હોકર અર્ઝ કિયા, મૈં અલ્લાહકે રબ હોને પર, ઈસ્લામકે દીન હોને પર ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રસૂલ હોને પર બિલકુલ રાઝી હું. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લે આએ.[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો એહલે કિતાબસે એક કિતાબ મિલી. વોહ ઉસે લેકર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે એહલે કિતાબસે એક બહોત અચ્છી કિતાબ મિલી હૈ. યેહ સુનતે હી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ગુસ્સા આ ગયા ઔર ફરમાયા, અય ઈબ્ને ખત્તાબ ! ક્યા તુમ અભી તક ઈસ્લામકે ઉમૂરકે બારેમેં હૈરાન ઔર પરેશાન હો ? ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મૈં તુમ્હારે પાસ એક ઐસી મિલ્લત લેકર આયા હું, જો બિલકુલ વાઝેહ ઔર સાફ સુથરી હૈ. તુમ એહલે કિતાબસે કુછ ન પૂછો, ક્યૂંકે હો સકતા હૈ કે વોહ જવાબમેં તુમ્હેં હક બાત કહે ઔર તુમ ઉસે ઝુઠલા દો યા વોહ ગલત બાત કહે ઔર તુમ ઉસે સચ્ચા માન લો. (ઉનકે યહાં હક ઔર બાતિલ આપસમેં મિલા હુવા હૈ.) ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અગર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ ઝિંદા હોતે તો ઉનકો ભી મેરા હી ઈત્તિબાઅ કરના પડતા. ઈસકે અલાવા ઉનકે લિયે ભી કામિયાબીકા ઔર કોઈ રાસ્તા ન હોતા.[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સાબિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરા અપને એક ભાઈકે પાસસે ગુઝર હુવા, જો કે કબીલા બની કુરૈઝા મેં સે હૈ. ઉસને મુઝે તૌરાત મેં સે જામેઅ બાતેં લિખકર દી હૈં. ક્યા મૈં ઉન્હેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને પેશ કરૂં ?

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, યેહ સુનતે હી ગુસ્સેકી વજહ સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ચેહરા બદલ ગયા, તો મૈંને કહા, (અય ઉમર (રદિ.) ! ક્યા તુમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરે પર ગુસ્સેકે આસાર નહીં દેખ રહે હો ?) ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હમ અલ્લાહકે રબ હોને પર, ઈસ્લામકે દીન હોને પર ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે રસૂલ હોને પર રાઝી હૈં. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુસ્સા ઝાઈલ હો ગયા ઔર ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી

૧ હૈસમી, ૧-૧૮૨, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧૯૪
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૪૨, હૈસમી, ૧-૧૭૪

કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અગર તુમમેં હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ હોતે ઔર તુમ મુઝે છોડકર ઉનકા ઈત્તિબાઅ કર લેતે તો તુમ ગુમરાહ હો જાતે. દૂસરી ઉમ્મતોંમેં સે તુમ મેરે હિસ્સેમેં આએ હો ઔર દૂસરે નબીયોંમેં સે મૈં તુમ્હારે હિસ્સેમેં આયા હું.[1]

હઝરત મૈમૂન બિન મેહરાન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમી હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર ઉસને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હમને જબ મદાયન શહેર ફત્હ કિયા તો મુઝે એક કિતાબ મિલી. જિસકી બાતેં મુઝે બહોત પસંદ આઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, ક્યા ઉસકી બાતેં અલ્લાહકી કિતાબસે લી હુઈ હૈં? ઉસ આદમીને કહા, નહીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કોડા મંગાકર ઉસે મારના શુરૂ કિયા ઔર યેહ આયતેં ઉસે પઢકર સુનાઈ..

بَسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ٥ الٓرٰ ٥ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِيْنِ ٥ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ٥ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ ٥ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الْغَافِلِيْنَ ٥

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ. અલિફ લામ્ રૉ. તિલ્ક આયાતુલ્ કિતાબિલ્ મુબીન. ઈન્ના અન્ઝલ્નાહુ કુર્આનન્ અરબિય્યલ્ લઅલ્લકુમ તઅકિલૂન. નહનુ નકુસ્સુ અલયૂક અહસનલ્ કસસિ બિમા અવ્હય્ના ઈલયૂક હાઝલ્ કુર્આન. વઈન કુન્ત મિન્ કબ્લિહી લમિનલ્ ગાફિલીન.

તરજુમા ઈસી બાબકે શુરૂમેં ગુઝર ચુકા હૈ. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમસે પેહલે લોગ સિર્ફ ઈસ વજહસે હલાક હુએ કે વોહ અપને ઉલમા ઔર પાદરીયોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હો ગએ ઔર ઉન્હોંને તૌરાત ઔર ઈન્જીલકો છોડ દિયા, યહાં તક કે યેહ દોનોં કિતાબેં બોસીદા હો ગઈ ઔર દોનોંમેં જો ઈલ્મે ઈલાહી થા, વોહ સબ જાતા રહા.[2]

હઝરત હુરૈસ બિન ઝુહૈર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, એહલે કિતાબસે કુછ ભી ન પૂછા કરો, ક્યૂંકે વોહ ખૂદ ગુમરાહ હો ચુકે હૈં, ઈસ લિયે તુમ્હેં કભી ભી હિદાયતકી બાત નહીં બતાએંગે, બલકે હો સકતા હૈ કે વોહ શાયદ હક બાત બયાન કરેં ઔર તુમ ઉસે ઝુઠલા દો ઔર વોહ ગલત બાત બયાન કરેં ઔર તુમ ઉસકી તસ્દીક કર દો.[3] અબ્દુર્રઝ્ઝાક કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ્હેં ઉનસે ઝરૂર પૂછના હૈ તો ફિર યેહ દેખો કે જો અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક હો, વોહ લે લો ઔર જો ઉસકે ખિલાફ હો, ઉસે છોડ દો.

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૭૪
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૯૫
૩ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૪૦,૪૨, હૈસમી, ૧-૧૯૨

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તુમ એહલે કિતાબસે કોઈ બાત કૈસે પૂછતે હો, જબકે તુમ્હારી યેહ કિતાબ જો અલ્લાહને અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ કી હૈ, તુમ્હારે સામને મૌજૂદ હૈ. તમામ કિતાબેં બહોત ઝમાને પેહલે અલ્લાહકે પાસસે આઈ હૈં ઔર યેહ અભી અભી અલ્લાહકે યહાંસે આઈ હૈ. બિલકુલ તરોતાઝા હૈ. ઈસમેં બાહર કી કોઈ ચીઝ મિલાઈ નહીં જા સકી. ક્યા અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હેં અપની કિતાબમેં યેહ નહીં બતાયા કે ઈન એહલે કિતાબને અલ્લાહકી કિતાબ (તૌરાત ઔર ઈન્જીલ) કો બદલ દિયા હૈ ઔર ઉસમેં તહરીફ (ઘટાને બઢાનેકા કામ) કી હૈ ઔર બહોત સી બાતેં અપને પાસસે લિખકર ઉસમેં શામિલ કર દી હૈં ઔર શામિલ કરકે યૂં કેહને લગે કે યેહ અલ્લાહકે પાસસે આયા હૈ. યેહ ઈસ લિયે કિયા તાકે કુછ થોડાસા દુન્યવી ફાઈદા હાસિલ હો જાએ. વોહ ઈલ્મે ઈલાહી જો તુમ્હારે પાસ આયા હૈ, ક્યા વોહ તુમ્હેં ઈનસે પૂછનેસે રોકતા નહીં ? (કુર્આનો હદીસકે હોતે હુએ એહલે કિતાબસે પૂછનેકી ઝરૂરત નહીં હૈ.) અલ્લાહકી કસમ ! હમને તો કભી નહીં દેખા કે એહલે કિતાબકા કોઈ આદમી ઉસ ઈલ્મકે બારેમેં પૂછ રહા હો, જો અલ્લાહને તુમ્હારે પાસ નાઝિલ ફરમાયા હૈ.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તુમ એહલે કિતાબસે ઉનકી કિતાબોંકે બારેમેં પૂછતે હો, હાલાંકે તુમ્હારે પાસ અલ્લાહકી કિતાબ હૈ, જો તમામ કિતાબોંકે બા'દ સબસે આખિરમેં અભી અભી અલ્લાહકે પાસ સે આઈ હૈ. તુમ ઉસે પઢતે ભી હો ઔર વોહ બિલકુલ તરોતાઝા હૈ ઔર ઉસમેં કોઈ ઔર ચીઝ અભી તક મિલાઈ ભી નહીં જા સકી.[૨]

અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે ઇલ્મ સે અસર લેના

હઝરત વલીદ બિન અબી વલીદ અબૂ ઉસ્માન મદની (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉકબા બિન મુસ્લિમ ને ઉનસે બયાન કિયા કે હઝરત શુફય અસ્બહી ને ઉનસે બયાન કિયા કે મૈં મદીના મુનવ્વરા ગયા તો મૈંને દેખા કે એક આદમીકે પાસ બહોતસે લોગ જમા હૈં. મૈંને પૂછા કે યેહ સાહબ કૌન હૈં ? લોગોંને બતાયા કે યેહ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) હૈં. મૈં ઉનકે કરીબ જાકર ઉનકે સામને બૈઠ ગયા. વોહ લોગોંકો હદીસેં સુના રહે થે.

૧ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૪૨
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૪૨

જબ વોહ ખામોશ હો ગએ ઔર સબ લોગ ચલે ગએ ઔર વોહ અકેલે રેહ ગએ તો મૈંને અર્ઝ કિયા કે મેરે આપ પર જિતને હક બનતે હૈં (કે મૈં મુસલમાન હું, મુસાફિર હું ઔર તાલિબે ઈલ્મ હું) ઉન સબકા વાસ્તા દેકર મૈં દરખ્વાસ્ત કરતા હું કે આપ મુઝે વોહ હદીસ સુનાએં, જો આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હૈ ઔર ખૂબ અચ્છી તરહ સમઝી હૈ.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝરૂર, વોહ હદીસ મૈં તુમ્હેં ઝરૂર સુનાઉંગા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે બયાન ફરમાઈ ઔર મૈંને ઉસે ખૂબ અચ્છી તરહ સમઝા હૈ. ફિર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઐસે ઝોરસે સિસકી લી કે બેહોશ હોનેકે કરીબ હો ગએ. હમ કુછ દેર ઠહેરે રહે, ફિર ઉન્હેં ઈફાકા હુવા (હોશ આયા) તો ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં વોહ હદીસેં ઝરૂર સુનાઉંગા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ઈસી ઘરમેં બયાન ફરમાઈ થી ઔર ઉસ વક્ત મેરે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અલાવા ઔર કોઈ નહીં થા. ફિર ઈતની ઝોરસે સિસકી લી કે બેહોશ હી હો ગએ. ફિર ઉન્હેં ઈફાકા હુવા ઔર ઉન્હોંને અપના ચેહરા પૂંછા ઔર ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં વોહ હદીસ ઝરૂર સુનાઉંગા જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ વક્ત મુઝસે બયાન ફરમાઈ થી, જબકે હમ દોનોં ઈસ ઘરમેં થે ઔર હમ દોનોં કે અલાવા ઔર કોઈ ન થા. ઈસકે બા'દ ફિર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઈતની ઝોરસે સિસકી લી કે બેહોશ હો ગએ ઔર મુંહકે બલ ઝમીન પર ગિરને લગે, લેકિન મૈંને ઉન્હેં સંભાલ લિયા ઔર બહોત દેર તક ઉન્હેં સહારા દેકર સંભાલે રખ્ખા.

ફિર ઉન્હેં ઈફાકા હુવા તો ફરમાયા કે મુઝસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા કે કિયામતકે દિન અલ્લાહ તઆલા બંદોંકે દરમ્યાન ફૈસલા કરનેકી તરફ મુતવજ્જેહ હોંગે ઔર ઉસ વક્ત કિસીમેં અલ્લાહકે સામને ખડે હોનેકી તાકત ન હોગી, બલકે હર જમાઅત ઘુટનોંકે બલ સર ઝુકાએ હુએ હોગી ઔર અલ્લાહ તઆલા પેહલે તીન આદમીયોંકો બુલાએંગે. એક વોહ આદમી, જિસને સારા કુર્આન યાદ કિયા ઔર દૂસરા વોહ આદમી, જિસે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં શહીદ કિયા ગયા ઔર તીસરા માલદાર આદમી. ફિર અલ્લાહ તઆલા કુર્આનકે કારીકો ફરમાએંગે, જો વહી મૈંને અપને રસૂલ પર નાઝિલ કી થી, ક્યા મૈંને તુઝે વોહ નહીં સિખાઈ થી. વોહ કહેગા, અય મેરે રબ, સિખાઈ થી. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, તૂને જો કુછ સીખા થા, ઉસ પર ક્યા અમલ કિયા ? વોહ કહેગા, મૈં રાત દિન ઉસકી તિલાવત કરતા થા. અલ્લાહ તઆલા ઉસસે ફરમાએંગે, તૂ ગલત કેહતા હૈ ઔર ફરિશ્તે ભી કહેંગે તૂ ગલત કેહતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે કે તૂને યેહ સબ કુછ ઈસ લિયે કિયા થા કે લોગ તુઝે કારી કહેં, સો યેહ તુઝે કહા જા ચુકા (ઔર તેરા મકસદ હાસિલ હો ચુકા) ફિર માલદારકો લાયા જાએગા ઔર અલ્લાહ ઉસસે ફરમાએંગે કે ક્યા મૈંને તુઝે ઈસ કદર

ઝિયાદા વુસ્અત નહીં દી થી કે તૂ કિસીકા મોહતાજ નહીં થા? વોહ કહેગા, જી હાં, બહોત વુસ્અત દી થી. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, જબ મૈંને તુઝે ઈતના ઝિયાદા દિયા તો તૂને ઈસકે મુકાબલેમેં ક્યા અમલ કિયે ? વોહ કહેગા, મૈં સિલારહમી કરતા થા ઔર સદકા ખૈરાત દેતા થા.

અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, તૂ ગલત કેહતા હૈ ઔર ફરિશ્તે ભી કહેંગે, તૂ ગલત કેહતા હૈ. ફિર અલ્લાહ તઆલા કહેંગે, તૂને યેહ સબ કુછ ઈસ લિયે કિયા થા, તાકે લોગ કહેં, ફલાં બહોત સખી હૈ ઔર યેહ કહા જા ચુકા ઔર ફિર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં શહીદ હોને વાલેકો લાયા જાએગા ઔર અલ્લાહ ઉસસે ફરમાએંગે, તુમ્હેં કિસ વજહસે કત્લ કિયા ગયા ? વોહ કહેગા, તૂને અપને રાસ્તેમેં જિહાદ કરનેકા હુકમ દિયા થા. ઈસ વજહસે મૈંને કુફ્ફારસે જંગ કી, યહાં તક કે મુઝે કત્લ કર દિયા ગયા.

અલ્લાહ તઆલા ઉસસે ફરમાએંગે, તૂ ગલત કેહતા હૈ ઔર ફરિશ્તે ભી કહેંગે, તૂ ગલત કેહતા હૈ. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, તૂને યેહ સબ કુછ ઈસ લિયે કિયા થા તાકે યેહ કહા જાએ, કે ફલાં બહોત બહાદુર હૈ ઔર યેહ કહા જા ચુકા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે ઘુટનોં પર હાથ માર કર ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! અલ્લાહકી મખ્લૂકમેં યેહી તીન આદમી હૈં, જિનકે ઝરીએ કિયામતકે દિન સબસે પેહલે આગકો ભડકાયા જાએગા.યેહ હદીસ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે સુનકર હઝરત શુફય, હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગએ ઔર ઉન્હેં યેહ હદીસ સુનાઈ.

હઝરત અબૂ ઉસ્માન કેહતે હૈં, હઝરત અલા બિન અબી હાકિમ (રહ.) હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે તલવાર બરદાર થે. ઉન્હોંને મુઝે યેહ વાકિઆ સુનાયા કે એક આદમીને હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે પાસ આકર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી તરફસે યેહ હદીસ સુનાઈ. ઈસે સુનકર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ ઈન તીનોંકે સાથ યેહ કિયા જાએગા, તો બાકી લોગોંકે સાથ ક્યા હોગા ?

ફિર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને રોના શુરૂ કિયા ઔર ઈતના ઝિયાદા રોએ કે હમેં ગુમાન હોને લગા કે શાયદ વોહ હલાક હો જાએંગે ઔર હમને કહા, યેહ આદમી તો હમારે પાસ બડી ખતરનાક ખબર લેકર આયા હૈ.

ફિર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કો ઈફાકા હુવા ઔર ઉન્હોંને અપના ચેહરા સાફ કિયા ઔર ફરમાયા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સચ ફરમાયા હૈ..

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِيْنَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيْهَا وَهُمْ فِيْهَا لَا يُبْخَسُوْنَ اُولٰٓئِكَ

الَّذِيْنَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوْا فِيْهَا وَبٰطِلٌ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ

મન કાન યુરીદુલ્ હયાત દુન્યા વઝીનતહા નુવફ્ફિ ઈલયૂહિમ અઅમાલહુમ્ ફીહા વહુમ્ ફીહા લા યુબ્ખસૂન. ઊલાઈકલ્લઝીન લયૂસ લહુમ્ ફીલ્ આખિરતિ ઈલ્લન્નારૂ વહબિત મા સનઊ ફીહા વ બાતિલુમ્ મા કાનૂ યઅમલૂન.

'જો આદમી (અપને આ'માલે ખૈરસે) મહઝ દુન્યવી (મન્ફઅત) ઔર ઉસકી રોનકકો હાસિલ કરના ચાહતા હૈ, તો હમ ઉન લોગોંકો (ઈન) આ'માલ (કી જઝા) ઉનકો દુનિયા હી મેં પૂરે તૌરસે ભુગતા દેતે હૈં ઔર ઉનકે લિયે દુનિયામેં કુછ કમી નહીં હોતી ઔર યેહ ઐસે લોગ હૈં કે ઈનકે લિયે આખિરતમેં બજુઝ દોઝખકે ઔર કુછ (સવાબ વગૈરહ) નહીં ઔર ઉન્હોંને જો કુછ કિયા થા, વોહ આખિરતમેં સબકા સબ નાકારા (સાબિત) હોગા ઔર (વાકેઅમેં તો) જો કુછ કર રહે હૈં, વોહ અબ ભી બેઅસર હૈ.'[૧]

હઝરત અબૂ સલમા બિન અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મર્વહ પર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી આપસમેં મુલાકાત હુઈ. વોહ દોનોં કુછ દેર આપસમેં બાત કરતે રહે. ફિર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ચલે ગએ ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) વહાં રોતે રેહ ગએ તો એક આદમીને ઉનસે પૂછા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! આપ ક્યૂં રો રહે હો ?

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ સાહબ યા'ની અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) અભી બતા કર ગએ હૈં કે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જિસકે દિલમેં રાઈકે દાનેકે બરાબર ભી તકબ્બુર હોગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે ચેહરેકે બલ આગમેં ડાલ દેંગે.[૨]

બનૂ નૌફલ કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત અબુલ હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ સૂરએ તૉ-સીન-મીમ શુઅરા નાઝિલ હુઈ તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા ઔર હઝરત હસ્સાન બિન સાબિત (રદિ.) રોતે હુએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ આયત પઢ રહે થે..

وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُوْنَ **વશ્શુઅરાઉ યત્તબિઉહુમુલ્ ગાવૂન**

'ઔર શાયરોંકી રાહ તો, બેરાહ લોગ ચલા કરતે હૈં' ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈસ આયત પર પહોંચે..

وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ **વઅમિલુસ્સાલિહાત**

---

૧ તિરમિઝી, ૨-૬૧, તરગીબ, ૧-૨૮
૨ તરગીબ, ૪-૩૪૫

'હાં, મગર જો લોગ ઈમાન લાએ ઔર અચ્છે કામ કિયે' તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ હો યેહ લોગ, ફિર પઢા..

وَ ذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا   વઝકરૂલ્લાહ કષીરા

'ઔર ઉન્હોંને (અપને અશઆરમેં) કસરતસે અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા' આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ હો યેહ લોગ. ફિર પઢા..

وَانْتَصَرُوْا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا   વન્તસરૂ મિમ્ બઅદિ મા ઝુલિમૂ

'ઔર ઉન્હોંને બા'દ ઈસકે કે ઉન પર ઝુલ્મ હો ચુકા હૈ, (ઈસકા) બદલા લિયા' ફિર ફરમાયા, તુમ હો યેહ લોગ.[1]

હઝરત અબૂ સાલેહ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં યમન વાલે આએ ઔર ઉન્હોંને કુર્આન સુના તો વોહ રોને લગે. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને (તવાઝોઅન) ફરમાયા, હમ ભી ઐસે થે. ફિર સખ્ત દિલ હો ગએ. અબૂ નઈમ, સાહિબે કત્તાબ કેહતે હૈં, દિલ સખ્ત હો જાનેકા મતલબ યેહ હૈ કે અલ્લાહ તઆલાકો પેહચાન કર દિલ તાકતવર ઔર મુત્મઈન હો ગએ.[2]

જો આલિમ દૂસરોં કો ન સિખાએ ઔર જો જાહિલ ખૂદ ન સીખે, ઉન દોનોં કો ડરાના ઔર ધમકાના

હઝરત અબ્ઝા ખુઝાઈ અબૂ અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા ઔર મુસલમાનોંકી ચંદ જમાઅતોંકી ખૂબ તા'રીફ કી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા બાત હૈ, કુછ લોગ ઐસે હૈં, જો ન અપને પડોસીયોંમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરતે હૈં ઔર ન ઉનકો સિખાતે હૈં ઔર ન ઉન્હેં સમઝદાર બનાતે હૈં ઔર ન ઉનકો ભલાઈકા હુક્મ દેતે હૈં ઔર ન બુરાઈસે રોકતે હૈં ?

ઔર ક્યા બાત હૈ, કુછ લોગ ઐસે હૈં, જો અપને પડોસીયોંસે દીનકી સમઝ હાસિલ નહીં કરતે ઔર ઉનસે સીખતે નહીં ઔર સમઝ ઔર અકલકી બાતેં હાસિલ નહીં કરતે ?

---

૧ હાકિમ, ૩-૩૪૮
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૪

અલ્લાહકી કસમ ! યા તો યેહ લોગ અપને પડોસીયોંકો સિખાને લગ જાએં ઔર ઉન્હેં સમઝદાર બનાને લગ જાએં ઔર ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરને લગ જાએં ઔર ઉન્હેં ભલાઇકા હુક્મ દેને ઔર બુરાઇસે રોકને લગ જાએં ઔર દૂસરે લોગ અપને પડોસીયોંસે સીખને લગ જાએં ઔર ઉનસે સમઝ ઔર અક્લકી બાતેં હાસિલ કરને લગ જાએં ઔર દીનકી સમઝ હાસિલ કરને લગ જાએં. વરના મૈં ઉન્હેં ઇસ દુનિયામેં જલ્દ સઝા દુંગા.

ફિર મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લાએ ઔર અપને ઘર તશરીફ લે ગએ. લોગ એક દૂસરેસે કેહને લગે કે ક્યા ખયાલ હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિન લોગોંકી તરફ ઇશારા ફરમાયા હૈ ? કુછ લોગોંને કહા, હમારે ખયાલમેં તો કબીલા અશ્અર કે લોગોંકી તરફ ઇશારા ફરમાયા હૈ, ક્યૂંકે વોહ ખૂદ દીનકી સમઝ રખતે હૈં ઔર ઉનકે કુછ પડોસી હૈં, જો ચશ્મોં પર ઝિંદગી ગુઝારને વાલે દેહાતી ઔર ઉજડ લોગ હૈં.

જબ યેહ ખબર ઉન અશ્અરી લોગોં તક પહોંચી તો ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપને બહોત સે લોગોંકી તા'રીફ ફરમાઇ, લેકિન હમારે બારેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કુછ નહીં ફરમાયા હૈ, તો હમારી ક્યા ખામી હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લોગોંકો ચાહિયે કે વોહ અપને પડોસીયોંકો સિખાએં, ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરે ઔર ઉન્હેં સમઝદાર બનાએ ઔર ઉન્હેં નેકીકા હુક્મ કરે ઔર બુરાઇસે રોકેં ઔર એસે હી દૂસરે લોગોંકો ચાહિયે કે વોહ અપને પડોસીયોંસે સીખેં ઔર ઉનસે સમઝ ઔર અક્લકી બાતેં હાસિલ કરેં ઔર દીનકી સમઝ હાસિલ કરેં, નહીં તો મૈં ઇન સબકો દુનિયા હી મેં જલ્દ સઝા દુંગા.

ઉન અશ્અરી લોગોંને અર્ઝ કિયા, ક્યા દૂસરોંકી ગલતી પર હમ પકડે જાએંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની વહી બાત દોબારા ઇર્શાદ ફરમાઇ. ઉન્હોંને ફિર અર્ઝ કિયા, ક્યા હમ દૂસરોંકી ગલતી પર પકડે જાએંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર વહી ઇર્શાદ ફરમાયા. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, હમેં એક સાલકી મોહલત દે દેં. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં એક સાલકી મોહલત દી, તાકે વોહ ઉન પડોસીયોંકો સિખાએં. ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં ઔર ઉન્હેં સમઝદાર બનાએં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયતે શરીફા તિલાવત ફરમાઇ..

لُعِنَ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا مِنْ بَنِیْ اِسْرَائِیْلَ عَلٰی لِسَانِ دَاوُدَ وَعِیْسَی ابْنِ مَرْیَمَ ○ ذَالِکَ بِمَا عَصَوْا وَّ کَانُوْا یَعْتَدُوْنَ ○ کَانُوْ لَا یَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُّنْکَرٍ فَعَلُوْهُ ○ لَبِئْسَ مَا کَانُوْا یَفْعَلُوْنَ

લુઈનલ્લઝીન કફરૂ મિમ્ બની ઈસ્રાઈલ અલા લિસાનિ દાવૂદ વ ઈસબ્નિ મરયમ. ઝાલિક બિમા અસવ્ વકાનૂ યઅ્તદૂન. કાનૂ લા યતનાહવ્‌ન અમ્ મુનકરિન્ ફઅલૂહ. લબિઅ્સ મા કાનૂ યફઅલૂન.

'બની ઈસ્રાઈલમેં જો લોગ કાફિર થે, ઉન પર લઅનત કી ગઈ થી, દાઉદ ઔર ઈસા બિન મરયમ અલૈહિસ્સલામકી ઝબાન સે. યેહ લઅનત ઈસ વજહસે હુઈ કે ઉન્હોંને હુક્મકી મુખાલિફત કી ઔર હદસે નિકલ ગએ. જો બુરા કામ ઉન્હોંને કર રખ્ખા થા, ઉસસે બાઝ ન આતે થે. વાકઈ ઉનકા કામ બેશક બુરા થા.'[1]

જો ભી ઇલ્મ ઔર ઇમાન હાસિલ કરના ચાહેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે ઝરૂર અતા ફરમાએંગે

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલમા (રદિ.) કેહતે હૈં કે એક આદમી હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર રોને લગા. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યૂં રોતે હો ? ઉસ આદમીને કહા, ન તો મૈં ઈસ વજહસે રોતા હું કે મેરે ઔર આપકે દરમ્યાન કોઈ રિશ્તેદારી હૈ ઔર ન ઈસ વજહસે રોતા હું કે મુઝે આપસે કુછ દુનિયા મિલા કરતી થી (જો આપકે ઈન્તિકાલકે બા'દ મુઝે નહીં મિલેગી) બલકે ઈસ વજહસે રોતા હું કે આપસે ઈલ્મ હાસિલ કિયા કરતા થા ઔર અબ મુઝે ડર હૈ કે યેહ ઈલ્મ હાસિલ કરનેકા સિલસિલા ખત્મ હો જાએગા.

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, મત રોઓ, ક્યૂંકે જો ભી ઈલ્મ ઔર ઈમાન હાસિલ કરના ચાહેગા, અલ્લાહ ઉસે ઝરૂર અતા ફરમાએંગે. જૈસે કે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકો અતા ફરમાયા થા, હાલાંકે ઉસ વક્ત ઈલ્મ ઔર ઈમાન ન થા.[2]

હઝરત યઝીદ બિન અમીરા (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત મઆઝ (રદિ.) કી વફાતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉનકે ઈર્દગિર્દ બૈઠે હુએ લોગ રોને લગે. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યૂં રોતે હો ? ઉન્હોંને કહા, હમ ઉસ ઈલ્મકી વજહસે રોતે હૈં, જિસકે હાસિલ કરનેકા સિલસિલા આપકે ઈન્તિકાલ પર ટૂટ જાએગા.

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, નહીં, ઈલ્મ ઔર ઈમાન કિયામત તક અપની જગહ રહેંગે. જો ઈન દોનોંકો તલાશ કરેગા, વોહ ઈન્હેં કુર્આનો સુન્નતે રસૂલ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૩૯
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૪

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમમેં ઝરૂર પા લેગા (ચૂંકે કુર્આને મજીદ મેઅયાર હૈ, ઈસ લિયે) હર કલામકો કુર્આન પર પેશ કરો ઔર કુર્આનકો કિસી કલામ પર પેશ મત કરો. હઝરત ઉમર, હઝરત ઉસ્માન ઔર હઝરત અલી (રદિ.) સે ઈલ્મ હાસિલ કરો. અગર યેહ હઝરાત ન મિલેં તો ફિર ઈન ચારસે હાસિલ કરો. હઝરત ઉવૈમિર (અબૂદ્દર્દા), હઝરત ઈબ્ને મસઊદ, હઝરત સલમાન ઔર હઝરત ઈબ્ને સલામ (રદિ.) યેહ ઈબ્ને સલામ વોહી હૈં, જો યહૂદી થે, ફિર મુસલમાન હો ગએ થે, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુના હૈ કે યેહ જન્નતમેં બિના હિસાબ જાને વાલે દસ આદમીયોંમેં સે હૈં ઔર આલિમકી લગઝિશસે બચો ઔર જો ભી હક બાત લેકર આએ, ઉસે કુબૂલ કર લો ઔર જો ગલત બાત લેકર આએ, ઉસે કુબૂલ ન કરો, ચાહે વોહ કોઈ ભી હો.[૧]

હઝરત યઝીદ બિન અમીરા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કા મરઝુલ વફાત શુરૂ હુવા તો કભી વોહ બેહોશ હો જાતે થે ઔર કભી ઉન્હેં ઈફાકા હો (હોશ આ) જાતા થા. એક બાર તો ઐસી બેહોશી તારી હુઈ કે હમ સમઝને લગે કે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા હૈ. ફિર ઉન્હેં ઈફાકા હુવા તો મૈં ઉનકે સામને બૈઠા હુવા રો રહા થા. ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યૂં રો રહે હો ?

મૈંને કહા, મૈં ન તો ઈસ વજહસે રો રહા હું કે મુઝે આપસે કોઈ દુનિયા મિલા કરતી થી, જો અબ મુઝે નહીં મિલા કરેગી ઔર ન ઈસ વજહ સે રો રહા હું કે મેરે ઔર આપકે દરમ્યાન કોઈ રિશ્તેદારી હૈ, બલકે ઈસ વજહસે રો રહા હું કે આપસે ઈલ્મકી બાતેં ઔર સહીહ ફૈસલે સુના કરતા થા, વોહ સબ અબ જાતા રહેગા.

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, મત રોઓ, ક્યૂંકે ઈલ્મ ઔર ઈમાન અપની જગહ રહેંગે. જો ઉન્હેં તલાશ કરેગા, વોહ ઉન્હેં ઝરૂર પા લેગા. લિહાઝા ઈલ્મકો વહાં તલાશ કરો, જહાં હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામને તલાશ કિયા થા, ક્યૂંકે વોહ જાનતે નહીં થે, તો ઉન્હોંને અલ્લાહસે સવાલ કિયા થા, જૈસે કે કુર્આનમેં હૈ..

اِنِّىْ ذَاهِبٌ اِلٰى رَبِّىْ سَيَهْدِيْنِ   ઈન્ની ઝાહિબુન્ ઈલા રબ્બી સયહ્દીન

'મૈં તો અપને રબકી તરફ ચલા જાતા હું, વોહ મુઝકો (અચ્છી જગહ) પહોંચા હી દેગા.'

મેરે બા'દ ઈન ચાર આદમીયોંસે ઈલ્મ હાસિલ કરના. અગર ઈનમેં સે કિસીસે ન મિલે, તો ફિર મુમતાઝ ઔર ઉમદા લોગોંસે ઈલ્મકે બારેમેં પૂછના. વોહ ચાર યેહ હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ, હઝરત સલમાન ઔર હઝરત ઉવૈમિર અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ઔર હકીમ આદમીકી લગઝિશસે ઔર મુનાફિકકે ફૈસલેસે બચકર રેહના.

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૮૭

મૈંને પૂછા, મુઝે કિસ તરહ હકીમ આદમીકી લગઝિશકા પતા ચલ સકતા હૈ? હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ ગુમરાહીકા કલિમા, જિસે શૈતાન કિસી આદમીકી ઝબાન પર ઈસ તરહ જારી કર દેતા હૈ, જિસે વોહ બે સોચે સમઝે ફૌરન બોલ દેતા હૈ ઔર મુનાફિક ભી કભી હક બાત કેહ દેતા હૈ. લિહાઝા ઈલ્મ જહાંસે ભી આએ, તુમ ઉસે લે લો, ક્યૂંકે હક બાતમેં નૂર હોતા હૈ ઔર જિન બાતોંકા હક ઔર બાતિલ હોના વાઝેહ ન હો, ઉનસે બચો.[૧]

હઝરત અમ્ર બિન મૈમૂન (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ યમનમેં રહા કરતે થે. વહાં હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) આએ ઔર ફરમાયા, અય યમન વાલો! ઈસ્લામ લે આઓ, સલામતી પા લોગે. મૈં અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે તુમ્હારી તરફ કાસિદ બનકર આયા હું. હઝરત અમ્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે દિલમેં ઉનકી મુહબ્બત ઐસી બૈઠી કે મૈં ઉનકે ઈન્તિકાલ તક ઉનસે જુદા નહીં હુવા, ઉનકે સાથ હી રહા.

જબ ઉનકે ઈન્તિકાલકા વક્ત આયા તો મૈં રોને લગા. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યૂં રોતે હો? મૈંને કહા, મૈં ઉસ ઈલ્મકી વજહસે રોતા હું, જો આપકે સાથ ચલા જાએગા. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, નહીં, ઈલ્મ ઔર ઈમાન કિયામત તક દુનિયામેં રહેગા. આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

ઇમાન ઔર ઇલ્મો અમલ કા બયક વક્ત ઇકઠ્ઠા સીખના

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અપની ઝિંદગીકા બડા અરસા (વક્ત) ઈસ તરહ ગુઝારા હૈ કે હમમેં સે હર એક કુર્આનસે પેહલે ઈમાન સીખતા થા ઔર જો ભી સૂરત હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હોતી થી, હર એક ઉસકે હલાલો હરામ ઐસે સીખતા થા, જૈસે તુમ કુર્આનકો સીખતે હો ઔર જહાં વક્ફ કરના મુનાસિબ હોતા થા, ઉસકો ભી સીખતા થા.

ફિર અબ મૈં ઐસે લોગોંકો દેખતા હું, જો ઈમાનસે પેહલે કુર્આન હાસિલ કર લેતે હૈં ઔર સૂરએ ફાતિહા શુરૂસે આખિર તક સારી પઢ લેતે હૈં ઔર ઉન્હેં પતા નહીં ચલતા કે સૂરએ ફાતિહા કિન કામોંકા હુક્મ દે રહી હૈ ઔર કિન કામોંસે રોક રહી હૈ ઔર ઈસ સૂરતમેં કૌન સી આયત ઐસી હૈ, જહાં જાકર રૂક જાના ચાહિયે? ઔર સૂરએ ફાતિહાકો રદ્દી ખજૂરકી તરહ બિખેર દેતા હૈ, યા'ની જલ્દી જલ્દી પઢતા હૈ.[3]

---

૧ હાકિમ, ૪-૪૬૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૮૭
3 હૈસમી, ૧-૧૬૫

હઝરત જુન્દુબ બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે થે, હમ નૌઉમ્ર લડકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હુવા કરતે થે. પેહલે હમને ઈમાન સિખા, ફિર હમને કુર્આન સિખા, જિસસે હમારા ઈમાન ઝિયાદા હો ગયા.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં એક આયત યા કુછ આયતેં યા પૂરી સૂરત નાઝિલ હોતી તો ઉસસે મુસલમાનોંકા ઈમાન ઔર ખુશૂઅ ઔર બળ્હ જાતા ઔર વોહ આયત ઔર સૂરત જિસ કામસે રોકતી, સારે મુસલમાન ઉસસે રૂક જાતે.[૨]

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન સુલમી (રહ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે જો સહાબા હમેં પળ્હાતે થે, ઉન્હોંને હમેં બતાયા કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે દસ આયતેં પળ્હતે ઔર અગલી દસ આયતેં તબ શુરૂ કરતે, જબ પેહલી દસ આયતોંમેં જો ઈલ્મો અમલ હૈ, ઉસે અચ્છી તરહ જાન લેતે. ચુનાંચે યૂં હમ ઈલ્મો અમલ દોનોં સીખતે.[3]

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન સે ઈસી જૈસી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ મઝમૂન ભી મન્કૂલ હૈ કે હમ કુર્આનકો ઔર ઉસ પર અમલકો સીખતે થે ઔર હમારે બા'દ ઐસે લોગ કુર્આનકે વારિસ બનેંગે, જો પાનીકી તરહ સારા કુર્આન પી જાએંગે, લેકિન યેહ કુર્આન ઉનકી હંસુલીકી હડ્ડીસે નીચે નહીં ઉતરેગા ઔર હલકકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા, બલકે ઈસસે ભી નીચે નહીં જાએગા.[૪]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હમ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કુર્આનકી દસ આયતેં સીખતે તો બા'દ વાલી આયતેં તબ સીખતે, જબ પેહલી આયતોંમેં જો કુછ હોતા, ઉસે અચ્છી તરહ સીખ લેતે. હઝરત શરીક રાવીસે પૂછા ગયા, ક્યા ઈસસે મુરાદ યેહ હૈ કે પેહલી આયતોંમેં જો અમલ હોતા, ઉસે સીખ લેતે? હઝરત શરીક ને કહા, જી હાં.[૫]

જિતને દીની ઇલ્મ કી ઝરૂરત હો ઉતના હાસિલ કરના

હઝરત સલમાન (રદિ.) ને હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) સે ફરમાયા, અય કબીલા બનૂ અબ્સ વાલો ! ઈલ્મ તો બહોત ઝિયાદા હૈ ઔર ઉમ્ર બહોત થોડી હૈ. ઈસ લિયે દીન

૧ ઈબ્ને માજા, ૧૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૨
૩ અહમદ, ૫-૪૧૦, હૈસમી, ૧-૧૬૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૨
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૬-૧૭૨
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૨

પર અમલ કરનેકે લિયે જિતને ઇલ્મકી ઝરૂરત પડતી જાએ, ઉતના ઇલ્મ હાસિલ કરતે જાઓ ઔર જિસકી ઝરૂરત નહીં, ઉસે છોડ દો ઔર ઉસે હાસિલ કરનેકી મશક્કતમેં ન પડો.[1]

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં કે કબીલા બનૂ અબ્સ કા એક આદમી હઝરત સલમાન (રદિ.) કે સાથ સફરમેં રહા. ઉસ આદમીને દરિયાએ દજલાસે પાની પિયા. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ઉસસે ફરમાયા, ઔર પી લો. ઉસને કહા, નહીં, મૈં સૈર હો ચુકા હું. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારા ક્યા ખયાલ હૈ ? તુમ્હારે પાની પીનેસે દરિયાએ દજલામેં કોઇ કમી આઇ હૈ ? ઉસ આદમીને કહા, મૈંને જિતના પાની પિયા હૈ, ઉસસે ઇસ દરિયામેં ક્યા કમી આએગી ? હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇલ્મ ભી ઇસી દરિયાકી તરહ હૈ. લિહાઝા જિતના ઇલ્મ તુમ્હેં ફાઇદા દે, ઉતના ઇલ્મ હાસિલ કર લો.[2]

હઝરત મુહમ્મદ બિન અબી કૈલા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કો ખત લિખકર ઇલ્મકે બારેમેં પૂછા. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ઉસે યેહ જવાબ લિખા કે તુમને મુઝે ખત લિખકર ઇલ્મકે બારેમેં પૂછા હૈ, ઇલ્મ તો બહોત ઝિયાદા હૈ. મૈં સારા લિખકર તુમ્હેં નહીં ભેજ સકતા. અલબત્તા તુમ ઇસ બાતકી પૂરી કોશિશ કરો કે તુમ્હારી અલ્લાહસે મુલાકાત ઇસ હાલમેં હો કે તુમ્હારી ઝબાન મુસલમાનોંકી આબરૂરેઝીસે રૂકી હુઇ હો ઔર તુમ્હારી કબ્ર પર ઉનકે નાહક ખૂનકા બોઝ ન હો ઔર તુમ્હારા પેટ ઉનકે માલસે ખાલી હો ઔર તુમ મુસલમાનોંકી જમાઅતસે ચિમટે હુએ હો.[3]

દીને ઇસ્લામ ઔર ફરાઇઝ સિખાના

હઝરત અબી રિફાઅહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાન ફરમા રહે થે. મૈંને અર્ઝ કિયા કે યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! એક અજનબી પરદેસી આદમી અપને દીનકે બારેમેં પૂછને આયા હૈ, જિસે કુછ મા'લૂમ નહીં હૈ કે ઉસકા દીન ક્યા હૈ ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાન છોડકર મેરે પાસ તશરીફ લાએ. ફિર એક કુર્સી લાઇ ગઇ. મેરા ખયાલ હૈ કે ઉસકે પાયે લોહે કે થે ઔર ઉસ પર હુઝૂર

૧ હુલીયા, ૧-૧૮૯
૨ અબૂ નઇમ, ૧-૧૮૮
3 કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૦

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠકર મુઝે અલ્લાહકા ઇલ્મ સિખાને લગે, ફિર મિમ્બર પર વાપસ જાકર અપના બયાન પૂરા ફરમાયા.[1]

હઝરત જરીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દેહાતી આદમી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં આયા ઔર અર્ઝ કિયા. મુઝે ઇસ્લામ સિખા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ઇસ બાતકી ગવાહી દો કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર નમાઝ કાઇમ કરો ઔર ઝકાત અદા કરો ઔર રમઝાનકે રોઝે રખ્ખો ઔર હજ્જે બૈતુલ્લાહ કરો ઔર લોગોંકે લિયે વહી પસંદ કરો, જો તુમ અપને લિયે પસંદ કરતે હો ઔર ઉનકે લિયે વહી ચીઝ નાપસંદ કરો, જો અપને લિયે નાપસંદ કરતે હો.[2]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઉમારા બિન ખુઝૈમા બિન સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ફરવા બિન મુસૈક મુરાદી (રદિ.) કિન્દા કે બાદશાહકો છોડકર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઇત્તિબાઅ કરનેકે લિયે અપની કૌમકે નુમાઈંદે બનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આએ ઔર હઝરત સઅદ બિન ઉબાદહ (રદિ.) કે મેહમાન બને ઔર વોહ કુર્આન, ઇસ્લામકે ફરાઇઝ ઔર શરઈ અહકામ સીખતે થે. આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી હૈ.[3]

હઝરત ઝુબાઅહ બિન્તે ઝુબૈર બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે યમનસે બહરા કબીલેકા વફ્દ આયા, જો કે તેરહ આદમી થે. વોહ અપને ઊંટોંકી નકીલ પકડકર ચલતે રહે, યહાં તક કે બનૂ જદીલા કબીલાકે મુહલ્લેમેં હઝરત મિકદાદ બિન અમ્ર (રદિ.) કે દરવાઝે પર પહોંચ ગએ. હઝરત મિકદાદ (રદિ.) ને બાહર આકર ઉન્હેં ખુશઆમદેદ કહા ઔર અપને ઘરકે એક હિસ્સેમેં ઠહેરાયા. વોહ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર મુસલમાન હુએ ઔર ફરાઇઝ સીખે ઔર કુછ દિન કિયામ ફરમાયા ઔર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અલવિદા કેહને કે લિયે હાઝિર હુએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.) કો હુક્મ દિયા, ઉન્હેં અબ જાતે હુએ હદિયે દિયે જાએં. ફિર વોહ લોગ અપને ઇલાકેકો વાપસ ચલે ગએ.[4]

હઝરત ઇબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) લોગોંકો ઇસ્લામ સિખાયા કરતે થે ઔર યેહ ફરમાયા કરતે થે કે અલ્લાહકી ઇબાદત કરો ઔર ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન કરો ઔર જો નમાઝ

૧ મુસ્લિમ, ૧-૨૮૭, અદબુલ મુફરદ, ૧૭૧., કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૬
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૩૨૭
૪ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૩૩૧

અલ્લાહને તુમ પર ફર્ઝ કી હૈ, ઉસે વક્ત પર અદા કરો, ક્યૂંકે નમાઝમેં કોતાહી કરના હલાકત હૈ ઔર દિલકી ખુશીકે સાથ ઝકાત અદા કરો ઔર રમઝાનકે રોઝે રખ્ખો ઔર જિસે અમીર બનાયા જાએ, ઉસકી બાત સુનો ઔર માનો.[૧]

હઝરત હસન (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક દેહાતી હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મુઝે દીન સિખા દેં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ઈસ બાતકી ગવાહી દો કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં ઔર નમાઝ કાઈમ કરો ઔર ઝકાત અદા કરો ઔર હજ્જે બૈતુલ્લાહ કરો ઔર રમઝાનકે રોઝે રખ્ખો ઔર લોગોંકે ઝાહિરી આ'માલ દેખો ઔર ઉનકે પોશીદા ઔર છુપે હુએ આ'માલકો મત તલાશ કરો ઔર હર ઉસ કામસે બચો, જિસકે કરનેસે શરમ આતી હો (ઔર યેહ તમામ કામ બિલકુલ હક ઔર સચ હૈં, ઈસ લિયે) જબ અલ્લાહસે મુલાકાત હો તો કેહ દેના કે ઉમર (રદિ.) ને મુઝે ઈન કામોંકા હુકમ દિયા થા.[૨]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દેહાતી આદમી હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મુઝે દીન સિખા દેં. ઈસકે બા'દ પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર આખિરમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અલ્લાહકે બંદે ! ઈન તમામ કામોંકો મઝબૂતીસે થામ લો ઔર જબ અલ્લાહસે મિલો તો જો દિલમેં આએ, કેહ દેના.[3]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ એક આદમી આયા ઔર ઉસને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં દેહાતકા રેહને વાલા હું ઔર મુઝે બહોત કામ હોતે હૈં, ઈસ લિયે મુઝે ઐસે અમલ બતાએં, જિન પર પૂરી તરહ એઅતિમાદ કર સકું ઔર જિનકે ઝરીએ મૈં મંઝિલે મકસૂદ યા'ની અલ્લાહ તક યા જન્નત તક પહોંચ સકું.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અચ્છી તરહ સમઝ લો ઔર અપના હાથ મુઝે દિખાઓ. ઉસને અપના હાથ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે હાથમેં દે દિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી ઈબાદત કરો. ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન કરો ઔર નમાઝ કાઈમ કરો ઔર ફર્ઝ ઝકાત અદા કરો ઔર હજ ઔર ઉમરહ કરો ઔર (અમીરકી) ફરમાંબરદારી કરો ઔર લોગોંકે ઝાહિરી આ'માલ ઔર હાલાત દેખો ઔર ઉનકે પોશીદા ઔર છુપે હુએ આ'માલ ઔર હાલાત મત તલાશ કરો ઔર હર વોહ કામ કરો, જિસકી ખબર લોગોંમેં ફૈલ જાએ તો તુમ્હેં ન શરમ ઉઠાની પડે ઔર ન રૂસ્વાઈ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૬૮
બૈહકી, અસ્બહાની
ઉમ્માલ, ૧-૭૬

બરદાશ્ત કરની પડે ઔર હર ઉસ કામસે બચો, કે જિસકી ખબર લોગોં મેં ફૈલ જાએ તો તુમ્હેં શરમ ભી ઉઠાની પડે ઔર રૂસ્વા ભી હોના પડે.

ઉસ આદમીને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં ઇન તમામ બાતોં પર અમલ કરૂંગા ઔર જબ અપને રબસે મિલૂંગા તો કેહ દુંગા કે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મુઝે યેહ કામ બતાએ થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇન તમામ કામોંકો લે જાઓ ઔર જબ અપને રબ સે મિલો તો જો દિલ ચાહે કેહ દેના.[૧]

નમાઝ સિખાના

હઝરત અબૂ માલિક અશ્જઇ કે વાલિદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ કોઇ આદમી મુસલમાન હોતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસે સબસે પેહલે નમાઝ સિખાતે.[૨]

હઝરત હકમ બિન ઉમૈર (રદિ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં નમાઝ સિખાતે થે ઔર ફરમાતે થે કે જબ તુમ નમાઝકે લિયે ખડે હોને લગો તો પેહલે અલ્લાહુ અકબર કહો ઔર અપને હાથોંકો ઉઠાઓ, લેકિન કાનોંસે ઉપર ન લે જાઓ ઔર ફિર યેહ પઢો..

سُبْحَانَکَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِکَ وَتَبَارَکَ اسْمُکَ وَتَعَالٰی جَدُّکَ وَلَا اِلٰهَ غَيْرُکَ

સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક વતબારકસ્મુક વતઆલા જદુક વલા ઈલાહ ગયૂરૂક

'અય અલ્લાહ ! તૂ પાક હૈ, હમ તેરી તા'રીફ કરતે હૈં. તેરા નામ બરકત વાલા હૈ. તેરી બુઝુર્ગી બુલંદ હૈ ઔર તેરે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં.'[3]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મિમ્બર પર ઇસ તરહ અત્તહિય્યાત સિખાતે થે, જૈસે કે ઉસ્તાદ મક્તબમેં બચ્ચોંકો સિખાતા હૈ.[૪]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મેરા હાથ પકડા ઔર મુઝે અત્તહિય્યાત સિખાઇ ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી ઉનકા હાથ પકડકર ઉન્હેં અત્તહિય્યાત સિખાઇ થી.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૨ હૈસમી, ૧-૨૯૩
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૦૩
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૧૭
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૧૭

اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ الصَّلَوٰتُ الطَّيِّبَاتُ الْمُبَارَكَاتُ لِلّٰهِ

અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહિસ્ સલવાતુત્ તય્યિબાતુલ્ મુબારકાતુ લિલ્લાહિ

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દે કારી (રહ.) કેહતે હૈં કે ઉન્હોંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો મિમ્બર પર લોગોં કો અત્તહિય્યાત સિખાતે હુએ સુના, ફરમા રહે થે અય લોગો ! કહો, ' અત્તહિય્યાતુ લિલ્લાહી' સે લેકર આખિર તક.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં અત્તહિય્યાત ઇસ તરહ સિખાતે થે, જૈસે હમેં કુર્આન કી કોઇ સૂરત સિખાતે થે.[૨]

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) સે ભી ઐસી હી હદીસ મન્કૂલ હૈ.[3]

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે અત્તહિય્યાત ઇસ તરહ સિખાઇ, જિસ તરહ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુર્આનકી કોઇ સૂરત સિખાયા કરતે થે ઔર ઉસ વક્ત મેરા હાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથોંમેં થા. ફિર ઉસકે બા'દ અત્તહિય્યાતકા ઝિક્ર કિયા.[૪]

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં સૂરતોંકા શુરૂ વાલા હિસ્સા ઔર કુર્આન સિખાતે થે. ચુનાંચે હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નમાઝકા ખુત્બા ઔર નિકાહ વગૈરહ કિસી ઝરૂરતકા ખુત્બા ભી સિખાયા.. ફિર અત્તહિય્યાતકા ઝિક્ર કિયા.[૫]

હઝરત અસ્વદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) હમેં અત્તહિય્યાત ઇસ તરહ સિખાતે થે, જિસ તરહ હમેં કુર્આનકી કોઇ સૂરત સિખાતે થે. ઇસમેં હમારી અલિફ ઔર વાવકી ગલતી ભી પકડતે થે.[5]

હઝરત ઝૈદ બિન વહબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ તો દેખા કે એક આદમી નમાઝ પઢ રહા હૈ, લેકિન રૂકૂઅ સજદહ પૂરા નહીં કર રહા. જબ વોહ નમાઝસે ફારિગ હુવા તો હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ઉસસે પૂછા, કિતને અર્સેસે તુમ ઐસી નમાઝ પઢ રહે હો ? ઉસને કહા, ચાલીસ સાલસે. હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમને ચાલીસ સાલસે ઠીક નમાઝ નહીં

---

૧ માલિક, શાફઇ
૨ ઇબ્ને અબી શૈબા
3 ઇબ્ને અબી શૈબા
4 [illegible]
૫ અસકરી (અમ્સાલ)
5 કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૧૮,૨૧૯

પઢી ઔર અગર તુમ ઐસી નમાઝ પઢતે હુએ મરોગે તો તુમ ઇસ હાલત પર નહીં મરોગે, જિસ પર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પૈદા કિયે ગએ થે. ફિર ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ઉસે સિખાને લગે. ફિર ફરમાયા, આદમીકો ચાહિયે કે ચાહે વોહ નમાઝમેં કિયામ મુખ્તસર કરે, લેકિન રૂકૂઅ સજદહ પૂરા કરે.[1]

અઝકાર ઔર દુઆએં સિખાના

હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં પાંચ હઝાર બકરીયાં દે દું યા ઐસે પાંચ કલિમાત સિખા દું, જિનસે તુમ્હારા દીન ઔર દુનિયા દોનોં ઠીક હો જાએ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! પાંચ હઝાર બકરીયાં તો બહોત ઝિયાદા હૈં, લેકિન આપ મુઝે વોહ કલિમાત હી સિખા દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, યેહ કહો..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ ذَنْبِیْ وَوَسِّعْ لِیْ خُلُقِیْ وَطَیِّبْ لِیْ كَسْبِیْ وَقَنِّعْنِیْ بِمَا رَزَقْتَنِیْ وَلَا تَذْهِبْ قَلْبِیْ اِلٰی شَیْءٍ صَرَّفْتَهٗ عَنِّیْ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિર્લી ઝમ્બી વ વસ્સિઅ્લી ખુલુકી વતય્યિબ્ લી કસ્બી વકન્નિઅ્ની બિમા રઝકતની વલા તુઝહિબ્ કલ્બી ઇલા શય્ઇન્ સર્રફ્તહૂ અન્ની.

'અય અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર મેરે અખ્લાક વસીઅ ફરમા ઔર મેરી કમાઇકો પાક ફરમા ઔર જો રોઝી તૂ મુઝે અતા ફરમાએ, ઉસ પર મુઝે કનાઅત નસીબ ફરમા ઔર જો ચીઝ તૂ મુઝસે પેહલે હટા લે, ઉસકી તલબ મુઝમેં બાકી ન રેહને દે.'[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર (રદિ.) અપની બેટીયોંકો યેહ કલિમાત સિખાતે ઔર ઉન્હેં ઇનકે પઢનેકી તાકીદ કરતે ઔર યેહ ફરમાતે કે મૈંને યેહ કલિમાત હઝરત અલી (રદિ.) સે સીખે હૈં ઔર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા થા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કોઇ પરેશાની યા મુશ્કિલ કામ પેશ આતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ કલિમાત પઢતે.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૫

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَهٗ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુલ્ હલીમુલ કરીમ. સુબ્હાનહુ તબારકલ્લાહુ રબ્બુલ્ આલમીન વ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમ. વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન.

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો બડા બુર્દબાર ઔર બડે કરમ વાલા હૈ. વોહ તમામ ઐબોંસે પાક હૈ. અલ્લાહ બરકત વાલા હૈ, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ ઔર બડે અર્શકા રબ હૈ ઔર તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ.'[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અલી (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, અય મેરે ભતીજે ! મૈં તુમ્હેં ઐસે કલિમાત સિખાઉંગા, જો મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુને હૈં. મૌત કે વક્ત જો ઈન કલિમાત કો કહેગા, વોહ જન્નત મેં ઝરૂર દાખિલ હોગા..

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ

તીન મરતબા, **લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુલ્ હલીમુલ્ કરીમ**

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો બડા બુર્દબાર, બડે કરમ વાલા હૈ'..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

તીન મરતબા, **અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન**

'તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ'

تَبَارَكَ الَّذِىْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ يُحْيِىْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ

તીન મરતબા, **તબારકલ્લઝી બિયદિહિલ્ મુલ્કુ યુહ્યી વ યુમીતુ વહુવ અલા કુલ્લિ શયઈન્ કદીર**

'વોહ ઝાત બાબરકત હૈ, જિસકે કબ્ઝેમેં તમામ બાદશાહત હૈ. વોહ ઝિંદા કરતા હૈ ઔર મારતા હૈ ઔર વોહ હર ચીઝ પર કાદિર હૈ.'[2]

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૮
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૧

હઝરત સઅદ બિન જુનાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તાઇફ વાલોંમેં સે મૈં સબસે પેહલે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર તાઇફમેં જુનૂબમેં વાકેઅ પહાડી સિલસિલેકે બાલાઇ (ઉપરકે) હિસ્સેસે સુબહ સુબહ ચલા ઔર અસ્રકે વક્ત મિનામેં પહોંચા. ફિર પહાડ પર ચળ્હા ઔર ઉતરકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર મુસલમાન હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે 'કુલહુવલ્લાહુ અહદ' ઔર 'ઇઝા ઝુલઝિલત' સિખાઇ ઔર યેહ કલિમાત ભી સિખાએ..

સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વલા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર

ઔર ફરમાયા, યેહી વોહ નેક કલિમાત હૈં, જો બાકી રેહને વાલે હૈં.[૧]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં સિખાતે કે સુબહ કો હમ યેહ દુઆ પળ્હેં..

اَصْبَحْنَا عَلٰى فِطْرَةِ الْاِسْلَامِ وَ كَلِمَةِ الْاِخْلَاصِ وَسُنَّةِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِلَّةِ اِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا وَّمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

અસ્બહ્ના અલા ફિત્રતિલ્ ઇસ્લામિ વ કલિમતિલ્ ઇખ્લાસિ વ સુન્નતિ નબિય્યિના મુહમ્મદિન્ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ વ મિલ્લતિ ઇબ્રાહીમ હનીફંવ્ વમા કાન મિનલ્ મુશરિકીન.

'હમને ફિતરતે ઇસ્લામ, કલિમએ ઇખ્લાસ, અપને નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત ઔર ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકી મિલ્લત પર સુબહ કી. સબસે યકસૂ હોકર એક અલ્લાહકે હો ગએ થે ઔર વોહ મુશ્રિકોંમેં સે નહીં થે.'

ઔર શામકો યેહ દુઆ પળ્હેં.. (સિર્ફ અસ્બહનાકી જગહ અમ્સયના કેહ લેં.)[૨]

હઝરત સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં યેહ કલિમાત ઇસ તરહ સિખાતે થે, જિસ તરહ ઉસ્તાદ બચ્ચોંકો લિખના સિખાતા હૈ..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ اُرَدَّ اِلٰى اَرْذَلِ الْعُمُرِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૩-૮૬
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૪

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ બુખ્લિ વ અઊઝુબિક મિનલ્ જુબ્નિ વ અઊઝુબિક અન્ ઉરદ્દ ઈલા અર્ઝલિલ્ ઉમુરિ વઅઊઝુબિક મિન્ ફિત્નાતિ દુન્યા વ અઝાબિલ કબ્રિ.

'અય અલ્લાહ ! મૈં બુખ્લસે તેરી પનાહ માંગતા હું ઔર બુઝદિલીસે તેરી પનાહ માંગતા હું ઔર મૈં ઈસ બાતસે તેરી પનાહ માંગતા હું કે મુઝે નાકારા ઉમ્રકી તરફ પહોંચા દિયા જાએ ઔર દુનિયાકે ફિત્નોંસે ઔર કબ્રકે અઝાબસે તેરી પનાહ માંગતા હું.'[1]

હઝરત હારિસ બિન નૌફલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં મર જાને વાલેકે લિયે યેહ દુઆ સિખાઈ..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِاِخْوَانِنَا وَاَخَوَاتِنَا وَاَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا وَاَلِّفْ بَيْنَ قُلُوْبِنَا اَللّٰهُمَّ هٰذَا عَبْدُكَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَلَا نَعْلَمُ اِلَّا خَيْرًا وَاَنْتَ اَعْلَمُ بِهٖ مِنَّا فَاغْفِرْلَنَا وَلَهٗ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિર લિઈખ્વાનિના વઅખ્વાતિના વ અસ્લિહ ઝાત બયનિના વ અલ્લિફ બયન કુલૂબિના અલ્લાહુમ્મ હાઝા અબ્દુક ફુલાનુબ્નુ ફુલાનિન વલા નઅ્લમુ ઈલ્લા ખયરન્ વઅન્ત અઅ્લમુ બિહી મિન્ના ફગ્ફિરલના વલહૂ

'અય અલ્લાહ ! હમારે ભાઈ ઔર બહેનોંકી મગફિરત ફરમા ઔર હમારે આપસકે તઅલ્લુકાતકો ઠીક ફરમા ઔર હમારે દિલોંમેં એક દૂસરેકી મુહબ્બત પૈદા ફરમા. અય અલ્લાહ ! યેહ તેરા બંદા ફલાં બિન ફલાં હૈ. હમેં યેહી મા'લૂમ હૈ કે યેહ બહોત નેક થા ઔર આપ ઈસે હમસે ઝિયાદા જાનતે હૈં. આપ હમારી ઔર ઈસકી મગફિરત ફરમા દેં.'

અપની જમાઅતમેં મૈં સબસે છોટા થા. મૈંને અર્ઝ કિયા, અગર મુઝે ઈસકી કોઈ નેકી મા'લૂમ ન હો તો ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તો તુમ વહી કહો, જો તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ.[2]

હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ રમઝાન શરીફ આતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં દુઆકે યેહ કલિમાત સિખાતે થે..

اَللّٰهُمَّ سَلِّمْنِىْ لِرَمَضَانَ وَسَلِّمْ رَمَضَانَ لِىْ وَسَلِّمْهُ لِىْ مُتَقَبَّلًا

અલ્લાહુમ્મ સલ્લિમની લિરમઝાન વસલ્લિમ રમઝાન લી વસલ્લિમ્હુ લી મુતકબ્બલા

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૭
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૪

'અય અલ્લાહ ! મુઝે રમઝાનકે લિયે સહીહ સાલિમ રખ ઔર રમઝાનકો મેરે લિયે સહીહ સાલિમ રખ.' (યા'ની ચાંદ વક્ત પર નઝર આએ, બાદલ વગૈરહ ન હો ઔર ફિર ઉસે કુબૂલ ભી ફરમા.)[1]

હઝરત સલામા કિન્દી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) લોગોં કો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પળ્હને કે લિયે યેહ કલિમાત સિખાતે થે..

اَللّٰهُمَّ دَاحِيَ الْمَدْحُوَّاتِ وَبَارِئَ الْمَسْمُوْكَاتِ وَجَبَّارَ الْقُلُوْبِ عَلٰى فِطْرَتِهَا شَقِيِّهَا وَسَعِيْدِهَا اِجْعَلْ شَرَائِفَ صَلَوَاتِكَ وَنَوَاحِيَ بَرَكَاتِكَ وَرَأْفَةَ تَحَنُّنِكَ عَلٰى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُوْلِكَ الْخَاتِمِ لِمَا سَبَقَ وَالْفَاتِحِ لِمَا اُغْلِقَ وَالْمُعِيْنِ عَلَى الْحَقِّ بِالْحَقِّ وَالدَّامِغِ لِجَيْشَاتِ الْاَبَاطِيْلِ كَمَا حُمِّلَ فَاضْطَلَعَ بِاَمْرِكَ بِطَاعَتِكَ مُسْتَوْفِزًا فِيْ مَرْضَاتِكَ غَيْرَ نَكِلٍ عَنْ قَدَمٍ وَلَا وَهِنٍ فِيْ عَزْمٍ وَاعِيًا لِوَحْيِكَ حَافِظًا لِعَهْدِكَ مَاضِيًا عَلٰى نَفَاذِ اَمْرِكَ حَتّٰى اَوْرٰى قَبَسًا لِقَابِسٍ بِهٖ هُدِيَتِ الْقُلُوْبُ بَعْدَ خَوْضَاتِ الْفِتَنِ وَالْاِثْمِ وَاَبْهَجَ مُوْضِحَاتِ الْاَعْلَامِ وَمُنِيْرَاتِ الْاِسْلَامِ وَنَائِرَاتِ الْاَحْكَامِ فَهُوَ اَمِيْنُكَ الْمَاْمُوْنُ وَخَازِنُ عِلْمِكَ الْمَخْزُوْنِ وَشَهِيْدُكَ يَوْمَ الدِّيْنِ وَبَعِيْثُكَ نِعْمَةً وَرَسُوْلُكَ بِالْحَقِّ رَحْمَةً اَللّٰهُمَّ افْسَحْ لَهٗ مَفْسَحًا فِيْ عَدْنِكَ وَاجْزِهٖ مُضَاعَفَاتِ الْخَيْرِ مِنْ فَضْلِكَ مُهَنَّآتٍ غَيْرَ مُكَدَّرَاتٍ مِنْ فَوْزِ ثَوَابِكَ الْمَعْلُوْلِ وَجَزِيْلِ عَطَائِكَ الْمَخْزُوْنِ اَللّٰهُمَّ اَعْلِ عَلٰى بِنَاءِ النَّاسِ بِنَائَهٗ وَاَكْرِمْ مَثْوَاهُ لَدَيْكَ وَنُزُلَهٗ وَاَتْمِمْ لَهٗ نُوْرَهٗ وَاَجْزِهٖ مِنْ اِبْتِعَاثِكَ لَهٗ مَقْبُوْلَ الشَّهَادَةِ وَمَرْضِيَّ الْمَقَالَةِ ذَا مَنْطِقٍ عَدْلٍ وَكَلَامٍ فَصْلٍ وَحُجَّةٍ وَبُرْهَانٍ عَظِيْمٍ

અલ્લાહુમ્મ દાહિયલ્ મદહુવ્વાતિ વ બારિઅલ્ મસ્મૂકાતિ વ જબ્બારલ્ કુલૂબિ અલા ફિતરતિહા શકિય્યહા વસઈદિહા ઇજ્અલ શરાઈફ સલવાતિક વ નવાહિય બરકાતિક વ રઅફત તહન્નુનિક અલા મુહમ્મદિન્ અબ્દિક વરસૂલિકલ્ ખાતિમિ લિમા સબક વલ્ ફાતિહિ લિમા ઉગ્‌લિક વલ્ મુઈનિ અલલ્ હક્કિ બિલ્ હક્કિ

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૩

વઘામિગિ લિજયૂશાતિલ્ અબાતીલિ કમા હુમ્મિલ ફદ્દતલઅ બિઅમૂરિક બિતાઅતિક મુસ્તવ્ફિઝન્ ફી મરદાતિક ગયૂર નકિલિન્ અન્ કદમિન્ વલા વહિનિન્ ફી અઝમિન્ વાઈયલ્ લિવહ્યિક હાફિઝલ્ લિઅહદિક માદિયન્ અલા નફાઝિ અમ્રિક હત્તા અવ્રા કબસલ્ લિકાબિસિમ્ બિહિ હુદિયતિલ્ કુલૂબુ બઅ્દ ખવ્દાતિલ્ ફિતનિ વલ્ ઈષમિ વઅબ્હજ મૂદહાતિલ્ અઅ્લામિ વ મુનીરાતિલ્ ઈસ્લામિ વ નાઈરાતિલ્ અહકામિ ફહુવ અમીનુકલ્ મામૂનુ વ ખાઝિનુ ઈલ્મિકલ્ મખ્ઝૂનિ વ શહીદુક યવ્મ દીનિ વ બઈષુક નિઅમતન્ વ રૂસૂલુક બિલ્ હક્કિ રહમતન્ અલ્લાહુમ્મ અફ્સહ્ લહુ મફ્સહન્ ફી અદનિક વઅજ્ઝિહિ મુદાઅફાતિલ્ ખયૂરિ મિન્ ફદલિક મુહન્નાતિન્ ગયૂર મુકદ્દરાતિન્ મિન્ ફવ્ઝિ ષવાબિકલ્ મઅ્લૂલિ વ જઝીલિ અતાઈકલ્ મખ્ઝૂનિ અલ્લાહુમ્મ અઅ્લિ અલા બિનાઈન્નાસિ બિનાઅહુ વ અકરિમ મષવાહૂ લદયૂક વ નુઝુલહુ વ અત્મિમ્ લહુ નૂરહુ વઅજ્ઝિહિ મિન્ ઈબ્તિઆષિક લહુ મકબૂલશ્ શહાદતિ વ મરદિય્યલ્ મકાલતિ ઝા મન્તિકિન અદલિન્ વ કલામિન્ ફસ્લિવ્ વ હુજ્જતિન્ વ બુરહાનિન્ અઝીમ.

'અય અલ્લાહ ! અય બિછી હુઈ ઝમીનોંકે બિછાને વાલે ! બુલંદ આસમાનોંકો પૈદા કરને વાલે ! બદબખ્ત ઔર નેકબખ્ત દિલોંકો ઉનકી ફિતરત પર પૈદા કરને વાલે ! અપની મુઅઝ્ઝમ રહમતેં, બળ્હને વાલી બરકતેં ઔર અપની ખાસ મહેરબાની ઔર શફ્કત હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ ફરમા, જો કે તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર જો નુબુવ્વતેં પેહલે ગુઝર ચુકી હૈં, ઉનકે લિયે મુહર હૈં ઔર બંદ સઆદતોંકો ખોલને વાલે હૈં ઔર સહીહ તરીકેસે હકકી મદદ કરને વાલે હૈં ઔર જિસ તરહ ઉન્હેં ઝિમ્મેદારી દી ગઈ હૈ, ઉસ તરહ ઉન્હોંને બાતિલકે લશ્કરોંકો નેસ્તો નાબૂદ કર દિયા ઔર તેરી ઈતાઅતકે લિયે તેરે હુક્મકો લેકર ખડે હો ગએ ઔર તુઝે ખુશ કરનેકે લિયે હર દમ મુસ્તઈદ રહે. ઉન્હોંને આગે બળ્હનેમેં બિલકુલ સુસ્તી ન કી ઔર ન અઝમો ઈરાદેમેં કુછ કમઝોરી ઝાહિર કી. તેરી વહીકો ખૂબ યાદ કિયા ઔર તેરે અહદકી હિફાઝત કી ઔર તેરે હર હુક્મકો નાફિઝ કિયા, યહાં તક કે રોશની લેનેવાલોંકે લિયે નૂરે ઈસ્લામકા શોઅલા રોશન કર દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હી કે ઝરીએ દિલોંકો ફિત્નોં ઔર ગુનાહોંમેં ગોતે ખાનેકે બા'દ હિદાયત મિલી ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખુલી ઔર વાઝેહ નિશાનીયોંકો ઈસ્લામકી રોશન દલાઈલકો ઔર મુનવ્વર અહકામકો ખૂબ અચ્છી તરહ વાઝેહ કર દિયા. વોહ તેરે મઅસૂમ ઔર મેહફૂઝ અમીન હૈં ઔર તેરે ઈલ્મી ખઝાનેકે ખઝાનચી ઔર મુહાફિઝ હૈં ઔર કિયામતકે દિન તેરે ગવાહ હૈં. તૂને ઉન્હેં નેઅમત બનાકર ભેજા હૈ ઔર વોહ તેરે સચ્ચે રસૂલ હૈં, જો રહમત બનકર આએ હૈં. અય અલ્લાહ ! અપની જન્નતે અદ્નમેં ઉનકો ખૂબ કુશાદા જગહ અતા ફરમા ઔર અપને બાર બાર દિયે જાને વાલે સવાબમેં સે

ઔર બડી અતાકે ખઝાનોંમેં સે ખૂબ બઢ્હાકર સાફ સુથરી જઝા ઉન્હેં અતા ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઉનકી ઈમારતકો તમામ લોગોંકી ઈમારતસે ઉંચા ફરમા ઔર અપને યહાં ઉનકે ઠિકાને ઔર મેહમાનીકો ખૂબ ઉમદા ફરમા ઔર અપને નૂરકો ઉનકે લિયે પૂરા ફરમા ઔર તૂ ઉનકો યેહ બદલા દે કે જબ ઉનકો કિયામતકે દિન ઉઠાએ તો ઉનકી ગવાહી કુબૂલ હો ઔર ઉનકી બાત મેરી પસંદકે મુતાબિક હો ઔર અદ્લો ઈન્સાફ વાલી હો ઔર ઉનકા કલામ સહીહ ઔર ગલતમેં તમીઝ કરને વાલા હો ઔર વોહ મઝબૂત હુજ્જત ઔર બડી દલીલ વાલે હોં.[૧]

મદીના મુનવ્વરા આને વાલે મેહમાનોં કો સિખાના

હઝરત શિહાબ બિન અબ્બાદ (રહ.) કેહતે હૈં, કબીલા અબ્દુલ કૈસ કા જો વફદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા થા, ઉનમેં સે એક સાહબકો અપને સફરકી તફસીલ બતાતે હુએ ઈસ તરહ સુના કે હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં પહોંચે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે આને સે બહોત ઝિયાદા ખુશ હુએ. જબ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મજ્લિસ તક પહોંચ ગએ તો ઉન્હોંને હમારે લિયે કુશાદહ જગહ બના દી. હમ વહાં બૈઠ ગએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ખુશઆમદેદ કહા ઔર હમેં દુઆએં દી. ફિર હમારી તરફ દેખ કર ફરમાયા, તુમ્હારા સરદાર ઔર ઝિમ્મેદાર કૌન હૈ ? હમ સબને મુન્ઝિર બિન આઈઝકી તરફ ઈશારા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા યેહ અશજ સરદાર હૈ ? (અશજ ઉસે કેહતે હૈં, જિસકે સર યા ચેહરે પર કિસી ઝખ્મકા નિશાન હો.) ઉનકે ચેહરે પર ગધેકે ખુર લગનેકે ઝખ્મકા નિશાન થા ઔર યેહ સબસે પેહલા દિન થા, જિસમેં ઉનકા નામ અશજ પડા. યેહ બાકી લોગોંસે પીછે રેહ ગએ. ઉન્હોંને અપને વફદકી સવારીયોં કો બાંધા ઔર ઉનકા સામાન સંભાલા. ફિર અપના બેગ નિકાલા ઔર સફરકે કપડે ઉતાર કર નયે કપડે પેહને. ફિર વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ આએ. ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પાંવ ફૈલાકર તકિયા લગા રખ્ખા થા.

જબ હઝરત અશજ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ પહોંચે તો લોગોંને ઉનકે લિયે જગહ બના દી ઔર યૂં કહા, અય અશજ ! યહાં બૈઠ જાઓ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પાંવ સમેટ કર સીધે બૈઠ ગએ ઔર ફરમાયા, અય અશજ ! યહાં આ જાઓ. ચુનાંચે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૪, તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૫૦૯

સલ્લમકે દાઈં તરફ આરામ સે બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં ખુશઆમદેદ કહા ઔર બહોત શફક્કત ઔર મહેરબાનીકા મા'મલા કિયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ઉનકે ઈલાકેકે બારેમેં પૂછા ઔર હિજર કી એક એક બસ્તી, સફા, મુશક્કર વગૈરહકા નામ લિયા. હઝરત અશજ (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન હોં, આપ તો હમારી બસ્તીયોંકે નામ હમસે ઝિયાદા જાનતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, મૈં તુમ્હારે ઈલાકેમેં ગયા હું ઔર મૈંને ખૂબ ઘૂમ ફિરકર દેખા હૈ.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અન્સારકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, અપને ઈન ભાઈયોંકા ઈકરામ કરો, ક્યૂંકે યેહ તુમ્હારી તરહ મુસલમાન ભી હૈં, લેકિન ઈનકે બાલોં ઔર ખાલકી રંગત તુમસે બહોત ઝિયાદા મિલતી જુલતી હૈ. અપની ખુશીસે ઈસ્લામ લાએ હૈં. ઈન પર ઝબરદસ્તી નહીં કરની પડી ઔર યેહ ભી નહીં કે મુસલમાનોંકે લશ્કરને હમલા કરકે ઉન પર ગલબા પા લિયા હો ઔર ઉનકા તમામ માલ માલે ગનીમત બના લિયા હો યા ઉન્હોંને ઈસ્લામસે ઈન્કાર કિયા હો ઔર ઉન્હેં કત્લ કિયા ગયા હો. (વોહ વફદ અન્સારકે યહાં રહા.)

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ વફદ સે પૂછા, તુમને અપને ભાઈયોંકે ઈકરામ ઔર મેહમાનીકો કૈસા પાયા ? ઉન્હોંને કહા, યેહ હમારે બહોત અચ્છે ભાઈ હૈં. ઈન્હોંને રાતકો હમેં નરમ નરમ બિસ્તરોં પર સુલાયા ઔર ઉમદા ખાને ખિલાએ ઔર સુબહકો હમારે રબકી કિતાબ ઔર નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતેં સિખાઈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અન્સારકા યેહ રવૈયા બહોત પસંદ આયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસસે બહોત ખુશ હુએ ઔર ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમમેં સે હર એક કી તરફ તવજ્જોહ ફરમાઈ ઔર હમને જો કુછ સિખા સિખાયા થા, ઉસકા અંદાઝા લગાયા તો હમમેં સે કિસીને અત્તહિય્યાત સીખ લી થી, કિસીને સૂરએ ફાતિહા, કિસીને એક સૂરત, કિસીને દો સૂરતેં, કિસીને એક સુન્નત, કિસીને દો સુન્નતેં. આગે લંબી હદીસ ઝિક્ર કી.[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે પાસ અબ્દુલ કૈસ કા વફદ આ રહા હૈ, લેકિન હમેં કોઈ નઝર નહીં આ રહા થા. થોડી દેર હી ગુઝરી થી કે વાકઈ વોહ વફદ પહોંચ ગયા. ઉન્હોંને આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સલામ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા કે તુમ્હારે તોશેકી ખજૂરોંમેં સે કુછ બાકી હૈં ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈર્શાદ ફરમાને પર ચમડેકા એક દસ્તરખ્વાન બિછા

---

૧ ઈમામ અહમદ, ૪-૨૦૬, તરગીબ, ૪-૧૫૨, હૈસમી, ૮-૧૭૮

દિયા ગયા ઔર ઉન્હોંને અપની બચી હુઇ ખજૂરેં ઉસ પર ડાલ દીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને સહાબા (રદિ.) કો જમા ફરમા લિયા ઔર ઇસ વફ્દસે મુખ્તલિફ ખજૂરોંકે બારેમેં ફરમાને લગે. તુમ ઇસ ખજૂરકો બરની ઔર ઇસે યેહ ઔર ઇસે યેહ કેહતે હો. ઉન્હોંને કહા, જી હાં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ વફ્દકો તકસીમ કર દિયા કે (મદીનાકે રેહને વાલે) મુસલમાન ઇનમેં સે એક એકકો લે જાએં ઔર અપને યહાં ઠહેરાએં ઔર ઇન્હેં કુર્આનો હદીસ પઢાએં ઔર નમાઝ સિખાએં. એક હફ્તા વોહ યૂંહી સીખતે રહે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સારે વફ્દકો બુલાયા (ઔર ઉનકા ઇમ્તિહાન લિયા) તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે અભી પૂરા સીખે ઔર સમઝે નહીં હૈં. કુછ કમી હૈ.

ફિર ઉન્હેં દૂસરે મુસલમાનોંકે હવાલે કર દિયા ઔર એક હફ્તા ઉનકે યહાં રેહને દિયા. ફિર ઉન્હેં બુલાયા (ઔર ઉનકા ઇમ્તિહાન લિયા) તો દેખા કે ઉન્હોંને સબકુછ પઢ લિયા હૈ ઔર પૂરી તરહ સમઝ લિયા હૈ. ફિર ઉસ વફ્દને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહને હમેં બડી ખૈર સિખા દી હૈ ઔર દીનકી સમઝ અતા ફરમા દી હૈ. અબ હમ અપને ઇલાકેકો જાના ચાહતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝરૂર ચલે જાઓ.

ફિર ઉન લોગોંને કહા કે હમ અપને ઇલાકેમેં જો શરાબ પીતે હૈં, અગર હમ ઉસકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછ લેં. ઇસકે બા'દ આગે હદીસમેં ઇસ બાતકા ઝિક્ર હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કદુકે તોંબે ઔર દરખ્તકી ખોખલી જડસે બનાએ હુએ બરતન ઔર રોગની મર્તબાનમેં નબીઝ બનાનેસે મના ફરમાયા.[૧]

દૌરાને સફર ઇલ્મ હાસિલ કરના

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નવ સાલ મદીના મુનવ્વરામેં રહે ઔર ઇસ અર્સેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કોઇ હજ નહીં કિયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોં મેં એ'લાન કરવાયા કે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઇસ સાલ હજ કરેંગે તો બહોત સારે લોગ મદીના મુનવ્વરા આ ગએ. હર શખ્સ યેહ ચાહતા થા કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૧૩

વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ કરે ઔર વહી કામ કરે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કરેં.

જબ ઝીકઅદહમેં પાંચ દિન બાકી રેહ ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હજકે લિયે તશરીફ લે ગએ. હમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝુલહુલૈફા પહોંચે તો હઝરત અસ્મા બિન્તે ઉમૈસ (રદિ.) કે યહાં હઝરત મુહમ્મદ બિન અબીબક્ર (રદિ.) પૈદા હુએ. ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પૈગામ ભેજા કે મૈં અબ ક્યા કરૂં ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પેહલે ગુસલ કરો, ફિર કિસી કપડેકી લંગોટી બાંધ લો, ફિર એહરામ બાંધ લો ઔર ઉંચી આવાઝસે લબ્બૈક કહો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાંસે તશરીફ લે ચલે, યહાં તક કે જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઊંટની આપકો લેકર બૈદા નામકી ઉંચી જગહ પર પહોંચી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન અલ્ફાઝમેં લબ્બૈક પઢી..

لَبَّیْکَ اللّٰھُمَّ لَبَّیْکَ لَاشَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْکَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَکَ والْمُلْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ

લબ્બૈક અલ્લાહુમ્મ લબ્બૈક. લા શરીક લક લબ્બૈક. ઈન્નલ્ હમ્દ વન્નિઅ્મત લક વલ્ મુલ્ક. લા શરીક લક.

'અય અલ્લાહ ! મૈં હાઝિર હું. હાઝિર હું. હાઝિર હું. તેરા કોઈ શરીક નહીં. હાઝિર હું. તમામ તા'રીફેં, તમામ નેઅમતેં ઔર સારી બાદશાહત તેરે લિયેં હૈં. તેરા કોઈ શરીક નહીં.' ઔર લોગોંને ભી લબ્બૈક પઢી ઔર કુછ લોગ ઝલમઆરિજ જૈસે કલિમાત પઢા રહે થે ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સુન રહે થે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે કુછ ન ફરમાયા. ફિર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને નિગાહ ડાલી તો મુઝે હદ્દે નિગાહ તક આદમી હી આદમી નઝર આએ. કોઈ સવાર થા, કોઈ પૈદલ ઔર યેહી હાલ આપકે દાએં બાએં ઔર પીછે થા.

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે દરમ્યાન થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્આન નાઝિલ હોતા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકી તફસીર ભી જાનતે થે ઔર કુર્આન પર જૈસા અમલ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કરતે થે, વૈસા હમ ભી કરતે થે. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી હૈ.[૧]

૧ બિદાયા„ ૫-૧૪૬

આઈન્દહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હજકે ખુત્બેકે ઉન્વાનકે ઝૈલમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કિરામકો હજકે સફરમેં સિખાનેકે વાકિઆત આ જાએંગે ઔર જિહાદમેં નિકલકર સીખને સિખાનેકે બાબમેં ઈસ બાબકે કુછ વાકિઆત ગુઝર ચુકે હૈં.

હઝરત જાબિર બિન અઝરક ગાઝિરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં સવારી પર અપના સમાન લેકર હાઝિર હુવા. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સાથ ચલતા રહા, યહાં તક કે હમ મંઝિલ પર પહોંચ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સવારીસે ઉતરકર ચમડેકે એક ખૈમેમેં કિયામ ફરમાયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખૈમેકે દરવાઝે પર તીસ કોડે બરદાર આદમી ખડે હો ગએ. એક આદમી મુઝે ધક્કે દેને લગા.

મૈંને કહા, અગર તુમ મુઝે ધક્કે દોગે તો મૈં ભી તુમ્હેં ધક્કે દુંગા ઔર અગર તુમ મુઝે મારોગે તો મૈં ભી તુમ્હેં મારૂંગા. ઉસ આદમીને કહા, ઓ સબસે બુરે આદમી ! મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! તુમ મુઝસે ઝિયાદા બુરે હો. ઉસને કહા, કૈસે ? મૈંને કહા, મૈં યમનકે અતરાફસે ઈસ લિયે આયા હું, તાકે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હદીસેં સુનું ઔર વાપસ જાકર અપને પીછે વાલોંકો વોહ સારી હદીસેં સુનાઉં ઔર તુમ મુઝે રોકતે હો ? ઉસ આદમીને કહા, તુમને ઠીક કહા. અલ્લાહકી કસમ ! વાકઈ મૈં તુમસે ઝિયાદા બુરા હું.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સવારી પર સવાર હુએ ઔર મિનામેં જમરાઉલ અકબાકે પાસસે લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ચિમટને લગે ઔર ઉનકી તા'દાદ બઢતી ગઈ. યેહ સબ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મુખ્તલિફ બાતેં પૂછના ચાહતે થે, લેકિન તા'દાદ ઝિયાદા હોનેકી વજહસે કોઈ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તક પહોંચ નહીં સકતા થા. ઈતનેમેં એક આદમી આયા, જિસને અપને બાલ કટવા રખ્ખે થે. ઉસને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે લિયે રહમતકી દુઆ ફરમા દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અલ્લાહ બાલ મૂંડવાને વાલોં પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ. ઉસ આદમીને ફિર કહા, મેરે લિયે દુઆએ રહમત ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ બાલ મૂંડવાને વાલોં પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ. ઉસ આદમીને ફિર કહા, મેરે લિયે દુઆએ રહમત ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ બાલ મૂંડવાને વાલે પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ. યેહ દુઆ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન બાર ફરમાઈ તો વોહ આદમી ગયા ઔર જાકર ઉસને અપને બાલ મૂંડવા દિયે. ઈસકે બા'દ મુઝે જો ભી નઝર આયા, ઉસકે બાલ મૂંડે હુએ થે.[૧]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૪૯, ઈસાબા, ૧-૨૧૧

અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા હૈ..

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُوْنَ لِيَنْفِرُوْا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوْا فِي الدِّيْنِ وَلِيُنْذِرُوْا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوْا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ

વમા કાનલ્ મુઅ્મિનૂન લિયન્ફિરૂ કાફ્ફહ. ફલવ્લા નફર મિન્ કુલ્લિ ફિરકતિમ્ મિન્હુમ્ તાઈફતુલ્ લિયતફક્કહુ ફીદ્દીનિ વલિયુન્ઝિરૂ કવ્મહુમ્ ઈઝા રજઊ ઈલયૂહિમ લઅલ્લહુમ યહ્ઝરૂન.

'(હમેશાકે લિયે મુસલમાનોંકો યેહ ભી ન ચાહિયે કે જિહાદકે વાસ્તે) સબકે સબ હી નિકલ ખડે હોં. સો ઐસા ક્યૂં ન કિયા જાએ કે ઉનકી હર બડી જમાઅતમેં સે એક છોટી જમાઅત (જિહાદમેં) જાયા કરે, તાકે બાકીમાન્દહ લોગ દીનકી સમઝ બૂઝ હાસિલ કરતે રહેં ઔર તાકે વોહ લોગ અપની (ઈસ) કૌમકો જબકે વોહ ઉનકે પાસ વાપસ આએં, ડરાએં, તાકે વોહ (ઉનસે દીનકી બાતેં સુનકર બુરે કામોંસે) એહતિયાત રખેં.'

ઈસકી તફસીરકે બારેમેં અલ્લામા ઈબ્ને જરીર ફરમાતે હૈં કે ઈસ આયતકી તફસીરમેં ઉલમાકે મુખ્તલિફ કૌલ હૈં, લેકિન ઉનમેં સબસે ઝિયાદા ઠીક કૌલ ઉન ઉલમાકા હૈ, જો ફરમાતે હૈં કે જિહાદકે લિયે નિકલને વાલી છોટી જમાઅત, સફરે જિહાદમેં દીનકી સમઝ બૂઝ હાસિલ કરકે આએંગે, ક્યૂંકે વોહ અપની આંખોંસે દેખેંગે કે અલ્લાહ તઆલા દુશ્મનોં ઔર કુફ્ફારકે ખિલાફ અપને દીન વાલોંકી ઔર અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કી મદદ ફરમાતે હૈં, તો ઈસ તરહ ઈસ્લામકી હકીકત ઔર ઉસકે તમામ દીનોં પર ગલબા પાનેકા ઈલ્મ ઈન નિકલને વાલોંકો ભી હાસિલ હો જાએગા, જિનકો પેહલેસે યેહ ઈલ્મ હાસિલ નહીં થા ઔર જબ યેહ લોગ અપની કૌમમેં જાકર ઉનકો અલ્લાહકી ઈસ ગૈબી મદદકે વાકિઆત સુનાએંગે, જિસકી વજહસે મુસલમાન, કાફિર મુશ્રિકોં પર ગાલિબ આએ ઔર અલ્લાહકી નાફરમાનીકી વજહસે કાફિરોં પર અલ્લાહકે અઝાબ ઉતરનેકે ઐની મુશાહદેકે વાકિઆત સુનાએંગે તો બાકી માન્દહ લોગ ઈસ વાકિઆતકો સુનકર બુરે કામોંસે ઔર ઝિયાદા એહતિયાત કરને લગેંગે ઔર ઉનકા અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન ઔર ઝિયાદા બઢ જાએગા.[૧]

---

૧ ઈબ્ને જરીર, ૧૧-૫૧

જિહાદ ઔર ઇલ્મ કો જમા કરના

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ ગઝવેમેં જાયા કરતે થે ઔર એક દો આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હદીસેં સુનને ઔર યાદ રખનેકે લિયે છોડ જાતે થે. જબ હમ ગઝવેસે વાપસ આતે તો વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બયાન કરદહ તમામ હદીસેં હમેં સુના દેતે ઔર ઉનસે સુનનેકી બુનિયાદ પર હમ હદીસ આગે બયાન કરતે વક્ત યૂં કેહ દેતે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા.[૧]

કમાઇ ઔર ઇલ્મ કો જમા કરના

હઝરત સાબિત બનાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ને બયાન કિયા કે અન્સારકે સત્તર (૭૦) આદમી ઐસે થે, જો રાત હોતે હી અપને એક મુઅલ્લિમકે પાસ મદીના ચલે જાતે ઔર રાતભર ઉસસે કુર્આન પઢતે રેહતે ઔર સુબહકો ઉનમેં સે જો તાકતવર ઔર સિહહતમંદ હોતે, વોહ જંગલસે લકડીયાં કાટકર લાતે ઔર પીનેકા મીઠા પાની ભરકર લાતે ઔર જિનકે પાસ માલકી ગુંજાઇશ હોતી, વોહ બકરી ઝબહ કરકે ઉસકા ગોશ્ત બનાતે ઔર ગોશ્તકે ટુકડે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હુજરોં પર ટાંગ દેતે.

જબ હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો (મક્કામેં) શહીદ કર દિયા ગયા, તો ઇન સત્તર આદમીયોંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભેજા. ઉનમેં મેરે મામૂં હઝરત હરામ બિન મિલહાન (રદિ.) ભી થે. યેહ કબીલા બનૂ સુલૈમ કે એક કબીલેકે પાસ આએ. હઝરત હરામ (રદિ.) ને ઉસ જમાઅતકે અમીરકો કહા, ક્યા મૈં જાકર ઉન લોગોંકો યેહ ન બતા દું, કે હમ ઉનસે લડનેકે ઇરાદેસે નહીં આએ ? ઇસ તરહ વોહ હમેં છોડ દેંગે ? જમાઅત વાલોંને કહા, ઠીક હૈ.

ચુનાંચે હઝરત હરામ (રદિ.) ને જાકર ઉન લોગોંકો યેહ બાત કહી. ઇસ પર એક આદમીને ઉન્હેં ઐસા નેઝા મારા, જો પાર નિકલ ગયા. જબ હઝરત હરામ (રદિ.) ને દેખા કે નેઝા પેટમેં પહોંચ ગયા હૈ તો ઉન્હોંને કહા, અલ્લાહુ અકબર ! રબ્બે કા'બા કી કસમ ! મૈં તો કામિયાબ હો ગયા. ઇસકે બા'દ વોહ કબીલા વાલે ઉન તમામ હઝરાત

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૦

પર ટૂટ પડે ઔર સબકો કત્લ કર દિયા ઔર એક ભી બાકી ન રહા, જો વાપસ જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખબર કર સકે.

ઉસ જમાઅતકી શહાદત પર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જિતના ગમગીન દેખા, ઉતના કિસી જમાઅત પર નહીં દેખા. ચુનાંચે મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ભી ફજરકી નમાઝ પઢતે તો હાથ ઉઠાકર ઉસ કબીલેકે લિયે બદદુઆ કરતે.[1]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ચંદ લોગોંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર કહા, હમારે સાથ ચંદ આદમી ભેજ દેં, જો હમેં કુર્આનો સુન્નત સિખાએં. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે સાથ અન્સારકે સત્તર આદમી ભેજ દિયે, જિનકો (હાફિઝે કુર્આન હોનેકી વજહસે) કુર્રા કહા જાતા થા. ઉનમેં મેરે મામૂં હઝરત હરામ (રદિ.) ભી થે. યેહ લોગ કુર્આન પઢતે થે ઔર રાતકો એક દૂસરેસે સુનતે સુનાતે થે ઔર ઈલ્મ હાસિલ કરતે થે ઔર દિનમેં પાની લાકર મસ્જિદમેં રખ દેતે ઔર જંગલસે લકડીયાં કાટકર લાતે ઔર ઉન્હેં બેચકર એહલે સુફ્ફા ઔર ફુકરા સહાબાકે લિયે ખાના ખરીદ કર લાતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન હઝરાતકો ઉન લોગોંકે પાસ ભેજ દિયા.

વોહ લોગ ઉનકે આડે આએ ઔર ઉન્હેં ઉસ જગહ પહોંચનેસે પેહલે હી કત્લ કર દિયા તો ઉન લોગોં ને કહા, અય અલ્લાહ ! હમારી તરફસે હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો વોહ પૈગામ પહોંચા દે કે હમ તેરે પાસ પહોંચ ગએ હૈં ઔર હમ તુઝસે રાઝી હૈં ઔર તૂ હમસે રાઝી હૈ ઔર પીછેસે આકર મેરે મામૂં હઝરત હરામ (રદિ.) કો એક આદમીને ઐસા નેઝા મારા, જો પાર નિકલ ગયા.

હઝરત હરામ (રદિ.) ને કહા, રબ્બે કા'બાકી કસમ ! મૈં તો કામિયાબ હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ભાઈયોંસે ફરમાયા, તુમ્હારે ભાઈ શહીદ કર દિયે ગએ હૈં ઔર ઉન્હોંને યેહ દુઆ માંગી હૈ કે અય અલ્લાહ ! હમારી તરફસે હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ પૈગામ પહોંચા દે કે હમ તેરે પાસ પહોંચ ગએ હૈં ઔર હમ તુઝસે રાઝી હૈં ઔર તૂ હમસે રાઝી હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં ઔર મેરા એક અન્સારી પડોસી, હમ દોનોં કબીલા બનૂ ઉમૈયા બિન ઝૈદ કે મુહલ્લેમેં રહતે થે, જો કે મદીના કે ઈલાકે અવાલીમેં થા ઔર હમ દોનોં બારી બારી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાતે થે. એક દિન વોહ જાતા ઔર એક દિન મૈં. જબ મૈં જાતા તો ઉસ દિનકી વહી વગૈરહકી તમામ ખબરેં લાકર મૈં ઉસ અન્સારીકો સુના દેતા. જબ વોહ જાતા તો વોહ આકર ઉસ દિનકી તમામ ખબરેં મુઝે સુના દેતા.

---

1. હુલીયા, ૧-૧૨૩

ચુનાંચે મેરા અન્સારી સાથી અપની બારી વાલે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા ઔર વાપસ આકર ઉસને બહોત ઝોરસે મેરા દરવાઝા ખટખટાયા ઔર ઝોરસે કહા, ક્યા ઉમર અંદર હૈં ? મૈં ઘભરા કર ઉસકે પાસ બાહર આયા. ઉસને કહા, બહોત બડી બાત પેશ આઇ હૈ (કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની બીવીયોં કો તલાક દે દી હૈ) મૈં હઝરત હફસા (રદિ.) કે પાસ ગયા તો વોહ રો રહી થીં. મૈંને પૂછા, ક્યા તુમ સબકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તલાક દે દી હૈ ?

ઉન્હોંને કહા, મુઝે મા'લૂમ નહીં. ફિર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા ઔર મૈંને ખડે ખડે અર્ઝ કિયા, ક્યા આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઔરતોંકો તલાક દે દી હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં. મૈંને (ખુશીસે) કહા, અલ્લાહુ અકબર ![૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ સબને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હર હદીસ નહીં સુની, ક્યૂંકે હમારી જાયદાદ ઔર દુન્યવી મશગલે ભી થે (જિનકો વક્ત દેના પડતા થા) ઔર ઉસ ઝમાનેમેં લોગ ઝૂઠ નહીં બોલતે થે, ઇસ લિયે જો મજિલસમેં હાઝિર હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હદીસ સુન લેતા, વોહ ગાઇબકો સુના દેતા.[૨]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમને હર હદીસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે નહીં સુની (કુછ સુની હૈ ઔર કુછ નહીં સુની) હમ લોગ ઊંટ ચરાનેમેં મશ્ગૂલ રેહતે થે. હમારે સાથી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હદીસ સુનતે થે, ફિર વોહ હમેં સુના દિયા કરતે થે.[૩]

હઝરત અબૂ અનસ બિન અબી આમિર અસ્બહી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) કે પાસ થા કે ઇતનેમેં એક આદમી ઉનકે પાસ અંદર આયા ઔર ઉસને કહા, અય અબૂ મુહમ્મદ ! અલ્લાહકી કસમ ! હમેં મા'લૂમ નહીં કે યેહ યમની આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઝિયાદા જાનતા હૈ યા આપ લોગ ? યેહ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે ઐસી બાતેં નકલ કરતે હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નહીં ફરમાઇ હૈ. વોહ આદમી યેહ બાત હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કે બારેમેં કેહ રહા થા.

હઝરત તલહા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇસ બાતમેં કોઇ શક નહીં હૈ કે ઉન્હોંને (યા'ની હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે વોહ હદીસેં સુની હૈં, જો હમને નહીં સુની હૈં ઔર ઉન્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે

૧ બુખારી, ૧-૧૯
૨ મુસ્તદરક, ૧-૧૨૭
૩ મઅરિફતે ઉલૂમુલ હદીસ, ૧૪, હૈસમી, ૧-૧૫૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૮

વોહ હાલાત મા'લૂમ હૈં, જો હમેં મા'લૂમ નહીં હૈં. ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે હમ માલદાર લોગ થે, હમારે ઘર ઔર બાલ બચ્ચે થે. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં સુબહો શામ હાઝિરી દેતે થે ઔર ફિર વાપસ ચલે જાતે. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) મિસ્કીન આદમી થે. ન ઉનકે પાસ માલ થા, ન અહલો અયાલ. ઉન્હોંને અપના હાથ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથમેં દે રખ્ખા થા. જહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે જાતે, વોહ સાથ જાતે.

ઈસ લિયે હમેં ઈસ બાતમેં કોઈ શક નહીં હૈ કે ઉન્હેં વોહ કુછ મા'લૂમ હૈ, જો હમેં મા'લૂમ નહીં ઔર ઉન્હોંને વોહ કુછ સુન રખ્ખા હૈ, જો હમને નહીં સુના ઔર હમમેં સે કોઈ ભી ઉન પર યેહ ઈલઝામ નહીં લગા સકતા કે ઉન્હોંને અપને પાસસે બનાકર યેહ બાતેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે બયાન કી હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નહીં ફરમાઈ હૈં.[૧]

કમાઈ સે પેહલે દીન સીખના

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમારે ઈસ બાઝાર મેં વહી કારોબાર કરે, જિસને દીન કી સમઝ હાસિલ કર લી હો.[૨]

આદમી કા અપને ઘરવાલોં કો સિખાના

હઝરત અલી (રદિ.) ને અલ્લાહ કે ફરમાન..

قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا — કૂ અન્ફુસકુમ્ વ અહલીકુમ્ નારા

'તુમ અપનેકો ઔર અપને ઘરવાલોંકો (દોઝખકી) આગસે બચાઓ' કે બારેમેં ફરમાયા, અપને આપકો ઔર અપને ઘરવાલોંકો ખૈર વાલે આ'માલ સિખાઓ.[૩]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઉન્હેં તઅલીમ દો ઔર અદબ સિખાઓ.[૪]

હઝરત માલિક બિન હુવૈરિસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ ચંદ હમઉમ્ર નવજવાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર હમ આપ

૧ મુસ્તદરક, ૩-૫૧૨
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૧૮
૩ તરગીબ, ૧-૮૫
૪ તફસીરે તબરી, ૨૮-૧૦૭

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે યહાં બીસ દિન ઠહેરે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અંદાઝા હુવા કે હમારે દિલોંમેં ઘર જાનેકા શૌક પૈદા હો ગયા હૈ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હમસે પૂછા કે ઘર કિન કિનકો છોડકર આએ હો ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત શફીક, નરમ ઔર રહમદિલ થે, ઇસ લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અપને ઘર વાપસ ચલે જાઓ ઔર ઉન્હેં (જો સિખા હૈ, વોહ) સિખાઓ ઔર ઉન્હેં (નેક આ'માલકા) હુક્મ દો ઔર જૈસે મુઝે નમાઝ પઢતે હુએ દેખા હૈ, વૈસે નમાઝ પઢો ઔર જબ નમાઝકા વક્ત આએ તો તુમમેં સે કોઇ એક અઝાન દે દિયા કરે ઔર જો તુમમેં સબસે બડા હો, વોહ તુમ્હારી ઇમામત કિયા કરે.[૧]

દીની ઝરૂરત કી વજહ સે દુશ્મનોં કી ઝબાન વગૈરહ સીખના

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીના મુનવ્વરા તશરીફ લાએ, તો મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેશ કિયા ગયા ઔર લોગોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ લડકા કબીલા બનૂ નજ્જાર કા હૈ ઔર જિતના કુર્આન આપ પર નાઝિલ હો ચુકા હૈ, ઉસમેં સે સતરહ સૂરતેં પઢ ચુકા હૈ.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મૈંને કુર્આન પઢકર સુનાયા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બહોત પસંદ આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઝૈદ ! તુમ મેરે લિયે યહૂદકી લિખાઇ સીખ લો, ક્યૂંકે અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે લિખાઇકે બારેમેં યહૂદ પર કોઇ ઇત્મિનાન નહીં હૈ.

ચુનાંચે મૈંને યહૂદકી ઝબાનકો ઔર ઉનકી લિખાઇકો સીખના શુરૂ કર દિયા. મુઝે આધા મહીના નહીં ગુઝરા ગુઝરા થા કે મૈં ઉનકી ઝબાનકા માહિર હો ગયા. ચુનાંચે ફિર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ ત સલ્લમકી તરફસે યહૂદકે નામ ખત લિખા કરતા થા ઔર જબ યહૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે નામ ખત લિખકર ભેજતે તો મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પઢકર સુનાતા.[૨]

હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, ક્યા તુમ સુરયાની ઝબાન અચ્છી તરહ જાનતે હો ? ક્યૂંકે મેરે પાસ સુરયાનીમેં

૧ અદબુલ મુફરદ, ૩૩
૨ અબૂ યઅલા, ઇબ્ને અસાકિર

ખત આતે હૈં. મૈંને કહા, નહીં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે સીખ લો. ચુનાંચે મૈંને સતરહ દિનમેં સુરયાની ઝબાન અચ્છી તરહ સીખ લી.[૧]

હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, મેરે પાસ (યહૂદકે) ખત આતે હૈં. મૈં નહીં ચાહતા કે હર આદમી ઉન્હેં પઢે. ક્યા તુમ હિબ્રાની યા સુરયાની ઝબાનકી લિખાઇ સીખ સકતે હો ? મૈંને કહા, જી હાં. ચુનાંચે મૈંને વોહ ઝબાન સતરહ દિનમેં અચ્છી તરહ સીખ લી.[૨]

હઝરત ઉમર બિન કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કે સૌ (૧૦૦) ગુલામ થે. ઉનમેં સે હર ગુલામ અલગ ઝબાનમેં બાત કરતા થા ઔર હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ઉનમેં સે હર એકસે ઉસીકી ઝબાનમેં બાત કરતે થે. મૈં જબ ઉનકે દુન્યવી મશાગિલ પર નિગાહ ડાલતા તો ઐસે લગતા કે ઉનકા પલક ઝપકને જિતના ભી આખિરતકા ઈરાદા નહીં હૈ ઔર જબ મૈં ઉનકી આખિરત વાલે આ'માલકી મશ્ગૂલી પર નિગાહ ડાલતા તો ઐસે લગતા કે ઉનકા પલક ઝપકને બકદર ભી દુનિયાકા ઈરાદા નહીં હૈ.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, સિતારોંકા ઇતના ઇલ્મ હાસિલ કરો, જિસસે તુમ ખુશ્કી ઔર સમંદરમેં સહીહ રાસ્તા મા'લૂમ કર સકો. ઇસસે ઝિયાદા ન હાસિલ કરો.[૪]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, સિતારોંકા ઇતના ઇલ્મ હાસિલ કરો, જિસે તુમ રાસ્તા મા'લૂમ કર સકો ઔર નસબ ભી ઇતને મા'લૂમ કરો, જિસસે તુમ રિશ્તે જોડ સકો.[૫]

હઝરત સઅ્સઆ બિન સૂહાન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દેહાતી આદમી હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કી ખિદમતમેં આયા ઔર ઉસને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ યેહ આયત..

لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُوْنَ — લા યઅ્કુલુહૂ ઇલ્લલ્ ખાતિઊન

'ઇસે સિર્ફ કદમ ઉઠાને વાલે ખાએંગે' કિસ તરહ પઢતે હૈં ? ઇશ્કાલ યેહ હોતા હૈ કે અલ્લાહકી કસમ ! કદમ તો હર આદમી ઉઠાતા હૈ. યેહ સુનકર હઝરત અલી (રદિ.) મુસ્કુરાએ ઔર ફરમાયા, યેહ આયત ઇસ તરહ હૈ..

لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُوْنَ — લા યઅ્કુલુહૂ ઇલ્લલ્ ખાતિઊન

---

૧ ઇબ્ને અબી દાઉદ
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૮૫, ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૪
૩ મુસ્તદરક, ૩-૫૪૯, હુલીયા, ૧-૩૩૪
૪ ઇબ્ને અબી શૈબા ઔર ઇબ્ને અબ્દુલ બર્ર
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૪

'યેહ ખાના નાફરમાન લોગ હી ખાએંગે.' ઉસ દેહાતીને કહા, આપને ઠીક ફરમાયા. અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અલ્લાહ તઆલા ઐસે નહીં હૈં કે અપને બંદેકો યૂંહી (દોઝખમેં) જાને દેં.

હઝરત અલી (રદિ.) ને હઝરત અબુલ અસ્વદ દુઅલી કી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, અબ તો તમામ અજમી લોગ અલ્લાહકે દીનમેં દાખિલ હો ગએ હૈં. ઈસ લિયે તુમ ઉનકે લિયે ઐસી અલામતે મુકર્રર કરો, જિનસે વોહ અપની ઝબાનસે સહીહ કિરાઅત કર સકેં. ચુનાંચે ઉન્હોંને ઉસકે લિયે રફઅ, નસબ ઔર જરકી ઈસ્તિલાહાત મુકર્રર કીં (જો ઈલ્મે નહ્‌વમેં પળ્હાઈ જાતી હૈં. ઈસ તરહ અરબીકે ઈલ્મે નહ્‌વકી ઈબ્તિદા હુઈ.)[૧]

ઇમામ કા અપને કિસી સાથી કો લોગોં કે સિખાને કે લિયે છોડકર જાના

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મક્કાસે હુનૈન તશરીફ લે ગએ તો અપને પીછે હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો મક્કા વાલોં પર અમીર બનાકર છોડ ગએ ઔર ઉન્હેં હુકમ દિયા કે વોહ મક્કામેં લોગોંકો કુર્આન સિખાએં ઔર ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં. ફિર જબ વહાંસે મદીના વાપસ જાને લગે તો દોબારા હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો મક્કા વાલોં પર મુકર્રર ફરમાયા.[૨]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ મક્કાસે હુનૈનકી તરફ તશરીફ લે ગએ તો અપને પીછે હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો છોડ ગએ તાકે વોહ મક્કા વાલોંમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં ઔર ઉન્હેં કુર્આન પળ્હાએં.[૩]

ક્યા ઇમામે વક્ત ઇલ્મી ઝરૂરતકી વજહસે અપને સાથીયોં મેં સે કિસીકો અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં જાને સે રોક સકતા હૈ ?

હઝરત કાસિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) જિસ સફરમેં તશરીફ લે જાતે તો અપને પીછે હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કો અપની જગહ ઝિમ્મેદાર

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૭
૨ હાકિમ, ૩-૨૭૦
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૪

બના જાતે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઔર લોગોંકો તમામ ઈલાકોંમેં તકસીમ કર દિયા થા (હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કો અપને પાસ રખ્ખા હુવા થા) હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કો બહોત હી ઝરૂરી કામકી વજહસે ભેજતે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) સે નામ લેકર આદમીયોંકે ભેજનેકા મુતાલબા હોતા ઔર યૂં કહા જાતા કે હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કો ભેજ દેં, તો ફરમાતે, મૈં હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કે મર્તબેસે નાવાકિફ નહીં હું, લેકિન ઈસ શહેર (મદીના) વાલોંકો હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કી ઝરૂરત હૈ, ક્યૂંકે મદીના વાલોંકો પેશ આને વાલે મસાઈલમેં જૈસા ઉમદા જવાબ હઝરત ઝૈદ (રદિ.) સે મિલતા હૈ, ઐસા કિસી ઔરસે નહીં મિલતા.[૧]

હઝરત સાલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે જિસ દિન હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હુવા, ઉસ દિન હમ લોગ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કે સાથ થે. મૈંને કહા, આજ લોગોંકે બહોત બડે આલિમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહ આજ ઉન પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ. યેહ તો હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝમાનએ ખિલાફતમેં ભી લોગોંકે બહોત બડે આલિમ થે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને લોગોંકો તમામ ઈલાકોંમેં બિખેર દિયા થા ઔર ઉન્હેં અપની રાયસે ફતવા દેનેસે મના કર દિયા થા, લેકિન હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) મદીના હી મેં રહે ઔર મદીના વાલોં ઔર બાહરસે આને વાલોંકો ફતવા દિયા કરતે થે.[૨]

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન સુલમી (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો કુર્આન પઢકર સુનાયા. ઈસ પર ઉન્હોંને મુઝસે ફરમાયા, ઈસ તરહ તો તુમ મુઝે લોગોંકે કામોંકે બારેમેં ગૌરો ફિક્ર કરનેસે હટા દોગે. ઈસ લિયે તુમ હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કે પાસ ચલે જાઓ, ક્યૂંકે ઉન્હેં ઈસ કામકે લિયે મુઝસે ઝિયાદા ફુરસત હૈ ઔર ઉન્હેં પઢકર સુનાઓ. મેરી ઔર ઉનકી કિરાઅત એક હી હૈ, કોઈ ફર્ક નહીં હૈ.[3]

જિલ્દે અવ્વલમેં ઈબ્ને સઅદકી યેહ રિવાયત ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત કઅબ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હઝરત મઆઝ (રદિ.) મુલ્કે શામકી તરફ રવાના હો ગએ તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે કે હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે શામ જાનેસે મદીના વાલોંકો ફિક્હી મસાઈલ ઔર ફતવા લેનેમેં બડી દિક્કત પેશ આ રહી હૈ, ક્યૂંકે હઝરત મઆઝ (રદિ.) મદીનામેં લોગોંકો ફતવા દિયા કરતે થે. મૈંને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે અલ્લાહ ઉન પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ, યેહ બાત કી થી

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૪
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૬
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૮૪

કે વોહ હઝરત મઆઝ (રદિ.) કો મદીનામેં રોક લેં, ક્યૂંકે લોગોંકો(ફતવામેં) ઉનકી ઝરૂરત હૈ, લેકિન ઉન્હોંને મુઝે ઇન્કાર કર દિયા ઔર ફરમાયા કે એક આદમી ઇસ રાસ્તેમેં જાકર શહીદ હોના ચાહતા હૈ તો મૈં ઉસે નહીં રોક સકતા. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી હૈ.

સહાબા કિરામ (રદિ.) કો સિખાને કે લિયે મુખ્તલિફ઼ ઇલાકોં મેં ભેજના

હઝરત આસિમ બિન ઉમર બિન કતાદા (રહ.) કેહતે હૈં, કબીલા જદીલા કી દો શાખોં અઝલ ઔર કારહ કે કુછ લોગ ગઝવએ ઉહદ કે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં આએ ઔર કેહને લગે, હમારે ઇલાકેમેં લોગ મુસલમાન હો ચુકે હૈં. આપ હમારે સાથ અપને ચંદ સાથી ભેજ દેં, જો હમેં કુર્આન પળ્હાએં ઔર હમમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે સાથ છે (૬) આદમી ભેજ દિયે. જિનમેં હઝરત હમઝા બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) કે હલીફ઼ (દોસ્ત) હઝરત મરસદ બિન અબી મરસદ (રદિ.) ભી થે ઔર યેહી ઉનકે અમીર થે. ફિર ઇસકે બા'દ ગઝવાએ રજી કા મુખ્તસર કિસ્સા ઝિક્ર કિયા.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે યમનકે કુછ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ ઔર કેહને લગે, હમમેં ઐસા આદમી ભેજ દેં, જો હમમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરે ઔર હમેં સુન્નતેં સિખાએ ઔર અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક હમારે ઝગડોંકે ફૈસલે કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલી ! યમન ચલે જાઓ ઔર ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરો ઔર ઉનકો સુન્નતેં સિખાઓ ઔર ઉનકે ઝગડોંકે અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક ફૈસલે કરો.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યમન વાલે તો ઉજડ લોગ હૈં ઔર વોહ ઐસે મુકદ્દમાત મેરે પાસ લાએંગે જિનકા સહીહ ફૈસલા મુઝે મા'લૂમ નહીં હોગા, તો ફિર મૈં ક્યા કરૂંગા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે સીને પર હાથ મારા ઔર ફરમાયા, જાઓ, અલ્લાહ તુમ્હારે દિલકો (સહીહ ફૈસલેકી) હિદાયત દે દેગા ઔર તુમ્હારી ઝબાનકો (સહીહ ફૈસલે પર) જમા દેગા. ચુનાંચે (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઇસ દુઆકા યેહ અસર હુવા કે) ઉસ દિનસે લેકર આજ તક મુઝે કભી ભી દો આદમીયોંકે દરમ્યાન ફૈસલા કરનેમેં કોઇ શક યા તરદ્દુદ નહીં હુવા.[૨]

---

૧ હાકિમ, ૩-૨૨૨
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૩૭

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે યમન વાલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આએ ઔર અર્ઝ કિયા, હમારે સાથ ઐસા આદમી ભેજ દેં, જો હમેં કુર્આન સિખાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કા હાથ પકડકર ઉન્હેં યમનવાલોંકે સાથ ભેજ દિયા ઔર ફરમાયા, યેહ ઈસ ઉમ્મતકે અમીન હૈં.[1]

ઈબ્ને સઅદ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યમનવાલોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે યેહ મુતાલબા કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે સાથ એક આદમી ઐસા ભેજ દેં, જો ઉન્હેં સુન્નત ઔર ઈસ્લામ સિખાએ.

હઝરત અબૂબક્ર બિન મુહમ્મદ બિન અમ્ર બિન હઝમ (રહ.) કેહતે હૈં કે યેહ હમારે પાસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તહરીર હૈ, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લિખકર હઝરત અમ્ર બિન હઝમ (રદિ.) કો ઉસ વક્ત અતા ફરમાઈ થી, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં ઈસ લિયે યમન ભેજા થા, તાકે વહાં વાલોંમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરે ઔર ઉન્હેં સુન્નત સિખાએ ઔર ઉનસે સદકાત વુસૂલ કરે ઔર ઉન્હેં તહરીર લિખકર દી ઔર ઉન્હેં હિદાયાત ભી દીં. તહરીર મેં યેહ થા..

'બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ, યેહ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલકી તરફસે તહરીર હૈ..

يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا اَوْفُوْا بِالْعُقُوْدِ

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનૂ અવ્ફૂ બિલ્ઉકૂદ

'અય ઈમાન વાલો ! અહદોં કો પૂરા કરો'. હઝરત મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અમ્ર બિન હઝમ કો યમન ભેજ રહે હૈં ઔર ઉનસે યેહ અહદ લે રહે હૈં કે વોહ અપની તમામ બાતોંમેં અલ્લાહસે તકવા ઈખ્તિયાર કરેંગે, ક્યૂંકે અલ્લાહ ઉન લોગોંકે સાથ હૈ, જો તકવા ઈખ્તિયાર કરે ઔર નેક કિરદાર હો.[2]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત મઆઝ ઔર હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કો યમન ભેજા ઔર દોનોંકો હુક્મ દિયા કે વોહ લોગોંકો કુર્આન સિખાએં.[3]

હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કૈસ કે એક કબીલેકી તરફ ભેજા, તાકે મૈં ઉન્હેં ઈસ્લામકે અહકામ સિખાઉં. મૈંને વહાં જાકર દેખા કે વોહ તો બિદકે હુએ ઊંટોંકી તરહ થે. ઉનકી નિગાહેં

૧ મુસ્તદરક, ૩-૨૬૭, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૯૯
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૨-૩
૩ હુલીયા, ૧-૨૫૬

હર વક્ત ઉપર ઉઠી રહતી થી ઔર ઉનકો બકરી ઔર ઊંટોંકે અલાવા ઔર કોઇ ફિક્ર નહીં થા, ઈસ લિયે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં વાપસ આ ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અમ્માર ! ક્યા કરકે આએ હો ? (અપની કારગુઝારી સુનાઓ.)

મૈંને ઉનકે તમામ હાલાત સુનાએ ઔર ઉનમેં જો લાપરવાહી ઔર ગફલત થી, વોહ ભી બતાઇ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અમ્માર ! ક્યા મૈં તુમ્હેં ઇનસે ભી ઝિયાદા અજીબ લોગ ન બતાઉં, જો કે ઉન બાતોંસે વાકિફ થે, જિનસે યેહ નાવાકિફ હૈં, લેકિન ફિર ભી વોહ ઉનકી તરહ ગફલતમેં પડે હુએ હૈં.[૧]

હઝરત હારિસા બિન મુઝર્રિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જો ખત કૂફા વાલોંકો ભેજા થા, વોહ મૈંને પઢા થા. ઉસમેં લિખા હુવા થા, અમ્મા બા'દ ! મૈં તુમ્હારે પાસ હઝરત અમ્માર (રદિ.) કો અમીર બનાકર ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કો ઉસ્તાદ ઔર વઝીર બનાકર ભેજ રહા હું. યેહ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચીદહ (ચુને હુએ) ઔર બરગુઝીદહ સહાબામેં સે હૈં. ઈન દોનોંકી બાત સુનો ઔર ઈન દોનોંકી ઈક્તિદા કરો ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કો ભેજકર મૈંને બડી કુર્બાની દી હૈ, ક્યૂંકે મુઝે ઉનકી યહાં ઝરૂરત થી, લેકિન મૈંને તુમ્હારી ઝરૂરતકો મુકદ્દમ રખ્ખા.

હઝરત અબુલ અસ્વદ દુઅલી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં બસરા ગયા તો વહાં ઇમરાન બિન હસન અબૂ નુજૈદ (રદિ.) તશરીફ ફરમા થે. ઉન્હેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને બસરા ઈસ લિયે ભેજા થા, તાકે વોહ બસરાવાલોંમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં.[૨]

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રદિ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં અન્સારમેં સે સિર્ફ પાંચ આદમીયોંને સારે કુર્આનકો યાદ કિયા થા.

૧. હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.)
૨. હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.)
૩. હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.)
૪. હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.)
૫. હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.)

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં હઝરત યઝીદ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) ને ઉન્હેં ખત લિખા કે શામ વાલે બહોત ઝિયાદા મુસલમાન હો ગએ હૈં ઔર સારે શહેર ઉનસે ભર ગએ હૈં ઔર ઉન્હેં ઐસે આદમીયોંકી શદીદ ઝરૂરત હૈ, જો

૧ તરગીબ, ૧-૯૧
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૬-૭

કુર્આન સિખાએ ઔર ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરે. અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! સિખાને વાલે આદમી ભેજકર આપ મેરી મદદ કરેં.

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઈન પાંચોં હઝરાતકો બુલાયા ઔર ઉનસે ફરમાયા, તુમ્હારે શામી ભાઈયોંને મુઝસે મદદ માંગી હૈ કે મૈં ઉનકે પાસ ઐસે આદમી ભેજું, જો ઉન્હેં કુર્આન સિખાએ ઔર ઉનમેં દીનકી સમઝ પૈદા કરેં. અલ્લાહ તઆલા આપ લોગોં પર રહમ ફરમાએ. આપ લોગ અપનેમેં સે તીન આદમી ઈસ કામકે લિયે દેકર મેરી મદદ કરેં. અબ અગર આપ લોગ ચાહેં તો કુર્રા અંદાઝી કર લેં યા ફિર જો અપના નામ અઝ ખૂદ પેશ કર દે, વોહ ચલા જાએ.

ઈન હઝરાત ને કહા, નહીં, કુર્રા અંદાઝી કી ઝરૂરત નહીં હૈ, યેહ હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.) તો બહોત બુઢે હૈં ઔર યેહ હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) બીમાર હૈં, ચુનાંચે હઝરત મઆઝ બિન જબલ, હઝરત ઉબાદા ઔર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) મુલ્કે શામ ગએ. ઉનસે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હિમ્સ શહેરસે શુરૂ કરો, ક્યૂંકે તુમ લોગોંકો મુખ્તલિફ ઈસ્તિઅદાદ વાલા ભી પાઓગે. બા'ઝ ઐસે ભી હોંગે, જો જલ્દી સીખ જાએંગે. જબ તુમ્હેં કોઈ ઐસા આદમી નઝર આએ તો દૂસરે લોગોંકો ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ કર દો. (કે વોહ ઉસસે ઈલ્મ હાસિલ કરેં.) જબ તુમ હિમ્સ વાલોંકે બારેમેં મુત્મઈન હો જાઓ તો ફિર તુમમેં સે એક વહાં હી ઠહેર જાએ ઔર એક દમિશ્ક ચલા જાએ ઔર એક ફલસ્તીન.

ચુનાંચે યેહ હઝરાત હિમ્સ તશરીફ લે ગએ ઔર વહાં ઠહેરકર ઉન્હેં સિખાતે રહે. જબ ઉનકે બારેમેં ઈત્મિનાન હો ગયા તો હઝરત ઉબાદા (રદિ.) વહાં ઠહેર ગએ ઔર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) દમિશ્ક ઔર હઝરત મઆઝ (રદિ.) ફલસ્તીન ચલે ગએ. હઝરત મઆઝ (રદિ.) કા તો તાઊને અમવાસ મેં ઈન્તિકાલ હો ગયા. બા'દમેં હઝરત ઉબાદા (રદિ.) ફલસ્તીન ચલે ગએ. ઉનકા ભી વહીં ઈન્તિકાલ હો ગયા. અલબત્તા હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) દમિશ્ક હી રહે ઔર ઉનકા વહાં હી ઈન્તિકાલ હુવા.[૧]

ઇલ્મ હાસિલ કરને કે લિયે સફર કરના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ બિન અકીલ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે મુઝે યેહ ખબર પહોંચી કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે એક હદીસ સુની હૈ. (ઔર મૈંને વોહ હદીસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે નહીં સુની થી ઔર પતા ચલા કે વોહ

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૨, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૮૧, તારીખ સગીર, ૨૨

સહાબી શામમેં રેહતે હૈં, ઈસ લિયે) મૈંને ઊંટ ખરીદા ઔર ઉસ પર કજાવા કસા ઔર એક માહકા સફર કરકે મુલ્કે શામ પહોંચા.

વહાં જાકર મા'લૂમ હુવા કે વોહ સહાબી હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અનીસ (રદિ.) હૈં. મૈંને ઉનકે દરબાનસે કહા, ઉનસે જાકર કહો કે દરવાઝે પર જાબિર આયા હૈ. ઉન્હોંને કહા, ક્યા અબ્દુલ્લાહકે બેટે? મૈંને કહા, જી હાં. વોહ યેહ સુનતે હી એકદમ અપના કપડા ઘસીટતે બાહર આએ ઔર મેરે ગલે લગ ગએ ઔર મૈંને ભી ઉન્હેં ગલે લગા લિયા. ફિર મૈંને કહા, મુઝે યેહ ખબર મિલી હૈ કે આપને કિસાસકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે એક હદીસ સુની હૈ, તો મુઝે યેહ ડર હુવા કે કહીં ઉસકે સુનનેસે પેહલે આપકા યા મેરા ઈન્તિકાલ ન હો જાએ. (ઈસ લિયે મૈં ઈતના લંબા સફર કરકે સિર્ફ ઈસી હદીસકો સુનને આયા હું.)

ઉન્હોંને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ઈર્શાદ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન તમામ લોગોંકો હર હાલમેં જમા કરેંગે કે સબ નંગે બદન, બગૈર ખત્નાકે ખાલી હાથ હોંગે. હમને પૂછા, ખાલી હાથ હોનેકા ક્યા મતલબ હૈ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉનકે સાથ દુનિયાકી કોઈ ચીઝ ન હોગી. ફિર અલ્લાહ તઆલા ઉનમેં ઐસી આવાઝસે એ'લાન ફરમાએંગે, જિસે દૂરવાલા ભી ઉસી તરહ સુન લેગા, જૈસે નઝદીક વાલા, "મૈં બદલા લેને વાલા હું ઔર મૈં (હર ચીઝકા) માલિક હું. જિસ દોઝખી પર કિસી જન્નતીકા કોઈ હક હૈ, વોહ ઉસ વક્ત તક દોઝખમેં નહીં જા સકતા, જબ તક મૈં ઉસ દોઝખીસે ઉસ જન્નતીકા બદલા ન લે લું ઔર જિસ જન્નતી પર કિસી દોઝખીકા કોઈ હક હૈ, વોહ ઉસ વક્ત તક જન્નતમેં નહીં જા સકતા, જબ તક મૈં ઉસસે ઉસ દોઝખીકા બદલા ન લે લું" ઔર ઈસમેં મૈં કિસીકી રિઆયત બિલકુલ નહીં કરૂંગા. અગર સિર્ફ થપ્પડ હી ઝુલ્મન મારા હોગા તો ભી ઉસસે થપ્પડકા બદલા લૂંગા.

હમને પૂછા, અલ્લાહ બદલા કિસ તરહ લેકર દેંગે, જબકે હમ ઈસ હાલમેં આએંગે કે હમ નંગે બદન, બગૈર ખત્નાકે ઔર ખાલી હાથ હોંગે? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ બદલા નેકિયોં ઔર બુરાઈયોંકે ઝરીએ હોગા. (મઝલૂમકો ઝાલિમકી નેકિયાં મિલ જાએંગી ઔર મઝલૂમકે ગુનાહ ઝાલિમ પર ડાલ દિયે જાએંગે.)[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે કિસાસકે બારેમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે એક હદીસ પહોંચી ઔર લોગોંમેં હદીસ બયાન કરને વાલે સહાબી મિસરમેં થે. ચુનાંચે મૈંને એક ઊંટ ખરીદા ઔર સફર કરકે મિસર પહોંચા ઔર ઉન સહાબીકે દરવાઝે પર ગયા. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[2]

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૩૩, અલ ફતહ, ૧-૧૨૭, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૯૩, મુસ્તદરક, ૪-૫૭૪
૨ હાફિઝ, તબરાની, ખતીબ

હઝરત મસ્લમા બિન મુખલ્લદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જિસ ઝમાનેમેં મૈં મિસર કા અમીર થા, તો એક દિન દરબાનને આકર કહા કે દરવાઝે પર એક દેહાતી આદમી ઊંટ પર આયા હૈ. અંદર આનેકી ઈજાઝત તલબ કર રહા હૈ. મૈંને પૂછા, આપ કૌન હૈં? ઉન્હોંને કહા, જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ અન્સારી. મૈંને બાલાખાનેસે ઝાંક કર કહા, મૈં નીચે આ જાઉં યા આપ ઉપર આએંગે? ઉન્હોંને કહા, ન આપ નીચે ઉતરેં ઔર ન મુઝે ઉપર ચળ્હને કી ઝરૂરત હૈ. મુઝે યેહ ખબર મિલી હૈ કે આપ મુસલમાનકે ઐબ છુપાનેકે બારેમેં એક હદીસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે રિવાયત કરતે હૈં, મૈં ઉસે સુનને આયા હું.

મૈંને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો કિસી મુસલમાનકે ઐબ પર પરદા ડાલેગા, તો ગોયા ઉસને કબ્રમેં ઝિંદા દરગોર લડકીકો ઝિંદા કર દિયા. યેહ હદીસ સુનકર હઝરત જાબિર (રદિ.) ને વાપસ જાનેકે લિયે સવારીકો હાંકા.[૧]

હઝરત મુનીબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે ચચાને ફરમાયા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીકો યેહ ખબર મિલી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક ઔર સહાબી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે યેહ રિવાયત બયાન કરતે હૈં કે જો આદમી અપને મુસલમાન ભાઈ (કે ઐબ) પર દુનિયામેં પરદા ડાલેગા, અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસકે ગુનાહોં પર પરદા ડાલેંગે.

વોહ રિવાયત બયાન કરને વાલે સહાબી મિસરમેં થે, તો પેહલે સહાબી સફર કરકે ઉનકે પાસ મિસર ગએ ઔર ઉનસે ઈસ હદીસકે બારેમેં પૂછા. ઉન્હોંને કહા, જી હાં. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો આદમી અપને મુસલમાન ભાઈ (કે ઐબ) પર દુનિયામેં પરદા ડાલેગા, અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસ (કે ગુનાહ) પર પરદા ડાલેંગે. પેહલે સહાબી (રદિ.) ને કહા, મૈંને ભી યેહ હદીસ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હૈ.

હઝરત ઈબ્ને જુરૈજ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.) સવારી પર સફર કરકે મિસર હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) કે પાસ ગએ ઔર ફરમાયા, મૈં આપસે એક ઐસી હદીસકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હું કે ઈસ હદીસકે મૌકે પર જિતને સહાબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર થે, અબ ઉનમેં સિર્ફ મૈં ઔર આપ બાકી રેહ ગએ હૈં. આપને મુસલમાનોંકી પરદાપોશીકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ક્યા ફરમાતે હુએ સુના?

હઝરત ઉકબા (રદિ.) ને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો દુનિયામેં કિસી મુસલમાન (કે ઐબ) પર પરદા ડાલેગા,

૧ હૈસમી, ઈબ્ને હિબ્બાન

અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસ (કે ગુનાહોં) પર પરદા ડાલેંગે. યેહ સુનકર હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.) મદીના વાપસ લૌટ ગએ ઔર જબ તક યેહ હદીસ બયાન ન કર દી, ઉસ વક્ત તક અપના કજાવા ન ખોલા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને જુરૈજ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને મદીના કે એક બડે મિયાં હઝરત અબી સઈદ અઅ્મા (રહ.) કો સુના કે વોહ હઝરત અતા (રહ.) સે યેહ વાકિઆ બયાન કર રહે થે કે હઝરત અબૂ અય્યુબ (રદિ.) ને હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) સે મિલને કે લિયે (મિસર કા) સફર કિયા. જબ વોહ મિસર પહોંચ ગએ તો લોગોંને ઉનકે આનેકા તઝકિરા હઝરત ઉક્બા (રદિ.) સે કિયા. હઝરત ઉક્બા (રદિ.) ઉનકે પાસ બાહર આએ. ફિર ઉસકે બા'દ પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.

ઈસકે બા'દ યેહ હૈ કે યેહ હદીસ સુનકર હઝરત અબૂ અય્યુબ (રદિ.) અપની સવારીકે પાસ આએ ઔર ઉસ પર સવાર હોકર મદીના વાપસ લૌટ ગએ ઔર અપના કજાવા ભી નહીં ખોલા.[૨]

હઝરત ઉક્બા બિન આમિર (રદિ.) હઝરત મસ્લમા બિન મુખલ્લદ (રદિ.) સે મિલને ગએ તો ઉનકે ઔર દરબાનકે બીચ કુછ ઝગડા હો ગયા. હઝરત મસ્લમા (રદિ.) ને અંદરસે ઉનકી આવાઝ સુન લી ઔર અંદર આનેકી ઈજાઝત દે દી. હઝરત ઉક્બા (રદિ.) ને કહા, મૈં આપકો મિલને નહીં આયા, બલકે કિસી ઝરૂરતસે આયા હું ઔર વોહ યેહ હૈ કે ક્યા આપકો વોહ દિન યાદ હૈ, કે જિસ દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે જિસે અપને ભાઈકી કિસી બુરાઈકા પતા ચલે ઔર વોહ ઉસ પર પરદા ડાલ દે તો અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસ પર પરદા ડાલેંગે. હઝરત મસ્લમા ને કહા, જી હાં. હઝરત ઉક્બા (રદિ.) ને કહા, બસ, મૈં ઈસી લિયે આયા થા.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુરૈદા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક સહાબીને સિર્ફ એક હદીસ સુનને કે લિયે હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદિ.) કે પાસ મિસર કા સફર કિયા.[૪]

દારમી મેં ઈસકે બા'દ યેહ મઝમૂન હૈ કે વોહ સહાબી (રદિ.) જબ હઝરત ફુઝાલા (રદિ.) કે પાસ પહોંચે તો વોહ અપની ઊંટનીકો જવ મિલા હુવા પાની પિલા રહે થે. ઉન્હેં આતા હુવા દેખકર હઝરત ફુઝાલા (રદિ.) ને ખુશઆમદેદ કહા. ઉન્હોંને કહા, મૈં આપસે સિર્ફ મિલને નહીં આયા, બલકે ઈસ વજહ સે આયા હું કે મૈંને ઔર આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સે એક હદીસ સુની થી. મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે વોહ આપકો અબ ભી યાદ હોગી. હઝરત ફુઝાલા (રદિ.) ને પૂછા, વોહ કૌન સી હદીસ હૈ? ઉન્હોંને કહા, ઉસ હદીસ મેં યેહ ઔર યેહ મઝમૂન હૈ.

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૩૪
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૯૩
૩ હૈસમી, ૧-૧૩૪
૪ ફત્હુલ બારી, ૧-૧૨૮, દારમી, ૫૫

હઝરત ઉબૈદુલ્લાહ બિન અદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે પતા ચલા હૈ કે હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ એક હદીસ હૈ, તો મુઝે ઇસ બાતકા ડર હુવા કે કહીં અગર હઝરત અલી (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હો ગયા તો ફિર શાયદ મુઝે યેહ હદીસ કિસી ઔર કે પાસ ન મિલ સકે. ઇસ લિયે મૈં સફર કરકે ઉનકે પાસ ઇરાક ગયા.[1]

ઇબ્ને અસાકિર મેં ઇસકે બા'દ યેહ મઝમૂન હૈ કે મૈંને ઉનસે ઇસ હદીસકે બારેમેં પૂછા. ઉન્હોંને મુઝે વોહ હદીસ સુનાઇ ઔર મુઝસે યેહ અહદ લિયા કે મૈં યેહ હદીસ આગે કિસી ઔરસે બયાન ન કરૂં. અગર વહ ઐસા ન કરતે તો મૈં વોહ હદીસ આપ લોગોંકો ઝરૂર સુના દેતા.

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) કા ફરમાન આગે આ રહા હૈ, જો બુખારી મેં નક્લ કિયા ગયા હૈ કે અગર મુઝે કિસીકે બારેમેં પતા ચલ જાએ કે વોહ મુઝસે ઝિયાદા અલ્લાહકી કિતાબ કો જાનતા હૈ, તો મૈં ઝરૂર સફર કરકે ઉસકે પાસ જાઉં ઔર ઇબ્ને અસાકિર મેં ઉનકા યેહ ફરમાન મન્કૂલ હૈ કે અગર મુઝે કિસીકે બારેમેં યેહ પતા ચલે કે ઊંટ મુઝે ઉસ તક પહોંચા સકતા હૈ ઔર વોહ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હોને વાલે ઉલૂમકો મુઝસે ઝિયાદા જાનતા હૈ, તો મૈં ઝરૂર ઉસકે પાસ જાઉં, તાકે મેરે ઇલ્મમેં ઔર ઇઝાફા હો સકે.[2]

ઇલ્મ કો કાબિલે એઅતિમાદ એહલે ઇલ્મ સે હાસિલ કરના ઔર જબ ઇલ્મ નાઅહલોં કે પાસ હોગા તો ફિર ઇલ્મ કા ક્યા હાલ હોગા ?

હઝરત અબૂ સઅ્લબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મિલા. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે ઐસે આદમીકે હવાલે ફરમા દેં, જો અચ્છી તરહ સિખાને વાલા હો. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) કે હવાલે ફરમા દિયા ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા, મૈંને તુમ્હેં ઐસે આદમીકે હવાલે કિયા હૈ, જો તુમ્હેં અચ્છી તરહ તઅલીમ દેગા ઔર અચ્છી તરહ અદબ સિખાએગા.[3]

તબરાની મેં ઇસકે બા'દ યેહ મઝમૂન હૈ કે જબ મૈં હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કી ખિદમતમેં પહોંચા તો વોહ ઔર હઝરત બશીર બિન સઅદ અબૂ નોઅમાન (રદિ.)

---

૧ ફત્હુલ બારી, ૧૦-૧૨૮, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૯
૨ ફત્હુલ બારી, ૧૦-૧૨૮, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૯
3 કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૯૫

આપસમેં બાતેં કર રહે થે. મુઝે દેખકર વોહ દોનોં હઝરાત ખામોશ હો ગએ. મૈંને કહા, અય અબૂ ઉબૈદા ! અલ્લાહકી કસમ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તો ઈસ તરહ મુઝે બયાન નહીં કિયા થા, યા'ની વોહ તો મુઝે દેખકર ખામોશ નહીં હુએ થે. ઉન્હોંને કહા, બૈઠ જાઓ, હમ તુમકો હદીસ સુનાએંગે. ફિર ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમમેં તો ઈસ વક્ત નુબુવ્વતકા દૌર હૈ, ફિર નુબુવ્વતકે તર્ઝ પર ખિલાફત હોગી, ફિર બાદશાહત ઔર જબ્ર હોગા.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર કબ છોડા જાએગા ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમમેં વોહ બાતેં ઝાહિર હો જાએંગી, જો તુમસે પેહલે બની ઈસ્રાઈલમેં ઝાહિર હુઈ થીં. મૈંને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ બાતેં ક્યા હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, જબ તુમ્હારે નેક ઔર બેહતરીન આદમીયોંમેં સુસ્તી ઔર તુમ્હારે બુરે લોગોંમેં બેહયાઈ ઝાહિર હો જાએગી ઔર બાદશાહત તુમ્હારે છોટોંમેં ઔર દીની ઈલ્મ તુમ્હારે કમીનોંમેં મુન્તકિલ હો જાએગા.[૨]

હઝરત અબૂ ઉમૈયા જુમહી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કિયામતકી નિશાનીયોંકે બારેમેં પૂછા ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિયામત કી એક નિશાની યેહ હૈ કે ઈલ્મ છોટોંકે પાસ તલાશ કિયા જાને લગેગા.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, ગૌરસે સુનો. સબસે સચ્ચી બાત અલ્લાહ તઆલા કી હૈ ઔર સબસે અચ્છા તરીકા હઝરત મુહમ્મદકા હૈ ઔર સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે ઈજાદ કિયે જાએં. ગૌરસે સુનો, લોગ ઉસ વક્ત તક ખૈર પર રહેંગે, જબ તક ઉનકે પાસ ઈલ્મ ઉનકે બડોંકી તરફસે આએગા.[૪]

હઝરત બિલાલ બિન યહયા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે મા'લૂમ હૈ કે લોગ કબ સુધરતે હૈં ઔર કબ બિગડતે હૈં ? જબ ઈલ્મ છોટેકી તરફ સે આએગા તો બડા ઉસકી નાફરમાની કરેગા ઔર જબ ઈલ્મ બડેકી તરફસે આએગા તો છોટા ઉસકા ઈત્તિબાઅ કરેગા ઔર દોનોં હિદાયત પા જાએંગે.[૫]

---

૧ હૈસમી, ૫-૧૮૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૩૯. જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૫૭
૩ હૈસમી, ૧-૧૩૫
૪ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૫૮
૫ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૫૮

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે લોગ ઉસ વક્ત તક નેકકાર ઔર અપને દીન પર પુખ્તા રહેંગે, જબ તક ઉનકે પાસ ઈલ્મ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકી તરફસે ઔર ઉનકે અપને બડોંકી તરફસે આએગા ઔર જબ ઉનકે પાસ ઈલ્મ ઉનકે છોટોંકી તરફસે આને લગેગા તો ફિર લોગ હલાક હો જાએંગે.[1]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગ ઉસ વક્ત તક ખૈર પર રહેંગે, જબ તક વોહ ઈલ્મ અપને બડોંસે હાસિલ કરેંગે ઔર જબ ઈલ્મ અપને છોટોં ઔર અપને બુરોંસે હાસિલ કરને લગેંગે, તો હલાક હો જાએંગે.[2]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, તુમ લોગ ઉસ વક્ત તક ખૈર પર રહોગે, જબ તક ઈલ્મ તુમ્હારે બડોંમેં રહેગા ઔર જબ ઈલ્મ તુમ્હારે છોટોં મેં આ જાએગા તો છોટે, બડોંકો બેવકૂફ બનાએંગે.[3]

હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સબસે ઝિયાદા ગુમરાહ કરને વાલા ઈન્સાન વોહ હૈ, જો કુર્આન પઢે ઔર ઉસકે મઆની ઔર મતલબકો ન સમઝે. ફિર વોહ બચ્ચે, ગુલામ, ઔરત ઔર બાંદીકો કુર્આન સિખાએ. ફિર યેહ સબ મિલકર કુર્આનકે ઝરીએ ઈલ્મવાલોંસે ઝગડા કરેં.[4]

હઝરત અબૂ હાઝિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસ ઉમ્મત પર મુઝે કિસી મો'મિનકી તરફ સે કોઈ ખતરા નહીં હૈ, ક્યૂંકે ઉસે ઉસકા ઈમાન બુરે કામસે રોક લેગા ઔર ઉસ ફાસિકકી તરફ સે ભી કોઈ ખતરા નહીં હૈ, જિસકા ફાસિક હોના ખુલા ઔર વાઝેહ હો. મુઝે તો ઈસ ઉમ્મત પર ઉસ આદમીકી તરફ સે ખતરા હૈ, જિસને કુર્આન તો પઢા હૈ, લેકિન ઝબાનસે અચ્છી તરહ પઢકર વોહ સહીહ રાસ્તેસે ફિસલ ગયા યા'ની ઝબાનસે પઢનેકો હી અસલ સમઝ લિયા ઔર કુર્આનકી સહીહ તફસીર છોડકર ઉસને અપની તરફસે ઉસકા મતલબ બના લિયા.[5]

હઝરત ઉક્બા બિન આમિર (રદિ.) કે ઈન્તિકાલકા વક્ત જબ કરીબ આયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, અય મેરે બેટો ! મૈં તુમ્હેં તીન બાતોંસે રોકતા હું, ઉન્હેં અચ્છી તરહસે યાદ રખના.

૧. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ સે હદીસ સિર્ફ મોઅતબર ઔર કાબિલે એઅતિમાદ આદમીસે હી લેના, કિસી ઔરસે ન લેના,
૨. કર્ઝ લેનેકી આદત ન બના લેના, ચાહે ચુગા પેહનકરહી ગુઝારા કરના પડે ઔર

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૩૫, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૫૯
૨ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૧-૧૫૯
૩ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૧-૧૫૯
૪ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૯૪
૫ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૯૪

૩. અશ્આર લિખનેમેં ન લગ જાના, વરના ઈનમેં તુમ્હારે દિલ ઐસે મશ્ગૂલ હો જાએંગેકે કુર્આનસે રેહ જાઓગે.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને જાબિયા મકામમેં લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! તુમમેંસે જો કુર્આનકે બારેમેં કુછ પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કે પાસ જાએ ઔર જો મીરાસકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કે પાસ જાએ ઔર જો કોઈ ફિકહી મસાઈલ પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કે પાસ જાએ ઔર જો માલ લેના ચાહતા હૈ, વોહ મેરે પાસ આ જાએ, ક્યૂંકે અલ્લાહને મુઝે માલકા વાલી ઔર ઉસકા તકસીમ કરને વાલા બનાયા હૈ.[૨]

તાલિબે ઇલ્મ કો ખુશઆમદેદ કેહના ઔર બશારત સુનાના

હઝરત સફવાન બિન અસ્સાલ મુરાદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ વક્ત મસ્જિદમેં અપની સુર્ખ ધારીયોં વાલી ચાદર પર ટેક લગાએ હુએ થે. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ઈલ્મ હાસિલ કરને આયા હું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાય., તાલિબે ઈલ્મકો ખુશઆમદેદ હો. ફિર આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી. જૈસે કે બાબ કે શુરૂમેં ગુઝર ચુકી હૈ.[૩]

હઝરત અબૂ હારૂન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હમ હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) કી ખિદમતમેં જાતે તો ફરમાતે, ખુશઆમદેદ હો ઉન લોગોંકો, જિનકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં વસીયત ફરમાઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લોગ તુમ્હારે તાબેઅ હોંગે ઔર ઝમીનકે આખિરી કિનારોંસે તુમ્હારે પાસ દીનકી સમઝ હાસિલ કરને આએંગે. જબ વોહ તુમ્હારે પાસ આએં તો ઉનકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરનેકી વસીયત મુઝસે કુબૂલ કર લો.[૪]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા યેહ ઈર્શાદ નક્લ કરતે હૈં, તુમ્હારે પાસ મશ્રિકકી તરફસે લોગ ઈલ્મ હાસિલ કરને આએંગે. જબ વોહ તુમ્હારે પાસ આએં તો તુમ ઉનકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરના. રાવી કેહતે હૈં, ચુનાંચે

૧ હૈસમી, ૧-૧૪૦
૨ હૈસમી, ૧-૧૩૫
૩ તબરાની, અહમદ
૪ તિરમિઝી

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) જબ હમેં દેખતે તો ફરમાતે, ખુશઆમદેદ હો ઉન લોગોંકો જિનકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં વસીયત ફરમાઇ થી.[1]

તિરમિઝી કી એક રિવાયતમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે અલ્લાહને તુમ્હેં જો ઇલ્મ અતા ફરમા રખ્ખા હૈ, વોહ ઈન્હેં ભી સિખાઓ. એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મુખ્તલિફ દૂરદરાઝકે ઈલાકોંકે લોગ આએંગે, જો તુમસે દીનકે બારેમેં પૂછેંગે. જબ વોહ તુમ્હારે પાસ આએં તો ઉનકે લિયે જગહમેં ગુંજાઇશ પૈદા કરો ઔર ઉનકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરનેકી વસીયત કુબૂલ કરો ઔર ઉનકો સિખાઓ.

ઈબ્ને અસાકિર કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઉન્હેં સિખાઓ ઔર ઉન્હેં કહો, ખુશઆમદેદ, ખુશઆમદેદ. કરીબ હો જાઓ.[2]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) કે પાસ જબ યેહ નવઉમ્ર નવજવાન આતે, તો ફરમાતે, ખુશઆમદેદ હો, ઉન લોગોંકો, જિનકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં વસીયત ફરમાઇ થી. હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હુક્મ દિયા થા કે હમ ઉનકે લિયે અપની મજ્લિસમેં ગુંજાઇશ પૈદા કરેં ઔર ઉનકો હદીસ સમઝાએં, ક્યૂંકે આપ લોગ હી હમારે બા'દ જગહ સંભાલને વાલે હૈં ઔર હદીસેં દૂસરોંકો સુનાને વાલે હૈં ઔર ઉન નવજવાનોંસે ફરમાયા કરતે થે, અગર તુમ્હેં કોઇ બાત સમઝમેં ન આએ તો મુઝસે સમઝ લેના, ક્યૂંકે તુમ સમઝકર ઉઠો, યેહ મુઝે ઈસસે ઝિયાદા મહબુબ હૈ કે તુમ બગૈર સમઝે ઉઠ જાઓ.[3]

હઝરત ઈસ્માઈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત હસન (રહ.) કે પાસ ઈયાદતકે લિયે ગએ. હમારી તા'દાદ ઈતની ઝિયાદા થી કે સારા ઘર ભર ગયા, તો ઉન્હોંને અપને પાંવ સમેટ કર ફરમાયા, હમ લોગ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી ઈયાદત કરને ગએ ઔર હમારી તા'દાદ ઈતની ઝિયાદા થી કે સારા ઘર ભર ગયા. ઉન્હોંને અપને પાંવ સમેટકર ફરમાયા, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈયાદત કરને ગએ ઔર હમારી તા'દાદ ઈતની થી કે સારા ઘર ભર ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પેહલૂકે બલ લેટે હુએ થે.

જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા તો અપને પાંવ સમેટ લિયે ઔર ફરમાયા, મેરે બા'દ તુમ્હારે પાસ બહોત લોગ ઈલ્મ હાસિલ કરને આએંગે. તુમ ઉન્હેં ખુશઆમદેદ કેહના ઔર ઉનસે સલામ ઔર મુસાફહા કરના ઔર ઉન્હેં ખૂબ સિખાના.

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ ! હમેં તો ઐસે લોગ મિલે, જીન્હોંને ન તો હમેં ખુશઆમદેદ કહા ઔર ન હમસે સલામ કિયા ઔર ન મુસાફહા

૧ ઈબ્ને માજા, ૩૭, હાકિમ, ૧-૮૮
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૫
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૩

કિયા ઔર ન હમેં સિખાયા, બલકે જબ હમ ઉનકે પાસ ગએ તો હમારે સાથ જફાકા મા'મલા કિયા. (હઝરત હસન બસરી (રહ.) સહાબા (રદિ.) કે બા'દ વાલે લોગોંકી શિકાયત કર રહે હૈં.)[૧]

હઝરત ઉમ્મે દર્દા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે જબ હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કોઇ હદીસ બયાન કરતે તો ઝરૂર મુસ્કુરાતે. મૈંને ઉનસે કહા, મુઝે ઈસ બાતકા ડર હૈ કે ઈસ તરહ લોગ આપકો બેવકૂફ સમઝને લગેંગે. ઉન્હોંને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ભી બાત ફરમાતે, ઝરૂર મુસ્કુરાતે.[૨]

ઇલ્મી મજાલિસ ઔર ઉલમા કે સાથ ઉઠના બૈઠના

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમારે સાથ બૈઠને વાલોંમેં સે કૌન સબસે બેહતરીન હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસકે દેખનેસે તુમ્હેં અલ્લાહ યાદ આએ ઔર જિસકી ગુફ્તગૂ (બાતચીત) સે તુમ્હારા ઈલ્મ બઢ્હે ઔર જિસકે અમલસે તુમ્હેં આખિરત યાદ આએ.[૩]

હઝરત કુર્રા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મજ્લિસમેં તશરીફ ફરમા હોતે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ કઈ હલકે બનાકર બૈઠ જાતે (ઔર આપસમેં સીખને સિખાને લગ જાતે ઔર જબ ઝરૂરત પડતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછ લેતે.)[૪]

હઝરત યઝીદ રકાશી (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અનસ (રદિ.) હમેં હદીસ સુનાતે તો યેહ ભી ફરમાતે, યેહ હદીસ ઐસે નહીં સીખી જાતી થી, જિસ તરહ તુમ ઔર તુમ્હારે સાથી કરતે હૈં કે એક આદમી બૈઠ જાતા હૈ ઔર સબ ઉસકે ગિર્દ જમા હો જાતે હૈં ઔર વોહ ઉનમેં બયાન કરતા હૈ, બલકે સહાબા કિરામ (રદિ.) ફજરકી નમાઝસે ફારિગ હોકર કઈ હલકે બના લેતે ઔર ઈન હલકોંમેં કુર્આન પઢ્હતે ઔર ફરાઈઝ ઔર સુન્નતેં સીખતે.[૫]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં મુહાજિરીનકી એક જમાઅતમેં ઉનકે સાથ બૈઠા હુવા થા ઔર હમારે પાસ કપડે બહોત કમ થે, જિસકી વજહસે હમ એક દૂસરેકી ઓટમેં બૈઠે હુએ થે. હમારે એક કારી કુર્આન પઢ્હ રહે થે

૧ ઇબ્ને માજા, ૩૭
૨ હૈસમી, ૧-૧૩૧
૩ મુંઝરી, ૧-૭૬
૪ બઝ્ઝાર, અહમદ
૫ મજમઉઝ્ઝવાઈદ, ૧-૧૩૨

ઔર હમ સબ અલ્લાહકી કિતાબ સુન રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ ભી બનાએ હૈં કે મુઝે અપને આપકો ઉનકે પાસ બિઠાએ રખનેકા હુક્મ દિયા ગયા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે તશરીફ લાને પર ગોલ હલકા બન ગયા ઔર સબને ચેહરે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ કર લિયે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે અલાવા ઔર કિસીકો નહીં પેહચાના. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ફુકરાએ મુહાજિરીન ! તુમ્હેં ખુશખબરી હો કે તુમ્હેં કિયામતકે દિન પૂરા નૂર હાસિલ હોગા ઔર તુમ માલદારોંસે આધા દિન પેહલે જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓગે ઔર યેહ આધા દિન પાંચસૌ બરસકા હોગા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા અપની મસ્જિદમેં દો હલકોંમેં ગુઝર હુવા. એક હલકે વાલે દુઆ મેં અલ્લાહસે રાઝો નિયાઝકી બાતોંમેં લગે હુએ થે ઔર દૂસરે હલકે વાલે દીની ઇલ્મ સીખ સિખા રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, દોનોં હલકે વાલે ખૈર પર હૈં, લેકિન એક હલકે વાલે દૂસરેસે બેહતર હૈં. યેહ તો અલ્લાહસે દુઆ કર રહે હૈં ઔર ઉસસે રાઝો નિયાઝમેં લગે હુએ હૈં. અગર અલ્લાહ ચાહેગા તો ઉનકો દેગા ઔર અગર ચાહેગા તો નહીં દેગા. યેહ દૂસરે હલકે વાલે સીખ રહે હૈં ઔર જિસે નહીં આતા ઉસે સિખા રહે હૈં ઔર મુઝે તો સિખાને વાલા બનાકર હી ભેજા ગયા હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આકર ઉનકે પાસ બૈઠ ગએ.[૧]

હઝરત અબૂબક્ર બિન અબૂ મૂસા (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ઇશાકે બા'દ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ આએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, કૈસે આના હુવા ? હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કહા, આપસે કુછ બાત કરના ચાહતા હું. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇસ વક્ત ? હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કહા, હાં. એક ઝરૂરી દીની મસ્અલા હૈ. ચુનાંચે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉનકે પાસ બૈઠ ગએ ઔર દોનોં બહોત દેર તક બાતેં કરતે રહે. જબ બાતોંસે ફારિગ હુએ તો હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! તહજ્જુદકી નમાઝ પઢ લેં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ તો નમાઝમેં હી થે.[૨]

હઝરત જુન્દુબ બિન અબ્દુલ્લાહ બજલી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં ઇલ્મ હાસિલ કરને મદીના આયા. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા તો મૈંને દેખા કે લોગ હલકે બનાકર બૈઠે હુએ હૈં ઔર બાતેં કર રહે હૈં. મૈં હલકોંકે પાસસે ગુઝરતા રહા ઔર ચલતે ચલતે એક હલકેકે પાસ પહોંચા તો ઉસમેં એક સાહબ થે, જિનકા રંગ બદલા હુવા થા ઔર ઉનકે જિસ્મ પર દો કપડે થે. ઐસે લગ રહા થા કે જૈસે

૧ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૮

અભી સફરસે આએ હોં. મૈંને ઉન્હેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના, રબ્બે કા'બાકી કસમ ! લોગોંસે બૈઅત લેને વાલે બાદશાહ હલાક હો ગએ ઔર મુઝે ઉનકા ગમ નહીં ઔર યેહ બાત ઉન્હોંને કઇ મરતબા કહી. મૈં ઉનકે પાસ બૈઠ ગયા. વોહ કાફી દેર તક હદીસેં બયાન ફરમાતે રહે. ઇસકે બા'દ વોહ ખડે હો ગએ.

ઉનકે ખડે હોને કે બા'દ મૈંને ઉનકે બારેમેં પૂછા કે યેહ કૌન હૈં ? લોગોં ને બતાયા, યેહ મુસલમાનોંકે સરદાર હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) હૈં. મૈં ઉનકે પીછે હો લિયા, યહાં તક કે વોહ અપને ઘરમેં દાખિલ હો ગએ. ઉનકા ઘર બિલકુલ પુરાના સા થા, ઉસકી શક્લો સૂરત બોસીદા સી થી ઔર ઉનમેં દુનિયાકી રગબત બિલકુલ ન થી, બિલકુલ દુનિયાસે અલગ થલગ થે. ઉનકી તમામ બાતેં આપસમેં મિલતી જુલતી થીં. મૈંને ઉન્હેં સલામ કિયા. ઉન્હોંને સલામકા જવાબ દિયા. ફિર મુઝસે પૂછા, તુમ કિન લોગોંમેં સે હો ?

મૈંને કહા, ઇરાક વાલોંમેં સે. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઇરાક વાલે તો મુઝસે બહોત ઝિયાદા સવાલાત કરતે હૈં. જબ ઉન્હોંને યેહ ફરમાયા તો મુઝે ગુસ્સા આ ગયા ઔર મૈંને ઘુટને કે બલ બૈઠકર અપને હાથ ચેહરે તક ઉઠા લિયે ઔર કિબ્લેકી તરફ મુંહ કર લિયા ઔર મૈંને યેહ દુઆ કરની શુરૂ કી, અય અલ્લાહ ! હમ તુઝસે હી ઉન લોગોંકી શિકાયત કરતે હૈં કે હમને બહોત માલ ખર્ચ કિયા ઔર અપને જિસ્મોંકો ખૂબ થકાયા ઔર અપની સવારીયોં કો ચલાયા ઔર યેહ સબ કુછ હમને ઇલ્મ હાસિલ કરનેકે લિયે કિયા. જબ હમારી ઇનસે મુલાકાત હુઇ તો યેહ હમેં તુર્શરૂઇ સે મિલે ઔર હમેં ઐસે સખ્ત કલિમાત કેહ દિયે.

યેહ સુનકર હઝરત ઉબય (રદિ.) રોને લગે ઔર મુઝે રાઝી કરને લગે ઔર ફરમાને લગે, તેરા ભલા હો ! મેરા મતલબ યેહ નહીં થા, હરગિઝ નહીં થા. ફિર ફરમાને લગે, અય અલ્લાહ ! અગર તૂને મુઝે અગલે જુમ્અહ તક ઝિંદા રખ્ખા, તો મૈંને જો કુછ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુન રખ્ખા હૈ, વોહ સબ ઝરૂર બયાન કર દુંગા ઔર કિસીકી મલામતકી પરવાહ નહીં કરૂંગા.

ઇસકે બા'દ મૈં ઉનકે પાસસે વાપસ આ ગયા ઔર અગલે જુમ્અહકા ઇન્તિઝાર કરને લગા. જુમેરાતકો મૈં કિસી કામ સે બાહર આયા તો મૈંને દેખા કે તમામ ગલીયાં લોગોંસે ભરી હુઇ હૈં. જિસ ગલીમેં જાતા હું, વહાં લોગ હી લોગ નઝર આતે હૈં. મૈંને પૂછા, ઇન લોગોંકો ક્યા હુવા ? લોગોંને કહા, હમારા ખયાલ હૈ કે આપ અજનબી મુસાફિર હૈં. મૈંને કહા, જી હાં. લોગોં ને કહા, મુસલમાનોંકે સરદાર હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હો ગયા હૈ.

હઝરત જુન્દુબ કેહતે હૈં, મૈં ઇરાક વાપસ આયા તો મેરી મુલાકાત હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે હુઇ ઔર મૈંને ઉન્હેં હઝરત ઉબય (રદિ.) કી સારી બાત બતાઇ.

ઉન્હોંને ફરમાયા, હાય અફસોસ ! કાશ યેહ ઝિંદા રેહ જાતે, તાકે હમેં ઉનકી વોહ ખાસ બાત પહોંચ જાતી.[1]

હઝરત બિલાલ બિન યસાફ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં બસરા આયા ઔર એક મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા, તો મૈંને દેખા, એક બડે મિયાં, જિનકે સર ઔર દાઢીકે બાલ સુફેદ હૈં, એક સુતૂનસે ટેક લગાકર લોગોંમેં હદીસ બયાન કર રહે હૈં. મૈંને પૂછા, યેહ કૌન હૈં ? લોગોંને બતાયા, યેહ હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) હૈં.[2]

હઝરત અબૂ સાલેહ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ઐસી ઝબરદસ્ત મજ્લિસ દેખી હૈ કે સારે કુરૈશ વાલે ઉસ પર ફખ્ર કરેં તો બજા હૈ. યેહ વાકઈ કાબિલે ફખ્ર મજ્લિસ હૈ. મૈંને એક દિન દેખા કે બહોતસે લોગ ઉનકે ઘરકે બાહર રાસ્તે પર જમા હૈં ઔર ઈતને ઝિયાદા હૈં કે આને જાનેકી બિલકુલ જગહ નહીં હૈ. મૈંને અંદર જાકર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો બતાયા કે દરવાઝે પર બહોતસે લોગ આએ હુએ હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરે લિયે વુઝૂકા પાની રખ્ખો.

ચુનાંચે વોહ વુઝૂ કરકે બૈઠ ગએ ઔર ફરમાયા, બાહર જાઓ ઔર લોગોંમેં એ'લાન કરો કે જો કુર્આન ઔર ઉસકે હુરૂફ ઔર ઉસકી કિસી ચીઝકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ અંદર આ જાએ. ચુનાંચે મૈંને બાહર જાકર યેહ એ'લાન કિયા તો એક બહોત બડી તા'દાદ અંદર આઈ. જિસસે સારા ઘર ઔર હુજરા ભર ગયા. ઉન્હોંને જો બાત ભી પૂછી, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ઉસકા જવાબ દિયા ઔર જિતના ઉન્હોંને પૂછા, ઉતના, બલકે ઉસસે કહીં ઔર ઝિયાદા અપને પાસસે ઉન્હેં બતાયા. ફિર ફરમાયા, અબ અપને દૂસરે ભાઈયોંકો અંદર આનેકા મૌકા દે દો. ચુનાંચે વોહ લોગ બાહર ચલે ગએ.

ફિર મુઝસે ફરમાયા, બાહર જાકર અબ યેહ એ'લાન કરો કે જો કુર્આનકી તફસીર ઔર શરહકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ અંદર આ જાએ. મૈંને બાહર જાકર યેહ એ'લાન કિયા તો એક બહોત બડી તા'દાદ અંદર આઈ. જિસસે સારા ઘર ઔર હુજરા ભર ગયા ઔર ઉન્હોંને જો બાત ભી પૂછી, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ઉસકા જવાબ દિયા ઔર જિતના ઉન લોગોંને પૂછા, ઉતના, બલકે ઉસસે ભી ઝિયાદા અપને પાસસે બયાન કર દિયા. ફિર ફરમાયા, અબ અપને દૂસરે ભાઈયોંકો મૌકા દે દો. ચુનાંચે વોહ લોગ ચલે ગએ.

ફિર મુઝસે ફરમાયા, બાહર જાકર યેહ એ'લાન કર દો કે જો હલાલ હરામ ઔર ફિકહી મસાઈલ પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ અંદર આ જાએ. ચુનાંચે મૈંને બાહર જાકર યેહ એ'લાન કિયા તો એક બહોત બડી તા'દાદ અંદર આઈ, જિસસે સારા ઘર ઔર હુજરા ભર ગયા. ઉન લોગોંને જો ભી પૂછા, ઉસકા ઉન્હેં જવાબ દિયા ઔર ઉતના હી

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૫૦૧
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૮

અપને પાસસે બયાન કર દિયા. ફિર ઉનસે ફરમાયા, અબ અપને દૂસરે ભાઈયોંકો મૌકા દે દો. ચુનાંચે યેહ લોગ બાહર ચલે ગએ.

ફિર મુઝસે ફરમાયા, બાહર જાકર યેહ એ'લાન કર દો કે જો મીરાસ વગૈરહ જૈસે મસાઈલ પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ અંદર આ જાએ. ચુનાંચે મૈંને બાહર જાકર યેહ એ'લાન કર દિયા તો બહોત બડી તા'દાદ અંદર આઈ, જિસસે સારા ઘર ઔર હુજરા ભર ગયા. ઉન લોગોંને જો ભી પૂછા, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ઉસકા જવાબ દિયા ઔર ઉતના હી ઔર અપને પાસસે બતાયા. ફિર ફરમાયા, અબ અપને દૂસરે ભાઈયોંકો મૌકા દે દો. ચુનાંચે યેહ લોગ બાહર ચલે ગએ.

ફિર મુઝસે ફરમાયા, બાહર જાકર યેહ એ'લાન કર દો કે જો અરબી લુગત, શઅર ઔર અનોખે કલામકે બારેમેં પૂછના ચાહતા હૈ, વોહ અંદર આ જાએ. મૈંને બાહર જાકર યેહ એ'લાન કર દિયા તો બહોત બડી તા'દાદ અંદર દાખિલ હુઈ, જિસસે સારા ઘર ઔર હુજરા ભર ગયા. ઉન લોગોંને જો બાત ભી પૂછી, ઉસકા હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને જવાબ દિયા ઔર ઉતના હી ઔર અપને પાસસે બયાન કર દિયા. અગર સારે કુરૈશ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ઈસ મજ્લિસ પર ફખ્ર કરેં તો ઉન્હેં ફખ્ર કરનેકા હક પહોંચતા હૈ ઔર મૈંને ઉસ જૈસા મંઝર ઔર કિસીકે યહાં નહીં દેખા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, બેહતરીન મજ્લિસ વોહ હૈ, જિસમેં હિકમતકી બાતેં બયાન કી જાએં.[૨]

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ અલ્ફાઝ હૈં કે બેહતરીન મજ્લિસ વોહ હૈ, જિસમેં ખૂબ હિકમતકે મોત્તી બિખેરે જાએં ઔર રહમતે ખુદાવંદીકી પૂરી ઉમ્મીદ હો. (ક્યૂંકે ઉસમેં ઐસે આ'માલ કિયે ગએ હૈં, જિનકી વજહસે અલ્લાહકી રહમત નાઝિલ હોતી હૈ.)[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુત્તકી લોગ સરદાર હૈં ઔર ફકીહ લોગ ઉમ્મતકે રેહનુમા હૈં ઔર ઉનકે સાથ બૈઠનેસે ઈમાન ઔર ઈલ્મમેં) ઈઝાફા હોતા હૈ.[૪]

હઝરત અબૂ હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા કે કીમતી ઔર કારઆમદ નસીહતકે તૌર પર યેહ કહા જાતા થા કે બડી ઉમ્ર વાલોંકે પાસ બૈઠા કરો ઔર ઉલમાસે દોસ્તી, લગાવ ઔર હિકમત વાલે સમઝદાર લોગોંસે મેલજોલ રખ્ખો. હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે આદમીકે દીની સમઝ રખનેકી એક નિશાની યેહ ભી હૈ કે ઉસકા ચલના ઔર આના જાના ઈલ્મવાલોંકે પાસ હો.[૫]

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૨૦, હાકિમ, ૩-૫૩૮
૨ હૈસમી, ૧-૧૬૭
૩ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૫૦
૪ હૈસમી, ૧-૧૨૬
૫ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૨૬

એક રિવાયતમેં મઝીદ યેહ અલ્ફાઝ ભી હૈં ઔર ઉસકા બૈઠના ભી ઉનકે સાથ હો.૧

ઇલ્મી મજ્લિસ કા એહતિરામ ઔર ઉસકી તઅઝીમ

હઝરત અબૂ હાઝિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત સહલ (રદિ.) અપની કૌમકી મજ્લિસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હદીસેં બયાન કર રહે થે કે કુછ લોગ આપસમેં એક દૂસરેકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર બાતેં કરને લગે. ઉન્હેં ગુસ્સા આ ગયા ઔર ફરમાયા, મૈં ઉન્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વોહ હદીસેં સુના રહા હું, જિન્હેં મેરી આંખોંને દેખા હૈ ઔર મેરે કાનોંને સુના હૈ ઔર મૈં યેહ દેખ રહા હું કે યેહ લોગ આપસ મેં એક દૂસરેકી તરફ મુતવજ્જેહ હૈં (ઔર હદીસ નહીં સુન રહે હૈં) ગૌરસે સુનો, અલ્લાહકી કસમ ! અબ મૈં તુમ્હારે દરમ્યાનસે ચલા જાઉંગા ઔર કભી ભી તુમ્હારે પાસ વાપસ નહીં આઉંગા.

મૈંને ઉનસે પૂછા, આપ કહાં ચલે જાએંગે ? ઉન્હોંને કહા, મૈં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કરને ચલા જાઉંગા. મૈંને કહા, અબ જિહાદ કરના આપકે બસમેં નહીં હૈ, ક્યૂંકે ન આપ ઘોડે પર બૈઠ સકતે હૈં ન તલવાર ચલા સકતે હૈં ઔર ન નેઝા માર સકતે હૈં. (આપ બહોત હી બુઢ્ઢે ઔર કમઝોર હો ચુકે હૈં.) ઉન્હોંને ફરમાયા, અય અબૂ હાઝિમ ! મૈં જાકર જિહાદકી સફમેં ખડા હો જાઉંગા. કોઇ નામા'લૂમ તીર યા પત્થર આકર મુઝે લગેગા ઔર ઈસ તરહ અલ્લાહ તઆલા મુઝે શહાદતકા દર્જા અતા ફરમા દેંગે.[૨]

ઉલમા ઔર તલબા કે આદાબ

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કુરૈશકા એક નવજવાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર કેહને લગા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે ઝિનાકી ઈજાઝત દે દેં. તમામ લોગ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હો ગએ ઔર ઉસે ડાંટને લગે ઔર કેહને લગે, ઐસી બાત ન કહો, ઐસી બાત ન કહો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝરા કરીબ આ જાઓ. વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ આ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૧
૨ હુલીયા, ૧-૧૫૫

સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઝિનાકો અપની માં કે લિયે પસંદ કરતે હો ? ઉસને કહા, બિલકુલ નહીં. અલ્લાહકી કસમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ન હી દૂસરે લોગ ઈસે અપની માં કે લિયે પસંદ કરતે હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસે અપની બેટીકે લિયે પસંદ કરતે હો ? ઉસને કહા, બિલકુલ નહીં. અલ્લાહકી કસમ ! યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર ન હી ઔર લોગ ઈસે અપની બેટીયોંકે લિયે પસંદ કરતે હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસે અપની બહેનકે લિયે પસંદ કરતે હો ? ઉસને કહા, બિલકુલ નહીં. અલ્લાહકી કસમ ! યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર ન હી દૂસરે લોગ ઈસે અપની બહેનોંકે લિયે પસંદ કરતે હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસે અપની ફૂફીકે લિયે પસંદ કરતે હો ? ઉસને કહા, બિલકુલ નહીં. અલ્લાહકી કસમ ! યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર ન હી દૂસરે લોગ ઈસે અપની ફૂફીયોંકે લિયે પસંદ કરતે હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસે અપની ખાલાકે લિયે પસંદ કરતે હો ? ઉસને કહા, બિલકુલ નહીં. અલ્લાહકી કસમ ! યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર ન હી દૂસરે લોગ ઈસે અપની ખાલાઓંકે લિયે પસંદ કરતે હૈં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપના હાથ ઉસ પર રખકર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસકે ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર ઈસકે દિલકો પાક ફરમા ઔર ઈસકી શરમગાહકી હિફાઝત ફરમા.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સમઝાને ઔર દુઆ ફરમાનેકે બા'દ ઉસ જવાનકી તવજ્જોહ ઉસ તરફસે બિલકુલ હટ ગઈ.[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કોઈ બાત ઈર્શાદ ફરમાતે તો ઉસે તીન મરતબા કેહતે, તાકે સુનને વાલે અચ્છી તરહ સમઝ લેં.[૨]

૧ હૈસમી, ૧-૧૨૯
૨ હૈસમી, ૧-૧૨૯

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત આઈશા (રદિ.) ને મદીના વાલોંકે વાઈઝ હઝરત ઈબ્ને અબી સાઈબ (રહ.) સે ફરમાયા, તીન કામોંમેં મેરી બાત માનો, વરના મૈં તુમસે સખ્ત લડાંઇ કરૂંગી. હઝરત ઈબ્ને અબી સાઈબ (રહ.) ને અર્ઝ કિયા, વોહ તીન કામ ક્યા હૈં ? અય ઉમ્મુલ મો'મિનીન! મૈં આપકી બાત ઝરૂર માનુંગા.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ફરમાયા, પેહલી બાત યેહ હૈ કે તુમ દુઆમેં બતકલ્લુફ કાફિયાબંદીસે બચો. ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા ઈસ તરહ જાન બૂઝકર નહીં કિયા કરતે. ઔર દૂસરી બાત યેહ હૈ કે હફ્તેમેં એક દફા લોગોંમેં બયાન કિયા કરો ઔર ઝિયાદા કરના ચાહો તો દો દફા, વરના ઝિયાદાસે ઝિયાદા તીન દફા કિયા કરો. ઈસસે ઝિયાદા ન કરો. વરના લોગ (અલ્લાહકી) ઈસ કિતાબસે ઉક્તા જાએંગે.

તીસરી બાત યેહ હૈ કે ઐસા હરગિઝ ન કરના કે તુમ કિસી જગહ જાઓ ઔર વહાં વાલે આપસમેં બાત કર રહે હોં ઔર તુમ ઉનકી બાત કાટકર અપના બયાન શુરૂ કર દો, બલકે ઉન્હેં અપની બાર કેહને દો ઔર જબ વોહ તુમ્હેં મૌકા દેં ઔર કહેં તો ફિર ઉનમેં બયાન કરો.[1]

હઝરત શકીક બિન સલમા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) એક દિન હમારે પાસ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, મુઝે ખબર મિલ જાતી હૈ કે આપ લોગ બાહર બૈઠે હૈં, લેકિન બા'ઝ દફા મૈં જાનબૂઝ કર આપ લોગોંકે પાસ બાહર નહીં આતા, તાકે મેરે ઝિયાદા બયાનોં ઔર ઝિયાદા અહાદીસકે સુનાનેકી વજહસે આપ લોગ ઉક્તા ન જાએં, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વઅઝ ઔર બયાનમેં હમારા ખયાલ ફરમાતે થે, તાકે હમ ઉક્તા ન જાએં.[2]

હઝરત અઅમશ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કા એક આદમી પર ગુઝર હુવા, જો એક કૌમમેં વઅઝ કેહ રહા થા. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય વઅઝો નસીહત કરને વાલે ! લોગોંકો (અલ્લાહકી રહમતસે) નાઉમ્મીદ ન કરના.[3]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં દીનકી સમઝ રખનેવાલા હકીકી આલિમ ન બતાઉં ? યેહ વોહ આલિમ હૈ, જો લોગોંકો અલ્લાહકી રહમતસે નાઉમ્મીદ ન કરે ઔર ન અલ્લાહ તઆલાકી નાફરમાનીકી ઉન્હેં ખુલી છુટ્ટી દે ઔર ન ઉન્હેં અલ્લાહકી પકડસે બેખૌફ ઔર બેફિક્ર હોને દે ઔર ન કુર્આનકે અલાવા કિસી ઔર ચીઝમેં ઐસા લગે કે કુર્આન છૂટ જાએ. ઉસ ઈબાદતમેં ખૈર નહીં, જિસમેં દીની ઈલ્મ ન હો ઔર ઉસ દીની ઈલ્મમેં ખૈર નહીં હૈ, જિસે આદમી સમઝા ન હો યા જિસકે સાથ

૧ હૈસમી, ૧-૧૯૧
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૦૫
૩ હૈસમી, ૧-૧૯૧

પરહેઝગારી ન હો ઔર કુર્આનકી ઉસ તિલાવતમેં કોઇ ખૈર નહીં, જિસમેં ઇન્સાન કુર્આનકે મઆની ઔર મતલબમેં ગૌરો ફિક્ર ન કરે.[૧]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કો યમન ભેજા તો ઉન દોનોંકો યેહ હિદાયાત દીં કે આપસમેં એક દૂસરેસે તઆવુન (મદદ) કરના ઔર એક દૂસરેકી બાત માનના ઔર લોગોંકો ખુશખબરીયાં સુનાના ઔર લોગોંકો મત ભગાના.

ચુનાંચે (યમન જાકર) હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઉન્હેં ઇસ્લામ લાનેકી ઔર દીની સમઝ હાસિલ કરનેકી ઔર કુર્આન પઢ્હને પઢ્હાનેકી તરગીબ દી ઔર ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં જન્નતવાલે ઔર દોઝખવાલે બતા દેતા હું. જબ કિસી આદમીકા ભલાઇકે સાથ ઝિક્ર હો તો સમઝ લો કે વોહ જન્નતવાલોંમેં સે હૈ ઔર જબ કિસીકા બુરાઇકે સાથ ઝિક્ર હો તો સમઝ લો કે વોહ દોઝખવાલોંમેં સે હૈ.[૨]

હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા કિરામ (રદિ.) જબ આપસમેં બૈઠા કરતે થે તો ઉનકી બાતેં દીની ઉમૂરકે બારેમેં હી હોતી થી યા ફિર ખૂદ કોઇ સૂરત પઢ્હતે યા કિસીકો પઢ્હાતે.[૩]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, આદમી ઇલ્મકે આઅલા (ઊંચે) મરતબે પર ઉસ વક્ત હોગા જબ અપનેસે ઉપર વાલેસે હસદ ન કરે ઔર અપનેસે નીચે વાલેકો હકીર ન સમઝે ઔર ઇલ્મકે બદલેમેં કોઇ કીમત ન ચાહે.[૪]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ખૂદ ઇલ્મ સીખો ઔર લોગોંકો સિખાઓ ઔર ઇલ્મકે લિયે વકાર ઔર સુકૂન ઔર ઇત્મિનાન સીખો ઔર જિસસે ઇલ્મ સીખો, ઉસકે સામને ભી તવાઝોઅ ઇખ્તિયાર કરો ઔર જિસે ઇલ્મ સિખાઓ, ઉસકે સામને ભી તવાઝોઅ ઇખ્તિયાર કરો ઔર મુતકબ્બિર આલિમ ન બનો. ઇસ તરહ તુમ્હારા જહ્લ તુમ્હારે ઇલ્મકે સામને નહીં ઠહેર સકેગા, બલકે ખત્મ હો જાએગા.[૫]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, (તુમ્હેં સિખાનેવાલે) આલિમકા યેહ હક હૈ કે તુમ ઉસસે સવાલ ઝિયાદા ન કરો ઔર ઉસે જવાબ દેનેકી મશક્કતમેં ન ડાલો, યા'ની ઉસે મજબૂર ન કરો ઔર જબ વોહ તુમસે મુંહ દૂસરી તરફ ફેર લે તો ફિર ઉસ પર ઇસરાર ન કરો ઔર જબ વોહ થક જાએ તો ઉસકે કપડે ન પકડો ઔર ન હાથસે ઉસકી તરફ ઇશારા કરો ઔર ન આંખોંસે ઔર ઉસકી મજ્લિસમેં કુછ ન પૂછો ઔર ઉસકી

---

૧ હુલીયાં, ૧-૭૭, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૧, જાંમેઅ બયાનુલ ઇલ્મં, ૨-૪૪
૨ હૈસમી, ૧-૧૬૬
૩ હાકિમ, ૧-૯૪
૪ હુલીયા, ૧-૩૦૬
૫ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૩૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૮

લગ્ઝિશેં તલાશ ન કરો ઔર અગર ઉસસે કોઈ લગ્ઝિશ હો જાએ તો તુમ ઉસ લગ્ઝિશસે ઉસકે રૂજૂઅકા ઈન્તિઝાર કરો ઔર જબ વોહ રૂજૂઅ કર લે તો તુમ ઉસે કુબૂલ કર લો ઔર યેહ કભી ન કહો કે ફલાંને આપકી બાતકે ખિલાફ બાત કહી હૈ ઔર ઉસકે કિસી રાઝકા ઈફશા (ઝાહિર) ન કરો ઔર ઉસકે પાસ કિસીકી ગીબત ન કરો.

ઉસકે સામને ઔર ઉસકી પીઠ પીછે, દોનોં હાલતોંમેં ઉસકે હક કા ખયાલ કરો ઔર તમામ લોગોંકો સલામ કરો, લેકિન ઉસે ભી ખાસ તૌરસે કરો ઔર ઉસકે સામને બૈઠો. અગર ઉસે કોઈ ઝરૂરત હો તો દૂસરોંસે આગે બળ્હકર ઉસકી ખિદમત કરો ઔર ઉસકે પાસ જિતના ભી વક્ત તુમ્હારા ગુઝર જાએ, તંગદિલ ન હોના, ક્યૂંકે યેહ આલિમ ખજૂરકે દરખ્તકી તરહ હૈ, જિસસે હર વક્ત કિસી ન કિસી ફાઈદેકે હાસિલ હોનેકા ઈન્તિઝાર રેહતા હૈ ઔર યેહ આલિમ ઉસ રોઝેદારકે દર્જેમેં હૈ, જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ કર રહા હો. જબ ઐસા આલિમ મર જાતા હૈ તો ઈસ્લામમેં ઐસા શિગાફ (દરાર) પડ જાતા હૈ જો કિયામત તક નહીં ભર સકતા ઔર આસમાનકે સત્તર હઝાર મુકર્રબ ફરિશ્તે તાલિબે ઈલ્મકે સાથ (ઈકરામકે લિયે) ચલતે હૈં.[૧]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) કી ઉમ્મે વલદ બાંદી હઝરત જમીલા (રહ.) કેહતી હૈં કે જબ હઝરત સાબિત બનાની (રહ.) હઝરત અનસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં આતે તો હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે, અય લૌંડિયા ! ઝરા ખુશ્બૂ લાના, તાકે મૈં અપને હાથોંકો લગા લું. યેહ સાબિતકી માંકા બેટા, યા'ની ખૂદ હઝરત સાબિત, જબ તક મેરે દોનોં હાથોંકો ચૂમ નહીં લેગા, ઉસ વક્ત તક રાઝી નહીં હોગા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે એક બાત પૂછના ચાહતા થા, લેકિન ઉનકે રો'બ ઔર હૈબતકી વજહસે મૈં ઉનસે દો સાલ તક ન પૂછ સકા. યહાં તક કે કિસી સફરે હજ યા સફરે ઉમરહમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કિસી ઝરૂરતકે લિયે મર્રઝ્ઝહરાન કી વાદીમેં અરાક મકામ પર અપને સાથીયોંસે પીછે રેહ ગએ ઔર મુઝે તન્હાઈકા મૌકા મિલ ગયા, તો મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં આપસે દો સાલસે એક બાત પૂછના ચાહતા હું, લેકિન સિર્ફ આપકી હૈબતકી વજહસે ન પૂછ સકા.

ઉન્હોંને કહા, ઐસા મત કરો. જબ કિસી બાતકે મુઝસે પૂછનેકા ઈરાદા હુવા કરે તો ફૌરન પૂછ લિયા કરો. અગર મુઝે વોહ બાત મા'લૂમ હોગી તો મૈં તુમ્હેં બતા દુંગા વરના કેહ દુંગા કે મુઝે મા'લૂમ નહીં. ફિર તુમ ઉસ આદમીસે પૂછ લેના જો ઉસે જાનતા હો. મૈંને કહા, વોહ દો ઔરતેં કૌન હૈં, જિનકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને સૂરએ તહરીમ મેં ફરમાયા હૈ કે વોહ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મુકાબલેમેં

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૨, મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૭૩, કંઝુલ ઉમ્મ ાલ, ૫-૨૨૯
૨ હૈસમી, ૧-૧30

એક દૂસરેકી મદદગાર બની થીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ હઝરત આંઈશા ઔર હઝરત હફસા (રદિ.) થીં. ઈસકે બા'દ ઔર લંબી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ.[૧]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત સઅદ બિન માલિક (રદિ.) સે કહા, મૈં આપસે કુછ પૂછના ચાહતા હું, લેકિન આપસે ડર ભી લગતા હૈ. હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા, અય મેરે ભતીજે, મુઝસે ન ડરો. જબ તુમ્હેં મા'લૂમ હો કે વોહ ચીઝ મુઝે મા'લૂમ હૈ તો તુમ મુઝસે ઝરૂર પૂછ લો.

મૈંને અર્ઝ કિયા, જબ ગઝવએ તબૂક મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને પીછે હઝરત અલી (રદિ.) કો છોડકર ગએ થે તો ઉનસે ક્યા ફરમાયા થા ? હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા, અય અલી (રદિ.) ! ક્યા તુમ ઈસ બાત પર રાઝી નહીં હો કે તુમ મેરે લિયે ઐસે હો જાઓ, જૈસે કે હઝરત હારૂન અલૈહિસ્સલામ હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકે લિયે થે. (કોહે તૂર પર જાતે વક્ત હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ હઝરત હારૂન અલૈહિસ્સલામકો પીછે છોડ ગએ થે.)[૨]

હઝરત ઉસ્માન બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મૌહબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત જુબૈર બિન મુ.ઈમ (રદિ.) કા પાનીકે એક ચશ્મે પર ગુઝર હુવા. ઉસ ચશ્મે વાલોંને ઉનસે મીરાસકે બારેમેં પૂછા. હઝરત જુબૈર (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં, લેકિન અગર તુમ લોગ કિસીકો મેરે સાથ ભેજ દો, મૈં મા'લૂમ કરકે ઉસે જવાબ બતા દુંગા. ચુનાંચે ચશ્મેવાલોંને ઉનકે સાથ એક આદમી ભેજ દિયા.

હઝરત જુબૈર (રદિ.) ને જાકર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ઉસકે બારેમેં પૂછા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જો આલિમ ઔર ફકીહ બનના ચાહતા હૈ, ઉસે ઐસે હી કરના ચાહિયે, જૈસે કે હઝરત જુબૈર બિન મુત્ઈમ (રદિ.) ને કિયા. ઉનસે ઐસી બાત પૂછી ગઈ, જો ઉન્હેં મા'લૂમ નહીં થી, તો યૂં કેહ દિયા, 'અલ્લાહુ અઅલમુ' અલ્લાહ જાનતે હૈં. (મૈં નહીં જાનતા.)[૩]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે કિસીને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે ઔલાદકી મીરાસકે બારે મેં પૂછા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં. કિસીને ઉનસે કહા, આપ ઈસકા જવાબ ક્યૂં નહીં દેતે ? ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે વોહ ચીઝ પૂછી ગઈ, જો ઉસે મા'લૂમ નહીં ઉસને કેહ દિયા, મૈં નહીં જાનતા. (ઠીક તો કિયા.)[૪]

---

૧ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૧૨
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૪
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧
૪ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૫૨

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે કિસી ચીઝકે બારેમેં પૂછા ગયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં. જબ વોહ પૂછને વાલા પુશ્ત ફેરકર ચલ પડા તો હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને અપને આપસે કહા, ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે ઐસી ચીઝ પૂછી ગઈ, જો ઉસે મા'લૂમ નહીં, તો ઉસને કેહ દિયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં.[૧]

હઝરત ઉકબા બિન મુસ્લિમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં લગાતાર ચૌંતીસ મહીને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કી સોહબતમેં રહા. કઈ બાર ઐસા હુવા કે આપસે કોઈ ચીઝ પૂછી જાતી તો આપ કેહ દેતે, મૈં નહીં જાનતા ઔર ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાતે, ક્યા તુમ જાનતે હો ? યેહ લોગ ક્યા ચાહતે હૈં ? યેહ લોગ હમારી પુશ્તોંકો જહન્નમ તક જાનેકે લિયે પુલ બનાના ચાહતે હૈં.[૨]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે કિસીને એક મસ્અલા પૂછા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને અપના સર ઝુકા લિયા ઔર કોઈ જવાબ ન દિયા. યહાં તક કે લોગ યેહ સમઝે કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ઉસકા સવાલ હી નહીં સુના. ઈસ લિયે ઉસ આદમીને કહા, અલ્લાહ આપ પર રહમ ફરમાએ, ક્યા આપને મેરા સવાલ નહીં સુના ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, સુના હૈ, લેકિન શાયદ આપ લોગ યેહ સમઝતે હૈં કે આપ લોગ હમસે જો કુછ પૂછ રહે હૈં, અલ્લાહ તઆલા હમસે ઉસકે બારેમેં બાઝપુર્સ નહીં કરેગા. અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, હમેં ઝરા મોહલત દો, તાકે હમ તુમ્હારે સવાલકે બારેમેં સોચ લેં. અગર હમેં ઈસકા કોઈ જવાબ સમઝમેં આ ગયા તો હમ તુમ્હેં બતા દેંગે ઔર અગર ન આયા તો તુમ્હેં બતા દેંગે કે હમે મા'લૂમ નહીં.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! જિસ આદમીસે ઐસી બાત પૂછી જાએ, જો ઉસે મા'લૂમ હૈ, તો વોહ બતા દે ઔર જિસે મા'લૂમ નહીં હૈ, વોહ કેહ દે, અલ્લાહ ઝિયાદા જાનતા હૈ, (મૈં નહીં જાનતા), ક્યૂંકે યેહ ભી ઈલ્મમેં સે હૈ કે જિસ બાતકો આદમી નહીં જાનતા, ઉસકે બારેમેં કેહ દે કે અલ્લાહ ઝિયાદા જાનતા હૈ. ખૂદ અલ્લાહ તઆલાને અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ..

قُلْ مَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِيْنَ

કુલ મા અસ્અલુકુમ્ અલય્હિ મિન્ અજ્રિંવ્ વમા અ-ન મિનલ્ મુતકલ્લિફીન

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૪૪
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૫૪

'આપ કેહ દીજિયે કે મૈં તુમસે ઇસ કુર્આન (કી તબ્લીગ પર) ન કુછ મુઆવઝા ચાહતા હું ઔર ન મૈં બનાવટ કરનેવાલોંમેં સે હું.'[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બશીર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) સે એક મસ્અલા પૂછા ગયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં. ફિર ફરમાયા, ઇસ બોલ સે મેરે જિગરકો બહોત ઝિયાદા ઠંડક પહોંચી હૈ કે મુઝસે ઐસી બાત પૂછી ગઇ, જો મુઝે મા'લૂમ નહીં ઔર મૈંને કેહ દિયા, મુઝે મા'લૂમ નહીં.[2]

હઝરત યહયા બિન સઇદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ કોઇ આલિમ, 'મૈં નહીં જાનતા' કેહના છોડ દેતા હૈ, તો સમઝ લો, વોહ અપની હલાકતકી જગહ પર પહોંચ ગયા હૈ.

હઝરત માલિક (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે કે જબ કોઇ આલિમ મૈં નહીં જાનતા કેહનેસે ચુક જાએ તો સમઝ લો કે વોહ અપની હલાકતકી જગહ પહોંચ ગયા હૈ.[3]

હઝરત મકહૂલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) લોગોંકો હદીસેં સુનાતે ઔર જબ દેખતે કે યેહ થક ગએ હૈં ઔર ઉકતા ગએ હૈં તો ઉન્હેં પૌદે (છોડ) લગાનેમેં મશ્ગૂલ કર દેતે.[4]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુસ્અબ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઔરતોંકા મહર ચાલીસ ઉકિયા (એક ઉકિયા ચાલીસ દિરહમકા હોતા હૈ) સે ઝિયાદા મુકર્રર ન કરો, ચાહે ઝિલગુસ્સા કૈસ બિન હુસૈન હારિસી (જૈસે સરદાર) કી બેટી ક્યૂં ન હો. જો ઇસસે ઝિયાદા મુકર્રર કરેગા, મૈં વોહ ઝાઇદ રકમ લેકર બૈતુલમાલમેં જમા કર દુંગા. ઇસ પર ઔરતોંકી સફમેંસે એક ઔરત ખડી હુઇ, જિસકા કદ લંબા થા ઔર નાક ચપટી થી ઔર ઉસને કહા, આપકો ઐસા કરનેકા ઇખ્તિયાર નહીં હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યૂં? ઉસ ઔરતને કહા, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَاِنْ اٰتَيْتُمْ اِحْدٰهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَاْخُذُوْا مِنْهُ شَيْئًا

વ ઇન્ આતય્તુમ્ ઇહદા હુન્ન કિન્તારન્ ફલા તઅ્ખુઝૂ મિન્હૂ શય્આ

'ઔર તુમ ઇસ એકકો અંબારકા અંબાર માલ દે ચુકે હો તો તુમ ઇસમેં સે કુછ ભી મત લો.' તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફૌરન કહા, ઔરતને ઠીક કહા, મર્દને ગલતી કી, યા'ની ઉમર (રદિ.) ને.[1]

---

૧ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૨-૫૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧,૨૪૩
૩ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૨-૫૪
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમી ને હઝરત અલી (રદિ.) સે કોઇ મસ્અલા પૂછા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસકા કુછ જવાબ દિયા. ઉસ આદમીને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મસ્અલા ઇસ તરહ નહીં હૈ, બલકે ઇસ તરહ હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફૌરન કહા, તુમને ઠીક કહા, મેરી બાત ગલત થી..

وَفَوْقَ كُلِّ ذِىْ عِلْمٍ عَلِيْمٌ — વ ફવ્કુ કુલ્લિ ઝી ઇલ્મિન્ અલીમ

'ઔર હર જાનનેવાલે કે ઉપર ઉસસે ઝિયાદા જાનનેવાલા હોતા હૈ.'[2]

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે બા'ઝ દફા હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા આપસમેં કિસી મસ્અલેમેં ઇતના ઝગડા હો જાતા થા કે દેખનેવાલા યૂં સમઝતા થા કે શાયદ યેહ દોનોં કભી આપસમેં ઇકટ્ઠે નહીં હોંગે, લેકિન વોહ દોનોં જબ ઉસ મજ્લિસસે ઉઠતે તો ઐસે લગતા કે કોઇ બાત હુઇ હી નહીં થી, બિલકુલ ઠીકઠાક હોતે.[3]

આદમી કા ઇસ વજહ સે ઇલ્મ કી મજ્લિસ મેં આના છોડ દેના તાકે દૂસરે લોગ ઇલ્મ હાસિલ કર સકેં

હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં બારહ સવારોંકી જમાઅતમેં (અપની બસ્તીસે) ચલા ઔર સફર કરકે મદીના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા. હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે યહાં ઠહેર ગએ. મેરે સાથીયોંને કહા, હમારે ઊંટ કૌન ચરાએગા ? તાકે (વોહ તો હમારે ઊંટ લેકર ચલા જાએ ઔર ફારિગ હોકર) હમ જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઇલ્મકી રોશની હાસિલ કર સકેં ઔર શામકો જબ વોહ ઊંટ ચરાકર વાપસ આએગા તો હમને જો કુછ દિનભરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુના હોગા, વોહ સબ ઉસે બતા દેંગે.

મૈં ઊંટ ચરાનેકે લિયે તૈયાર હો ગયા ઔર કુછ દિન ઊંટ ચરાતા રહા. ફિર મૈંને દિલમેં સોચા, કહીં મેરા નુકસાન તો નહીં હો રહા, ક્યૂંકે મેરે સાથી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે વોહ હદીસેં સુનતે હૈં, જો મૈં નહીં સુનતા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે વોહ કુછ સીખ રહે હૈં, જો મૈં નહીં સીખ રહા.

૧ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૩૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧

ચુનાંચે એક દિન (મૈં ઊંટ લેકર ન ગયા ઔર દૂસરે સાથી અપને અપને ઊંટ લેકર ગએ ઔર) મૈં મજ્લિસમેં હાઝિર હુવા તો મૈંને એક આદમીકો યેહ કેહતે હુએ સુના કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, જો પૂરા વુઝૂ કરેગા, વોહ અપને ગુનાહોંસે ઐસે પાક સાફ હો જાએગા, જૈસે આજ હી ઉસકી માં ને ઉસે જના હો. મૈં યેહ ફઝીલત સુનકર બહોત ખુશ હુવા ઔર વાહ વાહ કરને લગા.

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને કહા, અરે મિયાં ! અગર તુમ ઈસસે પેહલે વાલા કલામ સુન લેતે તો ઔર ઝિયાદા હૈરાન હોતે. મૈંને કહા, અલ્લાહ મુઝે આપ પર કુર્બાન કરે, ઝરા મુઝે વોહ કલામ તો સુના દેં. ઉન્હોંને ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જો ઈસ હાલમેં મરે કે અલ્લાહકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન ઠહેરાતા હો, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે જન્નતકે સારે દરવાઝે ખોલ દેંગે કે જિસસે ચાહે, દાખિલ હો જાએ ઔર જન્નતકે આઠ દરવાઝે હૈં.

ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ બાહર તશરીફ લાએ. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને બૈઠ ગયા, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે મુંહ ફેર લિયા ઔર તીન બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઐસે હી ફરમાયા. જબ આપને ચૌથી બાર ભી ઐસે હી કિયા તો મૈંને અર્ઝ કિયા, યા નબીય્યલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન હોં, આપ મુઝસે ક્યૂં મુંહ ફેર રહે હૈં ? ઈસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, તુમ્હેં એક આદમી (કા મજ્લિસમેં આના) ઝિયાદા પસંદ હૈ યા બારહ (કા) ? જબ મૈંને યેહ મંઝર દેખા તો મૈં ઉસી વક્ત અપને સાથીયોંકે પાસ વાપસ ચલા ગયા.[૧]

હઝરત ઉસ્માન બિન અબીલ આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં સકીફકે વફદકે સાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હમને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરવાઝે પર અપને નયે જોડે પેહને. મેરે સાથીયોંને કહા, હમારી સવારીયોંકો કૌન થામ કર રખ્ખેગા ? લેકિન સબકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખિદમતમેં ફૌરન હાઝિરી દેનેકા શૌક થા ઔર કોઈ ભી ઈસ કામકે લિયે ઠહેરના નહીં ચાહતા થા. મૈં ઈન સબમેં છોટા થા. મૈંને કહા, આપ લોગ ચાહેં તો મૈં સવારીયોંકે લિયે યહાં ઠહેરનેકો તૈયાર હું, લેકિન શર્ત યેહ હૈ કે જબ આપ લોગ અંદરસે બાહર આ જાએં, તો ફિર આપ લોગોંકો મેરી સવારીકી વજહસે યહાં રૂકના હોગા.

ઉન્હોંને કહા, ઠીક હૈ ઔર વોહ સબ અંદર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ચલે ગએ ઔર વહાંસે ફારિગ હોકર બાહર વાપસ આએ ઔર

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૭, હુલીયા, ૯-૩૦૭

કેહને લગે, આઓ ચલેં. મૈંને કહા, કહાં, તુમ્હારે ઘર ? મૈંને કહા, મૈંને અપને ઘરસે ઈતના સફર કિયા, લેકિન જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરવાઝે પર પહોંચા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિરી દિયે બગૈર મૈં વાપસ ચલા જાઉં, હાલાંકે આપ લોગોંને મુઝસે વા'દા કિયા થા, જૈસે કે આપ લોગોંકો મા'લૂમ હૈ. ઈસ પર સાથીયોંને કહા, અચ્છા, જલ્દી કરો. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હર બાત પૂછ આએ હૈં, તુમ્હેં અબ કુછ પૂછનેકી ઝરૂરત નહીં.

ચુનાંચે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ મેરે લિયે અલ્લાહસે દુઆ ફરમા દેં કે મુઝે ઈલ્મ ઔર દીનકી સમઝ અતા ફરમા દે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને ક્યા કહા ? મૈંને અપની દરખ્વાસ્ત દોબારા પેશ કી, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને ઐસી ફરમાઈશ કી હૈ કે વૈસી તુમ્હારે સાથીયોંમેં સે કિસીને નહીં કી. જાઓ, અબ તુમ હી અપને ઈન સાથીયોંકે ભી અમીર હો ઔર તુમ્હારી કૌમમેં સે જો ભી તુમ્હારે પાસ આએ, તુમ ઉસકે ભી અમીર હો. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી હૈ.[૧]

દૂસરી મુખ્તસર રિવાયત મેં યેહ હૈ કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક કુર્આન રખ્ખા હુવા થા. વોહ મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે માંગા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અતા ફરમા દિયા.

ઇલ્મ કા પઢના પઢાના ઔર ઇલ્મ કો આપસ મેં દોહરાના ઔર કિન ચીઝોં કા પૂછના મુનાસિબ હૈ ઔર કિન કા મુનાસિબ નહીં ?

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે ઔર કભી હમારી તા'દાદ સાઠ તક ભી હો જાતી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમ લોગોંમેં હદીસ બયાન ફરમાતે. ફિર અપની કિસી ઝરૂરતસે અંદર તશરીફ લે જાતે. હમ લોગ બૈઠકર ઉસે આપસમેં ઈતના

૧ હૈસમી, ૯-૩૭૧

દોહરાતે કે જબ હમ વહાંસે ઉઠતે તો વોહ હદીસ હમારે દિલમેં પુખ્તા (યાદ) હો ચુકી હોતી.[1]

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ફજરકી નમાઝ પઢ લેતે તો હમ સબ આપકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતે. હમમેં સે કોઇ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કુર્આનકે બારેમેં પૂછતા, કોઇ ફરાઇઝકે બારેમેં પૂછતા ઔર કોઇ ખ્વાબકી તા'બીર પૂછતા.[2]

હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદિ.) કે પાસ જબ ઉનકે સાથી આયા કરતે તો ઉનસે ફરમાયા કરતે કે મિલકર પઢા કરો, બશારતેં સુનાયા કરો ઔર (ઇલ્મકો) બઢાઓ, અલ્લાહ તુમ્હારી ખૈરકો બઢાએ ઔર તુમસે મુહબ્બત કરે ઔર જો તુમસે મુહબ્બત કરતા હૈ, ઉસસે ભી મુહબ્બત કરે ઔર મસાઇલકો હમારે સામને દોહરાતે રહા કરો, ક્યૂંકે મસાઇલકે આખિરી હિસ્સેકા સવાબ પેહલે હિસ્સેકી તરહ હૈ ઔર અપની બાતચીતમેં ઇસ્તિગફાર શામિલ કર લિયા કરો.[3]

હઝરત અબૂ નજરા (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે આપ હમેં હદીસેં લિખકર દે દેં. ફરમાયા, હરગિઝ લિખકર નહીં દેંગે. હમ હરગિઝ હદીસકો કુર્આન નહીં બનાએંગે, બલકે તુમ હમસે હદીસેં ઐસે લો, જૈસે હમને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે (બગૈર લિખે હુએ ઝબાની) લી થીં ઔર હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) યેહ ભી ફરમાયા કરતે થે કે હદીસેં આપસમેં દોહરાયા કરો, ક્યૂંકે ઇસ તરહ પુખ્તા યાદ હો જાતી હૈં.[4]

હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હદીસોંકા આપસમેં મુઝાકરા કરતે રહા કરો, ઇસસે હદીસેં અચ્છી તરહ યાદ હો જાતી હૈં.[5]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હદીસોંકા આપસમેં મુઝાકરા કરતે રહા કરો, ક્યૂંકે અગર તુમ ઐસા નહીં કરોગે તો તુમ તમામ હદીસેં ભૂલ જાઓગે.[6]

ઇબ્ને અબ્દુલ બર્ર કી રિવાયતકે શુરૂમેં યેહ ભી હૈ કે આપસમેં એક દૂસરેસે મિલતે રહા કરો.

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હદીસોંકા આપસમેં મુઝાકરા કરતે રહો, ક્યૂંકે મુઝાકરા કરનેસે હદીસેં ઝિંદા રેહતી હૈં, યા'ની યાદ રેહતી હૈં.[7]

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૬૧
૨ હૈસમી, ૧-૧૫૯
૩ હૈસમી, ૧-૧૬૧
૪ હૈસમી, ૧-૧૬૧
૫ હાકિમ, ૧-૯૨, જામેએ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૧૧
૬ હાકિમ, ૧-૯૫, જામેએ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૦૧
૭ હાકિમ, ૧-૯૫

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇલ્મકા પઢના પઢાના નફ્લ નમાઝકા સવાબ દિલાતા હૈ ઔર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, રાતકે કુછ હિસ્સેમેં ઇલ્મકા આપસમેં મુઝાકરા કરના મુઝે રાતભર ઇબાદત કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૧]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) સે ફરમાયા, અય અબૂ હસન! કઇ મરતબા આપ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મજિલસમેં મૌજૂદ હોતે થે ઔર હમ ગાઇબ હોતે થે ઔર કભી હમ મૌજૂદ હોતે થે ઔર આપ ગૈર હાઝિર. તીન બાતેં મૈં આપસે પૂછના ચાહતા હું, ક્યા આપકો મા'લૂમ હૈ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ તીન બાતેં ક્યા હૈં?

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, એક આદમીકો એક આદમીસે મુહબ્બત હોતી હૈ, હાલાંકે ઉસને ઉસમેં કોઇ ખૈર કી બાત નહીં દેખી હોતી ઔર એક આદમીકો એક આદમીસે દૂરી હોતી હૈ, હાલાંકે ઉસને ઉસમેં કોઇ બુરી બાત નહીં દેખી હોતી, ઇસકી ક્યા વજહ હૈ?

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં, ઇસકા જવાબ મુઝે મા'લૂમ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ કે ઇન્સાનોંકી રૂહેં અઝલમેં એક જગહ ઇકટ્ઠી રખી હુઇ હૈં. વહાં વોહ એક દૂસરેકે કરીબ આકર આપસમેં મિલતી હૈં. જિનમેં વહાં આપસમેં તઆરૂફ હો ગયા, ઉનમેં યહાં દુનિયામેં ઉલફત (મુહબ્બત) હો જાતી હૈ ઔર જિનમેં વહાં અજનબિયત રહી, વોહ યહાં દુનિયામેં એક દૂસરેસે અલગ રેહતે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ એક બાતકા જવાબ મિલ ગયા. દૂસરી બાત યેહ હૈ કે આદમી હદીસ બયાન કરતા હૈ, કભી ઉસે ભૂલ જાતા હૈ કભી યાદ આ જાતી હૈ, ઇસકી ક્યા વજહ હૈ?

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ઇર્શાદ ફરમાતે હુએ સુના કે જૈસે ચાંદકા બાદલ હોતા હૈ, ઐસે દિલકે લિયે ભી બાદલ હૈ. ચાંદ ખૂબ ચમક રહા હોતા હૈ, બાદલ ઉસકે સામને આ જાતા હૈ, તો અંધેરા હો જાતા હૈ ઔર જબ બાદલ હટ જાતા હૈ તો ચાંદ ફિર ચમકને લગતા હૈ. ઐસે હી આદમી એક હદીસ બયાન કરતા હૈ વોહ બાદલ ઉસ પર છા જાતા હૈ, તો વોહ હદીસ ભૂલ જાતા હૈ ઔર જબ ઉસસે વોહ બાદલ હટ જાતા હૈ તો ઉસે વોહ હદીસ યાદ આ જાતી હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, દો બાતોંકા જવાબ મિલ ગયા. તીસરી બાત યેહ હૈ કે આદમી ખ્વાબ દેખતા હૈ તો કોઇ ખ્વાબ સચ્ચા હોતા હૈ કોઇ ઝૂઠા. ઇસકી ક્યા

---

૧ ઇલ્મ, ૧-૨૨

વજહ હૈ ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જી હાં, ઈસકા જવાબ ભી મુઝે મા'લૂમ હૈ. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો બંદા યા બંદી ગેહરી નીંદ સો જાતા હૈ તો ઉસકી રૂહકો અર્શ તક ચળ્હાયા જાતા હૈ. જો રૂહ અર્શ પર પહોંચ કર જાગતી હૈ, ઉસકા ખ્વાબ તો સચ્ચા હોતા હૈ ઔર જો ઈસસે પેહલે જાગ જાતી હૈ, ઉસકા ખ્વાબ ઝૂઠા હોતા હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં ઈન તીન બાતોંકી તલાશમેં એક અર્સેસે લગા હુવા થા. અલ્લાહકા શુક્ર હૈ કે મૈંને મરનેસે પેહલે ઉનકો પા લિયા.[૧]

હઝરત ઈબ્રાહીમ તૈમી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દિન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) તન્હાઈમેં બૈઠે હુએ થે ઔર અપને દિલમેં કુછ સોચ રહે થે. ફિર આદમીકો ભેજકર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો બુલાયા. જબ વોહ આ ગએ તો ઉનસે ફરમાયા, ઈસ ઉમ્મતમેં કૈસે ઈખ્તિલાફ હો સકતા હૈ, જબકે ઉનકી કિતાબ એક હૈ ઔર ઉનકા નબી એક હૈ ઔર ઉનકા કિબ્લા એક હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હમ પર કુર્આન નાઝિલ હુવા. હમને ઉસે પળ્હા ઔર હમેં મા'લૂમ હૈ કે કુર્આનકી યેહ આયત કિસકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ હૈ, લેકિન હમારે બા'દકે લોગ કુર્આન તો પળ્હેંગે, લેકિન ઉન્હેં યેહ નહીં મા'લૂમ હોગા કે યેહ આયત કિસકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ હૈ. ઈસ તરહ હર જમાઅતકી ઈસ બારેમેં અલગ અલગ રાય હોગી. જબ હર જમાઅતકી અલગ અલગ રાય હોગી, તો ઉનમેં ઈખ્તિલાફ હો જાએગા ઔર જબ ઈનમેં આપસમેં ઈખ્તિલાફ હો જાએગા, તો ફિર આપસમેં લડ પડેંગે. યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉન પર બરસે ઔર ઉન્હેં ખૂબ ડાંટા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) વાપસ ચલે ગએ, લેકિન હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને જો બાત કહી થી, વોહ બા'દમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી સમઝમેં આ ગઈ, તો ઉન્હેં બુલાયા ઔર ઉનસે ફરમાયા, યેહ અપની બાત ઝરા દોબારા કેહના.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કે એક મરતબા હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, આજ રાત મૈંને એક આયત પળ્હી, જિસકી વજહસે મુઝે સારી રાત નીંદ નહીં આઈ. વોહ આયત યેહ હૈ..

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُوْنَ لَهٗ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ

અયવદ્દુ અહદુકુમ્ અન્ તકૂન લહૂ જન્નતુમ્ મિન્ નખીલિંવ્ વઅઅ્નાબ

'ભલા તુમમેં સે કિસીકો યેહ બાત પસંદ હૈ કે ઉસકા એક બાગ હો ખજૂરોંકા ઔર અંગૂરોંકા, ઉસકે (દરખ્તોંકે) નીચે નેહરેં ચલતી હોં. ઉસ આદમીકે યહાં, ઉસ

૧ હૈસમી, ૧-૧૬૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૮

બાગમેં ઔર ભી હર કિસ્મકે (મુનાસિબ) મેવે હોં ઔર ઉસ આદમીકા બુઢાપા આ ગયા હો ઔર ઉસકે અહલો અયાલ (બાલ બચ્ચે) ભી હોં, જિનમેં (કમાનેકી) કુવ્વત નહીં, સો ઉસ બાગ પર એક બગોલા આવે, જિસમેં આગ (કા માદ્દા) હો. ફિર વોહ બાગ જલ જાવે.' મૈં સારી રાત યેહ સોચતા રહા કે અલ્લાહ તઆલા ઈસ આયતમેં ક્યા કેહના ચાહતે હૈં ? ઈસસે મુરાદ ક્યા હૈ ? એક આદમીને કહા, અલ્લાહ ઝિયાદા જાનતે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ તો મૈં ભી જાનતા હું, કે અલ્લાહ ઝિયાદા જાનતે હૈં, લેકિન મૈં ઈસ લિયે પૂછ રહા હું, કે અગર આપ લોગોંમેં સે કિસીકો કુછ મા'લૂમ હૈ યા ઉસને ઈસકે બારેમેં કુછ સુન રખ્ખા હૈ તો બતા દે. ઔર લોગ તો ખામોશ રહે, લેકિન મૈંને ધીમી આવાઝસે કુછ કહા. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, કહો, અય મેરે ભતીજે ! કહો. અપને આપકો ઈતને કમ દર્જેકા ન સમઝો. મૈંને કહા, ઈસ મિસાલસે મુરાદ અમલ હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા, અમલ મુરાદ લેનેકી ક્યા દલીલ હૈ ? મૈંને કહા, (દલીલ તો કોઈ નહીં હૈ, લેકિન) મેરે દિલમેં યેહ બાત આઈ હૈ, જો મૈંને કેહ દી. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) મુઝે છોડકર ખૂદ તફસીર કરને લગે ઔર ફરમાયા, અય મેરે ભતીજે ! તુમને ઠીક કહા. વાકઈ ઈસસે અમલ હી મુરાદ હૈ. ઈબ્ને આદમ જબ બુઢા હો જાતા હૈ ઔર ઉસકે અહલો અયાલ ઝિયાદા હો જાતે હૈં, તો ઉસે અપને બાગકી બહોત ઝિયાદા ઝરૂરત હોતી હૈ. ઐસે હી કિયામતકે દિન ઉસે અમલકી સબસે ઝિયાદા ઝરૂરત હોગી. અય મેરે ભતીજે! તુમને બિલકુલ ઠીક કહા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) મુઝે ગઝવએ બદર મેં શરીક હોને વાલે બડે બુઢોંકે સાથ અપની મજિલસમેં શરીક ફરમાયા કરતે થે. એક મરતબા ઉનસે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ને કહા, આપ ઈસ નવજવાનકો હમારે સાથ શરીક કરતે હૈં, હાલાંકે ઈસ જિતને તો હમારે બેટે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ ઉન લોગોંમેં સે હૈં, જિનકો તુમ જાનતે હો. એક દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં ભી બુલાયા ઔર મુઝે ભી બુલાયા. મૈં સમઝ ગયા કે મુઝે સિર્ફ ઈસ લિયે બુલાયા ગયા હૈ, તાકે વોહ લોગ મેરી (ઈલ્મી) હૈસિયત દેખ લેં ઔર ફરમાયા, આપ લોગ અલ્લાહ તઆલાકે ઈસ ફરમાનકે બારેમેં ક્યા કેહતે હૈં ? ઔર ફિર, 'ઈઝા જાઅ નસ્રુલ્લાહ' સે લેકર આખિર તક સારી સૂરત પઢી.

'(અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ !) જબ ખુદાકી મદદ ઔર (મક્કાકી) ફત્હ (મઅ અપને આસારકે) આ પહોંચે તો (યા'ની વાકેઅ હો જાએ) ઔર (આસાર, જો ઈસ પર મુતફર્રેઅ હૈં, યેહ હૈં કે) આપ લોગોંકો અલ્લાહકે દીન (યા'ની

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૪, હાકિમ, ૩-૫૪૨

ઈસ્લામમેં) જૌક દર જૌક દાખિલ હોતા હુવા દેખ લેં તો અપને રબકી તસ્બીહ વ તહમીદ કિજિયે ઔર ઉસસે ઈસ્તિગફારકી દરખ્વાસ્ત કિજિયે. વોહ બડા તૌબા કુબૂલ કરને વાલા હૈ.'

ઉનમેં સે કિસીને કહા, અલ્લાહને હમેં ઈસ બાતકા હુક્મ દિયા હૈ કે જબ અલ્લાહકી મદદ આ જાએ ઔર હમેં ફતહ નસીબ હો જાએ તો હમ ઉસકી તા'રીફ કરેં ઔર ઉસસે મગફિરત તલબ કરેં ઔર કિસીને કહા, હમેં મા'લૂમ નહીં. બા'ઝોંને કુછ નહીં કહા, બલકે ખામોશ રહે. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, અય ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ! ક્યા તુમ ભી ઐસે હી કેહતે હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા, નહીં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ફિર તુમ ક્યા કેહતે હો?

મૈંને કહા, ઈસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુનિયાસે તશરીફ લે જાનેકી તરફ ઈશારા હૈ. અલ્લાહ તઆલાને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા હૈ કે જબ અલ્લાહકી મદદ આ જાએ ઔર ફત્હે મક્કા હો જાએ ઔર તુમ લોગોંકો દેખ લો, તો યેહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુનિયાસે જાનેકે કરીબ આનેકી નિશાની હૈ. લિહાઝા અપને રબકી તસ્બીહો તહમીદ કિજિયે ઔર ઉસસે મગફિરત તલબ કિજિયે, વોહ બડા તૌબા કુબૂલ કરને વાલા હૈ.

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે ભી ઈસ સૂરતકે બારેમેં ઈતના હી મા'લૂમ હૈ, જિતના તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે અલ્લાહ તઆલા કે ઈસ ફરમાન કે બારે મેં પૂછા..

يَآاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَسْئَلُوْا عَنْ اَشْيَآءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનૂ લા તસ્અલૂ અન્ અશ્યાઅ ઈન્ તુબ્દ લકુમ્ તસુઅ્કુમ

'અય ઈમાનવાલો ! ઐસી (ફુઝૂલ) બાતેં મત પૂછો કે અગર તુમસે ઝાહિર કર દી જાએં તો તુમ્હારી નાગવારીકા સબબ બને.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, કુછ મુહાજિરીનકો અપને નસબમેં કુછ શુબહ થા. એક દિન વોહ લોગ આપસમેં કેહને લગે, અલ્લાહકી કસમ ! હમારા દિલ ચાહતા હૈ કે હમારે નસબકે બારેમેં અલ્લાહ કુછ કુર્આન નાઝિલ ફરમા દે તો ક્યા હી અચ્છા હો. ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત નાઝિલ કી, જો તુમને અભી પઢી થી. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, તુમ્હારે યેહ સાથી યા'ની હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) અગર અમીર બન ગએ તો યેહ ઝાહિદ તો હોંગે, લેકિન મુઝે ખુદબીની (ઘમંડ) કા ડર હૈ કે કહીં ઉસમેં મુબ્તલા ન હો જાએં.

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૭૬, હુલીયા, ૧-૩૧૭, હાકિમ, ૩-૫૩૦

મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હમારે સાથીકે (ફઝાઇલ ઔર દરજાત) કો તો આપ જાનતે હૈં. અલ્લાહકી કસમ ! આપ ક્યા ફરમા રહે હૈં ? (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુનિયાસે તશરીફ લે જાને કે બા'દ) ઉનમેં કોઇ તબદીલી નહીં આઇ ઔર જિતને દિન વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રહે, કભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નારાઝ નહીં કિયા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કે હોતે હુએ હઝરત અલી (રદિ.) ને અબૂ જહલ કી બેટીકો શાદીકા પૈગામ દેના ચાહા થા. જિસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ગિરાની હુઇ થી. મૈંને કહા, અલ્લાહ તઆલાને હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામકી નાફરમાનીકે કિસ્સેમેં ફરમાયા હૈ..

وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا વલમ્ નજિદ્ લહૂ અઝ્મા

'હમને (ઇસ હુક્મકે એહતિમામમેં) ઉનમેં પુખ્તગી (ઔર સાબિતકદમી) ન પાઇ' ઐસે હી હમારે સાથીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નારાઝ કરનેમેં પુખ્તગી ન દિખાઇ (બલકે જૂંહી પતા ચલા કે યેહ કામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પસંદ નહીં હૈ, ઉન્હોંને ફૌરન ઇસ ઇરાદેકો છોડ દિયા.) ઔર યેહ તો દિલકે વોહ ખયાલાત હૈં, જિનકે આનેકો કોઇ રોક નહીં સકતા ઔર અલ્લાહકે દીનકી સમઝ રખને વાલે ફકીહ ઔર અલ્લાહકે અહકામકો જાનનેવાલે આલિમસે ભી કભી લગ્ઝિશ હો જાતી હૈ, લેકિન જબ ઉસે ઇસ પર મુતનબ્બેહ કિયા જાએ, તો ફૌરન ઉસે છોડકર અલ્લાહકી તરફ રૂજૂઅ કર લેતા હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ! જો યેહ ચાહતા હૈ કે તુમ્હારે ઉલૂમકે સમંદરોંમેં ઘુસકર તુમ્હારે સાથ ગોતા લગાએ ઔર ગેહરાઇ તક જા પહોંચે, વોહ ઐસા કામ કરના ચાહતા હૈ, જો ઉસકે બસમેં નહીં. (યા'ની તુમને અપને દલાઇલસે મુઝે લાજવાબ કર દિયા હૈ.)[1]

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં સામનેસે મક્સૂરા વાલે હઝરત ખબ્બાબ (રહ.) ઝાહિર હુએ ઔર કેહને લગે, અય અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ! ક્યા આપને વોહ હદીસ સુની હૈ, જો હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) બયાન કર રહે હૈં ? વોહ કેહ રહે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો ઘરસે હી જનાઝેકે સાથ ચલે ઔર ઉસકી નમાઝે જનાઝા પઢે ઔર ફિર દફન તક ઉસકે પીછે રહે, ઉસકો દો કિરાત અજ્ર મિલેગા. એક કિરાત ઉહદ પહાડકે બરાબર હોતા હૈ ઔર જો નમાઝે જનાઝા પઢકર વાપસ આ જાએ, ઉસકો ઉહદ પહાડકે બરાબર અજ્ર મિલેગા, યા'ની એક કિરાત અજ્ર મિલેગા.

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૨૯

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ખબ્બાબ કો હઝરત આઈશા (રદિ.) કે પાસ ભેજ દિયા કે ઉનસે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી ઈસ હદીસકે બારેમેં પૂછો ઔર વોહ જો જવાબ દેં, વોહ આકર બતાઓ. ફિર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) એક મુઠ્ઠી મસ્જિદકી કંકરીયાં લેકર હાથમેં ઉલટ પુલટ કરતે રહે, યહાં તક કે વોહ કાસિદ યા'ની હઝરત ખબ્બાબ વાપસ આ ગએ ઔર આકર બતાયા કે હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમા રહી હૈં કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ઠીક કહા હૈ. તો હાથ મેં જો કંકરીયાં થીં, ઉન્હેં હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ઝમીન પર ફેંકકર કહા, ફિર તો હમને અજ્રો સવાબકે બહોતસે કિરાત ખો દિયે.[૧]

હાકિમ કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા કે હમેં ન તો ઝમીનદારીકી મશ્ગૂલી થી ઔર ન બાઝારકે કારોબાર ઔર તિજારતકી, જિસકી વજહસે હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો છોડકર જાના પડતા હો. મેરી ચાહત તો બસ ઈતની થી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે યા તો કોઈ કલિમા ઔર બાત સિખા દેં યા ખાનેકા કોઈ લુક્મા ખિલા દેં. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! વાકઈ તુમ હમ સબસે ઝિયાદા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ચિમટે રેહતે થે. ઈસી વજહસે તુમ હમ સબસે ઝિયાદા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી અહાદીસકો જાનનેવાલે હો.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાસે બેહતર કોઈ કૌમ નહીં દેખી કે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાત તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સિર્ફ તેરહ મસ્અલે હી પૂછે. જિનકા કુર્આનમેં ઈન અલ્ફાઝકે સાથ ઝિક્ર હૈ..

يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ O وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ O وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْيَتَامٰى O وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْمَحِيْضِ O وَيَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ

યસ્અલૂનક અનિશ્શ્ શહરિલ્ હરામ. વ યસ્અલૂનક અનિલ્ ખમ્રિ વલ્ મયૂસિર. વ યસ્અલૂનક અનિલ્ યતામા. વ યસ્અલૂનક અનિલ્ મહીદ. વ યસ્અલૂનક અનિલ્ અન્ફાલ.

'સહાબા (રદિ.) આપસે કાબિલે એહતિરામ મહીને, શરાબ ઔર જૂવે, યતીમોં, હૈઝ ઔર માલે ગનીમતકે બારેમેં પૂછતે હૈં.'

وَيَسْئَلُوْنَكَ مَاذَا يُنْفِقُوْنَ **વ યસ્અલૂનક મા ઝા યુન્ફિકૂન**

---

૧ તરગીબ, ૫-૩૦૨, હાકિમ, ૩-૫૧૦
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૩૩૨

'સહાબા આપસે પૂછતે હૈં કે વોહ ક્યા ખર્ચ કરેં' ઔર વોહ સિર્ફ અપને ફાઈદેકી બાત હી પૂછા કરતે થે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને યેહ ભી ફરમાયા, બૈતુલ્લાહકા સબસે પેહલે ફરિશ્તોંને તવાફ કિયા થા ઔર હજરે અસ્વદ ઔર રૂકને યમાનીકે દરમ્યાન કઈ નબીયોંકી કબરેં હૈં. જબ કિસી નબીકો ઉસકી કૌમ બહોત ઝિયાદા તકલીફ દેને લગતી, તો વોહ ઉન્હેં છોડકર બૈતુલ્લાહકે પાસ આ જાતા, તો ફિર વફાત તક યહાં હી અલ્લાહકી ઈબાદત કરતા રેહતા.[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે અન્સારકી ઔરતેં બહોત અચ્છી હૈં. દીની મસ્અલા પૂછને ઔર દીનકી સમઝ હાસિલ કરનેમેં હયા નહીં કરતી હૈં.[2]

હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝૌજએ મુહતરમા હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) કી પડોસન થી. મૈંને (ઉનકે ઘરમેં જાકર) અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરા યેહ બતાએં કે જબ કોઈ ઔરત ખ્વાબમેં યેહ દેખે કે ઉસકે ખાવિંદને ઉસસે સોહબત કી હૈ તો ક્યા ઉસે ગુસલ કરના પડેગા ? યેહ સુનકર હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ને કહા, અય ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ! તુમ્હારે હાથ ખાક આલૂદ હોં, તુમને તો અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ઔરતોંકો રૂસ્વા (ઝલીલ) કર દિયા. મૈંને કહા, અલ્લાહ તઆલા હક બાત બયાન કરનેસે હયા નહીં કરતે. હમેં જબ કિસી મસ્અલેમેં મુશ્કિલ પેશ આએ તો ઉસે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછ લેના ઈસસે બેહતર હૈ કે હમ ઐસે હી અંધેરેમેં રહેં.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) તુમ્હારે હાથ ખાક આલૂદ હોં, અગર ઉસે (કપડોં પર યા જિસ્મ પર) પાની નઝર આએ તો ઉસે ગુસલ કરના પડેગા. હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ને કહા, ક્યા ઔરતકા ભી પાની હોતા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, તો ફિર બચ્ચા માં કે કૈસે મુશાબેહ હો જાતા હૈ ? યેહ ઔરતેં મિજાઝ ઔર તબીયતમેં મર્દોં જૈસી હૈં.[3]

હઝરત સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કોઈ બાત ઈર્શાદ ફરમા દેતે તો બા'ઝ લોગ એક દૂસરેસે ઉસકે બારેમેં બહોત ઝિયાદા સવાલ કરતે ઔર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછને લગ જાતે. જબ પૂછના શુરૂ કરતે તો ઉસ વક્ત તો વોહ ચીઝ હલાલ હોતી, લેકિન વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉસકે બારેમેં ઈતને સવાલ કરતે કે આખિર વોહ ચીઝ અલ્લાહકી તરફસે હરામ કર દી જાતી.[4]

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૫૮
૨ ઈલ્મ, ૧-૮૮
૩ હૈસમી, ૧-૧૬૫
૪ હૈસમી, ૧-૧૫૮

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે લિઆનકી આયતેં ઝિયાદા સવાલાત કરનેકી વજહસે નાઝિલ હુઈ.[૧]

એક દિન લોગોં ને હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) સે બહોત ઝિયાદા સવાલાત કિયે તો ઉન્હોંને હઝરત હારિસ બિન કૈસ (રહ.) સે ફરમાયા, અય હાર બિન કૈસ ! (શફ્કતન હારિસ કો હાર કેહકર પુકારા) તુમ્હારા ક્યા ખયાલ હૈ ? યેહ લોગ ઈતના ઝિયાદા પૂછ કર ક્યા કરના ચાહતે હૈં ? હઝરત હારિસ (રદિ.) ને કહા, યેહ લોગ તો બસ સીખ કર છોડ દેંગે. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે અલાવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, તુમને ઠીક કહા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! જો ચીઝ અભી હુઈ નહીં, ઉસકે બારેમેં મત પૂછો, ક્યૂંકે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ આદમી પર લઅનત ભેજતે થે, જો ઉસ ચીઝકે બારેમેં પૂછે, જો અભી હુઈ નહીં.[૩]

હઝરત તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, કિસીકે લિયે યેહ બાત હલાલ નહીં હૈ કે વોહ ઉસ ચીઝકે બારે મેં પૂછે, જો અભી હુઈ નહીં, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ઉનકે તમામ ઉમૂરકે બારેમેં ફૈસલા ફરમા રખ્ખા હૈ, જો આઈન્દહ હોને વાલે હૈં.

હઝરત ખારિજા બિન ઝૈદ બિન સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) સે જબ કોઈ ચીઝ પૂછી જાતી થી તો ઉસ વક્ત તક ઉસકે બારેમેં અપની સમઝસે કોઈ જવાબ ન દેતે થે, જબ તક યેહ ન પૂછ લેતે કે યેહ બાત હો ચુકી હૈ યા નહીં ? અગર વોહ હુઈ ન હોતી તો ઉસકા જવાબ ન દેતે ઔર અગર હો ચુકી હોતી તો ફિર ઉસકે બારેમેં ગુફ્તગૂ ફરમાતે ઔર જબ ઉનસે કોઈ મસ્અલા પૂછા જાતા તો પૂછતે, ક્યા યેહ પેશ આ ચુકા હૈ? કોઈ આદમી ઉનસે કેહતા, અય અબૂ સઈદ ! અભી પેશ તો નહીં આયા, લેકિન હમ પેહલેસે ઈસકા જવાબ તૈયાર કર રહે હૈં. યેહ ફરમાતે, ઈસે છોડ દો ઔર અગર પેશ આ ચુકા હોતા તો ઉસકા જવાબ બતા દેતે.

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) સે એક મસ્અલા પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા યેહ પેશ આ ચુકા હૈ ? મૈંને કહા, નહીં. તો ફરમાયા, જબ તક યેહ પેશ ન આ જાએ, ઉસ વક્ત તક મુઝે આરામસે રેહને દો. ફિર આગે ઈબ્ને સઅદકી રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે જબ તક પેશ ન આ જાએ, ઉસ વક્ત તક હમેં આરામસે રેહને દો. જબ યેહ પેશ આ જાએગા, તો હમ તુમ્હારે લિયે કોશિશ કરકે અપની રાય બતા દેંગે.

---

૧ બઝ્ઝાર, હૈસમી
૨ તબરાની, હૈસમી
૩ ઈલ્મ, ૨-૧૪૩

હઝરત આમિર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અમ્માર (રદિ.) સે એક મસ્અલા પૂછા ગયા. તો પૂછા, ક્યા યેહ મસ્અલા પેશ આ ચુકા હૈ ? લોગોંને કહા, નહીં. તો ફરમાયા, જબ તક યેહ પેશ ન આ જાએ, ઉસ વક્ત તક હમેં છોડે રખ્ખો. જબ યેહ પેશ આ જાએગા, તબ ઝોર લગાકર ઉસકા સહીહ જવાબ નિકાલકર તુમ્હેં બતાએંગે.[1]

કુર્આન સીખના ઔર સિખાના ઔર પઢકર લોગોં કો સુનાના

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને ફલાં કબીલેકા હિસ્સા ખરીદા તો મુઝે ઉસમેં ઈતના ઔર ઈતના નફા હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઈસસે ઝિયાદા નફાકી સૂરત ન બતાઉં ? ઉસને કહા, ક્યા ઈસસે ઝિયાદા નફા હો સકતા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. આદમી દસ આયતેં સીખ લે (તો ઉસે ઈસસે ઝિયાદા નફા મિલ જાએગા). ચુનાંચે વોહ આદમી ગયા ઔર ઉસને દસ આયતેં સીખીં ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસકી ઈત્તિલાઅ દી.[2]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી સૂરત ન સિખાઉં કે ઉસ જૈસી સૂરત તૌરાત, ઈન્જીલ, ઝબૂર ઔર કુર્આન (કિસી આસમાની કિતાબ) મેં નહીં નાઝિલ હુઈ. મૈંને કહા, ઝરૂર સિખાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉમ્મીદ હૈ ઈસ દરવાઝેસે નિકલનેસે પેહલે હી તુમ ઈસ સૂરતકો સીખ લોગે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હો ગએ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મૈં ભી ખડા હો ગયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝસે બાતેં કરને લગે. મેરા હાથ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથમેં થા ઔર મૈં ઈસ ખયાલસે પીછે હટને લગા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કહીં મુઝે બતાનેસે પેહલે બાહર ન ચલે જાએં.

જબ મૈં દરવાઝેકે કરીબ પહોંચ ગયા તો મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ સૂરત, જિસકા આપને મુઝસે વા'દા કિયા થા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ નમાઝકે લિયે ખડે હોતે હો તો

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૫૬
૨ હૈસમી, ૭-૧૬૫

ક્યા પળ્હતે હો ? મૈંને કહા, સૂરએ ફાતિહા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બસ યેહી હૈ. યેહી વોહ સાત આયતેં હૈં, જિનકો નમાઝમેં બાર બાર પળ્હા જાતા હૈ, જિનકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

વલકદ્ આતય્નાક સબ્અમ્ મિનલ્ મષાની વલ્ કુર્આનિલ્ અઝીમ

'ઔર હમને આપકો સાત આયતેં દીં જો (નમાઝમેં) મુકર્રર પળ્હી જાતી હૈં ઔર કુર્આન અઝીમ દિયા.' યેહી વોહ ચીઝ હૈ, જો મુઝે ખાસ તૌર સે દી ગઇ હૈ.[1]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હઝરત અબૂ તલહા (રદિ.) સામનેસે આએ તો દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હુએ અસ્હાબે સુફ્ફાકો કુર્આન પળ્હા રહે હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભૂકકી વજહસે પેટ મુબારક પર પત્થરકા ટુકડા બાંધા હુવા હૈ, તાકે કમર સીધી હો જાએ.[2]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) અપને ઘરમેં બૈઠે હુએ થે. આહિસ્તા આહિસ્તા બહોત સારે લોગ ઉનકે પાસ જમા હો ગએ, તો વોહ ઉનકે સામને કુર્આન પળ્હને લગે. ઇતનેમેં એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં આપકો હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કી અજીબ બાત ન બતાઉં ? વોહ ઘરમેં બૈઠે હુએ થે. ફિર ઉનકે પાસ લોગ જમા હો ગએ , તો વોહ ઉનકે સામને કુર્આન પળ્હને લગે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ યેહ કર સકતે હો કે તુમ મુઝે ઐસી જગહ બિઠા દો, જહાં ઉનમેં સે મુઝે કોઇ ન દેખ સકે ? ઉસને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસ આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઐસી જગહ બિઠા દિયા, જહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઉનમેં સે કોઇ ન દેખ સકતા થા ઔર વહાંસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કી તિલાવતકો સુનને લગે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ હઝરત દાઉદ અલૈહિસ્સલામકે લેહઝે જૈસી આવાઝમેં કુર્આન પળ્હ રહે હૈં.[3]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત અશ્અરી (રદિ.) ને મુઝે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ ભેજા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા,

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૦
૨ હુલીયા, ૧-૩૪૨
૩ હૈસમી, ૯-૩૬૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૯૪

અશ્અરી ભાઇકો કિસ હાલ મેં છોડકર આએ હો ? મૈંને કહા, મૈંને ઉનકો ઈસ હાલમેં છોડા કે વોહ લોગોંકો કુર્આન સિખા રહે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝરા ગૌરસે સુનો, વોહ બહોત સમઝદાર આદમી હૈં, લેકિન યેહ બાત ઉન્હેં ન સુનાના.

ફિર ફરમાયા, તુમને દેહાતીયોંકો કિસ હાલ મેં છોડા ? મૈંને કહા, અશ્અરી કબીલા વાલે ? આપને ફરમાયા, નહીં, બલકે બસરા વાલે. મૈંને કહા, અગર યેહ બાત બસરા વાલે સુન લેં તો ઉન્હેં બહોત બુરી લગેગી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ બાત ઉન્હેં ન બતાના, લેકિન હૈં વોહ લોગ દેહાતી હી, અલબત્તા ઉનમેં સે જિસે અલ્લાહ જિહાદ ફી સબીલિલ્લાહ કી તૌફીક દે દે. (તો વોહ દેહાતી નહીં રહેગા.)[1]

હઝરત અબૂ રઝા ઉતારિદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) બસરા કી ઉસ મસ્જિદમેં હમારે પાસ બાર બાર તશરીફ લાતે ઔર એક એક હલકેમેં બૈઠતે ઔર ઉનકા યેહ મંઝર અબ ભી મેરી આંખોંકે સામને હૈ કે ઉન્હોંને દો સુફેદ ચાદરેં પેહની હુઇ હૈં ઔર મુઝે કુર્આન પળ્હા રહે હૈં ઔર મૈંને સૂરએ 'ઇકરઅ'

اِقْرَءْ بِاسْمِ رَبِّکَ الَّذِیْ خَلَقَ ઈક્રરઅ બિસ્મિ રબ્બિકલ્લઝી ખલક્

ઉનસે હી સીખી થી. ઔર યેહ સૂરત હઝરત મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર સબસે પેહલે નાઝિલ હુઇ થી.[2]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો મૈંને કસમ ખાઇ કે દો પઠ્ઠોંકે દરમ્યાન જો કુર્આન હૈ, જબ તક મૈં ઈસ સારેકો જમા નહીં કર લૂંગા, ઉસ વક્ત તક મૈં અપની પીઠસે ચાદર નહીં ઉતારૂંગા, યા'ની આરામ નહીં કરૂંગા. ચુનાંચે જબ તક મૈંને સારા કુર્આન જમા નહીં કર લિયા યા'ની યાદ નહીં કર લિયા, અપની પીઠસે ચાદર નહીં ઉતારી, બિલકુલ આરામ નહીં કિયા.[3]

હઝરત મૈમૂન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ચાર સાલમેં સૂરએ બકરહ સીખી.[4]

કબીલા અશજઅ કે એક સાહબ બયાન કરતે હૈં કે મદાયન શહેરમેં લોગોંને સુના કે હઝરત સલમાન (રદિ.) મસ્જિદ મેં હૈં, તો લોગ ઉનકે પાસ આને લગે, યહાં તક કે ઉનકે પાસ એક હઝાર કે કરીબ આદમી જમા હો ગએ. હઝરત સલમાન (રદિ.) ખડે હોકર કેહને લગે, બૈઠ જાઓ, બૈઠ જાઓ. જબ સબ બૈઠ ગએ તો ઉન્હોંને સૂરએ યૂસુફ પળ્હની શુરૂ કર દી. આહિસ્તા આહિસ્તા લોગ બિખરને લગે ઔર તકરીબન સૌ

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૫૬
૩ હુલીયા, ૧-૬૭
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૨૧

કે કરીબ રેહ ગએ, તો હઝરત સલમાન (રદિ.) કો ગુસ્સા આ ગયા ઔર ફરમાયા, તુમ લોગ ચિકની ચુપડી ખુશનુમા બાતેં સુનના ચાહતે હો. મૈંને તુમ્હેં અલ્લાહકી કિતાબ સુનાની શુરૂ કી, તો તુમ ચલે ગએ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) આદમીકો એક આયત પળ્હાતે ઔર ફરમાતે, જિતની ચીઝોં પર સૂરજકી રોશની પડતી હૈ યા રૂએ ઝમીન પર જિતની ચીઝેં હૈં, યેહ આયત ઉન સબસે બેહતર હૈ. ઈસ તરહ આપ પૂરા કુર્આન સિખાતે ઔર હર આયતકે બારેમેં યેહ ઈર્શાદ ફરમાતે. એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જબ સુબહ હોતી તો લોગ હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કે પાસ ઉનકે ઘર આને લગતે. યેહ ઉનસે ફરમાતે, સબ અપની જગહ બૈઠ જાએં.

ફિર ઉન લોગોંકે પાससે ગુઝરતે, જિન્હેં કુર્આન પળ્હા રહે હોતે ઔર ઉનસે ફરમાતે, અય ફલાં ! તુમ કૌનસી સૂરત તક પહોંચ ગએ હો? વોહ ઉસ સૂરતકી આયત બતાતા, તો યેહ ઉससે આગે વાલી આયત ઉસે પળ્હાતે, ફિર ફરમાતે, ઈસ આયતકો સીખ લો. યેહ તુમ્હારે લિયે ઉન ચીઝોંસે બેહતર હૈ, જો ઝમીન ઔર આસમાનકે દરમ્યાન હૈં ઔર કિસી કાગઝ પર સિર્ફ એક આયત લિખી હો, ઉસે દેખના ભી દુનિયા ઔર મા ફીહાસે બેહતર હૈ. ફિર દૂસરી આયત પળ્હાતે ઔર યેહી ઈર્શાદ ફરમાતે ઔર ઈન સબ લોગોંકો યેહી બાત કેહતે.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, ઈસ કુર્આનકો અપને ઉપર લાઝિમ સમઝો, ક્યૂંકે યેહ અલ્લાહકા દસ્તરખ્વાન હૈ. અલ્લાહકે ઈસ દસ્તરખ્વાનસે હર એક કો ઝરૂર લેના ચાહિયે ઔર ઈલ્મ સીખનેસે હી હાસિલ હોતા હૈ.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ કુર્આન અલ્લાહકા દસ્તરખ્વાન હૈ, જો આદમી ઈસે જિતના ઝિયાદા સીખ સકતા હૈ, ઉસે ઉતના સીખના ચાહિયે. ખૈર સે સબસે ઝિયાદા ખાલી ઘર વોહ હૈ, જિસમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં સે કુછ ન હો ઔર જિસ ઘરમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં સે કુછ નહીં, વોહ ઉસ ઉજાડ ઔર વીરાન ઘરકી તરહ હૈ, જિસમેં રેહને વાલા કોઈ ન હો ઔર જિસ ઘરમેં સૂરએ બકરહ પળ્હી જાતી હૈ, ઉસ ઘરસે શૈતાન નિકલ જાતા હૈ.[૪]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમી હઝરત ઉમર (રદિ.) કે દરવાઝે પર બહોત ઝિયાદા આયા કરતા થા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉससે ફરમાયા, જા, અલ્લાહકી કિતાબ સીખ. ચુનાંચે વોહ ચલા ગયા ઔર કઈ દિન તક હઝરત ઉમર (રદિ.) કો નઝર ન આયા. ફિર ઉससે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી મુલાકાત હુઈ તો હઝરત

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૦૩
૨ હૈસમી, ૭-૧૬૭
૩ હૈસમી, ૧-૧૨૯
૪ હુલીયા, ૧-૩૮

ઉમર (રદિ.) ને ન આને પર ઉસ પર કુછ ખફગી (નારાઝગી) કા ઇઝહાર કિયા, તો ઉસને કહા, મુઝે અલ્લાહકી કિતાબમેં વોહ કુછ મિલ ગયા હૈ, જિસકે બા'દ ઉમર (રદિ.) કે દરવાઝેકી ઝરૂરત નહીં રહી.[૧]

હર મુસલમાન કો કિતના કુર્આન સીખના ચાહિયે

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હર મુસલમાનકે લિયે કમસે કમ છે (૬) સૂરતેં સીખના ઝરૂરી હૈં. દો સૂરતેં ફજરકી નમાઝકે લિયે, દો સૂરતેં મગરિબકી નમાઝકે લિયે ઔર દો સૂરતેં ઇશાકી નમાઝકે લિયે.[૨]

હઝરત મિસ્વર બિન મખ્રમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના, સૂરએ બકરહ, સૂરએ નિસાઅ, સૂરએ માઇદહ, સૂરએ હજ ઔર સૂરએ નૂર ઝરૂર સીખો, ક્યૂંકે અલ્લાહને જો આ'માલ ફર્ઝ કિયે હૈં, વોહ સબ ઇન સૂરતોંમેં મઝકૂર હૈં.[૩]

હઝરત હારિસા બિન મુઝર્રિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમેં ખતમેં યેહ લિખા કે સૂરએ નિસાઅ, સૂરએ અહઝાબ ઔર સૂરએ નૂર સીખો.[૪]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, સૂરએ બરાઅત સીખો ઔર અપની ઔરતોંકો સૂરએ નૂર સિખાઓ ઔર ઉન્હેં ચાંદીકે ઝેવર પેહનાઓ.[૫]

જિસે કુર્આન પઢના દુશ્વાર હો, વોહ ક્યા કરે

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હઝરત અબૂ રૈહાના (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં યેહ શિકાયત કી કે કુર્આન મેરે હાથસે નિકલ જાતા હૈ, યાદ નહીં રેહતા ઔર ઉસે પઢના ભી દુશ્વાર હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઐસે કામકી ઝિમ્મેદારી મત ઉઠાઓ, જો તુમ્હારે બસમેં નહીં ઔર તુમ સજ્દે ઝિયાદા કરો યા'ની નફ્લ નમાઝ કસરતસે પઢા કરો.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૭
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૭
૩ હાકિમ, બૈહકી
૪ અબૂ ઉબૈદ
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૪

હઝરત ઉમૈરા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ રૈહાના (રદિ.) અસ્કલાન તશરીફ લાએ થે ઔર વોહ સજ્દે બહોત ઝિયાદા કિયા કરતે થે.[1]

કુર્આન કી મશ્ગૂલી કો તરજીહ દેના

હઝરત કરઝા બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ ઈરાકકે ઈરાદેસે (મદીના સે) નિકલે તો હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ભી હમારે સાથ હિરા મકામ તક ચલે (જો મદીનાસે તીન મીલકે ફાસલે પર હૈ) ફિર આપને વુઝૂ કરકે ફરમાયા, ક્યા આપ લોગ જાનતે હૈં કે મૈં આપ લોગોંકે સાથ ક્યૂં ચલા ? સાથીયોંને કહા, જી હાં. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા હૈં, ઈસ લિયે આપ હમારે સાથ ચલે હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, (યેહ વજહ તો ખૈર હૈ હી, લેકિન અસલમેં મૈં આપ લોગોંકો એક ખાસ બાત કેહના ચાહતા થા ઔર વોહ યેહ હૈ કે) તુમ લોગ ઐસે ઈલાકેમેં જા રહે હો કે વહાંકે લોગ શહદકી મખ્ખી જૈસી ધીમી આવાઝસે કુર્આન પઢતે હૈં. ઉનકે સામને અહાદીસ બયાન ન કરના, વરના વોહ (કુર્આનકો છોડકર) તુમ્હારે સાથ (અહાદીસમેં) મશ્ગૂલ હો જાએંગે, બલકે કુર્આનકો (અહાદીસસે) અલગ થલગ રખ્ખો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે રિવાયત કમ કરો ઔર અબ જાઓ, મૈં તુમ્હારે સાથ (અજરમેં) શરીક હું. જબ હઝરત કરઝા (રદિ.) (ઈરાક) પહોંચે તો લોગોંને કહા, આપ હમેં અહાદીસ સુનાએં. ફરમાયા, હઝરત ઈબ્ને ખત્તાબ (રદિ.) ને હમેં ઈસ કામસે રોકા હૈ.[2]

ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઉનકો અહાદીસ ન સુનાના, વરના તુમ ઉનકો ઉન્હીંમેં મશ્ગૂલ કર દોગે ઔર કુર્આન ઉમદા તરીકેસે પઢના.

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમસે ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો, મૈં આપ લોગોંકે સાથ ક્યૂં નિકલા ? હમને કહા, આપ હમેં રૂખ્સત કરના ચાહતે હૈં ઔર હમારા ઈકરામ કરના ચાહતે હૈં. ઉન્હોંને ફરમાયા, યેહ તો હૈ હી, લેકિન મૈં એક ઔર ઝરૂરતકી વજહસે નિકલા હું ઔર વોહ યેહ હૈ કે તુમ ઐસે ઈલાકેમેં જા રહે હો ઔર ફિર આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[3]

---

૧ ઈસાબા, ૨-૧૫૬
૨ હાકિમ, ૧-૧૦૨, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૨૦
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૬-૭

કુર્આન કી વોહ આયાત, જિનકી મુરાદ અલ્લાહ તઆલા કે સિવા કોઇ નહીં જાનતા, ઉનકે બારે મેં સવાલ કરને પર સખ્તી

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કે એક આઝાદ કરદા ગુલામ કેહતે હૈં કે સબીગ ઇરાકી મુલ્કે શામકે મુસલમાન લશ્કરોંમેં કુર્આનકી (ઉન) ચીઝોંકે બારેમેં પૂછને લગા (જિનકી મુરાદ અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કોઇ નહીં જાનતા) વોહ ચલતે ચલતે મિસર પહોંચ ગયા તો હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને ઉસે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ ભેજ દિયા. જબ ઉનકા કાસિદ ખત લેકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ખત પઢકર ફરમાયા, વોહ આદમી કહાં હૈ? કાસિદ ને કહા, કિયામગાહમેં હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ પર નિગાહ રખના, વોહ કહીં ચલા ન જાએ, વરના તુમ્હેં સખ્ત સઝા દુંગા.

કાસિદ ઉસે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ લે આયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસસે પૂછા, તુમ ક્યા પૂછતે હો? ઉસને અપને સવાલાત બતાએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મેરે પાસ પૈગામ ભેજા કે ખજૂરકી ટેહની લાઓ. (મૈંને જાકર ઉનકો ટેહની દી.) ઉન્હોંને સબીગકો ઉસ ટેહનીસે ઇતના મારા કે ઉસકી પીઠ ઝખ્મી હો ગઇ. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસે છોડ દિયા. જબ ઉસકી પીઠ ઠીક હો ગઇ, તો ઉસે ફિર ટેહનીસે ઇતના મારા કે ઉસકી પીઠ ઝખ્મી હો ગઇ ઔર ઉસે છોડ દિયા. જબ ઉસકી પીઠ ઠીક હો ગઇ ઔર ઉસે મારને કે લિયે તીસરી મરતબા બુલાયા તો સબીગ ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અગર આપ મુઝે કત્લ કરના ચાહતે હૈં, તો અચ્છી તરહ કત્લ કરેં ઔર અગર આપ મેરા ઇલાજ કરના ચાહતે હૈં, તો અબ મૈં ઠીક હો ગયા હું (કુર્આનકી મુતશાબેહ આયાતકે બારેમેં પૂછને ઔર ગુફ્તગૂ કરનેસે મૈંને તૌબા કર લી હૈ.)

ઇસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસે અપને ઇલાકેમેં જાનેકી ઇજાઝત દે દી ઔર (વહાંકે ગવર્નર) હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કો લિખા કે સબીગ કે સાથ કોઇ મુસલમાન ન બૈઠા કરે. ઇસસે સબીગ બહોત ઝિયાદા પરેશાન હુવા. ફિર હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો લિખા કે અબ સબીગકી હાલત ઠીક હો ગઇ હૈ. ઇસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં લિખા કે અબ લોગોંકો ઉસકે સાથ ઉઠને બૈઠનેકી ઇજાઝત દે દો.[1]

---

૧ દારમી, ઇબ્ને અસાકિર

હઝરત સુલયમાન બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં કે બનૂ તમીમ કે એક આદમીકો સબીગ બિન ઈસ્લ કહા જાતા થા. વોહ મદીના મુનવ્વરા આયા. ઉસકે પાસ ચંદ કિતાબેં થીં ઔર વોહ કુર્આનકી મુતશાબેહ આયતોંકે બારેમેં પૂછા કરતા થા (જિનકી મુરાદ અલ્લાહકે સિવા કોઈ નહીં જાનતા) હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ઈસકી ખબર મિલી તો ઉસકે લિયે ખજૂરકી ટેહનીયાં તૈયાર કરવાઈ ઔર આદમી ભેજકર ઉસે બુલાયા. જબ વોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા તો ઉસસે પૂછા, તૂ કૌન હૈ ? ઉસને કહા, મૈં અલ્લાહકા બંદા સબીગ હું. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં અલ્લાહકા બંદા ઉમર હું. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઈશારા કરકે ઉસે ટેહનીયોંસે મારના શુરૂ કિયા ઔર ઈતના મારા કે ઉસકા સર ઝખ્મી હો ગયા ઔર ખૂન ઉસકે ચેહરે પર બેહને લગ ગયા, તો સબીગ ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અબ બસ કર દેં, અલ્લાહકી કસમ ! મેરે દિમાગમેં જો (શૈતાન) ઘુસા હુવા થા, વોહ અબ જાતા રહા.[૧]

અબૂ ઉસ્માન કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમેં લિખા કે ઉસકે સાથ ન બૈઠો. ચુનાંચે જબ વોહ આતા ઔર હમ સૌ આદમી ભી હોતે તો હમ બિખર જાતે.

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે સબીગ તમીમી હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર ઉસને સૂરએ ઝારિયાત કે બારેમેં ઉનસે પૂછા, આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

ઈબ્ને અંબારી કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે પેહલે તો સબીગ અપની કૌમકા સરદાર થા, લેકિન ઈસ વાકિઆકે બા'દ ઉસકી કૌમમેં ઉસકી કોઈ હૈસિયત ન રહી.[૩]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, કુછ લોગ મિસર મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) સે મિલે ઔર ઉનસે કહા, હમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં ઐસી ચીઝેં નઝર આ રહી હૈં, જિન પર અમલ કરનેકા અલ્લાહને હુક્મ દિયા હૈ, લેકિન ઉન પર અમલ નહીં હો રહા, ઈસ લિયે હમ ઈસ બારેમેં અમીરૂલ મો'મિનીનસે મિલના ચાહતે હૈં.

ચુનાંચે હઝરત ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) મદીના આએ ઔર યેહ લોગ ભી ઉનકે સાથ મદીના આએ. હઝરત ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે મુલાકાત કી ઔર અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! કુછ લોગ મુઝે મિસર મેં મિલે થે ઔર ઉન્હોંને કહા થા કે હમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં ઐસી ચીઝેં નઝર આ રહી હૈં, જિન પર અમલ કરનેકા અલ્લાહને હુક્મ દિયા હૈ, લેકિન ઉન પર અમલ નહીં હો રહા, ઈસ લિયે ઈસ બારેમેં વોહ આપસે મિલના ચાહતે હૈં.

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૮૮
૨ દારે કુત્ની
૩ ઈસાબા, ૨-૧૯૮

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉન્હેં ઈકઠ્ઠા કરકે મેરે પાસ લે આઓ. ચુનાંચે હઝરત ઈબ્ને અમ્ર (રદિ.) ઉન્હેં ઈકઠ્ઠા કરકે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ લે આએ. ઉનમેં સે જો હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સબસે ઝિયાદા કરીબ થા, ઉસે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને બુલાયા ઔર ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં અલ્લાહકા ઔર ઈસ્લામકા વાસ્તા દેકર પૂછતા હું, ક્યા તુમને સારા કુર્આન પઢા હૈ ? ઉસને કહા, જી હાં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમને સારા દિલમેં જમા લિયા હૈ ? ઉસને કહા, નહીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમને સારા નિગાહમેં બિઠા લિયા હૈ ? ઉસને કહા, જી નહીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમને સારા યાદ કર લિયા હૈ ? ક્યા તુમને સારે પર અમલ કર લિયા હૈ ? ફિર ઉનમેં સે એક એક કો બુલાકર હર એક સે યેહી સવાલાત કિયે. ફિર ફરમાયા, ઉમર કો ઉસકી માં ગુમ કરે, ક્યા તુમ ઉમર (રદિ.) કો ઈસ બાતકા મુકલ્લફ બનાતે હો કે વોહ તમામ લોગોંકો કુર્આન પર અમલ કરનેકે લિયે ખડા કર દે. હમારે રબકો પેહલે સે મા'લૂમ હૈ કે હમસે ખતાએં સરઝદ હોંગી, ફિર યેહ આયત પઢી..

اِنْ تَجْتَنِبُوْا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُّدْخَلًا كَرِيْمًا

ઈન્ તજ્તનિબૂ કબાઈર મા તુન્હવ્ન અન્હુ નુકફ્ફિર અન્કુમ સય્યિઆતિકુમ્ વ નુદ્ખિલ્કુમ મુદ્ખલન્ કરીમા

'જિન કામોંસે તુમકો મના કિયા જાતા હૈ, ઉનમેં જો ભારી ભારી કામ હૈં, અગર તુમ ઉનસે બચતે રહે, તો હમ તુમ્હારી ખફીફ (હલકી) બુરાઈયાં તુમસે દૂર ફરમા દેંગે ઔર હમ તુમકો એક મુઅઝ્ઝઝ જગહમેં દાખિલ કર દેંગે.'

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મદીનાવાલોંકો મા'લૂમ હૈ કે તુમ લોગ કિસ વજહસે આએ હો ? ઉન્હોંને કહા, નહીં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર ઉન્હેં મા'લૂમ હોતા તો મૈં તુમ્હારે ઉપર રખકર ઉનકો ભી યેહી નસીહત કરતા.[1]

કુર્આન કે સીખને સિખાને પર ઉજરત લેનેકો નાપસંદ સમઝના

હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ખૂદ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (ઈજતિમાઈ કામોંમેં) ઝિયાદા મશ્ગૂલ રેહતે થે. ઈસ લિયે જબ કોઈ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૮

આદમી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ હિજરત કરકે આતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસે કુર્આન સિખાનેકે લિયે હમમેં સે કિસીકે હવાલે ફરમા દેતે. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમી મેરે હવાલે કિયા. વોહ ઘરમેં મેરે સાથ રેહતા થા. મૈં ઉસે રાતકો ઘરમેં ખાના ખિલાતા ઔર ઉસે કુર્આન પઢાતા. વોહ અપને ઘર વાપસ ચલા ગયા. ઉસે યેહ ખયાલ હુવા કે ઉસ પર (મેરા) કુછ હક હૈ, ઈસ લિયે ઉસને મુઝે એક કમાન હદિયેમેં દી કે મૈંને ઉસસે ઉમદા લકડીવાલી ઔર ઉસસે અચ્છા મુડનેવાલી કમાન કભી નહીં દેખી થી.

મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપકા (ઈસ કમાનકે બારેમેં) ક્યા ખયાલ હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઈસે ગલેમેં લટકાઓગે તો યેહ તુમ્હારે દોનોં કંધોંકે દરમ્યાન એક ચિંગારી હોગી.[1]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને એક આદમીકો કુર્આનકી એક સૂરત સિખાઈ. ઉસને હઝરત ઉબય (રદિ.) કો એક કપડા યા ચાદર હદિયેમેં દી. હઝરત ઉબય (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉસકા તઝકેરા કિયા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઉસે લોગે તો તુમ્હેં આગકા કપડા પેહનાયા જાએગા.[2]

હઝરત તુફૈલ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મુઝે હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને કુર્આન પઢાયા. મૈંને ઉન્હેં હદિયેમેં એક કમાન દી. વોહ ઉસે ગલેમેં લટકાકર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉબય ! યેહ કમાન તુમ્હેં કિસને દી ? ઉન્હોંને કહા, હઝરત તુફૈલ બિન અમ્ર (રદિ.) ને, મૈંને ઉન્હેં કુર્આન પઢાયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ઈસે ગલેમેં ડાલ લો, લેકિન હૈ યેહ જહન્નમકા એક ટુકડા.

હઝરત ઉબય (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ ઈનકા ખાના ભી ખાતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ખાના કિસી ઔર કે લિયે પકાયા જાતા હો, લેકિન મૌકા પર તુમ ભી પહોંચ ગએ તો ઉસકે ખાનેમેં હરજ નહીં હૈ ઔર જો તુમ્હારે હી લિયે પકાયા ગયા હો તો અગર તુમ ઉસે ખાઓગે, તો આખિરતમેં તુમ્હારા ઉતના હિસ્સા કમ હો જાએગા.[3]

હઝરત ઔફ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેરે સાથ એક આદમી થા, જિસે મૈં કુર્આન સિખાતા થા. ઉસને મુઝે એક કમાન હદિયેમેં દી. મૈંને નબીએ કરીમ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૧, હાકિમ, ૩-૩૫૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૦,૨૩૧
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૧, હૈસમી, ૪-૯૫

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉસકા તઝકેરા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઔફ ! ક્યા તુમ યેહ ચાહતે હો કે તુમ અલ્લાહસે ઈસ હાલમેં મિલો કે તુમ્હારે દોનોં કંધોંકે દરમ્યાન જહન્નમકી એક ચિંગારી હો ?[૧]

હઝરત મુસન્ના બિન વાઇલ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉન્હોંને મેરે સર પર હાથ ફેરા ઔર મૈંને ઉનકે બાઝૂ પર અપના હાથ રખ્ખા. ઉનસે એક આદમીને (કુર્આન) સિખાને વાલેકી તનખ્વાહકે બારેમેં પૂછા. ઉન્હોંને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક આદમી અંદર આયા, જિસને અપને કંધે પર કમાન ડાલી હુઈ થી. વોહ કમાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બહોત પસંદ આઈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારી કમાન બહોત ઉમદા હૈ. ક્યા તુમને યેહ ખરીદી હૈ ? ઉસ આદમીને કહા, નહીં, મૈંને એક આદમીકે બેટેકો કુર્આન પઢાયા થા, ઉસને મુઝે યેહ હદિયેમેં દી હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ યેહ ચાહતે હો, અલ્લાહ તઆલા આગકી કમાન તુમ્હારે ગલેમેં ડાલે ? ઉસને કહા, નહીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તો ફિર ઈસે વાપસ કર દો.[૨]

હઝરત ઉસૈર બિન અમ્ર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ખબર મિલી કે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા હૈ કે જો કુર્આન સારા પઢ લેગા, ઉસે મૈં દો હઝાર વઝીફા લેનેવાલોંમેં શામિલ કર દુંગા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઓહ ! ઓહ ! ક્યા અલ્લાહકી કિતાબ પર વઝીફા દિયા જાએગા ?[3]

હઝરત સઅદ બિન ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને અપને એક ગવર્નરકો ખત લિખા કે લોગોંકો કુર્આન સીખને પર કુછ વઝીફા દો, તો ઉસ ગવર્નરને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો લિખા કે આપને મુઝે લિખા કે લોગોંકો કુર્આન સીખને પર કુછ વઝીફા દો, ઈસ તરહ તો વોહ ભી કુર્આન સીખને લગેગા, જો સિર્ફ વઝીફાકે રજિસ્ટરમેં ઈન્દિરાજ કરવાના ચાહતા હોગા. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં લિખા કે અચ્છા, લોગોંકો (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી) સોહબત ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દોસ્તીકી બુનિયાદ પર દો.[૪] હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ઈલ્મો કુર્આન વાલો ! ઈલ્મ ઔર કુર્આન પર કીમત મત લો, વરના ઝિનાકાર લોગ તુમસે પેહલે જન્નતમેં ચલે જાએંગે.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૨, મજમા, ૪-૯૬
૨ હૈસમી, ૪-૯૬
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૮
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૯
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૯

(ચૂંકે દૂસરી અહાદીસમેં કુર્આન પઢ્હાને પર ઉજરત લેનેકી ઈજાઝત ભી આઈ હૈ, ઈસ લિયે બેહતર યેહ હૈ કે ઉજરત ન લે ઔર અગર લે તો પઢ્હાનેમેં જો વક્ત ખર્ચ હુવા હૈ, ઉજરતકો ઉસકા બદલ સમઝે, પઢ્હાને કે અમલ કા બદલા ન સમઝે.)

લોગોં મેં કુર્આન કે બહોત ઝિયાદા ફૈલ જાને કે વક્ત ઇખ્તિલાફ પૈદા હોને કા ડર

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઈતનેમેં ઉનકે પાસ એક ખત આયા, જિસમેં લિખા હુવા થા કે કૂફા વાલોંમેં સે બહોતસે લોગોંને ઈતના ઈતના કુર્આન પઢ્હ લિયા. યેહ પઢ્હકર (ખુશીકી વજહસે) હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અલ્લાહુ અકબર કહા. અલ્લાહ ઉન પર રહમ ફરમાએ. મૈંને કહા, ઉનમેં ઈખ્તિલાફ હો જાએગા. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઓહો ! તુમ્હેં યેહ કહાંસે પતા ચલ ગયા ? ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ગુસ્સા આ ગયા તો મૈં અપને ઘર ચલા ગયા.

ઈસકે બા'દ ઉન્હોંને મેરે પાસ બુલાનેકે લિયે આદમી ભેજા. મૈંને ઉન્હેં કોઈ ઉઝર કર દિયા. ફિર ઉન્હોંને યેહ કેહલા કર ભેજા કે મૈં તુમ્હેં કસમ દેકર કેહતા હું કે તુમ્હેં ઝરૂર આના હોગા. ચુનાંચે મૈં ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમને કોઈ બાત કહી થી. મૈંને કહા, અસ્તગફિરૂલ્લાહ ! અબ વોહ બાત દોબારા નહીં કહુંગા. ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં કસમ દેકર કેહતા હું કે તુમને જો બાત કહી થી, વોહ દોબારા કેહની હોગી.

મૈંને કહા, આપને ફરમાયા થા કે મેરે પાસ ખતમેં યેહ લિખા હુવા આયા થા કે કૂફાવાલોંમેં સે બહોતસે લોગોંને ઈતના ઈતના કુર્આન પઢ્હ લિયા હૈ, ઈસ પર મૈંને કહા થા કે ઉનમેં ઈખ્તિલાફ હો જાએગા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં યેહ કહાંસે પતા ચલા ? મૈંને કહા, મૈંને યેહ આયત..

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَافِىْ قَلْبِهٖ

...............وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

વમિનન્નાસિ મંય્યુઅ્જિબુક કવ્લુહુ ફિલ્ હયાતિદ્દુન્યા વયુશ્હિદુલ્લાહ અલા મા ફી કલ્બિહિ ... વલ્લાહુ લા યુહિબ્બુલ્ ફસાદ

તક પઢી. 'ઔર બા'ઝ આદમી ઐસે ભી હૈં કે આપકો ઉનકી ગુફ્તગૂ (બાતચીત) જો સિર્ફ દુનિયાકી ગર્ઝસે હોતી હૈં, મઝેદાર મા'લૂમ હોતી હૈં ઔર વોહ અલ્લાહકો હાઝિર વ નાઝિર બતાતા હૈ, અપને માફીઝ્ઝમીર પર, હાલાંકે વોહ (આપકી મુખાલિફત મેં) નિહાયત શદીદ (સખ્ત) હૈ ઔર જબ પીઠ ફેરતા હૈ તો ઈસ દૌડધૂપમેં ફિરતા રેહતા હૈ કે શહેરમેં ફસાદ કરે ઔર (કિસીકે) ખેત યા મવેશીકો તલફ (હલાક) કર દે ઔર અલ્લાહ ફસાદકો પસંદ નહીં ફરમાતે.'

જબ લોગ ઈસ તરહ કરેંગે તો કુર્આન વાલા સબ્ર નહીં કર સકેગા. ફિર મૈંને યેહ આયત પઢી.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌ بِالْعِبَادِ

વઈઝા કીલ લહુત્તકિલ્લાહ અખઝત્હુલ્ ઈઝ્ઝતુ બિલ્ ઈષ્મિ ફહસ્બુહૂ જહન્નમ વલબિઅ્સલ્ મિહાદ. વમિનન્નાસિ મંય્યશ્રિ નફ્સહુબ્તિગાઅ મરદાતિલ્લાહિ વલ્લાહુ રઊફુમ્ બિલ્ ઈબાદ.

'ઔર જબ ઉસસે કોઈ કેહતા હૈ કે ખુદાકા ખૌફ કર તો નખ્વત ઉસકો ઉસ ગુનાહ પર (દુગના) આમાદહ કર દેતી હૈ, સો ઐસે આદમીકી કાફી સઝા જહન્નમ હૈ ઔર વોહ બુરી હી આરામગાહ હૈ ઔર બા'ઝ આદમી ઐસે ભી હૈં કે અલ્લાહકી રઝાજોઈમેં અપની જાન તક લગા દેતે હૈં ઔર અલ્લાહ ઐસે બંદોંકે હાલ પર નિહાયત મહેરબાન હૈ.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, તુમને ઠીક કહા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, એક દફા મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ થા ઔર મૈંને ઉનકા હાથ પકડ રખ્ખા થા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે કુર્આન લોગોંમેં બહોત ઝિયાદા ફૈલ ગયા હૈ.

મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મુઝે તો યેહ બાત બિલકુલ પસંદ નહીં હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મેરે હાથમેં સે અપના હાથ ખીંચકર ફરમાયા, ક્યૂં ? મૈંને કહા, ઈસ લિયે કે જબ સબ લોગ કુર્આન પઢેંગે (ઔર સહીહ મતલબ સમઝનેકી ઈસ્તિઅદાદ નહીં હોગી) તો અપને તૌરસે મઅના ઔર મતલબ તલાશ કરને લગેંગે

૧ હાકિમ, ૩-૫૪૦

ઔર જબ મઅના ઔર મતલબ તલાશ કરને લગેંગે તો ઉનમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા ઔર જબ ઉનમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા તો એક દૂસરેકો કત્લ કરને લગેંગે.

યેહ સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મુઝે છોડ દિયા ઔર અલગ બૈઠ ગએ. પસ વોહ દિન મૈંને કૈસી પરેશાનીમેં ગુઝારા, યેહ અલ્લાહ હી જાનતા હૈ. ફિર ઝુહરકે વક્ત ઉનકા કાસિદ મેરે પાસ આયા ઔર ઉસને કહા, અમીરૂલ મો'મિનીન બુલા રહે હૈં, ચલો. મૈં ઉનકે પાસ ગયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમને ક્યા બાત કહી થી? મૈંને અપની સારી બાત દોહરા દી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, (સમઝતા તો મૈં ભી ઇસે થા, લેકિન) મૈં લોગોંસે યેહ બાત છુપાતા થા.[1]

કુર્આન કે કારીયોં કો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત કિનાના અદવી (રહ.) કેહતે હૈં કે મુલ્કે શામમેં મુસલમાનોં કે જો લશ્કર થે, ઉનકે સરદારોંકો હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ખતમેં યેહ લિખા કે કુર્આનકે તમામ હાફિઝોંકી ફેહરિસ્ત મેરે પાસ ભેજ દો, તાકે મૈં ઉનકા વઝીફા બઢાઉં ઔર ઉનકો અતરાફે આલમમેં લોગોંકો કુર્આન સિખાનેકે લિયે ભેજ દું. ઇસ પર હઝરત (અબૂ મૂસા) અશ્અરી (રદિ.) ને લિખા કે હમારે યહાં હુફ્ફાઝકી તા'દાદ તીનસૌ સે ઝિયાદા હો ગઇ હૈ. જવાબ મેં હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન હુફ્ફાઝકો યેહ નસીહતેં લિખીં..

'બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ..

યેહ ખત અલ્લાહકે બંદે ઉમરકી તરફસે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કૈસ (અબૂ મૂસા અશ્અરી) ઔર ઉનકે સાથ જિતને હાફિઝે કુર્આન હૈં, ઉન સબકે નામ હૈ. સલામુન અલૈકુમ. અમ્મા બા'દ ! યેહ કુર્આન તુમ્હારે લિયે બાઇસે અજ્ર ઔર સબબે શર્ફો ઇઝ્ઝત ઔર (આખિરતમેં કામ આનેવાલા) ઝખીરા હૈ, ઇસ લિયે તુમ ઇસકે પીછે ચલો (અપની ખ્વાહિશાતકો કુર્બાન કરકે ઇસ પર અમલ કરો) કુર્આન તુમ્હારે પીછે ન ચલે (યા'ની કુર્આનકો અપની ખ્વાહિશાતકે તાબેઅ ન બનાઓ) ક્યૂંકે કુર્આન જિસકે પીછે ચલેગા, તો કુર્આન ઉસે ગુદ્દીકે બલ ગિરા દેગા. ફિર ઉસે આગમેં ફેંક દેગા ઔર જો કુર્આનકે પીછે ચલેગા, કુર્આન ઉસે જન્નતુલ ફિરદૌસમેં લે જાએગા. તુમ ઇસ બાતકી પૂરી કોશિશ કરો કે કુર્આન તુમ્હારા સિફારિશી બને ઔર તુમસે ઝગડા ન કરે, ક્યૂંકે

૧ હાકિમ

કુર્આન જિસકી સિફારિશ કરેગા, વોહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા ઔર જિસસે કુર્આન ઝગડા કરેગા, વોહ આગમેં દાખિલ હોગા.'

ઔર યેહ જાન લો કે કુર્આન હિદાયતકા ચશ્મા ઔર ઈલ્મકી રૌનક હૈ ઔર યેહ રહમાનકે પાસસે આનેવાલી સબસે આખિરી કિતાબ હૈ. ઈસકે ઝરીએસે અલ્લાહ અંધી આંખોંકો, બેહરે કાનોંકો ઔર પરદા પડે હુએ દિલોંકો ખોલતે હૈં ઔર જાન લો કે બંદા જબ રાતકો ખડા હોતા હૈ ઔર મિસ્વાક કરકે વુઝૂ કરતા હૈ, ફિર તકબીર કેહકર (નમાઝમેં) કુર્આન પળ્હતા હૈ, તો ફરિશ્તા ઉસકે મુંહ પર અપના મુંહ રખકર કેહતા હૈ, ઔર પળ્હ, ઔર પળ્હ. તુમ ખૂદ પાકિઝા હો ઔર કુર્આન તુમ્હારે લિયે પાકિઝા હૈ ઔર અગર વોહ વુઝૂ કરે, લેકિન મિસ્વાક ન કરે, તો ફરિશ્તા ઉસકી હિફાઝત કરતા હૈ ઔર ઉસી તક મેહદૂદ રેહતા હૈ, ઈસસે આગે કુછ નહી કરતા. ગૌરસે સુનો, નમાઝકે સાથ કુર્આનકા પળ્હના મેહફૂઝ ખઝાના ઔર અલ્લાહકા મુકર્રર કરદહ બેહતરીન અમલ હૈ, લિહાઝા જિતના હો સકે, ઝિયાદાસે ઝિયાદા કુર્આન પળ્હો.

નમાઝ નૂર હૈ ઔર ઝકાત દલીલ હૈ ઔર સબ્ર રોશન ઔર ચમકદાર અમલ હૈ ઔર રોઝા ઢાલ હૈ ઔર કુર્આન તુમ્હારે લિયે હુજ્જત હોગા યા તુમ્હારે ખિલાફ, લિહાઝા કુર્આનકા ઈકરામ કરો ઔર ઉસકી તૌહીન ન કરો, ક્યૂંકે જો કુર્આનકા ઈકરામ કરેગા, અલ્લાહ ઉસકા ઈકરામ કરેગા ઔર જો ઈસકી તૌહીન કરેગા, અલ્લાહ ઉસકી તૌહીન કરેગા ઔર જાન લો કે જો કુર્આન પળ્હેગા ઔર ઉસે યાદ કરેગા ઔર ઉસ પર અમલ કરેગા ઔર જો ઉસમેં હૈ, ઉસકા ઈત્તિબાઅ કરેગા, તો ઉસકી દુઆ અલ્લાહકે યહાં કુબૂલ હોગી. અગર અલ્લાહ ચાહેગા, તો ઉસકી દુઆ દુનિયામેં પૂરી કર દેગા, વરના વોહ દુઆ આખિરતમેં ઉસકે લિયે ઝખીરા હોગી ઔર જાન લો કે જો કુછ અલ્લાહકે પાસ હૈ, વોહ ઉન લોગોંકે લિયે બેહતર ઔર હમેશા રેહનેવાલા હૈ ઔર જો ઈમાનવાલે ઔર અપને રબ પર તવક્કુલ કરને વાલે હૈં.'[૧]

હઝરત અબૂ કિનાના (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કુર્આનકે હાફિઝોંકો જમા કિયા. ઉનકી તા'દાદ તકરીબન તીન સૌ થી. ફિર હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કુર્આનકી અઝમત બયાન કી ઔર ફરમાયા, યેહ કુર્આન તુમ્હારે લિયે બાઈસે અજર હોગા ઔર યેહ ભી હો સકતા હૈ કે તુમ્હારે લિયે બોઝ ઔર વબાલ બન જાએ. લિહાઝા તુમ કુર્આનકા ઈત્તિબાઅ કરો. (અપની ખ્વાહિશોંકો કુર્બાન કરકે ઉસ પર અમલ કરો), કુર્આનકો અપને તાબેઅ ન કરો, ક્યૂંકે જો કુર્આનકે તાબેઅ હોગા, ઉસે કુર્આન જન્નતકે બાગોંમેં લે જાએગા ઔર જો કુર્આનકો અપને તાબેઅ કરેગા તો ઉસે ગુદ્દીકે બલ ગિરાકર આગમેં ફેંક દેગા.[૨]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૭
૨ હુલીયા, ૧-૨૫૭

હઝરત અબૂ અસ્વદ દિયલી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને કુર્આનકે હુફ્ફાઝકો જમા કિયા ઔર ફરમાયા, મેરે પાસ અંદર સિર્ફ કુર્આનકે હુફ્ફાઝકો હી લાઓ. ચુનાંચે હમ તકરીબન તીનસૌ હાફિઝ ઉનકી ખિદમતમેં અંદર ગએ. ફિર ઉન્હોંને હમેં નસીહત કી ઔર ફરમાયા, તુમ લોગ શહેરવાલોંકે હાફિઝ હો. કહીં ઐસા ન હો કે લંબી મુદ્દત ગુઝર જાને પર તુમ્હારે દિલોંમેં સખ્તી આ જાએ, જૈસે કે એહલે કિતાબકે દિલ સખ્ત હો ગએ થે.

ફિર ફરમાયા, એક સૂરત નાઝિલ હુઈ થી, જો સૂરએ બરાઅત જિતની લંબી થી ઔર સૂરએ બરાઅતકી તરહ ઉસમેં સખ્તી ઔર ડાંટ ડપટ થી. ઈસ વજહસે હમ કેહતે થે કે યેહ સૂરત, સૂરએ બરાઅતકે મુશાબેહ હૈ. ઉસકી એક આયત મુઝે યાદ હૈ, જિસકા તર્જમા યેહ હૈ કે અગર ઈબ્ને આદમકો સોનેકી દો વાદીયાં મિલ જાએં તો વોહ તીસરી વાદીકી તમન્ના કરને લગેગા ઔર ઈબ્ને આદમકે પેટ કો સિર્ફ (કબ્રકી) મિટ્ટી હી ભર સકતી હૈ ઔર એક ઔર સૂરત ભી નાઝિલ હુઈ થી, જિસકે બારેમેં હમ કેહતે થે કે યેહ સૂરત, મુસબ્બિહાતકે મુશાબેહ હૈ, ક્યૂંકે વોહ ભી 'સબ્બહ લિલ્લાહિ' સે શુરૂ હોતી થી. ઉસકી એક આયત મુઝે યાદ હૈ..

يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનૂ લિમ તકૂલૂન મા લા તફ્અલૂન

'અય ઈમાનવાલો ! ઐસી બાત ક્યૂં કેહતે હો, જો કરતે નહીં હો.' હર બાત ગવાહી બનાકર તુમ્હારી ગરદનોંમેં ડાલી જાએગી, ફિર કિયામતકે દિન ઉસકે બારેમેં તુમસે પૂછ હોગી.[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કે પાસ કૂફાકે કુછ લોગ આએ. હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ઉન્હેં સલામ કિયા ઔર ઉન્હેં ઈસ બાતકી તાકીદ કી કે વોહ અલ્લાહસે ડરેં ઔર કુર્આનકે બારેમે આપસમેં ઝગડા ન કરેં, ક્યૂંકે કુર્આનમેં ઈખ્તિલાફ નહીં હૈ ઔર ન ઉસે છોડા જા સકતા હૈ, ન ઉસે ઝિયાદા પઢનેસે દિલ ઉકતાતા હૈ ઔર ક્યા આપ દેખતે નહીં હૈં કે શરીઅતે ઈસ્લામકે હુદૂદ, ફરાઈઝ ઔર અવામિર સબ એક હી હૈં. અગર કુર્આનમેં એક જગહ કિસી કામકા હુકમ હોતા ઔર દૂસરી જગહ ઉસકી મુમાનઅત હોતી, તો ફિર તો કુર્આનમેં ઈખ્તિલાફ હોતા. કુર્આનમેં તમામ મઝામીન એક દૂસરેકી તાઈદ કરને વાલે હૈં ઔર મુઝે યકીન હૈ કે તુમ લોગોંમેં ઈલ્મ ઔર દીનકી સમઝ ઔર લોગોંસે ઝિયાદા હૈ ઔર અગર મુઝે કિસી આદમીકે બારે મેં યેહ મા'લૂમ હો જાએ કે વોહ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હોને વાલે ઉલૂમકો મુઝસે ઝિયાદા જાનને વાલા હૈ ઔર ઊંટ મુઝે ઉસ તક પ્હોંચા સકતે હૈં, તો મૈં

૧ અબૂ નઈમ

(ઉસસે ઈલ્મ હાસિલ કરનેકે લિયે) ઝરૂર ઉસકે પાસ જાતા, તાકે મેરે ઈલ્મમેં ઈઝાફા હો જાએ.

મુઝે ખૂબ મા'લૂમ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર હર સાલ કુર્આન એક મરતબા પેશ કિયા જાતા થા ઔર જિસ સાલ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા, ઉસ સાલ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દો બાર પેશ કિયા ગયા થા. (રમઝાનમેં હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સારા કુર્આન સુનાતે થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામકો) ઔર મૈં જબ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્આન પઢકર સુનાતા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાતે કે મૈંને કુર્આન બહોત અચ્છા પઢા હૈ, લિહાઝા જો મેરી તરહ કુર્આન પઢતા હૈ, વોહ મેરી તરહ પઢતા રહે ઔર ઉસે ગલત સમઝકર છોડે નહીં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઔર ભી કઈ તરહ કુર્આન પઢના સાબિત હૈ. જો ઉનમેં સે કિસી એક તરહ કુર્આન પઢતા હો, વોહ ઉસે ન છોડે, ક્યૂંકે જો ઉનમેં સે કિસી એક તરહકા ઈન્કાર કરેગા, વોહ બાકી તમામકા ઈન્કાર કરને વાલા શુમાર હોગા.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કે સાથીયોંમેં સે હમદાનકે રેહનેવાલે એક સાહબ બયાન કરતે હૈં કે જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કા મદીના મુનવ્વરા જાનેકા ઈરાદા હુવા તો ઉન્હોંને અપને સાથીયોંકો જમા કરકે ફરમાયા, મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે અબ આપ લોગોંમેં દીન, દીની સમઝ ઔર કુર્આનકા ઈલ્મ, મુસલમાનોંકે બાકી તમામ લશ્કરોંસે ઝિયાદા હો ચુકા હૈ. ઉસકે બા'દ આગે લંબી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે ઈસ કુર્આનમેં કિસી કિસ્મકા ઈખ્તિલાફ નહીં ઔર ન યેહ ઝિયાદા પઢનેસે પુરાના હોતા હૈ ઔર ન ઈસકી અઝમત દિલમેં કમ હોતી હૈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા કે કુર્આનકે હાફિઝમેં નીચે વાલી નિશાની હોની ચાહિયે, જિનસે વોહ પેહચાના જાએ. (ઉસ ઝમાનેમેં કુર્આનકા હર હાફિઝ કુર્આનકા આલિમ ભી હોતા થા.) રાતકો લોગ જબ સો રહે હોં, તો વોહ અલ્લાહકી ઈબાદત કર રહા હો. દિનકો લોગ બગૈર રોઝા કે હોં, તો વોહ રોઝેદાર હો ઔર જબ લોગ ખુશ હો રહે હોં તો વોહ (ઉમ્મતકે ગમમેં) ગમગીન હો ઔર જબ લોગ હંસ રહે હોં તો વોહ (અલ્લાહકે સામને) રો રહા હો ઔર જબ લોગ આપસમેં મિલકર ઈધર ઉધરકી બાતેં કર રહે હોં, તો વોહ ખામોશ હો ઔર જબ લોગ અકડ રહે હોં તો વોહ આજિઝ ઔર મિસ્કીન બના હુવા હો ઔર ઈસી તરહ હાફિઝે કુર્આનકો રોને વાલા, ગમગીન, હિકમત વાલા, બુર્દબાર, ઈલ્મ વાલા ઔર ખામોશ રેહને વાલા હોના

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૨
૨ ઈમામ અહમદ, ૧-૪૦૫

ચાહિયે ઔર બદસુલૂક, ગાફિલ, શોર મચાને વાલા, ચીખને વાલા ઔર તેઝ મિજાઝ નહીં હોના ચાહિયે.[1]

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે તુમ ઈસકી પૂરી કોશિશ કરો કે તુમ સુનને વાલે બનો (યા'ની સુનાનેસે ઝિયાદા અચ્છે લોગોંકી સુના કરો) ઔર જબ તુમ સુનો કે અલ્લાહ તઆલા ફરમા રહે હૈં, અય ઈમાન વાલો ! તો અપને કાન ઉસકે હવાલે કર દો (યા'ની પૂરે ગૌરસે ઉસે સુનો) ક્યૂંકે યા તો અલ્લાહ તઆલા ખૈરકે કામકા હુકમ દે રહે હોંગે યા કિસી બુરે કામસે રોક રહે હોંગે.[2]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી અહાદીસ મેં મશ્ગૂલ હોના, અહાદીસ મેં મશ્ગૂલ હોનેવાલે કો ક્યા કરના ચાહિયે ?

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક મજ્લિસમેં લોગોં સે બાત ફરમા રહે થે કે ઈતનેમેં એક દેહાતીને આકર કહા, કિયામત કબ હોગી ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (ને ઉસે કોઈ જવાબ ન દિયા, બલકે) બાત ફરમાતે રહે, (ક્યૂંકે હદીસકે દર્સકા અદબ યેહ હૈ કે બીચમેં સવાલ ન કરના ચાહિયે ઔર ન જવાબ દેના ચાહિયે.) લોગોંને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈસકી બાત તો સુન લી હૈ, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પસંદ નહીં આઈ હૈ ઔર બા'ઝ લોગોંને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી બાત સુની હી નહીં. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બાત પૂરી ફરમા લી, તો ફરમાયા, કિયામતકે બારેમેં પૂછનેવાલા કહાં હૈ ?

ઉસને કહા, મૈં યહાં હું, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ અમાનતકો ઝાએ' કર દિયા જાએ, તો તુમ કિયામતકા ઈન્તિઝાર કરો. ઉસ દેહાતીને પૂછા, અમાનતકા ઝાએ' કરના કિસ તરહ હોગા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ કામ નાઅહલકે સુપુર્દ કર દિયા જાએ તો તુમ કિયામતકા ઈન્તિઝાર કરો.[3]

હઝરત વાબિસા (રદિ.) રકા શહેરકી સબસે બડી મસ્જિદમેં ઈદુલ ફિત્ર ઔર ઈદુલ અદહાકે દિન ખડે હોકર ઈર્શાદ ફરમાતે, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૦
૨ અબૂ નઈમ, ૧-૧૩૦
૩ બુખારી, ૧-૧૪

સલ્લમને હજ્જતુલ વિદાઅમેં લોગોંકો ખુત્બા દિયા થા, ઉસ વક્ત મૈં ભી વહાં મૌજૂદ થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! કૌનસા મહીના સબસે ઝિયાદા કાબિલે એહતિરામ હૈ ? લોગોં ને કહા, યેહી (યા'ની હજ વાલા મહીના). ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કૌન સા શહેર સબસે ઝિયાદા કાબિલે એહતિરામ હૈ ? લોગોંને કહા, યેહી (મક્કા શહેર).

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે ખૂન, તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારી ઇઝઝતેં ઐસે હી કાબિલે એહતિરામ હૈં, જૈસે કે તુમ્હારા યેહ (હજ કા) દિન, તુમ્હારા યેહ (હજ વાલા) મહીના ઔર તુમ્હારા યેહ શહેર (મક્કા મુકર્રમા) કાબિલે એહતિરામ હૈ ઔર યેહ ઉસ દિન તક કાબિલે એહતિરામ હૈ, જિસ દિન તુમ અપને રબસે મુલાકાત કરોગે. ક્યા મૈંને (અલ્લાહકા પૈગામ સારા) પહોંચા દિયા ? લોગોંને કહા, જી હાં. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને દોનોં હાથ આસમાનકી તરફ ઉઠા કર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! તૂ ગવાહ હો જા. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમમેં સે જો યહાં મૌજૂદ હૈ, વોહ ગાઇબીન તક પહોંચાએ. (ઇસકે બા'દ હઝરત વાબિસા (રદિ.) ને કહા, અય લોગો !) તુમ ભી મેરે કરીબ આ જાઓ, તાકે હમ (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા દીન) તુમ તક પહોંચાએં, જૈસા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમસે ફરમાયા થા.[૧]

હઝરત મક્હૂલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હિમ્સ મેં મૈં, હઝરત ઇબ્ને અબી ઝકરિયા ઔર હઝરત સુલયમાન બિન અબી હબીબ, હમ તીનોં હઝરાત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર ઉન્હેં સલામ કિયા. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ્હારા યેહ (હમારે સાથ) બૈઠના અલ્લાહકી તરફસે તુમ તક દીનકે પહોંચનેકા ઝરીઆ હૈ ઔર અલ્લાહકી તુમ પર હુજ્જત હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખૂદ (અલ્લાહકા દીન) પહોંચાયા, લિહાઝા તુમ દૂસરોં તક પહોંચાઓ.[૨]

એક રિવાયતમેં હઝરત સુલૈમ બિન આમિર (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કે પાસ બૈઠા કરતે. વોહ હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે બહોતસી અહાદીસ સુનાયા કરતે. જબ ખામોશ હોને લગતે તો ફરમાતે, ક્યા તુમ લોગ સમઝ ગએ ? જૈસે તુમ તક યેહ અહાદીસ પહોંચાઇ ગઇ હૈં, ઐસે હી તુમ ભી આગે દૂસરોં તક પહોંચાઓ.[૩]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! મેરે ખુલફા ઔર નાઇબીન પર રહમ ફરમા. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ !

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૩૯
૨ તબરાની
૩ હૈસમી, ૧-૧૪૦

આપકે ખુલફા કૌન હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, વોહ લોગ હૈં, જો મેરે બા'દ આએંગે ઔર મેરી અહાદીસકો રિવાયત કરેંગે ઔર લોગોંકો અહાદીસ સિખાએંગે.[૧]

હઝરત આસિમ બિન મુહમ્મદ (રહ.) અપને વાલિદ હઝરત મુહમ્મદ (રહ.) સે નકલ કરતે હૈં કે મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો દેખા કે વોહ જુમ્અહકે દિન બાહર તશરીફ લાતે ઔર મિમ્બરકે દો મુઠ્ઠોંકો પકડકર ખડે હો જાતે ઔર ફરમાતે, હમેં અબુલ કાસિમ રસૂલુલ્લાહ અસ્સાદિકુ વલ મસ્દૂક સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ હદીસ બયાનકી ઔર ફિર મુસલસલ અહાદીસ બયાન કરતે રેહતે. જબ ઈમામકે નમાઝકે લિયે બાહર આને પર હુજરેકે દરવાઝેકે ખુલનેકી આવાઝ સુનતે તો ફિર બૈઠતે.[૨]

હઝરત અસ્લમ (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હમ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કરતે કે આપ હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ બયાન ફરમા દેં, તો વોહ ફરમાતે, મુઝે ઈસ બાતકા ડર હૈ કે મૈં કહીં કોઈ હર્ફ ઘટા યા બઢ્હા ન દું ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ, જો જાનબૂઝ કર મેરે બારેમેં ઝૂઠ બોલેગા, વોહ આગમેં જાએગા.[૩]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન હાતિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કિસી સહાબીકો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે ઝિયાદા મુકમ્મલ ઔર ઝિયાદા ઉમદા તરીકેસેં હદીસ બયાન કરને વાલા નહીં દેખા, લેકિન ફિર ભી વોહ હદીસ બયાન કરનેસે ડરતે થે.[૪]

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ફરમાતે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ ન બયાન કરનેકી વજહ યેહ નહીં હૈ કે મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં (આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી અહાદીસકા) સબસે ઝિયાદા હાફિઝ નહીં હું, બલકે ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે જો મેરે બારેમેં ઐસી બાત કહે, જો મૈંને નહીં કહી હૈ, તો વોહ અપના ઠિકાના આગમેં બના લે ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જો મેરે બારેમેં ઝૂઠી બાત કહે, તો વોહ અપના ઘર આગમેં બના લે.[૫]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈં જબ તુમ્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ સે હદીસ બયાન કરતા હું, તો (કમાલે એહતિયાતકી વજહસે) મેરી યેહ

---

૧ તરગીબ, ૧-૭૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૦
૨ હાકિમ, ૩-૫૧૨
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૯
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૯
૫ હૈસમી, ૧-૧૪૩

હાલત હો જાતી હૈ કે આસમાનસે ઝમીન પર ગિર જાના મુઝે ઈસસે ઝિયાદા મેહબૂબ હો જાતા હૈ કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ સે ઐસી બાત કેહ દું, જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ન ફરમાઈ હો ઔર જબ મૈં તુમસે આપસકે મા'મલાતકે બારેમેં બાત કરતા હું તો ફિર યેહ કૈફિયત નહીં હોતી (ઔર ઉસમેં ઈતની એહતિયાતકી ઝરૂરત નહીં હોતી) ક્યૂંકે ઈન્સાનોંસે જંગ તો તદબીર ઔર હિકમત ઔર દાંવ હી સે જીતી જા સકતી હૈ.[1]

હઝરત અમ્ર બિન મૈમૂન (રહ.) કેહતે હૈં કે બા'ઝ દફા પૂરા સાલ ગુઝર જાતા, લેકિન હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે કોઈ હદીસ બયાન ન કરતે. ચુનાંચે એક સાલ ઐસા હી ગુઝરા. ઈસકે બા'દ એક હદીસ બયાન કી તો એકદમ પરેશાન હો ગએ ઔર પેશાની પર પસીના બેહને લગા ઔર ફરમાને લગે, યેહી અલ્ફાઝ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાએ થે યા ઈન જૈસે યા ઈનકે કરીબ અલ્ફાઝ થે.[2]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) એક દિન હદીસ બયાન કરને લગે ઔર ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના (ફિર હદીસ બયાન કી) તો કાંપને લગે ઔર કપકપીકી વજહસે કપડે હિલને લગે ઔર ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહી અલ્ફાઝ ફરમાએ થે યા ઈન જૈસે યા ઈનસે મુશાબેહ અલ્ફાઝ થે.[3]

હઝરત અબૂ ઈદરીસ ખૌલાની (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ બયાન કરનેસે ફારિગ હો જાતે, તો ફરમાતે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યા તો યેહી અલ્ફાઝ ફરમાએ થે યા ઈન જૈસે યા ઈનસે મિલતે જુલતે અલ્ફાઝ થે.[4]

ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! અગર યેહ અલ્ફાઝ નહીં હૈં તો ઈન જૈસે અલ્ફાઝ થે.[5]

હઝરત મુહમ્મદ બિન સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ બયાન કર લેતે, તો ફરમાયા કરતે કે યા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહી અલ્ફાઝ ફરમાએ થે યા ફિર જૈસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા.[6]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૦
૨ હાકિમ, ૩-૩૧૪
૩ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૭૯, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૧૫૬
૪ મજમઉઝ્ઝવાઈદ, ૧-૧૪૧, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૭૮
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૨
૬ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૭૯

હઝરત ઈબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અનસ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે બહોત કમ હદીસ બયાન કિયા કરતે ઔર જબ બયાન કરતે, આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[1]

હઝરત અબૂ જઅફર મુહમ્મદ બિન અલી (રહ.) કેહતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કોઈ સહાબી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સે હદીસ સુનકર ઉસકે બયાન કરનેમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) સે ઝિયાદા એહતિયાત બરતનેવાલા નહીં થા. યેહ હદીસકે અલ્ફાઝ ન બઢ્હાતે થે ઔર ન ઘટાતે થે ઔર ન ઉનમેં કુછ તબદીલી કરતે થે.[2]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, એક સાલ હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કે સાથ મેરી નશિસ્ત (બૈઠક) રહી. મૈંને ઉન્હેં ઈસ મુદ્દતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે એક ભી હદીસ બયાન કરતે હુએ નહીં સુના.[3]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બહોતસી હદીસેં સુની હૈં, જો મુઝે યાદ ભી હૈં, લેકિન મૈં ઉન્હેં સિર્ફ ઈસ વજહસે બયાન નહીં કરતા કે મેરે સાથકે સહાબા ઈન હદીસોંમેં મેરી મુખાલિફત કરેંગે.[4]

હઝરત મુતર્રિફ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝસે હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, અય મુતર્રિફ ! (મુઝે બહોત ઝિયાદા અહાદીસ યાદ હૈં) અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે ઈસકા યકીન હૈ કે અગર મૈં ચાહું તો દો દિન મુસલસલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે અહાદીસ ઈસ તરહ બયાન કર સકતા હું કે કોઈ હદીસદો દફા બયાન ન હો, લેકિન મુઝે ઝિયાદા અહાદીસ બયાન કરના પસંદ ભી નહીં ઔર મૈં ઝિયાદા બયાન ભી નહીં કરતા ઔર ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'ઝ સહાબા ભી ઈસી તરહ (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મજ્લિસમેં) હાઝિર હુવા કરતે થે, જિસ તરહ મૈં હાઝિર હુવા કરતા થા ઔર ઉન્હોંને ભી (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે) ઈસી તરહ સુના, જિસ તરહ મૈંને સુના. લેકિન વોહ કુછ અહાદીસ ઐસી બયાન કરતે હૈં, જિનકે અલ્ફાઝ કુછ આગે પીછે હો ગએ હૈં.

ચુનાંચે હઝરત ઈમરાન (રદિ.) બા'ઝ દફા તો યૂં ફરમાતે કે અગર આપ લોગોંકો મૈં યેહ હદીસ બયાન કરૂં કે મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસ તરહ ફરમાતે હુએ સુના હૈ, તો મુઝે યકીન હૈ કે મૈં ઈન અલ્ફાઝ મૈં બિલકુલ સચ્ચા હોઉંગા ઔર કભી પૂરે વુસૂક (ભરોસે) સે કેહતે કે મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસ તરહ ફરમાતે હુએ સુના.[5]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૦
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૪૪
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૪૫
૪ તબરાની, હૈસમી
૫ હૈસમી, ૧-૧૪૧

હઝરત સુલયમાન બિન અબી અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત સુહૈબ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં જાનબૂઝ કર આપ લોગોંકો અહાદીસ નહીં સુનાતા ઔર યૂં નહીં કેહતા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, અગર આપ લોગ કહો, તો મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ગઝવાતમેં શરીક હુવા હું ઔર ઉનમેં બહોત કુછ દેખા હૈ, યેહ સબ કુછ સુનાનેકો તૈયાર હું, લેકિન યૂં કહું કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ, ઈસકે લિયે તૈયાર નહીં હું.[૧]

હઝરત મક્હૂલ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દિન મૈં ઔર હઝરત અબુલ અઝહર દોનોં હઝરત વાસિલા બિન અસ્કઅ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, અય અબુલ અસ્કઅ ! હમેં ઐસી હદીસ સુનાએં, જો આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હો, જિસમેં ન તો વહમ હો, ન કમી ઝયાદતી હો.

ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા તુમમેં સે કિસીને આજ રાત કુછ કુર્આન પઢા હૈ ? હમને કહા, જી હાં. લેકિન હમેં કુર્આન અચ્છી તરહ યાદ નહીં હૈ, 'અલીફ' યા 'વાવ' કી ઝયાદતી હો જાતી હૈ, તો ફરમાયા, યેહ કુર્આન કિતને અરસેસે તુમ્હારે દરમ્યાન હૈ ઔર તુમ લોગ અબ તક ઉસે અચ્છી તરહ યાદ નહીં કર સકે હો ઔર તુમ લોગ સમઝતે હો કે તુમ લોગોંસે કુર્આનમેં કમી ઝયાદતી હો જાતી હૈ, તો ફિર તુમ્હારા ઉન અહાદીસકે બારેમેં ક્યા ખયાલ હૈ, જિન્હેં હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુના હૈ, ક્યૂંકે હો સકતા હૈ, હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે વોહ હદીસ એક દફા હી સુની હો, ઈસ લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાલે અલ્ફાઝ બિઐનીહી બયાન કરના તો હમારે લિયે બહોત મુશ્કિલ હૈ, અલબત્તા ઈન અલ્ફાઝકે મઅના ઔર મતલબ હમ બયાન કર સકતે હૈં, તુમ ઈસીકો કાફી સમઝો.[૨]

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ઈન્તિકાલસે પેહલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન સહાબા (રદિ.) કે પાસ આદમી ભેજકર ઉન્હેં દુનિયાકે કોને કોનેસે (મદીના મુનવ્વરામેં) જમા કિયા. વોહ સહાબા (રદિ.) યેહ હૈં..

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન હુઝાફા, હઝરત અબૂદર્દા, હઝરત અબૂઝર, હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) જબ યેહ હઝરાત આ ગએ તો ઈનસે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, આપ લોગોંને અતરાફે આલમમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે યેહ ક્યા અહાદીસ ફૈલા દી હૈં ? ઉન્હોંને કહા, ક્યા આપ હમેં (અહાદીસ બયાન કરનેસે) રોકના ચાહતે હૈં ?

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૨૯, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૦૩
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૭૯

આપને ફરમાયા, નહીં, બલકે તુમ લોગ મેરે પાસ રહો. અલ્લાહકી કસમ ! જબ તક મૈં ઝિંદા હું, આપ લોગ મુઝસે જુદા નહીં હો સકતે. (યહાં રેહકર યેહ અહાદીસ બયાન કરેં) ઔર ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે હમ ભી અહાદીસ ખૂબ જાનતે હૈં. ઈસ લિયે આપ લોગોંકી અહાદીસકો દેખેંગે કે કૌનસી લેની ચાહિયે ઔર કૌન્સી છોડની ચાહિયે. ચુનાંચે યેહ હઝરાત હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઈન્તિકાલ તક ઉનકે પાસ હી (મદીના મુનવ્વરામેં) રહે, ઉનસે જુદા ન હુએ.[૧]

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ, હઝરત અબૂ મસ્ઊદ અન્સારી ઔર હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) કે પાસ પૈગામ ભેજકર ઉન્હેં બુલાયા ઔર ઉનસે ફરમાયા, આપ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે અહાદીસ કસરતસે ક્યૂં બયાન કર રહે હૈં ? ફિર શહીદ હોને તક હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં (વહીં મદીનામેં) રોકે રખ્ખા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબી ઔફા (રહ.) કેહતે હૈં, હમ લોગ હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કરતે કે હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ બયાન ફરમા દેં. વોહ ફરમાતે, અબ હમ ઝિયાદા બુઢે હો ગએ હૈં ઔર ભૂલને લગ ગએ હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે હદીસ બયાન કરના બડી ઝિમ્મેદારીકા કામ હૈ. (અગર ઈસમેં ગલતી હો ગઈ, તો સખ્ત પકડ હોગી.)[૩]

ઇલ્મ કે એહતિમામ સે ઝિયાદા અમલ કા એહતિમામ હોના ચાહિયે

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જો ચાહે સીખો, લેકિન અલ્લાહકી તરફસે ફાઈદા તભી હોગા, જબ તુમ સીખે હુએ પર અમલ કરોગે.[૪]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ જિતના ચાહે ઈલ્મ હાસિલ કર લો, તુમ્હેં ઈલ્મ હાસિલ કરનેકા સવાબ તબ મિલેગા, જબ ઉસ પર અમલ કરોગે.[૫]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૯
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૩
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૯
૪ ઈબ્ને અદી, ખતીબ
૫ અબુલ હસન બિન અખ્રમ મદીની

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ગનમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દસ સહાબા (રદિ.) ને યેહ વાકિઆ બયાન કિયા કે હમ મસ્જિદે કુબા મેં ઈલ્મ સીખ સિખા રહે થે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, તુમ જિતના ચાહે ઈલ્મ હાસિલ કરો, ઈસકે બા'દ પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[1]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે એક આદમીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કૌન સી ચીઝ મેરી જહાલતકી હુજ્જતકો ખત્મ કરેગી? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈલ્મ. ફિર ઉસને પૂછા, કૌન સી ચીઝ મેરે ઈલ્મકી હુજ્જતકો ખત્મ કરેગી ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અમલ.[2]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કિતાબ (કુર્આન) સીખો. ઈસકી વજહસે તુમ્હારી પેહચાન હોગી ઔર ઈસ પર અમલ કરો, ઈસસે તુમ અલ્લાહકી કિતાબ વાલે હો જાઓગે.[3]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈલ્મ હાસિલ કરો, ઈસસે તુમ્હારી પેહચાન હોગી ઔર જો ઈલ્મ હાસિલ કિયા હૈ, ઉસ પર અમલ કરો, ઈસસે તુમ ઈલ્મ વાલે હો જાઓગે, ક્યૂંકે તુમ્હારે બા'દ ઐસા ઝમાના આએગા, જિસમેં હક કે દસ હિસ્સોંમેં સે નવકા ઈન્કાર કર દિયા જાએગા ઔર ઉસ ઝમાનેમેં સિર્ફ વોહ નજાત પા સકેગા, જો ગુમનામ ઔર લોગોંસે અલગ થલગ રેહને વાલા હોગા. યેહી લોગ હિદાયતકે ઈમામ ઔર ઈલ્મકે ચિરાગ હોંગે. યેહ લોગ જલ્દબાઝ, બુરી બાત ફૈલાને વાલે ઔર બાતૂની નહીં હોંગે.[4]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અય હામિલીને ઈલ્મ ! (યા'ની અય ઉલમા !) ઈલ્મ પર અમલ કરો, ક્યૂંકે આલિમ વોહ હૈ, જો ઈલ્મ હાસિલ કરે, ફિર ઉસ પર અમલ કરે ઔર ઉસકા અમલ ઉસકે ઈલ્મકે મુતાબિક હો. અન્કરીબ ઐસે લોગ હોંગે, જો ઈલ્મ હાસિલ કરેંગે, લેકિન ઉનકા ઈલ્મ ઉનકી હંસલીકી હડ્ડીસે આગે નહીં જાએગા (યા અલ્લાહકે યહાં નહીં પહોંચેગા) ઉનકા બાતિન ઝાહિરકે ખિલાફ હોગા ઔર ઉનકા અમલ ઉનકે ઈલ્મકે ખિલાફ હોગા. વોહ અપને અપને હલકેમેં બૈઠેંગે ઔર એક દૂસરે પર ફખ્ર કરેંગે ઔર ઉનકે હલકેમેં બૈઠને વાલા ઉન્હેં છોડકર દૂસરેકે પાસ અગર બૈઠેગા તો યેહ ઉસ પર નારાઝ હોંગે. ઉનકી મજિલસોંમેં ઉનકે જો આ'માલ હોંગે, વોહ અલ્લાહકી તરફ ઉપર નહીં જાએંગે.[5]

---

૧ ઈલ્મ, ૨-૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૯
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૯
૫ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૨-૭, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૩

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! ઈલ્મ હાસિલ કરો ઔર આદમી જો ઈલ્મ હાસિલ કરે, ઉસ પર અમલ ભી કરે.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને ઈસ મસ્જિદમેં હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કો સુના કે ઉન્હોંને ગુફ્તગૂસે પેહલે કસમ ખાકર ફરમાયા, તુમમેં સે હર આદમી અપને રબસે તન્હાઈમેં અકેલે મિલેગા, જૈસે કે તુમમેં સે હર એક ચૌદહવીંકા ચાંદ તન્હાઈમેં અલગ દેખતા હૈ, ફિર અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, અય ઈબ્ને આદમ ! તુઝે કિસ ચીઝને મેરે બારેમેં ધોકેમેં ડાલ દિયા ? (કે મેરી નાફરમાની કરતા રહા) અય ઈબ્ને આદમ ! તૂને રસૂલોંકો (ઉનકી દઅવતકા) ક્યા જવાબ દિયા ? અય ઈબ્ને આદમ ! તૂને જો ઈલ્મ હાસિલ કિયા થા, ઉસ પર ક્યા અમલ કિયા ?

હઝરત અદી બિન અદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો ઈલ્મ હાસિલ ન કરે, ઉસકે લિયે એક મરતબા હલાકત હૈ ઔર અગર અલ્લાહ તઆલા ચાહતે તો ઉસે ઈલ્મ અતા ફરમા દેતે ઔર જો ઈલ્મ હાસિલ કરે ઔર ઉસ પર અમલ ન કરે, ઉસકે લિયે સાત મરતબા હલાકત હૈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, બાતેં તો તમામ લોગ અચ્છી કરતે હૈં, લેકિન જિસકા અમલ ઉસકે કૌલ કે મુતાબિક હોગા, વહી કામિયાબ હોગા ઔર જિસકા ફેઅલ કૌલ કે ખિલાફ હોગા, વોહ (કિયામત કે દિન) અપને આપકો મલામત કરેગા.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો (લોગોંસે મુસ્તગની હોકર) અલ્લાહ (કે કામ) મેં મશ્ગૂલ હો જાએગા, તમામ લોગ ઉસકે મોહતાજ હો જાએંગે ઔર જો ઉસ ઈલ્મ પર અમલ કરેગા, જો અલ્લાહને ઉસે દિયા હૈ, તો તમામ લોગ ઉસ ઈલ્મકે મોહતાજ હો જાએંગે, જો ઉસકે પાસ હૈ.[૪]

હઝરત લુકમાન બિન આમિર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, મૈં અપને રબસે ઈસ બાતસે ડરતા હું કે કિયામતકે દિન મુઝે તમામ મખ્લૂકકે સામને બુલાકર ફરમાએ, અય ઉવૈમિર ! મૈં કહું, લબ્બૈક, અય મેરે રબ ! ફિર વોહ ફરમાએ, તુમને જો ઈલ્મ હાસિલ કિયા થા, ઉસ પર ક્યા અમલ કિયા થા ?[૫]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે સબસે ઝિયાદા ડર ઈસ બાતકા હૈ કે કિયામતકે દિન મુઝસે યેહ કહા જાએ, અય ઉવૈમિર ! ક્યા તુમને ઈલ્મ હાસિલ કિયા થા યા જાહિલ હી રહે થે ? અગર મૈં કહુંગા કે ઈલ્મ હાસિલ કિયા થા તો નેક કામકા હુક્મ દેને વાલી હર આયત ઔર બુરે કામસે રોકને વાલી હર આયત અપને હક કા

૧ હૈસમી, ૧-૧૬૪, હુલીયા, ૧-૧૩૧
૨ ઈલ્મ, ૧-૨
૩ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૬
૪ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૨-૧૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૩
૫ તરગીબ, ૧-૯૦, હુલીયા, ૧-૨૧૪

મુતાલબા કરેગી. હુક્મ દેને વાલી આયત કહેગી, ક્યા તૂને મેરા હુક્મ માના થા ? ઔર રોકને વાલી આયત કહેગી, ક્યા તૂ ઉસ બુરે કામસે રૂક ગયા થા ? મૈં અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું ઉસ ઈલ્મસે, જો નફા ન દે ઔર ઉસ નફ્સસે જો સૈર ન હો ઔર ઉસ દુઆસે જો સુની ન જાએ.[૧]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈન્સાન ઉસ વક્ત તક મુત્તકી નહીં બન સકતા, જબ તક ઈલ્મ ન હાસિલ કરે ઔર ઈલ્મકે ઝરીએસે હુસ્નો જમાલ તબ હાસિલ હો સકતા હૈ, જબ ઉસ પર અમલ કરે.[૨]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકે નઝદીક કિયામતકે દિન લોગોંમેં સબસે બુરે મર્તબે વાલા વોહ આલિમ હોગા, જિસને અપને ઈલ્મસે ફાઈદા ન ઉઠાયા હો (યા'ની ઉસ પર અમલ ન કિયા હો).[૩]

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કિયામતકે દિન કિસી બંદેકે દોનોં કદમ ઉસ વક્ત તક અપની જગહસે નહીં હિલ સકેંગે, જબ તક ઉસસે ચાર બાતેં ન પૂછ લી જાએં. ઉસને અપને જિસ્મકો કિન કામોંમેં ઈસ્તે'માલ કિયા ? અપની ઉમ્ર કહાં લગાઈ ? ઔર માલ કહાંસે કમાયા ઔર કહાં ખર્ચ કિયા ? ઔર અપને ઈલ્મ પર ક્યા અમલ કિયા?[૪]

હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ઈલ્મ તો ચાહો સીખ લો, લેકિન અલ્લાહ તુમ્હેં ઈલ્મ પર અજર તબ દેંગે, જબ તુમ ઉસ પર અમલ કરોગે.[૫]

હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ઈલ્મ તો જો ચાહો સીખ લો, લેકિન અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં ઈલ્મ પર અજર તબ દેંગે, જબ તુમ ઉસ પર અમલ કરોગે. ઉલમાકા અસલ મકસદ તો ઈલ્મકી હિફાઝત કરના હૈ (કે ઉસે યાદ રખ્ખા જાએ ઔર ઉસ પર અમલ કિયા જાએ) ઔર નાદાન લોગોંકા મકસદ તો ખાલી આગે બયાન કર દેના હૈ.

સુન્નત કા ઇત્તિબાઅ ઔર સલફે સાલિહીન કી ઇક્તિદા ઔર દીનમેં અપની તરફસે ઇજાદ કરદહ કામ પર ઇન્કાર

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે તુમ લોગ (અલ્લાહ વાલે) સહીહ રાસ્તે ઔર સુન્નતકો લાઝિમ પકડ લો, ક્યૂંકે રૂએ ઝમીન પર જો બંદા ભી સહીહ

૧ અબૂ નઈમ, ૧-૨૧૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૧,૨૧૩
૩ અબૂ નઈમ, ૧-૨૨૩
૪ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૩, હુલીયા, ૧-૨૩૬
૫ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૨-૬

રાસ્તે પર ઔર સુન્નત પર હોગા, ફિર વોહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરેગા ઔર ઉસકે ડરસે ઉસકી આંખોંમેં આંસૂ આ જાએંગે તો ઉસે અલ્લાહ તઆલા હરગિઝ અઝાબ નહીં દેંગે ઔર ઈસ ઝમીન પર જો બંદા ભી સહીહ રાસ્તે ઔર સુન્નત પર હોગા, ફિર વોહ અપને દિલમેં અલ્લાહકો યાદ કરેગા ઔર અલ્લાહકે ડરસે ઉસકે રોંગટે ખડે હો જાએંગે તો ઉસકી મિસાલ ઉસ દરખ્ત જૈસી હો જાએગી, જિસકે પત્તે સૂખ ગએ હોં ઔર તેઝ હવા ચલનેસે ઉસકે પત્તે બહોત ઝિયાદા ગિરને લગેં તો ઐસે હી ઉસકે ગુનાહોંકો અલ્લાહ બહોત ઝિયાદા ગિરાને લગ જાએંગે ઔર અલ્લાહકે રાસ્તે ઔર સુન્નત પર દરમ્યાની રફ્તારસે ચલના ઈસસે બેહતર હૈ કે ઈન્સાન અલ્લાહકે રાસ્તેકે ખિલાફ ઔર સુન્નતકે ખિલાફ બહોત ઝિયાદા મેહનત કરે. ઈસ લિયે તુમ દેખ લો, ચાહે તુમ ઝિયાદા મેહનત કરો, ચાહે દરમ્યાની રફ્તારસે ચલો, લેકિન તુમ્હારા હર અમલ અંબિયા અલૈહિસ્સલામકે તરીકે ઔર સુન્નતકે મુતાબિક હોના ચાહિયે.[૧]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જબ મદીના તશરીફ લાએ તો બયાનકે લિયે ખડે હુએ ઔર અલ્લાહકી હમ્દો સના કે બા'દ ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ્હારે લિયે સુન્નતેં જારી હો ચુકી હૈં ઔર ફર્ઝ મુકર્રર હો ચુકે હૈં ઔર તુમ્હેં એક સાફ ઔર વાઝેહ રાસ્તા દે દિયા ગયા હૈ. અબ તુમ લોગ હી ઉસ રાસ્તેસે દાએં બાએં હટકર લોગોંકો ગુમરાહ કર દો તો યેહ અલગ બાત હૈ.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) જુમેરાત કે દિન ખડે હોકર ફરમાતે, અસલ ચીઝેં દો હૈં, એક ઝિંદગી ગુઝારનેકા તરીકા ઔર દૂસરા કલામ. સબસે અફઝલ ઔર સબસે ઝિયાદા સચ્ચા કલામ અલ્લાહ તઆલાકા હૈ ઔર સબસે ઉમદા તરીકા હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હૈ ઔર તમામ કામોંમેં સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે ઈજાદ કિયે જાએં ઔર હર નયા કામ (જો કુર્આનો હદીસસે ન નિકાલા ગયા હો, વોહ) બિદઅત હૈ ગૌરસે સુનો ! ઐસા ન હો, કે મુદ્દત લંબી હો જાએ ઔર ઈસસે તુમ્હારે દિલ સખ્ત હો જાએં ઔર લંબી ઉમ્મીદેં તુમ્હેં (આખિરતસે) ગાફિલ કર દેં, ક્યૂંકે જો ચીઝ આને વાલી હૈ વોહ કરીબ હૈ ઔર જો આનેવાલી નહીં હૈ, વોહ દૂર હૈ.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, સુન્નત પર મયાનારવી (દરમિયાના ચાલ) સે ચલના બિદઅત પર ઝિયાદા મેહનત કરનેસે અચ્છા હૈ.[૪]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, કુર્આન ભી નાઝિલ હુવા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી સુન્નતેં મુકર્રર ફરમાઈ. ફિર હઝરત

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧૦-૯૭, હુલીયા, ૧-૧૫૩
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૮૭
૩ ઈલ્મ, ૨-૧૮૧
૪ હાકિમ, ૧-૧૦૩, મજ્મા, ૧-૧૭૩

ઈમરાન (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ લોગ હમારા ઈક્તિદા કરો (ક્યૂંકે હમને કુર્આનો સુન્નતકો પૂરા ઈખ્તિયાર કિયા હુવા હૈ) અગર એૈસા નહીં કરોગે તો ગુમરાહ હો જાઓગે.[૧]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને એક આદમીસે કહા, તુમ અહમક (બેવકૂફ) હો ? ક્યા તુમ્હેં અલ્લાહકી કિતાબમેં યેહ સાફ તૌરસે લિખા હુવા મિલતા હૈ કે ઝુહરકી નમાઝમેં ચાર રકઅતેં હૈં ઔર ઉસમેં કિરાઅત ઉંચી આવાઝસે ન કરો ? ફિર હઝરત ઈમરાન (રદિ.) ને બાકી નમાઝોં ઔર ઝકાત વગૈરહકા નામ લિયા (કે ક્યા ઈનકે તફસીલી અહકામ કુર્આનમેં હૈં ?) ક્યા તુમ્હેં ઈન આ'માલકી તફસીલ અલ્લાહકી કિતાબમેં મિલતી હૈ ? અલ્લાહકી કિતાબમેં યેહ તમામ ચીઝેં ઈજ્માલન (મુખ્તસર) ઝિક્ર હુઈ હૈં ઔર સુન્નતે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન સબકો ખોલકર તફસીલસે બયાન કિયા હૈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમમેં સે જો કિસીકી ઈક્તિદા કરના ચાહતા હૈ, તો ઉસે ચાહિયે કે વોહ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકા ઈક્તિદા કરે, ક્યૂંકે વોહ ઈસ ઉમ્મતમેં સબસે ઝિયાદા નેક દિલ, સબસે ઝિયાદા ગેહરે ઈલ્મવાલે, સબસે કમ તકલ્લુફ વાલે, સબસે ઝિયાદા સીધે તૌર તરીકે વાલે ઔર સબસે ઝિયાદા અચ્છી હાલત વાલે થે. ઈન લોગોંકો અલ્લાહ તઆલાને અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સોહબતકે લિયે ઔર અપને દીનકો કાઈમ કરનેકે લિયે ચુના થા, લિહાઝા તુમ ઈનકે ફઝાઈલો દરજાતકા એ'તિરાફ કરો ઔર ઈનકે નકશે કદમ પર ચલો, ક્યૂંકે વોહ સીધી રાહ પર થે.[૩]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, અય જમાઅતે ઉલમા ! અલ્લાહસે ડરો ઔર અપનેસે પેહલે લોગોંકે રાસ્તેકો પકડે રખ્ખો. મેરી ઝિંદગીકી કસમ ! અગર તુમ ઈસ રાસ્તે પર ચલોગે તો તુમ દૂસરોંસે બહોત આગે નિકલ જાઓગે ઔર અગર તુમ ઈસે છોડકર દાએં બાએં ચલે જાઓગે તો તુમ બહોત ઝિયાદા ભટક જાઓગે.[૪]

હઝરત મુસ્અબ બિન સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદ જબ મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હતે, તો મુખ્તસર પળ્હતે. અલબત્તા રૂકૂઅ ઔર સજ્દા પૂરા કરતે ઔર ઘરમેં જબ નમાઝ પળ્હતે તો નમાઝ, રૂકૂઅ ઔર સજ્દા સબ કુછ લંબા કરતે. મૈંને કહા, અબ્બા જાન ! જબ આપ મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હતે હૈં તો મુખ્તસર પળ્હતે હૈં ઔર જબ ઘરમેં નમાઝ પળ્હતે હૈં તો લંબી પળ્હતે હૈં ? ઉન્હોંને કહા, અય મેરે બેટે ! હમ ઈમામ હૈં. લોગ હમારે પીછે ચલતે હૈં, હમારા ઈક્તિદા કરતે હૈં.[૫]

૧ હૈસમી, ૧-૧૭૩
૨ ઈલ્મ, ૨-૧૯૧
૩ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૯૭, હુલીયા, ૧-૩૦૫
૪ ઈલ્મ, ૨-૯૭, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૩
૫ હૈસમી, ૧-૧૮૨

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ અપનેસે પેહલે લોગોંકે પીછે ચલો, અપની તરફસે નયે નયે તરીકે મત ચલાઓ. (તુમ્હેં અકલ લડાનેકી ઝરૂરત નહીં હૈ) અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા (રદિ.) તુમ્હેં સબ કુછ કરકે દે ગએ હૈં.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે મુહબ્બત કરના ઔર ઉનકી ફઝીલતકા એ'તિરાફ કરના દોનોં સુન્નતમેં સે હૈ.[2]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અપને ઝમાનેકે લોગોંકે નક્શે કદમ પર ચલનેસે બચો, ક્યૂંકે એક આદમી જન્નત વાલોંકે અમલ કરતા હૈ, ફિર અલ્લાહકે ઈલ્મકે મુતાબિક પલટા ખા જાતા હૈ ઔર દોઝખ વાલોંકે અમલ કરને લગ જાતા હૈ ઔર વોહ દોઝખી બનકર મરતા હૈ ઔર એક આદમી દોઝખવાલોંકે અમલ કર રહા હોતા હૈ, ફિર વોહ અલ્લાહકે ઈલ્મકે મુતાબિક પલટા ખા જાતા હૈ ઔર જન્નત વાલોંકે અમલ કરને લગ જાતા હૈ ઔર જન્નતી બનકર મરતા હૈ. અગર તુમ્હેં ઝરૂર હી કિસીકે પીછે ચલના હૈ, તો ફિર તુમ અપને લોગોંકે પીછે ચલો, જિનકા ખાતમા ઈમાન ઔર આ'માલે સાલિહા પર હો ચુકા હૈ ઔર વોહ દુનિયાસે જા ચુકે હૈં. જો અભી ઝિંદા હૈં, ઉનકે પીછે ન ચલો (ક્યૂંકે કિસી ઝિંદા ઈન્સાનકે બારેમેં ઈત્મિનાન નહીં કિયા જા સકતા, ન જાને કબ ગુમરાહ હો જાએ.)[3]

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કો બતાયા કે કુછ લોગ મગરિબકે બા'દ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ હૈં ઔર ઉનમેં એક આદમી હૈ, જો કેહ રહા હૈ, ઈતની બાર 'અલ્લાહુ અકબર', ઈતની બાર 'સુબ્હાનલ્લાહ' ઔર ઈતની બાર 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કહો. હઝરત અબ્દુલ્લાહને પૂછા, ફિર ક્યા વોહ લોગ કેહ રહે હૈં ? ઉસ આદમીને કહા, જી હાં. ફરમાયા, આગે જબ તુમ ઉન્હેં ઐસા કરતે હુએ દેખો તો મુઝે આકર બતાના. (ચુનાંચે ઉસને આકર બતાયા, તો) હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઉનકે પાસ ગએ ઔર ઉન્હોંને ટોપી વાલા જુબ્બા પેહન રખ્ખા થા ઔર ઉનકે પાસ જાકર બૈઠ ગએ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઝરા તેઝ મિજાઝ આદમી થે. જબ ઉન્હોંને ઉન લોગોંકો વોહ કલિમાત ઈસ તરતીબસે કેહતે હુએ સુના, તો ખડે હોકર ફરમાયા, મૈં અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) હું. ઉસ અલ્લાહકી કસમ ! જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, તુમને ઈસ બિદઅતકો લાકર બડા ઝુલ્મ કિયા હૈ ઔર તુમ ઈસ તરહ તો હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાસે ઈલ્મમેં આગે નિકલ ગએ હો. (વોહ તો ઈસ તરહ ઝિક્ર નહીં કિયા કરતે થે.)

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૮૧
૨ ઈલ્મ, ૨-૧૮૭
૩ ઈલ્મ, ૨-૧૧૫

હઝરત મુઅઝિદ ને કહા, હમ તો કોઈ બિદઅત લાકર ઝુલ્મ નહીં કરના ચાહતે ઔર હમ ન ઈલ્મમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) સે આગે નિકલ ગએ હૈં. ફિર અમ્ર બિન ઉત્બા ને કહા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! હમ અલ્લાહસે મઆફી માંગતે હૈં. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ સહીહ રાસ્તે પર ચલતે રહો, બલકે ઉસીસે ચિમટે રહો. અલ્લાહકી કસમ ! અગર તુમ ઐસા કરોગે તો તુમ બહોત આગે નિકલ જાઓગે ઔર રાસ્તેસે હટકર દાએં બાએં હો જાઓગે, તો બહોત ઝિયાદા ભટક જાઓગે.[૧]

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) કો ખબર મિલી કે કુછ લોગ મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમ્યાન બૈઠતે હૈં. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર બા'દમેં યેહ હૈ કે હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમને ઈસ બિદઅતકો શુરૂ કરકે બડા ઝુલ્મ કિયા હૈ, ક્યૂંકે અગર યેહ બિદઅત નહીં હૈ તો ફિર હમેં હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકો (નઉઝુબિલ્લાહી મિન ઝાલિક) ગુમરાહ કરાર દેના પડેગા. ઈસ પર હઝરત અમ્ર બિન ઉત્બા બિન ફરકદ ને કહા, મૈં અલ્લાહસે મઆફી માંગતા હું, અય ઈબ્ને મસ્ઊદ ! ઔર ઈસ કામસે તૌબા કરતા હું. ફિર આપને ઉન્હેં બિખર જાનેકા હુકમ દિયા.

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને કૂફા કી મસ્જિદમેં દો હલકે દેખે તો ઉન દોનોંકે દરમ્યાન ખડે હો ગએ ઔર ફરમાયા, કૌન સા હલકા પેહલે શુરૂ હુવા થા ? એક હલકે વાલોંને કહા, હમારા. તો દૂસરે હલકે વાલોંસે ફરમાયા, તુમ લોગ ઉઠકર ઈસીમેં આ જાઓ ઔર યૂં દો હલકોંકો એક કર દિયા.[૨]

તબરાની કી સહીહ ઔર મુખ્તસર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ ફિર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) કપડા ઓઢે હુએ આએ ઔર ફરમાયા, જો મુઝે જાનતા હૈ, વોહ તો મુઝે જાનતા હી હૈ ઔર જો નહીં જાનતા, ઉસે મૈં તઆરૂફ કરા દેતા હું કે મૈં અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) હું. ક્યા તુમ લોગ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકે સહાબાસે ભી ઝિયાદા હિદાયત યાફ્તા હો યા તુમને ગુમરાહીકી દુમ પકડ રખી હૈ ?

હઝરત અમ્ર બિન સલમા (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમ્યાન હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કે દરવાઝે પર બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) આએ ઔર ફરમાયા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! ઝરા હમારે પાસ બાહર આએં. ચુનાંચે હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) બાહર આએ ઔર ફરમાયા, અય અબૂ મૂસા ! આપ ઈસ વક્ત ક્યૂં આએ ?

---

૧ હુલીયા, ૪-૩૮૧
૨ હૈસમી, ૧-૧૮૧

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને એક ઐસા કામ દેખા હૈ, જો હૈ તો ખૈર, લેકિન ઉસે દેખકર મૈં પરેશાન હો ગયા હું. હૈ તો વોહ ખૈર, લેકિન ઉસને મુઝે ચૌંકા દિયા હૈ. કુછ લોગ મસ્જિદમેં બૈઠે હુએ હૈં ઔર એક આદમી કેહ રહા હૈ, ઈતની બાર 'સુબ્હાનલ્લાહ' કહો, ઈતની બાર 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કહો.

ચુનાંચે હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ઉસી વક્ત ચલ પડે ઔર હમ ભી ઉનકે સાથ ગએ, યહાં તક કે ઉન લોગોંકે પાસ પહોંચ ગએ ઔર ફરમાયા, તુમ લોગ કિતની જલ્દી બદલ ગએ હો ? હાલાંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) અભી ઝિંદા હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીવીયાં અભી જવાન હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કપડે ઔર બરતન અભી અપની અસલી હાલત પર હૈં, ઉનમેં કોઇ તબદીલી નહીં આઇ. તુમ અપની બુરાઇયાં ગિનો, મૈં ઈસ બાતકી ઝામિન દેતા હું કે અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારી નેકિયાં ગિનને લગેંગ.[૧]

હઝરત આમિર બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં અપને વાલિદ (હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.)) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉન્હોંને પૂછા, તુમ કહાં થે ? મૈંને કહા, મુઝે કુછ લોગ મિલે થે. મૈંને ઉનસે બેહતર આદમી કભી નહીં દેખે. વોહ લોગ અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે થે. ફિર ઉનમેં સે એક આદમી કાંપને લગા ઔર થોડી દેરમેં અલ્લાહકે ડરસે બેહોશ હો ગયા. ઈસ લિયે મૈં ઉનકે સાથ બૈઠ ગયા થા. ઉન્હોંને કહા, ઈસકે બા'દ ઉનકે સાથ કભી ન બૈઠના.

જબ ઉન્હોંને દેખા કે ઉનકી ઈસ બાતકા મૈંને અસર નહીં લિયા, તો ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્આન પઢતે હુએ દેખા હૈ ઔર મૈંને હઝરત અબૂબક્ર, હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ભી કુર્આન પઢતે હુએ દેખા હૈ. ઈન હઝરાત પર તો ઐસી હાલત તારી નહીં હોતી થી, તો તુમ્હારા ક્યા ખયાલ હૈ ? યેહ લોગ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ભી ઝિયાદા અલ્લાહસે ડરને વાલે હૈં ? ઈસ પર બાત મુઝે સમઝમેં આ ગઇ કે બાત યૂંહી હૈ ઔર મૈંને ઉન લોગોંકો છોડ દિયા.[૨]

હઝરત અબૂ સાલેહ સઈદ બિન અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં કે ઈબ્ને ઈત્ર તુજૈબી ખડે હોકર લોગોંમેં કિસ્સાગોઇ કર રહા થા, તો ઉસસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હઝરત સિલા બિન હારિસ ગિફારી (રદિ.) ને ફરમાયા, હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અહદકો છોડા નહીં હૈ ઔર કોઇ કતઅ રહમી ભી નહીં કી હૈ, તો ફિર તુમ ઔર તુમ્હારે સાથી કહાંસે હમારે દરમ્યાન (કિસ્સાગોઇકે લિયે) ખડે હો ગએ હો (ઔર અપની બડાઇકે ઇઝહારકે લિયે યેહ કિસ્સાગોઇ કર રહે હો.)[૩]

---

૧ હૈસમી, ૧-૧૮૧
૨ હુલીયા, ૩-૧૬૭
૩ હૈસમી, ૧-૧૮૯, ઈસાબા, ૨-૧૯૩

હઝરત અમ્ર બિન ઝુરારહ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં બયાન કર રહા થા કે ઈતનેમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) આકર ખડે હો ગએ ઔર ફરમાયા, તુમને ગુમરાહી વાલી બિદઅત ઈજાદ કી હૈ યા તુમ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકે સહાબા (રદિ.) સે ઝિયાદા હિદાયત વાલે હો ગએ હો. મૈંને દેખા કે યેહ બાત સુનતે હી તમામ લોગ ઉઠ કર ઈધર ઉધર ચલે ગએ ઔર મેરી જગહ પર એક આદમી ભી ન રહા.[1]

જિસ રાય કા કુર્આનો હદીસ સે સુબૂત ન હો, ઐસી બેઅસલ રાય સે બચના

હઝરત ઈબ્ને શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મિમ્બર પર ફરમાયા, અય લોગો ! હતમી (પક્કી) ઔર દુરૂસ્ત રાય તો સિર્ફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હી કી થી, ક્યૂંકે અલ્લાહ હી ઉન્હેં યેહ રાય સમઝાતે થે ઔર હમારી રાય તો બસ ગુમાન ઔર તકલ્લુફ હી હૈ (ઉસકા સહીહ હોના ઝરૂરી નહીં.)[2]

હઝરત સદકા બિન અબી અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, અપની રાય પર ચલને વાલે સુન્નતોંકે દુશ્મન હૈં, સુસ્તીકી વજહસે સુન્નતેં યાદ નહીં કીં ઔર જિતની યાદ થીં, ઉન્હેં મેહફૂઝ નહીં રખ્ખા ઔર જબ ઉનસે ઐસી બાત પૂછી ગઇ, જિસકા જવાબ નહીં આતા થા, તો શરમકે મારે યેહ નહીં કહા કે હમ નહીં જાનતે, ઈસ લિયે સુન્નતોંકે મુકાબલેમેં અપની રાય લે આએ, ઐસે લોગોંસે બિલકુલ બચ કે રેહના.[3]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા કે સુન્નત તો વોહ હૈ, જિસે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુકર્રર ફરમાયા, તુમ અપની ગલત રાયકો ઉમ્મતકે લિયે સુન્નત મત બનાઓ.[4]

કંઝુલ ઉમ્માલ કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ..

إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا

૧ હૈસમી, ૧-૧૮૯
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૩૪
૩ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૨-૧૩૪
૪ ઈબ્ને અબ્દુલ બર્ર, ૨-૧૩૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧

ઈન્નઝ્ ઝન્ન લા યુગ્ની મિનલ્ હક્કિ શયૂઆ

'ઔર યકીનન બેઅસલ ખયાલાત અમ્રે હક (કે ઈસ્બાત) મેં ઝરા ભી ફાઈદેમંદ નહીં હુએ.'

હઝરત અમ્ર બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કહા, અલ્લાહ તઆલાને આપકો જો કુછ સમઝાયા હૈ, આપ ઉસકે મુતાબિક ફૈસલા કરેં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઐસી બાત ન કહો, ક્યૂંકે યેહ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખુસૂસિયત થી. (કે ઉનકી હર બાત અલ્લાહકી તરફસે હોતી થી. હમારે દિલમેં જો બાત આતી હૈ, વોહ શૈતાનકી તરફ સે ભી હો સકતી હૈ. યેહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી તવાઝોઅ હૈ.)[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, યૂં મત કહા કરો કે બતાએં આપકી ક્યા રાય હૈ ? બતાએં આપકી ક્યા રાય હૈ ? ક્યૂંકે તુમસે પેહલે વાલે ઈસ તરહ કેહનેકી વજહસે હલાક હુએ ઔર એક ચીઝ પર દૂસરી ચીઝકા કિયાસ ન કિયા કરો, વરના તુમ્હારે કદમ જમનેકે બા'દ ફિસલ જાએંગે ઔર જબ તુમમેં સે કિસીસે ઐસી બાત પૂછી જાએ, જો વોહ ન જાનતા હો, તો કેહ દે કે અલ્લાહ હી જાનતે હૈં, ક્યૂંકે યેહ (કેહના ભી) એક તિહાઈ ઈલ્મ હૈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હર આને વાલા સાલ પેહલે સાલસે બુરા હોગા. (અપની ઝાતકે એઅતિબારસે તો) કોઈ સાલ કિસી સાલસે બેહતર નહીં. કોઈ જમાઅત કિસી જમાઅતસે બેહતર નહીં, લેકિન હોગા યૂં કે તુમ્હારે ઉલમા ઔર તુમ્હારે ભલે ઔર બેહતરીન લોગ ચલે જાએંગે ઔર ફિર ઐસે લોગ આ જાએંગે, જો અપની રાયસે તમામ કામોંમેં કિયાસ કરને લગ જાએંગે. ઈસ તરહ ઈસ્લામમેં શિગાફ પડ જાએગા ઔર વોહ ગિર જાએગા.[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, (દીનમેં) અસલ તો અલ્લાહકી કિતાબ ઔર અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત હૈ, ઉસકે બા'દ જો અપની રાયસે કુછ કહેગા, તો મુઝે મા'લૂમ નહીં કે ઉસે વોહ અપની નેકિયોંમેં પાએગા યા બુરાઈયોં મેં.[૪]

હઝરત અતા (રહ.) અપને વાલિદસે નક્લ કરતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીસે કિસી ચીઝકે બારેમેં પૂછા ગયા, ઉન્હોંને ફરમાયા, મુઝે અપને રબસે ઈસ બાતસે હયા આતી હૈ કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકે બારેમેં અપની રાયસે કુછ કહું.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧
૨ હૈસમી, ૧-૧૮૦
૩ હૈસમી, ૧-૧૮૦, ઈલ્મ, ૨-૧૩૫
૪ ઈલ્મ, ૨-૧૩૬
૫ ઈલ્મ, ૨-૩૩

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) કા ઈજતિહાદ કરના

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે યમન ભેજા તો ફરમાયા, જબ તુમ્હારે સામને કોઇ મુકદ્દમા પેશ હોગા તો તુમ કિસ તરહ ફૈસલા કરોગે ? મૈંને કહા, અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઉસે અલ્લાહકી કિતાબમેં ન પાઓ તો ફિર ? મૈંને કહા, અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકે મુતાબિક.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઉસે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતમેં ન પાઓ તો ફિર ? મૈંને કહા, તો ફિર મૈં અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરૂંગા ઔર (સોચ બિચારમેં) કોઇ કમી નહીં કરૂંગા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે સીને પર હાથ મારકર ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કાસિદકો ઉસ ચીઝ કી તૌફીક અતા ફરમાઇ, જિસસે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખુશ હૈં.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ કોઇ આદમી હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે ઝિયાદા ઈસ ચીઝસે ડરને વાલા નહીં થા, જિસે વોહ ન જાનતા હો ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે બા'દ કોઇ આદમી હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ઝિયાદા ડરને વાલા નહીં થા. એક બાર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે સામને એક મસ્અલા પેશ હુવા. ઉન્હોંને ઈસકે લિયે અલ્લાહકી કિતાબમેં કોઇ અસલ ન પાઇ ઔર ન હી સુન્નતમેં કોઇ નિશાન પાયા તો ફરમાયા, અબ મૈં અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરૂંગા. અગર ઠીક ફૈસલા હુવા તો અલ્લાહકી તરફસે ઔર અગર ગલત ફૈસલા હુવા તો મેરી તરફસે ઔર મૈં અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[૨]

હઝરત શુરૈહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં યેહ ખત લિખા કે જબ તુમ્હારે પાસ કોઇ મુકદ્દમા આએ તો તુમ ઉસમેં અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક ફૈસલા કરો ઔર અગર તુમ્હારે પાસ ઐસા મુકદ્દમા આએ જો કિતાબુલ્લાહમેં નહીં હૈ,

૧ મિશ્કાત, ૨-૩૧૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧

તો ફિર ઉસમેં અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકે મુતાબિક ફૈસલા કરો ઔર અગર ઐસા મુકદ્દમા આએ, જો ન કિતાબુલ્લાહમેં હૈ ઔર ન અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી કિતાબમેં, તો ફિર વોહ ફૈસલા કરો, જિસ પર ઉલમાકા ઈજમાઅ ઔર ઈત્તિફાક હો ઔર અગર ઐસા મુકદ્દમા આએ, જો ન કિતાબુલ્લાહમેં હૈ ઔર ન અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતમેં ઔર ન ઉસમેં કિસી આલિમને કોઈ બાત કી હૈ, તો ફિર દો બાતોંમેં સે એક બાત ઈખ્તિયાર કર લો. ચાહો તો આગે બઢકર અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરકે ફૈસલા કર લો ઔર ચાહો તો પીછે હટ જાઓ (ઔર કોઈ ફૈસલા ન કરો) ઔર મેરે ખયાલમેં પીછે હટના તુમ્હારે લિયે બેહતર હી હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જિસે કિસી મઆમલેમેં ફૈસલા કરનેકી ઝરૂરત પેશ આ જાએ તો ઉસે ચાહિયે કે કિતાબુલ્લાહકે મુતાબિક ફૈસલા કરે ઔર અગર ઐસા મા'મલા હો, જો કિતાબુલ્લાહમેં નહીં હૈ, તો ઉસમેં વોહ ફૈસલા કરે, જો અલ્લાહકે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિયા હો ઔર અગર ઐસા મા'મલા પેશ આ જાએ, જો ન કિતાબુલ્લાહમેં હો ઔર ન ઉસકે બારેમેં અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કોઈ ફૈસલા કિયા હો, તો ઉસમેં વોહ ફૈસલા કરે, જો નેક લોગોંને કિયા હો ઔર અગર ઐસા મા'મલા પેશ આ જાએ, જો ન કિતાબુલ્લાહમેં હો ઔર ન અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર નેક બંદોંને ઉસકે બારેમેં કોઈ ફૈસલા કિયા હો, તો ફિર અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરે ઔર અપની ઈસ બાત પર પક્કા રહે ઔર શરમાએ નહીં.

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ફિર અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરે ઔર યેહ હરગિઝ ન કહે, મેરા ખયાલ તો ઐસા હૈ, અલબત્તા મૈં ડરતા ભી હું, ક્યૂંકે હલાલ ભી વાઝેહ હૈ ઔર હરામ ભી વાઝેહ હૈ. અલબત્તા ઈન દોનોંકે દરમ્યાન બહોતસે મુશ્તબાહ ઉમૂર હૈં (જિનકા હરામ યા હલાલ હોના વાઝેહ નહીં હૈ) ઈસ લિયે વોહ કામ છોડ દો, જિનમેં કિસી કિસ્મકા શક હૈ ઔર વોહ કામ ઈખ્તિયાર કરો, જિનમેં કોઈ શક નહીં.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી યઝીદ કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા યેહ મઅમૂલ દેખા કે જબ ઉનસે કોઈ ચીઝ પૂછી જાતી ઔર વોહ કિતાબુલ્લાહમેં હોતી તો વોહ ફરમા દેતે ઔર વોહ કિતાબુલ્લાહમેં ન હોતી, લેકિન ઉસકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કુછ મન્કૂલ હોતા, તો વોહ ફરમા દેતે ઔર અગર વોહ કિતાબુલ્લાહમેં ન હોતી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ભી કુછ મન્કૂલ ન હોતા, લેકિન હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી તરફસે કુછ મન્કૂલ હોતા તો વોહ ફરમા દેતે ઔર અગર વોહ કિતાબુલ્લાહમેં ન હોતી ઔર હુઝૂર

૧ ઈલ્મ, ૨-૫૬
૨ ઈલ્મ, ૨-૫૭

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઔર હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ભી કુછ મન્કૂલ ન હોતા, તો ફિર અપની રાયસે ઈજતિહાદ કરતે.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હમારે પાસ હઝરત અલી (રદિ.) કી તરફસે કોઇ મઝબૂત દલીલ આ જાતી તો હમ ઉસકે બરાબર કિસીકો ન સમઝતે (બલકે ઉસીકો ઈખ્તિયાર કર લેતે.)[૨]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) સે કિસી ચીઝકે બારેમેં પૂછા, તો ફરમાયા, ક્યા યેહ ચીઝ પેશ આ ચુકી હૈ ? મૈંને કહા, નહીં. તો ફરમાયા, જબ તક યેહ પેશ ન આ જાએ, ઉસ વક્ત તક હમેં આરામ કરને દો, જબ પેશ આ જાએગી તો ફિર હમ કોશિશ કરકે અપની રાય બતા દેંગે.[૩]

ફતવા દેને મેં એહતિયાત સે કામ લેના ઔર સહાબા (રદિ.) મેં કૌન ફતવા દિયા કરતે થે

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી લૈલા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે એકસો બીસ સહાબા (રદિ.) કો મસ્જિદમેં પાયા કે ઉનમેં જો હદીસ બયાન કરને વાલે થે, વોહ યેહ ચાહતે થે કે ઉનકા કોઈ ભાઈ હદીસ બયાન કર દે ઔર ઉન્હેં હદીસ બયાન ન કરની પડે ઔર ઉનમેં જો મુફ્તી થે, વોહ યેહ ચાહતે થે કે ઉનકા કોઈ ભાઈ ફતવા દે ઔર ખૂદ ઉન્હેં ફતવા ન દેના પડે.[૪]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ આદમી પાગલ હૈ, કે ઉસસે જો ભી ફતવા પૂછા જાએ, વોહ ફૌરન ફતવા દે દે.[૫]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગોંકો ફતવા દેને વાલે આદમી તીન તરહ કે હૈં. એક તો વોહ આદમી, જો કુર્આનકે નાસિખ ઔર મન્સૂખકો જાનતા હૈ, દૂસરા, વોહ અમીરે જમાઅત, જિસે ફતવા દિયે બગૈર ચારા નહીં, તીસરા અહમક.[૬]

હઝરત ઈબ્ને સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબૂ મસઊદ (રદિ.) સે ફરમાયા, ક્યા મુઝે યેહ ખબર નહીં મિલી કે તુમ અમીર નહીં હો ફિર ભી તુમ લોગોંકો ફતવા દેતે હો ? જિસે અમારતકી રાહત મિલી હૈ, ઉસે હી અમારતકી

---

૧ ઈલ્મ, ૨-૫૭
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૧
૩ ઈલ્મ, ૨-૫૮
૪ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૬૩, ઈબ્ને સઅદ, ૬-૧૧૦
૫ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૬૫, હૈસમી, ૧-૧૮૩
૬ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૬૬

મશક્કત ભી ઉઠાને દો, યા'ની જો અમીર હૈ, ઉસે હી ફતવાકી ઝિમ્મેદારી ઉઠાને દો, તુમ ફતવા ન દો.[૧]

હઝરત અબૂ મિન્હાજ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ ઔર હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.) સે સોને ચાંદીકી ખરીદો ફરોખ્તકે બારેમેં પૂછા. તો મૈંને જિસસે ભી પૂછા, ઉસને યેહી કહા, તુમ દૂસરેસે પૂછ લો. ક્યૂંકે વોહ મુઝસે બેહતર ઔર મુઝસે ઝિયાદા જાનને વાલા હૈ. ઈસકે બા'દ સોને ચાંદીકી ખરીદો ફરોખ્તકે બારેમેં હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

હઝરત અબૂ હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ તો હર આદમી ઈસ મસ્અલેમેં ફતવા દે રહા હૈ, હાલાંકે યેહ મસ્અલા અગર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સામને પેશ હોતા તો ઉસકે લિયે વોહ તમામ બદ્રી સહાબા (રદિ.) કો જમા કર લેતે. (ઔર ફિર ઉનકે મશ્વરેસે ફતવા દેતે.)[૩]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે પૂછા ગયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં કૌન ફતવા દિયા કરતા થા ? ઉન્હોંને ફરમાયા, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર મેરે ઈલ્મમેં ઈન દોનોંકે અલાવા ઔર કોઈ નહીં હૈ.[૪]

હઝરત કાસિમ બિન મુહમ્મદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર, હઝરત ઉસ્માન, હઝરત અલી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનામેં ફતવા દિયા કરતે થે.[૫]

હઝરત ફુઝૈલ બિન અબી અબ્દુલ્લાહ બિન દિનાર અપને વાલિદસે નક્લ કરતે હૈં કે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ઉન સહાબામેં સે થે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં ઔર હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હુઈ અહાદીસકે મુતાબિક ફતવા દિયા કરતે થે.[૬]

હઝરત અબૂ અતિય્યા હમદાની (રહ.) કેહતે હૈં કે એક મરતબા મૈં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઈતનેમેં એક આદમી આયા ઔર ઉનસે એક મસ્અલા પૂછા. હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમને યેહ મસ્અલા મેરે અલાવા કિસી ઔરસે ભી પૂછા હૈ ? ઉસ આદમીને કહા, હાં, મૈંને હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે ભી પૂછા ઔર ઉન્હોંને ઉસકા યેહ જવાબ દિયા થા. જવાબ

૧ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૬૬,૧૪૩
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૬૬
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૧
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૧
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૧
૬ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૭, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૭૭

સુનકર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ઉસકી મુખાલિફત કી. ઈસ પર હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ખડે હુએ ઔર ફરમાયા, જબ તક યેહ બડે આલિમ તુમમેં હૈ, મુઝસે કુછ ન પૂછા કરો.[૧]

હઝરત અબૂ અમ્ર શૈબાની (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તક યેહ બડે આલિમ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) તુમમેં હૈં, મુઝસે કુછ ન પૂછા કરો.[૨]

હઝરત સહલ બિન અબી હશ્મા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં ફતવા દેને વાલે હઝરાતમેં સે તીન મુહાજિરીનમેં સે થે ઔર તીન અન્સારમેં સે. હઝરત ઉમર, હઝરત ઉસ્માન, હઝરત અલી, હઝરત ઉબય બિન કઅબ, હઝરત મઆઝ બિન જબલ, હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.)[૩]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે ફતવા દેને વાલે લોગ યેહ થે.. હઝરત ઉમર, હઝરત અલી, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ, હઝરત ઝૈદ, હઝરત ઉબય બિન કઅબ, હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.)[૪]

હઝરત કબીસા બિન ઝુવૈબ બિન હલહલા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત, હઝરત ઉમર, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં મૈં ઔર જબ તક હઝરત અલી (રદિ.) મદીનામેં રહે, ઉસ વક્ત તક વોહ મદીનામેં કઝા, ફતવા, કિરાઅત ઔર ફરાઈઝો મીરાસમેં ઈમામ થે ઔર હઝરત અલી (રદિ.) કે મદીનાસે ચલે જાનેકે બા'દ ભી વોહ પાંચ સાલ મઝીદ ઈમામ રહે. ફિર સન ચાલીસમેં હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ખલીફા બને, તો ભી યેહી ઈમામ થે, યહાં તક કે સન ૪૫ મેં હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[૫]

હઝરત અતા બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો બુલાયા કરતે થે ઔર વોહ ભી બદરી સહાબાકે સાથ મશ્વરા દિયા કરતે થે ઔર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ફતવા દિયા કરતે થે ઔર ફિર ઈન્તિકાલ તક હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા યેહી મશ્ગલા રહા.[૬]

હઝરત ઝિયાદ બિન મીના (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ, હઝરત ઈબ્ને ઉમર, હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી, હઝરત અબૂ હુરૈરહ, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ, હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ, હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ, હઝરત

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૫-૭૭
૨ ફતવા, ૧-૧૪૯
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૭
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૮-૧૬૮
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૫
૬ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૧

સલમા બિન અક્વઅ, હઝરત અબૂ વાકિદ લૈસી ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુહૈના (રદિ.) ઔર ઇન જૈસે ઔર સહાબા (રદિ.) મદીનામેં ફતવા દિયા કરતે થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે અહાદીસ બયાન કિયા કરતે થે. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઇન્તિકાલ પર યેહ દોનોં દીની ખિદમતેં ઇન હઝરાતકો મયસ્સર હુઈ ઔર યેહ સબ અપને ઇન્તિકાલ તક ઇનમેં હી લગે રહે ઔર ફિર ઇનમેં સે ફતવામેં ઝિયાદા કાબિલે એઅતિમાદ હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ, હઝરત ઇબ્ને ઉમર, હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી, હઝરત અબૂ હુરૈરહ ઔર હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) થે.[૧]

હઝરત કાસિમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત આઇશા (રદિ.), હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.), હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં મુસ્તકિલ ફતવા દિયા કરતી થીં ઔર ફિર ઇન્તિકાલ તક ઉનકા યેહી મશ્ગલા રહા. અલ્લાહ ઉન પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ. મૈં હર વક્ત ઉનકે સાથ રહા કરતા થા ઔર વોહ મેરે સાથ બહોત અચ્છા સુલૂક ફરમાયા કરતી થીં. (હઝરત કાસિમ હઝરત આઇશા (રદિ.) કે ભતીજે થે) આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ઉલૂમ

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ઇસ હાલમેં છોડ કર ગએ કે આસમાનમેં જો ભી પરિંદા અપને દોનોં પરોંકો હિલાતા હૈ, ઉસસે હમેં (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા સિખાયા હુવા) કોઇ ન કોઇ ઇલ્મ યાદ આ જાતા હૈ.

તબરાની કી રિવાયતમેં ઇસકે બા'દ યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ચીઝ ભી જન્નતસે કરીબ કરને વાલી ઔર દોઝખકી આગસે દૂર કરને વાલી હૈ, વોહ તુમ્હારે લિયે બયાન કર દી ગઇ હૈ.[૩]

હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે એક હઝાર મિસાલેં (કહાવતેં) સમઝી હૈં.[૪] હઝરત આઇશા (રદિ.) ને એક હદીસ ઝિક્ર કી, જિસમેં યેહ ભી ફરમાયા કે (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૭
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૫
૩ હૈસમી, ૮-૨૬૩,૨૬૪, ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૦
૪ હૈસમી, ૮-૨૬૪

વફાતકે મૌકે પર) જિસ ચીઝકે બારેમેં સહાબા કિરામમેં ઈખ્તિલાફ હો જાતા, તો મેરે વાલિદ (હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)) ઐસી હદીસ સુનાતે, જિસે સુનકર સબ મુત્મઈન હો જાતે ઔર ફૈસલાકુન બાત સામને આ જાતી.

સહાબા (રદિ.) ને યેહ સવાલ કિયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કહાં દફન કિયા જાએ ? તો ઈસ બારેમેં હમમેં કિસીકે પાસ કોઈ ઈલ્મ (કુર્આન ઔર હદીસકા) ન મિલ સકા, લેકિન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે નબીકી જિસ જગહ રૂહ કબ્ઝ કી જાતી હૈ, ઉસી જગહ ઉસે દફન કિયા જાતા હૈ.

ઐસે હી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મીરાસકે બારેમેં સહાબા (રદિ.) મેં ઈખ્તિલાફ હુવા તો હમેં ઈસ બારેમેં કિસીકે પાસ કોઈ ઈલ્મ ન મિલ સકા, લેકિન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે હમ અંબિયાકી જમાઅત કિસીકો વારિસ નહીં બનાતે, ઔર જો કુછ હમ છોડતે હૈં, વોહ સદકા હુવા કરતા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા કે અગર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઈલ્મકો તરાઝૂકે એક પલડેમેં રખ્ખા જાએ ઔર તમામ ઝમીન વાલોંકે ઈલ્મકો દૂસરે પલડમેં રખ્ખા જાએ, તો હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઈલ્મ વાલા પલડા ઝુક જાએગા.

હઝરત અઅમશ કેહતે હૈં, મેરે દિલને ઈસ બાતકો કુબૂલ ન કિયા. મૈંને જાકર હઝરત ઈબ્રાહીમ (રહ.) સે ઈસકા ઝિક્ર કિયા, તો ઉન્હોંને કહા, તુમ ઈસે નહીં માન રહે હો ઔર અલ્લાહકી કસમ ! હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને તો ઈસસે આગેકી બાત ભી કેહ રખી હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા હૈ કે જિસ દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) દુનિયાસે ગએ, ઉસ દિન ઈલ્મકે દસ હિસ્સોંમેં સે નવ હિસ્સે ચલે ગએ.[૨]

હઝરત ઉમર (રદિ.) કી વફાતકે બારેમેં એક લંબી હદીસમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કા યેહ ઈર્શાદ મન્કૂલ હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) હમમેં અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા જાનનેવાલે, અલ્લાહકી કિતાબકો હમ સબસે ઝિયાદા પઢને વાલે ઔર અલ્લાહકે દીનકી હમ સબસે ઝિયાદા સમઝ રખને વાલે થે.[૩]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ઈલ્મ ઈતના ઝિયાદા થા કે ઉસકે સામને તમામ લોગોંકા ઈલ્મ ઈતના કમ લગતા થા કે જૈસે વોહ કિસી સુરાખમેં છુપા કર રખ્ખા હુવા હો.[૪]

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૪૬
૨ હૈસમી, ૯-૬૯, ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૩
૩ મજમઉઝ્ઝવાઈદ, ૯-૬૯
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૩

મદીના કે એક સાહબ કેહતે હૈં, મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ ગયા તો મુઝે ઉનકે સામને ફુકહા, બચ્ચોંકી તરહ નઝર આએ. વોહ દીની સમઝ ઔર ઈલ્મકી વજહસે તમામ ફુકહા પર હાવી થે.[1]

હઝરત અબૂ ઈસ્હાક (રહ.) કેહતે હૈં કે જબ હઝરત અલી (રદિ.) ને હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે શાદી કી, તો હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે આપને મેરી ઈનસે શાદી કર દી હૈ, ઈનકી આંખેં કમઝોર હૈ, પેટ બડા હૈ. (શક્લો સૂરત અચ્છી નહીં હૈ.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને તુમ્હારી જિનસે શાદી કી હૈ, ઉનકે ફઝાઈલ યેહ હૈં, યેહ મેરે સહાબામેં સબસે પેહલે ઈસ્લામ લાએ ઔર ઈનકા ઈલ્મ ઉન સબમેં ઝિયાદા હૈ ઔર યેહ ઉનમેં સબસે ઝિયાદા બુર્દબાર હૈં. (અય ફાતિમા ! સૂરત ન દેખો, સીરત દેખો.)[2]

હઝરત મઅકિલ બિન યસાર (રદિ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (અય ફાતિમા !) ક્યા તુમ ઈસ પર રાઝી નહીં હો કે મૈંને તુમ્હારી શાદી ઐસે આદમીસે કી હૈ, જો મેરી ઉમ્મતમેં સબસે પુરાને ઈસ્લામ લાને વાલે, સબસે ઝિયાદા ઈલ્મ વાલે ઔર સબસે ઝિયાદા બુર્દબાર હૈં.

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે અલ્લાહકી કસમ ! જો આયત ભી નાઝિલ હુઈ, ઉસકે બારેમેં મુઝે મા'લૂમ હૈ કે કિસ મઆમલેમેં નાઝિલ હુઈ ઔર કહાં નાઝિલ હુઈ ? ઔર કિન લોગોંકે બારેમેં નાઝિલ હુઈ ? મેરે રબને મુઝે સમઝદાર દિલ ઔર ખૂબ બોલને વાલી ફસીહ ઝબાન દી હૈ.[3]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) ને ફરમાયા, હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉસ મુશ્કિલ મસ્અલેસે અલ્લાહકી પનાહ માંગતે થે, જિસકે હલકે લિયે હઝરત અબૂ હસન યા'ની હઝરત અલી (રદિ.) મૌજૂદ ન હોં.[4]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો સૂરત ભી નાઝિલ હુઈ, મુઝે મા'લૂમ હૈ કે વોહ કિસ બારેમેં નાઝિલ હુઈ. અગર મુઝે મા'લૂમ હો જાએ કે કોઈ આદમી મુઝસે ઝિયાદા અલ્લાહકી કિતાબકો જાનને વાલા હૈ ઔર ઊંટ ઔર સવારીયાં મુઝે ઉસ તક પહોંચા સકતી હૈં, તો મૈં ઉસકે પાસ ઝરૂર જાઉંગા.[5]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકી મજ્લિસોંમેં બહોત બૈઠા હું. મૈંને ઉન્હેં (દીની ફૈઝાનમેં) તાલાબકી

૧ ઇબ્ને સઅદ, વહી
૨ હૈસમી, ૯-૧૦૧,૧૦૨
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૪
૪ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૪
૫ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૯

તરહ પાયા. કિસી તાલાબસે એક આદમી સૈરાબ હો જાતા હૈ ઔર કિસી તાલાબસે દો ઔર કિસીસે દસ ઔર કિસીસે સૌ આદમી સૈરાબ હો જાતે હૈં ઔર બા'ઝ તાલાબ ઈતને બડે હોતે હૈં કે સારી ઝમીન વાલે ઉસસે સૈરાબ હો જાએં. મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કો ઉસી બડે તાલાબકી તરહ પાયા. (ઉનસે સારી દુનિયા સૈરાબ હો જાતી થી.)[1]

હઝરત ઝૈદ બિન વહબ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) બૈઠે હુએ થે કે સામનેસે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) આએ. જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં આતે હુએ દેખા તો ફરમાયા, યેહ દીનકી સમઝ ઔર ઈલ્મસે ભરી હુઈ કોઠી હૈં.

હઝરત અસદ બિન વદાઆ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) કા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર ફરમાયા, યેહ તો ઈલ્મસે ભરી હુઈ કોઠી હૈ ઔર ઉન્હેં કાદસિયહ ભેજકર મૈંને કાદસિયહ વાલોંકો અપને પર તરજીહ દી હૈ.[2]

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હમ લોગ હઝરત અલી (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગએ ઔર હમ ઉનસે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કે બારેમેં પૂછને લગે. ઉન્હોંને ફરમાયા, કિસ સહાબીકે બારેમેં પૂછતે હો? હમને કહા, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કે બારેમેં હમેં કુછ બતા દેં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઉન્હોંને કુર્આનો હદીસકા ઈલ્મ હાસિલ કિયા ઔર ઈલ્મકી ઈન્તિહાકો પહોંચ ગએ ઔર યેહી બાત ઉનકે ઝિયાદા ઈલ્મ વાલા હોનેકે લિયે કાફી હૈ.

ફિર હમને અર્ઝ કિયા, હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કે બારે મેં કુછ ફરમા દેં. ફરમાયા, ઉન્હેં ઈલ્મમેં અચ્છી તરહ રંગા ગયા, ફિર ઈલ્મમેં અચ્છી તરહ રંગે હોકર બાહર નિકલે. ફિર હમને અર્ઝ કિયા, હઝરત અમ્માર બિન યાસિર (રદિ.) કે બારેમેં કુછ બતા દેં. ફરમાયા, વોહ ઐસે મો'મિન હૈં, જો ભૂલ ગએ થે ઔર જબ ઉન્હેં યાદ દિલાયા ગયા થા તો ઉન્હેં યાદ આ ગયા થા.

ફિર હમને અર્ઝ કિયા, હમેં હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કે બારેમેં કુછ ફરમા દેં. ફરમાયા, વોહ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં મુનાફિકોંકો સબસે ઝિયાદા જાનને વાલે થે. ફિર હમને અર્ઝ કિયા, હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કે બારેમેં કુછ બતા દેં. ફરમાયા, ઉન્હોંને ઈલ્મ તો ખૂબ અચ્છી તરહ હાસિલ કિયા થા ઔર ખૂબ યાદ થા, લેકિન ફિર ઉસકે ફૈલાનેમેં કામિયાબ ન હો સકે. (આખિરમેં તબીયતમેં સખ્તી ઝિયાદા હો ગઈ થી.)

ફિર હમને અર્ઝ કિયા, હઝરત સલમાન (રદિ.) કે બારેમેં કુછ બતાએં. ફરમાયા, ઉન્હોંને પેહલા ઈલ્મ ભી હાસિલ કિયા થા (જો પેહલે નબી અલૈહિસ્સલામ

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૫૯
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૧

લેકર આએ થે) ઔર બા'દ વાલા ઈલ્મ ભી હાસિલ કિયા (જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ લેકર આએ થે.) વોહ ઈલ્મકા ઐસા સમંદર હૈં, જિસકી ગેહરાઈકા અંદાઝા નહીં લગાયા જા સકતા ઔર વોહ હમારે ઘરાનેમેં સે હૈં.

ફિર હમને અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અબ આપ અપને બારેમેં કુછ બતા દેં. ફરમાયા, તુમ લોગ અસલમેં યેહ બાત પૂછના ચાહતે થે. મૈં જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કુછ પૂછતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકા જવાબ ઈર્શાદ ફરમા દેતે ઔર જબ મૈં ખામોશ હો જાતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અઝ ખૂદ બાતચીતકી ઈબ્તિદા (શુરૂઆત) ફરમાતે.[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) મુક્તદા થે ઔર અલ્લાહકે ફરમાંબરદાર થે ઔર સબ તરફસે યકસૂ હોકર એક અલ્લાહકે હો ગએ થે ઔર વોહ મુશ્રિકોંમેં સે નહીં થે. (હઝરત ફરવા બિન નૌફલ અશ્જઈ કેહતે હૈં) મૈંને અર્ઝ કિયા, અબૂ અબ્દુર્રહમાન યા'ની હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) સે ગલતી હો ગઈ હૈ, યેહ અલ્ફાઝ તો અલ્લાહ તઆલાને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકે બારેમેં ઈસ્તે'માલ ફરમાએ હૈં..

اِنَّ اِبْرَاهِيْمَ كَانَ اُمَّةً قَانِتًا لِّلّٰهِ حَنِيْفًا وَّلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

ઈન્ન ઈબ્રાહીમ કાન ઉમ્મતન્ કાનિતલ્ લિલ્લાહિ હનીફંવ્ વલમ્ યકુ મિનલ્ મુશ્રિકીન

'બેશક ઈબ્રાહીમ બડે મુક્તદા થે, અલ્લાહ તઆલાકે ફરમાંબરદાર થે, બિલકુલ એક તરફ કે હો રહે થે ઔર વોહ શિર્ક કરને વાલોંમેં સે ન થે.'

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને દોબારા ઈર્શાદ ફરમાયા, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) મુક્તદા થે ઔર અલ્લાહકે ફરમાંબરદાર થે ઔર સબ તરફસે યકસૂ હોકર એક અલ્લાહકે હો ગએ થે ઔર વોહ મુશ્રિકોંમેં સે નહીં થે. ઈસ પર મૈં સમઝા કે વોહ હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે બારેમેં યેહ અલ્ફાઝ જાનબૂઝ કર ઈસ્તે'માલ કર રહે હૈં. ઈસ પર મૈં ખામોશ હો ગયા.

ફિર ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો, લફ્ઝ 'ઉમ્મત' કા ક્યા મતલબ હૈ? લફ્ઝ 'કાનિત' કા ક્યા મતલબ હૈ ? મૈંને કહા, અલ્લાહ હી જાનતે હૈં (મૈં નહીં જાનતા.) ફરમાયા, ઉમ્મત વોહ ઈન્સાન હૈ, જો લોગોંકો ભલાઈ ઔર ખૈર સિખાએ ઔર કાનિત વોહ હૈ, જો અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ફરમાંબરદાર હો. હઝરત મઆઝ (રદિ.) લોગોંકો ખૈર સિખાયા કરતે થે ઔર અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાંબરદાર થે.[૨]

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૨
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૫

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કો ગૌરસે દેખા તો મૈંને દેખા કે સહાબા (રદિ.) કા ઈલ્મ છે (૬) હઝરાત પર પહોંચ કર ખતમ હો ગયા. હઝરત ઉમર, હઝરત અલી, હઝરત અબ્દુલ્લાહ, હઝરત મઆઝ, હઝરત અબૂદ્દર્દા ઔર હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ફિર મૈંને ઈન છે હઝરાતકો ગૌર સે દેખા તો ઈનકા ઈલ્મ હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) પર પહોંચ કર ખત્મ હો ગયા.[૧]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં મદીના ગયા ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કે બારેમેં પૂછા તો મુઝે હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) મઝબૂત ઈલ્મ વાલોંમેં સે નઝર આએ.[૨]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) (છોટી ઉમ્રકે ન હોતે ઔર) હમારી ઉમ્રકો પા લેતે તો હમમેં સે કોઈ આદમી ઉનકે (ઈલ્મકે) દસવેં હિસ્સેકો ન પા સકતા. ઈસ રિવાયતમેં હઝરત નજર રાવી ને યેહ ભી ઈઝાફા કિયા હૈ કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કુર્આનકે બેહતરીન તર્જુમાન હૈં.[૩]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં કે ઝિયાદા ઈલ્મકી વજહ સે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો સમંદર કહા જાતા થા.[૪]

હઝરત લૈસ બિન અબૂ સુલૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત તાઉસ (રહ.) સે કહા, ઈસકી ક્યા વજહ હૈ કે આપ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અકાબિર સહાબા (રદિ.) કો છોડકર ઈસ નવઉમ્ર (સહાબી) યા'ની હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે સાથ હર વક્ત રેહતે હૈં ? ઉન્હોંને કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સત્તર (૭૦) સહાબા (રદિ.) કો દેખા કે જબ ઉનમેં કિસી ચીઝકે બારેમેં ઈખ્તિલાફ હો જાતા તો વોહ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે કૌલકી તરફ રૂજૂઅ કરતે.[૫]

હઝરત આમિર બિન સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને અપને વાલિદ (હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.)) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે મૈંને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે ઝિયાદા હાઝિર દિમાગ, ઝિયાદા સમઝદાર, ઝિયાદા ઈલ્મવાલા ઔર ઝિયાદા બુર્દબાર કોઈ નહીં દેખા ઔર મૈંને દેખા હૈ કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ઉન્હેં મુશ્કિલ મસાઈલકે લિયે બુલાયા કરતે ઔર ઉનસે ફરમાતે, તૈયાર

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૭
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૬
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૧
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૧
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૧

હો જાઓ, યેહ મુશ્કિલ મસ્અલા તુમ્હારે પાસ આયા હૈ (ઔર ઉનકે સામને વોહ મુશ્કિલ મસ્અલા રખતે) ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉન્હીંકે કૌલ પર ફૈસલા કર દેતે, હાલાંકે ઉનકે ઈદગિર્દ બહોતસે બદરી મુહાજિર ઔર અન્સાર સહાબા (રદિ.) બૈઠે હુએ હોતે.[૧]

હઝરત અબૂ ઝિનાદ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો બુખાર હો ગયા તો હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ઉનકે પાસ ઈયાદતકે લિયે તશરીફ લે ગએ ઔર ફરમાયા, તુમ્હારી બીમારીકી વજહસે હમારા બડા નુકસાન હો રહા હૈ. અલ્લાહ હી સે મદદ તલબ કરતા હું.[૨]

હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.)કો (અલ્લાહકી તરફસે) બડી સમઝ, અક્લ ઔર બહોત ઈલ્મ દિયા ગયા થા. મૈંને કભી નહીં દેખા કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને કિસી (કી રાય) કો ઉન (કી રાય) પર તરજીહ દી હો.[૩]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઉબય બિન કઅબ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કે પાસ બૈઠે હુએ થે. ફિર હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ઉઠકર ચલે ગએ તો મૈંને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે યેહ ઈસ ઉમ્મતકે બહોત બડે આલિમ બન જાએંગે, ક્યૂંકે ઈન્હેં (અલ્લાહકી તરફસે) અક્લ ઔર સમઝ ભી ખૂબ મિલી હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે દુઆ ફરમાઈ હૈ કે અલ્લાહ ઉન્હેં દીનકી સમઝ અતા ફરમાએ.[૪]

હઝરત તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) તમામ લોગોંમેં ઈલ્મકે એઅતિબારસે ઐસે ઉંચે થે, જૈસે ખજૂરકે છોટે દરખ્તોંમેં લંબા દરખ્ત હોતા હૈ.[૫]

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈં ઔર મેરા એક સાથી હજ પર ગએ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) હજ કે અમીર થે. વોહ સૂરએ નૂર પઢને લગે ઔર સાથ કે સાથ ઉસકી તફસીર કરને લગે, જિસે સુનકર મેરે સાથી ને કહા, સુબ્હાનલ્લાહ ! ઈસ આદમીકે સરસે ક્યા કુછ નિકલ રહા હૈ ? અગર તુર્ક લોગ ઈસે સુન લેં તો મુસલમાન હો જાએં.[૬]

દૂસરી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ વાઈલ કેહતે હૈં, (તફસીર સુનકર) મૈંને કહા, ઈન જૈસી બાતેં ન તો મૈંને કિસી આદમીસે સુની હૈં ઔર ન કહીં દેખી હૈં.

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૩
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૫
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૫
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૫
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૫
૬ હાકિમ, ૩-૫૩૭

અગર ફારિસ ઔર રૂમ વાલે ઈસે સુન લેતે તો મુસલમાન હો જાતે. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક દિન મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. ઉન્હોંને મુઝસે એક મસ્અલા પૂછા, જો ઉન્હેં યમનસે હઝરત યઅલા બિન ઉમૈયા (રદિ.) ને લિખા થા. મૈંને ઉન્હેં ઈસકા જવાબ દિયા તો ફરમાયા, મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે તુમ નુબુવ્વતકે ઘરાનેસે બોલતે હો.[૧]

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં કે કુછ લોગ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે પાસ અશ્આરકે લિયે આતે, કુછ લોગ નસબ મા'લૂમ કરને આતે ઔર કુછ લોગ અરબકે વાકિઆત મા'લૂમ કરને આતે. વોહ હર તરહકે લોગોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતે ઔર જિસ તરહ ચાહતે, ખૂબ ગુફ્તગૂ કરતે.[૨]

હઝરત ઉબૈદુલ્લાહ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઉત્બા (રહ.) કેહતે હૈં, કઈ ઉમદા સિફાતકી વજહસે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) તમામ લોગોં પર ફૌકિયત (બુલંદ મરતબા) રખતે થે, વોહ ગુઝિશ્તા ઉલૂમકો ખૂબ જાનતે થે ઔર જબ ઉનકે મશ્વરેકી ઝરૂરત હોતી તો બહોત સમઝદારીકા મશ્વરા દેતે ઔર બુર્દબારી ઔર જૂદો સખાવત ઉનમેં કૂટ કૂટ કર ભરી હુઈ થી. મૈંને કોઈ આદમી ઐસા નહીં દેખા, જો ઉનસે ઝિયાદા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી અહાદીસકો ઔર હઝરત અબૂબક્ર, હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ફૈસલોંકો જાનને વાલા હો ઔર ઉનસે ઝિયાદા સમઝદારીકી રાય વાલા હો ઔર અશ્આરકો, અરબી લુગતકો, કુર્આનકી તફસીરકો, હિસાબ ઔર મીરાસકો ઔર ગુઝિશ્તા વાકિઆતકો ઉનસે ઝિયાદા જાનને વાલા હો ઔર ઉનસે ઝિયાદા દુરૂસ્ત રાય વાલા હો. કિસી દિન વોહ અપની મજ્લિસમેં બૈઠતે તો સિર્ફ દીનકી સમઝકે બારેમેં બાત કરતે ઔર કિસી દિન સિર્ફ કુર્આનકી તફસીરકે બારેમેં બાત કરતે ઔર કિસી દિન સિર્ફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ગઝવાતકે બારેમેં બાત કરતે ઔર કિસી દિન અશ્આરકે બારેમેં ઔર કિસી દિન અરબકી લડાઈયોંકે બારેમેં બાત કરતે ઔર મૈંને યેહી દેખા કે જો આલિમ ભી ઉનકી મજ્લિસમેં આયા, વોહ આખિરકાર ઉન (કી ઈલ્મી અઝમત) કે સામને ઝરૂર ઝુક ગયા ઔર જો ભી ઉનસે કુછ પૂછને આયા, ઉસે અપને સવાલકા જવાબ ઝરૂર મિલા.[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મુહાજિર ઔર અન્સારી બડે બડે સહાબાકે સાથ હર વક્ત રહા કરતા થા ઔર મૈં ઉનસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ગઝવાતકે બારેમેં ઔર ઉન ગઝવાતકે મુતઅલ્લિક ઉતરને વાલે કુર્આનકે બારેમેં ખૂબ સવાલાત કરતા થા ઔર મૈં ઉનમેં સે જિસકે પાસ જાતા, વોહ મેરે આનેસે બહોત ખુશ હોતા, ક્યૂંકે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૨-૧૮૪
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૨
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૩

અલૈહિ વ સલ્લમકા રિશ્તેદાર (ચચાઝાદ ભાઈ) થા. હઝરત ઉબય બિન કઅબ મઝબૂત ઔર પક્કે ઈલ્મવાલોંમેં સે થે. મૈંને ઉનસે એક દિન મદીનામેં નાઝિલ હોને વાલી સૂરતોંકે બારેમેં પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, મદીનામેં સત્તાઈસ (૨૭) સૂરતેં નાઝિલ હુઈ ઔર બાકી મક્કા મેં.[૧]

હઝરત ઈકરમા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ગુઝરે હુએ ઉલૂમકો ઔર વાકિઆતકો હમસે ઝિયાદા જાનને વાલે હૈં ઔર જો નયા મસ્અલા પેશ આ જાએ ઔર ઉસકે બારેમેં કુર્આન ઔર હદીસમેં કુછ ન આયા હો, ઉસકે બારેમેં વોહ સબસે ઝિયાદા દીની સમઝ રખને વાલે હૈં.

હઝરત ઈકરમા (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને યેહ બાત હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો બતાઈ તો ઉન્હોંને ફરમાયા, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) કે પાસ બહોત ઈલ્મ હૈ, ક્યૂંકે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હલાલો હરામકે બારેમેં ખૂબ પૂછા કરતે થે. (યા'ની હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ઉનકે ફઝાઈલકા એ'તિરાફ ફરમા રહે હૈં.)[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ને હજકી રાતોંમેં દેખા કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે ઈર્દગિર્દ બહોતસે હલકે હૈં ઔર ઉનસે હજકે મનાસિક (અરકાન) કે બારેમેં લોગ ખૂબ પૂછ રહે હૈં, તો હઝરત આઈશા (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ જિતને સહાબા (રદિ.) બાકી રેહ ગએ હૈં, યેહ ઉનમેં સબસે ઝિયાદા હજકે મનાસિક કો જાનને વાલે હૈં.[૩]

હઝરત યઅકૂબ બિન ઝૈદ (રહ.) અપને વાલિદસે નક્લ કરતે હૈં કે જબ હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે ઈન્તિકાલકી ખબર મિલી તો ઉન્હોંને એક હાથ દૂસરે હાથ પર મારા ઔર ફરમાયા, લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા ઈલ્મ વાલે ઔર સબસે ઝિયાદા બુર્દબાર ઈન્સાનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા હૈ ઔર ઉનકે ઈન્તિકાલસે ઈસ ઉમ્મત કા ઐસા નુકસાન હુવા હૈ, જિસકી તલાફી (બદલ) કભી નહીં હો સકેગી.[૪]

હઝરત અબૂબક્ર બિન મુહમ્મદ બિન અમ્ર બિન હઝમ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હુવા તો હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ (રદિ.) ને ફરમાયા, આજ ઉસ શખ્સિયતકા ઈન્તિકાલ હો ગયા, જિસકે ઈલ્મ કે મશરિકસે મગરિબ તક કે તમામ લોગ મોહતાજ થે.[૫]

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૬
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૬
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૪
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૬
૫ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૭

હઝરત અબૂ કુલસૂમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) દફન હો ગએ તો હઝરત ઈબ્ને હનફીયા (રહ.) ને કહા, ઈસ ઉમ્મતકે આલિમે રબ્બાનીકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[૧]

હઝરત અમ્ર બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) નવઉમ્ર ફુકહામેં શુમાર કિયે જાતે થે.[૨]

હઝરત ખાલિદ બિન મઅદાન (રહ.) કેહતે હૈં કે અબ મુલ્કે શામમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે કોઈ સહાબી હઝરત ઉબાદા બિન સામિત ઔર હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) સે ઝિયાદા કાબિલે એઅતિમાદ, ઝિયાદા દીની સમઝ રખને વાલા ઔર ઉનસે ઝિયાદા પસંદીદા બાકી નહીં રહા.[૩]

હઝરત હન્ઝલા બિન અબી સુફયાન (રહ.) અપને અસાતિઝાસે યેહ નક્લ કરતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે નવઉમ્ર સહાબામેં સે કોઈ સહાબી હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે ઝિયાદા દીનકી સમઝ રખને વાલા નહીં હૈ.[૪]

મરવાન બિન હકમ કે મુન્શી અબૂ ઝુઅઝઆ કેહતે હૈં કે મરવાન ને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો બુલાયા ઔર મુઝે તખ્તકે પીછે બિઠા દિયા. મરવાન ઉનસે પૂછને લગા ઔર મૈં ઉનકે જવાબ લિખને લગા. જબ એક સાલ હો ગયા તો મરવાનને ઉન્હેં બુલાકર પરદેકે પીછે બિઠાયા ઔર ઉનસે વહી પિછલે સાલ વાલે સવાલ કરને લગા. ઉન્હોંને ઠીક વહી પિછલે સાલ વાલે જવાબ દિયે. ન કોઈ હર્ફ કમ કિયા ઔર ન ઝિયાદા ઔર ન આગે કિયા ન પીછે.[૫]

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કો કિસી ચીઝમેં શક હુવા ઔર ઉન્હોંને ઉસકે બારેમેં હઝરત આઈશા (રદિ.) સે પૂછા, તો ઉન્હેં ઉનકે પાસ ઉસ ચીઝકા ઈલ્મ ઝરૂર મિલા.[૬]

હઝરત કબીસા બિન ઝુવૈબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત આઈશા (રદિ.) તમામ લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા જાનને વાલી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અકાબિર સહાબા ઉનસે પૂછા કરતે થે.[૭]

હઝરત અબૂ સલમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હઝરત આઈશા (રદિ.) સે ઝિયાદા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતોંકો જાનને વાલા ઔર બવક્તે

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૩
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૭
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૮
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૧૮
૫ હાકિમ, ૩-૫૧૦
૬ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૯
૭ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૯

ઝરૂરત ઉનસે ઝિયાદા સમઝદારીકી રાય દેને વાલા, આયાતકે શાને નુઝૂલકો ઔર મીરાસ (વરાસત) કો ઉનસે ઝિયાદા જાનને વાલા કોઈ નહીં દેખા.[૧]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) સે પૂછા ગયા, ક્યા હઝરત આઈશા (રદિ.) મીરાસકે ઈલ્મકો અચ્છી તરહ જાનતી થીં ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બુઝુર્ગ અકાબિર સહાબાકો દેખા કે વોહ હઝરત આઇશા (રદિ.) સે મીરાસકે બારેમેં પૂછા કરતે થે.[૨]

હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તમામ અઝવાજે મુતહહરાત (પાક બીવીયોં) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બહોત સી અહાદીસ યાદ થીં, લેકિન હઝરત આઈશા ઔર હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) જૈસી કોઇ ન થીં ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.) હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ફતવા દિયા કરતી થીં ઔર ફિર ઈન્તિકાલ તક ઉનકા યેહ મશ્ગલા રહા. અલ્લાહ ઉન પર રહમત નાઝિલ ફરમાએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અકાબિર સહાબા હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ ઉનકે પાસ આદમી ભેજકર સુન્નતેં પૂછા કરતે થે.[૩]

હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને હઝરત આઇશા (રદિ.) સે ઝિયાદા ફસીહ, બલીગ ઔર ઉનસે ઝિયાદા અક્લમંદ કોઇ ખતીબ નહીં દેખા.[૪]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને કોઈ ઔરત ઐસી નહીં દેખી જો હઝરત આઇશા (રદિ.) સે ઝિયાદા તિબ્બ, ફિકહ ઔર અશઆરકો જાનનેવાલી હો.[૫]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હઝરત આઇશા (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, મૈં આપકે મઆમલેમેં જિતના સોચતા હું, ઉતના હી મુઝે તઅજ્જુબ હોતા હૈ. આપ મુઝે તમામ લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા દીનકી સમઝ રખને વાલી નઝર આતી હૈં, તો મૈં કેહતા હું, ઈસમેં ક્યા બાત હૈ ? આપ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝૌજએ મોહતરમા હૈં ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી સાહબઝાદી હૈં. (આપકો દીનકી સબસે ઝિયાદા સમઝ વાલા હોના હી ચાહિયે) આપ મુઝે અરબકી લડાઈયોંકો, ઉનકે નસબ નામોંકો ઔર ઉનકે અશઆરકો જાનને વાલી નઝર આતી હૈં તો મૈં કેહતા હું ઈસમેં ક્યા બાત હૈ ? આપકે વાલિદ (હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)) કુરૈશકે બહોત બડે આલિમ થે (ઈસ

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૯
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૯, હૈસમી, ૯-૨૪૨
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૮૯
૪ હૈસમી, ૯-૨૪૩
૫ હૈસમી, ૯-૨૪૨

લિયે ઉનકી બેટીકો ઐસા હોના હી ચાહિયે) લેકિન મુઝે ઈસ બાત પર તઅજ્જુબ હૈ કે આપ તિબ્બ ભી જાનતી હૈં, યેહ આપને કહાંસે સીખ લી?

ઉન્હોંને મેરા હાથ પકડકર (પ્યારસે નામ બદલકર) કહા, અય ઉરૈયા! જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારીયાં ઝિયાદા હો ગઈ, તો અરબો અજમકે અતિબ્બા ઉનકે પાસ દવાઇયાં ભેજને લગે. ઈસ તરહ મૈંને ઈલ્મે તિબ્બ સીખ લિયા.

અહમદ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈં ઈન દવાઈયોંસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈલાજ કિયા કરતી થી. યહાંસે મૈંને તિબ્બ સીખી. (હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) હઝરત આઈશા (રદિ.) કે ભાંજે થે.)[૧]

રબ્બાની ઉલમા ઔર બુરે ઉલમા

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ને અપને સાથીયોં સે ફરમાયા, તુમ ઈલ્મ કે ચશ્મે, હિદાયત કે ચિરાગ, અકસર ઘરોં મેં રેહને વાલે, રાત કે ચિરાગ, નયે દિલ વાલે, પુરાને કપડોં વાલે બનો. આસમાન મેં પેહચાને જાઓગે ઔર ઝમીન વાલોં પર પોશીદા રહોગે.[૨]

અબૂ નઈમ મેં હઝરત અલી (રાદ.) કી રિવાયતમેં ઝમીન વાલોં પર પોશીદા રેહને કે બજાએ યેહ અલ્ફાઝ હૈં કે ઈન સિફાતકી વજહસે તુમ્હારા ઝમીન પર ભી ઝિક્રે ખૈર હોગા.

હઝરત વહબ બિન મુનબ્બહ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો ખબર મિલી કે બાબ બની સહમકે પાસ કુછ લોગ તકદીરકે બારેમેં ઝગડ રહે હૈં. વોહ ઉઠકર ઉનકી તરફ ચલે ઔર અપની છડી હઝરત ઈકરમા કો દી ઔર અપના એક હાથ ઉસ છડી પર રખ્ખા ઔર દૂસરા હાથ હઝરત તાઉસ પર રખ્ખા. જબ ઉનકે પાસ પહોંચે તો ઉન લોગોંને ખુશઆમદેદ કહા ઔર અપની મજ્લિસમેં ઉનકે બૈઠને કે લિયે જગહ બનાઈ, લેકિન વોહ બૈઠે નહીં, બલકે ઉનસે ફરમાયા, તુમ અપના નસબનામા બયાન કરો, તાકે મૈં તુમ્હેં પેહચાન લું.

ઉન સબને યા ઉનમેં સે કુછને અપના નસબ નામા બયાન કિયા તો ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે અલ્લાહકે કુછ બંદે ઐસે હૈં, જો ગૂંગે ઔર બોલનેસે આજિઝ નહીં હૈં, બલકે અલ્લાહકે ડરસે ખામોશ રેહતે હૈં. યેહી લોગ ફસાહત વાલે, ફઝીલત વાલે, અલ્લાહ તઆલાકી કુદરતકે વાકિઆતકો જાનનેવાલે ઉલમા હૈં.

---

૧ હૈસમી, ૯-૨૪૨
૨ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૨૬, હુલીયા, ૧-૭૭

જબ ઉન્હેં અલ્લાહ તઆલાકી અઝમતકા ધ્યાન આતા હૈ, તો ઉનકી અકલેં ઉડ જાતી હૈં, ઉનકે દિલ શિકસ્તા હો જાતે હૈં ઔર ઉનકી ઝબાનેં બંદ હો જાતી હૈં. જબ ઉનકો ઇસ કૈફિયતસે ઇફાકા હોતા હૈ તો વોહ પાકિઝા આ'માલકે ઝરીએસે અલ્લાહકી તરફ તેઝીસે ચલતે હૈં, હાલાંકે વોહ અકલમંદ ઔર તાકતવર હોંગે, લેકિન ફિર ભી વોહ અપને આપકો કોતાહી કરને વાલોં મેં શુમાર કરેંગે ઔર ઇસી તરહ વોહ નેક ઔર ખતાઓંસે પાક હોંગે, લેકિન અપને આપકો ઝાલિમ ઔર ખતાકાર લોગોંમેં શુમાર કરેંગે ઔર અલ્લાહકે લિયે ઝિયાદા (આ'માલ ઔર કુરબાની) કો ઝિયાદા નહીં સમઝેંગે ઔર અલ્લાહકે લિયે કમ પર વોહ રાઝી નહીં હોંગે ઔર આ'માલમેં અલ્લાહકે સામને નખરે નહીં કરેંગે. તુમ ઉન્હેં જહાં ભી મિલોગે, વોહ એહતિમામ ઔર ફિક્રસે ચલને વાલે, ડરને વાલે ઔર કપકપાને વાલે હોંગે.

હઝરત વહબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, યેહ બાતેં ઇર્શાદ ફરમાકર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) વહાં સે ઉઠે ઔર અપની મજ્લિસમેં વાપસ તશરીફ લે આએ.[1]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર ઇલ્મ વાલે ઇલ્મકી હિફાઝત કરતે ઔર જો ઇલ્મકે અહલ હૈં, ઉન્હીંકો ઇલ્મ દેતે તો અપને ઝમાને વાલોંકે સરદાર હો જાતે, લેકિન ઉન્હોંને દુનિયા વાલોંકે સામને અપના ઇલ્મ રખ દિયા તાકે ઉનકી દુનિયામેં સે કુછ હાસિલ કર લેં. ઇસ વજહસે ઇલ્મ વાલે દુનિયા વાલોંકી નિગાહોંમેં બેકીમત હો ગએ. મૈંને તુમ્હારે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જો તમામ ફિક્રોંકી એક ફિક્ર યા'ની આખિરતકી ફિક્ર બના દેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકી તમામ ફિક્રોંકી કિફાયત ફરમાએંગે ઔર જિસે દુન્યવી ફિક્રોંને પરાગંદા કર દિયા તો અલ્લાહ તઆલાકો ભી ઇસ બાતકી પરવાહ નહીં હોગી કે વોહ દુનિયાકી કિસ વાદીમેં હલાક હો ગયા.[2]

હઝરત સુફયાન બિન ઉયયનહ (રહ.) કેહતે હૈં, હમેં હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી તરફસે ઉનકા યેહ ઇર્શાદ પહોંચા કે અગર હામિલીને ઇલ્મ, ઇલ્મકો ઉસકે હક કે સાથ લેતે ઔર ઉસકે મુનાસિબ જો આદાબ હૈં, ઉન્હેં ઇખ્તિયાર કરતે, તો અલ્લાહ તઆલા, ઉસકે ફરિશ્તે ઔર નેક લોગ ઉનસે મુહબ્બત કરતે ઔર લોગોંકે દિલોંમેં ઉનકી હૈબત હોતી, લેકિન ઉન્હોંને ઇલ્મકે ઝરીએ દુનિયા હાસિલ કરનેકી કોશિશ કી, જિસકી વજહસે વોહ અલ્લાહકે યહાં મબગૂઝ બન ગએ ઔર લોગોંકી નિગાહમેં ભી બેહૈસિયત હો ગએ.[3]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારા ઉસ વક્ત ક્યા હાલ હોગા, જબ તુમમેં એક ઝબરદસ્ત ફિત્ના ઉઠેગા, જિસમેં કમ ઉમ્ર તો બળ્હ જાએગા ઔર

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૨૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૪૩, જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૧૮૭
૩ ઇલ્મ, ૧-૧૮૮

ઝિયાદા ઉમ્ર વાલાં બૂઢા હો જાએગાં ઔર નયે તરીકે ઈજાદ કરકે ઈખ્તિયાર કર લિયે જાંએંગે ઔર અગર કિસી દિન ઉન્હેં બદલને (ઔર સહીહ ઔર મસ્નૂન તરીકે પર લાને) કી કોશિશ કી જાએગી તો લોગ કેહને લગેંગે, યેહ તો બિલકુલ અજનબી ઔર ઉપરી તરીકા હૈ.

ઈસ પર લોગોં ને પૂછા, ઐસા ફિત્ના કબ હોગા ? હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારે અમીન લોગ કમ હો જાએંગે ઔર ઉમરા ઔર હુક્કામ ઝિયાદા હો જાએંગે ઔર તુમ્હારે દીનકી સમઝ રખને વાલે કમ હો જાએંગે ઔર તુમ્હારે કુર્આન પઢને વાલે ઝિયાદા હો જાએંગે ઔર દીનકે ગૈર યા'ની દુનિયાકે લિયે દીની ઈલ્મ હાસિલ કિયા જાએગા ઔર આખિરત વાલે અમલસે દુનિયા તલબકી જાએગી.[1]

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે નયે તરીકે ઘડે જાએંગે, જિસ પર લોગ ચલને લગેંગે ઔર જબ ઉસમેં કુછ તબદીલી કી જાને લગેગી, તો વોહ લોગ કહેંગે, હમારા મઅરૂફ તરીકા બદલા જા રહા હૈ ઔર યેહ ભી હૈ કે તુમ્હારે દીનકી સમઝ રખને વાલે કમ હો જાએંગે ઔર તુમ્હારે ઉમરા ઔર હુક્કામ ખઝાને ભરને લગેંગે.[2]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, યેહ બાત અચ્છી તરહ જાન લો કે યેહ અહાદીસ, જિનમેં અસલ યેહ હૈ કે ઉનકે ઝરીએસે અલ્લાહકી રઝામંદી હાસિલ કી જાએ, અગર ઉન્હેં કોઈ દુનિયાકા સામાન હાસિલ કરને કે લિયે સીખેગા, તો વોહ કભી જન્નતકી ખુશ્બૂ નહીં પા સકેગા.[3]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત કઅબ (રદિ.) સે (જો કે તૌરાત કે ભી બડે આલિમ થે) પૂછા, જબ ઉલમા ઈલ્મકો યાદ કર લેંગે ઔર અચ્છી તરહ સમઝ લેંગે, તો ફિર કૌનસી ચીઝ ઉનકે દિલોંસે ઈલ્મકો લે જાએગી ? હઝરત કઅબને કહા, દો ચીઝેં. એક તો દુનિયાકી લાલચ ઔર દૂસરે લોગોંકે સામને અપની હાજતેં લે જાના.[4]

એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉન ફિત્નોંકા ઝિક્ર કિયા જો આખિરી ઝમાનેમેં હોંગે, તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા, અય અલી (રદિ.) ! યેહ ફિત્ને કબ હોંગે ? ફરમાયા, જબ ગૈર દીન યા'ની દુનિયાકે લિયે દીની ઈલ્મ હાસિલ કિયા જાએગા ઔર અમલકે ગૈર યા'ની ઈઝઝત ઔર માલકે લિયે ઈલ્મ સિખા જાએગા ઔર આખિરતકે અમલસે દુનિયા તલબ કી જાએગી.[5]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં તુમ્હારે બારેમેં દો આદમીયોંસે ડરતા હું. એક તો વોહ આદમી, જો કુર્આનકી ગલત તફસીર કરેગા ઔર દૂસરે વોહ આદમી, જો મુલ્કકે બારેમેં અપને ભાઈસે આગે બઢનેકી કોશિશ કરેગા.[6]

---

૧ તરગીબ, ૧-૮૨૫, ઈલ્મ, ૧-૧૮૮
૨ તરગીબ, ૧-૮૨, ઈલ્મ, ૧-૧૮૮
૩ ઈલ્મ, ૧-૧૮૭
૪ ઈલ્મ, ૨-૬
૫ તરગીબ, ૧-૮૨
૬ ઈલ્મ, ૨-૧૯૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૩

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, બસરા કા વફ્દ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ આયા. ઉનમેં અહનફ બિન કૈસ ભી થે ઔર સબકો તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જાને દિયા, લેકિન હઝરત અહનફ બિન કૈસ કો રોક લિયા ઔર ઉન્હેં એક સાલ રોકે રખ્ખા. ઉસકે બા'દ ફરમાયા, તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ, મૈંને તુમ્હેં ક્યૂં રોકા થા ? મૈંને ઈસ વજહસે રોકા થા કે હમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હર મુનાફિકસે ડરાયા, જો આલિમાના ઝબાન વાલા હો. મુઝે ડર હુવા કે શાયદ તુમ ભી ઉનમેં સે હો, લેકિન (મૈંને એક સાલ રખકર દેખ લિયા કે) ઈન્શાઅલ્લાહ તુમ ઉનમેં સે નહીં હો.[1]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો મિમ્બર પર ફરમાતે હુએ સુના કે ઉસ મુનાફિકસે બચો, જો આલિમ હો. લોગોંને પૂછા, મુનાફિક કૈસે આલિમ હો સકતા હૈ ? ફરમાયા, બાત તો હક કહેગા, લેકિન અમલ મુન્કરાત પર કરેગા.[2]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ યેહ બાત કહા કરતે થે કે ઈસ ઉમ્મતકો વોહ મુનાફિક હલાક કરેગા, જો ઝબાનકા આલિમ હોગા.[3]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો મિમ્બર પર યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે ઈસ ઉમ્મત પર સબસે ઝિયાદા ડર ઉસ મુનાફિકસે હૈ, જો આલિમ હો. લોગોંને પૂછા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મુનાફિક કૈસે આલિમ હો સકતા હૈ ? ફરમાયા, વોહ ઝબાનકા તો આલિમ હોગા, લેકિન દિલ ઔર અમલકા જાહિલ હોગા.[4]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઐસી જગહોંસે બચો, જહાં ખડે હોનેસે ઈન્સાન ફિત્નોંમેં પડ જાતા હૈ. કિસીને પૂછા, અય અબૂ અબ્દુલ્લાહ! ફિત્નોંકી યેહ જગહેં કૌન સી હૈં ? ફરમાયા, ઉમરા ઔર હુક્કામકે દરવાઝે. આદમી કિસી હાકિમ યા ગવર્નરકે પાસ જાતા હૈ ઔર ગલત બાતમેં ઉસકી તસ્દીક કરતા હૈ ઔર ઉસકી તા'રીફમેં ઐસી ખૂબીયાં ઝિક્ર કરતા હૈ, જો ઉસમેં નહીં હૈં.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જૈસે ઊંટોંકે બૈઠનેકી જગહમેં ઊંટ હોતે હૈં, ઐસે સલાતીનકે દરવાઝોં પર ફિત્ને હોતે હૈં. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, તુમ ઉન સલાતીનસે જિતની દુનિયા હાસિલ કર લોગે, વોહ સલાતીન તુમ્હારે દીનમેં ઉતની કમી કર દેંગે યા ઉસસે દુગની કમી કર દેંગે.[5]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૨
૨ બૈહકી
૩ ઈબ્ને અસાકિર
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૩
૫ ઈલ્મ, ૧-૧૬૭

ઇલ્મ કા ચલા જાના ઔર ઉસે ભૂલ જાના

હઝરત ઔફ બિન માલિક અશ્જઇ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આસમાનકી તરફ દેખા ઔર ફરમાયા, ઇસ વક્ત મુઝે વોહ વક્ત બતાયા ગયા હૈ, જિસમેં ઇલ્મ ઉઠા લિયા જાએગા. ઇબ્ને લબીદ નામકે એક અન્સારી સહાબી (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ ઇલ્મ કિતાબોંમેં લિખ દિયા જાએગા ઔર દિલ ઉસે સમઝ લેંગે ઔર મેહફૂઝ કર લેંગે તો ઇલ્મ કૈસે ઉઠા લિયા જાએગા ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તો તુમ્હેં મદીના વાલોંમેં સબસે ઝિયાદા સમઝદાર આદમી સમઝતા થા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઇસ બાત કા ઝિક્ર કિયા કે યહૂદો નસારાકે પાસ અલ્લાહકી કિતાબ હૈ, લેકિન ફિર ભી ગુમરાહ હૈં.

રાવી કેહતે હૈં, ફિર મેરી હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) સે મુલાકાત હુઇ તો મૈંને ઔફ બિન માલિક (રદિ.) વાલી હદીસ ઉન્હેં સુનાઇ. હઝરત શદ્દાદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત ઔફ (રદિ.) ને ઠીક કહા. ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ ચીઝ ન બતાઉં, જો ઇલ્મમેં સબસે પેહલે ઉઠા લી જાએગી ? મૈંને કહા, ઝરૂર. ફરમાયા, ખુશૂઅ. યહાં તક કે કોઇ તુમ્હેં ખુશૂઅ વાલા નઝર ન આએગા.[૧]

ઇબ્ને અબ્દુલ બર્ર કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે એક અન્સારી સહાબીને અર્ઝ કિયા, જિન્હેં ઝિયાદ બિન લબીદ કહા જાતા થા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇલ્મ હમમેં સે ઉઠા લિયા જાએગા, જબકે હમમેં અલ્લાહકી કિતાબ હોગી ઔર હમ વોહ અપને બેટોં ઔર ઔરતોંકો સિખાએંગે.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત શદ્દાદ ને ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો કે ઇલ્મકે ઉઠાએ જાનેકી ક્યા સૂરત હોગી ? મૈંને કહા, મૈં તો નહીં જાનતા. ફરમાયા, ઇલ્મ કે બરતન યા'ની ઉલમા ઉઠ જાએંગે ઔર ક્યા તુમ જાનતે હો કે ઇલ્મકી કૌન સી સિફત ઉઠા લી જાએગી ? મૈંને કહા, નહીં જાનતા. ફરમાયા, ખુશૂઅ. કોઇ ખુશૂઅ વાલા નઝર નહીં આએગા.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તૌરાત ઔર ઇન્જીલ યહૂદો નસારા કે પાસ હૈ, લેકિન ઉનકે કિસ કામ આ રહી હૈ ?

---

૧ હાકિમ, ૧-૯૯, મજમઉઝ્ઝવાઇદ, ૧-૨૦૦, ઇલ્મ, ૧-૧૫૨
૨ હાકિમ, તબરાની

હઝરત વહશી (રદિ.) કી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે વોહ યહૂદો નસારા તૌરાત ઔર ઈન્જીલ કી તરફ બિલકુલ તવજ્જોહ નહીં કરતે હૈં ઔર હઝરત ઈબ્ને લબીદ (રદિ.) કી રિવાયત મેં હૈ કે ઈન યહૂદો નસારાકો તૌરાત ઔર ઈન્જીલસે કોઈ ફાઈદા નહીં હો રહા.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને પૂછા, તુમ લોગ જાનતે હો કે ઈસ્લામ કૈસે કમ હોગા ? લોગોં ને કહા, જૈસે કપડેકા રંગ ઔર જાનવરકા મોટાપા કમ હો જાતા હૈ ઔર ઝિયાદા છુપાએ ઔર દબાએ રખનેસે દિરહમ કમ હો જાતા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસ્લામકે કમ હોને કી ભી યેહી સૂરત હોગી, લેકિન ઉસકે કમ હોનેકી ઈસસે ઝિયાદા બડી વજહ ઉલમાકા ઈન્તિકાલ કર જાના ઔર દુનિયાસે ચલે જાના હૈ.[૧]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કે જનાઝેમેં શરીક થા. જબ ઉનકો કબ્રમેં દફન કર દિયા ગયા તો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! જો યેહ જાનના ચાહતા હૈ કે ઈલ્મ કૈસે ચલા જાએગા, તો યેહ ઈલ્મ ઈસ તરહ જાએગા. અલ્લાહકી કસમ ! આજ બહોત ઝિયાદા ઈલ્મ ચલા ગયા.[૨]

હઝરત અમ્માર બિન અબી અમ્માર (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હુવા તો હમ ઝોંપડીકે સાયેમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી ખિદમતમેં જાકર બૈઠ ગએ. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈસ તરહ ઈલ્મ ચલા જાતા હૈ, આજ બહોત ઝિયાદા ઈલ્મ દફન હો ગયા.[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કી કબ્રકી તરફ ઈશારા કરતે હુએ ફરમાયા, યૂં ઈલ્મ ચલા જાતા હૈ. એક આદમી એક ચીઝકો જાનતા હૈ, ઉસ ચીઝકો ઔર કોઈ નહીં જાનતા. જબ યેહ આદમી મર જાતા હૈ, તો જો ઈલ્મ ઉસકે પાસ થા, વોહ ભી ચલા જાતા હૈ.[૪]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ જાનતે હો, ઈલ્મ કૈસે જાતા હૈ? ઉસકે જાનેકી સૂરત યેહ હૈ કે ઉલમા ઝમીનસે ચલે જાએં.[૫]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં યેહ સમઝતા હું કે આદમી ઈલ્મ સીખ કર ભૂલ જાતા હૈ, ઈસકી વજહ ગુનાહોંમેં મુબ્તલા હોના હૈ.[૬]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ને ફરમાયા, ઈલ્મકી આફત ઉસે ભૂલ જાના હૈ.[૧]

---

૧ હૈસમી, ૧-૨૦૨
૨ હૈસમી, ૧-૨૦૨
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૭
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૭
૫ મજમા, ૧-૨૦૨
૬ જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૧-૧૦૮

ઐસે ઇલ્મ કા દૂસરોં તક પહોંચાના, જિસ પર ખૂદ અમલ ન કર રહા હો ઔર નફા ન દેને વાલે ઇલ્મ સે પનાહ માંગના

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ ફરમાતે હૈં, હમસે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેં યેહ ઇલ્મ દિયા ગયા હૈ, અબ હમ યેહ ઇલ્મ તુમ તક પહોંચા રહે હૈં. અગરચે હમ ઇસ પર ખૂદ ન અમલ કર રહે હોં.[2]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْاَرْبَعِ مِنْ عِلْمٍ لَّا يَنْفَعُ وَقَلْبٍ لَّا يَخْشَعُ وَنَفْسٍ لَّا تَشْبَعُ وَدُعَاءٍ لَّا يُسْمَعُ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ અરબઇ મિન્ ઇલ્મિલ્ લા યન્ફઉ વ કલ્બિલ્ લા યખ્શઉ વ નફસિલ્ લા તશ્બઉ વ દુઆઇલ્ લા યુસ્મઉ.

'અય અલ્લાહ ! મૈં ચાર ચીઝોંસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, ઉસ ઇલ્મસે જો નફા ન દે ઔર ઉસ દિલસે જિસમેં ખુશૂઅ ન હો ઔર ઉસ નફસસે જો સૈર ન હો ઔર ઉસ દુઆસે જો સુની ન જાએ.'[3]

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૧, હૈસમી, ૧-૧૯૯, તરગીબ, ૧-૯૨
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૨૪
૩ હાકિમ, ૧-૪૦૧

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ
ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કો અલ્લાહ કે
ઝિક્ર કા કિતના શૌક થા ઔર વોહ કિસ તરહ
સુબહો શામ, દિનો રાત, સફરો હઝર મેં
ઝિક્ર કી પાબંદી કરતે થે ઔર વોહ કિસ તરહ
દૂસરોં કો ઇસકી તરગીબ દેતે થે ઔર
ઉસકા શૌક દિલાતે થે ઔર ઉનકે અઝ્કાર કૈસે થે

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા અલ્લાહ તઆલા કે ઝિક્ર કી તરગીબ દેના

હઝરત સવબાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જા રહે થે. ઈતનેમેં મુહાજિરીન ને કહા કે જબ સોને ઔર ચાંદીકે બારેમેં કુર્આન નાઝિલ હો ચુકા (જિસમેં બતાયા ગયા કે જો લોગ માલો દૌલત ઈકઠ્ઠી કરેં ઔર ઝકાત વગૈરહ ન દેં, અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કરેં, ઉન્હેં દર્દનાક અઝાબ હોગા) તો અબ હમેં કિસ તરહ પતા ચલ જાએ કે કૌન સા માલ બેહતર હૈ? ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર આપ લોગ કહો તો મૈં આપ લોગોંકો યેહ બાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછ દું. ઉન્હોંને કહા, ઝરૂર.

હઝરત ઉમર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ ચલ દિયે. મૈં ભી અપને ઊંટકો તેઝ દૌડાતા હુવા ઉનકે પીછે ચલ પડા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અભી સોને ઔર ચાંદીકે બારેમેં કુર્આનકી આયતેં નાઝિલ હુઈ હૈં, ઈસ પર મુહાજિરીન કેહ રહે હૈં, જબ સોના ઔર ચાંદીકે બારેમેં કુર્આન નાઝિલ હો ચુકા તો અબ હમેં કિસ તરહ પતા ચલ જાએ કે કૌનસા માલ બેહતર હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપની ઝબાનકો ઝિક્ર કરને વાલા ઔર દિલકો શુક્ર કરને વાલા બના લો ઔર ઐસી મો'મિન ઔરતસે શાદી

કરો, જો ઈમાન (વાલે કામોં) મેં તુમ્હારી મદદ કરે. દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે વોહ આખિરત (વાલે કામોં) મેં તુમ્હારી મદદ કરે.[૧] અલ્લાહ તઆલાકા ફરમાન હૈ..

وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ વલ્લઝીન યકનિઝૂનઝ્ ઝહબ વલ્ ફિદ્દહ

'જો લોગ સોના ચાંદી જમાકર રખતે હૈં, ઉનકો અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ નહીં કરતે, સો આપ ઉનકો એક બડી દર્દનાક સઝાકી ખબર સુના દીજિયે.'

ઈસકે બારેમેં હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન બાર ઈર્શાદ ફરમાયા, હલાકત હો સોને કે લિયે, હલાકત હો ચાંદી કે લિયે. યેહ ફરમાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) પર બડા ગિરાં (ભારી) ગુઝરા ઔર ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અબ હમ કિસ ચીઝકો માલ બનાકર અપને પાસ રખેં ? ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, આગે પિછલી હદીસસે મુખ્તસર હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મક્કાકે રાસ્તેમેં તશરીફ લે જા રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુઝર એક પહાડકે પાસસે હુવા, જિસે જુમ્દાન કહા જાતા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ચલતે રહો, યેહ જુમ્દાન હૈ. મુફર્રિદૂન આગે નિકલ ગએ. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુફર્રિદૂન કૌન લોગ હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાકા બહોત ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલે મર્દ ઔર ઔરતેં.[૩]

તિરમિઝી મેં હૈ કે સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુફર્રિદૂન કૌન લોગ હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો લોગ અલ્લાહકે ઝિક્ર પર ફરેફ્તા રેહતે હોં ઔર ઝિક્ર ઉનકે સારે બોઝ ઉતાર દેગા ઔર વોહ કિયામતકે દિન બિલકુલ હલકે ફુલકે હોકર અલ્લાહકે સામને હાઝિર હોંગે.[૪]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જા રહે થે કે ઈતનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, કહાં હૈ આગે નિકલ જાને વાલે ? સહાબાને અર્ઝ કિયા, કુછ લોગ આગે જા ચુકે હૈં ઔર કુછ લોગ પીછે રેહ ગએ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (સફરમેં આગે નિકલ જાના મુરાદ નહીં હૈ, બલકે) વોહ આગે

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૮૨
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૨-૩૫૧
૩ મુસ્લિમ
૪ તરગીબ, ૩-૫૯, મજમા, ૧૦-૭૫

નિકલ જાને વાલે કહાં હૈં, જો અલ્લાહકે ઝિક્ર પર ફરેશ્તા રેહતે હોં ? જો જન્નતકે બાગોંમેં ચરના ચાહતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ અલ્લાહકા ઝિક્ર ઝિયાદા કરે.[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા કે કિયામતકે દિન અલ્લાહકે નઝદીક કૌનસે બંદે સબસે અફઝલ દર્જા વાલે હોંગે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો અલ્લાહકા બહોત ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલે હોંગે. હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ગઝવા કરને વાલોંસે ભી ઝિયાદા અફઝલ હોંગે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. અગર ગાઝી અપની તલવાર કુફ્ફાર ઔર મુશ્રિકીન પર ઈતની ઝિયાદા ચલાએ કે વોહ ટૂટ જાએ ઔર વોહ ખૂદ ખૂનમેં રંગ જાએ તો ભી અલ્લાહકા બહોત ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલે ઉસ દર્જેમેં અફઝલ હોંગે.[૨]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિસી આદમીને કોઇ અમલ ઐસા નહીં કિયા, જો અલ્લાહકે ઝિક્રસે ઝિયાદા અઝાબસે નજાત દેને વાલા હો. કિસીને અર્ઝ કિયા કે ક્યા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં જિહાદ ભી અલ્લાહકે ઝિક્રસે ઝિયાદા નજાત દેને વાલા નહીં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, નહીં, સિવાએ ઈસકે કે મુજાહિદ અપની તલવાર ઈતની ચલાએ કે વોહ ટૂટ જાએ.[૩]

હઝરત મઆઝ બિન અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે એક આદમી ને પૂછા, કૌનસા મુજાહિદ સબસે ઝિયાદા અજ્ર વાલા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો ઈનમેં અલ્લાહકા સબસે ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલા હૈ. ફિર ઉસને પૂછા, કૌનસા નેક બંદા સબસે ઝિયાદા અજ્ર વાલા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો અલ્લાહકા સબસે ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલા હૈ. ફિર ઉસને નમાઝ, ઝકાત, હજ ઔર સદકામેં સે હર એક અમલકા ઝિક્ર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હર એક કે જવાબમેં યેહી ફરમાતે રહે કે જો અલ્લાહકા સબસે ઝિયાદા ઝિક્ર કરને વાલા હૈ. ઈસ પર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે ફરમાયા, અય અબૂ હફ્સ ! ઝિક્ર વાલે તો સારી ખૈર લે ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બિલકુલ.[૪]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને અર્ઝ કિયા કે ઈસ્લામકે નફ્લી આ'માલ બહોત ઝિયાદા હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે

૧ હૈસમી, ૧૦-૭૫
૨ તરગીબ, ૩-૫૬
૩ મુંઝરી, ૨-૫૬, હૈસમી, ૧૦-૭૪, મજમા, ૧૦-૭૩
૪ હૈસમી, ૧૦-૭૪

કોઇ ઐસા અમલ બતાએં, જિસે મૈં મઝબૂતીસે પકડ લું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારી ઝબાન હર વક્ત અલ્લાહકે ઝિક્રસે તર રહે.[૧]

હઝરત માલિક બિન યુખામિર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને અપને સાથીયોંસે ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે જુદાઇકે વક્ત મેરી જો આખિરી ગુફ્તગૂ (બાતચીત) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હુઇ, વોહ યેહ થી કે મૈંને અર્ઝ કિયા, કૌનસા અમલ અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારી મૌત ઇસ હાલમેં આએ કે તુમ્હારી ઝબાન અલ્લાહકે ઝિક્રસે તર હો.[૨]

બઝઝાર કી રિવાયતમેં હૈ કે મુઝે સબસે અફઝલ ઔર અલ્લાહકે સબસે ઝિયાદા કરીબ અમલ બતાએં.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ઝિક્ર કી તરગીબ દેના

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અપને આપકો ઇન્સાનોંકે તઝકેરેમેં મશ્ગૂલ ન કરો, ક્યૂંકે યેહ તો બલા ઔર મુસીબત હૈ, બલકે અલ્લાહકા ઝિક્ર એહતિમામસે કરો.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકા ઝિક્ર પાબંદીસે કરો, ક્યૂંકે યેહ સરાસર શિફા હૈ ઔર ઇન્સાનોંકે તઝકેરેસે બચો, ક્યૂંકે યેહ સરાસર બીમારી હૈ.[૪]

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર હમારે દિલ પાક હોતે તો અલ્લાહકે ઝિક્રસે કભી ન ઉક્તાતે.[૫]

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાકા ઝિક્ર ઝિયાદાસે ઝિયાદા કરો ઔર ઇસમેં કોઇ હરજ નહીં હૈ કે તુમ સિર્ફ ઐસે આદમીકે સાથ રહો, જો અલ્લાહકે ઝિક્રમેં તુમ્હારી મદદ કરે (અસલ યેહ હૈ કે ઇન્સાન ઉસૂલો આદાબકે સાથ સબસે મિલજુલ કર રહે ઔર યેહી અફઝલ હૈ ઔર જો સબ્ર ન કર સકે તો મજબૂરીકી વજહસે અલગ થલગ રહા કરે.)[૬]

---

૧ તર ૩-૫૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૭૪, તરગીબ, ૩-૫૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૮
૩ ઇબ્ને અબીદુન્યા
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૭
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૮
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૮

હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર એક આદમી રાત ભર ગોરી ચિટ્ટી બાંદીયાં તકસીમ કરતા રહે ઔર દૂસરા આદમી રાતભર કુર્આન પઢતા રહે ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહે તો યેહ ઝિક્ર વાલા અફઝલ હોગા.[૧]

હઝરત હબીબ બિન ઉબૈદ (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દેં. હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ખુશીમેં અલ્લાહકો યાદ રખ્ખો, અલ્લાહ તકલીફમેં તુમ્હેં યાદ રખ્ખેગા ઔર જબ તુમ્હારા દિલ દુનિયાકી કિસી ચીઝકી તરફ ઝાંકને લગે તો તુમ ઉસમેં ગૌર કરો કે ઉસકા અંજામ ક્યા હોગા.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ અમલ ન બતા દું, જો તુમ્હારે આ'માલમેં સબસે બેહતર હૈ ઔર તુમ્હારે માલિક યા'ની અલ્લાહ તઆલાકો સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ ઔર તુમ્હારે દર્જોંકો સબસે ઝિયાદા બઢાને વાલા હૈ ઔર ઉસસે ભી બેહતર હૈ કે તુમ દુશ્મનસે લડાઇ કરો ઔર વોહ તુમકો કત્લ કરેં ઔર તુમ ઉનકો કત્લ કરો ઔર દિરહમો દીનાર તકસીમ કર દેનેસે ભી બેહતર હૈ ? લોગોંને અર્ઝ કિયા, અય અબૂદર્દા (રદિ.) ! વોહ અમલ કૌનસા હૈ ? ફરમાયા, અલ્લાહકા ઝિક્ર ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર સબસે બડી નેકી હૈ.[૩]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, જિન લોગોંકી ઝબાનેં હર વક્ત અલ્લાહકે ઝિક્રસે તર રહેંગી, ઉનમેં સે હર આદમી જન્નતમેં હંસતા હુવા દાખિલ હોગા.[૪]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને ફરમાયા, કિસી આદમીને કોઇ અમલ ઐસા નહીં કિયા, જો અલ્લાહકે ઝિક્રસે ઝિયાદા અલ્લાહકે અઝાબસે નજાત દેને વાલા હો. લોગોંને અર્ઝ કિયા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! ક્યા જિહાદફી સબીલીલ્લાહ ભી ઈસસે ઝિયાદા નજાત દિલાને વાલા નહીં ? ફરમાયા, નહીં, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા અપની કિતાબમેં ફરમાતે હૈં..

وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ   વલ ઝિક્રુલ્લાહિ અકબર

'ઔર અલ્લાહકી યાદ બહોત બડી ચીઝ હૈ.' હાં, અગર મુજાહિદ ઈતની તલવાર ચલાએ કે વોહ ટૂટ જાએ (તો યેહ ઉસસે ઝિયાદા નજાત દેને વાલા હૈ.)[૫]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૦૪
૨ સિફતુસ્સફવા, ૧-૧૫૮
૩ હુલીયા, ૧-૨૧૯
૪ હુલીયા, ૧-૨૧૯
૫ હુલીયા, ૧-૨૩૫

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સુબહ ઔર શામ અલ્લાહકા ઝિક્ર કરના અલ્લાહકે રાસ્તેમેં તલવારેં તોડ દેનેસે ઔર માલ લુટા દેનેસે ઝિયાદા અફઝલ હૈ.[1]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા ઝિક્ર કરને કા શૌક

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ઐસી જમાઅતકે સાથ બૈઠું, જો ફજરકી નમાઝકે બા'દસે લેકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતી રહે, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે ઐસે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, જિનમેં સે હર એક કા ખૂનબહા બારહ હઝાર હો ઔર મૈં ઐસી જમાઅતકે સાથ બૈઠું, જો અસ્રકી નમાઝકે બા'દસે લેકર સૂરજ ગુરૂબ હોને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતી રહે, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે ઐસે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, જિનમેં સે હર એકકા ખૂનબહા બારહ હઝાર હો.[2]

અહમદ ઔર અબૂ યઅલા હઝરત અનસ (રદિ.) સે રિવાયત કરતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો અસ્ર પઢકર બૈઠ જાએ ઔર શામ હોને તક ખૈરકી બાતોંકા ઈમલા કરાએ, યેહ ઉસ આદમીસે અફઝલ હૈ, જો ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે આઠ ગુલામ આઝાદ કરે ઔર અબૂ યઅલા કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ઐસે લોગોંકે સાથ બૈઠું, જો સુબહસે લેકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે રહેં, યેહ મુઝે ઉન તમામ ચીઝોંસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, જિન પર સૂરજ નિકલતા હૈ.[3]

હઝરત સહલ બિન સઅદ સાઈદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં સુબહકી નમાઝમેં શરીક હોકર સૂરજ નિકલને તક બૈઠકર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહું, યેહ મુઝે ઈસસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ કે મૈં સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકે રાસ્તેમેં (મુજાહિદોંકો) ઉમદા ઘોડે દેતા રહું.[4]

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૭
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૦૫
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૦૫
૪ મજમઉઝ્ઝવાઈદ, ૧૦-૧૦૫

હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) ફરમાંતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં સુબહકી નમાઝસે લેકર સૂરજ નિકલને તક (અલ્લાહકે ઝિક્રકે લિયે) બૈઠા રહું, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૧]

બઝ્ઝાર ઔર તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં સુબહકી નમાઝ પઢકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહું, યેહ મુઝે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં સૂરજ નિકલને તક ઘોડા દૌડાનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા..

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ

સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર

કેહના મુઝે ઉન તમામ ચીઝોંસે મેહબૂબ હૈ, જિન પર સૂરજ નિકલતા હૈ.[૩]

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં (ફજરકે બા'દ) બૈઠકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહું ઔર..

اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

અલ્લાહુ અકબર વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ વ સુબ્હાનલ્લાહિ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ

કેહતા રહું, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે દો ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ ઔર અસ્રકે બા'દ સૂરજ ગુરૂબ હોને તક યેહ કલિમાત કેહતા રહું, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલ મેં સે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈં સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહું..

اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ

અલ્લાહુ અકબર વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વ સુબ્હાનલ્લાહિ

કેહતા રહું, યેહ મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે ચાર ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ ઔર અસ્રકી નમાઝસે લેકર સૂરજ ગુરૂબ હોને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરના

૧ મજ્મઉઝ્ઝવાઈદ, ૧૦-૧૦૫
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૦૬
૩ તરગીબ, ૩-૮૪

મુઝે ઔલાદે ઈસ્માઈલમેં સે ઈતને ઔર ઈતને ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ઝિક્ર કરને કા શૌક

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં સુબહસેં લેકર શામ તક સારા દિન અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતા રહું, યેહ મુઝે ઈસસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ કે મૈં સુબહસે લેકર શામ તક સારા દિન લોગોંકો સવારીકે લિયે ઉમદા ઘોડે દેતા રહું.[૨]

હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કો અલ્લાહકે ઝિક્રકે અલાવા કોઈ ઔર બાત કરનેસે બહોત ગિરાની હોતી થી.[૩]

તબરાની કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સુબહ સાદિકસે લેકર ફજરકી નમાઝ તક કિસીકો બાત કરતે હુએ સુનતે તો ઉસસે ઉનકો બહોત ગિરાની હોતી.

તબરાની કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) બાહર આએ તો દેખા કે ફજરકે બા'દ કુછ લોગ બાતેં કર રહે હૈં, ઉન્હોંને ઉન લોગોંકો બાત કરનેસે મના કિયા ઔર ફરમાયા, તુમ લોગ યહાં નમાઝકે લિયે આએ હો, ઈસ લિયે યા તો નમાઝ પળ્હો યા ચુપ રહો.[૪]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, સૌ દફા અલ્લાહુ અકબર કેહના મુઝે સૌ દીનાર સદકા કરનેસે ઝિયાદા પસંદ હૈ.[૫]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને ફરમાયા, સુબહસે લેકર રાત તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરના મુઝે ઈસસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ કે મૈં સુબહસે લેકર રાત તક અલ્લાહકે રાસ્તેમેં (મુજાહિદોંકો) ઉમદા ઘોડે સવારીકે લિયે દેતા રહું.[૬]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ એક સફરમેં હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કે સાથ ચલ રહે થે. ઉન્હોંને લોગોંકો ફસીહ ઔર બલીગ બાતેં કરતે

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૦૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૦૪
૩ હૈસમી, ૨-૨૧૯
૪ હૈસમી, ૨-૨૧૯
૫ હુલીયા, ૧-૨૧૯
૬ હુલીયા, ૧-૨૩૫

હુએ સુના, તો ફરમાયા, અય અનસ ! મુઝે ઉન લોગોંસે ક્યા તઅલ્લુક ? આઓ હમ અપને રબકા ઝિક્ર કરેં, ક્યૂંકે યેહ લોગ તો અપની ઝબાનસે ખાલ ઉધેડ દેંગે. ઈસકે બા'દ આગે વૈસી હદીસ ઝિક્ર કી, જૈસી આખિરત પર ઈમાન લાનેકે બાબમેં ગુઝર ચુકી હૈ.[૧]

હઝરત મઆઝ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન રાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક મજિલસમેં થા, જિસમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી ઉમૈરા (રદિ.) ભી થે. હઝરત ઈબ્ને અબી ઉમૈરા (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે દો કલિમાત ઐસે હૈં કે ઉનમેં સે એક તો અર્શ તક પહોંચ કર હી રૂકતા હૈ, ઈસસે પેહલે ઉસે કોઈ રોકને વાલા નહીં ઔર દૂસરા ઝમીનો આસમાનકે દરમિયાનકી ખલા કો ભર દેતા હૈ ઔર વોહ હૈં..

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ઈબ્ને અબી ઉમૈરા (રદિ.) સે કહા, ક્યા આપને ખૂદ ઉનકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. ઈસ પર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ઈતના રોએ કે આંસુઓંસે ઉનકી દાઢી તર હો ગઈ. (ઉન્હેં ઈસ બાતકા ગમ થા કે મુઝે અબ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી યેહ બાત મા'લૂમ ક્યૂં નહીં થી.) ફિર ફરમાયા, હમેં ઈન દોનોં કલિમાતસે બહોત તઅલ્લુક ઔર મુહબ્બત હૈ.[૨]

હઝરત જુવૈરી (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ને ઝાતે ઈર્ક મકામસે એહરામ બાંધા ઔર ફિર એહરામ ખોલને તક હમને ઉન્હેં અલ્લાહકે ઝિક્રકે અલાવા ઔર કોઈ બાત કરતે હુએ નહીં સુના. એહરામ ખોલકર મુઝસે ફરમાયા, અય ભતીજે, એહરામ ઈસ તરહ હુવા કરતા હૈ.[૩]

અલ્લાહ કે ઝિક્ર કી મજિલસેં

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ફરમાએંગે, અન્કરીબ હશ્ર વાલોંકો પતા ચલ જાએગા કે કરમ વાલે કૌન હૈં. કિસીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ હુલીયા, ૧-૨૫૯
૨ તરગીબ, ૩-૯૪, હૈસમી, ૧૦-૮૬
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૨૨

સલ્લમસે પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કરમ વાલે કૌન હૈં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિક્રકી મજ્લિસોં વાલે.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નજ્દ કી તરફ એક લશ્કર ભેજા. યેહ લશ્કર બહોત સા માલે ગનીમત લેકર જલ્દ હી વાપસ આ ગયા. એક આદમી, જો ઉસ લશ્કરકે સાથ નહીં ગયા થા, ઉસને કહા, હમને ઈસ જૈસા કોઈ લશ્કર નહીં દેખા, જો ઈતના ઝિયાદા ગનીમતકા માલ લેકર ઈતની જલ્દી લૌટ આયા હો.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસે લોગ ન બતા દું, જો ઈનસે ઝિયાદા માલે ગનીમત લેકર ઈતની જલ્દી લૌટ આએ હોં ? યેહ વોહ લોગ હૈં, જો સુબહકી નમાઝમેં શરીક હોકર ફિર અપની જગહોંમેં બૈઠકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે રહેં. યેહ હૈં વોહ લોગ, જો ઉનસે ઝિયાદા ગનીમતકા માલ લેકર ઉનસે ભી ઝિયાદા જલદી વાપસ આ ગએ હૈં.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યેહ વોહ લોગ હૈં, જો સુબહકી નમાઝ પઢેં, ફિર અપની જગહોં પર બૈઠકર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે રહેં, ફિર દો રકઅત પઢકર અપને ઘર વાપસ જાએં. યેહ હૈં વોહ લોગ, જો ઈનસે ઝિયાદા ગનીમતકા માલ લેકર ઉનસે ઝિયાદા જલ્દી વાપસ આ ગએ હૈં.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન સહલ બિન હુનૈફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને એક ઘરમેં થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ

વસ્બિર નફ્સક મઅલ્લઝીન યદ્ઉન રબ્બહુમ્ બિલ્ ગદાતિ વલ્ અશિય્યિ

'ઔર આપ અપનેકો ઉન લોગોંકે સાથ બાંધ રખ્ખા કિજિયે, જો સુબહો શામ (યા'ની અલદવામ) અપને રબકી ઈબાદતેં મહઝ ઉસકી રઝાજૂઈકે લિયે કરતે હૈં.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકો તલાશ કરને નિકલે તો દેખા કે કુછ લોગ અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે હૈં ઔર ઉનમેં સે કુછ લોગોંકે સરકે બાલ બિખરે હુએ હૈં ઔર કુછ લોગોંકી ખાલેં ખુશ્ક હૈં ઔર કુછ લોગોંકે પાસ એક હી કપડા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસ બૈઠ ગએ ઔર ફરમાયા,, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ પૈદા કિયે, જિનકે પાસ બૈઠનેકા મુઝે હુક્મ દિયા.[૨]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૮, હૈસમી, ૧૦-૧૦૭
૨ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૮૧

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) પર ગુઝર હુવા. વોહ અપને સાથીયોંમેં બયાન કર રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો, તુમ લોગ હી વોહ જમાઅત હો, જિનકે પાસ બૈઠનેકા અલ્લાહને મુઝે હુક્મ દિયા હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢી..

وَاصۡبِرۡ نَفۡسَکَ مَعَ الَّذِیۡنَ یَدۡعُوۡنَ رَبَّھُمۡ بِالۡغَدٰوۃِ ....وَکَانَ اَمۡرُہٗ فُرُطًا

વસ્બિર નફસક મઅલ્લઝીન યદ્ઊન રબ્બહુમ્ બિલ્ ગદાતિ ... વકાન અમ્રુહૂ ફુરૂતા

ગૌરસે સુનો, તુમ લોગ જિતને બૈઠે હો, ઉતને હી તુમ્હારે સાથ ફરિશ્તે ભી બૈઠે હુએ હૈં. અગર તુમ 'સુબ્હાનલ્લાહ' કહોગે તો વોહ ભી 'સુબ્હાનલ્લાહ' કહેંગે ઔર અગર તુમ 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કહોગે તો વોહ ભી 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કહેંગે. ફિર અગર તુમ 'અલ્લાહુ અકબર' કહોગે તો વોહ ભી 'અલ્લાહુ અકબર' કહેંગે. ફિર મજિલસ (ખત્મ હો જાને પર) વોહ ફરિશ્તે અલ્લાહ તઆલાકે પાસ ઉપર ચલે જાએંગે, હાલાંકે અલ્લાહ તઆલા ઉનસે ઝિયાદા જાનતે હૈં, લેકિન ફિર ભી વોહ અર્ઝ કરેંગે, અય હમારે રબ ! તેરે બંદે 'સુબ્હાનલ્લાહ' કેહતે રહે તો હમ ભી 'સુબ્હાનલ્લાહ' કેહતે રહે ઔર વોહ 'અલ્લાહુ અકબર' કેહતે રહે તો હમ ભી 'અલ્લાહુ અકબર' કેહતે રહે ઔર વોહ 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કેહતે રહે તો હમ ભી 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કેહતે રહે. ફિર હમારે રબ ફરમાએંગે, અય મેરે ફરિશ્તો ! મૈં તુમ્હેં ઈસ બાત પર ગવાહ બનાતા હું કે મૈંને ઉનકી મગફિરત કર દી હૈ. વોહ ફરિશ્તે અર્ઝ કરેંગે કે ઉનમેં તો ફલાં ફલાં ખતાકાર ભી થે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, યેહ ઐસે લોગ હૈં કે ઉનકે સાથ બૈઠને વાલા ભી મહરૂમ નહીં રેહતા.[૧]

હઝરત સાબિત બનાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સલમાન (રદિ.) એક જમાઅતમેં બૈઠે હુએ થે, જો અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે પાસસે ગુઝરે તો ઉન્હોંને ઝિક્ર કરના છોડ દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપ લોગ ક્યા કર રહે થે ? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિક્ર કરતે રહો, ક્યૂંકે મૈંને આપ લોગોં પર રહમતકો ઉતરતે હુએ દેખા હૈ, ઈસ લિયે મૈંને ચાહા કે મૈં ભી ઈસ રહમતમેં આપ લોગોંકે સાથ શામિલ હો જાઉં. ફિર ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને મેરી ઉમ્મતમેં ઐસે લોગ બનાએ, જિનકે સાથ બૈઠનેકા મુઝે હુક્મ દિયા ગયા હૈ.[૨]

૧ હૈસમી, ૧૦-૭૬
૨ હુલીયા, ૧-૩૪૨

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહ તઆલાને ફરિશ્તોંકી બહોત સી જમાઅતેં મુકર્રર ફરમા રખી હૈં, જો કે ઝમીન પર અલ્લાહકે ઝિક્રકી મજ્લિસોંમેં ઉતરતી હૈં ઔર ઉનકે પાસ ઠહેરતી હૈં, ઈસ લિયે તુમ જન્નતકે બાગોંમેં ચરા કરો.

સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, જન્નતકે બાગ કહાં હૈં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિક્રકી મજ્લિસેં (જન્નતકે બાગ હૈં.) સુબહો શામ અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા કરો, બલકે અપને આપકો હમેશા અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશ્ગૂલ રખ્ખો. જો યેહ જાનના ચાહતા હૈ કે અલ્લાહકે યહાં ઉસકા ક્યા મર્તબા હૈ તો ઉસકો ચાહિયે કે વોહ યેહ દેખ લે કે ઉસકે નઝદીક અલ્લાહકા ક્યા મર્તબા હૈ ? ક્યૂંકે બંદા અલ્લાહકો અપને નઝદીકજો દર્જા દેતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ભી અપને યહાં ઉસ બંદેકો વહી દર્જા દેતે હૈં.[૧]

હઝરત જાબિર બિન સમુરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સુબહકી નમાઝ પઢ લેતે તો બૈઠ જાતે ઔર સૂરજ નિકલને તક અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે રેહતે.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝિક્રકી મજ્લિસોંકા સવાબ ક્યા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિક્રકી મજ્લિસોંકા સવાબ જન્નત હૈ, જન્નત.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝિક્રકી મજ્લિસેં ઈલ્મકે ઝિંદા હોનેકા ઝરીઆ હૈ ઔર યેહ મજ્લિસેં દિલોંમેં ખુશૂઅ પૈદા કરતી હૈં.[૪]

મજ્લિસ કા કફ્ફારા

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કિસી મજ્લિસમેં બૈઠતે યા નમાઝ પઢ લેતે તો કુછ કલિમાત પઢા કરતે. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈન કલિમાતકે બારેમેં પૂછા, તો ફરમાયા કે ઈન

૧ તરગીબ, ૩-૬૫, હૈસમી, ૧૦-૭૭
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૦૭
૩ હૈસમી, ૧૦-૭૮, મુંઝરી, ૩-૬૫
૪ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૮

કલિમાતકા ફાઈદા યેહ હૈ કે આદમીને અગર ખૈરકી બાત કી હો, તો યેહ કલિમાત ઉસ પર કિયામતકે દિન તક કે લિયે મુહર બન જાએંગે ઔર અગર બુરી બાતેં કી હોં, તો યેહ કલિમાત ઉનકે લિયે કફ્ફારા બન જાતે હૈં ઔર વોહ કલિમાત યેહ હૈં..

سُبْحَانَکَ اللّٰھُمَّ وَبِحَمْدِکَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُکَ وَاَتُوْبُ اِلَیْکَ

સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત અસ્તગ્ફિરૂક વ અતૂબુ ઈલયૂક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી પાકી ઔર તેરી તા'રીફ બયાન કરતા હું, તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, મૈં તુઝસે મગફિરત તલબ કરતા હું ઔર તેરી તરફ તૌબા કરતા હું.'[૧]

હઝરત અબૂ બરઝા અસ્લમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ મજ્લિસસે ઉઠનેકા ઈરાદા ફરમાતે તો આખિરમેં યેહ દુઆ પળ્હતે..

سُبْحَانَکَ اللّٰھُمَّ وَبِحَمْدِکَ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ اَسْتَغْفِرُکَ وَاَتُوْبُ اِلَیْکَ

સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત અસ્તગ્ફિરૂક વ અતૂબુ ઈલયૂક

એક આદમીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ કુછ કલિમાત પળ્હતે હૈં. પેહલે તો આપ યેહ કલિમાત નહી પળ્હા કરતે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મજ્લિસમેં જો ગલતીયાં હો જાતી હૈં, યેહ કલિમાત ઉનકે લિયે કફ્ફારા હૈં.[૨]

તબરાની ને હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ (રદિ.) સે ઈસ જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ. ઉસમેં 'વઅતુબુ ઈલયક' કે બા'દ યેહ કલિમાત ભી હૈં..

عَلِمْتُ سُوْءً اَوْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ فَاغْفِرْلِیْ اِنَّهٗ لَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ

અલિમ્તુ સૂઅન્ અવ્ ઝલમ્તુ નફ્સી ફગ્ફિરલી ઈન્નહૂ લા યગ્ફિરૂઝ્ ઝુનૂબ ઈલ્લા અન્ત

'ઔર મૈંને જો ભી બુરા કામ કિયા યા અપની જાન પર ઝુલ્મ કિયા તો ઉસે મઆફ કર દે, તેરે સિવા કોઈ ભી ગુનાહોંકો મઆફ નહીં કરતા.'

હમ લોગોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ કલિમાત આપને અભી કેહને શુરૂ કિયે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને

૧ હાકિમ, બૈહકી
૨ અબૂ દાઉદ, નસઈ, તબરાની

ફરમાયા, જી હાં. હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ મેરે પાસ આએ થે ઔર ઉન્હોંને કહા થા, યેહ કલિમાત મજ્લિસકા કફ્ફારા હૈં.[૧]

હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ હમ આપકે પાસસે ઉઠ કર ચલે જાતે હૈં તો હમ ઝમાનએ જાહિલિયતકી બાતેં શુરૂ કર દેતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ ઐસી મજ્લિસમેં બૈઠો, જિનમેં તુમ્હેં અપને બારેમેં ડર હો (કે તુમસે ગલત બાતેં હો ગઈ હોંગી) તો ઉસ મજ્લિસસે ઉઠતે વક્ત યેહ કલિમાત પઢ લિયા કરો..

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ نَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ نَسْتَغْفِرُكَ وَنَتُوْبُ اِلَيْكَ

સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક નશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત નસ્તગ્ફિરૂક વનતૂબુ ઈલયક

ઉસ મજ્લિસમેં જો કુછ હુવા હોગા, યેહ કલિમાત ઉસકે લિયે કફ્ફારા બન જાએંગે.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કુછ કલિમાત ઐસે હૈં કે જો શખ્સ ભી કિસી હક કી યા બાતિલકી મજ્લિસસે ઉઠતે વક્ત ઈન કલિમાતકો તીન મરતબા પઢ લેગા, તો યેહ કલિમાત ઉસકી તરફસે (ઉસ મજ્લિસકી તમામ ગલતીયોંકા) કફ્ફારા હો જાએંગે ઔર અગર (ઉસ મજ્લિસમેં ઉસસે કોઈ ગલતી ન હુઈ હો, બલકે) વોહ મજ્લિસ ખૈર કી ઔર ઝિક્ર કી થી તો ફિર અલ્લાહ તઆલા ઈન કલિમાતકે ઝરીએ ઐસા મુહર લગા દેતે હૈં, જૈસે અંગૂઠીસે લિખી હુઈ તહરીર પર મુહર લગાઈ જાતી હૈ. ફિર આગે હઝરત આઈશા (રદિ.) જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી.[૩]

કુર્આન મજીદ કી તિલાવત

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે કુછ વસીયત ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહસે ડરનેકો અપને લિયે ઝરૂરી સમઝો, ક્યૂંકે વોહ તમામ કામોંકી જડ હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર વસીયત ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કુર્આનકી

૧ તરગીબ, ૩-૭૨
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૪૨
૩ તરગીબ, ૩-૭૨

તિલાવતકો ઝરૂરી સમઝો, ક્યૂંકે તિલાવત ઝમીન પર તુમ્હારે લિયે નૂર ઔર આસમાનમેં તુમ્હારે લિયે સવાબકા ઝખીરા હૈ.[૧]

હઝરત ઔસ બિન હુઝૈફા સકફી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ કબીલા સકીફ કા વફદ બનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હમમેં સે જો અખ્લાફી થે, વોહ હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કે યહાં ઠહેરે ઔર માલિકી હઝરાતકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ખૈમેમેં ઠહેરાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈશાકે બા'દ હમારે પાસ તશરીફ લાતે ઔર હમસે (ખડે ખડે) બાતેં કરતે ઔર ઈતની દેર ખડે રેહતે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (થક જાતે ઔર) બારી બારી દોનોં પાંવોં પર આરામ ફરમાતે.

ઝિયાદાતર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુરૈશકી શિકાયત કરતે ઔર ફરમાતે, મક્કામેં હમેં કમઝોર સમઝા જાતા થા. જબ હમ મદીના આ ગએ, તો હમને ઉનસે બદલા લેના શુરૂ કર દિયા ઔર લડાઈયોંમેં કભી વોહ જીતતે ઔર કભી હમ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રોઝાના જિસ વક્ત હમારે પાસ તશરીફ લાતે, એક રાત ઉસસે દેરસે તશરીફ લાએ. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ રોઝાના જિસ વક્ત હમારે પાસ તશરીફ લાયા કરતે થે, આજ ઉસસે દેરસે તશરીફ લાએ હૈં, (ઈસકી ક્યા વજહ હૈ ?) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને કુર્આનકી એક મિકદાર રોઝાના પઢનેકે લિયે મુકર્રર કર રખી હૈ, વોહ આજ કિસી વજહસે પેહલે પુરી ન હો સકી, ઈસ લિયે મૈંને ચાહા કે ઉસે પૂરા કરકે ફિર આપ લોગોંકે પાસ આઉં.

અગલે દિન સુબહકો હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) સે પૂછા કે ઈન્હોંને કુર્આન ખત્મ કરને કે કિતને હિસ્સે બના રખ્ખે હૈં ? ઉન્હોંને બતાયા કે (કુર્આન ખત્મ કરનેકે લિયે સાત હિસ્સે બના રખ્ખે હૈં.) પેહલે હિસ્સેમેં સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ વાલી તીન સૂરતેં, દૂસરે હિસ્સેમેં ઉસકે બા'દ વાલી પાંચ સૂરતેં, તીસરે હિસ્સેમેં ઉસકે બા'દ વાલી સાત સૂરતેં, ચૌથે હિસ્સેમેં ઉસકે બા'દ વાલી નવ સૂરતેં, પાંચવેં હિસ્સેમેં ઉસકે બા'દ વાલી ગ્યારહ સૂરતેં, છઠે હિસ્સેમેં ઉસકે બા'દ વાલી તેરહ સૂરતેં ઔર સાતવેં હિસ્સેમેં મુફસ્સલ વાલી સૂરતેં.[૨]

અબૂ દાઉદ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસે પૂરા કિયે બગૈર મૈં આ જાઉં, ઈસે મૈંને અચ્છા ન સમઝા.[૩]

હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મક્કા ઔર મદીનાકે દરમ્યાન ઠહેરે હુએ થે કે ઈતનેમેં એક આદમીને હુઝૂર

---

૧ તરગીબ, ૩-૮
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૨, અબૂ દાઉદ, ૨-૩૧૦
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૬

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અંદર આનેકી ઈજાઝત માગી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, રોઝાના મૈં જિતના કુર્આન પળ્હતા થા, આજ રાત વોહ રેહ ગયા હૈ, ઈસ પર મૈં કિસી ચીઝકો તરજીહ નહીં દે સકતા. (મૈં વોહ પળ્હ રહા હું, ઈસ લિયે અભી ઈજાઝત નહીં હૈ.)[૧]

હઝરત અબૂ સલમા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે ફરમાયા કરતે, હમેં હમારે રબકી યાદ દિલાઓ, તો હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કુર્આન પળ્હકર સુનાયા કરતે.[૨]

હઝરત હબીબ બિન અબી મરઝૂક (રહ.) કેહતે હૈં, હમેં યેહ રિવાયત પહોંચી હૈ કે બા'ઝ દફા હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે ફરમાયા કરતે, હમેં હમારે રબકી યાદ દિલાઓ, તો હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કુર્આન પળ્હા કરતે. વોહ બહોત અચ્છી આવાઝસે કુર્આન પળ્હા કરતે થે.

હઝરત અબૂ મજ્રા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) સે ફરમાયા, હમેં હમારે રબકા શૌક દિલાઓ. વોહ કુર્આન પળ્હને લગે. લોગોંને કહા, નમાઝ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા હમ નમાઝમેં નહીં હૈં?

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) જબ ઘર તશરીફ લે જાતે તો કુર્આન ખોલકર ઉસે પળ્હા કરતે.[૩]

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં યેહ ચાહતા હું કે જો દિન યા રાત આએ, મૈં ઉસમેં કુર્આન દેખ કર પળ્હા કરૂં.[૪]

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ્હારે દિલ પાક હોતે તો તુમ લોગ કભી ભી અલ્લાહ તઆલાકે કલામસે સૈર ન હોતે.[૫]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર હમારે દિલ પાક હોતે તો હમ અપને રબકે કલામસે કભી સૈર નહીં હોતે ઔર મુઝે યેહ પસંદ નહીં હૈ કે મેરી ઝિંદગીમેં કોઈ દિન ઐસા આએ, જિસમેં મૈં દેખકર કુર્આન ન પળ્હું. ચુનાંચે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) દેખકર ઈતના ઝિયાદા કુર્આન પળ્હા કરતે થે કે ઉનકે ઈન્તિકાલસે પેહલે હી ઉનકા કુર્આન ફટ ગયા થા.[૬]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેશા દેખકર કુર્આન પળ્હા કરો.[૭]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૫૮
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૦૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૪
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૫
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૮
૬ અલ અસ્મા વસ્સિફાત, ૧૮૨
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૬

હઝરત હબીબ બિન શહીદ (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત નાફેઅ (રહ.) સે કિસી ને પૂછા કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) અપને ઘરમેં ક્યા ક્યા કરતે થે ? ઉન્હોંને કહા, જો વોહ કિયા કરતે થે, લોગ ઉસે નહીં કર સકતે. વોહ હર નમાઝકે લિયે વુઝૂ કરતે ઔર હર દો નમાઝકે દરમ્યાન કુર્આન પળ્હા કરતે.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબી મુલૈકા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈકરમા બિન અબી જહલ (રદિ.) કુર્આન લેકર અપને ચેહરે પર રખ્ખા કરતે ઔર રોને લગ જાતે ઔર ફરમાતે, યેહ મેરે રબકા કલામ હૈ, યેહ મેરે રબકી કિતાબ હૈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર એક મરતબા દુરૂદ ભેજતા હૈ, ઉસકે લિયે દસ નેકિયાં લિખી જાતી હૈં ઔર યેહ ભી ફરમાયા કે જબ તુમમેં સે કોઈ આદમી બાઝારસે અપને ઘર વાપસ આએ તો ઉસે ચાહિયે કે વોહ કુર્આન ખોલકર પળ્હા કરે, ક્યૂંકે ઉસે હર હર્ફકે બદલેમેં દસ નેકિયાં મિલેંગી.[3]

દૂસરી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે હર હર્ફકે બદલે મેં દસ નેકિયાં લિખેંગે, મૈં યેહ નહીં કેહતા હું કે અલીફ-લામ-મીમ પર દસ નેકિયાં મિલેંગી, બલકે અલીફ પર દસ નેકિયાં મિલેંગી ઔર લામ પર દસ નેકિયાં મિલેંગી ઔર મીમ પર દસ.[4]

દિનો રાતમેં, સફરો હઝરમેં કુર્આન પાકકી સૂરતોંકા પળ્હના

હઝરત ઉકબા બિન આમિર જુહની (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મુલાકાત હુઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય ઉકબા બિન આમિર ! જો તુમસે તઅલ્લુક તોડે, તુમ ઉસે તઅલ્લુક જોડો. જો તુમ્હેં મહરૂમ રખ્ખે (ઔર તુમ્હેં ન દે) તુમ ઉસે દો ઔર જો તુમ પર ઝુલ્મ કરે, તુમ ઉસે મઆફ કર દો.

ઈસકે બા'દ મેરી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ફિર મુલાકાત હુઈ તો મુઝસે ફરમાયા, અય ઉકબા બિન આમિર ! ક્યા મૈં તુમ્હેં કુછ ઐસી સૂરતેં ન સિખા દું, કે ઈન જૈસી સૂરતેં અલ્લાહને તૌરાત, ઝબૂર, ઈન્જીલ ઔર કુર્આન કિસીમેં ભી નહીં

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૭૬
૨ હાકિમ, ૩-૨૪૩
૩ ઈબ્ને અબી દાઉદ
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૯

નાઝિલ ફરમાઇ ઔર મૈં હર રાત ઉન્હેં ઝરૂર પઢહતા હું, 'કુલ હુવલ્લાહુ અહદ', 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિલ ફલક', 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિન્નાસ.'

જબસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઇન સૂરતોંકે પઢહનેકા હુક્મ દિયા હૈ, ઉસ વક્તસે મૈં હર રાત ઉનકો ઝરૂર પઢહતા હું ઔર જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઉનકે પઢહનેકા હુક્મ દિયા હૈ, તો મુઝ પર વાજિબ હો ગયા હૈ કે ઉન્હેં ન છોડું.[૧]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ રાતકો અપને બિસ્તર પર તશરીફ લાતે તો 'કુલહુવલ્લાહુ અહદ' ઔર 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિલ ફલક'પઢહકર દોનોં હાથોંકો મિલાકર ઉન પર દમ કરતે ઔર જહાં તક હો સકતા, દોનોં હાથ સારે જિસ્મ પર ફેરતે. અપને સર, ચેહરે ઔર જિસ્મકે અગલે હિસ્સેસે ઉસકી ઇબ્તિદા ફરમાતે ઔર ઇસ તરહ તીન બાર ફરમાતે.[૨]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બિસ્તર પર તશરીફ લાતે તો 'કુલહુવલ્લાહુ અહદ' ઔર મુઅવ્વઝતૈન (કુલ અઊઝુ બિરબ્બિલ ફલક, કુલ અઊઝુબિરબ્બિન્નાસ) પઢહકર દોનોં હાથોં પર દમ કરતે ઔર ઉન્હેં ચેહરે, બાઝૂ, સીને ઔર જિસ્મ પર જહાં તક હાથ પહોંચતે, ફેરતે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારી બઢહ ગઇ, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે હુક્મ દિયા કે મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ઇસ તરહ કરૂં.[૩]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ તક 'અલિફ લામ મીમ તન્ઝીલ' ઔર 'તબારકલ્લઝી બિયદિહિલ્ મુલ્કુ' દોનોં સૂરતેં ન પઢહ લેતે, ન સોતે.

હઝરત તાઉસ કેહતે હૈં, યેહ દોનોં સૂરત પર સત્તર નેકિયાં ઝિયાદા ફઝીલત રખતી હૈં.[૪]

હઝરત ઇરબાઝ બિન સારીયા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બિસ્તર પર લેટતે તો સોનેસે પેહલે મુસબ્બિહાત પઢહતે, યા'ની વોહ સૂરતેં પઢહતે, જિનકે શુરૂમેં 'સબ્બહ' યા 'યુસબ્બીહુ' આતા હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઇન સૂરતોંમેં એક ઐસી આયત હૈ, જો હઝાર આયતોંસે અફઝલ હૈ.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૩
૨ નસઇ
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૮
૪ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૭૬
૫ તિરમિઝી, અબૂ દાઉદ

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, જબ તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સૂરએ ઝુમર ઔર સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ પળ્હ ન લેતે, સોયા ન કરતે.[૧]

હઝરત ફરવહ બિન નૌફલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે કોઇ ઐસી ચીઝ બતાએં, જિસે મૈં લેટતે વક્ત પળ્હ લિયા કરૂં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કુલ યા અય્યુહલ કાફિરૂન પળ્હા કરો, ક્યૂંકે ઈસ સૂરતમેં શિર્કસે બેઝારી હૈ.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, આદમીકે પાસ ઉસકી કબ્રમેં અઝાબકે ફરિશ્તે આએંગે. વોહ પાંવકી તરફસે આએંગે તો પાંવ કહેંગે, તુમ્હારે લિયે હમારી તરફસે કોઇ રાસ્તા નહીં હૈ, ક્યૂંકે યેહ સૂરએ મુલ્ક પળ્હા કરતા થા. ફિર વોહ સીનેકી તરફસે આએંગે, તો સીના કહેગા, તુમ્હારે લિયે મેરી તરફસે કોઇ રાસ્તા નહીં હૈ, ક્યૂંકે યેહ સૂરએ મુલ્ક પળ્હા કરતા થા. ફિર વોહ સરકી તરફસે આએંગે, તો સર કહેગા, તુમ્હારે લિયે મેરી તરફસે કોઇ રાસ્તા નહીં હૈ, ક્યૂંકે યેહ સૂરએ મુલ્ક પળ્હા કરતા થા. યેહ સૂરત માનેઅ હૈ, યેહ કબ્રકે અઝાબકો રોકતી હૈ ઔર તૌરાત મેં હૈ કે જિસને કિસી રાતમેં ઈસ સૂરતકો પળ્હા, ઉસને બહોત ઝિયાદા સવાબ હાસિલ કિયા ઔર બહોત ઉમદા કામ કિયા.[૩]

નસઈ મેં યેહ હદીસ મુખ્તસરમેં હૈ ઔર ઈન અલ્ફાઝમેં હૈ કે જો હર રાત તબારકલ્લઝી બિયદિહિલ મુલ્કુ પળ્હેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે અઝાબે કબ્રસે બચાએગા ઔર હમ લોગ ઉસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં 'માનિઆ' કહા કરતે થે, યા'ની કબ્રકે અઝાબકો રોકને વાલી. અલ્લાહકી કિતાબમેં યેહ હૈ કે યેહ ઐસી સૂરત હૈ, કે જો ઈસે હર રાત પળ્હેગા, વોહ બહોત ઝિયાદા સવાબ કમાને વાલા ઔર બહોત ઉમદા કામ કરને વાલા હોગા.[૪]

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો આદમી સૂરએ બકરહ, સૂરએ આલે ઈમરાન ઔર સૂરએ નિસાઅ કિસી રાતમેં પળ્હેગા, ઉસે કાનિતીન યા'ની ફરમાંબરદારોંમેં લિખ દિયા જાએગા.[૫]

હઝરત જુબૈર બિન મુત્ઈમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય જુબૈર ! ક્યા તુમ યેહ પસંદ કરતે હો કે જબ તુમ સફરમેં જાયા કરો તો તુમ્હારી હાલત સબસે અચ્છી ઔર તુમ્હારા તોશા સબસે ઝિયાદા હો ? મૈંને કહા, જી હાં, મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ

૧ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૦
૨ તિરમિઝી, ૨-૧૭૬
૩ હાકિમ
૪ તરગીબ, ૩-૩૮, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૩
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૨

ને ફરમાયા, તુમ યેહ પાંચ સૂરતેં પળ્હા કરો. 'કુલ યા અય્યુહલ કાફિરૂન', 'ઈઝા જાઅ નસ્રુલ્લાહિ વલ ફત્હુ', 'કુલ હુવલ્લાહુ અહદ', 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિલ ફલક', 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિન્નાસ' હર સૂરતકે શુરૂમેં ભી બિસ્મિલ્લાહિર્રમાનિર્રહીમ ઔર આખિરમેં ભી બિસ્મિલ્લાહિર્રમાનિર્રહીમ પળ્હો. (ઈસ તરહ સૂરતેં પાંચ હોંગી ઔર બિસ્મિલ્લાહ છે મરતબા હોંગી.)

હઝરત જુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હાલાંકે મૈં ગની ઔર માલદાર થા, લેકિન જબ મૈં સફરમેં જાયા કરતા થા, તો મૈં સબસે ઝિયાદા ખસ્તા હાલ વાલા ઔર સબસે કમ તોશે વાલા હોતા થા. જબ મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ સૂરતેં સિખાઈ ઔર મૈંને ઉન્હેં પળ્હના શુરૂ કિયા તો મૈં સબસે અચ્છી હાલત વાલા ઔર સબસે ઝિયાદા તોશે વાલા હો ગયા ઔર પૂરે સફરમેં વાપસી તક મેરા યેહી હાલ રેહતા હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ખુબૈબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક રાત બહોત ઝિયાદા બારિશ હુઈ થી ઔર સખ્ત અંધેરા છાયા હુવા થા. હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તલાશ કરને નિકલે, તાકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં નમાઝ પળ્હા દેં. આખિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં મિલ ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, કહો. મૈંને કુછ ન કહા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોબારા ફરમાયા, કહો. મૈંને કુછ ન કહા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીસરી બાર ફરમાયા, કહો, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ક્યા કહું ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સુબહો શામ તીન બાર કુલહુવલ્લાહુ અહદ ઔર મુઅવ્વઝતૈન (કુલ અઊઝુબિરબ્બિલ ફલક ઔર કુલ અઊઝુબિરબ્બિન્નાસ) પળ્હા કરો. ઉનકા પળ્હના હર ચીઝ સે કિફાયત કરેગા.[૨]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જો સુબહકી નમાઝકે બા'દ દસ મરતબા 'કુલહુવલ્લાહુ અહદ' પળ્હેગા, વોહ સારા દિન ગુનાહોંસે મેહફૂઝ રહેગા, ચાહે શયતાન કિતના હી ઝોર લગાએ.[૩]

દિનો રાત મેં, સફરો હઝર મેં કુર્આની આયાત કા પળ્હના

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ઈસ મિમ્બરકી લકડીયોં પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જો હર નમાઝકે બા'દ આયતુલ

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૪
૨ અઝકાર, ૯૬
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૩

કુર્સી પળ્હેગા, ઉસે જન્નતમેં જાનેસે મૌતકે અલાવા ઔર કોઇ ચીઝ રોકનેવાલી નહીં હોગી ઔર જો ઉસે બિસ્તર પર લેટતે વક્ત પળ્હેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે ઉસકે ઘર પર, ઉસકે પડોસી કે ઘર પર ઔર ઉસકે આસપાસકે ચંદ ઔર ઘરોં પર અમન અતા ફરમાએંગે.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે કોઇ ઐસા આદમી નઝર નહીં આતા, જો પૈદાઇશી મુસલમાન હો યા બાલિગ હોકર મુસલમાન હુવા હો ઔર ઇસ આયત..

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَالْحَیُّ الْقَیُّوْمُ   અલ્લાહુ લા ઇલાહ ઇલ્લા હુવલ હય્યુલ્ કય્યૂમ

કો પળ્હે બગૈર રાત ગુઝારતા હો. કાશ, કે આપ લોગ જાન લેતે કે ઇસ આયતકા દર્જા કિતના બડા હૈ ? યેહ આયત આપ લોગોંકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઉસ ખઝાનેસે દી ગઇ હૈ, જો અર્શકિ નીચે હૈ ઔર આપ લોગોંકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પેહલે કિસી નબીકો નહીં દી ગઇ ઔર મૈં હર રાત ઉસે તીન બાર પળ્હકર સોતા હું. ઇશા કે બા'દકી દો રકઅતોંમેં ઔર વિત્રમેં ભી ઉસે પળ્હતા હું ઔર બિસ્તર પર લેટતે વક્ત ભી પળ્હતા હું.[૨]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને કોઇ ઐસા આકિલ બાલિગ આદમી નહીં દેખા, જો સૂરએ બકરહ કી આખિરી આયતોંકો પળ્હે બગૈર સો જાતા હો, ક્યૂંકે યેહ આયતેં ઉસ ખઝાનેસે આઇ હૈં, જો અર્શકિ નીચે હૈ.[૩]

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો આદમી રાતકો સૂરએ આલે ઇમરાનકી આખિરી આયતેં પળ્હેગા, ઉસકે લિયે રાત ભરકી ઇબાદતકા સવાબ લિખા જાએગા.[૪]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો રાતકો કિસી ઘરમેં સૂરએ બકરહ કી દસ આયતેં પળ્હેગા, ઉસ ઘરમેં સુબહ તક કોઇ શૈતાન દાખિલ નહીં હોગા. વોહ દસ આયતેં યેહ હૈં. સૂરએ બકરહકી શુરૂ કી ચાર આયતેં, આયતુલ કુર્સી, ઉસકે બા'દકી દો આયતેં ઔર સૂરએ બકરહકી આખિરી તીન આયતેં.[૫]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કે ખલિયાનમેં ખજૂરેં રખી હુઇ થીં ઔર વોહ ઉનકી નિગરાની કરતે થે. ઉન્હેં મેહસૂસ હુવા કે ખજૂરેં કમ હો રહી હૈં; તો ઉન્હોંને એક રાત ઉન ખજૂરોંકા પેહરા દિયા; તો ઉન્હોંને એક જાનવર દેખા, જો બાલિગ લડકેકે જૈસા થા. ફરમાતે હૈં, મૈંને ઉસે સલામ કિયા. ઉસને મેરે સલામકા જવાબ દિયા. મૈંને

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૧
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૨
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૨
૫ હૈસમી, ૧૦-૧૧૮

કહા, તુમ કૌન હો ? જિન્ન હો યા ઈન્સાન ? ઉસને કહા, મૈં જિન્ન હું. મૈંને કહા, ઝરા અપના હાથ મુઝે દો. ઉસને અપના હાથ મુઝે દિયા, તો ઉસકા હાથ કુત્તેકે હાથ જૈસા થા ઔર બાલ ભી કુત્તે જૈસે થે.

મૈંને કહા, જિન્નોં કી શક્લો સૂરત ક્યા ઐસી હોતી હૈ ? ઉસને કહા, તમામ જિન્નોંકો મા'લૂમ હૈ કે ઉનમેં મુઝસે ઝિયાદા તાકતવર કોઈ નહીં હૈ. મૈંને કહા, તુમને (ખલિયાનસે ખજૂરેં ચુરાનેકા કામ) ક્યૂં કિયા ? ઉસને કહા, હમેં યેહ ખબર મિલી હૈ કે આપકો સદકા કરના બહોત પસંદ હૈ, તો હમને ચાહા કે હમેં ભી આપકી કુછ ખજૂરેં મિલ જાએં. મૈંને કહા, કૌન સી ચીઝ ઐસી હૈ, જિસકી વજહસે હમારી તુમ લોગોંસે હિફાઝત હો જાએ ? ઉસને કહા, યેહ આયતુલ કુર્સી, જો સૂરએ બકરહમેં હૈ. જો ઈસે શામકો પઢેગા, સુબહ તક હમસે મેહફૂઝ રહેગા ઔર જો ઈસે સુબહકો પઢેગા, વોહ શામ તક હમસે મેહફૂઝ રહેગા.

સુબહ કો હઝરત ઉબય (રદિ.) ને જાકર યેહ સારા વાકિઆ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ખબીસને સચ કહા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હિમ્સસે ચલા ઔર રાતકો ઝમીનકે એક ખાસ ટુકડેમેં પહોંચા તો ઉસ ઈલાકેકે જિન્નાત મેરે પાસ આ ગએ. ઈસ પર મૈંને સૂરએ આઅરાફકી યેહ આયત આખિર તક પઢી..

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ

ઈન્ન રબ્બકુમુલ્લાહુલ્ લઝી ખલકસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દ

'બેશક તુમ્હારા રબ અલ્લાહ હી હૈ, જિસને સબ આસમાનોં ઔર ઝમીનકો છે દિનમેં પૈદા કિયા, ફિર અર્શ પર કાઈમ હુવા. છુપા દેતા હૈ રાતસે દિનકો, ઐસે તૌર પર કે વોહ રાત ઉસ દિનકો જલ્દીસે આ લેતી હૈ ઔર સૂરજ ઔર ચાંદ ઔર દૂસરે સિતારોંકો પૈદા કિયા, ઐસે તૌર પર કે સબ ઉસકે હુક્મકે તાબેઅ હૈં. યાદ રખ્ખો, અલ્લાહ હી કે લિયે ખાસ હૈ, ખાલિક હોના ઔર હાકિમ હોના. બડી ખૂબીયોંકે ભરે હુએ હૈં અલ્લાહ તઆલા, જો તમામ આલમકે પરવરદિગાર હૈં.'

ઈસ પર ઉન જિન્નાતને એક દૂસરે સે કહા, અબ તો સુબહ તક ઈસકા પેહરા દો. (ચુનાંચે ઉન્હોંને સારી રાત મેરા પેહરા દિયા.) સુબહકો મૈં સવારી પર સવાર હોકર વહાંસે ચલ દિયા.[૨]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૧, હૈસમી, ૧૦-૧૧૮

૨ હૈસમી, ૧૮-[illegible]

હઝરત અલા બિન લજલાજ (રહ.) ને અપને બેટોં સે કહા, જબ તુમ મુઝે કબ્ર મેં રખને લગો, તો..

بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلٰى مِلَّةِ رَسُوْلِ اللّٰهِ બિસ્મિલ્લાહિ વઅલા મિલ્લતિ રસૂલિલ્લાહિ

કેહકર મુઝે કબ્રમેં રખના ઔર મેરી કબ્ર પર આહિસ્તા આહિસ્તા મિટ્ટી ડાલના ઔર મેરે સિરહાને પર સૂરએ બકરહકી શુરૂકી ઔર આખિરકી આયતેં પઢના, ક્યૂંકે મૈંને હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કો દેખા કે વોહ ઐસા કરનેકો બહોત પસંદ કરતે થે.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જો યેહ ચાહતા હૈ કે ઉસકા અજરો સવાબ બહોત બડે ઔર મુકમ્મલ પૈમાનેમેં તોલા જાએ, તો વોહ યેહ આયતેં તીન બાર પઢે..

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ

સુબ્હાન રબ્બિક રબ્બિલ્ ઈઝ્ઝતિ અમ્મા યસિફૂન

'આપકા રબ જો બડી અઝમત વાલા હૈ, ઉન બાતોંસે પાક હૈ, જો યેહ (કાફિર) બયાન કરતે હૈં.'

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉબૈદ બિન ઉમૈર (રદિ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) જબ અપને ઘરમેં દાખિલ હોતે તો ઉસકે તમામ કોનોંમેં આયતુલ કુર્સી પઢતે.[૨]

કલિમએ તૈયિબહ લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ કા ઝિક્ર

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કિયામતકે દિન લોગોંમેં સે કિસે આપકી શફાઅતકી સઆદત સબસે ઝિયાદા હાસિલ હોગી ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ચૂંકે મુઝે મા'લૂમ થા કે તુમ્હેં અહાદીસ હાસિલ કરનેકા બહોત ઝિયાદા શૌક હૈ, ઈસ વજહસે મેરા ખયાલ યેહી થા કે તુમસે પેહલે યેહ બાત મુઝસે કોઈ નહીં પૂછેગા. કિયામતકે દિન મેરી શફાઅતકી સઆદત સબસે ઝિયાદા ઉસે હાસિલ હોગી, જો 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' ખાલિસ દિલસે કહેગા.[૩]

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૯
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૮
૩ [illegible]

હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' ઈખ્લાસસે કહેગા, વોહ જન્નતમેં દાખિલ હોગા. કિસીને પૂછા, ઉસકા ઈખ્લાસ ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસકા ઈખ્લાસ યેહ હૈ કે યેહ કલિમા ઈન્સાનકો અલ્લાહકે હરામ કરદહ કામોંસે રોક દે.[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, એક બાર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામને અલ્લાહ તઆલાકી બારગાહમેં અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઈ વિર્દ સિખા દેં, જિસસે આપકો યાદ કિયા કરૂં ઔર આપકો પુકારા કરૂં. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કહા કરો. ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, અય મેરે પરવરદિગાર! યેહ તો સારી દુનિયા હી કેહતી હૈ. ઈર્શાદ હુવા, 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કહા કરો. અર્ઝ કિયા, અય મેરે રબ ! મૈં તો કોઈ ઐસી ખાસ ચીઝ માંગતા હું જો મુઝ હી કો અતા હો.

ઈર્શાદ હુવા કે અગર સાતોં આસમાન ઔર સાતોં ઝમીન એક પલડેમેં રખ દિયે જાએં ઔર દૂસરી તરફ 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' રખ દિયા જાએ તો 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' વાલા પલડા ઝુક જાએગા.[૨]

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે અગર સાતોં આસમાન ઔર મેરે અલાવા ઉન્હેં આબાદ કરનેવાલે ઔર સાતોં ઝમીનેં એક પલડેમેં હોં ઔર 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' દૂસરે પલડેમેં હોં, તો 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' વાલા પલડા ઝુક જાએગા.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં યેહ ન બતાઉં કે હઝરત નૂહ અલૈહિસ્સલામને અપને બેટેકો ક્યા વસિય્યત કી થી ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર બતાએં. ઈર્શાદ ફરમાયા, હઝરત નૂહ અલૈહિસ્સલામને અપને બેટેકો યેહ વસીયત કી થી કે અય મેરે બેટે ! મૈં તુમ્હેં દો બાતોંકી વસિય્યત કરતા હું ઔર દો બાતોંસે રોકતા હું. મૈં 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કેહનેકી વસિય્યત કરતા હું, ક્યૂંકે અગર યેહ કલિમા એક પલડેમેં રખ દિયા જાએ ઔર દૂસરે પલડેમેં સારે આસમાન ઔર ઝમીનેં રખ દી જાએં તો કલિમે વાલા પલડા ઝુક જાએગા ઔર અગર સારે આસમાન એક હલકા બન જાએં, તો ભી યેહ કલિમા ઉન્હેં તોડકર આગે ચલા જાએગા ઔર અલ્લાહ તઆલા તક પહોંચ કર રહેગા ઔર દૂસરી વસિય્યત યેહ કરતા હું કે 'સુબ્હાનલ્લાહિલ અઝીમિ વબિહમ્દિહી' કહા કરો, ક્યૂંકે યેહ સારી મખ્લૂકકી ઈબાદત હૈ ઔર ઈસીકી બરકતસે ઉનકો રોઝી દી

---

૧ તરગીબ, ૩-૭૪
૨ તરગીબ, ૩-૭૫
૩ હૈસમી, ૧૦-૮૨

જાતી હૈ ઔર ફરમાયા, તુમ્હેં દો બાતોંસે રોકતા હું, એક શિર્ક ઔર દૂસરા તકબ્બુર, ક્યૂંકે યેહ દોનોં બુરી સિફતેં અલ્લાહસે રોક દેતી હૈં.

કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા યેહ તકબ્બુરમેં સે હૈ કે આદમી ખાના તૈયાર કરે ઔર ઉસ ખાને પર એક જમાઅતકો બુલાએ ઔર ઉન્હેં ખિલાએ યા સાફ સુથરે કપડે પેહને ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, યેહ દોનો બાતેં તકબ્બુરમેં સે નહીં હૈં. તકબ્બુર તો યેહ હૈ કે તુમ મખ્લૂકકો બેવકૂફ બનાઓ ઔર દૂસરે લોગોંકો હકીર સમઝો.[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે અગર તમામ આસમાન ઔર ઝમીનેં ઔર જો કુછ ઉનમેં હૈ, યેહ સબ એક હલકા બન જાએ ઔર ઉન પર 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' રખ દિયા જાએ, તો યેહ કલિમા ઉન સબકો તોડ દેગા.

હઝરત યઅલા બિન શદ્દાદ (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદ હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) ને જબ મુઝે યેહ વાકિઆ બયાન કિયા, ઉસ વક્ત હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) વહાં મૌજૂદ થે ઔર વોહ મેરે વાલિદકી તસ્દીક કર રહે થે. મેરે વાલિદને મુઝે બતાયા કે એક દિન હમ લોગ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમમેં કોઇ અજનબી આદમી એહલે કિતાબમેં સે હૈ ? હમને અર્ઝ કિયા, કોઇ નહીં. ઈર્શાદ ફરમાયા, કિવાડ બંદ કરો.

ઈસકે બા'દ ફરમાયા, હાથ ઉઠાઓ ઔર કહો, 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ'. હમને થોડી દેર તક હાથ ઉઠાએ રખ્ખે (ઔર કલિમએ તૈયિબહ પઢ્હા) ફિર ફરમાયા, 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ', અય અલ્લાહ ! તૂને મુઝે યેહ કલિમા દેકર ભેજા હૈ ઔર ઈસકે પઢ્હનેકા તૂને મુઝે હુકમ દિયા હૈ ઔર ઈસ પર તૂને મુઝસે જન્નતકા વા'દા કિયા હૈ ઔર તૂ વા'દાકે ખિલાફ નહીં કરતા. ફિર ફરમાયા કે ખુશ હો જાઓ, અલ્લાહને તુમ્હારી મગફિરત ફરમા દી.[૨]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દેં. ઈર્શાદ ફરમાયા, જબ તુમસે કોઇ બુરાઇ સરઝદ હો જાએ તો ઉસકે બા'દ ફૌરન કોઇ નેકીકા કામ કરો, ઈસસે વોહ બુરાઇ મિટ જાએગી. મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' ભી નેકિયોંમેં સે હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તો તમામ નેકિયોંસે અફઝલ હૈ.[૩]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૮૪
૨ તરગીબ, ૩-૭૫, હૈસમી, ૧૦-૮૧
૩ હૈસમી, ૧૦-૮૧

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને દેખા કે લોગ 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' ઔર 'અલ્લાહુ અકબર' કેહ રહે હૈં, તો આપને ફરમાયા, રબ્બે કા'બાકી કસમ ! યેહી હૈ, યેહી હૈ. લોગોં ને પૂછા, યેહી ક્યા હૈ ? આપને ફરમાયા, યેહી તક્વા વાલા કલિમા હૈ. મુસલમાન હી ઈસકે ઝિયાદા મુસ્તહિક હૈં ઔર ઈસકે અહલ હૈં.[1]

અલ્લાહ તઆલાને ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ..

وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى વઅલ્ઝમહુમ્ કલિમતત્તક્વા

'ઔર અલ્લાહને મુસલમાનોંકો તક્વાકી બાત પર જમાએ રખ્ખા.' ઈસકે બારેમેં હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ તક્વા વાલી બાત 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' હૈ. ઈબ્ને જરીર વગૈરહમેં ઈસકે બા'દ 'અલ્લાહુ અકબર' ભી હૈ.[2]

સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વલા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વલા હવ્લ વલા કુવ્વત ઇલ્લા બિલ્લાહિ કે અઝકાર

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, 'બાકિયાતુન સાલિહાતુન' કસરતસે પળ્હા કરો. સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, 'બાકિયાતુન સાલિહાતુન' ક્યા ચીઝેં હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ અલ્લાહુ અકબર' કેહના.[3]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ લોગ અપની હિફાઝતકા સામાન લે લો. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા કોઈ દુશ્મન આ ગયા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, આગ સે હિફાઝતકા સામાન લે લો ઔર..

اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

અલ્લાહુ અકબર વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વ સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વ લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧૦-૧૦૭
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૬૫
૩ તરગીબ, ૩-૯૧, હૈસમી, ૧૦-૮૭

કહા કરો, ક્યૂંકે યેહ કલિમાત તુમસે આગે જાકર આખિરતમેં કામ આએંગે ઔર તુમ્હારે અચ્છે અંજામકા સબબ બનેંગે ઔર યેહી વોહ આ'માલે સાલિહા હૈં, જિનકા સવાબ બાકી રેહતા હૈ.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યેહ નજાત દેને વાલે કલિમાત હૈં ઔર ઔસતમેં તબરાની કી રિવાયતમેં 'લાહવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહી' કા ઈઝાફા ભી હૈ.[1]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ઈસ બાતકી તાકત રખતે હો કે રોઝાના ઉહદ પહાડકે બરાબર અમલ કર લિયા કરો ? સહાબાને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કૌન રોઝાના ઉહદકે બરાબર અમલ કર સકતા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ સબ કર સકતે હો. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કૈસે : આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'સુબ્હાનલ્લાહ' કેહના ઉહદસે બડા હૈ ઔર 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' કેહના ઉહદસે બડા હૈ ઔર 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કેહના ઉહદસે બડા હૈ ઔર અલ્લાહુ અકબર કેહના ઉહદસે બડા હૈ.[2]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં પૌદા લગા રહા થા કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસસે ગુઝરે ઔર ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! ક્યા લગા રહે હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા, પૌદા. ફરમાયા ક્યા મૈં તુમ્હેં ઈસસે બેહતર પૌદા ન બતાઉં ? 'સુબ્હાનલ્લાહ વલ્હમ્દુલિલ્લાહ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર' કેહના. ઈનમેં સે હર કલિમાકે બદલેમેં જન્નતમેં એક દરખ્ત લગ જાએગા.[3]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, જબ તુમ જન્નતકે બાગોં પર ગુઝરો તો ખૂબ ચરો. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જન્નતકે બાગ ક્યા હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મસ્જિદેં. મૈંને અર્ઝ કિયા, ઈનમેં ચરનેકી સૂરત ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'સુબ્હાનલ્લાહ વલ્હમ્દુલિલ્લાહ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર'. હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક ટેહની પકડકર ઉસે હિલાયા, તાકે ઉસકે પત્તે ગિરેં, લેકિન કોઈ પત્તા ન ગિરા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે ફિર હિલાયા, તો ફિર ભી કોઈ પત્તા ન ગિરા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીસરી બાર હિલાયા તો ફિર પત્તે ગિરને લગે. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા,

૧ તરગીબ, ૩-૯૨
૨ હૈસમી, ૧૦-૯૧, તરગીબ, ૩-૯૪
૩ તરગીબ, ૩-૮૪

'સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર' કેહને સે ગુનાહ ઐસે ગિર જાતે હૈં, જૈસે દરખ્ત સે પત્તે.[1]

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દેહાતીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે આપ મુઝે ઐસા કલામ બતા દેં, જિસે મૈં પઢતા રહું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ યેહ પઢા કરો..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ اَللّٰهُ اَكْبَرُ كَبِيْرًا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيْرًا وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લા શરીક લહૂ. અલ્લાહુ અકબર કબીરા. વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ કષીરા. વ સુબ્હાનલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન. વ લા હવ્લ વ લા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અઝીઝિલ્ હકીમ

ઉસને કહા, યેહ તમામ કલિમાત તો મેરે રબકી તા'રીફ કે હો ગએ. મેરે લિયે ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દુઆ માંગા કરો..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ وَارْحَمْنِىْ وَاهْدِنِىْ وَارْزُقْنِىْ

અલ્લાહુમ્મગ્ ફિર્લી વર્હમ્ની વહદિની વર્ઝુકની

'અય અલ્લાહ ! મેરી મગફિરત ફરમા, મુઝ પર રહમ ફરમા, મુઝે હિદાયત અતા ફરમા ઔર મુઝે રિઝક નસીબ ફરમા.'

હઝરત અબૂ માલિક અશ્જઇ કી રિવાયતમેં 'વઆફિની' ભી હૈ, યા'ની મુઝે આફિયત નસીબ ફરમા.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઈસ દુઆમેં તુમ્હારી દુનિયા ઔર આખિરત દોનોં આ ગઈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને અબી ઔફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દેહાતીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને કુર્આન સીખનેકી બહોત કોશિશ કી, લેકિન સીખ ન સકા. અબ આપ મુઝે કોઇ ઐસી ચીઝ સિખા દેં, જો કુર્આનકી જગહ ભી હો જાએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર' પઢા કરો. ઉસને ઉંગલીયોં પર ગિનતે હુએ યેહ કલિમાત કહે ઔર ફિર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ

---

[1] તરગીબ, ૩-૯૭
[2] મુસ્લિમ

અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ સારે કલિમાત તો મેરે રબકી તા'રીફ કે હો ગએ, ખૂદ મેરે લિયે ક્યા હુવા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ યેહ દુઆ માંગા કરો..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ وَعَافِنِيْ وَارْزُقْنِيْ وَاهْدِنِيْ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિર્લી વર્હમ્ની વ આફિની વહદિની વર્ઝુક્ની

યેહ સુનકર વોહ દેહાતી ચલ દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દેહાતી દોનોં હાથોંકો ખૈરસે ભર કર જા રહા હૈ.

બૈહકી કી રિવાયતમેં 'લાહવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ' ભી હૈ.[૧]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુઝે વોહ કલામ ન બતાઉં, જો અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા પસંદ હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા, મુઝે વોહ કલામ ઝરૂર બતાએં, જો અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા પસંદ હૈ. ફરમાયા, અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા પસંદ કલામ 'સુબ્હાનલ્લાહિ વબિહમ્દિહી' હૈ.

તિરમિઝી કી રિવાયત મેં 'સુબ્હાન રબ્બિ વબિહમ્દિહી' હૈ.

મુસ્લિમ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા ગયા, કૌનસા કલામ સબસે અફઝલ હૈ ? ફરમાયા, વોહ કલામ, જો અલ્લાહ તઆલાને અપને ફરિશ્તોંકે લિયે યા અપને બંદોંકે લિયે ચુના હૈ ઔર વોહ હૈ, સુબ્હાનલ્લાહિ વબિહમ્દિહી.

હઝરત અબૂ તલહા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો આદમી લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ કહેગા, વોહ જન્નતમેં ઝરૂર દાખિલ હોગા યા ફરમાયા, જન્નત ઉસકે લિયે વાજિબ હો જાએગી ઔર જો આદમી સૌ બાર સુબ્હાનલ્લાહિ વબિમ્દિહી કહેગા, ઉસકે લિયે એક લાખ ચૌબીસ હઝાર નેકિયાં લિખી જાએંગી. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, ફિર તો હમમેં સે કોઈ ભી હલાક ન હોગા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, લેકિન બાત યેહ હૈ કે આદમી ઈતની નેકિયાં લેકર આએગા કે કિસી પહાડ પર રખ દી જાએ તો પહાડ દબ જાએ, લેકિન ફિર નેઅમતેં આએંગી ઔર ઉનકે બદલેમેં વોહ નેકિયાં સબ ખત્મ હો જાએંગી. ફિર અલ્લાહ તઆલા હી અપની રહમત ઔર ફઝલસે દસ્તગીરી ફરમાએંગે.[૨]

હઝરત સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઈતને મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ક્યા તુમ લોગ રોઝાના એક હઝાર નેકિયાં કમાને સે આજિઝ હો ? પાસ બૈઠે હુએ લોગોં મેં સે એક સાહબને પૂછા, હમ કિસ તરહ એક હઝાર નેકિયાં કમા સકતે હૈં ? ફરમાયા

[૧] તરગીબ, ૩-૯૦
૨ તરગીબ, ૩-૮૧

આદમી સૌ બાર સુબ્હાનલ્લાહિ કહે તો ઉસકે લિયે હઝાર નેકિયાં લિખી જાએંગી યા ઉસકી હઝાર ખતાએં ગિરા દી જાએંગી.

તરગીબ મેં હૈ કે મુસ્લિમ કી રિવાયત મેં તો 'અવ' હૈ, જિસકા તર્જમા 'યા' લિખા ગયા હૈ, લેકિન તિરમિઝી ઔર નસઈ કી રિવાયત મેં 'વાવ' હૈ, જિસકા તર્જમા યેહ હોગા કે 'ઔર જિસકી હઝાર ખતાએં ગિરા દી જાએંગી.' વલ્લાહુ આઅલમ.[૧]

હઝરત કૈસ બિન સઅદ બિન ઉબાદહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કે મેરે વાલિદને મુઝે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ખિદમત કરનકે લિયે પેશ કિયા. એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ તશરીફ લાએ. મૈં દો રકઅત નમાઝ પઢકર બૈઠા હુવા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે પાંવ મુબારક મારકર ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં જન્નત કે દરવાઝોંમેં સે એક દરવાઝા ન બતા દું? મૈંને કહા, ઝરૂર બતાએં. ફરમાયા, 'લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ' (બુરાઈયોં સે બચને કી તાકત ઔર નેકિયાં કરને કી તાકત, સિર્ફ અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ.)[૨]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે પીછે ચલ રહા થા કે ઈતનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય અબૂઝર (રદિ.) ! ક્યા મૈં તુમ્હેં જન્નતકે ખઝાનોંમેં સે એક ખઝાના બતાઉં ? મૈંને કહા, ઝરૂર બતાએં. ફરમાયા, લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝસે હઝરત અબૂ ઐયુબ અન્સારી (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા કલિમા ન સિખા દું, જો મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સિખાયા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, અય ચચાજાન ! ઝરૂર સિખાએં. ફરમાયા, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે મેહમાન બને થે તો એક દિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં જન્નતકે ખઝાનોંમેં સે એક ખઝાના ન બતા દું ? મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન હોં, ઝરૂર બતા દેં. ફરમાયા, લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ બિલ્લાહિ કસરતસે પઢો.[૪]

હઝરત અબૂ ઐયુબ અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેઅરાજકી રાતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ પર ગુઝર હુવા તો ઉન્હોંને પૂછા, અય જિબ્રઈલ ! યેહ આપકે સાથ કૌન હૈં ? હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને કહા, યેહ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં. તો

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૧
૨ તરગીબ, ૩-૧૦૪
૩ તરગીબ, ૩-૧૦૫
૪ હૈસમી, ૧૦-૯૮

હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ફરમાયા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અપની ઉમ્મતસે કેહના કે વોહ જન્નતકે પૌદે કસરતસે લગાએં, ક્યૂંકે જન્નતકી મિટ્ટી બહોત ઉમદા હૈ ઔર વહાં બહોત કુશાદા ઝમીન હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જન્નતકે પૌદે ક્યા હૈં ? હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામને ફરમાયા, 'લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ'.

તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામને મુઝે સલામ કિયા ઔર મુઝે ખુશઆમદેદ કહા ઔર ફરમાયા, અપની ઉમ્મતસે કેહના.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, જિસને બિસ્મિલ્લાહ કહા, ઉસને અલ્લાહકા ઝિક્ર કિયા ઔર જિસને અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કહા, ઉસને અલ્લાહકા શુક્ર કિયા ઔર જિસને અલ્લાહુ અકબર કહા, ઉસને અલ્લાહકી અઝમત બયાન કી ઔર જિસને લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ કહા, ઉસને અલ્લાહકી તૌહીદ બયાન કી ઔર જિસને લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ કહા, ઉસને ફરમાંબરદારી ઝાહિર કી ઔર ખૂદકો અલ્લાહકે સુપુર્દ કર દિયા ઔર ઉસે જન્નતમેં ઈસકી વજહસે રૌનક ઔર ખઝાના મિલેગા.[૨]

હઝરત મુતર્રિફ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝસે હઝરત ઈમરાન (રદિ.) ને ફરમાયા, આજ મૈં તુમ્હેં એક બાત બતાતા હું, જિસસે અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં બા'દમેં નફા દેંગે ઔર વોહ યેહ હૈ કે તુમ યેહ બાત જાન લો કે કિયામતકે દિન અલ્લાહકે સબસે બેહતરીન બંદે વોહ હોંગે, જો (દુનિયામેં) અલ્લાહકી ખૂબ હમ્દો સના કરને વાલે હોંગે.[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, 'સુબ્હાનલ્લાહ' ઔર 'લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ' કા તો હમેં પતા ચલ ગયા, લેકિન 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' ક્યા હૈ ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ ઐસા કલિમા હૈ, જિસે અલ્લાહને અપને લિયે પસંદ ફરમાયા હૈ ઔર વોહ ચાહતે હૈં કે ઉસે કહા જાએ.[૪]

હઝરત અબૂ ઝબયાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને કવાઅ ને હઝરત અલી (રદિ.) સે 'સુબ્હાનલ્લાહિ' કે બારેમેં પૂછા, તો હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ ઐસા કલિમા હૈ, જિસે અલ્લાહને અપને લિયે પસંદ ફરમાયા હૈ ઔર ઈસમેં હર બુરી સિફતસે અલ્લાહકી પાકી બયાન કરના હૈ.[૫]

એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને દો આદમીયોંકો મારને કા હુક્મ દિયા તો ઉનમેં સે એક 'બિસ્મિલ્લાહ' ઔર દૂસરા 'સુબ્હાનલ્લાહ' કેહને લગા. હઝરત ઉમર

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૦૫, હૈસમી, ૧૦-૯૭
૨ હુલીયા, ૧-૨૨૨
૩ હૈસમી, ૧૦-૯૫
૪ ઈબ્ને અબી હાતિમ
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૦

(રદિ.) ને મારને વાલેસે કહા, તેરા ભલા હો, સુબ્હાનલ્લાહ કેહને વાલેકી પિટાઇ ઝરા હલકી કરના, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાકા હર ઐબસે પાક હોના સિર્ફ મો'મિન હી કે દિલમેં પક્કા હોતા હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, જબ ભી મૈં તુમ્હેં કોઇ બાત બતાતા હું, તો ઉસકે સાથ હી અલ્લાહકી કિતાબમેં સે વોહ આયત ઝરૂર લાતા હું, જિસસે મેરી ઇસ બાતકી તસ્દીક હોતી હૈ. મુસલમાન બંદા જબ..

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَ تَبَارَكَ اللّٰهُ

સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વલા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વ તબારકલ્લાહ

કેહતા હૈ, તો એક ફરિશ્તા ઇન કલિમાતકો લેકર અપને પર કે નીચે રખ લેતા હૈ, ફિર ઉન્હેં લેકર ઉપર ચળ્હતા હૈ, તો વોહ ફરિશ્તોંકી જિસ જમાઅત પર ભી ગુઝરતા હૈ, વોહ ઇન કલિમાતકે કેહને વાલેકે લિયે ઇસ્તિગફાર કરતે હૈં. આખિર વોહ ઇન કલિમાત કો લેકર અલ્લાહ તઆલાકી ઝાતે આલી તક પહોંચ જાતા હૈ. ફિર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને યેહ આયત પળ્હી..

اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهٗ

ઇલય્હિ યસ્અદુલ કલિમુત્તય્યિબુ વલ્ અમલુસ્સાલિહુ યર્ફઉહ

'અચ્છા કલામ ઉસી તક પહોંચતા હૈ ઔર અચ્છા કામ ઉસકો પહોંચાતા હૈ.'[૨]

ઝિયાદા અઝ્કાર કે બજાએ ઉન જામેઅ અઝ્કાર કો ઇખ્તિયાર કરના, જિનકે અલ્ફાઝ કમ ઔર મઅના ઝિયાદા હોં

હઝરત જુવૈરીયહ (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સુબહકી નમાઝકે વક્ત મેરે પાસસે નમાઝકે લિયે તશરીફ લે ગએ (ઔર મૈં અપને મુસલ્લે પર બૈઠી હુઇ થી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ચાશ્તકી નમાઝકે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૦
૨ હૈસમી, ૧૦-૯૦, તરગીબ, ૩-૯૩

બા'દ (દોપહરકે કરીબ) તશરીફ લાએ તો મૈં ઉસી હાલમેં બૈઠી હુઇ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ઉસી હાલ પર હો, જિસ પર તુમ્હેં મૈંને છોડા થા? મૈંને કહા, જી હાં.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને તુમસે જુદા હોને કે બા'દ ચાર કલિમે તીન બાર પઢે. અગર ઉનકો ઇન સબકે મુકાબલેમેં તોલા જાએ, જો તુમને સુબહસે પઢા હૈ, તો વોહ ગાલિબ હો જાએં. વોહ કલિમાત યેહ હૈં..

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ عَدَدَ خَلْقِهٖ وَرِضَاءَ نَفْسِهٖ وَزِنَةَ عَرْشِهٖ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهٖ

સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહી અદદ ખલ્કિહી વરિદાઅ નફ્સિહી વઝિનત અર્શિહી વ મિદાદ કલિમાતિહી

'અલ્લાહકી પાકી બયાન કરતા હું ઔર ઉસકી તા'રીફ કરતા હું, ઉસકી મખ્લૂકાતકે બકદર ઔર ઉસકી મરઝી ઔર ખુશનૂદીકે બકદર ઔર ઉસકે અર્શકે વઝનકે બકદર ઔર ઉસકે કલિમાતકે મિકદારકે બકદર.'

મુસ્લિમ કી રિવાયતમેં ઇસ તરહસે હૈ..

سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ خَلْقِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ رِضَاءَ نَفْسِهٖ سُبْحَانَ زِنَةَ عَرْشِهٖ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِدَادَ كَلِمَاتِهٖ

સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ ખલ્કિહી સુબ્હાનલ્લાહિ રિદાઅ નફ્સિહી સુબ્હાન ઝિનત અર્શિહી સુબ્હાનલ્લાહિ મિદાદ કલિમાતિહી

નસઇ મેં ઉસકે બા'દ યેહ હૈ કે 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ' ભી ઇસી તરહ ચાર બાર. નસઇ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ કલિમાત ઇસ તરહ હૈં..[1]

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ عَدَدَ خَلْقِهٖ وَرِضَاءَ نَفْسِهٖ وَزِنَةَ عَرْشِهٖ وَمِدَادَ كَلِمَاتِهٖ

સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહિ વ લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબરૂ અદદ ખલ્કિહી વ રિદાઅ નફ્સિહી વ ઝિનત અર્શિહી વ મિદાદ કલિમાતિહી

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એક સહાબી ઔરતકે પાસ તશરીફ લે ગએ. ઉસકે સામને

---

૧ તરગીબ, ૩-૯૮

ખજૂરકી ગુઠલીયાં યા કંકરીયાં રખી હુઇ થીં, જિન પર વોહ તસ્બીહ પઢ રહી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તુઝે ઐસી ચીઝ બતાઉં, જો ઇસ તરહ ગિનનેસે ઝિયાદા આસાન હો, યા ફરમાયા, જો ઇસસે અફઝલ હો ?

سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَمَا خَلَقَ فِی السَّمَاءِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَمَا خَلَقَ فِی الْاَرْضِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَمَابَيْنَ ذٰلِکَ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا هُوَ خَالِقٌ وَّاللّٰهُ اَكْبَرُ مِثْلَ ذٰلِکَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِثْلَ ذٰلِکَ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مِثْلَ ذٰلِکَ وَلَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ مِثْلَ ذٰلِکَ

સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ખલક ફીસ્સમાઇ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ખલક ફીલ્ અર્દિ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા બય્ન ઝાલિક સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા હુવ ખાલિકુંવ્ વલ્લાહુ અકબરૂ મિષ્લ ઝાલિક વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિષ્લ ઝાલિક વ લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ મિષ્લ ઝાલિક વ લા હવ્લ વલા કુવ્વત મિષ્લ ઝાલિક

'અલ્લાહકી તા'રીફ ઉસ મખ્લૂક કે જિતના કરતી હું, જો ઉસને આસમાનમેં પૈદા કી ઔર ઉસ મખ્લૂક કે જિતના, જો ઉસને ઝમીનમેં પૈદા કી ઔર ઉસ મખ્લૂક કે જિતના, જો ઇન દોનોં ઝમીન આસમાનકે દરમ્યાન હૈ ઔર ઉસ મખ્લૂક કે જિતના, જિસે વોહ પૈદા કરને વાલા હૈ ઔર ઉન સબકે બરાબર 'અલ્લાહુ અકબર' ઔર ઉન સબકે બરાબર 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' ઔર ઉન સબકે બરાબર 'લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ' ઔર ઉન સબકે બરાબર 'લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઇલ્લા બિલ્લાહિ'.[1]

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે મૈં અપને હોઠોંકો હિલા રહા હું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, અય અબૂ ઉમામા ! તુમ હોઠ હિલાકર ક્યા પઢ રહે હો ? મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મૈં અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા ઝિક્ર ન બતાઉં, જો તુમ્હારે દિન રાત ઝિક્ર કરનેસે ઝિયાદા ભી હૈ ઔર અફઝલ ભી હૈ?

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરૂર બતાએં. ફરમાયા, તુમ યેહ કલિમાત કહા કરો..

سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَمَا خَلَقَ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ مَاخَلَقَ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَمَا فِی الْاَرْضِ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ مَا فِی الْاَرْضِ وَالسَّمَاءِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا اَحْصٰی کِتَابُهٗ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ مَا اَحْصٰی کِتَابُهٗ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَكُلِّ شَیْءٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ كُلِّ شَیْءٍ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ مَا خَلَقَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ

૧ તરગીબ, ૩-૯૯

عَدَدَ مَا فِي الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ مَا فِي الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَدَدَ مَا أَحْصٰى كِتَابُهُ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ مَا أَحْصٰى كِتَابُهُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَدَدَ كُلِّ شَيْءٍ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ كُلِّ شَيْءٍ

સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ખલક સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અ મા ખલક સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ફીલ્ અર્દિ સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અ મા ફીલ્ અર્દિ વસ્સમાઇ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા અહસા કિતાબુહૂ સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અ મા અહસા કિતાબુહૂ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ કુલ્લિ શયઇન્ સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અ કુલ્લિ શયઇન્ અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અદદ મા ખલક વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અ મા ખલક વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અદદ મા ફીલ્ અર્દિ વસ્સમાઇ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અ મા ફીલ્ અર્દિ વસ્સમાઇ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અદદ મા અહસા કિતાબુહૂ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અ મા અહસા કિતાબુહૂ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અદદ કુલ્લિ શયઇન્ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અ કુલ્લિ શયઇન

'મૈં અલ્લાહકી પાકી બયાન કરતા હું, મખ્લૂકકી તા'દાદકે બરાબર, અલ્લાહકી પાકી મખ્લૂકકે ભર દેને કે બકદર, અલ્લાહકી પાકી ઉન તમામ ચીઝોંકે બરાબર જો ઝમીનમેં હૈં. અલ્લાહકી પાકી ઉન તમામ ચીઝોંકે ભર દેનેકે બરાબર, જો ઝમીનો આસમાનમેં હૈં, અલ્લાહકી પાકી ઉન તમામ ચીઝોંકી તા'દાદકે બરાબર, જિનકો ઉસકી કિતાબને શુમાર કિયા. અલ્લાહકી પાકી ઉન તમામ ચીઝોંકે ભર દેને બરાબર, જિનકો ઉસકી કિતાબને શુમાર કિયા. અલ્લાહકી પાકી હર ચીઝકી તા'દાદ કે બરાબર ઔર અલ્લાહકી પાકી હર ચીઝકો ભર દેનેકે બરાબર બયાન કરતા હું. ઈસી તરહ અલ્લાહકી તા'રીફ બયાન કરતા હું (ચારોં ચીઝોંકે શુમાર કરને ઔર ભર દેનેકે બરાબર).'[1]

તબરાની મેં યેહ મઝમૂન હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી ઝબરદસ્ત ચીઝ ન બતાઉં કે ઉસકે કેહને પર તુમ્હેં ઈતના ઝિયાદા સવાબ મિલેગા કે અગર તુમ દિન રાત ઈબાદત કરકે થક જાઓ તો ભી ઉસકે સવાબ તક ન પહોંચ સકો ? મૈંને કહા, ઝરૂર બતાએં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' આખિર તક. લેકિન યેહ કલિમાત મુખ્તસર હૈં. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, 'સુબ્હાનલ્લાહ' ઈસી તરહસે ઔર 'અલ્લાહુ અકબર' ઈસી તરહસે.

તબરાની કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈન કલિમાતકો સીખ લો ઔર અપને બા'દ અપની ઔલાદકો સિખાઓ.[2]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે દેખા કે મેરે હોઠ હિલ રહે હૈં. ફરમાયા, અય અબૂદર્દા (રદિ.) ! ક્યા પઢ રહે હો?

૧ બુખારી વ મુસ્લિમ
૨ તરગીબ, ૩-૯૯, હૈસમી, ૧૦-૯૩

મૈંને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહા હું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા ઝિક્ર ન સિખાઉં, જો રાતકે શુરૂસે દિન તક ઔર દિનકે શુરૂસે રાત તક લગાતાર ઝિક્ર કરનેસે અફઝલ હૈ ? મૈંને અર્ઝ કિયા ઝરૂર સિખાએં. ફરમાયા..[1]

سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَدَدَ كُلِّ شَيْءٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ مَا اَحْصٰى كِتَابُهٗ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ عَدَدَ مَا خَلَقَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ مَا خَلَقَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ مَا اَحْصٰى كِتَابُهٗ

સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ખલક સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ કુલ્લિ શય્ઈન્ સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અ મા અહસા કિતાબુહૂ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અદદ મા ખલક વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અ મા અહસા કિતાબુહૂ

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં એક દિન હલકેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ બૈઠા હુવા થા, ઈતનેમેં એક આદમી આયા ઔર ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઔર લોગોંકો સલામ કિયા ઔર કહા, 'અસ્સલામુ અલયકુમ વરહમતુલ્લાહિ'. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જવાબમેં કહા, 'વ અલયકુમુસ્સલામુ વરહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ'.

જબ વોહ આદમી બૈઠા તો ઉસને કહા..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا اَنْ يُّحْمَدَ وَيَنْبَغِىْ لَهٗ

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ હમ્દન્ કસીરન્ તય્યિબમ્ મુબારકન્ ફીહિ કમા યુહિબ્બુ રબ્બુના અંય્યુહમદ વ યમ્બગી લહૂ

'મૈં અલ્લાહકી ઐસી તા'રીફ કરતા હું, જો બહોત ઝિયાદા હો, ઉમદા ઔર બાબરકત હો ઔર ઐસી હો, જૈસી હમારે રબકો પસંદ હૈ ઔર જૈસી ઉસકી શાનકે મુનાસિબ હૈ.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, તુમને ક્યા કહા ? ઉસને દોબારા યેહી કલિમાત દોહરા દિયે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, દસ ફરિશ્તે ઈન કલિમાતકી તરફ ઝપટે થે. ઈનમેં સે હર એક ઉન્હેં લિખના ચાહતા થા, લેકિન ઉનહેં સમઝમેં ન આયા કે ઈન્હેં કૈસે લિખેં. ઈસ લિયે વોહ કલિમાત લેકર ઉપર અલ્લાહ રબ્બુલ ઈઝઝતકે દરબારમેં પહોંચ ગએ તો અલ્લાહને ફરમાયા, મેરે બંદેને જૈસે કહે હૈં, વૈસે હી લિખ દો.[2]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૯૪
૨ તરગીબ, ૩-૧૦૩

હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મજિલસમેં એક આદમીને કહા..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ હમ્દન્ કષીરન્ તય્યિબમ્ મુબારકન્ ફીહિ

તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા કે યેહ કલિમાત કિસને કહે ? વોહ આદમી ખામોશ રહા ઔર યૂં સમઝા કે યેહ કલિમાત જો અચાનક ઉસકી ઝબાનસે નિકલે હૈં, યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નાગવાર ગુઝરે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર ફરમાયા, વોહ કૌન હૈ ? ઉસને ઠીક બાત હી કહી હૈ. ઇસ પર ઉસ આદમીને કહા, મૈંને કહે હૈં ઔર મુઝે ઇનસે ખૈરકી ઉમ્મીદ હૈ. ફરમાયા, ઉસ ઝાત કી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મૈંને તેરહ ફરિશ્તોંકો દેખા કે વોહ તુમ્હારે ઇન કલિમાતકો અલ્લાહકે દરબારમેં પેશ કરનેકે લિયે ઝપટ રહે હૈં.[૧]

હઝરત સઇદ બિન જુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને દેખા કે એક આદમીકે પાસ તસ્બીહ હૈ, જિસ પર વોહ અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહા હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તસ્બીહ પર લંબા ચૌડા ઝિક્ર કરને કે બજાએ ઉસે યેહ કલિમાત કેહના કાફી હૈં. (કે ઉનમેં અલ્ફાઝ કમ હૈં, લેકિન મઆની બહોત ઝિયાદા હૈં.)

سُبْحَانَ اللّٰهِ مِلْأَ السَّمٰوٰتِ وَمِلْأَمَا شَاءَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

સુબ્હાનલ્લાહિ મિલ્અસ્સમાવાતિ વ મિલ્અ મા શાઅ મિન્ શયઇમ્ બઅ્દુ

'મૈં અલ્લાહકી પાકી ઇતની બયાન કરતા હું, જો આસમાનોંકો ભર દે ઔર આસમાનોંકે બા'દ અલ્લાહ જિસ ચીઝકો ચાહે, ઉસે ભર દે.'[૨]

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ مِلْأَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَمِلْأَ مَا شَاءَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ مِلْأَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمِلْأَ مَا شَاءَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ મિલ્અસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ વ મિલ્અ મા શાઅ મિન શયઇમ્ બઅ્દુ વલ્લાહુ અકબરૂ મિલ્અસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ વ મિલ્અ મા શાઅ મિન શયઇમ્ બઅ્દુ

૧ તરગીબ, ૩-૧૦૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૦

નમાઝોં કે બા'દ કે અઝકાર ઔર સોને કે વક્ત કે અઝકાર

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ફુકરાએ મુહાજિરીનને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે માલદાર લોગ સારે બુલંદ દર્જે લે ઉડે ઔર હમેશા રેહને વાલી નેઅમતેં ઉનકે હિસ્સેમેં આ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યૂં? અર્ઝ કિયા, જૈસે હમ નમાઝ પઢતે હૈં, વૈસે યેહ ભી પઢતે હૈં. જૈસે હમ રોઝા રખતે હૈં, યેહ ભી રખતે હૈં, લેકિન યેહ સદકા ખૈરાત કરતે હૈં, હમ નહીં કર સકતે. યેહ ગુલામ આઝાદ કરતે હૈં, હમ નહીં કર સકતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કયા મૈં તુમ્હેં ઐસી ચીઝ ન બતા દું કે તુમ ઉસ પર અમલ કરકે અપનેસે પેહલોંકો પકડ લો ઔર બા'દ વાલોંસે ભી આગે બઢે રહો ઔર કોઈ આદમી તુમસે ઉસ વક્ત તક અફઝલ ન હો, જબ તક વોહ ભી ઉસ ચીઝ કો ન કર લે.

સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, ઝરૂર બતા દીજિયે. ઈર્શાદ ફરમાયા કે હર નમાઝ કે બા'દ, 'સુબ્હાનલ્લાહ, અલ્લાહુ અકબર, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ' ૩૩ બાર પઢ લિયા કરો. (ઉન લોગોંને શુરૂ કર દિયા, મગર ઉસ ઝમાનેકે માલદાર ભી ઉસી નમૂનેકે થે. ઉન્હોંને ભી મા'લૂમ હોને પર શુરૂ કર દિયા) તો ફુકરા દોબારા હાઝિર હુએ કે યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! હમારે માલદાર ભાઈયોંને ભી સુન લિયા ઔર વોહ ભી યેહી કરને લગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ અલ્લાહકા ફઝલ હૈ, જિસે ચાહે અતા ફરમાએ.

રાવી હઝરત સમી કેહતે હૈં, મૈંને ઘરવાલોંકો યેહ હદીસ સુનાઈ તો ઉન્હોંને મુઝે કહા, આપકે સમઝનેમેં ગલતી હો ગઈ હૈ. આપકે ઉસ્તાદને યૂં કહા હોગા 'સુબ્હાનલ્લાહિ અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ' ૩૩-૩૩ બાર ઔર અલ્લાહુ અકબર ૩૪ બાર પઢા કરો. ઈસ પર મૈં (અપને ઉસ્તાદ) હઝરત અબૂ સાલેહ (રહ.) કે પાસ ગયા ઔર ઘરવાલોંકી બાત ઉન્હેં બતાઈ. ઉન્હોંને મેરા હાથ પકડકર ફરમાયા, 'અલ્લાહુ અકબર વ સુબ્હાનલ્લાહ વલ્હમ્દુલિલ્લાહ' એક બાર, 'અલ્લાહુ અકબર વ સુબ્હાનલ્લાહ વલ્હમ્દુલિલ્લાહ' દો બાર, ઈસ તરહ ઉન્હોંને ૩૩ બાર ઈન કલિમાતકો ગિના (કે અલ્લાહુ અકબર ભી ઈસ હદીસમેં ૩૩ બાર હૈ, ૩૪ બાર નહીં.)[1]

અબૂ દાઉદ મેં યેહ રિવાયત ઈસ તરહ હૈ કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ બુખારી, મુસ્લિમ

સલ્લમ ! માલદાર તો સારા અજ્રો સવાબ લે ગએ. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર ઈસ રિવાયતમેં યૂં હૈ કે તુમ હર નમાઝકે બા'દ અલ્લાહુ અકબર ૩૩ બાર, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ૩૩ બાર ઔર સુબ્હાનલ્લાહિ ૩૩ બાર કહા કરો ઔર ઉનકે આખિરમેં યેહ કહા કરો..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدِيْرٌ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લા શરીક લહુ લહુલ્ મુલ્કુ વલહુલ્ હમ્દુ વહુવ અલા કુલ્લિ શયઈન્ કદીર

જબ તુમ યેહ સબ કુછ કેહ લોગે, તો તુમ્હારે સારે ગુનાહ મઆફ હો જાએંગે, ચાહે સમંદરકે ઝાગકે બરાબર હોં.[૧]

તિરમિઝી ઔર નસઈ મેં યેહ રિવાયત હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ ઔર ઉસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફુકરાએ મુહાજિરીનસે ફરમાયા, જબ તુમ નમાઝ પઢ ચુકો તો સુબ્હાનલ્લાહ ૩૩ બાર, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ૩૩ બાર, અલ્લાહુ અકબર ૩૪ બાર ઔર લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ ૧૦ બાર કેહ લિયા કરો.[૨]

હઝરત ઉમ્મે દર્દા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કે યહાં એક મેહમાન આયા. હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ઉસસે પૂછા કે અગર તુમ્હેં ઠહેરના હો તો હમ તુમ્હારી સવારી ચરનેકે લિયે ભેજ દેં ઔર અગર અભી જાના હૈ તો ચારા સાથ કર દેં. ઉસને કહા, નહીં, મુઝે અભી જાના હૈ. ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં ઐસા અચ્છા તોશા દુંગા કે અગર ઉસસે બેહતર તોશા મુઝે મિલતા તો મૈં તુમ્હેં વોહ દેતા.

મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! માલદાર લોગ તો દુનિયા ઔર આખિરત દોનોં લે ઉડે. હમ ભી નમાઝ પઢતે હૈં, વોહ ભી નમાઝ પઢતે હૈં. હમ ભી રોઝા રખતે હૈં, વોહ ભી રોઝા રખતે હૈં. વોહ સદકા દેતે હૈં, હમ સદકા નહીં દે સકતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં ઐસા કામ ન બતાઉં કે જબ તુમ ઉસે કરોગે તો પેહલે વાલોંમેં સે કોઇ તુમસે આગે ન નિકલ સકેગા ઔર બા'દ વાલોંમેં સે કોઈ તુમકો ન પા સકેગા, અલબત્તા જો યેહ અમલ કર લેગા, વોહ તુમ્હેં પા લેગા. હર નમાઝકે બા'દ ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, ૩૩ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર ૩૪ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરો.[૩]

---

૧ તિરમિઝી, નસઈ
૨ તરગીબ, ૩-૧૧૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૬, ૩-૩૧૫, મજમા, ૧૦-૧૦૧
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૦૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૬

હઝરત કતાદા (રહ.) મુર્સલન રિવાયત કરતે હૈં કે કુછ મુસલમાન ફુકરાને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! માલદાર તો સારા અજ્રો સવાબ લે ગએ. વોહ સદકા કરતે હૈં, હમ નહીં કર સકતે. વોહ ખર્ચ કરતે હૈં, હમ નહીં કર સકતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝરા યેહ બતાઓ, અગર દુનિયાકા સારા માલ એક દૂસરે પર રખ્ખા જાએ, તો ક્યા યેહ આસમાન તક પહોંચ જાએગા ? ઉન્હોંને કહા, નહીં યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ. ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી ચીઝ ન બતાઉં, જિસકી જડ ઝમીન મેં હૈ ઔર ઉસકી શાખ આસમાન મેં. તુમ હર નમાઝકે બા'દ,

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વ સુબ્હાનલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ

દસ બાર કહા કરો. ઈન કલિમાતકી જડ ઝમીનમેં ઔર શાખ આસમાનમેં હૈ.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કી શાદી કી તો ઉનકે સાથ એક ચાદર, ચમડેકા એક ગદ્દા, જિસમેં ખજૂરકી છાલ ભરી હુઈ થી, દો ચક્કીયાં, એક મશ્કીઝા ઔર દો ઘડે ભેજે. મૈંને એક દિન હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે કહા, કુંવેસે ડોલ ખીંચતે ખીંચતે મેરે સીનેમેં તકલીફ શુરૂ હો ગઈ હૈ ઔર તુમ્હારે મુહતરમ વાલિદકે પાસ અલ્લાહને કૈદી ભેજે હૈં. જાઓ, ઔર ઉનસે ખાદિમ માંગ લાઓ. હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને ભી ઈતની ચક્કી પીસી હૈ ઔર મેરે હાથોંમેં ગટ્ટે પડ ગએ હૈં. ચુનાંચે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગઈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય બિટીયા ! કૈસે આઈ હો? હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા, બસ આપકો સલામ કરને આઈ હું ઔર શરમકી વજહસે ગુલામ ન માંગ સકીં ઔર યૂંહી વાપસ આ ગઈ. મૈંને ઉનસે પૂછા કે ક્યા હુવા ? ઉન્હોંને કહા, મૈં તો શરમકી વજહસે ગુલામ ન માંગ સકી.

ફિર હમ દોનોં ઈકઠ્ઠે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગએ ઔર મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુંવેસે પાની ખીંચતે ખીંચતે મેરે સીનેમેં તકલીફ હો ગઈ હૈ. હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા, ચક્કી પીસતે પીસતે મેરે હાથોંમેં ગટ્ટે પડ ગએ હૈં. અબ અલ્લાહને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ કૈદી ભેજે હૈં ઔર કુછ વુસ્અત અતા ફરમાઈ હૈ, ઈસ લિયે હમેં ભી એક ખાદિમ દે દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! સુફ્ફા વાલે સખ્ત ફક્રો ફાકામેં હૈં ઔર ભૂકકે મારે ઉનકા બુરા હાલ હૈ. ઉન પર ખર્ચ કરનેકે લિયે મેરે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૭

પાસ ઔર કુછ હૈ નહીં. ઈસ લિયે યેહ ગુલામ બેચકર મૈં સારી રકમ ઉન પર ખર્ચ કરૂંગા, ઈસ લિયે મૈં તુમ્હેં કોઇ ખાદિમ નહીં દે સકતા.

હમ દોનોં વાપસ આ ગએ. હમારા એક છોટા સા કંબલ થા. જબ ઉસસે સર ઢાંકતે તો પાંવ ખુલ જાતે ઔર જબ પાંવ ઢાંકતે તો સર ખુલ જાતા. રાતકો હમ દોનોં ઉસમેં લેટે હુએ થે કે અચાનક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ તશરીફ લે આએ. હમ દોનોં ઉઠને લગે તો ફરમાયા, અપની જગહ લેટે રહો. ફિર ફરમાયા, તુમને મુઝસે જો ખાદિમ માંગા હૈ, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઉસસે બેહતર ચીઝ ન બતા દું ? હમને કહા ઝરૂર બતા દેં.

ફરમાયા યેહ ચંદ કલિમાત હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝે સિખાએ હૈં. તુમ દોનોં હર નમાઝકે બા'દ દસ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, દસ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર દસ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરો ઔર જબ બિસ્તર પર લેટા કરો તો ૩૩ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ ઔર ૩૪ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરો. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! જબ સે મૈંને યેહ તસ્બીહાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હૈં, કભી નહીં છોડીં.

રાવી કેહતે હૈં, ઈબ્ને કવાઅ ને હઝરત અલી (રદિ.) સે પૂછા, ક્યા જંગે સિફ્ફીન કી રાતકો ભી નહીં છોડા ? ફરમાયા, અય ઈરાક વાલો ! અલ્લાહ તુમ્હેં મારે, જંગે સિફ્ફીન કી રાતકો ભી નહીં છોડા.[૧]

ઈબ્ને અબી શૈબા મેં હઝરત અલી (રદિ.) કી યેહી હદીસ ઈસ તરહ સે હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ દોનોંકો ઐસી ચીઝ ન બતાઉં, જો તુમ્હારે લિયે ખાદિમસે ભી બેહતર હૈ ? તુમ દોનોં હર નમાઝકે બા'દ ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, ૩૩ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર ૩૪ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરો. ઈસ તરહસે યેહ સૌ હો જાએંગે ઔર જબ રાતકો બિસ્તર પર લેટા કરો તો ભી યેહી કલિમાત કહા કરો.[૨]

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ઘરકે કામકાજકી શિકાયત કરને કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આઈ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ચક્કી પીસનેકી વજહસે મેરે હાથોંમેં ગટ્ટે પડ ગએ. ખૂદ હી ચક્કી પીસતી હું ઔર ખૂદ હી આટા ગૂંધતી હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અગર અલ્લાહ તુમ્હેં કોઇ ચીઝ દેના ચાહતે હૈં, તો વોહ તુમ્હારે પાસ ખૂદ હી આ જાએગી, લેકિન મૈં તુમ્હેં ઈસસે બેહતર ચીઝ બતાઉંગા. જબ તુમ બિસ્તર પર લેટા કરો તો ૩૩ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, ૩૩ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર ૩૪ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરો. ઈસ તરહ યેહ

૧ તરગીબ, ૩-૧૨, ઈબ્ને સઅદ, ૮-૨૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૬

કલિમાત સૌ હો જાએંગે ઔર યેહ તુમ્હારે લિયે ખાદિમ સે બેહતર હૈં. સુબહ કી નમાઝ કે બા'દ ઔર મગરિબકી નમાઝ કે બા'દ દસ દસ મરતબા યેહ કલિમાત કહા કરો..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લા શરીક લહૂ લહૂલ્ મુલ્કુ વલહુલ્ હમ્દુ યુહ્યી વ યુમીતુ બિયદિહિલ્ ખયૂરૂ વહુવ અલા કુલ્લિ શયૂઈન કદીર

ઈનમેં સે હર કલિમાકે બદલેમેં દસ નેકિયાં લિખી જાએંગી ઔર દસ ગુનાહ ગિરાએ જાએંગે ઔર ઈનમેં સે હર કલિમાકા સવાબ ઈતના હોગા, જિતના ઈસ્માઈલ અલૈહિસ્સલામકી ઔલાદમેં સે એક ગુલામ આઝાદ કરનેકા ઔર ઉસ દિનકા શિર્કકે અલાવાકા હર ગુનાહ મઆફ કર દિયા જાએગા.

જબ તુમ સુબહ ઈન કલિમાતકો કેહ લોગી તો શામકો કેહને તક હર શૈતાનસે ઔર હર બુરી હાલતસે ઈન કલિમાતકી વજહસે હિફાઝત હોગી.[૧]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ પઢ લેતે તો ઈન કલિમાતકો ફરમાતે..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا رَادَّ لِمَا قَضَيْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લાશરીક લહૂ લહૂલ્ મુલ્કુ વલહુલ્હમ્દુ યુહયી વયુમીતુ વહુવ અલા કુલ્લિ શયૂઈન્ કદીર. અલ્લાહુમ્મ લા માનિઅ લિમા અઅ્તયૂત વલા મુઅ્તિય લિમા મનઅ્ત વલા રાદ્દ લિમા કદયૂત વલા યન્ફઉ ઝલ્ જદ્દિ મિન્કલ્ જદ્દ

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. (સારા) મુલ્ક ઉસીકા હૈ ઔર સારી તા'રીફેં ઉસીકે લિયે હૈં. વહી ઝિંદા કરતા હૈ ઔર મારતા હૈ ઔર વહી હર ચીઝ પર કાદિર હૈ. અય અલ્લાહ ! જો નેઅમત તૂ દે, ઉસે કોઈ રોકને વાલા નહીં ઔર જો તૂ રોક લે, ઉસે કોઈ દેને વાલા નહીં ઔર જો ફૈસલા તૂ કર દે, ઉસે કોઈ ટાલને વાલા નહીં ઔર તેરે સામને કિસી માલદારકો ઉસકી દૌલત કામ નહીં દેતી.[૨]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૦૮
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૦૩

સુબહ ઔર શામ કે અઝકાર

બનૂ હાશિમ કે આઝાદ કરદા ગુલામ અબ્દુલ હમીદ કી વાલિદા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એક સાહબઝાદીકી ખિદમત કિયા કરતી થીં. ઉન્હોંને અપને બેટેકો બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સાહબઝાદીને મુઝે બતાયા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે સિખાયા કરતે થે ઔર ફરમાયા કરતે થે, સુબહકો યેહ કલિમાત કહો..

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ مَا شَاءَ اللّٰهُ كَانَ وَمَالَمْ يَشَألَمْ يَكُنْ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًا

સુબ્હાનલ્લાહિ વ બિહમ્દિહિ લા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ મા શાઅલ્લાહુ કાન વમા લમ્ યશાઅ્ લમ્ યકુન્ અઅ્લમુ અન્નલ્લાહ અલા કુલ્લિ શયૂઈન કદીરૂંવ્ વઅન્નલ્લાહ કદ અહાત બિકુલ્લિ શયૂઈન્ ઈલ્મા

'મૈં અલ્લાહકી પાકી ઔર ઉસકી તા'રીફ બયાન કરતી હું, નેકિયાં કરનેકી તાકત સિર્ફ અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ, જો અલ્લાહને ચાહા, વહી હુવા ઔર જો નહીં ચાહા, વોહ નહીં હુવા. મૈં જાનતી હું કે અલ્લાહ હર ચીઝ પર કાદિર હૈ ઔર અલ્લાહકે ઈલ્મને હર ચીઝકો ઘેરા હુવા હૈ.' જો ઈન કલિમાતકો સુબહ કહેગા, વોહ શામ તક મેહફૂઝ રહેગા ઔર જો શામકો કહેગા, વોહ સુબહ તક મેહફૂઝ રહેગા.[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, જો આદમી સુબહો શામ યેહ કલિમાત સાત બાર કહેગા..

حَسْبِىَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ

હસ્બિયલ્લાહુ લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવ અલયહિ તવક્કલ્તુ વહુવ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમ

'અલ્લાહ મુઝે કાફી હૈ, ઉસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. ઉસી પર મૈંને ભરોસા કિયા, વોહ બડે અર્શકા રબ હૈ.' અલ્લાહ હર ફિક્ર ઔર પરેશાનીસે ઉસકી હિફાઝત ફરમાએંગે, ચાહે સચ્ચે દિલસે કહે યા ઝૂઠેસે.[૨]

---

૧ તુહફતુઝ્ઝાકિરીન, ૬૬
૨ અબૂ દાઉદ

બાઝારોં મેં ઔર ગફલત કી જગહોં મેં અલ્લાહ કા ઝિક્ર કરના

હઝરત ઈસ્મહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાકા સબસે ઝિયાદા પસંદીદા અમલ 'સુબ્હતુલ હદીસ' હૈ ઔર અલ્લાહકો સબસે ઝિયાદા નાપસંદ અમલ 'તહરીફ' હૈ. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! સુબ્હતુલ હદીસ ક્યા હૈ ? ફરમાયા, સુબ્હતુલ હદીસ યેહ હૈ કે લોગ બાતેં કર રહે હોં ઔર એક આદમી તસ્બીહો તહલીલ ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહા હો.

ફિર હમને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! તહરીફ ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તહરીફ યેહ હૈ કે લોગ ખૈરીયતસે હોં, અચ્છે હાલ પર હોં ઔર કોઈ પડોસી યા સાથી પૂછે તો યૂં કેહ દેં કે હમ બુરે હાલમેં હૈં.[૧]

હઝરત અબૂ ઈદરીસ ખૌલાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ લોગોંકે સાથ બૈઠતે હો તો વોહ લોગ લા મહાલા બાતેં શુરૂ કર દેંગે. જબ તુમ દેખો કે વોહ (અલ્લાહસે) ગાફિલ હો ગએ હૈં તો તુમ ઉસ વક્ત અપને રબકી તરફ પૂરે ઝૌકો શૌકસે મુતવજ્જેહ હો જાના.

વલીદ રાવી કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ બિન જાબિર (રહ.) સે ઈસ હદીસકા ઝિક્ર કિયા ગયા તો ઉન્હોંને કહા, યેહ બાત ઠીક હૈ ઔર મુઝે હઝરત અબૂ તલહા હકીમ બિન દીનાર (રહ.) ને બતાયા કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કહા કરતે થે કે મકબૂલ દુઆકી નિશાની યેહ હૈ કે જબ તુમ લોગોંકો ગાફિલ દેખો તો ઉસ વક્ત તુમ અપને રબકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાઓ.[૨]

હઝરત અબૂ કિલાબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, બાઝારમેં દો આદમીયોંકી આપસમેં મુલાકાત હુઈ. એક ને દૂસરે સે કહા, લોગ ઈસ વક્ત (અલ્લાહસે) ગાફિલ હૈં. આઓ, હમ અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરેં. ચુનાંચે દોનોંને ઐસા કિયા. ફિર દોનોંમેં સે એક કા ઈન્તિકાલ હો ગયા. દૂસરેને ઉસે ખ્વાબમેં દેખા, તો ઉસને કહા, તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે જબ શામકો બાઝારમેં હમારી મુલાકાત હુઈ થી તો અલ્લાહને ઉસ વક્ત હમારી મગફિરત કર દી થી.[૩]

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૯૩, હૈસમી, ૧૦-૮૧
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૬
૩ તરગીબ, ૩-૧૯૧

સફર કે અઝકાર

હઝરત અબૂ લાસ ખુઝાઇ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં હજકે સફરકે લિયે સદકે કે ઊંટ દિયે. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમારા ખયાલ હૈ કે યેહ ઊંટ હમેં ઉઠા નહીં સકેંગે. ફરમાયા, હર ઊંટકે કોહાન પર એક શૈતાન હોતા હૈ. જબ તુમ ઉન પર સવાર હોને લગો તો જૈસે અલ્લાહને તુમ્હેં હુક્મ દિયા હૈ, તુમ અલ્લાહકા નામ લો. ફિર ઉન્હેં અપને કામમેં લાઓ. ઉનસે અપની ખિદમત લો. યેહ તુમ્હેં અલ્લાહકે હુક્મ સે ઉઠા લેંગે.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે સવારી પર અપને પીછે બિઠાયા. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સવારી પર ઠીક તરહસે બૈઠ ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન બાર અલ્લાહુ અક્બર, તીન બાર સુબ્હાનલ્લાહ ઔર એક બાર લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ કહા. ફિર મેરે ઉપર લેટ કર મુસ્કુરાને લગે. ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, જો ભી આદમી અપની સવારી પર સવાર હોકર વોહ કામ કરે, જો મૈંને કિયે, તો અલ્લાહ ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ઐસે મુસ્કુરાએંગે, જૈસે મૈં તુમ્હેં દેખકર મુસ્કુરાયા હું.[૨]

હઝરત અબૂ મલીહ બિન ઉસામા (રહ.) કેહતે હૈં કે મેરે વાલિદ ઉસામા (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં સવારી પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે બૈઠા હુવા થા કે ઈતનેમેં હમારે ઊંટકો ઠોકર લગી. મૈંને કહા, શૈતાન હલાક હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ મત કહો કે શૈતાન હલાક હો, ક્યૂંકે ઈસસે તો વોહ ફૂલ કર કમરે જિતના હો જાએગા (યોં કહેગા કે મુઝે કુછ સમઝતા હૈ, તબ્ભી તો મુઝે બુરા કહા) ઔર કહેગા, મેરી તાકતસે ઐસા હુવા, બલકે યૂં કહો, 'બિસ્મિલ્લાહ', ઈસસે વોહ મખ્ખીકી તરહ છોટા હો જાએગા.[૩]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કિસી ઉંચી જગહ પર ચઢ્હતે તો યેહ દુઆ પઢ્હતે..

اَللّٰهُمَّ لَکَ الشَّرَفُ عَلٰی کُلِّ شَرَفٍ وَلَکَ الحَمْدُ عَلٰی کُلِّ حَالٍ

અલ્લાહુમ્મ લકશ્શર્ફુ અલા કુલ્લિ શરફિન્ વ લકલ્ હમ્દુ અલા કુલ્લિ હાલિન

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૦, ઈસાબા, ૪-૧૬૮
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૩૧
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૩૨

'અય અલ્લાહ ! હર ઉંચી જગહ પર તેરે લિયે બુલંદી હૈ ઔર હર હાલમેં તેરે લિયે તમામ તા'રીફેં હૈં.'[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હમ કિસી મંઝિલ પર ઉતરતે તો કજાવોંકો ખોલને તક 'સુબ્હાનલ્લાહ' પઢતે રેહતે.[૨]

જિહાદકે સફરમેં અલ્લાહકા ઝિક્ર કરને કે ઉન્વાનમેં ઈસ બાબકે કુછ કિસ્સે ગુઝર ચુકે હૈં.

હઝરત ઔફ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) અપને ઘરસે નિકલતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ لَاحَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

બિસ્મિલ્લાહિ તવક્કલ્તુ અલલ્લાહિ લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ

'અલ્લાહકે નામસે નિકલતા હું. મૈંને અલ્લાહ પર તવક્કુલ કિયા. ગુનાહોંસે બચનેકી તાકત ઔર નેકી કરનેકી કુવ્વત સિર્ફ અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ.'

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રહ.) કેહતે હૈં, યેહ દુઆ તો કુર્આન મેં ભી હૈ..

اِرْكَبُوْا فِيْهَا بِسْمِ اللّٰهِ **ઈરકબૂ ફીહા બિસ્મિલ્લાહિ**

'ઈસ કશ્તીમેં સવાર હો જાઓ. ઈસકા ચલના ઔર ઈસકા ઠહેરના અલ્લાહ હી કે નામસે હૈ.' ઔર ઉન્હોંને 'અલલ્લાહિ તવક્કલ્ના' કે અલ્ફાઝ બયાન કિયે.[૩]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજના

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી આદતે શરીફા યેહ થી કે જબ રાતકા દો તિહાઈ હિસ્સા ગુઝર જાતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હો જાતે ઔર ફરમાતે, અય લોગો ! અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો, અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો, હિલા દેને વાલી ચીઝ આ ગઈ. (મુરાદ પેહલી બાર સૂર ફૂંકના હૈ) જિસકે બા'દ એક પીછે આને વાલી ચીઝ આએગી. (મુરાદ દૂસરી બાર સૂર ફૂંકના હૈ.) મૌત અપને અંદર લી હુઇ મુસીબતોંકે સાથ આ ગઇ હૈ.

૧ અહમદ, હૈસમી
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૩૩
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૨૯

મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ શરીફ કસરતસે પળ્હના ચાહતા હું, તો મૈંને ઝિક્રો દુઆકે લિયે જિતના વક્ત મુકર્રર કર રખ્ખા હૈ, ઉસમેં સે કિતના વક્ત આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પળ્હનેકે લિયે મુકર્રર કર દું ? ફરમાયા, જિતના તુમ ચાહો. મૈંને કહા, ચૌથાઈ વક્ત મુકર્રર કર દું ? ફરમાયા, જિતના તુમ ચાહો, લેકિન અગર ઈસસે બળ્હા દો તો બેહતર હૈ. મૈંને કહા, આધા વક્ત મુકર્રર કર દું ? ફરમાયા, જિતના તુમ ચાહો, લેકિન અગર ઈસસે બળ્હા દો તો બેહતર હૈ. મૈંને કહા, દો તિહાઈ કર દું ? ફરમાયા, જિતના તુમ ચાહો, લેકિન અગર બળ્હા દો તો બેહતર હૈ. મૈંને કહા, ફિર તો મૈં સ઼ારા હી વક્ત આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે કર દેતા હું. ફરમાયા, ફિર તો તુમ્હારે હર ફિક્રકી કિફાયત કી જાએગી ઔર તુમ્હારા હર ગુનાહ મઆફ કર દિયા જાએગા.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમમેં સે યા'ની નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે ચાર પાંચ સહાબી દિન રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રહા કરતે થે. કભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે જુદા નહીં હોતે થે, તાકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જો ઝરૂરત પેશ આએ, ઉસમેં કામ આ સકેં.

ચુનાંચે એક દિન મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કહીં તશરીફ લે જા રહે થે. મૈં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે હો લિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અન્સારકે રઈસોંકે એક બાગમેં તશરીફ લે ગએ ઔર નમાઝ શુરૂ કર દી ઔર સજ્દા ફરમાયા ઔર બહોત લંબા સજ્દા કિયા. મૈં રોને લગ પડા. મૈં યેહ સમઝા કે અલ્લાહને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી રૂહ કબ્ઝ કર લી હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સર ઉઠાકર મુઝે બુલાયા ઔર ફરમાયા, તુમ્હેં ક્યા હુવા?

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બહોત લંબા સજ્દા કિયા, જિસકી વજહસે મુઝે યેહ અંદેશા હુવા કે શાયદ અલ્લાહને અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી રૂહ કબ્ઝ કર લી હૈ ઔર અબ મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કભી ભી ઝિંદા ન દેખ સકૂંગા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે રબને મુઝ પર મેરી ઉમ્મતકે બારેમેં એક ખાસફઝલ ફરમાયા હૈ, ઉસકે શુક્રાનેમેં મૈંને ઈતના લંબા સજ્દા

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૫, તરગીબ, ૩-૨૬૧

કિયા ઔર વોહ યેહ હૈ કે મેરી ઉમ્મતમેં સે જો મુઝ પર એક બાર દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે દસ નેકિયાં લિખેંગે ઔર ઉસકી દસ બુરાઈયાં મિટા દેંગે.[1]

અહમદ ઔર હાકિમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને મુઝસે કહા, ક્યા મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખુશખબરી ન સુનાઉં? અલ્લાહ તઆલા ફરમા રહે હૈં કે જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજેગા, મૈં ઉસ પર રહમત નાઝિલ કરૂંગા ઔર જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર સલામ ભેજેગા, મૈં ઉસ પર સલામ ભેજૂંગા. ઈસ લિયે મૈંને શુક્રાનેમેં અલ્લાહકે લિયે ઈતના લંબા સજ્દા કિયા.[2]

હઝરત અબૂ તલહા અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત ખુશ થે ઔર ખુશીકે આસાર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરે પર નઝર આ રહે થે. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આજ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત હી ખુશ હૈં ઔર ખુશીકી નિશાનીયાં ચેહરે પર નઝર આ રહી હૈં. ફરમાયા, જી હાં. મેરે પાસ મેરે રબકી તરફસે એક ફરિશ્તા આયા ઔર ઉસને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતમેં સે જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર એક બાર દુરૂદ ભેજેગા, અલ્લાહ ઉસકે લિયે દસ નેકિયાં લિખેંગે ઔર ઉસકી દસ બુરાઈયાં મિટા દેંગે ઔર ઉસકે દસ દર્જે બુલંદ કર દેંગે ઔર જવાબમેં ઉસ પર ઉતની હી રહમત નાઝિલ કર દેંગે.[3]

હઝરત કઅબ બિન ઉજરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મિમ્બરકે કરીબ હો જાઓ. હમ લોગ હાઝિર હો ગએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મિમ્બરકે પેહલે દર્જે પર મુબારક કદમ રખ્ખા તો ફરમાયા, આમીન. જબ દૂસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન. જબ તીસરે પર કદમ રખ્ખા તો ફિર ફરમાયા, આમીન. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફારિગ હોકર નીચે ઉતરે, તો હમને અર્ઝ કિયા કે હમને આજ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સે (મિમ્બર પર ચળ્હતે હુએ)ઐસી બાત સુની, જો પેહલે કભી નહીં સુની થી.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઈર્શાદ ફરમાયા કે ઈસ વક્ત હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ મેરે સામને આએ થે. (જબ મૈંને પેહલે દર્જે પર કદમ રખ્ખા તો) ઉન્હોંને કહા, હલાક હો વોહ આદમી, જિસને રમઝાન કા મુબારક મહીના પાયા, ફિર ભી ઉસકી મગફિરત ન હુઈ. મૈંને કહા, આમીન. ફિર જબ મૈં દૂસરે દર્જે પર ચળ્હા

૧ અબૂ યઅલા, ઈબ્ને અબીદુન્યા
૨ તરગીબ, ૩-૧૫૫, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયહી વ સલ્લમ ૧૦-૧૬૧
૩ તરગીબ, ૩-૧૫૭, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૬

તો ઉન્હોંને કહા, હલાક હો વોહ શખ્સ, જિસકે સામને આપકા ઝિક્ર મુબારક હો ઔર વોહ દુરૂદ ન ભેજે. મૈંને કહા, આમીન. જબ મૈં તીસરે દર્જે પર ચળ્હા તો ઉન્હોંને કહા, હલાક હો વોહ આદમી જિસકે સામને ઉસકે વાલિદૈન યા ઉનમેં સે કોઇ એક બુળ્હાપેકો પાવેં ઔર વોહ ઉસકો જન્નતમેં દાખિલ ન કરાએં. મૈંને કહા, આમીન.[1]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન મૈં બાહર આયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા બખીલ આદમી ન બતાઉં ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરૂર બતાએં. ફરમાયા, જિસકે સામને મેરા ઝિક્ર હો ઔર વોહ મુઝ પર દુરૂદ ન ભેજે, તો વોહ લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા બખીલ આદમી હૈ.[2]

હઝરત અબૂ મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઔર હમારે સાથ હઝરત સઅદ બિન ઉબાદા (રદિ.) કી મજ્લિસમેં બૈઠ ગએ. હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) કે વાલિદ હઝરત બશીર બિન સઅદ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહને હમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પળ્હનેકા હુક્મ દિયા હૈ, તો યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ હમેં બતાએં કે હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કિસ તરહ દુરૂદ પળ્હા કરેં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સુકૂત ફરમાયા, યહાં તક કે હમ તમન્ના કરને લગે કે કાશ વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે યેહ બાત ન પૂછતે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કુછ દેર બા'દ ફરમાયા, યૂં કહા કરો..

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વઅલા આલિ મુહમ્મદિન કમા સલ્લયૂત અલા ઇબ્રાહીમ વ બારિક અલા મુહમ્મદિંવ્ વઅલા આલિ મુહમ્મદિન કમા બારકત અલા ઇબ્રાહીમ ફીલ્ આલમીન ઇન્નક હમીદુમ્ મજીદ.

૧ તબરાની, ૩-૧૬૬, હૈસમી, ૧૦-૧૬૬
૨ તરગીબ, ૩-૧૭૬

'અય અલ્લાહ ! મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઔર આલે મુહમ્મદ પર ઐસે દુરૂદ ભેજ, જૈસે તૂને ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ પર દુરૂદ ભેજા ઔર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઔર આલે મુહમ્મદ પર ઐસે બરકત નાઝિલ ફરમા, જૈસે તૂને ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ પર તમામ જહાનોંમેં બરકત નાઝિલ ફરમાઇ. બેશક તૂ હર તા'રીફકા મુસ્તહિક ઔર બડી શાન વાલા હૈ.' ઔર મુઝ પર સલામ પઢનેકા તરીકા તો તુમ્હેં (અત્તહિય્યાતમેં) મા'લૂમ હો ચુકા હૈ.[૧]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તુમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજને લગો તો અચ્છી તરહ ભેજા કરો, ક્યૂંકે તુમ્હેં પતા નહીં હૈ, તુમ્હારા દુરૂદ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર (ફરિશ્તોંકે ઝરીએ) પેશ કિયા જાતા હૈ. લોગોંને અર્ઝ કિયા, આપ હમેં સિખા દેં. ફરમાયા, યૂં કહા કરો..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ صَلَوَاتِکَ وَرَحْمَتِکَ وَبَرَکَاتِکَ عَلٰی سَیِّدِ الْمُرْسَلِیْنَ وَ اِمَامِ الْمُتَّقِیْنَ

وَخَاتَمِ النَّبِیِّیْنَ مُحَمَّدٍ عَبْدِکَ وَرَسُوْلِکَ اِمَامِ الْخَیْرِ وَقَائِدِالْخَیْرِ وَرَسُوْلِ الرَّحْمَةِ

اَللّٰهُمَّ ابْعَثْهُ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا یَّغْبِطُهٗ بِهِ الْاَوَّلُوْنَ وَالْاٰخِرُوْنَ

અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ સલવાતિક વ રહમતિક વ બરકાતિક અલા સય્યિદિલ્ મુરસલીન વ ઇમામમિલ્ મુત્તકીન વ ખાતમિન્નબિય્યીન મુહમ્મદિન્ અબ્દિક વ રસૂલિક ઇમામિલ્ ખય્રિ વ રસૂલિર્રહમતિ અલ્લાહુમ્મબ્ અષ્હુ મકામમ્ મહમૂદંય્ યગ્બિતુહુ બિહિલ્ અવ્વલૂન વલ્ આખિરૂન

'અય અલ્લાહ ! અપની ખાસ રહમતેં, મહેરબાની ઔર અપની બરકતેં ઉસ ઝાતકે હિસ્સેમેં કર દે, જો તમામ રસૂલોંકે સરદાર, સબ મુત્તકીયોંકે ઇમામ ઔર આખિરી નબી હૈં, જિનકા નામ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં. જો તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં, જો ખૈરકે ઇમામ ઔર પેશવા હૈં ઔર રહમત વાલે રસૂલ હૈં. અય અલ્લાહ ! ઉનકો ઉસ મકામે મહમૂદમેં ઉઠા, જિસ પર તમામ અગલે પિછલે લોગ રશ્ક કરેંગે.'

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْم وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّکَ حَمِیْدٌ

مَّجِیْدٌ اَللّٰهُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّ عَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْم وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ

اِنَّکَ حَمِیْدٌ مَّجِیْدٌ

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૭

અલ્લાહુમ્મ સલ્લિ અલા મુહમ્મદિંવ્ વઅલા આલિ મુહમ્મદિન કમા સલ્લયૂત અલા ઈબ્રાહીમ વઅલા આલિ ઈબ્રાહીમ ઈન્નક હમીદુમ્ મજીદ. અલ્લાહુમ્મ બારિક અલા મુહમ્મદિંવ્ વઅલા આલિ મુહમ્મદિન કમા બારક્ત અલા ઈબ્રાહીમ વઅલા આલિ ઈબ્રાહીમ ઈન્નક હમીદુમ્ મજીદ.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) દુરૂદ કે જો અલ્ફાઝ સિખાયા કરતે થે, વોહ પેહલે ગુઝર ચુકે હૈં.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને ફરમાયા, પાની જૈસે આગકો મિટા દેતા હૈ, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજના, ઉસસે ઝિયાદા ખતાઓંકો મિટાને વાલા હૈ ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર સલામ ભેજના ગુલામ આઝાદ કરનેસે અફઝલ હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બત ગુલામ આઝાદ કરનેસે ઔર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં તલવાર ચલાનેસે અફઝલ હૈ.[૨]

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તક તુમ અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નહીં ભેજતે, ઉસ વક્ત તક દુઆ આસમાન ઔર ઝમીનકે દરમ્યાન રૂકી રેહતી હૈ, બિલકુલ ઉપર નહીં જાતી.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તક નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નહીં પઢ લિયા જાતા, ઉસ વક્ત તક દુઆ સારીકી સારી આસમાનસે પેહલે રૂકી રેહતી હૈ. જબ દુરૂદ આ જાતા હૈ, ફિર દુઆ ઉપર જાતી હૈ.[૪]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તક હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ નહીં પઢ લિયા જાતા, ઉસ વક્ત તક હર દુઆ રૂકી રેહતી હૈ.[૫]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો આદમી જુમ્અહકે દિન નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર સૌ બાર દુરૂદ પઢેગા, વોહ કિયામતકે દિન ઈસ હાલમેં આએગા કે ઉસકે ચેહરે પર ખાસ કિસ્મકા નૂર હોગા. જિસે દેખકર લોગ કહેંગે, યેહ કૌન સા અમલ કિયા કરતા થા ? (જિસકી વજહસે ઉસે યેહ નૂર મિલા હૈ.)[૬]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, નબીયોં કે અલાવા કિસી ઔર પર દુરૂદ ભેજના મુનાસિબ નહીં.[૭]

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૬૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૩
૩ તિરમિઝી
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૩
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૪
૬ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૪
૭ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૬૧

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, કિસીકી તરફસે કિસી પર દુરૂદ ભેજના મુનાસિબ નહીં, સિર્ફ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજના ચાહિયે.[૧]

ઇસ્તિગફાર કરના

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ શુમાર કિયા કરતે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક હી મજિલસમેં સૌ બાર..

رَبِّ اغْفِرْلِیْ وَتُبْ عَلَیَّ اِنَّکَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ

રબ્બિગ્ફિરલી વતુબ અલય્ય ઈન્નક અન્તત્તવ્વાબુર્રહીમ

'અય મેરે રબ ! મેરી મગફિરત ફરમા, મેરી તૌબા કુબૂલ ફરમા. બેશક તૂ હી તૌબા કુબૂલ કરને વાલા ઔર નિહાયત મહેરબાન હૈ.' કેહ લેતે.[૨]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપની ઝબાનકી તેઝીકી શિકાયત કી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ઈસ્તિગફારસે કહાં ગફલતમેં પડે હો ? મૈં તો રોઝાના અલ્લાહસે સૌ બાર ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[૩]

અબૂ નઈમ કી દૂસરી રિવાયતમેં હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરી ઝબાન ઘરવાલોંકે બારેમેં તેઝી કર જાતી હૈ, જિસસે મુઝે ડર હૈ કે યેહ તો મુઝે આગમેં દાખિલ કર દેગી. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા હૈ.

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક સફરમેં થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરો. હમને ઈસ્તિગફાર કિયા. ફરમાયા, પૂરે સત્તર (૭૦) બાર કરો. હમને સત્તર બાર કિયા. ફરમાયા, જો બંદા ઔર બંદી એક દિનમેં સત્તર બાર અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરેગા, અલ્લાહ ઉસકે સાતસૌ ગુનાહ મઆફ કર દેંગે ઔર વોહ બંદા ઔર બંદી નામુરાદ હો ગયા, જો દિન ઔર રાતમેં સાતસૌસે ઝિયાદા ગુનાહ કરે.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૬૭
૨ અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી
૩ હુલીયા, ૧-૨૭૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૪
૪ તરગીબ, ૩-૧૩૧, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૨

હઝરત અલી બિન રબીઅહ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે હઝરત અલી (રદિ.) ને અપને પીછે બિઠાયા ઔર હર્રા કી તરફ લે ગએ. ફિર આસમાનકી તરફ સર ઉઠાકર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહોંકો મઆફ ફરમા, ક્યૂંકે તેરે અલાવા ઔર કોઇ ભી ગુનાહોંકો મઆફ નહીં કરતા. ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર મુસ્કુરાને લગે. મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! પેહલે આપને અપને રબસે ઇસ્તિગફાર કિયા, ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર મુસ્કુરાને લગે, યેહ ક્યા બાત હૈ ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક દિન મુઝે અપને પીછે બિઠાયા થા. ફિર મુઝે હર્રા કી તરફ લે ગએ થે. ફિર આસમાનકી તરફ સર ઉઠા કર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહોંકો મઆફ ફરમા, ક્યૂંકે તેરે અલાવા ઔર કોઇ ભી ગુનાહોંકો મઆફ નહીં કરતા. ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર મુસ્કુરાને લગે થે. મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! પેહલે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને રબસે ઇસ્તિગફાર કિયા, ફિર મેરી તરફ દેખ કર મુસ્કુરાને લગે હૈં, ઇસકી ક્યા વજહ હૈ ? ફરમાયા, મૈં ઇસ વજહસે મુસ્કુરા રહા હું કે મેરા રબ અપને બંદે પર તઅજ્જુબ કરકે મુસ્કુરાતા હૈ. ઉસ બંદેકો મા'લૂમ હૈ કે મેરે અલાવા ઔર કોઇ ભી ગુનાહોંકો મઆફ નહીં કરતા.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ કિસીકો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિયાદા..

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَاَتُوْبُ اِلَيْهِ — **અસ્તગ્ફિરૂલ્લાહ વ અતૂબુ ઇલયૂહિ**

'મૈં અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું ઔર તૌબા કરકે ઉસીકી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હું' કેહતે હુએ નહીં દેખા.[૨]

હઝરત મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ બિન જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) અપને વાલિદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રહ.) સે નક્લ કરતે હૈં. વોહ અપને દાદા હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે નક્લ કરતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર દો યા તીન બાર કહા, હાય મેરે ગુનાહ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ કહો..

اَللّٰهُمَّ مَغْفِرَتُكَ اَوْسَعُ مِنْ ذُنُوْبِيْ وَرَحْمَتُكَ اَرْجٰى عِنْدِيْ مِنْ عَمَلِيْ

અલ્લાહુમ્મ મગ્ફિરતુક અવ્સઉ મિન્ ઝુનૂબી વ રહમતુક અરજા ઇન્દી મિન અમલી

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૨

'અય અલ્લાહ ! તેરી મગફિરત મેરે ગુનાહોંસે ઝિયાદા વુસ્અત વાલી હૈ ઔર મુઝે અપને અમલસે ઝિયાદા તેરી રહમતકી ઉમ્મીદ હૈ.' ઉસને યેહ કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, દોબારા કહો. ઉસને દોબારા કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર કહો. ઉસને ફિર કહા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉઠ જા, અલ્લાહને તેરી મગફિરત કર દી હૈ.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક આદમી કો યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ وَاَتُوْبُ اِلَيْهِ અસ્તગ્ફિરૂલ્લાહ વ અતૂબુ ઈલયહિ

'મૈં અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું ઔર ઉસકે સામને તૌબા કરતા હું.' ફરમાયા, તેરા ભલા હો, ઈસકે પીછે ઈસકી બહેનકો ભી લે આ ઔર વોહ યેહ હૈ, 'ફગ્ફિરલી વતુબ અલય્ય', 'તો તૂ મેરી મગફિરત કર દે ઔર મેરી તૌબા કુબૂલ ફરમા.'[૨]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હોતા હૈ, જો હલાક હો જાએ, હાલાંકે નજાતકા સામાન ઉસકે પાસ થા. પૂછા ગયા, નજાતકા સામાન ક્યા હૈ ? ફરમાયા, ઈસ્તિગફાર.[૩]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ આદમીકે લિયે ખુશખબરી હૈ, જિસકે આ'માલ નામેમેં થોડા સા ભી ઈસ્તિગફાર પાયા જાએ.[૪]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો આદમી ભી તીન બાર..

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الَّذِىْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّوْمُ وَاَتُوْبُ اِلَيْهِ

અસ્તગ્ફિરૂલ્લાહલ્લઝી લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવલ હય્યુલ કય્યૂમ વ અતૂબુ ઈલયહિ

'મૈં ઉસ અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો હમેશા ઝિંદા રેહને વાલા, સબકો કાઈમ રખને વાલા હૈ ઔર મૈં ઉસકે સામને તૌબા કરતા હું' કહેગા, ઉસકી પૂરી મગફિરત કર દી જાએગી, અગરચે વોહ મૈદાને જંગસે ભાગકર આયા હો.[૫]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ લોગોંકો મેરે ગુનાહ મા'લૂમ હો જાએં તો મેરે પીછે દો આદમી ભી ન ચલેં ઔર તુમ લોગ મેરે સર

૧ તરગીબ, ૧-૧૨૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૧
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૧
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૨
૫ હૈસમી, ૧૦-૨૧૦

પર મિટ્ટી ડાલને લગો. અગર અલ્લાહ તઆલા મેરે ગુનાહોંમેં સે એક ગુનાહ ભી મઆફ કર દે ઔર મુઝે ઈસકે બદલે મેં અબ્દુલ્લાહ બિન રૌસા (ગોબરકા બેટા અબ્દુલ્લાહ) કેહકર પુકારા જાએ તો ભી મૈં ઈસ પર રાઝી હું.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં રોઝાના બારહ હઝાર બાર તૌબા ઔર ઈસ્તિગફાર કરતા હું ઔર યેહ મિક્દાર મેરે (ગુનાહોંકે) કર્ઝ કે મુતાબિક હૈ યા ફરમાયા ઉસકે (યા'ની અલ્લાહકે મુઝ પર) કર્ઝકે મુતાબિક હૈ.[૨]

એક રિવાયતમેં હૈ કે યેહ મેરે ગુનાહોંકે બરાબર હૈ.[૩]

એક આદમીને હઝરત બરાઅ (રદિ.) સે પૂછા કે અય અબૂ અમ્મારા ! અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

وَلَا تُلْقُوْا بِاَيْدِيْكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ વલા તુલ્કૂ બિઅય્દીકુમ્ ઈલત્તહલુકહ

'અપને આપકો અપને હાથોં તબાહીમેં ન ડાલો.' ક્યા ઈસસે મુરાદ વોહ આદમી હૈ, જો દુશ્મનસે ઈતની જંગ કરતા હૈ કે ખૂદ શહીદ હો જાતા હૈ? આપને ફરમાયા, નહીં, બલકે ઈસસે મુરાદ તો વોહ આદમી હૈ, જો ગુનાહ કરે ઔર યૂં કહે કે અલ્લાહ ઉસે મઆફ નહીં કરેંગે.[૪]

ઝિક્ર મેં કૌન કૌન સી ચીઝેં શામિલ હૈં ?

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિયામતકે દિન અલ્લાહ તઆલા બા'ઝ કૌમોંકા હશ્ર ઐસી તરહ ફરમાએંગે કે ઉનકે ચેહરોંમેં નૂર ચમકતા હુવા હોગા. વોહ મોતીયોંકે મિમ્બરોં પર હોંગે, લોગ ઉન પર રશ્ક કરતે હોંગે. વોહ અંબિયા ઔર શોહદા નહીં હોંગે. એક દેહાતીને ઘુટનોંકે બલ બૈઠકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉનકા હાલ બયાન કર દીજિયે, તાકે હમ ઉન્હેં પેહચાન લેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ મુખ્તલિફ જગહોં કે ઔર મુખ્તલિફ ખાનદાનોંકે વોહ લોગ હોંગે, જો અલ્લાહકી વજહસે આપસમેં મુહબ્બત કરેં ઔર એક જગહ જમા હોકર અલ્લાહકે ઝિક્રમેં મશ્ગૂલ હોં.[૫]

૧ હાકિમ, ૩-૩૧૬
૨ હુલીયા, ૧-૩૮૩
૩ સિફતુસ્સફવા, ૧-૨૮૮
૪ તરગીબ, ૩-૧૩૨
૫ તબરાની

હઝરત અમ્ર બિન અબસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે રહમાનકે દાએં તરફ ઐસે લોગ હોંગે, જો અંબિયા ઔર શોહદા નહીં હોંગે ઔર રહમાનકે દોનોં હાથ દાએં હૈં. ઉનકે ચેહરોંકી સુફેદી દેખને વાલોંકી નિગાહકો ચકાચૌંધ કર દેગી. ઉનકો જો મકામ ઔર અલ્લાહકા કુર્બ નસીબ હોગા, ઉસે અંબિયા ઔર શોહદા બહોત અચ્છા સમઝેંગે.

કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ લોગ કૌન હૈં? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ મુખ્તલિફ કબીલોંકે લોગ હૈં, જો અલ્લાહકે ઝિક્રકી વજહસે આપસમેં જમા હોં ઔર અચ્છી અચ્છી બાતોંકો ઐસે ચુન લેં, જૈસે ખજૂર ખાને વાલા અચ્છી ખજૂરેં ચુનતા હૈ.[૧]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને સહાબા (રદિ.) કે પાસ તશરીફ લાએ. વોહ આપસમેં બાતેં કર રહે થે. ઉન લોગોંને કહા કે હમ આપસમેં જાહિલિયતકે ઝમાનેકે બારેમેં બાત કર રહે થે કે કિસ તરહ હમ ગુમરાહ થે, ફિર કૈસે અલ્લાહને હમેં હિદાયત ફરમાઇ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઉનકા યેહ અમલ બહોત પસંદ આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને બહોત અચ્છા કામ કિયા. ઈસી તરહ રહા કરો, ઈસી તરહ કિયા કરો.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત ઉમર (રદિ.) કા તઝકેરા કસરતસે કિયા કરો, ક્યૂંકે જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ઝિક્ર હોગા તો અદ્લો ઈન્સાફકા ઝિક્ર ભી હોગા ઔર જબ અદ્લો ઈન્સાફકા ઝિક્ર હોગા તો અલ્લાહકા ઝિક્ર ભી હોગા.[૩]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ને ફરમાયા, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજકર ઔર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા તઝકેરા કરકે અપની મજ્લિસોંકો આરાસ્તા કિયા કરો.[૪]

ઝિક્ર કે આસાર ઔર ઉસકી હકીકત

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહકે વલી ઔર દોસ્ત કૌન લોગ હૈં ?

૧ તરગીબ, ૩-૬૬, હૈસમી, ૧૦-૭૭
૨ હૈસમી, ૧૦-૮૭
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૯૧
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૯૪

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિન્હેં દેખનેસે અલ્લાહ યાદ આ જાએ.[1]

હઝરત હન્ઝલા કાતિબ ઉસૈદી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કાતિબોંમેં સે થે. વોહ ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમારે સામને જન્નત ઔર જહન્નમકા ઝિક્ર ઇસ તરહ ફરમાયા કે ગોયા હમ દોનોંકો આંખોંસે દેખ રહે હૈં. ફિર મૈં ઉઠકર બીવી બચ્ચોંકે પાસ ચલા ગયા ઔર ઉનકે સાથ હંસને ખેલનેમેં લગ ગયા. ફિર મુઝે વોહ હાલત યાદ આઇ જો (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને) હમારી થી (કે દુનિયા ભૂલે હુએ થે ઔર જન્નત ઔર જહન્નમ આંખોંકે સામને થીં) તો મૈં ઘરસે નિકલા. આગે પૂરી હદીસ ઝિક્ર કી, જિસ તરહ કે જન્નત ઔર જહન્નમ પર ઈમાન લાને કે ઉન્વાનમેં ગુઝર ચુકી હૈ.

ઉસકે આખિરમેં યેહ હૈ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય હન્ઝલા ! તુમ્હારી જો હાલત મેરે પાસ હોતી હૈ, વહી હાલત અગર ઘરવાલોંકે પાસ જાકર ભી રહે, તો ફરિશ્તે તુમસે બિસ્તરોં પર ઔર રાસ્તોંમેં મુસાફહા કરને લગેં, લેકિન હન્ઝલા! બાત યેહ હૈ કે ગાહે ગાહે, ગાહે ગાહે.[2]

એક રિવાયતમેં હૈ કે જૈસે તુમ મેરે પાસ હોતે હો, વૈસે હી ઘર જાકર ભી રહો, તો ફરિશ્તે તુમ પર પરોંસે સાયા કરેં.[3]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ હોતે હૈં, તો હમારે દિલ નરમ હો જાતે હૈં ઔર દુનિયાકી બેરગબતી ઔર આખિરતકી રગબતકી કૈફિયત બન જાતી હૈ (લેકિન જબ હમ ચલે જાતે હૈં, તો ફિર વોહ કૈફિયત નહીં રેહતી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે પાસ તુમ્હારી જો કૈફિયત હોતી હૈ, અગર મેરે પાસસે જાને કે બા'દ ભી વહી રહે, તો ફરિશ્તે તુમ્હારી ઝિયારત કરને આએં ઔર રાસ્તોંમેં તુમસે મુસાફહા કરેં. અગર તુમ ગુનાહ નહીં કરોગે તો અલ્લાહ તઆલા ઐસે લોગોંકો લે આએંગે, જો ઈતને ગુનાહ કરેંગે કે વોહ આસમાનકે બાદલોં તક પહોંચ જાએંગે, ફિર વોહ અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરેંગે તો ઉનકે જિતને ગુનાહ હોંગે, અલ્લાહ ઉન સબકો મઆફ કર દેંગે ઔર કોઇ પરવાહ નહીં કરેંગે.[4]

---

૧ હૈસમી, ૪-૭૮
૨ અબૂ નઇમ
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૧૦૦
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૧૦૧

હઝરત ઉર્વહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ તવાફ કર રહે થે. મૈંને તવાફકે દૌરાન હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કો ઉનકી બેટીસે શાદીકા પૈગામ દિયા તો વોહ ખામોશ રહે ઔર મેરે પૈગામકા કોઈ જવાબ ન દિયા. મૈંને કહા, અગર યેહ રાઝી હોતે તો કોઈ ન કોઈ જવાબ ઝરૂર દેતે. અબ અલ્લાહકી કસમ ! મૈં ઈનસે ઈસ બારેમેં કોઈ બાત નહીં કરૂંગા. અલ્લાહકી શાન કે વોહ મુઝસે પેહલે મદીના વાપસ પહોંચ ગએ. મૈં બા'દમેં મદીના આયા.

ચુનાંચે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા ઔર જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સલામ કિયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી શાન કે મુતાબિક આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હક અદા કરને કી કોશિશ કી. ફિર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા તો ઉન્હોંને ખુશઆમદેદ કહા ઔર ફરમાયા, કબ આએ હો ? મૈંને કહા, અભી પહોંચા હું. ઉન્હોંને ફરમાયા, હમ લોગ તવાફ કર રહે થે ઔર અલ્લાહ તઆલા કે અપની આંખોંકે સામને હોનેકા ધ્યાન જમા રહે થે, ક્યા ઉસ વક્ત તુમને મુઝસે (મેરી બેટી) હઝરત સૌદા બિન્તે અબ્દુલ્લાહ કા ઝિક્ર કિયા થા ? હાલાંકે તુમ મુઝસે ઈસ બારેમેં કિસી ઔર જગહ ભી મિલ સકતે થે.

મૈંને કહા, ઐસા હોના મુકદ્દર થા, ઈસ લિયે ઐસા હો ગયા. ઉન્હોંને ફરમાયા, અબ તુમ્હારા ઈસ બારેમેં ક્યા ખયાલ હૈ ? મૈંને કહા, અબ તો પેહલેસે ભી ઝિયાદા તકાઝા હૈ. ચુનાંચે ઉન્હોંને દોનોં બેટોં હઝરત સાલિમ ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહકો બુલાકર મેરી શાદી કર દી.[૧]

આહિસ્તા આવાઝ સે ઝિક્ર કરના ઔર બુલંદ આવાઝ સે ઝિક્ર કરના

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બતાતે થે કે જિસ નમાઝકે લિયે મિસ્વાક કી જાતી હૈ, ઉસે ઉસ નમાઝ પર સત્તર (૭૦) ગુના ફઝીલત હાસિલ હૈ, જિસકે લિયે મિસ્વાક નહીં કી જાએ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ભી ફરમાયા, ઝિક્રે ખફી (આહિસ્તા આવાઝકા ઝિક્ર), જિસે કોઈ ન સુને ઉસે (ઉંચી આવાઝ વાલે ઝિક્ર પર) સત્તર ગુના ફઝીલત હાસિલ હૈ ઔર ફરમાતે થે, જબ કિયામતકા દિન આએગા ઔર અલ્લાહ તઆલા તમામ મખ્લૂકાતકો

૧ હુલીયા, ૧-૩૦૯, ઈબ્ને સઅદ, ૪-૧૬૭

હિસાબ કે લિયે જમા કરેંગે ઔર લિખને વાલે ફરિશ્તે અપને લિખે હુએ દફ્તર લેકર આએંગે, તો અલ્લાહ તઆલા ઉન ફરિશ્તોંસે ફરમાએંગે, ક્યા ઇસ બંદેકા કોઈ અમલ લિખનેસે રેહ ગયા હૈ ?

વોહ કહેંગે, અય હમારે રબ ! હમેં ઈસકે જિસ અમલકા પતા ચલા, વોહ હમને ઝરૂર લિખા હૈ. ફિર અલ્લાહ તઆલા ઉસ બંદેસે કહેંગે, તેરા એક છુપા હુવા અમલ મેરે પાસ હૈ, જિસે તૂ ભી નહીં જાનતા ઔર મૈં તુઝે ઉસકા બદલા દુંગા ઔર વોહ હૈ ઝિક્રે ખફી યા'ની આહિસ્તા આવાઝસે ઝિક્ર કરના.[૧]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમને જન્નતુલ બકીઅમેં આગકી રોશની દેખી તો હમ વહાં ગએ, તો દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કબ્રમેં ઉતરે હુએ હૈં ઔર ફરમા રહે હૈં, મુઝે યેહ આદમી દો. ચુનાંચે ઉન્હોંને કબ્ર કે પાંવકી તરફ સે વોહ જનાઝા દિયા. મૈંને દેખા તો યેહ વોહ સહાબી થે, જો ઉંચી આવાઝસે ઝિક્ર કિયા કરતે થે.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઈસ્હાક (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે હઝરત મુહમ્મદ બિન ઈબ્રાહીમ તૈમી (રહ.) ને યેહ કિસ્સા સુનાયા કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કબીલા મુઝૈના કે આદમી થે ઔર વોહ ઝુલ બજાદૈન યા'ની દો ચાદરવાલે કેહલાતે થે. વોહ યતીમ થે ઔર અપને ચચાકી તરબિયતમેં થે ઔર વોહ ચચા ઉનકે સાથ બહોત અચ્છા સુલૂક કરતા થા. ઉનકે ચચા કો યેહ ખબર મિલી કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ મુસલમાન હો ગએ હૈં. ઉસને જો કુછ હઝરત અબ્દુલ્લાહ કો દે રખ્ખા થા, વોહ સબ ઉનસે છીન લિયા ઔર ઉન્હેં બિલકુલ નંગા કરકે નિકાલ દિયા.

વોહ અપની વાલિદા કે પાસ આએ તો ઉસને અપની એક ધારીદાર ચાદરકે દો ટુકડે કરકે ઉન્હેં દિયે. ઉન્હોંને એક ટુકડેકો લુંગી બનાકર બાંધ લિયા ઔર દૂસરેકો ઓઢ લિયા. ફિર વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આજસે તુમ ઝુલ બજાદૈન હો ઔર તુમ મેરે દરવાઝે પર પડ જાઓ.

ચુનાંચે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરવાઝે પર પડ ગએ ઔર વોહ ઉંચી આવાઝસે ઝિક્ર કિયા કરતે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, ક્યા યેહ શખ્સ રિયાકાર હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, યેહ તો આહેં ભરકર રોને વાલોંમેં સે એક હૈ.

હઝરત તૈમી (રહ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) બયાન કિયા કરતે થે કે મૈં ગઝવએ તબૂકમેં એક બાર આધી રાતકો ખડા હુવા તો મૈંને લશ્કરકે એક કોનેમેં આગ જલતી હુઈ દેખી. મૈં વહાં ગયા તો દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૮૧
૨ જમઉલ ફવાઇદ, ૧-૩૭, હુલીયા, ૩-૩૫૧

સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) તશરીફ ફરમા હૈં ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઝુલ બજાદૈન (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હો ચુકા હૈ ઔર લોગ ઉનકી કબ્ર ખોદ ચુકે હૈં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકી કબ્રમેં ઉતરે હુએ હૈં. જબ હમ ઉન્હેં દફન કર ચુકે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! મૈં ઇસસે રાઝી હું, તૂ ભી ઇસસે રાઝી હો જા.[1]

હઝરત ઉક્બા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમી જિન્હેં ઝુલ બજાદૈન કહા જાતા થા, ઉનકે બારેમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બેશક યેહ આહેં ભરકર રોને વાલા હૈ ઔર યેહ ઇસ વજહસે ફરમાયા કે વોહ કુર્આનકી તિલાવત, દુઆ ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કસરતસે ઔર ઉંચી આવાઝસે કિયા કરતે થે.[2]

ઝિક્ર ઔર તસ્બીહાત કો ગિનના ઔર તસ્બીહ કા સબૂત

હઝરત સફિય્યા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ તશરીફ લાએ. મેરે સામને ચાર હઝાર ગુઠલીયાં પડી હુઇ થીં. જિન પર મૈં 'સુબ્હાનલ્લાહ' પઢ રહી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઇસ તરહ 'સુબ્હાનલ્લાહ' પઢના ન બતાઉં, જો અબ તક તુમ્હારે 'સુબ્હાનલ્લાહ' પઢનેકે મિક્દારસે ઝિયાદા હો? મૈંને કહા, ઝરૂર બતાએં. ફરમાયા..

سُبْحَانَ اللّٰہِ عَدَدَ خَلْقِہٖ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ ખલ્કિહિ

યા'ની અલ્લાહકી મખ્લૂકકી તા'દાદ કે બરાબર સુબ્હાનલ્લાહ.

હાકિમ કી રિવાયતમેં હૈ..

سُبْحَانَ اللّٰہِ عَدَدَ مَا خَلَقَ مِنْ شَیْءٍ સુબ્હાનલ્લાહિ અદદ મા ખલક મિન્ શયૂઇન્

યા'ની અલ્લાહ ને જો કુછ પૈદા કિયા હૈ, ઉસકે બરાબર સુબ્હાનલ્લાહ. જામેઅ અઝકાર કે ઉન્વાનમેં ભી કુછ અઝકાર ગુઝર ચુકે હૈં.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત અબૂ સફિય્યા (રદિ.) કે બારેમેં આતા હૈ કે ઉનકે સામને ચમડેકા એક બિછોના રખ્ખા જાતા ઔર એક ટોકરા લાયા જાતા, જિસમેં કંકરીયાં હોતીં. વોહ ઉન પર ઝવાલ તક

---

૧ ઇસાબા, ૨-૩૩૮

૨ અહમદ, જઅફર

સુબ્હાનલ્લાહ પઢ્હતે રેહતે. ફિર ઉસે ઉઠા લિયા જાતા. ફિર જબ ઝુહર પઢ્હ લેતે તો શામ તક સુબ્હાનલ્લાહ પઢ્હતે રેહતે.[૧]

હઝરત યુનૂસ બિન ઉબૈદ (રહ.) અપની વાલિદાસે નકલ કરતે હૈં, વોહ કેહતી હૈં કે મૈંને મુહાજિરીનકે એક આદમી હઝરત અબૂ સફિય્યા (રદિ.) કો દેખા કે વોહ ગુઠલીયોં પર તસ્બીહ પઢ્હ રહે થે.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કે પાસ એક ધાગા થા, જિસમેં દો હઝાર ગિરહેં લગી હુઇ થીં. જબ તક ઇન સબ પર તસ્બીહ ન પઢ્હ લેતે, ઉસ વક્ત તક સોયા ન કરતે.[૩]

હઝરત અબૂ નઝરા (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે કબીલા તુફાવા કે એક બડે મિયાંને અપના કિસ્સા સુનાયા. કેહતે હૈં, મૈં મદીનામેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કા મેહમાન બના. મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કોઇ સહાબી ઉનસે ઝિયાદા ઇબાદતમેં મેહનત કરને વાલા ઔર ઉનસે ઝિયાદા મેહમાનકી ખૈર ખબર લેને વાલા નહીં દેખા.

એક દિન મૈં ઉનકે પાસ થા ઔર વોહ અપને તખ્ત પર થે ઔર ઉનકે પાસ એક થૈલી થી, જિસમેં કંકરીયાં યા ગુઠલીયાં થીં ઔર ઉનકે તખ્તકે નીચે ઉનકી એક કાલી બાંદી બૈઠી હુઇ થી ઔર વોહ ઉન કંકરીયોં પર તસ્બીહ પઢ્હ રહે થે. જબ થૈલીકી તમામ કંકરીયાં ખત્મ હો ગઈ તો ઉન્હોંને વોહ થૈલી ઉસ બાંદીકે સામને ડાલ દી. ઉસ બાંદીને વોહ સારી કંકરીયાં ઉસ થૈલીમેં ડાલ દીં ઔર થૈલી ઉઠાકર ફિર ઉનકે સામને રખ દી. આગે લંબી હદીસ ઝિક્ર કી.[૪]

હઝરત હકીમ બિન વૈલમી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સઅદ (રદિ.) કંકરીયોં પર સુબ્હાનલ્લાહ પઢ્હા કરતે થે.[૫]

ઝિક્ર કે આદાબ ઔર નેકિયોં કા બઢ્હના

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા કે તુમ ઇસકી પૂરી કોશિશ કરો કે અલ્લાહકા ઝિક્ર સિર્ફ તહારત (પાકી) કી હાલતમેં કિયા કરો.[૬]

૧ બિદાયા, ૫-૩૨૨
૨ ઇસાબા, ૪-૧૦૯, ઇબ્ને સઅદ, ૭-૬૦
૩ હુલીયા, ૧-૩૮૩
૪ અબૂ દાઉદ, ૩-૫૫
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૯
૬ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૧૪૩

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી તરફસે યેહ બાત પહોંચી કે ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુઝે યેહ હદીસ પહોંચી હૈ કે અલ્લાહ તઆલા અપને બંદેકો એક નેકીકે બદલે દસ લાખ નેકિયાં દેતે હૈં.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, બિલકુલ નહીં. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે અલ્લાહ તઆલા ઉસે બીસ લાખ નેકી દેંગે. ફિર યેહ આયત પઢી..

يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَّدُنْهُ اَجْرًا عَظِيْمًا

યુદાઈફ્હા વ યુઅ્તિ મિલ્ લદુન્હુ અજ્રન્ અઝીમા

'તો ઉસકો કઇ ગુના કર દેંગે ઔર અપને પાસસે અજ્રે અઝીમ દેંગે.' ફિર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ અલ્લાહ તઆલા ઉસે અજ્રે અઝીમ કેહ રહે હૈં, તો ઉસકા અંદાઝા કૌન લગા સકતા હૈ?

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ ઉસ્માન (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે આપ ફરમાતે હૈં કે નેકીકો દસ લાખ ગુના બઢાયા જાતા હૈ. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ્હેં ઈસી બાત પર હૈરાની હો રહી હૈ? અલ્લાહકી કસમ! મૈંને તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના, આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[1]

---

૧ બૈહકી, ૧૦-૧૪૫

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ દુઆઓં મેં અલ્લાહ કે સામને ગિડગિડાયા કરતે થે ઔર કિન કામોં કે લિયે દુઆ કિયા કરતે થે ઔર કિસ વક્ત દુઆ કિયા કરતે થે ઔર ઉનકી દુઆએં કૈસી હુવા કરતી થીં

દુઆ કે આદાબ

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક આદમીકે પાસસે ગુઝરે. વોહ યેહ દુઆ કર રહા થા, અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે સબ્રકી તૌફીક માંગતા હું. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તૂને તો અલ્લાહસે મુસીબતકો માંગ લિયા. (ક્યૂંકે પેહલે કોઇ મુસીબત આએગી, ફિર ઉસકે બા'દ સબ્ર હોગા) તૂ અલ્લાહસે આફિયતકો માંગ. (કોઇ મુસીબત આ જાએ, તો ફિર સબ્ર માંગના ચાહિયે.)

ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુઝર એક આદમી પર હુવા, જો યેહ દુઆ માંગ રહા થા, અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે પૂરી નેઅમત માંગતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઓ આદમકે બેટે ! તુમ જાનતે હો કે પૂરી નેઅમત ક્યા હૈ ? ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ તો મૈંને ખૈરકી ઉમ્મીદમેં દુઆ માંગ લી હૈ. (મુઝે નહીં પતા કે પૂરી નેઅમત ક્યા હોતી હૈ ?) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પૂરી નેઅમત યેહ હૈ કે આદમી જહન્નમકી આગસે બચ જાએ ઔર જન્નતમેં ચલા જાએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક ઔર આદમીકે પાસસે ગુઝરે. વોહ કેહ રહા થા..

يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ   યા ઝલ્ જલાલિ વલ્ ઇકરામ

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈન અલ્ફાઝસે પુકારનેકી વજહસે તેરે લિયે કુબૂલિયતકા દરવાઝા ખુલ ગયા હૈ. અબ તૂ માંગ.[1]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક આદમીકે પાસ ગએ. વહ કમઝોરી ઔર બીમારીકી વજહસે પરિન્દેકે ઉસ બચ્ચેકી તરહ નઝર આ રહા થા, જિસકે પર કિસીને નોચ લિયે હોં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે પૂછા, ક્યા તૂ કોઈ ખાસ દુઆ માંગા કરતા થા? ઉસને કહા, મૈં યેહ દુઆ માંગા કરતા થા કે અય અલ્લાહ ! તુઝે જો સઝા મુઝે આખિરતમેં દેની હૈ, વોહ દુનિયા હી મેં જલ્દ દે દે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને યેહ દુઆ ક્યૂં નહીં માંગી, અય અલ્લાહ ! હમેં દુનિયામેં ભી ખૈરો ખૂબી અતા ફરમા ઔર આખિરતમેં ભી ખૈરૌ ખૂબી અતા ફરમા ઔર હમેં આગકે અઝાબસે બચા લે. ચુનાંચે ઉસને અલ્લાહસે યેહ દુઆ માંગી તો અલ્લાહને ઉસે શિફા દે દી.[2]

હઝરત બશીર બિન ખસાસિયા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસી અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તુમ્હેં રબીઆ અલ કશઅમ કબીલેસે યહાં લાયા ઔર ફિર તુમ્હેં અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથ પર મુસલમાન હોનેકી તૌફીક દી. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે વોહ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પેહલે મૌત દે દે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દુઆ મૈં કિસીકે લિયે નહીં કર સકતા.[3]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કિસીકે લિયે દુઆ ફરમાતે, તો દુઆકી ઈબ્તિદા અપનેસે ફરમાતે. ચુનાંચે એક બાર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકા ઝિક્ર ફરમાયા, તો ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહકી રહમત હમ પર હો ઔર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ પર હો. અગર વોહ સબ્ર કરતે તો વોહ અપને ઉસ્તાદ (હઝરત ખિઝર અલૈહિસ્સલામ) કી તરફસે ઔર બહોતસી અજીબ અજીબ બાતેં દેખતે, લેકિન ઉન્હોંને યેહ કેહ દિયા..

اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِيْ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَّدُنِّيْ عُذْرًا

ઈન્ સઅલ્તુક અન્ શયૂઈમ્ બઅ્દહા ફલા તુસાહિબ્ની કદ્ બલગ્તુ મિલ્ લદુન્ની ઉઝ્રા

'અગર ઈસ મરતબાકે બા'દ આપસે કિસી અમ્રકે મુતઅલ્લિક કુછ પૂછું, તો આપ મુઝે અપને સાથ ન રખિયે. બેશક મેરી તરફસે આપ ઉઝ્ર (કી ઈન્તિહા) કો પહોંચ ચુકે હૈં.'[4]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૪૭
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦, મજમા, ૧૦-૧૫૨

હઝરત આઇશા (રદિ.) ને હઝરત ઇબ્ને અબીસ્સાઇબ (રહ.) સે ફરમાયા, જો કે મદીના વાલોંકે વાઇઝ થે, દુઆમેં બતકલ્લુફ એક જૈસી ઇબારત લાનેસે બચો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા (રદિ.) કા ઝમાના પાયા હૈ, વોહ ઐસા નહીં કિયા કરતે થે.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક આદમીકો સુના કે ફિત્નેસે પનાહ માંગ રહા થા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! ઇસકી દુઆકે અલ્ફાઝસે તેરી પનાહ ચાહતા હું. ફિર ઉસ આદમીસે ફરમાયા, ક્યા તુમ અલ્લાહસે યેહ માંગ રહે હો કે વોહ તુમ્હેં બીવી, બચ્ચે ઔર માલ ન દે ? (ક્યૂંકે કુર્આનમેં બીવી, બચ્ચે ઔર માલકો ફિત્ના કહા ગયા હૈ.) તુમમેં સે જો ભી ફિત્નેસે પનાહ માંગના ચાહતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ ગુમરાહ કરને વાલે ફિત્નોંસે પનાહ માંગે.[૨]

હઝરત મુહારિબ બિન દસાર કે ચચા કેહતે હૈં, મૈં રાતકે આખિરમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) કે ઘરકે પાસસે ગુઝરા કરતા થા તો ઉન્હેં મૈં યેહ દુઆ ફરમાતે હુએ સુનતા થા, અય અલ્લાહ ! તૂને મુઝે બુલાયા, મૈંને ઉસ પર લબ્બૈક કહા. તૂને મુઝે હુક્મ દિયા, મૈંને તેરી ઇતાઅત કી ઔર યેહ સહરીકા વક્ત હૈ, લિહાઝા તૂ મેરી મગફિરત કર દે.

ફિર મેરી હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) સે મુલાકાત હુઇ. મૈંને ઉનસે કહા, મૈંને આપકો અખીર શબમેં ચંદ કલિમાતકો કેહતે હુએ સુના હૈ. ફિર મૈંને વોહ કલિમાત ઉન્હેં બતાએ, તો ઉન્હોંને ફરમાયા, હઝરત યાકૂબ અલૈહિસ્સલામને અપને બેટોંસે વા'દા ફરમાયા થા કે મૈં તુમ્હારે લિયે અપને રબસે ઇસ્તિગફાર કરૂંગા, તો ઉન્હોંને આખિરે શબ મેં ઉનકે લિયે દુઆએ મગફિરત કી થી.[૩]

દુઆ મેં દોનોં હાથ ઉઠાના ઔર ફિર ચેહરે પર દોનોં હાથ ફેરના

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ દુઆ ફરમાતે થે, તો અપને દોનોં હાથ ઉઠાતે થે ઔર જબ દુઆસે ફારિગ હો જાતે તો દોનોં હાથ અપને ચેહરે પર ફેર લેતે.[૪]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૭૯
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૫૫
૪ હાકિમ

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ દુઆમેં હાથ ઉઠા લેતે થે, તો જબ તક ઉન્હેં અપને ચેહરે પર ન ફેર લેતે, ઉસ વક્ત તક હાથ નીચે ન કરતે.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો 'અહજારૂઝઝૈત' (મસ્જિદે નબવીકે મગરિબમેં એક જગહકા નામ હૈ) કે પાસ દેખા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દુઆ માંગ રહે થે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હથેલિયાં મુંહકી તરફ થીં. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દુઆસે ફારિગ હો ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હથેલીયાં અપને મુંહ પર ફેર લીં.[૨]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દુઆમેં ઈતની દેર હાથ ઉઠાએ રખતે થે કે મૈં થક જાતી થી.[૩]

અબ્દુર્રઝઝાક મેં હઝરત આઇશા (રદિ.) સે ઈસ જૈસી રિવાયત મન્કૂલ હૈ, ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગી..

اَللّٰهُمَّ اِنَّمَا اَنَابَشَرٌ فَلَا تُعَذِّبْنِىْ بِشَتْمِ رَجُلٍ شَتَمْتُهٗ اَوْ آذَيْتُهٗ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્નમા અ-ન બશરૂન્ ફલા તુઅઝ્ઝિબ્ની બિશત્મિ રજુલિન્ શતમ્તુહુ અવ્ આઝય્તુહૂ

'અય અલ્લાહ ! મૈં બશર હી તો હું. મૈંને કિસીકો બુરા ભલા કહા હો યા કિસીકો તકલીફ પહોંચાઇ હો, તો ઈસ વજહસે મુઝે અઝાબ ન દેના.'[૪]

એક બાર હઝરત આઇશા (રદિ.) ને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દોનોં હાથ ઉઠાકર યેહ દુઆ કર રહે હૈં, મૈં બશર હી તો હું, ઈસ લિયે મુઝે સઝા ન દેં. કિસી મો'મિનકો મૈંને તકલીફ દી હો યા ઉસે બુરા ભલા કહા હો, તો ઈસ વજહસે મુઝે સઝા ન દેના.[૫]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા દેહાતીયોંકી એક કૌમકે પાસ સે ગુઝર હુવા. યેહ મુસલમાન હો ચુકે થે ઔર કાફિરોંકે લશ્કરોંને ઉનકે ઈલાકેકો તબાહો બરબાદ કર દિયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે દુઆ કરનેકે લિયે હાથ અપને ચેહરેકી તરફ ઉઠાએ તો એક દેહાતી ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન

૧ હાકિમ, તિરમિઝી
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૮૯
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૬૮
૪ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૧
૫ અદબુલ મુફરદ, ૯૦

હોં, હાથ ઔર લંબે ફરમા દેં, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ચેહરેકે આગે ઔર બળહા દિયે, આસમાનકી તરફ ઉપર ઔર ન ઉઠાએ.[૧]

હઝરત અબૂ નઈમ વહબ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર ઔર ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) દુઆ કર રહે થે ઔર દુઆ કે બા'દ ઉન્હોંને અપની હથેલીયાં અપને ચેહરે પર ફેરીં.[૨]

ઇજતિમાઇ દુઆ કરના ઔર ઉંચી આવાઝ સે દુઆ કરના ઔર આમીન કેહના

હઝરત કૈસ મદની (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર કિસી ચીઝકે બારેમેં પૂછા. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ જાકર યેહ બાત હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે પૂછો, ક્યૂંકે એક બાર મૈં, હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ઔર ફલાં આદમી હમ તીનોં મસ્જિદમેં દુઆ કર રહે થે ઔર અપને રબકા ઝિક્ર કર રહે થે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઔર હમારે પાસ બૈઠ ગએ તો હમ ખામોશ હો ગએ. ફિર ફરમાયા, જો તુમ કર રહે થે, ઉસે તુમ કરતે રહો.

ચુનાંચે મૈંને ઔર મેરે સાથીને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે પેહલે દુઆ કી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારી દુઆ પર આમીન કેહતે રહે. ફિર હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! મેરે ઈન દોનોં સાથીયોંને જો કુછ તુઝસે માંગા હૈ, મૈં વોહ ભી તુઝસે માંગતા હું ઔર ઐસા ઈલ્મ ભી માંગતા હું, જો કભી ન ભૂલે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આમીન. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ ભી અલ્લાહસે વોહ ઈલ્મ માંગતે હૈં, જો કભી ન ભૂલે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, યેહ દૌસી નવજવાન (યા'ની હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.)) તુમ દોનોંસે આગે નિકલ ગએ.[૩]

હઝરત જામેઅ બિન શદ્દાદ (રહ.) કે એક રિશ્તેદાર કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે તીન દુઆએં ઐસી હૈં કે જબ મૈં વોહ માંગું તો તુમ ઉન પર આમીન કેહના. અય અલ્લાહ ! મૈં કમઝોર હું, મુઝે કુવ્વત અતા

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૧
૨ અદબુલ મુફરદ, ૯૦
૩ હૈસમી, ૯-૩૬૧

ફરમા દે. અય અલ્લાહ ! મૈં સખ્ત હું, મુઝે નરમ કર દે. અય અલ્લાહ ! મૈં કંજૂસ હું, મુઝે સખી બના દે.[1]

હઝરત સાઇબ બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને રમાદા કહતસાલી કે ઝમાનેમેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો દેખા કે વોહ સુબહકે વક્ત આમ સાદા સા કપડા પેહને હુએ આજિઝ ઔર મિસ્કીન બનકર જા રહે હૈં ઔર ઉનકે જિસ્મ પર એક છોટીસી ચાદર પડી હુઇ હૈ, જો ઘુટનોં તક મુશ્કિલસે પહોંચ રહી હૈ, ઉંચી આવાઝસે અલ્લાહસે મઆફી માંગ રહે હૈં ઔર ઉનકી આંખોંસે રૂખ્સાર પર આંસૂ બેહ રહે હૈં ઔર ઉનકે દાઈં તરફ હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) હૈં. ઉસ દિન ઉન્હોંને કિબ્લાકી તરફ મુંહ કરકે હાથ આસમાનકી તરફ ઉઠાકર બહોત ગિડગિડાકર દુઆ માંગી. લોગ ભી ઉનકે સાથ દુઆ માંગ રહે થે. ફિર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કે હાથકો પકડકર કહા. અય અલ્લાહ ! હમ તેરે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચચાકો તેરે સામને સિફારિશી બનાતે હૈં. ફિર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) બહોત દેર તક હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પેહલૂમેં ખડે હોકર દુઆ માંગતે રહે. ઉનકી આંખોંસે ભી આંસૂ બેહ રહે થે.[2]

હઝરત અબૂ ઉસૈદ (રહ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત અબૂ સઇદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ઈશાકે બા'દ મસ્જિદકા ચક્કર લગાતે ઔર ઉસમેં જો આદમી ભી નઝર આતા, ઉસે મસ્જિદસે નિકાલ દેતે. જિસે ખડા હુવા નમાઝ પઢતે દેખતે, ઉસે રેહને દેતે.

એક રાત ઉનકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે કુછ સહાબા (રદિ.) પર ગુઝર હુવા, જિનમેં હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ભી થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, યેહ લોગ કૌન હૈં ? હઝરત ઉબય (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપકે ઘરકે કુછ આદમી હૈં. ફરમાયા, નમાઝકે બા'દ અબ તુમ લોગ યહાં ક્યૂં બૈઠે હુએ હો ? હઝરત ઉબય (રદિ.) ને ફરમાંયા, હમ બૈઠકર અલ્લાહકા ઝિક્ર કર રહે હૈં. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી ઉનકે પાસ બૈઠ ગએ ઔર ઉનમેં સે જો ઉનકે સબસે કરીબ થા, ઉસસે ફરમાયા, તુમ દુઆ કરાઓ. ઉસને દુઆ કરાઇ. ઈસ તરહ ઉન સબસે એક એક દુઆ કરવાઇ. ચુનાંચે સબને દુઆ કરાઇ, યહાં તક કે મેરી બારી આ ગઇ. મૈં આપકે પેહલૂમેં બૈઠા હુવા થા. ફરમાયા, અબ તુમ દુઆ કરો, તો મેરી ઝબાન બંદ હો ગઇ ઔર મુઝ પર કપકપી તારી હો ગઇ, જિસકા ઉન્હેં ભી અંદાઝા હો ગયા, તો ફરમાયા, ઔર કુછ નહીં તો ઈતની હી દુઆ કરા દો..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنَا   અલ્લાહુમ્મગ્ફિર લના અલ્લાહુમ્મરૂહમ્ના

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૨૭૫
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૩૨૧

'અય અલ્લાહ ! હમારી મગફિરત ફરમા, અય અલ્લાહ ! હમ પર રહમ ફરમા.'

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને દુઆ શુરૂ કી, તો ઉન લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા આંસૂઓં વાલા ઔર સબસે ઝિયાદા રોને વાલા ઉનકે અલાવા કોઇ નહીં થા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અબ આપ સબ લોગ ભી ખામોશ હો જાએં ઔર બિખર જાએં.[૧]

હઝરત અબૂ હુબૈરા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હબીબ બિન મસ્લમા ફહરી (રદિ.) મુસ્તજાબુદ્દઅવાત સહાબી થે. ઉન્હેં એક લશ્કરકા અમીર બનાયા ગયા. ઉન્હોંને મુલ્કે રૂમ જાનેકે લિયે રાસ્તે તૈયાર કરાએ. જબ દુશ્મનકા સામના હુવા તો ઉન્હોંને લોગોંસે કહા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જો જમાઅત એક જગહ જમા હો ઔર ઉનમેં સે એક દુઆ કરાએ ઔર બાકી સબ આમીન કહેં તો અલ્લાહ તઆલા ઉનકી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ ફરમાએંગે.

ફિર હઝરત હબીબ (રદિ.) ને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! હમારે ખૂનકી હિફાઝત ફરમા ઔર શુહદા વાલા બદલા હમેં અતા ફરમા. અભી દુઆ માંગી હી થી કે ઇતનેમેં દુશ્મન કા સિપેહસાલાર, જિસે રૂમી ઝબાનમેં બનબાત કહા જાતા હૈ, વોહ બનબાત આ ગયા ઔર હઝરત હબીબ (રદિ.) કે પાસ ઉનકે ખૈમેકે અંદર ચલા ગયા, ગોયા ઉસને અપની હાર માન લી.[૨]

શહાદતકી તમન્ના ઔર શહાદતકી દુઆકે બાબમેં હઝરત મઅકિલ બિન યસાર (રદિ.) કી લંબી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત નોઅમાન બિન મુકર્રિન (રદિ.) ને ફરમાયા કે અબ મૈં અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કરૂંગા. તુમમેં સે હર આદમી ઇસ પર ઝરૂર આમીન કહે, ઇસકી મેરી તરફસે પૂરી તાકીદ હૈ. ફિર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! આજ નોઅમાનકો શહાદતકી મૌત નસીબ ફરમા ઔર મુસલમાનોંકી મદદ ફરમા ઔર ઉન્હેં ફતહ નસીબ ફરમા.[૩]

હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક સહાબીકો ઝુલ બજાદૈન કહા જાતા થા. ઉનકે બારેમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે યેહ આહેં ભરકર રોને વાલા હૈ ઔર યેહ ઇસ વજહસે ફરમાયા કે યેહ સહાબી બહોત ઝિયાદા તિલાવત ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરને વાલે થે ઔર ઉંચી આવાઝસે દુઆ કિયા કરતે થે.[૪]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૨૯૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૭૦
૩ મજમા, ૬-૨૧૬, હાકિમ, ૩-૨૯૪
૪ હૈસમી, ૧૦-૩૬૯, તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૨-૩૯૫

નેક લોગોં સે દુઆ કરાના

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સે ઉમરહ કી ઈજાઝત માંગી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈજાઝત દે દી ઔર ફરમાયા, અય મેરે છોટે ભાઈ ! અપની દુઆઓંમેં હમેં ન ભૂલના. હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ જો મુઝે અપના ભાઈ ફરમાયા, યેહ ઐસા કલિમા હૈ કે અગર ઈસકે બદલેમેં મુઝે સારી દુનિયા ભી મિલ જાએ તો મુઝે હરગિઝ ખુશી ન હો.[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા બાહિલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેહસૂસ કિયા કે હમ ચાહતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે લિયે દુઆ ફરમાએં, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! હમારી મગફિરત ફરમા, હમ પર રહમ ફરમા, હમસે રાઝી હો જા ઔર હમારે આ'માલ કુબૂલ ફરમા, હમેં જન્નતમેં દાખિલ ફરમા ઔર હમેં આગસે નજાત નસીબ ફરમા ઔર હમારે તમામ અહવાલકો દુરૂસ્ત ફરમા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેહસૂસ ફરમાયા કે હમ ચાહતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે લિયે ઔર દુઆ ફરમાએં તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈન દુઆઓંમેં મૈંને તુમ્હારે તમામ કામોંકી દુઆ કર દી હૈ.[૨]

હઝરત તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમી એક દિન બાહર નિકલ ગયા ઔર કપડે ઉતારકર ગરમ ઝમીન પર લોટપોટ હોને લગા ઔર અપને નફ્સસે કેહને લગા, જહન્નમકી આગકા મઝા ચખ લે. તૂ રાતકો મુરદાર પડા રેહતા હૈ ઔર દિનકો બેકાર. ઈતનેમેં ઉસને દેખા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દરખ્તકે સાયેમેં તશરીફ ફરમા હૈં. ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા કે મેરા નફ્સ મુઝ પર ગાલિબ આ ગયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો, (તુમ્હારી તવાઝોઅકી ઔર અપને નફ્સકો સઝા દેનેકી કૈફિયત અલ્લાહકો બહોત પસંદ આઈ હૈ) ઈસ વજહસે તુમ્હારે લિયે આસમાનકે દરવાઝે ખોલ દિયે ગએ હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારી વજહસે ફરિશ્તોં પર ફખ્ર ફરમા રહે હૈં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને સહાબા (રદિ.) સે ફરમાયા, અપને ઈસ ભાઈસે દુઆકા તોશા લો. (ઉસકી ઈસ

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૨૭૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૧

કૈફિયતકી વજહસે ઉસકી દુઆ અલ્લાહકે યહાં કુબૂલ હો રહી હૈ. ઉસસે દુઆ કરવાઓ.)

ચુનાંચે એક આદમીને કહા, અય ફલાં ! મેરે લિયે દુઆ કર દો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, નહીં, સિર્ફ એક કે લિયે નહીં, બલકે સબકે લિયે દુઆ કરો. ઉસને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! તક્વાકો ઈનકા તોશા બના દે ઔર તમામ કામોંમેં ઈનકી પૂરી રેહબરી ફરમા. ઈસ દૌરાન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે લિયે યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! ઈસે સહીહ દુઆ કરનેકી તૌફીક અતા ફરમા, તો ઉસને કહા, અય અલ્લાહ ! જન્નતકો ઈનકા ઠિકાના બના દે.[૧]

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક સફરમેં જા રહે થે કે ઈતને મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુઝર એક આદમી પર હુવા, જો ગરમ ઝમીન પર લેટકર ઉલટ પુલટ હો રહા થા ઔર કેહ રહા થા, અય મેરે નફ્સ, રાતભર તૂ સોતા રેહતા હૈ ઔર દિનકો બેકાર રેહતા હૈ ઔર જન્નતકી ઉમ્મીદ રખતા હૈ. જબ વોહ અપને નફ્સકી સઝા પૂરી કર ચુકા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમારી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, તુમ અપને ઈસ ભાઈકો પકડ લો (યા'ની ઈસસે દુઆ કરાઓ.)

હમને કહા, અલ્લાહ આપ પર રહમ ફરમાએ, અલ્લાહસે હમારે લિયે દુઆ કરેં. ઈસ પર ઉસને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! તમામ કામોંમેં ઈનકી પૂરી રેહબરી ફરમા. હમને કહા, હમારે લિયે ઔર દુઆ કર દેં. ઉસને કહા, અય અલ્લાહ ! તક્વાકો ઈનકે લિયે તોશા બના દે. હમને કહા, ઔર દુઆ કર દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી ફરમાયા, ઈનકે લિયે ઔર દુઆ કર દો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઈસે (જામેઅ દુઆ કરનેકી) તૌફીક અતા ફરમા. ચુનાંચે ઉસને કહા, અય અલ્લાહ ! જન્નતકો ઈનકા ઠિકાના બના દે.[૨]

હઝરત ઉસૈર બિન જાબિર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ઉવૈસ સે ફરમાયા, તુમ મેરે લિયે દુઆએ મગફિરત કરો. હઝરત ઉવૈસ ને કહા, મૈં આપકે લિયે દુઆએ મગફિરત કૈસે કરૂં ? આપ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હૈં. ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે તમામ તાબિઈનમેં સબસે બેહતરીન આદમી વોહ હૈ, જિન્હેં ઉવૈસ કહા જાએગા.[૩]

મુસ્લિમ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લિહાઝા તુમમેં સે જો ભી ઉવૈસ સે મિલે, વોહ ઉનકો કહે કે વોહ ઉસકે લિયે ઈસ્તિગફાર કરેં.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૮૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૮
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૨૬૦, ઈસાબા, ૧-૧૧૫

હઝરત અબ્દુલ્લાહ રૂમી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ઝાવિયા બસ્તીમેં ઠહેરે હુએ થે. કિસીને ઉનસે કહા, બસરા સે આપકે ભાંઇ આપકે પાસ ઈસ લિયે આએ હૈં, તાકે આપ ઉનકે લિયે દુઆ કરેં. ઉન્હોંને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! હમારી મગફિરત ફરમા ઔર હમ પર રહમ ફરમા ઔર હમેં દુનિયામેં ભી બેહતરી અતા ફરમા ઔર આખિરતમેં ભી ખૈરો ભલાઈ અતા ફરમા ઔર હમેં જહન્નમકી આગકે અઝાબ સે બચા. ઉન લોગોંને મઝીદ દુઆકી દરખ્વાસ્ત કી તો ઉન્હોંને વહી દુઆ ફિર કર દી ઔર ફરમાયા, અગર તુમ્હેં યેહ ચીઝેં દે દી ગઈ તો દુનિયા ઔર આખિરતકી ખૈર તુમ્હેં દે દી જાએગી.[૧]

ગુનેહગારોં કે લિયે દુઆ કરના

હઝરત યઝીદ બિન અસમ (રહ.) કેહતે હૈં, શામ કા એક આદમી બહોત તાકતવર ઔર ખૂબ લડાઈ કરને વાલા થા. વોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં આયા કરતા થા. વોહ ચંદ દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) કો નઝર ન આયા, તો ફરમાયા, ફલાં બિન ફલાં કા ક્યા હુવા ? લોગોંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ઉસને તો શરાબ પીની શુરૂ કર દી હૈ ઔર મુસલસલ (લગાતાર) પી રહા હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપને મુન્શીકો બુલાકર ફરમાયા, ખત લિખો..

'યેહ ખત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી તરફસે ફલાં બિન ફલાં કે નામ! સલામુન અલૈક.

મૈં તુમ્હારે સામને ઉસ અલ્લાહકી તા'રીફ કરતા હું, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો ગુનાહોંકો મઆફ કરને વાલા, તૌબાકો કુબૂલ કરને વાલા, સખ્ત સઝા દેને વાલા ઔર બડા ઈન્આમો એહસાન કરને વાલા હૈ. ઉસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, ઉસીકી તરફ લૌટ કર જાના હૈ.'

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપને સાથીયોંસે ફરમાયા, તુમ લોગ અપને ભાઈ કે લિયે દુઆ કરો કે અલ્લાહ તઆલા ઉસકે દિલકો અપની તરફ મુતવજ્જેહ ફરમા દે ઔર ઉસે તૌબાકી તૌફીક અતા ફરમા દે. જબ ઉસકે પાસ હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ખત પહોંચા, તો વોહ ઉસે બાર બાર પઢને લગા ઔર કેહને લગા, વોહ ગુનાહોંકો મઆફ કરને વાલા, તૌબાકો કુબૂલ કરને વાલા ઔર સખ્ત સઝા દેને વાલા હૈ. (ઈસ આયતમેં) અલ્લાહને મુઝે અપની સઝાસે ડરાયા હૈ ઔર મઆફ કરનેકા વા'દા ભી ફરમાયા હૈ.[૨]

---

૧ અદબુલ મુફરદ, ૯૩
૨ ઈબ્ને અબી હાતિમ, અબૂ નઈમ

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે વોહ ઉસે બાર બાર પળ્હતા રહા. ફિર રોને લગ ગયા. ફિર ઉસને શરાબ પીની છોડ દી ઔર મુકમ્મલ તૌરસે છોડ દી. જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ઉસકી યેહ ખબર પહોંચી તો ફરમાયા, ઐસે કિયા કરો. જબ તુમ દેખો કે તુમ્હારા ભાઈ ફિસલ ગયા હૈ તો ઉસે રાહે રાસ્ત પર લાઓ ઔર ઉસે અલ્લાહકી મઆફીકા યકીન દિલાઓ ઔર અલ્લાહસે દુઆ કરો કે વોહ ઉસે તૌબાકી તૌફીક અતા ફરમાએ ઔર તુમ ઉસકે ખિલાફ શૈતાનકે મદદગાર ન બનો (ઔર ઉસે અલ્લાહકી રહમતસે નાઉમ્મીદ ન કરો.)[૧]

વોહ કલિમાત, જિનસે દુઆ શુરૂ કી જાતી હૈ

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમીકો યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ بِاَنِّیْ اَشْهَدُ اَنَّكَ اَنْتَ اللّٰهُ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ الْاَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِیْ

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક બિઅન્ની અશ્હદુ અન્નક અન્તલ્લાહુ વલા ઈલાહ ઈલ્લા અન્તલ્ અહદુસ્ સમદુલ્લઝી લમ્ યલિદ વલમ્ યૂલદ્ વલમ્ યકુલ્લહૂ કુફુવન્ અહદ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઉસ વસીલેસે માંગતા હું કે મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે બેશક તૂ હી અલ્લાહ હૈ, તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, તૂ અકેલા હૈ, બેનિયાઝ હૈ, જિસસે ન કોઈ પૈદા હુવા ઔર ન વોહ કિસીસે પૈદા હુવા ઔર ન કોઈ ઉસકે બરાબર હૈ.'

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને અલ્લાહકે ઉસ ઈસ્મે આ'ઝમ કે સાથ માંગા હૈ કે જબ ભી ઉસકે સાથ માંગા જાતા હૈ, તો અલ્લાહ તઆલા ઝરૂર દેતે હૈં ઔર જબ ભી ઈસકે સાથ ઉસે પુકારા જાતા હૈ, તો વોહ ઝરૂર કુબૂલ કરતે હૈં.[૨]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમીકો યેહ કેહતે હુએ સુના, 'યા ઝલજલાલિ વલ ઈકરામ'

[૧] તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૭૦
[૨] તરગીબ, ૩-૧૪૫, અલ્હકારૂન્નબવી, ૫૦૧

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તેરે લિયે કુબુલિયતકા દરવાઝા ખુલ ગયા હૈ, અબ તૂ માંગ.[૧]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હઝરત અબૂ અય્યાશ ઝૈદ બિન સામિત ઝુરકી (રદિ.) કે પાસસે ગુઝર હુવા. વોહ નમાઝ પળ્હ રહે થે ઔર યેહ કેહ રહે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ بِاَنَّ لَكَ الْحَمْدُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ يَاحَنَّانُ يَامَنَّانُ يَابَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَا ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامُ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક બિઅન્ન લકલ્ હમ્દુ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત યા હન્નાનુ યા મન્નાનુ યા બદીઅસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ યા ઝલ્ જલાલિ વલ્ ઈકરામ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઉસ વસીલેસે માંગતા હું કે તમામ તા'રીફેં તેરે લિયે હૈં, તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. અય બડે મહેરબાન ! અય બહોત દેને વાલે ! અય આસમાનો ઝમીનકો કિસી નમૂનેકે બગૈર બનાને વાલે ! અય બુઝુર્ગી ઔર બખ્શિશ વાલે!' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને અલ્લાહસે ઉસકે ઈસ્મે આ'ઝમકે વસીલેસે માંગા હૈ કે જબ ઉસકે ઝરીએસે દુઆ કી જાએ, તો અલ્લાહ ઝરૂર કુબૂલ ફરમાતે હૈં ઔર જબ ઉસકે વસીલેસે ઉસસે માંગા જાએ તો ઝરૂર અતા ફરમાતે હૈં.[૨]

એક રિવાયતમેં યેહ અલ્ફાઝ ભી હૈં..

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ **યા હય્યુ યા કય્યૂમ**

'અય સદા ઝિંદા રેહને વાલે ! અય સબકો કાઈમ રખને વાલે !' હાકિમ કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ અલ્ફાઝ ભી હૈં..

اَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَ اَعُوْذُبِكَ مِنَ النَّارِ

અસ્અલુકલ જન્નત વ અઊઝુ બિક મિનન્નાર

'મૈં તુઝસે જન્નત માંગતા હું ઔર આગસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દેહાતીકે પાસસે ગુઝરે. વોહ અપની નમાઝમેં દુઆ માંગ રહા થા ઔર કેહ રહા થા..

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૪૫
૨ તરગીબ, ૩-૧૪૬

يَا مَنْ لَا تَرَاهُ الْعُيُوْنُ وَلَا تُخَالِطُهُ الظُّنُوْنُ وَلَا يَصِفُهُ الْوَاصِفُوْنَ وَلَا تُغَيِّرُهُ الْحَوَادِثُ وَلَا يَخْشَى الدَّوَائِرَ يَعْلَمُ مَثَاقِيْلَ الْجِبَالِ وَمَكَائِيْلَ الْبِحَارِ وَعَدَدَ قَطْرِ الْاَمْطَارِ وَعَدَدَ وَرَقِ الْاَشْجَارِ وَعَدَدَ مَا اَظْلَمَ عَلَيْهِ اللَّيْلُ وَاَشْرَقَ عَلَيْهِ النَّهَارُ وَمَا تُوَارِىْ مِنْ سَمَاءٍ سَمَاءً وَلَا اَرْضٌ اَرْضًا وَلَا بَحْرٌ مَا فِىْ قَعْرِهِ وَلَا جَبَلٌ مَا فِىْ وَعْرِهِ اِجْعَلْ خَيْرَ عُمْرِىْ آخِرَهُ وَخَيْرَ عَمَلِىْ خَوَاتِيْمَهُ وَخَيْرَ اَيَّامِىْ يَوْمَ اَلْقَاكَ فِيْهِ

યા મન્ લા તરાહુલ્ ઉયૂનુ વલા તુખાલિતુહુઝ્ ઝુનૂનુ વલા યસિફુહુલ્ વાસિફૂન વલા તુગય્યિરૂહુલ્ હવાદિષુ વલા યખ્શદ્ દવાઇર યઅ્લમુ મષાકીલલ જિબાલિ વ મકાઇલલ્ બિહારિ વ અદદ કત્રિલ્ અમ્તારિ વ અદદ વરકિલ્ અશ્જારિ વ અદદ મા અઝ્લમ અલય્હિલ્ લય્લુ વ અશ્રક અલય્હિન્નહારૂ વમા તુવારી મિન્ સમાઇન્ સમાઅંવ્ વલા અર્દુન્ અર્દન્ વલા બહરૂમ્ મા ફી કઅ્રિહિ વલા જબલુમ્ મા ફી વઅ્રિહિ ઇજ્અલ્ ખય્ર ઉમ્રી આખિરહુ વ ખય્ર અમલી ખવાતિમહુ વ ખય્ર અય્યામિ યવ્મ અલ્ કાક ફીહિ

'અય વોહ ઝાત ! જિસકો આંખેં દેખ નહીં સકતીં ઔર કિસીકા ખયાલો ગુમાન ઉસ તક નહીં પહોંચ સકતા ઔર ન અવસાફ બયાન કરને વાલે ઉસકે અવ્સાફ બયાન કર સકતે હૈં ઔર ન હવાદિસે ઝમાના ઉસ પર અસર અંદાઝ હો સકતે હૈં ઔર ન ગર્દિશે ઝમાનાસે ઉસે કોઇ અંદેશા હૈ, જો પહાડોંકે વઝન ઔર સમંદરોંકે પૈમાનોં ઔર બારિશકે કતરોંકી તા'દાદ ઔર દરખ્તોંકે પત્તોંકી તા'દાદકો જાનતા હૈ ઔર વોહ ઉન તમામ ચીઝોંકો જાનતા હૈ, જિન પર રાતકી તારીકી છાતી હૈ ઔર જિન પર દિન રોશની ડાલતા હૈ ઔર ન ઉસસે એક આસમાન દૂસરે આસમાનકો છુપા સકતા હૈ ઔર ન એક ઝમીન દૂસરી ઝમીનકો ઔર ન સમંદર ઉન ચીઝોંકો છુપા સકતા હૈ, જો ઉસકી તહમેં હૈ ઔર ન કોઇ પહાડ ઉન ચીઝોંકો છુપા સકતા હૈ, જો ઉસકી સખ્ત ચટ્ટાનોંમેં હૈં. તૂ મેરી ઉમ્રકે આખિરી હિસ્સેકો સબસે બેહતરીન હિસ્સા બના દે ઔર મેરે આખિરી અમલકો સબસે બેહતરીન અમલ બના દે ઔર મેરા બેહતરીન દિન વોહ બના, જિસ દિન મેરી તુઝસે મુલાકાત હો.'

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમીકે ઝિમ્મે લગાયા કે જબ યેહ દેહાતી નમાઝસે ફારિગ હો જાએ તો ઉસે મેરે પાસ લે આના. ચુનાંચે વોહ નમાઝકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક કાનસે કુછ સોના હદિયેમેં આયા હુવા થા. હુઝૂર

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે વોહ સોના હદિયેમેં દે દિયા. ફિર ઉસસે પૂછા કે અય એ'રાબી ! તુમ કૌનસે કબીલેમેં સે હો ?

ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! બની આમિર બિન સઅસઆ કબીલામેં સે હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો, મૈંને યેહ સોના તુમકો ક્યૂં હદિયા કિયા હૈ ? ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમારી આપકી રિશ્તેદારી હૈ, ઈસ વજહસે કિયા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, રિશ્તેદારીકા ભી હક હોતા હૈ, લેકિન મૈંને સોના તુમ્હેં ઈસ વજહસે હદિયા કિયા હૈ કે તુમને બડે ઉમદા તરીકેસે અલ્લાહકી સના બયાન કી હૈ.[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ દુઆ માંગતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ بِاسْمِکَ الطَّاهِرِ الطَّیِّبِ الْمُبَارَکِ الْاَحَبِّ اِلَیْکَ الَّذِیْ اِذَا دُعِیْتَ بِهٖ

اَجَبْتَ وَاِذَا سُئِلْتَ بِهٖ اَعْطَیْتَ وَاِذَا اسْتُرْحِمْتَ بِهٖ رَحِمْتَ وَاِذَاالسْتُفْرِجْتَ بِهٖ فَرَّجْتَ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક બિસ્મિક ત્તાહિરિ ત્તય્યિબિલ્ મુબારકિલ્ અહબ્બિ ઈલયૂકલ્લઝી ઈઝા દુઈત બિહી અજબ્ત વઈઝા સુઈલત્ બિહિ અઅ્તયૂત વઈઝસ્તુર્હિમ્ત બિહી રહિમ્ત વઈઝસ્ તુફ્રિજ્ત બિહિ ફર્રજ્ત

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે તેરે ઉસ નામકે વસીલેસે સવાલ કરતા હું, જો પાક, ઉમદા, મુબારક ઔર તુઝે સબસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ. જબ તુઝે ઉસકે ઝરીએ પુકારા જાતા હૈ તો તૂ ઝરૂર મુતવજ્જેહ હોતા હૈ ઔર જબ તુઝસે ઉસકે વસીલેસે માંગા જાતા હૈ તો તૂ ઝરૂર દેતા હૈ ઔર જબ તુઝસે ઉસકે ઝરીએ રહમ તલબ કિયા જાતા હૈ તો તૂ ઝરૂર રહમ ફરમાતા હૈ ઔર જબ ઉસકે વસીલેસે તુઝસે કુશાદગી માંગી જાતી હૈ તો તૂ ઝરૂર કુશાદગી દેતા હૈ.'

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય આઈશા ! ક્યા તુમ્હેં પતા ચલા કે અલ્લાહને મુઝે વોહ નામ બતા દિયા હૈ કે જબ ઉસ નામકે વસીલેસે દુઆ કી જાતી હૈ, તો વોહ ઝરૂર કુબૂલ ફરમાતા હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માં બાપ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન હોં, વોહ નામ મુઝે ભી સિખા દેં.

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૫૮

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય આઇશા ! તુઝે સિખાના મુનાસિબ નહીં.

વોહ ફરમાતી હૈં, મૈં એક તરફ હોકર બૈઠ ગઇ. ફિર મૈં ખડી હુઇ. ફિર મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સરકા બોસા લિયા. ફિર મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે વોહ નામ સિખા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અય આઇશા ! તુમ્હારે લિયે મુનાસિબ નહીં કે મૈં તુમ્હેં સિખાઉં, ક્યૂંકે તુમ્હારે લિયે મુનાસિબ નહીં કે તુમ ઉસકે ઝરીએ દુનિયાકી કોઇ ચીઝ માંગો. મૈં વહાંસે ઉઠી ઔર વુઝૂ કરકે દો રકઅત નમાઝ પઢી. ફિર યેહ દુઆ માંગી..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَدْعُوْكَ اللّٰهَ وَاَدْعُوْكَ الرَّحْمٰنَ وَاَدْعُوْكَ الْبَرَّ الرَّحِيْمَ وَاَدْعُوْكَ بِاَسْمَائِكَ الْحُسْنٰى كُلِّهَا مَا عَلِمْتُ مِنْهَا وَمَا لَمْ اَعْلَمْ اَنْ تَغْفِرَلِىْ وَتَرْحَمَنِىْ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અદ્ઊકલ્લાહ વ અદઊકર્રહમાન વ અદઊકલ્ બર્ર રહીમ વ અદઊક બિઅસ્માઇકલ્ હુસ્ના કુલ્લિહા મા અલિમ્તુ મિન્હા વમા લમ્ અઅ્લમુ અન્ તગ્ફિર્લી વ તર્હમ્ની

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝે અલ્લાહ કેહકર પુકારતી હું. તુઝે રહમાન કેહકર પુકારતી હું ઔર તુઝે નેકોકાર રહીમ કેકહર પુકારતી હું ઔર તુઝે તેરે ઉન તમામ અચ્છે નામોંસે પુકારતી હું, જિનકો મૈં જાનતી હું ઔર જિનકો નહીં જાનતી હું ઔર યેહ સવાલ કરતી હું કે તૂ મેરી મગફિરત ફરમા દે ઔર મુઝ પર રહમ ફરમા દે.'

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરી યેહ દુઆ સુનકર હંસે ઔર ફરમાયા, તુમને જિન નામોંસે અલ્લાહ કો પુકારા, ઉનમેં વોહ ખાસ નામ ભી શામિલ હૈ.[૧]

હઝરત સલમા બિન અક્વઅ અસ્લમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કભી ઐસી દુઆ માંગતે હુએ નહીં સુના, જિસકે શુરૂ મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ અલ્ફાઝ ન કહે હોં..

سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَلِيِّ الْاَعْلٰى الْوَهَّابِ

સુબ્હાન રબ્બિયલ્ અલિય્યિલ્ અઅ્લલ્ વહ્હાબિ

૧ ઇબ્ને માજા, ૬૯૮

'મૈં અપને રબકી પાકી બયાન કરતા હું, જો કે બુલંદ, બહોત બુલંદ ઔર બહોત દેને વાલા હૈ.'[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અગર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સૌ દુઆએં ભી માંગતે, તો ઉનકે શુરૂમેં, દરમિયાનમેં ઔર આખિરમેં યેહ દુઆ ઝરૂર માંગતે..

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ

રબ્બના આતિના ફીદુન્યા હસનતંવ્ વફીલ્ આખિરતિ હસનતંવ્ વકિના અઝાબન્નાર

'અય હમારે પરવરદિગાર ! હમકો દુનિયામેં ભી બેહતરી ઇનાયત કીજીએ ઔર આખિરતમેં ભી બેહતરી દીજિયે ઔર હમકો અઝાબે દોઝખસે બચાઇયે.'[૨]

હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે કે ઇતનેમેં એક આદમીને અંદર આકર નમાઝ પઢી ઔર ફિર ઉસને યેહ દુઆ માંગી..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَارْحَمْنِيْ **અલ્લાહુમ્મગ્ ફિર્લી વર્હમ્ની**

'અય અલ્લાહ ! મેરી મગફિરત ફરમા ઔર મુઝ પર રહમ ફરમા.' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય નમાઝી ! તુમને દુઆ માંગનેમેં જલ્દી કી. જબ તુમ નમાઝ પઢકર બૈઠ જાઓ તો પેહલે અલ્લાહકી શાયાને શાન તા'રીફ કરો ઔર મુઝ પર દુરૂદ ભેજો, ફિર દુઆ માંગો.

ફિર એક આદમીને નમાઝ પઢી. ફિર ઉસને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાનકી ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, અય નમાઝી ! અબ તુમ દુઆ કરો, ઝરૂર કુબૂલકી જાએગી.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ તુમમેં સે કોઇ અલ્લાહસે માંગના ચાહે, તો ઉસે ચાહિયે કે અલ્લાહ તઆલાકી શાનકે મુતાબિક હમ્દો સનાસે ઇબ્તિદા કરે. ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ પઢે, ફિર અલ્લાહસે માંગે. તો ઇસ તહ મકસદમેં કામિયાબી કી ઝિયાદા ઉમ્મીદ હૈ.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૫૬, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૦
૩ તરગીબ, ૩-૧૪૭, મજમા, ૧૦-૧૫૫
૪ હૈસમી, ૧૦-૧૫૫

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી અપની ઉમ્મત કે લિયે દુઆએં

હઝરત અબ્બાસ બિન મિરદાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અરફાત (યા'ની હજકે દિન નવ ઝિલહજ) કી શામકો અપની ઉમ્મતકે લિયે મગફિરત ઔર રહમતકી દુઆ માંગી ઔર બહોત દેર તક યેહ દુઆ માંગતે રહે. આખિર અલ્લાહને વહી ભેજી કે મૈંને તુમ્હારી દુઆ મંઝૂર કર લી ઔર ઉનકે જિન ગુનાહોંકા તઅલ્લુક મુઝસે થા, વોહ મૈંને મઆફ કર દિયે, લેકિન ઉન્હોંને એક દૂસરે પર જો ઝુલ્મ કર રખ્ખા હૈ, ઉસકી મઆફી નહીં હો સકતી.

ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગાયતે શફક્કતકી વજહસે અર્ઝ કિયા, અય રબ ! તૂ યેહ કર સકતા હૈ કે મઝલૂમકો ઈસ ઝુલ્મસે બેહતર બદલા અપને પાસસે દે દે ઔર ઝાલિમકો મઆફ ફરમા દે. ઉસ શામકો તો અલ્લાહને યેહ દુઆ કુબૂલ ન ફરમાઈ, અલબત્તા મુઝદલિફાકી સુબહકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગની શુરૂ કી તો અલ્લાહને કુબૂલ ફરમા લી ઔર ફરમાયા, ચલો, ઝાલિમોંકો ભી મઆફ કર દિયા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુસ્કુરાને લગે, તો કુછ સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (યેહ તહજ્જુદકા વક્ત હૈ) આપ ઈસ વક્ત તો મુસ્કુરાયા નહીં કરતે થે, ક્યૂં મુસ્કુરા રહે હૈં ?

ફરમાયા, મૈં ઈસ વજહસે મુસ્કુરા રહા હું કે જબ અલ્લાહકે દુશ્મન ઈબ્લીસકો પતા ચલા કે અલ્લાહ તઆલાને ઝાલિમ ઉમ્મતીયોંકે બારેમેં ભી મેરી યેહ દુઆ કુબૂલ કર લી હૈ, તો વોહ હલાકત ઔર બરબાદી પુકારને લગા ઔર સર પર મિટ્ટી ડાલને લગા. (ઉસે દેખકર મૈં મુસ્કુરા રહા થા.)[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ કે ઈસ કૌલકી તિલાવત ફરમાઈ..

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضۡلَلۡنَ كَثِيۡرًا مِّنَ النَّاسِ

રબ્બી ઈન્ન હુન્ન અદ્‌લલ્ન કષીરમ્ મિનન્નાસ

'અય મેરે પરવરદિગાર ! ઈન બુતોંને બોહતેરે આદમીયોંકો ગુમરાહ કર દિયા. ફિર જો આદમી મેરી રાહ પર ચલેગા, વોહ તો મેરા હૈ હી ઔર જો આદમી (ઈસ

---
૧ બૈહકી

બાબમેં) મેરા કેહના ન માને, સો આપ તો કસીરૂલ મગફિરત (બહોત ઝિયાદા મઆફ કરને વાલે ઔર) કસીરૂર્રહમત (બહોત ઝિયાદા મગફિરત ફરમાને વાલે) હૈં.'

ઔર હઝરત ઈસા અલૈહિસ્સલામકે ઈસ કૌલકી તિલાવત ફરમાઈ..

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ ઈન્નુ તુઅઝ્ઝિબ્હુમ ફઈન્નહુમ ઈબાદુક

'અગર આપ ઉનકો સઝા દેં તો યેહ આપકે બંદે હૈં ઔર અગર આપ ઈનકો મઆફ કર દેં, તો આપ ઝબરદસ્ત હૈં ઔર હિકમત વાલે હૈં.' ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોનોં હાથ ઉઠાકર ઉમ્મતકે લિયે યેહ દુઆ શુરૂ કર દી, 'અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મત, અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મત, અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્મત' ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ રોને લગે. ઈસ પર અલ્લાહને ઈર્શાદ ફરમાયા, અય જિબ્રઈલ ! તુમ્હારા રબ સબ કુછ અચ્છી તરહ જાનતા હૈ, લેકિન તુમ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જાઓ ઔર ઉનસે પૂછો કે વોહ ક્યૂં રો રહે હૈં?

ચુનાંચે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને હાઝિર હોકર પૂછા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રોનેકી વજહ બતાઈ (કે ઉમ્મતકે ગમમેં રો રહા હું. હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને વાપસ જાકર અલ્લાહ તઆલાકો વજહ બતાઈ.) અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જાઓ ઔર ઉનસે કહો, હમ તુમકો તુમ્હારી ઉમ્મતકે બારેમેં રાઝી કરેંગે ઔર તુમ્હેં રંજિદા ઔર ગમગીન ન હોને દેંગે.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને અપની ઉમ્મતકે લિયે યેહ દુઆ માંગી..

اَللّٰهُمَّ اَقْبِلْ بِقُلُوْبِهِمْ عَلٰى طَاعَتِكَ وَحُطَّ مِنْ وَّرَائِهِمْ بِرَحْمَتِكَ

અલ્લાહુમ્મ અકિબલ બિકુલૂબિહિમ્ અલા તાઅતિક વ હુત્ત મિંવ્ વરાઈહિમ બિરહમતિક

'અય અલ્લાહ ! ઈનકે દિલોંકો અપની ઈતાઅતકી તરફ મુતવજ્જેહ ફરમા ઔર ઉનકે પીછેસે અપની રહમતસે ઉનકી હિફાઝત ફરમા.'[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક દિન મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત ખુશ હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે લિયે અલ્લાહસે દુઆ ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, 'અય અલ્લાહ! આઈશા કે અગલે પિછલે તમામ ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર જો ઉસને છુપ કર કિયે ઔર અલલ એ'લાન કિયે, વોહ સબ મઆફ ફરમા.' ઈસ

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૨-૫૪૦
૨ હૈસમી, ૧૦-૬૯

દુઆસે ખુશ હોકર મૈં ખુશીકે મારે લોટ પોટ હો ગઈ, જિસકી વજહસે મેરા સર મેરી ગોદમેં ચલા ગયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયાં, ક્યા તુમ્હેં મેરી દુઆસે બહોત ખુશી હો રહી હૈ ? મૈંને કહા, મુઝે આપકી દુઆસે ખુશી ક્યૂં ન હો ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ દુઆ તો મૈં અપની ઉમ્મતકે લિયે હર નમાઝમેં માંગતા હું.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખુલફાએ અરબઆ કે લિયે દુઆએં

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! અબૂબક્ર (રદિ.) કો કિયામતકે દિન મેરે સાથ મેરે દર્જેમેં રખના.[૨]

હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ઔર અબૂ જહલ બિન હિશામમેં સે જો તુઝે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ, ઉસકે ઝરીએ ઈસ્લામકો ઈઝઝત અતા ફરમા.[૩]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસ્લામકો ખાસ તૌરસે ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ઝરીએ ઈઝઝત અતા ફરમા.[૪]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસ્લામકો ઉમર (રદિ.) કે ઝરીએ કુવ્વત અતા ફરમા.[૫]

હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને એક ભૂરે રંગકી ઊંટની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભેજી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઈન્હેં પુલ સિરાત (આસાની ઔર જલ્દીસે) પાર કરા દેના.[૬]

૧ હૈસમી, ૯-૨૪૪
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૪૫
૩ અહમદ, તિરમિઝી, નસઈ
૪ ઈબ્ને માજા, હાકિમ, બૈહકી
૫ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૭૦
૬ ઈબ્ને અસાકિર

હઝરત આઈશા (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ તીન બાર ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! મૈં ઉસ્માન (રદિ.) સે રાઝી હું, તૂ ભી ઉનસે રાઝી હો જા.[1]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઉસ્માન (રદિ.) કે અગલે પિછલે ગુનાહ ઔર જો ગુનાહ છુપ કર કિયે ઔર જો અલલ એ'લાન કિયે ઔર જો પોશીદા તૌરસે કિયે ઔર જો સબકે સામને કિયે, સારે મઆફ ફરમા.[2]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર મૈં બીમાર હુવા. મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપની જગહ બિઠાયા ઔર ખૂદ ખડે હોકર નમાઝ શુરૂ ફરમા દી ઔર અપને કપડેકા એક કિનારા મુઝ પર ડાલ દિયા. ફિર નમાઝકે બા'દ ફરમાયા, અય ઈબ્ને અબી તાલિબ ! અબ તુમ ઠીક હો ગએ હો, કોઈ ફિક્ર ન કરો. મૈંને જો ચીઝ ભી અલ્લાહસે અપને લિયે માંગી, ઉસ જૈસી મૈંને અલ્લાહસે તુમ્હારે લિયે ભી માંગી ઔર મૈંને જો ચીઝ ભી અલ્લાહસે માંગી, વોહ અલ્લાહને મુઝે ઝરૂર દી. બસ ઈતની બાત હૈ કે મુઝસે યૂં કહા ગયા કે આપકે બા'દ કોઈ નબી નહીં હોગા. ચુનાંચે મૈં વહાંસે ઉઠા તો મૈં બિલકુલ ઠીક હો ચુકા થા ઔર ઐસે લગ રહા થા, જૈસે મૈં બીમાર હી નહીં હુવા થા.[3]

હઝરત ઝૈદ બિન યુશૈઅ, હઝરત સઈદ બિન વહબ ઔર હઝરત અમ્ર બિન ઝીમુર (રહ.) કેહતે હૈં, હમને હઝરત અલી (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે મૈં હર ઉસ આદમીકો અલ્લાહકા વાસ્તા દેકર કેહતા હું, જિસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો (હજ્જતુલ વિદાઅસે વાપસી પર) ગદીર ખુમ કે દિન કુછ ફરમાતે હુએ સુના કે વોહ ઝરૂર ખડા હો જાએ, ચુનાંચે તેરહ આદમી ખડે હો ગએ ઔર ઉન્હોંને ઈસ બાતકી ગવાહી દી કે ઉસ દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા, ક્યા મૈં મો'મિનોંકે સાથ ખૂદ ઉનકી જાનસે ભી ઝિયાદા તઅલ્લુક નહીં રખતા ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, બિલકુલ રખતે હૈં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હઝરત અલી (રદિ.) કા હાથ પકડકર ફરમાયા, મૈં જિસકા દોસ્ત હું, યેહ (હઝરત અલી (રદિ.)) ઉસકે દોસ્ત હૈં. અય અલ્લાહ ! જો ઈનસે દોસ્તી કરે, તૂ ઉનસે દોસ્તી કર ઔર જો ઈનસે દુશ્મની કરે, તૂ ઉનસે દુશ્મની કર ઔર જો ઈનસે મુહબ્બત કરે, તૂ ઉનસે મુહબ્બત કર ઔર જો ઈનસે બુગ્ઝ રખ્ખે, તૂ ઉનસે બુગ્ઝ રખ ઔર જો ઈનકી મદદ કરે, તૂ ઉસકી મદદ કર ઔર જો ઈનકી મદદ છોડે, તૂ ઉસકી મદદ છોડ દે.[4]

---

૧ ઈબ્ને અસાકિર
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૬
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૪૩
૪ હૈસમી, ૯-૧૦૫

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હઝરત અલી (રદિ.) કે લિયે યેહ દુઆ નક્લ કી હૈ, 'અય અલ્લાહ ! અલી (રદિ.) કી ઈઆનત (મદદ) ફરમા ઔર ઉનકે ઝરીએસે ઈઆનત ફરમા ઔર ઉન પર રહમ ફરમા ઔર ઉનકે ઝરીએસે દૂસરોં પર રહમ ફરમા ઔર ઉનકી મદદ ફરમા ઔર ઉનકે ઝરીએસે મદદ ફરમા. અય અલ્લાહ ! જો ઉનસે દોસ્તી કરે, તૂ ઉસસે દોસ્તી કર ઔર જો ઉનસે દુશ્મની કરે, તૂ ઉસસે દુશ્મની કર.'[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઈ, 'અય અલ્લાહ ! ઈસકી ઝબાનકો (હક પર) જમા દે ઔર ઈસકે દિલકો હિદાયત નસીબ ફરમા.'

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે યેહ અલ્ફાઝ મન્કૂલ હૈં, 'અય અલ્લાહ ! ઈસકો ફૈસલા કરનેકા સહીહ રાસ્તા દિખલા.'[૨]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ ઔર હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) કે લિયે દુઆએં

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હઝરત સઅદ (રદિ.) કે લિયે યેહ દુઆ કરતે હુએ સુના, અય અલ્લાહ ! ઈસકે તીરકો સીધે નિશાને પર લગા ઔર ઈસકી દુઆકો કુબૂલ ફરમા ઔર ઈસે અપના મેહબૂબ બના.[૩]

હઝરત સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! જબ સઅદ તુઝસે દુઆ કરે તો ઉસકી દુઆ કુબૂલ ફરમા.[૪]

હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે, મેરી ઔલાદકે લિયે ઔર મેરી ઔલાદકી ઔલાદકે લિયે દુઆ ફરમાઈ.[૫]

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૩૨
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૩૫
૩ ઈબ્ને અસાકિર
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૭૦
૫ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૭૦

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી અપને ઘરવાલોં કે લિયે દુઆએં

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ઝૌજએ મુહતરમા હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે ફરમાયા, અપને ખાવિંદ ઔર દોનોં બેટોંકો મેરે પાસ લે આઓ. ચુનાંચે વોહ ઉન તીનોંકો લે આઈં, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખૈબર વાલી ચાદર, જો હમેં ખૈબર સે મિલી થી ઔર મૈં અપને નીચે બિછાતી થી, ઉન પર ડાલી ઔર ફિર ઉનકે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! યેહ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આલ હૈ, તૂ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આલ પર અપની રહમતેં ઔર બરકતેં ઐસે નાઝિલ ફરમા, જૈસે તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકી આલ પર નાઝિલ ફરમાઇ થી. બેશક તૂ બહોત તા'રીફ વાલા ઔર બુઝુર્ગી વાલા હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ અમ્માર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત વાસિલા બિન અસ્કઅ (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં કુછ લોગોંને હઝરત અલી (રદિ.) કા તઝકેરા કિયા ઔર ઉન્હેં કુછ બુરા ભલા કેહ દિયા. જબ વોહ લોગ ખડે હોકર ચલે ગએ તો મુઝસે ફરમાયા, તુમ ઝરા બૈઠે રહો, મૈં ઉસ હસ્તીકે બારે મેં બતાતા હું, જિસે ઉન્હોંને બુરા ભલા કહા હૈ.

એક દિન મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં હઝરત અલી, હઝરત ફાતિમા, હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદિ.) આએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન પર અપની ચાદર ડાલકર યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! યેહ મેરે ઘરવાલે હૈં, ઇનસે નાપાકી દૂર કર ઔર ઇન્હેં અચ્છી તરહ પાક ફરમા. મૈંને અર્ઝ કિયા, મૈં ભી ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ ભી.

હઝરત વાસિલા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ ! મેરે દિલકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇસ ફરમાન પર તમામ આ'માલસે ઝિયાદા એઅતિમાદ હૈ ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇસ ફરમાનસે સબસે ઝિયાદા ઉમ્મીદ હૈ.[૨]

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૬૬
૨ હૈસમી, ૯-૧૬૭

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ખિદમત મેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને એક ચાદર બિછા રખી થી. ઉસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ, મૈં, હઝરત ફાતિમા, હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદિ.) સબ બૈઠ ગએ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ચાદર કે ચારોં કોનોં કો પકડ કર હમ પર ગિરહ લગા દી. ફિર યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! જૈસે મૈં ઈનસે રાઝી હું, તૂ ભી ઈનસે રાઝી હો જા.[૧]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી હઝરાતે હસનૈન (રદિ.) કે લિયે દુઆએં

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદિ.) કે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઈ, 'અય અલ્લાહ! મૈં ઈન દોનોંસે મુહબ્બત કરતા હું, તૂ ભી ઈનસે મુહબ્બત ફરમા ઔર જિસને ઈન દોનોંસે મુહબ્બત કી, ઉસને હકીકતમેં મુઝસે મુહબ્બત કી.'[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે ઈસ દુઆ કે યેહ અલ્ફાઝ મન્કૂલ હૈં, 'અય અલ્લાહ ! મૈં ઈન દોનોંસે મુહબ્બત કરતા હું, તૂ ભી ઈનસે મુહબ્બત ફરમા.'[૩]

નસઈ ઔર ઈબ્ને હબ્બાન મેં યેહ દુઆ હઝરત ઉસામા (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ, ઉસકે આખિરમેં યેહ હૈ કે જો ઈન દોનોંસે મુહબ્બત કરે, તૂ ઉસસે ભી મુહબ્બત ફરમા ઔર ઉસકે શુરૂમેં યેહ હૈ કે યેહ દોનોં મેરે બેટે હૈં ઔર મેરી બેટીકે બેટે હૈં.[૪]

ઈબ્ને અબી શૈબા ઔર તયાલિસી મેં યેહ દુઆ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ, ઉસમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે જો ઈનસે બુગ્ઝ રખ્ખે, તૂ ઉસસે બુગ્ઝ રખ.[૫]

બુખારી વ મુસ્લિમ વગૈરહમેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે ઔર તબરાનીમેં હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.) સે મન્કૂલ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! મુઝે હસન (રદિ.) સે મુહબ્બત હૈ, તૂ ભી ઉસસે મુહબ્બત ફરમા ઔર જો ઉસસે મુહબ્બત કરે, ઉસસે ભી મુહબ્બત ફરમા.[૬]

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૬૯
૨ હૈસમી, ૯-૧૮૦
૩ હૈસમી, ૧-૧૮૦
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૦૫
૫ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૦૬
૬ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૦૨

ઈબ્ને અસાકિર મેં હઝરત મુહમ્મદ બિન સીરીન (રહ.) સે યેહ ભી મન્કૂલ હૈ કે અય અલ્લાહ ! ઈસે બચા ઔર ઈસકે ઝરીએસે (દૂસરોંકો) બચા.[૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈંને દેખા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો કંધે પર ઉઠા રખ્ખા હૈ ઔર યેહ દુઆ ફરમા રહે હૈં, અય અલ્લાહ ! મુઝે ઈસસે મુહબ્બત હૈ, તૂ ભી ઈસસે મુહબ્બત ફરમા.[૨]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઔર ઉનકે બેટોં કે લિયે દુઆએં

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! અબ્બાસ કી ઔર ઉસકી ઔલાદકી ઝાહિરી બાતિની હર તરહકી મગફિરત ફરમા ઔર ઉનકી ઔલાદમેં તૂ ઉનકા ખલીફા બન જા.[૩]

ઈબ્ને અસાકિર મેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી યેહ રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! અબ્બાસ (રદિ.) કે વોહ ગુનાહ, જો છુપકર કિયે યા અલલ એ'લાન કિયે યા સબકે સામને કિયે યા પરદેમેં કિયે, સબ મઆફ ફરમા ઔર આઈન્દહ ઉનસે યા ઉનકી ઔલાદસે કિયામત તક જો ગુનાહ હોં, વોહ સબ મઆફ ફરમા.

ઈબ્ને અસાકિર ઔર ખતીબ મેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી યેહ રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! અબ્બાસ કી, અબ્બાસ કી ઔલાદકી ઔર જો ઉનસે મુહબ્બત કરે, ઉસકી મગફિરત ફરમા.

ઈબ્ને અસાકિર મેં હઝરત આસિમ (રહ.) કે વાલિદકી રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે અબ્બાસ મેરે ચચા ઔર વાલિદ જૈસે હૈં ઔર મેરે આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદા) મેં સે અબ યેહી બાકી હૈં. અય અલ્લાહ ! ઈનકે ગુનાહોંકો મઆફ ફરમા ઔર ઈનકે અચ્છે આ'માલકો કુબૂલ ફરમા ઔર ઈનકે બુરે આ'માલસે દરગુઝર ફરમા ઔર ઈનકે ફાઈદેકે લિયે ઈનકી ઔલાદકી ઈસ્લાહ ફરમા.[૪]

હઝરત અબૂ ઉસૈદ સાઈદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) સે ફરમાયા, જબ તક મૈં કલ

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૦૪
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૦૫
૩ તિરમિઝી
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૦૭

આપકે ઘર ન આ જાઉં, ઉસ વક્ત તક આપ ઔર આપકે બેટે ઘરસે કહીં ન જાએં. મુઝે આપ લોગોંસે એક કામ હૈ. ચુનાંચે અગલે દિન યેહ સબ ઘરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિઝાર કરતે રહે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ચાશ્તકે બા'દ ઉનકે ઘર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, અસ્સલામુ અલૈકુમ ! જવાબમેં ઉન લોગોં ને કહા, વ અલૈકુમુસ્સલામુ વરહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપ લોગોંને કિસ હાલ મેં સુબહ કી ? ઉન લોગોં ને કહા, હમ અલ્લાહકી તા'રીફ કરતે હૈં (અચ્છે હાલમેં સુબહ કી.) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપ લોગ સિમટ જાએં ઔર મિલકર બૈઠેં. ચુનાંચે જબ વોહ સબ ઈસ તરહ બૈઠ ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન સબ પર અપની એક ચાદર ડાલ દી. ફિર યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય મેરે રબ ! યેહ મેરે ચચા ઔર વાલિદ જૈસે હૈં ઔર યેહ સબ મેરે ઘરવાલે હૈં, ઈસ લિયે જૈસે મૈંને ઈનકો અપની ઈસ ચાદરમેં છુપા રખ્ખા હૈ, તૂ ભી ઉનકો ઐસે હી આગસે છુપા લે. ઈસ પર દરવાઝેકી ચૌખટ ઔર કમરેકી દીવારોંને તીન બાર આમીન કહા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં (અપની ખાલા) હઝરત મૈમૂના (રદિ.) કે ઘરમેં થા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે વુઝૂકા પાની રખ્ખા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, યેહ પાની મેરે લિયે કિસને રખ્ખા ? હઝરત મૈમૂના (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અબ્દુલ્લાહ ને. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખુશ હોકર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! ઈસે દીનકી સમઝ અતા ફરમા ઔર ઈસે કુર્આનકી તફસીર સિખા.[૨]

ઈબ્ને નજ્જાર મેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે યેહ દુઆ ઈસ તરહ મન્કૂલ હૈ, અય અલ્લાહ ! ઈસે કિતાબ સિખા દે ઔર ઈસે દીનકી સમઝ અતા ફરમા દે.[૩]

ઈબ્ને માજા, ઈબ્ને સઅદ ઔર તબરાનીમેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે હી યેહ દુઆ ઈસ તરહ મન્કૂલ હૈ, અય અલ્લાહ ! ઈસે હિક્મત ઔર કિતાબકી તફસીર સિખા દે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સે યેહ દુઆ ઈસ તરહ મન્કૂલ હૈ, અય અલ્લાહ ! ઈસમેં બરકત અતા ફરમા. ઈસકે ઝરીએ કિતાબકો ફૈલા.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૯-૨૭૦, બિદાયા, ૬-૧૩૩, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૪
૨ ઈબ્ને અબી શૈબા
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૧
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૨૮

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી હઝરત જઅફર બિન અબી તાલિબ, ઉનકી ઔલાદ, હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા ઔર હઝરત ઇબ્ને રવાહા (રદિ.) કે લિયે દુઆએં

તબરાની ઔર ઈબ્ને અસાકિર મેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે ઔર અહમદ વ ઈબ્ને અસાકિર મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! જઅફર કી ઔલાદમેં તૂ ઉસકા ખલીફા બન જા.

તયાલિસી, ઈબ્ને સઅદ ઔર અહમદ વગૈરહ મેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર (રદિ.) સે રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન બાર યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! તૂ જઅફર કે અહલો અયાલ (બાલ-બચ્ચોં) મેં ઉસકા ખલીફા બન જા ઔર (ઉનકે બેટે) અબ્દુલ્લાહ કે ખરીદો ફરોખ્તમેં બરકત અતા ફરમા.

ઈબ્ને અબી શૈબા મેં હઝરત શઅબી (રહ.) સે મન્કૂલ હૈ, બલકા ઈલાકે કે ગઝવએ મૂતહ મેં હઝરત જઅફર બિન અબી તાલિબ (રદિ.) જબ શહીદ હો ગએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! અબ તક તૂ જિતને નેક બંદોંકા ખલીફા બના હૈ, ઉન સબસે ઝિયાદા અચ્છી તરહ તૂ જઅફર કે અહલો અયાલમેં ઉસકા ખલીફા બન જા.[૧]

હઝરત અબૂ મૈસરા (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા, હઝરત જઅફર ઔર હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) કી શહાદતકી ખબર પહોંચી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર ઈન તીનોંકે હાલાત બયાન કિયે ઔર ઈબ્તિદા હઝરત ઝૈદ (રદિ.) સે ફરમાઈ. ફિર યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઝૈદ કી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઝૈદ કી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઝૈદ કી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! જઅફર ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા કી મગફિરત ફરમા.[૨]

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૫૫, ઈબ્ને સઅદ, ૪-૩૯
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૬

હઝરત યાસિર (રદિ.) કે ખાનદાન, હઝરત અબૂ સલમા ઔર ઉસામા બિન ઝૈદ (રદિ.) કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

અહમદ ઔર ઇબ્ને સઅદ મેં હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કી રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! તૂ આલે યાસિર કી મગફિરત ફરમા ઔર તૂને ઉનકી મગફિરત ફરમા દી હૈ ઔર ઇબ્ને અસાકિર મેં હઝરત આઇશા (રદિ.) કી રિવાયત હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! અમ્મારમેં બરકત અતા ફરમા. આગે બાકી હદીસ ઝિક્ર કી.[૧]

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! અબૂ સલમા કી મગફિરત ફરમા ઔર મુકર્રબીનમેં ઉનકે દર્જેકો બુલંદ ફરમા ઔર ઉનકે પીછે રેહ જાને વાલોંમેં તૂ ઉનકા ખલીફા બન જા ઔર અય રબ્બુલ આલમીન ! હમારી ઔર ઉનકી મગફિરત ફરમા ઔર ઉનકી કબ્રકો કુશાદા ઔર મુનવ્વર ફરમા.[૨]

હઝરત ઉસામા બિન ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે પકડકર અપની રાન પર બિઠા લિયા કરતે થે ઔર હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) કો બાઈં રાન પર બિઠા લિયા કરતે, ફિર હમ દોનોંકો અપને સાથ ચિમટાકર યૂં ફરમાતે, અય અલ્લાહ ! મૈં ઇન દોનોં પર રહમ કરતા હું, તૂ ભી ઇન દોનોં પર રહમ ફરમા.[૩]

એક રિવાયત મેં યેહ હૈ કે અય અલ્લાહ ! મુઝે ઇન દોનોંસે મુહબ્બત હૈ, તૂ ભી ઇન દોનોંસે મુહબ્બત ફરમા.

હઝરત ઉસામા બિન ઝૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, (મૈં લશ્કરકી તૈયારીકે લિયે મદીનાસે બાહર જુરૂફમેં ઠહેરા હુવા થા) જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બીમારી બઢ ગઇ તો મૈં ભી મદીના વાપસ આયા ઔર મેરે સાથ જો લોગ થે, વોહ ભી મદીના આ ગએ. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા.

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૪૫
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૧૯
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૬૨

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખામોશ થે ઔર બિલકુલ બાત નહીં કર રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે ઉપર અપને દોનોં હાથ રખકર ફિર ઉપર કો ઉઠાતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બાર બાર ઐસા કિયા, જિસસે મૈં સમઝા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે લિયે દુઆ ફરમા રહે હૈં.[1]

હઝરત અમ્ર બિન આસ, હઝરત હકીમ બિન હિઝામ, હઝરત જરીર ઔર આલે બુસ્ર (રદિ.) કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ તીન બાર ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કી મગફિરત ફરમા, ક્યૂંકે જબ ભી મૈંને ઉન્હેં સદકા દેનેકે લિયે બુલાયા, વોહ હમેશા મેરે પાસ સદકા લેકર આએ.[2]

હઝરત હકીમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! તૂ ઈસકે હાથકે કારોબારમેં બરકત અતા ફરમા.[3]

હઝરત હકીમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે એક દીનાર દેકર કુરબાની કા જાનવર ખરીદને ભેજા. મૈંને એક દીનારમેં જાનવર ખરીદકર દો દીનારમેં બેચ દિયા ઔર ફિર એક દીનારકી બકરી ખરીદી ઔર એક દીનાર લાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેશ કર દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે બરકતકી દુઆ ફરમાઇ ઔર ફરમાયા, જો દીનાર તુમ લાએ હો, ઉસે સદકા કર દો.[4]

હઝરત જરીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ઘોડે પર જમકર બૈઠ નહીં સકતા થા, નીચે ગિર જાયા કરતા થા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈસકા તઝકેરા કિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપના હાથ મેરે સીના પર મારા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથ (કી બરકત) કા અસર મૈંને અપને સીનેમેં મેહસૂસ કિયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ !

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૫, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૬
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૫૦
૩ તબરાની
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૯

ઈસે (ઘોડે પર) જમા દે ઔર દૂસરોંકો હિદાયત પર લાને વાલા ઔર ખૂદ હિદાયત યાફ્તા બના દે. ચુનાંચે મૈં ઈસ દુઆ કે બા'દ કભી ઘોડેસે નહીં ગિરા.[૧]

હઝરત જરીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ખલસા બુત વાલા ઘર ગિરાકર મુઝે રાહત નહીં પહોંચાતે ? યેહ ઝમાનએ જાહિલિયતમેં કબીલા ખસઅમ કા એક ઘર થા, જિસે યમની કા'બા કહા જાતા થા. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (મૈં ઘોડેસે) ગિર જાતા હું, ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ઔર મેરે વાલિદ હમ દોનોં અપને ઘરકે દરવાઝે પર બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં સામને સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને ખચ્ચર પર તશરીફ લાએ. મેરે વાલિદને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા આપ હમારે ઘર નહીં આતે ? ઔર ખાના ખાકર હમારે લિયે બરકતકી દુઆ નહીં કર દેતે ? ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે ઘર તશરીફ લાએ ઔર ખાના ખાકર યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઈન પર રહમ ફરમા. ઈનકી મગફિરત ફરમા ઔર ઈનકે રિઝકમેં બરકત નસીબ ફરમા.

તબરાની કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે ફિર હમ હમેશા અલ્લાહકી તરફસે રિઝકમેં વુસ્અત હી દેખતે રહે.[૩]

હઝરત બરાઅ બિન મઅરૂર, હઝરત સઅદ બિન ઉબાદહ ઔર હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત નજલા બિન અમ્ર ગિફારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કબીલા ગિફાર કા એક આદમી નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, તુમ્હારા નામ ક્યા હૈ ? ઉસને કહા, 'મુહાન', (જિસકા મતલબ હૈ, ઈહાનત યા'ની નીચ સમઝે જાનેકે કાબિલ) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, નહીં, બલકે તુમ મુકર્રમ યા'ની કાબિલે એહતિરામ હો.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મદીના આનેકે બા'દ હઝરત બરાઅ બિન મઅરૂર (રદિ.) કે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! બરાઅ બિન મઅરૂર પર રહમત નાઝિલ ફરમા ઔર કિયામતકે દિન ઉસે અપનેસે પરદામેં ન રખ ઔર ઉસે જન્નતમેં દાખિલ ફરમા ઔર તૂને વાકઈ ઐસે કર દિયા.[૪]

---

૧ તબરાની
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૫૨
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૨૦
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૪૪

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અબી કતાદા ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ મદીના તશરીફ લાએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સબસે પેહલે હઝરત બરાઅ બિન મઅરૂર (રદિ.) કે લિયે રહમતકી દુઆ ફરમાઇ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સહાબાકો લેકર વહાં ગએ. સહાબા (રદિ.) ઉનકે સામને સફ બનાકર ખડે હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઇનકી મગફિરત ફરમા, ઇન પર રહમ ફરમા, ઇનસે રાઝી હો જા ઔર તૂને વાકઇ ઐસા કર દિયા.[૧]

હઝરત કૈસ બિન સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! અપની ખાસ રહમત ઔર અપની આમ રહમત સઅદ બિન ઉબાદહ (રદિ.) કે ખાનદાન પર નાઝિલ ફરમા.[૨]

હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (નીંદકી વજહસે) સવારીસે એક તરફકો ઝુક ગએ. મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સહારા દિયા, યહાં તક કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આંખ ખુલ ગઇ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નીંદ આ ગઇ ઔર એક તરફકો ઝુક ગએ. મૈંને ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સહારા દિયા, યહાં તક કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આંખ ખુલ ગઇ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે યેહ દુઆ દી, અય અલ્લાહ ! અબૂ કતાદા કી ઐસી હિફાઝત ફરમા, જૈસે ઉસને આજ રાત મેરી હિફાઝત કી ઔર ફિર મુઝે ફરમાયા, મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે હમારી વજહસે તુમ્હેં બડી મશક્કત ઉઠાની પડી.[3]

હઝરત અનસ બિન માલિક ઔર દૂસરે સહાબા (રદિ.) કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, (મેરી વાલિદા) હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અનસ કે લિયે દુઆ ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઇસકે માલ

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૨-૬૨૦
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૯૦
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૧

ઔર ઔલાદકો ઝિયાદા ફરમા દે ઔર ઈસકે માલ ઔર ઔલાદમેં બરકત અતા ફરમા. આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી.[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમીકો હરમલા કહા જાતા થા. ઉસને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈમાન તો બસ યહાં હૈ ઔર ઝબાનકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર નિફાક યહાં હૈ ઔર દિલકી તરફ ઈશારા કિયા ઔર મૈં અલ્લાહકા ઝિક્ર બસ થોડાસા કરતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! ઈસે ઝિક્ર કરને વાલી ઝબાન ઔર શુક્ર કરને વાલા દિલ અતા ફરમા ઔર ઈસે ઈસ બાતકી તૌફીક અતા ફરમા કે યેહ ઉસસે મુહબ્બત કરે, જો મુઝસે મુહબ્બત કરતા હૈ ઔર હર કામમેં ઈસકે અંજામકો ખૈર ફરમા.[૨]

હઝરત તલિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે લિયે દુઆએ મગફિરત ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ્હારે લિયે દુઆ કરનેકી અલ્લાહકી તરફસે ઈજાઝત મિલેગી, તબ કરૂંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુછ દેર ઠહેરે, ફિર મેરે લિયે યેહ દુઆ તીન બાર ફરમાઈ, અય અલ્લાહ ! તલિબ કી મગફિરત ફરમા ઔર ઉસ પર રહમ ફરમા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ચેહરે પર હાથ ફેરા.[૩]

હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને યેહ દુઆ ફરમાઈ, ઈસ છોટેસે બંદે અબૂ આમિર કો દર્જેમેં કિયામતકે દિન અકસર લોગોંસે ઉપર કર દેના.[૪]

હઝરત હસ્સાન બિન શદ્દાદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી વાલિદાને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઈસ લિયે હાઝિર હુઈ હું, તાકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે ઈસ બેટે કે લિયે દુઆ કર દેં ઔર ઈસે બડા ઔર અચ્છા બના દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વુઝૂ કિયા ઔર વુઝૂકે બચે હુએ પાનીકો મેરે ચેહરે પર ફેરા ઔર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસ ઔરતકે લિયે ઈસકે બેટેમેં બરકત અતા ફરમા ઔર ઈસે બડા ઔર ઉમદા બના.[૫]

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૪૨
૨ હૈસમી, ૯-૪૦૨
૩ હૈસમી, ૯-૪૦૨, ઇબ્ને સઅદ, ૭-૪૨
૪ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૯
૫ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૭

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી અપને કમઝોર સહાબા (રદિ.) કે લિયે દુઆ

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નમાઝસે સલામ ફેરા ઔર અભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ચેહરા કિબ્લેકી તરફ થા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સર ઉઠાકર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! સલમા બિન હિશામ, અય્યાશ બિન અબી રબીઆ, વલીદ બિન વલીદ ઔર ઉન તમામ કમઝોર મુસલમાનોંકો (ઝાલિમ કાફિરોંકે હાથસે) છુડા દે, જો કોઇ તદબીર નહીં કર સકતે ઔર જિન્હેં કોઇ રાસ્તા નહીં સુઝાઇ દેતા.[૧]

ઇબ્ને સઅદ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફજરકે રૂકૂઅસે સર ઉઠાયા, તો યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! વલીદ બિન વલીદ, સલમા બિન હિશામ, અય્યાશ બિન અબી રબીઆ ઔર મક્કા કે તમામ કમઝોર મુસલમાનોંકો (કાફિરોંસે) નજાત નસીબ ફરમા. અય અલ્લાહ ! કબીલા મુઝિર કી સખ્ત પકડ ફરમા ઔર ઉન્હેં કહતસાલીમેં ઐસા મુબ્તલા ફરમા, જૈસા તૂને હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકે ઝમાનેમેં સાત સાલકા કહત ભેજા થા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી નમાઝ કે બા'દ કી દુઆએં

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરા હાથ પકડકર ફરમાયા, અય મઆઝ ! અલ્લાહકી કસમ ! મૈં તુમસે મુહબ્બત કરતા હું. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મુહબ્બત હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય મઆઝ ! મૈં તુમ્હેં યેહ વસીયત કરતા હું કે તુમ નમાઝકે બા'દ યેહ દુઆ કભી ન છોડના, હમેશા માંગના..

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૫૨, ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૨૦

اَللّٰهُمَّ اَعِنِّیْ عَلٰی ذِکْرِکَ وَشُکْرِکَ وَحُسْنِ عِبَادَتِکَ

અલ્લાહુમ્મ અઇન્ની અલા ઝિક્રિક વ શુક્રિક વ હુસ્નિ ઈબાદતિક

'અય અલ્લાહ ! અપને ઝિક્રમેં, અપને શુક્ર અદા કરનેમેં ઔર અપની અચ્છી તરહ ઈબાદત કરનેમેં મેરી મદદ ફરમા.'

રાવી કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને અપને શાગિર્દ સનાબિહી કો ઔર સનાબહી ને અબૂ અબ્દુર્રહમાન કો ઔર અબૂ અબ્દુર્રહમાન ને ઉકબા બિન મુસ્લિમ કો ઇસ દુઆકી વસિય્યત ફરમાઇ.[1]

હઝરત ઔન બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઉત્બા (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કે પેહલૂમેં નમાઝ પઢી. ઉસને સુના કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સલામ કે બા'દ યેહ દુઆ પઢ રહે હૈં..

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْکَ السَّلَامُ تَبَارَکْتَ یَا ذَاالْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ

અલ્લાહુમ્મ અન્તસ્સલામુ વ મિન્કસ્સલામુ તબારક્ત યા ઝલ્ જલાલિ વલ્ ઈકરામ

'અય અલ્લાહ ! તૂ હી સલામતી દેને વાલા હૈ, તેરી હી જાનિબસે સલામતી નસીબ હોતી હૈ, તૂ બહોત બરકત વાલા હૈ, અય અઝમતો જલાલ વાલે ઔર ઈકરામો એહસાન વાલે.'

ફિર ઉસ આદમીને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કે પેહલૂમેં નમાઝ પઢી તો ઉસને ઉન્હેં ભી સલામકે બા'દ યેહી દુઆ પઢતે હુએ સુના, તો વોહ હંસ પડા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ઉસસે પૂછા, મિયાં, ક્યૂં હંસ રહે હો ? ઉસને કહા, મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) કે પેહલૂમેં નમાઝ પઢી થી, તો ઉનકો ભી યેહ દુઆ પઢતે હુએ સુના થા. હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી યેહ દુઆ પઢતે થે.[2]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નમાઝસે ફારિગ હોતે તો દાયાં હાથ અપને સર પર ફેરતે ઔર ફરમાતે..

بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ اَللّٰهُمَّ اَذْهِبْ عَنِّیَ الْهَمَّ وَالْحُزْنَ

બિસ્મિલ્લાહિલ્લઝી લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવર્રહમાનુર્રહીમ અલ્લાહુમ્મ અઝહિબ અન્નીલ્ હમ્મ વલ્ હુઝ્ન

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૧૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૦, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૨, અબૂ દાઉદ, ૨-૩૫૯

'અલ્લાહકે નામ સે (શુરૂ કરતા હું) જિસકે સિવા કોઇ મંઅબૂદ નહીં, વોહ બડા મહેરબાન ઔર બહોત રહમ કરને વાલા હૈ. અય અલ્લાહ ! તૂ હર ફિક્ર ઔર પરેશાનીકો મુઝસે દૂર ફરમા દે.'

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે અપના દાયાં હાથ અપની પેશાની પર ફેરતે ઔર ફરમાતે..

اَللّٰهُمَّ اَذهِبْ عَنِّى الْغَمَّ وَالْحَزَنَ

અલ્લાહુમ્મ અઝહિબ અન્નિલ્ ગમ્મ વલ્ હુઝ્ન

'અય અલ્લાહ ! તૂ હર ગમ ઔર પરેશાની કો મુઝસે દૂર ફરમા દે.'[1]

હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ ભી મૈંને તુમ્હારે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે નમાઝ પઢી, તો મૈંને ઉન્હેં નમાઝસે ફારિગ હોકર યેહી કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ خَطَايَاىَ وَذُنُوْبِىْ كُلَّهَا اَللّٰهُمَّ وَانْعَشْنِىْ وَاجْبُرْنِىْ وَاهْدِنِىْ لِلصَّالِحِ الْاَعْمَالِ وَالْاَخْلَاقِ

لَا يَهْدِىْ لِصَالِحِهَا وَلَا يَصْرِفُ سَيِّئَهَا اِلَّا اَنْتَ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિર ખતાયાય વ ઝુનૂબી કુલ્લહા અલ્લાહુમ્મ વન્અશ્ની વજ્બુર્ની વહ્દિની લિસાલિહિલ્ અઅ્માલિ વલ્ અખ્લાકિ લા યહદી લિસાલિહિહા વલા યસ્રિફુ સય્યિઅહા ઇલ્લા અન્ત

'અય અલ્લાહ ! મેરી તમામ ખતાએં ઔર ગુનાહ મઆફ ફરમા. અય અલ્લાહ ! મુઝે બુલંદી અતા ફરમા ઔર મેરી કમીયોંકો દૂર ફરમા ઔર મુઝે નેક આ'માલ ઔર અચ્છે અખ્લાકકી હિદાયત નસીબ ફરમા (ઇસ લિયે કે) અચ્છે અખ્લાક ઔર અચ્છે કામોંકી હિદાયત તેરે સિવા ઔર કોઇ નહીં દે સકતા ઔર બુરે કામ ઔર બુરે અખ્લાકકો તેરે સિવા કોઇ હમસે દૂર નહીં કર સકતા.'[2]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ ભી મૈંને તુમ્હારે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે નમાઝ પઢી, તો નમાઝ સે ફારિગ હોતે હી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહી કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ خَطَاِىْ وَعَمَدِىْ اَللّٰهُمَّ اَهْدِنِىْ لِصَالِحِ الْاَعْمَالِ وَالْاَخْلَاقِ اِنَّهُ لَا يَهْدِىْ

لِصَالِحِهَا وَلَا يَصْرِفُ سَيِّئَهَا اِلَّا اَنْتَ

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૧૦
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૧૧

અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી ખતઈ વ અમદી અલ્લાહુમ્મહ્દિની લિસાલિહિલ્ અઅ્માલિ વલ્ અખ્લાકિ ઈન્નહુ લા યહદી લિસાલિહિહા વલા યસ્રિફુ સય્યિઅહા ઈલ્લા અન્ત

'અય અલ્લાહ ! મૈંને જો ગુનાહ ભૂલેસે કિયે ઔર જો જાનકર કિયે, સબ મઆફ ફરમા.' બાકી તર્જુમા ગુઝર ચુકા.[1]

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફજરકી નમાઝ કે બા'દ યેહ દુઆ પળ્હતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ رِزْقًا طَیِّبًا وَّ عِلْمًا نَافِعًا وَعَمَلًا مُتَقَبَّلاً

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક રિઝકન્ તય્યિબંવ્ વ ઈલ્મન્ નાફિઅંવ્ વ અમલમ્ મુતકબ્બલા

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે પાકિઝા રોઝી, નફા દેને વાલા ઈલ્મ ઔર મકબૂલ અમલકી તૌફીક માંગતા હું.'[2]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હર નમાઝકે બા'દ યેહ દુઆ પળ્હા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ رَبَّ جِبْرِیْلَ وَمِیْکَائِیْلَ وَاِسْرَافِیْلَ اَعِذْنِیْ مِنْ حَرِّالنَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ

અલ્લાહુમ્મ રબ્બ જિબ્રીલ વ મિકાઈલ વ ઈસ્રાફીલ અઈઝ્ની મિન્ હર્રિન્નારિ વ અઝાબિલ્ કબ્રિ

'અય અલ્લાહ ! અય જિબ્રઈલ વ મીકાઈલ વ ઈસરાફીલકે રબ ! મુઝે જહન્નમકી ગરમીસે ઔર કબ્રકે અઝાબસે પનાહ અતા ફરમા.[3]'

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝકે બા'દ યેહ દુઆ પળ્હા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِکَ مِنَ الْکُفْرِ وَالْفَقْرِ وعَذَابِ الْقَبْرِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ કુફ્રિ વલ્ ફક્રિ વ અઝાબિલ્ કબ્રિ

'અય અલ્લાહ ! મૈં કુફ્ર વ કબ્રકે અઝાબસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[4]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૭૩
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૧૧
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૧૦
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૬

હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને સુના કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝસે ફારિગ હોતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ لَامَانِعَ لِمَا اَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَاالْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

અલ્લાહુમ્મ લા માનિઅ લિમા અઅ્તયત વ લા મુઅ્તિય લિમા મનઅ્ત વલા યન્ફઉ ઝલ્ જદ્દિ મિન્કલ્ જદ્દુ

'અય અલ્લાહ ! જો તૂ દે, ઉસે કોઇ રોકને વાલા નહીં ઔર જિસે તૂ રોકે, ઉસે કોઇ દેને વાલા નહીં ઔર કિસી દૌલતમંદકો ઉસકી દૌલત તેરી પકડસે બચા નહીં સકતી.'[૧]

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં વુઝૂકા પાની લેકર આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વુઝૂ ફરમા કર નમાઝ પઢી, ફિર યેહ દુઆ પઢી..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ ذَنْبِيْ وَوَسِّعْ لِيْ فِيْ دَارِيْ وَبَارِكْ لِيْ فِيْ رِزْقِيْ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી ઝમ્બી વ વસ્સિઅલી ફી દારી વ બારિકલી ફી રિઝ્કી

'અય અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર મેરે ઘરમેં વુસ્અત અતા ફરમા ઔર મેરી રોઝીમેં બરકત અતા ફરમા.'[૨]

હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝકે બા'દ યેહ કલિમાત કહા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ اَنَا شَهِيْدٌ اَنَّكَ اَنْتَ الرَّبُّ وَحْدَكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ اَنَا شَهِيْدٌ اَنَّ الْعِبَادَ كُلُّهُمْ اِخْوَةٌ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ اِجْعَلْنِيْ مُخْلِصًا لَكَ وَاَهْلِيْ فِيْ كُلِّ سَاعَةٍ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ يَا ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ اِسْمَعْ وَاسْتَجِبْ اَللّٰهُ اَكْبَرُ الْاَكْبَرُ اَللّٰهُمَّ نُوْرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ الْاَكْبَرُ حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ الْاَكْبَرُ

અલ્લાહુમ્મ રબ્બના વ રબ્બ કુલ્લિ શયૂઇન્ અ-ન શહીદુન્ અન્નક અન્ત ર્રબ્બુ વહ્દક લા શરીક લક અલ્લાહુમ્મ રબ્બના વ રબ્બ કુલ્લિ શયૂઇન્ અ-ન શહીદુન્

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૬

અન્ત ઈબાદ કુલ્લુહુમ્ ઈખ્વતુન્ અલ્લાહુમ્મ રબ્બના વ રબ્બ કુલ્લિ શયઈન્ ઈજ્અલ્ની મુખ્લિસલ્લક વ અહલી ફી કુલ્લિ સાઅતિન્ ફીદુન્યા વલ્ આખિરતિ યા ઝલ્ જલાલિ વલ ઈકરામિ ઈસ્મઅ વસ્તજિબ અલ્લાહુ અકબરૂલ્ અકબરૂ અલ્લાહુમ્મ નૂરૂસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ અલ્લાહુ અકબરૂલ્ અકબરૂ હસ્બિયલ્લાહુ વ નિઅ્મલ્ વકીલ અલ્લાહુ અકબરૂલ્ અકબર

'અય અલ્લાહ ! અય હમારે ઔર હર ચીઝકે રબ ! મૈં ઈસ બાત પર ગવાહ હું કે તૂ હી રબ હૈ, તૂ અકેલા હૈ, તેરા કોઈ શરીક નહીં. અય અલ્લાહ ! અય હમારે ઔર હર ચીઝકે રબ ! મૈં ઈસ બાત પર ગવાહ હું કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. અય અલ્લાહ! અય હમારે ઔર હર ચીઝકે રબ ! મૈં ઈસ બાત પર ગવાહ હું કે તમામ બંદે ભાઈ હૈં. અય અલ્લાહ ! અય હમારે ઔર હર ચીઝકે રબ ! દુનિયા ઔર આખિરતકે તમામ કામોંમેં હર ઘડી મુઝે ઔર મેરે ઘરવાલોંકો મુખ્લિસ બના દે. અય બુઝુર્ગી ઔર અઝમત વાલે, અય ઈકરામો એહસાન વાલે ! સુન લે ઔર કુબૂલ ફરમા લે, અલ્લાહ સબસે બડા સબસે હી બડા હૈ. અય અલ્લાહ! અય આસમાનોં ઔર ઝમીનકે નૂર ! અલ્લાહ સબસે બડા, સબસે હી બડા હૈ. અલ્લાહ મુઝે કાફી હૈ ઔર બેહતરીન કારસાઝ હૈ. અલ્લાહ સબસે બડા, સબસે હી બડા હૈ.'[1]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નમાઝસે સલામ ફેરતે તો યેહ દુઆ ફરમાતે..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ مَا قَدَّمْتُ وَمَآ اَخَّرْتُ وَمَآ اَسْرَرْتُ وَمَآ اَعْلَنْتُ وَمَآ اَسْرَفْتُ وَمَآ اَنْتَ اَعْلَمُ بِهٖ مِنِّيْ

اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَالْمُؤَخِّرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ

અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી મા કદ્દમ્તુ વમા અખ્ખરતુ વમા અસ્સરતુ વમા અઅ્લન્તુ વમા અસ્રફ્તુ વમા અન્ત અઅ્લમુ બિહિ મિન્ની અન્તલ્ મુકદ્દિમુ વલ્ મુઅખ્ખિરૂ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત

'અય અલ્લાહ ! મેરે અગલે પિછલે ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર વોહ ગુનાહ ભી મઆફ ફરમા, જો મૈંને છુપ કર કિયે ઔર જો મૈંને અલલ એ'લાન કિયે ઔર મૈંને જો બેએ'તેદાલિયાં કી હૈં ઔર મેરે જિન ગુનાહોંકો તૂ મુઝસે ઝિયાદા જાનતા હૈ, ઉન સબકો મઆફ ફરમા. તૂ હી આગે ઔર પીછે કરને વાલા હૈ. તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.'[2]

---

૧ અબૂ દાઉદ, ૨-૩૫૮
૨ અબૂ દાઉદ, ૨-૩૫૮

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી સુબહો શામ કી દુઆએં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કાસિમ (રહ.) કેહતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી એક પડોસન ને મુઝે બતાયા કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફજર તુલૂઅ હોતે વક્ત યેહ દુઆ પળહતે હુએ સુના કરતી થી..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનૂ અઝાબિલૂ કબ્રિ વ મિનૂ ફિત્નતિલૂ કબ્રિ

'અય અલ્લાહ ! મૈં કબ્રકે અઝાબસે ઔર કબ્રકી આઝમાઇશ (મુન્કર નકીરકે સવાલ) સે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[1]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ સુબહ હોતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ પળહા કરતે..

اَصْبَحْنَا وَاَصْبَحَ الْمُلْکُ لِلّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لَا شَرِیْکَ لَهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَاِلَیْهِ النُّشُوْرُ

અસ્બહૂના અસ્બહલૂ મુલ્કુ લિલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ લા શરીક લહુ લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવ વ ઈલયહિન્નુશૂર

'હમને ઔર તમામ મુલ્કને અલ્લાહ (કી ઈબાદત ઔર ઈતાઅત) કે લિયે સુબહ કી ઔર તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં. ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. ઉસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. ઉસીકે પાસ મૌતકે બા'દ ઉઠાયા જાના હૈ.'

ઔર જબ શામ હોતી તો યેહ પળહા કરતે..

اَمْسَیْنَا وَاَمْسَی الْمُلْکُ لِلّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لَا شَرِیْکَ لَهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَاِلَیْهِ الْمَصِیْرُ

અમ્સયૂના અમ્સલૂ મુલ્કુ લિલ્લાહિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ લા શરીક લહુ લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવ વ ઈલયહિલૂ મસીર

'હમને ઔર તમામ મુલ્કને અલ્લાહ (કી ઈબાદત ઔર ઈતાઅત) કે લિયે શામ કી.' આગે તર્જમા સુબહ વાલી દુઆકી તરહ હૈ.[1]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૧૫

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ શામ હોતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ કલિમાત કેહતે..

اَمْسَيْنَا وَاَمْسَى الْمُلْكُ لِلّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ رَبِّ اَسْئَلُكَ خَيْرَ مَافِيْ هٰذِهِ اللَّيْلَةِ وَخَيْرَ مَابَعْدَهَا وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَافِيْ هٰذِهِ اللَّيْلَةِ وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَسُوْءِ الْكِبَرِ رَبِّ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ وَعَذَابٍ فِي الْقَبْرِ

અમ્સય્ના અમ્સલ્ મુલ્કુ લિલ્લાહિ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહુ લા શરીક લહૂ લહૂલ્ મુલ્કુ વલહુલ્ હમ્દુ વહુવ અલા કુલ્લિ શય્ઈન કદીર. રબ્બિ અસ્અલુક ખય્ર મા ફી હાઝિહિલ્ લય્લતિ વ ખય્ર મા બઅ્દહા વ અઊઝુ બિક મિન્ શર્રિ મા ફી હાઝિહિલ્ લય્લતિ વ શર્રિ મા બઅ્દહા રબ્બિ અઊઝુ બિક મિનલ્ કસ્લિ વ સૂઈલ્ કિબરિ રબ્બિ અઊઝુ બિક મિન્ અઝાબિન્ ફીન્નારિ વ અઝાબિન્ ફીલ્ કબ્રિ

'હમને ઔર તમામ દુનિયાને અલ્લાહ (કી ઈબાદત ઔર ઈતાઅત) કે લિયે શામ કી ઔર તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં. અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. ઉસીકે લિયે સારી બાદશાહી ઔર સારી તા'રીફેં હૈં ઔર હર ચીઝ પર કાદિર હૈ. અય મેરે રબ ! મૈં તુઝસે ઉસ ચીઝકી ખૈર માંગતા હું, જો ઈસ રાતમેં હૈ ઔર જો ઉસકે બા'દ હૈ ઔર ઉસ ચીઝકે શરસે તેરી પનાહ માંગતા હું, જો ઈસ રાતમેં હૈ ઔર ઉસકે બા'દ હૈ. અય મેરે રબ ! મૈં સુસ્તીસે ઔર બુરે બુઢાપેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું. અય મેરે રબ ! મૈં જહન્નમકે અઝાબસે ઔર કબ્રકે અઝાબસે તેરી પનાહ માંગતા હું.'

ઔર જબ સુબહ હોતી તો ભી યેહ કલિમાત કેહતે, અલબત્તા શુરૂ મેં 'અમ્સયના વ અમ્સલ મુલ્કુ લિલ્લાહિ' કી જગહ 'અસ્બહના વ અસ્બહલ મુલ્કુ લિલ્લાહિ' કેહતે.[2]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્ઝા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સુબહો શામ યેહ પઢા કરતે..

اَصْبَحْنَا عَلٰى مِلَّةِ الْاِسْلَامِ اَوْ اَمْسَيْنَا عَلٰى فِطْرَةِ الْاِسْلَامِ وَعَلٰى كَلِمَةِ الْاِخْلَاصِ وَعَلٰى دِيْنِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلٰى مِلَّةِ اَبِيْنَا اِبْرَاهِيْمَ حَنِيْفًا مُّسْلِمًا وَّمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૧૪
૨ જમઉલ ફવાઈદ, ૨-૨૫૮

અસ્બહના અલા મિલ્લતિલ્ ઈસ્લામે અવ્ અમ્સયૂના અલા ફિત્રતિલ્ ઈસ્લામિ વ અલા કલિમતિલ ઈખ્લાસિ વ અલા દીનિ નબિય્યિના મુહમ્મદિન્ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વ અલા મિલ્લતિ અબીના ઈબ્રાહીમ હનીફમ્ મુસ્લિમંવ્ વમા કાન મિનલ્ મુશરિકીન

'હમને મિલ્લતે ઈસ્લામ પર, ઈસ્લામી ફિતરત પર, કલિમએ ઈખ્લાસ પર ઔર અપને નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દીન પર ઔર અપને બાપ હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકી મિલ્લત પર સુબહ કી ઔર શામ કી. હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ સબસે યકસૂ હોકર એક અલ્લાહકે હો ગએ થે ઔર વોહ મુસલમાન થે ઔર મુશ્રિકોંમેં સે નહીં થે.'[1]

હઝરત અબૂ સલ્લામ (રહ.) કેહતે હૈં, એક સાહબ હિમ્સ કી મસ્જિદમેં ગુઝરે. લોગોંને કહા, ઈન્હોંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત કી હૈ. મૈં ઉઠકર ઉનકે પાસ ગયા ઔર ઉનસે અર્ઝ કિયા કે મુઝે કોઈ ઐસી હદીસ બયાન કરેં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે આપને બરાહે રાસ્ત સુની હો ઔર આપકે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરમ્યાન કોઈ વાસ્તા ન હો. ઉન્હોંને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે જો ભી સુબહ ઔર શામ તીન તીન બાર યેહ કલિમાત કહેગા, તો ઉસકા અલ્લાહ પર યેહ હક (અલ્લાહકે ફઝલસે) હોગા કે અલ્લાહ ઉસે કિયામતકે દિન રાઝી કરે.

رَضِيْتُ بِاللّٰهِ رَبًّا وَّبِا الْاِسْلَامِ دِيْنًا وَّبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا

રદીતુ બિલ્લાહિ રબ્બંવ્ વબિલ્ ઈસ્લામિ દીનંવ્ વ બિમુહમ્મદિન્ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નબિય્યા

'મૈંને અલ્લાહકો રબ, ઈસ્લામકો દીન ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નબી માન લિયા ઔર મૈં ઈસ પર રાઝી હું.'[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સુબહો શામકી દુઆઓંમેં યેહ દુઆ હમેશા પઢતે હુએ સુના ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને ઈન્તિકાલ તક ઈસ દુઆકો કભી નહીં છોડા..

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِيْ دِيْنِيْ وَدُنْيَایَ وَاَهْلِيْ وَمَالِيْ اَللّٰهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِيْ وَاٰمِنْ رَوْعَاتِيْ اَللّٰهُمَّ احْفَظْنِيْ مِنْ بَيْنِ يَدَیَّ وَمِنْ خَلْفِيْ وَعَنْ

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૧૬
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૧૬

يَمِيْنِيْ وَعَنْ شِمَالِيْ وَمِنْ فَوْقِيْ وَاَعُوْذُ بِعَظَمَتِكَ اَنْ اُغْتَالَ مِنْ تَحْتِيْ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુકલ્ આફિયત ફી દુન્યા વલ્ આખિરતિ અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુકલ્ અફ્વ વલ્ આફિયત ફી દીની વ દુન્યાય વ અહ્લી વ માલી અલ્લાહુમ્મસ્તુર અવ્રાતી વ આમિન્ રવ્આતી અલ્લાહુમ્મહ્ ફઝ્ની મિમ્ બય્ન યદય્ય વ મિન્ ખલ્ફી વ અંય્યમીની વ અન્ શિમાલી વ મિન્ ફવ્કી વ અઊઝુ બિઅઝમતિક અન અગ્તાલ મિન્ તહતી

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે દુનિયા ઔર આખિરતમેં આફિયત માંગતા હું ઔર તુઝસે મઆફી માંગતા હું ઔર અપને દીન ઔર દુનિયામેં ઔર અપને અહલો અયાલ ઔર માલમેં આફિયત ઔર સલામતી ચાહતા હું. અય અલ્લાહ ! મેરે ઉયૂબકી પરદાપોશી ફરમા દે ઔર મેરે ખૌફ ઔર પરેશાનીકો અમ્નો અમાનસે બદલ દે. અય અલ્લાહ ! આગેસે, પીછેસે, દાએંસે, બાંએસે, ઉપરસે મેરી હિફાઝત ફરમા ઔર મૈં ઈસ બાતસે તેરી અઝમતકી પનાહ ચાહતા હું કે મુઝે અચાનક નીચેસે (ઝમીનમેં ધંસાકર) હલાક કર દિયા જાએ.'[૧]

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઈસ બાત કા હુક્મ દિયા કે મૈં સુબહો શામ ઔર રાતકો બિસ્તર પર લેટતે વક્ત યેહ કલિમાત કહા કરૂં..

اَللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَمَلِيْكُهٗ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِيْ وَ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَ شِرْكِهٖ وَاَنْ اَقْتَرِفَ عَلٰى نَفْسِيْ سُوْٓءًا اَوْ اَجُرَّهٗ اِلٰى مُسْلِمٍ

અલ્લાહુમ્મ ફાતિરસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ આલિમલ્ ગય્બિ વશશહાદતિ અન્ત રબ્બુ કુલ્લિ શય્ઈંવ્ વ મલીકુહૂ અશ્હદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત વહ્દક લા શરીક લક વઅન્ન મુહમ્મદન્ અબ્દુક વ રસૂલુક વ અઊઝુ બિક મિન્ શર્રિ નફ્સી વશર્રિશ્ શયતાનિ વ શિર્કિહિ વઅન્ અક્તરિફ અલા નફ્સી સૂઅન્ અવ્ અજુર્રહુ ઈલા મુસ્લિમ

'અય અલ્લાહ ! અય આસમાનોં ઔર ઝમીનકે પૈદા ફરમાને વાલે! હર પોશીદા ઔર ઝાહિરકો જાનને વાલે ! તૂ હર ચીઝકા પરવરદિગાર ઔર માલિક હૈ. મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. તૂ અકેલા હૈ. તેરા કોઈ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ. ૧-૨૯૮

શરીક નહીં. ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાંહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર મૈં અપને નફ્સકે શરસે ઔર શૈતાનકે શર ઔર ફંદેસે ઔર ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે મૈં અપને નફ્સ પર કિસી બુરાઈકા ઈરતિકાબ કરૂં યા કિસી મુસલમાન પર કિસી બુરાઈકી તોહમત લગાઉં.'[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક આદમી આયા ઔર ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે અપની જાન, અપને અહલો અયાલ ઔર માલકે બારેમેં બહોત ડર રેહતા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સુબહો શામ યેહ કલિમાત કહા કરો..

بِسْمِ اللّٰهِ عَلٰى دِيْنِىْ وَنَفْسِىْ وَوَلَدِىْ وَاَهْلِىْ وَمَالِىْ

બિસ્મિલ્લાહિ અલા દીની વ નફ્સી વ વલદી વ અહલી વ માલી

'મૈં અપને દીન પર, અપની જાન પર, અપની ઔલાદ પર અપને ઘરવાલોં પર ઔર અપને માલ પર અલ્લાહ કા નામ લેતા હું.'

ઉસ આદમીને યેહ કલિમાત કેહને શુરૂ કર દિયે ઔર ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે પૂછા, તુમ્હેં જો ડર લગતા થા, ઉસકા ક્યા હુવા ? ઉસને કહા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપકો હક દેકર ભેજા હૈ, વોહ ડર બિલકુલ જાતા રહા.[૨]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી સોને કે વક્ત કી ઔર સોકર ઉઠને કે વક્ત કી દુઆએં

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બિસ્તર પર તશરીફ લે જાતે, તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا فَكَمْ مِمَّنْ لَا كَافِىَ لَهٗ وَلَا مُؤْوِىَ

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી અત્અમના વસકાના વ કફાના વ આવાનાફકમ્ મિમ્મલ્ લા કાફિય લહૂ વલા મુઅ્વિય

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૪

'ઉસ અલ્લાહકા લાખ લાખ શુક્ર હૈ, જિસને હમેં ખિલાયા, પિલાયા ઔર હમારી તમામ ઝરૂરતેં પૂરી કીં ઔર હમેં (રાત ગુઝારનેકે લિયે) ઠિકાના દિયા. ઈસ લિયે કે કિતને લોગ ઐસે હૈં, જિનકા ન કોઈ ઝરૂરત પૂરી કરને વાલા હૈ ઔર ન કોઈ ઠિકાના દેને વાલા.'[1]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બિસ્તર પર લેટતે તો યેહ દુઆ પઢ્હતે..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ كَفَانِىْ وَآوَانِىْ وَاَطْعَمَنِىْ وَسَقَانِىْ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ مَنَّ عَلَىَّ فَاَفْضَلَ وَاَعْطَانِىْ فَاَجْزَلَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ اَللّٰهُمَّ رَبَّ كُلِّ شَىْءٍ وَمَلِيْكَهٗ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ النَّارِ

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી કફાની વ આવાની વ અત્અમની વ સકાની વલ્હમ્દુલિલ્લાહિલ્લઝી મન્ન અલય્ય ફફદલ વ અઅ્તાની ફઅજ્ઝલ અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ અલા કુલ્લિ હાલિન્ અલ્લાહુમ્મ રબ્બ કુલ્લ શય્ઈવ્ વ મલીકહૂ અઊઝુબિલ્લાહિ મિનન્નાર

'ઉસ અલ્લાહકા લાખ લાખ શુક્ર હૈ, જિસને મેરી તમામ ઝરૂરતેં પૂરી કીં ઔર મુઝે ઠિકાના દિયા ઔર મુઝે ખિલાયા પિલાયા ઔર જિસને મુઝ પર ખૂબ એહસાનાત કિયે ઔર બહોત ઝિયાદા નેઅ્મતેં દીં. હર હાલમેં અલ્લાહકા શુક્ર હૈ. અય અલ્લાહ ! અય હર ચીઝકે રબ ઔર માલિક ! મૈં આગસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું.'[2]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સોનેકા ઈરાદા ફરમાતે તો અપના હાથ સરકે નીચે રખ લેતે, ફિર યેહ દુઆ પઢ્હતે..

اَللّٰهُمَّ قِنِىْ عَذَابَكَ يَوْمَ تَجْمَعُ (يا تَبْعَثُ كہے) عِبَادَكَ

અલ્લાહુમ્મ કિની અઝાબક યવ્મ તજ્મઉ (યા તબ્અષુ કહે) ઈબાદક

'અય અલ્લાહ ! જિસ દિન તૂ અપને બંદોંકો જમા કરેગા, ઉસ દિન તૂ મુઝે અપને અઝાબસે બચા દે.'[3]

---

૧ મુસ્લિમ, તિરમિઝી, અબૂ દાઉદ
૨ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૫૯
૩ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૦, હૈસમી, ૧૦-૧૨૩, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૭

હઝરત અબૂ અઝહર અન્મારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ રાત કો બિસ્તર પર લેટતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

بِسْمِ اللّٰهِ وَضَعْتُ جَنْبِيْ لِلّٰهِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ ذَنْبِيْ وَاَخْسَأْ شَيْطَانِيْ وَفُكَّ رِهَانِيْ وَاجْعَلْنِيْ فِي النَّدِيِّ الْاَعْلٰى

બિસ્મિલ્લાહિ વદઅ્તુ જમ્બી લિલ્લાહિ અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી ઝમ્બી વ અખ્સઅ્ શયતાની વ ફુક્ક રિહાની વજ્અલ્ની ફીન્નદિય્યિલ્ અઅ્લા

'મૈંને અલ્લાહકે નામકે સાથ અપના પેહલૂ (સોનેકે લિયે બિસ્તર પર) રખ્ખા. અય અલ્લાહ ! તૂ મેરે ગુનાહ બખ્શ દે ઔર મેરે શયતાનકો (મુઝસે) દૂર કર દે ઔર મેરી ગરદનકો (હર ઝિમ્મેદારીસે) આઝાદ કર દે ઔર મુઝે આઅલા મજ્લિસ વાલોંમેં શામિલ કર દે.'[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિસ્તર પર લેટતે વક્ત યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِوَجْهِكَ الْكَرِيْمِ وَبِكَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ اَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اَللّٰهُمَّ اَنْتَ تَكْشِفُ الْمَغْرَمَ وَالْمَأْثَمَ اَللّٰهُمَّ لَا يُهْزَمُ جُنْدُكَ وَلَا يُخْلَفُ وَعْدُكَ وَلَا يَنْفَعُ ذَاالْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુ બિવજ્હિકલ્ કરીમિ વ બિકલિમાતિક ત્તામ્માતિ મિન્ શર્રિ કુલ્લિ દાબ્બતિન્ અન્ત આખિઝુમ્ બિનાસિયતિહા અલ્લાહુમ્મ અન્ત તક્શિફુલ્ મગ્રમ વલ્ મઅ્ષમ અલ્લાહુમ્મ લા યુહઝમુ જુન્દુક વલા યુખ્લફુ વઅ્દુક વલા યન્ફઉ ઝલ્ જદ્દિ મિન્કલ્ જદ્દુ સુબ્હાન કલ્લાહુમ્મ વબિહમ્દિક

'અય અલ્લાહ ! મૈં હર ઉસ જાનવરકે શરસે તેરી કરીમ ઝાતકી ઔર તેરે પૂરે કલિમાતકી પનાહ ચાહતા હું, જો તેરે કબ્ઝે ઔર કુદરતમેં હૈ. અય અલ્લાહ ! તૂ હી (બંદેકે) કર્ઝ ઔર ગુનાહકો દૂર કરતા હૈ (ઇસ લિયે મેરા કર્ઝ ઉતાર દે ઔર મેરે ગુનાહ મઆફ કર દે.) અય અલ્લાહ ! તેરે લશ્કરકો શિકસ્ત નહીં હો સકતી ઔર તેરે વા'દેકે ખિલાફ નહીં હો સકતા ઔર કિસી માલદારકો ઉસકી માલદારી તેરે કહરો ગઝબસે નહીં બચા સકતી. અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી પાકી ઔર તા'રીફ બયાન કરતા હું.'[૨]

---

૧ મજ્મા, ૨-૨૬૦
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૭

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સોનેકા ઈરાદા ફરમાતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ رَبَّ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلٰهَ كُلِّ شَيْءٍ اَشْهَدُ اَنْ لَّاۤ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ وَحْدَكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُوْنَ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهٖ اَوْاَنْ اَقْتَرِفَ عَلٰى نَفْسِيْ سُوْءً اَوْ اَجُرَّهٗ اِلٰى مُسْلِمٍ

અલ્લાહુમ્મ ફાતિરસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ આલિમલ્ ગયૂબિ વશશહાદતિ અન્ત રબ્બુ કુલ્લિ શયૂઈંવ્ વ મલિકહૂ અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત વહદક લા શરીક લક વઅન્ન મુહમ્મદન્ અબ્દુક વ રસૂલુક વ અઊઝુબિક મિન્ શર્રિ નફ્સી વ શર્રિશ્ શયતાનિ વ શિર્કિહિ વઅન્ અક્તરિફ અલા નફસી સૂઅન્ અવ્ અજુર્રહુ ઈલા મુસ્લિમ

'અય અલ્લાહ ! અય આસમાનોં ઔર ઝમીનકો ઈજાદ કરને વાલે ! પોશીદા ઔર ઝાહિરકો જાનનેવાલે ! અય હર ચીઝકે રબ ! હર ચીઝકે મઅબૂદ ! મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, તૂ અકેલા હૈ, તેરા કોઈ શરીક નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર ફરિશ્તે ભી ઈન્હીં દો બાતોંકી ગવાહી દેતે હૈં. અય અલ્લાહ ! મૈં શૈતાનસે ઔર ઉસકે (ફરેબકે) જાલસે ઔર ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે મૈં ખૂદ કોઈ બુરા અમલ કરૂં યા કિસી મુસલમાન પર બુરાઈકી તોહમત લગાઉં.'

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) કો સિખાઈ થી ઔર ખૂદ ભી જબ સોનેકા ઈરાદા ફરમાતે તો યેહ દુઆ પઢા કરતે.[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન યઝીદ સે ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ કલિમાત ન સિખા દું, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો સોતે વક્ત પઢનેકે લિયે સિખાએ થે ઔર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સોનેકે લિયે લેટતે તો યેહ દુઆ ફરમાતે..

بِاسْمِكَ رَبِّيْ فَاغْفِرْلِيْ ذُنُوْبِيْ **બિસ્મિક રબ્બી ફગ્ફિરલી ઝુનૂબી**

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૨૨
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૩

'અય મેરે રબ ! મૈં તેરે નામકે સાથ લેટતા હું, મેરે તમામ ગુનાહોંકો મઆફ ફરમા.'[1]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ એક રાત ગુઝારી. નમાઝસે ફારિગ હોકર જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિસ્તર પર લેટને લગે તો મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ દુઆ પઢતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اَعُوْذُ بِمُعَافَاتِکَ مِنْ عُقُوْبَتِکَ وَاَعُوْذُ بِرِضَاکَ مِنْ سَخَطِکَ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْکَ اَللّٰهُمَّ لَا اَسْتَطِیْعُ ثَنَاءً عَلَیْکَ وَلَوْحَرَصْتُ وَلٰکِنْ اَنْتَ کَمَا اَثْنَیْتَ عَلٰی نَفْسِکَ

અલ્લાહુમ્મ અઊઝુ બિ મુઆફાતિક મિન્ ઉકૂબાતિક વઅઊઝુ બિરિદાક મિન સખતિક વ અઊઝુબિક મિન્ક અલ્લાહુમ્મ લા અસ્તતીઉ પનાઅન્ અલયૂક વલવ્ હરસ્તુ વલાકિન્ અન્ત કમા અષ્નયૂત અલા નફ્સિક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી સઝાસે ઔર તેરે અફ્વ ઔર દરગુઝરકી પનાહ ચાહતા હું ઔર તેરે ગુસ્સેસે તેરી રઝાકી પનાહ ચાહતા હું ઔર તુઝસે તેરી હી પનાહ ચાહતા હું ઔર ચાહે મુઝે કિતના હી શૌક હો ઔર મૈં કિતના ઝોર લગાઉં, તેરી તા'રીફકા હક અદા નહીં કર સકતા. તૂ તો વૈસા હૈ, જૈસા તૂને અપની તા'રીફ કી.'[2]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિસ્તર પર લેટતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ اِلَیْکَ اَسْلَمْتُ نَفْسِیْ وَوَجَّهْتُ وَجْهِیْ وَاِلَیْکَ فَوَّضْتُ اَمْرِیْ وَاِلَیْکَ اَلْجَاْتُ ظَهْرِیْ رَغْبَةً وَّرَهْبَةً اِلَیْکَ لَا مَلْجَاً وَلَامَنْجَاً مِنْکَ اِلَّا اِلَیْکَ اٰمَنْتُ بِکِتَابِکَ الَّذِیْ اَنْزَلْتَ وَنَبِیِّکَ الَّذِیْ اَرْسَلْتَ

અલ્લાહુમ્મ ઇલયૂક અસ્લમ્તુ નફ્સી વવજ્જહતુ વજ્હી વ ઇલયૂક ફવ્વદ્તુ અમ્રી વ ઇલયૂક અલ્જઅ્તુ ઝહ્રી રગ્બતંવ્ વ રહબતન્ ઇલયૂક લા મલ્જઅ વલા મન્જઅ મિન્ક ઇલ્લા ઇલયૂક આમન્તુ બિકિતાબિકલ્લઝી અન્ઝલ્ત વ નબિય્યિકલ્લઝી અર્સલ્ત

---

૧ મજમા, ૧૦-૧૨૩
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૪

'અય અલ્લાહ ! મૈંને અપની જાન તેરે સુપુર્દ કર દી ઔર અપના ચેહરા તેરી તરફ કર દિયા ઔર અપના મા'મલા તેરે સુપૂર્દ કર દિયા ઔર મૈંને તેરી રહમતકે શૌકમેં ઔર તેરે અઝાબકે ડરસે તુઝે અપના પુશ્ત પનાહ બના લિયા ઔર તેરી પકડસે બચનેકા તેરી રહમતકે સિવા કોઇ ઠિકાના નહીં. મૈં તેરી ઉસ કિતાબ પર ઈમાન લાયા, જો તૂને નાઝિલ કી ઔર તેરે ઉસ નબી પર ઈમાન લાયા, જો તૂ ને ભેજા.'[1]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બિસ્તર પર લેટતે તો યેહ દુઆ પઢ્હતે..

بِاسْمِكَ اَللّٰهُمَّ اَحْيَا وَاَمُوْتُ **બિસ્મિકલ્લાહુમ્મ અહયા વ અમૂતુ**

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરે નામ પર જીતા હું ઔર ઉસી પર મરૂંગા.' ઔર જબ સુબહ હોતી તો યેહ દુઆ પઢ્હતે..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ اَحْيَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ

અલ્હમ્દુલિલ્લાહિલ્લઝી અહ્યાના બઅ્દ મા અમાતના વ ઈલયૂહિન્નુશૂર

'ઉસ અલ્લાહ કા બહોત બહોત શુક્ર હૈ, જિસને હમેં મારને કે બા'દ ફિર ઝિંદા કિયા ઔર ઉસી કે પાસ મરકર જાના હૈ.'[2]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ રાત કો બેદાર હોતે તો યેહ દુઆ પઢ્હતે..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ اَسْتَغْفِرُكَ لِذَنْبِىْ وَاَسْئَلُكَ رَحْمَتَكَ

اَللّٰهُمَّ زِدْنِىْ عِلْمًا وَلَا تُزِغْ قَلْبِىْ بَعْدَ اِذْهَدَيْتَنِىْ وَهَبْ لِىْ مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ

اَنْتَ الْوَهَّابُ

લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત સુબ્હાનક અલ્લાહુમ્મ વ બિહમ્દિક અસ્તગ્ફિરૂક લિઝમ્બી વઅસ્અલુક રહમતક અલ્લાહુમ્મ ઝિદ્ની ઈલ્મન્ વલા તુઝિગ્ કલ્બી બઅ્દ ઈઝ હદયૂતની વહબ્લી મિલ્ લદુન્ક રહમતન્ ઈન્નક અન્તલ્ વહ્હાબ

'તેરે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં, અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી પાકી ઔર તેરી તા'રીફ બયાન કરતા હું ઔર તુઝસે અપને ગુનાહોંકી મઆફી માંગતા હું ઔર તુઝસે તેરી રહમતકા સવાલ કરતા હું. અય અલ્લાહ ! મુઝે ઔર ઈલ્મ અતા ફરમા ઔર

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૭
૨ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૫૯, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૬૭

હિદાયત દેનેકે બા'દ મેરે દિલકો (ગુમરાહ કરકે) ટેળ્હા ન કર ઔર તૂ મુઝે અપની બારગાહસે ખાસ રહ્મત અતા ફરમા, બેશક તૂ બડા અતા ફરમાને વાલા હૈ.'[1]

મજ્લિસોં મેં ઔર મસ્જિદ મેં ઔર ઘર મેં દાખિલ હોને ઔર દોનોં સે નિકલને કે વક્ત કી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, બહોત કમ ઐસા હુવા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મજ્લિસસે ઉઠે હોં ઔર અપને સાથીયોંકે લિયે યેહ દુઆ ન માંગી હો, (બલકે અકસર માંગા કરતે થે.)..

اَللّٰهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا تَحُوْلُ بِهٖ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعْصِيَتِكَ وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهٖ جَنَّتَكَ وَمِنَ الْيَقِيْنِ مَاتُهَوِّنُ بِهٖ عَلَيْنَا مُصِيْبَاتِ الدُّنْيَا وَمَتِّعْنَا بِاَسْمَاعِنَا وَاَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَااَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا وَاجْعَلْ ثَارَنَا عَلٰى مَنْ ظَلَمَنَا وَانْصُرْنَا عَلٰى مَنْ عَادَانَا وَلَاتَجْعَلْ مُصِيْبَتَنَا فِيْ دِيْنِنَا وَلَاتَجْعَلِ الدُّنْيَا اَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَّايَرْحَمُنَا

અલ્લાહુમ્મ અક્સિમ લના મિન્ ખશ્યતિક મા તહૂલુ બિહિ બય્નના વ બય્ન મઅસિયતિક વ મિન્ તઅતિક મા તુબલ્લિગુના બિહિ જન્નતક વમિનલ્ યકીનિ મા તુહવ્વિનુ બિહિ અલય્ના મુસીબાતિદ્ દુન્યા વ મત્તિઅના બિઅસ્માઈના વ અબ્સારિના વ કુવ્વતિના મા અહ્યય્તના વજ્અલ્હુલ્ વારિષ મિન્ના વજ્અલ્ ષાઅ્રના અલા મન ઝલમ્ના વન્સુરના અલા મન્ આદાના વલા તજ્અલ મુસીબતના ફી દીનિના વલા તજ્અલિદ્ દુન્યા અકબર હમ્મિના વલા મબ્લગ ઈલ્મિના વલા તુસલ્લિત અલય્ના મલ્ લા યરહમુના

'અય અલ્લાહ ! તૂ હમેં અપના ઈતના ડર નસીબ ફરમા, જો હમારે ઔર તેરી નાફરમાનીકે દરમિયાન હાઈલ બન જાએ ઔર હમેં ઐસી ફરમાંબરદારી નસીબ ફરમા,

---

૧ મજ્મા, ૨-૨૬૦

જિસકે ઝરીએ તૂ હમેં ઐસી જન્નતમેં પહોંચા દે ઔર ઐસા યકીન નસીબ ફરમા, જિસસે દુનિયાકી મુસીબતોંકો ઝેલના હમારે લિયે આસાન હો જાએ ઔર તૂ હમેં જિતની ઝિંદગી નસીબ ફરમાએ, ઉસમેં હમેં અપને કાનોં, આંખોં ઔર અપની તાકતસે ફાઇદા ઉઠાને વાલા બના ઔર ઉન તમામ આ'ઝાકો હમારી ઝિંદગી તક બાકી રખકર હમારા વારિસ બના ઔર હમેં ઇસકી તૌફીક દે કે હમ સિર્ફ ઉન લોગોંસે બદલા લેં, જો હમ પર ઝુલ્મ કરે ઔર ઉન લોગોંકે મુકાબલેમેં હમારી મદદ ફરમા, જો હમસે દુશ્મની રખ્ખે ઔર હમારી મુસીબત હમારે દીન પર ન ડાલ ઔર દુનિયાકો હમારા બડા મકસદ ન બના ઔર ન ઉસકો હમારે ઇલ્મકી ઇન્તિહા પરવાઝ બના ઔર જો હમારે ઉપર રહમ ન ખાએ, ઉસકો હમ પર મુસલ્લત ન ફરમા.'[1]

ઇસ બાબ સે મુતઅલ્લિક કુછ દુઆએં કફ્ફારાએ મજિલસકે બાબમેં ગુઝર ચુકી હૈં.

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ઘર સે બાહર તશરીફ લે જાતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ اِنَّانَعُوْذُبِكَ اَنْ نَزِلَّ اَوْنَضِلَّ اَوْنَظْلِمَ اَوْنُظْلَمَ اَوْنَجْهَلَ اَوْيُجْهَلَ عَلَيْنَا

બિસ્મિલ્લાહિ તવક્કલ્તુ અલલ્લાહિ અલ્લાહુમ્મ ઇન્ના નઊઝુ બિક અન્નઝિલ્લ અવ્ નુદિલ્લ અવ્ નઝ્લિમ્ અવ્ નુઝ્લમ્ અવ્ નજ્હલ અવ્ યુજ્હલ્ અલયના

'અલ્લાહકે નામકે સાથ મૈં ઘરસે બાહર નિકલ રહા હું ઔર મૈંને અલ્લાહ પર ભરોસા કિયા. અય અલ્લાહ ! હમ ઇસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતે હૈં કે હમ ખૂદ સહીહ રાસ્તેસે બિચલ જાએં યા હમ દૂસરોંકો ગુમરાહ કર દેં યા હમ કિસી પર ઝુલ્મ કરેં યા કોઇ હમ પર ઝુલ્મ કરે યા હમ કિસીકે સાથ નાદાનીકા મા'મલા કરેં યા કોઇ હમસે નાદાનીકા મા'મલા કરે.'[2]

હઝરત ઇબ્ને અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે તો યેહ કલિમાત કેહતે..

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ الْعَظِيْمِ وَوَجْهِهِ الْكَرِيْمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيْمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

અઊઝુ બિલ્લાહિલ્ અઝીમિ વ વજ્હિહિલ્ કરીમિ વ સુલ્તાનિહિલ્ કદીમિ મિન શ્શયૂતાનિર્રજીમ

---

૧ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૧
૨ મજમા, ૨-૨૬૧

'મૈં મરદૂદ શૈતાનસે અઝમત વાલે અલ્લાહ, ઉસકી કરીમ ઝાતકી ઔર ઉસકી કરીમ સલ્તનતકી પનાહ ચાહતા હું.'

આદમી જબ યેહ કલિમાત કેહતા હૈ તો શૈતાન કેહતા હૈ, બાકી સારે દિનમેં ઈસ આદમીકી મુઝસે હિફાઝત હો ગઈ.[૧]

હઝરત ફાતિમા બિન્તે હુસૈન (રહ.) અપની દાદી હઝરત ફાતિમતુલ કુબરા (રદિ.) સે નક્લ કરતી હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં દાખિલ હોતે તો પેહલે અપને ઉપર દુરૂદો સલામ ભેજતે ફિર યેહ દુઆ પઢતે..

رَبِّ اغْفِرْلِیْ ذُنُوْبِیْ وَافْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِکَ

રબ્બિગ્ ફિરલી ઝુનૂબી વફ્તહ્લી અબ્વાબ રહમતિક

'અય મેરે રબ ! મેરે તમામ ગુનાહ મુઆફ ફરમા ઔર અપની રહમતકે દરવાઝે મેરે લિયે ખોલ દે.' ઔર જબ મસ્જિદસે બાહર નિકલતે તો અપને ઉપર દુરૂદો સલામ ભેજતે ઔર યેહ દુઆ પઢતે..

رَبِّ اغْفِرْلِیْ ذُنُوْبِیْ وَافْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ فَضْلِکَ

રબ્બિગ્ ફિરલી ઝુનૂબી વફ્તહ્લી અબ્વાબ ફદલિક

'અય મેરે રબ ! મેરે તમામ ગુનાહ મુઆફ ફરમા ઔર અપની મહેરબાનીકે દરવાઝે મેરે લિયે ખોલ દે.'[૨]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી સફર મેં દુઆએં

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સફરકા ઈરાદા ફરમાતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ بِکَ اَصُوْلُ وَبِکَ اَحُوْلُ وَبِکَ اَسِیْرُ

અલ્લાહુમ્મ બિક અસૂલુ વ બિક અહૂલુ વ બિક અસીર

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી મદદસે હમલા કરૂંગા ઔર તેરી મદદસે તદબીર કરૂંગા ઔર તેરી હી મદદસે ચલૂંગા.'[૧]

૧ અબૂ દાઉદ
૨ મિશ્કાત, ૬૨

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર સફર પર તશરીફ લે જાને કે લિયે અપને ઊંટ પર બૈઠ જાતે તો તીન તીન બાર સુબ્હાનલ્લાહ, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ, અલ્લાહુ અકબર કેહતે. ફિર યેહ દુઆ પઢતે..

سُبْحَانَ الَّذِیْ سَخَّرَلَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ اَللّٰهُمَّ اِنَّانَسْئَلُكَ فِیْ سَفَرِنَا هٰذَاالْبِرَّ وَالتَّقْوٰى وَمِنَ الْعَمَلِ مَاتَرْضٰى اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هٰذَا وَاطْوِعَنَّا بُعْدَالْاَرْضِ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِی السَّفَرِ وَالْخَلِيْفَةُ فِی الْاَهْلِ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَاٰبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوْٓءِ الْمُنْقَلَبِ فِی الْاَهْلِ وَالْمَالِ

સુબ્હાનલ્લઝી સખ્ખર લના હાઝા વમા કુન્ના લહૂ મુકરિનીન વઇન્ના ઇલા રબ્બિના લ મુન્કલિબૂન. અલ્લાહુમ્મ ઇન્ના નસ્અલુક ફી સફરિના હાઝલ્ બિર્ર વત્તકવા વ મિનલ્ અમલિ મા તરદા. અલ્લાહુમ્મા હવ્વિન અલયૂના સફરના હાઝા વત્વિ અન્ના બુઅ્દલ્ અર્દિ અલ્લાહુમ્મ અન્તસ્સાહિબુ ફીસ્સફરિ વલ્ ખલીફતુ ફિલ અહ્‌લિ અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુ બિક મિંવ્વઅષાઇસ્ સફરિ વ કાબતિલ્ મન્ઝરિ વ સૂઇલ્ મુન્કલબિ ફીલ્ અહ્‌લિ વલ્ માલ

'પાક હૈ વોહ ઝાત, જિસને ઇસ સવારીકો હમારે લિયે મુસખ્ખર કિયા ઔર હમ ઉસકી મદદકે બગૈર ઉસ પર કાબૂ પાને વાલે ન થે ઔર બિલાશુબહ હમકો અપને રબકી તરફ જાના હૈ. અય અલ્લાહ ! હમ તુઝસે ઇસ સફરમેં નેકી ઔર પરહેઝગારીકા ઔર ઉન આ'માલકા સવાલ કરતે હૈં, જિનસે તૂ રાઝી હોતા હૈ. અય અલ્લાહ ! હમારે ઇસ સફરકો હમારે લિયે આસાન ફરમા ઔર ઇસકી મસાફતકો જલ્દી તય કરા દે. અય અલ્લાહ ! તૂ સફરમેં હમારા સાથી ઔર અહલો અયાલ (બાલ બચ્ચોં) મેં હમારા ખલીફા ઔર નાઇબ હૈ. અય અલ્લાહ ! મૈં સફરકી મશક્કતસે ઔર તકલીફદેહ મંઝર ઔર અહલો અયાલ ઔર માલો દૌલતમેં બુરી વાપસીસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'

ઔર જબ સફર સે વાપસ હોતે તો ભી યેહ દુઆ પઢતે ઔર મઝીદ યેહ કલિમાત ભી કેહતે..

آئِبُوْنَ تَائِبُوْنَ عَابِدُوْنَ لِرَبِّنَا سَاجِدُوْنَ

આઇબૂન તાઇબૂન આબિદૂન લિરબ્બિના સાજિદૂન

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૦

'હમ વાપસ લૌટને વાલે હૈં, તૌબા કરને વાલે હૈં, (અલ્લાહકી) ઈબાદત કરને વાલે હૈં ઔર અપને રબકે સામને સજદા કરને વાલે હૈં.'[૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સફરમેં તશરીફ લે જાતે તો યેહ દુઆ પળ્હતે..

اَللّٰهُمَّ بَلَاغًا يَبْلُغُ خَيْرًا مَغْفِرَةً مِنْکَ وَرِضْوَانًا بِيَدِکَ الْخَيْرُ اِنَّکَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِيْرٌ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِی السَّفَرِ وَالْخَلِيْفَةُ فِی الْاَهْلِ اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ وَاطْوِلَنَا الْاَرْضَ اَللّٰهُمَّ اَعُوْذُبِکَ مِنْ وَّعْثَاءِ السَّفَرِ وَکَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ

અલ્લાહુમ્મ બલાગન્ યબ્લુગુ ખય્રમ્ મગ્ફિરતમ્ મિન્ક વ રિદવાનમ્ બિયદિકલ્ ખય્રૂ ઈન્નક અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીર. અલ્લાહુમ્મ અન્તસ્સાહિબુ ફીસ્સફરિ વલ્ ખલીફતુ ફિલ્ અહલિ અલ્લાહુમ્મ હવ્વિન અલય્નસ્ સફર વત્વિ લનલ્ અર્દ અલ્લાહુમ્મ અઊઝુ બિક મિંવ્ વઅ્થાઈસ્ સફરિ વ કાબતિલ્ મુન્કલબિ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઐસા ઝરીઆ માંગતા હું, જો ખૈર તક પહોંચે ઔર તેરી મગફિરત ઔર રઝામંદીકા સવાલ કરતા હું. તમામ ભલાઈયાં તેરે હાથમેં હૈ. બેશક તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હૈ. અય અલ્લાહ ! તૂ સફરમેં સાથી ઔર અહલો અયાલમેં ખલીફા હૈ. અય અલ્લાહ ! સફર હમારે લિયે આસાન ફરમા ઔર હમારે લિયે ઝમીન સમેટ લે, યા'ની થોડે વક્તમેં ઝિયાદા મસાફત તય કરા લે ઔર સફરકી મશક્કતસે ઔર તકલીફદેહ વાપસીસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ સફર મેં હોતે ઔર સેહરી કા વક્ત હો જાતા તો યેહ દુઆ પળ્હતે..

سَمِعَ سَامِعٌ بِحَمْدِاللّٰهِ وَحُسْنِ بَلَائِهٖ عَلَيْنَارَبَّنَا صَاحِبْنَا وَاَفْضِلْ عَلَيْنَا عَائِذًا بِاللّٰهِ مِنَ النَّارِ

સમિઅ સામિઉમ્ બિહમ્દિલ્લાહિ વ હુસ્નિ બલાઈહી અલય્ના રબ્બના સાહિબ્ના વ અફદિલ અલય્ના આઈઝમ્ બિલ્લાહિ મિનન્નાર

'સુનને વાલેને હમસે અલ્લાહકી હમ્દો સના ઔર અલ્લાહકે હમેં અચ્છી તરહ આઝમાનેકી સુના, અય હમારે રબ ! તૂ હમારા સાથી હો જા ઔર હમ પર ફઝલ ફરમા. મૈં જહન્નમકી આગસે અલ્લાહકી પનાહ લેતે હુએ (યેહ કેહ રહા હું).'[૩]

---

૧ જમઉલ ફવાઈદ, ૨-૨૬૧
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૦
૩ જમઉલ ફવાઈદ, ૮-૨૬૨

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સફર કરતે થે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નિગાહ ઉસ બસ્તી પર પડતી, જિસમેં દાખિલ હોનેકા ઈરાદા હોતા તો..

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيْهَا　　**અલ્લાહુમ્મ બારિક લના ફીહા**

'અય અલ્લાહ ! તૂ હમારે લિયે ઈસ બસ્તીમેં બરકત નસીબ ફરમા.' તીન બાર કેહતે ઔર યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا جَنَاهَا وَحَبِّبْنَا اِلٰى اَهْلِهَا وَحَبِّبْ صَالِحِيْ اَهْلِهَا اِلَيْنَا

અલ્લાહુમ્મર ઝુકના જનાહા વ હબ્બિબ્ના ઈલા અહલિહા વ હબ્બિબ સાલિહી અહલિહા ઈલય્ના

'અય અલ્લાહ ! તૂ હમેં ઈસ બસ્તીકી તરો તાઝગી નસીબ ફરમા. બસ્તી વાલોંકે દિલમેં હમારી મુહબ્બત ડાલ દે ઔર બસ્તીકે નેક લોગોંકી મુહબ્બત હમેં નસીબ ફરમા.'[1]

હઝરત સુહૈબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જિસ બસ્તીમેં દાખિલ હોના ચાહતે, ઉસે દેખતે હી યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا اَظْلَلْنَ وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا ذَرَيْنَ اِنَّا نَسْئَلُكَ خَيْرَ

هٰذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ اَهْلِهَا وَنَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ اَهْلِهَا وَشَرِّ مَا فِيْهَا

અલ્લાહુમ્મ રબ્બસ્સમાવાતિસ્ સબ્એ વમા અઝ્લલ્ન વ રબ્બર્રિયાહિ વમા ઝરય્ન ઈન્ના નસ્અલુક ખયૂર હાઝિહિલ્ કર્યતિ વ ખયૂર અહલિહા વ નઊઝુબિક મિન્ શર્રિહા વ શર્રિ અહલિહા વ શર્રિ મા ફીહા

'અય અલ્લાહ ! સાતોં આસમાનોં ઔર ઉસ તમામ મખ્લૂકકે રબ, જિસ પર યેહ આસમાન સાયા કર રહે હૈં ઔર હવાઓં કે ઔર ઉન ચીઝોંકે રબ, જિનકો હવાને ઉડાયા, હમ તુઝસે ઈસ બસ્તીકી ઔર ઈસ બસ્તીવાલોંકી ખૈર માંગતે હૈં ઔર ઈસ બસ્તીકે શરસે ઔર બસ્તીવાલોં ઔર જો કુછ ઈસ બસ્તીમેં હૈ, ઉસકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતે હૈં.'[2]

જિહાદ ફી સબીલીલ્લાહકે દૌરાન દુઆઓંકે એહતિમામકે બાબમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સફરકી દુઆએં ગુઝર ચુકી હૈ.

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૩૫

સહાબા કિરામ (રદિ.) કો રૂખ્સત કરતે વક્ત કી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત કઝઆ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝસે ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, આઓ, મૈં તુમ્હેં ઈસ તરહ રૂખ્સત કરૂં, જિસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે રૂખ્સત કિયા થા ઔર ફિર યેહ કલિમાત કહે..

اَسْتَوْدِعُ اللّٰهَ دِيْنَکَ وَاَمَانَتَکَ وَخَوَاتِيْمَ عَمَلِکَ

અસ્તવ્દિઉલ્લાહ દીનક અમાનતક વ ખવાતીમ્ અમલિક

'મૈં તુમ્હારે દીનકો ઔર તુમ્હારી સિફતે અમાનતદારીકો ઔર તુમ્હારે હર અમલકે આખિરી હિસ્સેકો અલ્લાહકે સુપુર્દ કરતા હું.'[1]

હઝરત સાલિમ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ કોઈ આદમી સફરમેં જાનેકા ઈરાદા કરતા તો હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ઉસસે ફરમાતે, મેરે કરીબ આઓ. મૈં તુમ્હેં ઈસ તરહ રૂખ્સત કરૂં, જિસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં રૂખ્સત કિયા કરતે થે. ફિર પિછલી હદીસ જૈસી દુઆ ઝિક્ર કી.[2]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરા સફરમેં જાનેકા ઈરાદા હૈ, આપ કુછ તોશા ઈનાયત ફરમા દેં, યા'ની મેરે લિયે દુઆ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તુમ્હેં તક્વાકા તોશા દે. ઉસને અર્ઝ કિયા, કુછ ઔર દુઆ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર અલ્લાહ તુમ્હારે ગુનાહ મઆફ કર દે. ઉસને ફિર અર્ઝ કિયા, મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, કુછ ઔર દુઆ ફરમા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જહાં ભી તુમ હો, વહાં ભલાઈકો તુમ્હારે લિયે આસાન કર દે.[3]

હઝરત કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપની કૌમકા અમીર બનાયા તો મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હાથ

---

૧ અબૂ દાઉદ, ૩-૨૩૨
૨ તિરમિઝી, ૨-૧૮૨
૩ તિરમિઝી, ૨-૧૮૨

પકડકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો રૂખ્સત કિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને યેહ દુઆ પળ્હી..

جَعَلَ اللّٰهُ التَّقْوٰى زَادَكَ وَغَفَرَ ذَنْبَكَ وَوَجَّهَكَ لِلْخَيْرِ حَيْثُمَا تَوَجَّهْتَ

જઅલલ્લાહુ તકવા ઝાદક વ ગફર ઝમ્બક વ વજ્જહક લિલ્ ખયૂરિ હયૂષુમા તવજ્જહ્ત

'અલ્લાહ તકવાકો તુમ્હારા તોશા બના દે ઔર તુમ્હારે ગુનાહોંકો મઆફ કરે ઔર જહાં ભી તુમ જાઓ, વહાં તુમ્હેં ખૈરકી તૌફીક અતા ફરમાએ.'[1]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરા સફરમેં જાનેકા ઈરાદા હૈ. આપ મુઝે કુછ વસીયત ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહકે ડરકો ઔર હર બુલંદી પર ચળ્હતે વક્ત તકબીર કેહનેકો લાઝિમ પકડે રખ્ખો. જબ વોહ આદમી પીઠ ફેર કર ચલ દિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ..

اَللّٰهُمَّ اطْوِ لَهُ الْبُعْدَ وَهَوِّنْ عَلَيْهِ السَّفَرَ

અલ્લાહુમ્મત્વિ લહૂલ્ બુઅ્દ વ હવ્વિન અલયૂહિસ્ સફર

'અય અલ્લાહ ! ઈસકે સફરકી દૂરીકો જલ્દ તય કરા દે ઔર સફર ઈસ પર આસાન ફરમા દે.'[2]

ખાને પીને ઔર કપડે પેહનને કે વક્ત કી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામનેસે દસ્તરખ્વાન ઉઠા લિયા જાતા તો આપ યેહ દુઆ પળ્હતે..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૧
૨ તિરમિઝી, ૨-૧૮૨

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ હમ્દન્ કષીરન્ તય્યિબમ્ મુબારકન્ ફીહિ ગયૂર મકિફય્યિન્ વલા મુવદ્દઈન્ વલા મુસ્તગનન્ અન્હુ રબ્બના

'તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં, ઐસી તા'રીફ જો બહોત ઝિયાદા હો ઔર પાકિઝા ઔર બાબરકત હો. હમારી યેહ તા'રીફ કાફી (ઔર તેરી શાનકે લાઇક) નહીં હો સકતી ઔર ન હમ ઈસે કભી છોડ સકતે હૈં ઔર ન કભી ઈસસે મુસ્તગ્ની હો સકતે હૈં. અય હમારે રબ !'[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ખાતે યા પીતે તો યેહ ફરમાતે..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ

અલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી અત્અમના વ સકાના વ જઅલના મિનલ્ મુસ્લિમીન

'તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહ કે લિયે હૈં, જિસને હમેં ખિલાયા પિલાયા ઔર હમેં મુસલમાનોં મેં સે બનાયા.'[૨]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નયા કપડા પહેનતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ اَنْتَ کَسَوْتَنِیْ هٰذَا

અલ્લાહુમ્મ લકલ હમ્દુ અન્ત કસવ્તની હાઝા

ઉસકે બા'દ ઉસ કપડે કા નામ કુર્તા, અમામા યા ચાદર વગૈરહ લેતે.

اَسْئَلُکَ خَیْرَهٗ وَخَیْرَ مَاصُنِعَ لَهٗ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهٖ وَشَرِّ مَاصُنِعَ لَهٗ

અસ્અલુક ખયૂરહુ વ ખયૂર મા સુનિઅ લહૂ વ અઊઝુ બિક મિન્ શર્રિહી વ શર્રિ મા સુનિઅ લહૂ

'અય અલ્લાહ ! તમામ તા'રીફેં તેરે લિયે હૈં. તૂને હી મુઝે યેહ કપડા પેહનાયા. મૈં તુઝસે ઈસ કપડેકી ખૈર ઔર જિસ મકસદકે લિયે યેહ બનાયા ગયા હૈ, ઉસકી ખૈરકો માંગતા હું ઔર ઉસકે શરસે ઔર જિસ મકસદકે લિયે ઉસે બનાયા ગયા હૈ, ઉસકે શરસે તેરી પનાહ માંગતા હું.'[૩]

---

૧ બુખારી, અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી
૨ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૪
૩ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૪

ચાંદ દેખને, કડક સુનને, બાદલ આને ઔર તેઝ હવા ચલને કે વક્ત કી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી દુઆએં

હઝરત તલહા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નયા ચાંદ દેખતે તો ફરમાતે..

اَللّٰهُمَّ اَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْيُمْنِ وَالْإِيْمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّىْ وَرَبُّكَ اللّٰهُ

અલ્લાહુમ્મ અહિલ્લહુ અલય્ના બિલ્ યુમ્નિ વલ્ ઈમાનિ વસ્સલામતિ વલ્ ઈસ્લામિ રબ્બી વ રબ્બુકલ્લાહ

'અય અલ્લાહ ! તૂ ઈસ ચાંદકો હમ પર બરકત ઔર ઈમાનકે સાથ સલામતી ઔર ઈસ્લામકે સાથ નિકાલ. (અય ચાંદ !) મેરા ઔર તેરા રબ અલ્લાહ હૈ.'[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને યેહ અલ્ફાઝ રિવાયત કિયે હૈં..

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُمَّ اَهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْاَمْنِ وَالْاَمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ وَالتَّوْفِيْقِ لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضٰى رَبُّنَا وَرَبُّكَ اللّٰهُ

અલ્લાહુ અક્બર. અલ્લાહુમ્મ અહિલ્લહુ અલય્ના બિલ્ અમ્નિ વલ્ ઈમાનિ વસ્સલામતિ વલ્ ઈસ્લામિ વત્તવ્ફિકિ લિમા તુહિબ્બુ વ તરદા રબ્બુના વ રબ્બુકલ્લાહ

'અલ્લાહ સબસે બડા હૈ. અય અલ્લાહ ! ઈસ ચાંદ કો હમ પર અમ્નો અમાન, સલામતી ઔર ઈસ્લામ કે સાથ ઔર અપને મેહબૂબ ઔર પસંદીદા આ'માલ કી તૌફીક કે સાથ નિકાલ. (અય ચાંદ !) હમારા ઔર તેરા રબ અલ્લાહ હૈ.'[૨]

હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નયા ચાંદ દેખતે તો ફરમાતે..

هِلَالُ خَيْرٍ وَّرُشْدٍ **હિલાલુ ખય્રિંવ્ વરૂશ્દિન્**

'યેહ ખૈર ઔર હિદાયત કા ચાંદ હૈ.'

---

૧ તિરમિઝી, ૨-૧૮૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૬, હૈસમી, ૧૦-૧૩૯

ફિર તીન બાર યેહ કલિમાત કેહતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُکَ مِنْ خَيْرِ هٰذَاالشَّهْرِ وَخَيْرِ الْقَدْرِ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهٖ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક મિન્ ખયૂરિ હાઝશ્શહરિ વ ખયૂરિલ્ કદરિ વ અઊઝુ બિક મિન્ શર્રિહિ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઈસ મહીનેકી ભલાઈ ઔર તકદીરકી ભલાઇ માંગતા હું ઔર ઈસકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[1]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ બાદલ ગરજને ઔર બિજલી કડકનેકી આવાઝ સુનતે તો ફરમાતે..

اَللّٰهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِکَ وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِکَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذٰلِکَ

અલ્લાહુમ્મ લા તક્તુલ્ના બિગદબિક વલા તુહલિકના બિઅઝાબિક વ આફિના કબ્લ ઝાલિક

'અય અલ્લાહ ! હમેં અપને ગઝબસે કત્લ ન ફરમા ઔર હમેં અપને અઝાબસે હલાક ન ફરમા ઔર હમેં ઈસસે પેહલે હી આફિયત નસીબ ફરમા.'[2]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, જબ તેઝ હવા ચલતી, તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُکَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَافِيْهَا وَخَيْرَ مَااُرْسِلَتْ بِهٖ وَاَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّهَا

وَشَرِّمَا فِيْهَا وَشَرِّمَااُرْسِلَتْ بِهٖ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ખયૂરહા વ ખયૂર મા ફીહા વ ખયૂર મા ઉર્સિલત્ બિહિ વ અઊઝુ બિક મિન્ શર્રિહા વ શર્રિ મા ફીહા વ શર્રિ મા ઉર્સિલત્ બિહ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઈસ હવાકી ખૈર ઔર જો કુછ ઈસમેં હૈ, ઉસકી ખૈર ઔર જો કુછ દેકર યેહ હવા ભેજી ગઇ હૈ, ઉસકી ખૈર માંગતા હું ઔર તુઝસે ઈસ હવાકે શર સે ઔર જો કુછ ઈસમેં હૈ, ઉસકે શરસે ઔર જો કુછ દેકર યેહ હવા ભેજી ગઇ હૈ, ઉસકે શરસે પનાહ માંગતા હું.'

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૯
૨ જમ્'ઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૪

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ આસમાન કે કિનારે મેં ઉઠતા હુવા બાદલ દેખતે તો કામ છોડ દેતે ઔર અગર નમાઝ મેં હોતે તો ઉસે મુખ્તસર કર દેતે, ફિર યેહ કલિમાત ફરમાતે..

اَللّٰھُمَّ اِنِّی اَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّھَا

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુ બિક મિનૂ શર્રિહા

'અય અલ્લાહ ! ઇસ બાદલ કે શર સે તેરી પનાહ ચાહતા હું.' અગર બારિશ હો જાતી તો ફરમાતે..

اَللّٰھُمَّ صَیِّبًا ھَنِیْئًا **અલ્લાહુમ્મ સય્યિબનૂ હનીઅનૂ**

'અય અલ્લાહ ! ઇસે બહોત બરસને વાલા, લેકિન બાબરકત ઔર નફાબખ્શ બના દે.'[૧]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ આસમાનકે કિસી કિનારે પર ગેહરે બાદલ દેખતે તો જિસ કામમેં ભી હોતે, ઉસે છોડ દેતે. ચાહે વોહ નમાઝ હી ક્યૂં ન હો ઔર ઉસ બાદલકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાતે ઔર ફરમાતે..

اَللّٰھُمَّ اِنَّا نَعُوْذُبِکَ مِنْ شَرِّ مَا اُرْسِلَ بِہٖ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ના નઊઝુ બિક મિનૂ શર્રિ મા ઉરસિલ બિહી

'અય અલ્લાહ ! હમ ઉસ ચીઝ કે શર સે તેરી પનાહ ચાહતે હૈં, જિસે દેકર યેહ બાદલ કો ભેજા ગયા હૈ.' ફિર અગર બારિશ હો જાતી તો દો તીન બાર ફરમાતે,

صَیِّبًا نَافِعًا **સય્યિબનૂ નાફિઅનૂ**

યા'ની 'ઇસે બહોત બરસને વાલા, નફા દેને વાલા બના દે.' અગર અલ્લાહ તઆલા ઉસ બાદલકો હટા દેતે ઔર બારિશ ન હોતી, તો ઇસ પર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કરતે.[૨]

હઝરત સલમા બિન અકવઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હવા તેઝ ચલતી, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે..

૧ જમઉલ ફવાઇદ, ૨-૨૬૫
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૯૦

اَللّٰهُمَّ لَقْحًا لَا عَقِيْمًا

અલ્લાહુમ્મ લકહનૂ લા અકીમા

'અય અલ્લાહ ! ઐસી હવા બના દે, જિસસે દરખ્તોં પર ખૂબ ફલ લગેં ઔર ઉસે બાંઝ ન બના. (જિસસે કોઈ ફાઈદા ન હો.)'

દઅવત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી વોહ દુઆએં, જિનકા વક્ત મુકર્રર નહીં થા

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ الْهُدٰى وَالتُّقٰى وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰى

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુકલ્ હુદા વત્તુકા વલ્ અફાફ વલ્ ગિના

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે હિદાયત, તકવા, પાક દામની ઔર દિલકા ગિના માંગતા હું.''[1]

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ خَطِيْئَتِىْ وَجَهْلِىْ وَاِسْرَافِىْ فِىْ اَمْرِىْ وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهٖ مِنِّىْ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ جِدِّىْ وَهَزْلِىْ وَخَطَائِىْ وَعَمَدِىْ وَكُلُّ ذَالِكَ عِنْدِىْ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ مَاقَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ وَمَااَسْرَرْتُ وَمَآاَعْلَنْتُ وَمَااَنْتَ اَعْلَمُ بِهٖ مِنِّىْ اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَاَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ

અલ્લાહુમ્મગ્ ફિરલી ખતીઅતી વ જહ્લી વ ઈસ્રાફી અમ્રી વમા અન્ત અઅ્લમુ બિહિ મિન્ની અલ્લાહુમ્મગ્ ફિરલી જિદ્દી વ હઝ્લી વ ખતાય વ અમદી વ કુલ્લુ ઝાલિક ઈન્દી અલ્લાહુમ્મગ્ ફિરલી મા કદ્દમ્તુ વમા અખ્ખરતુ વમા અસ્સરતુ વમા

---

૧ મુસ્લિમ

અઅ્લન્તુ વમા અન્ત અઅ્લમુ બિહિ મિન્ની અન્તલ્ મુકદ્દિમુ વ અન્તલ્ મુઅખ્ખિરૂ વ અન્ત અલા કુલ્લિ શય્ઈન કદીર

'અય અલ્લાહ ! મેરી ખતા ઔર, મેરી નાદાની વાલે કામ ઔર કામોંમેં મેરા હદસે બઢ જાના ઔર વોહ ગુનાહ, જિન્હેં તૂ મુઝસે ઝિયાદા જાનતા હૈ, સબ મઆફ ફરમા ઔર મેરે વોહ ગુનાહ, જો સચમુચ ઇરાદેસે હુએ યા હંસી મઝાકમેં હો ગએ યા ગલતીસે હો ગએ યા જાનબૂઝકર કસ્દન કિયે, વોહ સબ મઆફ ફરમા ઔર યેહ સબ તરહકે ગુનાહ મેરે પાસ હૈં. અય અલ્લાહ ! મેરે અગલે પિછલે તમામ ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર જો ગુનાહ છુપ કર કિયે ઔર જો અલલ એ'લાન કિયે, વોહ ભી મઆફ ફરમા ઔર જિન ગુનાહોંકો તૂ મુઝસે ઝિયાદા જાનતા હૈ, વોહ ભી મઆફ ફરમા, તૂ હી આગે કરને વાલા ઔર પીછે કરને વાલા હૈ ઔર તૂ હર ચીઝ પર કુદરત રખને વાલા હૈ.'[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اَصْلِحْ لِىْ دِيْنِىَ الَّذِىْ هُوَ عِصْمَةُ اَمْرِىْ وَاَصْلِحْ لِىْ دُنْيَاىَ الَّتِىْ فِيْهَا مَعَاشِىْ وَاَصْلِحْ لِىْ آخِرَتِىَ الَّتِىْ فِيْهَا مَعَادِىْ وَاجْعَلِ الْحَيَاتَ زِيَادَةً لِّىْ فِىْ كُلِّ خَيْرٍ وَّاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِّىْ مِنْ كُلِّ شَرٍّ

અલ્લાહુમ્મ અસ્લિહ્લી દીનિયલ્લઝી હુવ ઈસ્મતુ અમ્રી વ અસ્લિહલી દુન્યાયલ્લતી ફીહા મઆશી વ અસ્લિહલી આખિરતિયલ્લતી ફીહા મઆદી વજ્અલિલ્ હયાત ઝિયાદતલ્લી ફી કુલ્લિ ખય્રિંવ્ વજ્અલિલ્ મવ્ત રાહતલ્લી મિન્ કુલ્લિ શર્રિ

'અય અલ્લાહ ! મેરા વોહ દીન સંવાર દે, જિસસે મેરે તમામ કામોંકી હિફાઝત હોતી હૈ ઔર મેરી વોહ દુનિયા દુરૂસ્ત ફરમા દે, જિસસે મેરી મઆશકા તઅલ્લુક હૈ ઔર મેરી આખિરતકો ભી ઠીક કર દે, જહાં મુઝે લૌટ કર જાના હૈ ઔર ઝિંદગીકો મેરે લિયે હર ખૈરમેં બઢનેકા ઝરીઆ બના ઔર મૌતકો મેરે લિયે હર શરસે રાહત પાનેકા ઝરીઆ બના.'[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

---

૧ મુસ્લિમ, બુખારી
૨ મુસ્લિમ

اَللّٰهُمَّ لَكَ اَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْكَ اَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِعِزَّتِكَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ تُضِلَّنِىْ اَنْتَ الْحَىُّ الَّذِىْ لَا يَمُوْتُ وَالْجِنُّ وَالْاِنْسُ يَمُوْتُوْنَ

અલ્લાહુમ્મ લક અસ્લમ્તુ વ બિક આમન્તુ વ અલયૂક તવક્કલ્તુ વ ઈલયૂક અનબ્તુ વ બિક ખાસમ્તુ અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુ બિઈઝ્ઝતિક લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત તુદિલ્લની અન્તલ્ હય્યુલ્લઝી લા યમૂતુ વલ્ જિન્નુ વલ્ ઈન્સુ યમૂતૂન

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરા ફરમાંબરદાર હો ગયા ઔર તુઝ પર ઈમાન લે આયા ઔર તુઝ હી પર ભરોસા કિયા ઔર તેરી તરફ હી મુતવજ્જેહ હુવા ઔર તેરી મદદસે હી મૈંને એહલે બાતિલસે ઝગડા કિયા. અય અલ્લાહ ! મૈં ઈસ બાતસે તેરી ઈઝ્ઝતકી પનાહ ચાહતા હું કે તૂ મુઝે ગુમરાહ કર દે. તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. તૂ હી વોહ ઝાત હૈ, જો હમેશા ઝિંદા રહેગી ઔર ઉસે મૌત નહીં આએગી. બાકી તમામ જિન્નાત ઔર ઈન્સાન એક દિન મર જાએંગે.'[૧]

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અકસર યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوْبِ ثَبِّتْ قَلْبِىْ عَلٰى دِيْنِكَ

યા મુકલ્લિબુલ્ કુલૂબિ ષબ્બિત્ કલ્બી અલા દીનિક

'અય દિલોંકો પલટને વાલે ! મેરે દિલકો અપને દીન પર જમાએ રખ.'[૨]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ عَافِنِىْ فِىْ جَسَدِىْ وَعَافِنِىْ فِىْ بَصَرِىْ وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنِّىْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

અલ્લાહુમ્મ આફિની ફી જસદી વ આફિની ફી બસરી વજ્અલ્હુલ્ વારિષ મિન્ની લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્તલ્ હલીમુલ્ કરીમુ સુબ્હાનલ્લાહિ રબ્બિલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ વલ્હમ્દુ લિલ્લાહિ રબ્બિલ આલમીન

---

૧ મુસ્લિમ વ બુખારી
૨ તિરમિઝી

'અય અલ્લાહ ! મુઝે જિસ્મમેં ઔર નિગાહમેં આફિયત નસીબ ફરમા ઔર ઉસ નિગાહકો મૌત તક બાકી રખ. તેરે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં. તૂ બુર્દબાર ઔર કરીમ હૈ. મૈં અલ્લાહકી પાકી બયાન કરતા હૂં, જો અર્શે અઝીમકા રબ હૈ ઔર તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા પાલને વાલા હૈ.'[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દુઆમેં યેહ કહા કરતે થે..

رَبِّ اَعِنِّیْ وَلَا تُعِنْ عَلَیَّ وَانْصُرْنِیْ وَلَا تَنْصُرْ عَلَیَّ وَامْکُرْلِیْ وَلَا تَمْکُرْ عَلَیَّ

وَاهْدِنِیْ وَیَسِّرْ هُدَایَ وَانْصُرْنِیْ عَلٰی مَنْ بَغٰی عَلَیَّ رَبِّ اجْعَلْنِیْ لَکَ شَاکِرًا لَکَ

ذَاکِرًا لَکَ رَاهِبًا لَکَ مِطْوَاعًا اِلَیْکَ مُخْبِتًا اَوْمُنِیْبًا تَقَبَّلْ تَوْبَتِیْ وَاغْسِلْ حَوْبَتِیْ

وَاَجِبْ دَعْوَتِیْ وَثَبِّتْ حُجَّتِیْ وَاهْدِ قَلْبِیْ وَسَدِّدْ لِسَانِیْ وَاسْلُلْ سَخِیْمَةَ قَلْبِیْ

રબ્બિ અઈન્ની વલા તુઈન્ અલય્ય વન્સુરની વલા તન્સુર અલય્ય વમ્કુરલી વલા તમ્કુર અલય્ય વહદિની વ યસ્સિર હુદાય વન્સુરની અલા મન્ બગા અલય્ય રબ્બિજ્અલ્ની લક શાકિરન્ લક ઝાકિરન્ લક રાહિબન્ લક મિત્વઅન્ ઈલય્ક મુખ્બિતન્ અવ્ મુનીબન્ તકબ્બલ્ તવ્બતી વગ્સિલ્ હવ્બતી વઅજિબ્ દઅ્વતી વ ષબ્બિત્ હુજ્જતી વહ્દિ કલ્બી વ સદ્દિદ્ લિસાની વસ્લુલ સખીમત કલ્બી

'અય મેરે રબ ! મેરી ઇઆનત ફરમા ઔર મેરે ખિલાફ કિસીકી ઇઆનત ન ફરમા ઔર મેરી મદદ ફરમા ઔર મેરે ખિલાફ કિસીકી મદદ ન ફરમા ઔર મેરે લિયે તદબીર ફરમા ઔર મેરે ખિલાફ કોઇ તદબીર ન ફરમા ઔર મુઝે હિદાયત નસીબ ફરમા ઔર હિદાયત પર કાઈમ રેહનેકો મેરે લિયે આસાન ફરમા ઔર જો મુઝ પર ઝિયાદતી કરે, ઉસકે ખિલાફ મેરી મદદ ફરમા. અય મેરે રબ ! તૂ મુઝે અપના શુક્ર કરને વાલા, અપના ઝિક્ર કરને વાલા, અપનેસે ડરને વાલા, અપના ફરમાંબરદાર ઔર અપની તરફ મુતવજ્જેહ હોને વાલા બના દે. મેરી તૌબા કુબૂલ ફરમા. મેરે ગુનાહ ધો દે ઔર મેરી દુઆ કુબૂલ ફરમા ઔર મેરી દલીલકો મઝબૂત ફરમા ઔર મેરે દિલકો હિદાયત નસીબ ફરમા ઔર મેરી ઝબાનકો ઠીક રખ ઔર મેરે દિલકા કીના ઔર ખોટ નિકાલ દે.'[2]

---

૧ તિરમિઝી
૨ તિરમિઝી, અબૂ દાઉદ, ઇબ્ને માજા

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ ભી માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ وَّالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ના નસ્અલુક મૂજિબાતિ રહમતિક વ અઝાઈમ મગ્ફિરતિક વસ્સલામત મિન્ કુલ્લિ ઈષ્મિંવ્ વલ્ ગનીમત મિન્ કુલ્લિ બિર્રિંવ્ વલ્ ફવ્ઝ બિલ્ જન્નતિ વન્નજાત મિનન્નાર

'અય અલ્લાહ ! હમ તુઝસે તેરી રહમતકો વાજિબ કરને વાલે આ'માલ ઔર તેરી મગફિરતકો ઝરૂરી બનાને વાલે અસ્બાબ ઔર હર ગુનાહસે હિફાઝત ઔર હર નેકીકી તૌફીક ઔર જન્નતમેં દાખિલેકી કામિયાબી ઔર દોઝખસે નજાત માંગતે હૈં.'[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلَنَا ذُنُوْبَنَا وَظُلْمَنَا وَهَزْلَنَا وَجِدَّنَا وَعَمَدَنَا

અલ્લાહુમ્મગ્ફિર લના ઝુનૂબના વ ઝુલ્મના વ હઝ્લના વ જિદ્દના વ અમદના

'અય અલ્લાહ ! હમારે તમામ ગુનાહોં કો મઆફ ફરમા, હમારે ઝુલ્મકો ઔર હંસી મઝાકકે ગુનાહોંકો ઔર શઊરી ગુનાહોંકો ઔર જો ગુનાહ જાનબૂઝ કર કિયે, ઉન સબકો મઆફ ફરમા.'[2]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અકસર યેહ દુઆ કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ مَآ اَخْطَاْتُ وَمَاتَعَمَّدْتُ وَمَآ اَسْرَرْتُ وَمَآ اَعْلَنْتُ وَمَاجَهِلْتُ وَمَا تَعَمَّدْتُ

અલ્લાહુમ્મગ્ ફિરલી મા અખ્તઅ્તુ વમા તઅમ્મદ્દતુ વમા અસ્રરતુ વમા અઅ્લન્તુ વમા જહિલ્તુ વમા તઅમ્મદ્દતુ

'અય અલ્લાહ ! મેરે વોહ તમામ ગુનાહ મઆફ ફરમા, જો મુઝસે ગલતીસે હો ગએ ઔર જો જાનબૂઝકર હો ગએ ઔર જો મૈંને છુપકર કિયે ઔર જો અલલ એ'લાન

૧ કિતાબુલ અઝકાર, ૪૯૮
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૭૨

કિયે ઔર જો મૈંને નાદાનીકે કામ કિયે ઔર જો ગુનાહ જાનબૂઝકર કિયે, વોહ સબ મઆફ ફરમા.'[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اَحْسَنْتَ خَلْقِىْ فَاَحْسِنْ خُلُقِىْ

અલ્લાહુમ્મ અહ્સન્ત ખલ્કી ફઅહ્સિન્ ખુલુકી

'અય અલ્લાહ ! તૂને મેરી સૂરત અચ્છી બનાઇ, અબ સીરત ભી અચ્છી બના દે.'[૨]

હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاهْدِنِىْ السَّبِيْلَ الْاَقْوَمَ

રબ્બિગ્ફિર વર્હમ વહ્દિનીસ્સબીલલ્ અકવમ

'અય મેરે રબ ! મગફિરત ફરમા ઔર રહમ ફરમા ઔર મુઝે સીધે ઔર પુખ્તા રાસ્તે પર ચલા.'[૩]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

يَا وَلِىَّ الْاِسْلَامِ وَاَهْلِهٖ ثَبِّتْنِىْ بِهٖ حَتّٰى اَلْقَاكَ

યા વલિય્યલ્ ઈસ્લામિ વ અહલિહિ ષબ્બિત્ની બિહિ હત્તા અલ્ કાક

'અય ઈસ્લામ કે વાલી ઔર ઈસ્લામ વાલોં કે મદદગાર ! મુઝે અપની મુલાકાત કે વક્ત યા'ની મૌત તક ઈસ્લામ પર જમાએ રખ.'[૪]

હઝરત બુસ્ર બિન અબી અરતાત (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો યેહ દુઆ માંગતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِىْ الْاُمُوْرِ كُلِّهَا وَاَجِرْنَا مِنْ خِزْىِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૭૨
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૭૩
૩ અહમદ
૪ હૈસમી, ૧૦-૧૭૪,૧૭૬

અલ્લાહુમ્મ અહ્સિન આકિબતના ફીલ્ ઉમૂરિ કુલ્લિહા વઅજિરના મિન્ ખિઝ્યિ દુન્યા વ અઝાબિલ્ આખિરહ

'અય અલ્લાહ ! તમામ કામોંમેં હમારા અંજામ અચ્છા ફરમા ઔર હમેં દુનિયાકી રૂસ્વાઈસે ઔર આખિરતકે અઝાબસે બચા.'

તબરાની કી રિવાયત મેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો યેહ દુઆ માંગતા રહેગા, વોહ આઝમાઈશમેં મુબ્તલા હોનેસે પેહલે હી મર જાએગા.[૧]

હઝરત અબૂ સિરમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۡ اَسْئَلُکَ غِنَایَ وَغِنٰی مَوْلَایَ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ગિનાય વ ગિના મવ્લાય

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે અપને ગિના ઔર અપને હર તઅલ્લુક વાલેકે ગિનાકા સવાલ કરતા હું.'[૨]

હઝરત સૌબાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۡ اَسْئَلُکَ الطَّیِّبَاتِ وَتَرْکَ الْمُنْکَرَاتِ وَحُبَّ الْمَسَاکِیْنِ وَاَنْ تَتُوْبَ عَلَیَّ

وَاِنْ اَرَدْتَّ بِعِبَادِکَ فِتْنَةً اَنْ تَقْبِضَنِیْ غَیْرَ مَفْتُوْنٍ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ત્તય્યિબાતિ વ તર્કલ્ મુન્કરાતિ વ હુબ્બલ્ મસાકીનિ વઅન્ તતૂબ અલય્ય વ ઈન્ અરત્ત બિઈબાદિક ફિત્નતન્ અન્ તકબિદ્ની ગયૂર મફ્તૂન

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે પાકિઝા ચીઝેં ઔર મુન્કેરાતકો છોડનેકી હિમ્મત ઔર મિસ્કીનોંકી મુહબ્બત માંગતા હું ઔર યેહ ભી માંગતા હું કે તૂ મેરી તૌબા કુબૂલ ફરમા લે ઔર યેહ ભી કે અગર કિસી વક્ત તૂ અપને બંદોંકો આઝમાઈશમેં ડાલના ચાહે તો મુઝે ઉસ આઝમાઈશમેં ડાલે બગૈર અપને પાસ બુલા લે.'[3]

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૭૮
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૭૮
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૮૧

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ اَوْسَعَ رِزْقِكَ عَلَيَّ عِنْدَ كِبَرِ سِنِّيْ وَانْقِطَاعِ عُمْرِيْ

અલ્લાહુમ્મજ્‌અલ્ અવ્‌સઅ રિઝ્‌કિક અલય્ય ઇન્દ કિબરિ સિન્ની વ ઇન્કિતાઇ ઉમ્રી

'અય અલ્લાહ ! બુળ્હાપેમેં ઔર આખિર ઉમ્રમેં મુઝે સબસે ઝિયાદા ફરાખ રોઝી અતા ફરમા.'[1]

જામેઅ દુઆએં, જિનકે અલ્ફાઝ કમ ઔર મઅના ઝિયાદા હૈં

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જામેઅ દુઆએં પસંદ ફરમાતે થે ઔર દૂસરી દુઆએં છોડ દેતે થે.[2]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક બાર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ ઔર ઉન્હોંને મુઝસે છુપા કર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કોઇ બાત કરની ચાહી. મૈં નમાઝ પળ્હ રહી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય આઇશા ! કામિલ ઔર જામેઅ દુઆએં કિયા કરો. નમાઝસે ફારિગ હોકર મૈંને ઉન દુઆઓંકે બારેમેં પૂછા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ કહો..

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهٖ عَاجِلِهٖ وَآجِلِهٖ وَمَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهٖ عَاجِلِهٖ وَآجِلِهٖ وَمَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَالَمْ اَعْلَمْ وَاَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْعَمَلٍ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْعَمَلٍ وَاَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَئَلَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَسْتَعِيْذُكَ مِمَّا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَسْئَلُكَ مَاقَضَيْتَ لِيْ مِنْ اَمْرٍ اَنْ تَجْعَلَ عَاقِبَتَهٗ رُشْدًا

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૮૨
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૧

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક મિનલ્ ખયરિ કુલ્લિહી આજિલિહી વ આજિલિહી વમા અલિમ્તુ મિન્હુ વમા લમ્ અઅ્લમ્ વ અઊઝુબિક મિનશ્શર્રિ કુલ્લિહિ આજિલિહી વ આજિલિહી વમા અલિમ્તુ મિન્હુ વમા લમ્ અઅ્લમ્ વ અસ્અલુકલ્ જન્નત વમા કર્રબ ઈલયહા મિન્ કવ્લિન્ અવ્ અમલ. વ અઊઝુબિક મિનન્નારિ વમા કર્રબ ઈલયહા મિન્ કવ્લિન્ અવ્ અમલ. વઅસ્અલુક મિન્ ખયરિમા સઅલક મિન્હુ અબ્દુક વ રસૂલુક મુહમ્મદુન્ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ વઅસ્તઈઝુક મિમ્મસ્તઆઝક મિન્હુ અબ્દુક વ રસૂલુક મુહમ્મદુન્ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ વ અસ્અલુક મા કદયત લી મિન્ અમ્રિન્ અન્ તજ્અલ્ આકિબતહુ રૂશ્દા

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે હર કિસ્મકી ખૈર, જલ્દ આને વાલી ભી ઔર દેરસે આને વાલી ભી, જો મૈં જાનતા હું, વોહ ભી ઔર જો મૈં નહીં જાનતા, વોહ ભી માંગતા હું ઔર હર કિસ્મકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, ચાહે વોહ શર જલ્દ આને વાલા હો યા દેરસે આને વાલા હો, ચાહે મૈં ઉસે જાનતા હું યા ન જાનતા હું ઔર મૈં તુઝસે જન્નત ઔર હર ઉસ કૌલો ફૈલકી તૌફીક માંગતા હું, જો જન્નતકે કરીબ કરે ઔર દોઝખકી આગસે ઔર હર ઉસ કૌલો ફૈલસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, જો દોઝખસે કરીબ કરે ઔર મૈં તુઝસે હર વોહ ખૈર માંગતા હું, જો તુઝસે તેરે બંદે ઔર રસૂલ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને માંગી હૈ ઔર હર ઉસ ચીઝસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, જિસસે તેરે બંદે ઔર રસૂલ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પનાહ ચાહી હૈ ઔર મૈં તુઝસે ઈસ બાતકા સવાલ કરતા હું કે જિસ અમ્રકા તૂ મેરે લિયે ફૈસલા કરે, ઉસકા અંજામ મેરે લિયે અચ્છા કર દે.'[૧]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ તશરીફ લાએ. મૈં નમાઝ પઢ રહી થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ કામ થા. મુઝે નમાઝમેં દેર હો ગઈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય આઈશા (રદિ.) ! મુજ્મલ ઔર જામેઅ દુઆએં કિયા કરો. મૈંને નમાઝસે ફારિગ હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુજ્મલ ઔર જામેઅ દુઆ ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ યેહ કહા કરો, ફિર પિછલી દુઆ ઝિક્ર કી.[૨]

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બહોત ઝિયાદા દુઆ માંગી, લેકિન હમેં ઉસમેં સે કુછ યાદ ન રહા. હમને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બહોત ઝિયાદા દુઆ માંગી, લેકિન હમેં ઉસમેં સે કુછ યાદ ન રહા. હુઝૂર

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૬, કિતાબુલ અઝકાર, ૫૦૬
૨ અદબુલ મુફરદ, ૯૪

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી કોઇ જામેઅ દુઆ ન બતા દું, જિસમેં યેહ સબ કુછ આ જાએ ? તુમ યેહ દુઆ માંગા કરો..

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَئَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَنَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَااسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَنْتَ

الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ના નસ્અલુક મિન્ ખય્રિ મા સઅલક મિન્હુ નબિય્યુક મુહમ્મદુન્ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વ નઊઝુ બિક મિન શર્રિ મા સઅલક મિન્હુ નબિય્યુક મુહમ્મદુન્ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ. વઅન્તલ્ મુસ્તઆનુ વ અલય્કલ્ બલાગુ વલા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ

'અય અલ્લાહ ! હમ તુઝસે વોહ તમામ ભલાઈયાં માંગતે હૈં, જો તુઝસે તેરે નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને માંગી હૈં ઔર ઉન તમામ ચીઝોંસે તેરી પનાહ માંગતે હૈં, જિનસે તેરે નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પનાહ માંગી હૈ ઔર તૂ હી વોહ ઝાત હૈ, જિસસે મદદ માંગી જાતી હૈ ઔર (હમેં મક્સૂદ તક) પહોંચાના (તેરે ફઝલસે) તેરે હી ઝિમ્મે હૈ. બુરાઇયોંસે બચનેકી તાકત ઔર નેકિયાં કરનેકી કુવ્વત તેરી હી તૌફીકસે મિલતી હૈ.'[૧]

અલ્લાહ કી પનાહ ચાહના

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَالْبُخْلِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ

عَذَابِ الْقَبْرِ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ અજઝિ વલ્ કસ્લિ વલ્ જુબ્નિ વલ્ હરમિ વલ્ બુખ્લિ વ અઊઝુબિક મિન અઝાબિલ્ કબ્રિ વ અઊઝુબિક મિન ફિત્નતિલ્ મહ્યા વલ્ મમાત

૧ તિરમિઝી, ૨-૧૯૦, અદબુલ મુફરદ, ૯૯

'અય અલ્લાહ ! મૈં આજિઝ હો જાનેસે, કાહિલીસે, બુઝદિલીસે, ઝિયાદા બુઢ્ઢા હો જાનેસે ઔર કંજૂસીસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર અઝાબે કબ્રસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર ઝિંદગી ઔર મૌતકે ફિત્નેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'

ઔર એક રિવાયત મેં હૈ..

وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ

વદલઈદ્ દયૂનિ વ ગલબતિર્રિજાલ

'કર્ઝકે બોઝસે ઔર લોગોંકે ગલબે ઔર દબાવસે (તેરી પનાહ ચાહતા હું.)'[1]

મુસ્લિમમેં હઝરત આઇશા (રદિ.) કી રિવાયત હૈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દુઆમેં ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَاعَمِلْتُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ اَعْمَلْ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુબિક મિન શર્રિ મા અમિલ્તુ વ મિન્ શર્રિ મા લમ્ અઅ્મલ્

'અય અલ્લાહ ! મૈંને અબ તક જો કુછ કિયા, ઉસકે શરસે ભી પનાહ માંગતા હું ઔર જો નહીં કિયા, ઉસકે શરસે ભી પનાહ માંગતા હું.'

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એક દુઆ યેહ ભી થી..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَ تَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفَجْأَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيْعِ سَخَطِكَ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝુબિક મિન ઝવાલિ નિઅ્મતિક વ તહવ્વુલિ આફિયતિક વ ફજ્અતિ નિક્મતિક વ જમીઅ સખતિક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી નેઅમતકે ચલે જાને સે, તેરી દી હુઇ આફિયત હટ જાનેસે ઔર તેરી અચાનક પકડસે ઔર તેરી હર તરહકી નારાઝીસે પનાહ ચાહતા હું.'

હઝરત ઝૈદ બિન અરકમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં તુમ્હેં વહી દુઆ બતાને લગા હું, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَمِّ وَعَذَابِ الْقَبْرِ اَللّٰهُمَّ

آتِ نَفْسِىْ تَقْوٰهَا وَزَكِّهَا اَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكّٰهَا اَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ

---

૧ બુખારી, મુસ્લિમ

اَعُوْذُبِکَ مِنْ عِلْمٍ لَّا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَّايَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَّاتَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَّا يُسْتَجَابُ لَهَا

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ અજૂઝિ વલ્ કસ્લિ વલ્ જુબ્નિ વલ્ બુખ્લિ વલ્ હમ્મિ વ અઝાબિલ્ કબ્રિ અલ્લાહુમ્મ આતિ નફસી તકવાહા વ ઝક્કિહા અન્ત ખયરૂ મન્ ઝક્કાહા અન્ત વલિય્યુહા વ મવ્લાહા અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિન્ ઈલ્મિલ્ લા યન્ફઉ વ મિન્ કલ્બિલ્ લા યખ્શઉ વમિન્ નફસિલ્ લા તશ્બઉ વ મિન્ દઅવતિલ્ લા યુસ્તજાબુ લહા

'અય અલ્લાહ ! આજિઝી, કાહિલી, બુઝદિલી, કંજૂસી, રંજો ગમ ઔર અઝાબે કબ્રસે તેરી પનાહ ચાહતા હું. અય અલ્લાહ ! મેરે નફસકો તક્વા અતા ફરમા ઔર ઉસે પાક સાફ કર દે. તૂ હી ઉસકો બેહતરીન પાક સાફ કરને વાલા હૈ. તૂ હી ઉસકા માલિક ઔર આકા હૈ. અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી પનાહ ચાહતા હું, ઉસ ઈલ્મસે જો (દીન દુનિયામેં) નફા ન દે ઔર ઉસ દિલસે, જિસમેં ખુશૂઅ ન હો ઔર હરીસ નફસસે, જો કભી સૈર ન હો ઔર ઉસ દુઆસે, જો કુબૂલ ન હો.

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَمِنْ شَرِّ الْغِنٰی وَالْفَقْرِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિન ફિત્નતિન્નારિ વ અઝાબિન્નારિ વ મિન્ શર્રિલ્ ગિના વલ્ ફક્રિ

'અય અલ્લાહ ! આગકે ફિત્નેસે, આગકે અઝાબસે ઔર માલદારી ઔર ફકીરી કે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૧]

હઝરત કુત્બા બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْاَخْلَاقِ وَالْاَعْمَالِ وَالْاَهْوَآءِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિન મુન્કરાતિલ્ અખ્લાકિ વલ્ અઅ્માલિ વલ્ અહ્વાઈ

'અય અલ્લાહ ! મૈં બુરે અખ્લાક ઔર આ'માલસે ઔર બુરી નફસાની ખ્વાહિશાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૨]

---

૧ મુસ્લિમ, બુખારી, તિરમિઝી
૨ તિરમિઝી

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُوْنِ وَالْجُذَامِ وَسَيِّئِ الْاَسْقَامِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ બર્સિ વલ્ જુનૂનિ વલ્ જુઝામિ વસય્યિઈલ્ અસ્કામિ

'અય અલ્લાહ ! બર્સ (ફલેરી) સે, દીવાનગીસે, કોઢપનસે ઔર તમામ બુરી ઔર મૂઝી બીમારીયોંસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[1]

હઝરત અબુલ બસ્ર સહાબી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْهَدْمِ وَاَعُوْذُ بِكَ مِنَ التَّرَدِّىْ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْغَرَقِ وَالْحَرَقِ وَالْهَرَمِ وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ يَّتَخَبَّطَنِىَ الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْمَوْتِ وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَمُوْتَ فِىْ سَبِيْلِكَ مُدْبِرًا وَاَعُوْذُ بِكَ اَنْ اَمُوْتَ لَدِيْغًا

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ હદ્મિ વ અઊઝુબિક મિન ત્તરદ્દી વ અઊઝુબિક મિનલ્ ગરકિ વલ્ હરકિ વલ્ હરમિ વ અઊઝુબિક અંય્યતખબ્બતનિય શ્શયતાનુ ઈન્દલ્ મવ્તિ વ અઊઝુબિક અન્ અમૂત ફી સબીલિક મુદ્બિરંવ્ વ અઊઝુબિક અન્ અમૂત લદીગા

'અય અલ્લાહ ! કિસી ઈમારતકે નીચે દબકર મરનેસે, કિસી ઉંચી જગહસે ગિરકર મરને સે ઔર ડૂબકર યા જલકર મરનેસે ઔર હદસે ઝિયાદા બુઢ્ઢા હોનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે મૌતકે વક્ત શૈતાન મુઝે ખબ્તી બના દે, યા'ની અક્લ ખરાબ કરકે ગુમરાહ કર દે ઔર રાસ્તેમેં મૈદાને જંગસે પીઠ ફેરકર ભાગતે હુએ મરનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર સાંપ વગૈરહકે ડસનેસે મરનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[2]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْجُوْعِ فَاِنَّهٗ بِئْسَ الضَّجِيْعُ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْخِيَانَةِ فَاِنَّهَا بِئْسَتِ الْبِطَانَةُ

---

૧ અબૂ દાઊદ, નસઈ
૨ અબૂ દાઊદ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ જૂઇ ફઈન્નહુ બિઅ્સદ્દ દજીઉ વ અઊઝુબિક મિનલ્ ખિયાનતિ ફઈન્નહા બિઅ્સતિલ્ બિતાનહ

'અય અલ્લાહ ! મૈં ભૂકસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, ક્યૂંકે ભૂક બહોત બુરા સાથી હૈ ઔર ખિયાનતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું, ઈસ લિયે કે યેહ બદતરીન ખસલત હૈ.'[1]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنَ الشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوْءِ الْاَخْلَاقِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનૃશિકાકિ વન્નિફાકિ વ સૂઈલ્ અખ્લાક

'અય અલ્લાહ ! મૈં આપસકે ઝગડે ફસાદસે, નિફાકસે ઔર બુરે અખ્લાકસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[2]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْکَسْلِ وَاَعُوْذُ بِکَ مِنَ الْقَسْوَةِ وَالْغَفْلَةِ وَالْعَيْلَةِ وَالذِّلَّةِ وَالْمَسْكَنَةِ وَاَعُوْذُ بِکَ مِنَ الْفُسُوْقِ وَالشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَالسُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ وَاَعُوْذُ بِکَ مِنَ الصَّمَمِ وَالْبَكَمِ وَالْجُنُوْنِ وَالْجُذَامِ وَسَيِّءِ الْاَسْقَامِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ અજ્ઝિ વલ્ કસ્લિ વ અઊઝુબિક મિનલ્ કસ્વતિલ્ ગફલતિ વલ્ અયૂલતિ વઝ્ ઝિલ્લતિ વલ્ મસ્કનતિ વ અઊઝુબિક મિનલ્ ફુસૂકિ વશિકાકિ વન્નિફાકિ વસ્સુમ્અતિ વર્રિયાઇ વ અઊઝુબિક મિનસ્સમમિ વલ્ બકમિ વલ્ જુનૂનિ વલ્ જુઝામિ વ સય્યિઈલ્ અસ્કામ

'અય અલ્લાહ ! આજિઝ હો જાને ઔર સુસ્તીસે તેરી પનાહ માંગતા હું ઔર દિલકી સખ્તી, ગફલત, ફકીરી, ઝિલ્લતો મસ્કનતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું. ફિસ્કો ફુજૂર, આપસકી લડાઇ ઝગડે, નિફાક ઔર શોહરત (દિખાવા) ઔર રિયાસે તેરી પનાહ ચાહતા હું. બેહરા ઔર ગૂંગા હો જાનેસે, પાગલપન, કોઢ ઔર તમામ બૂરી બીમારીયોંસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[3]

---

૧ કિતાબુલ અઝકાર, ૪૯૯
૨ તૈસીરૂલ ઉસૂલ, ૨-૮૩
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૪૩

હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ يَوْمِ السُّوْءِ وَمِنْ لَيْلَةِ السُّوْءِ وَمِنْ سَاعَةِ السُّوْءِ وَمِنْ صَاحِبِ السُّوْءِ وَمِنْ جَارِ السُّوْءِ فِىْ دَارِ الْمُقَامَةِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઉઝુબિક મિન યવ્મિસ્સૂઈ વમિલ્ લયલતિસ્ સૂઈ વમિન્ સાઅતિસ્સૂઈ વ મિન્ સાહિબિસ્સૂઈ વમિન્ જારિસ્સૂઈ ફી દારિલ્ મુકામતિ

'અય અલ્લાહ ! બુરે દિનસે, બુરી રાતસે, બુરી ઘડીસે, બુરે સાથીસે ઔર (મુસ્તકિલ રિહાઈશ વાલે) વતનકે બુરે પડોસીસે મૈં તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પાંચ ચીઝોં સે અલ્લાહ કી પનાહ ઈસ તરહ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَفِتْنَةِ الصَّدْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَسُوْءِ الْعُمْرِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઉઝુબિક મિનલ્ બુખ્લિ વલ્ જુબ્નિ વ ફિત્નતિસ્સદ્રિ વ અઝાબિલ્ કબ્રિ વ સૂઈલ્ ઉમ્રિ

'અય અલ્લાહ ! કંજૂસી ઔર બુઝદિલીસે, સીનેકે ફિત્નેસે, અઝાબે કબ્રસે ઔર બુરી ઉમ્ર યા'ની બહોત ઝિયાદા બુઢે હો જાનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૨]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત હસન ઔર હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો ઈન કલિમાત સે અલ્લાહ કી પનાહ મેં દિયા કરતે થે..

اِنِّىْ اُعِيْذُكُمَا بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ

ઈન્ની ઉઈઝુ કુમા બિકલિમાતિલ્લાહિ ત્તામ્મતિ મિન્ કુલ્લિ શયતાનિંવ્ વ હામ્મતિન્ વ મિન્ કુલ્લિ અયનિલ્ લામ્મહ

'મૈં તુમ દોનોંકો હર શૈતાનસે, મૂઝી ઝહરીલે જાનવરોંસે ઔર હર લગને વાલી બુરી નઝરસે અલ્લાહકે ઈન કલિમાતકી પનાહમેં દેતા હું, જો પૂરે હૈં.'[૩]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૪૪
૨ અહમદ, અબૂ દાઉદ, નસઈ
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૨

જિન્નાત સે અલ્લાહ કી પનાહ ચાહના

હઝરત અબૂ તૈયાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ખનબશ તમીમી (રદિ.) ઉમ્ર રસીદહ (બૂઢે) હો ચુકે થે. મૈંને ઉનસે પૂછા, ક્યા આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઝમાના પાયા હૈ ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. મૈંને કહા, જિસ રાત જિન્નાતને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મકરો ફરેબ કરના ચાહા થા, ઉસ રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ક્યા કિયા થા ?

ઉન્હોંને કહા, ઉસ રાત શયાતીન ઘાટીયોં ઔર પહાડી રાસ્તોંસે ઉતરકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આને લગે. ઉનમેં સે એક શૈતાનકે હાથમેં આગકા એક શોઅલા થા, જિસસે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ચેહરએ અનવર જલાના ચાહતા થા. ઈસ પર હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ આસમાનસે ઉતરકર ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! પઢિયે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા પઢું ? ઉન્હોંને કહા, યેહ દુઆ પઢિયે..

اَعُوْذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ شَرِّ مَاخَلَقَ وَذَرَاءَ وَبَرَاءَ وَمِنْ شَرِّ مَايَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ
وَمِنْ شَرِّمَايَعْرُجُ فِيْهَا وَمِنْ شَرِّفِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ اِلَّا طَارِقًا يَّطْرُقُ
بِخَيْرٍ يَارَحْمَانُ

અઊઝુ બિકલિમાતિલ્લાહિ ત્તામ્મતિ મિન્ શર્રિ મા ખલક વ ઝરાઅ વ બરાઅ મિન્ શર્રિ મા યન્ઝિલુ મિનસ્સમાઇ વ મિન્ શર્રિ મા યઅ્રુજુ ફીહા વ મિન્ શર્રિ ફિતનિલ્લયૂલિ વન્નહારિ વ મિન્ શર્રિ કુલ્લિ તારિકિન્ ઈલ્લા તારિકંય્યત્રુકુ બિખયૂરિંયૂ યા રહમાન

'મૈં અલ્લાહકે કામિલ કલિમાતકી પનાહ લેતા હું, ઉન તમામ ચીઝોંકે શરસે, જિન્હેં ઉસને પૈદા કરકે ફૈલા દિયા ઔર જિન્હેં ઉસને બેમિસાલ બનાયા ઔર હર ઉસ ચીઝકે શરસે, જો આસમાનસે ઉતરતી હૈ ઔર હર ઉસ ચીઝકે શરસે, જો આસમાનમેં ચઢતી હૈ ઔર રાત ઔર દિનકે ફિત્નોંસે ઔર રાતકે પેશ આને વાલે હર હાદિસેકે શરસે સિવા ઉસ હાદિસેકે જો ખૈર લેકર આએ. અય રહમાન !' (ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ કલિમાત કહે, જિસસે) ઉન શૈતાનોંકી આગ બુઝ ગઇ ઔર અલ્લાહને ઉન્હેં શિકસ્ત દે દી.[૧]

૧ તરગીબ, ૩-૧૧૭, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૨

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થા કે ઈતનેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક દેહાતી આયા ઔર ઉસને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મેરા એક ભાઈ હૈ, જિસે તકલીફ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે ક્યા તકલીફ હૈ ?

ઉસને કહા, ઉસ પર જિન્નાતકા અસર હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે મેરે પાસ લાઓ. વોહ દેહાતી અપને ભાઈકો લાયા ઔર ઉસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને બિઠા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સૂરએ ફાતિહા ઔર નીચે વાલી આયતેં પઢકર ઉસે અલ્લાહકી પનાહમેં દે દિયા..

- સૂરએ બકરહકી શુરૂ કી ચાર આયતેં
- યેહ દો આયતેં, 'વઈલાહુકુમ ઈલાહુંવ્વાહિદ'
- આયતુલ કુર્સી
- સૂરએ બકરહ કી આખિરી તીન આયતેં
- આલે ઈમરાન કી આયત 'શહિદલ્લાહુ અન્નહૂ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ
- સૂરએ અઅરાફ કી આયત 'ઈન્ન રબ્બકુમુલ્લાહુ'
- સૂરએ મો'મિનૂન કી આખિરી આયત 'ફતઆલલ્લાહુલ મલિકુલ હક્ક'
- સૂરએ જિન્ન કી આયત 'વ અન્નહુ તઆલા જદ્દુ રબ્બિના'
- સૂરએ સાફ્ફાત કે શુરૂકી દસ આયતેં
- સૂરએ હશ્ર કી આખિરી તીન આયતેં
- કુલ હુવલ્લાહુ અહદ
- મુઅવ્વઝતૈન યા'ની 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિલ ફલક' ઔર 'કુલ અઊઝુ બિરબ્બિન્નાસ'

(હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈસ પઢનેકી બરકતસે) વોહ આદમી વહાંસે ઈસ તરહ ઠીક હોકર ઉઠા કે જૈસે ઉસે કોઈ તકલીફ હી નહીં થી.[1]

રાતકો જબ નીંદ ન આએ યા ઘભરા જાએ તો ક્યા કહે

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા કે વોહ રાત કો કુછ ડરાવની ચીઝેં

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૩

દેખતે હૈં, જિનકી વજહસે વોહ રાતકો તહજ્જુદકી નમાઝ નહીં પળ્હ સકતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ખાલિદ બિન વલીદ ! ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસે કલિમાત ન સિખા દું કે જબ તુમ ઉનકો તીન બાર પળ્હ લોગે તો અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારી યેહ તકલીફ દૂર કર દેંગે.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, ઝરૂર સિખાએં. મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપની યેહ તકલીફ ઇસી લિયે તો બતાઇ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, યેહ કલિમાત કહા કરો..

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَّحْضُرُوْنَ

અઊઝુ બિકલિમાતિલ્લાહિ ત્તામ્મતિ મિન્ ગદબિહિ વ ઇકાબિહિ વ શર્રિ ઇબાદિહિ વ મિન્ હમઝાતિશ્ શયાતીનિ વ અંય્ યહઝુરૂન

'મૈં અલ્લાહકે ગુસ્સેસે ઔર ઉસકી સઝાસે ઔર ઉસકે બંદોંકે શરસે ઔર શયાતીનકે વસવસોંસે ઔર શયાતીનકે મેરે પાસ આનેસે ઉસકે કામિલ કલિમાતકી પનાહ ચાહતા હું.'

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, કુછ રાતેં હી ગુઝરી થીં કે હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને આકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપકો હક દેકર ભેજા હૈ, જો કલિમાત આપને મુઝે સિખાએ થે, વોહ મૈંને તીન બાર હી પૂરે કિયે થે કે અલ્લાહ તઆલાને મેરી વોહ તકલીફ દૂર કર દી ઔર અબ તો મેરા યેહ હાલ હૈ કે શેરકે બનમેં ઉસકે પાસ રાતકો ભી બિલા ખૌફોખતર જા સકતા હું.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, જબ તુમમેં સે કોઇ નીંદમેં ઘભરા જાએ, તો યેહ દુઆ પળ્હે..

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّاتِ **અઊઝુ બિકલિમાતિલ્લાહિ ત્તામ્માતિ**

'આગે પિછલી હદીસ જૈસી દુઆ ઝિક્ર કી.'

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) કા જો બચ્ચા સમઝદાર હોતા, ઉસે તો યેહ દુઆ સિખાતે ઔર જો અભી નાસમઝ હોતા, તો યેહ દુઆ કિસી કાગઝ પર લિખકર ઉસકે ગલેમેં ડાલ દેતે.[૨]

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૧૬; હૈસમી, ૧-૧૨૭
૨ નસઇ, અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી

નસઈ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) નીંદમેં ઘભરા જાયા કરતે થે. ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈસકા ઝિક્ર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ લેટા કરો તો યેહ દુઆ પઢ્હ લિયા કરો. 'બિસ્મિલ્લાહિ' આગે પિછ્લી હદીસ જૈસી દુઆ ઝિક્ર કી.

ઈમામ માલિક ને મુઅત્તામેં લિખા હૈ કે મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે મૈં સોતેમેં ડર જાતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દુઆ પઢ્હ લિયા કરો ઔર પિછ્લી દુઆ ઝિક્ર કી. હઝરત વલીદ બિન વલીદ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે ઘભરાહટ ઔર વેહશત મેહસૂસ હોતી હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ બિસ્તર પર લેટા કરો, તો યેહ દુઆ પઢ્હા કરો. ફિર પિછ્લી દુઆ ઝિક્ર કી.[૧]

બેચૈની, પરેશાની ઔર રંજો ગમ કે વક્ત કી દુઆએં

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે યેહ કલિમાત સિખાએ ઔર ફરમાયા, જબ તુમ્હેં કોઈ પરેશાની યા સખ્તી પેશ આયા કરે તો ઈન્હેં પઢ્હા કરો..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુલ્ હલીમુલ્ કરીમુ સુબ્હાનલ્લાહિ વ તબારકલ્લાહુ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો હલીમ ઔર કરીમ હૈ, અલ્લાહ પાક ઔર બાબરકત હૈ, જો કે અર્શે અઝીમકા રબ હૈ. તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ.'[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ કિસી બાતકી વજહસે પરેશાન ઔર બેચૈન હોતે તો ફરમાતે..

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૧૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૮, તોહફતુઝઝાકિરીન, ૧૯૪, તાલીમુલ અઝકાર, ૧-૧૮૪

يَاحَيُّ يَاقَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ اَسْتَغِيْثُ **યા હય્યુ યા કય્યુમુ બિરહમતિક અસ્તગીષ**

'અય હમેશા ઝિંદા રેહને વાલે ! અય દૂસરોંકો કાઇમ રખને વાલે ! તેરી રહમતકે વાસ્તેસે ફરિયાદ કરતા હું.'[૧]

હઝરત અસ્મા બિન્તે ઉમૈસ (રદિ.) ફરમાતી હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો ગમ યા પરેશાની પેશ આતી તો ફરમાયા કરતે..

اَللّٰهُ اَللّٰهُ رَبِّیْ لَا اُشْرِکُ بِهٖ شَيْئًا **અલ્લાહુ અલ્લાહુ રબ્બી લા ઉશ્રિકુ બિહી શયૂઆ**

'અલ્લાહ, અલ્લાહ, મેરા રબ હૈ. મૈં ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક નહીં કરતા.'[૨]

ઇબ્ને જરીર ઔર ઇબ્ને અબી શૈબા મેં હઝરત અસ્મા (રદિ.) કી રિવાયત ઇસ તરહસે હૈ કે મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પરેશાનીકે વક્ત પઢનેકે લિયે યેહ કલિમાત સિખાએ ઔર પિછલે કલિમાતકા ઝિક્ર કિયે.[૩]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ સબ ઘરમેં થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દરવાઝેકી દોનોં ચૌખટોંકો પકડકર ઇર્શાદ ફરમાયા, અય બનૂ મુત્તલિબ ! જબ તુમ લોગોંકો કોઇ પરેશાની, સખ્તી યા તંગદસ્તી પેશ આએ તો યેહ કલિમાત કહા કરો..[૪]

اَللّٰهُ اَللّٰهُ رَبُّنَا لَانُشْرِکُ بِهٖ شَيْئًا

અલ્લાહુ અલ્લાહુ રબ્બુના લા નુશ્રિકુ બિહી શયૂઆ

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પરેશાનીકે વક્ત યેહ કલિમાત પઢા કરતે થે..

لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الْعَظِيْمُ الْحَلِيْمُ لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ لَآاِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ رَبُّ

السَّمٰوٰتِ وَرَبُّ الْاَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيْمُ

લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુલ્ અઝીમુલ હલીમુ લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ રબ્બુસ્સમાવાતિ વ રબ્બુલ્ અર્દિ વ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ કરીમ

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૯
૨ ઇબ્ને જરીર
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦
૪ હૈસમી, ૧૦-૧૩૭

'અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં, જો અઝીમ ઔર હલીમ હૈ. અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં, જો કે અઝીમ અર્શકા રબ હૈ. અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં, જો આસમાનોં ઔર ઝમીનકા રબ હૈ ઔર કરીમ અર્શકા રબ હૈ.'[૧]

હઝરત સવબાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કિસી ચીઝસે ડર મેહસૂસ કરતે તો ફરમાતે..[૨]

اَللّٰهُ اَللّٰهُ رَبِّیْ لَا اُشْرِکُ بِهٖ شَیْئًا **અલ્લાહુ અલ્લાહુ રબ્બી લા ઉશ્રિકુ બિહી શયૂઆ**

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) (રદિ.) ને ફરમાયા, જો બંદા ભી સાત બાર યેહ દુઆ પળ્હેગા, ચાહે વોહ સચ્ચે દિલસે પળ્હે યા ઝૂઠે દિલસે, અલ્લાહ ઉસકે ગમ ઔર પરેશાનીકો ઝરૂર દૂર કર દેંગે. વોહ દુઆ યેહ હૈ..

حَسْبِیَ اللّٰهُ لَااِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ

હસ્બિયલ્લાહુ લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવ અલયૂહિ તવક્કલ્તુ વહુવ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમ

'અલ્લાહ મુઝે કાફી હૈ, ઉસકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં. ઉસી પર મૈંને ભરોસા કિયા ઔર વોહ અઝીમ અર્શકા રબ હૈ.'[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જિસે કોઇ ફિક્ર યા ગમ યા પરેશાની પેશ આએ યા ઉસે કિસી બાદશાહસે ડર હો ઔર વોહ ઈન કલિમાતકે ઝરીએ દુઆ કરેગા તો ઉસકી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોગી..

اَسْئَلُکَ بِلَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ وَ اَسْأَلُکَ بِلَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْکَرِیْمِ وَ اَسْأَلُکَ بِلَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَمَا فِیْهِنَّ اِنَّکَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ

અસ્અલુક બિ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત રબ્બુસ્સમાવાતિ વ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ વ અસ્અલુક બિ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત રબ્બુસ્સમાવાતિ વ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ કરીમિ વ અસ્અલુક બિ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત રબ્બુસ્સમાવાતિસ્સબ્ઇ વમા ફીહિન્ન ઈન્નક અલા કુલ્લિ શયૂઈનૂ કદીર

૧ તોહફતુઝ્ઝાકિરીન, ૧૯૩
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦

'મૈં તુઝસે ઈસ બાત કે વાસ્તે સે સવાલ કરતા હું કે તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. અય સાતોં આસમાનોં ઔર અઝીમ અર્શકે રબ ! ઔર મૈં તુઝસે ઈસ બાતકે વાસ્તેસે સવાલ કરતા હું કે તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. અય સાતોં આસમાનોં ઔર કરીમ અર્શકે રબ ! ઔર મૈં તુઝસે ઈસ બાતકે વાસ્તેસે સવાલ કરતા હું કે તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. અય સાતોં આસમાનોંકે, સાતોં ઝમીનોંકે ઔર ઉન તમામ ચીઝોંકે રબ, જો ઉનમેં હૈ. બેશક તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હૈ.' ફિર તુમ અલ્લાહસે અપની ઝરૂરત માંગો.[૧]

ઝાલિમ બાદશાહ સે ડર કે વક્ત કી દુઆએં

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુઝે ઝાલિમ બાદશાહ કે પાસ ઔર હર તરહ કે ખૌફ કે વક્ત પઢનેકે લિયે યેહ કલિમાત સિખાએ..

لَآاِلٰـهَ اِلَّا اللّٰهُ الْحَلِيْمُ الْكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ السَّمٰوٰتِ السَّبْعِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ عِبَادِكَ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુલ્ હલીમુલ્ કરીમુ સુબ્હાનલ્લાહિ રબ્બિસ્સમાવાતિસ્ સબ્ઈ વ રબ્બિલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન ઇન્ની અઊઝુબિક મિન્ શર્રિ ઈબાદિક

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો હલીમ ઔર કરીમ હૈ. વોહ અલ્લાહ પાક હૈ, જો સાતોં આસમાનોં ઔર અઝીમ અર્શકા રબ હૈ. તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ. મૈં તેરે બંદોંકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૨]

હઝરત અબૂ રાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર (રદિ.) ને (મજબૂર હોકર) હજ્જાજ બિન યૂસુફસે અપની બેટીકી શાદીકી ઔર બેટી સે કહા, જબ વોહ તુમ્હારે પાસ અંદર આએ તો તુમ યેહ દુઆ પઢના..

لَآاِلٰـهَ اِلَّا اللّٰـهُ الْـحَلِيْـمُ الْـكَرِيْمُ سُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ

الْعَالَمِيْنَ

૧ અદબુલ મુફરદ, ૧૦૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૯

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુલ્ હલીમુલ્ કરીમુ સુબ્હાનલ્લાહિ રબ્બિલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ વલ્હમ્દુલિલ્લાહિ રબ્બિલ્ આલમીન

'અલ્લાહ કે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો હલીમ ઔર કરીમ હૈ. અલ્લાહ પાક હૈ, જો અઝીમ અર્શકા રબ હૈ ઔર તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા રબ હૈ.'

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને કહા, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કોઈ સખ્ત અમ્ર પેશ આતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ દુઆ પઢતે. રાવી કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કી બેટી ને યેહ દુઆ પઢી. જિસકી વજહસે હજ્જાજ ઉસકે કરીબ ન આ સકા.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ તુમ કિસી રો'બવાલે બાદશાહકે પાસ જાઓ ઔર તુમ્હેં ડર હો કે વોહ તુમ્હારે સાથ ઝયાદતી કરેગા, તો તુમ તીન બાર યેહ દુઆ પઢો..

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَعَزُّ مِنْ خَلْقِهٖ جَمِيْعًا اَللّٰهُ اَعَزُّ مِمَّا اَخَافُ وَاَحْذَرُ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ

الَّذِىْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْمُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ اَنْ يَّقَعْنَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ مِنْ

شَرِّ عَبْدِكَ فُلَانٍ وَجُنُوْدِهٖ وَاَتْبَاعِهٖ وَاَشْيَاعِهٖ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَللّٰهُمَّ كُنْ لِّىْ جَارًا مِنْ

شَرِّهِمْ جَلَّ ثَنَاءُكَ وَعَزَّ جَارُكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَلَآ اِلٰهَ غَيْرُكَ

અલ્લાહુ અકબરૂ અલ્લાહુ અકબરૂ અલ્લાહુ અઅઝઝુ મિન્ ખલ્કિહી જમીઅન્ અલ્લાહુ અઅઝઝુ મિમ્મા અખાફુ વ અહઝરૂ અઊઝુ બિલ્લાહિલ્લઝી લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવલ્ મુમ્સિકુસ્સમાવાતિસ્ સબ્ઈ અંય્યકઅ્ન અલલ્ અર્દિ ઈલ્લા બિઈઝનિહિ મિન્ શર્રિ અબ્દિક ફુલાનિન્ વ જુનૂદિહી વ અત્બાઈહી વ અશ્યાઈહી મિનલ્ જિન્નિ વલ્ ઈન્સિ અલ્લાહુમ્મ કુન્ લી જારમ્ મિન્ શર્રિહિમ્ જલ્લ ષનાઉક વ અઝઝ જારૂક વ તબારકસ્મુક વ લા ઈલાહ ગયરૂક

'અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ સબસે બડા હૈ, અલ્લાહ અપની સારી મખ્લૂકસે ઝિયાદા ઈઝઝત ઔર ગલ્બા વાલા હૈ. અલ્લાહ ઉન સબસે ઝિયાદા ઈઝઝત ઔર ગલ્બા વાલા હૈ, જિનસે મૈં બચના ચાહતા હું. મૈં ઉસ અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર જિસને અપને હુકમસે સાતોં આસમાનોંકો ઝમીન પર ગિરનેસે રોક રખ્ખા હૈ, તેરે ફલાં બંદેકે શરસે ઔર ઉસકે લશ્કરોં ઔર ઉસકે પીછે

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦

ચલને વાલોં ઔર ઉસકી બાત માનને વાલોંકે શરસે, ચાહે વોહ જિન્નાત હોં યા ઈન્સાન હોં. અય અલ્લાહ ! તૂ મેરે લિયે ઈન સબકે શરસે પનાહ બન જા. તેરી સના બહોત બડી હુ ઔર તેરી પનાહ લેને વાલા ગાલિબ હોતા હૈ ઔર તેરા નામ બાબરકત હૈ ઔર તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.'[૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ તુમ્હેં કિસી હાકિમકે ગૈઝો ગઝબ ઔર ઝયાદતીકા ડર હો તો યેહ દુઆ પઢો..

اَللّٰهُمَّ رَبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ كُنْ لِّيْ جَارًا مِنْ فُلَانٍ وَاَحْزَابِهٖ وَاَشْيَاعِهٖ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَنْ يَّفْرُطُوْا عَلَيَّ وَاَنْ يَّطْغَوْا عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَآ اِلٰهَ غَيْرُكَ

અલ્લાહુમ્મ રબ્બુસ્સમાવાતિસ્ સબ્ઈ વ રબ્બુલ્ અર્શિલ્ અઝીમિ કુન્ લી જારમ્ મિન્ ફુલાનિંવ્ વ અહઝાબિહી વ અશ્યાઈહી મિનલ્ જિન્નિ વલ્ ઈન્સિ અંય્યફરુતૂ અલય્ય વ અંય્યતગવ્ અઝઝ જારૂક વ જલ્લ ષનાઉક વલા ઈલાહ ગયૂરૂક

'અય અલ્લાહ ! જો સાતોં આસમાનોં ઔર અર્શે અઝીમકા રબ હૈ, તૂ મેરે લિયે ફલાંકે શરસે ઔર ઉસકી મદદગાર જમાઅતોં ઔર ઉસકે માનને વાલે જિન્નાત ઔર ઈન્સાનોંકે શરસે પનાહ બન જા, તાકે વોહ મુઝ પર ઝુલ્મો ઝયાદતી ન કર સકે. તેરી પનાહ લેને વાલા બાઈઝઝત હોતા હૈ ઔર તેરી સના બહોત બડી હૈ ઔર તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં હૈ.'

જબ તુમ યેહ દુઆ પઢોગે તો ઉસ ઝાલિમ હાકિમકી તરફસે તુમ્હેં કોઈ નાગવારી પેશ ન આએગી.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમમેં સે કિસીકો ઝાલિમ બાદશાહકા ખૌફ હો, તો વોહ યેહ દુઆ પઢે ઔર ફિર પિછલી દુઆ ઝિક્ર કી. અલબત્તા ઉસ રિવાયતમેં યેહ અલ્ફાઝ હૈં..

كُنْ لِّيْ جَارًا مِنْ شَرِّ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ . يَعْنِي الَّذِيْ يُرِيْدُ. وَشَرِّ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَاَتْبَاعِهِمْ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيَّ اَحَدٌ مِّنْهُمْ عَزَّ جَارُكَ وَجَلَّ ثَنَاؤُكَ وَلَآ اِلٰهَ غَيْرُكَ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦, હૈસમી, ૧૦-૧૩૭, અદબુલ મુફરદ, ૧૦૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૦, અદબુલ મુફરદ, ૧૦૪

કુન્ લી જારમ્ મિન્ શર્રિ ફુલાનિબ્નિ ફુલાનિન્ વઅ્નીલ્લઝી યુરીદુ વ શર્રિલ્ જિન્નિ વલ્ ઈન્સિ વ અત્બાઈહિમ અંય્યફરુત અલય્ય અહદુમ્ મિન્હુમ અઝ્ઝ જારૂક વ જલ્લ ષનાઉક વલા ઈલાહ ગય્રૂક

'તૂ મેરે લિયે ફલાં બિન ફલાંકે શરસે (યહાં ઉસ ઝાલિમ બાદશાહકા નામ લે) ઔર જિન્નાત ઔર ઈન્સાનોં ઔર ઉનકે પીછે ચલને વાલોંકે શરસે પનાહ બન જા, તાકે ઉનમેં સે કોઈ ભી મુઝ પર ઝિયાદતી (ઝુલ્મ) ન કર સકે. તેરી પનાહ લેને વાલા ગાલિબ હોતા હૈ ઔર તેરી સના બહોત બડી હૈ ઔર તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.'[1]

કર્ઝ કી અદાયગી કી દુઆએં

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક મુકાતબ ગુલામ (મુકાતબ ઉસ ગુલામકો કેહતે હૈં, જિસે ઉસકે આકાને કહા હો કે અગર તુમ ઈતના માલ ઈતને અર્સેમેં અદા કર દોગે, તો તુમ આઝાદ હો જાઓગે) ને હઝરત અલી (રદિ.) કી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા કે મૈં કિતાબતમેં મુકર્રર શુદા માલ અદા કરનેસે આજિઝ હો ગયા હું. આપ ઈસ બારેમેં મેરી મદદ ફરમાએં.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ કલિમાત ન સિખાઉં,જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે સિખાએ થે ? અગર તુમ પર (યમનકે) સીર પહાડકે બરાબર ભી કર્ઝ હો તો ભી અલ્લાહ તુમ્હારા વોહ કર્ઝ અદા કરા દેગા. તુમ યેહ દુઆ પઢા કરો..

اَللّٰهُمَّ اكْفِنِىْ بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَ اَغْنِنِىْ بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ

અલ્લાહુમ્મકફિની બિહલાલિક અન્ હરામિક વ અગ્નિની બિફદલિક અમ્મન્ સિવાક

'અય અલ્લાહ ! મુઝે અપની હલાલ રોઝી દેકર હરામસે બચા દે ઔર અપને ફઝલો કરમસે મુઝે અપને માસિવાસે બેનિયાઝ કર દે.'[2]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક દિન મસ્જિદમેં તશરીફ લાએ તો અચાનક આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નઝર એક અન્સારી શખ્સ પર પડી, જિન્હેં અબૂ ઉમામા કહા જાતા થા. હુઝૂર

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૭
૨ તિરમિઝી, ૨-૧૯૫

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ ઉમામા ! ક્યા બાત હૈ ? તુમ આજ મસ્જિદમેં નમાઝકે વક્તકે અલાવા દૂસરે વક્તમેં બૈઠે હુએ હો ?

ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ગમોં ઔર કર્ઝોંને મુઝે ઘેર લિયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસા કલામ ન સિખાઉં કે જબ તુમ ઉસે કહોગે તો અલ્લાહ તુમ્હારા ગમ દૂર કર દેંગે ઔર કર્ઝ ઉતરવા દેંગે. ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઝરૂર સિખા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સુબહ ઔર શામ યેહ દુઆ પઢ્હા કરો..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیۡ اَعُوۡذُبِکَ مِنَ الۡهَمِّ وَالۡحُزۡنِ وَاَعُوۡذُبِکَ مِنَ الۡعَجۡزِ وَالۡکَسۡلِ وَاَعُوۡذُبِکَ
مِنَ الۡجُبۡنِ وَالۡبُخۡلِ وَاَعُوۡذُبِکَ مِنۡ غَلۡبَةِ الدَّيۡنِ وَقَهۡرِ الرِّجَالِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનલ્ હમ્મિ વલ્ હુઝ્નિ વ અઊઝુબિક મિનલ્ અજ્ઝિ વલ્ કસ્લિ વ અઊઝુબિક મિનલ્ જુબ્નિ વલ્ બુખ્લિ વ અઊઝુબિક મિન્ ગલ્બતિદ્દયૂનિ વ કહરિર્રિજાલ

'અય અલ્લાહ ! મૈં હર ફિક્રો ગમસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર આજિઝ હો જાને ઔર સુસ્તીસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર બુઝદિલી ઔર કંજૂસીસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર કર્ઝકે ગલબે ઔર લોગોંકે મેરે ઉપર દબાવસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ઐસા કિયા તો અલ્લાહને મેરે ગમ ભી દૂર કર દિયે ઔર મેરા કર્ઝ ભી સારા અદા કર દિયા.[૧]

એક બાર જુમ્અહકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો ન દેખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નમાઝસે ફારિગ હુએ તો હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે પાસ તશરીફ લે ગએ ઔર ફરમાયા, અય મઆઝ, ક્યા બાત હૈ ? આજ તુમ (જુમ્અહકી નમાઝમેં) નઝર ન આએ. ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! એક યહૂદીકા મુઝ પર એક ઉકિયા સોના કર્ઝ હૈ. મૈં ઘરસે આપકી ખિદમતમેં હાઝિરી કે લિયે ચલ પડા, લેકિન રાસ્તેમેં વોહ યહૂદી મિલ ગયા, જિસકી વજહસે દેર હો ગઈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય મઆઝ ! ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી દુઆ ન સિખા દું કે અગર (યમનકે) સીર પહાડ જિતના ભી તુમ પર કર્ઝ હો ઔર તુમ યેહ દુઆ પઢ્હો તો અલ્લાહ તુમ્હારા કર્ઝ અદા કરા દેંગે. અય મઆઝ ! તો તુમ યેહ દુઆ કિયા કરો..

---

૧ અબૂ દાઉદ, ૨-૩૭૦

اَللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ

تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ تُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُوْلِجُ النَّهَارَ فِي

الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ مَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

رَحْمَانَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَرَحِيْمَهُمَا تُعْطِي مِنْهُمَا مَنْ تَشَاءُ وَتَمْنَعُ مَنْ تَشَاءُ اِرْحَمْنِي رَحْمَةً

تُغْنِيْنِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مِنْ سِوَاكَ

અલ્લાહુમ્મ માલિકલ્ મુલ્કિ તુઅ્તિલ્ મુલ્ક મન્ તશાઉ વ તન્ઝિઉલ્ મુલ્ક મિમ્મન્ તશાઉ વ તુઈઝ્ઝુ મન્ તશાઉ વ તુઝિલ્લુ મન્ તશાઉ બિયદિકલ્ ખય્રુ ઈન્નક અલા કુલ્લિ શય્ઈન્ કદીર. તુલિજુલ્લયૂલ ફીન્નહારિ વ તૂલિજુન્નહાર ફીલ્લયૂલિ વ તુખ્રિજુલ્ હય્ય મિનલ્ મય્યિતિ વ તુખ્રિજુલ્ મય્યિત મિનલ્ હય્યિ વ તરઝુકુ મન્ તશાઉ બિગય્રિ હિસાબ. રહમાનદ્દુન્યા વલ આખિરતિ વ રહીમહુમા તુઅ્તી મિન્હુમા મન્ તશાઉ વ મન્ તશાઉ ઈરહમ્નિય રહમતન્ તુગ્નીનિય બિહા અન્ રહમતિ મિન્ સિવાક

'અય અલ્લાહ ! અય તમામ મુલ્કકે માલિક ! તૂ જિસકો ચાહે, મુલ્ક દે દેતા હૈ ઔર જિસસે ચાહે મુલ્ક છીન લેતા હૈ ઔર તૂ જિસે ચાહે ઈઝ્ઝત દેતા હૈ ઔર જિસે ચાહે ઝિલ્લત દેતા હૈ. હર ભલાઈ તેરે હી ઈખ્તિયારમેં હૈ. બિલાશુબહ તૂ હર ચીઝ પર પૂરી કુદરત રખને વાલા હૈ. તૂ રાતકો દિનમેં દાખિલ કરતા હૈ ઔર દિનકો રાતમેં દાખિલ કર દેતા હૈ (કભી દિન બડા હોતા હૈ ઔર કભી રાત) ઔર તૂ ઝિંદાકો મુર્દાસે નિકાલ લેતા હૈ ઔર મુર્દેકો ઝિંદાસે નિકાલ લેતા હૈ. (પરિંદેસે અંડા નિકાલ લેતા હૈ ઔર અંડેસે પરિંદા.) ઔર તૂ જિસે ચાહતા હૈ, બેહિસાબ રોઝી દેતા હૈ. અય દુનિયા ઔર આખિરતકે રહમાન ! અય દુનિયા ઔર આખિરતકે રહીમ ! તૂ દુનિયા ઔર આખિરત જિસે ચાહે, દે દેતા હૈ ઔર જિસસે ચાહે રોક લેતા હૈ. તૂ મુઝ પર ઐસી ખાસ રહમત નાઝિલ ફરમા, જિસકે બા'દ મુઝે તેરે સિવા કિસીકી ઝરૂરત ન રહે.''[1]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત મઆઝ (રદિ.) કો ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસી દુઆ ન સિખા દું કે અગર ઉહદ પહાડ જિતના ભી તુમ પર કર્ઝ હો તો ભી અલ્લાહ તઆલા ઝરૂર ઉતરવા દેગા. અય મઆઝ ! તુમ યેહ દુઆ પઢો..

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૮૬

'અલ્લાહુમ્મ માલિકલ મુલ્કિ' પિછલી દુઆ જૈસી દુઆ ઝિક્ર ફરમાઇ. અલબત્તા ઉસમેં 'તુલિજુલ્લૈલ' સે આખિર તકકા ઝિક્ર નહીં હૈ ઔર ઉસમેં યેહ અલ્ફાઝ હૈં..

رَحْمَانَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تُعْطِيهِمَا مَنْ تَشَآءُ وَتَمْنَعُ مِنْهُمَا مَنْ تَشَآءُ

રહમાનુદ્દુન્યા વલ આખિરતિ તુઅ્તીહિમા મન્ તશાઉ વ તમ્નઉ મિન્હુમા મન્ તશાઅ

આગે પિછલી હદીસ જૈસી દુઆ ઝિક્ર કી.[1]

હિફઝે કુર્આન કી દુઆ

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઇતનેમેં હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, મેરે માં બાપ આપ પર કુર્બાન હોં, યેહ કુર્આન તો મેરે સીનેસે નિકલ ગયા. મુઝે તો ઐસે લગ રહા હૈ કે મૈં કુર્આન પર કાબુ નહીં પા સકતા, ઉસે યાદ નહીં રખ સકતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઐસે કુછ કલિમાત ન સિખા દું, જિનસે તુમ્હેં ભી ફાઇદા હો ઔર જિસે તુમ યેહ કલિમાત સિખાઓગે, ઉસે ભી ફાઇદા હોગા ઔર જો કુછ તુમ સીખોગે, વોહ તુમ્હારે સીનેમેં બાકી.રહેગા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હાં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જી હાં, મુઝે યેહ કલિમાત ઝરૂર સિખા દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ જુમ્અહકી રાત આએ તો અગર તુમ રાતકે આખિરી તિહાઇ હિસ્સેમેં ઉઠ સકો (તો બહોત અચ્છા હૈ), ક્યૂંકે યેહ ઐસા વક્ત હૈ, જિસમેં ફરિશ્તે હાઝિર હોતે હૈં ઔર ઉસમેં દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ ઔર મેરે ભાઇ હઝરત યાકૂબ અલૈહિસ્સલામને અપને બેટોંસે કહા થા..

سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّى **સવ્ફ અસ્તગ્ફિરૂ લકુમ્ રબ્બી**

'અન્કરીબ તુમ્હારે લિયે અપને રબસે મગફિરતકી દુઆ કરૂંગા.'

'અન્કરીબ' સે હઝરત યાકૂબ અલૈહિસ્સલામકી મુરાદ યેહી જુમ્અહકી રાત થી. અગર તુમ આખિરી તિહાઇ રાતમેં ન ઉઠ સકો, તો ફિર દરમિયાન રાતમેં ઉઠો.

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૮૬

અગર તુમ યેહ ભી ન કર સકો તો ફિર શુરૂ રાતમેં ઉઠો ઔર ચાર રકઅત નમાઝ પઢો. પેહલી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરએ યાસીન ઔર દૂસરી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરએ હામીમ દુખાન ઔર તીસરી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરએ અલિફ લામ મીમ તન્ઝીલ સજદા ઔર ચૌથી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરએ તબારકલ્લઝી પઢો ઔર જબ અત્તહિય્યાતસે ફારિગ હો જાઓ તો ખૂબ અચ્છી તરહસે હમ્દો સના બયાન કરો ઔર ફિર ખૂબ અચ્છી તરહ મુઝ પર ઔર સારે નબીયોં પર દુરૂદ પઢો. ફિર તમામ મો'મિનં મર્દો ઔર ઔરતોંકે લિયે ઔર જો ભાઇ તુમસે પેહલે ઈમાન કે સાથ ગુઝર ચુકે, ઉનકે લિયે દુઆ એ મગફિરત કરો. ફિર આખિરમેં યેહ દુઆ પઢો..

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْنِيْ بِتَرْكِ الْمَعَاصِي اَبَدًا مَّا اَبْقَيْتَنِيْ وَارْحَمْنِيْ اَنْ اَتَكَلَّفَ مَا لَا يَعْنِيْنِيْ وَارْزُقْنِيْ حُسْنَ النَّظَرِ فِيْمَا يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِالَّتِيْ لَا تُرَامُ اَسْئَلُكَ يَا اَللّٰهُ يَا رَحْمَانُ بِجَلَالِكَ وَنُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُلْزِمْ قَلْبِيْ حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِيْ وَارْزُقْنِيْ اَنْ اَتْلُوَهٗ عَلَى النَّحْوِ الَّذِيْ يُرْضِيْكَ عَنِّيْ اَللّٰهُمَّ بَدِيْعَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ وَالْعِزَّةِالَّتِيْ لَا تُرَامُ اَسْئَلُكَ يَا اَللّٰهُ يَا رَحْمَانُ بِجَلَالِكَ وَنُوْرِ وَجْهِكَ اَنْ تُنَوِّرَ بِكِتَابِكَ بَصَرِيْ وَاَنْ تُطْلِقَ بِهٖ لِسَانِيْ وَاَنْ تُفَرِّجَ بِهٖ عَنْ قَلْبِيْ وَاَنْ تَشْرَحَ بِهٖ صَدْرِيْ وَاَنْ تَغْسِلَ بِهٖ بَدَنِيْ فَاِنَّهٗ لَا يُعِيْنُنِيْ عَلَى الْحَقِّ غَيْرُكَ وَلَا يُؤْتِيْهِ اِلَّا اَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

અલ્લાહુમ્મરહમ્ની બિતરકિલ્ મઆસી અબદમ્ મા અબ્કયતની વરહમ્ની અન્ અતકલ્લફ મા લા યઅ્નીની વરઝુક્ની હુસ્નન્ નઝરિ ફીમા યુરદીક અન્ની અલ્લાહુમ્મ બદીઉસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ ઝલ્ જલાલિ વલ્ ઈકરામિ વલ્ ઈઝ્ઝતિલ્લતી લા તુરામુ અસ્અલુક યા અલ્લાહુ યા રહમાનુ બિ જલાલિક વ નૂરિ વજહિક અન્ તુલ્ઝિમ કલ્બી હિફ્ઝ કિતાબિક કમા અલ્લમ્તની વરઝુક્ની અન્ અત્લુવહૂ અલન્નહવિલ્લઝી યુરદીક અન્ની. અલ્લાહુમ્મ બદીઅસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ ઝલ્ જલાલિ વલ્ ઈકરામિ વલ્ ઈઝ્ઝતિલ્લતી લા તુરામુ અસ્અલુક યા

અલ્લાહુ યા રહમાનુ બિ જલાલિક વ નૂરિ વજહિક અન્ તુનવ્વિર બિકિતાબિક બસરી વ અન્ તુત્લિક બિહી લિસાની વ અન્ તુફર્રિજ બિહી અન્ કલ્બી વ અન્ તશ્રહ બિહી સદ્રી વ અન્ તગ્સિલ બિહી બદની ફઈન્નહુ લા યુઈનુની અલલ્ હક્કિ ગયરૂક વલા યુઅ્તીહી ઈલ્લા અન્ત વલા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અલિય્યિલ્ અઝીમ

'અય અલ્લાહ ! મુઝ પર મહેરબાની ફરમા, તાકે જબ તક ઝિંદા રહું, ગુનાહોંસે બચતા રહું ઔર મુઝ પર મહેરબાની ફરમા, જો કામ મેરે મતલબ ઔર ફાઇદેકે ન હોં, મૈં ઉનમેં ન પડું ઔર મુઝે ઈસ બાતકી તૌફીક દે કે મૈં ઉન કામોંકી અચ્છી તરહ ફિક્ર કરૂં, જિનસે તૂ મુઝસે રાઝી હો જાએ. અય અલ્લાહ ! આસમાનોં ઔર ઝમીનકે બેનમૂના પૈદા કરને વાલે, અય અઝમતો જલાલ વાલે ! અય ઈકરામો એહસાન વાલે ઔર ઐસી ઈઝઝત વાલે, જિસકે હાસિલ હોનેકા કિસીકો વહમો ગુમાન ભી નહીં હો સકતા. અય અલ્લાહ ! અય રહમાન ! મૈં તેરી અઝમતો જલાલકા ઔર તેરી ઝાતકે નૂરકા વાસ્તા દેકર તુઝસે યેહ સવાલ કરતા હું કે જૈસે તૂને મુઝે અપની કિતાબકા ઈલ્મ ઈનાયત ફરમાયા હૈ, ઐસે હી મેરે દિલકો ઉસકા યાદ રખના નસીબ ફરમા ઔર મુઝે ઉસકી ઈસ તરહ તિલાવત કરનેકી તૌફીક અતા ફરમા, જિસસે તૂ મુઝસે રાઝી હો જાએ. અય અલ્લાહ ! આસમાનોં ઔર ઝમીનકે બેનમૂના પૈદા કરને વાલે ! અય અઝમતો જલાલ વાલે ! અય ઈકરામો એહસાન વાલે ! ઔર ઐસી ઈઝઝત વાલે, જિસકે હાસિલ હોનેકા કિસીકો વહમો ગુમાન ભી નહીં હો સકતા. અય અલ્લાહ ! અય રહમાન ! મૈં તેરી અઝમતો જલાલકા તેરી ઝાતકે નૂરકા વાસ્તા દેકર તુઝસે યેહ સવાલ કરતા હું કે તૂ અપની કિતાબકી બરકતસે મેરી નિગાહકો રોશન કર દે ઔર ઉસકો મેરી ઝબાન પર જારી કર દે ઔર ઉસકી બરકતસે મેરે દિલકે ગમકો દૂર કર દે ઔર મેરા સીના ખોલ દે ઔર ઉસકી બરકતસે મેરે બદનકો (ગુનાહોંસે) ધો દે, ક્યૂંકે હક બાત પર તેરે સિવા કોઇ મેરી મદદ નહીં કર સકતા ઔર તેરે સિવા કોઇ મેરી યેહ આરઝૂ પૂરી નહીં કર સકતા ઔર બુરાઇયોંસે બચનેકી તાકત ઔર નેકી કરનેકી કુવ્વત સિર્ફ અલ્લાહસે હી મિલતી હૈ, જો કે બુઝુર્ગ બરતર હૈ.'

અય અબુલ હસન ! તુમ તીન જુમ્અહ યા પાંચ જુમ્અહ યા સાત જુમ્અહ તક ઐસે કરો, અલ્લાહકે હુકમસે તુમ્હારી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોગી. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને મુઝે હક દેકર ભેજા, આજતક કભી કિસી મો'મિનકી યેહ દુઆ રદ નહીં હુઇ. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) કો પાંચ યા સાત જુમ્અહ હી ગુઝરે હોંગે કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મજ્લિસમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! પેહલે મૈં તકરીબન ચાર આયતેં પઢતા થા ઔર વોહ ભી મુઝે યાદ નહીં હોતી થીં ઔર અબ તકરીબન ચાલીસ આયતેં પઢતા હું ઔર ઐસી યાદ હો જાતી હૈં કે જબ વોહ આયતેં પઢતા હું તો ઐસે

લગતા હૈ કે ગોયા અલ્લાહકી કિતાબ મેરી આંખોંકે સામને ખુલી રખી હૈ ઔર પેહલે મૈં હદીસ સુનતા થા ઔર જબ ઉસકો દોબારા કેહતા થા તો ઝહનસે નિકલ જાતી થી ઔર અબ બહોત સી અહાદીસ સુનતા હું ઔર જબ દૂસરોંસે નકલ કરતા હું તો એક લફ્ઝ ભી નહીં છૂટતા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અય અબુલ હસન ! રબ્બે કા'બાકી કસમ ! તુમ મો'મિન હો.'[1]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સહાબા (રદિ.) કી દુઆએં

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) અપની દુઆઓં મેં ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ الَّذِىْ هُوَ خَيْرٌ فِىْ عَاقِبَةِ اَمْرِىْ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ مَاتُعْطِيْنِىْ مِنَ الْخَيْرِ رِضْوَانَكَ وَالدَّرَجَاتِ الْعُلٰى فِىْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુકલ્લઝી હુવ ખયૂરૂન્ ફી આકિબતિ અમ્રી અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ મા તુઅ્તીની મિનલ્ ખયૂરિ રિદવાનક વ દરજાતિલ્ ઉલા ફી જન્નાતિન્ નઈમ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે અપને હર કામકે અંજામમેં ખૈરકા સવાલ કરતા હું. અય અલ્લાહ ! તૂ મુઝે જિસ ખૈરકી તૌફીક અતા ફરમાએ, ઉસે અપની રઝાકા ઔર અપની નેઅમતોં વાલી જન્નતોંમેં ઉંચે દરજાતકે હાસિલ હોનેકા ઝરીઆ બના.'[2]

હઝરત મુઆવિયહ બિન કુર્રા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) અપની દુઆઓંમેં ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ خَيْرَ عُمْرِىْ آخِرَهٗ وَخَيْرَ عَمَلِىْ خَوَاتِمَهٗ وَخَيْرَ اَيَّامِىْ يَوْمَ اَلْقَاكَ

અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ ખયૂર ઉમ્રી આખિરહૂ વ ખયૂર અમલી ખવાતિમહૂ વ ખયૂર અય્યામી યવ્મ અલ્ કાક

---

૧ તિરમિઝી, ૨-૧૯૬
૨ અહમદ

'અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્રકા સબસે બેહતરીન હિસ્સા વોહ બના, જો ઉસકા આખિર હો ઔર મેરા સબસે બેહતરીન અમલ વોહ બના, જો ખાતમે વાલા હો ઔર મેરા સબસે બેહતરીન દિન વોહ બના, જો તેરી મુલાકાતકા દિન હો.'[1]

હઝરત અબ્દુલ અઝીઝ બિન સલમા માઝિશૂન (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે એક ઐસે સાહબને બયાન કિયા, જિન્હેં મૈં સચ્ચા સમઝતા હું કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) અપની દુઆઓંમેં ફરમાયા કરતે થે..

اَسْئَلُکَ تَمَامَ النِّعْمَةِ فِیْ الْاَشْیَاءِ کُلِّهَا وَالشُّکْرَ لَکَ عَلَیْهَا حَتّٰی تَرْضٰی وَبَعْدَ الرِّضَا وَالْخِیَرَةَ فِیْ جَمِیْعِ مَایَکُوْنُ فِیْهِ الْخِیَرَةُ بِجَمِیْعِ مَیْسُوْرِ الْاُمُوْرِ کُلِّهَا لَا بِمَعْسُوْرِهَا یَاکَرِیْمُ

અસ્અલુક તમામન્ નિઅ્મતિ ફીલ્ અશ્યાઇ કુલ્લિહા વશ્શુક્ર લક અલયૂહા હત્તા તરદા વ બઅદ ર્રિદા વલ્ ખયૂરત ફી જમીઇ મા યકૂનુ ફીહિલ્ ખયૂરતુ બિજમીઇ મયૂસૂરિલ્ ઉમૂરિ કુલ્લિહા લા બિમઅ્સૂરિહા યા કરીમ

'મૈં તુઝસે સવાલ કરતા હું કે તમામ ચીઝોંમેં તૂ નેઅમત પૂરી ફરમા દે ઔર ઇન ચીઝોં પર ઇતના શુક્ર અદા કરનેકી તૌફીક માંગતા હું કે જિસસે તૂ રાઝી હો જાએ ઔર ઇસકે બા'દ દરખ્વાસ્ત કરતા હું કે જિતની ચીઝોંમેં કિસી એક જાનિબકે ઇખ્તિયાર કરનેકી સૂરત હોતી હૈ, ઉનમેં મૈં આસાન સૂરત ઇખ્તિયાર કરૂં ઔર મુશ્કિલ ન ઇખ્તિયાર કરૂં, અય કરીમ !'[2]

હઝરત અબૂ યઝીદ મદાયની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી એક દુઆ યેહ ભી થી..

اَللّٰهُمَّ هَبْ لِیْ اِیْمَانًا وَیَقِیْنًا وَمُعَافَاةً وَّنِیَّةً

અલ્લાહુમ્મ હબ્લી ઇમાનન્ વ યકીનન્ વ મુઆફાતન્ વ નિય્યહ

'અય અલ્લાહ ! મુઝે ઇમાન કા યકીન, આફિયત ઔર સચ્ચી નિય્યત નસીબ ફરમા.'[3]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِکَ اَنْ تَاْخُذَنِیْ عَلٰی غِرَّةٍ اَوْتَذَرَنِیْ فِیْ غَفْلَةٍ اَوْ تَجْعَلَنِیْ مِنَ الْغَافِلِیْنَ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-303
૨ ઇબ્ને અબીદુન્યા
3 કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-303

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક અન્ તઅ્ખુઝની અલા ઈઝ્ઝતિન્ અવ્ તઝુરની ફી ગફલતિન્ અવ્ તજ્અલની મિનલ્ ગાફિલીન

'અય અલ્લાહ ! મૈં ઈસ બાતસે તેરી પનાહ માંગતા હું કે અચાનક બેખબરીમેં મેરી પકડ કરે યા મુઝે ગફલતમેં પડા રેહને દે યા મુઝે ગાફિલ લોગોંમેં સે બના દે.'[1]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ عَمَلِيْ صَالِحًا وَاجْعَلْهُ لَکَ خَالِصًا وَلَا تَجْعَلْ لِاَحَدٍ فِيْهِ شَيْئًا

અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ અમલી સાલિહન્ વજ્અલ્હુ લક ખાલિસન્ વલા તજ્અલ્ લિઅહદિન્ ફીહિ શય્આ

'અય અલ્લાહ ! મેરે અમલ નેક બના દે ઔર મેરે અમલકો ખાલિસ અપને લિયે બના દે ઔર મેરે અમલમેં ઔર કિસીકા ઝર્રા ભર ભી હિસ્સા ન હોને દે.'[2]

હઝરત અમ્ર બિન મૈમૂન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) અપની દુઆ મેં યેહ ભી કહા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِيْ مَعَ الْاَبْرَارِ وَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْاَشْرَارِ وَقِنِيْ عَذَابَ النَّارِ وَاَلْحِقْنِيْ بِالْاَخْيَارِ

અલ્લાહુમ્મ તવફ્ફની મિનલ્ અબ્રારિ વલા તજ્અલ્ની ફીલ્ અશ્રારિ વ કિની અઝાબન્નારિ વ અલ્હિક્ની બિલ્ અખ્યાર

'અય અલ્લાહ ! તૂ મુઝે નેક લોગોંકે સાથ મૌત દે ઔર મુઝે બુરે લોગોંમેં સે ન બના ઔર મુઝે જહન્નમકે અઝાબસે બચા ઔર મુઝે નેક ઔર ભલે લોગોંકે સાથ શામિલ ફરમા.'[3]

હઝરત અબુલ આલિયા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને અકસર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ عَافِنَا وَاعْفُ عَنَّا **અલ્લાહુમ્મ આફિના વઅ્ફુ અન્ના**

'અય અલ્લાહ ! હમેં આફિયત નસીબ ફરમા ઔર હમેં મઆફ ફરમા.'[4]

હઝરત હફસા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને અપને વાલિદ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ قَتْلًا فِيْ سَبِيْلِکَ وَوَفَاةً فِيْ بَلَدِ نَبِيِّکَ

૧ ઈબ્ને અબી શૈબા, અબૂ નઈમ
૨ અહમદ
૩ અબ્દુલ મુફરદ
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૩

અલ્લાહુમ્મર્ ઝુક્ની કત્લન્ ફી સબીલિક વ વફાતન્ ફી બલદિ નબિય્યિક

'અય અલ્લાહ ! મુઝે અપને રાસ્તેકી શહાદત ઔર અપને નબીકે શહેરકી મૌત નસીબ ફરમા.'

મૈંને કહા, આપકો યેહ દોનોં કૈસે હાસિલ હો સકતી હૈં ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ જહાં ચાહે, અપને ફૈસલેકો વુજૂદ દે સકતા હૈ.[1]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યૂં દુઆ કી..

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِىْ ظُلْمِىْ وَكُفْرِىْ **અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી ઝુલ્મી વ કુફ્રી**

'અય અલ્લાહ ! મેરે ઝુલ્મ ઔર મેરે કુફ્રકો મુઆફ ફરમા.'

એક આદમીને કહા, યેહ ઝુલ્મકા લફ્ઝ તો ઠીક હૈ, લેકિન કુફ્રકા ક્યા મતલબ હૈ ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, (કુર્આન મેં હૈ)..

اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ **ઈન્નલ્ ઈન્સાન લ ઝલૂમુન્ કફ્ફાર**

'સચ યેહ હૈ કે આદમી બહોત હી બેઇન્સાફ ઔર બડા હી નાશુક્ર હૈ.' (યા'ની કુફ્રસે નાશુક્રી મુરાદ હૈ.)[2]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) બૈતુલ્લાહકા તવાફ કર રહે થે. મૈંને યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اِنْ كَتَبْتَنِىْ فِىْ السَّعَادَةِ فَاَثْبِتْنِىْ فِيْهَا وَاِنْ كُنْتَ كَتَبْتَنِىْ فِىْ الشَّقَاوَةِ فَامْحُنِىْ مِنْهَا وَاَثْبِتْنِىْ فِىْ السَّعَادَةِ فَاِنَّكَ تَمْحُوْ مَا تَشَآءُ وَتُثْبِتُ وَعِنْدَكَ اُمُّ الْكِتَابِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ કતબ્તની ફીસ્સઆદતિ ફસ્બિત્ની ફીહા વ ઈન્ કુન્ત કતબ્તની ફીશ્કાવતિ ફમ્હુની મિન્હા વસ્બિત્ની ફીસ્સઆદતિ ફઈન્નક તમ્હૂ મા તશાઉ વ તુસ્બિતુ વ ઈન્દક ઉમ્મુલ્ કિતાબ

'અય અલ્લાહ ! અગર તૂને મેરા નામ ખુશકિસ્મત ઈન્સાનોંમેં રખ્ખા હૈ તો મેરા નામ ઉનમેં લિખા રેહને દે ઔર અગર મેરા નામ બદકિસ્મત લોગોંમેં લિખા હુવા હૈ તો ઉસમેં સે મિટા કર ખુશકિસ્મત લોગોંમેં લિખ દે, ક્યૂંકે તૂ જો ચાહે મિટા સકતા હૈ ઔર જો ચાહે બાકી રખ સકતા હૈ ઔર તેરે પાસ લૌહે મહફૂઝ હૈ.'[3]

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, અબૂ નઈમ
૨ ઈબ્ને અબી હાતિમ
3 કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૩, ૩૦૪

હઝરત યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો આધી રાતકે વક્ત રમાદા કહતકે ઝમાનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મસ્જિદમેં નમાઝ પળ્હતે હુએ દેખા. વોહ યેહ દુઆ કર રહે થે..

اَللّٰهُمَّ لَا تُهْلِكْنَا بِالسِّنِيْنَ وَارْفَعْ عَنَّا هٰذَا الْبَلَاءَ

અલ્લાહુમ્મ લા તુહલિકના બિસ્સિનીન વર્‌ફઅ્ અન્ના હાઝલ્ બલાઅ

'અય અલ્લાહ ! હમેં કહત સે હલાક ન ફરમા ઔર હમસે યેહ મુસીબત દૂર ફરમા.' ઔર વોહ યેહ દુઆ બાર બાર કરતે રહે.[1]

હઝરત યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને રમાદા કહતકે ઝમાનેમેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) પર ચાદર દેખી, જિસ પર સોલહ પૈવંદ લગે હુએ થે ઔર આપકી ચાદર પાંચ હાથ ઔર એક બાલિશ્ત લંબી થી ઔર યેહ દુઆ કર રહે થે..

اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ هَلَكَتَ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلٰى رِجْلَیَّ

અલ્લાહુમ્મ લા તજ્અલ હલકત ઉમ્મતિ મુહમ્મદિન્ અલા રિજ્લય્ય

'અય અલ્લાહ ! હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકી હલાકત મેરે ઝમાનેમેં ન કર.'[2]

હઝરત અસ્લમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા..

اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَتْلِىْ بِيَدِ رَجُلٍ صَلّٰى رَكْعَةً اَوْسَجْدَةً وَّاحِدَةً يُحَاجُّنِىْ بِهَا عِنْدَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

અલ્લાહુમ્મ લા તજ્અલ કત્લી બિયદિ રજુલિન્ સલ્લા રકઅતન્ અવ્ સજદતંવ્ વાહિદતન્ યુહાજ્જુની બિહા ઇન્દક યવ્મલ્ કિયામહ

'અય અલ્લાહ ! મેરા કત્લ ઐસે આદમીકે હાથોં ન કર, જિસને એક રકઅત ભી પળ્હી હો યા એક સજદા ભી કિયા હો ઔર વોહ ઉસકી વજહસે કિયામતકે દિન મુઝસે ઝગડા કરે.' (યા'ની મેરી શહાદત મુસલમાનકે હાથોં ન હો.)[3]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને કંકરીયોંકી એક ઢેરી બનાઇ. ફિર ઉસ પર અપને કપડોંકા એક

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૩૧૯
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૩૨૦
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૧૩

કિનારા ડાલકર ઉસ પર સર રખકર લેટ ગએ. ફિર આસમાનકી તરફ અપને હાથ ઉઠાકર યેહ દુઆ કી..

اَللّٰهُمَّ كَبِرَتْ سِنِّىْ وَضَعُفَتْ قُوَّتِىْ وَانْتَشَرَتْ رَعِيَّتِىْ فَاقْبِضْنِىْ اِلَيْكَ غَيْرَ مُضَيِّعٍ وَّلَا مُفَرِّطٍ

અલ્લાહુમ્મ કબિરત્ સિન્ની વ દઉફત્ કુવ્વતી વન્તશરત્ રઇય્યતી ફકબિદ્ની ઇલયૂક ગયૂર મુદય્યિઇન્ વલા મુફર્રતિન્

'અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્ર ઝિયાદા હો ગઇ ઔર મેરે હાથ પૈર કમઝોર હો ગએ ઔર મેરી રિઆયા ફૈલ ગઇ. ઇસ લિયે અબ તૂ મુઝે અપની તરફ ઇસ તરહ ઉઠા લે કે ન તો મૈં કિસીકા હક ઝાએ' કરને વાલા હું ઔર ન કિસીકે હકમેં કમી કરને વાલા હું.'[૧]

હઝરત અસ્વદ બિન બિલાલ મુહારબી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ખલીફા બને તો ઉન્હોંને મિમ્બર પર ખડે હોકર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! ગૌરસે સુનો ! મૈં દુઆ કરૂંગા, તુમ સબ ઇસ પર આમીન કેહના..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ غَلِيْظٌ فَلَيِّنِّىْ وَشَحِيْحٌ فَسَخِّنِىْ وَضَعِيْفٌ فَقَوِّنِىْ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની ગલીઝુન્ ફલય્યિની વ શહીહુન્ ફસખ્ખિની વ દઇફુન્ ફકવ્વિની

'અય અલ્લાહ ! મૈં સખ્ત હું, મુઝે નરમ કર દે. કંજૂસ હું, મુઝે સખી બના દે. કમઝોર હું, મુઝે કવી કર દે.'[૨]

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) કિસી જનાઝેકી નમાઝ પઢાતે તો ફરમાતે, તેરા યેહ બંદા દુનિયાસે રિહાઇ પા ગયા ઔર દુનિયા દુનિયા વાલોંકે લિયે છોડકર ચલા ગયા ઔર અબ વોહ તેરા મોહતાજ હૈ, તુઝે ઉસકી કોઇ ઝરૂરત નહીં. વોહ ઇસ બાતકી ગવાહી દિયા કરતા થા કે અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તેરે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. અય અલ્લાહ! ઉસકી મગફિરત ફરમા, ઉસસે દરગુઝર ફરમા ઔર ઉસે ઉસકે નબીકે પાસ પહોંચા દે.[૩]

હઝરત કસીર બિન મુદરિક (રહ.) કેહતે હૈં, જબ કબ્ર પર મિટ્ટી ડાલ દી જાતી તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે..

---

૧ હુલીયા, ૧-૫૪
૨ હુલીયા, ૧-૫૪
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૩

اَللّٰهُمَّ اَسْلَمَهُ اِلَيْكَ الْاَهْلُ وَالْمَالُ وَالْعَشِيْرَةُ وَذَنْبُهُ عَظِيْمٌ فَاغْفِرْ لَهُ

અલ્લાહુમ્મ અસ્લમહુ ઈલયૂકલ્ અહલુ વલ્ માલુ વલ્ અશીરતુ વ ઝમ્બુહુ અઝીમુન ફગ્ફિર લહુ

'અય અલ્લાહ ! અહલો અયાલ, માલ ઔર ખાનદાન વાલોં ને ઉસે તેરે સુપુર્દ કર દિયા હૈ ઔર ઉસકે ગુનાહ ભી બડે બડે હૈં, ઉસકી મગફિરત ફરમા.'

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَعُوْذُبِكَ مِنَ جَهْدِ الْبَلَاءِ وَدَرْكِ الشَّقَاءِ وَشَمَاتَةِ الْاَعْدَاءِ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ السِّجْنِ

وَالْقَيْدِ وَالسَّوْطِ

અઊઝુ બિક મિન્ જહદિલ્ બલાઈ વ દરકિશ્શકાઈ વ શમામતિલ્ અઅ્દાઈ વ અઊઝુબિક મિનસ્ સિજ્નિ વલ્ કયૂદિ વસ્સવ્ત

'અય અલ્લાહ ! બલા ઔર મુસીબતકી સખ્તીસે ઔર બદકિસ્મતીકે પકડ લેનેસે ઔર દુશ્મનોંકે ખુશ હોનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું ઔર જેલ, બેડી ઔર કોડેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[1]

હઝરત સૌરી (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) યેહ દુઆ કિયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنَّ ذُنُوْبِىْ لَا تَضُرُّكَ وَاِنَّ رَحْمَتَكَ اِيَّاىَ لَاتَنْقُصُكَ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ન ઝુનૂબી લા તદુર્રૂક વ ઈન્ન રહમતક ઈય્યાય લા તન્કુસુક

'અય અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહ તેરા કોઈ નુકસાન નહીં કર સકતે ઔર તૂ મુઝ પર રહમ ફરમાએ તો ઈસસે તેરે ખઝાનેમેં કોઈ કમી નહીં આએગી.'[2]

હઝરત અલી (રદિ.) જબ નયા ચાંદ દેખા કરતે તો ફરમાયા કરતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ خَيْرَ هٰذَا الشَّهْرِ وَفَتْحَهُ وَنَصْرَهُ وَبَرَكَتَهُ وَرِزْقَهُ وَنُوْرَهُ وَطُهُوْرَهُ

وَهُدَاهُ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّمَافِيْهِ وِشَرِّ مَا بَعْدَهُ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ખય્ર હાઝશ્શહરિ વ ફત્હહૂ વ નસ્રહૂ વ બરકતહૂ વ રિઝકહૂ વ નૂરહૂ વ તુહૂરહુ વ હુદાહૂ વ અઊઝુબિક મિન્ શર્રિહિ વ શર્રિ મા ફીહિ વ શર્રિ મા બઅ્દહૂ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૪

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઇસ મહીનેકી ખૈર ઔર ઇસકી ફત્હ, નુસ્રત, બરકત, રિઝ્ક, નૂર, તહારત ઔર હિદાયત માંગતા હું ઔર ઉસકે શરસે ઔર જો કુછ ઉસમેં હૈ, ઉસકે શરસે ઔર જો કુછ ઇસકે બા'દ હૈ, ઉસકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૧]

હઝરત ઉમર બિન સઇદ નખઇ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કે પીછે ઇબ્ને મદીના મુકનિફ કી જનાઝે કી નમાઝ પઢી. હઝરત અલી (રદિ.) ને ચાર તકબીરેં કહીં ઔર એક તરફ સલામ ફેરા. ફિર ઉન્હોંને ઇબ્ને મુકનિફ કો કબ્ર મેં ઉતારા ઔર ફિર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! યેહ તેરા બંદા હૈ ઔર તેરે બંદેકા બેટા હૈ. તેરા મેહમાન બના હૈ ઔર તૂ બેહતરીન મેઝબાન હૈ. અય અલ્લાહ ! જિસ કબ્રમેં યેહ દાખિલ હુવા હૈ, ઉસે વસીઅ ફરમા દે ઔર ઇસકે ગુનાહ મઆફ ફરમા દે. હમ તો ઇસકે બારેમેં ખૈર હી જાનતે હૈં, લેકિન તૂ હમસે ઝિયાદા જાનતા હૈ ઔર યેહ કલિમએ શહાદત, 'અશહદુ અલ્લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વઅન્ન મુહમ્મદર્રસૂલુલ્લાહ' પઢા કરતા થા.[૨]

હઝરત અબૂ હય્યાઝ અસદી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં બૈતુલ્લાહકા તવાફ કર રહા થા કે ઇતનેમેં મૈંને એક આદમી દેખા, જો સિર્ફ યેહ દુઆ માંગ રહા થા..

اَللّٰهُمَّ قِنِىْ شُحَّ نَفْسِىْ   અલ્લાહુમ્મ કિની શુહ્હ નફસી

'અય અલ્લાહ ! મુઝે મેરે નફસકે બુખ્લસે બચા દે.' ઔર કુછ નહીં માંગ રહા થા. મૈંને ઉસસે સિર્ફ વહી દુઆ કરનેકી વજહ પૂછી. ઉસને કહા, જબ મુઝે મેરે નફસકે શરસે બચા દિયા જાએગા, તો મૈં ન ચોરી કરૂંગા, ન ઝિના કરૂંગા ઔર ન કોઇ બુરા કામ કરૂંગા. મૈંને ઉનકે બારેમેં લોગોંસે પૂછા કે યેહ કૌન હૈં ? તો લોગોંને બતાયા કે યેહ હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) હૈં.[૩]

હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રહ.) કેહતે હૈં, (મેરે વાલિદ) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સે પૂછા ગયા કે જિસ રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આપસે ફરમાયા થા, માંગો, જો માંગોગે, તુમ્હેં દિયા જાએગા, ઉસ રાત આપને ક્યા દુઆ માંગી થી ? હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને યેહ દુઆ માંગી થી..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًالَا يَرتَدُّ وَ نَعِيْمًا لَا يَنْفَدُ وَ مُرَافَقَةَ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ فِىْ اَعْلٰى دَرَجَةِ الْجَنَّةِ جَنَّةِ الْخُلْدِ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૯
૩ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૩૩૯

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્અલુક ઇમાનન્ લા યરતદ્દુ વ નઇમન્ લા યન્ફદુ વ મુરાફકત નબિય્યિક સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફી અઅ્લા દરજાતિલ્ જન્નાતિ જન્નાતિલ્ ખુલ્દ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઐસા ઇમાન માંગતા હું જો બાકી રહે ઔર ઝાઇલ ન હો ઔર ઐસી નેઅમત માંગતા હું, જો કભી ખત્મ ન હો ઔર હમેશા રેહનેકી જન્નતકે આ'લા દર્જેમેં તેરે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી રફાકત માંગતા હું.'[૧]

હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદ સાહબ ને ફરમાયા, એક રાત મૈં નમાઝ પઢ રહા થા કે ઇતનેમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ, હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) મેરે પાસસે ગુઝરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, માંગો, જો માંગોગે વોહ તુમ્હેં દિયા જાએગા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) કેહતે હૈં કે મૈંને બા'દમેં જાકર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે પૂછા કે ક્યા દુઆ માંગી થી ? ઉન્હોંને કહા, મેરી એક દુઆ હૈ, જો મૈં કભી નહીં છોડતા ઔર વોહ યેહ હૈ..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُکَ اِیْمَانًا لَا یَبِیْدُ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્અલુક ઇમાનન્ લા યબીદ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે હલાક ન હોને વાલા ઇમાન માંગતા હું.' ફિર આગે પીછે જૈસી દુઆ ઝિક્ર કી ઔર યેહ અલ્ફાઝ ભી ઝિક્ર કિયે..

وَقُرَّةَ عَیْنٍ لَا تَنْقَطِعُ   **વ કુર્રત અયૂનિલ્ લા તન્કતિઅ**

'ઔર ખત્મ ન હોને વાલી આંખોંકી ઠંડક માંગતા હું.'[૨]

અબૂ નઇમ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને વાપસ આકર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે કહા, જો દુઆ તુમ અભી માંગ રહે થે, વોહ ઝરા મુઝે ભી સુનાઓ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને કહા, પેહલે મૈંને અલ્લાહકી હમ્દો સના ઔર અઝમત બયાન કી. ફિર મૈંને યેહ કહા..

لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ وَعْدُکَ حَقٌّ وَلِقَاءُکَ حَقٌّ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ وَرُسُوْلُکَ حَقٌّ

وَکِتَابُکَ حَقٌّ وَ النَّبِیُّوْنَ حَقٌّ وَمُحَمَّدٌ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ حَقٌّ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૭, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૬
૨ હુલીયા, ૧-૧૨૭

લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત વઅદુક હક્કુન્ વ લિકાઉક હક્કુન્ વલ્ જન્નતુ હક્કુન્ વન્નારૂ હક્કુન્ વ રસૂલુક હક્કુન્ વ કિતાબુક હક્કુન્ વન્નબિય્યૂન હક્કુન્ વ મુહમ્મદુન્ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હક્ક

'તેરે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, તેરા વા'દા હક હૈ, તેરી મુલાકાત હક હૈ, જન્નત હક હૈ, દોઝખ હક હૈ, તેરે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બરહક હૈં, તેરી કિતાબ બરહક હૈ, સારે નબી બરહક હૈં, મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બરહક હૈં.'[1]

હઝરત શકીક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ યેહ દુઆએં કસરત સે કિયા કરતે થે..

رَبَّنَا اَصْلِحْ بَيْنَنَا وَاهْدِنَا سُبُلَ السَّلَامِ وَنَجِّنَا مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّوْرِ وَاصْرِفْ عَنَّا الْفَوَاحِشَ مَاظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَبَارِكْ لَنَا فِيْ اَسْمَاعِنَا وَاَبْصَارِنَا وَقُلُوْبِنَا وَاَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ وَاجْعَلْنَا شَاكِرِيْنَ لِنِعْمَتِكَ مُثْنِيْنَ بِهَا قَائِلِيْنَ بِهَا وَاَتِمَّهَا عَلَيْنَا

રબ્બના અસ્લિહ બયૂનના વ અહદિના સુબુલસ્ સલામિ વ નજ્જિના મિનઝઝુલુમાતિ ઈલન્નૂરિ વ અસ્રિફ અન્નલ્ ફવાહિશ મા ઝહર મિન્હા વમા બતન વ બારિક લના ફી અસ્માઈના વ અબ્સારિના વ કુલૂબિના વ અઝવાજિના વ ઝુર્રિયાતિના વતુબ્ અલય્ના ઈન્નક અન્ત ત્તવ્વાબુર્રહીમ. વજ્અલ્ના શાકિરીન લિનિઅ્મતિક મુસ્નિમ્ બિહા કાઈલીન બિહા વ અતિમ્મ્હા અલય્ના

'અય હમારે રબ ! હમારે આપસકે તઅલ્લુકાત ખુશગવાર બના દે ઔર હમેં ઈસ્લામકે રાસ્તે દિખા ઔર હમેં તારીકીયોંસે નજાત દેકર રોશનીમેં લા ઔર હમકો ઝાહિરી બાતિની બદકારીયોંસે દૂર રખ ઔર હમારે કાનોંકો, હમારી આંખોંકો, હમારે દિલોંકો ઔર હમારે બીવી બચ્ચોંકો હમારે હકમેં બાઈસે બરકત બના દે ઔર હમારી તૌબા કુબૂલ ફરમા. બેશક તૂ હી બડા તૌબા કુબૂલ કરને વાલા મહેરબાન હૈ ઔર હમેં અપની નેઅમતોંકા શુક્રગુઝાર, ઉનકા સનાખ્વાં ઔર લોગોંકે સામને ઉન્હેં બયાન કરને વાલા બના દે ઔર ઉન (નેઅમતોં) કો હમ પર પૂરા ફરમા દે.'[2]

હઝરત અબુલ અહવસ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કો યેહ દુઆ માંગતે હુએ સુના..

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૨૮
૨ અદબુલ મુફરદ, ૯૩

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ بِنِعْمَتِكَ السَّابِغَةِ الَّتِىْ اَنْعَمْتَ بِهَا وَبَلَائِكَ الَّذِىْ اِبْتَلَيْتَنِىْ وَبِفَضْلِكَ الَّذِىْ اَفْضَلْتَ عَلَىَّ اَنْ تُدْخِلَنِىْ الْجَنَّةَ اَللّٰهُمَّ اَدْخِلْنِىْ الْجَنَّةَ بِفَضْلِكَ وَمَنِّكَ وَرَحْمَتِكَ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક બિનિઅ્મતિકસ્ સાબિગતિલ્લતી અન્અમ્ત બિહા વ બલાઈકલ્લઝી ઈબ્તલયૂતની વ બિફદલિકલ્લઝી અફદલ્ત અલય્ય અન્ તુદ્ખિલનીલ્ જન્નત અલ્લાહુમ્મદ્ ખિલનલ્ જન્નત બિફદલિક વ મન્નિક વ રહમતિક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે તેરી ઈસ નેઅમતે કામિલાકે વાસ્તે સે, જો તૂને મુઝ પર કી ઔર ઉસ આઝમાઈશકે વાસ્તે સે, જિસમેં તૂને મુઝે મુબ્તલા કિયા થા ઔર તેરે ફઝલ કે વાસ્તેસે જો તૂને મુઝ પર કિયા, યેહ સવાલ કરતા હું કે તૂ મુઝે જન્નતમેં દાખિલ કર દે. અય અલ્લાહ ! તૂ અપને ફઝલો એહસાન ઔર રહમતસે મુઝે જન્નતમેં દાખિલ કર દે.'[1]

હઝરત અબૂ કિલાબા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ كَتَبْتَنِىْ فِىْ اَهْلِ الشَّقَاءِ فَامْحُنِىْ وَاكْتُبْنِىْ فِىْ اَهْلِ السَّعَادَةِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન કુન્ત કતબ્તની ફી અહ્લિશ્શિકાઈ ફમ્હુની વક્તુબ્ની ફી અહ્લિસ્સઆદહ

'અય અલ્લાહ ! અગર તૂને મેરા નામ બદબખ્તી વાલોંમેં લિખા હુવા હૈ, તો વહાંસે મેરા નામ મિટા કર ખુશકિસ્મત લોગોંમેં લિખ દે.'[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) યેહ દુઆ માંગા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ زِدْنِىْ اِيْمَانًا وَيَقِيْنًا وَفَهْمًا اَوْ عِلْمًا

અલ્લાહુમ્મ ઝિદ્ની ઈમાનન્ વ યકીનન્ વ ફહમન્ અવ્ ઈલ્મા

'અય અલ્લાહ ! મેરે ઈમાનો યકીન, સમઝ ઔર ઈલ્મ કો બળ્હા દે.'[3]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૮૫
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૮૫
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૮૫

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક દિન ફજરકી નમાઝસે ફારિગ હોકર હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગયા. હમને ઉનસે અંદર આને કી ઈજાઝત માંગી. ઉન્હોંને ફરમાયા, અંદર આ જાઓ. હમને અપને દિલમેં કહા, હમ કુછ દેર ઈન્તિઝાર કર લેતે હૈં, શાયદ ઘરવાલોંમેં સે કિસીકો ઉનસે કોઈ કામ હો (તો વોહ અપના કામ પૂરા કર લે.)

ઈતને મેં હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) તસ્બીહ પઢતે હુએ હમારે પાસ આએ ઔર ફરમાયા, શાયદ તુમ લોગોંને યેહ ગુમાન કિયા હોગા કે અબ્દુલ્લાહ કે (યા'ની મેરે) ઘરવાલે ઈસ વક્ત ગફલતમેં હોંગે. ફિર ફરમાયા, અય બાંદી ! દેખો, ક્યા સૂરજ નિકલ આયા હૈ ? ઉસને કહા, નહીં. ફિર જબ ઉસકો તીસરી બાર કહા, દેખો , ક્યા સૂરજ નિકલ આયા હૈ ? તો ઉસને કહા, જી હાં. ઈસ પર ઉન્હોંને કહા..

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ وَهَبَنَا هٰذَا الْيَوْمَ وَاَقَا لَنَا فِيْهِ عَثَرَاتِنَا اَحْسَبُهٗ قَالَ وَلَمْ يُعَذِّبْنَا بِالنَّارِ

અલ્હમ્દુલિલ્લાહિલ્લઝી વહબના હાઝલ્ યવ્મ વઅકાલના ફીહિ અષરાતિના અહ્સબુહૂ કાલ વલમ્ યુઅઝ્ઝિબ્ના બિન્નાર

'તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહ કે લિયે હૈં, જિસને હમેં યેહ દિન અતા ફરમાયા ઔર ઉસને ઈસ દિનમેં હમારી તમામ લગઝિશેં મઆફ ફરમા દીં (તભી તો હમેં લગઝિશોંકે બાવુજૂદ ઝિંદા રખ્ખા હુવા હૈ.)'

રાવી કેહતે હૈં, મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે ઉન્હોંને યેહ ભી ફરમાયા થા કે ઉસને હમેં (લગઝિશોંકી વજહસે) આગસે અઝાબ નહીં દિયા.[૧]

હઝરત સુલૈમ બિન હન્ઝલા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) બાઝાર કે દરવાઝેકે પાસ આએ ઔર યેહ દુઆ પઢી..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِهَا وَخَيْرِ اَهْلِهَا وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ اَهْلِهَا

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક મિન્ ખય્રિહા વ ખય્રિ અહલિહા વ અઊઝુબિક મિન શર્રિહા વ શર્રિ અહલિહા

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઈસ બાઝારકી ખૈર ઔર બાઝાર વાલોંકી ખૈર માંગતા હું ઔર ઈસ બાઝારકે શર ઔર ઈસ બાઝાર વાલોંકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૨]

હઝરત કતાદા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) જબ કિસી બસ્તી મેં દાખિલ હોને કા ઈરાદા ફરમાતે તો યેહ દુઆ પઢતે..

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૧૮
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૯

اَللّٰهُمَّ رَبَّ السَّمٰوٰتِ وَمَا اَظَلَّتْ وَرَبَّ الشَّيَاطِيْنِ وَمَا اَضَلَّتْ وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا اَذَرَّتْ

اَسْئَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيْهَا وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّمَا فِيْهَا

અલ્લાહુમ્મ: રબ્બસ્ સમાવાતિ વમા અઝલ્લત વ રબ્બશ્શયાતીનિ વમા અદલ્લત વ રબ્બર્રિયાહિ વમા અઝર્રત અસ્અલુક ખયૂરહા વ ખયૂર મા ફીહા વ અઊઝુબિક મિન શર્રિહા વ શર્રિ મા ફીહા

'અય અલ્લાહ ! જો કે તમામ આસમાનોંકા ઔર જિન પર આસમાનોંને સાયા ડાલા હૈ, ઉન તમામ ચીઝોંકા રબ હૈ, જો કે શૈતાનોંકા ઔર જિનકો શૈતાનોંને ગુમરાહ કિયા હૈ, ઉન સબકા રબ હૈ ઔર જો કે હવાઓંકા ઔર ઉન તમામ ચીઝોંકા રબ હૈ, જિન્હેં હવાઓંને ઉડાયા હૈ, મૈં તુઝસે ઈસ બસ્તીકી ખૈર ઔર જો કુછ ઈસ બસ્તીમેં હૈ, ઉન સબકી ખૈર માંગતા હું ઔર ઉસકે શરસે ઔર જો કુછ ઉસ બસ્તીમેં હૈ, ઉસકે શરસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.'[૧]

હઝરત સૌર બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) જબ રાતકો તહજ્જુદ કે લિયે ઉઠતે તો યેહ દુઆ કરતે..

اَللّٰهُمَّ قَدْنَامَتِ الْعُيُوْنُ وَغَارَتِ النُّجُوْمُ وَاَنْتَ حَيٌّ قَيُّوْمٌ اَللّٰهُمَّ طَلَبِىْ لِلْجَنَّةِ بَطِىْءٌ

وَهَرَبِىْ مِنَ النَّارِ ضَعِيْفٌ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لِىْ عِنْدَكَ هُدًى تَرُدُّهُ اِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ اِنَّكَ

لَاتُخْلِفُ الْمِيْعَادَ

અલ્લાહુમ્મ કદ્ નામતિલ્ ઉયૂનુ વ ગારતિન્નુજૂમુ વ અન્ત હય્યુન્ કય્યુમુન્ અલ્લાહુમ્મ તલબી લિલ્ જન્નતિ બતીઉન્ વ હરબી મિનન્નારિ દઈફુન અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ લી ઈન્દક હુદન્ તરૂદ્દુહૂ ઈલા યવ્મિલ્ કિયામતિ ઈન્નક લા તુખ્લિફુલ્ મીઆદ

'અય અલ્લાહ ! આંખેં સો ચુકી હૈં ઔર સિતારે ગુરૂબ હો ગએ હૈં ઔર તૂ હમેશા ઝિંદા રેહને વાલા હૈ ઔર સારી કાયેનાતકો કાઈમ રખને વાલા હૈ. અય અલ્લાહ ! મેરે અંદર જન્નતકી તલબ બહોત સુસ્ત હૈ ઔર મુઝમેં દોઝખકી આગસે ભાગનેકા જઝબા બિલકુલ કમઝોર હૈ. અય અલ્લાહ ! મુઝે અપને પાસસે ઐસી હિદાયત અતા ફરમા, જો કિયામત તક ચલતી રહે, બેશક તૂ વા'દા ખિલાફી નહીં કરતા.'[૨]

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૫
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૩, હૈસમી, ૧૦-૧૮૫

બનૂ નજ્જાર કી એક ઔરત કેહતી હૈં, મસ્જિદ કે ઈર્દગિર્દ કે ઘરોં મેં મેરા ઘર સબસે ઉંચા થા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) રોઝાના સુબહ કો ફજર કી અઝાન મેરે ઘરકી છત પર દિયા કરતે થે. સેહરી કે વક્ત આકર છત પર બૈઠ કર સુબ્હ સાદિક કા ઈન્તિઝાર કરતે. જબ સુબ્હ સાદિક નઝર આતી તો અંગડાઈ લેતે, ફિર યેહ દુઆ કરતે..

اَللّٰهُمَّ اَحْمَدُکَ وَاَسْتَعِيْنُکَ عَلٰى قُرَيْشٍ اَنْ يُّقِيْمُوْا دِيْنَکَ

અલ્લાહુમ્મ અહ્‌મદુક વઅસ્તઈનુક અલા કુરયશિન્ અંય્યુકીમૂ દીનક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી તા'રીફ કરતા હું ઔર કુરૈશ કે લિયે તુઝસે મદદ માંગતા હું તાકે વોહ તેરે દીનકો કાઈમ કરેં.'

ફિર વોહ અઝાન દેતે. મુઝે બિલકુલ યાદ નહીં કે કિસી રાત હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને યેહ દુઆઈયા કલિમાત (અઝાનસે પેહલે) છોડે હોં.[૧]

હઝરત બિલાલ (રદિ.) કી બીવી હઝરત હિન્દ કેહતી હૈં, હઝરત બિલાલ (રદિ.) જબ બિસ્તર પર લેટતે, તો યેહ દુઆ કરતે..

اَللّٰهُمَّ تَجَاوَزْ عَنْ سَيِّئَاتِىْ وَاَعْذِرْنِىْ بِعِلَّاتِىْ

અલ્લાહુમ્મ તજાવઝ્ અન્ સય્યિઆતી વઅઅ્ઝિર્‌ની બિઈલ્લાતી

'અય અલ્લાહ ! મેરી બુરાઈયોંસે દરગુઝર ફરમા ઔર મેરી બીમારીયોંકી વજહસે મુઝે મા'ઝૂર કરાર દે.'[૨]

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) જબ બિસ્તર પર લેટતે તો યેહ દુઆ કરતે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُکَ غِنَى الْاَهْلِ وَالْمَوْلٰى وَاَعُوْذُبِکَ اَنْ تَدْعُوَ عَلَىَّ رَحِمٌ قَطَعْتُهَا

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ગિનલ્ અહલિ વલ્ મવ્લા વ અઊઝુબિક અન્ તદ્‌ઉવ અલય્ય રહિમુન્ કતઅ્તુહા

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે અહલો અયાલકે ઔર તમામ મુતઅલ્લિકીનકે ગિનાકો માંગતા હું ઔર મૈં ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે મૈં રિશ્તા તોડું ઔર વોહ રિશ્તા મેરે લિયે બદદુઆ કરે.'[૩]

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સઅદ બિન ઉબાદહ (રદિ.) યેહ દુઆ કરતે..

---

૧ બિદાયા, ૩-૨૩૩
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૨૫
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૨૫

اَللّٰهُمَّ هَبْ لِيْ حَمْدًا وَهَبْ لِيْ مَجْدًا لَا مَجْدَ اِلَّا بِفِعَالٍ وَلَا فِعَالَ اِلَّا بِمَالٍ اَللّٰهُمَّ لَا يُصْلِحُنِيْ الْقَلِيْلُ وَلَا اَصْلُحُ عَلَيْهِ

અલ્લાહુમ્મ હબ્લી હમ્દન્ વ હબ્લી મજ્દન્ લા મજ્દ ઈલ્લા બિફિઆલિન્ વલા ફિઆલ ઈલ્લા બિમાલિન અલ્લાહુમ્મ લા યુસ્લિહુનીલ્ કલીલુ વલા અસ્લુહુ અલયૂહિ

'અય અલ્લાહ ! મુઝે તા'રીફ અતા ફરમા ઔર મુઝે બુઝુર્ગી અતા ફરમા ઔર બુઝુર્ગી કિસી બડે કામકે ઝરીએસે હી હાસિલ હો સકતી હૈ ઔર કોઈ બડા કામ માલકે ઝરીએ સે હી હુવા કરતા હૈ. અય અલ્લાહ ! થોડા માલ મેરે હાલાત દુરૂસ્ત નહીં કર સકતા ઔર ન હી થોડે માલસે મૈં દુરૂસ્ત રેહ સકતા હું. (ઈસ લિયે તૂ અપની શાનકે મુતાબિક અપને ખઝાનોંમેં સે અતા ફરમા.)'[૧]

હઝરત બિલાલ બિન સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ تَفْرِقَةِالْقَلْبِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિન તફરિકતિલ્ કલ્બિ

'અય અલ્લાહ ! મૈં દિલકે બિખર જાનેસે તેરી પનાહ ચાહતા હું.' કિસીને પૂછા, દિલકે બિખર જાનેસે ક્યા મુરાદ હૈ ? ફરમાયા, ઈસસે મુરાદ યેહ હૈ કે અલ્લાહકી તરફસે મેરે લિયે હર વાદીમેં કુછ માલ રખ દિયા જાએ (ઔર મુઝે હર વાદીમેં જાકર અપને મુકદ્દરકા માલ જમા કરના પડે.)'[૨]

હઝરત ઈસ્માઈલ બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِيْ مَعَ الْاَبْرَارِ وَلَا تُبْقِنِيْ مَعَ الْاَشْرَارِ

અલ્લાહુમ્મ તવફ્ફની મઅલ્ અબરારિ વ લા તુબ્કિની મઅલ્ અશરાર

'અય અલ્લાહ ! મુઝે નેક લોગોંકે સાથ મૌત દે ઔર મુઝે બુરે લોગોંકે સાથ બાકી ન રખ.'[૩]

હઝરત લુકમાન બિન આમિર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૬૧૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૯
૩ હુલીયા, ૧-૨૨૦

اَللّٰهُمَّ لَا تَبْتَلِنِيْ بِعَمَلِ سُوْءٍ فَاُدْعٰى بِهٖ رَجُلَ سُوْءٍ

અલ્લાહુમ્મ લા તબ્તલિની બિઅમલિ સૂઈન્ ફઉદઆ બિહી રજુલ સૂઅ

'અય અલ્લાહ ! મુઝે કિસી બુરે અમલમેં મુબ્તલા ન ફરમા, વરના મુઝે બુરા આદમી કેહકર પુકારા જાએગા.'

હઝરત હસ્સાન બિન અતિય્યા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ اَنْ تَلْعَنَنِيْ قُلُوْبُ الْعُلَمَاءِ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક અન્ તલ્અનની કુલૂબુલ્ ઉલમાઅ

'અય અલ્લાહ ! મૈં ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે ઉલમાકે દિલ મુઝ પર લઅનત કરેં.' કિસીને પૂછા, ઉનકે દિલ આપકો કૈસે લઅનત કરેંગે ? ફરમાયા, ઉનકે દિલ મુઝકો નાપસંદ કરને લગેં.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન યઝીદ બિન રબીઆ દમિશ્કી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા કે એક બાર મૈં શુરૂ રાતમેં મસ્જિદ ગયા. વહાં મેરા ગુઝર એક આદમી પર હુવા, જો સજ્દેમેં યેહ કેહ રહા થા, અય અલ્લાહ ! મૈં ડરને વાલા ઔર પનાહ માંગને વાલા હું, લિહાઝા મુઝે અપને અઝાબસે પનાહ દે ઔર માંગને વાલા ફકીર હું, લિહાઝા અપને ફઝલસે રિઝક અતા ફરમા ઔર જો ગુનાહ મુઝસે હુએ હૈં, ઉનકે બારેમેં મેરે પાસ કોઇ ઉઝર નહીં હૈ, જિસે મૈં તેરે સામને પેશ કર સકું ઔર ન મૈં ઐસા તાકતવર હું કે તુઝસે ખૂદ કો બચા સકું, બલકે મૈં તો સરાપા ગુનેહગાર હું ઔર તુઝસે મગફિરતકા તલબગાર હું.

રાવી કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કો યેહ દુઆઈયહ કલિમાત બહોત પસંદ આએ ઔર અપને સાથીયોંકો યેહ કલિમાત સિખાને લગે.[૨]

હઝરત તમામા બિન હઝન (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક બડે મિયાં કો યેહ કેહતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الشَّرِّ لَا يَخْلِطُهٗ شَيْءٌ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝુબિક મિનશ્શર્રિ લા યખ્લિતુહૂ શયૂઅ

૧ હુલીયા, ૧-૨૨૩
૨ હુલીયા, ૧-૨૨૪

'અય અલ્લાહ ! મૈં ઉસ શરસે તેરી પનાહ માંગતા હું, જિસકે સાથ કુછ ભી ખૈર મિલા હુવા ન હો, યા'ની ખાલિસ શર હો.' મૈંને પૂછા, યેહ બડે મિયાં કૌન હૈં ? લોગોંને બતાયા, યેહ હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) હૈં.[1]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે થે, અય અલ્લાહ ! મૈં ઈસ બાતસે તેરી પનાહ ચાહતા હું કે તૂ મેરે ભાઈ અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહાકે સામને મેરા કોઈ ઐસા અમલ પેશ કરે, જિસસે વોહ શર્મિંદા હોં. (હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) ઉનકે જાહિલિયતમેં ભાઈ થે ઔર ઉનકી દઅવત પર મુસલમાન હુએ થે.)[2]

હઝરત નાફેઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સફા પર યેહ દુઆ કિયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اعْصِمْنِىْ بِدِيْنِكَ وَطَوَاعِيَتِكَ وَطَوَاعِيَةِ رَسُوْلِكَ اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنِىْ حُدُوْدَكَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِىْ مِمَّنْ يُحِبُّكَ وَيُحِبُّ مَلَائِكَتَكَ وَيُحِبُّ رُسُلَكَ وَيُحِبُّ عِبَادَكَ الصَّالِحِيْنَ اَللّٰهُمَّ حَبِّبْنِىْ اِلَيْكَ وَاِلٰى مَلَائِكَتِكَ وَاِلٰى رُسُلِكَ وَاِلٰى عِبَادِكَ الصَّالِحِيْنَ اَللّٰهُمَّ يَسِّرْنِىْ لِلْيُسْرٰى وَجَنِّبْنِى الْعُسْرٰى وَاغْفِرْلِىْ فِى الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى وَاجْعَلْنِىْ مِنْ اَئِمَّةِ الْمُتَّقِيْنَ اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ قُلْتَ اُدْعُوْنِىْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ وَاِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ اَللّٰهُمَّ اِذْ هَدَيْتَنِىْ لِلْاِسْلَامِ فَلَا تَنْزِعْنِىْ مِنْهُ وَلَا تَنْزِعْهُ مِنِّىْ حَتّٰى تَقْبِضَنِىْ وَاَنَا عَلَيْهِ

અલ્લાહુમ્મ અઅ્સિમ્ની બિદીનિક વ તવાઈયતિક વ તવાઈયતિ રસૂલિક અલ્લાહુમ્મ જન્નિબ્‌ની હુદૂદક અલ્લાહુમ્મ જ્અલ્ની મિમ્મંય્ યુહિબ્બુક વ યુહિબ્બુ મલાઈકતક વ યુહિબ્બુ રૂસુલક વ યુહિબ્બુ ઈબાદિકસ્સાલિહીન અલ્લાહુમ્મ હબ્બિબ્‌ની ઈલયૂક વ ઈલા મલાઈકતક વ ઈલા રૂસુલિક વ ઈલા ઈબાદિક સ્સાલિહીન અલ્લાહુમ્મ યસ્સિરની લિલ્ યુસ્રા વ જન્નિબ્નીલ્ ઉસ્રા વગ્ફિરલી ફીલ્ આખિરતિ વલ્ ઊલા વજ્અલ્ની મિન્ અઈમ્મતિલ્ મુત્તકીન અલ્લાહુમ્મ ઈન્નક કુલ્ત અદ્ઊની અસ્તજિબ લકુમ્ વ ઈન્નક લા તુખ્લિફુલ મીઆદ અલ્લાહુમ્મ ઈઝ્ હદય્તની લિલ્ ઈસ્લામિ ફલા તન્ઝઅ્ની મિન્હુ વલા તન્ઝઅ્હૂ મિન્ની હત્તા તક્બિદની વ અના અલયૂહિ

'અય અલ્લાહ ! અપને દીનકે ઝરીએસે ઔર અપની ઔર અપને રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅતકે ઝરીએસે મેરી હિફાઝત ફરમા. અય

---

૧ અદબુલ મુફરદ, ૯૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૩૦૬

અલ્લાહ! મુઝે અપને હરામ કરદા કામોંસે બચા. અય અલ્લાહ! મુઝે ઉન લોગોંમેં સે બના દે, જો તુઝસે, તેરે ફરિશ્તોંસે, તેરે રસૂલોંસે ઔર તેરે નેક બંદોંસે મુહબ્બત કરતે હૈં. અય અલ્લાહ ! મુઝે અપના, અપને ફરિશ્તોંકા, અપને રસૂલોંકા ઔર અપને નેક બંદોંકા મેહબૂબ બના દે. અય અલ્લાહ ! મુઝે નેકીકી તૌફીક અતા ફરમા ઔર બુરાઇસે મેહફૂઝ ફરમા ઔર દુનિયા ઔર આખિરતમેં મેરી મગફિરત ફરમા ઔર મુઝે મુત્તકીયોંકા ઈમામ બના. અય અલ્લાહ ! તૂને (કુર્આનમેં) ફરમાયા હૈ, મુઝે પુકારો, મૈં તુમ્હારી દરખ્વાસ્ત કુબૂલ કરૂંગા ઔર તૂ વા'દા કર ખિલાફ નહીં કરતા. અય અલ્લાહ! જબ તૂને મુઝે ઈસ્લામ કી હિદાયત દી હૈ તો મુઝે ઈસ્લામ સે ન નિકાલ ઔર ન ઉસે મુઝસે છીન, બલકે જબ તૂ મેરી રૂહ કબ્ઝ કરે તો મૈં ઈસ્લામ પર હોઉં.'

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સફા મરવહ પર ઔર અરફાત ઔર મુઝદલિફામેં ઔર મિનાકે દો ઝુમરોંકે દરમિયાન ઔર તવાફમેં અપની લંબી દુઆકે સાથ યેહ દુઆ ભી માંગતે થે.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સબ્રહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) સુબહ કે વક્ત યેહ દુઆ પઢતે..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ مِنْ اَعْظَمِ عِبَادِكَ عِنْدَكَ نَصِيبًا فِيْ كُلِّ خَيْرٍ تَقْسِمُهُ الْغَدَاةَ وَنُورًا

تَهْدِىْ بِهٖ وَرَحْمَةً تَنْشُرُهَا وَرِزْقًا تَبْسُطُهُ وَضُرًّا تَكْشِفُهُ وَبَلَاءً تَرْفَعُهُ وَفِتْنَةً تَصْرِفُهَا

અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ની મિન્ અઅ્ઝમિ ઈબાદિક ઈન્દક નસીબન્ ફી કુલ્લિ ખયરિન્ તક્સિમુહૂલ્ ગદાત વ નૂરન્ તહદી બિહી વ રહમતન્ તન્શુરૂહા વ રિઝકન્ તબ્સુતુહૂ વ દુર્રન્ તક્શિફુહૂ વ બલાઅન્ તર્ફઉહૂ વ ફિત્નતન્ તસ્રિફુહા

'અય અલ્લાહ ! મુઝે અપને ઉન બંદોંમેં સે બના કે આજ સુબહ તૂ જિતની ખૈર તકસીમ કરેગા, ઉનકા ઉન ખૈરોંમેં તેરે નઝદીક સબસે ઝિયાદા હિસ્સા હો ઔર જિસ નૂરસે તૂ હિદાયત દેતા હૈ ઔર જિસ રહમતકો તૂ ફૈલાતા હૈ ઔર જિસ રિઝકકો તૂ વુસ્અત દેતા હૈ ઔર જિસ તકલીફકો તૂ દુર કરતા હૈ ઔર જિસ આઝમાઈશકો તૂ હટાતા હૈ ઔર જિસ ફિત્નેકો તૂ ફેર દેતા હૈ, યેહ સબ ચીઝેં ઉન સબસે ઝિયાદા હાસિલ હોં.'[2]

હઝરત સઈદ બિન જુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૦૮
૨ હુલીયા, ૧-૩૦૪, હૈસમી, ૧૦-૧૮૪

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ بِنُوْرِ وَجْهِكَ الَّذِیْ اَشْرَقَتْ لَهُ السَّمَاوَاتُ وَالْاَرْضُ اَنْ تَجْعَلَنِیْ فِیْ حِرْزِكَ وَحِفْظِكَ وَجَوَارِكَ وَتَحْتَ كَنَفِكَ

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્અલુક બિનૂરિ વજૂહિકલ્લઝી અશ્રકત્ લહુસ્સમાવાતુ વલ્ અર્દુ અન્ તજ્અલની ફી હિરઝિક વ હિફ્ઝિક વ જવારિક વ તહ્ત કનફિક

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી ઝાતકે ઉસ નૂરકે વાસ્તેસે, જિસકી વજહસે સારે આસમાન ઔર ઝમીન રોશન હો ગએ, તુઝસે ઇસ બાતકા સવાલ કરતા હું કે તૂ મુઝે અપને હિફ્ઝો અમાનમેં, અપની પનાહમેં, અપને સાયેકે નીચે લે લે.'[૧]

હઝરત સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ قَنِّعْنِیْ وَبَارِكْ لِیْ فِیْهِ وَاخْلُفْ عَلٰی كُلِّ غَائِبَةٍ بِخَیْرٍ

અલ્લાહુમ્મ કન્નિઅ્ની વ બારિક લી ફીહિ વખ્લુફ અલા કુલ્લિ ગાઇબતિમ્ બિખયૂર

'અય અલ્લાહ ! તૂને મુઝે જો કુછ દિયા હૈ, ઉસ પર મુઝે કનાઅત નસીબ ફરમા ઔર ઉસમેં બરકત નસીબ ફરમા ઔર મેરી જિતની ચીઝેં ઇસ વક્ત યહાં મૌજૂદ નહીં હૈં, બલકે ગાઇબ હૈં, ઉન સબ ચીઝોંમેં તૂ ખૈરકે સાથ મેરા ખલીફા બન જા, ઉન્હેં અચ્છી તરહ સંભાલ લે.'[૨]

હઝરત તાઉસ (રહ.) કેહતે હૈં કે મૈંને હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના..

اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ شَفَاعَةَ مُحَمَّدِ الْكُبْرٰی وَارْفَعْ دَرَجَتَهُ الْعُلْیَا وَاَعْطِهٖ سُؤْلَهٗ فِی الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰی كَمَا اٰتَیْتَ اِبْرَاهِیْمَ وَمُوْسٰی عَلَیْهِمَا السَّلَامُ

અલ્લાહુમ્મ તકબ્બલ શફાઅત મુહમ્મદિલ્ કુબ્રા વ અર્ફઅ્ દરજતહુલ્ ઊલ્યા વ અઅ્તિહી સૂઅ્લહૂ ફીલ્ આખિરતિ વલ્ ઊલા કમા આતયૂત ઇબ્રાહીમ વ મૂસા અલયૂહિમસ્સલામ

'અય અલ્લાહ ! મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી શફાઅતે કુબરા કુબૂલ ફરમા ઔર ઉનકે બુલંદ દર્જેકો ઉંચા ફરમા ઔર ઉન્હોંને આપસે જો કુછ માંગા હૈ, વોહ સબ

૧ બઝ્ઝાર, હૈસમી
૨ અદબુલ મુફરદ, ૧૦૧

કુછ ઉન્હેં દુનિયા ઔર આખિરતમેં અતા ફરમા, જૈસે તૂને હઝરત ઈબ્રાહીમ ઔર હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકો અતા ફરમાયા.'[1]

હઝરત ઉમ્મે દરદા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હઝરત ફુઝાલા બિન ઉબૈદ (રદિ.) યેહ દુઆ કિયા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُکَ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالْقَدْرِ وَبَرْدَالْعَيْشِ بَعْدَالْمَوْتِ وَلَذَّةَ النَّظْرِ اِلٰى وَجْهِکَ وَالشَّوْقِ اَلٰى لِقَائِکَ فِیْ غَيْرِ ضَرَّاءَ مُضِرَّةٍ وَلَا فِتْنَةٍ مُضِلَّةٍ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલુક ર્રિદા બિલ્ કદાઈ વલ્ કદ્રિ વબરદલ્ અયૂશિ બઅદલ્ મવ્તિ વ લઝઝતન્નઝરિ ઈલા વજહિક વશશવ્કિ અલા લિકાઈક ફી ગયૂરિ દર્રાઅ મુદિર્રતિન્ વલા ફિત્નતિન્ મુદિલ્લહ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝસે ઈસ બાતકા સવાલ કરતા હું કે તેરી હર તકદીર ઔર ફૈસલે પર રાઝી રહા કરૂં ઔર મૌતકે બા'દ મુઝે ઉમદા ઝિંદગી નસીબ હો ઔર તેરે દીદારકી લઝઝત હાસિલ હો ઔર મુઝે તેરી મુલાકાતકા શૌક નસીબ હો ઔર તકલીફદેહ મુસીબત ઔર ગુમરાહકુન ફિત્નેસે મેરી હિફાઝત હો.'

હઝરત ફુઝાલા કેહતે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ તમામ દુઆએં માંગા કરતે થે.[2]

હઝરત મકબુરી (રહ.) કેહતે હૈં, મરવાન હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કે મરઝુલ વફાતમેં ઉનકે પાસ ગયા ઔર ઉસને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! અલ્લાહ આપકો શિફા અતા ફરમાએ. ઉન્હોંને ફરમાયા..

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُحِبُّ لِقَائَکَ فَاَحِبَّ لِقَائِیْ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઉહિબ્બુ લિકાઅક ફઅહિબ્બ લિકાઈ

'અય અલ્લાહ ! મૈં તેરી મુલાકાતકો મેહબૂબ રખતા હું, તૂ મેરેસે મુલાકાતકો મેહબૂબ બના લે.'

ચુનાંચે વહાંસે ચલકર મરવાન અભી અસ્હાબુલ કતઅ મકામ તક નહીં પહોંચા થા કે પીછે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[3]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન હિશામ (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા સાલ યા મહીના શુરૂ હોને પર યેહ દુઆ પઢા કરતે થે..

---

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૩-૫૧૩
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૭૭
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૩૩૯

اَللّٰهُمَّ اَدْخِلْهُ عَلَيْنَا بِالْاَمْنِ وَالْاِيْمَانِ وَالسَّلَامَةِ وَالْاِسْلَامِ وَرِضْوَانٍ مِّنَ الرَّحْمَانِ وَجِوَارٍ مِّنَ الشَّيْطَانِ

અલ્લાહુમ્મ અદ્ખિલ્હુ અલયૂના બિલ્ અમ્નિ વલ્ ઈમાનિ વસ્સલામતિ વલ્ ઈસ્લામિ વ રિદવાનિમ્ મિન ર્રહમાનિ વ જિવારિમ્ મિનશ્શયૃતાન

'અય અલ્લાહ ! ઈસ સાલ ઔર મહીનેકો અમન, ઈમાન, સલામતી, ઈસ્લામ, રહમાનકી રઝા ઔર શૈતાનસે પનાહકે સાથ હમ પર દાખિલ ફરમા.'[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા બિન સહલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે પૂછા, સહાબા જબ કિસી બસ્તીકે પાસ પહોંચતે યા ઉસમેં દાખિલ હોતે તો યેહ દુઆ પળ્હા કરતે થે..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَنَا فِيْهَا رِزْقًا — **અલ્લાહુમ્મજ્અલ્ લના ફીહા રિઝ્કા**

'અય અલ્લાહ ! હમારે લિયે ઈસ બસ્તીમેં રિઝક મુકર્રર ફરમા.' વોહ યેહ દુઆ કિસ ડરસે પળ્હા કરતે થે ? હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, બસ્તીકે વાલીકે ઝુલ્મકા ઔર બારિશ ન હોનેકા ડર હોતા થા.[૨]

હઝરત સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અનસ (રદિ.) જબ અપને ભાઈકે લિયે દુઆ કરતે તો યેહ કેહતે, ઉસ પર ઉન નેક લોગોં વાલી રહમતેં નાઝિલ ફરમાએં, જો ઝાલિમ ઔર બદકાર નહીં, જો રાતભર ઈબાદત કરતે હૈં ઔર દિનકો રોઝા રખતે હૈં.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) જબ બાદલ ગરઝનેકી આવાઝ સુનતે તો બાત કરના છોડ દેતે ઔર યેહ પળ્હતે..

سُبْحَانَ الَّذِىْ يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيْفَتِهٖ

સુબ્હાનલ્લઝી યુસબ્બિહુ ર્રઅ્દુ બિહમ્દિહી વલ્ મલાઈકતુ મિન્ ખીફતિહી

'વોહ ઝાત પાક હૈ, જિસકે ખૌફસે રઅદ ફરિશ્તા ઔર દૂસરે ફરિશ્તે ઉસકી હમ્દકે સાથ પાકી બયાન કરતે હૈં' ફિર ફરમાતે, યેહ ઝમીન વાલોંકે લિયે અલ્લાહકી તરફસે સખ્ત ધમકી હૈ.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૧૩૯
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૩૫
૩ અદબુલ મુફરદ, ૯૩
૪ અદબુલ મુફરદ, ૧૦૬

સહાબા કિરામ (રદિ.) કી એક દૂસરે કે લિયે દુઆએં

હઝરત મુહમ્મદ, હઝરત તલહા, હઝરત મુહલ્લબ, હઝરત અમ્ર ઔર હઝરત સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સિમાક બિન મખ્રમા, હઝરત સિમાક બિન ઉબૈદ ઔર હઝરત સિમાક બિન ખરશા (રદિ.) હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ વફ્દ બનકર આએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ આપ લોગોંમેં બરકત અતા ફરમાએ. અય અલ્લાહ ! ઈનકે ઝરીએસે ઈસ્લામકો બુલંદ ફરમા ઔર ઈનકે ઝરીએસે ઈસ્લામકો મઝબૂત ફરમા.[1]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન કઅબ બિન માલિક (રહ.) કેહતે હૈં, જબ મેરે વાલિદ (હઝરત કઅબ બિન માલિક (રદિ.)) કી બીનાઈ (આંખોંકી રોશની) ચલી ગઈ, તો મૈં ઉનકા રેહબર હુવા કરતા થા. જબ મૈં ઉનકે સાથ જુમ્અહકે લિયે જાતા ઔર વોહ અઝાન સુનતે તો હઝરત અબૂ ઉમામા, અસદ બિન ઝુરારા (રદિ.) કે લિયે ઈસ્તિગફાર કરતે ઔર ઉનકે લિયે દુઆ કરતે.

મૈંને ઉનસે પૂછા, અય અબ્બા જાન ! ક્યા બાત હૈ ? આપ જબ અઝાન સુનતે હૈં તો અબૂ ઉમામા કે લિયે ઈસ્તિગફાર કરતે હૈં ઔર ઉનકે લિયે ખૈરકી ઔર રહમતકી દુઆ કરતે હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા, અય મેરે બેટે! ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે આનેસે પેહલે હમેં સબસે પેહલે જુમ્અહ પઢાયા થા ઔર યેહ જુમ્અહ ઉન્હોંને બકીઉલ ખઝિમાત બસ્તીમેં બનૂ બયાઝા કબીલેકે પથરીલે મૈદાનકે ઉસ હિસ્સેમેં પઢાયા થા, જહાં નબીત કબીલેકો શિકસ્ત હુઈ થી.

મૈંને પૂછા, ઉસ દિન આપ લોગ કિતને થે ? ફરમાયા, હમ ચાલીસ આદમી થે.[2]

બનૂ બક્ર બિન વાઈલ કે એક સાહબ કેહતે હૈં, મૈં સજિસ્તાન મેં હઝરત બુરૈદા અસ્લમી (રદિ.) કે સાથ થા. મૈં હઝરત અલી, હઝરત ઉસ્માન, હઝરત તલહા ઔર હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કે બારેમેં ઉનકી રાય મા'લૂમ કરનેકે લિયે ઈન સબ હઝરાતકે કુછ ઐબ બયાન કરને લગા. ઈસ પર હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ને કિબ્લેકી તરફ મુંહ કરકે હાથ ઉઠાકર યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! ઉસ્માન (રદિ.) કી મગફિરત ફરમા, અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કી મગફિરત ફરમા, તલહા બિન ઉબૈદુલ્લાહ (રદિ.) કી

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૧
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૬

મગફિરત ફરમા ઔર ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) કી મગફિરત ફરમા. ફિર મેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, તુમ્હારા બાપ ન રહે, ક્યા તુમ મુઝે કત્લ કરના ચાહતે હો?

મૈંને કહા, અલ્લાહ કી કસમ ! મૈં આપકો કત્લ કરના નહીં ચાહતા, બલ્કે ઈન હઝરાતકે બારેમેં આપકી રાય મા'લૂમ કરના ચાહતા થા. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઈન લોગોંને અલ્લાહકે કરમસે શુરૂ ઈસ્લામમેં બડે કારનામે સરઅંજામ દિયે હૈં (ઔર ઈનસે કુછ લગઝિશેં, ઈખ્તિલાફાત વગૈરહ ભી હુએ હૈં) અબ અલ્લાહકી મરઝી હૈ, ચાહે તો ઉનકે કારનામોંકી વજહસે ઉનકી છોટી મોટી લગઝિશેં મઆફ ફરમા દે ઔર ચાહે તો ઉન્હેં અઝાબ દે. ઉનકા હિસાબ તો અલ્લાહકે ઝિમ્મે હૈ. (હમારે ઝિમ્મે નહીં હૈ.)[૧]

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૪૩

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ જુમ્અહ મેં, જમાઅતોં મેં, હજ ઔર ગઝવાત મેં ઔર તમામ હાલાત મેં બયાન કિયા કરતે થે ઔર લોગોં કો અલ્લાહ કા હુકમ માનને કી તરગીબ દિયા કરતે થે, ચાહે અલ્લાહ કે હુકમ, મુશાહદે ઔર તજુર્બે કે ખિલાફ ક્યૂં ન હોં ઔર કિસ તરહ લોગોં કે દિલોં મેં દુનિયા ઔર ઉસકી ફાની લઝ્ઝતોં કી બેરગબતી ઔર આખિરત ઔર ઉસકી હમેશા રેહને વાલી લઝ્ઝતોં કા શૌક પૈદા કિયા કરતે થે ઔર ગોયા કે વોહ પૂરી ઉમ્મતે મુસ્લિમા કો, માલદાર ઔર ગરીબ કો, ખવાસ ઔર અવામ કો ઇસ બાત પર ખડા કરતે થે કે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી તરફ સે જો અહકામ ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ હૈં, વોહ અપની જાન લગાકર, અપના માલ ખર્ચ કરકે, ઇન અહકામ કો પૂરા કરેં ઔર વોહ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કો ફાની માલ ઔર ખત્મ હો જાને વાલે સામાન પર ખડા નહીં કરતે થે

હઝરત મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા પૈહલા બયાન

હઝરત અબૂ સલમા બિન અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મદીનામેં સબસે પેહલા બયાન ફરમાયા. ઉસકી સૂરત

યેહ હુઈ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર પેહલે અલ્લાહકી શાનકે મુતાબિક હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અય લોગો ! અપને લિયે (આખિરતમેં કામ આનેકે લિયે નેક આ'માલકા ઝખીરા) આગે ભેજો. તુમ અચ્છી તરહ જાન લો, તુમમેં સે હર આદમી કો ઝરૂર મરના હૈ ઔર અપની બકરીયાં બગૈર ચરવાહેકે છોડકર ચલે જાના હૈ. ફિર ઉસકે ઔર ઉસકે રબકે દરમિયાન ન કોઈ તર્જુમાન હોગા ઔર ન કોઈ દરબાન.

ઉસકા રબ ઉસસે પૂછેગા, ક્યા મેરે રસૂલને તેરે પાસ આકર મેરા દીન નહીં પહોંચાયા થા ? ક્યા મૈંને તુઝે માલ નહીં દિયા થા ? ઔર તુઝ પર ફઝલો એહસાન નહીં કિયા થા ? અબ બતા, તૂને અપને લિયે યહાં આગે ક્યા ભેજા હૈ ? ચુનાંચે વોહ દાએં બાએં દેખેગા તો ઉસે કોઈ ચીઝ નઝર નહીં આએગી. ફિર વોહ અપને સામને દેખેગા તો ઉસે જહન્નમકે સિવા ઔર કુછ નઝર ન આએગા.

લિહાઝા તુમમેં સે જો અપને આપકો જહન્નમકી આગસે ખજૂરકા એક ટુકડા દેકર હી બચા સકતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ યેહ ટુકડા દેકર હી ખૂદકો બચા લે ઔર જિસે કુછ ન મિલે, તો વોહ અચ્છી બાત બોલકર હી ખૂદ કો બચા લે, ક્યૂંકે આખિરતમેં નેકીકા બદલા દસ ગુનાસે લેકર સાતસૌ ગુના તક મિલેગા. વસ્સલામુ અલા રસૂલિલ્લાહિ વબરકાતુહ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બાર ફિર બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, બાત યેહ હૈ કે તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં. મૈં ઉસકી તા'રીફ કરતા હું ઔર ઉસસે મદદ તલબ કરતા હું. હમ અપને નફ્સકે ઔર બુરે આ'માલકે શુરૂરસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતે હૈં. જિસે અલ્લાહ હિદાયત દે દે, ઉસે કોઈ ગુમરાહ કરને વાલા નહીં ઔર જિસે ગુમરાહ કરે, ઉસે કોઈ હિદાયત દેને વાલા નહીં ઔર મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. સબસે અચ્છા કલામ અલ્લાહકી કિતાબ હૈ. વોહ આદમી કામિયાબ હો ગયા, જિસકે દિલકો અલ્લાહને કુર્આનસે મુઝય્યન કિયા ઔર ઉસે કુફ્રકે બા'દ ઈસ્લામમેં દાખિલ કિયા ઔર ઉસ આદમીને બાકી તમામ લોગોંકે કલામકો છોડકર અલ્લાહકી કિતાબકો ઈખ્તિયાર કિયા. યેહ અલ્લાહકી કિતાબ સબસે ઉમદા ઔર સબસે ઝિયાદા બલીગ કલામ હૈ. જો અલ્લાહસે મુહબ્બત કરે, તુમ ઉસસે મુહબ્બત કરો ઔર તુમ અલ્લાહસે મુહબ્બત ઈસ તરહ કરો કે સારે દિલમેં રચ જાએ ઔર અલ્લાહકે કલામ ઔર ઉસકે ઝિક્રસે મત ઉક્તાઓ ઔર કુર્આનસે એઅરાઝ ન કરો, વરના તુમ્હારે દિલ સખ્ત હો જાએંગે, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા (આ'માલમેં સે) જો કુછ પૈદા કરતે હૈં, ઉસમેંસે કુછ (આ'માલ) કો ચુન લેતે હૈં, પસંદ કર લેતે હૈં.

ચુનાંચે અલ્લાહ તઆલાને અપની કિતાબકા નામ પસંદીદા અમલ, પસંદીદા ઈબાદત, નેક કલામ ઔર લોગોંકો હરામો હલાલ વાલા જો દીન દિયા ગયા હૈ, ઉસમેં સે

નેક અમલ રખ્ખા હૈ. ઈસ લિયે તુમ અલ્લાહકી ઈબાદત કરો ઔર ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન કરો ઔર ઉસસે ઐસે ડરો, જૈસે ઉસસે ડરનેકા હક હૈ ઔર તુમ લોગ અપને મુંહસે જો નેક ઔર ભલી બાતેં બોલતે હો, ઉનમેં તુમ અલ્લાહસે સચ કહો ઔર અલ્લાહકી રહમતકી વજહસે તુમ એક દૂસરેસે મુહબ્બત કરો. અલ્લાહ તઆલા ઈસ બાતસે નારાઝ હોતે હૈં કે ઉનસે જો અહદ કિયા જાએ, ઉસે તોડા જાએ. વસ્સલામુ અલૈકુમ વ રહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ.[1]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા ખુત્બએ જુમ્અહ

હઝરત સઈદ બિન અબ્દુર્રહમાન જુમહી (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મદીનામેં બનૂ સાલિમ બિન ઔફ કે મુહલ્લેમેં જો સબસે પેહલા જુમ્અહ પઢાયા થા, ઉસમેં યેહ ખુત્બા દિયા થા..

તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં. મૈં ઉસકી તા'રીફ કરતા હું, ઉસસે મદદ માંગતા હું. ઉસસે મગફિરત ચાહતા હું ઔર ઉસસે હિદાયત તલબ કરતા હું ઔર ઉસ પર ઈમાન લાતા હું ઔર ઉસકા ઈન્કાર નહીં કરતા, બલકે જો ઉસકા ઈન્કાર કરતા હૈ, ઉસસે દુશ્મની રખતા હું. મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. ઉન્હેં અલ્લાહને હિદાયત, નૂર ઔર નસીહત દેકર ઉસ વક્ત ભેજા, જબકે રસૂલોંકી આમદકા સિલસિલા રૂકા હુવા થા ઔર ઈલ્મ બહોત કમ હો ગયા થા ઔર લોગ ગુમરાહ હો ચુકે થે ઔર ઝમાનેમેં ખૈરો બરકત નહીં રહી થી ઔર કિયામત કરીબ આ ચુકી થી ઔર દુનિયાકા મુકર્રર વક્ત પૂરા હોને વાલા થા. અબ જો અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈતાઅત કરેગા, વોહ હિદાયત વાલા હોગા ઔર જો ઈન દોનોંકી નાફરમાની કરેગા, વોહ બિચલા હુવા ઔર કોતાહીકા મુરતકિબ હોગા ઔર બડી દૂરકી ગુમરાહીમેં જા પડેગા.

મૈં તુમ્હેં અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું. એક મુસલમાન, દૂસરે મુસલમાનકો જિન બાતોંકી તાકીદ કરતા હૈ, ઉનમેં સબસે બેહતર બાત યેહ હૈ કે ઉસે આખિરતકી તરગીબ દે ઔર અલ્લાહસે ડરને કા હુક્મ દે, ઈસ લિયે તુમ ઉન તમામ કામોંસે બચો, જિનકે બારેમેં તુમ્હેં અલ્લાહને અપની ઝાતસે ડરાયા હૈ. ઈસસે બેહતર કોઈ નસીહત નહીં, ઈસસે બેહતર કોઈ યાદદેહાની નહીં. અપને રબસે ડર કર તક્વા પર અમલ કરના ઉન તમામ ચીઝોંકે હાસિલ હોનેકે લિયે સચ્ચા મદદગાર હૈ, જિન્હેં તુમ

---

૧ બિદાયા, ૩-૨૧૪

આખિરતમેં ચાહતે હો ઔર જો સિર્ફ અલ્લાહકી રઝાકી નિય્યતસે લોગોંકે સામને ભી ઔર ઉનસે છુપકર ભી અપને ઔર અપને રબકે દરમિયાનકે મઆમલેકો ઠીક કર લેગા, તો યેહ ઉસકે લિયે દુનિયામેં ઝિક્રે ખૈરકા ઝરીઆ હોગા ઔર મૌતકે બા'દ ઝખીરએ આખિરત હોગા, જબકે આદમીકો આગે ભેજે હુએ અપને આ'માલકી બહોત ઝિયાદા ઝરૂરત હોગી.

ઔર જો અપને ઔર અપને રબકે દરમિયાનકે મઆમલેકો ઠીક નહીં કરેગા, વોહ તમન્ના કરેગા, કાશ, મેરે ઔર મેરે આગે ભેજે હુએ બુરે આ'માલમેં બહોત ઝિયાદા મસાફત હોતી ઔર અલ્લાહ તુમ્હેં અપની ઝાત (કે ગુસ્સે ઔર સઝા) સે ડરાતા હૈ ઔર અલ્લાહ બંદોં પર બહોત મહેરબાન હૈ. અલ્લાહ અપની હર બાતકો સચ કર દિખાતે હૈં ઔર અપને વા'દેકો પુરા કરતે હૈં, ઉનકે વા'દેકે ખિલાફ નહીં હો સકતા, ક્યૂંકે ખૂદ અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ

મા યુબદ્દલુલ્ કવ્લુ લદય્ય વમા અ-ન બિઝલ્લામિલ્ લિલ્ અબીદ

'મેરે યહાં (વોહ) બાત (ઝિક્ર કી ગઈ ધમકી કી) નહીં બદલી જાએગી ઔર મૈં (ઈસ તજવીઝમેં) બંદોં પર ઝુલ્મ કરને વાલા નહીં હું.'

ઈસ લિયે દુનિયા ઔર આખિરતકે તમામ મઆમલોંમેં ખુફિયા ઔર એ'લાનીયા તૌરસે અલ્લાહસે ડરો, ક્યૂંકે જો અલ્લાહસે ડરેગા, અલ્લાહ ઉસકી તમામ બુરાઈયોંકો મિટા દેગા ઔર ઉસે અજ્રે અઝીમ અતા ફરમાએગા ઔર જો અલ્લાહસે ડરેગા, ઉસે બહોત બડી કામિયાબી મિલેગી ઔર અલ્લાહકા ડર હી ઉસકે ગુસ્સે, ઉસકી સઝા ઔર નારાઝીસે બચાતા હૈ ઔર અલ્લાહકે ડરસે હી ચેહરે (કિયામતકે દિન) સુફેદ હોંગે ઔર રબ્બે અઝીમ રાઝી હોંગે ઔર દર્જે બુલંદ હોંગે. ઈસ લિયે તુમ તક્વામેં પૂરા હિસ્સા લો ઔર અલ્લાહકી જનાબમેં કોતાહી ન કરો. અલ્લાહને તુમ્હેં અપની કિતાબકા ઈલ્મ અતા ફરમાયા હૈ ઔર અપના રાસ્તા તુમ્હારે લિયે વાઝેહ કિયા હૈ, તાકે અલ્લાહકો સચ્ચોં ઔર ઝૂઠોંકા પતા ચલ જાએ ઔર લોગોંકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરો ઔર જૈસે ઉસને તુમ્હારે સાથ કિયા હૈ ઔર અલ્લાહકે દુશ્મનોંસે દુશ્મની રખ્ખો ઔર અલ્લાહકે દીનકે લિયે ખૂબ મેહનત કરો, જૈસા કે મેહનત કરનેકા હક હૈ. ઉસીને તુમ્હેં ચુના હૈ ઔર ઉસીને તુમ્હારા નામ મુસલમાન રખ્ખા હૈ, તાકે જિસે ગુમરાહ હોકર બરબાદ હોના હૈ, વોહ દલીલ ઔર નિશાની દેખકર ફિર બરબાદ હો ઔર જિસે હિદાયત પાકર હકીકી ઝિંદગી હાસિલ કરની હૈ, વોહ દલીલ ઔર નિશાની દેખકર હાસિલ કરે ઔર નેકિયાં કરનેકી તાકત સિર્ફ અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ.

અલ્લાહકા ઝિક્ર કસરતસે કરો ઔર આજકે બા'દ વાલી ઝિંદગી યા'ની આખિરતકે લિયે અમલ કરો ઔર જો અપને ઔર અલ્લાહકે તઅલ્લુકકો ઠીક કર લેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે ઔર લોગોંકે દરમિયાનકે મા'મલાતકો ખૂદ ઠીક કર દેંગે, ક્યૂંકે અલ્લાહકા ફૈસલા લોગોં પર ચલતા હૈ ઔર લોગોંકા ફૈસલા અલ્લાહ પર નહીં ચલતા. અલ્લાહ લોગોંકી હર ચીઝકે માલિક હૈં ઔર લોગ અલ્લાહકે યહાં કુછ ઈખ્તિયાર નહીં રખતે. અલ્લાહ સબસે બડે હૈં ઔર અઝીમ અલ્લાહસે હી નેકી કરનેકી તાકત મિલતી હૈ.[૧]

ગઝવાત મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે બયાન

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હઝરત જિદાર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એક ગઝવામેં ગએ. જબ હમારા દુશ્મનસે સામના હુવા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ સબ્ઝ, ઝર્દ ઔર સુર્ખ રંગકી મુખ્તલિફ નેઅમતોં વાલે હો ગએ હો ઔર તુમ્હારે ઘરોં ઔર કિયામગાહોંમેં બહોત કિસ્મકી નેઅમતેં હૈં. જબ તુમ દુશ્મનસે લડો, તો કદમ કદમ આગે બઢો, ક્યૂંકે જબ ભી કોઇ આદમી અલ્લાહકે રાસ્તેમેં દુશ્મન પર હમલા કરતા હૈ, તો દો હૂરેં ઉસકી તરફ ઝપટતી હૈં ઔર જબ વોહ શહીદ હોતા હૈ, તો ખૂનકે પેહલે કતરેકે ઝમીન પર ગિરતે હી અલ્લાહ તઆલા ઉસકે હર ગુનાહકો મઆફ કર દેતે હૈં ઔર યેહ દોનોં હૂરેં ઉસકે મુંહસે ગુબાર કો સાફ કરતી હૈં ઔર કેહતી હૈં, તુમ્હારા વક્ત આ ગયા હૈ. વોહ ઉનસે કેહતા હૈ, તુમ દોનોંકા વક્ત ભી આ ગયા હૈ.[૨]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગઝવએ તબૂક કે સફરમેં હિજર મુકામમેં ઠહેરે. વહાં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ અપને નબીસે મોઅજિઝોંકા મુતાલબા ન કરો. યેહ હઝરત સાલેહ અલૈહિસ્સલામકી કૌમકી જગહ હૈ. ઉન્હોંને અપને નબીસે મુતાલબા કિયા કે વોહ ઉનકે લિયે (મોઅજિઝેકે તૌર પર) એક ઊંટની ભેજેં. હઝરત સાલેહ અલૈહિસ્સલામને ઉનકા યેહ મુતાલબા પૂરા કર દિયા.

---

૧ ઇબ્ને જરીર, ૨-૧૧૫, બિદાયા, ૩-૨૧૩, કર્તબી, ૧૮-૯૮
૨ હ૫ ૫-૨૭૫

ચુનાંચે વોહ ઊંટની ઉસ ઔર કુશાદા રાસ્તેસે પાની પીને આતી થી ઔર અપની બારીકે દિન વોહ ઉનકા સારા પાની પી જાતી થી ઔર જિતના દૂધ પાનીકે નાગે વાલે દિન દેતી થી, ઉતના હી પાનીકી બારી વાલે દિન ભી દેતી થી. ફિર ઉસી વસીઅ રાસ્તેસે વાપસ ચલી જાતી થી. ફિર ઉન્હોંને ઉસકી ટાંગેં કાટ ડાલીં. અલ્લાહને ઉન્હેં તીન દિનકી મોહલત દી ઔર અલ્લાહકા વા'દા ઝૂઠા નહીં હોતા. ફિર ઉન પર (એક ફરિશ્તે) કી ચીખ આઇ ઔર ઉસ કૌમકે જિતને આદમી આસમાનો ઝમીનકે દરમિયાન થે, ઉન સબકો અલ્લાહને ઉસ ચીખસે હલાક કર દિયા. સિર્ફ એક આદમી બચા, જો ઉસ વક્ત અલ્લાહકે હરમમેં થા, વોહ અલ્લાહકે હરમકી વજહસે અલ્લાહકે અઝાબસે બચ ગયા. કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! વોહ કૌન થા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અબૂ રિગાલ.[૧]

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગઝવએ તબૂકકે દિન મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ ઔર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈં તુમ્હેં ઉસી બાતકા હુક્મ દેતા હું, જિસકા અલ્લાહ તુમ્હેં હુક્મ દેતે હૈં ઔર ઉસી ચીઝસે તુમ્હેં રોકતા હું, જિસસે અલ્લાહ તુમ્હેં રોકતે હૈં. ઈસ લિયે રોઝીકી તલાશમેં દરમિયાના રાસ્તા ઈખ્તિયાર કરો. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં અબુલ કાસિમ કી જાન હૈ, તુમમેં સે હર આદમીકો ઉસકા રિઝક ઐસે ઢૂંઢતા હૈ, જૈસે ઉસે ઉસકી મૌત ઢૂંઢતી હૈ. અગર તુમ્હેં રોઝીમેં કુછ મુશ્કિલ પેશ આએ તો અલ્લાહકી ઈતાઅત વાલે આ'માલ (તિલાવત, દુઆ, ઝિક્ર, તૌબા, ઈસ્તિગફાર વગૈરહ) કે ઝરીએ આસાની તલબ કરો.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મક્કા પર ફત્હ હાસિલ કર લી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ તુમ હર એકસે અપને હથિયાર રોક લો ઔર કિસી પર હથિયાર ન ચલાઓ. અલબત્તા, કબીલા ખુઝાઆ વાલે કબીલા બનૂ બક્ર પર હથિયાર ઉઠા સકતે હૈં. ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બનૂ ખુઝાઆ કો હથિયાર ઉઠાનેકી ઈજાઝત દી, લેકિન જબ અસ્રકી નમાઝ પઢ લી તો કબીલા ખુઝાઆસે ફરમાયા, અબ તુમ ભી હથિયાર રોક લો. અગલે દિન મુઝદલિફામેં કબીલા ખુઝાઆ કે એક આદમીકો બનૂ બક્ર કા એક આદમી મિલા. ઉસને બનૂ બક્ર કા વોહ આદમી કત્લ કર દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જબ યેહ ખબર મિલી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાનકે લિયે ખડે હુએ. રાવી કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપની કમરસે બૈતુલ્લાહકે સાથ સહારા લિયે હુએ ખડે હૈં.

---

૧ હૈસમી, ૭-૩૮
૨ તરગીબ, ૩-૧૯૬

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લોગોંમેં સે અલ્લાહકા સબસે ઝિયાદા દુશ્મન વોહ હૈ, જો હરમમેં કિસીકો કત્લ કરે યા અપને કાતિલકે અલાવા કિસી ઔર કો કત્લ કરે યા જાહિલિયતકે ઝમાનેકે કત્લકે બદલેમેં કત્લ કરે. એક આદમીને ખડે હોકર કહા, બેશક, ફલાં આદમી મેરા બેટા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિસીકો અપના બેટા બના લેના, ઈસ્લામમેં (જાઈઝ) નહીં હૈ. જાહિલિયતકી તમામ બાતેં અબ ખત્મ હો ચુકી હૈં. ઔલાદ ઔરતકે ખાવિંદકી હોગી (અગર વોહ ઔરત બાંદી હૈ, તો ઉસકી ઔલાદ બાંદીકે આકાકી હોગી) ઔર ઝિના કરને વાલે મર્દકે લિયે અસલબ હૈ.

સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, અસલબ ક્યા ચીઝ હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પત્થર. (યા'ની ઝિનાકારકો પત્થર માર મારકર માર દિયા જાએગા) ઔર ફરમાયા, ફજ્રકી નમાઝકે બા'દ સૂરજ નિકલને તક કોઈ નમાઝ નહીં પળ્હની ચાહિયે ઔર ઐસે હી અસ્રકે બા'દ સૂરજ ડૂબને તક કોઈ નમાઝ નહીં પળ્હની ચાહિયે. કિસી ઔરતકી ખાલા યા ફૂફી નિકાહમેં હો, તો અબ ઉસ ઔરતસે નિકાહ કરના જાઈઝ નહીં હૈ.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફત્હે મક્કા કે દિન બૈતુલ્લાહકી સીળ્હીયોં પર ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને અપના વા'દા પૂરા કર દિયા ઔર અપને બંદેકી મદદ કી ઔર અકેલે હી તમામ લશ્કરોંકો શિકસ્ત દી. ગૌરસે સુનો ! ખતા વાલા મક્તૂલ વોહ હોગા, જો કોડે યા લાઠીસે કત્લ હુવા હો. ઉસકા ખૂનબહા સૌ ઊંટ હૈ, જિનમેં ચાલીસ ગાભન ઊંટનીયાં ભી હોં.

તવજ્જોહસે સુનો ! જાહિલિયતકી હર ફખ્રકી ચીઝ ઔર જાહિલિયતકે ઝમાનેકા હર ખૂન મેરે ઈન દો કદમોંકે નીચે રખ્ખા હુવા હૈ. અલબત્તા બૈતુલ્લાહકી ખિદમત ઔર હાજીયોંકે પાની પિલાનેકા કામ જાહિલિયતમેં જિનકે પાસ થા, મૈંને અબ ભી ઉન્હીંકે પાસ બાકી રેહને દિયા હૈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફત્હે મક્કા કે દિન અપની કસ્વા ઊંટની પર બૈતુલ્લાહકા તવાફ કિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દસ્તે મુબારકમેં એક છડી થી, જિસકા સિરા મુડા હુવા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસસે બૈતુલ્લાહકે કોનોંકા બોસા લે રહે થે. મસ્જિદે હરામમેં ઊંટનીકે લિયે બૈઠનેકી જગહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ન મિલી. ઈસ લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઊંટનીસે ઉતરે તો લોગોંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપને હાથોંમેં લે લિયા.

---

૧ હૈસમી, ૬-૧૭૮
૨ ઈબ્ને ગાઝા

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઊંટનીકો પાની બેહનેકી જગહકે દરમિયાન લે ગએ ઔર ઉસે વહાં બિઠા દિયા. ફિર અપની સવારી પર સવાર હોકર લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી શાનકે મુતાબિક હમ્દો સના કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! જાહિલિયતકે ઝમાનેમેં લોગ કિબ્રો નખ્વતમેં મુબ્તલા થે ઔર અપને બાપ-દાદાકે કારનામોંકી બિના પર ખૂદકો બડા સમઝતે થે. અબ અલ્લાહને યેહ તમામ બાતેં ખત્મ કર દી હૈં. લોગ દો તરહકે હૈં, એક મુત્તકી ઔર પરહેઝગાર, જો કે અલ્લાહકે યહાં ઈઝઝત ઔર શરાફત વાલે હૈં. દૂસરે બદકાર ઔર બદબખ્ત, જિનકી અલ્લાહકે યહાં કોઈ વકઅત નહીં હોતી. અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હૈં..

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

યા અય્યુહન્નાસુ ઈન્ના ખલક્નાકુમ્ મિન્ ઝકરિંવ્ વ ઉન્ષા વજઅલ્નાકુમ શુઊબંવ્ વ કબાઈલ લિતઆરફૂ ઈન્ન અકરમકુમ્ ઈન્દલ્લાહિ અત્કાકુમ. ઈન્નલ્લાહ અલીમુન્ ખબીર

'અય લોગો ! હમને તુમકો એક મર્દ ઔર ઔરતસે પૈદા કિયા હૈ ઔર તુમકો મુખ્તલિફ કૌમેં ઔર મુખ્તલિફ ખાનદાન બનાયા, તાકે એક દૂસરેકો પેહચાન સકો. અલ્લાહકે નઝદીક તુમ સબમેં બડા શરીફ વહી હૈ, જો સબસે ઝિયાદા પરહેઝગાર હૈ. અલ્લાહ ખૂબ જાનને વાલા પૂરા ખબરદાર હૈ.' ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં અપની યેહ બાત કેહતા હુ ઔર મૈં અપને લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું.[૧]

રમઝાન કે આને પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે બયાનાત

હઝરત સલમાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને શાબાનકી આખિરી તારીખમેં હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા કે અય લોગો ! તુમ્હારે ઉપર એક મહીના આ રહા હૈ, જો બહોત બડા મહીના હૈ, મુબારક મહીના હૈ. ઈસમેં એક રાત (શબે કદ્ર) હૈ, જો હઝાર મહીનોંસે બઢકર હૈ. અલ્લાહને ઈસકે રોઝેકો ફર્ઝ

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૨૧૮

ફરમાયા ઔર ઈસકે રાતકે કિયામ (યા'ની તરાવીહ) કો સવાબકી ચીઝ બનાયા હૈ. જો આદમી ઈસ મહીનેમેં કિસી નેકીકે સાથ અલ્લાહકા કુર્બ હાસિલ કરે, ઐસા હૈ, જૈસા કે ગૈર રમઝાનમેં ફર્ઝ અદા કિયા ઔર જો શખ્સ ઈસ મહીનેમેં કિસી ફર્ઝ કો અદા કરે, વોહ ઐસા હૈ, જૈસે કે ગૈર રમઝાનમેં સત્તર ફર્ઝ અદા કરે.

યેહ મહીના સબ્રકા હૈ ઔર સબ્રકા બદલા જન્નત હૈ ઔર યેહ મહીના લોગોંકે સાથ ગમખ્વારી કરનેકા હૈ. ઈસ મહીનેમેં મો'મિનકા રિઝક બઢા દિયા જાતા હૈ. જો આદમી કિસી રોઝેદારકા રોઝા ઈફ્તાર કરાએ, ઉસકે લિયે ગુનાહોંકે મઆફ હોને ઔર આગસે ખલાસીકા સબબ હોગા ઔર રોઝેદારકે સવાબકી તરહ ઉસકો સવાબ મિલેગા, મગર ઉસ રોઝેદારકે સવાબસે કુછ કમ નહીં કિયા જાએગા.

સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમમેં સે હર આદમી તો ઈતની વુસ્અત નહીં રખતા કે રોઝેદારકો ઈફ્તાર કરાએ, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા કે (પેટભર ખિલાને પર મૌકુફ નહીં) યેહ સવાબ તો અલ્લાહ તઆલા એક ખજૂરસે કોઈ ઈફ્તાર કરા દે યા એક ઘૂંટ પાની પિલા દે યા એક ઘૂંટ લસ્સી પિલા દે, ઉસ પર ભી મરહમત ફરમા દેતે હૈં.

યેહ ઐસા મહીના હૈ કે ઈસકા અવ્વલ હિસ્સા અલ્લાહકી રહમત હૈ ઔર દરમિયાની હિસ્સા મગફિરતકા હૈ ઔર આખિરી હિસ્સા આગસે આઝાદી કા હૈ. જો આદમી ઈસ મહીનેમેં અપને ગુલામ (ઔર ખાદિમ) કા બોઝ હલકા કર દે, અલ્લાહ ઉસકી મગફિરત ફરમાતે હૈં ઔર આગસે આઝાદી અતા ફરમાતે હૈં ઔર ઈસમેં ચાર ચીઝોંકી કસરત રખ્ખા કરો. જિનમેં સે દો ચીઝોં સે તુમ અલ્લાહકો રાઝી કર લોગે ઔર દો ચીઝેં ઐસી હૈં કે જિનસે તુમ્હેં ચારએ કાર નહીં. વોહ દો ચીઝેં, જિનસે તુમ અપને રબકો રાઝી કરોગે, વોહ કલિમએ શહાદત ઔર ઈસ્તિગફારકી કસરત હૈ ઔર દૂસરી દો ચીઝેં યેહ હૈં કે જન્નતકી તલબ કરો ઔર આગસે પનાહ માંગો. જો આદમી કિસી રોઝેદારકો પાની પિલાએ, અલ્લાહ તઆલા (કિયામતકે દિન) મેરે હૌઝસે ઉસકો ઐસા પાની પિલાએંગે, જિસકે બા'દ જન્નતમેં દાખિલ હોને તક પ્યાસ નહીં લગેગી.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ રમઝાનકા મહીના કરીબ આ ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મગરિબકે વક્ત થોડા સા બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, રમઝાન તુમ્હારે સામને આ ગયા હૈ ઔર તુમ ઉસકા ઈસ્તિકબાલ કરને વાલે હો. ગૌરસે સુનો ! રમઝાનકી પેહલી રાતમેં હી એહલે કિબ્લા (મુસલમાનોં) મેં સે હર એકકી મગફિરત કર દી જાતી હૈ.[૨]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ રમઝાનુલ મુબારકકી પેહલી રાત હુઈ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી

૧ તરગીબ, ૨-૨૧૮, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૫

ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હારે દુશ્મન જિન્નાત (શૈતાનો) સે ખૂદ નિમટ લિયા હૈ (ક્યૂંકે ઉન્હેં કૈદ કર દિયા હૈ) ઔર તુમસે દુઆ કુબૂલ કરનેકા વા'દા કિયા હૈ ઔર ફરમાયા હૈ..

اُدْعُوْنِىْٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ઉદ્‌ઊની અસ્તજિબ લકુમ્

'મુઝકો પુકારો, મૈં તુમ્હારી દરખ્વાસ્ત કુબૂલ કરૂંગા.'

તવજ્જોહસે સુનો ! અલ્લાહ તઆલાને હર સરકશ શૈતાન પર સાત ફરિશ્તે મુકર્રર ફરમા દિયે હૈં ઔર વોહ રમઝાન ખત્મ હોને તક છૂટ નહીં સકતા. ગૌરસે સુનો ! રમઝાનકી પેહલી રાતસે આખિરી રાત તક આસમાનકે તમામ દરવાઝે ખુલે રહેંગે ઔર ઈસ મહીનેમેં હર દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ. જબ આખિરી અશ્રેકી પેહલી રાત હોતી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ લુંગી કસ લેતે ઔર ઔરતોંકે બીચમેં સે નિકલ જાતે ઔર એ'તિકાફ ફરમાતે ઔર રાતભર ઈબાદત ફરમાતે. કિસીને પૂછા, લુંગી કસનેકા ક્યા મતલબ હૈ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈન દિનોંમેં ઔરતોંસે જુદા રેહતે.[૧]

નમાઝે જુમ્અહ કી તાકીદ કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હમમેં બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! મરનેસે પેહલે તૌબા કર લો. મશ્ગૂલ હોનેસે પેહલે આ'માલે સાલિહામેં જલ્દીસે લગ જાઓ. તુમ્હારા અલ્લાહસે જો તઅલ્લુક હૈ, ઉસકો અલ્લાહકા ઝિયાદા ઝિક્ર કરનેસે ઔર છુપકર ઔર બરમલા (ખુલેઆમ) ખૂબ સદકા દેનેસે જોડે રખ્ખો. ઈસ તરહ તુમ્હેં રિઝક દિયા જાએગા ઔર તુમ્હારી મદદકી જાએગી ઔર તુમહારી કમી પૂરી કી જાતી રહેગી. જાન લો કે અલ્લાહ તઆલાને મેરે ઈસ ખડે હોનેકી જગહ મેરે ઈસ મહીનેકે ઈસ દિનમેં ઈસ સાલસે કિયામત તક જુમ્અહકી નમાઝકો તુમ પર ફર્ઝ કર દિયા હૈ. લિહાઝા જિસકા કોઇ આદિલ યા ઝાલિમ ઈમામ હો ઔર વોહ મેરી ઝિંદગીમેં યા મેરે બા'દ જુમ્અહકો હલકા સમઝકર યા ઉસકા ઈન્કાર કરકે ઉસે છોડ દે, અલ્લાહ ઉસકે બિખરે હુએ કામોંકો જમા ન ફરમાએ ઔર ઉસકે હાલાત ઠીક ન કરે ઔર ઉસકે કિસી કામમેં બરકત ન ફરમાએ.

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૩

ઔર ગૌરસે સુનો ! જબ તક વોહ અપને ઈસ ગુનાહસે તૌબા નહીં કરેગા, ઉસકી ન નમાઝ કુબૂલ હોગી, ન ઝકાત, ન હજ, ન રોઝા ઔર ન કોઈ ઔર નેકી. જો તૌબા કરેગા, અલ્લાહ ઉસકી તૌબા કુબૂલ કરેગા. તવજ્જોહસે સુનો ! કોઈ ઔરત હરગિઝ કિસી મર્દકી ઈમામત ન કરે ઔર ન કોઈ બદવી કિસી મુહાજિરકા ઈમામ બને ઔર ન કોઈ ફાજિર બદકાર કિસી મો'મિનકા ઈમામ બને. હાં, અગર વોહ ફાજિર તાકતસે ઉસે દબા કર મજબૂર કર દે ઔર ઉસે ઉસકી તલવાર ઔર કોડેકા ડર હો.[1]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જુમ્અહકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, જો આદમી મદીનાસે એક મીલ દૂર રેહતા હૈ ઔર જુમ્અહકા દિન આ જાતા હૈ ઔર વોહ જુમ્અહ પઢને નહીં આતા, અલ્લાહ ઉસકે દિલ પર મુહર લગા દેગા. ફિર દૂસરી મરતબામેં ઈર્શાદ ફરમાયા, જો આદમી મદીનાસે દો મીલ દૂર રેહતા હૈ ઔર જુમ્અહકા દિન આ જાતા હૈ ઔર વોહ જુમ્અહ પઢને નહીં આતા, અલ્લાહ ઉસકે દિલ પર મુહર લગા દેગા. ફિર તીસરી મરતબામેં ઈર્શાદ ફરમાયા, જો આદમી મદીનાસે તીન મીલ દૂર રેહતા હૈ ઔર જુમ્અહકા દિન આ જાતા હૈ ઔર વોહ જુમ્અહ પઢને નહીં આતા, અલ્લાહ ઉસકે દિલ પર મુહર લગા દેગા.[2]

હજ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે બયાનાત ઔર ખુત્બાત

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હજ્જતુલ વિદાઅમેં લોગોંકો ખુત્બા દિયા ઔર ફરમાયા, શૈતાન ઈસ બાતસે તો નાઉમ્મીદ હો ગયા હૈ કે તુમ્હારી ઝમીનમેં ઉસકી ઈબાદત કી જાએ (યા'ની બુતોંકી પૂજા હોને લગે), લેકિન વોહ ઈસ બાત પર રાઝી હૈ કે કુફ્રો શિર્કકે અલાવા દૂસરે ઐસે ગુનાહોંમેં ઉસકી માની જાએ, જિનકો તુમ લોગ છોટા સમઝતે હો. (ચૂંકે કાફિર તો કુફ્રો શિર્કકે બડે ગુનાહમેં મુબ્તલા હૈં, ઈસ લિયે શૈતાન ઉન્હેં છોટે ગુનાહોંમેં લગાને પર ઝોર નહીં લગાતા ઔર મુસલમાન ચૂંકે બડે ગુનાહસે બચે હુએ હૈં, ઈસ વજહસે શૈતાન ઉન્હેં કુફ્રો શિર્કસે કમ દર્જે કે ગુનાહ કત્લ, ઝૂઠ, ખિયાનત વગૈરહમેં લગાને પર સારા ઝોર લગાતા હૈ.) લિહાઝા ચૌકન્ને હો જાઓ. અય લોગો ! મૈં તુમ્હારે પાસ ઐસી ચીઝ

૧ ઈબ્ને માજા, ૧૭૨, તરગીબ, ૨-૩૧
૨ અબૂ યઅલા

છોડકર જા રહા હું કે અગર તુમ ઉસે મઝબૂતીસે પકડોગે તો કભી ગુમરાહ નહીં હોગે, અલ્લાહકી કિતાબ ઔર ઉસકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત.

હર મુસલમાન દૂસરે મુસલમાનકા ભાઇ હૈ ઔર સારે મુસલમાન આપસમેં ભાઇ ભાઇ હૈં ઔર કિસી આદમીકે લિયે અપને મુસલમાન ભાઇકે માલકો ઉસકી રઝામંદીકે બગૈર લેના હલાલ નહીં ઔર ઝુલ્મ ન કરના ઔર મેરે બા'દમેં કાફિર ન બન જાના (યા નાશુક્રે ન બન જાના) કે તુમ એક દૂસરેકી ગરદન ઉડાને લગ જાઓ.[1]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં મસ્જિદે ખૈફ મેં (જો કે મિના મેં હૈ) બયાન ફરમાયા. અલ્લાહકી શાનકે મુતાબિક હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, જો આખિરતકી ફિક્ર કરતા હૈ ઔર ઉસે મકસદ બનાતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે બિખરે હુએ કામોંકો જમા કર દેગા ઔર ગિનાકો ઉસકી આંખોંકે સામને કર દેગા ઔર ઝલીલ હોકર દુનિયા ઉસકે પાસ આએગી ઔર જો દુનિયાકો મકસદ બનાકર ઉસકી ફિક્ર કરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે જમા કિયે હુએ કામોંકો બિખેર દેગા ઔર મોહતાજીકો ઉસકી આંખોંકે સામને કર દેગા ઔર દુનિયા ઉસે ઉતની હી મિલેગી, જો મુકદ્દરમેં હૈ.[2]

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મિના કી મસ્જિદે ખૈફ મેં હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા ઉસ બંદેકો તરો તાઝા રખ્ખે, જિસને મેરી બાતકો સુના ઔર કોશિશ કરકે વોહ બાત અપને ભાઇસે બયાન કી. તીન ચીઝેં ઐસી હૈં, જિસમેં કિસી મુસલમાનકા દિલ કમી ઔર ખિયાનત નહીં કરેગા, એક અમલકો ખાલિસ અલ્લાહકે લિયે કરના ઔર દૂસરે હાકિમોં ઔર ઉમરાકી ખૈરખ્વાહી કરના, તીસરે મુસલમાનોંકી જમાઅતકે સાથ ચિમટે રેહના, ક્યૂંકે મુસલમાનોંકી દુઆ ઉનકો હર તરફસે ઘેર લેતી હૈ (ઔર શૈતાનકે મકરો ફરેબસે ઉનકી હિફાઝત કરતી હૈ.)[3]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હજકે બારેમેં એક લંબી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ, જિસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિના સે ચલે ઔર મુઝદલિફા સે ગુઝરતે હુએ અરફાત પહોંચ ગએ. વહાં જાકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દેખા કે આપકા ખૈમા વાદીએ નમરામેં લગા હુવા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસમેં ઠહેર ગએ. જબ ઝવાલકા વક્ત હો ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હુક્મ ફરમાયા, તો ઊંટની પર કજાવા રખ્ખા ગયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાદીકે બીચકે હિસ્સેમેં તશરીફ લે ગએ

---

૧ હાકિમ, ૧-૯૩
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૨
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૮

ઔર લોગોંમેં મશહૂર ખુત્બા બયાન ફરમાયા. જિસમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા..

તુમ્હારે ખૂન ઔર તુમ્હારે માલ તુમ પર ઐસે કાબિલે એહતિરામ હૈં, જૈસે કે તુમ્હારા યેહ દિન, તુમ્હારા યેહ મહીના ઔર તુમ્હારા યેહ શહેર કાબિલે એહતિરામ હૈ. ગૌરસે સુનો ! જાહિલિયતકા હર ગલત કામ ઔર તૌર તરીકા મેરે ઇન દો કદમોંકે નીચે રખ્ખા હુવા હૈ, યા'ની ઉસે ખત્મ કર દિયા ગયા હૈ. જાહિલિયતકે તમામ ખૂન ભી આજસે ખત્મ હૈં ઔર મૈં અપને ખૂનોંમેં સબસે પેહલે રબીઆ બિન હારિસ કે બેટેકા ખૂન ખત્મ કરતા હું, જો કે બનૂ સઅદકે યહાં દૂધ પી રહા થા ઔર કબીલા હુઝૈલ ને ઉસે કત્લ કર દિયા થા.

જાહિલિયતકે સૂદ (વ્યાજ) ભી ખત્મ કર દિયે ગએ હૈં ઔર મૈં અપને સૂદોંમેં સબસે પેહલે હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) કા સૂદ મઆફ કરતા હું. અબ યેહ સારા મઆફ કર દિયા હૈ ઔર ઔરતોંકે બારેમેં અલ્લાહ સે ડરો, ક્યૂંકે તુમને અલ્લાહકી અમાનતસે ઉનકો લિયા હૈ. (તુમ ઉનકે માલિક નહીં, બલકે અમીન હો) ઔર અલ્લાહકે મુકર્રર કિયે હુએ નિકાહકે તરીકેકે ઝરીએ તુમ્હારે લિયે વોહ ઔરતેં હલાલ હુઇ હૈં. તુમ્હારા ઉન પર યેહ હક હૈ કે જિસકા આના તુમ્હેં પસંદ ન હો, ઉસે વોહ તુમ્હારે ઘરમેં આને ન દેં. અગર વોહ ઐસા કરેં તો તુમ ઉન્હેં માર લો, લેકિન યેહ માર સખ્ત ન હો ઔર ઉનકા તુમ પર યેહ હક હૈ કે તુમ દસ્તૂરકે મુતાબિક ઉન્હેં ખાના ઔર કપડા દો.

ઔર મૈં તુમમેં ઐસી ચીઝ છોડકર જા રહા હું કે અગર તુમ ઉસે મઝબૂતીસે પકડ લોગે, તો કભી ગુમરાહ નહીં હોગે ઔર વોહ હૈ અલ્લાહકી કિતાબ. તુમસે મેરે બારેમેં પૂછા જાએગા, તો તુમ ક્યા કહોગે ? સહાબા (રદિ.) અર્ઝ કિયા, હમ ગવાહી દેતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને (અલ્લાહકા દીન સારા) પહોંચા દિયા ઔર ઉમ્મતકી ખૈરખ્વાહી કી ઔર ખુદાકી અમાનત પહોંચા દી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને શહાદતકી ઉંગલી આસમાનકી તરફ ઉઠાઇ ઔર ફિર લોગોંકી તરફ નીચે ઝુકાઇ ઔર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! તૂ ગવાહ હો જા. અય અલ્લાહ ! તૂ ગવાહ હો જા ઔર તીન દફા ઐસે ફરમાયા.[1]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નહરકે દિન યા'ની દસ ઝિલહિજ્જહ કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઇર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! યેહ કૌનસા દિન હૈ ? લોગોંને કહા, યેહ કાબિલે એહતિરામ દિન હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ કૌનસા શહેર હૈ ? લોગોંને કહા, યેહ કાબિલે એહતિરામ શહેર હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, યેહ કૌન સા

[1] બિદાયા, ૫-૧૪૮, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૨૩

મહીના હૈ ? લોગોંને કહા, યેહ કાબિલે એહતિરામ મહીના હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે ખૂન, તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારી ઈઝ્ઝતેં ઐસે હી એહતિરામકે કાબિલ હૈં, જૈસે કે તુમ્હારા યેહ દિન, યેહ શહેર ઔર તુમ્હારા યેહ મહીના કાબિલે એહતિરામ હૈ ઔર ઈસ બાતકો કઈ બાર ફરમાયા. ફિર સર ઉઠાકર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! મૈંને પહોંચાં દિયા હૈ. અય અલ્લાહ ! મૈંને પહોંચા દિયા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને અપની ઉમ્મતકો ઝબરદસ્ત વસિય્યત ફરમાઈ કે હાઝિરીન (મેરા સારા દીન તમામ) ગાઈબ ઈન્સાનોં તક પહોંચાએં. મેરે બા'દ કાફિર ન હો જાના કે તુમ એક દૂસરેકી ગરદન ઉડાને લગો.[૧]

હઝરત જરીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લોગોંકો ચુપ કરાઓ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ તો મૈં તુમ્હારે હાલાત અચ્છે દેખ રહા હું, લેકિન ઈસકે બા'દ મેરે ઈલ્મમેં યેહ બાત ન આએ કે તુમ લોગ કાફિર બનકર એક દૂસરેકી ગરદન ઉડાને લગે હો.

દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હજ્જતુલ વિદાઅમેં ફરમાયા, અય જરીર ! લોગોંકો ચુપ કરાઓ. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

હઝરત ઉમ્મુલ હુસૈન (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હમરાહ હજ્જતુલ વિદાઅ કિયા. મૈંને દેખા કે હઝરત ઉસામા ઔર હઝરત બિલાલ (રદિ.) મેં સે એકને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઊંટનીકી નકીલ પકડ રખી હૈ ઔર દૂસરા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ગરમીસે બચાનેકે લિયે આપ પર અપને કપડેસે સાયા કિયે હુએ હૈ, યહાં તક કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જમરતુલ ઉકબા (બડે શૈતાન) કો કંકરીયાં મારીં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બહોત સી બાતેં ઈર્શાદ ફરમાઈં. ફિર મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈર્શાદ ફરમાતે હુએ સુના કે અગર તુમ પર નાક કાન કટા હુવા ગુલામ અમીર બના દિયા જાએ, જો કાલા હો, લેકિન વોહ તુમ્હેં અલ્લાહકી કિતાબકે મુતાબિક લેકર ચલે, તો તુમ ઉસકી હર બાત સુનો ઔર માનો.[૩]

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હજ્જતુલ વિદાઅકે સાલમેં મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખુત્બેમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના, અલ્લાહને હર હકવાલેકો ઉસકા હક ખૂદ દે દિયા હૈ, લિહાઝા અબ વારિસકે લિયે વસિય્યત નહીં હો સકતી ઔર બચ્ચા બિસ્તરકે માલિકકા હોગા ઔર ઝાનીકો પત્થર મિલેગા ઔર ઉનકા

૧ બિદાયા, ૫-૧૯૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૨૫
૨ બિદાયા, ૫-૧૯૭
૩ બિદાયા, ૫-૧૯૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૬૨, ઈબ્ને સઅદ, ૨-૧૮૪

હિસાબ અલ્લાહકે યહાં હોગા ઔર જિસને અપને બાપકે અલાવા કિસી ઔરકી તરફ અપને બેટે હોનેકી નિસ્બત કી યા જિસ ગુલામને અપને આકાઓં કે અલાવા કિસી ઔર કી તરફ અપને ગુલામ હોનેકી નિસ્બત કી, ઉસ પર કિયામતકે દિન મુસલસલ અલ્લાહકી લઅનત હોગી.

કોઈ ઔરત અપને ઘરસે ખાવિંદકી ઈજાઝતકે બગૈર ખર્ચ ન કરે. કિસીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ખાના ભી નહીં દે સકતી ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખાના તો હમારે ઘરકી ચીઝોંમેં સબસે અફઝલ ચીઝ હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આરિયતન માંગી હુઈ ચીઝ વાપસ દેની હોગી ઔર જો જાનવર દૂધ પીનેકે લિયે કિસીકો દિયા થા, વોહ વાપસ કરના હોગા. કર્ઝ અદા કરના હોગા ઔર કફીલ તાવાન કા ઝિમ્મેદાર હોગા.[૧]

અબૂ દાઉદ કી રિવાયત મેં હૈ કે હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ને ફરમાયા કે મૈંને મિના મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન સુના.

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જદઆ નામી ઊંટની પર સવાર થે ઔર ઉસકી રકાબમેં પાંવ રખકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બુલંદ હો રહે થે, તાકે લોગ આપકી આવાઝ સુન લેં. મૈંને સુના કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉંચી આવાઝસે ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં મેરી આવાઝ સુનાઈ નહીં દે રહી? તો મજમેમેં સે એક આદમી ને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ક્યા નસીહત ફરમાના ચાહતે હૈં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અપને રબકી ઈબાદત કરો ઔર પાંચ નમાઝેં પઢો ઔર એક માહકે રોઝે રખ્ખો ઔર અપને અમીરકી ઈતાઅત કરો. ઈસ તરહ તુમ અપને રબકી જન્નતમેં દાખિલ હો જાઓગે.[૨]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન મઆઝ તૈમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ મિના મેં થે. વહાં હમમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા. અલ્લાહને હમારે સુનનેકી તાકત બહોત બઢા દી. યહાં તક કે હમમેં સે જો લોગ અપની કિયામગાહોંમેં થે, વોહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા બયાન સુન રહે થે. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં હજકે અહકામ સિખાને લગે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જમરેકે પાસ પહોંચે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોનોં કાનોંમેં શહાદતકી ઉંગલીયાં ડાલકર ઉંચી આવાઝસે ફરમાયા, છોટી કંકરીયાં મારો.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હુક્મ દિયા તો મુહાજિરીન મસ્જિદે ખૈફ કે સામને ઔર અન્સાર મસ્જિદકે પીછે ઠહેરે. ફિર બાકી આમ લોગ અપની અપની જગહોંમેં ઠહેરે.[૩]

---

૧ અહમદ, તિરમિઝી
૨ બિદાયા, ૫-૧૯૮
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૨-૧૮૫

હઝરત રાફેઅ બિન અમ્ર મુઝની (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ સૂરજ બુલંદ હો ગયા તો મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મિનામેં ખાકસ્તરી રંગકે ખચ્ચર પર લોગોંમેં બયાન કરતે હુએ સુના ઔર હઝરત અલી (રદિ.) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બાત લોગોંકો પહોંચા રહે થે ઔર લોગ કુછ ખડે થે ઔર કુછ બૈઠે.[1]

હઝરત અબૂ હર્રહ રક્કાશી (રહ.) અપને ચચા (રદિ.) સે નકલ કરતે હૈં, મૈં અય્યામે તશરીકકે દરમિયાની દિનોંમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઊંટનીકી નકીલ પકડે હુએ થા ઔર લોગોંકો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે હટા રહા થા. તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! ક્યા તુમ જાનતે હો કે યેહ કૌનસા મહીના હૈ? કૌનસા દિન હૈ ? ઔર કૌનસા શહેર હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, દિન ભી કાબિલે એહતિરામ હૈ ઔર મહીના ભી કાબિલે એહતિરામ હૈ ઔર શહેર ભી.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બેશક તુમ્હારે ખૂન, તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારી ઈઝઝતેં તુમ્હારે લિયે ઐસે હી કાબિલે એહતિરામ હૈં, જૈસે યેહ દિન, યેહ મહીના ઔર યેહ શહેર કાબિલે એહતિરામ હૈ ઔર યેહ હુકમ અલ્લાહસે મુલાકાત તક કે લિયે હૈ યા'ની ઝિંદગી ભરકે લિયે હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરી બાત સુનો તો ઝિંદા રહોગે. ખબરદાર, ઝુલ્મ ન કરના. ખબરદાર, ઝુલ્મ ન કરના. ખબરદાર, ઝુલ્મ ન કરના. કિસી મુસલમાનકા માલ ઉસકી રઝામંદીકે બગૈર લેના જાઈઝ નહીં હૈ. ગૌરસે સુનો ! જાહિલિયતકે ઝમાનેકા હર ખૂન, હર માલ ઔર કાબિલે ફખ્ર હર કામ મેરે ઈસ કદમકે નીચે કિયામત તક કે લિયે રખ્ખા હુવા હૈ યા'ની હમેશાકે લિયે ખત્મ કર દિયા ગયા હૈ ઔર સબસે પેહલે રબીઆ બિન હારિસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબકા ખૂન ખત્મ કિયા જાતા હૈ, જો બનૂ સઅદમેં દૂધ પી રહા થા ઔર કબીલા હુઝૈલ ને ઉસે કત્લ કર દિયા થા.

ગૌરસે સુનો ! ઝમાનએ જાહિલિયતકા હર સૂદ ખત્મ કિયા જાતા હૈ ઔર અલ્લાહ ને યેહ ફૈસલા કિયા હૈ કે સબસે પેહલે હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ કા સૂદ ખત્મ કિયા જાએ. તુમ્હેં તુમ્હારા અસલ સરમાયા મિલ જાએગા. ન તુમ કિસી પર ઝુલ્મ કરોગે ઔર ન કોઈ તુમ પર ઝુલ્મ કરેગા. ગૌરસે સુનો ! જિસ દિન અલ્લાહને આસમાનોં ઔર ઝમીનોંકો પૈદા ફરમાયા થા, ઉસ દિન વાલી હાલત પર ઝમાના ઘૂમ કર ફિર આ ગયા હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢી..

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُوْرِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ

مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوْا فِيْهِنَّ أَنْفُسَكُمْ

---

૧ બિદાયા, ૫-૧૯૮

ઇન્ન ઇદ્દતશ્શુહૂરિ ઇન્દલ્લાહિષ્ના અશર શહ્રન્ ફી કિતાબિલ્લાહિ યવ્મ ખલકસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ મિન્હા અરબઅતુન્ હુરૂમ્. ઝાલિક દીનુલ્ કય્યિમુ ફલા તઝલિમૂ ફીહિન્ન અન્ફુસકુમ

'યકીનન શુમાર મહીનોંકા (જો કે અલ્લાહકી કિતાબમેં) અલ્લાહકે નઝદીક (મોઅતબર હૈ) બારહ મહીને (કમરી) હૈં, જિસ રોઝ અલ્લાહને આસમાનો ઝમીન પૈદા કિયે થે, (ઉસી રોઝસે ઔર) ઉનમેં ચાર મહીને અદબકે હૈં. યેહી (અમ્રે મઝકૂર) દીને મુસ્તકીમ હૈ, સો તુમ ઇન સબ મહીનોંકે બારેમેં (દીનકે ખિલાફ કરકે) અપના નુકસાન મત કરના.'

તવજ્જોહસે સુનો ! મેરે બા'દ તુમ લોગ કાફિર ન હો જાના કે તુમ એક દૂસરેકી ગરદન ઉડાને લગો. ગૌરસે સુનો ! શૈતાન ઇસ બાતસે નાઉમ્મીદ હો ગયા હૈ કે નમાઝી લોગ યા'ની મુસલમાન ઉસકી ઇબાદત કરેં, અલબત્તા વોહ તુમ્હેં આપસમેં લડાનેકી કોશિશમેં લગા રેહતા હૈ ઔર ઔરતોંકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો, ક્યૂંકે વોહ ઔરતેં તુમ્હારે પાસ કૈદી હૈં, ક્યૂંકે ઉન્હેં અપની ઝાતકે બારેમેં કોઇ ઇખ્તિયાર નહીં હૈ. ઉનકે ભી તુમ્હારે ઉપર હક હૈં ઔર તુમ્હારે ભી ઉનકે ઉપર હક હૈં ઔર ઉનમેં સે એક હક યેહ હૈ કે વોહ તુમ્હારે અલાવા કિસીકો ભી તુમ્હારે બિસ્તર પર ન આને દેં ઔર જિસકા આના તુમ્હેં બુરા લગે, ઉસે ઘરમેં આનેકી ઇજાઝત ન દેં.

અગર તુમ્હેં ઉનકી નાફરમાનીકા ડર હો તો ઉન્હેં સમઝાઓ. વઅઝો નસીહત કરો ઔર બિસ્તરોં પર ઉન્હેં તન્હા છોડ દો ઔર ઉન્હેં ઇસ તરહ મારો કે ઝિયાદા તકલીફ ન હો ઔર દસ્તૂરકે મુતાબિક ખાના કપડા ઉનકા હક હૈ. અલ્લાહકી અમાનતસે તુમને ઉન્હેં લિયા હૈ, યા'ની તુમ ઉનકે અમીન હો, માલિક નહીં ઔર અલ્લાહકે મુકર્રર કિયે હુએ તરીકેસે યા'ની નિકાહકે ઇજાબો કુબૂલસે વોહ તુમ્હારે લિયે હલાલ હુઇ હૈં.

ગૌરસે સુનો ! જિસકે પાસ કોઇ અમાનત હૈ, તો વોહ ઉસે ઉસ આદમીકો વાપસ કર દે, જિસને ઉસકે પાસ અમાનત રખવાઇ થી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હાથ ફૈલાકર ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! મૈંને (અલ્લાહકા સારા દીન) પહોંચા દિયા હૈ ઔર હાઝિર લોગ અબ ગૈરહાઝિર લોગોં તક પહોંચાએં, ક્યૂંકે કભી કભી જિસે બાત પહોંચાઇ જાતી હૈ, વોહ બરાહે રાસ્ત સુનને વાલેસે ઝિયાદા નેકબખ્ત હોતા હૈ.

હઝરત હુમૈદ કેહતે હૈં, હઝરત હસન બસરી (રહ.) જબ હદીસ કે ઇસ મઝમૂન પર પહોંચે, તો ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! સહાબા કિરામ (રદિ.) ને દીન ઐસે લોગોંકો પહોંચાયા હૈ, જો દીનકી વજહસે બહોત ઝિયાદા નેકબખ્ત હો ગએ.[૧]

બઝ્ઝાર મેં હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) સે ઇસકી હમ મઅના હદીસ નકલ કી ગઇ હૈ, ઉસકે શુરૂમેં યેહ ભી હૈ, હજ્જતુલ વિદાઅકે સફર અય્યામે તશરીકકે દરમિયાની દિનોંમેં મિનામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર યેહ સૂરત નાઝિલ હુઇ..

---

૧ અહમદ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ઈઝા જાઅ નસ્રુલ્લાહિ વલ્ ફત્હુ

'(અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ !) જબ ખુદાકી મદદ ઔર (મક્કાકી) ફત્હ (મઅ અપને આસારકે) આ પહોંચે.'

ઈસ સૂરતસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સમઝ ગએ કે અબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુનિયાસે જાનેકા વક્ત આ ગયા હૈ. ઈસ લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર કસ્વા ઊંટની પર કજાવા રખ્ખા ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ પર સવાર હોકર ઘાટી પર આકર લોગોંકે લિયે ખડે હો ગએ. જિસ પર બેશુમાર મુસલમાન વહાં જમા હો ગએ.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ્દો સનાકે બા'દ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અય લોગો ! જાહિલિયતકા હર ખૂન ખત્મ કર દિયા ગયા હૈ. ઈસ હદીસમેં આગે યેહ ભી હૈ કે અય લોગો ! શૈતાન ઈસ બાતસે તો નાઉમ્મીદ હો ગયા હૈ કે તુમ્હારે ઈલાકેમેં આખિરી વક્ત તક ઉસકી ઈબાદતકી જાએ, લેકિન વોહ તુમસે ઈસ બાત પર રાઝી હો જાએગા કે તુમ છોટે મોટે ગુનાહ કરો. ઈસ લિયે તુમ શૈતાનસે ચૌકન્ને હોકર રહો. અપને દીન પર પક્કે રહો ઔર છોટે મોટે ગુનાહ કરકે ઉસે ખુશ ન કરો.

ઔર ઉસ રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે અય લોગો ! મૈં તુમમેં ઐસી ચીઝ છોડકર જા રહા હું કે અગર તુમ ઉસે પકડે રહોગે તો કભી ગુમરાહ નહીં હોગે ઔર વોહ હૈ અલ્લાહકી કિતાબ. ઈસ લિયે તુમ ઉસ પર અમલ કરો ઔર ઉસ રિવાયતકે આખિરમેં યેહ હૈ કે તવજ્જોહસે સુનો ! તુમ્હારે હાઝિરીન ગાઈબીન તક પહોંચાએં. મેરે બા'દ કોઈ નબી નહીં હૈ ઔર તુમ્હારે બા'દ કોઈ ઉમ્મત નહીં હૈ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હાથ ઉઠાકર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! તૂ ગવાહ હો જા.[૧]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અય્યામે તશરીકકે દરમિયાની દિનોંમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં અલવિદાઈ બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ્હારા રબ એક હૈ ઔર તુમ્હારા બાપ ભી એક હૈ, યા'ની આદમ અલૈહિસ્સલામ. ગૌરસે સુનો ! કિસી અરબીકો અજમી પર, કિસી અજમીકો અરબી પર કોઈ ફઝીલત નહીં ઔર કિસી સુર્ખ (ગોરે) ઈન્સાનકો કાલે પર ઔર કાલેકો સુર્ખ (ગોરે) પર કોઈ ફઝીલત નહીં. એક ઈન્સાનકો દૂસરે ઈન્સાન પર સિર્ફ તકવાસે ફઝીલત હો સકતી હૈ. તુમમેં સે અલ્લાહકે યહાં સબસે ઝિયાદા શરાફત વાલા વોહ હૈ, જો સબસે ઝિયાદા તક્વા વાલા હૈ. તવજ્જોહસે સુનો ! ક્યા મૈંને (અલ્લાહકા દીન સારા) પહોંચા દિયા હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને કહા, બિલકુલ, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ હાઝિરીન, ગાઈબીન તક પહોંચાએં.[૨]

૧ બિદાયા, ૫-૨૦૨, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૨૬
૨ તરગીબ, ૪-૩૯૨

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અરફાતમેં અપની કાન કટી હુઈ ઊંટની પર ખડે હુએ ઔર ફરમાયા, ક્યા તુમ લોગ જાનતે હો, યેહ કૌનસા દિન હૈ ? યેહ કૌનસા મહીના હૈ ? યેહ કૌનસા શહેર હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને કહા, યેહ કાબિલે એહતિરામ શહેર, કાબિલે એહતિરામ મહીના ઔર કાબિલે એહતિરામ દિન હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારે ખૂન, તુમ્હારે લિયે ઈસ તરહ કાબિલે એહતિરામ હૈં, જૈસે તુમ્હારા યેહ મહીના, તુમ્હારા યેહ શહેર ઔર તુમ્હારા યેહ દિન કાબિલે એહતિરામ હૈ. મૈં તુમ્હારી ઝરૂરતોંકે લિયે તુમસે પેહલે આગે જા રહા હું ઔર હૌઝે કૌસર પર તુમસે મિલૂંગા ઔર મૈં તુમ્હારી તા'દાદકે ઝિયાદા હોનેકી વજહસે દૂસરી ઉમ્મતોં પર ફખ્ર કરૂંગા. લિહાઝા (બુરે આ'માલ કરકે કલ કિયામતકે દિન) મેરા મુંહ કાલા ન કરના.

ગૌરસે સુનો ! (કલ કિયામતકે દિન) મૈં બહોતસે લોગોંકો શફાઅત કરકે દોઝખસે છુડા લૂંગા, લેકિન કુછ લોગોંકો મુઝસે છુડા લિયા જાએગા. (ફરિશ્તે છુડા કર દૂર લે જાએંગે.) મૈં કહુંગા, અય મેરે રબ ! યેહ તો મેરે સાથી હૈં. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં, ઈન્હોંને તુમ્હારે બા'દ ક્યા કરતૂત કિયે થે. (ઈસસે વોહ લોગ મુરાદ હૈં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં મુસલમાન થે, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાત પર મુરતદ હો ગએ થે.)[૧]

દજ્જાલ, મુસૈલમા કઝ્ઝાબ, યાજૂજ માજૂજ ઔર ઝમીન મેં ધંસાએ જાને કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે બયાનાત

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હજ્જતુલ વિદાઅકે બારેમેં (હજસે પેહલે) બાતેં તો કરતે થે (કે હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હજ કરેંગે, વગૈરહ) લેકિન હમેં યેહ ખબર નહીં થી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (અપની ઉમ્મતકો) અલ વિદાઅ ફરમાનેકે લિયે યેહ હજ કર રહે હૈં. ચુનાંચે ઈસી સફરે હજ્જતુલ વિદાઅમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બયાનમેં મસીહ દજ્જાલકા ઝિક્ર કિયા ઔર બહોત તફસીલસે ઉસકે બારેમેં બાતેં કીં. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહને જિસ નબીકો ભેજા, ઉસને અપની ઉમ્મતકો દજ્જાલસે

૧ ઈબ્ને માજા, ૫૬૫, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૨૫

ઝરૂર ડરાયા. હઝરત નૂહ અલૈહિસ્સલામ ઔર ઉનકે બા'દ સારે નબીયોંને ઉસસે ડરાયા હૈ, લેકિન ઉસકી એક બાત અભી તક તુમ લોગોંસે મખ્ફી (છુપી હુઇ) હૈ ઔર વોહ તુમ લોગોંસે મખ્ફી રેહની નહીં ચાહિયે. (કે વોહ કાના હોગા) ઔર તુમ્હારા રબ તબારક વ તઆલા કાના નહીં હૈ.[૧]

હઝરત સફીના (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, મુઝસે પેહલે હર નબીને અપની ઉમ્મતકો દજ્જાલસે ડરાયા હૈ. ઉસકી બાઈં આંખ કાની હૈ ઔર ઉસકી દાઈં આંખમેં નાકકી તરફ વાલે ગોશેમેં ગોશ્તકા એક મોટા સા ટુકડા હોગા, જો આંખકી સિયાહી પર ચળ્હા હુવા હોગા. ઉસકી દોનોં આંખોંકે દરમિયાન 'કાફિર' લિખા હુવા હોગા ઔર ઉસકી દો વાદિયાં ભી હોંગી. એક જન્નત નઝર આએગી, દૂસરી દોઝખ, લેકિન ઉસકી જન્નત હકીકતમેં દોઝખ હોગી ઔર દોઝખ જન્નત હોગી. ઉસકે સાથ દો ફરિશ્તે હોંગે, જો અંબિયા અલૈહિસ્સલામમેં સે દો નબીયોંકે મુશાબેહ હોંગે. એક ફરિશ્તા દજ્જાલકે દાઈં તરફ હોગા ઔર દૂસરા બાઈં તરફ ઔર ઉસમેં લોગોંકી આઝમાઇશ હોગી. દજ્જાલ કહેગા, ક્યા મૈં તુમ્હારા રબ નહીં હું ? મૈં મારતા હું ઔર ઝિંદા કરતા હું.

ઈસ પર એક ફરિશ્તા કહેગા, તૂ ગલત કેહતા હૈ. ઈસ જુમ્લેકો ઉસકા સાથી ફરિશ્તા સુન સકેગા ઔર કોઈ નહીં સુનેગા. દૂસરા ફરિશ્તા પેહલે ફરિશ્તેકો જવાબમેં કહેગા, તુમને ઠીક કહા. ઈસ જુમ્લેકો તમામ લોગ સુન લેંગે. ઈસસે લોગ યેહ સમઝેંગે કે યેહ ફરિશ્તા ઉસ દજ્જાલકી તસ્દીક કર રહા હૈ. યેહ ભી આઝમાઈશકી એક સૂરત હોગી. ફિર વોહ દજ્જાલ ચલેગા ઔર ચલતે ચલતે મદીના પહોંચ જાએગા, લેકિન ઉસે મદીના કે અંદર જાનેકી ઈજાઝત નહીં હોગી. ફિર વોહ કહેગા, યેહ તો ઉસ અઝીમ હસ્તી (યા'ની હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ) કી બસ્તી હૈ. ફિર વોહ વહાંસે ચલકર મુલ્કે શામ પહોંચેગા ઔર અફીક મુકામકી ઘાટીકે પાસ અલ્લાહ ઉસે હલાક કરેંગે.[૨]

હઝરત જુનાદા બિન અબી ઉમૈયા અઝદી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં ઔર એક અન્સારી હમ દોનોં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબી (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગએ ઔર ઉનસે અર્ઝ કિયા, હમેં આપ કોઇ ઐસી હદીસ બયાન કરેં, જો આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હો ઔર ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દજ્જાલકા ઝિક્ર કિયા હો.

ઉન્હોંને ફરમાયા, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા, જિસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં દજ્જાલસે ડરાતા હું. યેહ જુમ્લા તીન બાર દુહરાયા. ફિર ફરમાયા, કોઇ નબી ઐસા નહીં આયા, જિસને દજ્જાલસે ન ડરાયા

૧ હૈસમી, ૭-૩૩૮
૨ હૈસમી, ૭-૩૪૦

હો. અય ઉમ્મત વાલો ! વોહ તુમમેં હોગા. વોહ ઘુંઘરિયાલે બાલોં વાલા ઔર ગંદુમી રંગ વાલા હોગા. ઉસકી બાઈં આંખ પર હાથ ફિરા હુવા હોગા ઔર વોહ મિટી હુઈ હોગી. ઉસકે સાથ જન્નત ઔર દોઝખ હોગી ઔર ઉસકે સાથ રોટીકે પહાડ ઔર પાનીકી નહર હોગી. વોહ બારિશ બરસાએગા, લેકિન દરખ્ત નહીં ઉગા સકેગા ઔર જબ એક આદમી પર ગાલિબ આકર ઉસે કત્લ કર દેગા. ઉસકે અલાવા ઔર કિસીકો કત્લ નહીં કર સકેગા. વોહ ઝમીન પર ચાલીસ દિન રહેગા ઔર વોહ પાનીકે હર ઘાટ પર પહોંચેગા. ચાર મસ્જિદોંકે કરીબ નહીં જા સકેગા, મસ્જિદે હરામ, મસ્જિદે મદીના, મસ્જિદે તૂર ઔર મસ્જિદે અક્સા ઔર તુમ પર દજ્જાલ મુશ્તબેહ નહીં હોના ચાહિયે. વોહ (કાના હોગા) ઔર તુમ્હારા રબ કાના નહીં હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા બાહિલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હમ લોગોં મેં બયાન ફરમાયા. ઈસ બયાન મેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઝિયાદાતર દજ્જાલ કે બારે મેં ગુફ્તગૂ ફરમાઇ ઔર જબ દજ્જાલ કા ઝિક્ર શુરૂ હુવા તો ફિર આખિર તક ઉસી કે બારે મેં ગુફ્તગૂ કરતે રહે.

ઉસ દિન જો કુછ આપને હમસે ફરમાયા, ઉસમેં યેહ ભી થા કે અલ્લાહ તઆલાને જો ભી નબી ભેજા, ઉસને અપની ઉમ્મતકો દજ્જાલસે ઝરૂર ડરાયા ઔર મૈં આખિરી નબી હું ઔર તુમ આખિરી ઉમ્મત હો ઔર વોહ યકીનન તુમમેં હી ઝાહિર હોગા. અગર મૈં તુમમેં મૌજૂદ હુવા ઔર વોહ ઝાહિર હુવા, તો મૈં હર મુસલમાનકી તરફસે દલાઈલસે ઉસકા મુકાબલા કર લૂંગા ઔર અગર મેરે બા'દ તુમ લોગોંમેં ઝાહિર હુવા તો ફિર હર આદમી ખૂદ અપની તરફસે ઉસકા મુકાબલા કરે ઔર અલ્લાહ હી હર મુસલમાનકા મેરી તરફસે ખલીફા હૈ ઔર દજ્જાલ ઈરાક ઔર શામકે દરમિયાન એક રાસ્તેમેં ઝાહિર હોગા ઔર દાએં બાએં લશ્કર ભેજકર ફસાદ બરપા કરેગા.

અય અલ્લાહકે બંદો ! જમે રેહના, ક્યૂંકે પેહલે તો વોહ કહેગા, મૈં નબી હું, હાલાંકે મેરે બા'દ કોઈ નબી નહીં આએગા. ફિર વોહ કહેગા, મૈં તુમ્હારા રબ હું, હાલાંકે મરનેસે પેહલે તુમ અપને રબકો દેખ નહીં સકતે ઔર ઉસકી દોનોં આંખોંકે દરમિયાન કાફિર લિખા હુવા હોગા, જિસે હર મો'મિન પઢેગા. લિહાઝા તુમમેં સે જો ઉસસે મિલે, વોહ ઉસકે ચેહરે પર થૂક દે ઔર સૂરએ કહફ કી શુરૂકી આયતેં પઢે. વોહ એક આદમી પર ગલબા પાકર પેહલે ઉસે કત્લ કરેગા, ફિર ઉસે ઝિંદા કરેગા, લેકિન ઉસકે બા'દ કિસી ઔર કે સાથ ઐસા નહીં કર સકેગા.

ઉસકા એક ફિત્ના યેહ હોગા કે ઉસકે સાથ જન્નત ઔર દોઝખ હોગી. ઉસકી દોઝખ જન્નત હોગી ઔર ઉસકી જન્નત દોઝખ હોગી. લિહાઝા તુમમેં સે જો ઉસકે દોઝખમેં ડાલે જાનેકી આઝમાઈશમેં પડા, ઉસે ચાહિયે કે વોહ અપની આંખેં બંદ કર લે

૧ હૈસમી, ૭-૩૪૩

ઔર અલ્લાહસે મદદ માંગે, તો દોઝખકી આગ ઉસકે લિયે ઐસે ઠંડી ઔર સલામતી વાલી હો જાએગી, જૈસે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકે લિયે હો ગઈ થી.

ઉસકા એક ફિત્ના યેહ ભી હોગા કે વોહ એક કબીલેકે પાससે ગુઝરેગા. વોહ સબ ઉસ પર ઈમાન લે આએંગે ઔર ઉસકી તસ્દીક કરેંગે. તો વોહ ઉનકે લિયે દુઆ કરેગા તો ઉસી દિન ઉનકે લિયે આસમાનસે બારિશ હોગી ઔર ઉસી દિન ઉનકી સારી ઝમીન સરસબ્ઝો શાદાબ હો જાએગી ઔર ઉસ દિન શામકો ઉનકે જાનવર ચર કર વાપસ આએંગે તો વોહ બહોત મોટે હો ચુકે હોંગે ઔર ઉનકે પેટ ખૂબ ભરે હુએ હોંગે ઔર ઉનકે થનોંસે ખૂબ દૂધ બેહ રહા હોગા ઔર વોહ દૂસરે કબીલેકે પાससે ગુઝરેગા. વોહ ઉસકા ઈન્કાર કર દેંગે ઔર ઝુઠલાએંગે. તો વોહ ઉનકે ખિલાફ બદદુઆ કરેગા, જિસસે ઉનકે સારે જાનવર મર જાએંગે ઔર એક ભી જાનવર ઉનકે પાસ નહીં રહેગા.

ઈસ દુનિયામેં વોહ કુલ ચાલીસ દિન રહેગા, જિનમેં સે એક દિન એક સાલકે બરાબર હોગા ઔર એક દિન એક મહીનેકે બરાબર હોગા ઔર એક દિન એક હફ્તેકે બરાબર હોગા ઔર એક દિન આમ દિનોંકે જૈસા હોગા ઔર ઉસકા આખિરી દિન સરાબકી તરહ બહોત મુખ્તસર હોગા. ઈતના મુખ્તસરકે આદમી સુબહ મદીને કે એક દરવાઝે પર હોગા ઔર દૂસરે દરવાઝે પર પહોંચનેસે પેહલે હી શામ હો જાએગી.

સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈન છોટે દિનોંમેં હમ નમાઝેં કૈસે પઢેંગે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, તુમ ઈન છોટે દિનોંમેં વક્તકા અંદાઝા લગાકર ઐસે હી નમાઝ પઢ લેના, જૈસે લંબે દિનોંમેં અંદાઝેસે પઢોગે.[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક દિન મિમ્બર પર ખડે હોકર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈંને તુમ લોગોંકો આસમાનસે આને વાલી (નઈ) ખબરકી વજહ સે જમા નહીં કિયા. ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જસ્સાસા કા ઝિક્ર કિયા, યા'ની દજ્જાલકે લિયે જાસૂસી કરને વાલી ચીઝકા ઝિક્ર કિયા ઔર ઉસ હદીસમેં યેહ ભી હૈ કે વોહ મસીહ હૈ. ચાલીસ દિનમેં ઉસકે લિયે સારી ઝમીન લપેટ દી જાએગી, લેકિન તયબામેં દાખિલ નહીં હો સકતા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તયબા સે મુરાદ મદીના હૈ. ઉસકે હર દરવાઝે પર તલવાર સૌંતે હુએ એક ફરિશ્તા હોગા, જો દજ્જાલકો ઉસમેં જાનેસે રોકેગા ઔર મક્કામેં ભી ઈસી તરહ હોગા.[2]

બસરાવાલોંમેં સે હઝરત સઅલબા બિન ઈબાદ અબ્દી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક દિન હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ (રદિ.) કે બયાનમેં શરીક હુવા. ઉન્હોંને અપને બયાનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે એક હદીસ બયાન કી ઔર સૂરજ

---

૧ હાકિમ, ૪-૫૩૬
૨ હૈસમી, ૧-૩૪૬

ગરહન વાલી હદીસ ભી ઝિક્ર કી. ઉસમેં યેહ ભી ફરમાયા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દૂસરી રકઅતમેં બૈઠ ગએ તો ઉસ વક્ત સૂરજ સાફ હુવા ઔર ઉસકા ગરહન ખત્મ હુવા.

સલામ ફેરનેકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર ઈસ બાતકી ગવાહી દી કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈં તુમ્હેં અલ્લાહકા વાસ્તા દેકર કેહતા હું, અગર તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે મૈંને અપને રબકે પૈગામાત પહોંચાનેમેં કોઈ કમી કી હૈ, તો તુમ લોગ મુઝે ઝરૂર બતાઓ. ઈસ પર બહોતસે આદમીયોંને ખડે હોકર કહા, હમ ઈસ બાતકી ગવાહી દેતે હૈં કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને રબકે તમામ અહકામ પહોંચા દિયે હૈં ઔર અપની ઉમ્મતકી પૂરી ખૈરખ્વાહી કી હૈ ઔર જો કામ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝિમ્મે થા, વોહ પૂરા કર દિયા હૈ.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! બહોતસે લોગોંકા યેહ ખયાલ હૈ કે ચાંદ સૂરજકા ગરહન હોના ઔર સિતારોંકા અપને નિકલનેકી જગહસે હટ જાના, ઝમીનકે કિસી બડે આદમીકે મરનેકી વજહસે હોતા હૈ. યેહ ખયાલ બિલકુલ ગલત હૈ. યેહ ગરહન તો અલ્લાહકી કુદરતકી નિશાનીયોંમેં સે એક નિશાની હૈ, જિસકે ઝરીએ અલ્લાહ અપને બંદોંકા ઈમ્તિહાન લેતે હૈં ઔર દેખતે હૈં કે કૌન ઈસ નિશાનીકો દેખકર કુફ્ર ઔર ગુનાહોંસે તૌબા કર લેતા હૈ ઔર મૈંને જિતને વક્તમેં ખડે હોકર નમાઝે ગરહન પઢાઈ હૈ, ઉસમેં મૈંને દુનિયા ઔર આખિરતમેં તુમ્હેં જો કુછ પેશ આએગા, વોહ સબ દેખ લિયા હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! કિયામત ઉસ વક્ત તક કાઈમ નહીં હોગી, જબ તક તીસ ઝૂઠે ઝાહિર ન હો જાએંગે, જિનકા આખિરી કાના દજ્જાલ હોગા. ઉસકી બાઈં આંખ મિટી હુઈ હોગી.બિલકુલ ઐસી આંખ હોગી, જૈસે અબૂ તહયા કી આંખ. હઝરત અબૂ તહયા અન્સારકે એક બડે મિયાં થે, જો ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે ઔર હઝરત આઈશા (રદિ.) કે હુજરેકે દરમિયાન બૈઠે હુએ થે.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ વોહ ઝાહિર હોગા તો દા'વા કરેગા કે વોહ અલ્લાહ હૈ. જો ઉસ પર ઈમાન લાએગા ઔર ઉસકી તસ્દીક કરેગા ઔર ઉસકા ઈત્તિબાઅ કરેગા, ઉસે ઉસકા ગુઝિશ્તા નેક અમલ કોઈ ફાઈદા નહીં દેગા ઔર જો ઉસકા ઈન્કાર કરેગા ઔર ઉસકો ઝુઠલાએગા, ઉસકો ઉસકે કિસી અમલ પર કોઈ સઝા નહીં દી જાએગી ઔર હરમ ઔર બૈતુલ મુકદ્દસકે અલાવા બાકી સારી ઝમીન પર હર જગહ જાએગા ઔર મુસલમાન બૈતુલ મુકદ્દસમેં મેહસૂર હો જાએંગે. ફિર ઉન પર ઝબરદસ્ત ઝલઝલા આએગા. ફિર અલ્લાહ તઆલા દજ્જાલકો હલાક કર દેંગે. યહાં તક કે દીવાર ઔર દરખ્તકી જડ આવાઝ દેગી, અય મો'મિન ! અય મુસ્લિમ ! યેહ યહૂદી હૈ, યેહ કાફિર હૈ, આ, ઈસે કત્લ કર ઔર ઐસા ઉસ વક્ત તક નહીં હોગા, જબ

તક તુમ ઐસી ચીઝેં ન દેખ લો, જો તુમ્હારે ખયાલમેં બહોત બડી હોંગી ઔર જિનકે બારેમેં તુમ એક દૂસરેસે પૂછોગે કે ક્યા તુમ્હારે નબીને ઉસ ચીઝકે બારેમેં કુછ ઝિક્ર કિયા હૈ ? ઔર (ઐસા ઉસ વક્ત તક નહીં હોગા) જબ તક કે કુછ પહાડ અપની જગહસે ન હટ જાએં. ફિર ઉસકે ફૌરન બા'દ આમ મૌત હોગી યા'ની કિયામત કાઈમ હોગી.

હઝરત સઅલબા કેહતે હૈં, ઈસકે બા'દ મૈંને હઝરત સમુરહ (રદિ.) કા એક ઔર બયાન સુના, ઉસમેં ઉન્હોંને યેહી હદીસ ઝિક્ર કી ઔર એક લફ્ઝ ભી આગે પીછે નહીં કિયા.[૧]

અહમદ ઔર બઝ્ઝાર કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે જો અલ્લાહકો મઝબૂતીસે પકડેગા ઔર કહેગા, મેરા રબ અલ્લાહ હૈ, જો ઝિંદા હૈ, ઉસે મૌત નહીં આ સકતી. ઉસ પર (દજ્જાલકે) અઝાબકા કોઈ અસર નહીં હોગા ઔર જો (દજ્જાલસે) કહેગા, તૂ મેરા રબ હૈ, વોહ ફિત્નેમેં મુબ્તલા હોગા.

હઝરત અબૂબક્રહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કુછ ફરમાનેસે પેહલે હી લોગોંને મુસૈલમા કે બારેમેં બહોત બાતેં કીં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાનકે લિયે ખડે હુએ ઔર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! ઈસ આદમીકે બારેમેં તુમ લોગ બહોત બાતેં કર ચુકે હો. યેહ પક્કા ઝૂઠા ઔર ઉન તીસ ઝૂઠોંમેં સે હૈ, જો કિયામતસે પેહલે ઝાહિર હોંગે ઔર હર શહેરમેં મસીહ (દજ્જાલ) કા રો'બ પહોંચ જાએગા.[૨]

એક રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ હૈ કે લેકિન મદીનામેં દજ્જાલ મસીહકા રો'બ દાખિલ નહીં હો સકેગા, ક્યૂંકે ઉસકે હર રાસ્તે મેં દો ફરિશ્તે હોંગે, જો દજ્જાલ મસીહ કે રો'બકો મદીનાસે રોક રહે હોંગે.[૩]

હઝરત ખાલિદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન હરમલા (રહ.) અપની ખાલાસે નકલ કરતે હૈં. ઉનકી ખાલા ફરમાતી હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બિચ્છુકે ડસનેકી વજહસે સર પર પટ્ટી બાંધ રખી થી. ઉસી હાલતમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમ લોગ કેહતે હો કે અબ કોઈ દુશ્મન બાકી નહીં બચા, લેકિન તુમ લોગ દુશ્મનોંસે ગઝવા કરતે રહોગે, યહાં તક કે યાજૂજ માજૂજ ઝાહિર હોંગે. જિનકે ચેહરે ચપટે, આંખેં છોટી, બાલ સુફેદ મગર માઈલ બસુર્ખી હોંગે. વોહ હર ઉંચી જગહ સે દૌડતે ચલે આએંગે. ઉનકે ચેહરે ઐસે હોંગે, જૈસે વોહ ઢાલ, જિસ પર ખાલ ચઢાઈ ગઈ હો.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૭-૩૪૧
૨ હૈસમી, ૭-૩૩૨
૩ હાકિમ, ૪-૫૪૧
૪ હૈસમી, ૮-૬

હઝરત કઅકાઅ (રદિ.) કી બીવી હઝરત બુકીરા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈં ઔરતોંકે સુફ્ફે (ચબૂતરે) મેં બૈઠી હુઇ થી. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બયાન ફરમાતે હુએ સુના. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાએં હાથસે ઈશારા કરતે હુએ ફરમા રહે થે, અય લોગો ! જબ તુમ સુનો કે ઈસ તરફ યા'ની મગરિબકી તરફ કુછ લોગ ઝમીનમેં ધંસ ગએ હૈં, તો સમઝ લો કે કિયામત આ ગઈ હૈ.[1]

ગીબત કી બુરાઇ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત બરાઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઐસી ઉંચી આવાઝસે બયાન ફરમાયા કે ઘરોંમેં પરદેમેં બૈઠી હુઈ જવાન લડકીયોંને ભી સુન લિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! જો ઝબાનસે ઈમાન લાએ હૈં ઔર અભી ઈમાન ઉનકે દિલમેં દાખિલ નહીં હુવા હૈ, મુસલમાનોંકી ગીબત ન કિયા કરો ઔર ઉનકે પોશીદા ઉયૂબ ન તલાશ કિયા કરો, ક્યૂંકે જો અપને ભાઈકે પોશીદા ઉયૂબ તલાશ કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે ઐબ તલાશ કરેગા ઔર અલ્લાહ તઆલા જિસકે પોશીદા ઐબ તલાશ કરને લગેગા, ઉસે ઉસકે ઘરકે બીચમેં ભી રૂસ્વા કરકે છોડેગા.[2]

તબરાની મેં હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે ઈસી જૈસી રિવાયત મન્કૂલ હૈ, લેકિન ઉસકે અલ્ફાઝ યેહ હૈં કે ઈમાન વાલોંકો તકલીફ ન પહોંચાઓ ઔર ઉનકી પોશીદા ખરાબીયોંકો ન તલાશ કરો, ક્યૂંકે જો અપને મુસલમાન ભાઈકી પોશીદા ખરાબી તલાશ કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસકા પરદા ફાડ દેંગે ઔર ઉસે રૂસ્વા કર દેંગે.[3]

અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ તશરીફ લાએ તો મૈંને ચેહરએ અનવર પર ખાસ અસર દેખકર

૧ હૈસમી, ૮-૯
૨ હૈસમી, ૮-૯૩
૩ હૈસમી, ૮-૯૪, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૩૦૦

મેહસૂસ કિયા કે કોઇ અહમ બાત પેશ આઇ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિસીસે કોઇ બાત ન ફરમાઇ, બલકે વુઝૂ ફરમા કર મસ્જિદમેં તશરીફ લે ગએ ઔર મૈં હુજરેકી દીવારસે લગકર સુનને ખડી હો ગઇ કે ક્યા ઇર્શાદ ફરમાતે હૈં?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બર પર બૈઠ ગએ ઔર હમ્દો સનાકે બા'દ ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં ફરમાતે હૈં, અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર કરતે રહો, મુબાદા વોહ વક્ત આ જાએ કે તુમ દુઆ કરો ઔર મૈં કુબૂલ ન કરૂં ઔર તુમ સવાલ કરો ઔર મૈં ઉસે પૂરા ન કરૂં. તુમ અપને દુશ્મનોંકે ખિલાફ મદદ ચાહો ઔર મૈં તુમ્હારી મદદ ન કરૂં. બસ ઇતના બયાન ફરમાયા ઔર મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લે આએ.[૧]

બુરે અખ્લાક સે બચાને કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઇર્શાદ ફરમાયા, ઝુલ્મસે બચો, ક્યૂંકે કિયામતકે દિન યેહ ઝુલ્મ બહોતસે અંધેરે હોંગે ઔર બદકલામી ઔર તકલ્લુફ વાલી બદકલામીસે બચો ઔર લાલચસે બચો, ક્યૂંકે તુમસે પેહલે લોગ લાલચકી વજહસે હલાક હુએ ઔર લાલચકી વજહસે રિશ્તે તોડ દિયે ઔર કંજૂસીસે કામ લિયા ઔર લાલચમેં આકર બદકારીકે મુરતકિબ હુએ.

ફિર એક આદમીને ખડે હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇસ્લામકા કૌનસા અમલ સબસે અફઝલ હૈ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ કે મુસલમાન તુમ્હારી ઝબાન ઔર તુમ્હારે હાથસે બચે રહેં. ઉસી આદમીને યા દૂસરેને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હિજરતકી કૌન સી સૂરત સબસે અફઝલ હૈ ? ફરમાયા, યેહ કે તુમ ઉન કામોંકો છોડ દો, જો તુમ્હારે રબકો નાપસંદ હૈં. હિજરત દો તરહ કી હૈ. એક શહેર વાલોંકી હિજરત ઔર એક દેહાત વાલોંકી હિજરત. દેહાતવાલોંકી હિજરત યે હૈ કે (રહેં તો અપને દેહાત મેં, લેકિન) જબ ઉન્હેં (તકાઝેકે લિયે) બુલાયા જાએ, તો ફૌરન હાં કહે ઔર જબ ઉન્હેં કોઇ હુક્મ દિયા જાએ તો ઉસે ફૌરન પૂરા કરે. શહેર વાલોંકી હિજરતમેં આઝમાઇશ ભી ઝયાદા હૈ ઔર અજર ભી ઝિયાદા (ક્યૂંકે અપના વતન હમેશાકે લિયે છોડકર મદીના આકર રહેગા ઔર દઅવતકે તકાઝોંમેં હર વક્ત ચલેગા.)[૨]

---

૧ તરગીબ, ૪-૧૨, મજમા, ૭-૨૬૬
૨ તરગીબ, ૪-૧૫૮

તબરાની મેં હઝરત હરમાસ બિન ઝિયાદ (રદિ.) સે યેહી હદીસ મુખ્તસર તૌરસે મન્કૂલ હૈ, લેકિન ઉસકે શુરૂમેં યેહ હૈ કે ખિયાનતસે બચો, ક્યૂંકે યેહ બહોત બુરી અંદરૂની સિફત હૈ.[૧]

કબીરા ગુનાહોં સે બચાને કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત ઐમન બિન ખુરૈમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! ઝૂઠી ગવાહી અલ્લાહકે યહાં શિર્કકે બરાબર શુમાર હોતી હૈ. યેહ બાત તીન બાર ઈર્શાદ ફરમાઇ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત તિલાવત ફરમાઇ..

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّوْرِ

ફજ્તનિબૂ ર્રિજ્સ મિનલ્ અવ્ષાનિ વજ્તનિબૂ કવ્લઝ્ઝૂર

'તો તુમ લોગ ગંદગીસે યા'ની બુતોંસે (બિલકુલ) કિનારાકશ રહો ઔર ઝૂઠી બાતસે કિનારા કશ રહો.'[૨]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમમેં બયાન ફરમાયા ઔર સૂદ (વ્યાજ) કા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર ઉસે બહોત બડા ગુનાહ બતાયા ઔર ફરમાયા, આદમી સૂદમેં જો એક દિરહમ લેતા હૈ, અલ્લાહકે યહાં ઉસકા ગુનાહ છત્તીસ મરતબા ઝિના કરનેસે ભી ઝિયાદા હૈ ઔર સબસે બુરા સૂદ મુસલમાનોંકી આબરૂ રેઝી હૈ.[૩]

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! શિર્કસે બચો, ક્યૂંકે શિર્ક ચ્યૂંટીકી ચાલસે ભી ઝિયાદા પોશીદા હૈ ઔર હો સકતા હૈ કે યેહ બાત સુનકર કોઇ યેહ કહે, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! જબ શિર્ક ચ્યૂંટીકી ચાલસે ભી ઝિયાદા પોશીદા હૈ, તો હમ ઉસસે કૈસે બચેં ? ફરમાયા, તુમ યેહ દુઆ પઢા કરો..

૧ તરગીબ, ૩-૪૬૭
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૭
૩ તરગીબ, ૪-૨૮૨

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُبِكَ اَنْ نُشْرِكَ بِكَ وَنَحْنُ نَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُهُ

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ના નઊઝુબિક અન્નુશરિક બિક વ નહ્નુ નઅ્લમુહૂ વ નસ્તગ્ફિરૂક લિમા લા નઅ્લમુહ

'અય અલ્લાહ ! હમ ઈસ બાત સે તેરી પનાહ ચાહતે હૈં કે હમેં મા'લૂમ હો કે યેહ શિર્ક હૈ ઔર હમ ફિર તેરે સાથ શિર્ક કરેં ઔર જિસ શિર્કકા હમેં પતા હી નહીં, ઉસકી હમ મઆફી ચાહતે હૈં.'[1]

શુક્ર કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈસ મિમ્બરકી લકડીયોં પર ઈર્શાદ ફરમાયા, જો થોડે પર શુક્ર નહીં કરતા, વોહ ઝિયાદા પર ભી નહીં કર સકતા ઔર જો ઈન્સાનોંકા શુક્ર નહીં કરતા, વોહ અલ્લાહકા ભી નહીં કર સકતા ઔર અલ્લાહકી નેઅમતોંકો બયાન કરના ભી શુક્ર હૈ ઔર ઉન્હેં બયાન ન કરના નાશુક્રી હૈ. આપસકા જોડ સરાસર રહમત હૈ ઔર આપસકા તોડ અઝાબ હૈ.

રાવી કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉમામા બાહિલી (રદિ.) ને કહા, તુમ સવાદે આઝમકો ચિમટે રહો, યા'ની ઉલમાએ હકસે જુડે રહો. એક આદમીને પૂછા, સવાદે આઝમ ક્યા હોતા હૈ ? ઈસ પર હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ને પુકાર કર કહા, સૂરએ નૂર કી યેહ આયત..

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ

ફઈન્ તવલ્લવ્ ફઈન્નમા અલયહિ મા હુમ્મિલ વ અલયકુમ્ મા હુમ્મિલ્તુમ્

'ફિર અગર તુમ લોગ (ઈતાઅતસે) રૂગર્દાની કરોગે, તો સમઝ રખ્ખો કે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝિમ્મે વહી (તબ્લીગ) હૈ, જિસકા ઉન પર બોઝ રખ્ખા ગયા હૈ ઔર તુમ્હારે ઝિમ્મે વોહ હૈ, જિસકા તુમ પર બોઝ રખ્ખા ગયા હૈ ઔર અગર તુમને ઉનકી ઈતાઅત કર લી, તો રાહ પર જા લગોગે.'

યા'ની ન માનનેસે મુનાફિકોંકા અપના હી નુકસાન હોગા. રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા નહીં હોગા, ક્યૂંકે હમને ઉનકે ઝિમ્મે જો કામ લગાયા

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૬૯

થા, વોહ ઉન્હોંને પૂરા કર દિયા. ઈસ લિયે યેહ તો કામિયાબ હૈં, મુનાફિક માનેં યા ન માનેં.

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બયાન ફરમાતે હુએ સુના. બયાનમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ આયત પઢ્હી..

اِعْمَلُوْا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ

ઈઅ્મલૂ આલ દાવુદ શુક્રા. વ કલીલુમ્ મિન ઈબાદિયશ્શકૂર

'અય દાઉદ કે ખાનદાન વાલો ! તુમ સબ શુક્રિયામેં નેક કામ કિયા કરો ઔર મેરે બંદોંમેં શુક્રગુઝાર કમ હી હોતે હૈં.'

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસે તીન ખૂબીયાં મિલ ગઈ, ઉસે ઉતના મિલ ગયા, જિતના દાઉદ અલૈહિસ્સલામકો મિલા થા. લોગોંકે સામને ભી, છુપકર ભી, હર હાલમેં અલ્લાહસે ડરના, ખુશી ઔર ગુસ્સા દોનોં હાલતોંમેં ઈન્સાફસે કામ લેના, ફક્ર ઔર ગિના દોનોં હાલતોંમેં મયાનારવી (દરમિયાનાપન).[1]

બેહતરીન ઝિંદગી કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બાર બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, સિર્ફ દો આદમીયોંકી ઝિંદગી બેહતરીન હૈ, એક વોહ, જો સુનકર મેહફૂઝ રખ્ખે, દૂસરે વોહ આલિમ, જો હક બાત કેહને વાલા હો. અય લોગો ! આજકલ તુમ લોગ કુફ્ફારસે સુલહકે ઝમાનેમેં હો ઔર તુમ બહોત તેઝીસે આગે કો જા રહે હો ઔર તુમને દેખ લિયા કે દિન રાતકે ગુઝરનેસે હર નઇ ચીઝ પુરાની હો રહી હૈ ઔર હર દૂર વાલી ચીઝ નઝદીક આ રહી હૈ ઔર હર ચીઝકે વા'દેકા વક્ત આ રહા હૈ, ચૂંકે જન્નતમેં મુકાબલેમેં એક દૂસરેસે આગે નિકલનેકા મૈદાન બહોત લંબા ચૌડા હૈ, ઈસ લિયે વહાંકી તૈયારી અચ્છી કર લો.

હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા નબીય્યલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! સુલહસે ક્યા મુરાદ હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (કુફ્ફારસે સુલહ, જિસસે) આઝમાઈશકા દૌર ખત્મ હો ગયા ઔર જબ અંધેરી રાતકે

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૬

ટુકડોંકી તરહ તુમ પર બહોતસે કામ ગડમડ હો જાએં (ઔર પતા ન ચલે કે ઠીક કૌન સા હૈ ઔર ગલત કૌન સા?) તો તુમ લોગ કુર્આનકો લાઝિમ પકડ લો (જિસે કુર્આન ઠીક કહે, ઉસે તુમ ઇખ્તિયાર કર લો) ક્યૂંકે કુર્આન ઐસા સિફારિશી હૈ, જિસકી સિફારિશ કુબૂલ કી જાતી હૈ ઔર (ઇન્સાનકી તરફસે) ઐસા ઝગડા કરને વાલા હૈ, જિસકી બાત સચ્ચી માની જાતી હૈ. જો કુર્આનકો અપને આગે રખ્ખેગા (ઔર ઉસકે મુતાબિક ઝિંદગી ગુઝારેગા) કુર્આન ઉસે જન્નતકી તરફ લે જાએગા ઔર જો ઉસે પસે પુશ્ત ડાલ દેગા, ઉસે દોઝખકી તરફ લે જાએગા ઔર યેહ સબસે બેહતર રાસ્તા દિખાને વાલા હૈ. યેહ દોટોક (સાફ-ખરા) ફૈસલા કરને વાલા કલામ હૈ, લગ્વ ઔર બેકાર ચીઝ નહીં હૈ. ઇસકા એક ઝાહિર હૈ ઔર એક બાતિન. ઝાહિર તો અહકામે શરઇય્યહ હૈં ઔર બાતિન યકીન હૈ. ઇસકા સમંદર બહોત ગેહરા હૈ. ઇસકી અજીબ બાતેં બેશુમાર હૈં. ઉલમા ઇસકે ઉલૂમસે કભી સૈર નહીં હો સકતે. યેહ અલ્લાહકી મઝબૂત રસ્સી હૈ. યેહી સીધા રાસ્તા હૈ. યેહી હક બયાન કરને વાલા કલામ હૈ, જિસે સુનતે હી જિન્નાત એકદમ બોલ ઉઠે..

اِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِىْ اِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهٖ

ઇન્ના સમિઅ્ના કુર્આનન્ અજબા. યહદી ઇલ રૂશદિ ફઆમન્ના બિહી

'(ફિર અપની કૌમમેં વાપસ જાકર) ઉન્હોંને કહા કે હમને એક અજીબ કુર્આન સુના હૈ, જો રાહે રાસ્ત બતલાતા હૈ, સો હમ તો ઉસ પર ઇમાન લે આએ.'

જો કુર્આનકી બાત કેહતા હૈ, વોહ સચ કેહતા હૈ. જો ઉસ પર અમલ કરતા હૈ, ઉસે અજ્રો સવાબ મિલતા હૈ. જો ઉસકે મુતાબિક ફૈસલા કરતા હૈ, વોહ અદ્લ કરતા હૈ ઔર જો ઉસ પર અમલ કરતા હૈ, ઉસે સીધે રાસ્તેકી હિદાયત મિલતી હૈ. ઇસમેં હિદાયતકે ચિરાગ હૈં ઔર યેહ હિકમતકા મીનાર હૈ ઔર સીધે રાસ્તેકી રેહનુમાઇ કરતા હૈ.[૧]

દુનિયા કી બેરગબતી કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને એક મરતબા દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને સહાબામેં ખડે હોકર બયાન ફરમા રહે હૈં. આપ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૧૮

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, હમારે તર્ઝે અમલસે ઐસા મા'લૂમ હોતા હૈ કે જૈસે મૌત હમેં નહીં આએગી, બલકે દૂસરોંકે મુકદરમેં મૌત લિખી હુઈ હૈ ઔર હકકો કુબૂલ કરકે ઉસ પર અમલ કરના હમારે ઝિમ્મે નહીં હૈ, બલકે દૂસરોંકે ઝિમ્મે હૈ ઔર ઐસા મા'લૂમ હોતા હૈ કે જિન મુર્દોંકો હમ રૂખ્સત કર રહે હૈં, વોહ ચંદ દિનોંકે લિયે સફરમેં ગએ હૈં ઔર થોડે હી દિનોંમેં હમારે પાસ વાપસ આ જાએંગે ઔર મરને વાલોંકી મીરાસ હમ ઈસ તરહ ખાતે હૈં, જૈસે ઉનકે બા'દ હમેં યહાં હમેશા રેહના હૈ.

હમ હર નસીહતકો ભૂલ ગએ હૈં ઔર આને વાલી મુસીબતોંસે હમ અપને આપકો અમનમેં સમઝતે હૈં. ખુશખબરી હો ઉસ આદમીકે લિયે, જો અપને ઐબોંકો દેખનેમેં ઈસ તરહ લગે કે ઉસે દૂસરે લોગોંકી ઐબ દેખનેકી ફુરસત ન મિલે ઔર ખુશખબરી હો ઉસ આદમીકે લિયે, જિસકી કમાઈ પાકિઝા હો ઔર ઉસકી અંદરૂની હાલત ભી ઠીક હો ઔર ઝાહિરી આ'માલ ભી અચ્છે હોં ઔર ઉસકા રાસ્તા ભી સીધા હો ઔર ખુશખબરી હો ઉસ આદમીકે લિયે, જિસમેં કોઈ દીની ઔર અખ્લાકી કમી ન હો ઔર ફિર વોહ તવાઝોઅ ઈખ્તિયાર કરે ઔર ઉસ માલમેં સે ખર્ચ કરે, જો ઉસને બગૈર કિસી ગુનાહકે હલાલ તરીકેસે જમા કિયા હૈ ઔર દીનકી સમઝ રખને વાલોં ઔર હિકમતો દાનાઈ વાલોંસે મેલજોલ રખ્ખે ઔર કમઝોર ઔર મિસ્કીન લોગોં પર તરસ ખાએ ઔર ખુશખબરી હો ઉસ આદમીકે લિયે, જો અપના ઝરૂરતસે ઝાઈદ માલ દૂસરોં પર ખર્ચ કરે ઔર ઝરૂરતસે ઝાઈદ બાત ન કરે ઔર હર હાલમેં સુન્નત પર અમલ કરે ઔર સુન્નત છોડકર કિસી બિદઅતકો ઈખ્તિયાર ન કરે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લે આએ.[૧]

ઈબ્ને અસાકિર કી રિવાયતકે શુરૂમેં યેહ હૈ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની જદઆ નામી ઊંટની પર સવાર હોકર હમમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! ઔર ઉસ રિવાયતકે આખિરમેં યેહ હૈ કે હમ મુર્દોંકો કબરોંમેં દફન કરતે હૈં ઔર ફિર ઉનકી મીરાસ ખાતે હૈં.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઉસને સુન્નતકા ઈત્તિબાઅ કિયા ઔર સુન્નત છોડકર બિદઅતકી તરફ નહીં ગયા ઔર બઝઝાર કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપની અઝબા નામી ઊંટની પર થે, જો કે જદઆ નહીં થી ઔર ઉસ રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ઉન મુર્દોંકે ઘર ઉનકી કબરેં હૈં ઔર ઉસ રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ઉસને દીનકી સમઝ રખને વાલોંસે મેલજોલ રખ્ખા ઔર શક કરને વાલોં ઔર બિદઅત ઈખ્તિયાર કરને વાલોંસે અલગ રહા ઔર ઉસકે ઝાહિરી આ'માલ ઠીક હોં ઔર લોગોંકો અપને શરસે બચાએ રખ્ખે.[૨]

૧ હુલીયા, ૩-૨૦૨, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૪
૨ હૈસમી, ૧૦-૨૨૯

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા થે ઔર લોગ આપકે ઈર્દગિર્દ બૈઠે હુએ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહસે ઈસ તરહ હયા કરો, જિસ તરહ ઉસસે હયા કરનેકા હક હૈ. એક આદમીને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ અલ્લાહ તઆલાસે હયા કરેં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમમેં સે જો આદમી હયા કરને વાલા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ રાત ઈસ તરહ ગુઝારેકે ઉસકી મૌત ઉસકી આંખોંકે સામને હો ઔર અપને પેટકી ઔર પેટકે સાથ જો ઔર આ'ઝા (દિલ, શરમગાહ વગૈરહ) હૈં, ઉનકી હિફાઝત કરે ઔર સરકી ઔર સરકે અંદર જો આ'ઝા (કાન, નાક, આંખ ઔર મુંહ વગૈરહ) હૈં, ઉનકી હિફાઝત કરે. મૌતકો ઔર કબ્રમેં જાકર બોસીદા હો જાનેકો યાદ રખ્ખે ઔર દુનિયાકી ઝેબો ઝીનત છોડ દે.[૧]

હશ્ર કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મિમ્બર પર બયાન ફરમાતે હુએ સુના. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે થે, તુમ લોગ અલ્લાહકી બારગાહમેં નંગે પાંવ, નંગે બદન ઔર બગૈર ખત્નાકે હાઝિર હોંગે. એક રિવાયતમેં પૈદલ ભી હૈ ઔર એક રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર હમેં નસીહત ફરમાઈ. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ્હેં અલ્લાહકી બારગાહમેં નંગે પાંવ, નંગે બદન ઔર બગૈર ખત્નાકે જમા કિયા જાએગા. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

كَمَا بَدَأْنَا اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيْدُهٗ وَعْدًا عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فٰعِلِيْنَ

કમા બદઅ્ના અવ્વલ ખલ્કિન્ નુઈદુહૂ વઅ્દન્ અલય્ના ઈન્ના કુન્ના ફાઈલીન

'(ઔર) હમને જિસ તરહ પેહલી બાર પૈદા કરનેકે વક્ત (હર ચીઝકી) શુરૂઆત કી થી, ઉસી તરહ (આસાનીસે) ઉસકો દોબારા પૈદા કરેંગે. યેહ હમારે ઝિમ્મે વા'દા હૈ ઔર હમ (ઝરૂર ઉસકો પૂરા) કરેંગે.'

ગૌરસે સુનો ! (કિયામતકે દિન) તમામ ઈન્સાનોંમેં સબસે પેહલે હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકો કપડે પહેનાએ જાએંગે. ગૌરસે સુનો ! મેરી ઉમ્મતકે કુછ

૧ તરગીબ, પ-૨૦૦

લોગોંકો બુલાયા જાએગા. ફિર ઉન્હેં બાઈં તરફ લે જાયા જાએગા, તો મૈં કહુંગા, અય મેરે રબ ! યેહ તો મેરે સાથી હૈં. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, આપકો મા'લૂમ નહીં હૈ કે ઈન્હોંને આપકે બા'દ ક્યા ગુલ ખિલાએ ? ઉસ વક્ત મૈં વહી બાત કહુંગા, જો અલ્લાહ કે નેક બંદે (હઝરત ઈસા અલૈહિસ્સલામ) કહેંગે..

وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيْدًا مَادُمْتُ فِيْهِمْ.......اَلْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

વ કુન્તુ અલય્હિમ શહીદમ્ મા દુમ્તુ ફીહિમ ... અઝીઝુલ્ હકીમ

'ઔર મૈં ઉન પર મુત્તલેઅ રહા, જબ તક મૈં ઉનમેં રહા. ફિર જબ આપને મુઝે ઉઠા લિયા તો આપ ઉન પર મુત્તલેઅ રહે ઔર આપ હર ચીઝકી પૂરી ખબર રખતે હૈં. અગર આપ ઉનકો સઝા દેં, તો યેહ આપકે બંદે હૈં ઔર અગર આપ ઉનકો મઆફ ફરમા દેં, તો આપ ઝબરદસ્ત હૈં, હિકમત વાલે હૈં.'

ફિર મુઝે બતાયા જાએગા કે જબ આપ ઉનસે જુદા હુએ તો ઉન્હોંને એડિયોંકે બલ વાપસ લૌટના શુરૂ કર દિયા થા ઔર હોતે હોતે યેહ મુરતદ હો ગએ થે. (ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલકે બા'દ અરબકે કુછ લોગ મુરતદ હો ગએ થે.) એક રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે મૈં કહુંગા, દૂર હો જાઓ. દૂર હો જાઓ.[૧]

તકદીર કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક બાર મિમ્બર પર તશરીફ લે ગએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ઉસકે બા'દ ફરમાયા, એક રજિસ્ટર ઐસા હૈ, જિસમેં અલ્લાહ તઆલાને જન્નત વાલોંકે નામ ઔર નસબ, સબ તફસીલસે લિખે હુએ હૈં ઔર આખિરમેં ઉન સબકી મજમૂઈ તા'દાદ લિખી હુઈ હૈ. અબ કિયામત તક ઉનમેં કોઈ કમી બેશી નહીં હોગી.

ફિર ફરમાયા, એક રજિસ્ટર ઔર હૈ, જિસમેં અલ્લાહ તઆલાને દોઝખકે નામ ઔર નસબ તફસીલ સે લિખે હુએ હૈં ઔર આખિરમેં ઈન સબકી મજમૂઈ તા'દાદ લિખી હુઈ હૈ. અબ કિયામત તક ઈનમેં કોઈ કમી બેશી નહીં હોગી. જન્નતમેં જાને વાલા ઝિંદગી ભર કૈસે ભી અમલ કરતા રહે, લેકિન ઉસકા ખાત્મા જન્નત વાલોંકે

૧ તરગીબ, ૫-૩૪૫

અમલ પર હોગા ઔર દોઝખમેં જાને વાલા ઝિંદગી ભર કૈસે ભી અમલ કરતા રહે, લેકિન ઉસકા ખાત્મા દોઝખવાલોંકે અમલ પર હોગા. બા'ઝ દફા ખુશકિસ્મત લોગ યા'ની જિનકે મુકદ્દરમેં જન્નતમેં જાના લિખા હુવા હૈ, વોહ બદકિસ્મતીકે રાસ્તે પર ઇસ તરહ ચલ રહે હોતે હૈં કે યૂં કહા જાતા હૈ કે યેહ તો બદકિસ્મતોં જૈસે હૈં, બલકે ઉન્હીંમેં સે હૈં, લેકિન ખુશકિસ્મતી ઉન્હેં આ લેતી હૈ ઔર ઉન્હેં (બદકિસ્મતીકે રાસ્તેસે) છુડા લેતી હૈ ઔર કભી બદકિસ્મત લોગ યા'ની જિનકે મુકદ્દરમેં દોઝખમેં જાના લિખા હુવા હૈ, વોહ ખુશકિસ્મતીકે રાસ્તે પર ઇસ તરહ ચલ રહે હોતે હૈં કે યૂં કહા જાતા હૈ કે યેહ તો બિલકુલ ખુશકિસ્મતોં જૈસે હૈં, બલકે ઉન્હીંમેં સે હૈં, લેકિન બદકિસ્મતી ઉન્હેં પકડ લેતી હૈ ઔર (ખુશકિસ્મતીકે રાસ્તેસે) ઉન્હેં નિકાલકર (બદકિસ્મતીકે રાસ્તે પર) લે જાતી હૈ. અલ્લાહ તઆલાને જિસે લૌહે મેહફૂઝમેં ખુશકિસ્મત (યા'ની જન્નતી) લિખા હુવા હૈ, ઉસે ઉસ વક્ત તક દુનિયાસે નહીં નિકાલતે, જબ તક ઉસસે મરને સે પેહલે ખુશકિસ્મતી વાલા અમલ નહીં કરા લેતે, ચાહે વોહ અમલ મરને સે ઉતની હી દેર પેહલે હો, જિતના કે ઊંટનીકા દૂધ નિકાલનેકે દરમિયાન વક્ફા હોતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલાને જિસે લૌહે મેહફૂઝમેં બદકિસ્મત (યા'ની દોઝખી) લિખા હુવા હૈ, ઉસે ઉસ વક્ત તક દુનિયાસે નહીં નિકાલતે, જબ તક ઉસસે મરનેસે પેહલે બદકિસ્મતી વાલા અમલ નહીં કરા લેતે, ચાહે વોહ અમલ મરનેસે ઉતની હી દેર પેહલે હો, જિતના કે ઊંટનીકા દૂધ નિકાલનેકે દરમિયાન વક્ફા હોતા હૈ. આ'માલકા દારોમદાર આખિરી વક્તકે અમલ પર હૈ.[૧]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી રિશ્તેદારી કે ફાઇદા દેને કે બારેં મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અબૂ સઇદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મિમ્બર પર યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે લોગોંકો ક્યા હો ગયા હૈ કે યૂં કેહતે હૈં કે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી રિશ્તેદારી કિયામતકે દિન કોઇ ફાઇદા નહીં દેગી. અલ્લાહકી કસમ ! મેરી રિશ્તેદારી દુનિયા ઔર આખિરતમેં જુડી હુઇ હૈ, દોનોં જગહ ફાઇદા દેગી ઔર અય લોગો ! મૈં તુમસે પેહલે (તુમ્હારી ઝરૂરિયાતકા ખયાલ કરનેકે લિયે) આગે જા રહા હું ઔર કિયામતકે દિન હૌઝ (કૌસર) પર મિલૂંગા.

કુછ લોગ (વહાં) કહેંગે, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ફલાં બિન ફલાં યા'ની આપકા રિશ્તેદાર હું. મૈં કહુંગા કે નસબકો તો મૈંને પેહચાન

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૮૭, હૈસમી, ૭-૨૧૩

લિયા, લેકિન તુમને મેરે બા'દ બહોતસે નયે કામ ઈજાદ કિયે હૈં ઔર ઉલટે પાંવ કુફ્રમેં વાપસ ચલે ગએ. (ઈમાનો આ'માલકે બગૈર મેરી રિશ્તેદારી કામ નહીં દેતી ઔર ઈમાનો આ'માલકે સાથ ખૂબ કામ દેતી હૈ.)[1]

હુક્કામ ઔર સદકાત કી વુસૂલી કા કામ કરને વાલોં કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઉસ બયાનમેં યેહ ઈર્શાદ ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! કરીબ હૈ, મુઝે (ઈસ દુનિયાસે) બુલા લિયા જાએ ઔર મૈં યહાંસે ચલા જાઉં. મેરે બા'દ ઐસે લોગ તુમ્હારે હાકિમ બન જાએંગે, જો ઐસે અમલ કરેંગે, જિન્હેં તુમ જાનતે પેહચાનતે હો. ઉનકી ઈતાઅત સહીહ ઔર અસલ ઈતાઅત હૈ. કુછ અરસા ઐસા હી હોગા, લેકિન ઈસકે બા'દ ઐસે લોગ તુમ્હારે હાકિમ બન જાએંગે, જો ઐસે અમલ કરેંગે, જિન્હેં તુમ જાનતે પેહચાનતે નહીં હો. જો ઉનકી કિયાદત (ગલત કામોંમેં) કરેગા ઔર (દુન્યવી કામોંમેં) ઉનકા ફાઈદા ચાહેગા, વોહ ખૂદ ભી બરબાદ હોગા ઔર દૂસરોંકો ભી બરબાદ કરેગા. જિસ્માની તૌર પર તો તુમ ઉનસે મિલેજુલે રહો, લેકિન ગલત આ'માલમેં તુમ ઉનસે અલગ રહો. અલબત્તા ઉનમેં સે જો અચ્છે અમલ કરે, તુમ ઉસકે અચ્છે અમલ કરનેકી ગવાહી દો ઔર જો બુરે અમલ કરે, તુમ ઉસકે બુરે અમલ કરનેકી ગવાહી દો.[2]

હઝરત અબૂ હુમૈદ સાઈદી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક આદમીકો સદકાત (ઉશ્ર વ ઝકાત) વુસૂલ કરનેકે લિયે ભેજા. વોહ અપને કામસે ફારિગ હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા ઔર કેહને લગા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ માલ ઔર જાનવર તો આપકે હૈં ઔર યેહ મુઝે હદિયામેં મિલા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપને માં બાપકે ઘર બૈઠકર ક્યૂં નહીં દેખ લેતે કે તુમ્હેં હદિયે મિલતે હૈં યા નહીં ?

ફિર શામકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બયાનકે લિયે ખડે હુએ. પેહલે કલિમાએ શહાદત પઢા. ફિર અલ્લાહકી શાયાને શાન તા'રીફ કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! સદકાતકી વુસૂલીકે લિયે જાને વાલેકો ક્યા હુવા ? હમ ઉસે સદકાત વુસૂલ કરનેકે લિયે ભેજતે હૈં, વોહ વાપસ આકર હમેં કેહતા હૈ, યેહ તો આપ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૧૯૮, તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૩-૨૫૬
૨ હૈસમી, ૫-૨૩૭

લોગોંકે કામકી વજહસે મિલા હૈ ઔર યેહ મુઝે હદિયામેં મિલા હૈ. વોહ અપને માં બાપકે ઘર બૈઠ કર ક્યૂં નહીં દેખ લેતા કે ઉસે હદિયે મિલતે હૈં યા નહીં ? ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જાન હૈ, તુમમેં સે જો આદમી ભી સદકાત્તકે માલમેં, થોડી સી ભી ખિયાનત કરેગા ઔર સદકાતકે જાનવરોંમેં સે કુછ ભી લે લેગા, વોહ ઉસે અપની ગરદન પર ઉઠાએ હુએ કિયામતકે દિન લાએગા. ઊંટ, ગાય ઔર બકરી, જો લિયા હોગા, ઉસે ગરદન પર ઉઠા કર લાએગા ઔર હર જાનવર અપની આવાઝ નિકાલ રહા હોગા. મૈંને (તુમ્હેં અલ્લાહકા પૈગામ) પહોંચા દિયા હૈ.

હઝરત અબૂ હુમૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપના હાથ ઈતના ઉપર ઉઠાયા કે હમેં આપકી બગલોંકી સુફેદી નઝર આને લગી. યેહ બયાન મેરે સાથ હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુના હૈ, ઈસ લિયે ઉનસે ભી પૂછ લો.[૧]

અન્સાર કે બારે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા બયાન

હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અન્સારકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મિમ્બર પર યેહ ફરમાતે હુએ સુના, ગૌરસે સુનો ! ઔર લોગ તો મેરા ઉપરકા કપડા હૈં ઔર અન્સાર મેરા અંદરકા કપડા હૈં. યા'ની ઈનસે મેરા ખાસ તઅલ્લુક હૈ ઔર લોગ અગર એક વાદીમેં ચલેં ઔર અન્સાર કિસી ઔર વાદીમેં ચલેં, તો મૈં અન્સારકી વાદીમેં ચલૂંગા. અગર હિજરતકી ફઝીલત ન હોતી, તો મૈં અન્સારમેં સે એક આદમી હોતા. લિહાઝા જો ભી અન્સારકા હાકિમ બને, ઉસે ચાહિયે કે વોહ ઉનકે અચ્છે કે સાથ અચ્છા સુલૂક કરે ઔર ઉનકે બુરેસે દરગુઝર કરે. જિસને ઉન્હેં ડરાયા, ઉસને ઉસ ચીઝકો ડરાયા, જો ઈન દો પેહલૂઓંકે દરમિયાન હૈ, યા'ની મેરે દિલ કો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને દિલકી તરફ ઈશારા ભી ફરમાયા.[૨]

હઝરત કઅબ બિન માલિક અન્સારી (રદિ.) ઉન તીન સહાબીમેં સે હૈં, જિનકી તૌબા કુબુલ હુઇ થી. ઉનકે સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીને મેરે વાલિદે મોહતરમકો બતાયા કે એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સર પર પટ્ટી બાંધે હુએ બાહર

૧ બુખારી, ૨-૯૮૨
૨ હૈસમી, ૧૦-૩૫

તશરીફ લાએ ઔર બયાનમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અય જમાઅતે મુહાજિરીન ! તુમ્હારી તા'દાદમેં ઈઝાફા હોતા રહેગા (ઔર લોગ હિજરત કરકે આતે રહેંગે) લેકિન અન્સાર જિતને આજ હૈં, ઉતને હી રહેંગે. ઉનકી તા'દાદમેં ઈઝાફા ન હોગા. અન્સાર તો મેરે ઝાતી કપડોંકા સંદૂક હૈં, યા'ની યેહ મેરે ખાસ લોગ હૈં, જિનકે પાસ આકર મૈં ઠહેરા હું. લિહાઝા ઉનકે કરીમ આદમીકા ઈકરામ કરો ઔર ઉનકે બુરે આદમી સે દરગુઝર કરો.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે મુખ્તલિફ બયાનાત

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને મિમ્બરકી લકડીયોં પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના, દોઝખકી આગસે બચો, ચાહે ખજૂરકે એક ટુકડેકે સદકાકે ઝરીએસે હી બચો, ક્યૂંકે યેહ સદકા ટેઢ્હાપનકો સીધા કર દેતા હૈ ઔર બુરી મૌતસે બચાતા હૈ ઔર જૈસે પેટ ભરે આદમીકો ફાઈદા દેતા હૈ, ઐસે હી ભૂકેકો ભી ફાઈદા દેતા હૈ યા'ની, જો ભી સદકા દેગા, ઉસે અજરો સવાબ મિલેગા, ચાહે ભૂકા હો યા પેટ ભરા.[૨]

હઝરત આમિર બિન રબીઅહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બયાન ફરમાતે હુએ સુના, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે થે, જો મુઝ પર દુરૂદ ભેજેગા, તો જબ વોહ દુરૂદ ભેજતા રહેગા, ફરિશ્તે ઉસકે લિયે દુઆએ રહમત કરતે રહેંગે. અબ ચાહે બંદા અપને લિયે (ફરિશ્તોંસે) થોડી દુઆ કરવાએ, ચાહે ઝિયાદા.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, જિસ આદમીકો ઈસ બાતસે ખુશી હો કે ઉસે આગમેં દાખિલ કર દિયા જાએ, ઉસે ચાહિયે કે ઉસે ઈસ હાલમેં મૌત આએ કે ઉસકે દિલમેં અલ્લાહ પર ઔર આખિરતકે દિન પર ઈમાન મૌજૂદ હો ઔર લોગોંકે સાથ વોહ મા'મલા કરે, જો અપને સાથ ચાહતા હૈ.[૪]

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૩૬
૨ તરગીબ, ૨-૧૩૪
૩ તરગીબ, ૨-૧૬૦
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૭૬

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં ઐસા ઝબરદસ્ત બયાન ફરમાયા કે મૈંને વૈસા બયાન કભી નહીં સુના. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો કુછ મૈં જાનતા હું, અગર તુમ ભી વોહ જાન લો તો તુમ્હારા હંસના કમ હો જાએ ઔર રોના ઝિયાદા. ઈસ પર તમામ સહાબા અપને ચેહરોં પર કપડે ડાલકર રોને લગે.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપને સહાબાકે બારેમેં કોઈ શિકાયત પહોંચી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, મેરે સામને જન્નત ઔર જહન્નમ પેશ કી ગઈ ઔર આજ મૈંને (જન્નત ઔર જહન્નમ દેખકર) જિતના ખૈર ઔર શર દેખા હૈ, ઉતના ખૈર ઔર શર કભી નહીં દેખા ઔર જો કુછ મૈં જાનતા હું, અગર તુમ ભી વોહ જાન લો, તો તુમ હંસો કમ ઔર રોઓ ઝિયાદા. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા પર ઈસસે ઝિયાદા સખ્ત દિન કોઈ નહીં આયા. તમામ સહાબા સર ઢાંકકર રોને લગે.[૧]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક મરતબા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા ઔર બયાન કરતે કરતે યેહ આયત પઢી..

اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى

ઈન્નહુ મંય્ યઅ્તિ રબ્બહૂ મુજરિમન્ ફઈન્ન લહૂ જહન્નમુ લા યમૂતુ ફીહા વલા યહયા

'જો આદમી (બગાવતકા) મુજરિમ હોકર અપને રબકે પાસ હાઝિર હોગા, સો ઉસકે લિયે દોઝખ (મુકર્રર) હૈ. ઉનમેં ન મરેગા હી ઔર ન જિયેગા હી.' તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો અસલ દોઝખવાલે હૈં (ઔર હમેશા ઉસમેં રહેંગે) વોહ ઉસમેં ન મરેંગે ઔર ન હી વોહ ઝિંદોંમેં શુમાર હોંગે, લેકિન વોહ લોગ, જો અસલ દોઝખવાલે નહીં હૈં, (બલકે ગુનાહોંકી વજહસે કુછ દિનકે લિયે દોઝખમેં ગએ હૈં) આગ ઉનકો કુછ જલાએગી. ફિર સિફારિશ કરને વાલે ખડે હોંગે ઔર ઉન દોઝખીયોંકી સિફારિશ કરેંગે. ફિર ઉનકી જમાઅતેં બનાકર ઉન્હેં દોઝખસે નિકાલકર નહરે હયાત યા નહરે હૈવાન પર લાયા જાએગા. લોગ ઉસ નહરસે ઐસે ઉગેંગે, જૈસે બાઢ કે લાએ હુએ કૂડે કરકટમેં ઘાસ ઉગતા હૈ.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એકબાર ખડે હોકર બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહ રબ્બુલ

૧ તરગીબ, ૫-૨૨૬
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૧૫૯

આલમીનકે સાથ અચ્છા ગુમાન રખ્ખો. બંદા અપને રબકે સાથ જૈસા ગુમાન રખ્ખેગા, અલ્લાહ ઉસકે સાથ વૈસા હી મા'મલા કરેગા.[૧]

હઝરત અબૂ ઝુહૈર સકફી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બયાનમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના, અય લોગો ! કરીબ હૈ કે તુમ દોઝખવાલોં ઔર જન્નત વાલોંકો પેહચાન લોગે યા ફરમાયા, તુમ અપને ભલોં ઔર બુરોંકો પેહચાન લોગે.

એક આદમીને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કૈસે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પેહચાનનેકા તરીકા યેહ હૈ કે તુમ લોગ જિસકી તા'રીફ કરોગે, વોહ જન્નતી ઔર ભલા હૈ ઔર જિસકો બુરા કહોગે, વોહ દોઝખી ઔર બુરા હૈ. તુમ લોગ આપસમેં એક દૂસરેકે બારેમેં ગવાહ હો. (સહાબા કિરામ ઔર કામિલ ઈમાન વાલે જિસે અચ્છા કહેંગે, વોહ યકીનન અચ્છા હોગા ઔર જિસે બુરા કહેંગે, વોહ યકીનન બુરા હોગા.)[૨]

હઝરત સઅલબા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા ઔર સદકએ ફિત્ર દેનેકા હુક્મ દિયા ઔર ફરમાયા, હર આદમીકી તરફસે એક સાઅ (સાઢે તીન સેર) ખજૂર યા એક સાઅ જવ, સદકએ ફિત્રમેં દિયે જાએં. ચાહે વોહ આદમી છોટા હો યા બડા, આઝાદ હો યા ગુલામ.[૩]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે જામેઅ બયાનાત, જિનકે અલ્ફાઝ કમ ઔર મઅના ઝિયાદા હૈં

હઝરત ઉકબા બિન આમિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ ગઝવએ તબૂક મેં જા રહે થે. અભી પહોંચનેમેં એક રાતકા સફર બાકી થા કે રાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સોતે રેહ ગએ ઔર ફજરકી નમાઝકે લિયે આંખ ન ખુલ સકી, બલકે સૂરજ નિકલ આયા ઔર એક નેઝેકે બરાબર બુલંદ હો ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય બિલાલ ! ક્યા મૈં ને તુમ્હેં કહા નહીં થા કે (હમ તો સોને લગે હૈં) તુમ હમારી ફજરકા ખયાલ રખના.

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૪૩
૨ હાકિમ, ૪-૪૩૬
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૩૮

હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તો ફરમાયા થા, લેકિન) મુઝે ઉસ ઝાતને સુલા દિયા, જિસને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સુલાએ રખ્ખા. ઈસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાંસે થોડા સા આગે ગએ. ફિર ફજરકી નમાઝ કઝા પઢી.

ઉસકે બા'દ અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! સબસે સચ્ચી બાત અલ્લાહકી કિતાબ હૈ ઔર સબસે મઝબૂત કડા તકવાકા કલિમા યા'ની કલિમએ શહાદત હૈ ઔર સબસે બેહતરીન મિલ્લત હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકી મિલ્લત હૈ ઔર સબસે બેહતરીન તરીકા હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા તરીકા હૈ ઔર સબસે આ'લા બાત અલ્લાહકા ઝિક્ર હૈ ઔર સબસે અચ્છા બયાન યેહ કુર્આન હૈ. સબસે બેહતરીન કામ વોહ હૈં, જો અઝીમત ઔર પુખ્તગી વાલે હોં, જિનકા કરના અલ્લાહને ઝરૂરી કરાર દિયા હૈ ઔર સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે ઈજાદ કિયે ગએ હોં ઔર સબસે અચ્છી સીરત અંબિયા અલૈહિસ્સલામકી સીરત હૈ ઔર સબસે ઝિયાદા ઈઝઝત વાલી મૌત શહીદ કી હૈ ઔર સબસે ઝિયાદા અંધાપન હિદાયતકે બા'દ ગુમરાહ હોના હૈ ઔર બેહતરીન ઈલ્મ વોહ હૈ, જો નફા દે ઔર બેહતરીન સીરત વોહ હૈ, જિસ પર ચલા જાએ ઔર સબસે બુરા અંધાપન દિલકા અંધા પન હૈ.

ઉપર વાલા હાથ નીચે વાલે હાથસે બેહતર હૈ, યા'ની દેનેવાલા, લેનેવાલે હાથસે બેહતર હૈ ઔર જો માલ કમ હો ઔર ઈન્સાનકી ઝરૂરિયાતકે લિયે કાફી હો, વોહ ઉસ માલસે બેહતર હૈ, જો ઝિયાદા હો ઔર ઈન્સાનકો અલ્લાહસે ગાફિલ કર દે ઔર અલ્લાહસે મઅઝિરત ચાહનેકા સબસે બુરા વક્ત મૌતકે આનેકા વક્ત હૈ ઔર સબસે બુરી નદામત વોહ હૈ, જો કિયામતકે દિન હોગી ઔર કુછ લોગ હર નમાઝ કઝા કરકે પઢતે હૈં ઔર કુછ લોગ સિર્ફ ઝબાનસે ઝિક્ર કરતે હૈં, દિલસે નહીં કરતે ઔર સબસે બુરા ગુનાહ ઝબાનકા ઝૂઠ બોલના હૈ ઔર સબસે બેહતરીન માલદારી દિલકા ગિના હૈ ઔર બેહતરીન તોશા તકવા હૈ. હિક્મતકી જડ અલ્લાહકા ખૌફ હૈ. જો બાતેં દિલમેં જમતી હૈં, ઉનમેં સબસે બેહતરીન યકીન હૈ.

(ઈસ્લામમેં) શક કરના કુફ્ર હૈ. મુર્દે પર વાવૈલા કરના જાહિલિયતકે કામોંમેં સે હૈ ઔર માલે ગનીમતમેં ખયાનત કરના જહન્નમકે ઢેરમેં સે હૈ ઔર જિસ ખઝાનેકી ઝકાત ન દી જાએ, ઉસકી સઝા યેહ હૈ કે જહન્નમકી આગસે દાગ લગાએ જાએંગે. શઅરો શાયરી ઈબ્લીસકી બાંસુરી હૈ. અકસર શઅર શૈતાની કામોંકે લિયે ઈસ્તે'માલ હોતે હૈં. શરાબ તમામ ગુનાહોંકા મજમૂઆ હૈ ઔરતેં શૈતાનકા જાલ હૈં. ઔરતોંકો ઝરીઆ બનાકર શૈતાન બહોતસે બુરે કામ કરા લેતા હૈ.

જવાની દિવાનગીકા એક હિસ્સા હૈ ઔર સબસે બુરી કમાઇ સૂદ કી હૈ ઔર સબસે બુરી ખાનેકી ચીઝ યતીમકા માલ હૈ ઔર ખુશકિસ્મત વોહ હૈ, જો દૂસરોંસે નસીહત હાસિલ કરે ઔર બદબખ્ત વોહ હૈ, જો અપની માંકે પેટમેં બદબખ્ત હુવા હૈ. આખિરકાર તુમમેં સે હર આદમી ચાર હાથ જગહ, યા'ની કબ્રમેં જાએગા ઔર આ'માલકા દારોમદાર આખિરી વક્તકે અમલ પર હૈ.

સબસે બુરી રિવાયતેં વોહ હૈં, જો ઝૂઠી હોં ઔર હર આને વાલી ચીઝ કરીબ હૈ. મો'મિનકો બુરા ભલા કેહનેસે આદમી ફાસિક હો જાતા હૈ ઔર મો'મિનકો કત્લ કરના કુફ્ર જૈસા ગુનાહ હૈ ઔર મો'મિનકી ગીબત કરના ખુદાકી નાફરમાની હૈ. ઉસકે માલકા એહતિરામ ઐસે હી ઝરૂરી હૈ, જૈસે ઉસકે ખૂનકા એહતિરામ ઝરૂરી હૈ. જો અલ્લાહ પર કસમ ખાતા હૈ (જૈસે કેહતા હૈ, અલ્લાહકી કસમ ! ફલાં જહન્નમમેં ઝરૂર દાખિલ હોગા) અલ્લાહ તઆલા ઉસકા ઝૂઠા હોના ઝરૂર સાબિત કરેંગે. (ઔર જિસ બાત કે ગલત હોને કી કસમ ખાઇ થી, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે ખિલાફ કરેંગે.) જો દૂસરોંસે દરગુઝર કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસસે દરગુઝર ફરમાએંગે. જો ઔરોંકો મઆફ કરેગા, અલ્લાહ તઆલા ઉસે મઆફ ફરમાએંગે. જો અપના ગુસ્સા દબાએગા, અલ્લાહ ઉસે અજ્ર દેંગે. જો મુસીબત પર સબ્ર કરેગા, અલ્લાહ ઉસે બદલા દેંગે. જો અપને નેક આ'માલસે દુનિયામેં શોહરત ચાહેગા, અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન તમામ ઇન્સાનોંકો સુનાએંગે કે યેહ આ'માલ ઇખ્લાસસે નહીં કરતા થા, બલકે શોહરતકે લિયે કરતા થા. જો સબ્ર કરેગા, અલ્લાહ ઉસકા અજ્ર બળ્હાએંગે. જો અલ્લાહકી નાફરમાની કરેગા, અલ્લાહ ઉસે અઝાબ દેંગે. અય અલ્લાહ ! મેરી ઔર મેરી ઉમ્મતકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! મેરી ઔર મેરી ઉમ્મતકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! મેરી ઔર મેરી ઉમ્મતકી મગફિરત ફરમા. મૈં અપને લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું.[૧]

હઝરત ઇયાઝ બિન હિમાર મુજાશિઇ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બયાન ફરમાયા ઔર બયાનમેં ઇર્શાદ ફરમાયા, મુઝે મેરે રબને ઇસ બાતકા હુક્મ દિયા હૈ કે આજ મેરે રબને મુઝે જો કુછ સિખાયા હૈ ઔર આપ લોગ ઉસે નહીં જાનતે હો, ઉસમેં સે મૈં આપ લોગોંકો ભી સિખાઉં. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, મૈંને જો માલ અપને બંદોંકો દિયા હૈ, વોહ સારા ઉનકે લિયે હલાલ હૈ (ઇસ લિયે અરબકે કુફ્ફારને સાઇબહ, વસીલહ, બહીરહ વગૈરહ નામ રખ કર જો કુછ અપને ઉપર હરામ કર લિયા હૈ, વોહ હરામ નહીં હુવા, બલકે હલાલ હૈ.) મૈંને અપને તમામ બંદોંકો કુફ્રો શિર્ક ઔર ગુનાહોંસે પાક સાફ દીને ઇસ્લામ પર પૈદા કિયા હૈ. ફિર શૈતાનોંને આકર ઉન્હેં દીને ઇસ્લામસે ગુમરાહ કર દિયા ઔર જો મૈંને ઉનકે

૧ ફૈઝુલ કદીર, ૨-૧૭૯, ઝાદુલમઆદ, ૩-૭

લિયે હલાલ કિયા, વોહ ઉન પર હરામ કર દિયા ઔર ઉન્હેં ઈસ બાતકા હુક્મ દિયા કે વોહ મેરે સાથ ઐસી ચીઝોંકો શરીક કરે, જિનકી મૈંને કોઈ દલીલ નહીં ઉતારી.

ફિર (મેરી બેઅસતસે પેહલે) અલ્લાહ તઆલાને તમામ ઝમીનવાલોં પર નઝર ડાલી, તો તમામ અરબો અજમ વાલોંકો દેખકર અલ્લાહકો ગુસ્સા આયા (ક્યૂંકે સબ કુફ્રો શિર્કમેં મુબ્તલા થે) લેકિન કુછ એહલે કિતાબ ઐસે થે, જો અપને સચ્ચે દીન પર કાઈમ થે ઔર ઉસમેં ઉન્હોંને કોઈ તબદીલી નહીં કી થી. ફિર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, (અય હમારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ !) મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસ લિયે ભેજા હૈ, તાકે મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈમ્તિહાન લું (કે આપ મેરી મન્શા પર ચલતે હૈં યા નહીં) ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝરીએસે દૂસરોંકા ઈમ્તિહાન લું (કે વોહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દઅવતકો માનતે હૈં યા નહીં) ઔર મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઐસી કિતાબ નાઝિલ કી હૈ, જિસે પાની નહીં ધો સકતા. (ઉસકી લિખાઈ મિટને વાલી નહીં યા'ની આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સીનેમેં મેહફૂઝ રહેગી, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ભૂલેગી નહીં.) ઔર આપ ઉસે સોતે ઔર જાગતેમેં પળ્હા કરેંગે યા'ની દોનોં હાલતોંમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પક્કા યાદ રહેગા.

ફિર અલ્લાહ તઆલાને મુઝે ઈસ બાતકા હુક્મ દિયા કે મૈં કુરૈશકો જલા દું (યા'ની ઉન્હેં અલ્લાહકી દઅવત દું, જો માનેગા, વોહ કામિયાબ હોગા, જો નહીં માનેગા, વોહ બરબાદ હોગા, દોઝખકી આગમેં જલેગા.) મૈંને અર્ઝ કિયા, અય મેરે રબ! ફિર વોહ તો મેરા સર કુચલ દેંગે ઔર રોટીકી તરહ ચપટા કરકે છોડેંગે. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં (મક્કાસે) ઐસે નિકાલેં, જૈસે ઉન્હોંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો નિકાલા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનસે જંગ કરેં, હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મદદ કરેંગે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન પર ખર્ચ કરેં, હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ખર્ચ કરેંગે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકી તરફ એક લશ્કર ભેજેં, હમ ઉસ જૈસે (ફરિશ્તોંકે) પાંચ લશ્કર ભેજેંગે ઔર અપને ફરમાંબરદારોંકો લેકર નાફરમાનોંસે જંગ કરેં ઔર જન્નતી લોગ તીન કિસ્મકે હોતે હૈં. એક આદિલ બાદશાહ, જિસે અલ્લાહકી તરફસે નેક આ'માલકી ખૂબ તૌફીક મિલી હો ઔર વોહ ખૂબ સદકા કરને વાલા હો. દૂસરે વોહ આદમી, જો રહમ કરને વાલા ઔર હર રિશ્તેદાર, બલકે હર મુસલમાનકે બારેમેં નરમ દિલ હો. તીસરે, વોહ આદમી, જો પાકદામન, ફકીર, અયાલદાર ઔર (ફકકે બાવુજૂદ દૂસરોં પર) સદકા કરને વાલા હો.

દોઝખી લોગ પાંચ કિસ્મકે હોતે હૈં. એક વોહ કમઝોર આદમી, જિસમેં અકલ બિલકુલ ન હો. હર એકકે પીછે લગ જાતા હો. દૂસરે વોહ લોગ, જો તુમ લોગોંમેં

દૂસરોંકે પીછે ચલને વાલે ઔર હાં મેં હાં મિલાને વાલે હૈં ઔર (બદકારીમેં મુબ્તલા રેહનેકી વજહસે) ઉનમેં ન બાલ બચ્ચોંકી તલબ હૈ, ન માલ કી. તીસરે વોહ ખિયાનત કરને વાલા, જિસમેં લાલચ ઇતની ઝિયાદા હો કે વોહ છુપ ન સકે ઔર વોહ છોટી છોટી ચીઝોંમેં ભી ખયાનત કરે. ચૌથે વોહ આદમી, જિસકા સુબહો શામ હર વક્ત યેહી કામ હૈ કે વોહ તુમ્હેં તુમ્હારે અહલો અયાલ (બાલ બચ્ચે) ઔર માલો દૌલતકે બારેમેં ધોકા દેતા હૈ ઔર પાંચવેં આદમીકી ખરાબીયોંમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બુખ્લ, ઝૂઠ, બદઅખ્લાકી ઔર બદગોઇકા ઝિક્ર કિયા.[૧]

હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અસ્રકી નમાઝ પળ્હાઇ ઔર કિયામત હોને તક પેશ હોને વાલી હર અહમ દીની ચીઝકો હમારે સામને ઝિક્ર કર દિયા. જિસને ઇન તમામ ચીઝોંકો યાદ રખનેકી કોશિશ કી, ઉસે તો યાદ રહીં ઔર જિસને ઉન્હેં ભૂલા દિયા, ઉससे ભૂલ ગઈ.

ઇસ બયાનમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ભી ઇર્શાદ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! દુનિયા સરસબ્ઝ ઔર મીઠી હૈ. બડી મઝેદાર ઔર અચ્છી લગતી હૈ. બહોત ખુશનુમા નઝર આતી હૈ. અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં અપના ખલીફા બનાકર દુનિયા દેકર દેખના ચાહતે હૈં કે તુમ કૈસે અમલ કરતે હો, અચ્છે યા બુરે ? (યા'ની દુનિયાકે અસલ માલિક તો અલ્લાહ તઆલા હૈં ઔર તુમ લોગોંકો અપના નુમાઇંદા બનાયા હૈ) ઇસ લિયે દુનિયાકે ફિત્નેસે બચો (ઝરૂરત ભર હાસિલ કરો ઔર ઝરૂરતસે ઝિયાદા આ જાએ તો દૂસરોં પર ખર્ચ કર દો) ઔર ઔરતોંકે ફિત્નેસે બચો (ઉનકી બાતોંમેં આકર યા ઉનકી મુહબ્બતસે મગલૂબ હોકર અલ્લાહકે કિસી હુક્મકી ખિલાફવર્ઝી ન કરો.)

બની ઇસ્રાઇલમેં સબસે પેહલા ફિત્ના ઔરતોંકે ઝરીએ પેશ આયા થા. ગૌરસે સુનો ! આદમકી ઔલાદકો મુખ્તલિફ કિસ્મકા બનાકર પૈદા કિયા ગયા હૈ. કુછ તો ઐસે હૈં, જો મો'મિન પૈદા હોતે હૈં, મો'મિન બનકર સારી ઝિંદગી ગુઝારતે હૈં ઔર મો'મિન હોનેકી હાલતમેં મરતે હૈં ઔર કુછ ઐસે હૈં, જો કાફિર પૈદા હોતે હૈં, કાફિર બનકર ઝિંદગી ગુઝારતે હૈં ઔર કાફિર હોનેકી હાલતમેં મરતે હૈં ઔર કુછ ઐસે હૈં, જો મો'મિન પૈદા હોતે હૈં, મો'મિન બનકર ઝિંદગી ગુઝારતે હૈં, લેકિન કાફિર બનકર મરતે હૈં ઔર કુછ ઐસે હૈં, જો કાફિર પૈદા હોતે હૈં, કાફિર બનકર ઝિંદગી ગુઝારતે હૈં, લેકિન મો'મિન બનકર મરતે હૈં.

તવજ્જોહ સે સુનો ! ગુસ્સા એક અંગારા હૈ, જો ઇબ્ને આદમકે પેટમેં દહકતા રેહતા હૈ. ક્યા તુમ દેખતે નહીં કે ગુસ્સેમેં ઇન્સાનકી આંખેં સુર્ખ હો જાતી હૈં ઔર ઉસકે ગલેકી રગેં ફૂલ જાતી હૈં. ઇસ લિયે જબ તુમમેં સે કિસીકો ગુસ્સા આએ તો ઉસે ઝમીનસે ચિમટ જાના ચાહિયે. (ખડા હો તો બૈઠ જાએ, બૈઠા હો તો લેટ જાએ, ઝમીનકી તરહ

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૨-૩૫

આજિઝ ઔર મિસ્કીન બન જાએ.) ગૌરસે સુનો ! બેહતરીન મર્દ વોહ હૈ, જિસે ગુસ્સા દેરસે આએ ઔર જલ્દી ચલા જાએ ઔર સબસે બુરા મર્દ વોહ હૈ, જિસે ગુસ્સા જલ્દી આએ ઔર દેરસે જાએ ઔર જિસે ગુસ્સા દેરસે આએ ઔર દેરસે જાએ ઔર જિસે ગુસ્સા જલ્દી આએ ઔર જલ્દી જાએ તો ઉસકા મા'મલા બરાબર સરાબર હો ગયા. ઉસમેં એક અચ્છી સિફત હૈ ઔર એક બુરી.

ગૌરસે સુનો ! સબસે બેહતરીન તાજિર વોહ હૈ, જો ઉમદા તરીકેસે દે ઔર ઉમદા તરીકેસે મુતાલબા કરે ઔર સબસે બુરા તાજિર વોહ હૈ, જો અદા કરનેમેં ભી બુરા હો ઔર મુતાલબા કરનેમેં ભી બુરા હો ઔર જો અદા કરનેમેં ભી અચ્છા હો, લેકિન મુતાલબા કરનેમેં બુરા હો, યા અદા કરનેમેં બુરા હો ઔર મુતાલબા કરનેમેં અચ્છા હો, તો ઉસકા મા'મલા બરાબર સરાબર હો ગયા. ઉસમેં એક સિફત અચ્છી હૈ ઔર એક બુરી.

ગૌરસે સુનો ! હર બદઅહદકો ઉસકી બદઅહદીકે મુતાબિક કિયામતકે દિન ઝંડા મિલેગા (જિસસે ઉસકે ઉસ બુરે કામકી લોગોંમેં શોહરત હોગી) ગૌરસે સુનો ! સબસે બડી બદઅહદી આમ મુસલમાનોંકે અમીરકી બદઅહદી હૈ. ગૌરસે સુનો ! જિસે હક બાત મા'લૂમ હૈ, ઉસે લોગોંકી હૈબત ઉસ હક બાતકે કેહનેસે હરગિઝ ન રોકે. ગૌરસે સુનો ! સબસે અફઝલ જિહાદ ઝાલિમ બાદશાહકે સામને હક બાત કેહના હૈ. ગૌરસે સુનો ! દુનિયાકી ઇતની ઉમ્ર ગુઝર ગઇ હૈ, જિતના આજકા દિન ગુઝર ગયા હૈ ઔર ઉતની બાકી હૈ, જિતના આજકા દિન બાકી હૈ.[૧]

હઝરત સાઇબ બિન મિહજાન (રહ.) એહલે શામમેં સે હૈં ઔર ઉન્હોંને સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ઝમાના ભી પાયા હૈ. વોહ કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) મુલ્કે શામ તશરીફ લાએ, તો ઉન્હોંને (ખડે હોકર બયાન ફરમાયા) ઔર પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર ખૂબ વઅઝો નસીહત ફરમાઇ ઔર અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્ય અનિલ મુન્કર ફરમાયા. ફિર ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમ લોગોંમેં ખડે હોકર બયાન ફરમાયા, જૈસે મૈં આપ લોગોંમેં ખડે હોકર બયાન કર રહા હું.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ બયાનમેં હમેં અલ્લાહસે ડરનેકા, સિલારહમી કરનેકા ઔર આપસમેં સુલહ સફાઇસે રેહનેકા હુક્મ દિયા ઔર ફરમાયા, તુમ લોગ જમાઅતસે ચિમટે રહો ઔર અમીરકી સુનને ઔર માનનેકો લાઝિમ પકડે રહો, ક્યૂંકે અલ્લાહકા હાથ જમાઅત પર હોતા હૈ. અકેલે આદમીકે સાથ શૈતાન હોતા હૈ ઔર દો આદમીયોંસે શૈતાન બહોત દૂર હોતા હૈ. કિસી મર્દકો કિસી અજનબી ઔરતકે સાથ તન્હાઇમેં હરગિઝ નહીં હોના ચાહિયે, વરના ઉનકે સાથ તીસરા શૈતાન

૧ મનાવી, ૨-૧૮૧

હોગા. જિસે અપની બુરાઈસે રંજ હો ઔર નેકીસે ખુશી હો, યેહ ઉસકે મો'મિન ઔર મુસલમાન હોનેકી નિશાની હૈ ઔર મુનાફિકકી નિશાની યેહ હૈ કે ઉસે અપની બુરાઈસે કોઈ રંજ નહીં હોતા ઔર નેકીસે કોઈ ખુશી નહીં હોતી. અગર વોહ કોઈ ખૈરકા અમલ કર લે તો ઉસે ઉસ અમલ પર અલ્લાહસે કિસી સવાબકી ઉમ્મીદ નહીં હોતી ઔર અગર કોઈ બુરા કામ કર લે, તો ઉસે ઉસ અમલ પર કિસી સઝાકા ડર નહીં હોતા. ઈસ લિયે દુનિયાકી તલાશમેં મયાનારવી ઈખ્તિયાર કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહને તુમ સબકે રિઝકકા ઝિમ્મા લે રખ્ખા હૈ ઔર હર ઈન્સાનકો જો અમલ કરના હૈ, ઉસકા વોહ અમલ ઝરૂર પૂરા હોકર રહેગા. અપને નેક અમલકે લિયે અલ્લાહસે મદદ માંગા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહ જિસ અમલકો ચાહેં, મિટા દેં ઔર જિસકો ચાહેં બાકી રખેં ઔર ઉસીકે પાસ લૌહે મેહફૂઝ હૈ. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા બયાન ખત્મ હો ગયા ઔર ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ભી બયાન ખત્મ કર દિયા) ઔર ખત્મ કરનેકે લિયે ફરમાયા..

وَصَلَّى اللّٰهُ عَلٰى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى آلِهٖ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ

વ સલ્લલ્લાહુ અલા નબિય્યિના મુહમ્મદિંવ્ વઅલા આલિહી વ અલય્હિસ્સલામુ વ રહમતુલ્લાહ

'ઔર અલ્લાહ તઆલા હમારે નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકી આલ પર દુરૂદ ભેજે ઔર ઉન પર સલામ હો ઔર અલ્લાહકી રહમત, અસ્સલામુ અલૈકુમ.'[૧]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા આખિરી બયાન

હઝરત મુઆવિયહ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બાર (મર્ઝુલ વફાતમેં) ફરમાયા, મુખ્તલિફ કુંવોંસે સાત મશ્કોંમેં (પાની ભરકર) મેરે ઉપર ડાલો, તાકે (મુઝે કુછ ઈફાકા હો જાએ ઔર) મૈં લોગોંકે પાસ બાહર જાકર ઉન્હેં વસીયત કરૂં, (ચુનાંચે પાની ડાલનેસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ ઈફાકા હુવા તો) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સર પર પટ્ટી બાંધે હુએ બાહર આએ ઔર મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. ફિર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહકે બંદોંમેં સે એક બંદેકો યેહ ઈખ્તિયાર દિયા ગયા કે યા તો વોહ દુનિયામેં રેહ લે યા અલ્લાહકે યહાં જો અજરો સવાબ હૈ, ઉસે લે લે. ઉસ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૭

બંદેને અલ્લાહકે યહાંકે અજરો સવાબકો ઈખ્તિયાર કર લિયા. (યહાં ઉસ બંદેસે મુરાદ ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં ઔર મતલબ યેહ હૈ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈસ દુનિયાસે જલ્દ તશરીફ લે જાને વાલે હૈં.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈસ ફરમાનકા મતલબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે અલાવા ઔર કોઈ ન સમઝ સકા ઔર ઈસ પર વોહ રોને લગે ઔર અર્ઝ કિયા, હમ અપને માં બાપ ઔર આલ ઔલાદ સબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન કરતે હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (અય અબૂબક્ર (રદિ.) !) ઝરા આરામસે બૈઠે રહો, (મત રોઓ.) મેરે નઝદીક સાથ રેહને ઔર માલ ખર્ચ કરનેકે એ'તિબારસે લોગોંમેં સબસે અફઝલ ઈબ્ને અબી કુહાફા (યા'ની હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)) હૈં. મસ્જિદમેં જિતને દરવાઝે ખુલે હૈં, સબ બંદ કર દો. સિર્ફ અબૂબક્ર (રદિ.) કા દરવાઝા ખુલા રેહને દો, ક્યૂંકે મૈંને ઉસ પર નૂર દેખા હૈ.[૧]

હઝરત અય્યુબ બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને મર્ઝુલ વફાતમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, મુઝ પર પાની ડાલો. ફિર આગે પિછલી જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી ઔર મઝીદ યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકી હમ્દો સનાકે બા'દ સબસે પેહલે શુહદાએ ઉહદકા ઝિક્ર ફરમાયા ઔર ઉનકે લિયે ઈસ્તિગફાર ફરમાયા ઔર દુઆ કી. ફિર ફરમાયા, અય જમાઅતે મુહાજિરીન ! તુમ્હારી તા'દાદ બળ્હતી જા રહી હૈ ઔર અન્સાર અપની ઉસી હાલત પર હૈં. ઉનકી તા'દાદ નહીં બળ્હ રહી હૈ ઔર યેહ અન્સાર તો મેરે ખાસ તઅલ્લુક વાલે હૈં, જિનકે પાસ આકર મુઝે ઠિકાના મિલા હૈ, ઈસ લિયે તુમ ઉનકે કરીમ આદમીકા ઈકરામ કરો ઔર ઉનકે બુરેસે દરગુઝર કરો. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહકે બંદોંમેં સે એક બંદેકો ઈખ્તિયાર દિયા ગયા. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર ઈસ રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈસ ફરમાનકા મતલબ લોગોંમેં સે સિર્ફ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હી સમઝ સકે ઔર ઈસી વજહસે વોહ રોને લગે.[૨]

હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને એક બંદેકો ઈખ્તિયાર દિયા કે યા તો વોહ દુનિયામેં રેહ લે યા અલ્લાહકે યહાં જો કુછ હૈ, ઉસે લે લે. ચુનાંચે ઉસ બંદેને અલ્લાહકે યહાં જો કુછ હૈ, ઉસે ઈખ્તિયાર કર લિયા. ઈસ પર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) રો પડે. હમ ઈસ બાત પર હૈરાન હુએ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તો કિસી બંદેકે બારેમેં ખબર દી હૈ. ઉસ પર યેહ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ક્યૂં રો રહે હૈં? ઈસમેં રોનેકી તો કોઈ બાત નહીં.

૧ હૈસમી, ૯-૪૨
૨ બિદાયા, ૫-૨૨૯

લેકિન હમેં બા'દમેં પતા ચલા કે જિસ બંદેકો ઇખ્તિયાર દિયા ગયા હૈ, ઉસસે મુરાદ તો ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ થે (ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇસ ફરમાનકા મતલબ યેહ થા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યેહ બતા રહે થે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અન્કરીબ ઇસ દુનિયાસે તશરીફ લે જાને વાલે હૈં.)

યેહ બાત હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હમમેં સબસે ઝિયાદા સમઝને વાલે થે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂબક્ર (રદિ.) ને સાથ રેહકર ઔર માલ ખર્ચ કરકે લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા મુઝ પર એહસાન કિયા હૈ. અગર મૈં અપને રબકે અલાવા કિસીકો ખલીલ યા'ની ખાલિસ દોસ્ત બનાતા, તો અબૂબક્ર (રદિ.) કો બનાતા. અલબત્તા ઉનસે ઇસ્લામી દોસ્તી ઔર મુહબ્બત ઝરૂર હૈ. મસ્જિદમેં ખુલને વાલા હર દરવાઝા બંદ કર દિયા જાએ, સિર્ફ અબૂબક્ર (રદિ.) કા દરવાઝા રેહને દિયા જાએ.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મર્ઝુલ વફાતમેં બાહર તશરીફ લાએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને સર પર કાલી પટ્ટી બાંધ રખી થી. કંધોં પર ચાદર ઓઢી હુઇ થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આકર મિમ્બર પર બૈઠ ગએ. રાવીને આગે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા બયાન ઔર અન્સારકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વસીયતકા ઝિક્ર કિયા. રાવી કેહતે હૈં કે યેહ ઇન્તિકાલકે પેહલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આખિરી મજ્લિસ ઔર આખિરી બયાન થા.[૨]

હઝરત કઅબ બિન માલિક (રદિ.) ઉન તીન સહાબા (રદિ.) મેં સે થે, જિનકી તૌબા કુબૂલ કી ગઇ. વોહ ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર જંગે ઉહદકે દિન શહીદ હોને વાલે સહાબા (રદિ.) કે લિયે મગફિરતકી દુઆ ફરમાઇ. ફિર ફરમાયા, અય મુહાજિરીનકી જમાઅત ! ફિર ઇસકે બા'દ અન્સારકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વસિય્યત કા ઝિક્ર કિયા, જૈસે કે બૈહકી કી હઝરત અય્યુબ વાલી હદીસમેં ગુઝર ચુકા.[૩]

હઝરત અબૂ સલમા બિન અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ઔર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે હમ લોગોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો આખિરી બયાનમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જો ઇન પાંચ ફર્ઝ નમાઝોંકો જમાઅતકે સાથ પાબંદીકે સાથ અદા કરેગા, વોહ કૌંદતી હુઇ બિજલીકી તરહસે સબસે પેહલે પુલસિરાતકો પાર કરેગા ઔર (નબી સલ્લલ્લાહુ

૧ બિદાયા, ૫-૨૨૯
૨ બિદાયા, ૫-૨૩૦, ઇબ્ને સઅદ, ૨-૨૫૧
૩ હૈસમી, ૧૦-૩૭૧, હાકિમ, ૩-૭૮

અલૈહિ વ સલ્લમકા) અચ્છી તરહસે ઈત્તિબાઅ કરને વાલોંકી પેહલી જમાઅતમેં અલ્લાહ ઉસકા હશ્ર કરેગા ઔર જિસ દિન ઔર રાતમેં વોહ ઈન પાંચ નમાઝોંકી પાબંદી કરેગા, ઉસકે બદલેમેં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં શહીદ હોને વાલે હઝાર શહીદોં જૈસા અજર મિલેગા.[૧]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કા ફજર સે મગરિબ તક બયાન

હઝરત અબૂ ઝૈદ અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં સુબહકી નમાઝ પળ્હાઈ. ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઝોહર તક હમેં મુસલસલ બયાન ફરમાયા. ફિર મિમ્બરસે નીચે ઉતર કર ઝોહરકી નમાઝ પળ્હાઈ. ફિર અસ્ર તક બયાન ફરમાયા. ફિર ઉતરકર અસ્રકી નમાઝ પળ્હાઈ. ફિર મગરિબ તક બયાન ફરમાયા ઔર જો કુછ હોને વાલા હૈ, વોહ સબ હમસે બયાન ફરમા દિયા. અબ જિસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બતાઈ હુઈ યેહ બાતેં જિતની ઝિયાદા યાદ રેહ ગઈ, વોહ હમમેં ઉતના ઝિયાદા જાનને વાલા હૈ.[૨]

બયાન કે વક્ત નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી હાલત

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ લોગોંમેં બયાન ફરમાતે તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આંખેં સુર્ખ હો જાતીં ઔર આવાઝ ઉંચી હો જાતી ઔર ગુસ્સા તેઝ હો જાતા. જૈસે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ લોગોંકો દુશ્મનકે લશ્કરસે ડરા રહે હોં ઔર ફરમા રહે હોં કે દુશ્મનકા લશ્કર તુમ પર સુબહ હમલા કરને વાલા હૈ, શામકો હમલા કરને વાલા હૈ. ફિર શહાદતકી ઉંગલી ઔર દરમિયાની ઉંગલીકો મિલાકર ઈર્શાદ ફરમાતે, મુઝે ઔર કિયામતકો ઈસ તરહ મિલાકર ભેજા ગયા હૈ. ફિર ફરમાતે, સબસે બેહતરીન સીરત, મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સીરત હૈ ઔર સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે

---

૧ હૈસમી, ૨-૩૯
૨ હાકિમ, ૪-૪૮૭

ઈજાદ કિયે ગએ હોં ઔર હર બિદઅત ગુમરાહી હૈ ઔર જો મર જાએ ઔર માલ છોડકર જાએ, તો વોહ માલ ઉસકે ઘરવાલોંકા હૈ ઔર જો કર્ઝ યા છોટે બચ્ચે છોડકર જાએ, જિન્હેં સંભાલને વાલા કોઇ ન હો, તો વોહ મેરે ઝિમ્મે હૈ. વોહ કર્ઝ મૈં અદા કરૂંગા ઔર ઉન બચ્ચોંકો મૈં સંભાલૂંગા.[૧]

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ખલીફા બને, તો ઉન્હોંને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહ કી હમ્દો સના બયાન કી ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અય લોગો ! મુઝે આપ લોગોંકા ઝિમ્મેદાર બનાયા ગયા હૈ. હાલાંકે મૈં આપ લોગોંસે બેહતર નહીં હું ઔર અબ કુર્આન નાઝિલ હો ચુકા હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સુન્નતેં બયાન ફરમા ચુકે હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં યેહ સિખાયા હૈ કે સબસે બડી અકલમંદી તકવા હૈ ઔર સબસે બડી હિમાકત ફિસ્કો ફૂજૂર હૈ ઔર જો તુમ લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા તાકતવર હૈ (ઔર વોહ તાકતકે ઝોરસે કમઝોરોંકે હક દબા લેતા હૈ) વોહ મેરે નઝદીક કમઝોર હૈ. મૈં કમઝોરકો ઉસ તાકતવરસે ઉસકા હક દિલવાકર રહુંગા. ઔર જો તુમમેં સબસે ઝિયાદા કમઝોર હૈ (જિસકે હુકૂક તાકતવરોંને દબા રખ્ખે હૈં) વોહ મેરે નઝદીક તાકતવર હૈ. મૈં ઉનકે હુકૂક ઝરૂર તાકતવરોંસે લેકર દુંગા.

અય લોગો ! મૈં તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલા હું ઔર અપની તરફસે ઘડકર નઇ બાતેં લાને વાલા નહીં હું. અગર મૈં અચ્છે કામ કરૂં તો આપ લોગ ઉનમેં મેરી મદદ કરેં ઔર અગર મૈં ટેઢા ચલું તો આપ લોગ મુઝે સીધા કર દેં. મૈં અપની બાત ઈસ પર ખત્મ કરતા હું ઔર અપને લિયે ઔર આપ લોગોંકે લિયે અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી બૈઅતે ખિલાફત હો ગઇ તો વોહ મિમ્બર પર તશરીફ લે ગએ ઔર મિમ્બર પર જહાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠા કરતે થે, ઉસસે એક સીઢી નીચે બૈઠે. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, 'અય લોગો ! અચ્છી તરહ સમઝ લો કે સબસે બડી અકલમંદી..' ઈસકે બા'દ પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર આખિરમેં ઈસ મઝમૂનકા ઈઝાફા કિયા કે અપને નફસકા મુહાસબા કરો,

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૩૭૬, અસ્માઉસ્સિફાત, ૧-૪૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૩૦

ઈસસે પેહલેકે તુમ્હારા મુહાસબા (અલ્લાહકી તરફ સે) કિયા જાએ ઔર જો કૌમ જિહાદ ફી સબીલિલ્લાહ છોડ દેગી, ઉન પર અલ્લાહ તઆલા ફક્ર મુસલ્લત કર દેંગે ઔર જિસ કૌમમેં બેહયાઈ આમ હો જાએગી, અલ્લાહ તઆલા ઉન સબ પર મુસીબત ભેજેંગે. લિહાઝા જબ તક મૈં અલ્લાહકી ઈતાઅત કરૂં, તુમ લોગ મેરી ઈતાઅત કરો ઔર જબ મૈં અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નાફરમાની કરૂં, તો ફિર મેરી ઈતાઅત તુમ્હારે ઝિમ્મે નહીં હૈ. મૈં અપની બાત ઈસ પર ખત્મ કરતા હું ઔર અપને લિયે ઔર આપ લોગોંકે લિયે અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[1]

હઝરત હસન (રહ.) પિછલી હદીસકા કુછ મઝમૂન ઝિક્ર કરતે હૈં ઔર યેહ જો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા ઈર્શાદ હૈ, સબસે બડી હિમાકત ફિસ્કો ફુજૂર હૈ, ઉસકે બા'દ યેહ ઈઝાફા કરતે હૈં, ગૌરસે સુનો ! મેરે નઝદીક સચ બોલના અમાનતદારી હૈ ઔર ઝૂઠ બોલના ખયાનત હૈ ઔર ઈસી તરહ હઝરત હસન ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે ફરમાન, 'મૈં આપ લોગોંસે બેહતર નહીં હું' કે બા'દ યેહ કહાકે અલ્લાહકી કસમ ! હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઉન સબસે બેહતર થે ઔર ઈસ બાતમેં કોઈ ઉનસે મુઝાહમત કરને વાલા નહીં થા, લેકિન મો'મિન આદમી યૂંહી કસ્રે નફ્સી કિયા કરતા હૈ.

ઈસકે બા'દ હઝરત હસન ને યેહ ભી નક્લ કિયા કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરી તો દિલી તમન્ના હૈ કે આપ લોગોંમેં સે કોઈ આદમી ઈસ ખિલાફતકા બોઝ ઉઠા લેતા ઔર મૈં ઈસ ઝિમ્મેદારીસે બચ જાતા.

હઝરત હસન કેહતે હૈં કે અલ્લાહકી કસમ ! હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને યેહ તમન્ના વાલી બાત સચ્ચે દિલસે કહી થી. (વોહ વાકઈ ખલીફા નહીં બનના ચાહતે થે) ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તુમ લોગ યૂં ચાહો કે જિસ તરહ અલ્લાહ તઆલા વહીકે ઝરીએસે અપને નબીકો સીધે રાસ્તે પર લે આયા કરતે થે, ઉસી તરહ મુઝે ભી લે આયા કરેંગે, તો યેહ બાત મુઝકો હાસિલ નહીં હૈ. મૈં તો આમ ઈન્સાન હી હું. ઈસ લિયે તુમ લોગ મેરી નિગરાની રખ્ખો.[2]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને એક બાર બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહકી કસમ! મૈં આપ લોગોંમેં સબસે બેહતર નહીં હું ઔર મૈં અપને લિયે ઈસ મકામે ખિલાફતકો પસંદ નહીં કરતા થા. મુઝે ઈસકી ખ્વાહિશ નહીં થી, બલકે મેરી ખ્વાહિશ થી કે આપ લોગોંમેં સે કોઈ મેરે બજાએ ખલીફા બન જાતા. ક્યા આપ લોગોંકા ખયાલ યેહ હૈ કે મૈં આપ લોગોંમેં ઠીક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાલે તરીકે પર અમલ કર લૂંગા ? તો યેહ ખયાલ બિલકુલ ગલત હૈ. મૈં ઐસા નહીં કર સકૂંગા, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તો વહીકે ઝરીએ હર ગલત બાતસે હિફાઝત હો જાતી થી ઔર ઉન્હેં તો

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૩૫
૨ બૈહકી, ૬-૩૫૩

અસ્મતે ખુદાવંદી હાસિલ થી ઔર ઉનકે સાથ ખાસ ફરિશ્તા હર વક્ત રેહતા થા. મેરે સાથ તો શૈતાન લગા હુવા હૈ, જો મેરે પાસ આતા રેહતા હૈ. જબ મુઝે ગુસ્સા આ જાએ તો મુઝસે બચકર રેહના, કહીં મૈં આપ લોગોંકી ખાલોં ઔર બાલોં પર અસર અંદાઝ ન હો જાઉં. ગૌરસે સુનો ! આપ લોગ મેરી નિગરાની રખ્ખો. અગર મૈં સીધા ચલું તો મેરી મદદ કરના ઔર અગર મૈં ટેળ્હા ચલું, તો મુઝે સીધા કર દેના.

હઝરત હસન કેહતે હૈં, ઐસા ઝબરદસ્ત બયાન કિયા થા કે અલ્લાહકી કસમ ! ઉસકે બા'દ વૈસા બયાન તો કભી હુવા હી નહીં.[૧]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈં તો એક આમ ઈન્સાન હું, કામ ઠીક ભી કર લેતા હું ઔર ગલત ભી હો જાતે હૈં. જબ મૈં ઠીક કામ કરૂં તો આપ લોગ અલ્લાહકી તા'રીફ કરેં (ક્યૂંકે ઉસીકે કરમસે કામ ઠીક હુવા) ઔર જબ ગલત હો જાએ તો મુઝે સીધા કર દેના.[૨]

હઝરત કૈસ બિન અબી હાઝિમ (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાતકે એક મહીને બા'દ મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખલીફા અબૂબક્ર (રદિ.) કે પાસ બૈઠા હુવા થા. ઈસકે બા'દ હઝરત કૈસ ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી ખિલાફતકા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા. ઈસકે બા'દ કેહતે હૈં, તમામ લોગોંકો મસ્જિદે નબવીમેં જમા કરનેકે લિયે એ'લાન કિયા ગયા, 'અસ્સલાતુ જામિઅહ', યા'ની સબ લોગ નમાઝ મસ્જિદે નબવીમેં ઈકઠ્ઠે પળ્હેં. (મદીના કી બાકી નવ મસ્જિદોંમેં સે કિસી ઔર મસ્જિદમેં ન પળ્હેં) ઔર ફિર જબ લોગ જમા હો ગએ તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઉસ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ, જો ઉનકે બયાન ઔર ખુત્બેકે લિયે બનાયા ગયા થા. યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાતકે બા'દ ઈસ્લામમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા પેહલા બયાન થા.

ઉન્હોંને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! મેરી આરઝૂ તો યેહ હૈ કે કોઈ ઔર મેરી જગહ ખલીફા બન જાએ. અગર તુમ લોગ મુઝસે યેહ મુતાલબા કરો કે મૈં ઠીક તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકે મુતાબિક ચલું, તો યેહ મેરે બસમેં નહીં હૈ, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તો મઅસૂમ થે, અલ્લાહને ઉનકી શૈતાનસે મુકમ્મલ હિફાઝત ફરમા રખી થી ઔર ઉન પર આસમાનસે વહી ઉતરતી થી (ઔર યેહ દોનોં બાતેં મુઝે હાસિલ નહીં હૈં, ઈસ લિયે મૈં બિલકુલ ઉન જૈસા નહીં હો સકતા.)[૩]

દૂસરે હિસ્સેમેં તબરાનીકી રિવાયત ઈસા બિન અતિય્યા કે હવાલેસે ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને બયાનમેં ફરમાયા, અય લોગો ! લોગ ઈસ્લામમેં ખુશી

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૩૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૩૬
૩ હૈસમી, ૫-૧૮૪

ઔર નાખુશી દોનોં તરહ દાખિલ હુએ હૈં, લેકિન અબ વોહ સબ અલ્લાહકી પનાહ ઔર ઉસકે પડોસમેં હૈં. ઈસ લિયે તુમ ઈસકી પૂરી કોશિશ કરો કે અલ્લાહ તુમસે અપની ઝિમ્મેદારીકા કુછ ભી મુતાલબા ન કરેં (યા'ની કિસી મુસલમાનકો કિસી તરહ તકલીફ ન પહોંચાઓ) મેરે સાથ ભી એક શૈતાન રેહતા હૈ.

જબ તુમ દેખો કે મુઝે ગુસ્સા આ ગયા હૈ તો ફિર તુમ મુઝસે અલગ હો જાઓ, કે કહીં મૈં તુમ્હારે બાલોં ઔર ખાલોંમેં તકલીફ ન પહોંચા દું. અય લોગો ! અપને ગુલામોંકી આમ્દનીકી તેહકીક કર લિયા કરો કે હલાલ હૈ યા હરામ. ઈસ લિયે કે જિસ ગોશ્તકી પરવરિશ હરામ માલ સે હો, વોહ જન્નતમેં દાખિલ હોને કે લાઈક નહીં.

હઝરત આસિમ બિન અદી (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાતકે અગલે દિન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તરફસે એક આદમીને એ'લાન કિયા કે હઝરત ઉસામા (રદિ.) કે લશ્કરકી રવાનગીકા કામ મુકમ્મલ હો જાના ચાહિયે. ગૌરસે સુનો ! અબ હઝરત ઉસામા (રદિ.) કે લશ્કરકા કોઈ આદમી મદીનામેં બાકી નહીં રેહના ચાહિયે.બલકે જુરૂફમેં જહાં ઉનકે લશ્કરકા પડાવ હૈ, વહાં પહોંચ જાના ચાહિયે.

ઉસકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) લોગોંમેં બયાન કે લિયે ખડે હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો, મૈં તુમ્હારે જૈસા હી હું. મુઝે મા'લૂમ તો નહીં, લેકિન હો સકતા હૈ કે તુમ લોગ મુઝે ઉસ ચીઝકા મુકલ્લફ બનાઓ, જો સિર્ફ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બસમેં થી (ઔર મેરે બસમેં નહીં.) અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તમામ જહાનોં પર ફૌકિયત (બુલંદી) અતા ફરમાઈ થી ઔર ઉન્હેં ચુના થા ઔર ઉન્હેં તમામ આફતોંસે હિફાઝત અતા ફરમાઈ થી ઔર મૈં (ઉન્હીંકે) પીછે ચલને વાલા હું. અપની તરફસે નઈ ચીઝેં ઘડને વાલા નહીં હું. અગર મૈં સીધા ચલું તો તુમ મેરે પીછે ચલો ઔર અગર મૈં ટેઢ્હા ચલું, તો તુમ લોગ મુઝે સીધા કર દો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી શાન તો યેહ થી કે જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા તો ઉસ વક્ત ઉમ્મતમેં એક આદમી ભી ઐસા નહીં થા, જો કોડેકી માર યા ઉસસે ભી કમ ઝુલ્મકા મુતાલબા કર રહા હો.

ગૌરસે સુનો ! મેરે સાથ ભી એક શૈતાન લગા હુવા હૈ, જો મેરે પાસ આતા રેહતા હૈ. જબ વોહ મેરે પાસ આએ તો મુઝસે તુમ લોગ અલગ હો જાઓ. કહીં મૈં તુમ્હારી ખાલોં ઔર બાલોંકો તકલીફ ન પહોંચા દું. તુમ લોગ સુબહો શામ ઉસ મૌતકે મુંહમેં હો, જિસકા તુમ્હેં ઈલ્મ નહીં કે કબ આ જાએગી. તુમ ઈસકી પૂરી કોશિશ કરો કે જબ ભી તુમ્હારી મૌત આએ તો તુમ ઉસ વક્ત નેક અમલમેં લગે હુએ હો ઔર તુમ ઐસા સિર્ફ અલ્લાહ હી કી મદદ સે કર સકતે હો. ઈસ લિયે જબ તક મૌતને મોહલત દે રખી હૈ, ઉસ વક્ત તુમ લોગ નેક અમલમેં એક દૂસરેસે આગે બઢ્હનેકી કોશિશ કરો,

ઇસસે પેહલે કે મૌત આ જાએ ઔર અમલ કરનેકા મૌકા ન રહે, ક્યૂંકે બહોતસે લોગોંને મૌતકો ભુલા રખ્ખા હૈ ઔર અપને આ'માલ દૂસરોંકે લિયે કર દિયે હૈં.

ઈસ લિયે તુમ ઉન જૈસે ન બનો. ખૂબ કોશિશ કરો ઔર બરાબર કોશિશ કરો ઔર (સુસ્તીસે કામ ન લો, બલકે) જલ્દી કરો ઔર જલ્દી કરો, ક્યૂંકે મૌત તુમ્હારે પીછે લગી હુઇ હૈ, જો તુમ્હેં તલાશ કર રહી હૈ ઔર ઉસકી રફ્તાર બહોત તેઝ હૈ. ઈસ લિયે મૌતસે ચૌકન્ને રહો ઔર આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદા) , બેટોં ઔર ભાઈયોં (કી મૌતસે) ઈબ્રત હાસિલ કરો ઔર ઝિંદા લોગોંકે ઉન નેક આ'માલ પર રશ્ક કરો, જિન પર તુમ મુર્દોંકે બારેમેં રશ્ક કરતે હો, યા'ની દુન્યવી ચીઝોંમેં ઝિંદા લોગોં પર રશ્ક ન કરો.[1]

હઝરત સઈદ બિન અબી મરયમ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ખલીફા બનાએ ગએ તો આપ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ !અગર હમારે હોતે હુએ તુમ્હારે ઈજતિમાઇ કામોંકે ખરાબ હો જાનેકા ખતરા ન હોતા, તો (મૈં ખૂદ ખલીફા ન બનતા, બલકે) મૈં યેહ ચાહતા કે જો તુમમેં સે મુઝસે ઝિયાદા મબગૂઝ હૈ, ઉસકી ગરદનમેં અમ્રે ખિલાફતકી ઝિમ્મેદારી ડાલ દી જાતી. ફિર ઉસકે લિયે ઉસમેં કોઈ ખૈર ન હોતી.

ગૌરસે સુનો ! દુનિયા ઔર આખિરતમેં સબસે ઝિયાદા બદબખ્ત લોગ બાદશાહ હૈં. ઈસ પર તમામ લોગોંને ગરદનેં બુલંદ કીં ઔર સર ઉઠાકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તરફ દેખને લગે. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ લોગ અપની જગહ આરામસે બૈઠે રહો. તુમ લોગ જલ્દબાઝ હો. જો ભી કિસી મુલ્કકા બાદશાહ બનતા હૈ તો અલ્લાહ તઆલા ઉસે બાદશાહ બનાનેસે પેહલે ઉસકે મુલ્કકો જાનતે હૈં ઔર બાદશાહ બન જાને પર ઉસકી આધી ઉમ્ર કમ કર દેતે હૈં ઔર ઉસ પર ખૌફ ઔર ગમ મુસલ્લત કર દેતે હૈં ઔર જો કુછ ખૂદ ઉસકે પાસ હૈ, ઉસસે ઉસકા દિલ હટા દેતે હૈં ઔર જો કુછ લોગોંકે પાસ હૈ, ઉસકા લાલચ ઉસમેં પૈદા કર દેતે હૈં. વોહ ચાહે કિતને અચ્છે ખાને ખાએ ઔર ઉમદા કપડે પહેને, લેકિન ઉસકી ઝિંદગી તંગ હોગી. સુખ ચૈન ઉસે નસીબ ન હોગા.

ફિર જબ ઉસકા સાયા ખત્મ હો જાતા હૈ ઔર ઉસકી જાન નિકલ જાતી હૈ ઔર અપને રબ કે પાસ પહોંચ જાતા હૈ તો વોહ ઉસસે સખ્તીસે હિસાબ લેતા હૈ ઔર ઉસકી બખ્શિશકા ઈમ્કાન બહોત કમ હોતા હૈ, બલકે ઉસકી બખ્શિશ હી નહીં હોતી. ગૌરસે સુનો ! મિસ્કીન લોગોંકી હી મગફિરત હોતી હૈ. ગૌરસે સુનો ! મિસ્કીન લોગોંકી હી મગફિરત હોતી હૈ. ગૌરસે સુનો ! મિસ્કીન લોગોંકી હી મગફિરત હોતી હૈ.[2]

---

૧ તારીખે તબરી, ૨-૪૬૦
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૬૨

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા તો ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! મૈં તુમ્હેં ઈસ બાતકી વસીયત કરતા હું કે તુમ અલ્લાહસે ડરો ઔર અલ્લાહકી શાયાને શાન તા'રીફ કરો ઔર અલ્લાહકે અઝાબકા ખૌફ તો હોના ચાહિયે, લેકિન સાથકે સાથ ઉસકી રહમતકી ઉમ્મીદ ભી રખ્ખો ઔર અલ્લાહસે ખૂબ ગિડગિડાકર માંગો, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને હઝરત ઝકરીયા અલૈહિસ્સલામ ઔર ઉનકે ઘરવાલોંકી કુર્આનમેં તા'રીફ ફરમાઈ હૈ ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા હૈ..

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَّرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

ઈન્નહુમ કાનૂ યુસારિઊન ફીલ્ ખયૂરાતિ વ યદ્ઊનના રગ્બંવ્ વ રહબા. વ કાનૂ લના ખાશિઈન

'યેહ સબ નેક કામોંમેં દૌડતે થે ઔર ઉમ્મીદો બીમકે સાથ હમારી ઈબાદત કિયા કરતે થે ઔર હમારે સામને દબ કર રેહતે થે.'

ફિર અય અલ્લાહકે બંદો ! તુમ યેહ ભી જાન લો કે અલ્લાહને અપને હક કે બદલેમેં તુમ્હારી જાનોંકો ગિરવી રખ્ખા હુવા હૈ ઔર ઈસ પર અલ્લાહને તુમ સબસે પુખ્તા અહદ લિયા હુવા હૈ ઔર ઉસને તુમસે (દુનિયાકે) થોડે ઔર ખત્મ હો જાને વાલે માલ ઔર સામાનકો (આખિરતકે) ઝિયાદા ઔર હમેશા રેહને વાલે અજ્રકે બદલેમેં ખરીદ લિયા હૈ ઔર યેહ તુમમેં અલ્લાહકી કિતાબ હૈ, જિસકે અજાઈબ ખતા નહીં હો સકતે ઔર ઉસકા નૂર કભી બુઝ નહીં સકતા. ઈસ લિયે ઈસ કિતાબકે હર કૌલકી તસ્દીક કરો ઔર ઉસસે નસીહત હાસિલ કરો ઔર અંધેરે વાલે દિનકે લિયે ઉસમેં સે રોશની હાસિલ કરો.

અલ્લાહને તુમ્હેં સિર્ફ ઈબાદતકે લિયે પૈદા કિયા હૈ ઔર લિખને વાલે કરીમ ફરિશ્તોંકો તુમ પર મુકર્રર કિયા હૈ, જો તુમ્હારે હર ફેઅલકો જાનતે હૈં. ફિર અય અલ્લાહકે બંદો ! તુમ યેહ ભી જાન લો કે તુમ સુબહો શામ, ઉસ મૌતકી તરફ બઢ રહે હો, જિસકા વક્ત મુકર્રર હૈ, લેકિન તુમ્હેં વોહ બતાયા નહીં ગયા. તુમ ઈસકી પૂરી કોશિશ કરો કે જબ તુમ્હારી ઉમ્રકા આખિરી વક્ત આએ તો તુમ ઉસ વક્ત અલ્લાહકે કિસી અમલમેં લગે હુએ હો ઔર ઐસા તુમ સિર્ફ અલ્લાહકી મદદસે હી કર સકતે હો. લિહાઝા ઉમ્ર પૂરી હોનેસે પેહલે તુમ્હેં જો મોહલત મિલી હુઈ હૈ, ઉસમેં તુમ નેક આ'માલમેં એક દૂસરેસે આગે બઢો, વરના તુમ્હેં અપને બુરે આ'માલકી તરફ જાના પડેગા, ક્યૂંકે બહોતસે લોગોંને અપને આપકો ભુલા રખ્ખા હૈ ઔર અપની ઉમ્ર દૂસરોંકો દે દી હૈ, યા'ની અપને ઈમાનો આ'માલકી ઉન્હેં કોઈ ફિક્ર નહીં હૈ. મૈં તુમ્હેં ઉન જૈસા

બનનેસે સખ્તીસે રોકતા હું. જલ્દી કરો, જલ્દી કરો, ક્યૂંકે તુમ્હારે પીછે મૌતકા ફરિશ્તા લગા હુવા હૈ, જો તુમ્હેં તેઝીસે તલાશ કર રહા હૈ. ઉસકી રફ્તાર બહોત તેઝ હૈ.[1]

હઝરત અમ્ર બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં, એક મરતબા હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમ્હારે ફક્રો ફાકાકી વજહસે મૈં તુમ્હેં ઈસ બાતકી વસિય્યત કરતા હું કે તુમ અલ્લાહસે ડરો ઔર ઉસકી શાનકે મુતાબિક ઉસકી તા'રીફ કરો ઔર ઉસસે મગફિરત તલબ કરો, ક્યૂંકે વોહ બહોત ઝિયાદા મગફિરત કરને વાલા હૈ. ઈસકે બા'દ અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ (રહ.) વાલી પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર મઝીદ યેહ મઝમૂન ઝિક્ર કિયા કે તુમ ઈસ બાતકો ભી જાન લો કે જો અમલ તુમ ખાલિસ અલ્લાહકે લિયે કરોગે, તો ઈસ તરહ તુમ અપને રબકી ઈતાઅત કરોગે ઔર અપને હક્કો મેહફૂઝ કર લોગે. લિહાઝા તુમ અપને કર્ઝ દેનેકે ઝમાનેમેં યા'ની દુન્યવી ઝિંદગીમેં જો તુમને કમાયા હૈ, વોહ સબ (અલ્લાહકો) દે દો ઔર અપને સામને ઉનકો બતૌરે નવાફિલ રખ્ખો. (યા'ની જિતના માલ ખર્ચ કરના ફર્ઝ હૈ, વોહ તો ખર્ચ કરના હી હૈ. ઈસકે અલાવા ઔર ભી ખર્ચ કરો) ઈસ તરહ તુમ્હેં શદીદ ઝરૂરતકે વક્ત ઔર ઐન મોહતાજીકે ઝમાનેમેં અપની ઈન કમાઈયોં કા ઔર દિયે હુએ અપને કર્ઝકા પૂરા પૂરા બદલા મિલેગા.

ફિર અય અલ્લાહકે બંદો ! ઉન લોગોંકે બારેમેં સોચો, જો તુમસે પેહલે દુનિયામેં થે. વોહ કલ કહાં થે ઔર આજ કહાં હૈં ? વોહ બાદશાહ કહાં હૈં, જિન્હોંને ઝમીનકો ખૂબ બોયા ઔર જોતા થા ? ખૂબ ખેતીબાડી કી થી ઔર સામાન ઔર તામીરાતસે ઝમીનકો ખૂબ આબાદ કિયા થા ? આજ સબ લોગ ઉન્હેં ભૂલ ચુકે હૈં ઔર ઉનકા તઝકેરા તક ભુલાયા જા ચુકા હૈ. ઈસ લિયે વોહ આજ ઐસે હૈં, જૈસે કે વોહ કુછ ભી ન થે ઔર ઉનકે કુફ્ર ઔર ઝુલ્મકી વજહસે ઉનકે ઘર ઔર શહેર વીરાન પડે હુએ હૈં ઔર વોહ બાદશાહ ખૂદ ઈસ વક્ત કબ્રકી તારીકીયોંમેં હૈં. ક્યા તુમ ઈન હલાક હોને વાલોંમેં સે કિસીકો દેખતે હો ? યા ઈનમેંસે કિસીકી હલકીસી ભી આવાઝ સુનતે હો ?

તુમ્હારે વોહ સાથી ઔર ભાઈ આજ કહાં હૈં, જિનકો તુમ પેહચાનતે થે ? વોહ ઉન આ'માલકે બદલેકી જગહ પહોંચ ગએ હૈં, જો ઉન્હોંને આગે ભેજે થે ઔર બદબખ્તી યા નેકબખ્તી દોનોંમેં સે કિસી એકકી જગહમેં પહોંચ ગએ હૈં. અલ્લાહકે ઔર ઉસકી મખ્લૂકકે દરમિયાન કોઈ ઐસા નસબકા રિશ્તા નહીં હૈ, જિસકી વજહસે અલ્લાહ ઉસે ખૈર દે ઔર ઉસસે બુરાઈકો દૂર કરે. અલ્લાહસે યેહ બાતેં તો સિર્ફ ઉસકી ઈતાઅત ઔર ઉસકે હુક્મકે પીછે ચલને હી સે હાસિલ હો સકતી હૈં. વોહ રાહત રાહત નહીં હૈ, જિસકે બા'દ જહન્નમ હો ઔર વોહ તકલીફ તકલીફ નહીં, જિસકે બા'દ જન્નત હો. મૈં ઈસી બાત પર ખત્મ કરતા હું ઔર અપને લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું.[2]

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૫, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૬
૨ હુલીયા, ૧-૩૫

હઝરત નુઐમ બિન નમહા (રહ.) હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉકૈમ જૈસી હદીસમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા બયાન નક્લ કરતે હૈં ઔર મઝીદ યેહ ભી રિવાયત કરતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ કૌલમેં કોઇ ખૈર નહીં, જિસસે અલ્લાહકી રઝા મક્સૂદ ન હો ઔર ઉસ માલમેં કોઈ ખૈર નહીં, જિસે અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ ન કિયા જાએ ઔર ઉસ આદમીમેં કોઇ ખૈર નહીં, જિસકી નાદાની ઉસકી બુર્દબારી પર ગાલિબ હો ઔર ઉસ આદમીમેં કોઇ ખૈર નહીં, જો અલ્લાહકે મઆમલેમેં મલામત કરને વાલોંકી મલામતસે ડરે.[૧]

હઝરત આસિમ બિન અદી (રહ.) ને પેહલે દૂસરા બયાન નક્લ કિયા, જિસે હમને અભી ઝિક્ર કિયા. ફિર હઝરત આસિમ કેહતે હૈં કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બયાનકે લિયે ખડે હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહ સિર્ફ વહી આ'માલ કુબૂલ કરતે હૈં, જિસસે મક્સૂદ સિર્ફ ઉનકી ઝાતે આલી હો. ઈસ લિયે તુમ અપને નેક આ'માલસે સિર્ફ ઉસીકી ઝાતકો મક્સૂદ બનાઓ ઔર ઈસકા યકીન રખ્ખો કે જો તુમ ખાલિસ અમલ અલ્લાહકે લિયે કરોગે, તો યેહ એક નેકી હૈ, જો તુમને કી હૈ ઔર બડા હિસ્સા હૈ, જિસે હાસિલ કરનેમેં તુમ કામિયાબ હો ગએ હો ઔર યેહ તુમ્હારી ઐસી આમ્દની હૈ, જો તુમને (અલ્લાહકો) દે દી હૈ ઔર યેહ કર્ઝ હૈ, જો તુમને ફાની દુનિયાકે દિનોંસે લેકર હમેશા રેહને વાલી આખિરતકે લિયે આગે ભેજ દિયા હૈ ઔર યેહ કર્ઝ તુમ્હેં ઉસ વક્ત કામ આએગા, જબ તુમ્હેં ઈસકી સખ્ત ઝરૂરત હોગી.

અય અલ્લાહકે બંદો ! જો તુમમેં સે મર ગએ હૈં, ઉનસે ઈબ્રત હાસિલ કરો ઔર જો તુમસે પેહલે થે, ઉનકે બારેમેં ગૌર કરો કે વોહ કલ કહાં થે ઔર આજ કહાં હૈં ? ઝાલિમ ઔર જાબિર લોગ કહાં હૈં ? ઔર વોહ લોગ કહાં હૈં, જિનકે મૈદાને ગઝવામેં લડનેકે ઔર ગલબા પા લેનેકે તઝકેરે હોતે થે ? ઝમાનેને ઉનકો ઝલીલ કર દિયા. આજ ઉનકી હડ્ડીયાં બોસીદા હો ચુકી હૈં ઔર અબ તો ઉનકે તઝકેરે ભી ખત્મ હો ગએ હૈં. ખબીસ ઔરતેં ખબીસ મર્દોંકે લિયે હૈં ઔર ખબીસ મર્દ ખબીસ ઔરતોંકે લિયે હૈં. વોહ બાદશાહ કહાં હૈં, જિન્હોંને ઝમીનકો ખૂબ બોયા ઔર જોતા થા ઔર ઉસે હર તરહસે આબાદ કિયા થા ? અબ વોહ હલાક હો ચુકે હૈં ઔર ઉનકા તઝકેરા ભી લોગ ભૂલ ચુકે હૈં ઔર ઐસે હો ગએ હૈં, જૈસે વોહ કુછ નહીં થે.

ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહને ઉનકી ખ્વાહિશાતકા સિલસિલા તો (મૌતકે ઝરીએસે) ખત્મ કર દિયા હૈ, લેકિન ગુનાહોંકી સઝાકા સિલસિલા બાકી રખ્ખા હુવા હૈ. વોહ દુનિયાસે જા ચુકે ઔર ઉન્હોંને જો અમલ કિયે થે, વોહ તો અબ ઉનકે હૈં, લેકિન જો દુનિયા ઉનકે પાસ થી, અબ વોહ દૂસરોંકી હો ગઈ હૈ. અબ હમ ઉનકે બા'દ આએ હૈં.

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૬, તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૩૪૨

અગર હમ ઉનસે ઈબ્રત હાસિલ કરેંગે તો નજાત પા લેંગે ઔર અગર હમ ધોકેમેં પડે રહે તો હમ ભી ઉન જૈસે હો જાએંગે.

કહાં હૈં વોહ હસીનો જમીલ લોગ, જિનકે ચેહરે ખૂબસૂરત થે ઔર વોહ અપની જવાની પર અકડતે થે ? અબ વોહ મિટ્ટી હો ચુકે હૈં ઔર જિન આ'માલકે બારેમેં ઉન્હોંને કમી બેશી કી થી, અબ વોહ આ'માલ ઉનકે લિયે હસરતકી વજહ બને હુએ હૈં. કહાં હૈં વોહ લોગ, જિન્હોંને બહોતસે શહેર બનાએ થે ઔર શહેરોંકે ઈર્દગિર્દ બડી મઝબૂત દીવારેં બનાઈ થીં ઔર ઉનમેં અજીબો ગરીબ ચીઝેં બનાઇ થીં ? ઔર બા'દમેં આને વાલોંકે લિયે વોહ ઉન શહેરોંકો છોડકર ચલે ગએ ઔર અબ ઉનકી રેહનેકી જગહેં વીરાન પડી હુઇ હૈં ઔર વોહ ખૂદ કબ્રકી અંધેરીયોં મેં હૈં. ક્યા તુમ ઉનમેં સે કિસીકો દેખતે હો યા ઉનકી હલકી સી ભી આવાઝ સુનતે હો ? તુમ્હારે વોહ બેટે ઔર ભાઇ કહાં હૈં, જિન્હેં તુમ પેહચાનતે હો ? ઉનકી ઉમ્રેં ખત્મ હો ગઈ ઔર જો આ'માલ ઉન્હોંને આગે ભેજે થે, અબ વોહ ઉન આ'માલકે પાસ પહોંચ ગએ હૈં ઔર વહાં ઠહેર ગએ હૈં ઔર મૌતકે બા'દ બદબખ્તી યા નેકબખ્તી વાલી જગહ ઉનકો મિલ ગઇ હૈ.

ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહકા કોઇ શરીક નહીં. અલ્લાહકે ઔર ઉસકી મખ્લૂકકે દરમિયાન કોઈ ખાસ ઐસા તઅલ્લુક નહીં હૈ, જિસકી વજહસે અલ્લાહ ઉસે ખૈર દે ઔર ઉસસે બુરાઈકો હટા દે. અલ્લાહસે તઅલ્લુક તો સિર્ફ ઇતાઅતસે ઔર ઉસકે હુક્મકે પીછે ચલનેસે બનતા હૈ ઔર ઈસ બાતકો જાન લો કે તુમ ઐસે બંદે હો જિન્હેં ઉનકે આ'માલકા બદલા ઝરૂર મિલેગા ઔર જો કુછ અલ્લાહકે પાસ હૈ, વોહ સિર્ફ ઉસકી ઈતાઅતસે હાસિલ હો સકતા હૈ. ગૌરસે સુનો ! વોહ રાહત રાહત નહીં, જિસકે બા'દ જહન્નમ હો ઔર વોહ તકલીફ તકલીફ નહીં, જિસકે બા'દ જન્નત હો.[૧]

હઝરત મૂસા બિન ઉકબા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) બયાનમેં અકસર યેહ ફરમાયા કરતે થે, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો તમામ જહાનોંકા પાલને વાલા હૈ. મૈં અલ્લાહકી તા'રીફ કરતા હું ઔર હમ અલ્લાહસે મદદ માંગતે હૈં ઔર મૌતકે બા'દકે ઇકરામકા ઉસસે સવાલ કરતે હૈં, ક્યૂંકે મેરી ઔર તુમ્હારી મૌતકા વક્ત કરીબ આ ગયા હૈ ઔર મૈં ઇસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં, વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઇ શરીક નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં, જિન્હેં અલ્લાહને હક દેકર ખુશખબરી સુનાનેવાલા ઔર ડરાનેવાલા ઔર રોશન ચિરાગ બનાકર ભેજા, તાકે જો શખ્સ ઝિંદા હૈ, વોહ ઉસે ડરાએં ઔર કાફિરોં પર (અઝાબકી) હુજ્જત સાબિત હો જાએ.

જિસને અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઇતાઅત કી, વોહ હિદાયત યાફ્તા હો ગયા ઔર જિસને ઇન દોનોંકી નાફરમાની કી, વોહ ખુલી

---

૧ તારીખે તબરી, ૨-૪૬૦

ગુમરાહીમેં પડ ગયા. મૈં આપ લોગોંકો ઈસ બાતકી વસિય્યત કરતા હું કે અલ્લાહસે ડરો ઔર અલ્લાહકે ઉસ દીનકો મઝબૂતીસે પકડો, જો ઉસને તુમ્હારે લિયે શરીઅત બનાયા ઔર જિસકી ઉસને તુમ્હેં હિદાયત દી ઔર કલિમએ ઈખ્લાસ (લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ મુહમ્મદુર્રસૂલુલ્લાહ) કે બા'દ ઈસ્લામી હિદાયતકી જામેઅ બાત યેહ હૈ કે ઉસ આદમીકી બાત સુની ઔર માની જાએ, જિસકો અલ્લાહને તુમ્હારે તમામ કામોંકા વાલી ઔર ઝિમ્મેદાર બનાયા હૈ. જિસને અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્‌ય અનિલ મુન્કરકે વાલી ઔર ઝિમ્મેદારકી ઈતાઅત કી, વોહ કામિયાબ હો ગયા. જો હક ઉસકે ઝિમ્મે થા, વોહ ઉસને અદા કર દિયા ઔર અપની ખ્વાહિશકે પીછે ચલનેસે બચો ઔર જો આદમી ખ્વાહિશકે પીછે ચલનેસે, લાલચમેં પડનેસે ઔર ગુસ્સેમેં આનેસે મેહફૂઝ રહા, વોહ કામિયાબ હો ગયા ઔર ઈતરાનેસે બચો ઔર ઉસ ઈન્સાનકા ક્યા ઈતરાના, જો મિટ્ટીસે બના હૈ ઔર અન્કરીબ મિટ્ટીમેં ચલા જાએગા. ફિર ઉસે કીડે ખા જાએંગે. આજ વોહ ઝિંદા હૈ ઔર કલ વોહ મરા હુવા હોગા.

હર રોઝ ઔર હર ઘડી અમલ કરતે રહો ઔર મઝલૂમકી બદદુઆસે બચો ઔર અપને આપકો મુર્દોમેં શુમાર કરો ઔર સબ્ર કરો, ક્યૂંકે હર અમલ સબ્રકે ઝરીએ હી હોતા હૈ ઔર ચૌકન્ને રહો, ક્યૂંકે ચૌકન્ના રેહનેસે ફાઈદા હોતા હૈ ઔર અમલ કરતે રહો, ક્યૂંકે અમલ હી કુબૂલ હોતે હૈં ઔર અલ્લાહને જિસ અઝાબસે ડરાયા હૈ, ઉસસે ડરતે રહો ઔર અલ્લાહને જિસ રહમતકા વા'દા કિયા હૈ, ઉસે હાસિલ કરનેમેં જલ્દી કરો.

સમઝનેકી કોશિશ કરો, અલ્લાહ તુમ્હેં સમઝા દેગા, બચનેકી કોશિશ કરો, અલ્લાહ તુમ્હેં બચા દેગા, ક્યૂંકે અલ્લાહને વોહ આ'માલ તુમ્હારે સામને બયાન કર દિયે હૈં, જિનકી વજહસે તુમસે પેહલે અલ્લાહને લોગોંકો હલાક કિયા હૈ ઔર વોહ આ'માલ ભી બયાન કર દિયે હૈં, જિનકી વજહસે નજાત પાને વાલોંકો નજાત મિલી ઔર અલ્લાહને અપની કિતાબમેં અપના હલાલો હરામ ઔર અપને પસંદીદા ઔર નાપસંદીદા આ'માલ સબ બયાન કર દિયે હૈં ઔર મૈં તુમ્હારે બારેમેં ઔર અપને બારેમેં કોતાહી નહીં કરૂંગા ઔર અલ્લાહ હી સે મદદ માંગી જાતી હૈ ઔર બુરાઈસે બચને ઔર નેકી કરનેકી તાકત અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ ઔર તુમ ઈસ બાતકો જાન લો કે તુમ અમલ ખાલિસ અલ્લાહકે લિયે કરોગે તો ઈસ તરહ તુમ અપને રબકી ઈતાઅત કરોગે ઔર (આખિરતમેં અજ્રો સવાબકે) અપને બડે હિસ્સેકો મેહફૂઝ કર લોગે ઔર કાબિલે રશ્ક બન જાઓગે ઔર જો આ'માલ તુમને ફરાઈઝકે અલાવા કિયે હૈં, ઉન્હેં અપને આગેકે લિયે નફલ બના લો. ઈસ તરહ તુમ જો અલ્લાહકો આ'માલકા કર્ઝ દોગે, ઉસ કર્ઝકા તુમ્હેં આખિરતમેં પૂરા પૂરા બદલા મિલેગા, જબકે તુમ્હેં ઈસકી શદીદ ઝરૂરત હોગી.

ફિર અય અલ્લાહકે બંદો ! અપને ઉન ભાઈયોં ઔર સાથીયોંકે બારેમેં સોચો, જો દુનિયાસે જા ચુકે હૈં. જો આ'માલ ઉન્હોંને આગે ભેજે થે, અબ વોહ ઉન આ'માલકે

પાસ પહોંચ ગએ હૈં ઔર વહાં ઠહેર ગએ ઔર મૌતકે બા'દ બદબખ્તી ઔર ખુશકિસ્મતીકી જગહમેં પહોંચ ગએ.

અલ્લાહકા કોઇ શરીક નહીં. અલ્લાહકે ઔર ઉસકી કિસી મખ્લૂકકે દરમિયાન કોઇ નસબકા રિશ્તા નહીં. જિસકી વજહસે અલ્લાહ ઉસે કોઇ ખૈર દે યા ઉસસે કોઇ બુરાઇ હટા દે. બલકે યેહ બાતેં તો સિર્ફ અલ્લાહકી ઈતાઅતસે ઔર ઉસકે હુક્મકે પીછે ચલનેસે હી હાસિલ હોતી સકતી હૈં ઔર વોહ રાહત રાહત નહીં, જિસકે બા'દ જહન્નમકી આગ હો ઔર વોહ તકલીફ તકલીફ નહીં, જિસકે બા'દ જન્નત હો.

મૈં ઈસી બાત પર ખત્મ કરતા હું ઔર મૈં તુમ્હારે લિયે ઔર અપને લિયે અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું ઔર અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજો. સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વસ્સલામુ અલૈહિ વરહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ.[1]

હઝરત યઝીદ બિન હારૂન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને એક બાર બયાન ફરમાયા ઔર ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા કે એક ઐસે બંદેકો કિયામતકે દિન લાયા જાએગા, જિસે અલ્લાહને દુનિયામેં બહોત નેઅમતેં દી થીં ઔર ઉસે રિઝકમેં ખૂબ વુસ્અત દી થી ઔર ઉસે જિસ્માની સિહહત (તંદુરૂસ્તી) કી નેઅમત ભી દી થી, લેકિન ઉસને અપને રબકી નાશુક્રી કી થી. ઉસે અલ્લાહકે સામને ખડા કિયા જાએગા ઔર કહા જાએગા, તુમને આજકે દિનકે લિયે ક્યા કિયા ઔર અપને લિયે કૌન સે અમલ આગે ભેજે ?

વોહ કોઇ નેક અમલ આગે ભેજા હુવા નહીં પાએગા. ઈસ પર વોહ રોને લગેગા ઔર ઈતના રોએગા કે આંસૂ ખત્મ હો જાએંગે. ફિર અલ્લાહકે અહકામ ઝાએ' કરનેકી વજહસે ઉસે શરમ દિલાઇ જાએગી ઔર રૂસ્વા (ઝલીલ) કિયા જાએગા. જિસ પર વોહ ખુનકે આંસૂ રોને લગેગા. ફિર ઉસે શરમ દિલાઇ જાએગી ઔર રૂસ્વા કિયા જાએગા, જિસ પર વોહ અપને દોનોં હાથોંકો કોહનિયોં સમેત ખા જાએગા. ફિર અલ્લાહકે અહકામ ઝાએ' કરનેકી વજહસે ઉસે શરમ દિલાઇ જાએગી ઔર રૂસ્વા કિયા જાએગા, જિસ પર વોહ ઉંચી આવાઝસે રોએગા ઔર ઉસકી આંખેં નિકલકર ઉસકે રૂખ્સારોં પર આ ગિરેંગી ઔર દોનોં આંખોંમેં સે હર આંખ તીન મીલ લંબી ઔર તીન મીલ ચૌડી હોગી. ફિર ઉસે શરમ દિલાઇ જાએગી ઔર રૂસ્વા કિયા જાએગા, યહાં તક કે વોહ પરેશાન હોકર કહેગા, અય મેરે રબ ! મુઝે દોઝખમેં ભેજ દે ઔર મુઝ પર રહમ ફરમાકર મુઝે યહાંસે નિકાલ દે ઔર ઈસે અલ્લાહને ઈસ આયતમેં બયાન ફરમાયા હૈ..

أَنَّهُ مَنْ يُّحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيْهَا ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيْمُ

અન્નહુ મંય્યુહાદિદિલ્લાહ વ રસૂલહૂ ફઈન્ન લહૂ નાર જહન્નમ ખાલિદન્ ફીહા ઝાલિકલ્ ખિઝયુલ્ અઝીમ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૬

'જો શખ્સ અલ્લાહકી ઔર ઉસકે રસૂલકી મુખાલિફત કરેગા, (જૈસા યેહ લોગ કર રહે હૈં) તો યેહ બાત ઠહેર ચુકી હૈ કે ઐસે શખ્સકો દોઝખકી આગ ઈસ તૌર પર નસીબ હોગી કે વોહ ઉસમેં હમેશા રહેગા. યેહ બડી રૂસ્વાઈ હૈ.'[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઈબ્રાહીમ બિન હારિસ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, અગર તુમ તક્વા ઔર પાકદામની ઈખ્તિયાર કરો તો થોડા અરસા હી ગુઝરેગા કે તુમ્હેં પેટ ભરકર રોટી ઔર ઘી મિલને લગેગા.[૨]

હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને એક મરતબા લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. અય મુસલમાનોંકી જમાઅત ! અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લસે હયા કરો. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, જબ મૈં કઝાએ હાજતકે લિયે જંગલ જાતા હું, તો અપને રબસે હયાકી વજહસે અપને ઉપર કપડા ઓઢે રેહતા હું.[૩]

હઝરત ઈબ્ને શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને એક દિન બયાન કરતે હુએ ફરમાયા, અલ્લાહસે હયા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહકી કસમ ! જબસે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બૈઅત હુવા, ઉસ વક્તસે જબ ભી કઝાએ હાજતકે લિયે બાહર જાતા હું, તો અપને રબસે હયાકી વજહસે મૈં અપના સર કપડેસે ઢાંકે રખતા હું.[૪]

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) એક દિન મિમ્બર પર ખડે હોકર રોને લગે. ફિર ફરમાયા, પેહલે સાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમમેં બયાન કરને કે લિયે મિમ્બર પર ખડે હુએ તો રોને લગે ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહસે મઆફી ભી માંગો ઔર આફિયત ભી, ક્યૂંકે કિસી આદમીકો ઈમાન ઔર યકીનકે બા'દ આફિયતસે બેહતર કોઈ નેઅમત નહીં દી ગઈ, યા'ની સબસે બડી નેઅમત તો ઈમાન ઔર યકીન હૈ ઔર ઉસકે બા'દ આફિયત હૈ.[૫]

હઝરત ઔસ (રહ.) કેહતે હૈં, એક દિન હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, પિછલે સાલ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મેરી ઈસી જગહ ખડે હોકર બયાન ફરમાયા થા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા થા, અલ્લાહસે આફિયત માંગો, ક્યૂંકે કિસીકો યકીનકે બા'દ આફિયતસે અફઝલ નેઅમત નહીં દી ગઈ ઔર સચકો લાઝિમ પકડે રહો, ક્યૂંકે સચ બોલનેસે આદમી નેક આ'માલ તક પહોંચ જાતા હૈ. સચ ઔર નેક આ'માલ જન્નતમેં લે જાતે હૈં ઔર ઝૂઠસે બચો, ક્યૂંકે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૦૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૬
૩ હુલીયા, ૧-૩૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૬
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૧૨૪
૫ તરગીબ, ૫-૨૩૩

ઝૂઠ બોલનેસે આદમી ફિસ્કો ફુજૂર તક પહોંચ જાતા હૈ ઔર ઝૂઠ ઔર ફિસ્કો ફુજૂર દોઝખમેં લે જાતે હૈં. આપસમેં હસદ ન કરો. એક દૂસરેસે બુગ્ઝ ન રખ્ખો, કતઅ તઅલ્લુક ન કરો, એક દૂસરેસે પુશ્ત ન ફેરો ઔર જૈસે તુમ્હેં અલ્લાહને હુકમ દિયા હૈ, અલ્લાહકે બંદે ભાઈ ભાઈ બનકર રહો.[૧]

હઝરત અબૂબક્ર બિન મુહમ્મદ બિન અમ્ર બિન હઝમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને એક બાર બયાન ફરમાયા ઔર ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, નિફાક વાલે ખુશૂઅસે અલ્લાહકી પનાહ માંગો. સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! નિફાક વાલા ખુશૂઅ ક્યા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, દિલમેં તો નિફાક હો, લેકિન ઝાહિરી બદનમેં ખુશૂઅ હો.[૨]

હઝરત અબુલ આલિયા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હમમેં બયાન ફરમાયા ઔર ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુસાફિર (ચાર રકઅતવાલી નમાઝકો) દો રકઅત પઢેગા ઔર મુકીમ ચાર રકઅત પઢેગા. મેરી પૈદાઈશકી જગહ મક્કા હૈ ઔર મેરી હિજરતકી જગહ મદીના હૈ ઔર જબ મૈં ઝુલહુલૈફા સે મક્કા કી તરફ રવાના હોતા હું તો દો રકઅત નમાઝ પઢતા હું.[૩]

હઝરત અબૂ ઝુમરા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અન્કરીબ તુમ્હારે લિયે મુલ્કે શામ ફત્હ કર દિયા જાએગા. ફિર તુમ વહાં નરમ ઝમીનમેં જાઓગે ઔર રોટી ઔર તેલસે અપના પેટ ભરોગે ઔર વહાં તુમ્હારે લિયે મસ્જિદેં બનાઈ જાએંગી ઔર ઇસ બાતસે બચના કે અલ્લાહકે ઇલ્મમેં યેહ બાત આએ કે તુમ લોગ ખેલકૂદકે લિયે ઉન મસ્જિદોંમેં જાતે હો, ક્યૂંકે મસ્જિદેં તો સિર્ફ ઝિક્રકે લિયે બનાઈ ગઈ હૈં.[૪]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હમમેં બયાન ફરમાતે, તો ઇન્સાનકી પૈદાઈશકી ઇબ્તિદાકા તઝકેરા કરતે ઔર ફરમાતે, ઇન્સાન પેશાબકી નાલીસે દોબાર ગુઝર કર પૈદા હુવા હૈ ઔર ઉસકા ઇસ તરહ ઝિક્ર કરતે કે હમ અપને આપકો નાપાક સમઝને લગતે.[૫]

જિહાદકે બાબમેં મુરતદીનસે જંગકી તરગીબકે બારેમેં ઔર જિહાદકી તરગીબકે બારેમેં ઔર રૂમસે ગઝવા કરનેકે લિયે જાનેકે બારેમેં ઔર સહાબા કિરામ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૯૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૨૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૯
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૫

(રદિ.) કે મુલ્કે શામ જાનેકે વક્ત હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે બયાનાત ગુઝર ચુકે હૈં -ઔર સહાબા કિરામકે બાહમી (આપસકે) ઈત્તિહાદ ઔર ઈત્તિફાકે રાય હોને કે એહતિમામકે બાબમેં, આપસકે ઈન્તિશારસે ડરાને ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાતકે વાકેઅ હો જાને ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દીનકો મઝબૂતીસે પકડને, ખિલાફતમેં કુરૈશકો તરજીહ દેને ઔર ખિલાફત કુબૂલ કરનેસે ઉઝર પેશ કરને ઔર બૈઅત મુસલમાનોંકો વાપસ કરને ઔર ખલીફાકી સિફાતકે બારેમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે બયાનાત ગુઝર ચુકે હૈં ઔર અમ્ર બિલ મઅરૂફ ઔર નહ્‌ય અનિલ મુન્કરકે બાબમેં આયત..

لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ   લા યદુર્રુકુમ્ મન્ દલ્લ ઈઝહ્તદયતુમ્

કી તફસીરકે બારેમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા બયાન ગુઝર ચુકા હૈ.

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત હુમૈદ બિન હિલાલ (રહ.) કેહતે હૈં, એક સાહબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી વફાતકે મૌકે પર મૌજૂદ થે. ઉન્હોંને હમેં બતાયાકે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે દફનસે ફારિગ હોકર કબ્રકી મિટ્ટી હાથોંસે ઝાડી. ફિર ઉસી જગહ ખડે હોકર બયાન કિયા ઔર ઉસમેં ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે ઝરીએસે મુઝે ઔર મેરે ઝરીએસે તુમ્હેં આઝમાએંગે ઔર અલ્લાહ તઆલાને મુઝે મેરે દો હઝરાત (રસૂલે પાક સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.)) કે બા'દ આપ લોગોંમેં બાકી રખ્ખા હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! ઐસે નહીં હો સકેગા કે મેરે પાસ તુમ્હારા કોઈ કામ પેશ હો ઔર મેરે અલાવા કોઈ ઔર ઉસ કામકો કરે ઔર ન હી ઐસે હો સકેગા કે તુમ્હારા કોઈ કામ મેરી ગૈરમૌજૂદગીસે તઅલ્લુક રખતા હો ઔર મૈં ઉસકી કિફાયત કરને ઔર ઉસકે બારેમેં અમાનતદારી ઈખ્તિયાર કરનેમેં કોતાહી કરૂં. અગર લોગ અચ્છે અમલ કરેંગે તો મૈં ઉનકે સાથ અચ્છા સુલૂક કરૂંગા ઔર અગર બુરે અમલ કરેંગે તો મૈં ઉન્હેં ઈબ્રતનાક સઝા દુંગા.

વોહ બતાને વાલે સાહબ કેહતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ ! હઝરત ઉમર (રદિ.) ને દુનિયાસે જાને તક પેહલે દિનકે બયાન કિયે હુએ અપને ઉસ ઉસૂલકે ખિલાફ ન કિયા. હમેશા ઉસી પર કાઈમ રહે.[1]

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૭૫

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ખલીફા બને તો વોહ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ ઔર ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલા મુઝે ઐસા નહીં દેખના ચાહતે કે મૈં અપને આપકો મિમ્બરકી ઉસ જગહ બૈઠનેકા અહલ સમઝું જહાં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બૈઠા કરતે થે. યેહ કેહકર હઝરત ઉમર (રદિ.) એક સીળ્હી નીચે હો ગએ.

ફિર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાનકી. ફિર ફરમાયા, કુર્આન પળ્હો, ઉસકે ઝરીએસે તુમ પેહચાને જાઓગે ઔર કુર્આન પર અમલ કરો, ઈસસે તુમ કુર્આનવાલોંમેં હો જાઓગે ઔર આ'માલ નામે તોલે જાનેસે પેહલે તુમ ખૂદ અપના મુવાઝના કર લો ઔર ઉસ દિનકી બડી પેશીકે લિયે અપને આપકો (નેક આ'માલ) સે આરાસ્તા કર લો, જિસ દિન તુમ અલ્લાહકે સામને પેશ કિયે જાઓગે ઔર તુમ્હારી કોઈ પોશીદાસે પોશીદા બાત છુપી નહીં રેહ સકેગી ઔર કિસી હક વાલેકા હક ઈતના નહીં બનતા કે ઉસકી બાત માનકર અલ્લાહકી નાફરમાની કી જાએ. ગૌરસે સુનો ! મૈં અલ્લાહકે માલ યા'ની બૈતુલમાલમેં સે ઉતના લૂંગા, જિતના યતીમકે વાલીકો યતીમકે માલમેં સે મિલતા હૈ. અગર મુઝે ઈસકી ભી ઝરૂરત ન હુઈ તો મૈં યેહ ભી નહીં લૂંગા ઔર અગર ઝરૂરત હુઈ તો કામ કરને વાલેકો આમ તૌરસે જિતના મિલતા હૈ, ઉસકે મુતાબિક લૂંગા.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક બયાનમેં ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાકે તુમસે હિસાબ લેનેસે પેહલે પેહલે તુમ અપના મુહાસબા કર લો. ઉસસે અલ્લાહકા હિસાબ આસાન હો જાએગા ઔર આ'માલ નામેકે તોલે જાનેસે પેહલે પેહલે તુમ અપના મુવાઝના કર લો ઔર ઉસ દિનકી બડી પેશીકે લિયે અપને આપકો (નેક આ'માલ) સે આરાસ્તા કર લો, જિસ દિન તુમ અલ્લાહકે સામને પેશ કિયે જાઓગે ઔર તુમ્હારી કોઈ પોશીદાસે પોશીદા બાત છુપી ન રેહ સકેગી.[૨]

હઝરત અબૂ ફિરાસ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! ગૌરસે સુનો ! પેહલે હમેં આપ લોગોંકે અંદરૂની હાલાત ઈસ તરહ મા'લૂમ હો જાતે થે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે દરમિયાન તશરીફ ફરમા થે ઔર વહી નાઝિલ હુવા કરતી થી ઔર અલ્લાહ તઆલા હમેં આપ લોગોંકે હાલાત બતા દિયા કરતે થે (કે કૌન ઈમાન વાલા હૈ ઔર કૌન મુનાફિક ઔર કિસ મો'મિનકા દર્જા બડા હૈ ઔર કિસકા છોટા ?)

ગૌરસે સુનો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અબ તશરીફ લે જા ચુકે ઔર વહીકા સિલસિલા ભી બંદ હો ચુકા. ઈસ લિયે અબ હમારે લિયે આપ લોગોંકે હાલાત ઔર દરજાત મા'લૂમ કરનેકા તરીકા વોહ હોગા, જો અબ હમ બતાને લગે હૈં.

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૨૦, રિયાઝુન્નઝરા, ૨-૮૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮

આપ મેં જો ખૈરકો ઝાહિર કરેગા, હમ ઉસકે બારેમેં અચ્છા ગુમાન કરેંગે ઔર ઈસી વજહસે ઉસસે મુહબ્બત કરેંગે ઔર જો હમારે સામને શર ઝાહિર કરેગા, હમ ઉસકે બારેમેં બુરા ગુમાન રખેંગે ઔર ઈસી વજહસે ઉસસે બુગ્ઝ રખેંગે ઔર આપ લોગોંકે પોશીદા ઔર અંદરૂની હાલાત આપકે ઔર આપકે રબકે દરમિયાન હોંગે, યા'ની હમ તો હર એક કે ઝાહિરકે મુતાબિક ઉસકે મુતઅલ્લિક ફૈસલા કરેંગે.

ગૌરસે સુનો ! એક વક્ત તો ઐસા થા કે મુઝે ઈસ બાતકા યકીન થા કે હર કુર્આનકા પળ્હને વાલા સિર્ફ અલ્લાહકે લિયે ઔર અલ્લાહકે યહાંકી નેઅમતોંકે લેનેકે ઈરાદેસેં પળ્હ રહા હૈ, લેકિન અબ આખિરમેં આકર કુછ ઐસા અંદાઝા હો રહા હૈ કે કુછ લોગ, જો કુછ ઈન્સાનોંકે પાસ હૈ, ઉસે લેનેકે ઈરાદેસે કુર્આન પળ્હતે હૈં. તુમ કુર્આન પળ્હનેસે ઔર અપને આ'માલસે અલ્લાહકી રઝામંદીકા હી ઈરાદા કરો.

તવજ્જોહસે સુનો ! અલ્લાહકી કસમ ! મૈં અપને ગવર્નર આપ લોગોંકે પાસ ઈસ લિયે નહીં ભેજતા કે વોહ આપ લોગોંકી ખાલોંકી પિટાઈ કરેં યા આપ લોગોંકે માલ લે લેં, બલકે ઈસ લિયે ભેજતા હું, તાકે વોહ આપ લોગોંકો દીન ઔર સુન્નત સિખાએં. જો ગવર્નર કિસીકે સાથ ઈસકે અલાવા કુછ ઔર કરે, વોહ ઉસ ગવર્નરકી બાત મેરે પાસ લેકર આએ. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ, મૈં ઉસે ઉસ ગવર્નરસે ઝરૂર બદલા લેકર દુંગા.

ગૌરસે સુનો ! મુસલમાનોં કી પિટાઈ ન કરો, વરના તુમ ઉન્હેં ઝલીલ કર દોગે ઔર ઈસ્લામી સરહદસે ઉન્હેં ઘર જાનેસે ન રોકો, વરના તુમ ઉન્હેં ફિત્નેમેં ડાલ દોગે ઔર ઉનકે હક ઉનસે ન રોકો (બલકે અદા કરો) વરના તુમ ઉન્હેં નાશુક્રીમેં મુબ્તલા કર દોગે ઔર ઘને દરખ્તોં વાલે જંગલમેં ઉન્હેં લેકર પડાવ મત ડાલના, વરના (બિખર જાનેકી વજહસે દુશ્મનકા દાંવ ચલ જાએગા ઔર) વોહ બરબાદ હો જાએંગે.[૧]

હઝરત અબુલ અઝ્ફા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને બયાનમેં ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! ઔરતોંકી મહર બહોત ઝિયાદા મુકર્રર ન કરો, ક્યૂંકે અગર મહરકા ઝિયાદા હોના દુનિયામેં ઈઝ્ઝતકી ચીઝ હોતા યા અલ્લાહકે યહાં તક્વા વાલા કામ શુમાર હોતા, તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમસે ઝિયાદા ઉસકે હકદાર હોતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની કિસી બીવી યા બેટીકા મહર બારહ ઉકિયા યા'ની ચારસૌ અસ્સી દિરહમસે ઝિયાદા મુકર્રર નહીં ફરમાયા.

તુમ લોગ મહર બહોત ઝિયાદા મુકર્રર કર લેતે હો, લેકિન જબ દેના પડતા હૈ તો ફિર દિલમેં ઉસ ઔરતકી દુશ્મની મેહસૂસ કરતે હો. તુમ મહર દેતે ભી હો, લેકિન ઉસ ઔરતસે કેહતે હો કે મુઝે તેરે મહરકી વજહસે મશક ભી ઉઠાની પડી ઔર બહોત મશક્કત ભી, ઔર દૂસરી બાત યેહ હૈ કે તુમ્હારે ગઝવાતમેં જો આદમી કત્લ હો જાતા

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૯, હૈસમી, ૫-૨૧૧, હાકિમ, ૪-૪૩૯

હૈ, તુમ ઉસકે બારેમેં કેહતે હો, ફલાં શહીદ હોકર કત્લ હુવા યા ફલાંને શહીદ હોકર વફાત પાઇ. (બગૈર તેહકીકકે કિસીકે શહીદ હોનેકા કતઇ ફૈસલા ન કિયા કરો) ક્યૂંકે હો સકતા હૈ કે વોહ તિજારતકે ઇરાદેસે સાથ આયા હો ઔર ઉસને અપની સવારીકે આખિરી હિસ્સે પર ઔર કજાવેકે એક તરફ સોના ચાંદી લાદ રખ્ખા હો. (યેહ તિજારત વાલા અલ્લાહકે રાસ્તેમેં નહીં હૈ.) ઇસ લિયે યેહ બાત ન કહા કરો, બલકે જૈસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વૈસે કહા કરો કે જો આદમી અલ્લાહકે રાસ્તેમેં કત્લ હુવા યા ફૌત હુવા, વોહ જન્નતમેં જાએગા.[૧]

હઝરત મસ્રૂક (રહ.) કેહતે હૈં, એક દિન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ લોગ ઔરતોંકે મહર ઝિયાદા મુકર્રર ક્યૂં કરતે હો ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) કે ઝમાનેમેં મહર ચાર સૌ દિરહમ યા ઉસસે કમ હુવા કરતા થા. અગર મહર બહોત ઝિયાદા મુકર્રર કરના અલ્લાહકે યહાં તકવા યા ઇઝ્ઝતકા કામ હોતા, તો આપ લોગ ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા (રદિ.) સે આગે ન નિકલ સકતે.[૨]

નિકાહકે બાબમેં ઇસ બયાનકી ચંદ રિવાયાત હમ ઝિક્ર કર ચુકે હૈં.

એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જાબિયા શહેરમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, જિસે અલ્લાહ હિદાયત દે, ઉસે કોઇ ગુમરાહ નહીં કર સકતા ઔર જિસે ગુમરાહ કરે, ઉસે કોઇ હિદાયત દેને વાલા નહીં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સામને એક પાદરી બૈઠા હુવા થા. ઉસને ફારસીમેં કુછ કહા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપને તર્જુમાનસે પૂછા, યેહ ક્યા કેહ રહા હૈ ? તર્જુમાનને બતાયા, યેહ કેહ રહા હૈ કે અલ્લાહ તઆલા કિસીકો ગુમરાહ નહીં કરતે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઓ અલ્લાહકે દુશ્મન ! તુમ ગલત કેહતે હો, બલકે અલ્લાહને તુમ્હેં પૈદા કિયા ઔર ઉસીને તુમ્હેં ગુમરાહ કિયા ઔર ઇન્શાઅલ્લાહ વોહ તુમ્હેં દોઝખકી આગમેં દાખિલ કરેગા. અગર તુમ્હારે (ઝિમ્મી હોનેકે) અહદકા પાસ ન હોતા તો મૈં તુમ્હારી ગરદન ઉડા દેતા.

ફિર ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને જબ હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામકો પૈદા ફરમાયા તો ઉનકી સારી ઔલાદ ઉનકે સામને બિખેર દી ઔર જન્નત વાલોંકે નામ ઔર ઉનકે આ'માલ (લૌહે મેહફૂઝમેં) ઉસી વક્ત લિખ દિયે ઔર ઉસી તરહસે દોઝખવાલોંકે નામ ઔર ઉનકે આ'માલ ભી ઉસી વક્ત લિખ દિયે. ફિર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા, યેહ લોગ ઉસ (જન્નત) કે લિયે હૈં ઔર યેહ લોગ ઉસ (દોઝખ) કે લિયે હૈં. રાવી કેહતે હૈં, ફિર લોગ બિખર ગએ ઔર તકદીરકે બારેમેં ઇખ્તિલાફ કરને લગે.[૩]

૧ અહમદ, તરમીઝી, અબૂ દાઉદ, નસઇ, ઇબ્ને માજા
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૯૭
૩ અબૂ દાઉદ, ઇબ્ને જરીર

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્ઝા (રહ.) કેહતે હૈં, કિસી આદમીને આકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો બતાયા કે કુછ લોગ તકદીરકે બારેમેં ગલત બાતેં કરતે હૈં. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા અય લોગો ! તુમસે પેહલી ઉમ્મતેં તકદીરકે બારેમેં ગલત બાતેં કરકે હલાક હુઈ હૈં. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં ઉમરકી જાન હૈ, આઈન્દહ જિન દો આદમીયોંકે બારેમેં મૈંને યેહ સુના કે યેહ તકદીરકે બારેમેં (અપની અકલસે) બાતેં કર રહે હૈં તો મૈં દોનોંકી ગરદન ઉડા દુંગા.

રાવી કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) કા યેહ એ'લાન સુનકર તમામ લોગોંને તકદીરકે બારેમેં બાત કરના છોડ દી. ફિર હજ્જાજકે ઝમાનેમેં શામમેં એક જમાઅત ઝાહિર હુઈ, જિસને સબસે પેહલે તકદીરકે બારેમેં બાત કરના શુરૂ કી.[૧]

હઝરત બાહિલી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) મુલ્કે શામમેં દાખિલ હુએ, તો ઉન્હોંને જાબિયા શહેરમેં ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, કુર્આન સીખો, ઉસસે તુમ્હારા તઆરૂફ હોગા ઔર કુર્આન પર અમલ કરો, ઈસસે તુમ કુર્આન વાલોંમેં સે હો જાઓગે ઔર કિસી હકદારકા દર્જા ઈતના બડા નહીં હો સકતા કે ઉસકી બાત માનકર અલ્લાહકી નાફરમાની કી જાએ ઔર ઈસ બાતકા યકીન રખ્ખો કે હક બાત કેહનેસે ઔર કિસી બડેકો નસીહત કરને સે ન તો મૌત કરીબ આતી હૈ ઔર ન અલ્લાહકા રિઝક દૂર હોતા હૈ ઔર ઈસ બાતકો જાન લો કે બંદે ઔર ઉસકે રિઝકકે દરમિયાન એક પરદા પડા હુવા હૈ. અગર બંદા સબ્રસે કામ લેતા હૈ તો ઉસકા રિઝક ખૂદ ઉસકે પાસ આ જાતા હૈ ઔર અગર બે સોચે સમઝે રિઝક કમાનેમેં ઘુસ જાતા હૈ (હલાલો હરામકી તમીઝ નહીં કરતા) તો વોહ ઉસ પરદેકો તો ફાડ લેતા હૈ, લેકિન અપને મુકદ્દરકે રિઝકસે ઝિયાદા નહીં પા સકતા.

ઘોડોંકો સુધાઓ (માનૂસ કરો) ઔર તીર ચલાના સીખો ઔર જૂતી પહેના કરો ઔર મિસ્વાક કિયા કરો ઔર મોટા ઝોટા ઈસ્તે'માલ કરો ઔર અજમીયોંકી આદતેં ઈખ્તિયાર કરનેસે ઔર ઝાલિમ જાબિર લોગોંકે પડોસસે બચો ઔર ઈસસે ભી બચો કે તુમ્હારે દરમિયાન સલીબ બુલંદ કી જાએ યા તુમ ઉસ દસ્તરખ્વાન પર બૈઠો, જિસ પર શરાબ પી જાએ ઔર બગૈર લુંગીકે હમ્મામમેં દાખિલ હોનેસે ભી બચો ઔર ઈસસે ભી બચો કે તુમ ઔરતોંકો ઐસે હી છોડ દો કે વોહ હમ્મામમેં દાખિલ હોં, ક્યૂંકે હમ્મામમેં દાખિલ હોના ઔરતોંકે લિયે જાઈઝ નહીં.

તુમ જબ અજમીયોંકે ઈલાકેમેં પહોંચ જાઓ ઔર ઉનસે મુઆહદા કર લો, તો ફિર કમાઈકે ઐસે તરીકે ઈખ્તિયાર કરનેસે બચો, જિનકી વજહસે તુમ્હેં વહાં હી રેહના પડ જાએ ઔર મુલ્કે અરબમેં વાપસ ન આ સકો, ક્યૂંકે તુમ્હેં અપને ઈલાકેમેં અન્કરીબ વાપસ આના હૈ ઔર ઝિલ્લતો ખ્વારીકો અપની ગરદનમેં ડાલનેસે બચો. અરબકે માલ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૮૬

મવેશીકો લાઝિમ પકડો. જહાં ભી જાઓ, ઉન્હેં સાથ લે જાઓ ઔર યેહ બાત જાન લો કે શરાબ તીન ચીઝોંસે બનાઇ જાતી હૈ. કિશમિશ, શહદ ઔર ખજૂર. જો ઉસમેં સે પુરાની હો જાએ (ઔર ઉસમેં નશા પૈદા હો જાએ) તો વોહ શરાબ હૈ, જો કે હલાલ નહીં હૈ ઔર જાન લો કે અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન તીન આદમીયોંકો પાક નહીં કરેંગે ઔર ઉન્હેં (રહમતકી નિગાહ સે) નહીં દેખેંગે ઔર ઉન્હેં અપને કરીબ નહીં કરેંગે ઔર ઉન્હેં દર્દનાક અઝાબ હોગા. એક વોહ આદમી, જો દુનિયા લેનેકે ઇરાદેસે ઇમામસે બૈઅત હો. ફિર અગર ઉસે દુનિયા મિલે તો વોહ ઉસ બૈઅતકો પૂરા કરે, વરના ન કરે.

દૂસરા વોહ આદમી, જો અસ્રકે બા'દ (બેચનેકે લિયે) સામાન લેકર જાએ ઔર અલ્લાહકી ઝૂઠી કસમ ખાએ કે ઉસકી ઇતની ઔર ઇતની કીમત લગ ચુકી હૈ ઔર ઉસકી ઇસ ઝૂઠી કસમકી વજહસે વોહ સામાન બિક જાએ. મો'મિનકો ગાલી દેના ફિસ્ક હૈ ઔર ઉસે કત્લ કરના કુફ્ર હૈ ઔર તુમ્હારે લિયે યેહ હલાલ નહીં કે તુમ અપને ભાઇકો તીન દિનસે ઝિયાદા છોડે રખ્ખો ઔર જો આદમી કિસી જાદૂગર, કિસી કાહિન યા નજૂમીકે પાસ જાએ ઔર જો વોહ કહે, ઉસે સચ્ચા માને, તો ઉસને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર નાઝિલ હોને વાલે દીનકા ઇન્કાર કર દિયા.[૧]

હઝરત મૂસા બિન ઉકબા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને જાબિયામેં યેહ બયાન ફરમાયા થા. અમ્મા બા'દ ! મૈં તુમ્હેં ઉસ અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું, જો હમેશા રહેગા ઔર ઉસકે અલાવા હર એક ફના હો જાએગા, જો ફરમાંબરદારીકી વજહસે અપને દોસ્તોંકા ઇકરામ કરતા હૈ ઔર નાફરમાનીકી વજહસે અપને દુશ્મનોંકો ગુમરાહ કરતા હૈ. અબ જો કિસી ગુમરાહી વાલે કામકો હિદાયત વાલા સમઝકર કરતા હૈ ઔર હલાક હો જાતા હૈ યા કિસી હકવાલે કામકો ગુમરાહી વાલા કામ સમઝકર છોડ દેતા હૈ ઔર હલાક હો જાતા હૈ તો ઉસ હલાક હોનેમેં ઉસકે પાસ કોઇ ઉઝર નહીં હૈ ઔર બાદશાહકો અપની રિઆયાકે બારેમેં સબસે ઝિયાદા નિગરાની ઔર દેખભાલ ઇસ બાતકી કરની ચાહિયે કે અલ્લાહ તઆલાને અપને જિસ દીનકી ઉનકો હિદાયત નસીબ ફરમાઇ, ઉસ દીન વાલે અહકામ ઉન લોગોં પર લાઝિમ હૈં. યેહ લોગ ઉન અહકામકો સહીહ તરહસે અદા કરેં ઔર હમ ઝિમ્મેદારાને ખિલાફતકે ઝિમ્મે યેહ ભી હૈ કે હમ આપ લોગોંકો અલ્લાહકી ઉસ ઇતાઅતકા હુક્મ દેં, જિસકા અલ્લાહને આપ લોગોંકો હુક્મ દિયા ઔર અલ્લાહકી ઉસ નાફરમાની સે રોકેં, જિસસે અલ્લાહને આપ લોગોંકો રોકા ઔર કરીબ ઔર દૂરકે આપ તમામ લોગોંમેં અલ્લાહકે હુક્મકો કાઇમ કરેં ઔર જો હકકો ઝુકાના ચાહતા હૈ, હમેં ઉસકી કોઇ પરવા નહીં ઔર મુઝે મા'લૂમ હૈ કે બહોતસે લોગ અપને દીનકે બારેમેં બહોત સી તમન્નાએં કરતે હૈં ઔર કેહતે હૈં હમ નમાઝીયોંકે સાથ નમાઝ પઢેંગે ઔર મુજાહિદોંકે સાથ મિલકર જિહાદ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૭

કરેંગે ઔર હમ હિજરતકી નિસ્બત હાસિલ કરેંગે. વોહ ઉન કામોંકો કરતે તો હૈં, લેકિન ઉનકા હક અદા નહીં કરતે ઔર ઈમાન સિર્ફ સૂરત બના લેનેસે નહીં મિલતા.

ઔર હર નમાઝકા એક વક્ત હૈ, જો અલ્લાહને ઉસકે લિયે મુકર્રર ફરમાયા હૈ. ઉસકે બગૈર નમાઝ ઠીક નહીં હો સકતી. ફજરકા વક્ત ઉસ વક્ત શુરૂ હોતા હૈ, જબ રાત ખત્મ હો જાતી હૈ ઔર રોઝેદારકે લિયે ખાના પીના હરામ હો જાતા હૈ. ફજરમેં ખૂબ ઝિયાદા કુર્આન પઢા કરો ઔર ઝોહરકા વક્ત સૂરજકે ઝવાલસે શુરૂ હો જાતા હૈ, લેકિન ગરમીયોંમેં ઉસ વક્ત પઢો, જબ તુમ્હારા સાયા તુમ્હારે જિતના લંબા હો જાએ. ઉસ વક્ત તક ઈન્સાનકા દોપહરકા આરામ પૂરા હો જાતા હૈ ઔર સર્દીયોંમેં ઉસ વક્ત પઢો, જબકે સૂરજ, તુમ્હારી દાઈં અબરૂ પર આ જાએ, યા'ની ઝવાલકે થોડી દેર બા'દ પઢ લો ઔર વુઝૂ, રૂકૂઅ ઔર સજ્દહમેં અલ્લાહને જો પાબંદીયાં લગા રખી હૈં, વોહ સબ પૂરી કરો ઔર યેહ સબ ઈસ લિયે, તાકે સોતા ન રેહ જાએ ઔર નમાઝ કઝા હો જાએ ઔર અસ્રકા વક્ત વોહ હૈ કે સૂરજ ઝર્દ હોનેસે પેહલે ઐસે વક્તમેં પઢી જાએ કે અભી સૂરજ સુફેદ ઔર સાફ હો ઔર નમાઝકે બા'દ આદમી સુસ્ત રફ્તાર ઊંટ પર છે મીલકા ફાસલા ગુરૂબ હોનેસે પેહલે તય કર સકે ઔર મગરિબકી નમાઝ સૂરજ ડૂબતેહી, રોઝા ખોલનેકા વક્ત હોતે હી પઢી જાએ ઔર ઈશાકી નમાઝ સુર્ખી ગાઈબ હોકર રાતકા અંધેરા છા જાનેસે લેકર તિહાઈ રાત તક પઢી જાએ, જો ઈસસે પેહલે સો જાએ, અલ્લાહ ઉસે આરામ ઔર સુકૂન વાલી નીંદ ન દે.

યેહ નમાઝોંકે અવકાત હૈં. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા..

إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتَابًا مَّوْقُوْتًا

ઈન્નસ્સલાત કાનત્ અલલ્ મુઅમિનીન કિતાબમ્ મવ્કૂતા

'યકીનન નમાઝ મુસલમાનોં પર ફર્ઝ હૈ ઔર વક્તકે સાથ મહદૂદ હૈ.'

ઔર એક આદમી કેહતા હૈ, મૈંને હિજરતકી હૈ, હાલાંકે ઉસકી હિજરત કામિલ નહીં હૈ. કામિલ હિજરત વાલે તો વોહ લોગ હૈં, જો તમામ બુરાઈયાં છોડ દે ઔર બહોતસે લોગ કેહતે હૈં, હમ જિહાદ કર રહે હૈં, હાલાંકે જિહાદ ફી સબીલિલ્લાહ યેહ હૈ કે આદમી અપને દુશ્મનકા મુકાબલા ભી કરે ઔર હરામસે ભી બચે. બહોતસે લોગ ખૂબ અચ્છી તરહ દુશ્મનસે લડતે હૈં, લેકિન ન ઉનકા ઈરાદા અજ્ર લેનેકા હોતા હૈ ઔર ન અલ્લાહકો યાદ કરનેકા ઔર કત્લ હો જાના ભી મૌતકી એક સૂરત હૈ, યા'ની કત્લ હોના શહાદત ઉસ વક્ત સમઝા જાએગા, જબકે સિર્ફ અલ્લાહકે કલિમેકો બુલંદ કરનેકી નિય્યતસે લડ રહા હો ઔર હર આદમી ઉસી નિય્યત પર સમઝા જાએગા, જિસ નિય્યતસે ઉસને લડાઈ લડી હૈ.

એક આદમી ઈસ લિયે જંગ કરતા હૈ કે ઉસકી તબીઅતમેં બહાદુરી હૈ ઔર જિસે જાનતા હૈ ઔર જિસે નહીં જાનતા, હર એકકો જંગ કરકે દુશ્મનસે બચાતા હૈ. એક આદમી તબ્અન બુઝદિલ હોતા હૈ, વોહ તો અપને માં બાપકી મદદ નહીં કર સકતા. બલકે ઉન્હેં દુશ્મનકે હવાલે કર દેતા હૈ, હાલાંકે કુત્તા ભી અપને ઘરવાલોંકે પીછેસે ભોંકતા હૈ, યા'ની બુઝદિલ આદમી કુત્તેસે ભી ગયા ગુઝરા હોતા હૈ ઔર જાન લો કે રોઝા કાબિલે એહતિરામ અમલ હૈ. આદમી રોઝા રખકર જૈસે ખાને પીને ઔર ઔરતોંકી લઝ્ઝતોંસે બચતા હૈ, ઐસે હી અગર મુસલમાનોંકો તકલીફ દેનેસે ભી બચે તો ફિર ઉસકા રોઝા કામિલ દર્જેકા રોઝા હોગા ઔર ઝકાત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને (અલ્લાહકે ફરમાનસે) ફર્ઝ કી હૈ, ઉસે ખુશી ખુશી અદા કી જાએ ઔર ઝકાત લેને વાલે પર અપના એહસાન ન સમઝા જાએ.

તુમ્હેં જો નસીહત કી જા રહી હૈ, ઉન્હેં અચ્છી તરહ સમઝ લો, જિસકા દીન લુટ ગયા, ઉસકા સબ કુછ લુટ ગયા. ખુશકિસ્મત વોહ હૈ, જો દૂસરેકે હાલાતસે ઈબ્રત ઔર નસીહત હાસિલ કર લે. બદબખ્ત વોહ હૈ, જો અપની માં કે પેટમેં યા'ની અઝલસે બદબખ્ત હુવા હો ઔર સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે ગળ્હે જાએં ઔર સુન્નતમેં મયાનારવી ઈખ્તિયાર કરના, બિદઅતમેં બહોત ઝિયાદા કોશિશ કરનેસે બેહતર હૈ.

લોગોંકે દિલોંમેં અપને બાદશાહસે નફરત હુવા કરતી હૈ. મૈં ઈસ બાતસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું કે મુઝમેં ઔર તુમમેં તબઈ કીના પૈદા હો જાએ યા મૈં ઔર તુમ ખ્વાહિશાતકે પીછે ચલને લગ જાએં, યા દુનિયાકો આખિરત પર તરજીહ દેને લગ જાએં યા મુઝે ઈસ બાતકા ડર હૈ કે તુમ લોગ કહીં ઝાલિમોંકી તરફ માઈલ ન હો જાઓ ઔર માલદારોં પર તુમ્હેં મુત્મઈન નહીં હોના ચાહિયે.

તુમ ઈસ કુર્આનકો લાઝિમ પકડો, ક્યૂંકે ઈસમેં નૂર ઔર શિફા હૈ. બાકી સબ કુછ તો બદબખ્તીકા સામાન હૈ. અલ્લાહ તઆલાને મુઝે તુમ્હારે જિન કામોંકા વાલી બનાયા હૈ, ઉનમેં જો હક મેરે ઝિમ્મે થા, વોહ મૈંને અદા કર દિયા હૈ ઔર તુમ્હારી ખૈરખ્વાહી કે જઝબેસે વઅઝો નસીહત ભી કર ચુકા હું.

હમને ઈસ બાતકા હુક્મ દે દિયા હૈ કે તુમ્હેં તુમ્હારે હિસ્સે (બૈતુલ માલમેં સે) દે દિયે જાએં ઔર તુમ્હારે લશ્કરોંકો હમ જમા કર ચુકે હૈં ઔર જહાં જાકર તુમ્હેં ગઝવા કરના હૈ, વોહ જગહેં હમ મુકર્રર કર ચુકે હૈં ઔર તુમ્હારે પડાવકી જગહેં ભી મુકર્રર કર દી હૈં ઔર તલવારોંસે લડકર તુમને જો ગનીમતકા માલ હાસિલ કિયા હૈ, ઉસમેં હમને તુમ્હારે લિયે પૂરી વુસ્અત કી હૈ. ઈસ લિયે અબ તુમ્હારે પાસ અલ્લાહકે હુક્મકે મુકાબલેમેં કોઈ ઉઝર નહીં હૈ, બલકે સારી વોહ દલીલેં હૈં, જિનસે અલ્લાહકા હર હુક્મ માનના તુમ્હારે લિયે લાઝિમ આતા હૈ. મૈં ઈસી બાત પર ખત્મ કરતા હું ઔર અપને લિયે ઔર તુમ સબકે લિયે અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[૧]

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૧૦

સૈફ રાવી ને ઈસી રિવાયતકે ઝિમન મેં બયાન કિયા હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કો મદીનામેં અપની જગહ ખલીફા બનાયા. ફિર ઘોડે પર સવાર હોકર ચલે, તાકે સફર તેઝીસે પૂરા હો. ચલતે ચલતે જાબિયા શહેર પહોંચ ગએ, જહાં કિયામ ફરમાયા. વહાં એક ઝબરદસ્ત બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ફરમાયા, અય લોગો ! અપને બાતિનકી ઈસ્લાહ કર લો, તુમ્હારા ઝાહિર ખૂદ ઠીક હો જાએગા. તુમ અપની આખિરતકે લિયે અમલ કરો, તુમ્હારી દુનિયાકે કામ મિન જાનિબિલ્લાહ ખૂદ હી હો જાએંગે ઔર કિસી આદમીકે ઔર હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામકે દરમિયાન કોઈ ઐસા ઝિંદા બાપ નહીં હૈ, જો મૌતકે વક્ત ઉસકે કામ આ સકે ઔર ન કિસી આદમીકે ઔર અલ્લાહકે દરમિયાન નરમીકા કોઈ મુઆહદા હૈ ઔર જો આદમી અપને લિયે જન્નતકા રાસ્તા વાઝેહ કરના ચાહતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ જમાઅતકો લાઝિમ પકડે રખ્ખે, ક્યૂંકે શૈતાન અકેલે આદમીકે સાથ હોતા હૈ ઔર દો આદમીયોંસે બહોત દૂર હોતા હૈ ઔર કોઈ આદમી હરગિઝ કિસી અજનબી ઔરતકે સાથ તન્હાઈ ઈખ્તિયાર ન કરે, વરના શૈતાન ઈન દો કે સાથ તીસરા હોગા. જિસે અપની નેકીસે ખુશી હો ઔર અપની બુરાઈસે રંજો સદમા હો, વોહ કામિલ ઈમાન વાલા હૈ.

રાવી કેહતે હૈં, યેહ બયાન બહોત લંબા હૈ, જિસે હમને મુખ્તસર ઝિક્ર કિયા હૈ.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જાબિયા મેં બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, જૈસે મૈં તુમમેં ખડે હોકર બયાન કર રહા હું, ઐસે હી એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમમેં ખડે હોકર બયાન ફરમાયા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા, તુમ લોગ મેરે સહાબા (રદિ.) કે બારેમેં અચ્છા મા'મલા કરનેકી વસિય્યત કુબૂલ કરો ઔર ફિર જો ઈનકે બા'દ આને વાલે હૈં, ઉનકે બારેમેં ભી યેહી વસિય્યત કુબૂલ કરો, ઔર ફિર જો ઉનકે બા'દ આને વાલે હૈં, ઉનકે બારેમેં ભી યેહી વસિય્યત કુબૂલ કરો, યા'ની તાબિઈન ઔર તબ્એ તાબિઈનકે બારેમેં. ઈન તીન તબકોંકે બા'દ ફિર ઝૂઠ ફૈલ જાએગા, યહાં તક કે આદમીસે ગવાહી દેનેકા મુતાલબા નહીં કિયા જાએગા ઔર ખૂદ હી (ઝૂઠી) ગવાહી દેના શુરૂ કર દેગા.

તુમમેં સે જો આદમી જન્નતકે ઐન બીચમેં જાના ચાહતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ જમાઅતકો લાઝિમ પકડે રખ્ખે, ક્યૂંકે શૈતાન અકેલે કે સાથ હોતા હૈ ઔર દો આદમીયોંસે બહોત દૂર હોતા હૈ ઔર તુમમેં સે કોઈ આદમી કિસી અજનબી ઔરતકે સાથ હરગિઝ તન્હાઈ ન ઈખ્તિયાર કરે, વરના શૈતાન ઈન દો કે સાથ તીસરા હોગા.

૧ બિદાયા, ૭-૫૬

જિસે અપની નેકીસે ખુશી હો ઔર અપની બુરાઈસે રંજો સદમા હો, વોહ ઈમાન વાલા હૈ.[૧]

હઝરત સુવૈદ બિન ગફલહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જાબિયા શહેરમેં લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને (મર્દોંકો) રેશમ પહેનનેસે મના ફરમાયા હૈ. સિર્ફ દો, તીન યા ચાર ઉંગલીકે બરાબર રેશમ પહેનનેકી ઈજાઝત દી હૈ. ઈસ મૌકે પર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને સમઝાનેકે લિયે હાથસે ઈશારા ભી ફરમાયા.[૨]

સૈફ રાવીને બયાન કિયા કે તાઊને અમવાસ કે બા'દ સન ૧૭ હિજરીકે આખિરમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) મુલ્કે શામ આએ. જબ ઝિલહિજ્જહમેં વહાંસે વાપસ મદીના જાનેકા ઈરાદા ફરમા લિયા તો લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! મુઝે તુમ્હારા અમીર બનાયા ગયા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલાને મુઝે તુમ્હારા વાલી બનાયા હૈ. ઈસકી વજહસે જો ઝિમ્મેદારી આતી હૈ, મૈંને માશાઅલ્લાહ વોહ સબ અદા કર દી હૈં ઔર તુમ્હારે હિસ્સેકા માલે ગનીમત તુમમેં ફૈલા દિયા હૈ ઔર પડાવ ડાલનેકી જગહ ઔર ગઝવા કરનેકી જગહ, સબ તફસીલસે તુમ્હેં બતા દી હૈં. જો કુછ હમારે પાસ થા, વોહ સબ તુમ્હેં પહોંચા દિયા હૈ. તુમ્હારે લશ્કર જમા કર દિયે હૈં ઔર તુમ્હારે લિયે તરક્કી કી રાહેં મુહય્યા કર દી હૈં ઔર તુમ્હેં ઠિકાને દે દિયે હૈં ઔર મુલ્કે શામમેં જંગ કરકે તુમને જો માલે ગનીમત હાસિલ કિયા હૈ, વોહ સબ કુછ લોગોંમેં વુસ્અતસે તકસીમ કર દિયા હૈ. તુમ્હારી ખોરાક મુકર્રર કર દી હૈ ઔર તુમ્હેં અતાયા, રોઝીના ઔર ગનીમતકા માલ દેનેકા હમને હુક્મ દે દિયા હૈ. કોઈ આદમી ઐસી ચીઝ જાનતા હો, જિસ પર અમલ કરના મુનાસિબ હો, વોહ હમેં બતાએ. હમ ઉસ પર ઈન્શાઅલ્લાહ ઝરૂર અમલ કરેંગે ઔર નેકી કરનેકી તાકત સિર્ફ અલ્લાહ હી સે મિલતી હૈ.[3]

હઝરત ઉર્વહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ઔર દૂસરે હઝરાત ફરમાતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક બાર બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના ઉસકી શાનકે મુનાસિબ બયાન કી. ફિર લોગોંકો અલ્લાહ તઆલા ઔર આખિરતકે દિનકે બારેમેં યાદદેહાની કરાઈ. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! મુઝે તુમ્હારા વાલી ઔર અમીર બનાયા ગયા હૈ. અગર મુઝે યેહ ઉમ્મીદ ન હોતી કે મૈં તુમમેં સે તુમ્હારે લિયે સબસે બેહતર, સબસે ઝિયાદા કવી ઔર પેશ આને વાલે અહમ ઉમૂરમેં સબસે ઝિયાદા મઝબૂત રહુંગા, તો હરગિઝ મૈં આપ લોગોંકા અમીર ન બનતા ઔર ઉમર કે ફિક્રમંદ ઔર ગમગીન હોનેકે લિયે યેહ બાત કાફી હૈ કે ઉસે હિસાબકે ઠીક નિકલનેકા ઈન્તિઝાર હૈ ઔર

---

૧ અહમદ, ૧-૧૮
૨ અહમદ, ૧-૫૧
૩ બિદાયા, ૭-૭૯

હિસાબ ઈસ બાતકા કે તુમસે હુકૂક લેકર કહાં રખું ઔર તુમ લોગોંકે સાથ કૈસે ચલું ? મૈં અપને રબસે હી મદદ ચાહતા હું. અગર અલ્લાહકી રહમત, મદદ ઔર તાઈદસે ઉમર કા તદારૂક ન ફરમા દે તો ઉમરકા કિસી તાકત ઔર તદબીર પર કોઈ એ'તિમાદ નહીં.[1]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક બાર બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને મુઝે તુમ્હારા અમીર બના દિયા હૈ. જિતની ચીઝેં તુમ્હારે સામને હૈં, ઉનમેં સે જો ચીઝેં તુમ્હેં સબસે ઝિયાદા નફા દેને વાલી હૈં, મૈં ઉસે ખૂબ અચ્છી તરહ જાનતા હું ઔર મૈં અલ્લાહસે સવાલ કરતા હું કે વોહ ઈસ સબસે ઝિયાદા નફા દેને વાલી ચીઝમેં મેરી મદદ કરે ઔર જૈસે ઔર ચીઝોંમેં મેરી હિફાઝત કર રહા હૈ, ઐસે ઈસમેં મેરી હિફાઝત ફરમાએ ઔર જૈસે કે અલ્લાહને અદ્લ (ઈન્સાફ) કરનેકા હુક્મ દિયા હૈ, વોહ મુઝે તુમ લોગોંકી તકસીમમેં અદ્લ કરનેકી તૌફીક અતા ફરમાએ.

મૈં એક મુસલમાન આદમી ઔર કમઝોર બંદા હું, લેકિન અગર અલ્લાહ મેરી મદદ ફરમાએ તો ફિર કોઈ કમઝોરી નહીં હૈ. યેહ અમારત ઔર ખિલાફત, જો મુઝે દી ગઈ હૈ, યેહ ઈન્શાઅલ્લાહ મેરે અચ્છે અખ્લાકકો નહીં બદલ સકેગી ઔર અઝમત ઔર બડાઈ તો સિર્ફ અલ્લાહ તઆલાકે લિયે હૈ ઔર બંદોંકે લિયે ઈસમેં સે કુછ ભી નહીં. ઈસ લિયે તુમમેં સે કોઈ આદમી હરગિઝ યેહ ન કહે કે જબસે ઉમર અમીર બના હૈ, બદલ ગયા હૈ. મૈં અપને નફ્સકે હકકો ખૂબ સમઝતા હું. (યા મૈં અપને બારેમેં હક બાતકો ખૂબ સમઝતા હું.)

મૈં ખૂદ આગે બઢકર અપની બાત બયાન કરતા હું, ઈસ લિયે જિસ આદમીકો કોઈ ઝરૂરત હૈ યા ઉસ પર કિસીને ઝુલ્મ કિયા હૈ યા હમારી બદખુલ્કીકી વજહસે ઉસે હમ પર ગુસ્સા આયા હુવા હૈ, તો વોહ મુઝે બતા દે, ક્યૂંકે મૈં ભી તુમમેં કા એક આદમી હું ઔર તુમ લોગ અપને ઝાહિર ઔર બાતિનમેં ઔર અપની કાબિલે એહતિરામ ચીઝોં ઔર આબરૂમેં અલ્લાહસે ડરતે રહો ઔર જો હક તુમ્હારે ઉપર હૈ, તુમ ઉન્હેં અદા કરો ઔર તુમ એક દૂસરેકો અપને મુકદમાત મેરે પાસ લેકર આને પર તૈયાર ન કરો, ક્યૂંકે મેરે ઔર લોગોંમેં સે કિસીકે દરમિયાન નરમી યા તરફદારીકા કોઈ મુઆહદા નહીં. તુમ લોગોંકી દુરૂસ્તગી મુઝે પસંદ હૈ ઔર તુમ્હારી નારાઝી મુઝ પર બહોત ગિરાં હૈ.

તુમમેં સે અકસર લોગ શહેરોંમેં મુકીમ હૈં ઔર તુમ્હારે ઈલાકેમેં ન કોઈ ખાસ ખેતીબાડી હૈ ઔર ન દૂધ વાલે જાનવર ઝિયાદા હૈં. બસ વહી ગલ્લે ઔર જાનવર યહાં મિલતે હૈં, જો અલ્લાહ તઆલા બાહરસે લે આતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલાને તુમસે બહોત ઝિયાદા ઈકરામકા વા'દા કિયા હુવા હૈ ઔર મૈં અપની અમાનતકા ઝિમ્મેદાર હું. અમાનતકે બારેમેં મુઝસે પૂછા જાએગા, લેકિન અમાનતકા જો હિસ્સા મેરે સામને હૈ, ઉસકી દેખભાલ તો મૈં ખૂદ કરૂંગા. યેહ કિસીકે સુપુર્દ નહીં કરૂંગા. લેકિન અમાનતકા જો

---

૧ તારીખે તબરી, ૨-૨૮૧

હિસ્સા મુઝસે દૂર હૈ, મૈં ઉસકી દેખભાલ ખૂદ નહીં કર સકતા. ઉસે સંભાલનેકે લિયે મૈં તુમમેં સે ઐસે લોગ ઈસ્તે'માલ કરૂંગા, જો અમાનતદાર હૈં ઔર આમ લોગોંકે લિયે ખૈરખ્વાહીકા જઝબા રખને વાલે હૈં ઔર ઈન્શાઅલ્લાહ અપની અમાનત ઐસે લોગોંકે અલાવા ઔર કિસીકે સુપુર્દ નહીં કરૂંગા.[૧]

એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! લાલચકી બા'ઝ સૂરતેં ઐસી હૈં, જિનસે ઈન્સાન ફકીર ઔર મોહતાજ હો જાતા હૈ ઔર (લોગોંકે પાસ જો કુછ હૈ, ઉસસે) નાઉમ્મીદીકી બા'ઝ સૂરતેં ઐસી હૈં, જિનસે આદમી ગની ઔર બેનિયાઝ હો જાતા હૈ. તુમ વોહ ચીઝ જમા કરતે હો, જિસકો ખા નહીં સકતે ઔર ઉન બાતોંકી ઉમ્મીદ લગાતે હો, જિન્હેં પા નહીં સકતે.

તુમ ધોકે વાલે ઘર, યા'ની દુનિયા મેં હો ઔર તુમ્હેં મૌત તક કી મોહલત મિલી હુઈ હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં તુમ લોગ વહીકે ઝરીએસે પકડે જાતે થે. જો અપને બાતિનમેં કોઈ ચીઝ છુપાતા થા, ઉસકી ઉસ ચીઝ પર ગિરિફ્ત હો જાતી થી (ઉસકે અંદરકી ઉસ ચીઝકા પતા વહીસે ચલ જાતા થા) ઔર જો કિસી ચીઝકો ઝાહિર કરતા થા, ઉસકી ઉસ ચીઝ પર ગિરિફ્ત હો જાતી થી, લિહાઝા અબ તુમ લોગ હમારે સામને અપને સબસે અચ્છે અખ્લાક ઝાહિર કરો. બાકી રહે તુમ્હારે અંદરૂની હાલાત ઔર બાતિનકી નિય્યતેં, તો અલ્લાહ ઉન્હેં ખૂબ જાનતા હૈ.

અબ જો હમારે સામને કિસી બુરી ચીઝ કો ઝાહિર કરેગા ઔર યેહ દા'વા કરેગા કે ઉસકી અંદરૂની હાલત બહોત અચ્છી હૈ, હમ ઉસકી તસ્દીક (સચ્ચાઈ) નહીં કરેંગે ઔર જો હમારે સામને કિસી અચ્છી ચીઝકો ઝાહિર કરેગા, હમ ઉસકે બારેમેં અચ્છા ગુમાન રખેંગે ઔર યેહ બાત જાન લો કે કંજૂસીકી બા'ઝ સૂરતેં નિફાકકા શોઅબા હૈ. ઈસ લિયે તુમ ખર્ચ કરો, જૈસે કે અલ્લાહ ફરમાતે હૈં..

خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

ખયરલ્ લિઅન્ફુસિકુમ્ વ મંય્યૂક શુહ્હ નફ્સિહી ફઉલાઈક હુમુલ્ મુફલિહૂન

'ઔર (ખાસ તૌરસે હુક્મકે મૌકોંમેં) ખર્ચ (ભી) કિયા કરો, યેહ તુમ્હારે લિયે બેહતર હોગા ઔર જો આદમી નફ્સાની હિર્સસે બચા રહા, ઐસે હી લોગ (આખિરતમેં) ફલાહ પાને વાલે હૈં.'

અય લોગો ! અપને ઠિકાને પાક સાફ રખ્ખો ઔર અપને તમામ ઉમૂરકો દુરૂસ્ત કરો ઔર અલ્લાહસે ડરો, જો તુમ્હારા રબ હૈ ઔર અપની ઔરતોંકો કિબ્તી (મિસ્રી)

૧ ઇબ્ને જરીર, તબરી

કપડે ન પહેનાઓ, ક્યૂંકે ઉનસે અંદર જિસ્મ તો નઝર નહીં આતા, લેકિન ઉસકી નોઇય્યત મા'લૂમ હો જાતી હૈ.

અય લોગો ! મેરી તમન્ના યેહ હૈ કે મૈં બરાબર સરાબર નજાત પા જાઉં. ન મુઝે ઇન્આમ મિલે, ઔર ન મુઝે સઝા ઔર મુઝે ઇસ બાતકી ઉમ્મીદ હૈ કે આઇન્દહ મુઝે થોડી યા ઝિયાદા જિતની ઉમ્ર મિલેગી, મૈં ઉસ્મેં ઇન્શાઅલ્લાહ હક પર અમલ કરૂંગા ઔર હર મુસલમાનકા અલ્લાહકે માલમેં જિતના હિસ્સા હૈ, વોહ હિસ્સા ખૂદ ઉસકે પાસ ઉસકે ઘર પહોંચેગા ઔર ઉસે ઉસ હિસ્સાકે લેનેકે લિયે ન કુછ કરના પડેગા ઔર ન કભી થકના પડેગા ઔર જો માલ અલ્લાહને તુમ્હેં દે રખ્ખે હૈં, ઉન્હેં દુરૂસ્ત કરતે રહો ઔર સહૂલતકી થોડી કમાઇ, ઉસ ઝિયાદા કમાઇસે બેહતર હૈ, જિસકે લિયે બડી મશક્કત ઉઠાની પડે ઔર કત્લ હો જાના મરનેકી એક સૂરત હૈ, જો નેક ઔર બદ હર આદમીકો હાસિલ હો જાતી હૈ, લેકિન હર કત્લ હોને વાલા અલ્લાહકે યહાં શહીદ નહીં હોતા, બલકે શહીદ વોહ હૈ, જિસકી નિય્યત અજ્રો સવાબકી હો ઔર જબ તુમ કોઇ ઊંટ ખરીદના ચાહો તો લંબા ઔર બડા ઊંટ દેખો ઔર ઉસે અપની લાઠી મારો. અગર તુમ ઉસે ચૌકન્ના દિલવાલા પાઓ તો ઉસે ખરીદ લો.[૧]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ઔર દૂસરે હઝરાત ફરમાતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઇર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ સુબ્હાનહૂ તઆલાને તુમ લોગોં પર શુક્ર વાજિબ કિયા હૈ ઔર અલ્લાહને બગૈર માંગે ઔર બગૈર તલબ કિયે, જો દુનિયા ઔર આખિરતકી શરાફત તુમ્હેં અતા ફરમાઇ હૈ, ઉસકે બારેમેં તુમ્હારે ઉપર કઇ દલીલેં બના દી હૈં. તુમ લોગ કુછ નહીં થે, લેકિન ઉસને તુમ્હેં પૈદા કિયા ઔર પૈદા ભી અપને લિયે ઔર અપની ઇબાદતકે લિયે કિયા, હાલાંકે વોહ તુમ્હેં (ઇન્સાન ન બનાતા, બલકે) અપની સબસે બેકીમત મખ્લૂક બના સકતા થા ઔર અપની સારી મખ્લૂક તુમ્હારે ફાઇદે ઔર ખિદમતકે લિયે બનાઇ ઔર તુમ્હેં અપને અલાવા ઔર કિસી મખ્લૂકકે લિયે નહીં બનાયા, જૈસે કે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

سَخَّرَ لَكُم مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً

સખ્ખર લકુમ્ મા ફીસ્સમાવાતિ વમા ફીલ્ અર્દિ વ અસ્બગ અલયકુમ્ નિઅમહૂ ઝાહિરતંવ્ વ બાતિનહ

'ઔર અલ્લાહ તઆલાને તમામ ચીઝોંકો તુમ્હારે કામમેં લગા રખ્ખા હૈ, જો કુછ આસમાનોંમેં હૈં ઔર જો કુછ ઝમીનમેં હૈં ઔર ઉસને તુમ પર અપની નેઅમતેં ઝાહિરી ઔર બાતિની પૂરી કર રખી હૈં.'

---

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૨૮૨

ઔર ઉસને તુમ્હેં ખુશ્કી ઔર સમંદરકી સવારીયાં દીં ઔર પાકિઝા નેઅમતેં અતા ફરમાઈ, તાકે તુમ શુક્રગુઝાર બનો. ફિર તુમ્હારે કાન ઔર આંખેં બનાઈ. ફિર અલ્લાહકી કુછ નેઅમતેં ઐસી હૈં, જો તમામ બની આદમકો મિલી હૈં ઔર કુછ નેઅમતેં ઐસી હૈં, જો સિર્ફ તુમ દીને ઈસ્લામ વાલોંકો મિલી હૈં. ફિર યેહ તમામ ખાસ ઔર આમ નેઅમતેં તુમ્હારી હુકૂમતમેં, તુમ્હારે ઝમાનેમેં, તુમ્હારે તબકેમેં ખૂબ ફરાવાની સે હૈં ઔર ઉન નેઅમતોંમેં સે હર નેઅમત તુમમેં સે હર આદમીકો ઈતની ઝિયાદા મિકદારમેં મિલી હૈ કે અગર વોહ નેઅમત તમામ લોગોંમેં તકસીમ કર દી જાએ, તો વોહ ઉસકા શુક્ર અદા કરતે કરતે થક જાએં ઔર ઉસકા હક અદા કરના ઉન પર ભારી હો જાએ. હાં, અગર વોહ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાએ ઔર અલ્લાહ ઉનકી મદદ કરે તો ફિર, વોહ ઉસ નેઅમતકા શુક્ર ઔર ઉસકા હક અદા કર સકતે હૈં ઔર અલ્લાહને તમામ રૂએ ઝમીન પર તુમ્હેં અપના ખલીફા બનાયા હુવા હૈ ઔર ઝમીન વાલોં પર તુમ ગાલિબ આએ હુએ હો ઔર અલ્લાહને તુમ્હારે દીનકી ખૂબ મદદ કી હૈ ઔર જિન લોગોંને તુમ્હારા દીન ઈખ્તિયાર નહીં કિયા, ઉનકે દો હિસ્સે હો ગએ હૈં. કુછ તો ઈસ્લામ ઔર ઈસ્લામ વાલોંકે ગુલામ બન ગએ હૈં (ઈસસે મુરાદ ઝિમ્મી લોગ હૈં) જો તુમ્હેં જિઝયા (ટેક્સ) દેતે હૈં. ખૂન પસીના એક કરકે કમાતે હૈં ઔર તલબે મઆશમેં હર તરહકી મશક્કત ઉઠાતે હૈં. મશક્કત સારી ઉનકે ઝિમ્મે હૈ ઔર ઉનકી કમાઈસે જિઝયાકા ફાઈદા આપ લોગોંકો મિલતા હૈ ઔર કુછ લોગ વોહ હૈં, જો દિન રાત હર વક્ત અલ્લાહકે લશ્કરોંકે હમલોંકે ઈન્તિઝારમેં હૈં (ઉસસે મુરાદ વોહ કાફિર હૈં, જિનકે પાસ સહાબાકે લશ્કર જાને વાલે થે.)

અલ્લાહને ઉનકે દિલોંકો રો'બસે ભર દિયા હૈ. અબ ઉનકે પાસ કોઈ ઐસી જગહ નહીં હૈ, જહાં ઉન્હેં પનાહ મિલ જાએ યા ભાગકર કહીં ચલે જાએં ઔર ઈસ્લામી લશ્કરોંસે કિસી તરહ બચ જાએં. અલ્લાહકે લશ્કર ઉન પર છા ગએ હૈં ઔર ઉનકે ઈલાકેમેં દાખિલ હો ગએ હૈં ઔર અલ્લાહકે હુક્મસે ઉન લશ્કરોંકી ઝિંદગીકી વુસ્અત, માલકી બોહતાત, લશ્કરોંકા તસલસુલ ઔર ઈસ્લામી સરહદોંકી હિફાઝત જૈસી નેઅમતોંકે સાથ આફિયત વ અમ્નો અમાન જૈસે બડી નેઅમત ભી હાસિલ હૈ ઔર જબસે ઈસ્લામ શુરૂ હુવા હૈ, કભી ઈસ ઉમ્મતકે ઝાહિરી હાલાત ઈસસે ઝિયાદા અચ્છે નહીં રહે ઔર હર શહેરમેં મુસલમાનોંકો જો બડી બડી ફત્હ હો રહી હૈં, ઉન પર અલ્લાહ હી કી તા'રીફ હોની ચાહિયે ઔર યેહ જો બેહિસાબ નેઅમતેં હાસિલ હૈં, જિનકા અંદાઝા નહીં લગાયા જા સકતા, ઈનકે મુકાબલેમેં મુસલમાન કિતના હી અલ્લાહકા શુક્ર ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કર લેં ઔર દીનકે લિયે કિતની મેહનત કર લેં, વોહ ઉન નેઅમતોંકે શુક્રકા હક અદા નહીં કર સકતે. હાં, અલ્લાહ અગર ઉનકી મદદ ફરમાએ ઔર ઉનકે સાથ રહમ ઔર મહેરબાનીકા મા'મલા ફરમાએં તો ઔર બાત હૈ. અલ્લાહ તઆલાકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં હૈ ઔર ઈસી પર હમને યેહ ઈતને ઈન્આમો

એહસાન ફરમાએ હૈં. હમ ઉસસે સવાલ કરતે હૈં કે વોહ હમેં અપની ઈતાઅત વાલે અમલ કરનેકી ઔર અપની રઝાકી તરફ જલ્દી કરનેકી તૌફીક અતા ફરમાએ.

અય અલ્લાહકે બંદો ! અલ્લાહકી જો નેઅમતેં તુમ્હારે પાસ હૈં, ઉન્હેં અપની મજિલસોંમેં દો દો એક એક હોકર યાદ કરો ઔર અપને ઉપર અલ્લાહકી નેઅમતકો પૂરા લો, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકો ફરમાયા હૈ..

اَخۡرِجۡ قَوۡمَکَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّوۡرِ وَذَکِّرۡهُمۡ بِاَیَّامِ اللّٰهِ

અખરિજ કવ્મક મિનઝ્ઝુલુમાતિ ઈલન્નૂરિ વ ઝક્કિરહુમ્ બિ અય્યામિલ્લાહ

'અપની કૌમકો (કુફ્રકી) તારીકીયોંસે (ઈમાનકી) રોશનીકી તરફ લાઓ ઔર ઉનકો અલ્લાહકે મા'મલાત (નેઅમત ઔર નકમતકે) યાદ દિલાઓ.'

ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ..

وَاذۡکُرُوۡۤا اِذۡ اَنۡتُمۡ قَلِیۡلٌ مُّسۡتَضۡعَفُوۡنَ فِی الۡاَرۡضِ

વઝ્કુરૂ ઈઝ્ અન્તુમ્ કલીલુમ્ મુસ્તદઅફૂન ફીલ્ અર્દ

'ઔર ઉસ હાલતકો યાદ કરો, જબકે તુમ કલીલ (થોડે) થે, સરઝમીનમેં કમઝોર શુમાર કિયે જાતે થે.'

જબ તુમ લોગ ઈસ્લામસે પેહલે કમઝોર શુમાર કિયે જાતે થે ઔર દુનિયાકી ખૈરસે મેહરૂમ થે, અગર ઉસ વક્ત તુમ હક કે કિસી શોઅબે પર હોતે, ઉસ શોઅબે પર ઈમાન લાતે ઔર ઉસસે આરામ પાતે ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકે દીનકી મઅરિફત તુમ્હેં હાસિલ હોતી ઔર ઉસ શોઅબેસે મરનેકે બા'દકી ઝિંદગમેં તુમ લોગ ખૈરકી ઉમ્મીદ રખતે, તો યેહ તો કોઈ બાત હોતી, લેકિન તુમ તો ઝમાનએ જાહિલિયતમેં લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા સખ્ત ઝિંદગી વાલે ઔર અલ્લાહકી ઝાતો સિફાતસે સબસે ઝિયાદા જાહિલ થે. ફિર અલ્લાહને તુમ્હેં ઈસ્લામકે ઝરીએ હલાકતસે બચાયા. અબ અચ્છા યેહ થા કે સિર્ફ ઈસ્લામ હોતા, ઉસકે સાથ તુમ્હારી દુનિયાકા કોઈ હિસ્સા ન હોતા ઔર આખિરતમેં જહાં તુમકો લૌટ કર જાના હૈ, વહાં યેહ ઈસ્લામ તુમ્હારે લિયે ભરોસેકી ચીઝ હોતી ઔર તુમ જિસ મશક્કત વાલી ઝિંદગી પર થે, ઉસ ઝિંદગીમેં તુમ ઈસ બાતકે કાબિલ થે કે ઈસ્લામમેં સે અપને હિસ્સે પર કંજૂસી કરો. ઉસીસે ચિમટે રહો ઔર ઉસે દૂસરોં પર ઝાહિર કરો. ઈસ લિયે તુમમેં સે જો આદમી યેહ ચાહતા હૈ કે ઉસે દુનિયાકી ફઝીલત ઔર આખિરતકી શરાફત દોનોં બાતેં હાસિલ હો જાએં, તો ઉસે ઉસકે હાલ પર છોડો, જો વોહ ચાહતા હૈ, ઉસે ચાહને દો.

મૈં તુમ્હેં ઉસ અલ્લાહકી યાદ દેહાની કરાતા હું, જો તુમ્હારે ઔર તુમ્હારે દિલોંકે દરમિયાન હાઈલ હૈ. તુમ અલ્લાહકા હક પેહચાનો ઔર ઉસ હક વાલે અમલ કરો ઔર

અપને નુફૂસકો અલ્લાહકી ઈતાઅત પર મજબૂર કરો. તુમ્હેં નેઅમતોં પર ખુશ ભી હોના ચાહિયે, લેકિન યેહ ડર ભી હોના ચાહિયે કે ન મા'લૂમ કબ યેહ નેઅમતેં તુમસે છીન જાએં ઔર દૂસરોંકો મિલ જાએં, ક્યૂંકે કોઈ ચીઝ નાશુક્રીસે ઝિયાદા નેઅમતસે મેહરૂમ કરાને વાલી નહીં હૈ ઔર શુક્ર કરનેસે નેઅમત બદલ જાનેસે મેહફૂઝ હો જાતી હૈ ઔર ઈસસે નેઅમતમેં ઈઝાફા હોતા હૈ ઔર યેહ કામ અલ્લાહકી તરફસે મેરે ઝિમ્મે વાજિબ હૈ કે મૈં તુમ્હેં મુફીદ કામોંકા હુક્મ દું ઔર નુકસાનદેહ કામોંસે રોકું.[૧]

હઝરત કુલૈબ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જુમ્અહ કે દિન બયાન કિયા ઔર ઉસમેં સૂરએ આલે ઈમરાનકી આયતેં પઢીં. જબ ઈસ આયત પર પહોંચે..

اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْ مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ

ઈન્નલ્લઝીન તવલ્લવ્ મિન્કુમ્ યવ્મલ્ તકલ્ જમ્આન

'યકીનન તુમમેં સે જિન લોગોંને પુશ્ત ફેર દી થી, જિસ દિનકે દોનોં જમાઅતેં બાહમ (આપસમેં) મુકાબિલ હુઈ.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જંગે ઉહદમેં હમેં શિકસ્ત હો ગઈ. મૈં ભાગ કર પહાડ પર ચઢ ગયા. મૈંને દેખા કે મૈં પહાડી બકરેકી તરહ છલાંગે મારકર ભાગ રહા હું ઔર લોગ કેહ રહે થે, હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કત્લ કર દિયે ગએ. મૈંને કહા, જો યેહ કહેગા કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કત્લ કર દિયે ગએ, મૈં ઉસે કત્લ કર દુંગા. ફિર પહાડ પર હમ સબ જમા હો ગએ. ઉસ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

اِنَّ الَّذِيْنَ تَوَلَّوْ مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ

ઈન્નલ્લઝીન તવલ્લવ્ મિન્કુમ્ યવ્મલ્ તકલ્ જમ્આન

હઝરત કુલૈબ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા ઔર મિમ્બર પર સૂરએ આલે ઈમરાન પઢી. ફિર ફરમાયા, ઈસ સૂરતકા જંગે ઉહદસે બહોત તઅલ્લુક હૈ. હમ જંગે ઉહદકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો છોડકર ઈધર ઉધર બિખર ગએ થે. મૈં એક પહાડ પર ચઢ ગયા. મૈંને એક યહૂદીકો સુના, વોહ કેહ રહા થા, હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કત્લ કર દિયે ગએ. મૈંને કહા, જિસે ભી મૈં યેહ કેહતે હુએ સુનુંગા કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કત્લ કર દિયે ગએ, મૈં ઉસકી ગરદન ઉડા દુંગા.

---

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૨૮૩

ફિર મૈંને દેખા તો મુઝે એક જગહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નઝર આએ ઔર લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે લૌટકર આ રહે થે. ઈસ પર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ   વમા મુહમ્મદુન્ ઈલ્લા રસૂલ

'ઔર મુહમ્મદ નિરે રસૂલ હી તો હૈં, આપસે પેહલે ઔર ભી બહોતસે રસૂલ ગુઝર ચુકે હૈં. સો અગર આપકા ઈન્તિકાલ હો જાવે યા આપ શહીદ હી હો જાવેં, તો ક્યા તુમ લોગ ઉલટે ફિર જાઓગે.'[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અદી બિન ખિયાર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને મિમ્બર પર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના, જબ બંદા અલ્લાહકી વજહસે તવાઝોઅ ઈખ્તિયાર કરતા હૈ તો અલ્લાહ ઉસકી કદર ઔર મંઝિલત બઢ્હા દેતે હૈં ઔર ફરમાતે હૈં, બુલંદ હો જા, અલ્લાહ તુઝે બુલંદ કરે. યેહ અપને આપકો હકીર સમઝતા હૈ, લેકિન લોગોંકી નિગાહમેં બડા હોતા હૈ ઔર જબ બંદા તકબ્બુર કરતા હૈ ઔર અપની હદસે આગે બઢ્હતા હૈ, તો અલ્લાહ ઉસે તોડકર નીચે ઝમીન પર ગિરા દેતે હૈં ઔર ફરમાતે હૈં, દૂર હો જા, અલ્લાહ તુઝે દૂર કરે ઔર યેહ અપને આપકો બડા સમઝતા હૈ, લેકિન લોગોંકી નિગાહમેં હકીર હોતા હૈ. યહાં તક કે વોહ ઉનકે નઝદીક સુવ્વરસે ભી ઝિયાદા હકીર હો જાતા હૈ.[૨]

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હમમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, હો સકતા હૈ કે મૈં આપ લોગોંકો ઐસી ચીઝસે રોક દેતા હું, જિનમેં આપલોગોંકા ફાઈદા હો ઔર ઐસી ચીઝોંકા હુક્મ દે દેતા હું, જિનમેં આપલોગોં કા ફાઈદા ન હો ઔર કુર્આનમેં સબસે આખિરમેં સૂદ કે હરામ હોનેકી આયત નાઝિલ હુઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે લિયે સૂદકી ઈસ આયતકી (મોટી મોટી ઔર) બુનિયાદી બાતેં તો બયાન ફરમા પાએ થે, લેકિન ઉસકી તફસીલી ઔર બારીક બારીક બાતેં બયાન ન કર પાએ થે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી વફાત હો ગઈ (ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈસસે ઝિયાદા અહમ કામોંમેં મશ્ગૂલ થે) ઈસ લિયે જિસ સૂરતમેં તુમ્હેં કુછ સૂદકા ખટકા હો, ઉસે છોડ દિયા કરો ઔર જિસમેં કોઈ ખટકા ન હો, વોહ ઈખ્તિયાર કર લિયા કરો.[૩]

હઝરત અસ્વદ બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, તુમમેં સે જો ભી હજકા ઈરાદા કરે,

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૩૮
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૪૩
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૩૨

તો વોહ સિર્ફ મીકાતસે હી એહરામ બાંધે ઔર એહરામ બાંધનેકે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જો મીકાત મુકર્રર ફરમાએ હૈં, વોહ યેહ હૈં. મદીના વાલોંકે લિયે ઔર દૂસરી જગહકે રેહને વાલે મદીનાસે ગુઝરેં તો ઉનકે લિયે ઝુલહુલૈફા મીકાત હૈ ઔર શામ વાલોંકે લિયે ઔર દૂસરી જગહકે રેહને વાલે શામસે ગુઝરેં તો ઉનકે લિયે હુજફા મીકાત હૈ ઔર નજ્દ વાલોંકે લિયે ઔર દૂસરી જગહકે રેહને વાલે નજ્દસે ગુઝરેં તો ઉનકે લિયે કર્ન મીકાત હૈ ઔર યમન વાલોંકે લિયે યલમલમ, ઈરાકવાલોં ઔર બાકી તમામ લોગોંકે લિયે ઝાતે ઈર્ક મીકાત હૈ.[1]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા ઔર ઉસમેં રજ્મકા યા'ની ઝિના કરને વાલેકો સંગસાર કરનેકી સઝાકા ઝિક્ર કિયા ઔર ફરમાયા, રજ્મકે બારેમેં ધોકા ન ખા લેના, ક્યૂંકે (અગરચે કુર્આનમેં ઈસકા ઝિક્ર નહીં હૈ, લેકિન) યેહ ભી અલ્લાહકી મુકર્રર કી હુઇ સઝાઓંમેં સે એક સઝા હૈ. ગૌરસે સુનો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખૂદ રજ્મ કિયા હૈ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ હમને રજ્મ કિયા હૈ. અગર મુઝે ઈસ બાતકા ડર ન હોતા કે લોગ યેહ કહેંગે કે ઉમર (રદિ.) ને અલ્લાહકી કિતાબમેં વોહ ચીઝ બળ્હા દી, જો ઉસમેં નહીં થી, તો મૈં કુર્આનકે કિનારે પર યેહ લિખ દેતા કે ઉમર બિન ખત્તાબ, અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ, ફલાં ઔર ફલાં સહાબી ઈસ બાતકે ગવાહ હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રજ્મ કિયા હૈ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ હમને રજ્મ કિયા હૈ.

ગૌરસે સુનો ! તુમ્હારે બા'દ અન્કરીબ ઐસે લોગ આએંગે, જો રજ્મકો, દજ્જાલકો, શફાઅતકો, કબ્રકે અઝાબ કો ઔર ઉન લોગોંકો જો જલ જાનેકે બા'દ જહન્નમસે નિકલેંગે, ઈન સબ ચીઝોંકો ઝુઠલાએંગે.[2]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) જબ મિનાસે વાપસ હુએ તો ઉન્હોંને પથરીલે મૈદાનમેં અપની સવારી બિઠાઇ. ફિર કંકરીયોંકી એક ઢેરી બનાકર અપને કપડેકા એક કિનારા ઉસ ઢેરી પર ડાલા ઔર ઉસ પર લેટ ગએ ઔર આસમાનકી તરફ દોનોં હાથ ઉઠાકર યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! મેરી ઉમ્ર ઝિયાદા હો ગઇ હૈ ઔર મેરી તાકત કમઝોર હો ગઇ હૈ ઔર મેરી રિઆયા બહોત ફૈલ ગઇ હૈ. ઈસ લિયે અબ મુઝે અપની તરફ ઈસ તરહ ઉઠા લે કે મૈં તેરે અહકામ કો ન ઝાએ' કરને વાલા બનું ઔર ન ઉનમેં કમી કરને વાલા.

ફિર જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) મદીના પહોંચે તો લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! કુછ આ'માલ તુમ પર ફર્ઝ કિયે ગએ હૈં ઔર સુન્નતેં તુમ્હારે લિયે સાફ બયાન કર દી ગઇ હૈં ઔર તુમ્હેં એક વાઝેહ ઔર સાફ મિલ્લત પર

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૩૦
૨ અહમદ, અબૂ યઅલા, અબૂ ઉબૈદ

છોડા ગયા હૈ. ફિર દાયાં હાથ બાએં પર માર કર ફરમાયા, ઈસકે બા'દ ભી તુમ લોગ દાએં બાએં હોકર લોગોંકો ગુમરાહ કરતે ફિરો, તો યેહ અલગ બાત હૈ.

ફિર તુમ ઈસ બાતસે બચો કે રજ્મકી આયતકી વજહસે હલાક હો જાઓ ઔર તુમમેં સે કોઇ યૂં કહે કે હમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં ઝિનાકે બારેમેં દો સઝાએં નહીં મિલતી. (એક રજ્મકી ઔર દૂસરી કોડે મારનેકી, બલકે હમેં તો સિર્ફ એક સઝા મિલતી હૈ, યા'ની કોડે મારનેકી) મૈંને ખૂદ દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રજ્મ કિયા હૈ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ હમને રજ્મ કિયા હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! અગર મુઝે યેહ ડર ન હોતા કે લોગ કહેંગે, ઉમર ને અલ્લાહકી કિતાબમેં નઇ ચીઝ બઢ્હા દી, તો મૈં યેહ ઈબારત કુર્આનમેં લિખ દેતા..

اَلشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ اِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوْهُمَا

અશ્શયૂખુ વશ્શયૂખતુ ઈઝા ઝનયા ફરજુમૂહુમા

'અલબત્તા શાદીશુદા મર્દ ઔર ઔરત જબ ઝિના કરેં તો દોનોંકો ઝરૂર રજ્મ કરો' ક્યૂંકે (પેહલે યેહ આયત કુર્આનમેં નાઝિલ હુઇ થી ઔર) હમ કુર્આનમેં ઈસકી તિલાવત કિયા કરતે થે. (બા'દમેં યેહ અલ્ફાઝ મન્સૂખ હો ગએ, લેકિન ઉસકા હુક્મ અબ ભી બાકી હૈ.) હઝરત સઈદ કેહતે હૈં, અભી ઝિલહિજ્જહકા મહીના ખત્મ નહીં હુવા થા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કો નેઝા મારકર ઝખ્મી કર દિયા ગયા (ઔર ઈસીમેં ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.)[૧]

હઝરત મઅદાન બિન અબી તલહા યઅમુરી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર જુમ્અહ કે દિન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) મિમ્બર પર ખડે હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કા ઝિક્ર કિયા. ફિર ફરમાયા, મૈંને એક ખ્વાબ દેખા હૈ, જિસસે મૈં યેહી સમઝા હું કે મેરે દુનિયાસે જાનેકા વક્ત કરીબ આ ગયા હૈ. મૈંને ખ્વાબ દેખા હૈ કે એક સુર્ખ મુર્ગેને મુઝે દો બાર ચોંચ મારી હૈ.

મૈંને ઉસ ખ્વાબકા ઝિક્ર (અપની બીવી) અસ્મા બિન્તે ઉમૈસ (રદિ.) સે કિયા. ઉસને કહા, ઈસકી તા'બીર યેહ હૈ કે અજમકા એક આદમી આપકો કત્લ કરેગા. લોગ મુઝે કેહ રહે હૈં કે મૈં કિસીકો અપના ખલીફા મુકર્રર કર દું. (ખલીફા મુકર્રર કરના તો ઠીક હૈ, મગર ઝરૂરી નહીં હૈ.) મુઝે યકીન હૈ કે અલ્લાહને જો અપના દીન ઔર ખિલાફત દેકર અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ભેજા હૈ, ઉસે હરગિઝ ઝાએ' નહીં હોને દેંગે. અગર (દુનિયાસે જાનેકા) મેરા મા'મલા જલ્દી હો ગયા, તો યેહ છે આદમી, જિનસે દુનિયાસે જાતે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૯૦

સલ્લમ રાઝી થે, આપસકે મશ્વરેસે અપનેમેં સે કિસી એક કો ખલીફા બના લેં. હઝરત ઉસ્માન, હઝરત અલી, હઝરત ઝુબૈર, હઝરત તલહા, હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ ઔર હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.)

તુમ ઇનમેં સે જિસકી ભી બૈઅત કરો, ઉસકી બાત સુનો ઔર માનો ઔર મુઝે મા'લૂમ હૈ કે કુછ લોગ ઇસ અમ્રે ખિલાફતમેં એ'તિરાઝ કરેંગે, હાલાંકે યેહ લોગ વોહ હૈં, જિનસે મૈંને અપને ઇસ હાથસે ઇસ્લામ પર જંગ કી હૈ. અગર વોહ લોગ ઐસા કરેંગે તો વોહ અલ્લાહકે દુશ્મન, કાફિર ઔર ગુમરાહ હોંગે (અગર વોહ ઇસ એ'તિરાઝકો જાઇઝ સમઝતે હૈં, ફિર તો વાકઇ વોહ કાફિર હો જાએંગે, વરના ઉનકા યેહ અમલ કાફિરોંકે અમલકે મુશાબેહ હો જાએગા) મૈં કોઇ ઐસી ચીઝ છોડકર નહીં જા રહા હું, જો મેરે નઝદીક કલાલાકે મઆમલેસે ઝિયાદા અહમ હો. (કલાલા વોહ આદમી હૈ, જિસકે ન ઔલાદ હો, ન માં બાપ હોં) અલ્લાહકી કસમ ! જબસે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રહા હું, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિસી ભી ચીઝકે બારેમેં મેરે સાથ ઇતની સખ્તી નહીં કી, જિતની સખ્તી મેરે સાથ ઇસ કલાલાકે બારેમેં કી હૈ. યહાં તક કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઉંગલી મેરે સીને પર મારકર ફરમાયા, સૂરએ નિસાઅ કે આખિરમેં ગરમીયોંમેં જો આયત નાઝિલ હુઇ હૈ, વોહ તુમ્હારે લિયે કાફી હૈ..

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلٰلَةِ

યસ્તફ્તૂનક કુલિલ્લાહુ યુફ્તીકુમ્ ફીલ્ કલાલહ

અગર મૈં ઝિંદા રહા તો કલાલાકે બારેમેં ઐસા ફૈસલા કરૂંગા કે હર પઢે લિખે ઔર અનપઢકો ઉસકે બારેમેં સબ કુછ મા'લૂમ હો જાએગા ઔર મૈં અલ્લાહકો ગવાહ બનાકર કેહતા હું કે મૈં શહેરોંકે ગવર્નરોંકો ઇસ લિયે ભેજતા હું તાકે વોહ લોગોંકો દીન ઔર ઉનકે નબી કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નત સિખાએં ઔર જો કોઇ નયા યા પેચીદા મા'મલા ઐસા પેશ આ જાએ, જિસકા ઉન્હેં હલ સમઝમેં ન આએ તો વોહ ઉસે મેરે પાસ ભેજ દેં. ફિર અય લોગો ! તુમ દો સબ્ઝીયાં ખાતે હો. મૈં તો ઇસે બુરા હી સમઝતા હું. વોહ લેહસન ઔર પ્યાઝ હૈં.

અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને અલ્લાહકે નબી અલૈહિસ્સલામકો દેખા હૈ કે ઉન્હેં (મસ્જિદમેં) જિસ આદમીસે લેહસન યા પ્યાઝકી બૂ આ જાતી થી, તો ઉસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાન પર હાથસે પકડકર મસ્જિદકે બાહર નિકાલ દિયા જાતા થા ઔર જન્નતુલ બકીઅ પહોંચા દિયા જાતા થા. ઇસ લિયે જો આદમી લેહસન યા પ્યાઝ ઝરૂર હી ખાના ચાહતા હૈ, વોહ ઉન્હેં પકાકર (ઉનકી બૂ) માર દે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને યેહ બયાન જુમ્અહકે દિન ફરમાયા ઔર ઇસકે બા'દ બુધ કે

દિન ઉન્હેં હમલા કરકે ઝખ્મી કર દિયા ગયા, જબકે ઝિલહિજ્જહ કે ખત્મ હોનેમેં ચાર દિન બાકી થે.[1]

હઝરત યસાર બિન મઅરૂર (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હમ લોગોં મેં બયાન ફરમાયા, અય લોગો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને યેહ મસ્જિદ બનાઈ ઔર મસ્જિદ બનાને મેં હમ મુહાજિરીન ઔર અન્સાર ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સાથ થે. જબ મસ્જિદ મેં મજમા ઝિયાદા હો જાએ તો તુમમેં સે હર આદમી કો ચાહિયે કે વોહ અપને સે આગે વાલે ભાઈ કી પુશ્ત પર સજ્દા કર લે ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કુછ લોગોં કો રાસ્તે મેં નમાઝ પળ્હતે હુએ દેખા તો ફરમાયા, મસ્જિદ મેં નમાઝ પળ્હો.[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) ખલીફા બને તો ઉન્હોંને લોગોં મેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હમેં મુતઆ કી તીન દિન કે લિયે ઈજાઝત દી થી. ફિર ઈસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હમેશા કે લિયે મુતઆ કો હરામ ફરમા દિયા થા. (મુતઆ યેહ હૈ કે આદમી એક મુકર્રર વક્ત તક કે લિયે શાદી કરે. ખૈબર સે પેહલે મુતઆ વાલા નિકાહ હલાલ થા ખૈબર કે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને હરામ કરાર દે દિયા થા. ફિર ફત્હે મક્કા કે મૌકે પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુતઆ કી સહાબા (રદિ.) કો ઈજાઝત દી થી. ફિર તીન દિન કે બા'દ ઉસે હમેશા કે લિયે હરામ કરાર દે દિયા થા.) અલ્લાહ કી કસમ ! અબ મુઝે જિસકે બારે મેં પતા ચલેગા કે વોહ શાદી શુદા હૈ ઔર ઉસને મુતઆ વાલા નિકાહ કિયા હૈ, તો મૈં ઉસે સંગસાર કર દુંગા યા વોહ મેરે પાસ ઐસે ચાર ગવાહ લેકર આએ, જો ઈસ બાત કી ગવાહી દેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુતઆ કો હરામ કરને કે બા'દ હલાલ કર દિયા થા ઔર જો ગૈર શાદી શુદા આદમી મુઝે ઐસા મિલા, જો મુતઆ વાલા નિકાહ કરે તો મૈં ઉસે સૌ કોડે મારૂંગા યા વોહ મેરે પાસ ઐસે ચાર ગવાહ લેકર આએ, જો ઈસ બાત કી ગવાહી દેં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને મુતઆ કો હરામ કરને કે બા'દ ફિર હલાલ કર દિયા થા.[3]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સઈદ કે દાદા કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો મિમ્બર પર ફરમાતે હુએ સુના, અય મુસલમાનોં કી જમાઅત ! અલ્લાહ તઆલા ને આપલોગોં કો અજમી મુલ્કોં મેં સે ઉનકી ઔરતેં ઔર બચ્ચે ગનીમત કે માલ મેં (બાંદી ઔર ગુલામ બનાકર) ઈતને દે દિયે હૈં કે ન તો ઈતને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો દિયે થે ઔર ન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો ઔર મુઝે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૫૩
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૫૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૯૩

પતા ચલા હૈ કે બહોત સે મર્દ ઉન ઔરતોં સે સોહબત કરતે હૈં (ક્યૂંકે યેહ બાંદીયાં હૈં ઔર બાંદીયોં સે સોહબત કરના માલિક કે લિયે જાઇઝ હૈ.) અબ જિસ અજમી બાંદી સે તુમ્હારા બચ્ચા પૈદા હો જાએ, તો તુમ ઉસે ન બેચના, ક્યૂંકે અગર તુમ ઐસા કરોગે તો હો સકતા હૈ કે આદમી કો પતા ભી ન ચલે ઔર વોહ અપની કિસી મહરમ ઔરત સે સોહબત કર લે. (હો સકતા હૈ કે આદમી બાંદી કો બેચ દે ઔર બાંદી સે જો લડકા પૈદા હુવા થા, વોહ ઉસી આદમી કા બેટા થા. વોહ ઉસી કે પાસ રેહ ગયા. બા'દ મેં ઉસ લડકે ને ઉસી બાંદી કો ખરીદ લિયા ઔર ઉસે પતા નહીં હૈ કે યેહ ઉસકી માં હૈ.)[૧]

હઝરત મઅરૂર યા ઇબ્ને મઅરૂર તમીમી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) મિમ્બર પર ચઢે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વાલી જગહસે દો સીઢી નીચે બૈઠ ગએ. વહાં મૈંને ઉનકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના, મૈં તુમ્હેં અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું ઔર જિસે અલ્લાહ તઆલા આપ લોગોંકા વાલી ઔર હાકિમ બના દેં, ઉસકી બાત ગૌરસે સુનો ઔર માનો.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) અપને બયાનમેં ફરમાયા કરતે થે, તુમમેં સે વોહ આદમી કામિયાબ રહા, જો ખ્વાહિશ પર ચલને, ગુસ્સેમેં આને ઔર લાલચમેં પડનેસે મેહફૂઝ રહા ઔર જિસે ગુફ્તગૂમેં સચ બોલનેકી તૌફીક દી ગઇ, ક્યૂંકે સચ ઉસે ખૈરકી તરફ લે જાએગા ઔર જો શખ્સ ઝૂઠ બોલેગા, વોહ ગુનાહકે કામ કરેગા. વોહ હલાક હોગા ઔર ગુનાહકે કામોંસે બચો ઔર ઉસ શખ્સકા ક્યા ગુનાહ કરના, જો મિટ્ટીસે પૈદા હુવા હો ઔર મિટ્ટીકી તરફ લૌટ જાએગા. આજ વોહ ઝિંદા હૈ. કલ મુર્દા હોગા. રોઝકા કામ રોઝ કરો ઔર મઝલૂમકી બદદુઆસે બચો ઔર અપને આપકો મુર્દોંમેં શુમાર કરો.[૩]

હઝરત કબીસા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મિમ્બર પર ફરમાતે હુએ સુના, જો રહમ નહીં કરતા, ઉસ પર રહમ નહીં કિયા જાતા. જો મઆફ નહીં કરતા, ઉસે મઆફ નહીં કિયા જાતા. જો તૌબા નહીં કરતા, ઉસકી તૌબા કુબૂલ નહીં કી જાતી. જો (બુરે કામોંસે) નહીં બચતા, ઉસે (અઝાબસે) નહીં બચાયા જાતા.[૪]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપને બયાનમેં ફરમાયા, યેહ બાત અચ્છી તરહ સમઝ લો કે લાલચ ફક્રકી નિશાની હૈ ઔર નાઉમ્મીદીસે ઇન્સાન ગની હો જાતા હૈ. આદમી જબ કિસી ચીઝસે નાઉમ્મીદ હો જાતા હૈ, તો આદમીકો ઉસકી ઝરૂરત નહીં રેહતી.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૯૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૭
૫ હુલીયા, ૧-૫૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ખિરાશ (રહ.) કે ચચા કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો બયાનમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના, અય અલ્લાહ ! અપની અમાનકે ઝરીએ હમારી હિફાઝત ફરમા ઔર હમેં અપને દીન પર સાબિત કદમ રખ.[૧] અપને ફઝલસે હમેં રિઝક અતા ફરમા.[૨]

હઝરત અબૂ સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જિસ ચીઝ કી ચાહી, ઈજાઝત દે દી. (ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પેહલે સિર્ફ હજકા એહરામ બાંધા થા, બા'દમેં અલ્લાહ તઆલાકી ઈજાઝતસે ઉસી એહરામમેં ઉમરહકી ભી નિય્યત કર લી. અબ ઐસા કરનેકી ઉમ્મતકો ઈજાઝત નહીં હૈ) ઔર અબ અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને રાસ્તે પર (દુનિયાસે) તશરીફ લે જા ચુકે હૈં, ઈસ લિયે હજ ઔર ઉમરહકો અલ્લાહકે લિયે ઐસે પૂરા કરો, જૈસે તુમ્હેં અલ્લાહને હુક્મ દિયા હૈ ઔર ઉન ઔરતોંકી શરમગાહોંકી હિફાઝત કરો.[૩]

હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો બયાનમેં ફરમાતે હુએ સુના કે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જો મર્દ દુનિયામેં રેશમ પહેનેગા, ઉસે આખિરતમેં રેશમ નહીં પહેનાયા જાએગા.[૪]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કે ગુલામ હઝરત અબૂ ઉબૈદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે સાથ ઈદકી નમાઝ પઢ્હી. ઉન્હોંને અઝાન ઔર ઈકામતકે બગૈર ખુત્બાસે પેહલે નમાઝ પઢ્હાઈ. ફિર ખુત્બા દિયા ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન દો દિનોંકે રોઝેસે મના ફરમાયા હૈ. એક તો ઈદુલ ફિત્રકા દિન, જિસ દિન તુમ રમઝાનકે રોઝોંસે ઈફ્તાર કરતે હો ઔર ઈદ મનાતે હો ઔર દૂસરા વોહ દિન, જિસ દિન તુમ લોગ અપની કુરબાનીકા ગોશ્ત ખાતે હો.[૫]

હઝરત અલકમા બિન વક્કાસ લૈસી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો લોગોંમેં બયાન કરતે હુએ સુના. વોહ ફરમા રહે થે, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે અમલકા દારોમદાર નિય્યત પર હૈ ઔર આદમીકો અમલ પર વહી મિલેગા, જિસકી નિય્યત વોહ કરેગા. ઈસ લિયે જિસકી

૧ હુલીયા, ૧-૫૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧૦-૩૦૩
૩ અહમદ, ૧-૧૭
૪ અહમદ, ૧-૨૦
૫ અહદ, ૧-૩૪

હિજરત અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ હોગી, તો ઉસકી હિજરત અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ હી શુમાર હોગી ઔર જિસકી હિજરત દુનિયા હાસિલ કરને યા કિસી ઔરતસે શાદી કરને કે લિયે હોગી, તો ઉસકી હિજરત ઉસી ચીઝકે લિયે શુમાર હોગી, જિસકી નિય્યતસે ઉસને હિજરત કી હોગી.[૧]

હઝરત સુલયમાન બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને રમાદા કી કહતસાલીકે ઝમાનેમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અપને બારેમેં અલ્લાહસે ડરો ઔર તુમ્હારે જો કામ લોગોંસે છુપે હુએ હૈં, ઉનમેં ભી અલ્લાહસે ડરો. મુઝે તુમ્હારે ઝરીએસે આઝમાયા જા રહા હૈ ઔર તુમ્હેં મેરે ઝરીએસે. અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં કે (અલ્લાહને નારાઝ હોકર) જો યેહ કહત ભેજા હૈ, વોહ કિસસે નારાઝ હૈ ? વોહ મુઝસે નારાઝ હૈ ઔર તુમસે નહીં યા તુમસે નારાઝ હૈ ઔર મુઝસે નહીં યા મુઝસે ઔર તુમસે દોનોં હી સે નારાઝ હૈ ? આઓ હમ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે વોહ હમારે દિલોંકો ઠીક કર દે ઔર હમ પર રહમ ફરમાએ ઔર યેહ કહત હમસે દૂર કર દે.

રાવી કેહતે હૈં, ઉસ દિન દેખા ગયા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) દોનોં હાથ ઉઠાકર અલ્લાહસે દુઆ કર રહે હૈં ઔર લોગ ભી દુઆ કર રહે હૈં. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર લોગ થોડી દેર રોતે રહે. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) મિમ્બરસે નીચે તશરીફ લે આએ.[૨]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) લોગોંમેં બયાન કર રહે થે. મૈં ઉનકે મિમ્બરકે નીચે બૈઠા હુવા થા. આપને બયાનમેં ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, મુઝે ઈસ ઉમ્મત પર સબસે ઝિયાદા ડર ઉસ મુનાફિકકા હૈ, જો ઝબાનકા ખૂબ જાનને વાલા હો, યા'ની જિસે બાતેં બનાના ખૂબ આતી હોં.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) કે બયાનાત સહાબા કિરામ (રદિ.) કે બાહમી ઈત્તિહાદ ઔર ઈત્તિફાકે રાયકે બાબમેં ગુઝર ચુકે હૈં.

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન અબ્દુર્રહમાન મખ્ઝૂમી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ લોગ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે બૈઅત કર ચુકે તો આપને બાહર આકર લોગોંમેં બયાન

૧ અહદ, ૧-૪૩
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૩૨૨
૩ અહમદ, ૧-૪૪

ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! પેહલી બાર સવાર હોના મુશ્કિલ હોતા હૈ. આજકે બા'દ ઔર ભી દિન હૈં. અગર મૈં ઝિંદા રહા તો તુમ ઐસા બયાન સુનોગે, જો સહીહ તરતીબસે હોગા. હમ તો બયાન કરને વાલે નહીં હૈં. અલ્લાહ હમેં બયાનકા સહીહ તરીકા સિખા દેંગે.[1]

હઝરત બદ્ર બિન ઉસ્માન (રહ.) કે ચચા બયાન કરતે હૈં, જબ એહલે શૂરા હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે બૈઅતે હો ગએ તો ઉસ વક્ત વોહ બહોત ગમગીન થે. ઉનકી તબીઅત પર બડા બોઝ થા. વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મિમ્બર પર તશરીફ લાએ ઔર લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા. ઉસકે બા'દ ફરમાયા, તુમ ઐસે ઘરમેં હો, જહાંસે તુમ્હેં કૂચ કર જાના હૈ ઔર તુમ્હારી ઉમ્ર થોડી બાકી રેહ ગઇ હૈ. ઇસ લિયે તુમ જો ખૈરકે કામ કર સકતે હો, મૌતસે પેહલે કર લો. સુબહો શામ મૌત તુમ્હેં આને હી વાલી હૈ. ગૌરસે સુનો ! દુનિયા સરાસર ધોકા હી ધોકા હૈ. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

فَلاَ تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلاَ يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ

ફલા તગુર્રન્નકુમુલ્ હયાતુદ્દુન્યા વલા યગુર્રન્નકુમ્ બિલ્લાહિલ્ ગરૂર

'સો તુમકો દુન્યવી ઝિંદગાની ધોકેમેં ન ડાલે ઔર ન વોહ ધોકેબાઝ (શૈતાન) અલ્લાહસે ધોકામેં ડાલે.'

ઔર જો લોગ જા ચુકે હૈં, ઉનસે ઇબ્રત હાસિલ કરો ઔર ખૂબ મેહનત કરો ઔર ગફલતસે કામ ન લો, ક્યૂંકે મૌતકા ફરિશ્તા તુમસે કભી ગાફિલ નહીં હોતા. કહાં હૈં દુનિયાકે ભાઇ ઔર બેટે, જિન્હોંને દુનિયામેં ખેતી બાડી કી ઔર ઉસે ખૂબ આબાદ કિયા ઔર લંબી મુદ્દત તક ઉસસે ફાઇદા ઉઠાયા ? ક્યા દુનિયાને ઉન્હેં ફેંક નહીં દિયા ? ચૂંકે અલ્લાહને દુનિયાકો ફેંકા હુવા હૈ, ઇસ લિયે તુમ ભી ઉસે ફેંક દો ઔર આખિરતકો તલબ કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહને દુનિયાકી ઔર આખિરતકી, જો કે દુનિયાસે બેહતર હૈ, દોનોંકી મિસાલ ઇસ આયતમેં બયાન કી..

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ .... اَمَلاً

વદ્રિબ્ લહુમ્ મષલલ્ હયાતિદ્દુન્યા કમાઇન્ અન્ઝલ્નાહુ મિનસ્સમાઇ...અમલા

'ઔર આપ ઉન લોગોંસે દુન્યવી ઝિંદગીકી હાલત બયાન ફરમાઇએ કે વોહ ઐસે હૈ, જૈસે આસમાનસે હમને પાની બરસાયા હો. ફિર ઉસકે ઝરીએસે ઝમીનકી

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૬૨

નબાતાત ખૂબ ગુંજાન હો ગઇ હોં, ફિર વોહ રેઝા રેઝા હો જાએ કે ઉસકો હવા ઉડાએ લિયે ફિરતી હો ઔર અલ્લાહ તઆલા હર ચીઝ પર પૂરી કુદરત રખતે હૈં. માલ ઔર ઔલાદ હયાતે દુનિયાકી એક રોનક હૈ ઔર જો આ'માલે સાલિહા બાકી રેહને વાલે હૈં, વોહ આપકે રબકે નઝદીક સવાબકે એઅતિબારસે ભી હઝાર દર્જા બેહતર હૈ ઔર ઉમ્મીદકે એઅતિબારસે ભી.'

બયાનકે બા'દ લોગ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે બૈઅત હોને લગે.[1]

હઝરત ઉત્બહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને બૈઅત કરનેકે બા'દ લોગોંમેં બયાન કિયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! મુઝ પર ખિલાફતકી ઝિમ્મેદારી ડાલી ગઇ હૈ, જિસે મૈંને કુબૂલ કર લિયા. ગૌરસે સુનો ! મૈં (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે) પીછે ચલૂંગા ઔર અપને પાસસે ઘળહકર કોઇ નઇ બાત નહીં લાઉંગા. તવજ્જોહસે સુનો ! અલ્લાહકી કિતાબ ઔર ઉસકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકે બા'દ મેરે ઉપર તુમ્હારે તીન હુકૂક હૈં.

પેહલા હક યેહ હૈ કે જિસ ચીઝમેં આપલોગ મુત્તફીક હૈં ઔર ઉસકા એક રાસ્તા મુકર્રર કર લિયા હૈ, ઉસમેં મૈં અપનેસે પેહલોંકે તરીકે પર ચલું ઔર દૂસરા હક યેહ હૈ કે જિસ ચીઝમેં આપ સબ લોગોંને મિલકર કોઇ રાસ્તા મુકર્રર નહીં કિયા હૈ, ઉસમેં મૈં ખૈર વાલોંકે રાસ્તે પર ચલું ઔર તીસરા હક યેહ હૈ કે મૈં આપ લોગોંસે અપને હાથ રોકે રખું. આપ લોગોંકો કિસી કિસ્મકી સઝા ન દું, હાં, આપ લોગ હી ખૂદ કોઇ ઐસા કામ કર બૈઠેં, જિસ પર સઝા દેના મેરે ઝિમ્મે વાજિબ હો, તો યેહ અલગ બાત હૈ.

ગૌરસે સુનો ! દુનિયા સરસબ્ઝો શાદાબ હૈ ઔર તમામ લોગોંકે દિલોંમેં ઉસકી રગબત રખી હુઇ હૈ ઔર બહોત લોગ ઉસકી તરફ માઇલ હો ચુકે હૈં, ઇસ લિયે તુમ દુનિયાકી તરફ મત ઝુકો ઔર ઉસ પર ભરોસા ન કરો. યેહ ભરોસેકે કાબિલ નહીં ઔર યેહ અચ્છી તરહ સમઝ લો કે યેહ દુનિયા સિર્ફ ઉસે છોડતી હૈ, જો ઉસે છોડ દે.[2]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય ઇબ્ને આદમ ! યેહ બાત જાન લો કે મૌતકા ફરિશ્તા તુમ્હારે લિયે મુકર્રર કિયા ગયા હૈ. જબસે તુમ દુનિયામેં આએ હો, વોહ તુમ્હેં છોડકર દૂસરોંકે પાસ જા રહા થા, લેકિન અબ ઉસને દૂસરોંકો છોડકર તુમ્હારે પાસ આનેકા ઇરાદા કર લિયા હૈ. ઇસ લિયે અપને બચાવકા સામાન લે લો ઔર મૌતકી તૈયારી કર લો ઔર ગફલતસે કામ ન લો, ક્યૂંકે મૌતકા ફરિશ્તા તુમસે બિલકુલ ગાફિલ નહીં હૈ ઔર અય ઇબ્ને આદમ ! જાન લો કે અગર તુમ અપને બારેમેં ગફલતમેં પડ ગએ ઔર તુમને મૌતકી તૈયારી ન કી તો તુમ્હારે અલાવા કોઇ ઔર યેહ તૈયારી ન

---

૧ તારીખે તબરી, ૩-૩૦૫
૨ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૪૪૬

કરેગા ઔર અલ્લાહસે મુલાકાત ઝરૂર હોની હૈ. ઈસ લિયે અપને લિયે નેક આ'માલ લે લો ઔર યેહ કામ દૂસરોં પર ન છોડો. ફક્ત વસ્સલામ.[1]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહકા તકવા ઈખ્તિયાર કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહકા તકવા ગનીમત હૈ. સબસે ઝિયાદા અક્લમંદ વોહ હૈ, જો અપને નફ્સ પર કાબૂ પા લે ઔર મૌતકે બા'દ વાલી ઝિંદગીકે લિયે આ'માલ કર લે ઔર કબ્રકે અંધેરેકે લિયે અલ્લાહકે નૂરમેં સે નૂર હાસિલ કર લે ઔર બંદેકો ઈસ બાતસે ડરના ચાહિયે કે કહીં અલ્લાહ તઆલા ઉસે હશ્રકે દિન અંધા બનાકર ન ઉઠાએ. હાલાંકે વોહ દુનિયામેં આંખોં વાલા થા ઔર સમઝદાર આદમીકો તો કુછ જામેઅ કલિમાત કાફી હો જાતે હૈં, જિનકે અલ્ફાઝ કમ ઔર મઅના ઝિયાદા હોં ઔર બેહરે આદમીકો તો દૂરસે પુકારના પડતા હૈ ઔર યકીન રખ્ખો કે જિસકે સાથ અલ્લાહ હોગા, વોહ કિસી ચીઝસે નહીં ડરેગા ઔર અલ્લાહ જિસકે ખિલાફ હોગા, વોહ અલ્લાહકે અલાવા ઔર કિસસે મદદકી ઉમ્મીદ કર સકતા હૈ ?[2]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો મિમ્બર પર દેખા, વોહ ફરમા રહે થે, અય લોગો ! તુમ છુપકર જો અમલ કરતે હો, ઉનમેં અલ્લાહસે ડરો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહે વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જાન હૈ ! જો ભી કોઈ અમલ છુપ કર કરતા હૈ, તો અલ્લાહ તઆલા ઉસે ઉસ અમલકી ચાદર અલલ એ'લાન ઝરૂર પહેનાએંગે ઔર અગર ખૈરકા અમલ કિયા હોગા તો ઉસે ખૈરકી ચાદર પહેનાએંગે ઔર બુરા અમલ કિયા હોગા તો ઉસે બુરી ચાદર પહેનાએંગે. ફિર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

وَرِيَاشًا وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌ

વ રિયાશંવ્ વ લિબાસુત્તક્વા ઝાલિક ખયૂર

ઉસમેં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) 'વ રિયાશન' પઢા ઔર 'રીશન' ન પઢા (જો કે મશહૂર કિરાઅત હૈ.) 'ઔર ઝીનત ઔર તકવાકા લિબાસ યેહ ઈસસે બઢકર હૈ.'

રાવી કેહતે હૈં, ઝીનત ઔર તકવા વાલે લિબાસસે મુરાદ અચ્છી આદતેં હૈં.[3]

હઝરત અબ્બાદ બિન ઝાહિર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો બયાન કરતે સુના. ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! હમ લોગ સફર ઔર હઝરમેં

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૦૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૧૩૭

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ રહે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે બીમારોંકી ઈયાદત ફરમાતે થે ઔર હમારે જનાઝોંકે સાથ તશરીફ લે જાતે થે ઔર હમારે સાથ ગઝવામેં જાતે થે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ કમો ઝિયાદા, જિતના હોતા, ઉસીસે હમસે ગમખ્વારી ફરમાતે થે ઔર અબ કુછ લોગ મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બારેમેં કુછ બતા રહે હૈં, હાલાંકે ઉન લોગોંને તો શાયદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા ભી નહીં હોગા.[૧]

અહમદ ઔર અબૂ યઅલા કી રિવાયતમેં ઉસકે બા'દ યેહ હૈ કે ઉસ પર અઅ્યન બિન ઈમ્રઅતુલ ફરઝદક ને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો મુખાતિબ કરતે હુએ કહા, અય નાસલ ! (મિસર કે એક આદમીકા નામ નાસલ થા, ઉસકી દાઢી લંબી થી. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી દાઢી ભી લંબી થી. મુઅતરિઝીનકો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) મેં ઈસકે અલાવા ઔર કોઈ કમી ન મિલતી થી. ઈસસે ઉનકો તશ્બીહ દેતે હુએ ઉસકે નામસે પુકારા કરતે થે.) આપને તો સબ કુછ બદલ દિયા હૈ.

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને પૂછા, યેહ કૌન હૈ ? લોગોં ને બતાયા, યેહ અઅ્યન હૈ, તો ફરમાયા, નહીં, અય ગુલામ ! તૂને બદલા હૈ. ઈસ પર લોગ અઅ્યન પર ઝપટે. બનૂ લૈસ કા એક આદમી લોગોંકો અઅ્યન સે હટાને લગા ઔર વહાંસે બચાકર અઅ્યન કો અપને ઘર લે ગયા.[૨]

હઝરત માલિક (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કો બયાનમેં ફરમાતે હુએ સુના કે છોટી ઉમ્રકે ગુલામકો કમાકર લાનેકા મુકલ્લફ ન બનાઓ, ક્યૂંકે અગર તુમ ઉસે કમાનેકા ઝિમ્મેદાર બનાઓગે, તો વોહ છોટા હોનેકી વજહસે કમા નહીં સકેગા. ઈસ લિયે ચોરી શુરૂ કર દેગા. ઐસે હી જો બાંદી કોઈ કામ યા હુનર ન જાનતી હો, ઉસે ભી કમા કર લાનેકા મુકલ્લફ ન બનાઓ, ક્યૂંકે અગર તુમ ઉસે કમાકર લાનેકા મુકલ્લફ બનાઓગે, તો ઉસે કોઈ કામ ઔર હુનર તો આતા નહીં, ઈસ લિયે વોહ અપની શરમગાહકે ઝરીએ યા'ની ઝિનાકે ઝરીએ કમાને લગ જાએગી ઔર પાકદામની ઈખ્તિયાર કિયે રહો, ક્યૂંકે અલ્લાહને તુમ્હેં પાકદામની અતા ફરમા રખી હૈ ઔર ખાનેકી સિર્ફ વોહ ચીઝેં ઈસ્તે'માલ કરો, જો હલાલ ઔર પાકિઝા હૈં.[૩]

હઝરત ઝુબૈદ બિન સલ્ત (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો મિમ્બર પર ફરમાતે હુએ સુના, અય લોગો ! જુવા ખેલનેસે બચે રહો, યા'ની નર્દ ન ખેલા કરો, ક્યૂંકે મુઝે બતાયા ગયા હૈ કે તુમમેં સે કુછ લોગોંકે ઘરોંમેં નર્દ ખેલકે આલાત હૈં. ઈસ લિયે જિસકે ઘરમેં યેહ આલાત મૌજૂદ હૈં, વોહ યા તો ઉન્હેં જલા દે, યા તોડ દે ઔર દૂસરી બાર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને મિમ્બર પર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈંને

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૪૪
૨ હૈસમી, ૪-૨૨૮
૩ બૈહકી, ૮-૯, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૪૭

ઈસ નઈ ખેલકે બારેમેં તુમસે બાત કી થી, લેકિન ઐસા નઝર આ રહા હૈ કે તુમ લોગોંને ઈસ ખેલકે આલાતકો ઘરોંસે અભી નહીં નિકાલા હૈ. ઈસ લિયે મૈંને ઈરાદા કર લિયા હૈ કે હુકમ દેકર લકડીયોંકે ગઠ્ઠર જમા કરાઉં ઔર જિનકે ઘરોંમેં યેહ આલાત હૈં, ઉન સબકો આગ લગા દું.[1]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન હુમૈદ (રહ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત સાલિમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને મિનામેં નમાઝ પૂરી પળ્હાઇ. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) હજ કે મૌકે પર મિના કે દિનોંમેં ઝોહર, અસ્ર, ઈશા તીનોં નમાઝોંમેં દો રકઅતેં નમાઝ પળ્હાતે રહે. શુરૂ મેં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ભી દો રકઅતેં પળ્હાતે રહે, લેકિન ફિર ચાર રકઅત પળ્હાને લગે થે.) ફિર લોગોંમેં બયાન કિયા. ફરમાયા, અય લોગો ! અસલ સુન્નત તો વોહ હૈ, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઔર આપકે દો સાથીયોં ને (હઝરત અબૂબક્ર ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.)) ને કિયા, લેકિન ઈસ સાલ લોગ હજ પર બહોત આએ હુએ હૈં, ઈસ લિયે મુઝે ડર હુવા કે લોગ દો રકઅત પળ્હનેકો મુસ્તકિલ સુન્નત ન બના લેં. (ઈસ લિયે મૈંને ચાર પળ્હાઈં.)[2]

હઝરત ઉતૈબા બિન મુસ્લિમ (રહ.) કેહતે હૈં, હજ્જાજ બિન યૂસુફ ને હમમેં બયાન કિયા ઔર ઉસને કબ્રકા તઝકેરા કિયા ઔર મુસલસલ કેહતા રહા કે યેહ કબ્ર તન્હાઈકા ઘર હૈ ઔર અજનબિયત ઔર બેગાનગી કા ઘર હૈ, યહાં તક કે ખૂદ ભી રોને લગા ઔર ઈર્દગિર્દ વાલોંકો ભી રૂલા દિયા. ફિર કહા, મૈંને અમીરૂલ મો'મિનીન અબ્દુલ મલિક બિન મરવાન કો કેહતે હુએ સુના કે મૈંને મરવાન કો બયાનમેં કેહતે હુએ સુના કે એક બાર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને હમમેં બયાન કિયા. ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જબ ભી કિસી કબ્રકો દેખા યા ઉસકા તઝકેરા કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝરૂર રોએ હૈં.[3]

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કો મિમ્બર પર બયાન ફરમાતે હુએ સુના કે મૈં બનૂ કૈનૂકાઅ કે એક યહૂદી ખાનદાનસે ખજૂરેં ખરીદતા થા ઔર આગે નફા પર બેચતા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ખબર પહોંચી તો ફરમાયા, અય ઉસ્માન ! જબ ખરીદા કરો તો પૈમાનેસે નાપ કર લિયા કરો ઔર જબ બેચા કરો તો દોબારા ફિર પૈમાનેસે નાપ કર દિયા કરો.[4]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક બાર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર થા. આપ બયાનમેં તકલીફ દેહ કુત્તોંકો મારનેકા ઔર ખેલકે તૌર પર

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૩૩૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૩૯
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૦૯
૪ અહમદ, ૧-૬૨

ઉડાએ જાને વાલે કબૂતરોંકો ઝબહ કર દેનેકા હુકમ દે રહે થે. (જો દૂસરે કબૂતરોંકો લે આતે હોં.)[1]

હઝરત બદ્ર બિન ઉસ્માન (રહ.) કે ચચા કેહતે હૈં કે મજમેમેં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને આખિરી બયાનમેં યેહ ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હેં દુનિયા ઈસ લિયે દી હૈ, તાકે તુમ ઉસકે ઝરીએસે આખિરત હાસિલ કરો ઔર ઈસ લિયે નહીં દી કે તુમ ઉસી કે હો જાઓ. દુનિયા ફના હોને વાલી હૈ. આખિરત હમેશા બાકી રેહને વાલી હૈ. ન તો ફાની દુનિયાકી વજહસે ઈતરાને લગો ઔર ન ઈસકી વજહસે આખિરતસે ગાફિલ હો જાઓ. ફાની દુનિયા પર હમેશા બાકી રેહને વાલી આખિરતકો તરજીહ દો, ક્યૂંકે દુનિયા ખત્મ હો જાએગી ઔર હમ સબકો લૌટ કર અલ્લાહ હી કે પાસ જાના હૈ. ઔર અલ્લાહ તઆલાસે ડરો, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાસે ડરના હી ઉસકે અઝાબસે ઢાલ ઔર ઉસકી બારગાહમેં પહોંચનેકા વસીલા હૈ ઔર એહતિયાતસે ચલો, કહીં અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે હાલાત ન બદલ દેં ઔર અપની જમાઅતસે ચિમટે રહો ઔર મુખ્તલિફ ગિરોહ ન બન જાઓ.

وَاذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوْبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖ اِخْوَانًا

વઝકુરૂ નિઅ્મતલ્લાહિ અલયકુમ્ ઈઝ્ કુન્તુમ્ અઅ્દાઅન્ ફઅલ્લફ બયૂન કુલૂબિકુમ્ ફઅસ્બહતુમ્ બિનિઅ્મતિહી ઈખ્વાના

'ઔર તુમ પર જો અલ્લાહકા ઈન્આમ હૈ, ઉસકો યાદ કરો, જબકે તુમ દુશ્મન થે, પસ અલ્લાહને તુમ્હારે દિલોંમેં ઉલ્ફત ડાલ દી, સો તુમ અલ્લાહ તઆલાકે ઈન્આમસે આપસમેં ભાઈ ભાઈ હો ગએ.'[2]

ઔર જિહાદકે બાબમેં અલ્લાહ તઆલાકે રાસ્તેમેં પેહરા દેનેકી ફઝીલતમેં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા બયાન ગુઝર ચુકા હૈ.

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત અલી બિન હુસૈન (રહ.) કેહતે હૈં, અમીરૂલ મો'મિનીન બનને કે બા'દ હઝરત અલી (રદિ.) ને જો સબસે પેહલા બયાન ફરમાયા, ઉસમેં પેહલે

૧ અહમદ, ૧-૭૨
૨ તબરી, ૩-૪૪૬

અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહને હિદાયત દેને વાલી કિતાબ નાઝિલ ફરમાઇ ઔર ઉસમેં ખૈરો શર સબ બયાન કર દિયા. ઇસ લિયે તુમ ખૈરકો લો ઔર શરકો છોડો ઔર તમામ ફરાઇઝ અદા કરકે અલ્લાહકે યહાં ભેજ દો. અલ્લાહ ઉનકે બદલેમેં તુમ્હેં જન્નતમેં પહોંચા દેંગે. અલ્લાહને બહોત સી ચીઝોંકો કાબિલે એહતિરામ બનાયા હૈ. જો સબકો મા'લૂમ હૈ, લેકિન ઇન તમામ ચીઝોં પર મુસલમાનકી હુરમતકો ફૌકિયત અતા ફરમાઇ હૈ ઔર અલ્લાહને ઇખ્લાસ ઔર વહદાનિયતકે યકીનકે ઝરીએ મુસલમાનોંકો મઝબૂત કિયા ઔર કામિલ મુસલમાન વોહ હૈ, જિસકી ઝબાન ઔર હાથકી નાહક તકલીફસે તમામ લોગ મેહફૂઝ રહેં. કિસી મુસલમાનકો ઇઝા (તકલીફ) પહોંચાના હલાલ નહીં. અલબત્તા કિસાસ ઔર બદલેમેં જો તકલીફ દેના શરઅન વાજિબ હો જાએ, ઉસકી ઔર બાત હૈ.

કિયામત ઔર મૌતકે આનેસે પેહલે પેહલે આ'માલે સાલિહા કર લો, ક્યૂંકે બહોતસે લોગ તુમસે આગે જા ચુકે હૈં ઔર તુમ્હારે પીછે કિયામત આ રહી હૈ, જો તુમ્હેં હાંક રહી હૈ. હલકે ફુલકે રહો, યા'ની ગુનાહ ન કરો. અગલોંસે જા મિલોગે, ક્યૂંકે અગલે લોગ પિછલોંકા ઇન્તિઝાર કર રહે હૈં.

અલ્લાહકે બંદો ! અલ્લાહકે બંદોં ઔર શહેરોંકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો. તુમસે હર ચીઝકે બારેમેં પૂછા જાએગા. યહાં તક કે ઝમીનકે ટુકડોં ઔર જાનવરોંકે બારેમેં ભી પૂછા જાએગા. અલ્લાહકી ઇતાઅત કરો. ઉસકી નાફરમાની ન કરો. જબ તુમ્હેં ખૈરકી કોઇ ચીઝ નઝર આએ તો ઉસે લે લો ઔર જબ શર નઝર આએ તો ઉસે છોડ દો ઔર ઉસ વક્તકો યાદ રખ્ખો, જબ તુમ થોડે થે ઔર મક્કાકી સરઝમીનમેં તુમ કમઝોર સમઝે જાતે થે.[૧]

એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. ઇર્શાદ ફરમાયા, આદમીસે ઉસકે કુમ્બેકો ઉતને ફાઇદે હાસિલ નહીં હોતે, જિતને કુમ્બેસે આદમીકો હાસિલ હોતે હૈં, ક્યૂંકે અગર કુમ્બેકી મદદસે અપના હાથ રોકતા હૈ તો સિર્ફ એક હાથ રૂકતા હૈ ઔર કુમ્બે વાલે અપને હાથ રોક લેં તો ફિર કઇ હાથ રૂક જાતે હૈં ઔર કુમ્બેકી તરફસે આદમીકો મુહબ્બત, હિફાઝત ઔર મદદ મિલતી હૈ. કભી કભી એક આદમી દૂસરે આદમીકે લિયે નારાઝ હોતા હૈ, હાલાંકે વોહ દૂસરે આદમીકો સિર્ફ ઉસકે ખાનદાની નસબકી વજહસે હી જાનતા હૈ. મૈં તુમ્હેં ઇસ બારેમેં અલ્લાહકી કિતાબમેં સે બહોત સી આયતેં પઢકર સુનાઉંગા. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

لَوْ اَنَّ لِیْ بِکُمْ قُوَّۃً اَوْ اٰوِیْ اِلٰی رُکْنٍ شَدِیْدٍ

લવ્ અન્ન લી બિકુમ્ કુવ્વતન્ અવ્ આવી ઇલા રૂકનિન્ શદીદ

---

૧ તબરી, ૩-૪૫૭

'ક્યા ખૂબ હોતા અગર મેરા તુમ પર કુછ ઝોર ચલતા યા કિસી મઝબૂત પાયાકી પનાહ પકડતા.' ઈસકે બા'દ હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ જો હઝરત લૂત અલૈહિસ્સલામને 'રૂક્ને શદીદ' યા'ની મઝબૂત પાયા ફરમાયા હૈ, ઈસસે મુરાદ કુમ્બા હૈ, ક્યૂંકે હઝરત લૂત અલૈહિસ્સલામકા કોઈ કુમ્બા નહીં થા. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, હઝરત લૂત અલૈહિસ્સલામકે બા'દ અલ્લાહને જો નબી ભી ભેજા, વોહ અપની કૌમકે બડે કુમ્બેમેં હોતા થા.

ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને હઝરત શુઐબ અલૈહિસ્સલામકે બારેમેં યેહ આયત પઢી..

وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا વઈન્ના લનરાક ફીના દઈફા

'ઔર હમ તુમકો અપનેમેં કમઝોર દેખ રહે હૈં.' હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત શુઐબ અલૈહિસ્સલામ ચૂંકે નાબીના થે, ઈસ લિયે ઉન લોગોંને આપકો કમઝોરીકી તરફ મન્સૂબ કિયા.

وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ વલવ્લા રહ્તુક લરજમ્નાક

'ઔર અગર તુમ્હારે ખાનદાનકા પાસ ન હોતા, તો હમ તુમકો સંગસાર કર ચુકે હોતે.' હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ! ઉન્હેં અપને રબકે જલાલકા ડર તો થા નહીં, અલબત્તા હઝરત શુઐબ અલૈહિસ્સલામકે ખાનદાનકા ડર થા.[૧]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ રમઝાન શરીફ આતા તો હઝરત અલી (રદિ.) બયાન ફરમાતે ઔર ઉસમેં યેહ ઈર્શાદ ફરમાતે, યેહ વોહ મુબારક મહીના હૈ, જિસકે રોઝેકો અલ્લાહને ફર્ઝ કિયા ઔર ઉસકી તરાવીહકો (સવાબકી ચીઝ બનાયા, લેકિન) ફર્ઝ નહીં કિયા ઔર આદમીકો યેહ બાત કેહનેસે બચના ચાહિયે કે ફલાં જબ રોઝા રખ્ખેગા તો મૈં ભી રખુંગા ઔર જબ ફલાં રોઝા રખના છોડ દેગા તો મૈં ભી છોડ દુંગા. ગૌરસે સુનો ! રોઝા સિર્ફ ખાને પીનેકે છોડનેકા નામ નહીં હૈ, બલકે ઈન દોનોંકો તો છોડના હી હૈ, લેકિન અસલ રોઝા યેહ હૈ કે આદમી ઝૂઠ, ગલત ઔર બેહૂદા બાતોંકો ભી છોડ દે.

તવજ્જોહસે સુનો ! રમઝાનકે મહીનેકો ઉસકી જગહસે આગે ન લે જાઓ, વહીં રેહને દો. ઈસ લિયે જબ તુમ્હેં રમઝાનકા ચાંદ નઝર આ જાએ તો રોઝે શુરૂ કર દો ઔર જબ ઈદકા ચાંદ નઝર આએ તો રોઝે રખને છોડ દો ઔર અગર રમઝાનકી ૨૯ કો ગુરૂબકે વક્ત અબર (બાદલ) હોં, તો ફિર ફિર મહીનેકી ૩૦ કી ગિનતી પૂરી કરો.

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૫૦

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) યેહ તમામ બાતેં ફજ્ર ઔર અસ્રકે બા'દ કહા કરતે.[૧]

એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર મૌતકા તઝકેરા ફરમાયા. ચુનાંચે ઈર્શાદ ફરમાયા, અલ્લાહકે બંદો! અલ્લાહકી કસમ ! મૌતસે કિસીકો છુટકારા નહીં હૈ. અગર તુમ (તૈયારી કરકે) ઉસકે લિયે ઠહેર જાઓગે, તો ભી તુમ્હેં વોહ પકડ લેગી ઔર અગર (ઉસકે લિયે તૈયારી નહીં કરોગે, બલકે) ઉસસે ભાગોગે, તો ભી વોહ તુમ્હેં જા પકડેગી. ઈસ લિયે અપની નજાતકી ફિક્ર કરો, નજાતકી ફિક્ર કરો ઔર જલ્દી કરો, જલ્દી કરો ઔર એક ચીઝ તલાશમેં તુમ્હારે પીછે લગી હુઈ હૈ, જો બહોત તેઝ હૈ ઔર વોહ હૈ કબ્ર, ઈસ લિયે કબ્રકે ભીંચનેસે, ઉસકી અંધેરીસે ઔર ઉસકી વેહશતસે બચો.

ગૌરસે સુનો ! કબ્ર યા તો જહન્નમકે ગળ્હોંમેં સે એક ગળ્હા હૈ યા જન્નતકે બાગોંમેં સે એક બાગ હૈ. ગૌરસે સુનો ! કબ્ર રોઝાના તીન મરતબા યેહ એ'લાન કરતી હૈ, મૈં અંધેરેકા ઘર હું, મૈં કીડોંકા ઘર હું, મૈં તન્હાઈકા ઘર હું. ગૌરસે સુનો ! કબ્રકે બા'દ વોહ જગહ હૈ, જો કબ્રસે ભી ઝિયાદા સખ્ત હૈ. વોહ જહન્નમકી આગ હૈ, જો બહોત ગરમ ઔર ગેહરી હૈ. જિસકે ઝેવર (યા'ની સઝા દેનેકે આલે) લોહે કે હૈં. જિસકે નિગરાં ફરિશ્તેકા નામ માલિક હૈ. જિસમેં અલ્લાહકી તરફસે કિસી કિસ્મકી નરમી યા રહમ ઝાહિર નહીં હોગા.

ઔર તવજ્જોહસે સુનો ! ઈસકે બા'દ ઐસી જન્નત હૈ, જિસકી ચૌડાઈ આસમાનોં ઔર ઝમીનકે બરાબર હૈ, જો મુત્તકીયોંકે લિયે તૈયાર કી ગઈ હૈ. અલ્લાહ હમેં ઔર આપકો મુત્તકીયોંમેં સે બનાએ ઔર દર્દનાક અઝાબસે બચાએ.[૨]

હઝરત અસ્બગ બિન નુબાતા ભી ઈસી બયાનકો ઈસી તરહ નક્લ કરતે હૈં કે એક દિન હઝરત અલી (રદિ.) મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર મૌતકા ઝિક્ર કિયા ઔર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા ઔર કબ્ર જો યેહ એ'લાન કરતી હૈ, કે મૈં તન્હાઈકા ઘર હું, ઈસકે બા'દ ઉસ રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ગૌરસે સુનો ! કબ્રકે બા'દ (કિયામતકા) એક ઐસા દિન હૈ, જિસમેં બચ્ચે બુળ્હે હો જાએંગે ઔર બુળ્હે મદહોશ ઔર તમામ હમલ વાલીયાં (દિન પૂરે હોનેસે પેહલે હી) અપના હમલ ડાલ દેંગી ઔર (અય મુતાખબ !) તુમ્હેં લોગ નશેકી હાલતમેં નઝર આએંગે, હાલાંકે વોહ નશેમેં નહીં હોંગે, લેકિન ઉસ દિન અલ્લાહકા અઝાબ બહોત સખ્ત હોગા. ઔર એક રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ હૈ કે હઝરત અલી (રદિ.) રોને લગે ઔર ઉનકે ઈર્દગિર્દ કે તમામ મુસલમાન ભી રોને લગે.[૩]

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૩૨૨
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૧૦
૩ બિદાયા, ૮-૬

હઝરત સાલેહ અજલી (રહ.) કેહતે હૈં, એક દિન હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા. ફિર ફરમાયા, અલ્લાહકે બંદો ! દુન્યવી ઝિંદગી તુમ્હેં ધોકેમેં ન ડાલ દે, ક્યૂંકે યેહ ઐસા ઘર હૈ, જો બલાઓંસે ઘિરા હુવા હૈ ઔર જિસકા એક દિન ફના હો જાના મશહૂર હૈ ઔર જિસકી ખાસ સિફત બદઅહદી કરના હૈ ઔર ઉસમેં જો કુછ હૈ, વોહ ઝવાલ પઝીર હૈ ઔર દુનિયા અપની જગહ બદલતી રેહતી હૈ. કભી કિસીકે પાસ ઔર કભી કિસીકે પાસ ઔર ઉસમેં ઉતરને વાલે ઉસકે શરસે હરગિઝ નહીં બચ સકતે ઔર દુનિયા વાલે ખૂબ ફરાવાની ઔર ખુશીયોંમેં હોતે હૈં ઔર અચાનક આઝમાઇશ ઔર ધોકેમેં આ જાતે હૈં. દુનિયાકે ઐશો ઇશરતમેં લગના કાબિલે મઝમ્મત કામ હૈ ઔર ઉસકી ફરાવાની હમેશા નહીં રેહતી ઔર દુનિયા વાલે ખૂદ દુનિયાકે લિયે નિશાના હૈં. ઉન પર દુનિયા અપને તીર ચલાતી રેહતી હૈ ઔર મૌતકે ઝરીએ ઉન્હેં તોડતી રેહતી હૈ.

અલ્લાહકે બંદો ! તુમ્હારા દુનિયાકા રાસ્તા ઉન લોગોંસે અલગ નહીં હૈ, જો દુનિયાસે જા ચુકે હૈં, જિનકી ઉમ્રેં તુમસે ઝિયાદા લંબી થી ઔર જિનકી પકડ તુમસે ઝિયાદા સખ્ત થી ઔર જિન્હોંને તુમસે ઝિયાદા શહેર આબાદ કિયે થે ઔર જિનકી આબાદીકે નિશાનાત બહોત ઝિયાદા અર્સે તક રહે થે ઔર ઉનકી આવાઝોંકા શોર બહોત ઝમાને તક રહા થા, લેકિન અબ ઉનકી યેહ આવાઝેં બિલકુલ ખામોશ ઔર બુઝ ચુકી હૈં ઔર અબ ઉનકે જિસ્મ બોસીદા ઔર ઉનકે શહેર ખાલી હો ચુકે હૈં ઔર ઉનકે તમામ નિશાનાત મિટ ચુકે હૈં ઔર કલઇ ઔર ચૂને વાલે મહલ્લાત, મુઝય્યન તખ્તોં ઔર બિછે હુએ ગાવતકિયોંકે બજાએ અબ ઉન્હેં ચટ્ટાનેં ઔર પત્થર મિલ રહે હૈં. જો ઉનકી બગલી કબ્રોંમેં રખ્ખે હુએ હૈં ઔર ગારોંસે બને હુએ હૈં ઔર ઉનકી કબ્રોંકે સામનેકી જગહ વીરાન ઔર બેઆબાદ પડી હુઇ હૈં ઔર મિટ્ટીકે ગારેસે ઉન કબ્રોં પર લીપાઇ કી ગઇ હૈ. ઉન કબ્રોંકી જગહ આબાદીસે કરીબ હૈ, લેકિન ઉનમેં રેહને વાલે બહોત દૂર ચલે જાને વાલે મુસાફિર હૈં. ઉનકી કબ્રેં આબાદીકે દરમિયાન હૈં, લેકિન ઇન કબ્રોં વાલે વેહશત ઔર તન્હાઇ મેહસૂસ કરતે હૈં. ઉનકી કબ્રેં કિસી મુહલ્લેમેં હૈં, લેકિન યેહ કબ્રોંવાલે અપને હી મેં મશ્ગૂલ હૈં ઔર ઇન્હેં આબાદીસે કોઇ ઉન્સ નહીં હૈ. હાલાંકે યેહ કબ્રોં વાલે એક દૂસરેકે પડોસી હૈં ઔર ઉનકી કબ્રેં પાસ પાસ હૈં, લેકિન ઉનમેં પડોસીયોં વાલા કોઇ જોડ નહીં હૈ ઔર ઉનમેં આપસમેં જોડ હો ભી કૈસે સકતા હૈ, જબ કે બોસીદગીને ઉન્હેં પીસ રખ્ખા હૈ ઔર ચટ્ટાનોં ઔર ગિલી મિટ્ટીને ઉન્હેં ખા રખ્ખા હૈ.

પેહલે યેહ લોગ ઝિંદા થે, અબ મર ચુકે હૈં ઔર ઐશ ઔર લઝ્ઝત વાલી ઝિંદગી ગુઝારકર અબ રેઝા રેઝા હો ચુકે હૈં. ઇનકે મરને પર ઇનકે દોસ્તોંકો બહોત રંજ હુવા ઔર મિટ્ટીમેં ઉન્હોંને બસેરા ઇખ્તિયાર કર લિયા ઔર ઐસે સફર પર ગએ હૈં, જહાંસે વાપસી નહીં. હાય અફસોસ ! હાય અફસોસ ! હરગિઝ ઐસા નહીં હોગા. યેહ

ઉસકી સિર્ફ એક બાત હી બાત હૈ, જિસકો વોહ કેહ રહા હૈ ઔર ઉનકે આગે આડ યા'ની આલમે બરઝખ હૈ, ઉસ દિન તક કે લિયે જિસ દિન લોગ દોબારા ઝિંદા કિયે જાએંગે ઔર તુમ ભી એક દિન ઉનકી તરહ કબ્રસ્તાનમેં અકેલે રહોગે ઔર બોસીદા હો જાઓગે ઔર તુમ્હેં ભી ઉસ લેટનેકી જગહકે સુપુર્દ કર દિયા જાએગા ઔર યેહ કબ્રકા અમાનત ખાના તુમ્હેં અપનેમેં સમેટ લેગા.

તુમ્હારા ઉસ વક્ત ક્યા હાલ હોગા, જબ તમામ કામ ખત્મ હો જાએંગે ઔર કબ્રોંકે મુર્દે ઝિંદા કરકે ખડે કર દિયે જાએંગે ઔર જો કુછ દિલોંમેં હૈ, વોહ સબ ખોલ કર રખ દિયા જાએગા ઔર તુમ્હેં જલાલ ઔર દબદબે વાલે બાદશાહકે સામને અંદરકી સારી બાતેં ઝાહિર કરનેકે વાસ્તે ખડા કર દિયા જાએગા. ફિર પિછલે ગુનાહોંકે ડરસે દિલ ઉડને લગ જાએંગે ઔર તુમ્હારે ઉપરસે તમામ રૂકાવટેં ઔર પરદે હટા દિયે જાએંગે ઔર તુમ્હારે તમામ ઐબ ઔર રાઝ ઝાહિર હો જાએંગે ઔર હર ઈન્સાનકો અપને કિયેકા બદલા મિલેગા. બુરે કામ કરને વાલોંકો અલ્લાહ તઆલા બુરા બદલા ઔર અચ્છે કામ કરને વાલોંકો અલ્લાહ તઆલા અચ્છા બદલા દેંગે ઔર આ'માલ નામા સામને રખ દિયા જાએગા તો આપ મુજરિમોંકો દેખેંગે કે વોહ ઉસ આ'માલનામેમેં જો કુછ લિખા હૈ, ઉससે ડર રહે હોંગે ઔર કેહ રહે હોંગે, હાય હમારી બદકિસ્મતી ! ઈસ આ'માલાનામેકી અજીબ હાલત હૈ કે ઈસને લિખે બગૈર ન છોટા ગુનાહ છોડા ઔર ન બડા ઔર જો કુછ ઉન્હોંને દુનિયામેં કિયા થા, ઉસે વહાં સબ લિખા હુવા મૌજૂદ પાએંગે ઔર આપકા રબ કિસી પર ઝુલ્મ નહીં કરેગા. અલ્લાહ હમેં ઔર આપકો અપની કિતાબ પર અમલ કરને વાલા ઔર અપને દોસ્તોંકે પીછે ચલને વાલા બનાએ, તાકે હમેં ઔર આપકો હમેશા રેહને કે ઘર, યા'ની જન્નતમેં જગહ અતા ફરમાએ. બેશક વોહ તા'રીફકે કાબિલ બુઝુર્ગી વાલા હૈ.[1]

ઈબ્ને જૌઝી ને હઝરત અલી (રદિ.) કે ઈસી બયાનકો તફસીલસે ઝિક્ર કિયા હૈ, લેકિન શુરૂમેં ઈસ મઝમૂનકા ઈઝાફા કિયા હૈ કે હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા ઔર ઈર્શાદ ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ હી કે લિયે હૈં. મૈં ઉસી ઝાતકી તા'રીફ કરતા હું ઔર ઉસીસે મદદ તલબ કરતા હું ઔર ઉસી પર ઈમાન લાતા હું ઔર ઉસી પર ભરોસા કરતા હું ઔર ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. વોહ અકેલા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં, જિન્હેં અલ્લાહ ને હિદાયત ઔર દીને હક દેકર ભેજા, તાકે ઉનકે ઝરીએસે અલ્લાહ તુમ્હારી તમામ બીમારીયોંકો દૂર કર દે ઔર તુમ્હેં ગફલતસે બેદાર કર દે ઔર યેહ બાત જાન લો કે એક દિન આપ લોગોંકો મરના હૈ ઔર મરનેકે બા'દ કિયામતકે દિન આપ લોગોંકો ઉઠાયા

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૧૯, મુન્તખબુલ કન્ઝ, ૬-૩૨૪

જાએગા ઔર આ'માલ પર લાકર ખડા કર દિયા જાએગા ઔર ફિર ઉન આ'માલકા બદલા તુમ્હેં દિયા જાએગા. ઈસ લિયે દુન્યવી ઝિંદગી તુમ્હેં ધોકેમેં ન ડાલ દે. ફિર આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૧]

હઝરત જઅફર બિન મુહમ્મદ (રહ.) કે દાદા કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) એક જનાઝેકે સાથ તશરીફ લે ગએ. જબ ઉસ મૈયતકો કબ્રમેં રખ્ખા જાને લગા, તો ઉસકે ઘરવાલે ઔર રિશ્તેદાર સબ ઉંચી આવાઝસે રોને લગે. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા રોતે હો ? ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહકી કસમ ! ઈન લોગોંકે મરનેવાલેને અબ કબ્રમેં જાકર જો મંઝર દેખ લિયા હૈ, અગર યેહ લોગ ભી વોહ મંઝર દેખ લે તો યેહ અપને મુર્દોંકો ભૂલ જાએં. મૌતકે ફરિશ્તેકો બારબાર ઈન લોગોંકે પાસ આના હૈ. યહાં તક કે ઉનમેં સે એક ભી બાકી ન રહેગા.

ફિર (બયાનકે લિયે) ખડે હુએ ઔર ફરમાયા, અલ્લાહકે બંદો ! મૈં તુમ્હેં ઉસ અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું, જિસને તુમ્હારે લિયે મિસાલેં બયાન કીં ઔર તુમ્હારી મૌતકા વક્ત મુકર્રર કિયા ઔર તુમ્હારે ઐસે કાન બનાએ કે ઉનમેં જો બાત પહોંચતી હૈ, ઉસે યેહ કાન સમઝકર મેહફૂઝ કર લેતે હૈં ઔર ઐસી આંખેં અતા ફરમાઈ કે જો કુછ પર્દેમેં હૈં, ઉસે વોહ ઝાહિર કર દેતી હૈં ઔર ઐસે દિલ દિયે, જો ઈન મુશ્કિલોં ઔર મુસીબતોંકો સમઝતે હૈં, જો ઉનકી સૂરતોંકી તરકીબમેં ઉનકો પેશ આતે હૈં ઔર ઉસ ચીઝકો ભી સમઝતે હૈં, જિસને ઈન દિલોંકો આબાદ કિયા, યા'ની ઝિક્રે ઈલાહી કો. અલ્લાહ તઆલાને તુમ્હેં બેકાર પૈદા નહીં કિયા ઔર તુમસે નસીહત વાલી કિતાબ યા'ની કુર્આનકો હટાયા ભી નહીં (બલકે તુમ્હેં નસીહત વાલી કિતાબ અતા ફરમાઈ) બલકે પૂરી નેઅમતોંસે તુમ્હેં નવાઝા ઔર પૂરે અતિય્યા તુમ્હેં દિયે ઔર અલ્લાહને તુમ્હારા પૂરી તરહ ઈહાતા ઔર શુમાર કિયા હુવા હૈ ઔર ખુશી ઔર નફાકી હાલતમેં ઔર નુકસાન ઔર રંજકી હાલતમેં આપ લોગ જો કુછ કરતે હૈં, અલ્લાહને ઉસકા બદલા તૈયાર કિયા હુવા હૈ.

અલ્લાહકે બંદો ! અલ્લાહસે ડરો ઔર દીનકી તલબમેં મઝીદ કોશિશ કરો ઔર ખ્વાહિશોંકે ટુકડે કર દેને વાલી ઔર લઝ્ઝતોંકો તોડ દેને વાલી ચીઝ, યા'ની મૌતસે પેહલે પેહલે નેક અમલ કર લો, ક્યૂંકે દુનિયાકી નેઅમતેં હમેશા નહીં રહેંગી ઔર ઉસકે દર્દનાક હાદિસોંસે અમન નહીં હૈ. દુનિયા એક ધોકા હૈ, જિસકી સૂરત બદલતી રેહતી હૈ ઔર કમઝોર સા સાયા હૈ ઔર ઐસા સહારા હૈ, જો ઝુક જાતા હૈ, યા'ની બવક્તે ઝરૂરત કામ નહીં આતા. શુરૂમેં યેહ ધોકા નયા નઝર આતા હૈ, લેકિન જલ્દ હી પુરાના હોકર ગુઝર જાતા હૈ ઔર અપને પીછે ચલને વાલોંકો અપની શહવતોંમેં થકાકર ઔર ધોકેકા દૂધ પિલાકર હલાક કર દેતા હૈ.

---

૧ સિફતુસ્સફવા, ૧-૧૨૪

અલ્લાહકે બંદો ! ઈબ્રતકી ચીઝોંસે નસીહત પકડો ઔર કુર્આની આયતો ઔર નબવી અહાદીસસે ઈબ્રત હાસિલ કરો ઔર ડરાને વાલી ચીઝોંસે ડર જાઓ ઔર વઅઝ ઔર નસીહતકી બાતોંસે નફા હાસિલ કરો. યૂં સમઝો કે મૌતને અપને પંજે તુમમેં ગાડ દિયે હૈં ઔર મિટ્ટીકે ઘરને તુમ્હેં અપનેમેં સમેટ લિયા હૈ ઔર બડે સખ્ત ઔર હૌલનાક મનાઝિર તુમ પર આજ અચાનક આ ગએ હૈં.

(ઈન મનાઝિરકી તફસીલ યેહ હૈ કે) સૂર ફૂંક દિયા ગયા હૈ ઔર કબ્રોંમેં તમામ ઈન્સાનોંકો ઉઠાયા જા રહા હૈ ઔર અપની ઝબરદસ્ત કુદરતસે તમામ ઈન્સાનોંકો હાંક કર મેહશરમેં લા રહે હૈં ઔર હિસાબકે લિયે ખડા કર રહે હૈં ઔર હર ઈન્સાનકે સાથ અલ્લાહને એક ફરિશ્તા લગા રખ્ખા હૈ, જો ઉસે મેહશરકી તરફ હાંક રહા હૈ ઔર હર એક ઈન્સાનકે સાથ એક ફરિશ્તા હૈ, જો ઉસકે ખિલાફ ઉસકે બુરે આ'માલકી ગવાહી દે રહા હૈ ઔર ઝમીન અપને રબકે નૂરસે ચમક ઉઠી હૈ ઔર આ'માલકે હિસાબકા દફતર લાકર રખ દિયા ગયા ઔર અંબિયા અલૈહિસ્સલામ ઔર ગવાહ સબ હાઝિર કર દિયે ગએ હૈં ઔર ઉનકે દરમિયાન ઈન્સાફસે ફૈસલા કિયા જા રહા હૈ ઔર ઉન પર કિસી કિસ્મકા ઝુલ્મ નહીં કિયા જા રહા હૈ.

ઉસ દિનકી વજહસે તમામ શહેર થર્રા રહે હૈં ઔર એક એ'લાન કરને વાલા એ'લાન કર રહા હૈ ઔર યેહ અવ્વલીન ઔર આખિરીનકી બાહમી મુલાકાતકા દિન હૈ ઔર અલ્લાહકી તરફસે ખાસ તજલ્લી ઝાહિર હો રહી હૈ ઔર સૂરજ બેનૂર હો રહા હૈ. જગહ જગહ વેહશી જાનવર ઘભરાકર ઈકઠ્ઠા હો ગએ હૈં ઔર છુપે હુએ તમામ રાઝ ખુલ ગએ હૈં ઔર શરીર લોગ હલાક હો રહે હૈં ઔર ઈન્સાનોંકે દિલ કાંપ રહે હૈં ઔર જહન્નમ વાલોં પર અલ્લાહકી તરફસે હલાક કર દેને વાલા રો'બ ઔર રૂલાને વાલી સઝા ઉતર રહી હૈ. જહન્નમકો ઝાહિર કર દિયા ગયા હૈ. ઉસે દેખનેમેં અબ કોઈ આડ નહીં હૈ. ઉસમેં આંકડે ઔર શોર હૈ ઔર કડક જૈસી ભયાનક આવાઝ હૈ. જહન્નમ સખ્ત ગુસ્સેમેં હૈ ઔર ધમકીયાં દે રહી હૈ ઔર ઉસકી આગ ભડક રહી હૈ ઔર ઉસકા ગરમ પાની ઉબલ રહા હૈ ઔર ઉસકી ગરમ હવામેં ઔર તેઝી આ રહી હૈ ઔર ઉસમેં હમેશા રેહને વાલેકા કોઈ ગમ ઔર પરેશાની દૂર નહીં કી જાએગી ઔર ઉસ જહન્નમમેં રેહને વાલોંકી હસરતેં કભી ખત્મ નહીં હોંગી ઔર ઉસ જહન્નમકી બેડીયાં કભી તોડી ન જાએંગી ઔર ઉન જહન્નમીયોંકે સાથ ફરિશ્તે હૈં, જો ઉન્હેં ગરમ પાનીકી મેહમાનીકી ઔર આગમેં દાખિલ હોનેકી ખુશખબરી દે રહે હૈં ઔર ઉન્હેં અલ્લાહકે દીદારસે રોક દિયા ગયા હૈ ઔર ઉન્હેં દોસ્તોંસે જુદા કર દિયા ગયા હૈ ઔર સબ જહન્નમકી આગકી તરફ ચલે જા રહે હૈં.

અલ્લાહકે બંદો ! અલ્લાહસે ઉસ આદમીકી તરહ ડરો, જિસને દબકર આજિઝી ઈખ્તિયાર કર લી હો ઔર (દુશ્મનસે) ડરકર કૂચ કર ગયા હો ઔર જિસે બુરે કામોંસે ડરાયા ગયા હો ઔર વોહ દેખભાલ કર ઉનસે રૂક ગયા હો ઔર જલ્દી જલ્દી

તલાશ કરને લગા હો ઔર ભાગકર નજાત હાસિલ કર લી હો ઔર આખિરતકે લિયે ઉસને નેક આ'માલ આગે ભેજ દિયે હોં, જહાં લૌટકર જાના હૈ ઔર નેક આ'માલકે તોશેસે ઉસને મદદ હાસિલ કી હો ઔર બદલા લેને ઔર દેખનેમેં અલ્લાહ કાફી હૈ ઔર ઝગડને ઔર હુજ્જત કરનેમેં અલ્લાહકી કિતાબ કાફી હૈ ઔર જન્નત સવાબકે લિયે ઔર જહન્નમ વબાલ ઔર સઝાકે લિયે કાફી હૈ ઔર મૈં અપને લિયે ઔર આપ લોગોંકે લિયે અલ્લાહસે મગફિરત તલબ કરતા હું.[1]

એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! દુનિયાને પુશ્ત ફેર લી હૈ ઔર જુદાઇકા એ'લાન કર દિયા હૈ ઔર આખિરત સામનેસે આ રહી હૈ ઔર બુલંદીસે ઝાંક રહી હૈ. આજ ઘોડે દૌડાનેકા યા'ની અમલકા મૈદાન હૈ, કલ તો એક દૂસરેસે આગે નિકલના હોગા. ગૌરસે સુનો ! તુમ આજકલ દુન્યવી ઉમ્મીદોંકે દિનોંમેં હો, લેકિન ઉનકે પીછે મૌત આ રહી હૈ ઔર જિસને ઉમ્મીદકે દિનોંમેં મૌતકે આનેસે પેહલે નેક આ'માલમેં કોતાહી કી, વોહ નાકામ ઔર નામુરાદ હો ગયા.

તવજ્જોહસે સુનો ! જૈસે તુમ ખૌફકે વક્ત અમલ કરતે હો, ઐસે હી દૂસરે અવકાતમેં શૌક ઔર રગબતસે અમલ કિયા કરો. ગૌરસે સુનો ! મૈંને ઐસી કોઇ ચીઝ નહીં દેખી, જો જન્નત જૈસી હો ઔર ફિર ભી ઉસકા તાલિબ સોયા હુવા હો ઔર ન હી ઐસી કોઇ ચીઝ દેખી, જો જહન્નમ જૈસી હો ઔર ફિર ભી ઉસસે ભાગને વાલા સોતા રહે.

ગૌરસે સુનો ! જો હકસે નફા નહીં ઉઠાતા, ઉસે બાતિલ ઝરૂર નુકસાન પહોંચાતા હૈ. જિસે હિદાયત સીધે રાસ્તે પર ન ચલા સકી, ઉસે ગુમરાહી સીધે રાસ્તેસે ઝરૂર હટા દેગી. ગૌરસે સુનો ! આપ લોગોંકો યહાંસે કૂચ કરનેકા ઔર સફરે આખિરતકા હુક્મ મિલ ચુકા હૈ ઔર ઇસ સફરકા તોશા ભી આપ લોગોંકો બતા દિયા ગયા હૈ.

અય લોગો ! ગૌરસે સુનો ! યેહ દુનિયા તો ઐસા સામાન હૈ, જો સામને મૌજૂદ હૈ ઔર ઉસમેં અચ્છા બુરા હર એક ખા રહા હૈ ઔર અલ્લાહને આખિરતકા જો વા'દા ફરમા રખ્ખા હૈ, વોહ બિલકુલ સચ્ચા હૈ ઔર વહાં વોહ બાદશાહ ફૈસલા કરેગા, જો બડી કુદરત વાલા હૈ. ગૌરસે સુનો ! શૈતાન તુમ્હેં ફકીર ઔર મોહતાજ હોનેસે ડરાતા હૈ ઔર તુમ્હેં બેહયાઇકે કામોં કા હુક્મ દેતા હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા અપની તરફસે મગફિરત ઔર ફઝલકા વા'દા ફરમાતે હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા બહોત વુસ્અત વાલે ઔર ખૂબ જાનને વાલે હૈં.

અય લોગો ! અપની મૌજૂદા ઝિંદગીમેં અચ્છે અમલ કર લો, અંજામ કાર મેહફૂઝ રહોગે, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાંબરદારસે જન્નતકા ઔર નાફરમાનસે

[1] હુલીયા, ૧-૭૭

જહન્નમકા વા'દા ફરમા રખ્ખા હૈ. જહન્નમકી આગમેં જહન્નમીયોંકા ચીખના કભી ખત્મ ન હોગા. ઉસકે કૈદીકો કભી છુડાયા ન જા સકેગા ઔર ઉસમેં જિસકી હડ્ડી ટૂટેગી તો કભી જુડ ન સકેગી. ઉસકી ગરમી બહોત સખ્ત હૈ, વોહ બડી ગેહરી હૈ ઔર ઉસકા પાની ખૂન ઔર પીપ હૈ ઔર મુઝે તુમ પર સબસે ઝિયાદા ખતરા દો બાતોંકા હૈ, એક ખ્વાહિશોંકે પીછે ચલને કા, દૂસરે ઉમ્મીદેં લંબી રખનેકા.[1]

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ખ્વાહિશોં કે પીછે ચલનેસે ઇન્સાન હકસે હટ જાતા હૈ ઔર લંબી ઉમ્મીદોંકી વજહસે આખિરત ભૂલ જાતા હૈ.

હઝરત ઝિયાદ આઅરાબી (રહ.) કેહતે હૈં, (ખવારિજકે) ફિત્નેકે બા'દ ઔર નહરવાન શહેરસે ફારિગ હોનેકે બા'દ અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કૂફાકે મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર આંસૂઓંકી વજહસે ઉનકે ગલેમેં ફંદા લગ ગયા ઔર ઇતના રોએ કે આંસૂઓંસે દાઢી તર હો ગઇ ઔર આંસૂ નીચે ગિરને લગે. ફિર ઉન્હોંને અપની દાઢી ઝાડી તો ઉસકે કતરે કુછ લોગોં પર જા ગિરે, તો હમ યેહ કહા કરતે થે કે હઝરત અલી (રદિ.) કે આંસૂ જિસ પર ગિરે હૈં, ઉસે અલ્લાહ જહન્નમ પર હરામ કર દેંગે.

ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! ઉનમેં સે ન બનો, જો બગૈર કુછ કિયે આખિરતકી ઉમ્મીદ રખતે હૈં ઔર લંબી ઉમ્મીદોંકી વજહસે તૌબાકો ટાલતે રેહતે હૈં, દુનિયાકે બારેમેં બાતેં તો ઝાહિદોં જૈસી કરતે હૈં, લેકિન દુનિયાકા કામ ઉન લોગોંકી તરહ કરતે હૈં, જિનમેં દુનિયાકી રગબત ઔર શૌક હો. અગર ઉન્હેં દુનિયા મિલે તો વોહ સૈર નહીં હોતે ઔર અગર ન મિલે તો ઉનમેં કનાઅત બિલકુલ નહીં હૈ. જો નેઅમતેં અલ્લાહ ઉન્હેં દે રહા હૈ, ઉનકા શુક્ર અદા નહીં કર સકતે ઔર ફિર ચાહતે હૈં કે નેઅમતેં ઔર બઢ જાએં. દૂસરોંકો નેક કામોંકા હુક્મ કરતે હૈં, લેકિન ખૂદ નહીં કરતે. ઔરોંકો બુરે કામોંસે રોકતે હૈં, લેકિન ખૂદ નહીં રૂકતે. મુહબ્બત તો નેક લોગોંસે કરતે હૈં, લેકિન ઉનકે વાલે અમલ નહીં કરતે ઔર ઝાલિમસે બુગ્ઝ રખતે હૈં, લેકિન ખૂદ ઝાલિમ હૈં ઔર (દુનિયાકે) જિન કામોં પર કુછ મિલનેકા સિર્ફ ગુમાન હી હૈ, ઉનકા નફ્સ ઉનસે વોહ કામ તો કરવા લેતા હૈ ઔર (આખિરતકે) જિન કામોં પર મિલના યકીની હૈ, વોહ કામ ઉનસે નહીં કરવા સકતા.

અગર ઉન્હેં માલ મિલ જાએ તો ફિત્નેમેં પડ જાતે હૈં. અગર બીમાર હો જાએં તો ગમગીન હો જાતે હૈં. અગર ફકીર હો જાએં તો નાઉમ્મીદ હોકર કમઝોર પડ જાતે હૈં. વોહ ગુનાહ ભી કરતે હૈં ઔર નેઅમતેં ભી ઇસ્તે'માલ કરતે હૈં. આફિયત મિલતી હૈ તો શુક્ર નહીં કરતે ઔર જબ કોઇ આઝમાઇશ આતી હૈ તો સબ્ર નહીં કરતે. ઐસે નઝર આતા હૈ કે જૈસે દૂસરોંકો મૌતસે ડરાયા ગયા હૈ, ઉન્હેં નહીં ઔર આખિરતકે સારે વા'દે ઔર વઇદેં દૂસરોંકે લિયે હૈં.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૦, મુન્તખબુલ કંઝ, ૬-૩૨૪, બિદાયા, ૮-૭

અય મૌતકા નિશાના બનને વાલો ઔર મૌતકે પાસ ગિરવી રખ્ખે જાને વાલો ! અય બીમારીયોંકે બરતનો ! અય ઝમાનેકે લૂટે લોગો ! અય ઝમાને પર બોઝ બનને વાલો ! અય ઝમાનેકે ફલો ! અય હાદિસાતકી કલીયો ! અય દલાઈલકે સામને ગૂંગે બન જાને વાલો ! અય ફિત્નેમેં ડૂબે હુએ લોગો ! અય વો લોગો, જિનકે ઔર ઈબ્રતકી ચીઝોંકે દરમિયાન રૂકાવટેં હૈં ! મૈં હક બાત કેહ રહા હું. આદમી સિર્ફ અપને આપકો પેહચાન કર નજાત પા સકતા હૈ ઔર આદમી અપને હાથોં હી હલાક હોતા હૈ. અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوْا قُوْآاَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا

યા અય્યુહલ્લઝીન આમનૂ કૂ અન્ફુસકુમ્ વ અહલીકુમ્ નારા

'અય ઈમાન વાલો ! તુમ અપનેકો ઔર અપને ઘરવાલોંકો (દોઝખકી) ઉસ આગસે બચાઓ.'

અલ્લાહ તઆલા હમેં ઔર આપકો ઉન લોગોંમેં સે બનાએ, જો વઅઝો નસીહત સુનકર કુબૂલ કર લેતે હૈં ઔર જબ ઉન્હેં અમલકી દઅવત દી જાતી હૈ, તો વોહ ઉસે કુબૂલ કરકે અમલ કર લેતે હૈં.[૧]

હઝરત યહયા બિન યા'મુર (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમસે પેહલે લોગ સિર્ફ ગુનાહોંકે ઈરતિકાબકી વજહસે હી હલાક હુએ. ઉનકે ઉલમા ઔર ફુકહાને ઉન્હેં રોકા નહીં. અલ્લાહને ઉન પર સઝાએં નાઝિલ કીં.

ગૌરસે સુનો ! નેકીકા હુક્મ કરો ઔર બુરાઈસે રોકો. ઈસસે પેહલે કે તુમ પર ભી વોહ અઝાબ ઉતરે, જો ઉન પર ઉતરા થા ઔર યેહ સમઝ લો કે નેકીકા હુક્મ કરને ઔર બુરાઈસે રોકનેસે ન રિઝક કમ હોતા હૈ ઔર ન મૌત જલ્દી આતી હૈ. આસમાનસે તકદીરકે ફૈસલે બારિશોંકે કતરોંકી તરહ ઉતરતે હૈં. ચુનાંચે હર ઈન્સાનકે અહલો અયાલ, માલો જાનકે બારેમેં કમ હો જાનેકા યા બળ્હ જાનેકા જો ફૈસલા અલ્લાહને મુકદરમેં લિખા હૈ, વોહ આસમાનસે ઉતરતા હૈ.

અબ જબ તુમ્હારે અહલો અયાલ, માલો જાનમેં કિસી કિસ્મકા નુકસાન હો ઔર તુમ્હેં દૂસરોંકે અહલો અયાલ, માલો જાનમેં નુકસાનકે બજાએ ઈઝાફા નઝર આએ, તો ઉસસે તુમ ફિત્નેમેં ન પડ જાના. મુસલમાન આદમી અગર દિનાયત ઔર કમીનગીકા ઈરતિકાબ કરનેવાલા ન હો તો ઉસે જબ ભી યેહ નુકસાન યાદ આએગા, વોહ આજિઝી, ઈન્કેસારી, દુઆ ઔર ઈલ્તિજાકા મુઝાહરા કરેગા (ઔર યૂં ઉસે બાતિની

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૦, મુન્તખબુલ કંઝ, ૬-૩૨૫

નફા હોગા) ઔર કમીને લોગોંકો ઈસ પર બહોત ગુસ્સા આએગા, જૈસે કે કામિયાબ
હોને વાલા જૂએબાઝ, તીરોંસે જુવા ખેલનેમેં પેહલી બાર હી ઐસી કામિયાબીકા
ઈન્તિઝાર કરતા હૈ, જિસસે ખૂબ માલ મિલે ઔર તાવાન વગૈરહ ઉસે ન દેના પડે.
ઐસે હી ખિયાનતસે પાક મુસલમાન આદમી જબ અલ્લાહસે દુઆ કરતા હૈ તો
દો અચ્છાઈયોંમેં સે એક કી ઉસે ઉમ્મીદ હોતી હૈ (કે યા તો જો માંગા હૈ, વોહ દુનિયા મેં
મિલ જાએગા ઔર અગર વોહ ન મિલા તો ફિર ઈસ દુઆકે દુનિયામેં કુબૂલ ન હોનેકે
બદલેમેં આખિરતમેં ઉસે સવાબ મિલેગા) જો અલ્લાહકે પાસ હૈ, વોહ ઉસકે લિયે
બેહતર હૈ યા ફિર અલ્લાહ ઉસે માલ દેંગે ઔર ઉસકે અહલો અયાલમેં ખૂબ કસરત
હોગી ઔર વોહ ખૂબ માલદાર હોગા. ખેતી દો તરહ કી હૈ (એક દુનિયાકી, દૂસરી
આખિરતકી) દુનિયાકી ખેતી માલ ઔર બેટે હૈં ઔર આખિરતકી ખેતી નેક આ'માલ હૈં
ઔર કભી અલ્લાહ તઆલા કુછ લોગોંકો દોનોં કિસ્મકી ખેતીયાં અતા ફરમાતે હૈં.

હઝરત સુફયાન બિન ઉયયનહ કેહતે હૈં, હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કે અલાવા ઔર કૌન ઐસા હૈ, જો યેહ બાત ઈતને અચ્છે તરીકેસે કેહ સકે.[૧]

બિદાયા કી રિવાયત ઈસી જૈસી હૈ ઔર ઉસકે આખિરમેં યેહ હૈ, યા તો અલ્લાહ ઉસકી દુઆ દુનિયામેં પૂરી કર દેંગે ઔર વોહ બહોત ઝિયાદા માલ ઔર ઔલાદ વાલા હો જાએગા. ખાનદાની શરાફત ઔર દીનકી નેઅમત ભી ઉસે હાસિલ હોગી યા ફિર ઉસે ઈસ દુઆકા બદલા આખિરતમેં દેંગે ઔર આખિરત (દુનિયાસે હઝાર દર્જા) બેહતર હૈ ઔર હમેશા રેહને વાલી હૈ. ખેતીયાં દો હૈં, દુનિયાકી ખેતી માલ ઔર તક્વા હૈ (ઝાહિરમેં માલ ઔર ઔલાદ હૈ) ઔર આખિરતકી ખેતી બાકી રેહને વાલે આ'માલે સાલિહા હૈં.[૨]

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અલી (રદિ.) ને કૂફામેં લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. મૈંને ઉન્હેં ઈસ બયાનમેં યેહ કેહતે હુએ સુના, અય લોગો ! જો જાનબૂઝ કર મોહતાજ બનતા હૈ, વોહ મોહતાજ હો હી જાતા હૈ ઔર જિસકી ઉમ્ર બહોત ઝિયાદા હો જાતી હૈ, વોહ મુખ્તલિફ બીમારીયોં ઔર કમઝોરીયોંમેં મુબ્તલા હો હી જાતા હૈ. જો બલા ઔર આઝમાઈશકે લિયે તૈયારી નહીં કરતા, જબ ઉસ પર આઝમાઈશ આતી હૈ તો વોહ સબ્ર નહીં કર સકતા. જો કિસી ચીઝ પર કાબૂ પા લેતા હૈ, વોહ અપનેકો દૂસરોં પર તરજીહ દેતા હૈ. જો કિસીસે મશ્વરા નહીં કરતા, ઉસે નદામત ઉઠાની પડતી હૈ.

ઔર ઈસ ગુફ્તગૂકે બા'દ યેહ ફરમાયા થા, અન્કરીબ ઐસા ઝમાના આએગા કે ઈસ્લામકા સિર્ફ નામ ઔર કુર્આનકા સિર્ફ ઝાહિરી નિશાન બાકી રેહ જાએગા ઔર યેહ ભી ફરમાયા થા, ગૌરસે સુનો ! આદમીકો સીખનેમેં હયા નહીં કરની ચાહિયે ઔર

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૦, મુન્તખબુલ કંઝ, ૬-૩૨૬
૨ બિદાયા, ૮-૮

જિસ આદમીસે ઐસી બાત પૂછી જાએ, જિસે વોહ નહીં જાનતા, તો ઉસે યેહ કેહનેમેં હયા નહીં કરની ચાહિયે કે મૈં નહીં જાનતા.

તુમ્હારી મસ્જિદેં વૈસે તો ઉસ દિન આબાદ હોંગી, લેકિન તુમ્હારે દિલ ઔર જિસ્મ ઉજડે હુએ હોંગે. હિદાયતસે ખાલી હોંગે. આસમાનકે સાયા તલે રેહને વાલે તમામ ઈન્સાનોંમેં સબસે બુરે તુમ્હારે ફુકહા હોંગે. ઉનમેં સે હી ફિત્ના ઝાહિર હોગા ઔર ઉન્હીંમેં લૌટકર વાપસ આએગા. ઈસ પર એક આદમીને ખડે હોકર કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ઐસા કબ હોગા ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ ઈલ્મ તુમ્હારે ઘટિયા લોગોંમેં હોગા ઔર તુમ્હારે સરદારોંમેં ઝિના ઔર બેહયાઈ આમ હોગી ઔર બાદશાહત તુમ્હારે છોટે લોગોંમેં હોગી (જિન્હેં ન તર્જુબા હોગા, ન સમઝ હોગી) ઉસ વકત કિયામત કાઈમ હોગી.[1]

હઝરત અલી (રદિ.) એક દિન લોગોંમેં બયાનકે લિયે ખડે હુએ. ઈર્શાદ ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જો મખ્લૂકકો પૈદા કરને વાલા, (રાતમેં સે) ફાડકર સુબહકો નિકાલને વાલા, મુર્દોંકો ઝિંદા કરને વાલા ઔર કબ્રોંમેં જો મદફૂન હૈં, ઉન્હેં કિયામતકે દિન ઉઠાને વાલા હૈ ઔર મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં ઔર મૈં તુમ્હેં અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું.

બંદા જિન આ'માલકો અલ્લાહ કે કુર્બ કે લિયે વસીલા બના સકતા હૈ, ઉનમેં સબસે અફઝલ ઈમાન ઔર જિહાદ ફી સબીલિલ્લાહ હૈ ઔર કલિમએ ઈખ્લાસ હૈ. ઈસ લિયે કે વોહ ઐન ઈન્સાની ફિતરતકે મુતાબિક હૈ ઔર નમાઝ કાઈમ કરના હૈ ક્યૂંકે વોહ હી અસલ મઝહબ હૈ ઔર ઝકાત દેના હૈ, ક્યૂંકે વોહ અલ્લાહકે દીની ફરાઈઝમેં સે હૈ ઔર રમઝાનકે રોઝે રખના હૈ, ક્યૂંકે યેહ અલ્લાહકે અઝાબસે ઢાલ હૈ ઔર બૈતુલ્લાહકા હજ હૈ, ક્યૂંકે યેહ ફક્રકે દૂર કરને ઔર ગુનાહોંકે હટાને કા સબબ હૈ ઔર સિલહ રહમી કરના હૈ, ક્યૂંકે ઈસસે માલ બઢ્હતા હૈ ઔર ઉમ્ર લંબી હોતી હૈ ઔર ઘરવાલોંકી મુહબ્બત (દૂસરોંકે દિલોંમેં) બઢ્હતી હૈ ઔર છુપ કર સદકા કરના હૈ, ક્યૂંકે ઈસસે ખતાએં મિટ જાતી હૈં ઔર રબકા ગુસ્સા ઠંડા પડ જાતા હૈ ઔર લોગોંકે સાથ નેકી ઔર ભલાઈ કરના હૈ, ક્યૂંકે યેહ બુરી મૌત ઔર હૌલનાક જગહોંસે બચાતા હૈ ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર ખૂબ કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહકા ઝિક્ર સબસે અચ્છા ઝિક્ર હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલાને મુત્તકી લોગોંસે જિન ચીઝોંકા વા'દા ફરમાયા હૈ, ઉન ચીઝોંકા અપને અંદર શૌક પૈદા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહકા વા'દા સબસે સચ્ચા વા'દા હૈ ઔર અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સીરતકી ઈકતિદા કરો, ક્યૂંકે ઉનકી સીરત સબસે

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૧૮

અફઝલ સીરત હૈ ઔર ઉનકી સુન્નતોં પર ચલો, ક્યૂંકે ઉનકી સુન્નતેં સબસે અફઝલ તરીકએ ઝિંદગી હૈ ઔર અલ્લાહકી કિતાબ સીખો, ક્યૂંકે વોહ સબસે અફઝલ કલામ હૈ ઔર દીનકી સમઝ હાસિલ કરો, ક્યૂંકે યેહી દિલોંકી બહાર હૈ ઔર અલ્લાહકે નૂરસે શિફા હાસિલ કરો, ક્યૂંકે યેહ દિલોંકી તમામ બીમારીયોંકી શિફા હૈ.

ઈસકી તિલાવત અચ્છી તરહ કરો, ક્યૂંકે (ઈસકે અંદર) સબસે ઉમદા કિસ્સે હૈં, જબ ઉસે તુમ્હારે સામને પઢ્હા જાએ તો ઉસે કાન લગાકર સુનો ઔર ખામોશ રહો, તાકે તુમ પર અલ્લાહકી રહમત હો ઔર જબ તુમ્હેં ઈસકે ઈલ્મકો હાસિલ કરનેકી તૌફીક મિલ ગઈ હૈ, તો ઉસ ઈલ્મ પર અમલ કરો, તાકે તુમ્હેં હિદાયત કામિલ દર્જેકી મિલ જાએ, ક્યૂંકે જો આલિમ અપને ઈલ્મકે ખિલાફ કરતા હૈ, વોહ રાહે હકસે હટે હુએ ઉસ જાહિલ જૈસા હૈ, જો અપની જહાલતકી વજહસે દુરૂસ્ત નહીં હો સકા, બલકે મેરા ખયાલ તો યેહ હૈ કે જો આલિમ અપને ઈલ્મકો છોડ બૈઠા હૈ, ઉસકે ખિલાફ હુજ્જત ઝિયાદા બડી હોગી ઔર ઉસ પર હસરત ઝિયાદા અર્સે તક રહેગી ઔર ઉસકે મુકાબલેમેં જહાલતમેં હૈરાનો પરેશાન રેહને વાલે જાહિલકે ખિલાફ હુજ્જત છોટી ઔર ઉસ પર હસરત કમ હોગી.

વૈસે તો દોનોં ગુમરાહ હૈં ઔર દોનોં હલાક હોંગે ઔર તરદ્દુદમેં ન પડો, વરના તુમ શકમેં પડ જાઓગે ઔર અગર તુમ શકમેં પડ ગએ તો એક દિન કાફિર બન જાઓગે ઔર અપને લિયે આસાની ઔર રૂખ્સત વાલા રાસ્તા ઈખ્તિયાર ન કરો, વરના તુમ ગફલતમેં પડ જાઓગે ઔર અગર તુમ હકસે ગફલત બરતને લગ ગએ, તો ફિર ખસારે વાલે હો જાઓગે.

ગૌરસે સુનો ! યેહ સમઝદારી કી બાત હૈ કે તુમ ભરોસા કરો, લેકિન ઈતના ભરોસા ન કરો કે ધોકા ખા લો ઔર તુમમેં સે અપને આપકા સબસે ઝિયાદા ખૈરખ્વાહ વોહ હૈ, જો અપને રબકી સબસે ઝિયાદા ઈતાઅત કરને વાલા હૈ ઔર તુમમેં સે અપને આપકો સબસે ઝિયાદા ધોકા દેને વાલા વોહ હૈ, જો અપને રબકી સબસે ઝિયાદા નાફરમાની કરને વાલા હૈ. જો અલ્લાહકી ઈતાઅત કરેગા, વોહ અમનમેં રહેગા ઔર ખુશ રહેગા ઔર જો અલ્લાહકી નાફરમાની કરેગા, વોહ ડરતા રહેગા ઔર ઉસે નદામત ઉઠાની પડેગી.

ફિર તુમ અલ્લાહસે યકીન માંગો ઔર ઉસકે સામને આફિયતકા શૌક ઝાહિર કરો. દિલકી સબસે બેહતર દાઈમી કૈફિયત યકીન હૈ. ફરાઈઝ સબસે અફઝલ અમલ હૈ ઔર જો નયે કામ અપને પાસસે ગળ્હે જાતે હૈં, વોહ સબસે બુરે હૈં. હર નઈ બાત બિદઅત હૈ ઔર હર નઈ બાત ગળ્હને વાલા બિદઅતી હૈ. જિસને કોઈ નઈ બાત ગળ્હી, ઉસને દીન ઝાએ' કર દિયા. જબ કોઈ બિદઅતી નઈ બિદઅત નિકાલતા હૈ, તો વોહ ઉસકી વજહસે કોઈ ન કોઈ સુન્નત ઝરૂર છોડતા હૈ. અસલ નુકસાન વાલા વોહ હૈ, જિસકા દીની નુકસાન હુવા હો ઔર નુકસાન વાલા વોહ હૈ, જો અપને આપકો ખસારેમેં

ડાલ દે. રિયાકારી શિર્કમેં સે હૈ ઔર ઈખ્લાસ અમલ ઔર ઈમાનકા હિસ્સા હૈ. ખેલકૂદકી મજ્લિસેં કુર્આન ભુલા દેતી હૈં ઔર ઉનમેં શૈતાન શરીક હોતા હૈ ઔર યેહ મજ્લિસેં હર ગુમરાહીકી દઅવત દેતી હૈં ઔર ઔરતોંકે સાથ ઝિયાદા બૈઠનેસે દિલ ટેઢે હો જાતે હૈં ઔર ઐસે આદમીકી તરફ સબકી નિગાહેં ઉઠતી હૈં.

ઔરતેં શૈતાનકે જાલ હૈં. અલ્લાહકે સાથ સચ્ચાઈકા મા'મલા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહ સચ્ચેકે સાથ હૈ ઔર ઝૂઠસે બચો, ક્યૂંકે ઝૂઠ, ઈમાનકા મુખાલિફ અમલ હૈ. ગૌરસે સુનો ! સચ નજાત ઔર ઈઝઝતકી બુલંદ જગહ પર હૈં ઔર ઝૂઠ હલાકત ઔર બરબાદીકી બુલંદ જગહ પર હૈ. ગૌરસે સુનો ! હક બાત કહો, ઈસસે તુમ પેહચાને જાઓગે ઔર હક પર અમલ કરો, ઈસસે તુમ હકવાલોંમેં સે હો જાઓગે. જિસને તુમ્હારે પાસ અમાનત રખવાઈ હૈ, ઉસે ઉસકી અમાનત વાપસ કરો.

જો રિશ્તેદાર તુમસે કતઅ રહમી કરે, તુમ ઉસકે સાથ સિલઅ રહમી કરો ઔર જો તુમ્હેં ન દે, બલકે મેહરૂમ કરે, તુમ ઉસકે સાથ એહસાન કરો. જબ તુમ કિસીસે મુઆહદા કરો તો ઉસે પૂરા કરો. જબ ફૈસલા કરો તો અદ્લો ઈન્સાફ વાલા કરો. આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદોં) કે કારનામોં પર એક દૂસરે પર ફખ્ર ન કરો ઔર એક દૂસરેકો બુરે લકબસે ન પુકારો. આપસમેં હદસે ઝિયાદા મઝાક ન કરો ઔર એક દૂસરેકો ગુસ્સા ન દિલાઓ ઔર કમઝોર, મઝલૂમ, મકરૂઝ, મુજાહિદ ફી સબીલિલ્લાહ, મુસાફિર ઔર સાઈલકી મદદ કરો ઔર ગુલામોંકો આઝાદી દિલવાનેમેં મદદ કરો ઔર બેવા ઔર યતીમ પર રહમ કરો ઔર સલામ ફૈલાઓ ઔર જો તુમ્હેં સલામ કરે, તુમ ઉસે વૈસા હી જવાબ દો યા ઉસસે અચ્છા જવાબ દો.

નેકી ઔર તકવાકે કામોંમેં એક દૂસરેકી મદદ કરો. ગુનાહ ઔર ઝયાદતીકે કામોંમેં એક દૂસરેકી મદદ ન કરો ઔર અલ્લાહસે ડરો, ક્યૂંકે અલ્લાહ સખ્ત સઝા વાલા હૈ ઔર મેહમાનકા ઈકરામ કરો. પડોસીસે અચ્છા સુલૂક કરો. બીમારોંકી ઈયાદત કરો ઔર જનાઝેકે સાથ જાઓ. અલ્લાહકે બંદો ! ભાઈ ભાઈ બનકર રહો.

અમ્મા બા'દ ! દુનિયા મુંહ ફેરકર જા રહી હૈ ઔર અપને રૂખ્સત હોનેકા એ'લાન કર રહી હૈ ઔર આખિરત સાયા ડાલ ચુકી હૈ ઔર ઝાંક રહી હૈ. આજ દૌડાનેકે લિયે ઘોડે તૈયાર કરનેકા દિન હૈ. કલ કિયામતકો એક દૂસરેસે આગે બઢના હોગા ઔર આગે બઢકર જન્નતમેં જાના હોગા. અગર આગે બઢકર જન્નતમેં ન જા સકા, તો ફિર ઉસકા અંજામ જહન્નમકી આગ હૈ.

તવજ્જોહસે સુનો ! તુમ્હેં ઈન દિનોં અમલ કરનેકી મોહલત મિલી હુઈ હૈ. ઈન દિનોંકે બા'દ મૌત હૈ, જો બહોત તેઝીસે આ રહી હૈ. જો મોહલતકે દિનોંમેં, મૌતકે આનેસે પેહલે અપને હર અમલકો અલ્લાહકે લિયે ખાલિસ કરેગા, વોહ અપને અમલકો અચ્છા ઔર ખૂબસૂરત બના લેગા ઔર અપની ઉમ્મીદકો પાએગા ઔર જિસને ઈસમેં કોતાહી કી, ઉસકે અમલ ખસારે વાલે હો જાએંગે. ઉસકી ઉમ્મીદ પૂરી ન હોગી, બલકે

ઉમ્મીદકી વજહસે ઉસકા નુકસાન હોગા. ઇસ લિયે અલ્લાહકે સવાબકે શૌકમેં ઉસકે અઝાબસે ડર કર અમલ કરો.

અગર કભી નેક આ'માલકી રગબત ઔર શૌકકા તુમ પર ગલબા હો તો અલ્લાહકા શુક્ર કરો ઔર ઇસ શૌકકે સાથ ખૌફ પૈદા કરનેકી કોશિશ કરો ઔર અગર કભી અલ્લાહકે ખૌફકા ગલબા હો તો, અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો ઔર ઉસ ખૌફકે સાથ કુછ શૌક મિલાનેકી કોશિશ કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહને મુસલમાનોંકો બતાયા હૈ કે અચ્છે અમલ પર અચ્છા બદલા મિલેગા ઔર જો શુક્ર કરેગા, અલ્લાહ ઉસકી નેઅમત બઢાએગા.

મૈંને જન્નત જૈસી કોઇ ચીઝ નહીં દેખી, કે જિસકી તલબ વાલા સો રહા હો ઔર જહન્નમકી આગ જૈસી કોઇ ચીઝ નહીં દેખી, કે જિસસે ભાગને વાલા સો રહા હો ઔર મૈંને ઉસસે ઝિયાદા કમાને વાલા નહીં દેખા, જો ઉસ દિનકે લિયે નેક અમલ કમાતા હૈ, જિસ દિનકે લિયે નેક અમલકે ઝખીરે જમા કિયે જાતે હૈં ઔર જિસ દિન દિલોંકે તમામ ભેદ ખુલ જાએંગે ઔર તમામ બુરી ચીઝેં ઉસ દિન જમા હો જાએંગી, જિસે હકસે કોઇ ફાઇદા ન હુવા, ઉસે બાતિલ નુકસાન પહોંચાએગા. જિસે હિદાયત સીધે રાસ્તે પર ન લા સકેગી, ઉસે ગુમરાહી સીધે રાસ્તેસે હટા દેગી. જિસે યકીનસે કોઇ ફાઇદા ન હુવા, ઉસે શક નુકસાન પહોંચાએગા ઔર જિસે ઉસકી મૌજૂદા ચીઝ નફા ન પહોંચા સકી, ઉસે ઉસકી દૂર વાલી ઔર ગૈર હાઝિર ચીઝ બિલકુલ નફા નહીં પહોંચા સકેગી. યા'ની જો બરાહે રાસ્ત મુઝસે બયાન સુનકર ફાઇદા ન ઉઠા સકે, વોહ મેરે ન સુને હુએ બયાનોંસે તો બિલકુલ ફાઇદા ન ઉઠા સકેગા. તુમ્હેં કૂચ કરકે સફરમેં જાનેકા હુકમ દિયા જા ચુકા હૈ ઔર સફરમેં કામ આને વાલા તોશા ભી તુમ્હેં બતાયા જા ચુકા હૈ.

તવજ્જોહસે સુનો ! મુઝે આપ લોગોં પર સબસે ઝિયાદા દો ચીઝોંકા ડર હૈ. એક લંબી ઉમ્મીદેં, દૂસરે ખ્વાહિશોં પર ચલના. લંબી ઉમ્મીદોંકી વજહસે ઇન્સાન આખિરત ભૂલ જાતા હૈ ઔર ખ્વાહિશાત પર ચલનેકી વજહસે હકસે દૂર હો જાતા હૈ.

તવજ્જોહસે સુનો ! દુનિયા પુશ્ત ફેરકર જા રહી હૈ ઔર આખિરત સામનેસે આ રહી હૈ ઔર દોનોંકી તલબ રખને વાલે ઔર ચાહને વાલે હૈં. અગર તુમસે હો સકે તો આખિરત વાલોંમેં સે બનો ઔર દુનિયા વાલોંમેં સે ન બનો, ક્યૂંકે આજ અમલ કરનેકા મૌકા હૈ, લેકિન આજ હિસાબ નહીં હૈ. કલ હિસાબ હોગા, લેકિન અમલકા મૌકા નહીં હોગા.[૧]

હઝરત અબૂ ખૈરા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથ રહા, યહાં તક કે વોહ કૂફા પહોંચ ગએ ઔર મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, તુમ ઉસ વક્ત ક્યા કરોગે, જબ તુમ્હારે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી આલ પર તુમ્હારે સામને લશ્કર હમલાવર હોગા ? કૂફા વાલોંને કહા, હમ અલ્લાહકો ઉનકે બારેમેં ઝબરદસ્ત બહાદુરી દિખાએંગે.

---

૧ બિદાયા, ૭-૩૦૭

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ. તુમ્હારે સામને ઉન પર લશ્કર હમલાવર હોગા ઔર તુમ મુકાબલે પર આકર ઉનકો ખૂદ કત્લ કરોગે. ફિર યેહ શઅર પળ્હને લગે..

هُمْ اَوْرَدُوْهُ بِالْغُرُوْرِ وَ غَرَّدُوْا   اَجِيْبُوْا دُعَاهُ لَا نَجَاةَ وَلَا عُذْرًا

'વોહ ઉસે ધોકેસે લે આએંગે ઔર ફિર ઉંચી આવાઝસે યેહ ગાએંગે કે ઉસ (હુઝૂર કે મુખાલિફ યા'ની યઝીદ) કી દઅવત (બૈઅત) કુબૂલ કર લો. ઉસે કુબૂલ કિયે બગૈર તુમ્હેં નજાત નહીં મિલેગી ઔર ઉસમેં તુમ્હારા કોઇ ઉઝર કુબૂલ નહીં કિયા જાએગા.'[1]

હઝરત ઈબ્રાહીમ તૈમી (રહ.) કે વાલિદ હઝરત યઝીદ બિન શરીક (રહ.) કેહતે હૈં, હમમેં હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, જો યેહ કેહતા હૈ કે હમારે પાસ અલ્લાહકી કિતાબ ઔર ઈસ સહીફેકે અલાવા કુછ ઔર લિખા હુવા હૈ, જિસે હમ પળ્હતે રેહતે હૈં, તો વોહ બિલકુલ ગલત કેહતા હૈ ઔર ઉસ સહીફેમેં ઝકાત ઔર દિયતકે ઊંટોંકી ઉમ્ર ઔર ઝખ્મોંકે મુખ્તલિફ અહકામકે બારેમેં લિખા હુવા હૈ ઔર ઉસ સહીફેમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, મદીનાકા હરમ, ઐરકે પહાડસે સૌર પહાડ તક હૈ. યેહ સારા ઈલાકા કાબિલે એહતિરામ હૈ. ઈસ લિયે જો ઈસ ઈલાકેમેં ખૂદ કોઇ નઇ ચીઝ ઈજાદ કરે યા નઇ ચીઝ ઈજાદ કરને વાલોંકો ઠિકાના દે, તો ઉસ પર અલ્લાહ, ફરિશ્તોં ઔર તમામ લોગોંકી લઅનત હોગી ઔર અલ્લાહ તઆલા કિયામતકે દિન ઉસકે કિસી ફર્ઝ ઔર નફલ અમલકો કુબૂલ ન ફરમાએંગે ઔર જો અપને બાપકે અલાવા કિસી ઔરકી તરફ અપને નસબકી નિસ્બત કરેગા ઔર જો ગુલામ અપને આકાકે અલાવા કિસી ઔરકા ગુલામ હોનેકા દા'વા કરેગા તો ઈન દોનોં પર અલ્લાહ, ફરિશ્તોં ઔર તમામ લોગોંકી લઅનત હોગી ઔર કિયામતકે દિન અલ્લાહ તઆલા ઉનકે કિસી ફર્ઝ ઔર નફલ અમલકો કુબૂલ નહીં ફરમાએંગે.

તમામ મુસલમાનોંકી ઝિમ્મેદારી એક હૈ. જિસકે લિયે કમ દર્જેકા મુસલમાન ભી સઇ કરેગા (યા'ની અદના દર્જેકા મુસલમાન ભી કિસી કાફિર યા દુશ્મનકે આદમીકો અમાન દે દે તો અબ ઉસે તમામ મુસલમાનોંકી તરફસે અમાન મિલ જાએગી.)[2]

હઝરત ઈબ્રાહીમ નખઇ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલકમા બિન કૈસ (રહ.) ને ઉસ મિમ્બર પર હાથ મારકર કહા, હઝરત અલી (રદિ.) ને ઈસ મિમ્બર પર હમેં બયાન કિયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર કુછ દેર અલ્લાહકી ઝાતો સિફાતકા તઝકેરા કિયા, ફિર ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ

૧ હૈસમી, ૯-૧૯૧
૨ મુસ્નદે અહમદ, ૧-૮૧

તમામ લોગોંમેં સબસે બેહતર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં, ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) હૈં. ફિર હમને ઉનકે બા'દ બહોતસે નયે કામ કિયે હૈં, જિનકા અલ્લાહ હી ફૈસલા કરેગા.[૧]

હઝરત અબૂ જુહૈફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા. ફિર ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ ઈસ ઉમ્મતમેં સબસે બેહતર આદમી હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં ફિર નંબર દો હઝરત ઉમર (રદિ.) હૈં ઔર અલ્લાહ તઆલા જહાં ચાહતે હૈં, ખૈર રખ દેતે હૈં.[૨]

મુસ્નદે અહમદ મેં હઝરત વહબ સુવાઈ (રદિ.) સે ઈસીકે હમ મઅના રિવાયત મઝકૂર હૈ. અલબત્તા ઉસમેં યેહ મઝમૂન નહીં હૈ કે ફિર હમને બહોતસે નયે કામ કિયે ઔર ઉસમેં હઝરત અલી (રદિ.) કા યેહ ફરમાન હૈ કે હમ ઉસ બાતકો બઈદ નહીં સમઝતે થે કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝબાન પર ફરિશ્તા બોલતા હૈ.

હઝરત અલકમા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, મુઝે યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે કુછ લોગ મુઝે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) પર ફઝીલત દેતે હૈં. અગર મૈં ઈસ કામસે લોગોંકો મના કર ચુકા હોતા તો આજ મૈં ઉસ પર ઝરૂર સઝા દેતા ઔર રોકનેસે પેહલે સઝા દેના મુઝે પસંદ નહીં. બહરહાલ અબ સબ સુન લેં કે આઈન્દા મેરે ઈસ બયાનકે બા'દ, જો ભી ઈસ બારેમેં ઝરા સી ભી બાત કરેગા, વોહ મેરે નઝદીક બોહતાન બાંધને વાલા હોગા. ઉસે વહી સઝા મિલેગી, જો બોહતાન બાંધને વાલેકી હોતી હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ લોગોંમેં સબસે બેહતરીન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હૈં ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) હૈં, ફિર હમને ઈન હઝરાતકે બા'દ બહોતસે નયે કામ કિયે હૈં. અલ્લાહ તઆલા ઈનકે બારેમેં, જો ચાહેં ફૈસલા કરેંગે.[૩]

હઝરત ઝૈદ બિન વહબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સુવૈદ બિન ગફલહ (રદિ.) હઝરત અલી (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં કુછ લોગોંકે પાસસે ગુઝરા, જો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી શાનમેં નામુનાસિબ કલિમાત કેહ રહે થે. યેહ સુનકર હઝરત અલી (રદિ.) ઉઠે ઔર મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ ઔર ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને ઉસ દાનેકો (ઝમીનમેં જાનેકે બા'દ) ફાડા ઔર જાનકો પૈદા કિયા. ઈન દોનોં હઝરાતસે વહી મુહબ્બત કરેગા, જો મો'મિન ઔર સાહિબે ફઝલો

---

૧ અહમદ, ૧-૧૨૭
૨ અહમદ, ૧-૧૦૬
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૪૬

કમાલ હોગા ઔર ઉનસે બુગ્ઝ સિર્ફ બદબખ્ત ઔર બેદીન હી રખ્ખેગા. હઝરાતે શૈખૈનકી મુહબ્બત અલ્લાહકે કુર્બ હાસિલ હોનેકા ઝરીઆ હૈ ઔર ઈન હઝરાતસે બુગ્ઝો નફરત બેદીની હૈ. લોગોંકો ક્યા હુવા કે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દો ભાઈયોં, દો વઝીરોં, દો ખાસ સાથીયોં, કુરૈશકે દો સરદારોં ઔર મુસલમાનોંકે દો રૂહાની બાપોંકા નામુનાસિબ કલિમાતસે ઝિક્ર કરતે હૈં. જો ભી ઈન હઝરાતકા ઝિક્ર બુરાઈસે કરેગા, મૈં ઉસસે બરી હું ઔર મૈં ઉસે ઈસ વજહસે સઝા દુંગા.[1]

હઝરત અલી (રદિ.) કા યેહ બયાન અકાબિરકી વજહસે નારાઝ હોનેકે બાબમેં પૂરી તફસીલસે ગુઝર ચુકા હૈ.

હઝરત અલી બિન હુસૈન (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) જંગે સિફફીનસે વાપસ આએ તો ઉનસે બનૂ હાશિમ કે એક નવજવાનને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈંને આપકો જુમ્અહ કે ખુત્બેમેં યેહ કેહતે હુએ સુના, અય અલ્લાહ ! તૂને જિસ અમલકે ઝરીએ ખુલફાએ રાશિદીનકી ઈસ્લાહ ફરમાઈ, ઉસી કે ઝરીએસે હમારી ભી ઈસ્લાહ ફરમા, તો યેહ ખુલફાએ રાશિદીન કૌન હૈં ?

ઈસ પર હઝરત અલી (રદિ.) કી દોનોં આંખેં ડબડબા આઈં ઔર ફરમાયા, ખુલફાએ રાશિદીન હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) હૈં, જો કે હિદાયતકે ઈમામ, ઈસ્લામકે ઝબરદસ્ત આલિમ હૈં, જિનસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ હિદાયત હાસિલ કી જાતી હૈ. જો ઈન દોનોંકા ઈત્તિબાઅ કરેગા, ઉસે સિરાતે મુસ્તકીમકી હિદાયત મિલેગી ઔર જો ઈન દોનોંકે પીછે ચલેગા, વોહ રૂશ્દ (હિદાયત) વાલા હો જાએગા. જો ઈન દોનોંકો મઝબૂતીસે પકડેગા, વોહ અલ્લાહકી જમાઅતમેં શામિલ હો જાએગા ઔર અલ્લાહકી જમાઅત વાલે હી ફલાહ (કામિયાબી) કો પાને વાલે હૈં.[2]

બનૂ તમીમ કે એક બડે મિયાં કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને એક બાર હમમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, લોગોં પર ઐસા ઝમાના આએગા, જિસમેં લોગ એક દૂસરેકો કાટ ખાએંગે ઔર માલદાર અપને માલકો રોક કર રખ્ખેગા, બિલકુલ ખર્ચ નહીં કરેગા, હાલાંકે ઉસે ઈસકા હુક્મ નહીં દિયા ગયા થા (બલકે ઉસે તો ઝરૂરતસે ઝિયાદા સારા માલ દૂસરોં પર ખર્ચ કરનેકા હુક્મ દિયા ગયા થા) ઔર અલ્લાહ તઆલા ને ફરમાયા હૈ..

وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ — વલા તન્સવુલ્ ફદ્લ બય્નકુમ

'ઔર આપસમેં એહસાન કરનેસે ગફલત મત કરો.'

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૨૩

૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૨૪

બુરે લોગ ઝોર પર હોંગે, ગાલિબ આ જાએંગે. નેક લોગ બિલ્કુલ દબ જાએંગે ઔર મજબૂર લોગોંસે ખરીદો ફરોખ્ત કી જાએગી (યા તો ઉન્હેં ખરીદો ફરોખ્ત પર કિસી તરહ મજબૂર કિયા જાએગા યા વોહ કર્ઝ વગૈરહસે મજબૂર હોકર અપના સામાન વગૈરહ સસ્તે દામોંમેં બેચેંગે) હાલાંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મજબૂર ઈન્સાનસે ઈસ તરહ ખરીદનેસે ઔર ધોકાકી ખરીદો ફરોખ્તસે ઔર પકનેસે પેહલે ફલ બેચ દેનેસે મના ફરમાયા હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત અબૂ ઉબૈદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત અલી (રદિ.) કે સાથ ઈદુલ અદહાકી નમાઝમેં શરીક હુવા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ખુત્બેસે પેહલે, અઝાન ઔર ઈકામતકે બગૈર ઈદકી નમાઝ પઢ્હાઈ. ફિર ખુત્બા દિયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તુમ્હેં તીન દિનકે બા'દ કુર્બાનીકા ગોશ્ત ખાનેસે મના ફરમાયા હૈ. ઈસ લિયે તુમ લોગ તીન દિન (તો ગોશ્ત ખાઓ, ઉસ) કે બા'દ ન ખાઓ. (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પેહલે તો મના ફરમાયા થા, લેકિન બા'દમેં તીન દિનકે બા'દ ભી ખાનેકી ઈજાઝત દે દી થી.)[૨]

હઝરત રિબઈ બિન હિરાશ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અલી (રદિ.) કો બયાનમેં યેહ કેહતે હુએ સુના કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે બારેમેં ઝૂઠ ન બોલો, ક્યૂંકે જો મેરે બારેમેં ઝૂઠ બોલેગા, વોહ જહન્નમકી આગમેં દાખિલ હોગા.[3]

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન સુલમી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન કિયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અપને ગુલામ ઔર બાંદીયોંમેં શરઈ હુદૂદ કાઈમ કરો, ચાહે વોહ શાદી શુદા હોં યા ગૈર શાદી શુદા, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એક બાંદીસે ઝિના સાદિર હો ગયા થા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે હુક્મ દિયા કે મૈં ઉસ પર શરઈ હદ કાઈમ કરૂં. મૈં ઉસકે પાસ ગયા તો મૈંને દેખા કે ઉસકે યહાં કુછ દેર પેહલે બચ્ચા પૈદા હુવા હૈ. મુઝે ડર હુવા કે અગર મૈં ઉસે કોડે મારૂંગા તો વોહ મર જાએગી. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર યેહ બાત અર્ઝ કી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને અચ્છા કિયા.[૪]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સબઅ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને હમમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને દાનેકો ફાડા ઔર

---

૧ અહમદ, ૧-૧૧૬
૨ અહમદ, ૧-૪૧
૩ અહમદ, ૧-૧૫૦
૪ અહમદ, ૧-૧૫૬

જાનકો પૈદા કિયા, મેરી યેહ દાઢી સરકે ખૂનસે ઝરૂર રંગીન હોગી યા'ની મુઝે ઝરૂર કત્લ કિયા જાએગા.

ઈસ પર લોગોંને કહા, આપ હમેં બતાએં કે વોહ (આપકો કત્લ કરને વાલા) આદમી કૌન હૈ ? અલ્લાહકી કસમ ! હમ ઉસકે સારે ખાનદાનકો તબાહ કર દેંગે. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં અલ્લાહકા વાસ્તા દેકર કેહતા હું કે મેરે કાતિલકે અલાવા કોઈ ઔર હરગિઝ કત્લ ન હો. લોગોંને કહા, અગર આપકો યકીન હૈ કે અન્કરીબ આપકો કત્લ કર દિયા જાએગા, તો આપ કિસીકો અપના ખલીફા મુકર્રર ફરમા દેં. ફરમાયા, નહીં, બલકે મૈં તો તુમ્હેં ઉસી કે સુપુર્દ કરતા હું, જિસકે સુપુર્દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કરકે ગએ થે (યા'ની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને બા'દ કિસીકો ખલીફા મુકર્રર નહીં કિયા થા, બલકે અલ્લાહકે હવાલે કિયા થા, મૈં ભી ઐસે હી કરતા હું.)[1]

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, મૈંને તુમ્હારે માલમેં સે ઉસ શીશીકે અલાવા ઔર કુછ નહીં લિયા ઔર અપને કુર્તેકી આસ્તીનસે ખુશ્બૂકી એક શીશી નિકાલકર ફરમાયા, યેહ ગાંવકે એક ચૌધરીને મુઝે હદિયા કી હૈ.[2]

હઝરત ઉમૈર બિન અબ્દુલ મલિક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને કૂફા કે મિમ્બર પર હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અગર મૈં ખૂદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ન પૂછતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખૂદ મુઝે બતા દેતે ઔર અગર મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ખૈરકે બારેમેં પૂછતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બારેમેં બતાતે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને રબકી તરફસે મુઝે યેહ હદીસ સુનાઈ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હૈં, મેરે અપને અર્શકે ઉપર બુલંદ હોનેકી કસમ ! જિસ બસ્તી વાલે ઔર જિસ ઘરવાલે ઔર જંગલમેં અકેલે રેહને વાલે સબ મેરી નાફરમાની પર હોં, જો કે મુઝે નાપસંદ હૈ. ફિર યેહ ઉસે છોડકર મેરી ઈતાઅત ઈખ્તિયાર કર લેં, જો મુઝે પસંદ હૈ. તો મેરા અઝાબ, જો ઉન્હેં નાપસંદ હૈ, ઉનસે હટાકર અપની રહમતકો ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ કર દુંગા, જો ઉન્હેં પસંદ હૈ ઔર જિસ બસ્તી વાલે ઔર જિસ ઘર વાલે ઔર જંગલમેં અકેલે રેહને વાલે, સબ મેરી ઈતાઅત પર હોં, જો મુઝે પસંદ હૈ. વોહ ઉસે છોડકર મેરી નાફરમાની ઈખ્તિયાર કર લેં, જો મુઝે નાપસંદ હૈ. તો મેરી રહમત, જો ઉન્હેં પસંદ હૈ, વોહ ઉનસે હટાકર અપના ગુસ્સા ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ કર દુંગા, જો ઉન્હેં નાપસંદ હૈ.[3]

---

૧ અહમદ, ૧-૧૫૬
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૫૪
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૩

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત હુબૈરા (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હો ગયા તો હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ખડે હોકર મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ ઔર ફરમાયા, અય લોગો ! આજ રાત ઐસી હસ્તી દુનિયાસે ઉઠા લી ગઈ હૈ, જિનસે પેહલે લોગ આગે નહીં જા સકે ઔર જિન્હેં પિછલે લોગ પા નહીં સકેંગે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં કિસી જગહ ભેજતે તો ઉન્હેં દાઈં તરફસે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ ઔર બાઈં તરફસે હઝરત મીકાઈલ અલૈહિસ્સલામ અપને ઘેરેમેં લે લેતે ઔર જબ તક અલ્લાહ ઉન્હેં ફત્હ ન દેતે, યેહ વાપસ ન આતે. યેહ સિર્ફ સાતસૌ દિરહમ છોડકર ગએ હૈં. આપ ઉસસે એક ખાદિમ ખરીદના ચાહતે થે. આજ સત્તાઈસ રમઝાનકી રાતમેં ઉનકી રૂહ કબ્ઝ કી ગઈ હૈ. ઉસી રાતમેં હઝરત ઈસા બિન મરયમ અલૈહિસ્સલામકો આસમાનોંકી તરફ ઉઠાયા ગયા.

એક રિવાયતમેં હૈ, વોહ સોના ચાંદી કુછ નહીં છોડકર ગએ, સિર્ફ સાતસૌ દિરહમ છોડકર ગએ હૈં, જો ઉનકે બૈતુલ માલમેં સે મિલને વાલે વઝીફામેં સે બચે હૈં. ઈસ રિવાયતમેં ઈસસે આગે નહીં હૈ.[૧]

જબ હઝરત અલી (રદિ.) શહીદ હો ગએ તો હઝરત હસન (રદિ.) ને ખડે હોકર બયાન ફરમાયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! આજ રાત તુમને એક આદમીકો કત્લ કર દિયા હૈ. ઈસી રાતમેં કુર્આન પાક નાઝિલ હુવા. ઈસીમેં હઝરત ઈસા બિન મરયમ અલૈહિસ્સલામકો ઉઠાયા ગયા ઔર ઈસી રાતમેં હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકે ખાદિમ હઝરત યૂશઅ બિન નૂન (રહ.) કો શહીદ કિયા ગયા ઔર ઈસીમેં બની ઈસ્રાઈલકી તૌબા કુબૂલ હુઈ.[૨]

તબરાની કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ હૈ કે ફિર હઝરત હસન (રદિ.) ને ફરમાયા, જો મુઝે જાનતા હૈ વોહ તો જાનતા હી હૈ ઔર જો મુઝે નહીં જાનતા, મૈં ઉસે અપના તઆરૂફ કરા દેતા હું. મૈં હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા બેટા હસન હું. (મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપના બાપ ઈસ લિયે કેહ રહા હું કે હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામને હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ ઔર હઝરત ઈસ્હાક અલૈહિસ્સલામકો અપના બાપ કહા હૈ, હાલાંકે યેહ દોનોં ઉનકે દાદા પરદાદા થે) ફિર ઉન્હોંને યેહ આયત પઢી,જિસમેં હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામકા કૌલ હૈ..

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૮, હુલીયા, ૧-૬૫, અહમદ, ૧-૧૯૯
૨ મુન્તખબુલ કન્ઝ, ૫-૧૬૧

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ

વત્તબઅ્તુ મિલ્લત આબાઈ ઈબ્રાહીમ વ ઈસ્હાક વ યઅ્કૂબ

'ઔર મૈંને અપને ઈસ આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદા) કા મઝહબ ઈખ્તિયાર કર રખ્ખા હૈ, ઈબ્રાહીમકા, ઈસ્હાક કા, યઅકૂબ કા.'

ફિર અલ્લાહકી કિતાબમેં સે કુછ ઔર પઢને લગે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મુખ્તલિફ નામ લેકર ફરમાયા, મૈં બશારત દેને વાલેકા બેટા હું. મૈં ડરાને વાલેકા બેટા હું. મૈં નબીકા બેટા હું. મૈં અલ્લાહકે હુક્મસે અલ્લાહકી દઅવત દેને વાલેકા બેટા હું. મૈં રોશન ચિરાગકા બેટા હું. મૈં ઉસ ઝાતકા બેટા હું, જિન્હેં રહમતુલ લિલ આલમીન બનાકર ભેજા ગયા હૈ. મૈં ઉસ ઘરાનેકા ફર્દ હું, જિનસે અલ્લાહને ગંદગી દૂર કર દી ઔર જિન્હેં ખૂબ અચ્છી તરહ પાક કિયા. મૈં ઉસ ઘરાનેકા ફર્દ હું, જિનકી મુહબ્બત ઔર દોસ્તીકો અલ્લાહને ફર્ઝ કરાર દિયા.

ચુનાંચે જો કુર્આન હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર અલ્લાહને નાઝિલ કિયા, ઉસમેં અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

قُلْ لَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى

કુલ્ લા અસ્અલુકુમ્ અલય્હિ અજ્રન્ ઈલ્લલ્ મવદ્દત ફીલ્ કુરબા

'આપ ઉનસે યૂં કહિયે કે મૈં તુમસે કુછ મતલબ નહીં ચાહતા, અલાવા રિશ્તેદારીકી મુહબ્બત કે.'[1]

તબરાની કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં ઝંડા દિયા કરતે ઔર જબ જંગમેં ઘમસાનકા રન પડ જાતા, તો હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ ઉનકે દાઈં જાનિબ આકર લડતે. રાવી કેહતે હૈં, યેહ રમઝાન કી ઈક્કીસવીં રાત થી.[2]

હાકિમ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે મૈં નબવી ઘરાનેમેં સે હું. હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ (આસમાનસે) ઉતરકર હમારે પાસ આયા કરતે થે ઔર હમારે પાસસે (આસમાનકો) ઉપર જાયા કરતે થે. ઈસ રિવાયતમેં ઉસી આયતકા યેહ હિસ્સા ભી હૈ..

وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيْهَا حُسْنًا

વમંય્યક્તરિફ્ હસનતન્ નઝિદ લહૂ ફીહા હુસ્ના

'ઔર જો આદમી કોઈ નેકી કરેગા, હમ ઉસમેં ઔર ખૂબી ઝિયાદા કર દેંગે.' યહાં નેકી કરનેસે મુરાદ હમારે સારે ઘરાનેસે મુહબ્બત કરના હૈ.[3]

---

૧ તબરાની, ઈબ્ને સઅદ
૨ હૈસમી, ૬-૧૪૬
૩ મુસ્તદરક, ૩-૧૭૨

હઝરત અબૂ જમીલા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) કી શહાદતકે બા'દ હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ખલીફા બને. એક બાર વોહ લોગોંકો નમાઝ પઢા રહે થે કે ઈતનેમેં એક આદમીને આગે બઢકર ઉનકી સુરીન પર ખંજર મારા, જિસસે વોહ ઝખ્મી હો ગએ ઔર કુછ માહ બીમાર રહે.

ફિર ખડે હોકર ઉન્હોંને બયાન ફરમાયા. તો ઉસમેં ફરમાયા, અય ઈરાક વાલો ! હમારે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો, ક્યૂંકે હમ તુમ્હારે ઉમરા (સરદાર) ભી હૈં ઔર મેહમાન ભી ઔર હમ ઉસ ઘરાનેકે હૈં, જિસકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

ઈન્નમા યુરીદુલ્લાહુ લિયુઝહિબ અન્કુમુ રિંજ્સ અહલલ્ બયૂતિ વ યુતહ્હિરકુમ્ તત્હીરા

'અલ્લાહકો યેહ મંઝૂર હૈ કે અય ઘરવાલો ! તુમસે આલુદગીકો દૂર રખ્ખે ઔર તુમકો (હર તરહ ઝાહિર ઔર બાતિનસે) પાક સાફ રખ્ખે.' હઝરત હસન (રદિ.) ઈસ મૌઝૂઅ પર કાફી દેર ગુફ્તગૂ (બાતચીત) ફરમાતે રહે, યહાં તક કે મસ્જિદકા હર આદમી રોતા હુવા નઝર આને લગા.[1]

ઈબ્ને અબી હાતિમકી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત હસન (રદિ.) ઈન બાતોંકો બાર બાર કેહતે રહે, યહાં તક કે મસ્જિદકા હર આદમી આવાઝસે રોને લગા.[2]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) સે નુખૈલા મકામ પર સુલહ કી તો હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને ઉનસે કહા, જબ યેહ (સુલહકી) બાત તય હો ગઇ, તો આપ ખડે હોકર ગુફ્તગૂ કરેં ઔર લોગોંકો યેહ બતા દેં કે આપને ખિલાફત છોડ દી હૈ ઔર ઉસે મેરે હવાલે કર દિયા હૈ.

ચુનાંચે હઝરત હસન (રદિ.) ઉઠે ઔર મિમ્બર પર બયાન કિયા. હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં ઉસ બયાનકો સુન રહા થા. હઝરત હસન (રદિ.) ને પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ! સબસે ઝિયાદા સમઝદારી તકવા ઈખ્તિયાર કરના હૈ ઔર સબસે બડી હિમાકત ગુનાહોંમેં મુબ્તલા હોના હૈ. મેરા ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કા ખિલાફતકે બારેમેં આપસમેં ઈખ્તિલાફ થા. યા તો યેહ મેરા હક થા, જિસે મૈંને હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે લિયે ઈસ લિયે છોડ દિયા, તાકે ઈસ ઉમ્મતકા આપસ કા મા'મલા ઠીક રહે ઔર ઉનકે ખૂન મેહફૂઝ રહેં યા કોઇ ઔર ઈસ ખિલાફતકા મુઝસે ઝિયાદા હકદાર હૈ. તો અબ મૈંને યેહ ખિલાફત ઉસકે હવાલે કર દી હૈ ઔર યેહ આયત તિલાવત ફરમાઇ..

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૭૨
૨ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૪૮૬

وَاِنْ اَدْرِیْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰی حِیْنٍ

વઇન્ અદરી લઅલ્લહૂ ફિત્નતુલ્લકુમ્ વ મતાઉન્ ઈલાહીન

'ઔર મૈં (યકીની તૌર પર) નહીં જાનતા (કે ક્યા મસ્લિહત હૈ) શાયદ વોહ (અઝાબકી દેરી) તુમ્હારે લિયે (દેખનેમેં) ઈમ્તિહાન હો ઔર એક વક્ત (યા'ની મૌત) તક (ઝિંદગીસે) ફાઈદા પહોંચાના હો.'[1]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ને હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) સે મુઆહદા કિયા તો ઉન્હોંને નુખૈલા મકામમેં હમમેં બયાન કિયા ઔર ખડે હોકર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન બયાન કિયા ઔર મઝીદ યેહ ભી હૈ, મૈં ઈસી પર અપની બાત ખત્મ કરતા હું ઔર મૈં અપને લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે અલ્લાહ સે ઈસ્તિગફાર કરતા હું.[2]

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ને અપને ઉસ બયાનમેં યેહ ભી ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અય લોગો ! અલ્લાહ તઆલાને હમારે પેહલોંકે ઝરીએસે (યા'ની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝરીએસે) તુમ્હેં હિદાયત દી ઔર હમારે પિછલોંકે ઝરીએ (યા'ની મેરે ઝરીએ) તુમ્હારે ખૂનકી હિફાઝત કી. ઈસ ખિલાફતકી તો એક ખાસ મુદ્દત હૈ ઔર દુનિયા તો આને જાને વાલી ચીઝ હૈ. કભી કિસીકે પાસ હોતી હૈ, કભી કિસીકે પાસ. અલ્લાહ તઆલાને અપને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ફરમાયા હૈ..

وَاِنْ اَدْرِیْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰی حِیْنٍ

વઇન્ અદરી લઅલ્લહૂ ફિત્નતુલ્લકુમ્ વ મતાઉન્ ઈલાહીન

તર્જમા ગુઝર ચુકા હૈ.

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત મુઆવિયહ બિન અબૂ સુફયાન (રદિ.) કા બયાન

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મુઆવિયહ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) એક દિન મદીનામેં બયાન ફરમા રહે થે. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય

---

૧ હૈસમી, ૪-૨૦૮
૨ હાકિમ, ૩-૧૭૫, બૈહકી, ૮-૧૭૩

લોગો ! અલ્લાહ તઆલા જો ચીઝ દેના ચાહે, ઉસે કોઇ રોક નહીં સકતા ઔર જિસે વોહ રોક લે, ઉસે કોઇ દેને વાલા નહીં ઔર કિસી માલદારકો ઉસકી માલદારી અલ્લાહકે યહાં કામ નહીં દે સકતી. અલ્લાહ જિસકે સાથ ખૈરકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસે દીનકી સમઝ અતા ફરમાતે હૈં. મૈંને યેહ સારી બાતેં (મિમ્બરકી) ઇન લકડીયોં પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સુની હૈં.[1]

હઝરત હુમૈદ બિન અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને હમમેં બયાન ફરમાયા. મૈંને ઉન્હેં બયાનમેં યેહ કેહતે હુએ સુના કે મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જિસકે સાથ અલ્લાહ તઆલા ભલાઇકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસે દીનકી સમઝ અતા ફરમાતે હૈં ઔર મૈં તો સિર્ફ તકસીમ કરને વાલા હી હું ઔર દેતે તો સિર્ફ અલ્લાહ હી હૈં ઔર યેહ ઉમ્મત હમેશા હક પર ઔર અલ્લાહકે દીન પર કાઇમ રહેગી ઔર જો ઇનકી મુખાલિફત કરેગા, વોહ ઇન્હેં નુકસાન નહીં પહોંચા સકેગા ઔર યેહ સૂરતે હાલ અલ્લાહકે હુક્મકે આને તક યા'ની કિયામતકે કાઇમ હોને તક ઐસે હી રહેગી.[2]

હઝરત ઉમૈર બિન હાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મુઆવિયહ બિન અબૂ સુફયાન (રદિ.) ને લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, મેરી ઉમ્મતમેં સે હમેશા એક જમાઅત અલ્લાહકે દીનકો લેકર ખડી રહેગી. ઉનકી મુખાલિફત કરને વાલે ઔર ઉનકી મદદ છોડને વાલે, કોઇ ભી ઉનકા નુકસાન ન કર સકેંગે ઔર અલ્લાહકે હુક્મકે આને તક યા'ની કિયામતકે કાઇમ હોને તક વોહ ઐસે હી રહેંગે ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે વોહ લોગોં પર ગાલિબ રહેંગે.

હઝરત ઉમૈર બિન હાની કેહતે હૈં, ઇસ પર હઝરત માલિક બિન યુખામિર (રહ.) ને ખડે હોકર કહા, મૈંને હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે (મેરે ખયાલમેં) યેહ જમાઅત આજકલ શામમેં હૈ.[3]

હઝરત યૂનુસ બિન હલબસ જુબલાની સે ઇસી જૈસી હદીસ મરવી હૈ ઔર ઉસમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે ફિર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને ઇસ આયતકો બતૌર દલીલ કે ઝિક્ર કિયા..

يٰعِيْسٰۤى اِنِّىْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ

اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْۤا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ

---

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૪-૧૪૪
૨ જામેઅ બયાનુલ ઇલ્મ, ૧-૨૦
3 અહમદ, અબૂ યઅલા, યઅકૂબ વગૈરહ

યા ઈસા ઈન્ની મુતવફ્ફીક વ રાફિઉક ઈલય્ય વ મુતહ્હિરૂક મિનલ્લઝીન કફરૂ વ જાઈલુલ્લઝીન ત્તબઊક ફવ્કલ્લઝીન કફરૂ ઈલા યવ્મિલ્ કિયામૃહ

'અય ઈસા ! (કુછ ગમ ન કરો) બેશક મૈં તુમકો વફાત દેને વાલા હું ઔર (ફિલહાલ) મૈં તુમકો અપની તરફ ઉઠાએ લેતા હું ઔર તુમકો ઉન લોગોંસે પાક કરને વાલા હું, જો મુન્કિર હૈં ઔર જો લોગ તુમ્હારા કેહના માનને વાલે હૈં, ઉનકો ગાલિબ રખને વાલા હું, ઉન લોગોં પર, જો કે (તુમ્હારે) મુન્કિર હૈં કિયામતકે દિન તક.'[૧]

હઝરત મકહૂલ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને મિમ્બર પર બયાન કરતે હુએ ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, અય લોગો ! ઈલ્મ તો સીખનેસે આતા હૈ ઔર દીનકી સમઝ તો હાસિલ કરનેસે આતી હૈ ઔર જિસકે સાથ અલ્લાહ ખૈરકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, ઉસે દીનકી સમઝ અતા ફરમાતે હૈં ઔર અલ્લાહકે બંદોંમેં સે અલ્લાહસે સિર્ફ વહી ડરતે હૈં, (જો ઉસકી કુદરતકા) ઈલ્મ રખતે હૈં ઔર મેરી ઉમ્મતમેં સે એક જમાઅત હમેશા હક પર કાઈમ રહેગી, જો લોગોં પર ગાલિબ રહેગી ઔર મુખાલિફીન ઔર દુશ્મનોંકી ઉન્હેં કોઈ પરવાહ નહીં હોગી ઔર યેહ લોગ કિયામત તક યૂંહી ગાલિબ રહેંગે.[૨]

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ સકફી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હજકે મૌકે પર મૈં હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કે ખુત્બેમેં શરીક હુવા. હમેં ઉનકે બારેમેં ઉસી વક્ત પતા ચલા, જબ વોહ યવ્મુત્તરવીયહ (આઠવીં ઝિલહિજ્જહ) સે એક દિન પેહલે એહરામ બાંધકર હમારે પાસ બાહર આએ. વોહ અધેડ ઉમ્રકે ખૂબસૂરત આદમી થે. વોહ સામનેસે આ રહે થે. લોગોંને કહા, યેહ અમીરૂલ મો'મિનીન હૈં. ફિર વોહ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. ઉસ વક્ત ઉન પર એહરામકી દો સુફેદ ચાદરેં થીં.

ફિર ઉન્હોંને લોગોંકો સલામ કિયા. લોગોંને ઉન્હેં સલામકા જવાબ દિયા. ફિર ઉન્હોંને બડી અચ્છી આવાઝસે લબ્બૈક કહા. ઐસી અચ્છી આવાઝ મૈંને કભી સુની નહીં હોગી. ફિર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ઈસકે બા'દ ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! તુમ લોગ મુખ્તલિફ ઈલાકોંસે વફદ બનકર અલ્લાહકે પાસ આએ હો. ઈસ લિયે

૧ ઈબ્ને અસાકિર
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૧૩૦

અલ્લાહ પર ભી ઉસકી મહેરબાનીસે યેહ ઝરૂરી હૈ કે વોહ અપને પાસ વફ્દ બનકર આને વાલોંકા ઈકરામ કરે.

અબ જો ઉન ઉખ્રવી નેઅ્મતોંકા તાલિબ બનકર આયા હૈ, જો અલ્લાહકે પાસ હૈ, તો અલ્લાહસે તલબ કરને વાલા મેહરૂમ નહીં રેહતા. ઈસ લિયે અપને કૌલકી અમલસે તસ્દીક કરો, ક્યૂંકે કૌલકા સહારા અમલ હૈ ઔર અસલ નિય્યત દિલકી હોતી હૈ. ઈન દિનોંમેં અલ્લાહ સે ડરો, ક્યૂંકે ઈન દિનોંમેં અલ્લાહ તમામ ગુનાહોંકો મઆફ કર દેતે હૈં. આપ લોગ મુખ્તલિફ ઈલાકોંસે આએ હૈં. આપ લોગોંકા મક્સદ ન તિજારત હૈ ઔર ન માલ હાસિલ કરના ઔર ન હી દુનિયા લેનેકી ઉમ્મીદમેં આપ લોગ યહાં આએ હૈં.

ફિર હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને લબ્બૈક કહા ઔર લોગોંને ભી પઢા. ફિર ઉન્હોંને લંબી ગુફ્તગૂ ફરમાઈ. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અલ્લાહ તઆલાને અપની કિતાબમેં ફરમાયા હૈ..

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ   અલ્ હજ્જુ અશ્હુરૂમ્ મઅલૂમાત

'હજકા ઝમાના કુછ મહીને હૈં, જો મા'લૂમ હૈં.' ફરમાયા, વોહ તીન મહીને હૈં, શવ્વાલ, ઝીકઅદહ ઔર ઝિલહિજ્જહકે દસ દિન.

فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ   ફમન્ ફરદ ફીહિન્નલ્ હજ્જ ફલા રફષ

'સો જો આદમી ઉનમેં હજ મુકર્રર કરે, તો ફિર (ઉસકો) ન કોઈ ફહશ બાત (જાઈઝ) હૈ.' યા'ની બીવીસે સોહબત કરના.

وَلَا فُسُوْقَ   વલા ફુસૂક

'ઔર ન કોઈ બેહુક્મી (દુરૂસ્ત) હૈ' યા'ની મુસલમાનોંકો બુરા ભલા કેહના.

وَلَا جِدَالَ   વલા જિદાલ

'ઔર ન કિસી કિસ્મકા ઝગડા મુનાસિબ હૈ' યા'ની લડાઈ ઝગડા કરના.

وَمَا تَفْعَلُ مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوْا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى

વમા તફઅલુ મિન્ ખય્રિંય્ યઅ્લમ્હુલ્લાહુ વ તઝવ્વદૂ ફઈન્ન ખય્રઝ્ ઝાદિત્તકવા

'ઔર જો નેક કામ કરોગે, અલ્લાહ તઆલાકો ઉસકી ખબર હોતી હૈ' ઔર (જબ હજકો જાને લગો તો) ખર્ચ ઝરૂર લે લિયા કરો, ક્યૂંકે સબસે બડી બાત ખર્ચમેં (ગદાગરીસે) બચા રેહના હૈ. ઔર અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા..

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوْا فَضْلاً مِّنْ رَّبِّكُمْ

લયૂસ અલયૂકુમ જુનાહુન્ અન્ તબ્તગૂ ફદલમ્ મિર્રબ્બિકુમ્

'તુમકો ઈસમેં ઝરા ભી ગુનાહ નહીં કે (હજમેં) રોઝી તલાશ કરો.' ચુનાંચે અલ્લાહને હાજીયોંકો તિજારતકી ઈજાઝત દે દી. ફિર અલ્લાહને ફરમાયા..

فَاِذَا اَفَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ — ફઈઝા અફદ્તુમ્ મિન્ અરફાતિન્

'ફિર જબ તુમ અરફાતસે વાપસ આને લગો' ઔર અરફાત ઠહેરનેકી વોહ જગહ હૈ, જહાં હાજી લોગ ગુરૂબે આફતાબ તક ઠહેરા કરતે હૈં. ફિર વહાંસે વાપસ હોતે હૈં. ફિર વહાં સે વાપસ આતે હૈં.

فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَالْمَشْعَرِ الْحَرَامِ — ફઝ્કુરૂલ્લાહ ઈન્દલ્ મશ્અરિલ્ હરામિ

'તો મશઅરે હરામકે પાસ (મુઝદલિફામેં) રાતકો કિયામ કરકે અલ્લાહકો યાદ કરો.' યેહ મુઝદલિફા કે વોહ પહાડ હૈં, જહાં હાજી રાતકો ઠહેરતે હૈં.

وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدَاكُمْ — વઝ્કુરૂહૂ કમા હદાકુમ્

'ઔર ઈસ તરહ યાદ કરો, જિસ તરહ તુમકો બતલા રખ્ખા હૈ.'

હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ હુક્મ આમ નહીં હૈ, બલકે સિર્ફ મક્કા શહેર વાલોંકે લિયે હૈ, ક્યૂંકે મક્કા વાલે મુઝદલિફામેં વુકૂફ કરતે થે ઔર અરફાત નહીં જાતે થે, ઈસ લિયે મુઝદલિફાસે વાપસ આતે થે, જબકે બાકી લોગ અરફાત જાતે થે ઔર વહાંસે વાપસ આતે થે. તો અલ્લાહને ઉનકે ફેઅલ પર ઈન્કાર કરતે હુએ ફરમાયા..

ثُمَّ اَفِيْضُوْا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ — સુમ્મ અફીદૂ મિન્ હયૂસુ અફાદન્નાસુ

'ફિર તુમ સબકો ઝરૂર હૈ કે ઉસી જગહ હોકર વાપસ જાઓ, જહાં ઔર લોગ જાકર વાપસ આતે હૈં' યા'ની વહાંસે વાપસ આકર અપને હજકે મનાસિક પૂરે કરો.

જાહિલિયતકે ઝમાનેકે હાજીયોંકા દસ્તૂર યેહ થા કે વોહ હજસે ફારિગ હોકર અપને બાપદાદોંકે કારનામોંકા ઝિક્ર કરકે એક દૂસરે પર ફખ્ર કરતે થે. ઈસ પર અલ્લાહને યેહ આયતેં નાઝિલ ફરમાઈ..

وَاذْكُرُوْهُ كَمَا هَدَاكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ آبَائَكُمْ اَوْاَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَمِنْهُمْ مَنْ يَّقُوْلُ رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ

વઝ્કુરૂહૂ કમા હદાકુમ્ ફઝ્કુરૂલ્લાહ કઝિક્રિકુમ્ આબાઅકુમ્ અવ્ અશદ્દ ઝિક્રા. ફમિનન્નાસિ મંય્યકૂલુ રબ્બના આતિના ફી દુન્યા વમા લહૂ ફીલ્ આખિરતિ મિન્ ખલાક. વ મિન્હુમ મંય્યકૂલુ રબ્બના આતિના ફીદુન્યા હસનતંવ્ વ ફીલ્ આખિરતિ હસનતંવ્ વકિના અઝાબન્નાર

'તો હક તઆલાકા ઝિક્ર કિયા કરો, જિસ તરહ તુમ અપને આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદોં) કા ઝિક્ર કિયા કરતે હો, બલકે યેહ ઝિક્ર ઉસસે (કઇ દર્જે) બળ્હકર હો, સો કુછ આદમી (જો કે કાફિર હૈં) ઐસે હૈં, જો કેહતે હૈં કે અય હમારે પરવરદિગાર ! હમકો (જો કુછ દેના હો) દુનિયામેં દે દીજિયે ઔર ઐસે આદમીકો આખિરતમેં (આખિરતકે ઇન્કારકી વજહસે) કોઇ હિસ્સા ન મિલેગા ઔર કુછ આદમી (જો કે મો'મિન હૈં) ઐસે હૈં, જો કેહતે હૈં કે અય હમારે પરવરદિગાર ! હમકો દુનિયામેં ભી બેહતરી ઇનાયત કિજિયે ઔર આખિરતમેં ભી બેહતરી દીજિયે ઔર હમકો દોઝખકે અઝાબસે બચાઇએ.' યા'ની દુનિયામેં રેહકર દુનિયાકે લિયે ભી મેહનત કરતે હૈં ઔર આખિરતકે લિયે ભી.

ફિર હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને ઇસ આયત તક તિલાવત ફરમાઇ..

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ **વઝ્કુરૂલ્લાહ ફી અય્યામિમ્ મઅ્દૂદાત**

'ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરો, કઇ દિન તક.' ઔર ફરમાયા, ઇસસે તશ્રીકકે દિન મુરાદ હૈં ઔર ઇન દિનોંકે ઝિક્ર મેં, સુબ્હાનલ્લાહ, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કેહના, લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ કેહના, અલ્લાહુ અક્બર કેહના ઔર અલ્લાહકી અઝમત વાલે કલિમાત કેહના સબ શામિલ હૈ.

ફિર હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને મીકાત યા'ની લોગોંકે એહરામ બાંધનેકી જગહોંકા ઝિક્ર કિયા. ચુનાંચે ફરમાયા, મદીના વાલોંકે લિયે એહરામ બાંધનેકી જગહ ઝુલહુલૈફા હૈ ઔર ઇરાક વાલોંકે લિયે અકીક હૈ ઔર નજ્દ વાલોં ઔર તાઇફ વાલોંકે લિયે કર્ન હૈ ઔર યમન વાલોંકે લિયે યલમલમ હૈ. ઇસકે બા'દ એહલે કિતાબકે કાફિરોંકે લિયે યેહ બદદુઆ કી, અય અલ્લાહ ! એહલે કિતાબકે ઉન કાફિરોંકો અઝાબ દે, જો તેરી આયતોંકા ઇન્કાર કરતે હૈં ઔર તેરે રસૂલોંકો ઝુઠલાતે હૈં ઔર તેરે રાસ્તેસે રોકતે હૈં. અય અલ્લાહ ! ઇન્હેં અઝાબ ભી દે ઔર ઇનકે દિલ બદકાર ઔરતોં જૈસે બના દે. ઇસ તરહ બહોત લંબી દુઆ કી.

ફિર ફરમાયા, યહાં કુછ લોગ ઐસે હૈં, જિનકે દિલોંકો અલ્લાહને ઐસા અંધા કર દિયા, જૈસે ઉનકી આંખોંકો અંધા કિયા. વોહ હજ્જે તમત્તોઅકા યેહ ફતવા દેતે હૈં કે એક આદમી, જૈસે ખુરાસાનસે હજકા એહરામ બાંધકર આયા, તો યેહ ઉસસે કેહતે હૈં કે ઉમરહ કરકે હજકા એહરામ ખોલ દો, ફિર યહાંસે હજકા એહરામ બાંધ લેના. (હાલાંકે

જબ વોહ હજકા એહરામ બાંધકર આયા હૈ, તો વોહ હજ કરકે હી એહરામ ખોલ સકતા હૈ, ઈસસે પેહલે નહીં) અલ્લાહકી કસમ ! હજકા એહરામ બાંધકર આને વાલેકો સિર્ફ એક સૂરતમેં તમત્તોઅકી યા'ની ઉમરહ કરકે એહરામ ખોલ દેનેકી ઈજાઝત હૈ, જબકે ઉસે હજસે રોક દિયા જાએ. ફિર હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને લબ્બૈક પઢ્હા ઔર તમામ લોગોંને પઢ્હા. રાવી કેહતે હૈં, મૈંને લોગોંકો ઉસ દિનસે ઝિયાદા રોતે હુએ કિસી દિન નહીં દેખા.[1]

હઝરત હિશામ બિન ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ને અપને બયાનમેં ફરમાયા,અચ્છી તરહ સમઝ લો કે બતને ઉરના કે અલાવા સારા અરફાત ઠહેરનેકી જગહ હૈ ઔર ખૂબ જાન લો કે બતને મુહસ્સર કે અલાવા સારા મુઝદલિફા ઠહેરનેકી જગહ હૈ.[2]

હઝરત અબ્બાસ બિન સહલ બિન સઅદ સાઈદી અન્સારી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને મક્કાકે મિમ્બર પર હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કો બયાનમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના, અય લોગો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમાયા કરતે થે, અગર ઈબ્ને આદમકો સોનેકી એક વાદી દે દી જાએ તો વોહ દૂસરી વાદીકી તમન્ના કરને લગેગા ઔર અગર ઉસે દૂસરી વાદી દે દી જાએ તો તીસરીકી તમન્ના કરને લગેગા ઔર ઈબ્ને આદમકે પેટકો (કબ્રકી) મિટ્ટીકે સિવા ઔર કોઈ ચીઝ નહીં ભર સકતી ઔર જો અલ્લાહકે સામને તૌબા કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસકી તૌબા કુબૂલ ફરમા લેતે હૈં.[3]

હઝરત અતા બિન અબી રિબાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં બયાન કરતે હુએ ફરમાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરી ઈસ મસ્જિદમેં એક નમાઝ, મસ્જિદે હરામકે અલાવા દૂસરી મસ્જિદોંકી હઝાર નમાઝસે અફઝલ હૈ ઔર મસ્જિદે હરામકી એક નમાઝ (મેરી મસ્જિદકી નમાઝ પર) સૌ (૧૦૦) ગુના ફઝીલત રખતી હૈ.

હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં, ઈસ તરહ મસ્જિદે હરામકી નમાઝકો (દૂસરી મસ્જિદકી નમાઝ પર) લાખ ગુના ફઝીલત હાસિલ હો જાએગી. હઝરત અતા (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) સે પૂછા, અય અબૂ મુહમ્મદ ! યેહ લાખ ગુના ફઝીલત સિર્ફ મસ્જિદે હરામમેં હૈ યા સારે હરમમેં હૈ ? ઉન્હોંને ફરમાયા, નહીં, સારે હરમમેં હૈ, ક્યૂંકે સારા હરમ મસ્જિદ (કે હુક્મમેં) હૈ.[4]

હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત વહબ બિન કૈસાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને ઈદકે દિન ઈદકી નમાઝ પઢ્હાઈ. ફિર

---

૧ હૈસમી, ૩-૨૫૦, હુલીયા, ૧-૩૩૬
૨ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૨-૧૬૮
૩ હુલીયા, ૧-૩૩૭
૪ અબૂ દાઉદ, અત્તયાલિસી, ૧૯૫

ખડે હોકર ખુત્બા પઢા. મૈંને ઉન્હેં ખુત્બેમેં યેહ કેહતે હુએ સુના, અય લોગો ! ઈદકી નમાઝસે પેહલે ખુત્બા પઢના હરગિઝ દુરૂસ્ત નહીં. ઈદકે બા'દ ખુત્બા પઢના અલ્લાહ ઔર રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે મુકર્રર કિયા હુવા તરીકા હૈ.[૧]

હઝરત સાબિત (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) કો બયાનમેં યેહ કેહતે હુએ સુના કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ, જો મર્દ દુનિયામેં રેશમ પહેનેગા, વોહ આખિરતમેં નહીં પહેન સકેગા.[૨]

હઝરત અબૂઝ્ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) કો ઈસ મિમ્બર પર યેહ ફરમાતે હુએ સુના, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ નમાઝકે બા'દ સલામ ફેરતે તો યેહ કલિમાત પઢતે..

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَانَعْبُدُ اِلَّا اِيَّاهُ اَهْلُ النِّعْمَةِ وَالْفَضْلِ وَالثَّنَاءِ الْحَسَنِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُوْنَ

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વહદહૂ લા શરીક લહૂ લહુલ્ મુલ્કુ વલહુલ્ હમ્દુ વહુવ અલા કુલ્લિ શયૂઈન્ કદીર. લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિ વલા નઅ્બુદુ ઈલ્લા ઈય્યાહુ અહ્લુન્ નિઅ્મતિ વલ્ ફદ્લિ વષ્ષનાઈલ્ હસનિ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ મુખલિસીન લહૂ દીન વલવ્ કરિહલ્ કાફિરૂન

'અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, વોહ યક્તા હૈ, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં. સારી બાદશાહત ઉસીકે લિયે હૈ. તમામ તા'રીફેં ઉસીકે લિયે હૈં. વોહ હર ચીઝ પર કુદરત રખને વાલા હૈ. બુરાઈસે બચને ઔર નેકી કરનેકી તાકત સિર્ફ ઉસીસે મિલતી હૈ. હમ સિર્ફ ઉસીકી ઈબાદત કરતે હૈં. વોહ નેઅમત, ફઝલ ઔર અચ્છી તા'રીફ વાલા હૈ. અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. હમ પૂરે ઈખ્લાસકે સાથ દીન પર ચલ રહે હૈં, ચાહે કાફિરોંકો યેહ બુરા લગે.'[૩]

હઝરત સુવૈર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) કો મિમ્બર પર ફરમાતે હુએ સુના કે યેહ આશૂરા (દસ મુહર્રમ) કા દિન હૈ, ઈસમેં રોઝા રખ્ખો, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ દિનકે રોઝેકા હુકમ દિયા હૈ.[૪]

૧ મુસ્નદે અહમદ, ૪-૫
૨ મુસ્નદે અહમદ, ૪-૫
૩ મુસ્નદે અહમદ, ૪-૫
૪ મુસ્નદે અહમદ, ૪-૬

હઝરત કુલસૂમ બિન જબ્ર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) દીની ઉમૂરમેં બડી મુશ્કિલસે રિઆયત કરતે થે. ઉન્હોંને એક બાર હમમેં બયાન ફરમાયા. ઉસમેં ઈર્શાદ ફરમાયા, અય મક્કા વાલો ! મુઝે કુરૈશકે કુછ લોગોંકે બારેમેં યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે વોહ નર્દશીર ખેલ ખેલતે હૈં. (યેહ શતરંજ જૈસા ખેલ હૈ.) હાલાંકે અલ્લાહને તો ફરમાયા હૈ..

إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ ઈન્નમલ્ ખમ્રુ વલ્ મયસિરુ

'બાત યેહી હૈ કે શરાબ ઔર જુવા (જુગાર) ઔર બુત વગૈરહ ઔર કુરઆકે તીર, યેહ સબ ગંદી બાતેં શૈતાની કામ હૈં. સો ઈનસે બિલકુલ અલગ રહો તાકે તુમકો ફલાહ હો.' ઔર મૈં અલ્લાહકી કસમ ખાકર કેહતા હું કે મેરે પાસ જો આદમી ઐસા લાયા ગયા, જો યેહ ખેલ ખેલતા હોગા તો મૈં ઉસકે બાલ ઔર ખાલ ઉધેડ દુંગા ઔર સખ્ત સઝા દુંગા ઔર ઉસકા સામાન ઉસે દે દુંગા, જો ઉસે મેરે પાસ લાએગા.'[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુખ્તસર બયાન ફરમાયા. બયાનસે ફારિગ હોકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂબક્ર (રદિ.) ! તુમ ખડે હોકર બયાન કરો. ચુનાંચે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કમ બયાન કિયા.

જબ વોહ બયાનસે ફારિગ હુએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમર (રદિ.) ! અબ તુમ ઉઠો ઔર બયાન કરો. ચુનાંચે વોહ ખડે હુએ ઔર ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ભી ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે ભી કમ બયાન કિયા. જબ વોહ બયાનસે ફારિગ હો ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ફલાં ! અબ તુમ ખડે હોકર બયાન કરો. ઉસને ખડે હોકર ખૂબ મુંહ ભરકર બાતેં કીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખામોશ હો જાઓ ઔર બૈઠ જાઓ, ક્યૂંકે ખૂબ મુંહ ભરકર બાતેં કરના શૈતાનકી તરફસે હૈ ઔર કુછ બયાન્ જાદૂકી તરહ અસરઅંદાઝ હોતે હૈં.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને (હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) સે) ફરમાયા, અય ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દ ! અબ તુમ ખડે હોકર બયાન કરો. ઉન્હોંને ખડે હોકર પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર કહા, અય લોગો ! અલ્લાહ

૧ અદબુલ મુફરદ, ૧૮૬

તઆલા હમારે રબ હૈં ઔર ઈસ્લામ હમારા દીન હૈ ઔર કુર્આન હમારા ઈમામ હૈ ઔર બૈતુલ્લાહ હમારા કિબ્લા હૈ ઔર હાથસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ ઈશારા કરકે કહા, ઔર યેહ હમારે નબી હૈં ઔર અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જો કુછ હમારે લિયે પસંદ કિયા, હમને ભી ઉસે અપને લિયે પસંદ કિયા ઔર જો કુછ અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમારે લિયે નાપસંદ કિયા, હમને ભી ઉસે અપને લિયે નાપસંદ કિયા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દ ને ઠીક કહા, ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દને ઠીક ઔર સચ કહા. અલ્લાહ તઆલાને જો કુછ મેરે લિયે ઔર મેરી ઉમ્મતકે લિયે પસંદ કિયા, વોહ મુઝે ભી પસંદ હૈ ઔર જો કુછ ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દ ને પસંદ કિયા, વોહ ભી મુઝે પસંદ હૈ.[1]

ઈબ્ને અસાકિર કી રિવાયતમેં ઈસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે જો કુછ અલ્લાહને મેરે લિયે ઔર મેરી ઉમ્મતકે લિયે નાપસંદ કિયા, વોહ મુઝે ભી નાપસંદ હૈ ઔર જો કુછ ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દ ને નાપસંદ કિયા, વોહ મુઝે ભી નાપસંદ હૈ.[2]

ઈબ્ને અસાકિર કી દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) સે ફરમાયા, અબ તુમ બાત કરો. ચુનાંચે શુરૂમેં ઉન્હોંને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદો સલામ ભેજા. ફિર કલિમએ શહાદત પઢા. ફિર યેહ કહા, હમ અલ્લાહકે રબ હોને પર ઔર ઈસ્લામકે દીન હોને પર રાઝી હૈં ઔર મૈંને ભી આપ લોગોંકે લિયે વહી પસંદ કિયા, જો અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પસંદ કિયા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ભી તુમ્હારે લિયે વહી પસંદ કરતા હું, જો તુમ્હારે લિયે ઈબ્ને ઉમ્મે અબ્દ યા'ની હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને પસંદ કિયા.[3]

હઝરત અબુલ અહવસ જુશમી (રહ.) કેહતે હૈં, એક દિન હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) બયાન ફરમા રહે થે કે ઈતને મેં ઉન્હેં દીવાર પર સાંપ ચલતા હુવા નઝર આયા. ઉન્હોંને બયાન છોડકર છડી સે ઉસે ઈતનાં મારા કે વોહ મર ગયા. ફિર ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે જિસને કિસી સાંપકો મારા, તો ગોયા ઉસને ઐસે મુશ્રિક આદમીકો મારા હૈ, જિસકા ખૂન બહાના હલાલ હો ગયા હો.[4]

હઝરત અબૂ વાઈલ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ખલીફા બને, તો હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) મદીનાસે કૂફા કો રવાના હુએ.

૧ હૈસમી, ૯-૨૯૦
૨ ઈબ્ને અસાકિર
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૭
૪ અહમદ, ૧-૪૨૧

આઠ દિન સફર કરનેકે બા'દ ઉન્હોંને એક જગહ બયાન કિયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર (રદિ.) કા ઈન્તિકાલ હુવા તો હમને લોગોંકો ઉસ દિનસે ઝિયાદા રોતે હુએ કિસી દિન નહીં દેખા. ફિર હમ હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા જમા હુએ ઔર ઐસે આદમીકે તલાશ કરનેમેં કોઇ કમી નહીં કી, જો હમમેં સબસે બેહતર હો ઔર હર લિહાઝસે હમ પર ફૌકિયત રખને વાલા હો. ચુનાંચે હમને અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે બૈઅત કર લી હૈ, આપ લોગ ભી ઉનસે બૈઅત હો જાએં.[1]

હઝરત ઉત્બા બિન ગઝવાન (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત ખાલિદ બિન ઉમૈર અદવી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉત્બા બિન ગઝવાન (રદિ.) બસરા કે ગવર્નર થે. એક બાર ઉન્હોંને હમ લોગોંમેં બયાન કિયા, તો પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા..

અમ્મા બા'દ !

દુનિયાને અપને ખત્મ હો જાનેકા એ'લાન કર દિયા હૈ ઔર પુશ્ત ફેરકર તેઝીસે જા રહી હૈ ઔર દુનિયામેં સે બસ થોડા સા હિસ્સા બાકી રેહ ગયા હૈ. જૈસે બરતનમેં અખીરમેં થોડા સા રેહ જાતા હૈ ઔર આદમી ઉસે ચૂસ લેતા હૈ ઔર તુમ યહાંસે મુન્તકિલ હોકર ઐસી દુનિયામેં ચલે જાઓગે, જો કભી ખત્મ નહીં હોગી. ઈસ લિયે જો અચ્છે આ'માલ તુમ્હારે પાસ મૌજૂદ હૈં, ઉનકો લેકર અગલી દુનિયામેં જાઓ. હમેં યેહ બતાયા ગયા હૈ કે જહન્નમકે કિનારેસે એક પત્થર ફેંકા જાએગા, જો સત્તર સાલ તક જહન્નમમેં ગિરતા રહેગા, લેકિન ફિર ભી ઉસકી તેહ તક નહીં પહોંચ સકેગા. અલ્લાહકી કસમ! યેહ જહન્નમ ભી એક દિન ઈન્સાનોંસે ભર જાએગી, ક્યા તુમ્હેં ઈસ પર તઅજ્જુબ હો રહા હૈ? ઔર હમેં યેહ ભી બતાયા ગયા હૈ કે જન્નતકે દરવાઝેકે દો પટોંકે દરમિયાન ચાલીસ સાલકા ફાસલા હૈ, લેકિન એક દિન ઐસા આએગા કે જન્નતીયોંકે હુજૂમ (ભીડ) કી વજહસે ઈતના ચૌડા દરવાઝા ભી ભરા હુવા હોગા ઔર મૈંને વોહ ઝમાના ભી દેખા હૈ કે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સિર્ફ સાત આદમી થે ઔર મૈં ઉનમેં શામિલ થા. હમેં ખાનેકો સિર્ફ દરખ્તોંકે પત્તે મિલતે થે, જિન્હેં મુસલસલ ખાનેકી વજહસે હમારે જબડે ભી ઝખ્મી હો ગએ થે ઔર મુઝે એક ગિરી પડી ચાદર મિલી થી. મૈંને ઉસકે દો ટુકડે કિયે. એક ટુકડેકો મૈંને લુંગી બના લિયા ઔર એકકો હઝરત સઅદ બિન માલિક (રદિ.) ને.

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૬૩

એક ઝમાનેમેં તો હમારે ફક્રો ફાકાકા યેહ હાલ થા ઔર આજ હમમેં સે હર એક કિસી ન કિસી શહેરકા ગવર્નર બના હુવા હૈ ઔર મૈં ઇસ બાતસે અલ્લાહકી પનાહ ચાહતા હું કે મૈં અપની નિગાહમેં તો બડા હોઉં ઔર અલ્લાહકે યહાં છોટા હોઉં.[1]

હાકિમ કી રિવાયતકે આખિરમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે હર નુબુવ્વતકી લાઇન દિન બ દિન કમ હોતી ચલી ગઇ હૈ ઔર બિલઆખિર ઉસકી જગહ બાદશાહતને લે લી હૈ ઔર મેરે બા'દ તુમ ઔર ગવર્નરોંકા તજર્બા કર લોગે.[2]

ઇબ્ને સઅદ મેં ઇસ રિવાયતકે શુરૂમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે હઝરત ઉત્બા (રદિ.) ને બસરામેં સબસે પેહલા યેહ બયાન કિયા કે તમામ તા'રીફેં અલ્લાહકે લિયે હૈં. મૈં ઉસકી તા'રીફ બયાન કરતા હું ઔર ઉસસે મદદ માંગતા હું ઔર ઉસ પર ઇમાન લાતા હું ઔર ઉસી પર ભરોસા કરતા હું ઔર ઇસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં ઔર હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. અમ્મા બા'દ ! અય લોગો ! આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા હૈ.[3]

હઝરત હુઝૈફા બિન યમાન (રદિ.) કે બયાનાત

હઝરત અબૂ અબ્દુર્રહમાન સુલમી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હુઝૈફા બિન યમાન (રદિ.) મદાયન શહેરકે ગવર્નર થે. હમારે ઔર મદાયન કે દરમિયાન એક ફરસખ યા'ની તીન મીલકા ફાસલા થા. મૈં અપને વાલિદકે સાથ મદાયન જુમ્અહ પઢને ગયા. ચુનાંચે વોહ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, કિયામત કરીબ આ ગઇ ઔર ચાંદકે ટુકડે હો ગએ.

ગૌરસે સુનો ! ચાંદકે તો ટુકડે હો ચુકે હૈં. તવજ્જોહસે સુનો ! દુનિયાને જુદાઇકા એ'લાન કર દિયા હૈ. ગૌરસે સુનો ! આજ તો તૈયારીકા દિન હૈ, કલકો એક દૂસરેસે આગે નિકલનેકા મુકાબલા હૈ. મૈંને અપને વાલિદસે કહા, ઉનકે નઝદીક આગે નિકલનેકા ક્યા મતલબ હૈ ? ઉન્હોંને કહા, ઇસકા મતલબ યેહ હૈ, કૌન જન્નતકી તરફ આગે બઢતા હૈ.[4]

ઇબ્ને જરીર કી રિવાયતકે શુરૂમેં યેહ મઝમૂન હૈ, ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

---

૧ તરગીબ, ૫-૧૭૯
૨ મુસ્તદરક, ૩-૨૬૧, સિફતુસ્સફવા, ૧-૧૫૨, ઝખાઇરૂલ મવારીસ, ૨-૨૨૯, મુસ્નદે અહમદ, ૪-૧૭૪, હુલીયા, ૧-૧૭૧
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૬-
૪ હુલીયા, ૧-૨૮૧

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ઈકતરબતિસ્સાઅતુ વન્શક્કલ કમર

'કિયામત નઝદીક આ ચુકી ઔર ચાંદ શક હો ગયા.' ગૌરસે સુનો ! બેશક કિયામત કરીબ આ ચુકી હૈ.

ઈસ રિવાયતકે આખિરમેં યેહ હૈ કે મૈંને અપને વાલિદસે પૂછા, ક્યા સચમુચ કલ લોગોંકા આગે નિકલનેકા મુકાબલા હોગા ?

મેરે વાલિદને કહા, અય મેરે બેટે ! તુમ તો બિલકુલ નાદાન હો. ઈસસે તો આ'માલમેં એક દૂસરેસે આગે બઢના મુરાદ હૈ. ફિર અગલા જુમ્અહ આયા. હમ જુમ્અહમેં આએ.

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફિર બયાન કિયા ઔર ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ઈકતરબતિસ્સાઅતુ વન્શક્કલ કમર

તવજ્જોહ સે સુનો ! દુનિયાને જુદાઈકા એ'લાન કર દિયા હૈ. ગૌરસે સુનો ! આજ તૈયારીકા દિન હૈ. કલ એક દૂસરેસે આગે નિકલનેકા મુકાબલા હોગા ઔર (તૈયારી ન કરને વાલેકા) અંજામ જહન્નમકી આગ હૈ ઔર આગે નિકલ જાને વાલા વોહ હૈ, જો જન્નતકી તરફ સબકત લે જાએગા.[૧]

હઝરત કુરદૂસ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને મદાયન શહેરમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા..

અય લોગો ! તુમને અપને ગુલામોંકે ઝિમ્મે લગાયા કે વોહ માલ કમાકર તુમ્હેં દેં. વોહ અપની કમાઈ લાકર તુમ્હેં દેતે હૈં. ઉનકી કમાઈયોંકા ખયાલ રખ્ખો. અગર વોહ હલાલ કી હોં તો ખા લો, વરના છોડ દો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે જો ગોશ્ત હરામ માલસે પરવરિશ પાએગા, વોહ જન્નતમેં નહીં જા સકેગા.[૨]

હઝરત અબૂ દાઉદ અહમદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને મદાયન શહેરમેં હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો! અપને ગુલામોંકી કમાઈકી તેહકીક કરતે રહો ઔર યેહ મા'લૂમ કરો કે વોહ કહાંસે કમાકર તુમ્હારે પાસ લાતે હૈં, ક્યૂંકે હરામસે પરવરિશ પાને વાલા ગોશ્ત કભી ભી જન્નતમેં દાખિલ નહીં હો સકેગા ઔર યેહ બાત જાન લો કે શરાબ બેચને વાલા, ખરીદને વાલા ઔર અપને લિયે બનાને વાલા, યેહ સબ શરાબ પીને વાલેકી તરહ હૈં.[૩]

૧ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૪-૨૬૧, મુસ્તદરક, ૪-૬૦૯
૨ અબૂ નઈમ, ૧-૨૮૧
૩ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૧૮

હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) કા બયાન

હઝરત કસામા બિન જુહૈર (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અબૂ મૂસા અશઅરી (રદિ.) ને બસરામેં લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! રોયા કરો. અગર રોના ન આએ તો રોને જૈસી સૂરત હી બના લિયા કરો, ક્યૂંકે જહન્નમ વાલે ઇતના રોએંગે કે ઉનકે આંસૂ ખત્મ હો જાએંગે. ફિર વોહ ખૂનકે ઇતને આંસૂ રોએંગે કે અગર ઇન આંસૂઓંમેં કશ્તીયાં ચલાઇ જાએં, તો વોહ ભી ચલ જાએં.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા બયાન

હઝરત શકીક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) એક બાર મૌસમે હજકે અમીર થે. ઉન્હોંને હમમેં બયાન ફરમાયા. ઉન્હોંને સૂરએ બકરહ શુરૂ કર દી. આયતેં પઢતે જાતે થે ઔર ઉનકી તફસીર કરતે જાતે થે. મૈં અપને દિલમેં કેહને લગા, ન તો મૈંને ઉન જૈસા આદમી દેખા ઔર ન ઉન જૈસા કલામ કભી સુના. અગર ફારિસ ઔર રૂમ વાલે ઉનકા કલામ સુન લેં તો સબ મુસલમાન હો જાએં.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કા બયાન

હઝરત અબૂ યઝીદ મદયની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને મદીનામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મિમ્બર પર ખડે હોકર બયાન ફરમાયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખડે હોનેકી જગહસે એક સીઢી નીચે ખડે હુએ ઔર ઇર્શાદ ફરમાયા, તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો ઇસ્લામકી હિદાયત દી ઔર તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કો કુર્આન સિખાયા ઔર તમામ તા'રીફેં ઉસકે લિયે હૈં, જિસને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સોહબતમેં રેહનેકા મૌકા દેકર અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) પર બડા એહસાન ફરમાયા. તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં,

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૧૦, હુલીયા, ૧-૨૬૧
૨ હુલીયા, ૧-૩૨૪

જિસને મુઝે ખમીરી રોટી ખિલાઇ ઔર અચ્છા કપડા પહેનાયા. તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને બિન્તે ગઝવાન સે મેરી શાદી કરા દી, હાલાંકે પેહલે મૈં પેટભર ખાનેકે બદલે ઉસકે પાસ મઝદૂરી પર કામ કરતા થા ઔર વોહ મુઝે સવારી દિયા કરતી થી ઔર અબ મૈં ઉસે સવારી દેતા હું, જૈસે વોહ દિયા કરતી થી. ફિર ફરમાયા, અરબોંકે લિયે હલાકત હો કે એક બહોત બડા શર કરીબ આ ગયા હૈ ઔર ઉનકે લિયે હલાકત હો કે અન્કરીબ બચ્ચે હાકિમ બન જાએંગે ઔર લોગોંમેં અપની મરઝી ઔર ખ્વાહિશકે ફૈસલે કરેંગે ઔર ગુસ્સેમેં આકર લોગોંકો નાહક કત્લ કરેંગે.

અય (હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકે બેટે) ફર્રૂખ કે બેટો ! યા'ની અજમકે રેહને વાલો ! (હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકે ઉસ બેટેકી ઔલાદ અજમ કેહલાતી હૈ) તુમ્હેં ખુશખબરી હો. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ અગર દીન સુરૈયા સિતારેકે પાસ લટકા હુવા હોતા તો ભી તુમ્હારે કુછ આદમી ઉસે ઝરૂર હાસિલ કર લેતે.[૧]

હઝરત અબૂ હબીબા (રહ.) કેહતે હૈં, જિન દિનોં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) અપને ઘરમેં મેહસૂર (ઘિરે હુએ) થે, મૈં ઉનકી ખિદમતમેં ઉનકે ઘર ગયા. વહાં મૈંને દેખા કે હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે લોગોંસે બાત કરનેકી ઇજાઝત માંગ રહે હૈં. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ઉન્હેં ઇજાઝત દે દી. ચુનાંચે વોહ બયાનકે લિયે ખડે હુએ.

પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે મેરે બા'દ તુમ પર એક બડા ફિત્ના ઔર બડા ઇખ્તિલાફ ઝાહિર હોગા. એક સહાબી (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉન હાલાતમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ક્યા કરનેકા હુક્મ દેતે હૈં ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અમીર ઔર ઉસકે સાથીયોંકો મઝબૂતીસે પકડે રેહના. યેહ ફરમાતે હુએ હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી તરફ ઇશારા ફરમા રહે થે.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) કા બયાન

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) કે પોતે હઝરત મુહમ્મદ બિન યૂસુફ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હજ્જાજ બિન યૂસુફ સે અંદર આનેકી ઇજાઝત માંગી. ઉસને મુઝે

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૮૩
૨ હાકિમ, ૪-૪૩૩

ઈજાઝત દે દી. મૈંને અંદર જાકર સલાંમ કિયા. હજ્જાજ કે તખ્તકે કરીબ દો આદમી બૈઠે હુએ થે, હજ્જાજ ને ઉનસે કહા, ઈન્હેં જગહ દે દો. ઉન્હોંને મુઝે જગહ દે દી, મૈં વહાં બૈઠ ગયા.

હજ્જાજ ને મુઝસે કહા, અલ્લાહને આપકે વાલિદકો બહોત ખૂબીયાં અતા ફરમાઈ થીં. ક્યા આપ વોહ હદીસ જાનતે હૈં, જો આપકે વાલિદને અબ્દુલ મલિક બિન મરવાન કો આપકે દાદા હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામકી તરફસે સુનાઈ થી ? મૈંને કહા, આપ પર અલ્લાહ રહમ ફરમાએ, કૌનસી હદીસ ? અહાદીસ તો બહોત હૈં.

હજ્જાજ ને કહા. મિસ્રીયોં ને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા મુહાસરા કિયા થા, ઉનકે બારેમેં હદીસ ? મૈંને કહા, હાં, વોહ હદીસ મુઝે મા'લૂમ હૈ ઔર વોહ યેહ હૈ કે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) મેહસૂર થે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) તશરીફ લાએ ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઘરમેં દાખિલ હોના ચાહા, તો અંદર મૌજૂદ લોગોંને ઉનકે લિયે રાસ્તા બના દિયા. જિસસે વોહ અંદર દાખિલ હો ગએ ઔર ઉન્હોંને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) સે કહા, અસ્સલામુ અલયકુમ અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, વઅલયકસ્સલામ અય અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ ! કૈસે આના હુવા ?

હઝરત ઈબ્ને સલામ (રદિ.) ને કહા, મૈં તો યેહ પક્કા ઈરાદા કરકે આયા હું કે યહાંસે ઐસે નહીં જાઉંગા (બલકે આપકી તરફસે ઈન મિસ્રીયોંસે લડુંગા) ફિર યા તો શહીદ હો જાઉંગા યા અલ્લાહ આપકો ફત્હ નસીબ ફરમા દેંગે. મુઝે તો યેહી નઝર આ રહા હૈ કે યેહ લોગ આપકો કત્લ કર દેંગે. અગર ઈન લોગોંને આપકો કત્લ કર દિયા તો યેહ આપકે લિયે તો બેહતર હોગા, લેકિન ઉનકે લિયે બહોત બુરા હોગા.

હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, આપકે ઉપર મેરા જો હક હૈ, ઉસકા વાસ્તા દેકર કેહતા હું કે આપ ઉનકે પાસ ઝરૂર જાએં ઔર ઉન્હેં સમઝાએં. હો સકતા હૈ કે અલ્લાહ તઆલા આપકે ઝરીએસે ખૈરકો લે આએં ઔર શરકો ખત્મ કર દેં. હઝરત ઈબ્ને સલામ (રદિ.) ને અપના ઈરાદા છોડ દિયા ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી બાત માન લી ઔર ઉન મિસ્રીયોંકે પાસ બાહર આએ. જબ મિસ્રીયોંને ઉનકો દેખા તો વોહ સબ ઉનકે પાસ ઈકઠે હો ગએ. વોહ યેહ સમઝતે થે કે હઝરત ઈબ્ને સલામ (રદિ.) કોઈ ખુશીકી બાત લાએ હૈં.

ચુનાંચે હઝરત ઈબ્ને સલામ (રદિ.) બયાન કે લિયે ખડે હુએ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અમ્મા બા'દ ! અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખુશખબરી સુનાને વાલા ઔર ડરાને વાલા બનાકર ભેજા થા. જો ઉનકી ઈતાઅત કરતા થા, ઉસે જન્નતકી બશારત દેતે થે ઔર જો નાફરમાની કરતા થા, ઉસે જહન્નમકી આગ સે ડરાતે થે.

આખિર અલ્લાહ તઆલાને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલોંકો તમામ દીન વાલોં પર ગાલિબ કર દિયા, અગરચે યેહ બાત મુશ્રિકોંકો બહોત નાગવાર ગુઝરી. અલ્લાહ તઆલાને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે બહોત સી રેહનેકી જગહેં પસંદ ફરમાઈ ઔર ઉનમેં સે મદીના મુનવ્વરાકો મુન્તખબ ફરમાયા ઔર ઉસે હિજરતકા ઘર ઔર ઈમાનકા ઘર કરાર દિયા. (હર જગહસે મુસલમાન હિજરત કરકે વહાં આતે રહે ઔર ઈમાન સીખતે રહે.) અલ્લાહકી કસમ ! જબ સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીના તશરીફ લાએ હૈં, ઉસ વક્તસે લેકર આજ તક હર વક્ત ફરિશ્તે ઉસે હર તરફસે ઘેરે રેહતે હૈં ઔર જબસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીના તશરીફ લાએ હૈં, ઉસ વક્તસે લેકર આજ તક અલ્લાહકી તલવાર આપ લોગોંસે નિયામમેં હૈ. (યા'ની મુસલમાન કત્લ નહીં હો રહે હૈં.)

ફિર ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા, ઈસ લિયે જિસે હિદાયત મિલી, ઉસે અલ્લાહકે હિદાયત દેનેસે હિદાયત મિલી ઔર જો ગુમરાહ હુવા, વોહ વાઝેહ ઔર ખુલી દલીલકે આનેકે બા'દ ગુમરાહ હુવા. પેહલે ઝમાનેમેં જો ભી નબી શહીદ કિયા ગયા, ઉસકે બદલેમેં સત્તર હઝાર જંગજૂ જવાન કત્લ કિયે ગએ. ઉનમેં સે હર એક ઉસ નબીકે બદલેમેં કત્લ હુવા ઔર જો ભી ખલીફા શહીદ કિયા ગયા, ઉસકે બદલેમેં પૈંતીસ હઝાર જંગજૂ જવાન કત્લ કિયે ગએ. ઉનમેં સે હર એક ઉસ ખલીફાકે બદલેમેં કત્લ હુવા. ઈસ લિયે તુમ જલ્દબાઝીમેં ઈન બડે મિયાંકો કત્લ ન કર દો. અલ્લાહકી કસમ ! તુમમેં સે જો આદમી ભી ઉન્હેં કત્લ કરેગા, વોહ કિયામતકે દિન અલ્લાહકે યહાં ઈસ હાલમેં પેશ હોગા કે ઉસકા હાથ કટા હોગા ઔર શલ હોગા ઔર યેહ બાત અચ્છી તરહ જાન લો કે એક બાપકા અપને બેટે પર જિતના હક હોતા હૈ, ઉતના હી ઈન બડે મિયાંકા તુમ્હારે ઉપર હૈ.

રાવી કેહતે હૈં, યેહ સુનકર વોહ સારે બાગી ખડે હો ગએ ઔર કેહને લગે, યહૂદી ઝૂઠે હૈં, યહૂદી ઝૂઠે હૈં. (ચૂંકે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) પેહલે યહૂદી થે ઔર બા'દમેં મુસલમાન હુએ થે, ઈસ લિયે તઅનકે તૌર પર ઉન્હોંને ઐસા કહા) હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ ગલત કેહતે હો. અલ્લાહકી કસમ ! યેહ બાત કેહકર તુમ ગુનેહગાર હો ગએ હો. મૈં યહૂદી નહીં હું. મૈં તો મુસલમાન હું. યેહ બાત અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સારે મુસલમાન જાનતે હૈં. અલ્લાહ તઆલાને મેરે બારેમેં કુર્આનકી યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઈ હૈ..

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيْدًا بَيْنِىْ وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهٗ عِلْمُ الْكِتَابِ

કુલ કફા બિલ્લાહિ શહીદમ્ બયની વ બયનકુમ્ વમન્ ઈન્દહૂ ઈલ્મુલ્ કિતાબ

'આપ ફરમા દીજિયે કે મેરે ઔર તુમ્હારે દરમિયાન (મેરી નુબૂવ્વત પર) અલ્લાહ ઔર વોહ આદમી, જિસકે પાસ કિતાબે (આસમાની) કા ઈલ્મ હૈ, કાફી ગવાહ હૈં.' (જિસકે પાસ ગુઝિશ્તા આસમાની કિતાબકા ઈલ્મ હૈ, ઉસસે મુરાદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) ઔર ઉન જૈસે દૂસરે યહૂદી ઉલમા હૈં, જો તૌરાત કી બતાઇ હુઇ નિશાનીયાં દેખકર મુસલમાન હો ગએ થે.) ઔર મેરે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત ભી નાઝિલ ફરમાઇ હૈ..

قُلْ اَرَئَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌمِّنْ بَنِىْٓ اِسْرَآئِيْلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ

કુલ અરઅય્તુમ્ ઈન્ કાન મિન્ ઈન્દિલ્લાહિ વ કફરતુમ્ બિહી વ શહિદ શાહિદુમ્ મિમ્ બની ઈસ્રાઈલ અલા મિષ્લિહી ફઆમન વસ્તકબરતુમ

'આપ કેહ દીજિયે કે તુમ મુઝે યેહ બતાઓ કે અગર યેહ કુર્આન અલ્લાહકી તરફસે હો ઔર તુમ ઉસકે ઇન્કારી હો ઔર બની ઈસ્રાઈલમેં સે કોઇ ગવાહ ઉસ જૈસી કિતાબ પર ગવાહી દેકર ઈમાન લાવે ઔર તુમ તકબ્બુર હી મેં રહો.' ફિર રાવીને હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી શહાદત કે બારે મેં હદીસ ઝિક્ર કી.[1]

હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કા બયાન

હઝરત મુહમ્મદ બિન હસન (રહ.) કેહતે હૈં, જબ ઉમર બિન સઅદ ને (લશ્કર લેકર) હઝરત હુસૈન (રદિ.) કે પાસ પડાવ કિયા ઔર હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો યકીન હો ગયા કે યેહ લોગ ઉનકો કત્લ કર દેંગે, તો ઉન્હોંને અપને સાથીયોંમેં ખડે હોકર બયાન કિયા.

પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, જો મા'મલા તુમ દેખ રહે હો, વોહ સર પર આન પડા હૈ. (હમેં કત્લ કરનેકે લિયે યેહ લશ્કર આ ગયા હૈ) દુનિયા બદલ ગઇ હૈ ઔર ઉપરી હો ગઇ હૈ, ઉસકી નેકી પુશ્ત ફેરકર ચલી ગઇ હૈ ઔર દુનિયાકી નેકીમેં સે સિર્ફ ઈતના રેહ ગયા હૈ, જિતના બરતનકે નીચલે હિસ્સેમેં રેહ જાયા કરતા હૈ. બસ ઘટિયા ઝિંદગી રેહ ગઇ હૈ, જૈસે સિહહતકો નુકસાન પહોંચાને વાલી ચરાગાહ હુવા કરતી હૈ, જિસકી ઘાસ ખાનેસે હર જાનવર બીમાર હો જાતા હૈ.

[1] હૈસમી, ૯-૯૩

ક્યા આપ લોગ દેખતે નહીં હૈં કે હક પર અમલ નહીં કિયા જા રહા ઔર બાતિલસે રૂકા નહીં જા રહા. (ઇન હાલાતમેં) મો'મિનકો અલ્લાહસે મુલાકાતકા શૌક હોના ચાહિયે. મૈં તો ઇસ વક્ત મૌતકો બડી સઆદતકી ચીઝ ઔર ઝાલિમોંકે સાથ ઝિંદગીકો પરેશાની ઔર બેચૈનીકી ચીઝ સમઝતા હું.[૧]

હઝરત ઉત્બા બિન અબીલ ઐઝાર કી રિવાયત તારીખ ઇબ્ને જરીરમેં ઇસ તરહ હૈ કે હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને ઝીહુસુમ મકામમેં ખડે હોકર બયાન કિયા ઔર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી ઔર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૨]

હઝરત ઉક્બા બિન અબીલ ઐઝાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને બૈઝા મકામમેં અપને સાથીયોંમેં ઔર હૂર બિન યઝીદ કે સાથીયોંમેં બયાન કિયા. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા હૈ કે જો આદમી ઐસે ઝાલિમ સુલતાનકો દેખે, જો અલ્લાહકી હરામ કરદહ ચીઝોંકો હલાલ સમઝે ઔર અલ્લાહસે કિયે હુએ વા'દેકો તોડે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સુન્નતકા મુખાલિફ હો ઔર અલ્લાહકે બંદોંકે બારેમેં ગુનાહ ઔર ઝયાદતીકે કામ કરતા હો ઔર ફિર વોહ આદમી ઉસ બાદશાહકો અપને ફેઅલ ઔર કૌલસે ન બદલે, તો અલ્લાહ પર હક હોગા કે વોહ ઉસે ઇસ જુર્મકે લાયક જગહ યા'ની જહન્નમમેં દાખિલ કરે.

ગૌરસે સુનો ! ઇન લોગોંને શૈતાનકી ઇતાઅતકો લાઝિમ પકડ લિયા હૈ ઔર રહમાનકી ઇતાઅત છોડ દી હૈ ઔર ફસાદકો ગાલિબ કર દિયા હૈ ઔર અલ્લાહકી મુકર્રરકી હુઇ હુદૂદકો છોડ દિયા હૈ ઔર ગનીમતકે માલ પર ખૂદ કબ્ઝા કર લિયા હૈ ઔર અલ્લાહકી હરામકી હુઇ ચીઝોંકો હલાલ ઔર અલ્લાહકી હલાલ કી હુઇ ચીઝોંકો હરામ કરાર દે દિયા હૈ. ઇન લોગોંકો બદલનેકા સબસે ઝિયાદા હક મુઝ પર હૈ.

તુમ્હારે ખત મેરે પાસ આએ થે ઔર તુમ્હારે કાસિદ ભી બરાબર આતે રહે કે તુમ મુઝસે બૈઅત હોના ચાહતે હો ઔર તુમ મુઝે બેયારો મદદગાર નહીં છોડોગે. અબ અગર તુમ અપની બૈઅત પર પૂરે ઉતરતે હો તો તુમ્હેં પૂરી હિદાયત મિલેગી ઔર ફિર મૈં ભી અલી કા બેટા હુસૈન હું ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સાહબઝાદી ફાતિમા કા બેટા હું. મેરી જાન તુમ્હારી જાનકે સાથ હૈ ઔર મેરે ઘરવાલે તુમ્હારે ઘરવાલોંકે સાથ હૈ. તુમ લોગોંકે લિયે મૈં બેહતરીન નમૂના હું ઔર અગર તુમને ઐસા ન કિયા ઔર અહદ તોડ દિયા ઔર મેરી બૈઅતકો અપની ગરદનસે ઉતાર ફેંકા તો મેરી જાનકી કસમ ! ઐસા કરના તુમ લોગોંકે લિયે કોઇ અજનબી ઔર ઉપરી ચીઝ નહીં હૈ, બલકે તુમ લોગ તો ઐસા મેરે વાલિદ, મેરે ભાઇ ઔર મેરે ચચાઝાદ ભાઇ (મુસ્લિમ બિન અકીલ) કે સાથ કર ચુકે હો.

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૯૩
૨ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૪-૩૦૫

જો તુમ લોગોંસે ધોકા ખાએ, વોહ અસલ ધોકેમેં પડા હુવા હૈ. તુમ લોગ અપને હિસ્સેસે ચુક ગએ ઔર તુમને (ખુશકિસ્મતીમેં સે) અપના હિસ્સા ઝાએ' કર દિયા ઔર જો અહદ તોડેગા તો ઉસકા નુકસાન ખૂદ ઉસી કો હોગા ઔર અન્કરીબ અલ્લાહ તુમ લોગોંસે મુસ્તગની કર દેગા, તુમ લોગોંકી મુઝે ઝરૂરત ન રહેગી. વસ્સલામુ અલયકુમ વ રહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ.

હઝરત યઝીદ બિન શજરા (રદિ.) કા બયાન

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત યઝીદ બિન શજરા (રદિ.) ઉન લોગોંમેં સે થે, જિનકા અમલ ઉનકે કૌલકી તસ્દીક કરતા થા. ઉન્હોંને એક બાર હમમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહને જો નેઅમતેં તુમ્હેં દી હૈં, ઉન્હેં યાદ રખ્ખો ઔર અલ્લાહકી યેહ નેઅમતેં કિતની અચ્છી હૈં. હમ સુર્ખ, સબ્ઝ, ઝર્દ રંગબેરંગે કપડે દેખ રહે હૈં ઔર ઘરોંમેં જો સામાન હૈ, વોહ ઈસકે અલાવા હૈ.

હઝરત યઝીદ (રદિ.) યેહ ભી ફરમાતે થે કે જબ લોગ નમાઝકે લિયે સફેં બના લેતે હૈં ઔર લડાઈકે લિયે સફેં બના લેતે હૈં તો આસમાનકે, જન્નતકે ઔર દોઝખકે દરવાઝે ખોલ દિયે જાતે હૈં ઔર મોટી આંખોં વાલી હૂરેં સજાઈ જાતી હૈં ઔર વોહ ઝાંક કર દેખને લગ જાતી હૈં. જબ આદમી આગે બઢતા હૈ તો વોહ કેહતી હૈં, અય અલ્લાહ! ઈસકી મદદ ફરમા ઔર જબ આદમી પુશ્ત ફેરતા હૈ ઔર પીછે હટતા હૈ, તો વોહ ઈસસે પરદા કર લેતી હૈં ઔર કહતી હૈં, અય અલ્લાહ ! ઈસકી મગફિરત ફરમા. ઈસ લિયે તુમ પૂરે ઝોરસે લડો.

મેરે માં બાપ તુમ પર કુર્બાન હોં ઔર મોટી આંખોં વાલી હૂરોંકો રૂસ્વા ન કરો, ક્યૂંકે જબ ખૂનકા પેહલા કતરા ઝમીન પર ગિરતા હૈ, તો ઉસને જિતને ગુનાહ કિયે હોતે હૈં, વોહ સબ મઆફ હો જાતે હૈં ઔર દો હૂરેં આસમાનસે ઉતરતી હૈં ઔર ઉસકે ચેહરેકો સાફ કરતી હૈં ઔર કેહતી હૈં, હમસે મુલાકાતકા વક્ત આ ગયા હૈ. વોહ શહીદ કેહતા હૈ, તુમ્હારે લિયે ભી મુલાકાતકા વક્ત કરીબ આ ગયા હૈ. ફિર ઈસે સૌ જોડે પહેનાએ જાતે હૈં, જો બની આદમકી બુનાઈકે નહીં હોતે હૈં, બલકે જન્નતકી પૈદાવારકે હોતે હૈં ઔર વોહ ઇતને બારીક ઔર લતીફ હોતે હૈં કે વોહ સૌ જોડે દો ઉંગલીયોંકે દરમિયાન રખ દિયે જાએં તો સારે દોનોંકે દરમિયાન આ જાએં ઔર હઝરત યઝીદ ફરમાયા કરતે થે કે મુઝે બતાયા ગયા હૈ કે તલવારેં જન્નતકી ચાબીયાં હૈં.[૧]

---

૧ હૈસમી, ૫-૨૯૪

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત યઝીદ બિન શજરા રબાદી (રદિ.) શામકે ગવર્નરોંમેં સે એક ગવર્નર થે. હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ઉન્હેં લશ્કરોંકા અમીર બનાયા કરતે થે. એક દિન ઉન્હોંને હમ લોગોંમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, અય લોગો ! અલ્લાહ તઆલાને જો નેઅમતેં અતા ફરમાઈ હૈં, ઉન્હેં યાદ રખ્ખો. અગર તુમ ગૌરસે દેખો, તો તુમ્હેં ભી વોહ સિયાહ, સુર્ખ, સબ્ઝ ઔર સુફેદ રંગબિરંગી નેઅમતેં નઝર આએંગી, જો મુઝે નઝર આ રહી હૈ ઔર ઘરોંમેં ભી કિતની નેઅમતેં હૈં. જબ નમાઝ ખડી હોતી હૈ તો આસમાંનકે, જન્નતકે ઔર જહન્નમકે દરવાઝે ખોલ દિયે જાતે હૈં ઔર હૂરોંકો આરાસ્તા કિયા જાતા હૈ ઔર વોહ ઝમીનકી તરફ ઝાંકતી હૈં (ઔર જબ મૈદાને જંગમેં લોગ સફેં બનાતે હૈં, તો ઉસ વક્ત ભી યેહ સબ કુછ હોતા હૈ) ઔર જબ મુસલમાન જંગકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર આગે બળ્હતા હૈ, તો વોહ હૂરેં કેહતી હૈં, અય અલ્લાહ ! ઈસકો જમા દે. અય અલ્લાહ ! ઈસકી મદદ ફરમા ઔર જબ કોઈ પુશ્ત ફેરકર મૈદાનસે ભાગતા હૈ, તો વોહ હૂરેં ઉસસે પરદા કર લેતી હૈં ઔર કેહતી હૈં, અય અલ્લાહ ! ઈસકી મગફિરત ફરમા. અય અલ્લાહ ! ઈસ પર રહમ ફરમા. ઈસ લિયે તુમ દુશ્મનકે ચેહરોં પર પૂરે ઝોરસે હમલા કરો, મેરે માં બાપ તુમ પર કુર્બાન હોં.

જબ કોઈ આગે બળ્હતે હુએ ઝખ્મી હોકર ગિરતા હૈ, તો ખૂનકે પેહલે કતરે કે ગિરતે હી ઉસકે ગુનાહ ઐસે ગિર જાતે હૈં, જૈસે પતઝડમેં દરખ્તોંકે પત્તે ગિરતે હૈં ઔર મોટી આંખોં વાલી દો હૂરેં ઉતરકર ઉસકે પાસ આતી હૈં ઔર ઉસકે ચેહરેસે ગર્દો ગુબાર સાફ કરતી હૈં. વોહ ઉન દોનોંસે કેહતા હૈ, મૈં તુમ દોનોંકે લિયે હું. વોહ કેહતી હૈં, નહીં, હમ દોનોં આપકે લિયે હૈં ઔર ઉસે ઐસે સૌ જોડે પહેનાએ જાતે હૈં કે અગર ઉન્હેં ઈકઠ્ઠા કરકે મેરી ઈન દો ઉંગલીયોં (દરમિયાની ઔર શહાદતકી ઉંગલીયોં) કે દરમિયાન રખ્ખા જાએ તો વોહ બારીકી ઔર લતાફતકી વજહ સે સારે ઉનકે દરમિયાન આ જાએં ઔર વોહ બની આદમકે બુને હુએ નહીં હૈં, બલકે જન્નતકે કપડોંમેં સે હૈં.

તુમ લોગોંકે નામ, નિશાનીયાં, હુલિયે, તન્હાઈકી બાતેં ઔર મજ્લિસેં સબ ચીઝેં અલ્લાહકે પાસ લિખી હુઈ હૈં. જબ કિયામતકા દિન આએગા તો કિસીસે કહા જાએગા, અય ફલાં ! યેહ તેરા નૂર હૈ ઔર કિસીસે કહા જાએગા, અય ફલાં ! તેરે લિયે કોઈ નૂર નહીં હૈ ઔર જૈસે સમંદરકા સાહિલ હોતા હૈ, ઐસે હી જન્નતકા ભી સાહિલ હૈ. વહાં કીડે, મકોડે, હશ્રાતુલઅર્ઝ ઔર ખજૂરકે દરખ્તકે જિતને લંબે સાંપ ઔર ખચ્ચરકે બરાબર બિચ્છુ હૈં. જબ જહન્નમ વાલે અલ્લાહસે ફરિયાદ કરેંગે કે હમારા જહન્નમકા અઝાબ હલકા કર દિયા જાએ, તો ઉનસે કહા જાએગા કે જહન્નમસે નિકલકર સાહિલ પર ચલે જાઓ.

વોહ નિકલકર વહાં આ જાએંગે, તો વોહ કીડે, મકોડે, હશ્રાતુલ અર્દ ઉનકે હોઠોં, ચેહરોં ઔર દૂસરે આ'ઝાકો પકડ લેંગે ઔર ઉન્હેં નોચ ખાએંગે. અબ વોહ ફરિયાદ કરને લગેંગે કે હમેં ઉનસે છુડાયા જાએ ઔર જહન્નમમેં વાપસ જાને દિયા જાએ

ઔર જહન્નમ વાલોં પર ખારિશકા અઝાબ ભી મુસલ્લત કિયા જાએગા ઔર જહન્નમી ઈતના ખુજાએગા કે ઉસકી હડ્ડી નંગી હો જાએગી. ફરિશ્તા કહેગા, અય ફલાં ! ક્યા તુઝે ઈસ ખારિશસે તકલીફ હો રહી હૈ ? વોહ કહેગા, હાં. ફરિશ્તા કહેગા, તૂ જો મુસલમાનોંકો તકલીફ દિયા કરતા થા, યેહ ઉસકે બદલેમેં હૈ.[૧]

હઝરત ઉમૈર બિન સઅદ (રદિ.) કા બયાન

હઝરત સઈદ બિન સુવૈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમૈર બિન સઅદ (રદિ.) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે થે. વોહ હિમ્સકે ગવર્નર થે. વોહ મિમ્બર પર ફરમાયા કરતે થે, ગૌરસે સુનો ! ઈસ્લામકી એક મઝબૂત દીવાર હૈ ઔર ઉસકા એક મઝબૂત દરવાઝા હૈ. ઈસ્લામકી દીવાર અદ્‌લો ઈન્સાફ હૈ ઔર ઉસકા દરવાઝા હક હૈ. ઈસ લિયે જબ દીવાર તોડ દી જાએગી ઔર દરવાઝેકે ટુકડે ટુકડે કર દિયે જાએંગે, તો ઈસ્લામ મફ્તૂહ (ખુલા) હો જાએગા ઔર જબ તક સુલતાન કવી હોગા, ઈસ્લામ મઝબૂત રહેગા ઔર સુલતાનકી કુવ્વત તલવારસે કત્લ કરનેસે યા કોડે મારનેસે નહીં હૈ, બલકે હકકે ફૈસલે કરને ઔર અદ્‌લો ઈન્સાફ કરનેસે હૈ.[૨]

હઝરત ઉમૈર (રદિ.) કે વાલિદ હઝરત સઅદ બિન ઉબૈદ અલ કારી (રદિ.) કા બયાન

હઝરત સઅદ બિન ઉબૈદ (રદિ.) ને લોગોં મેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા, કલ દુશ્મનસે હમારી મુઠભેડ હોગી ઔર કલ હમ શહીદ હો જાએંગે. ઈસ લિયે હમારે જિસ્મ પર જો ખૂન લગા હુવા હોગા, ઉસે મત ધોના ઔર હમારે જિસ્મ પર જો કપડે હોંગે, વહી હમારા કફન હોગા.[૩]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કા બયાન

હઝરત સલમા બિન સબરા (રહ.) કેહતે હૈં, મુલ્કે શામમેં હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને હમમેં બયાન ફરમાયા. ઈર્શાદ ફરમાયા. તુમ લોગ ઈમાનવાલે હો.

૧ હાકિમ, ૩-૪૯૪, ઈસાબા, ૩-૬૫૮
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૩૭૫
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૫૮

તુમ લોગ જન્નતી હો. અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે તુમ લોગોંને રૂમ ઔર ફારિસકે જિન લોગોંકો કૈદી બના લિયા હૈ, અલ્લાહ ઉન્હેં ભી જન્નતમેં દાખિલ કરેગા ઔર ઇસકી વજહ યેહ હૈ કે ઉનમેં સે કોઇ જબ તુમ્હારા કોઇ કામ કર દેતા હૈ, તો તુમ શુક્રિયામેં ઉસે યેહ તા'રીફી ઔર દુઆઇયા કલિમાત કેહતે હો. તુમ પર અલ્લાહ રહમ ફરમાએ. તુમને અચ્છા કિયા, તુમકો અલ્લાહ બરકત અતા ફરમાએ. (તુમ્હારી ઇન દુઆઓંકી બરકતસે) અલ્લાહ ઉન્હેં ઈમાન દેકર જન્નતમેં દાખિલ કર દેગા.

ફિર હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ

વ યસ્તજીબુલ્લઝીન આમનૂ વ અમિલૂસ્સાલિહાતિ વ યઝીદુહુમ્ મિન્ ફદલિહી

'ઔર (અલ્લાહ તઆલા) ઉન લોગોંકી ઇબાદત કુબૂલ કરતા હૈ, જો ઈમાન લાએ ઔર ઉન્હોંને નેક અમલ કિયે ઔર ઉનકો અપને ફઝલસે ઔર ઝિયાદા (સવાબ) દેતા હૈ.'[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કા બયાન

હઝરત હૌશબ ફઝારી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કો મિમ્બર પર બયાનમેં યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે મૈં ઉસ દિનસે બહોત ડરતા હું, જિસ દિન મેરા રબ મુઝે પુકાર કર કહેગા, અય ઉવૈમિર ! મૈં કહુંગા, લબ્બૈક ! ફિર મેરા રબ કહેગા, તૂને અપને ઇલ્મ પર ક્યા અમલ કિયા ? અલ્લાહકી કિતાબકી વોહ આયત ભી આએગી, જો કિસી બુરે અમલસે રોકને વાલી હૈ ઔર વોહ આયત ભી આએગી, જો કિસી નેક અમલકા હુક્મ દેને વાલી હૈ ઔર હર આયત મુઝસે અપને હકકા મુતાલબા કરેગી. અબ અગર મૈંને ઉસ નેક અમલકો નહીં કિયા હોગા, તો વોહ હુક્મ દેને વાલી આયત મેરે ખિલાફ ગવાહી દેગી ઔર અગર મૈંને ઉસ બુરે કામકો નહીં છોડા હોગા, તો વોહ રોકને વાલી આયત મેરે ખિલાફ ગવાહી દેગી. અબ બતાઓ મૈં કૈસે છૂટ સકતા હું.[૨]

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૧૧૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૭૮

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) કિસ તરહ સફર ઔર હઝર મેં લોગોં કો વઅઝો નસીહત કિયા કરતે થે ઔર દૂસરોં કી નસીહત કુબૂલ કિયા કરતે થે ઔર કિસ તરહ દુનિયા કી ઝાહિરી ચીઝોં ઔર ઉસકી લઝ્ઝતોં સે નિગાહ હટાકર આખિરત કી નેઅમતોં ઔર લઝ્ઝતોં કી તરફ ફેર લેતે થે ઔર અલ્લાહ તઆલા સે ઇસ તરહ ડરતે થે કે આંખોં સે આંસૂ જારી હો જાતે ઔર દિલ ડરને લગ જાતે, ગોયા કે આખિરત ઉનકે સામને એક નુમાયાં ઔર ખુલી હુઇ હકીકત થી ઔર મેહશર કે હાલાત ઉનકી આંખોં કે સામને હર વક્ત રેહતે થે ઔર વોહ કિસ તરહ અપને વઅઝો નસીહત કે ઝરીએ ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહ કે હાથોં કો પકડકર ઉન્હેં આસમાનોં ઔર ઝમીન કે પૈદા કરને વાલે કી તરફ મુતવજ્જેહ કરતે ઔર ઇસ તરહ અપને વઅઝો નસીહત કે ઝરીએ શિર્કે જલી ઔર ખફી કી તમામ બારીક રગોં કો કાટ દેતે

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી નસીહતેં

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકે સહીફે (કિતાબેં) ક્યા થે ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉન સહીફોંમેં સિર્ફ મિસાલેં ઔર નસીહતેં થીં (જૈસે ઉનમેં યેહ મઝમૂન ભી થા) અય મુસલ્લત હોને વાલે બાદશાહ !

જિસે આઝમાઈશમેં ડાલા જા ચુકા હૈ ઔર જો ધોકેમેં પડા હુવા હૈ, મૈંને તુઝે ઈસ લિયે નહીં ભેજા થા કે તૂ જમા કરકે દુનિયાકે ઢેર લગા લે, મૈંને તો તુઝે ઈસ લિયે ભેજા થા કે કિસી મઝલૂમકી બદદુઆકો મેરે પાસ ન આને દે, ક્યૂંકે જબ કિસી મઝલૂમકી બદદુઆ મેરે પાસ પહોંચતી હૈ તો ફિર મૈં ઉસે રદ નહીં કરતા, ચાહે વોહ મઝલૂમ કાફિર હી ક્યૂં ન હો ઔર જબ તક અકલમંદ આદમીકી અકલ મગલૂબ ન હો જાએ, ઉસ વક્ત તક ઉસે ચાહિયે કે વોહ અપને અવકાતકી તકસીમ કરે. કુછ વક્ત અપને રબસે રાઝો નિયાઝકી બાતેં કરનેકે લિયે હોના ચાહિયે, કુછ વક્ત અપને નફસકે મુહાસબાકે લિયે હોના ચાહિયે, કુછ વક્ત અલ્લાહ તઆલાકી કારીગરી ઔર ઉસકી મખ્લૂકાતમેં ગૌરો ફિક્ર કરનેકે લિયે હોના ચાહિયે ઔર કુછ વક્ત ખાને પીનેકી ઝરૂરિયાતકે લિયે ફારિગ હોના ચાહિયે.

અકલમંદકો ચાહિયે કે સિર્ફ તીન કામોંકે લિયે સફર કરે. યા તો આખિરતકા તોશા બનાનેકે લિયે યા અપની મઆશ ઠીક કરનેકે લિયે યા કિસી હલાલ લઝ્ઝત ઔર રાહતકો હાસિલ કરને કે લિયે ઔર અકલમંદકો ચાહિયે કે વોહ અપને ઝમાને (કે હાલાત) પર નિગાહ રખ્ખે ઔર અપની હાલતકી તરફ મુતવજ્જેહ રહે ઔર અપની ઝબાનકી હિફાઝત કરે ઔર જો ભી અપની ગુફ્તગૂકા અપને અમલસે મુહાસબા કરેગા, વોહ કોઈ બેકાર બાત નહીં કરેગા, બલકે સિર્ફ મકસદકી બાત કરેગા.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામકે સહીફે ક્યા થે ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉનમેં સબ ઈબ્રતકી બાતેં થીં (જૈસે ઉનમેં યેહ મઝમૂન ભી થા કે) મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હૈ, જિસે મૌતકા યકીન હૈ ઔર વોહ ફિર ખુશ હોતા હૈ. મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હૈ, જિસે જહન્નમકા યકીન હૈ ઔર વોહ ફિર હંસતા હૈ. મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હૈ, જિસે તકદીરકા યકીન હૈ ઔર વોહ ફિર અપને આપકો બિલા ઝરૂરત થકાતા હૈ. મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હૈ, જિસને દુનિયાકો દેખા ઔર યેહ ભી દેખા કે દુનિયા આની જાની ચીઝ હૈ, એક જગહ રેહતી નહીં ઔર ફિર મુત્મઈન હોકર ઉસસે દિલ લગાતા હૈ. મુઝે ઉસ આદમી પર તઅજ્જુબ હૈ, જિસે કલ કિયામતકે હિસાબ કિતાબ પર યકીન હૈ ઔર ફિર નેક અમલ નહીં કરતા.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું, ક્યૂંકે યેહ તમામ કામોંકી જડ હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કુર્આનકી તિલાવત ઔર અલ્લાહકે ઝિક્રકી પાબંદી કરો, ક્યૂંકે યેહ ઝમીન પર તુમ્હારે લિયે નૂર હૈ ઔર આસમાનમેં તુમ્હારે લિયે ઝખીરા હૈ.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ઝિયાદા હંસને સે બચો, ક્યૂંકે ઈસસે દિલ મુર્દા હો જાતા હૈ ઔર ચેહરે કા નૂર જાતા રેહતા હૈ.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિહાદકો લાઝિમ પકડ લો, ક્યૂંકે યેહી મેરી ઉમ્મતકી રૂહબાનિયત હૈ.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઝિયાદા દેર ખામોશ રહા કરો, ક્યૂંકે ઈસસે શૈતાન દૂર હો જાતા હૈ ઔર ઈસસે તુમ્હેં દીનકે કામમેં મદદ મિલેગી.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મિસ્કીનોંસે મુહબ્બત રખ્ખો ઔર ઉનકે સાથ ઉઠના બૈઠના રખ્ખો.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (દુન્યવી માલો દૌલત ઔર સાઝો સામાનમેં) હમેશા અપનેસે નીચે વાલે કો દેખા કરો, ઉપર વાલેકો મત દેખા કરો, ક્યૂંકે ઈસ તરહ કરનેસે તુમ અલ્લાહકી દી હુઇ નેઅમતોંકો હકીર નહીં સમઝોગે.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હક બાત કહો, ચાહે વોહ કડવી ક્યૂં ન હો.

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કુછ ઔર ફરમા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ્હેં અપને ઐબ મા'લૂમ હૈં, તો દૂસરોં (કે ઐબ દેખને) સે રૂક જાઓ ઔર જો બુરે કામ તુમ ખૂદ કરતે હો, ઉનકી વજહસે દૂસરોં પર નારાઝ મત હોઓ. તુમ્હેં ઐબ લગાનેકે લિયે યેહ બાત કાફી હૈ કે તુમ અપને ઐબોંકો તો જાનતે નહીં ઔર દૂસરોંમેં ઐબ તલાશ કર રહે હો ઔર જિન હરકતોંકો ખૂદ કરતે હો, ઉનકી વજહસે દૂસરોં પર નારાઝ હોતે હો.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે સીને પર હાથ મારકર ઈર્શાદ ફરમાયા, અય અબૂઝર ! હુસ્ને તદબીરકે બરાબર કોઇ અકલમંદી નહીં ઔર નાજાઇઝ, મુશ્તબાહ ઔર નામુનાસિબ કામોંસે રૂકનેકે બરાબર કોઇ તકવા નહીં ઔર હુસ્ને અખ્લાક જૈસી કોઇ ખાનદાની શરાફત નહીં.[૧]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને સહાબા સે પૂછા, તુમ્હારી ઔર તુમ્હારે અહલો અયાલ ઔર માલો

૧ તરગીબ, ૩-૪૭૩, હુલીયા, ૧-૧૬૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૧

આ'માલકી ક્યા મિસાલ હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝિયાદા જાનતે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારી ઔર તુમ્હારે અહલો અયાલકી મિસાલ, માલ ઔર આ'માલકી મિસાલ ઉસ જૈસી હૈ, જિસકે તીન ભાઇ હોં. જબ ઉસકી મૌતકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉસને ભાઇયોંકો બુલાકર એક ભાઇસે કહા, તુમ દેખ હી રહે હો, મેરે મરનેકા વક્ત કરીબ આ ગયા હૈ. અબ તુમ મેરે ક્યા કામ આ સકતે હો ?

ઉસને કહા, મૈં તુમ્હારે યેહ કામ આ સકતા હું કે મૈં તુમ્હારી તીમારદારી કરૂંગા ઔર તુમ્હારી ખિદમતસે ઉક્તાઉંગા નહીં ઔર તુમ્હારા હર કામ કરૂંગા ઔર જબ તુમ મર જાઓગે, તુમ્હેં ગુસલ દુંગા ઔર તુમ્હેં કફન પહેનાઉંગા ઔર દૂસરોંકે સાથ તુમ્હારે જનાઝેકો ઉઠાઉંગા ઔર કભી રાસ્તેકી તકલીફ દેને વાલી ચીઝ તુમસે હટાઉંગા ઔર જબ દફના કર વાપસ આઉંગા, તો પૂછને વાલોંકે સામને તુમ્હારી ખૂબીયાં બયાન કરકે તુમ્હારી તા'રીફ કરૂંગા. ઉસકા યેહ ભાઇ તો ઉસકે અહલો અયાલ ઔર રિશ્તેદાર હૈં. ઇસ ભાઇકે બારેમેં તુમ લોગોંકા ક્યા ખયાલ હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇસકે કોઇ ખાસ ફાઇદેકી બાત તો હમને સુની નહીં.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ફિર ઉસને દૂસરે ભાઇસે કહા, ક્યા તુમ દેખ રહે હો કે મૌતકી મુસીબત મેરે સર પર આ ગઇ હૈ, તો અબ તુમ મેરે ક્યા કામ આ સકતે હો ? ઉસને કહા, જબ તક આપ ઝિંદા હૈં, મૈં તો ઉસી વક્ત તક આપકે કામ આ સકૂંગા. જબ આપ મર જાઓગે તો આપકા રાસ્તા અલગ ઔર મેરા રાસ્તા અલગ. યેહ ભાઇ ઉસકા માલ હૈ. યેહ તુમ્હેં કૈસા લગા ? સહાબા (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇસકે ફાઇદેકી કોઇ બાત હમારે સુનનેમેં નહીં આઇ.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફિર ઉસને તીસરે ભાઇસે કહા, તુમ દેખ હી રહે હો, મૌત મેરે સર પર આ ગઇ હૈ ઔર તુમને મેરે અહલો અયાલ ઔર માલકા જવાબ ભી સુન લિયાહૈ, તો અબ તુમ મેરે ક્યા કામ આ સકતે હો ? ઉસને કહા, મૈં કબ્રમેં તુમ્હારા સાથી રહુંગા ઔર વેહશતમેં તુમ્હારા જી લગાઉંગા ઔર આ'માલ તુલનેકે દિન તરાઝૂમેં બૈઠકર ઉસે ભારી કરૂંગા. યેહ ભાઇ ઉસકા અમલ હૈ. ઇસકે બારેમેં તુમ લોગોંકા ક્યા ખયાલ હૈ ? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ બેહતરીન ભાઇ ઔર બેહતરીન સાથી હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બાત ભી ઇસી તરહ હૈ.

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કુર્ઝ (રદિ.) ને ખડે હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! ક્યા આપ મુઝે ઇસ

બાતકી ઈજાઝત દેતે હૈં કે મૈં ઈસ મિસાલકે બારેમેં કુછ અશઆર કહું ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, ઈજાઝત હૈ.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ચલે ગએ ઔર એક હી રાતકે બા'દ શઅર તૈયાર કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. ઉન્હેં દેખકર લોગ ભી જમા હો ગએ. ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડે હોકર યેહ અશઆર પળ્હે..

فَانِّیْ وَاَهْلِیْ وَالَّذِیْ قَدَّمَتْ یَدِیْ   كَدَاعٍ اِلَيْهِ صَحْبَهٗ ثُمَّ قَائِل

لِاَخْوَاتِهٖ اِذْهُمْ ثَلَاثَةُ اِخْوَةٍ   اَعِيْنُوْا عَلٰی اَمْرٍ بِیَ الْيَوْمَ نَازِلٍ

'મૈં ઔર મેરે અહલો અયાલ ઔર મેરે વોહ આ'માલ, જો મેરે હાથોં ને આગે ભેજ દિયે હૈં, ઉન સબકી મિસાલ ઐસી હૈ કે જૈસે એક આદમીકે તીન ભાઇ થે. ઉસને સાથીયોં ઔર ભાઈયોંકો બુલાકર ઉનસે કહા, આજ મુઝ પર મૌતકી મુસીબત આને વાલી હૈ, ઈસ બારેમેં મેરી મદદ કરો.'

فِرَاقٌ طَوِيْلٌ غَيْرُ مُتَّقٍ بِهٖ   فَمَا ذَالَدَيْكُمْ فِیْ الَّذِیْ هُوَ غَائِلٍ

'બહોત લંબી જુદાઇ હૈ, જિસકા કોઇ ભરોસા નહીં. અબ બતાઓ, ઈસ હલાક કરને વાલી મૌતકે બારેમેં તુમ લોગ મેરી ક્યા મદદ કર સકતે હો ?'

فَقَالَ امْرُوءٌ مِنْهُمْ اَنَا الصَّاحِبُ الَّذِیْ   اُطِيْعُكَ فِيْمَا شِئْتَ قَبْلَ التَّزَايُلِ

'ઉન તીનોંમેં સે એક બોલા કે મૈં તુમ્હારા સાથી હું, લેકિન જુદા હોનેસે પેહલે તુમ જો કહોગે, તુમ્હારી વોહ બાત માનુંગા.'

فَاَمَّا اِذَاجَدَّ الْفِرَاقُ فَاِنَّنِیْ   لِمَا بَيْنَنَا مِنْ خُلَّةٍ غَيْرُ وَاصِلٍ

'ઔર જબ જુદાઇ હો જાએગી, તો ફિર મૈં આપસકી દોસ્તીકો બાકી નહીં રખ સકતા. ઉસે નહીં નિભા સકતા.'

فَخُذْ مَا اَرَدتَّ الْاٰنَ مِنِّیْ فَاِنَّنِیْ   سَيُسْلَكُ بِیْ فِیْ مَهْيَلٍ مِنْ مَّهَائِلٍ

'અબ તો તુમ મુઝસે જો ચાહો લે લો, લેકિન જુદાઇકે બા'દ મુઝે કિસી હૌલનાક રાસ્તે પર ચલા દિયા જાએગા, ફિર કુછ નહીં લે સકોગે.'

فَاِنْ تُبْقِنِیْ لَا تُبْقِ فَاسْتَنْفِدَنَّنِیْ   وَعَجِّلْ صَلَاحًا قَبْلَ حَتْفٍ مُعَاجِلٍ

'ફિર અગર તુમ મુઝે બાકી રખના ચાહોગે તો બાકી નહીં રખ સકોગે. ઇસ લિયે મુઝે ખર્ચ કરકે ખત્મ કર દો ઔર જલ્દ આને વાલી મૌતસે પેહલે જલ્દીસે અપને અમલ ઠીક કર લો.'

وَقَالَ اَمْرُؤٌ قَدْ كُنتُ جِدًا اُحِبُّهٗ وَاُوْثِرُهٗ مِنْ بَيْنِهِمْ فِي التَّفَاضُلِ

'ફિર વોહ આદમી બોલા,જિસસે મુઝે બહોત મુહબ્બત થી ઔર ઝિયાદા દેને ઔર બખ્શાનેમેં મૈં ઉસે બાકી તમામ લોગોં પર તરજીહ દેતા થા.'

غَنَائِيْ اَنِّيْ جَاهِدٌ لَكَ نَاصِحٌ اِذَا جَدَّ جِدُّ الْكَرْبِ غَيْرُ مُقَاتِلِ

'ઉસને કહા, મૈં આપકા ઇતના કામ કર સકતા હું કે જબ પરેશાન કુન મૌત વાકેઅ હો જાએગી, તો આપકો બચાનેકી કોશિશ કરૂંગા, આપકા ભલા ચાહુંગા, લેકિન મૈં આપકી તરફસે લડ નહીં સકૂંગા.'

وَلٰكِنَّنِيْ بَاكٍ عَلَيْكَ وَمُعْوِلٌ وَ مُثْنٍ بِخَيْرٍ عِنْدَ مَنْ هُوَ سَائِلِ

'અલબત્તા આપકે મરને પર રોઉંગા ઔર ખૂબ ઉંચી આવાઝસે રોઉંગા ઔર આપકે બારેમેં જો ભી પૂછેગા, મૈં ઉસકે સામને આપકી ખૂબીયાં બયાન કરકે આપકી તા'રીફ કરૂંગા.'

وَ مُتَّبِعُ الْمَاشِيْنَ اَمْشِيْ مُشَيِّعًا اُعِيْنُ بِرِفْقٍ عُقْبَةَ كُلِّ حَامِلِ

'ઔર આપકે જનાઝેકો લેકર જો લોગ ચલેંગે, મૈં ભી રૂખ્સત કરનેકે લિયે ઉનકે પીછે ચલૂંગા ઔર હર ઉઠાને વાલેકી બારીમેં નરમીસે ઉઠા કર મૈં ઉસકી મદદ કરૂંગા.'

اِلٰى بَيْتِ مَثْوَاكَ الَّذِيْ اَنْتَ مُدْخَلٌ اَرْجِعُ مَقْرُوْنًا بِمَا هُوَ شَاغِلِ

'મૈં જનાઝેકે સાથ ઉસ ઘર તક જાઉંગા, જો આપકા ઠિકાના હૈ, જિસમેં લોગ આપકો દાખિલ કર દેંગે. ફિર વાપસ આકર મૈં ઉન કામોંમેં લગ જાઉંગા, જિનમેં મૈં મશ્ગૂલ થા.'

كَاَنْ لَمْ يَكُنْ بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ خُلَّةٌ وَلَا حُسْنَ وُدٍّ مَرَّةً فِي التَّبَاذُلِ

'ઔર કુછ હી દિનોંકે બા'દ ઐસી હાલત હો જાએગી કે ગોયા મેરે ઔર આપકે દરમિયાન કોઇ દોસ્તી હી નહીં થી ઔર ન હી કોઇ ઉમદા મુહબ્બત થી, જિસકી વજહસે હમ એક દૂસરે પર ખર્ચ કરતે થે.'

فَذٰلِكَ اَهْلُ الْمَرْءِ ذَاكَ غَنَاءُهُمْ وَلَيْسَ وَاِنْ كَانُوْا حِرَاصًا بِطَائِلِ

'યેહ મરને વાલેકે અહલો અયાલ ઔર રિશ્તેદાર હૈં. યેહ બસ ઈતના હી કામ આ સકતે હૈં. અગરચે ઈન્હેં મરને વાલેકો ફાઈદા પહોંચાનેકા બહોત તકાઝા હૈ, લેકિન યેહ ઈસસે ઝિયાદા ફાઈદા નહીં પહોંચા સકતે.'

وَقَالَ امْرُءٌ مِنْهُمْ اَنَا الْاَخُ لَا تَرَاى   اَخَا لَكَ مِثْلِيْ عِنْدَ كَرْبِ الزَّلَازِلِ

'ઉનમેં સે તીસરે ભાઈને કહા, મૈં આપકા અસલી ભાઈ હું ઔર હિલા દેને વાલી પરેશાની યા'ની મૌતકે આને પર આપકો મેરે જૈસા કોઈ ભાઈ નઝર નહીં આએગા.'

لَدَى الْقَبْرِ تَلْقَانِيْ هُنَالِكَ قَاعِدًا   اُجَادِلُ عَنْكَ الْقَوْلَ رَجْعَ التَّجَادُلِ

'આપ મુઝે કબ્રકે પાસ મિલેંગે, મૈં વહાં બૈઠા હોઉંગા ઔર બાતોંમેં આપકી તરફસે ઝગડા કરૂંગા ઔર હર સવાલકા જવાબ દૂંગા.'

وَاَقْعَدُ يَوْمَ الْوَزْنِ فِي الْكِفَّةِ الَّتِيْ   تَكُوْنُ عَلَيْهَا جَاهِدً فِي التَّاقُلِ

'ઔર આ'માલ તોલે જાનેકે દિન યા'ની કિયામતકે દિન ઉસ પલડેમેં બૈઠુંગા, જિસકો ભારી કરનેકી આપ પૂરી કોશિશ કર રહે હોંગે.'

فَلَا تَنْسَنِيْ وَاعْلَمْ مَكَانِ فَاِنَّنِيْ   عَلَيْكَ شَفِيْقٌ نَاصِحٌ غَيْرُ خَاذِلِ

'ઈસ લિયે આપ મુઝે ભુલા ન દેના ઔર મેરે મરતબેકો જાન લો, ક્યૂંકે મૈં આપકા બડા શફીક ઔર ભલાઈ ચાહને વાલા હું ઔર કભી આપકો બેયારો મદદગાર નહીં છોડૂંગા.'

فَذَالِكَ مَاقَدَّمْتَ مِنْ كُلِّ صَالِحٍ   تُلَاقِيْهِ اِنْ اَحْسَنْتَ يَوْمَ التَّوَاصُلِ

'યેહ આપકે નેક આ'માલ હૈં, જો આપને આગે ભેજે હૈં. અગર આપ ઉનકો અચ્છી તરહ કરેંગે તો એક દૂસરેસે મુલાકાતકે દિન યા'ની કિયામતકે દિન આપકી ઉન આ'માલસે મુલાકાત હો જાએગી.'

યેહ અશઆર સુનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી રોને લગે ઔર સારે મુસલમાન ભી. ઉસકે બા'દ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કુર્ઝ (રદિ.) મુસલમાનોંકી જિસ જમાઅતકે પાસ સે ગુઝરતે, વોહ ઉન્હેં બુલાકર ઉનસે ઈન અશઆરકી ફરમાઈશ કરતે ઔર જબ હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઉન્હેં અશઆર સુનાતે, તો વોહ સબ રોને લગ જાતે.[૧]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૨૪, ઈસાબા, ૨-૩૬

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી નસીહતેં

એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક આદમી કો યેહ નસીહત ફરમાઇ, લોગોંમેં લગકર અપનેસે ગાફિલ ન હો જાઓ, ક્યૂંકે તુમસે અપને બારેમેં પૂછા જાએગા, લોગોંકે બારેમેં નહીં પૂછા જાએગા. ઇધર ઉધર ફિર કર દિન ન ગુઝાર દિયા કરો, ક્યૂંકે તુમ જો ભી અમલ કરોગે, વોહ મેહફૂઝ કર લિયા જાએગા. જબ તુમસે કોઇ બુરા કામ હો જાયા કરે, તો ઉસકે ફૌરન બા'દ કોઇ નેકીકા કામ કર લિયા કરો, ક્યૂંકે જિસ તરહ નઇ નેકી પુરાને ગુનાહકો બહોત ઝિયાદા તલાશ કરતી હૈ ઔર ઉસે જલ્દીસે પા લેતી હૈ, ઇસ તરહ ઉસસે ઝિયાદા તલાશ કરને વાલી મૈંને કોઇ ચીઝ નહીં દેખી.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જો ચીઝ તુમ્હેં તકલીફ દેતી હૈ, ઇસસે તુમ કિનારકશી ઇખ્તિયાર કર લો ઔર નેક આદમીકો દોસ્ત બનાઓ, લેકિન ઐસા આદમી મુશ્કિલસે મિલેગા ઔર અપને મા'મલાતમેં ઉન લોગોંસે મશ્વરા લો, જો અલ્લાહસે ડરતે હૈં.[૨]

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને લોગોંકે લિયે અઠારહ બાતેં મુકર્રર કીં, જો સબકી સબ હિકમત ઔર દાનાઇકી બાત થીં. ઉન્હોંને ફરમાયા..

૧. જો તુમ્હારે બારેમેં અલ્લાહકી નાફરમાની કરે, તુમ ઉસે ઉસ જૈસી ઔર કોઇ સઝા નહીં દે સકતે કે તુમ ઉસકે બારેમેં અલ્લાહકી ઇતાઅત કરો.
૨. અપને ભાઇકી બાતકો કિસી અચ્છે રૂખ પર લે જાનેકી પૂરી કોશિશ કરો. હાં, અગર વોહ બાત હી ઐસી હો કે ઉસે અચ્છે રૂખકી તરફ લે જાનેકી તુમ કોઇ સૂરત ન બના સકો તો ઔર બાત હૈ.
૩. મુસલમાનકી ઝબાનસે જો બોલ ભી નિકલા હૈ ઔર તુમ ઉસકા કોઇ ભી ખૈરકા મતલબ નિકાલ સકતે હો, તો ઇસસે બુરે મતલબકા ગુમાન મત કરો.
૪. જો આદમી ખૂદ ઐસે કામ કરતા હૈ, જિસસે દૂસરોંકો બદગુમાનીકા મૌકા મિલે, તો વોહ અપનેસે બદગુમાની કરને વાલેકો હરગિઝ મલામત ન કરે.
૫. જો અપને રાઝકો છુપાએગા, ઇખ્તિયાર ઉસકે હાથમેં રહેગા.

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮

૬. સચ્ચે ભાઈયોંકે સાથ રેહનેકો લાઝિમ પકડો. ઉનકે સાયએ ખૈરમેં ઝિંદગી ગુઝારો, ક્યૂંકે વુસ્અત ઔર અચ્છે હાલાતમેં વોહ લોગ તુમ્હારે લિયે ઝીનતકા ઝરીઆ ઔર મુસીબતમેં હિફાઝતકા સામાન હોંગે.
૭. હમેશા સચ બોલો, ચાહે સચ બોલનેસેં જાન હી ચલી જાએ.
૮. બેફાઈદા ઔર બેકાર કામોંમેં ન લગો.
૯. જો બાત અભી પેશ નહીં આઇ, ઉસકે બારેમેં મત પૂછો, ક્યૂંકે જો પેશ આ ચુકા હૈ, ઉસકે તકાઝોંસે હી કહાં ફુરસત મિલતી હૈ.
૧૦. અપની ઝરૂરત ઉસકે પાસ ન લે જાઓ, જો યેહ નહીં ચાહતે કે તુમ ઉસમેં કામિયાબ હો જાઓ.
૧૧. ઝૂઠી કસમકો હલકા ન સમઝો, વરના અલ્લાહ તુમ્હેં હલાક કર દેંગે.
૧૨. બદકારોંકે સાથ ન રહો, વરના તુમ ઉનસે બદકારી સીખ લોગે.
૧૩. અપને દુશ્મનસે અલગ રહો.
૧૪. અપને દોસ્તસે ભી ચૌકન્ને રહો, લેકિન અગર વોહ અમાનતદાર હૈ, તો ફિર ઈસકી ઝરૂરત નહીં ઔર અમાનતદાર સિર્ફ વહી હો સકતા હૈ, જો અલ્લાહસે ડરને વાલા હો.
૧૫. કબ્રસ્તાનમેં જાકર ખુશૂઅ ઈખ્તિયાર કરો.
૧૬. જબ અલ્લાહકી ફરમાંબરદારીકા કામ કરો તો આજિઝી ઔર તવાઝોઅ ઈખ્તિયાર કરો.
૧૭. જબ અલ્લાહકી નાફરમાની હો જાએ તો અલ્લાહ કી પનાહ ચાહો.
૧૮. અપને તમામ ઉમૂરમેં ઉન લોગોંસે મશ્વરા કર લિયા કરો, જો અલ્લાહસે ડરતે હૈં, ક્યૂંકે અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હૈં..

اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

ઈન્નમા યખ્શલ્લાહ મિન્ ઈબાદહિલ્ ઉલમાઅ

'ખુદાસે ઉસકે વહી બંદે ડરતે હૈં, જો (ઉસકી અઝમતકા) ઈલ્મ રખતે હૈં.'[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, લાયા'ની કામોંમેં ન લગો ઔર અપને દુશ્મનસે કિનારાકશી ઈખ્તિયાર કર લો ઔર અપને દોસ્તસે અપની હિફાઝત કરો, લેકિન અગર વોહ અમાનતદાર હૈ, તો ફિર ઝરૂરત નહીં, ક્યૂંકે અમાનતદાર ઈન્સાનકે બરાબર કોઇ ચીઝ નહીં હો સકતી ઔર કિસી બદકારકી સોહબતમેં ન રહો, વરના વોહ તુમ્હેં ભી બદકારી

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫

સિખા દેગા ઔર કિસી બદકારકો અપના રાઝ ન બતાઓ. અપને તમામ કામોંમેં ઉન લોગોંસે મશ્વરા લો, જો અલ્લાહસે ડરતે હૈં.

હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મર્દ ભી તીન કિસ્મકે હોતે હૈં ઔર ઔરતેં ભી તીન કિસ્મકી હોતી હૈં..

એક ઔરત તો વોહ હૈ, જો પાકદામન, મુસલમાન, નરમ તબીયત, મુહબ્બત કરને વાલી, ઝિયાદા બચ્ચે દેને વાલી હો ઔર ઝમાનેકે ફેશન કે ખિલાફ અપને ઘરવાલોંકી મદદ કરતી હો (સાદા રેહતી હો) ઔર ઘરવાલોંકો છોડકર ઝમાનેકે ફેશન પર ન ચલતી હો, લેકિન તુમ્હેં ઐસી ઔરતેં બહોત કમ મિલેંગી.

દૂસરી ઔરત વોહ હૈ, જો ખાવિંદસે બહોત ઝિયાદા મુતાલબે કરતી હો ઔર બચ્ચે જનનેકે અલાવા ઉસકા ઔર કોઇ કામ નહીં.

તીસરી વોહ ઔરત હૈ, જો ખાવિંદકે ગલેકા તૌક હો ઔર જૂ કી તરહ ચિમટી હુઇ હો (યા'ની બદઅખ્લાક ભી હો ઔર ઉસકા મહર ભી ઝિયાદા હો, જિસકી વજહસે ઉસકા ખાવિંદ ઉસે છોડ ન સકતા હો.)

ઐસી ઔરતકો અલ્લાહ તઆલા જિસકી ગરદનમેં ચાહતે હૈં, ડાલ દેતે હૈં ઔર જબ ચાહતે હૈં, ઉસકી ગરદ સે ઉતાર લેતે હૈં. ઔર મર્દ તીન કિસ્મકે હોતે હૈં..

એક પાકદામન, મુન્કસિરૂલ મિઝાજ (આજિઝી વાલા), નરમ તબીયત, દુરૂસ્ત રાય વાલા, અચ્છે મશ્વરે દેને વાલા. જબ ઉસે કોઇ કામ પેશ આતા હૈ, તો ખૂદ સોચકર ફૈસલા કરતા હૈ ઔર હર કામકો ઉસકી જગહ રખતા હૈ.

દૂસરા વોહ મર્દ હૈ, જો સમઝદાર નહીં. ઉસકી અપની કોઇ રાય નહીં હૈ, લેકિન જબ ઉસે કોઇ કામ પેશ આતા હૈ, તો વોહ સમઝદાર, દુરૂસ્ત રાય વાલે લોગોંસે જાકર મશ્વરા કર લેતા હૈ ઔર ઉનકે મશ્વરે પર અમલ કરતા હૈ.

તીસરા વોહ મર્દ, જો હૈરાન ઔર પરેશાન હો. ઉસે સહીહ ઔર ગલતકા પતા નહીં ચલતા. યૂંહી હલાક હો જાતા હૈ, ક્યૂંકે અપની સમઝ પૂરી નહીં ઔર સમઝદાર ઔર સહીહ મશ્વરા દેને વાલોંકો માનતા નહીં.[૧]

હઝરત અહનફ બિન કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, અય અહનફ ! જો આદમી ઝિયાદા હંસતા હૈ, ઉસકા રો'બ કમ હો જાતા હૈ. જો મઝાક ઝિયાદા કરતા હૈ, લોગ ઉસે હલકા ઔર બેહૈસિયત સમઝતે હૈં. જો બાતેં ઝિયાદા કરતા હૈ, ઉસકી લગઝિશેં ઝિયાદા હો જાતી હૈં. જિસકી લગઝિશેં ઝિયાદા હો જાતી હૈં, ઉસકી હયા કમ હો જાતી હૈ ઔર જિસકી હયા કમ હો જાતી હૈ, ઉસકી પરહેઝગારી કમ હો જાતી હૈ ઔર જિસકી પરહેઝગારી કમ હો જાતી હૈ, ઉસકા દિલ મુર્દા હો જાતા હૈ.[૨]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫
૨ હૈસમી, ૧૦-૩૦૨

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જો ઝિયાદા હંસતા હૈ, ઉસકા રો'બ કમ હો જાતા હૈ ઔર જો મઝાક ઝિયાદા કરતા હૈ, લોગોંકી નિગાહમેં વોહ બેહૈસિયત હો જાતા હૈ ઔર જો કિસી કામકો ઝિયાદા કરતા હૈ, વોહ ઉસી કામકે સાથ મશહૂર હો જાતા હૈ. ઈસકે બા'દ પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા હૈ.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહકે કુછ બંદે ઐસે હૈં, જો બાતિલકો પૂરી તરહ છોડકર ઉસે મિટા દેતે હૈં ઔર હકકા બારબાર ઝિક્ર કરકે ઉસે ઝિંદા કરતે હૈં. જબ ઉન્હેં કિસી અમલકી તરગીબ દી જાતી હૈ, તો વોહ ઉસકા અસર લેતે હૈં ઔર ઉસ અમલકા ઉનમેં શૌક પૈદા હો જાતા હૈ ઔર જબ ઉન્હેં અલ્લાહકે ગુસ્સે ઔર અઝાબસે ડરાયા જાતા હૈ, તો વોહ ડર જાતે હૈં ઔર ડરકી વજહસે વોહ કભી બેખૌફ નહીં હોતે હૈં. જિન ચીઝોંકો ઉન્હોંને આંખસે નહીં દેખા, ઉન્હેં વોહ યકીનકી તાકતસે દેખ લેતે હૈં ઔર યકીનકો ઉન ગૈબી ઉમૂરકે સાથ મિલાતે હૈં, જિનસે વોહ કભી જુદા નહીં હોતે. ખૌફે ખુદાવંદીને ઉનકો ઐબોંસે બિલકુલ પાક સાફ કર દિયા. હમેશા બાકી રેહને વાલી નેઅમતોંકી વજહસે દુનિયાકી ફાની લઝઝતોંકો છોડ દેતે હૈં. દુનિયાકી ઝિંદગી ઉનકે લિયે નેઅમત હૈ ઔર મૌત ઉનકે લિયે બાઈસે ઈઝઝત હૈ ઔર બડી આંખોં વાલી હૂરોંસે ઉનકી શાદી કી જાએગી ઔર હમેશા નવઉમ્ર રેહને વાલે લડકે ઉનકી ખિદમત કરેંગે.[૨]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, તુમ અલ્લાહકી કિતાબકે બરતન ઔર ઈલ્મકે ચશ્મે બન જાઓ યા'ની કુર્આન અપને અંદર ઉતાર લો, ફિર ઈલ્મ અંદરસે ફૂટકર નિકલેગા ઔર અલ્લાહ તઆલાસે એક દિનમેં એક દિનકી રોઝી માંગો.

એક રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે કસરતસે તૌબા કરને વાલોંકે પાસ બૈઠા કરો, ક્યૂંકે ઉનકે દિલ સબસે ઝિયાદા નરમ હોતે હૈં.[૩]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો અલ્લાહસે ડરેગા, વોહ કભી કિસી પર અપના ગુસ્સા નહીં નિકાલેગા, યા'ની કિસીસે ઈન્તિકામ નહીં લેગા, બલકે અપના ગુસ્સા પિએગા ઔર જો અલ્લાહસે ડરેગા, વોહ અપની મરઝીકા હર કામ નહીં કર સકેગા ઔર અગર કિયામતકા દિન ન હોતા તો જો તુમ્હેં નઝર આ રહા હૈ, વોહ ન હોતા, બલકે અફરાતફરીકા કુછ ઔર આલમ હોતા.[૪]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જો લોગોંકે સાથ ઈન્સાફ કરતા હૈ ઔર ઈસકે લિયે અપની જાન પર જો મશક્કત ઝેલની પડે, ઉસે ઝેલતા હૈ, ઉસે અપને તમામ કામોંમેં કામિયાબી મિલેગી ઔર અલ્લાહ તઆલાકી ફરમાંબરદારીકી વજહસે ઝિલ્લત ઉઠાના નાફરમાનીકી ઈઝઝતકે મુકાબલેમેં નેકીકે ઝિયાદા કરીબ હૈ.[૫]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫
૨ હુલીયા, ૧-૫૫
૩ હુલીયા, ૧-૫૧
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫

હઝરત ઈમામ માલિક (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ રિવાયત પહોંચી હૈ કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ફરમાયા, આદમી તકવાસે ઈઝઝત પાતા હૈ ઔર ઉસે દીનસે શરાફત મિલતી હૈ. આદમીકી મુરૂવ્વત ઔર મર્દાનગી ઉમદા અખ્લાક હૈં. બહાદુરી ઔર બુઝદિલી ખુદાકી દી હુઇ સિફાત હૈં. બહાદુર આદમી તો ઉન લોગોંકી તરફસે ભી લડતા હૈ, જિન્હેં જાનતા હૈ ઔર ઉનકી તરફ સે ભી લડતા હૈ, જિન્હેં નહીં જાનતા ઔર બુઝદિલ આદમી તો અપને માં બાપકો ભી છોડકર ભાગ જાતા હૈ. દુનિયા વાલોંકી નિગાહમેં ઈઝઝત માલસે મિલતી હૈ, લેકિન અલ્લાહકે યહાં તકવાસે મિલતી હૈ, તુમ કિસી અજમી, ફારસી ઔર નબતીસે સિર્ફ તકવાકી વજહસે બેહતર હો સકતે હો, અરબી હોનેકી વજહસે નહીં હો સકતે.[૧]

હઝરત સુફયાન સૌરી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) કો ખતમેં યેહ લિખા કે હિકમતો દાનાઇ ઉમ્ર બડી હોનેસે હાસિલ નહીં હોતી, બલકે યેહ તો અલ્લાહકી દેન હૈ. જિસે અલ્લાહ ચાહતા હૈ, અતા ફરમા દેતા હૈ ઔર કમીને કામોં ઔર ઘટિયા અખ્લાકસે બચો.[૨]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપને સાહબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કો ખતમેં યેહ લિખા, અમ્મા બા'દ ! મૈં તુમ્હેં અલ્લાહસે ડરનેકી વસિય્યત કરતા હું, ક્યૂંકે જો અલ્લાહસે ડરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસે હર શર ઔર ફિત્નેસે બચાતે હૈં ઔર જો અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસકે તમામ કામોંકી કિફાયત કરતે હૈં, ઔર જો અલ્લાહકો કર્ઝ દેતા હૈ, યા'ની દૂસરોં પર અપના માલ અલ્લાહકે લિયે ખર્ચ કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસે બેહતરીન બદલા અતા ફરમાતે હૈં ઔર જો અલ્લાહકા શુક્ર અદા કરતા હૈ, અલ્લાહ ઉસકી નેઅમત બઢાતે હૈં ઔર તકવા હર વક્ત તુમ્હારા નસ્બુલ ઐન ઔર તુમ્હારે આ'માલકા સહારા ઔર સુતૂન ઔર તુમ્હારે દિલકી સફાઇ કરને વાલા હોના ચાહિયે. જિસકી કોઇ નિય્યત નહીં હોગી, ઉસકા કોઇ અમલ મોઅતબર નહીં હોગા. જિસને સવાબ લેનેકી નિય્યતસે અમલ ન કિયા, ઉસે કોઇ અજર નહીં મિલેગા. જિસમેં નરમી નહીં હોગી, ઉસે અપને માલસે ભી ફાઇદા નહીં હોગા. જબ તક પેહલા કપડા પુરાના ન હો જાએ, નયા નહીં પહેનના ચાહિયે.[૩]

હઝરત જઅફર બિન બુરકાન (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ રિવાયત પહોંચી હૈ કે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને અપને એક ગવર્નરકો ખત લિખા ખતકે આખિરમેં યેહ મઝમૂન થા, ફરાખી ઔર વુસ્અત વાલે હાલાતમેં સખ્તી વાલે હિસાબસે પેહલે (જો કિયામતકે દિન હોગા) અપને નફ્સકા ખૂદ મુહાસબા કરો, ક્યૂંકે જો ફરાખી ઔર વુસ્અત વાલે હાલાતમેં સખ્તીકે હિસાબસે પેહલે અપને નફ્સકા મુહાસબા કરેગા,

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૫
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૭

વોહ અંજામકાર ખુશ હોગા, બલકે ઉસકે હાલાત કાબિલે રશ્ક હોંગે ઔર જિસકી દુનિયાકી ઝિંદગીને (અલ્લાહસે, આખિરતસે ઔર દીનસે) ગાફિલ રખ્ખા ઔર વોહ બુરાઈયોંમેં મશ્ગૂલ રહા, તો અંજામકાર વોહ નદામત ઉઠાએગા ઔર હસરતો અફસોસ કરતા રહેગા, જો તુમ્હેં નસીહત કી જા રહી હૈ, ઉસે યાદ રખ્ખો, તાકે તુમ્હેં જિન કામોંસે રોકા જા રહા હૈ, તુમ ઉનસે રૂક સકો.[૧]

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત મુઆવિયહ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) કો ખતમેં યેહ મઝમૂન લિખા. અમ્મા બા'દ ! હક કો હર હાલમેં લાઝિમ પકડો, ઈસ તરહ હક તુમ્હારે લિયે એહલે હક કે મર્તબે ખોલ દેગા ઔર હમેશા હક કે મુતાબિક ફૈસલા કિયા કરો.[૨]

અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અલી (રદિ.) સે ફરમાયા, અય અબુલ હસન ! મુઝે કુછ નસીહત કરો. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, આપ અપને યકીનકો શક ન બનાએં. (યા'ની રોઝીકા મિલના યકીની હૈ, ઉસકી તલાશમેં ઈસ તરહ ઔર ઈતના ન લગેં કે ગોયા આપકો ઈસમેં કુછ શક હૈ) ઔર અપને ઈલ્મકો જહાલત ન બનાએં. (જો ઈલ્મ પર અમલ નહીં કરતા, વોહ ઔર જાહિલ દોનોં બરાબર હોતે હૈં) ઔર અપને ગુમાનકો હક ન સમઝેં (યા'ની આપ અપની રાયકો વહીકી તરહ હક ન સમઝેં) ઔર યેહ બાત આપ જાન લેં કે આપકી દુનિયા તો સિર્ફ ઈતની હૈ કે જો આપકો મિલી ઔર આપને ઉસે આગે ચલા દિયા, યા તકસીમ કરકે બરાબર કર દિયા યા પહન કર પુરાના કર દિયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા,અય અબુલ હસન ! આપને સચ કહા.[૩]

હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! અગર આપકી ખુશી યેહ હૈ કે આપ અપને દોનોં સાથીયોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) સે જા મિલેં, તો આપ અપની ઉમ્મીદેં મુખ્તસર કરેં ઔર ખાના ખાએં, લેકિન પેટ ન ભરેં ઔર લુંગી ભી છોટી પહેનેં ઔર કુર્તે પર પૈવંદ લગાએં ઔર અપને હાથસે જૂતી ગાંઠે. ઈસ તરહ કરેંગે તો ઉન દોનોંસે જા મિલેંગે.[૪]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૦૮
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૧
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૧૯

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ખૈર યેહ નહીં હૈ કે તુમ્હારા માલ ઔર તુમ્હારી ઔલાદ ઝિયાદા હો જાએ, બલકે ખૈર યેહ હૈ કે તુમ્હારા ઈલ્મ ઝિયાદા હો ઔર તુમ્હારી બુર્દબારીકી સિફત બડી હો ઔર અપને રબકી ઈબાદતમેં તુમ લોગોંસે આગે નિકલનેકી કોશિશ કરો. અગર તુમસે નેકીકા કામ હો જાએ તો અલ્લાહકી તા'રીફ કરો ઔર અગર બુરાઈકા કામ હો જાએ તો અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરો ઔર દુનિયામેં સિર્ફ દો આદમીયોંમેં સે એક કે લિયે ખૈર હૈ.

એક તો વોહ આદમી, જિસસે કોઈ ગુનાહ હો ગયા હો ઔર ફિર ઉસને તૌબા કરકે ઉસકી તલાફી કર લી. દૂસરા વોહ આદમી, જો નેક કામોંમેં જલ્દી કરતા હો ઔર જો અમલ તકવાકે સાથ હો, વોહ કમ શુમાર નહીં હો સકતા, ક્યૂંકે જો અમલ અલ્લાહકે યહાં કુબૂલ હો, વોહ કૈસે કમ સમઝા જા સકતા હૈ ? (ક્યૂંકે કુર્આનમેં હૈ કે અલ્લાહ મુત્તકીયોંકે અમલકો કુબૂલ ફરમાતે હૈં.)[૧]

હઝરત ઉક્બા બિન અબૂ સહબા (રહ.) કેહતે હૈં, જબ ઈબ્ને મુલ્જિમ ને હઝરત અલી (રદિ.) કો ખંજર મારા તો હઝરત હસન (રદિ.) ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હઝરત હસન (રદિ.) રો રહે થે. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અય મેરે બેટે! ક્યૂં રો રહે હો ? અર્ઝ કિયા કે મૈં ક્યૂં ન રોઉં, જબકે આજ આપકા આખિરતકા પેહલા દિન ઔર દુનિયાકા આખિરી દિન હૈ ?

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ચાર ઔર ચાર (કુલ આઠ) ચીઝોંકો પલ્લે બાંધ લો. ઈન આઠ ચીઝોંકો તુમ ઈખ્તિયાર કરોગે તો ફિર તુમ્હારા કોઈ અમલ તુમ્હેં નુકસાન નહીં પહોંચા સકેગા. હઝરત હસન (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અબ્બા જાન ! વોહ ચીઝેં ક્યા હૈં ? ફરમાયા..

૧. સબસે બડી માલદારી અક્લમંદી હૈ, યા'ની માલસે ભી ઝિયાદા કામ આને વાલી ચીઝ અક્લ ઔર સમઝ હૈ, ઔર
૨. સબસે બડી ફકીરી હિમાકત ઔર બેવકૂફી હૈ.
૩. સબસે ઝિયાદા વેહશતકી ચીઝ ઔર સબસે બડી તન્હાઈ ઉજ્બ (ઘમંડ) ઔર ખુદપસંદી હૈ.
૪. સબસે ઝિયાદા બળાઈ અચ્છે અખ્લાક હૈં.

હઝરત હસન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને કહા અય અબ્બા જાન ! યેહ ચાર ચીઝેં તો હો ગઈ, મુઝે બાકી ચાર ચીઝેં ભી બતા દેં. ફરમાયા..

૧. બેવકૂફકી દોસ્તી સે બચના, ક્યૂંકે વોહ ફાઈદા પહોંચાતે પહોંચાતે તુમ્હારા નુકસાન કર દેગા, ઔર
૨. ઝૂઠેકી દોસ્તીસે બચના, ક્યૂંકે જો તુમસે દૂર હૈ, યા'ની તુમ્હારા દુશ્મન હૈ, ઉસે તુમ્હારે કરીબ કર દેગા ઔર જો તુમ્હારે કરીબ હૈ, યા'ની તુમ્હારા દોસ્ત હૈ, ઉસે

[૧] હુલીયા, ૧-૭૫, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૨૧

તુમસે દૂર કર દેગા (યા વોહ દૂર વાલી ચીઝકો નઝદીક ઔર નઝદીક વાલી ચીઝકો દૂર બતાએગા ઔર તુમ્હારા નુકસાન કર દેગા) ઔર

૩. કંજૂસકી દોસ્તીસે ભી બચના, ક્યૂંકે જબ તુમ્હેં ઉસકી સખ્ત ઝરૂરત હોગી, વોહ ઉસ વક્ત તુમસે દૂર હો જાએગા ઔર

૪. બદકારકી દોસ્તીસે ભી બચના, ક્યૂંકે વોહ તુમ્હેં મઅમૂલીસી ચીઝકે બદલેમેં ભી બેચ દેગા.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, તૌફીકે ખુદાવંદી સબસે બેહતરીન કાઈદ (રેહનુમા) હૈ ઔર અચ્છે અખ્લાક બેહતરીન સાથી હૈં. અક્લમંદી બેહતરીન મુસાહિબ હૈ. હુસ્ને અદબ બેહતરીન મીરાસ હૈ ઔર ઉજબ ઔર ખૂદ પસંદીસે ઝિયાદા સખ્ત તન્હાઈ ઔર વેહશત વાલી ઔર કોઈ ચીઝ નહીં હૈ.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસે મત દેખો કે કૌન બાત કર રહા હૈ, બલકે યેહ દેખો કે ક્યા બાત કેહ રહા હૈ. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હર ભાઈચારા ખત્મ હો જાતા હૈ, સિર્ફ વહી ભાઈચારા બાકી રેહતા હૈ, જો લાલચકે બગૈર હો.[૩]

હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત નિમરાન બિન મિખ્મર અબુલ હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) લશ્કરમેં ચલે જા રહે થે. ફરમાને લગે, બહોતસે લોગ ઐસે હૈં, જો અપને કપડોંકો તો ખૂબ ઉજલા ઔર સુફેદ કર રહે હૈં, લેકિન અપને દીનકો મૈલા કર રહે હૈં, યા'ની દીનકા નુકસાન કરકે દુનિયા ઔર ઝાહિરી શાનો શૌકત હાસિલ કર રહે હૈં.

ગૌરસે સુનો ! બહોતસે લોગ દેખનેમેં તો અપને નફ્સકા ઈકરામ કરને વાલે હોતે હૈં, લેકિન હકીકતમેં વોહ અપને નફ્સકી બેઈઝઝતી કરને વાલે હોતે હૈં. પુરાને ગુનાહોંકો નઈ નેકિયોંકે ઝરીએસે ખત્મ કરો. અગર તુમમેં સે કોઈ ઈતને ગુનાહ કર લે, જિસસે ઝમીન ઔર આસમાનકે દરમિયાનકા ખલા ભર જાએ ઔર ફિર વોહ એક નેકી કર લે તો યેહ નેકી ઉન સબ ગુનાહોં પર ગાલિબ આ જાએગી.[૪]

હઝરત સઈદ બિન અબી સઈદ મકબૂરી (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) કી કબ્ર ઉરદુન મેં હૈ. જબ વોહ તાઊનમેં મુબ્તલા હુએ તો વહાં

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૬
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૬
૩ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ
૪ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૬

જિતને મુસલમાન થે, ઉન સબકો બુલાકર ફરમાયા, મૈં તુમ્હેં વસિય્યત કરને લગા હું. અગર તુમ ઉસે કુબૂલ કરોગે, તો હમેશા ખૈર પર રહોગે. નમાઝકો કાઇમ કરો, ઝકાત અદા કરો, રમઝાનકે રોઝે રખ્ખો, સદકા ખૈરાત દો, હજ ઔર ઉમરહ કરતે રહો, એક દૂસરેકો વસિય્યત કરો, અપને અમીરોંકી ભલાઇ ચાહો, ઉનકો ધોકા ન દો.

દુનિયા તુમ્હેં અલ્લાહકી યાદસે ગાફિલ ન કરને પાએ. અગર કિસી આદમીકો હઝાર સાલકી ઝિંદગી ભી મિલ જાએ તો આખિરમેં ઉસે ઉસી જગહ જાના હોગા, જહાં આજ તુમ મુઝે જાતા હુવા દેખ રહે હો. અલ્લાહને તમામ બની આદમ પર મૌતકો લિખ દિયા હૈ. ઇસ લિયે ઇન સબકો મરના હૈ ઔર ઇનમેં સબસે ઝિયાદા અક્લમંદ વોહ હૈ, જો અપને રબકી સબસે ઝિયાદા ઇતાઅત કરને વાલા હૈ ઔર અપની આખિરતકે લિયે સબસે ઝિયાદા અમલ કરને વાલા હૈ. વસ્સલામુ અલયકુમ વરહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ. અય મઆઝ બિન જબલ ! આપ લોગોંકો નમાઝ પઢાએં ઔર ફિર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હો ગયા.

ફિર હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને લોગોંમેં ખડે હોકર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ અલ્લાહકે સામને અપને ગુનાહોંસે સચ્ચી તૌબા કરો, ક્યૂંકે જો બંદા ભી ગુનાહોંસે તૌબા કરકે અલ્લાહકે સામને હાઝિર હોગા, તો ઉસકા અલ્લાહ પર યેહ હક હોગા કે અલ્લાહ ઉસકે સારે ગુનાહ મઆફ કર દે, લેકિન ઇસ તૌબાસે કર્ઝ મઆફ નહીં હોગા. વોહ તો અદા હી કરના હોગા, ક્યૂંકે બંદા અપને કર્ઝકે બદલેમેં ગિરવી રખ દિયા જાએગા. તુમમેં સે જિસને અપને ભાઇકો છોડા હુવા હૈ, ઉસે ચાહિયે કે વોહ ખૂદ જાકર અપને ભાઇસે મુલાકાત કરે ઔર ઉસસે મુસાફહા કરે. કિસી મુસલમાનકો અપના ભાઇ તીન દિનસે ઝિયાદા નહીં છોડના ચાહિયે, ક્યૂંકે યેહ બહોત બડા ગુનાહ હૈ.[૧]

હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ફરમાયા, મો'મિનકે દિલકી મિસાલ ચિડીયા જૈસી હૈ, જો હર દિન નામા'લૂમ કિતની બાર પલટતા રેહતા હૈ (ઇસ લિયે આદમી મશ્વરાકે તાબે હોકર ચલે.)[૨]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત મુહમ્મદ બિન સીરીન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કે પાસ ઉનકે સાથી બૈઠે હુએ થે, જો ઉન્હેં સલામ કરને ઔર રૂખ્સત કરને આએ હુએ થે. ઇતનેમેં હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે પાસ એક આદમી આયા. હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને ઉસસે ફરમાયા..

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૭૪
૨ હુલીયા, ૧-૧૦૨

મૈં તુમ્હેં દો બાતોંકી વસિય્યત કરતા હુ, અગર તુમને ઇન દોનોંકી પાબંદી કી તો તુમ હર શર ઔર ફિત્નેસે બચે રહોગે. દુનિયાકા જો તુમ્હારા હિસ્સા હૈ, ઉસકી ભી તુમ્હેં ઝરૂરત હૈ. ઉસકે બગૈર ભી ગુઝારા નહીં, લેકિન તુમ્હેં આખિરતકે હિસ્સેકી ઇસસે ઝિયાદા ઝરૂરત હૈ. ઇસ લિયે દુનિયાકે હિસ્સે પર આખિરતકે હિસ્સેકો તરજીહ દો ઔર આખિરતકા ઐસા ઇન્તિઝામ કરો કે તુમ જહાં ભી જાઓ, વોહ તુમ્હારે સાથ જાએ.[૧]

હઝરત અમ્ર બિન મૈમૂન ઔદી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને હમ લોગોંમેં ખડે હોકર ફરમાયા, અય બની ઔદ ! મૈં અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કાસિદ હું. અચ્છી તરહ જાન લો કે હમ સબકો લૌટકર અલ્લાહકે યહાં જાના હૈ. ફિર જન્નતમેં જાના હોગા યા જહન્નમમેં ઔર વહાં જાકર હમેશા રેહના હોગા. વહાંસે આગે કહીં જાના નહીં હોગા ઔર ઐસે જિસ્મમેં હમ હમેશા રહેંગે, જિન્હેં મૌત નહીં આએગી.[૨]

હઝરત મુઆવિયહ બિન કુર્રા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને અપને બેટેસે ફરમાયા, જબ તુમ નમાઝ પઢને લગો તો દુનિયાસે જાને વાલેકી તરહ નમાઝ પઢા કરો ઔર યૂં સમઝા કરો કે અબ દોબારા નમાઝ પઢનેકા મૌકા નહીં મિલેગા ઔર અય મેરે બેટે ! યેહ બાત જાન લો કે મો'મિન જબ મરતા હૈ, તો ઉસકે પાસ દો કિસ્મકી નેકિયાં હોતી હૈં. એક તો વોહ નેકી, જો ઉસને આગે ભેજ દી. દૂસરી વોહ, જિસે વોહ દુનિયામેં છોડકર જા રહા હૈ, યા'ની સદકએ જારિયહ.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલમા (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, મુઝે કુછ સિખા દેં. ફરમાયા, તુમ મેરી બાત માનોગે ? ઉસને કહા, મુઝે તો આપકી બાત માનનેકા બડા શૌક હૈ. ફરમાયા, કભી રોઝા રખ્ખા કરો, કભી ઇફ્તાર કિયા કરો ઔર કભી રાતકો નમાઝ પઢા કરો ઔર કભી સો જાયા કરો ઔર કમાઇ કરો ઔર ગુનાહ ન કરો ઔર તુમ પૂરી કોશિશ કરો કે તુમ્હારી મૌત મુસલમાન હોનેકી હાલતમેં આએ ઔર મઝલૂમકી બદદુઆસે બચો.[૪]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને ફરમાયા, તીન કામ ઐસે હૈં, જો ઉન્હેં કરેગા, વોહ અપને આપકો બેઝારી ઔર નફરતકે લિયે પેશ કરેગા, યા'ની લોગ ઉસસે બેઝાર હોકર નફરત કરેંગે..

૧. બગૈર તઅજ્જુબકી બાતકે હંસના
૨. બગૈર જાગે રાતભર સોના

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૩૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૬
૩ હુલીયા, ૧-૨૩૪
૪ હુલીયા, ૧-૨૩૩

૩. બગૈર ભૂક કે ખાના[1]

હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને ફરમાયા, તંગદસ્તીકી આઝમાઈશસે તુમ લોગોંકા ઈમ્તિહાન લિયા ગયા. ઈસમેં તો તુમ કામિયાબ હો ગએ. તુમને સબ્રસે કામ લિયા. અબ ખુશહાલીકી આઝમાઈશમેં ડાલકર તુમ્હારા ઈમ્તિહાન લિયા જાએગા ઔર મુઝે તુમ પર સબસે ઝિયાદા ડર ઔરતોંકી આઝમાઈશકા હૈ. જબ વોહ સોને ચાંદીકે કંગન પહેન લેંગી ઔર શામકી બારીક ઔર યમનકી ફુલદાર ચાદરેં પહેન લેંગી તો વોહ માલદાર મર્દકો થકા દેંગી ઔર ફકીર મર્દકે ઝિમ્મે ઐસી ચીઝેં લગા દેંગી, જો ઉસે મયસ્સર (હાસિલ) નહીં હોંગી.[2]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે ઉસ આદમી પર બહોત ગુસ્સા આતા હૈ, જો મુઝે ફારિગ નઝર આતા હૈ. ન આખિરતકે કિસી અમલમેં લગા હુવા હૈ ઔર ન દુનિયાકે કિસી કામમેં.[3]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે તુમમેં સે કોઇ આદમી ઐસા નહીં મિલના ચાહિયે, જો રાતકો મુર્દા પડા રહે ઔર દિનકો કતરબ કીડેકી તરહ ફુદકતા ફિરે. યા'ની રાતભર તો પડા સોતા રહે ઔર દિનભર દુનિયાકે કામોંમેં ખૂબ ભાગદૌડ કરે.[4]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, દુનિયાકા સાફ હિસ્સા તો ચલા ગયા ઔર ગદલા (મૈલા) હિસ્સા રેહ ગયા હૈ. ઈસ લિયે આજ તો મૌત હર મુસલમાનકે લિયે તોહફા હૈ.[5]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે દુનિયા તો પહાડકી ચોટીકે તાલાબકી તરહ હૈ, જિસકા સાફ હિસ્સા જા ચુકા હો ઔર ગદલા હિસ્સા રેહ ગયા હો.[6]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! દો નાગવાર ઔર નાપસંદીદા ચીઝેં ક્યા હી અચ્છી હૈં ? એક મૌત ઔર દૂસરી ફકીરી ઔર અલ્લાહકી કસમ ! ઈન્સાનકી દો હી હાલતેં હોતી હૈં, યા માલદારી યા ફકીરી ઔર મુઝે ઈસકી કોઈ પરવાહ નહીં હૈ કે મુઝે ઈન દોનોંમેં કૌન સી હાલતમેં મુઝે મુબ્તલા કિયા જાતા હૈ.

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૭
૨ હુલીયા, ૧-૨૩૭
૩ હુલીયા, ૧-૧૩૦, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૨
૪ હુલીયા
૫ હુલીયા, ૧-૧૩૧
૬ હુલીયા, ૧-૧૩૨

અગર માલદારીકી હાલત હોગી, તો મૈં અપને માલકે ઝરીએસે લોગોંકે સાથ ગમખ્વારી ઔર મહેરબાનીકા મા'મલા કરૂંગા (ઔર યૂં અલ્લાહકા હુકમ પૂરા કરૂંગા) ઔર અગર ફકીરીકી હાલત હોગી, તો સબ્ર કરૂંગા (ઔર યૂં અલ્લાહકા હુકમ પૂરા કરૂંગા.)[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, કોઇ બંદા ઉસ વક્ત તક ઈમાનકી હકીકત તક નહીં પહોંચ સકતા, જબ તક વોહ ઈમાનકી ચોટી તક ન પહોંચ જાએ ઔર ઉસ વક્ત તક ઈમાનકી ચોટી તક નહીં પહોંચ સકતા, જબ તક ઉસકે નઝદીક ફકીરી માલદારીસે, છોટા બનના બડે બનનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ ન હો જાએ ઔર ઉસકી તા'રીફ કરને વાલા ઔર ઉસકી બુરાઈ કરને વાલા દોનોં ઉસકે નઝદીક બરાબર ન હો જાએ. (ન તા'રીફસે અસર લે ઔર ન બુરાઈસે.)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કે શાગિર્દોંને ઉસકી વઝાહત કરતે હુએ બતાયા કે ઉસકા મતલબ યેહ હૈ કે હલાલ કમાઈકે સાથ ફકીરી હરામ કમાઈકી માલદારીસે ઔર અલ્લાહકી ઈતાઅત કરતે હુએ છોટા બનના અલ્લાહકી નાફરમાનીકે સાથ બડા બનનેસે ઝયાદા મેહબૂબ હો ઔર હક બાતમેં તા'રીફ કરને વાલા ઔર બુરાઈ કરને વાલા બરાબર હો.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ અલ્લાહકી કસમ, જિસકે સિવા ઔર કોઈ મઅબૂદ નહીં, જો બંદા ઈસ્લામકી હાલત પર સુબહ ઔર શામ કરતા હૈ, દુનિયાકી કોઇ મુસીબત ઉસકા નુકસાન નહીં કર સકતી.[૩]

હઝરત હુજૈરહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) જબ બયાનકે લિયે બૈઠતે તો ફરમાતે, તુમ સબ દિન ઔર રાતકી ગુઝરગાહમેં હો. તુમ્હારી ઉમ્રેં કમ હો રહી હૈં ઔર સારે આ'માલ હિફાઝતસે રખ્ખે જા રહે હૈં ઔર મૌત અચાનક આ જાએગી. જો ખૈર બોએગા, વોહ અપની પસંદકી ચીઝ કાટેગા ઔર જો શર બોએગા, વોહ નદામત ઔર હસરત કાટેગા. ઈન્સાન જૈસા બોએગા, વૈસા ઉસે મિલેગા ઔર હર ઈન્સાનકો ઉસકે મુકદ્દરકા ઝરૂર મિલકર રહેગા. (ઈસ લિયે) સુસ્ત આદમીકે મુકદ્દરમેં જો લિખા હુવા હૈ, વોહ ઉસે મિલકર રહેગા ઔર કોઇ તેઝ આદમી ઉસસે આગે બઢકર ઉસકે મુકદ્દરકા નહીં લે સકતા ઔર ખૂબ ઝિયાદા કોશિશ કરને વાલા ઈન્સાન વોહ ચીઝ હાસિલ નહીં કર સકતા, જો ઉસકે મુકદ્દરમેં નહીં હૈ.

જિસે કોઇ ખૈર મિલતી હૈ, વોહ અલ્લાહકે દેનેસે હી મિલતી હૈ ઔર જિસકી કિસી શરસે હિફાઝત હોતી હૈ, વોહ અલ્લાહ હી કે કરને સે હોતી હૈ. મુત્તકી લોગ હી સરદાર હોતે હૈં ઔર ફુકહા લોગ ઉમ્મતકે કાઈદ (રેહનુમા) હૈં. ઉનકે સાથ બૈઠનેસે દીનકી સમઝ બઢતી હૈ.[૪]

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૨
૨ હુલીયા, ૧-૧૩૨
૩ હુલીયા, ૧-૧૩૨
૪ હુલીયા, ૧-૧૩૪, સિફતુસ્સફવા, ૧-૧૬૧

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, તુમમેં સે હર એક મેહમાન હૈ ઔર ઉસકે પાસ જિતના માલ હૈ, વોહ સબ ઉસે આરિયત પર મિલા હૈ ઔર મેહમાનકો હર હાલમેં આગે જાના હી હોતા હૈ ઔર આરિયત પર માંગી હુઇ ચીઝ ઉસકે માલિકકો વાપસ કરની હી પડતી હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને મેરે વાલિદ (હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.)) કી ખિદમતમેં આકર અર્ઝ કિયા કે મુઝે ઐસે કારઆમદ કલિમાત સિખા દેં, જો મુખ્તસર હોં, લેકિન ઉનકે મઅના ઝિયાદા હોં. ફરમાયા, અલ્લાહકી ઈબાદત કરો ઔર ઉસકે સાથ કિસી ચીઝકો શરીક ન કરો ઔર કુર્આનકે તાબેઅ બનો. વોહ જિધર ચલે તુમ ભી ઉસકે સાથ ઉધર કો ચલો ઔર જો ભી તુમ્હારે પાસ ઝિક્ર લેકર આએ, તુમ ઉસે કુબૂલ કરો, ચાહે વોહ લેકર આને વાલા દૂરકા દુશ્મન હો ઔર તુમ્હેં નાપસંદ હો ઔર જો ભી તુમ્હારે પાસ બાતિલ ઔર ગલત બાત લેકર આએ, ઉસે રદ કર દો, ચાહે વોહ લેકર આને વાલા તુમ્હારા મેહબૂબ ઔર રિશ્તેદાર યા દોસ્ત હો.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, હક (નફ્સ પર) ભારી હોતા હૈ, લેકિન ઉસકા અંજામ અચ્છા હોતા હૈ ઔર બાતિલ હલકા હોતા હૈ, લેકિન ઉસકા અંજામ બુરા હોતા હૈ ઔર ઈન્સાનકી બહોતસી ખ્વાહિશેં ઐસી હોતી હૈં, જિનકે નતીજેમેં ઈન્સાનકો બડે લંબે ગમ ઉઠાને પડતે હૈં.[૩]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, કભી દિલોંમેં નેક આ'માલકા બડા શૌક ઔર જઝબા હોતા હૈ ઔર કભી શૌક ઔર જઝબા બિલકુલ નહીં રેહતા. તો જબ દિલમેં શૌક ઔર જઝબા હો તો ઉસે તુમ લોગ ગનીમત સમઝો ઔર જબ શૌક ઔર જઝબા બિલકુલ ન હો તો દિલકો ઉસકે હાલ પર છોડ દો.[૪]

હઝરત મુન્ઝિર (રહ.) કેહતે હૈં, કુછ ચૌધરી સાહેબાન હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ તો ઉનકી મોટી મોટી ગરદનેં ઔર જિસ્માની સિહહત દેખકર લોગ તઅજ્જુબ કરને લગે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હેં કુછ ઐસે કાફિર નઝર આએંગે,જિનકી જિસ્માની સિહહત સબસે ઝિયાદા અચ્છી હોગી, લેકિન ઉનકે દિલ સબસે ઝિયાદા બીમાર રહેંગે ઔર તુમ્હેં કુછ ઐસે મો'મિન મિલેંગે, જિનકે દિલ સબસે ઝિયાદા તંદુરુસ્ત હોંગે, લેકિન ઉનકે જિસ્મ સબસે ઝિયાદા બીમાર હોંગે. અલ્લાહકી કસમ ! અગર તુમ્હારે દિલ બીમાર હોં (ઉનમેં

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૪
૨ હુલીયા, ૧-૧૩૪
૩ હુલીયા, ૧-૧૩૪
૪ હુલીયા, ૧-૧૩૪

કુફ્ર શિર્કકી બીમારીયાં હોં) લેકિન તુમ્હારે જિસ્મ ખૂબ સિહહતમંદ હોં, તો અલ્લાહકી નિગાહમેં તુમ્હારા દર્જા ગંદગીકે કીડેસે ભી કમ હોગા.[1]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી મુલાકાતકે બિના મો'મિનકો ચૈન નહીં આ સકતા ઔર જિસકા ચૈન ઔર રાહત અલ્લાહકી મુલાકાતમેં હૈ, તો સમઝ લો ઉસકી અલ્લાહસે મુલાકાત હો ગઈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમમેં સે કોઈ આદમી દીનમેં કિસી ઝિંદા ઈન્સાનકે પીછે હરગિઝ ન ચલે, ક્યૂંકે ઝિંદા આદમીકા ક્યા એઅતિબાર ? ન મા'લૂમ કબ તક ઈમાનકી હાલતમેં રહે ઔર કબ કાફિર હો જાએ. (ખૂદ બરાહે રાસ્ત કુર્આનો હદીસસે તુમ અપને લિયે દીની રેહનુમાઈ હાસિલ કરો ઔર કિસીકે પીછે ન ચલો. લેકિન અગર ઐસા ન કર સકો) ઔર તુમ ઝરૂર હી કિસી દૂસરેકી ઈક્તિદા કરના ચાહો, તો ફિર ઉન લોગોંકી ઈક્તિદા કરો, જો દુનિયાસે જા ચુકે હૈં, ક્યૂંકે ઝિંદા આદમીકે બારેમેં કોઈ ઈત્મિનાન નહીં, કે કબ કિસી ફિત્નેમેં પડ જાએ.[3]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમમેં સે કોઈ આદમી હરગિઝ અમ્મઆ ન બને. લોગોં ને પૂછા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! અમ્મઆ ક્યા હોતા હૈ ? ફરમાયા, અમ્મઆ વોહ હોતા હૈ (જિસકી અપની અકલ સમઝ કુછ ન હો ઔર) યૂં કહે કે મૈં તો લોગોંકે સાથ હું. અગર યેહ હિદાયત વાલે રાસ્તે પર ચલેંગે તો મૈં ભી હિદાયત વાલે રાસ્તે પર ચલૂંગા ઔર અગર યેહ ગુમરાહી વાલે રાસ્તે પર ચલેંગે તો મૈં ભી ગુમરાહી વાલે રાસ્તે પર ચલૂંગા. ગૌરસે સુનો ! તુમમેં સે હર આદમી અપને દિલકો ઈસ પર ઝરૂર પક્કા રખ્ખે કે અગર સારી દુનિયાકે લોગ ભી કાફિર હો જાએં, તો ભી વોહ કુફ્ર નહીં ઈખ્તિયાર કરેગા.[4]

હઝરત ઈબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, તીન બાતોં પર મૈં કસમ ખાતા હું, બલકે ચૌથી બાત પર ભી કસમ ખા લું, તો મૈં ઉસ કસમમેં સચ્ચા હોઉંગા..

૧. જિસ આદમીકા ઈસ્લામમેં હિસ્સા હૈ, ઉસે અલ્લાહ તઆલા ઉસ આદમી જૈસા નહીં બનાએંગે, જિસકા ઈસ્લામમેં કોઈ હિસ્સા ન હો.
૨. યેહ હરગિઝ નહીં હો સકતા કે અલ્લાહ કિસી બંદેસે દુનિયામેં મુહબ્બત કરેં ઔર કિયામતકે દિન ઉસે કિસી દૂસરેકે સુપુર્દ કર દેં.
૩. આદમી દુનિયામેં જિન લોગોંસે મુહબ્બત કરેગા, કિયામતકે દિન ઉન્હીંકે સાથ આએગા.

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૫
૨ હુલીયા, ૧-૧૩૬
૩ હુલીયા, ૧-૧૩૬
૪ હુલીયા, ૧-૧૩૬

૪. ચૌથી બાત, જિસ પર મૈં કસમ ખાઉં તો સચ્ચા હોઉંગા, વોહ યેહ હૈ કે અલ્લાહ તઆલા દુનિયામેં જિસકી પરદા પોશી કરેંગે, આખિરતમેં ભી ઉસકી પરદાપોશી ઝરૂર કરેંગે.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો દુનિયાકો ચાહેગા, વોહ આખિરતકા નુકસાન કરેગા ઔર જો આખિરતકો ચાહેગા, વોહ દુનિયાકા નુકસાન કરેગા. ઈસ લિયે હમેશા બાકી રેહને વાલી આખિરતકી વજહસે ફાની દુનિયાકા નુકસાન કર લો. (લેકિન આખિરતકા ન કરો.)[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, સબસે સચ્ચી બાત અલ્લાહકી કિતાબ હૈ ઔર સબસે મઝબૂત હલકા, તકવાકા કલિમા હૈ ઔર સબસે બેહતરીન મિલ્લત હઝરત ઈબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામકી મિલ્લત હૈ ઔર સબસે ઉમદા તરીકા હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા તરીકા હૈ ઔર સબસે બેહતરીન સીરત અંબિયા અલૈહિમુસ્સલામ વાલી સીરત હૈ ઔર સબસે બડી બાત અલ્લાહકા ઝિક્ર હૈ ઔર બેહતરીન કિસ્સે કુર્આનમેં હૈં.

બેહતરીન કામ વોહ હૈં, જિનકા અંજામ બેહતરીન હો ઔર સબસે બુરે કામ વોહ હૈં, જો નયે ગઢે જાએં ઔર જો માલ કમ હો, લેકિન ઈન્સાનકી ઝરૂરતોંકે લિયે કાફી હો, વોહ ઉસ માલસે બેહતર હૈ, જો ઝિયાદા હો ઔર ઈન્સાનકો અલ્લાહસે ઔર આખિરતસે ગાફિલ કર દે.

તુમ કિસી જાનકો (બુરે કામોંસે ઔર ઝુલ્મસે) બચા લો યેહ તુમ્હારે લિયે ઉસ અમારતસે બેહતર હૈ, જિસમેં તુમ અદ્લો ઈન્સાફસે કામ ન લે સકો ઔર મૌતકે વક્તકી મલામત સબસે બુરી મલામત હૈ ઔર કિયામતકે દિનકી નદામત સબસે બુરી નદામત હૈ ઔર હિદાયત મિલનેકે બા'દ ગુમરાહ હો જાના સબસે બડી ગુમરાહી હૈ.

દિલકા ગિના સબસે બેહતરીન ગિના હૈ (પૈસા પાસ ન હો, લેકિન દિલ ગની હો) ઔર સબસે બેહતરીન તોશા તકવા હૈ ઔર અલ્લાહ દિલમેં જિતની બાતેં ડાલતે હૈં, ઉનમેં સબસે બેહતરીન બાત યકીન હૈ ઔર શક કરના કુફ્રમેં શામિલ હૈ ઔર દિલકા અંધાપન સબસે બુરા અંધાપન હૈ ઔર શરાબ તમામ ગુનાહોંકા મજમૂઆ હૈ ઔર ઔરતેં શયતાનકા જાલ હૈં.

જવાની પાગલપનકી એક કિસ્મ હૈ ઔર મૈયત પર નૌહા કરના જાહિલિયતકે કામોંમેં સે હૈ ઔર કુછ લોગ જુમ્અહમેં સબસે આખિરમેં આતે હૈં ઔર સિર્ફ ઝબાનસે અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે હૈં, દિલ બિલકુલ મુતવજ્જેહ નહીં હોતા ઔર સબસે બડી ખતા ઝૂઠ બોલના હૈ ઔર મુસલમાનકો ગાલી દેના ફિસ્ક હૈ ઔર ઉસસે જંગ કરના કુફ્ર હૈ ઔર

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૭
૨ હુલીયા, ૧-૧૩૮

ઉસકે માલકા એહતિરામ કરના ઈસી તરહ ઝરૂરી હૈ, જિસ તરહ ઉનકે ખૂનકા એહતિરામ કરના.

જો લોગોંકો મઆફ કરેગા, અલ્લાહ ઉસે મઆફ કરેગા. જો ગુસ્સા પી જાએ, અલ્લાહ ઉસે અજર દેગા ઔર જો ઔરોંસે દરગુઝર કરેગા, અલ્લાહ ઉસસે દરગુઝર કરેગા ઔર જો મુસીબત પર સબ્ર કરેગા, અલ્લાહ ઉસે બહોત ઉમદા બદલા દેંગે ઔર સબસે બુરી કમાઈ સૂદકી હૈ ઔર સબસે બુરા ખાના યતીમકા માલ હૈ ઔર ખુશકિસ્મત વોહ હૈ, જો દૂસરોંસે નસીહત હાસિલ કરે ઔર બદકિસ્મત વોહ હૈ, જો માંકે પેટમેં અઝલસે બદબખ્ત હો ગયા હો ઔર તુમમેં સે હર એક કો ઈતના કાફી હૈ, જિસસે ઉસકે દિલમેં કનાઅત પૈદા હો જાએ

તુમમેં સે હર એકકો આખિરકાર ચાર હાથ જગહ યા'ની કબ્રમેં જાના હૈ ઔર અસલ મા'મલા આખિરતકા હૈ ઔર અમલકા દારોમદાર ઉસકે અંજામ પર હૈ ઔર સબસે બુરી રિવાયતેં ઝૂઠી રિવાયતેં હૈં ઔર સબસે બડી મૌત શહાદત વાલી મૌત હૈ ઔર જો અલ્લાહકી આઝમાઈશકો પેહચાનતા હૈ, વોહ ઉસ પર સબ્ર કરતા હૈ ઔર જો નહીં પેહચાનતા, વોહ ઉસકા ઈન્કાર કરતા હૈ ઔર જો બડા બનતા હૈ, અલ્લાહ ઉસે નીચા કરતે હૈં.

જો દુનિયાસે દોસ્તી કરતા હૈ, દુનિયા ઉસકે કાબૂમેં નહીં આતી. જો શૈતાનકી બાત માનેગા, વોહ અલ્લાહકી નાફરમાની કરેગા. જો અલ્લાહકી નાફરમાની કરેગા, અલ્લાહ ઉસે અઝાબ દેંગે. [૧]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો દુનિયામેં દિખાવેકી વજહસે અમલ કરેગા, અલ્લાહ કિયામતકે દિન ઉસકે ગુનાહ ઔર ઐબ લોગોંકો દિખાએંગે ઔર જો દુનિયામેં શોહરતકે લિયે અમલ કરેગા, અલ્લાહ ઉસકે ગુનાહ કિયામતકે દિન લોગોંકો સુનાએંગે ઔર જો બડા બનનેકે લિયે ખૂદકો ઉંચા કરેગા, અલ્લાહ ઉસે નીચા કરેંગે ઔર જો આજિઝીકી વજહસે ખૂદકો નીચા કરેગા, અલ્લાહ ઉસે બુલંદ કરેંગે. [૨]

હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત જઅફર બિન બુરકાન (રહ.) કેહતે હૈં, હમેં યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે કે મુઝે તીન આદમીયોં પર હંસી આતી હૈ ઔર તીન ચીઝોંસે રોના આતા હૈ.

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૩૮
૨ હુલીયા, ૧-૧૩૮

૧. ઉસ આદમી પર હંસી આતી હૈ, જો દુનિયા પર ઉમ્મીદેં લગા રહા હૈ, હાલાંકે મૌત ઉસે તલાશ કર રહી હૈ

૨. ઉસ આદમી પર, જો ગફલતમેં પડા હુવા હૈ ઔર ઉસસે ગફલત નહીં બરતી જા રહી, યા'ની ફરિશ્તે ઉસકા હર બુરા અમલ લિખ રહે હૈં ઔર ઉસે હર અમલકા બદલા મિલેગા

૩. મુંહ ભરકર હંસને વાલે પર, જિસે મા'લૂમ નહીં કે ઉસને અપને રબકો ખુશ કર રખ્ખા હૈ યા નારાઝ

ઔર મુઝે તીન ચીઝોંસે રોના આતા હૈ..

૧. પેહલી ચીઝ, મેહબૂબ દોસ્તોં યા'ની હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર ઉનકી જમાઅતકી જુદાઈ

૨. મૌતકી સખ્તીકે વક્ત આખિરતકે નઝર આને વાલે મનાઝિરકી હૌલનાકી

૩. અલ્લાહ રબ્બુલ આલમીનકે સામને ખડા હોના, જબકે મુઝે યેહ મા'લૂમ નહીં હોગા કે મૈં જહન્નમમેં જાઉંગા યા જન્નતમેં.[૧]

હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ અલ્લાહ તઆલા કિસી બંદેકે સાથ બુરાઈ ઔર હલાકતકા ઈરાદા ફરમાતે હૈં, તો ઉસસે હયા નિકાલ લેતે હૈં. જિસકા નતીજા યેહ હોતા હૈ કે તુમ દેખોગે કે લોગ ભી ઉસસે બુગ્ઝ રખતે હૈં ઔર વોહ ભી લોગોંસે બુગ્ઝ રખતા હૈ. જબ વોહ ઐસા હો જાતા હૈ તો ફિર ઉસસે રહમ કરને ઔર તરસ ખાનેકી સિફત નિકાલ દી જાતી હૈ, જિસકા નતીજા યેહ હોતા હૈ કે તુમ દેખોગે કે વોહ બદઅખ્લાક, અખ્ખડ તબીયત ઔર સખ્ત દિલ હો ગયા હૈ.

જબ વોહ ઐસા હો જાતા હૈ તો ફિર ઉસસે અમાનતદારીકી સિફત છીન લી જાતી હૈ, જિસકા નતીજા યેહ હોતા હૈ કે તુમ દેખોગે કે વોહ લોગોંસે ખયાનત કરતા હૈ ઔર લોગ ભી ઉસસે ખયાનત કરતે હૈં. જબ વોહ ઐસા હો જાતા હૈ તો ફિર ઈસ્લામકા પટ્ટા ઉસકી ગરદનસે ઉતાર લિયા જાતા હૈ ઔર ફિર અલ્લાહ ઔર ઉસકી મખ્લૂક ભી ઉસ પર લઅનત કરતી હૈ ઔર વોહ ભી દૂસરોં પર લઅનત કરતા હૈ.[૨]

હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસ દુનિયામેં મો'મિનકી મિસાલ ઉસ બીમાર જૈસી હૈ, જિસકા તબીબ ઔર મુઆલિજ ઉસકે સાથ હો, જો ઉસકી બીમારી ઔર ઉસકે ઈલાજ દોનોંકો જાનતા હો. જબ ઉસકા દિલ કિસી ઐસી ચીઝકો ચાહતા હૈ, જિસમેં ઉસકી સિહહતકા નુકસાન હો, તો વોહ મુઆલિજ ઉસે ઉસસે મના કર દેતા હૈ ઔર કેહ દેતા હૈ કે ઉસકે કરીબ ભી ન જાઓ, ક્યૂંકે અગર તુમને ઈસે ખાયા તો યેહ તુમ્હેં હલાક કર દેગી. ઈસી તરહ વોહ મુઆલિજ ઉસે નુકસાન પહોંચાને વાલી ચીઝોંસે

---

[૧] હુલીયા, ૧-૨૦૭
[૨] હુલીયા, ૧-૨૦૪

રોકતા રેહતા હૈ, યહાં તક કે વોહ બિલકુલ તંદુરૂસ્ત હો જાતા હૈ ઔર ઉસકી બીમારી ખત્મ હો જાતી હૈ.

ઈસી તરહ મો'મિનકા દિલ બહોત સી ઐસી દુન્યવી ચીઝોંકો ચાહતા રેહતા હૈ, જો દૂસરોંકો ઉસસે ઝિયાદા દી ગઇ હૈ, લેકિન અલ્લાહ તઆલા મૌત તક ઉસે ઉનસે મના કરતે રેહતે હૈં ઔર ઉન ચીઝોંકો ઉસસે દૂર કરતે રેહતે હૈં ઔર મરનેકે બા'દ ઉસે જન્નતમેં દાખિલ કર દેતે હૈં.[1]

હઝરત યહયા બિન સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) (દમિશ્કમેં રેહતે થે, ઉન્હોં)ને હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) કો ખતમેં લિખા કે આપ (દમિશ્ક) કી પાક સરઝમીનમેં તશરીફ લે આએં. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ઉન્હેં જવાબમેં લિખા કે ઝમીન કિસીકો પાક નહીં બનાતી, ઈન્સાન તો અપને અમલસે પાક ઔર મુકદ્દસ બનતા હૈ ઔર મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે આપકો વહાં તબીબ (યા'ની કાઝી) બના દિયા ગયા હૈ. અગર આપકે ઝરીએસે બીમારોંકો સિહહત (તંદુરૂસ્તી) મિલ રહી હૈ, યા'ની આપ અદ્લો ઈન્સાફ વાલે ફૈસલે કર રહે હૈં, તો ફિર તો બહોત અચ્છી બાત હૈ. શાબાશ હો આપકો. અગર આપકો તિબ્બ (ડોક્ટરી) નહીં આતી ઔર ઝબરદસ્તી હકીમ ઔર તબીબ બને હુએ હૈં તો ફિર આપ કિસી ઈન્સાનકો (ગલત ફૈસલા કરકે) માર ડાલનેસે બચેં, વરના આપકો જહન્નમમેં જાના હોગા.

ચુનાંચે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) જબ ભી દો આદમીયોંમેં ફૈસલા કરતે ઔર વોહ દોનોં પુશ્ત ફેરકર જાને લગતે તો ઉન્હેં દેખકર ફરમાતે, મૈં તો અલ્લાહકી કસમ ! અનાડી હકીમ હું. તુમ દોનોં મેરે પાસ વાપસ આકર અપના સારા કિસ્સા દોબારા સુનાઓ. (યા'ની બાર બાર તેહકીક કરકે ફૈસલા કરતે.)[2]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત હસ્સાન બિન અતિય્યા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, તુમ લોગ ઉસ વક્ત તક ખૈર પર રહોગે, જબ તક કે તુમ અપને ભલે લોગોંસે મુહબ્બત કરતે રહોગે ઔર તુમમેં હક બાત કહી જાએ ઔર તુમ ઉસે પેહચાનતે રહોગે, ક્યૂંકે હક બાતકો પેહચાનને વાલા હક પર અમલ કરનેકી તરહ શુમાર હોતા હૈ.[3]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૦૭
૨ હુલીયા, ૧-૨૦૫
૩ હુલીયા, ૧-૨૧૦, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ લોગોંકો ઉન ચીઝોંકા મુકલ્લફ ન બનાઓ, જિનકે વોહ (અલ્લાહકી તરફસે) મુકલ્લફ નહીં હૈં. લોગોંકા રબ તો ઉનકા મુહાસબા ન કરે ઔર તુમ ઉનકા મુહાસબા કરો, યેહ ઠીક નહીં. અય ઇબ્ને આદમ ! તૂ અપની ફિક્ર કર, ક્યૂંકે જો લોગોંમેં નઝર આને વાલે ઐબ તલાશ કરેગા, ઉસકા ગમ લંબા હોગા ઔર ઉસકા ગુસ્સા ઠંડા નહીં હો સકેગા.[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી ઇબાદત ઇસ તરહ કરો કે ગોયા તુમ ઉસે દેખ રહે હો ઔર અપને આપકો મુર્દોંમેં શુમાર કરો ઔર જાન લો કે થોડા માલ જો તુમ્હારી ઝરૂરતોંકે લિયે કાફી હો, વોહ ઉસ ઝિયાદા માલસે બેહતર હૈ, જો તુમ્હેં અલ્લાહસે ગાફિલ કર દે ઔર યેહ ભી જાન લો કે નેકી કભી પુરાની નહીં હોતી ઔર ગુનાહ ભુલાયા નહીં જાતા.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ખૈર યેહ નહીં હૈ કે તુમ્હારા માલ યા તુમ્હારી ઔલાદ ઝિયાદા હો જાએ, બલકે ખૈર યેહ હૈ કે તુમ્હારી બુર્દબારી બઢ જાએ ઔર તુમ્હારા ઇલ્મ ઝિયાદા હો ઔર તુમ અલ્લાહકી ઇબાદતમેં લોગોંસે આગે નિકલનેમેં મુકાબલા કરો. અગર તુમ નેકી કરો તો અલ્લાહકી તા'રીફ કરો અગર કોઇ બુરા કામ હો જાએ તો અલ્લાહસે ઇસ્તિગફાર કરો.[૩]

હઝરત સાલિમ બિન અબીલ જઅદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, આદમીકો ઇસસે બચતે રેહના ચાહિયે કે ઇમાન વાલોંકે દિલ ઉસસે નફરત કરને લગ જાએં ઔર ઉસે પતા ભી ન ચલે. ફિર ફરમાયા, ક્યા તુમ જાનતે હો, ઐસા ક્યૂં હોતા હૈ ?

મૈંને કહા, નહીં. ફરમાયા, બંદા ખલવતમેં અલ્લાહકી નાફરમાની કરતા હૈ, ઇસ વજહસે અલ્લાહ તઆલા ઉસકી નફરત મો'મિનોંકે દિલોંમેં ડાલ દેતે હૈં ઔર ઉસે પતા ભી નહીં ચલતા.[૪]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે થે, ઇમાનકી ચોટી અલ્લાહકે ફૈસલેકી વજહસે પેશ આને વાલી તકલીફોં પર સબ્ર કરના ઔર તકદીર પર રાઝી હોના ઔર તવક્કુલમેં મુખ્લિસ હોના ઔર અલ્લાહકી હર બાતકો બેચૂનો ચિરા માન લેના ઔર અલ્લાહકે સામને ગરદન ઝુકા દેના હૈ.[૫]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ફરમાતે થે, હલાકત હો ઉસ આદમીકે લિયે, જો બહોત ઝિયાદા માલ જમા કરને વાલા હો ઔર માલકી લાલચમેં ઇસ તરહ મુંહ ફાડે

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૧
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૨
૩ હુલીયા, ૧-૨૧૨
૪ હુલીયા, ૧-૨૧૫
૫ અબૂ નઇમ, ૧-૨૧૬

હુએ હો કે ગોયા પાગલ હો ગયા હૈ ઔર લોગોંકે પાસ જો દુનિયા હૈ, બસ ઉસે દેખતા રેહતા હૈ કે કિસ તરહ મુઝે મિલ જાએ ઔર જો અપને પાસ હૈ, ન ઉસે દેખતા હૈ ન ઉસ પર શુક્ર કરતા હૈ. અગર ઉસકે બસમેં હો તો રાતકો ભી દિનસે મિલા દે. યા'ની દિનકો તો કમાતા હૈ, ઉસકા બસ ચલે તો વોહ રાતકો ભી કમાયા કરે. ઉસકે લિયે હલાકત હો, ઉસકા હિસાબ ભી સખ્ત હોગા ઔર ઉસ પર અઝાબ ભી સખ્ત હોગા.[૧]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાતે થે, અય દમિશ્ક વાલો ! ક્યા તુમ્હેં શરમ નહીં આતી ? ઈતના માલ જમા કર રહે હો, જિસે તુમ ખા નહીં સકતે ઔર ઈતને ઘર બના રહે હો, જિનમેં તુમ રેહ નહીં સકતે ઔર ઈતની બડી ઉમ્મીદેં લગા રહે હો, દિલ જિન તક પહોંચ નહીં સકતે ઔર તુમસે પેહલે કૌમોંકી કૌમેં માલ જમા કરકે મેહફૂઝ કર લેતી થીં ઔર ઉન્હોંને બડી લંબી ઉમ્મીદેં લગા રખી થીં ઔર બડી મઝબૂત ઈમારતેં બનાઈ થીં, લેકિન અબ વોહ સબ હલાક હો ચુકી હૈં ઔર ઉનકી ઉમ્મીદેં ધોકા સાબિત હુઈં ઔર ઉનકે ઘર કબ્ર બન ચુકે હૈં.

યેહ કૌમે આદ હૈ, જિનકે માલો ઔલાદસે અદનસે અમ્માન તક કા સારા ઈલાકા ભરા હુવા થા, લેકિન અબ મુઝસે આદ કા સારા તરકા દો દિરહમમેં ખરીદનેકે લિયે કૌન તૈયાર હૈ ?[૨]

હઝરત ઔન બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને દેખા કે મુસલમાનોંને ગૌતામેં નઈ ઈમારતેં બના લી હૈં ઔર નયે નયે બાગ લગા લિયે હૈં તો ઉનકી મસ્જિદમેં ખડે હોકર બુલંદ આવાઝસે એ'લાન ફરમાયા, અય દમિશ્ક વાલો! તો તમામ દમિશ્કવાલે ઉનકે પાસ જમા હો ગએ. ઉન્હોંને અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં શરમ નહીં આતી ? ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૩]

હઝરત સફવાન બિન અમ્ર (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, અય માલવાલો ! અપને માલકો સદકા વગૈરહમેં ખર્ચ કરકે અપની ખાલોંકે લિયે આખિરતકી ઠંડકકા ઈન્તિઝામ કર લો (સદકા વગૈરહ કરનેસે તુમ લોગ જહન્નમકી ગરમીસે બચ જાઓગે) શાયદકે તુમ્હારી મૌતકા વક્ત કરીબ આ જાએ ઔર તુમ્હારે માલમેં હમ ઔર તુમ બરાબર હો જાએં. તુમ અપને માલકો દેખ રહે હો ઔર હમ ભી તુમ્હારે સાથ ઉસે દેખ રહે હૈં. (ઉસ વક્ત તુમ અપને માલકો સિર્ફ દેખ સકોગે, ખર્ચ નહીં કર સકોગે).

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે તુમ પર ઈસ બાતકા ડર હૈ કે તુમ છુપી હુઈ ખ્વાહિશકી વજહસે નેઅમત ઈસ્તે'માલ કરોગે તો વોહ નેઅમત તુમ્હેં

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૭
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૭
૩ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૩-૩૪૧

ગફલતમેં ડાલ દેગી ઔર યેહ ઉસ વક્ત હોગા, જબ તુમ ખાના પેટ ભરકે ખાઓગે, લેકિન ઇલ્મસે ભૂકે રહોગે ઔર કુછ ભી હાસિલ નહીં કરોગે.

યેહ ભી ફરમાયા, તુમમેં સબસે બેહતર વોહ હૈ, જો અપને સાથીસે યેહ કહે આઓ મરનેસે પેહલે હમ રોઝે રખ લેં ઔર તુમમેં સબસે બુરા વોહ હૈ, જો અપને સાથી સે યેહ કહે, આઓ, મરનેસે પેહલે હમ ખા પી લેં ઔર ખેલ તમાશા કર લેં.

એક બાર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કા કુછ લોગોં પર ગુઝર હુવા, જો મકાન બના રહે થે. તો ઉનસે ફરમાયા, તુમ દુનિયામેં નઇ નઇ ઇમારતેં ખડી કર રહે હો, હાલાંકે અલ્લાહ તો ઉસકે ઉજાડનેકા ઇરાદા કિયે હુએ હૈં ઔર અલ્લાહ જિસ ચીઝકા ઇરાદા કર લેતે હૈં, ઉસે વુજૂદમેં ઝરૂર લે આતે હૈં. ઇસમેં કોઇ રૂકાવટ નહીં બન સકતા.

હઝરત મક્હૂલ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ઉજાડ જગહ તલાશ કિયા કરતે થે ઔર જબ કોઇ ઉજાડ જગહ મિલ જાતી તો ફરમાતે, અય રેહને વાલોંકો ઉજાડને વાલી ઉજાડ જગહ ! તુઝમેં બસને વાલે પેહલે લોગ કહાં ગએ ?[૧]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, તીન ચીઝેં મુઝે બહોત પસંદ હૈં, લેકિન આમ લોગોંકો પસંદ નહીં હૈ. ફક્ર, બીમારી ઔર મૌત.[૨]

ઔર યેહ ભી ફરમાયા, અપને રબકી મુલાકાતકે શૌકકી વજહસે મુઝે મૌતસે મુહબ્બત હૈ ઔર અપને રબકે સામને આજિઝી ઝાહિર કરનેકે વાસ્તે મુઝે ફક્રસે મુહબ્બત હૈ ઔર ગુનાહોંકે લિયે કફ્ફારા હોનેકી વજહસે મુઝે બીમારીસે મુહબ્બત હૈ.[૩]

હઝરત શુરહબીલ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) જબ કોઇ જનાઝા દેખતે તો ફરમાતે, તુમ સુબહકો જા રહે હો, શામકો હમ ભી તુમ્હારે પાસ આ જાએંગે યા તુમ શામકો જા રહે હો, સુબહકો હમ ભી આ જાએંગે.

જનાઝા એક ઝબરદસ્ત ઔર મુઅસ્સિર નસીહત હૈ, લેકિન લોગ ઇતની જલ્દી ગાફિલ હો જાતે હૈં. નસીહત હાસિલ કરનેકે લિયે મૌત કાફી હૈ. એક એક કરકે લોગ જા રહે હૈં ઔર આખિરમેં ઐસે લોગ રેહતે જા રહે હૈં, જિન્હેં કુછ સમઝ નહીં હૈ. (જનાઝા દેખકર ફિર અપની દુનિયાકે કામોંમેં લગે રેહતે હૈં.)[૪]

હઝરત ઔન બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, જો દૂસરોંકે હાલાત મા'લૂમ કરેગા, ઉસે અપની પસંદકે હાલાત નઝર નહીં આએંગે (ક્યૂંકે ખૈર વાલે આદમી કમ હુવા કરતે હૈં) ઔર જો પેશ આને વાલે દર્દનાક હાલાતકે લિયે સબ્ર તૈયાર નહીં કરેગા, વોહ આખિરકાર બેબસ ઔર આજિઝ હો જાએગા.

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૮
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૭
૩ હુલીયા, ૧-૨૧૭
૪ હુલીયા, ૧-૨૧૭

અગર તુમ લોગોંકો બુરા ભલા કહોગે તો લોગ ભી તુમ્હેં બુરા ભલા કહેંગે. અગર તુમ ઉન્હેં કેહના છોડ દોગે, તો વોહ તુમ્હેં નહીં છોડેંગે. હઝરત ઔન ને પૂછા, તો ઈસ સૂરતમેં આપ મેરે લિયે ક્યા ફરમાતે હૈં ? ફરમાયા લોગ તુમ્હેં બુરા ભલા કહેં તો તુમ ઉનસે બદલા આજ ન લો, બલકે ઉનકે ઝિમ્મે ઉધાર રેહને દો ઔર જિસ દિન તુમ્હેં ઈસ બદલેકી શદીદ ઝરૂરત હોગી, ઉસ દિન ઉનસે ઉસકા બદલા લે લેના, યા'ની કિયામત કે દિન.[૧]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, જો મૌતકો કસરતસે યાદ કરેગા, ઉસકા ઈતરાના (ઘમંડ) ઔર હસદ દોનોં કમ બલકે ખત્મ હો જાએંગે.[૨]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા બાત હૈ, મૈં દેખ રહા હું કે જિસ રોઝીકી અલ્લાહને ઝિમ્મેદારી લે રખી હૈ, ઉસકે લિયે તો તુમ બહોત કોશિશ ઔર ફિક્ર કરતે હો ઔર અલ્લાહને જો અમલ તુમ્હારે ઝિમ્મે લગાએ હૈં, ઉન્હેં તુમ ઝાએ' કર રહે હો ?

જાનવરોંકા ઈલાજ કરને વાલા ઘોડોંકો જિતના જાનતા હૈ, મૈં ઉસસે ઝિયાદા તુમ્હારે બડોંકો જાનતા હું. યેહ વોહ લોગ હૈં,જો નમાઝ વક્ત ગુઝરનેકે બા'દ પઢ્હતે હૈં ઔર કુર્આન સુનતે તો હૈં, લેકિન દિલસે નહીં ઔર ગુલામોંકો આઝાદ તો કર દેતે હૈં, લેકિન વોહ ફિર ભી આઝાદ નહીં હોતે, ઉનસે ગુલામોંકી તરહ ખિદમત લેતે રેહતે હૈં.[૩]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝિંદગી ભર ખૈરકો તલાશ કરતે રહો ઔર અલ્લાહકી રહમતકે ઝોંકોંકે સામને ખૂદકો લાતે રહો, ક્યૂંકે અલ્લાહકી રહમતકે ઝોંકે ચલતે રેહતે હૈં, જિન્હેં અલ્લાહ અપને જિન બંદોં પર ચાહતે હૈં, ભેજ દેતે હૈં ઔર અલ્લાહસે યેહ સવાલ કરો કે વોહ તુમ્હારે ઐબોં પર પરદા ડાલે ઔર તુમ્હારી ખૌફકી જગહોંકો અમન વાલા બનાએ.[૪]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઝુબૈર બિન નુફૈર (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીને હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, આપ મુઝે કોઈ ઐસી બાત સિખા દેં, જિસસે અલ્લાહ મુઝે નફા દે. ફરમાયા, એક નહીં, દો, તીન, ચાર બલકે પાંચ બાતેં સિખાનેકો તૈયાર હું, જિન પર અમલ કરને વાલેકો અલ્લાહ તઆલા બુલંદ દર્જે અતા ફરમાએંગે. ફિર ફરમાયા..

૧. સિર્ફ પાકિઝા રોઝી ખાઓ ઔર સિર્ફ પાકિઝા માલ કમાઓ ઔર સિર્ફ પાકિઝા રોઝી ઘરમેં લાઓ
૨. અલ્લાહસે યેહ માંગો કે વોહ તુમ્હેં એક દિનમેં એક દિનકી રોઝી અતા ફરમાએ

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૮
૨ હુલીયા, ૧-૨૨૦
૩ હુલીયા, ૧-૨૨૧
૪ હુલીયા, ૧-૨૨૧

૩. જબ તુમ સુબહ ઉઠો તો અપને આપકો મુર્દોમેં શુમાર કરો, ગોયા કે તુમ ઉનમેં જા મિલે હો

૪. અપની આબરૂકો અલ્લાહકી ખાતિર કુર્બાન કર દો, ઈસ લિયે જો તુમ્હેં બુરા ભલા કહે યા ગાલી દે યા તુમસે લડે, તુમ ઉસે અલ્લાહકે લિયે છોડ દો

૫. જબ તુમસે કોઈ બુરા કામ હો જાએ તો ફૌરન અલ્લાહસે ઈસ્તિગફાર કરો[૧]

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈન્સાનકા દિલ દુનિયાકી મુહબ્બતમેં જવાન રેહતા હૈ, અગરચે બુઢાપેકી વજહસે ઉસકી હંસલીકી દોનોં હડીયાં આપસમેં મિલ જાએં, લેકિન જિનકે દિલોંકો અલ્લાહને તકવાકે લિયે આઝમા લિયા હૈ, ઉનકે દિલ દુનિયાકી મુહબ્બતમેં જવાન નહીં રેહતે ઔર ઐસે કામિલ મુત્તકી લોગ બહોત કમ હોતે હૈં.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, તીન કામ ઐસે હૈં, જિનકો કરનેસે ઇબ્ને આદમકે સારે કામ કાબૂમેં આ જાએંગે..

૧. તુમ અપની મુસીબતકા કિસીસે શિકવા ન કરો

૨. અપની બીમારી કિસીકો મત બતાઓ ઔર

૩. અપની ઝબાનસે અપની ખૂબીયાં બયાન ન કરો ઔર અપને આપકો મુકદ્દસ ઔર પાકિઝા ન સમઝો.[૩]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, મઝલૂમકી ઔર યતીમકી બદદુઆસે બચો, ક્યૂંકે ઇન દોનોંકી બદદુઆ રાતકો અલ્લાહકી તરફ ચલતી હૈ, જબકે લોગ સોએ હુએ હોતે હૈં.

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મુઝે લોગોંમેં ઉસ પર ઝુલ્મ કરના સબસે ઝિયાદા મબગૂઝ હૈ, જો બિલકુલ બેબસ ઔર બેકસ હો ઔર અલ્લાહકે અલાવા કિસી ઔર સે મેરે ખિલાફ મદદ ન લે સકે.[૪]

હઝરત મઅમર (રહ.) અપને એક સાથીસે રિવાયત કરતે હૈં કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને હઝરત સલમાન (રદિ.) કો ખતમેં યેહ લિખા કે અય મેરે ભાઇ ! અપની સિહહત ઔર ફરાગતકો ઉસ બલાકે આનેસે પેહલે ગનીમત સમઝો, જિસકો તમામ બંદે મિલકર ટાલ નહીં સકતે. (ઉસ બલાસે મુરાદ મૌત હૈ.) ઔર મુસીબતઝદાકી દુઆકો ગનીમત સમઝો ઔર અય મેરે ભાઇ ! મસ્જિદ તુમ્હારા ઘર હોના ચાહિયે યા'ની મસ્જિદમેં ઝિયાદા વક્ત આ'માલમેં ગુઝરે, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે મસ્જિદ હર મુત્તકીકા ઘર હૈ ઔર મસ્જિદ જિન લોગોંકા

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૨૨
૨ હુલીયા, ૧-૨૨૩, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪
૩ હુલીયા, ૧-૨૨૪
૪ હુલીયા, ૧-૨૨૧

ઘર હોગી, ઉનકે લિયે અલ્લાહને યેહ ઝિમ્મેદારી લે રખી હૈ કે ઉન્હેં ખુશી ઔર રાહત નસીબ હોગી ઔર વોહ પુલ સિરાત પાર કરકે અલ્લાહકી રઝામંદી હાસિલ કરેંગે.

અય મેરે ભાઇ ! યતીમ પર રહમ કરો, ઉસે અપને કરીબ કરો ઔર ઉસે અપને ખાનેમેં સે ખિલાઓ, ક્યૂંકે એક બાર એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અપને દિલકી સખ્તીકી શિકાયત કી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમ ચાહતે હો કે તુમ્હારા દિલ નરમ હો જાએ ? ઉસને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યતીમકો અપનેસે કરીબ કરો, ઉસકે સર પર હાથ ફેરો ઔર ઉસે અપને ખાનેમેં સે ખિલાઓ, ઈસસે તુમ્હારા દિલ નરમ હો જાએગા ઔર તુમ્હારી હર ઝરૂરત પૂરી હોગી.

અય મેરે ભાઇ ! ઈતના જમા ન કરો, જિસકા તુમ શુક્ર અદા ન કર સકો, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે વોહ દુનિયા વાલા ઈન્સાન, જિસને ઈસ દુનિયાકે ખર્ચ કરનેમેં અલ્લાહકી ઈતાઅત કી થી, ઉસે કિયામતકે દિન ઈસ હાલમેં લાયા જાએગા કે વોહ આગે આગે હોગા ઔર ઉસકા માલ પીછે હોગા. જબ ભી વોહ પુલ સિરાત પર લડખડાએગા, તો ઉસકા માલ ઉસે કહેગા, તુમ બેફિક્ર હોકર ચલતે રહો, (તુમ જહન્નમમેં નહીં ગિર સકતે, ક્યૂંકે) માલકા જો હક તુમ્હારે ઝિમ્મે થા, વોહ તુમને અદા કિયા થા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસ આદમીને ઈસ દુનિયાકે બારેમેં અલ્લાહકી ઈતાઅત નહીં કી થી, ઉસે ઈસ હાલમેં લાયા જાએગા કે ઉસકા માલ ઉસકે કંધોંકે દરમિયાન હોગા ઔર ઉસકા માલ ઉસે ઠોકર માર કર કહેગા, તેરા નાસ હો, તૂને મેરે બારેમેં અલ્લાહકે હુક્મ પર અમલ ક્યૂં નહીં કિયા યેહ માલ ઉસકે સાથ બાર બાર ઐસે હી કરતા રહેગા, યહાં તક કે વોહ હલાકત કો પુકારને લગેગા.

અય મેરે ભાઇ ! મુઝે યેહ બતાયા ગયા હૈ કે તુમને એક ખાદિમ ખરીદા હૈ, હાલાંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના હૈ કે બંદેકા અલ્લાહસે ઔર અલ્લાહકા બંદેસે તઅલ્લુક ઉસ વક્ત તક રેહતા હૈ, જબ તક કે ઉસકી ખિદમત ન કી જાએ. અપને કામકો વોહ ખૂદ કરે ઔર જબ ઉસકી ખિદમત હોને લગતી હૈ, તો ઉસ પર હિસાબ વાજિબ હો જાતા હૈ. ઉમ્મે દર્દા ને મુઝસે એક ખાદિમ માંગા થા ઔર મૈં ઉન દિનોં માલદાર ભી થા, લેકિન મૈંને ચૂંકે હિસાબ વાલી હદીસ સુન રખી થી, ઈસ વજહસે મુઝે ખાદિમ ખરીદના પસંદ ન આયા.

અય મેરે ભાઇ ! મેરે લિયે ઔર તુમ્હારે લિયે કૌન ઈસ બાતકી ઝમાનત દે સકતા હૈ કે હમ કિયામતકે દિન એક દૂસરેસે મિલ સકેંગે ઔર હમેં હિસાબકા કોઇ ડર ન હોગા ? અય મેરે ભાઇ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબી હોનેકી વજહસે ધોકેમેં મત આ જાના, ક્યૂંકે હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ બહોત

લંબા અરસા ગુઝાર લિયા હૈ ઔર અલ્લાહ હી ખૂબ જાનતા હૈ કે હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ ક્યા કિયા હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન મુહમ્મદ મહારિબી (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને અપને એક ભાઇકો ખતમેં યેહ લિખા, અમ્મા બા'દ ! તુમ્હારે પાસ જિતની દુનિયા હૈ, વોહ તુમસે પેહલે દૂસરોંકે પાસ થી ઔર તુમ્હારે બા'દ ફિર દૂસરોંકે પાસ ચલી જાએગી. ઉસમેં સે તુમ્હારી સિર્ફ ઉતની હૈ જો તુમને અપને લિયે આગે ભેજ દી, યા'ની અલ્લાહકે નામ પર દૂસરોં પર ખર્ચ કર દી. ઇસ લિયે અપને આપકો અપની નેક ઔલાદ પર તરજીહ દો. યા'ની દૂસરોં પર ખર્ચ કર જાઓગે તો તુમ્હારે કામ આએગી, વરના તુમ્હારે બા'દ તુમ્હારી ઔલાદકો મિલ જાએગી, ક્યૂંકે તુમ ઐસી ઝાતકે પાસ જાઓગે, જો તુમ્હારા કોઇ ઉઝર કુબૂલ નહીં કરેગી.

ઔર તુમ ઉન લોગોંકે લિયે જમા કર રહે હો, જો તુમ્હારી કભી તા'રીફ નહીં કરેંગે ઔર તુમ દો તરહકે આદમીયોંકે લિયે જમા કર રહે હો..

૧. યા તો વોહ તુમ્હારે માલમેં અલ્લાહકે હુક્મ પર અમલ કરેગા ઔર તુમ તો ઉસ માલકો દૂસરોં પર ખર્ચ કરનેકી સઆદત હાસિલ ન કર સકે, લેકિન યેહ સઆદત ઉસે મિલ જાએગી

૨. યા વોહ ઉસકે માલમેં અલ્લાહકી નાફરમાની પર અમલ કરેગા ઔર ચૂંકે યેહ માલ તુમને ઉસકો જમા કરકે દિયા હૈ, ઇસ લિયે ઉસકે ગલત ખર્ચકા ઝરીઆ બનનેકી વજહસે તુમ ખૂદ બદબખ્ત બન જાઓગે.

બહરહાલ અલ્લાહકી કસમ ! ઇન દોનોંમેં સે કોઇ ભી ઇસ બાતકા હકદાર નહીં હૈ કે તુમ ઉસકી વજહસે અપની કમર પર બોઝ લાદકર ઉસકી સઝ કો કમ કરવાઓ. ઇસ લિયે તુમ ઉસે અપની ઝાત પર તરજીહ મત દો ઔર જો જા ચુકે , ઉનકે લિયે અલ્લાહકી રહમતકી ઉમ્મીદ રખ્ખો ઔર જો બાકી રહ ગએ હૈં, ઉનઃ બારેમેં અલ્લાહકી અતા પર એ'તિમાદ (ભરોસા) કરો. વસ્સલામ.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને હઝરત મસ્લમા બિન મખ્લદ (રદિ.) : ખતમેં યેહ લિખા, અમ્મા બા'દ ! બંદા જબ અલ્લાહકે હુક્મ પર અમલ કરતા હૈ તો અલ્લાહ ઉસસે મુહબ્બત કરને લગતે હૈં ઔર જબ અલ્લાહ ઉસસે મુહબ્બત કરને લગ હૈં, તો ઉસકી મુહબ્બત અપની મખ્લૂકમેં ડાલ દેતે હૈં ઔર જબ બંદા અલ્લાહકી ન રમાની વાલા અમલ કરતા હૈ તો અલ્લાહ ઉસસે નફરત કરને લગતે હૈં ઔર જબ અલ્લાહ ઉસસે નફરત કરને લગતે હૈં તો ઉસકી નફરત અપની મખ્લૂકમેં ડાલ દેતે હૈં.[૩]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૧૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૬
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૫

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસ્લામ સિર્ફ બેચૂનો ચિરા (કિસી ઉઝરકે બગૈર) હુકમકે માનનેકા નામ હૈ. ખૈર સિર્ફ જમાઅતમેં હૈ ઔર ઈન્સાન અલ્લાહ ઔર ખલીફા ઔર આમ મુસલમાનોંકે સાથ ખૈરખ્વાહી કરે.[1]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત સુફયાન સૌરી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અબૂઝર ગિફારી (રદિ.) ને કા'બાકે પાસ ખડે હોકર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈં જુન્દુબ ગિફારી હું. ઉસ ભાઈકે પાસ આ જાઓ , જો તુમ્હારા ભલા ચાહને વાલા ઔર બડા શફીક હૈ.

ઈસ પર લોગોંને ઉન્હેં ચારોં તરફસે ઘેર લિયા, તો ફરમાયા, ઝરા યેહ બતાઓ કે જબ તુમમેં સે કિસીકા સફરકા ઈરાદા હોતા હૈ, તો ક્યા વોહ ઈતના મુનાસિબ ઝાદે રાહ નહીં લેતા, જિસસે વોહ મંઝિલે મકસૂદ તક પહોંચ જાએ ? લોગોંને કહા, લેતા હૈ.

ફરમાયા, કિયામતકે રાસ્તેકા સફર તો સબસે લંબા સફર હૈ, ઈસ લિયે ઈતના ઝાદે રાહ લે લો, જિસસે યેહ સફર ઠીક તરહ હો જાએ. લોગોંને કહા, વોહ ઝાદે રાહ ક્યા હૈ, જિસસે યેહ સફર ઠીક તરહ હો જાએ ? ફરમાયા, હજ કરો, ઈસસે તુમ્હારે બડે બડે કામ હો જાએંગે ઔર સખ્ત ગરમ દિનમેં રોઝે રખ્ખો, ક્યૂંકે કિયામતકા દિન બહોત લંબા હૈ ઔર રાતકે અંધેરેમેં દો રકઅત નમાઝ પઢ્હો. યેહ દો રકઅતેં કબ્રકી તન્હાઈમેં કામ આએંગી. યા તો ખૈરકી બાત કહો, યા ચુપ રહો. શરકી બાત મત કહો, ક્યૂંકે એક બહોત બડે દિન અલ્લાહકે સામને ખડે હોના હૈ. અપના માલ સદકા કરો, તાકે કિયામતકી મુશ્કિલાતસે નજાત પા સકો.

ઈસ દુનિયામેં દો બાતોંકે લિયે કિસી મજ્લિસમેં બૈઠો. યા તો આખિરતકી તૈયારીકે લિયે, યા હલાલ રોઝી હાસિલ કરને કે લિયે. ઈન દો કામોંકે અલાવા કિસી ઔર કામકે લિયે મજ્લિસમેં બૈઠનેસે તુમ્હારા નુકસાન હોગા, ફાઈદા નહીં હોગા. ઐસી મજ્લિસકા ઈરાદા ભી ન કરો. માલકે દો હિસ્સે કરો. એક હિસ્સા અપને અહલો અયાલ (બાલ બચ્ચોં) પર ખર્ચ કરો ઔર દૂસરા હિસ્સા અપની આખિરતકે લિયે આગે ભેજ દો. ઈન દો જગહોંકે અલાવા કહીં ઔર ખર્ચ કરોગે, તો ઈસસે તુમ્હારા નુકસાન હોગા, ફાઈદા નહીં હોગા. ઈસ લિયે ઈસકા ઈરાદા ભી ન કરો.

ફિર હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને બુલંદ આવાઝ સે ફરમાયા, અય લોગો! દુનિયાકે લાલચને તુમ્હેં માર ડાલા ઔર તુમ જિતના લાલચ કરતે હો, ઉસકો તુમ કભી હાસિલ નહીં કર સકતે.[1]

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૭

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુહમ્મદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક કાબિલે એ'તિમાદ ઈન્સાનકો યેહ કેહતે હુએ સુના કે હમેં યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, અય લોગો ! મૈં તુમ્હારા ખૈરખ્વાહ ઔર બડા શફીક હું. રાતકે અંધેરેમેં નમાઝ પઢ્હા કરો. યેહ નમાઝ કબ્રકી તન્હાઈમેં કામ આએગી. દુનિયામેં રોઝે રખ્ખો, કબ્રોંસે ઉઠાએ જાનેકે દિનકી ગરમીમેં કામ આએંગે ઔર દુશ્વાર દિનસે ડરકર સદકા દિયા કરો. અય લોગો! મૈં તુમ્હારા ખૈરખ્વાહ ઔર બડા શફીક હું.[૨]

હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ને ફરમાયા, લોગોંકે બચ્ચે પૈદા હોતે હૈં, જો એક દિન મર જાએંગે ઔર લોગ ઈમારતેં બનાતે હૈં, જો એક દિન ગિર જાએંગી. લોગોંકો ફના હો જાને વાલી દુનિયાકા બડા શૌક હૈ ઔર હમેશા રેહને વાલી આખિરતકો છોડ દેતે હૈં. ગૌરસે સુનો ! દો ચીઝેં આમ લોગોંકો નાપસંદ હૈં, લેકિન હૈં વોહ બહોત અચ્છી, એક મૌત, દૂસરા ફક્ર.

હઝરત હબ્બાન બિન અબી જબલા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂઝર (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારે બચ્ચે પૈદા હો રહે હૈં, જો એક દિન મર જાએંગે ઔર તુમ ઈમારતેં બના રહે હો, જો એક દિન ઉજડ જાએંગી. ફના હોને વાલી દુનિયાકે તુમ હરીસ હો, લેકિન બાકી રેહને વાલી આખિરતકો છોડ દેતે હો. ગૌરસે સુનો ! તીન ચીઝેં લોગોંકો પસંદ નહીં હૈં, લેકિન હૈં બહોત અચ્છી. એક મૌત, દૂસરે બીમારી ઔર તીસરે ફક્ર.[૩]

હઝરત હુઝૈફા બિન યમાન (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત અબૂ તુફૈલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કો યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે અય લોગો ! ઔર લોગ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ખૈરકે બારેમેં પૂછા કરતે થે, લેકિન મૈં શરકે બારેમેં પૂછા કરતા થા, તો ક્યા તુમ લોગ ઝિંદોંમેં સે મુર્દેકે બારેમેં નહીં પૂછતે ?

ફિર ફરમાયા, અલ્લાહ ને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મબ્ઉસ ફરમાયા. ઉન્હોંને લોગોંકો ગુમરાહીસે હિદાયતકી તરફ ઔર કુફ્રસે ઈમાનકી તરફ બુલાયા. ફિર જિસકા મુકદ્દર અચ્છા થા, ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દઅવતકો કુબૂલ કર લિયા ઔર જો લોગ મુર્દા થે, વોહ હકકો કુબૂલ કરકે ઝિંદા હો ગએ ઔર જો ઝિંદા થે, વોહ બાતિલ પર ચલતે રેહનેકી વજહસે મુર્દા હો ગએ.

---

૧ હુલીયા, ૧-૧૬૫
૨ હુલીયા, ૧-૧૬૫
૩ હુલીયા, ૧-૨૧૩

ફિર (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈન્તિકાલસે) નુબુવ્વત ચલી ગઈ. ફિર નુબુવ્વતકે નહજ પર ખિલાફત આ ગઈ. અબ ઈસકે બા'દ ઝુલ્મ વાલી બાદશાહત હો ગઈ. જો ઉનકે ઝુલ્મ પર દિલ, ઝબાન ઔર હાથસે ઈન્કાર કરેગા, વોહ પૂરે હક પર અમલ કરને વાલા હોગા ઔર જો હાથકો રોક લેગા ઔર સિર્ફ દિલ ઔર ઝબાનસે ઈન્કાર કરેગા, વોહ હકકે એક હિસ્સેકો છોડને વાલા હોગા ઔર જો હાથ ઔર ઝબાનકો રોક લેગા ઔર સિર્ફ દિલસે ઈન્કાર કરેગા, વોહ હક કે દો હિસ્સોંકો છોડને વાલા હોગા ઔર જો દિલસે ભી ઈન્કાર નહીં કરેગા, વોહ ઈન્સાન ઝિંદોંમેં સે મુર્દા હૈ.[૧]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, દિલ ચાર કિસ્મકે હોતે હૈં. એક વોહ દિલ, જિસ પર પરદા પડા હુવા હૈ, યેહ તો કાફિરકા દિલ હૈ. દૂસરા દો મુંહ વાલા દિલ, વોહ મુનાફિકકા દિલ હૈ. તીસરા સાફ સુથરા દિલ, જિસમેં ચિરાગ રોશન હૈ, યેહ મો'મિનકા દિલ હૈ. ચૌથા વોહ દિલ, જિસમેં નિફાક ભી હૈ ઔર ઈમાન ભી.

ઈમાનકી મિસાલ દરખ્ત જૈસી હૈ, જો ઉમદા પાનીસે બઢતા હૈ ઔર નિફાકકી મિસાલ ફોડે જૈસી હૈ, જો પીપ ઔર ખૂનસે બઢતા હૈ. ઈમાન ઔર નિફાકમેં સે જિસકી સિફાત ગાલિબ આ જાએંગી, વહી ગાલિબ આ જાએગા.[૨]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિત્ના દિલોં પર ડાલા જાતા હૈ. તો જિસ દિલમેં વોહ ફિત્ના પૂરી તરહ દાખિલ હો જાતા હૈ, ઉસમેં એક કાલા નુક્તા લગ જાતા હૈ ઔર જો દિલ ઈસ ફિત્નેસે ઈન્કાર કરતા હૈ, ઉસમેં સુફેદ નુકતા લગ જાતા હૈ. અબ તુમમેં સે જો યેહ જાનના ચાહતા હૈ કે ઉસ પર ફિત્નેકા અસર પડા હૈ યા નહીં, વોહ યેહ દેખે કે જિસ ચીઝકો પેહલે વોહ હલાલ સમઝતા થા, અબ ઉસે હરામ સમઝને લગ ગયા હૈ યા જિસ ચીઝકો પેહલે વોહ હરામ સમઝતા થા, અબ ઉસે હલાલ સમઝને લગ ગયા હૈ, તો બસ સમઝ લો, ઉસ પર ફિત્નેકા પૂરા અસર હો ગયા હૈ.[૩]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિત્નોંસે બચકર રહો ઔર કોઈ આદમી ખૂદ ઉઠકર ફિત્નેકી તરફ ન જાએ, ક્યૂંકે અલ્લાહકી કસમ ! જો ભી અઝ ખૂદ ઉઠકર ફિત્નોંકી તરફ જાએગા, ઉસે ફિત્ને ઐસે બહાકર લે જાએંગે, જૈસે સૈલાબ કૂડેકે ઢેરોંકો બહા કર લે જાતા હૈ.

ફિત્ના જબ આતા હૈ તો બિલકુલ હક જૈસા લગતા હૈ, યહાં તક કે જાહિલ કેહતા હૈ કે યેહ તો હક જૈસા હૈ. (ઈસ વજહસે લોગ ફિત્નેમેં મુબ્તલા હો જાતે હૈં) લેકિન જબ જાતા હૈ તો ઉસ વક્ત સાફ પતા ચલ જાતા હૈ કે યેહ તો ફિત્ના થા. ઈસ લિયે જબ તુમ ફિત્નેકો દેખો તો ઉસસે બચકર રહો ઔર ઘરોંમેં બૈઠ જાઓ ઔર તલવારેં તોડ ડાલો ઔર કમાનકી તાંતકે ટુકડે કર દો.[૪]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૭૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૭૬
૩ હુલીયા, ૧-૨૭૨
૪ હુલીયા, ૧-૨૭૩

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિત્ને રૂક જાતે હૈં ઔર ફિર અચાનક શુરૂ હો જાતે હૈં. ઇસ લિયે ઇસકી પૂરી કોશિશ કરો કે તુમ્હેં ઇન દિનોંમેં મૌત આ જાએ, જિન દિનોં ફિત્ના રૂકા હુવા હો. (મરનેકી કોશિશસે મુરાદ મરનેકી તમન્ના ઔર ઉસકી દુઆ હૈ.)[૧]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિત્ના તીન આદમીયોંકે ઝરીએસે આતા હૈ. એક તો વોહ માહિર ઔર તાકતવર આલિમકે મુલહિદ (બેદીન - કાફિર) હો જાનેકે ઝરીએસે, જો ઉઠને વાલી હર ચીઝકા તલવારકે ઝરીએ કિલા કમઅ કર દેતા હૈ. દૂસરે ઉસ બયાન વાલેકે ઝરીએસે જો ફિત્નેકી દઅવત દેતા હૈ. તીસરે સરદાર ઔર હાકિમકે ઝરીએસે.

આલિમ ઔર બયાન કરને વાલેકો તો ફિત્ના મુંહકે બલ ગિરા દેતા હૈ, અલબત્તા સરદારકો ફિત્ના ખૂબ કુરેદતા હૈ ઔર ફિર જો કુછ ઉસકે પાસ હોતા હૈ, ઉસ સબકો ફિત્નેમેં મુબ્તલા કર દેતા હૈ.[૨]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિત્ના ખાલિસ શરાબસે ભી ઝિયાદા અક્લકો લે જાતા હૈ.[૩]

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને ફરમાયા, લોગોં પર ઐસા ઝમાના ઝરૂર આએગા કે ઉસ ઝમાનેમેં ફિત્નોંસે સિર્ફ વહી આદમી નજાત હાસિલ કર સકેગા, જો ડૂબને વાલેકી તરહ દુઆ કરેગા.[૪]

હઝરત અઅમશ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, તુમમેં વોહ લોગ સબસે બેહતરીન નહીં હૈં, જો દુનિયાકો આખિરતકી વજહસે છોડ દેતે હૈં યા આખિરતકો દુનિયાકી વજહસે છોડ દેતે હૈં, બલકે સબસે બેહતરીન લોગ વોહ હૈં, જો દુનિયા ઔર આખિરત દોનોંકે લિયે મેહનત કરતે હૈં.[૫]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત અબુલ આલિયહ (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દેં. ફરમાયા

૧ હુલીયા, ૧-૨૭૪
૨ હુલીયા, ૧-૨૭૪
૩ હુલીયા, ૧-૨૭૪
૪ હુલીયા, ૧-૨૭૪
૫ હુલીયા, ૧-૨૭૮

અલ્લાહકી કિતાબકો ઈમામ બના લો ઔર ઉસકો કાઝી ઔર ફૈસલા કરને વાલા, હકમ હોને પર રાઝી રહો, ક્યૂંકે ઉસીકો તુમ્હારે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હારે પીછે છોડકર ગએ હૈં. યેહ ઐસા સિફારિશી હૈ, જિસકી સિફારિશ માની જાતી હૈ ઔર યેહ ઐસા ગવાહ હૈ, જિસ પર કોઈ તોહમત નહીં લગાઈ જા સકતી. ઈસમેં તુમ્હારા ઔર તુમસે પેહલે લોગોંકા તઝકેરા હૈ ઔર ઈસમેં તુમ્હારે આપસકે ઝગડોંકા ફૈસલા હૈ ઔર ઈસમેં તુમ્હારે ઔર તુમ્હારે બા'દ વાલોંકે હાલાત હૈં.[૧]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને ફરમાયા, જો બંદા ભી કિસી ચીઝકો અલ્લાહકે લિયે છોડ દેતા હૈ, અલ્લાહ ઉસકે બદલેમેં ઉસસે બેહતર ચીઝ ઉસકો વહાંસે દેતે હૈં, જહાંસે મિલનેકા ઉસે ગુમાન નહીં હોતા ઔર જો બંદા કિસી ચીઝકો હલકા સમઝકર વહાંસે લે લેતા હૈ, જહાંસે લેના ઠીક નહીં હૈ, તો ફિર અલ્લાહ તઆલા ઉસે ઉસસે ઝિયાદા સખ્ત ચીઝ વહાંસે દેતે હૈં, જહાંસે મિલનેકા ઉસે ગુમાન ભી નહીં હોતા.[૨]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને ફરમાયા, મો'મિન ચાર હાલતોંકે દરમિયાન રેહતા હૈ. ૧. અગર કિસી તકલીફમેં પડતા હૈ તો સબ્ર કરતા હૈ. ૨. અગર કોઈ નેઅમત મિલતી હૈ તો શુક્ર કરતા હૈ. ૩. અગર બાત કરતા હૈ તો સચ બોલતા હૈ ઔર ૪. અગર કોઈ ફૈસલા કરતા હૈ તો ઈન્સાફ વાલા ફૈસલા કરતા હૈ ઔર ઐસે મો'મિનકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હૈ..

نُوْرٌ عَلٰى نُوْرٍ નૂરૂન્ અલા નૂર

યેહ મો'મિન પાંચ કિસ્મકે નૂરોંમેં ચલતા ફિરતા હૈ.

૧. ઈસકા કલામ નૂર હૈ
૨. ઈસકા ઈલ્મ નૂર હૈ
૩. યેહ અંદર જાતા હૈ તો નૂરમેં જાતા હૈ
૪. યેહ બાહર નિકલતા હૈ તો નૂરસે બાહર નિકલતા હૈ ઔર
૫. કિયામતકે દિન યેહ નૂરકી તરફ લૌટ કર જાએગા.

ઔર કાફિર પાંચ કિસ્મકી ઝુલ્મતોં (અંધેરોં) મેં ચલતા ફિરતા હૈ.

૧. ઉસકા કલામ ઝુલ્મત હૈ
૨. ઉસકા અમલ ઝુલ્મત હૈ
૩. અંદર જાતા હૈ તો ઝુલ્મતમેં
૪. બાહર આતા હૈ તો ઝુલ્મતમેં ઔર
૫. કિયામતકે દિન યેહ બેશુમાર ઝુલ્મતોંકી તરફ લૌટકર જાએગા.[3]

---

૧ હુલીયા. ૧-૨૫૩
૨ હુલીયા, ૧-૨૫૩
૩ હુલીયા, ૧-૨૫૫

હઝરત અબૂ નજરા (રહ.) કેહતે હૈં કે એક આદમીકો જબ્ર યા જુવૈબિર કહા જાતા થા. ઉન્હોંને કહા, મૈંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં ઉનસે એક બાંદી લેનેકા ઈરાદા કિયા. મૈં સફર કરકે રાતકે વક્ત મદીના પહોંચા. મુઝે અલ્લાહ તઆલાને બડી ઝહાનત ઔર બાત કરનેકા બડા સલીકા અતા ફરમાયા હુવા હૈ. મૈં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં ગયા ઔર દુનિયાકે બારેમેં બાત શુરૂ કી ઔર દુનિયાકે છોટે હોનેકો બયાન કરને લગા ઔર ઉસકા ઐસા હાલ બનાકર છોડાકે ગોયા દુનિયા કિસી ચીઝકે બરાબર નહીં હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પેહલૂમેં એક સાહબ બૈઠે હુએ થે.

જબ મૈં બાત પૂરી કર ચુકા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ્હારી સારી બાત તકરીબન ઠીક થી, લેકિન તુમને દુનિયાકી જો બુરાઈ બયાન કી, યેહ ઠીક નહીં થા ઔર તુમ જાનતે હો કે દુનિયા ક્યા હૈ ? દુનિયાકે ઝરીએસે તો હમ જન્નત તક પહોંચેંગે ઔર યેહી આખિરતકે લિયે ઝાદે રાહ હૈ ઔર દુનિયા હી મેં તો તુમ્હારે વોહ આ'માલ હૈં, જિનકા બદલા તુમ્હેં આખિરતમેં મિલેગા.

ગર્ઝ યેહ કે ઉન્હોંને દુનિયાકે બારેમેં જો બાત કરની શુરૂ કી તો પતા ચલા કે યેહ તો દુનિયાકો મુઝ સે ઝિયાદા જાનતે હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! યેહ આપકે પેહલૂમેં બૈઠે હુએ સાહબ કૌન હૈં ? ફરમાયા, યેહ મુસલમાનોંકે સરદાર હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) હૈં.[૧]

એક આદમીને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, અય અબુલ મુન્ઝિર ! આપ મુઝે કુછ વસિય્યત ફરમા દેં. ફરમાયા, લાયા'ની વાલે કામમેં હરગિઝ ન લગો ઔર દુશ્મનસે કિનારાકશ હો જાઓ ઔર દોસ્તસે ચૌકન્ને હોકર ચલો. દોસ્તીમેં તુમસે કોઈ ગલત કામ ન કરવા લે. ઝિંદા આદમીકી ઉન્હીં બાતોં પર રશ્ક કરો, જિન બાતોં પર મર જાને વાલે રશ્ક કરતે હોં, યા'ની નેક આ'માલ ઔર અચ્છી સિફાત પર ઔર અપની હાજત ઉસ આદમીસે ન તલબ કરો, જિસે તુમ્હારી હાજત પૂરી કરનેકી પરવાહ નહીં હૈ.[૨]

હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન દીનાર બહરાની (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઝૈદ બિન સાબિત (રદિ.) ને હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કો ખતમેં યેહ લિખા, અમ્મા

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૬
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪

બા'દ! અલ્લાહ તઆલાને ઝબાનકો દિલકા તર્જુમાન બનાયા ઔર દિલકો ખઝાના ઔર હુકમરાં બનાયા. દિલ ઝબાનકો જો હુક્મ દેતા હૈ, ઝબાન ઉસે પૂરા કરતી હૈ. જબ દિલ ઝબાનકી મુવાફિકત કરતા હૈ તો ગુફ્તગૂ મુરત્તબ ઔર મુનાસિબ હોતી હૈ ઔર ન ઝબાનસે કોઇ લગઝિશ હોતી હૈ ઔર ન ઝબાન ઠોકર ખાતી હૈ ઔર જિસ ઇન્સાનકા દિલ ઉસકી ઝબાનસે પેહલે ન હો, યા'ની દિલ ઉસકી નિગરાની ઔર દેખભાલ ન કરે, તો ઉસકી બાત અક્લ ઔર સમઝ વાલી ન હોગી. જબ આદમી અપની ઝબાનકો બાત કરનેમેં ખુલા ઔર આઝાદ છોડ દેગા ઔર ઝબાન દિલકી મુખાલિફત કરેગી તો ઇસ તરહ વોહ આદમી અપની નાક કાટ ડાલેગા, યા'ની ખૂદકો ઝલીલ કર લેગા ઔર જબ આદમી અપને કૌલકા અપને ફેઅલસે મુવાઝના કરેગા તો અમલી સૂરતસે હી ઉસકે કૌલકી તસ્દીક હોગી ઔર યેહ કહાવત આમ તૌરસે બયાન કી જાતી હૈ કે જો બખીલ ભી તુમ્હેં મિલેગા, વોહ બાતોંમેં તો બડા સખી હોગા, લેકિન અમલમેં બડા કંજૂસ હોગા. ઇસકી વજહ યેહ હૈ કે ઉસકી ઝબાન ઉસકે દિલસે આગે રેહતી હૈ, યા'ની બોલતી બહોત હૈ ઔર દિલકે કાબૂમેં નહીં હૈ.

ઔર યેહ કહાવત ભી આમ તૌરસે બયાન કી જાતી હૈ કે જબ કોઇ આદમી અપને કહે કી પાબંદી ન કરે, યા'ની ઉસ પર અમલ ન કરે, હાલાંકે ઉસ બાતકો કેહતે વક્ત વોહ જાનતા થા કે બાત હક હૈ ઔર ઉસ પર અમલ કરના વાજિબ હૈ, તો ક્યા તુમ ઉસકે પાસ શર્ફ ઔર ઇઝઝત ઔર મર્દાનગી પાઓગે?

ઔર આદમીકો ચાહિયે કે વોહ લોગોંકે ઐબોં કો ન દેખે, ક્યૂંકે જો લોગોંકે ઐબ દેખતા હૈ ઔર અપને ઐબોંકો હલકા સમઝતા હૈ, વોહ ઉસ આદમીકી તરહ હૈ, જો બતકલ્લુફ ઐસા કામ કર રહા હૈ, જિસકા ઉસે હુક્મ નહીં દિયા ગયા. વસ્સલામ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ગુનાહ કરને વાલે! ગુનાહ કે બુરે અંજામ સે મુત્મઇન ન હો જાના. ગુનાહ કરને કે બા'દ કુછ ઐસી બાતેં હોતી હૈં, જો ગુનાહ સે ભી બડી હોતી હૈં. ગુનાહ કરતે હુએ તુમ્હેં અપને દાએં બાએં કે ફરિશ્તોં સે શરમ ન આઇ? તુમને જો ગુનાહ કિયા હૈ, વોહ ઉસસે ભી બડા ગુનાહ હૈ. તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે અલ્લાહ તુમ્હારે સાથ ક્યા કરેંગે ઔર ફિર તુમ હંસતે હો? તુમ્હારા યેહ હંસના ગુનાહ સે બી બડા હૈ ઔર જબ તુમ્હેં ગુનાહ કરને મેં કામિયાબી હાસિલ હો જાતી હૈ ઔર તુમ ઉસ ગુનાહ પર ખુશ હોતે હો, તો તુમ્હારી યેહ ખુશી ઉસ ગુનાહ સે ભી

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪

બડી હૈ ઔર જબ તુમ ગુનાહ ન કર સકો ઔર ઉસ પર તુમ ગમગીન હો જાઓ તો તુમ્હારા યેહ ગમગીન હોના, ઉસ ગુનાહકે કર લેનેસે ઝિયાદા બડા હૈ.

ગુનાહ કરતે હુએ હવાકે ચલનેસે તુમ્હારે દરવાઝેકા પરદા હિલ જાએ, ઈસસે તુમ ડરતે હો. અલ્લાહ તુમ્હેં દેખ રહા હૈ, ઈસસે તુમ્હારા દિલ પરેશાન નહીં હોતા, તો યેહ કૈફિયત ઉસ ગુનાહકે કર લેનેસે ઝિયાદા બડા ગુનાહ હૈ. તુમ્હારા ભલા હો, ક્યા તુમ જાનતે હો, હઝરત અય્યૂબ અલૈહિસ્સલામસે ક્યા ચુક હુઈ થી ? જિસકી વજહસે અલ્લાહને ઉનકે જિસ્મકો એક બીમારીમેં મુબ્તલા કર દિયા થા ઔર ઉનકા સારા માલ ખત્મ કર દિયા થા ? ઉનસે ચુક યેહ હુઈ થી કે એક મિસ્કીન પર ઝુલ્મ હો રહા થા. ઉસ મિસ્કીનને હઝરત અય્યૂબ અલૈહિસ્સલામસે મદદ માંગી થી ઔર કહા થા કે યેહ ઝુલ્મ રૂકવા દેં. હઝરત અય્યૂબ અલૈહિસ્સલામને ઉસકી મદદ નહીં કી થી ઔર ઝાલિમકો ઉસ મિસ્કીન પર ઝુલ્મ કરનેસે નહીં રોકા થા, ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને ઉન્હેં ઈસ આઝમાઈશમેં ડાલા થા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, ફરાઈઝકા એહતિમામ કરો ઔર અલ્લાહને અપને જો હક તુમ્હારે ઝિમ્મે લગાએ હૈં, ઉન્હેં અદા કરો ઔર ઉનકી અદાયગીમેં અલ્લાહસે મદદ માંગો, ક્યૂંકે જબ અલ્લાહકો કિસી બંદેકે બારેમેં પતા ચલતા હૈ કે વોહ સચ્ચી નિય્યતસે ઔર અલ્લાહકે યહાં જો સવાબ હૈ, ઉસે હાસિલ કરનેકે શૌકમેં અમલ કર રહા હૈ, તો અલ્લાહ ઉસસે નાગવારીયાં ઝરૂર હટા દેતે હૈં ઔર અલ્લાહ હકીકી બાદશાહ હૈં, જો ચાહતે હૈં કરતે હૈં.[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહ તઆલાને હર મો'મિન ઔર ફાજિર બંદેકે લિયે હલાલ રોઝી મુકર્રર ફરમા રખી હૈ. અગર વોહ ઉસ રોઝીકે આને તક સબ્ર કરતા હૈ, તો અલ્લાહ ઉસે હલાલ રોઝી દેતે હૈં ઔર અગર વોહ બેસબ્રી કરતા હૈ ઔર હરામમેં સે કુછ લે લેતા હૈ, તો અલ્લાહ ઉસકી ઉતની હલાલ રોઝી કમ કર દેતે હૈં.[૩]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, બંદેકો જબ ભી દુનિયાકી કોઈ ચીઝ મિલતી હૈ, તો ઉસકી વજહસે અલ્લાહકે યહાં ઉસકા દર્જા કમ હો જાતા હૈ, અગરચે વોહ અલ્લાહકે યહાં ઈઝઝત ઔર શર્ફ વાલા હો.[૪]

૧ હુલીયા, ૧-૩૨૪, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૨૪૮
૨ હુલીયા, ૧-૩૨૬
૩ હુલીયા, ૧-૨૪૬
૪ હુલીયા, ૧-૩૦૬

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, બંદા ઉસ વક્ત તક ઈમાનકી હકીકતકો નહીં પહોંચ સકતા, જબ તક કે આખિરતકો દુનિયા પર તરજીહ દેનેકી વજહસે લોગોંકો કમ અકલ ન સમઝે.[૧]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કે સાથ ચલા જા રહા થા કે ઈતનેમેં ઉનકા એક વીરાન જગહ પર ગુઝર હુવા. ઉન્હોંને મુઝસે ફરમાયા, તુમ યેહ કહો, અય વીરાને ! તેરે યહાં રેહને વાલોંકા ક્યા બના ? મૈંને કહા, અય વીરાને ! તેરે યહાં રેહને વાલોંકા ક્યા બના ? હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ સબ ખૂદ તો ચલે ગએ, અલબત્તા ઉનકે આ'માલ બાકી રેહ ગએ.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત વહબ બિન કૈસાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ને મુઝે યેહ નસીહત લિખકર ભેજી. અમ્મા બા'દ ! તક્વા વાલે લોગોંકી કુછ નિશાનીયાં હોતી હૈં, જિનસે વોહ પેહચાને જાતે હૈં ઔર વોહ ખૂદ ભી જાનતે હૈં કે ઉનકે અંદર યેહ નિશાનીયાં હૈં ઔર વોહ નિશાનીયાં યેહ હૈં. ૧. મુસીબત પર સબ્ર કરના ૨. રઝા બર કઝા ૩. નેઅમતોં પર શુક્ર કરના ઔર ૪. કુર્આનકે હુક્મકે સામને ઝુક જાના.

ઈમામકી મિસાલ બાઝાર જૈસી હૈ. જો ચીઝ બાઝારમેં ચલતી હૈ ઔર ઉસકા રિવાજ હોતા હૈ, વહી ચીઝ બાઝારમેં લાઈ જાતી હૈ. ઈસી તરહ અગર ઈમામકે પાસ હકકા રિવાજ ચલ પડે તો ઉસકે પાસ હક હી લાયા જાએગા ઔર હકવાલે હી ઉસકે પાસ આએંગે ઔર અગર ઉસકે પાસ બાતિલકા રિવાજ ચલ પડે તો બાતિલ વાલે હી ઉસકે પાસ આએંગે ઔર બાતિલ હી ઉસકે પાસ ચલેગા.[૩]

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ને ફરમાયા જો દુનિયાકો તલબ કરતા હૈ, દુનિયા ઉસે લે બૈઠતી હૈ ઔર જો દુનિયાસે બેરગબતી ઈખ્તિયાર કર લેતા હૈ, તો ઉસે ઉસકી પરવાહ ભી નહીં હોતી કે કૌન દુનિયાકો ઈસ્તે'માલ કર રહા હૈ. દુનિયાકી તલબ

૧ હુલીયા, ૧-૩૦૬
૨ હુલીયા, ૧-૩૧૨
૩ હુલીયા, ૧-૩૩૬

વાલા ઉસ આદમીકા ગુલામ હોતા હૈ, જો દુનિયાકા માલિક હોતા હૈ ઔર જિસકે દિલમેં દુનિયાકી તલબ નહીં હોતી, ઉસે થોડી દુનિયા કાફી હો જાતી હૈ ઔર જિસકે દિલમેં તલબ હોતી હૈ, ઉસે સારી દુનિયા ભી મિલ જાએ, તો ભી ઉસકા કામ નહીં ચલતા.

ઔર જિસકા આજકા દિન દીની એ'તિબારસે ગુઝિશ્તા કલકી તરહ હૈ, તો વોહ ધોકેમેં હૈ ઔર જિસકા આજકા દિન આઇન્દહ કલસે બેહતર હૈ યા'ની આને વાલે કલમેં ઉસકી દીની હાલત આજસે ખરાબ હો ગઇ, તો વોહ સખ્ત નુકસાનમેં હૈ ઔર જો અપની ઝાતકે બારેમેં નુકસાનકી છાનબીન નહીં કરતા, તો વોહ ભી નુકસાનમેં હૈ ઔર જો નુકસાનમેં ચલ રહા હૈ, ઉસકા મર જાના હી બેહતર હૈ.[૧]

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ જાન લો કે હિલ્મ ઔર બુર્દબારી ઝીનત હૈ ઔર વા'દા પૂરા કરના મર્દાનગી હૈ ઔર જલ્દબાઝી બેવકૂફી હૈ ઔર સફર કરનેસે ઇન્સાન કમઝોર હો જાતા હૈ ઔર કમીને લોગોંકે સાથ બૈઠના ઐબકા કામ હૈ ઔર ફાસિકો ફાજિર લોગોંકે સાથ મેલજોલ રખનેસે ઇન્સાન પર તોહમત લગતી હૈ.[૨]

હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, લોગ ચાર કિસ્મકે હોતે હૈં.

૧. વોહ જિસે ભલાઇમેં બહોત હિસ્સા મિલા, લેકિન ઉસકે અખ્લાક અચ્છે નહીં
૨. જિસકે અખ્લાક તો અચ્છે હૈં, લેકિન ભલાઇકે કામોંમેં ઉસકા કોઇ હિસ્સા નહીં
૩. જિસકે ન અખ્લાક અચ્છે હૈં ઔર ન ભલાઇકે કામોંમેં ઉસકા કોઇ હિસ્સા હૈ, યેહ તમામ લોગોંમેં સબસે બુરા હૈ
૪. જિસકે અખ્લાક ભી અચ્છે હૈં ઔર ભલાઇકે કામોંમેં ઉસકા હિસ્સા ભી ખૂબ હૈ. યેહ લોગોંમેં સબસે અફઝલ હૈ.[૩]

હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત ઝિયાદ બિન માહિક (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત શદ્દાદ બિન ઔસ (રદિ.) ફરમાયા કરતે થે, આપ લોગોંને ખૈર નહીં દેખી, ઉસકે અસ્બાબ દેખે હૈં ઔર શર નહીં દેખા, ઉસકે અસ્બાબ દેખે હૈં. સારીકી સારી ખૈર અપની તમામ સૂરતોંકે સાથ જન્નતમેં હૈ ઔર સારાકા સારા શર અપની તમામ સૂરતોંકે સાથ જહન્નમકી આગમેં હૈ ઔર દુનિયા તો વોહ સામાન હૈ, જો સામને મૌજૂદ હૈ, નઝર આ રહા હૈ, જિસમેં સે નેક ઔર બદ સબ ખા રહે હૈં ઔર આખિરત એક સચ્ચા વા'દા હૈ, જિસમેં સબ પર ગાલિબ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૨
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૭
૩ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૩૭

આને વાલે બાદશાહ યા'ની અલ્લાહ તઆલા ફૈસલા કરેંગે ઔર દુનિયા ઔર આખિરતમેં સે હર એક કે બેટે યા'ની હર એક કે ચાહને વાલે હૈં, ઈસ લિયે તુમ આખિરતકે બેટોંમેં સે બનો ઔર દુનિયાકે બેટોંમેં સે ન બનો.

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) ને ફરમાયા, કુછ લોગોંકો ઈલ્મ તો મિલ જાતા હૈ, લેકિન બુર્દબારી નહીં મિલતી ઔર હઝરત અબૂ યઅલા (રદિ.) (યેહ હઝરત શદ્દાદ (રદિ.) કી કુન્નિયત હૈ) કો ઈલ્મ ભી મિલા હૈ ઔર બુર્દબારી ભી.[૧]

હઝરત જુન્દુબ બજલી (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત જુન્દુબ બજલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહસે ડરો ઔર કુર્આન પઢો, ક્યૂંકે કુર્આન અંધેરી રાતકા નૂર હૈ ઔર ચાહે દિનમેં મશક્કત ઔર ફાકા હો, લેકિન કુર્આન પઢનેસે દિનમેં રોનક આ જાતી હૈ ઔર જબ કોઈ મુસીબત તુમ્હારે માલ ઔર તુમ્હારે જિસ્મમેં સે કિસી એક પર આને લગે તો કોશિશ કરો કે માલકા નુકસાન હો જાએ ઔર જાનકા ન હો ઔર જબ મુસીબત તુમ્હારી જાન ઔર તુમ્હારે દીનમેં સે કિસી એક પર આને લગે, તો કોશિશ કરો કે જાનકા નુકસાન હો જાએ, લેકિન દીનકા ન હો ઔર અસલ નાકામ ઔર નામુરાદ વોહ હૈ, જો અપને દીનમેં નાકામો નામુરાદ હો ઔર હકીકતમેં હલાક હોને વાલા વોહ હૈ, જિસકા દીન બરબાદ હો જાએ.

ગૌરસે સુનો ! જન્નતમેં જાનેકે બા'દ કોઈ ફકો ફાકા નહીં હોગા ઔર જહન્નમમેં જાને કે બા'દ ગિના ઔર માલદારીકી કોઈ સૂરત બાકી નહીં રહેગી, ક્યૂંકે જહન્નમકા કૈદી કભી છૂટ નહીં સકેગા ઔર ઉસકા ઝખ્મી કભી ઠીક નહીં હો સકેગા ઔર ન ઉસકી આગ કભી બુઝેગી ઔર અગર કિસી મુસલમાનને કિસી મુસલમાનકા મુઠ્ઠીભર ખૂન બહાયા હોગા તો યેહ મુઠ્ઠીભર ખૂન ઉસકે લિયે જન્નતમેં જાનેસે રૂકાવટ બન જાએગા ઔર જબ ભી જન્નતકે કિસી દરવાઝેસે દાખિલ હોના ચાહેગા, તો વહાં ઉસે યેહ ખૂન ધક્કે દેતા હુવા મિલેગા.

ઔર જાન લો કે આદમીકો મરનેકે બા'દ જબ દફન કર દિયા જાતા હૈ, તો સબસે પેહલે ઉસકા પેટ સડતા હૈ ઔર ઉસમેં સે બદબૂ આને લગતી હૈ. ઈસ લિયે ઉસ બદબૂકે સાથ હરામ રોઝીસે ગંદગીકા ઈઝાફા ન કરો ઔર અપને મુસલમાન ભાઈયોંકે માલકે બારેમેં અલ્લાહસે ડરો ઔર ખૂન બહાનેસે ભી બચો.[૨]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૬૪
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૨

હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત આમિર બિન સુલૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, હમ એક જનાઝેકે સાથ બાબે દમિશ્કમેં ગએ. હમારે સાથ હઝરત અબૂ ઉમામા બાહિલી (રદિ.) ભી થે. જબ વોહ જનાઝેકી નમાઝ પળ્હા ચુકે ઔર લોગ જનાઝેકો દફન કરને લગે તો ઉન્હોંને ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ અબ તો સુબહો શામ ઐસી જગહ કર રહે હો, જહાં તુમ લોગ અપને અપને હિસ્સેકી નેકિયાં ઔર બુરાઈયાં જમા કર રહે હો.

ફિર હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ને કબ્રકી તરફ ઈશારા કરતે હુએ ફરમાયા, અન્કરીબ યહાંસે કૂચ કરકે ઈસ (કબ્ર વાલી) જગહ આ જાઓગે. યેહ કબ્ર તન્હાઈકા ઘર હૈ, અંધેરેકા ઘર હૈ, કીડોંકા ઘર હૈ ઔર તંગીકા ઘર હૈ, લેકિન જિસકે લિયે અલ્લાહ કબ્રકો કુશાદા કર દેં, તો યેહ અલગ બાત હૈ.

ફિર કિયામતકે દિન તુમ લોગ યહાંસે મુન્તકિલ હોકર મૈદાને હશ્રમેં પહોંચ જાઓગે ઔર વહાં અલ્લાહકા એક હુકમ આએગા, જિસસે બહોતસે ચેહરે સુફેદ ઔર બહોતસે સિયાહ (કાલે) હો જાએંગે. ફિર વહાંસે દૂસરી જગહ ચલે જાઓગે. ઉસ જગહ સબ લોગોં પર સખ્ત અંધેરા છા જાએગા. ફિર નૂર તકસીમ કિયા જાએગા. મો'મિન લોગોંકો તો નૂર મિલ જાએગા, લેકિન કાફિરોં ઔર મુનાફિકોંકો ઐસે હી છોડ દિયા જાએગા. ઉન્હેં કુછ ભી નૂર નહીં મિલેગા ઔર અલ્લાહને અપની કિતાબમેં ઈસ મિસાલકો ઈન અલ્ફાઝમેં બયાન કિયા હૈ..

اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِىْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ

بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰهَا وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ

અવ્ ક ઝુલુમાતિન્ ફી બહરિલ્ લુજ્જિય્યિંય્ યગ્શાહુ મવ્જુમ્ મિન્ ફવ્કિહિ મવ્જુમ્ મિન્ ફવ્કિહિ સહાબુન્. ઝુલુમાતુમ્ બઅ્દુહા ફવ્ક બઅ્દિન્. ઈઝા અખ્રજ યદહુ લમ્ યકદ્ યરાહા વમલ્લમ્ યજ્અલિલ્લાહુ લહૂ નૂરન્ ફમા લહૂ મિન્ નૂર

'યા વોહ ઐસે હૈં, જૈસે બડે ગેહરે સમંદરમેં અંદરૂની અંધેરે, કે ઉસકો એક બડી લહરને ઢાંક લિયા હો. ઉસ (લહર) કે ઉપર દૂસરી લહર, ઉસકે ઉપર બાદલ (હૈ, ગર્ઝ) ઉપર તલે બહોતસે અંધેરે (હી અંધેરે) હૈં કે અગર (કોઈ ઐસી હાલતમેં) અપના હાથ નિકાલે (ઔર દેખના ચાહે) તો દેખનેકા એહતિમાલ ભી નહીં ઔર જિસકો અલ્લાહ હી (હિદાયતકા) નૂર ન દે, ઉસકો (કહીંસે ભી) નૂર મયસ્સર નહીં હો સકતા.'

ઔર કાફ઼િર ઔર મુનાફ઼િક મો'મિનકે નૂરસે રોશની હાસિલ નહીં કર સકેંગે, જૈસે અંધા, બીનાંકી દેખનેકી તાકતસે કોઇ ફાઇદા હાસિલ નહીં કર સકતા. મુનાફ઼િક મર્દ ઔર મુનાફ઼િક ઔરતેં ઈમાન વાલોંસે (પુલ સિરાત પર) કહેંગે..

اُنۡظُرُوۡنَا نَقۡتَبِسۡ مِنۡ نُّوۡرِكُمۡ قِيۡلَ ارۡجِعُوۡا وَرَآئَكُمۡ فَالۡتَمِسُوۡا نُوۡرًا

ઉન્ઝુરૂના નક્તબિસ્ મિન્ નૂરિકુમ્ કીલર્જિઊ વરાઅકુમ્ ફલ્તમિસૂ નૂરા

'હમારા ઈન્તિઝાર કર લો, હમ ભી તુમ્હારે નૂરસે કુછ રોશની હાસિલ કર લેં. ઉનકો જવાબ દિયા જાએગા કે તુમ અપને પીછે લૌટ જાઓ. ફિર વહાં રોશની તલાશ કરો.' ઈસ તરહ અલ્લાહ મુનાફ઼િકોંકો ઉનકી ચાલબાઝીકી સઝા દેંગે, જૈસં કે અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

يُخَادِعُوۡنَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمۡ   **યુખાદિઊનલ્લાહ વહુવ ખાદિઉહુમ**

'ચાલબાઝી કરતે હૈં અલ્લાહસે, હાલાંકે અલ્લાહ તઆલા ઈસ ચાલકી સઝા ઉનકો દેને વાલે હૈં.'

ફિર કુફ્ફાર ઔર મુનાફ઼િક ઉસી જગહ વાપસ આએંગે, જહાં નૂર તકસીમ હુવા થા, લેકિન ઉન્હેં વહાં કુછ ન મિલેગા. ફિર વોહ દોબારા મુસલમાનોંકે પાસ આએંગે. ફિર ઉનકે ઔર મુસલમાનોંકે દરમિયાન એક દીવાર કાઈમ કર દી જાએગી, જિસમેં એક દરવાઝા ભી હોગા..

بَاطِنُهٗ فِيۡهِ الرَّحۡمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنۡ قِبَلِهِ الۡعَذَابُ

બાતિનુહૂ ફીહિ ર્રહમતુ વ ઝાહિરૂહૂ મિન્ કિબલિહિલ્ અઝાબ

'(જિસકી કૈફિયત યેહ હૈ કે) ઉસકે અંદરૂની જાનિબ રહમત હોગી ઔર બૈરૂની (બાહરકી) જાનિબ અઝાબ હોગા.'

હઝરત સુલૈમ બિન આમિર (રહ.) કેહતે હૈં, યૂં મુનાફ઼િક ધોકેમેં પડે રહેંગે, યહાં તકકે નૂર તકસીમ હો જાએગા ઔર અલ્લાહ તઆલા મુનાફ઼િક ઔર મો'મિનોંકો અલગ અલગ કર દેંગે.[૧]

હઝરત સુલયમાન બિન હબીબ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં એક જમાઅતકે સાથ હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા તો મૈંને દેખા કે વોહ તો દુબલે પતલે, ઉમ્ર રસીદહ બડે મિયાં હૈં ઔર ઉનકા ઝાહિરી મંઝર જો નઝર આ રહા થા, ઉનકી અક્લ ઔર ઉનકી ગુફ્તગૂ ઉસસે કહીં ઝિયાદા અચ્છી થીં.

---

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૩૦૮, બૈહકી, ૩૪૬

ઉન્હોંને સબસે પેહલે હમસે યેહ બાત કી કે ઈસ મજ્લિસમેં બૈઠનેકી વજહસે અલ્લાહ તઆલા અપને અહકામ તુમ તક પહોંચા રહે હૈં ઔર યેહ મજ્લિસ તુમ પર અલ્લાહકી હુજ્જત હૈ, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જો કુછ દેકર ભેજા ગયા થા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ સબ કુછ અપને સહાબા (રદિ.) કો પહોંચા દિયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે જો કુછ સુના થા, વોહ સબ આગે પહોંચા દિયા. ઈસ લિયે તુંમ જો કુછ સુન રહે હો, ઉસે આગે પહોંચા દેના.

તીન આદમી ઐસે હૈં, જો અલ્લાહકી ઝિમ્મેદારી મેં હૈં, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા યા તો ઉન્હેં જન્નતમેં દાખિલ કરેંગે યા અજ્રો સવાબ ઔર ગનીમત દેકર ઉન્હેં વાપસ કરેંગે.

એક તો વોહ આદમી, જો અલ્લાહકે રાસ્તેમેં નિકલા. યેહ ભી અલ્લાહકી ઝિમ્મેદારીમેં હૈ. યહાં તક કે અલ્લાહ યા તો ઉસે (શહાદતકા દર્જા દેકર) જન્નતમેં દાખિલ કરેંગે યા અજ્રો સવાબ ઔર માલે ગનીમત દેકર વાપસ કરેંગે.

દૂસરા વોહ આદમી, જિસને વુઝૂ કિયા, ફિર મસ્જિદ ગયા. વોહ ભી અલ્લાહકી ઝિમ્મેદારીમેં હૈ, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલા યા તો ઉસે (મૌત દેકર) જન્નતમેં દાખિલ કરેંગે યા અજ્રો સવાબ ઔર ગનીમતકા માલ દેકર વાપસ કરેંગે. તીસરા વોહ આદમી, જો અપને ઘરમેં સલામ કરકે દાખિલ હો.

ફિર ફરમાયા, જહન્નમ એક બડા પુલ હૈ, જિસસે પેહલે સાત છોટે પુલ હૈં. ઉનમેં સે દરમિયાન વાલે પુલ પર હુકૂકુલ ઈબાદકા ફૈસલા હોગા. ચુનાંચે એક બંદેકો લાયા જાએગા. જબ વોહ દરમિયાન વાલે પુલ પર પહોંચ જાએગા, તો ઉસસે પૂછા જાએગા કે તુમ પર કર્ઝ કિતના થા ? વોહ અપને કર્ઝકા હિસાબ લગાને લગેગા. ફિર હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ને યેહ આયત પઢી..

وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا વલા યક્તુમૂનલ્લાહ હદીષા

'ઔર અલ્લાહ તઆલાસે કિસી બાતકા ઈખ્ફા ન કર સકેંગે.'

ફિર વોહ બંદા કહેગા, અય મેરે રબ ! મુઝ પર ઈતના ઈતના કર્ઝ થા. અલ્લાહ તઆલા ફરમાએંગે, અપના કર્ઝ અદા કરો. વોહ કહેગા, મેરે પાસ તો કોઈ ચીઝ નહીં હૈ ઔર મુઝે મા'લૂમ ભી નહીં કે મૈં કિસ ચીઝસે કર્ઝ ઉતાર સકતા હું. ફિર ફરિશ્તોંસે કહા જાએગા, ઈસકી નેકિયાં લે લો (ઔર ઈસકે કર્ઝખ્વાહોંકો દે દો) ચુનાંચે ઉસકી નેકિયાં લેકર કર્ઝખ્વાહોંકો દી જાતી રહેંગી, યહાં તક કે ઉસકે પાસ એક ભી નેકી બાકી નહીં રહેગી.

જબ ઉસકી તમામ નેકિયાં ખત્મ હો જાએંગી, તો કહા જાએગા, ઈસસે મુતાલબા કરને વાલોંકે ગુનાહ લેકર ઈસ પર ડાલ દો. ચુનાંચે મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે

બહોતસે લોગ પહાડોંકે બરાબર નેકિયાં લેકર આએંગે ઔર અપને હુકૂકકા ઉનસે મુતાલબા કરને વાલોંકો ઉનસે નેકિયાં લેકર દી જાતી રહેંગી, યહાં તક કે ઉનકી એક ભી નેકી બાકી નહીં રહેગી. ફિર મુતાલબા કરને વાલોંકે ગુનાહ ઉન પર ડાલ દિયે જાએંગે, યહાં તક કે વોહ ગુનાહ પહાડોંકે બરાબર હો જાએંગે.

ફિર હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝૂઠસે બચો, ક્યૂંકે ઝૂઠ ફિસ્કો ફુજૂરકી રેહબરી કરતા હૈ ઔર ફિસ્કો ફુજૂર જહંન્નમકા રાસ્તા દિખાતે હૈં ઔર સચ બોલનેકો લાઝિમ પકડો, ક્યૂંકે સચ નેકીકા રાસ્તા દિખાતા હૈ ઔર નેકી જન્નતકા રાસ્તા દિખાતી હૈ.

ફિર ફરમાયા, અય લોગો ! તુમ તો ઝમાનએ જાહિલિયત વાલોંસે ઝિયાદા ગુમરાહ હો. અલ્લાહને તુમ્હેં દિરહમો દીનાર ઇસ લિયે દિયે હૈં કે તુમ એક દિરહમ ઔર એક દીનાર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં ખર્ચ કરકે સાત સૌ દિરહમ ઔર સાતસૌ દીનારકા સવાબ હાસિલ કરો ઔર ફિર તુમ લોગ થૈલીયોંમેં દિરહમો દીનાર બંદ કરકે રખતે હો ઔર અલ્લાહકે રાસ્તે મેં ખર્ચ નહીં કરતે હો.

ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહકી કસમ ! યેહ તમામ ફુતૂહાત ઐસી તલવારોંકે ઝરીએસે હુઇ હૈં, જિનમેં ઝીનતકે લિયે સોના ઔર ચાંદી લગા હુવા નહીં થા, બલકે કચ્ચા પક્કા, સીસા ઔર લોહા લગા હુવા થા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) કી નસીહતેં

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન બુસ્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મુત્તકી લોગ સરદાર હૈં ઔર ઉલમા, કાઇદ (રેહબર) ઔર રેહનુમા હૈં. ઉનકે સાથ બૈઠના ઇબાદત હૈ, બલકે ઇબાદતસે બઢકર હૈ ઔર દિન ઔર રાતકે ગુઝરનેકી વજહસે તુમ્હારી ઉમ્રેં કમ હોતી જા રહી હૈં, લેકિન તુમ્હારે આ'માલકો બડી હિફાઝતસે રખ્ખા જા રહા હૈ. ઇસ લિયે તુમ સફરકા સામાન તૈયાર કર લો ઔર યૂં સમઝો કે તુમ લૌટને કી જગહ યા'ની આખિરત મેં પહોંચ ગએ હો.[૨]

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૩
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૪

જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા કિરામ (રદિ.) ને માદ્દી અસ્બાબ કો છોડ દિયા ઔર રૂહાની અસ્બાબ કો મઝબૂતી સે પકડ લિયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી તરહ સે સહાબા કિરામ (રદિ.) કો અકવામે આલમ કી હિદાયત કા ઔર ઉન્હેં દઅવત દેને કા ફિક્ર થા ઔર વોહ હઝરાત દઅવતો જિહાદ કે સિલસિલે મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે અખ્લાકો આદાત કે સાથ મુત્તસિફ હો ગએ થે, તો કિસ તરહ ઉન્હેં હર વક્ત ગૈબી તાઇદ હાસિલ રેહતી થી

ફરિશ્તોં કે ઝરીએ મદદ

હઝરત સહલ બિન સઅદ (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉસૈદ (રદિ.) ને બીનાઇ (આંખોંકી રોશની) જાને કે બા'દ ફરમાયા, અય મેરે ભતીજે ! મૈં ઔર તુમ અગર બદર કે મૈદાન મેં હોતે ઔર અલ્લાહ તઆલા મેરી બીનાઇ વાપસ કર દેતે, તો મૈં તુમ્હેં વોહ ઘાટી દિખાતા, જહાં સે ફરિશ્તે નિકલકર હમારે લશ્કર મેં આએ થે ઔર ઇસ બાત મેં કિસી કિસ્મ કા શકો શુબહ નહીં હૈ.[૧]

હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ ગઝવએ બદરકે દિન હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કી શક્લો સૂરત પર ઉતરે થે. ઉન્હોંને સર પર ઝર્દ રંગકી પઘડી બાંધી હુઇ થી, જિસકા કુછ કપડા ઉનકે ચેહરે પર ભી થા.[૨]

હઝરત અબ્બાદ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) કે સર પર ગઝવએ બદરકે દિન ઝર્દ પઘડી થી, જિસકા કુછ

૧ બિદાયા, ૩-૨૮૦, હૈસમી, ૬-૮૪
૨ હૈસમી, ૬-૮૪

કપડા ઉનકે ચેહરે પર થા. ચુનાંચે ફરિશ્તે આસમાનસે ઉતરે તો ઉનકે સરોં પર ઝર્દ પઘડીયાં થીં.[1]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, ગઝવએ બદરકે દિન ફરિશ્તોંકી નિશાની સુફેદ પઘડીયાં થીં, જિનકે શમલે પુશ્ત પર લટકે હુએ થે. (કુછ ફરિશ્તોંકી પઘડીયાં સુફેદ થીં ઔર કુછકી ઝર્દ) ઔર ગઝવએ હુનૈન કે દિન ઉનકી નિશાની સબ્ઝ પઘડીયાં થીં ઔર ગઝવએ બદર કે દિન તો ફરિશ્તોંને જંગ કી થી, બાકી કિસી ઔર ગઝવેકે દિન જંગ નહીં કી થી, અલબત્તા શરીક હોકર મુસલમાનોંકી તા'દાદ (ગિનતી) બઢ઼ાતે થે ઔર ઉનકી મદદ કરતે થે. કિસી કાફિર પર હમલા નહીં કરતે થે.[2]

હઝરત ઇકરમા (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે આઝાદ કરદા ગુલામ અબૂ રાફેઅ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) કા ગુલામ થા ઔર ઇસ્લામ હમારે ઘરમેં દાખિલ હો ચુકા થા. ચુનાંચે હઝરત અબ્બાસ (રદિ.), ઉનકી અહલીયા (બીવી) હઝરત ઉમ્મે ફઝલ (રદિ.) ઔર મૈં, હમ સબ મુસલમાન હો ચુકે થે, લેકિન હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) અપની કૌમસે ડરતે થે ઔર ઉનકે ખિલાફ કરનેકો પસંદ નહીં કરતે થે ઔર અપને ઇસ્લામકો છુપાતે થે ઔર બહોત ઝિયાદા માલદાર થે. ઉનકા બહોત સા માલ ઉનકી કૌમમેં બિખરા હુવા થા.

અબૂ લહબ ભી ગઝવએ બદરમેં નહીં ગયા થા ઔર ઉસને અપની જગહ આસ બિન હિશામ બિન મુગીરહ કો ભેજા થા. બાકી તમામ કાફિરોંને ભી યેહી કિયા થા. જો ખૂદ ઉસ જંગમેં નહીં ગયા થા, ઉસને અપની જગહ કિસી ન કિસીકો ભેજા થા. જબ ઉસે ગઝવએ બદરમેં કુફ્ફારે કુરૈશકે શિકસ્ત ખાને (હાર જાને) કી ખબર મિલી તો અલ્લાહને ઉસે ખૂબ રૂસ્વા ઔર ઝલીલ કિયા ઔર હમને ઇસ ખબરસે અપને અંદર બહોત કુવ્વત ઔર ગલબા મેહસૂસ કિયા.

હઝરત અબૂ રાફેઅ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં એક કમઝોર આદમી થા ઔર ઝમઝમ કે ખૈમેમેં તીર બનાયા કરતા થા. ઉન્હેં છીલા કરતા થા. અલ્લાહકી કસમ ! મૈં ખૈમેમેં બૈઠા હુવા તીર છીલ રહા થા ઔર હઝરત ઉમ્મે ફઝલ (રદિ.) મેરે પાસ બૈઠી હુઇ થીં ઔર યેહ જો ખબર આઇ થી, ઉસસે હમ બહોત ખુશ થે કે ઇતનેમેં અબૂ લહબ બુરી તરહ પાંવ ઘસીટતા હુવા આયા ઔર ખૈમેકી રસ્સી પર આકર બૈઠ ગયા. ઉસકી પુશ્ત મેરી પુશ્તકી તરફ થી. વોહ યૂં બૈઠા હુવા થા કે ઇતનેમેં લોગોંને કહા, યેહ અબૂ સુફયાન હૈ, જો ગઝવએ બદરસે વાપસ આયા.

ઇસ અબૂ સુફયાન કા નામ મુગીરહ બિન હારિસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ હૈ. (યેહ અબૂ સુફયાન ઔર હૈ ઔર જો અબૂ સુફયાન કુરૈશકે સરદાર ઔર હર જંગકે સિપહસાલાર થે, વોહ ઔર હૈં. ઇનકા નામ સખ્ર બિન હર્બ બિન ઉમૈયહ હૈ.) અબૂ

૧ હાકિમ, ૩-૩૬૧, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૬૮
૨ હયાતુસ્સહાબા ૧૭૦

લહબ ને અબૂ સુફયાનસે કહા, મેરે પાસ આઓ, ક્યૂંકે મેરી ઝિંદગીકી કસમ ! સહીહ ખબર તો તુમ્હારે પાસ હૈ.

વોહ અબૂ લહબ કે પાસ આકર બૈઠ ગયા ઔર લોગ ભી પાસ આકર ખડે હો ગએ. અબૂ લહબ ને કહા, અય મેરે ભતીજે ! ઝરા યેહ તો બતાઓ કે લોગોંકો ક્યા હુવા? કૈસે શિકસ્ત હો ગઇ ? ઉસને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! હમ લડનેકે લિયે મુસલમાનોંકે સામને ખડે હી હુએ થે કે મુસલમાન હમ પર છા ગએ ઔર જિસે ચાહતે થે, કત્લ કર દેતે થે ઔર જિસે ચાહતે થે, કૈદ કર લેતે થે.

ઔર અલ્લાહકી કસમ ! મૈં ઉસમેં અપને લશ્કરકા કુસૂર નહીં સમઝતા, ક્યૂંકે હમારા મુકાબલા તો મુસલમાનોં સે હુવા હી નહીં, બલકે હમારે મુકાબલેમેં તો ઐસે લોગ આ ગએ થે, જિનકા રંગ સુફેદ થા ઔર વોહ ઝમીનો આસમાનકે દરમિયાન ચિતકબરે ઘોડોં પર સવાર થે ઔર વોહ લોગ તો કિસી ચીઝકો છોડતે નહીં થે. ઉનકે સામને કોઇ ચીઝ ઠહેર નહીં સકતી થી.

હઝરત અબૂ રાફેઅ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને ખૈમેકી રસ્સી હાથમેં ઉઠાઇ ઔર મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ તો ફરિશ્તે થે. (ચૂંકે કુફ્ફારે કુરૈશ ફરિશ્તોંકો માનતે નહીં થે, ઈસ વજહસે) અબૂ લહબ ને હાથ ઉઠા કર મુઝે ઝોરસે મારા. મૈં ઉસસે ગુથ ગયા. ઉસને મુઝે ઉઠાકર ઝમીન પર પટકા ઔર ફિર મેરે સીને પર બૈઠકર મુઝે મારને લગા. મૈં કમઝોર આદમી થા.

ઈસ પર હઝરત ઉમ્મે ફઝલ ને ખડે હોકર ખૈમેકા એક ખૂંટા લિયા ઔર ઝોરસે અબૂ લહબ કે સર પર મારા. જિસસે ઉસકે સર પર બડા ઝખ્મ હો ગયા ઔર યૂં કહા, ચૂંકે ઈસ ગુલામકા આકા મૌજૂદ નહીં હૈ, ઈસ લિયે તૂને ઉસે કમઝોર સમઝ રખ્ખા હૈ.

અબૂ લહબ ઉઠા ઔર રૂસ્વા હોકર પુશ્ત ફેર કર ચલા ગયા (કે મક્કા કે ઉસ સરદારને આજ એક ગુલામ ઔર એક ઔરતસે માર ખાઇ.) અલ્લાહકી કસમ ! વોહ ઈસકે બા'દ સિર્ફ સાત દિન હી ઝિંદા રહા. ફિર અલ્લાહને ઉસે ચેચકમેં મુબ્તલા કર દિયા, જિસસે વોહ મર ગયા.

યૂનુસ કી રિવાયતમેં મઝીદ યેહ ભી હૈ કે અબૂ લહબ કે દો બેટે થે. ઉન્હોંને ઉસકી લાશકો મરને કે બા'દ તીન દિન વૈસે હી પડા રેહને દિયા. ઉસે દફન નહીં કિયા, યહાં તક કે વોહ સડ ગયા ઔર ઉસમેં બદબૂ પૈદા હો ગઇ ઔર કુરૈશકે લોગ તાઊનકી તરહ ચેચકસે ભી બહોત ડરતે થે ઔર ઉસસે બચતે થે.

આખિર કુરૈશ કે એક આદમીને ઉન દોનોંસે કહા, તુમ લોગોંકા નાસ હો ! ક્યા તુમ્હેં શરમ નહીં આતી ? તુમ્હારા બાપ ઘરમેં સડ રહા હૈ, તુમ ઉસે દફન નહીં કરતે ? ઉન દોનોંને કહા, યેહ ચેચક ઔર ઉસકા ઝખ્મ એક મુતઅદ્દી બીમારી હૈ. ઈસ લિયે હમેં ડર હૈ કે કહીં હમેં ન હો જાએ. ઉસને કહા, ચલો, મૈં તુમ્હારી મદદ કરતા હું.

ચુનાંચે તીનોંને દૂરસે ઉસ પર પાની ફેંકકર ગુસલ દિયા, ઉસકે કરીબ ન ગએ. ફિર ઉસે ઉઠાકર મક્કા કે બાલાઈ (ઉપરી) હિસ્સેમેં લે ગએ ઔર એક દીવારકે સહારે ઉસે લિટાકર ઉસ પર પત્થર ડાલ દિયે.[૧]

હઝરત ઉમ્મે બુરસુન (રહ.) કે ગુલામ હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રહ.) ઉન સહાબીસે નકલ કરતે હૈં, જો ગઝવએ હુનૈનમેં કુફ્રકી હાલતમેં શરીક હુએ થે ઔર બા'દમેં મુસલમાન હુએ થે. વોહ ફરમાતે હૈં, મૈદાને જંગમેં હમારા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા આમના સામના હુવા, તો મુસલમાન હમારે સામને ઈતની દેર ભી નહીં ઠહેર સકે, જિતની દેરમેં એક બકરીકા દૂધ નિકાલા જાતા હૈ. ઉનકે પાંવ ઉખડ ગએ ઔર ઉન્હેં શિકસ્ત હો ગઈ ઔર હમ તલવારેં હિલાતે હુએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને પહોંચ ગએ.

જબ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર છા ગએ તો એક દમ હમારે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરમિયાન ઐસે લોગ આ ગએ, જિનકે ચેહરે બડે ખૂબસૂરત થે. ઉન્હોંને કહા, (તુમ્હારે) ચેહરે બિગડ જાએં, ઈસ લિયે તુમ વાપસ ચલે જાઓ. બસ ઉન લોગોંકી ઈતની સી બાતસે હમેં શિકસ્ત હો ગઈ.[૨]

હઝરત ઈબ્ને બુરસુન (રહ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રહ.) કેહતે હૈં, એક સાહબ જો ગઝવએ હુનૈનકે દિન મુશ્રિકોંકે સાથ થે, ઉન્હોંને મુઝે વાકિઆ યૂં બતાયા કે જબ ગઝવએ હુનૈન કે દિન હમારા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકા આમના સામના હુવા તો સહાબા હમારે સામને ઈતની દેર ભી ન ઠહેર સકે, જિતની દેરમેં એક બકરીકા દૂધ નિકાલા જાતા હૈ.

જબ હમને ઉન્હેં શિકસ્ત દે દી તો હમ ઉનકા પીછા કર રહે થે, યહાં તક કે હમ લોગ સુફેદ ખચ્ચર વાલે સવાર તક પહોંચ ગએ. હમને દેખા તો વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ હમેં ગોરે ચિટ્ટે ખૂબસૂરત ચેહરે વાલે લોગ મિલે. ઉન્હોંને હમસે કહા, (તુમ્હારે) ચેહરે બિગડ જાએં, તુમ વાપસ ચલે જાઓ. બસ ઈસ પર હમેં શિકસ્ત હો ગઈ ઔર સહાબા હમારે ઉપર સવાર હો ગએ ઔર વોહ જીત ગએ. યેહ થા હમારી શિકસ્તકા કિસ્સા.[૩]

હઝરત જુબૈર બિન મુત્ઈમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ હુનૈન કે દિન હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે ઔર લોગ લડ રહે થે. મેરી આસમાન પર અચાનક નઝર પડી તો મુઝે એક કાલી ચાદર આસમાનસે ઉતરતી હુઈ નઝર આંઈ, જો હમારે ઔર કાફિરોંકે દરમિયાન આકર ગિર પડી. વોહ ચ્યૂંટીયાં થીં, જો

---

૧ બિદાયા, ૩-૩૦૮, તબકાત ઈબ્ને સઅદ, ૪-૭૩, મુસ્તદરક, ૩-૩૨૧, હૈસમી, ૬-૮૯, હાકિમ, ૩-૩૨૨, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૭૦
૨ બિદાયા, ૪-૩૩૨
૩ તફસીર ઈબ્ને કસીર, ૨-૩૪૫

બિખર ગઈ ઔર સારી વાદીમેં ફૈલ ગઈ. ઉસકે બા'દ કાફિરોંકો એકદમ શિકસ્ત હો ગઈ. હમેં ઇન ચ્યૂંટીયોંકે ફરિશ્તા હોનેમેં કોઇ શક નહીં થા. [૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ફઝલ (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ગઝવએ ઉહદકે દિન હઝરત મુસ્અબ બિન ઉમૈર (રદિ.) કો ઝંડા દિયા. જબ હઝરત મુસ્અબ બિન ઉમૈર (રદિ.) શહીદ હો ગએ તો એક ફરિશ્તેને ઉસ ઝંડેકો પકડ લિયા, જો કે હઝરત મુસ્અબ (રદિ.) કી સૂરતમેં થા.

દિન કે આખિરી હિસ્સેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસસે ફરમાને લગે, અય મુસ્અબ ! આગે બઢો. ઉસ ફરિશ્તેને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કહા, મૈં મુસ્અબ (રદિ.) નહીં હું. તબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પતા ચલા કે યેહ ફરિશ્તા હૈ, જો હઝરત મુસ્અબ (રદિ.) કી મદદ ઔર નુસ્રતકે લિયે આયા હૈ. [૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કબીલા બનૂ કુરૈઝા કી તરફ તશરીફ લે ગએ. ઉસ વક્ત હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ અપની સવારી પર સવાર હોકર કબીલા બનૂ ગનમ કી ગલીમેં સે ગુઝરે થે. જિસસે ઉસ ગલીમેં ગુબાર ઉડા થા. વોહ ગુબાર અબ ભી ગોયા કે મુઝે નઝર આ રહા હૈ. [૩]

હઝરત હુમૈદ બિન હિલાલ (રહ.) ને બનૂ કુરૈઝા કે ગઝવેકે બારેમેં પૂરી હદીસ બયાન કી હૈ ઔર ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપકે સહાબા (રદિ.) ને (ગઝવએ ખંદકસે ફારિગ હોકર) હથિયાર રખ દિયે તો હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામકે પાસ બાહર તશરીફ લાએ. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ અપને ઘોડેકે સીને પર સહારા લેકર ખડે હુએ થે ઔર ઉનકી પલકોં પર ગુબાર પડા હુવા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નીચે તશરીફ લાએ, તો હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને અર્ઝ કિયા, હમને તો અભી તક હથિયાર નહીં રખ્ખે. બનૂ કુરૈઝા કી તરફ તશરીફ લે ચલેં. (ઉનસે જંગ કરની હૈ.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે સાથી થકે હુએ હૈં. આપ ઉન્હેં કુછ દિનકી મોહલત દે દેં તો અચ્છા હૈ. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને અર્ઝ કિયા, નહીં. અભી આપ વહાં તશરીફ લે ચલેં. મૈં અપને ઇસ ઘોડેકો ઉનકે કિલ્અેમેં ઘુસા દુંગા ઔર ઉનકે સારે કિલ્અે ગિરા કર ઝમીનકે બરાબર કર દુંગા.

---

૧ બિદાયા, ૪-૩૩૪
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૧૨૧
૩ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૨, ઇબ્ને સઅદ, ૨-૭૬

ચુનાંચે હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ ઔર ઉનકે સાથ જિતને ફરિશ્તે થે, યેહ સબ વહાંસે પુશ્ત ફેરકર ચલે તો અન્સારકે કબીલા બનૂ ગનમ કી ગલીયોંમેં ગુબાર ઉડને લગા.[૧]

ફરિશ્તોં કા મુશ્રિકોં કો કૈદ કરના ઔર ઉનસે જંગ કરના

હઝરત સુહૈલ બિન અમ્ર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને ગઝવએ બદર કે દિન બહોતસે ગોરે ચિટ્ટે આદમી દેખે, જો ચિતકબરે ઘોડોં પર આસમાન ઔર ઝમીનકે દરમિયાન સવાર થે. ઉન પર નિશાનીયાં લગી હુઇ થીં. વોહ બા'દમેં જંગ ભી કર રહે થે ઔર કાફિરોંકો કૈદ ભી કર રહે થે.[૨]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) વગૈરહ હઝરાત ફરમાતે હૈં, એક અન્સારી સહાબી હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કો કૈદ કરકે લાએ (હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને ઉસ વક્ત તક અપના મુસલમાન હોના ઝાહિર નહીં કિયા થા, ઇસ લિયે વોહ ગઝવએ બદરમેં કાફિરોંકે સાથ થે.) હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇન્હોંને મુઝે કૈદ નહીં કિયા, બલકે મુઝે તો ઐસે આદમીને કૈદ કિયા હૈ, જિસકે સરકા શુરૂ હિસ્સા ગંજા થા ઔર ઉસકી શક્લો સૂરત ઐસી ઔર ઐસી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન અન્સારીસે ફરમાયા, અલ્લાહને એક કરીમ ફરિશ્તેકે ઝરીએસે તુમ્હારી મદદ ફરમાઇ હૈ.[૩]

હઝરત અલી (રદિ.) ને ગઝવએ બદર કે બારેમેં એક લંબી હદીસ બયાન ફરમાઇ હૈ. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે એક અન્સારી સહાબી હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) કો કૈદ કરકે લાએ. હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહકી કસમ ! ઇન્હોંને મુઝે કૈદ નહીં કિયા. મુઝે તો ઉસ આદમીને કૈદ કિયા હૈ, જો કનપટ્ટીસે ગંજા થા. ઉસકા ચેહરા સબસે ઝિયાદા ખુબસૂરત થા ઔર ચિતકબરે ઘોડે પર સવાર થા. અબ વોહ મુઝે મુસલમાનોંમેં નઝર નહીં આ રહા. ઉન અન્સારીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈંને ઇન્હેં કૈદ કિયા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અરે મિયાં ! ખામોશ રહો. અલ્લાહને એક કરીમ ફરિશ્તેકે ઝરીએ તુમ્હારી મદદ ફરમાઇ હૈ.[૪]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૨-૭૭
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૬૮
૩ હૈસમી, ૬-૭૬
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૨૬, હૈસમી, ૬-૧૭૫

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કો બનૂ સલમા કે એક હઝરત અબુલ યસ્ર બિન અમ્ર ને કૈદ કિયા થા. હઝરત અબુલ યસ્ર એક છોટે કદકે સહાબી થે ઔર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ઉંચે કદકે ઔર બડે ડીલડૌલ (લંબે મઝબૂત બદન) વાલે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અબુલ યસ્ર (રદિ.) સે ફરમાયા, અય અબુલ યસ્ર ! તુમને હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કો કૈસે કૈદ કર લિયા?

ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉન્હેં કૈદ કરનેમેં એક આદમીને મેરી મદદ કી હૈ. મૈંને ન જંગસે પેહલે ઉસકો દેખા હૈ ઔર ન અબ વોહ જંગકે બા'દ નઝર આ રહે હૈં. ઉસકી શક્લો સૂરત ઐસી ઔર ઐસી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, એક કરીમ ફરિશ્તેને ઇસમેં તુમ્હારી મદદ કી હૈ.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક મુશ્રિક આગે થા ઔર એક અન્સારી મુસલમાન ઉસકે પીછે દૌડ રહા થા કે ઇતનેમેં ઉસ મુસલમાનને અપને ઉપર કોડા મારનેકી આવાઝ સુની ઔર અપને એક ઘોડેસવારકો યેહ કેહતે હુએ સુના, અય હયઝૂમ ! (યેહ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામકે ઘોડેકા નામ હૈ.) આગે બળ્હ. ઉસ મુસલમાનને દેખા તો વોહ મુશ્રિક પુશ્તકે બલ નીચે ગિરા હુવા થા ઔર કોડેકી મારસે ઉસકી નાક ઝખ્મી થી ઔર ચેહરા ફટા હુવા થા ઔર યેહ સારા હિસ્સા નીલા હો ચુકા થા.

ઉસ અન્સારીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર યેહ વાકિઆ બયાન કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ સચ કેહતે હો. યેહ તીસરે આસમાનસે મદદ આઇ થી. ચુનાંચે મુસલમાનોંને ઉસ દિન સત્તર (૭૦) કાફિરોંકો કત્લ કિયા ઔર સત્તર (૭૦) કો કૈદ કર લિયા.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે કબીલા બની ગિફાર કે એક આદમીને બયાન કિયા કે મૈં ઔર મેરે એક ચચાઝાદ ભાઇ, હમ દોનોં એક પહાડ પર ચળ્હે. જહાંસે હમેં મૈદાને બદર અચ્છી તરહ નઝર આ રહા થા. હમ દોનોં ઉન દિનોં મુશ્રિક થે ઔર યેહ ઇન્તિઝાર કર રહે થે કે કિસે શિકસ્ત હોતી હૈ. તાકે હમ જીતને વાલોંકે સાથ મિલકર લૂટમાર કરેં. હમ અભી પહાડ પર થે કે ઇતનેમેં હમારે કરીબસે એક બાદલ ગુઝરા, જિસમેં હમેં ઘોડેકે હિનહિનાનેકી આવાઝ સુનાઇ દી ઔર કિસીકો યેહ કેહતે હુએ સુના, અય હયઝૂમ ! આગે બળ્હ. યેહ સુનકર મેરે ચચાઝાદ ભાઇકે દિલકા પરદા ફટ ગયા ઔર વોહ વહીં મર ગયા ઔર મૈં ભી મરનેકે કરીબ હો ગયા થા, લેકિન મુશ્કિલસે અપને આપકો સંભાલા.[૩]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૧૨, હૈસમી, ૬-૮૬, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૯
૨ બિદાયા, ૩-૨૭૯, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨-૧૭૦
૩ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨-૧૭૦

હઝરત અબૂ તલહા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ એક જંગમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. દુશ્મનસે મુકાબલા હુવા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ દુઆ કરતે હુએ સુના..

يَا مَالِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ

યા માલિકિ યવ્મિદ્દીનિ ઈય્યાક નઅ્બુદુ વ ઈય્યાક નસ્તઈન

'અય રોઝે જઝાકે માલિક ! હમ તેરી હી ઈબાદત કરતે હૈં ઔર તુઝ હી સે મદદ માંગતે હૈં.'

મૈંને દેખા કે દુશ્મનકે આદમી ગિરતે ચલે જા રહે હૈં ઔર ફરિશ્તે ઉન્હેં આગેસે પીછેસે માર રહે હૈં.[૧]

હઝરત અબૂ ઉમામા બિન સહલ (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદ (હઝરત સહલ (રદિ.)) ને ફરમાયા, અય મેરે બેટે ! હમને ગઝવએ બદરમેં અલ્લાહકી ગૈબી મદદકી વજહસે અપના યેહ હાલ દેખા થા કે હમમેં સે કોઇ આદમી કિસી મુશ્રિકકે સરકી તરફ ઈશારા કર દેતા, તો ઉસકા સર તલવાર લગનેસે પેહલે હી જિસ્મસે કટકર નીચે ગિર જાતા.[૨]

હઝરત અબૂ વાકિદ લૈસી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં એક મુશ્રિકકા પીછા કર રહા થા, તાકે મૈં ઉસ પર તલવારકા વાર કરૂં, લેકિન મેરી તલવારકે ઉસ તક પહોંચનેસે પેહલે હી ઉસકા સર કટકર ઝમીન પર ગિર ગયા, જિસસે મૈં સમઝ ગયા કે મેરે અલાવા કિસી ઔર (નઝર ન આને વાલી મખ્લૂક યા'ની ફરિશ્તે) ને ઉસે કત્લ કિયા હૈ.[૩]

હઝરત સહલ બિન અબી હસમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂ બરઝા હારિસી (રદિ.) ગઝવએ બદરકે દિન (મુશ્રિકોંકે) તીન સર ઉઠાએ હુએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જબ ઉન્હેં દેખા તો ફરમાયા, તુમ્હારા દાયાં હાથ કામિયાબ રહા.

ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈનમેં સે દો કો તો મૈંને કત્લ કિયા ઔર તીસરેકી સૂરત યેહ હુઇ કે મૈંને એક ખૂબસૂરત, ખુબરૂ ઔર ગોરાચિટ્ટા આદમી દેખા, જિસને ઉસકા સર જિસ્મસે જુદા કર દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ ફલાં ફરિશ્તા થા.[૪]

હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હારિસ બિન સિમ્મા (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક ઘાટીમેં થે. આપ

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨-૧૬૪
૨ બિદાયા, ૩-૨૮૧, હાકિમ, ૩-૪૦૯, હૈસમી, ૬-૮૪
૩ બિદાયા, ૩-૨૮૧, હૈસમી, ૬-૮૩, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૭૬
૪ હૈસમી, ૬-૮૩

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે પૂછા, ક્યા તુમને અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કો દેખા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મૈંને ઉન્હેં પહાડકે દામનમેં દેખા થા ઔર કાફિરોંકે એક લશ્કરને ઉન પર હમલા કિયા હુવા થા. ઈસ લિયે મૈં નીચે ઉતરને લગા (તાકે મૈં ઉનકી મદદ કરૂં) લેકિન રાસ્તેમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે નઝર આ ગએ, તો મૈં ઉન્હેં છોડકર આપકે પાસ આ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! ફરિશ્તે ઉનકે સાથ મિલકર કાફિરોંસે જંગ કર રહે હૈં. હઝરત હારિસ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં વહાં સે હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કી તરફ ચલ પડા. મૈંને વહાં જાકર દેખા કે મુશ્રિકોંકા લશ્કર જા ચુકા હૈ ઔર હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) કે ચારોં તરફ સાત મુશ્રિક કત્લ હુએ પડે હૈં.

મૈંને કહા, આપકા દાયાં હાથ કામિયાબ હો ગયા. ક્યા આપને અકેલે ઈન સબકો કત્લ કિયા હૈ ? ઉન્હોંને કહા, યેહ અરતાત બિન અબ્દ શુરહબીલ ઔર યેહ કાફિર, ઈન દો કો તો મૈંને કત્લ કિયા હૈ ઔર બાકી ઈન પાંચકો ઉસ આદમીને કત્લ કિયા હૈ, જો મુઝે નઝર નહીં આ રહા થા. મૈંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સચ કહા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મક્કામેં કુછ લોગોંકે પાસ સે ગુઝરે. વોહ પીછેસે ઈશારા કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બારેમેં કેહને લગે કે યેહ વોહ આદમી હૈ, જો યેહ દા'વા કરતા હૈ કે વોહ નબી હૈ ઔર ઉસ વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ ભી થે.

હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામને ઉન કાફિરોંકી તરફ ઉંગલીસે ઈશારા કિયા તો એકદમ ઉનકે જિસ્મ પર નાખૂન જૈસે નિશાન પડ ગએ, જો બા'દમેં ઝખ્મ બન ગએ ઔર સડ ગએ, જિસસે ઉનમેં બદબૂ પૈદા હો ગઈ ઔર ઈસ વજહસે કોઈ ભી ઉનકે કરીબ ન જા સકા. ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઈ..

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ — ઈન્ના કફયૂનાકલ્ મુસ્તહ્ઝિઈન

'યેહ લોગ જો હંસતે હૈં (ઔર) અલ્લાહ તઆલાકે સાથ દૂસરા મઅબૂદ કરાર દેતે હૈં, ઉનસે આપકે લિયે હમ કાફી હૈં.'[૨]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ — ઈન્ના કફયૂનાકલ્ મુસ્તહ્ઝિઈન

૧ હૈસમી, ૬-૧૧૪
૨ હૈસમી, ૭-૪૬

યેહ હંસને વાલે ઔર મઝાક ઉડાને વાલે કાફિર વલીદ બિન મુગીરહ, અસ્વદ બિન અબ્દે યગૂસ, અસ્વદ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ અબૂ ઝમઆ, જો કબીલા બનૂ અસદ બિન અબ્દુલ ઉઝ્ઝા મેં સે થા, હારિસ બિન અબતલ સહમી ઔર આસી બિન વાઇલ થે.

હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે કાફિરોંકી શિકાયત કી. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને કહા, આપ મુઝે યેહ લોગ દિખા દેં. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં વલીદ બિન મુગીરહ દિખાયા. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને વલીદ કી બાઝૂકી બડી રગકી તરફ બસ એક ઇશારા હી કિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપને તો કુછ ભી નહીં કિયા? હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને કહા, અબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ કરનેકી ઝરૂરત નહીં. મૈંને ઉસકી સઝાકા ઇન્તિઝામ કર દિયા હૈ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં હારિસ બિન અબતલ સહમી દિખાયા. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને ઉસકે પેટકી તરફ ઇશારા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપને કુછ કિયા તો હૈ નહીં ? હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને કહા, અબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ કરનેકી ઝરૂરત નહીં. મૈંને ઉસકા ઇન્તિઝામ કર દિયા હૈ.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આસી બિન વાઇલ દિખાયા. હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને ઉસકે તલવેકી તરફ ઇશારા કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આપને કુછ કિયા તો હૈ નહીં ? હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામને કહા, અબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ કરનેકી ઝરૂરત નહીં. મૈંને ઉસકા ઇન્તિઝામ કર દિયા હૈ.

ચુનાંચે વલીદ બિન મુગીરહ કા કિસ્સા યેહ હુવા કે વોહ કબીલા ખુઝાઆ કે એક આદમીકે પાસસે ગુઝરા, જો અપના તીર છીલ રહા થા. વોહ તીર વલીદ કી બાઝૂકી બડી રગકો લગ ગયા, જિસસે વોહ રગ કટ ગઇ ઔર અસ્વદ બિન મુત્તલિબ અંધા હો ગયા. કુછ કેહતે હૈં, વૈસે હી અંધા હો ગયા ઔર કુછ કેહતે હૈં, વોહ એક દરખ્તકે નીચે ઉતરા. વોહ કેહને લગા, અય મેરે બેટો ! ક્યા તુમ મુઝસે હટાતે નહીં ? મૈં તો હલાક હો ગયા. મેરી આંખોંમેં કાંટે ચૂભ રહે હૈં. ઉનકે બેટોંને કહા, હમેં તો કુછ નઝર નહીં આ રહા. કુછ દેર ઉસે યૂંહી કાંટે ચૂભતે રહે, ફિર ઉસકી દોનોં આંખેં અંધી હો ગઈ.

અસ્વદ બિન અબ્દે યગૂસ કે સરમેં ફોડે નિકલ આએ, જિનસે વોહ મર ગયા ઔર હારિસ બિન અબતલકે પેટમેં સફરા યા'ની ઝર્દ પાનીકા ઝોર હો ગયા. આખિર પાખાના મુંહકે રાસ્તેસે આને લગા, જિસસે વોહ મર ગયા ઔર આસી બિન વાઇલ ચલા જા રહા થા, ઉસકે પાંવમેં શિબરિકા નામકી કાંટેદાર ઝાડીકા કાંટા લગ ગયા, જિસસે ઉસકા પાંવ સૂઝ ગયા ઔર વોહ મર ગયા.[1]

૧ હૈસમી, ૨-૪૭

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીકી કુન્નિયત અબૂ મેઅલક થી ઔર વોહ તાજિર થે. અપને ઔર દુસરોંકે માલસે તિજારત કિયા કરતે થે ઔર વોહ બહોત ઇબાદત ગુઝાર ઔર પરહેઝગાર થે. એક બાર વોહ સફરમેં ગએ. ઉન્હેં રાસ્તેમેં એક હથિયારોંસે મુસલ્લહ ડાકૂ મિલા. ઉસને કહા, અપના સારા સામાન યહાં રખ દો, મૈં તુમ્હેં કત્લ કરૂંગા.

ઉન સહાબીને કહા, તુમ્હેં માલ લેના હૈ, વોહ લે લો. ઉસ ડાકૂને કહા, નહીં, મૈં તો તુમ્હારા ખૂન બહાના ચાહતા હું. ઉન સહાબીને કહા, મુઝે ઝરા મોહલત દો, મૈં નમાઝ પઢ લું. ઉસને કહા, જિતની પઢની હૈ, પઢ લો. ચુનાંચે ઉન્હોંને વુઝૂ કરકે નમાઝ પઢી ઔર યેહ દુઆ તીન બાર માંગી..

يَا وَدُوْدُ يَا ذَا الْعَرْشِ الْمَجِيْدِ يَا فَعَّالًا لِّمَا يُرِيْدُ اَسْئَلُكَ بِعِزَّتِكَ الَّتِىْ لَا تُرَامُ وَمُلْكِكَ الَّذِىْ لَا يُضَامُ وَبِنُوْرِكَ الَّذِىْ مَلَاَ اَرْكَانَ عَرْشِكَ اَنْ تَكْفِيَنِىْ شَرَّ هٰذَا اللِّصِّ يَامُغِيْثُ اَغِثْنِىْ

યા વદૂદુ યા ઝલ્ અર્શિલ્ મજીદિ યા ફઅ્આલલ્ લિમા યુરીદુ અસ્અલુક બિઇઝ્ઝતિકલ્લતી લા તુરામુ વ મુલ્કિકલ્લઝી લા યુદામુ વ બિનૂરિકલ્લઝી મલઅ અરકાન અર્શિક અન્ તકફિયની શર્રિ હાઝલ્ લિસ્સિ યા મુગીષુ અગિષ્ની

'અય બહોત મુહબ્બત કરને વાલે ! અય બડે અર્શ વાલે ! અય હર ઉસ કામકો કર લેને વાલે, જિસકા તૂ ઇરાદા કર લે, મૈં તેરી ઉસ ઇઝ્ઝતકે વાસ્તેસે, જિસકો કોઇ માંગનેકા સોચ ભી નહીં સકતા ઔર તેરી ઉસ બાદશાહતકે વાસ્તેસે, જિસ પર કોઇ ગાલિબ નહીં આ સકતા ઔર તેરે ઉસ નૂરકે વાસ્તેસે, જિસને તેરે અર્શકે તમામ કોનોંકો ભરા હુવા હૈ, યેહ સવાલ કરતા હું કે તૂ મુઝે ઇસ ડાકૂકે શરસે બચા લે. અય ફરિયાદકો સુનને વાલે ! મેરી ફરિયાદકો પહોંચ.' તો અચાનક એક ઘોડેસવાર નમુદાર હુવા, જિસકે હાથમેં એક નેઝા થા. જિસે ઉઠાકર ઉસને અપને ઘોડેકે કાનોંકે દરમિયાન બુલંદ કિયા હુવા થા. ઉસને ડાકૂકો વોહ નેઝા મારકર કત્લ કર દિયા. ફિર વોહ ઉસ તાજિરકી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. તાજિરને પૂછા, તુમ કૌન હો ? અલ્લાહને તુમ્હારે ઝરીએસે મેરી મદદ ફરમાઇ હૈ.

ઉસને કહા, મૈં ચૌથે આસમાનકા ફરિશ્તા હું. જબ આપને (પેહલી બાર) દુઆ કી તો મૈંને આસમાનકે દરવાઝોં કી ખડખડાહટ સુની. જબ આપને દોબારા દુઆ કી તો મૈંને આસમાન વાલોંકી ચીખો પુકાર સુની. ફિર આપને તીસરી બાર દુઆ કી, તો કિસીને કહા, યેહ એક મુસીબત ઝદાકી દુઆ હૈ.

મૈંને અલ્લાહકી બારગાહમેં અર્ઝ કિયા કે ઈસ ડાકૂકો કત્લ કરનેકા કામ મેરે ઝિમ્મે કર દેં. ફિર ઉસ ફરિશ્તેને કહા, આપકો ખુશખબરી હો, કે જો આદમી ભી વુઝૂ કરકે ચાર રકઅત નમાઝ પળ્હે ઔર ફિર યેહ દુઆ માંગે, ઉસકી દુઆ ઝરૂર કુબૂલ હોગી, ચાહે વોહ મુસીબતઝદા હો યા ન હો.[૧]

હઝરત લૈસ બિન સઅદ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત ઝૈદ બિન હારિસા (રદિ.) ને અપના કિસ્સા ઈસ તરહ સુનાયા કે મૈંને તાઈફમેં એક આદમીસે કિરાએ પર ખચ્ચર લિયા. કિરાએ પર દેને વાલેને યેહ શર્ત લગાઈ કે વોહ રાસ્તેમેં જિસ મંઝિલ પર ચાહેગા, મુઝે ઠહેરાએગા.

ચુનાંચે વોહ મુઝે એક વીરાનેકી તરફ લેકર ચલ પડા ઔર વહાં પહોંચકર ઉસને કહા, યહાં ઉતર જાઓ. મૈં વહાં ઉતર ગયા તો દેખા કે બહોતસે લોગ વહાં કત્લ હુએ પડે થે. જબ વોહ મુઝે કત્લ કરને લગા, તો મૈંને કહા, મુઝે ઝરા દો રકઅત નમાઝ પળ્હને દો. ઉસને કહા, પળ્હ લો. તુમસે પેહલે લોગોંને ભી નમાઝ પળ્હી થી, લેકિન નમાઝસે ઉન્હેં કોઈ ફાઈદા નહીં હુવા થા.

જબ મૈં નમાઝ પળ્હ ચુકા તો વોહ મુઝે કત્લ કરનેકે લિયે આગે બળ્હા. મૈંને કહા, 'યા અરહમર્રાહિમીન', તો ઉસને એક આવાઝ સુની કે ઈસે કત્લ ન કરો.વોહ એકદમ ડર ગયા ઔર ઉસ આવાઝ વાલેકો તલાશ કરને ગયા તો ઉસે કોઈ ન મિલા. વોહ વાપસ આયા તો મૈંને ઉંચી આવાઝસે કહા, 'યા અરહમર્રાહિમીન'. ઈસ તરહ તીન બાર હુવા. ફિર અચાનક ઘોડે પર એક સવાર નમુદાર હુવા. ઉસકે હાથમેં લોહેકા એક નેઝા થા. ઉસ નેઝેકે સિરેસે આગકા શોઅલા નિકલ રહા થા. ઉસ સવારને ઉસકો ઈસ ઝોરસે મારા કે પાર હોકર કમરકી તરફ નિકલ આયા ઔર વોહ મરકર ઝમીન પર ગિર ગયા. ફિર મુઝસે કહા, જબ તુમને પેહલી બાર, 'યા અરહમર્રાહિમીન' કેહકર પુકારા થા, તો ઉસ વક્ત મૈં સાતવેં આસમાન પર થા. જબ તુમને દોબારા પુકારા થા, તો મૈં આસમાને દુનિયા પર થા. જબ તુમને તીસરી બાર પુકારા થા, તો મૈં આપકે પાસ પહોંચ ગયા.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ફરિશ્તોં કો દેખના

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કિસી આદમીકી આવાઝ સુની તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જલ્દીસે

---

૧ ઈસાબા, ૪-૧૮૨
૨ ઈસ્તીઆબ, ૧-૫૪૮

ઉઠે ઔર ઘરકે બાહર ઉસકે પાસ ગએ. મૈં ભી દેખને કે લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે ગઇ તો મૈંને દેખા કે એક આદમી અપને તુર્કી ઘોડેકી ગરદનકે બાલોં પર સહારા લગાએ ખડા હૈ. જબ મૈંને ઝરા ગૌરસે દેખા તો ઐસે લગા કે યેહ હઝરત દેહયા કલ્બી (રદિ.) હૈં ઔર વોહ પઘડી બાંધે હુએ હૈં, જિસકા શમલા ઉનકે કંધોંકે દરમિયાન લટકા હુવા હૈ.

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે પાસ તશરીફ લાએ તો મૈંને અર્ઝ કિયા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત તેઝીસે ઉઠકર બાહર ગએ થે. મૈંને ભી બાહર જાકર દેખા તો વોહ તો દેહયા કલ્બી (રદિ.) થે (ઉનકી વજહસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઇતની જલ્દી કરનેકી ઝરૂરત નહીં થી.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમને ઉન્હેં દેખા હૈ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં. ફરમાયા, યેહ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ થે. ઉન્હોંને મુઝસે કહા કે મૈં બનૂ કુરૈઝા પર હમલા કરનેકે લિયે ચલું.[૧]

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) બનૂ કુરૈઝા કે બારેમેં લંબી હદીસ બયાન કરતે હૈં, જિસમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બનૂ કુરૈઝા તશરીફ લે ચલે તો રાસ્તેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા સહાબા કિરામ (રદિ.) કી મજ્લિસોં પર ગુઝર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા, ક્યા અભી તુમ્હારે પાસસે કોઇ ગુઝરા હૈ? ઉન સબને કહા, જી હાં. અભી દેહયા કલ્બી (રદિ.) ગુઝરે થે, જો સુફેદ ખચ્ચર પર સવાર થે. ઉનકે નીચે એક રેશમી ચાદર ભી થી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ હઝરત દેહયા નહીં થે, બલકે હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ થે, જિન્હેં બનૂ કુરૈઝા ઇસ લિયે ભેજા ગયા હૈ, તાકે યેહ ઉનકે કિલ્ઓંકો હિલાકર ઉનકે દિલોંમેં રો'બ ડાલ દેં.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક બાર એક અન્સારીકી ઇયાદતકે લિયે તશરીફ લે ગએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનકે ઘરકે કરીબ પહોંચે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સુના કે વોહ અન્સારી ઘરકે અંદર કિસીસે બાત કર રહે હૈં. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઇજાઝત લેકર અંદર તશરીફ લે ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો વહાં કોઇ નઝર ન આયા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા, અભી મૈં સુન રહા થા કે તુમ કિસીસે બાતેં કર રહે થે? ઉન્હોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! લોગોંને મેરે બુખારકી વજહસે જો બાતેં કીં, ઉનસે મુઝે બહોત ગમ ઔર સદમા હુવા. ઇસ વજહસે મૈં અંદર આ ગયા. ફિર મેરે પાસ અંદર એક આદમી આયા. આપ

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૨, ઇબ્ને સઅદ, ૪-૨૫૦
૨ અબૂ નઇમ, ૧૮૪

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બા'દ મૈંને ઐસા કોઇ આદમી નહીં દેખા, જો ઈસસે ઝિયાદા અચ્છી મજ્લિસ વાલા ઔર ઝિયાદા અચ્છી બાતવાલા હો. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ થે ઔર તુમમેં કુછ લોગ ઐસે ભી હૈં કે અગર વોહ અલ્લાહ પર કસમ ખા લેં તો અલ્લાહ ઉનકી કસમ ઝરૂર પૂરી કર દે.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં અપને વાલિદકે સાથ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક આદમી થા, જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કાનમેં ચુપકે ચુપકે બાત કર રહા થા, જિસકી વજહસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે વાલિદસે એઅરાઝ કિયે રખ્ખા.

જબ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ સે બાહર આએ તો મેરે વાલિદને કહા, અય મેરે બેટે ! ક્યા તુમને અપને ચચાઝાદ ભાઇકો નહીં દેખા કે ઉન્હોંને મુઝસે એઅરાઝ કિયે રખ્ખા. મૈંને કહા, ઉનકે પાસ તો એક આદમી થા, જો ઉનકે કાનમેં ચુપકે ચુપકે બાતેં કર રહા થા. હમ ફિર દોબારા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગએ. મેરે વાલિદને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મૈંને અપને બેટે અબ્દુલ્લાહસે યેહ ઔર યેહ બાત કહી. ઉસને મુઝે બતાયા કે આપકે પાસ એક આદમી થા, જો આપસે ચુપકે ચુપકે બાતેં કર રહા થા, તો આપકે પાસ કોઇ થા ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા,અય અબ્દુલ્લાહ ! ક્યા તુમને ઉસે દેખા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ થે. ઇન્હીંકી વજહસે મૈં આપકી તરફ મુતવજ્જેહ ન હો સકા.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ને મુઝે કિસી કામસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભેજા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ કોઇ આદમી બૈઠા હુવા થા. ઇસ લિયે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કોઇ બાત નહીં કી, બલકે વૈસે હી વાપસ આ ગયા. બા'દમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા તુમને ઉસ આદમીકો દેખા થા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, જી હાં.

ફરમાયા, યેહ હઝરત જિબ્રઇલ અલૈહિસ્સલામ થે. ઇસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે બારેમેં ફરમાયા, ઇન્હેં ઇલ્મ ખૂબ દિયા જાએગા,

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૪૧
૨ હૈસમી, ૯-૨૭૬

લેકિન મરનેસે પેહલે ઈનકી બીનાઈ જાતી રહેગી. (ચુનાંચે બા'દમેં અલ્લાહને ઐસે હી કિયા.)[1]

હઝરત ઉર્વહ બિન રૂવૈમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈરબાઝ બિન સારિયા (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે થે. બહોત બુઢે હો ગએ થે ઔર ચાહતે થે કે ઉન્હેં મૌત આ જાએ. ઈસ લિયે યેહ દુઆ કિયા કરતે થે, અય અલ્લાહ! મેરી ઉમ્ર બડી હો ગઈ ઔર મેરી હડીયાં પતલી ઔર કમઝોર હો ગઈં, ઈસ લિયે મુઝે અપને પાસ ઉઠા લે.

હઝરત ઈરબાઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન મૈં દમિશ્કકી મસ્જિદમેં થા. વહાં મુઝે એક નવજવાન નઝર આયા, જો બહોત હસીનો જમીલ થા. ઉસને સબ્ઝ જોડા પહેના હુવા થા. ઉસને કહા, આપ યેહ ક્યા દુઆ કરતે હૈં? મૈંને ઉસસે કહા, અય મેરે ભતીજે ! ફિર મૈં ક્યા દુઆ કરૂં ? ઉસને કહા, યેહ દુઆ કરેં. અય અલ્લાહ ! અમલ અચ્છે કર દે ઔર મુઝે મૌત તક પહોંચા દે. મૈંને કહા, અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, તુમ કૌન હો? ઉસને કહા, મૈં રીબાઈલ (વોહ ફરિશ્તા) હું, જો મો'મિનોંકે દિલોંસે તમામ ગમ નિકાલતા હું.[2]

ફરિશ્તોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કો સલામ કરના ઔર ઉનસે મુસાફહા કરના

હઝરત મુતર્રિફ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને મુઝે ફરમાયા, અય મુતર્રિફ ! યેહ બાત જાન લો કે ફરિશ્તે મેરે સરકે પાસ ઔર મેરે કમરેકે પાસ ઔર હતીમે કા'બાકે પાસ આકર મુઝે સલામ કિયા કરતે થે ઔર અબ મૈંને અપને આપકો (ઈલાજકે લિયે લોહેસે) દાગ દિયા, તો યેહ બાત જાતી રહી. ચુનાંચે જબ ઉનકે ઝખ્મ ઠીક હો ગએ તો મુઝસે ફરમાયા, અય મુતર્રિફ ! જાન લો કે જો બાત જાતી રહી થી, વોહ અબ ફિર દોબારા શુરૂ હો ગઈ હૈ, લેકિન અય મુતર્રિફ ! મેરે મરને તક મેરા યેહ રાઝ છુપાએ રખના.[3]

હઝરત મુતર્રિફ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ને મુઝસે ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં પતા ચલા કે ફરિશ્તે મુઝે સલામ કિયા કરતે થે? લેકિન જબ મૈંને અપને આપકો દાગ દિયા તો ફિર સલામકા યેહ સિલસિલા ખત્મ હો ગયા. મૈંને

---

૧ હૈસમી, ૯-૨૭૭
૨ હૈસમી, ૧૦-૧૮૪
૩ હાકિમ, ૩-૪૭૨

કહા, વોહ ફરિશ્તે આપકે સરકી તરફસે આતે થે યા પૈરોંકી તરફસે ? ઉન્હોંને ફરમાયા, નહીં, વોહ તો સરકી તરફસે આતે થે. મૈંને કહા, મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે આપકે મરનેસે પેહલે યેહ સિલસિલા ફિર શુરૂ હો જાએગા. કુછ અરસેકે બા'દ મુઝસે ઉન્હોંને ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં પતા ચલા કે સલામકા સિલસિલા ફિર શુરૂ હો ગયા હૈ ? ઉસકે કુછ દિનોં બા'દ હી ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[૧]

હઝરત કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ફરિશ્તે હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) સે મુસાફહા કિયા કરતે થે, લેકિન જબ ઉન્હોંને અપને આપકો દાગ દિયા તો ફરિશ્તે હટ ગએ.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ફરિશ્તોં સે ગુફ્તગૂ કરના

હઝરત સલમા બિન અતિય્યા અસદી (રદિ.) કેહતે હૈં, હઝરત સલમાન (રદિ.) એક આદમીકી ઈયાદતકે લિયે ગએ. વોહ નઝઅકી હાલતમેં થા. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ફરિશ્તે ! ઈનકે સાથ નરમી કરો. ઉસ બીમારને કહા, વોહ ફરિશ્તા કેહ રહા હૈ, મૈં હર ઈમાન વાલેકે સાથ નરમી કરતા હું.[૩]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ફરિશ્તોં કી બાતેં સુનના

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં મસ્જિદમેં જાઉંગા ઔર અલ્લાહકી ઐસી તા'રીફ કરૂંગા કે વૈસી તા'રીફ કિસીને નહીં કી હોગી. ચુનાંચે જબ વોહ નમાઝ પઢકર અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કરનેકે લિયે બૈઠે તો ઉન્હોંને અચાનક અપને પીછેસે એક બુલંદ આવાઝ સુની, કે કોઈ કેહને વાલા કેહ રહા હૈ, 'અય અલ્લાહ ! તમામ તા'રીફેં તેરે લિયે હૈં ઔર સારી બાદશાહત તેરી હૈ ઔર સારી ખૈર તેરે હાથમેં હૈં ઔર સારે છુપે ઔર પોશીદા ઉમૂર તેરી હી તરફ લૌટતે હૈં. સારી તા'રીફેં તેરે લિયે હૈં. તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હૈ. મેરે પિછલે સારે ગુનાહ મઆફ ફરમા ઔર આઈન્દહ ઝિંદગીમેં હર ગુનાહ ઔર હર નાગવારીસે મેરી હિફાઝત ફરમા ઔર ઉન પાકિઝા આ'માલકી મુઝે તૌફીક અતા ફરમા, જિનસે તૂ મુઝસે રાઝી હો જાએ ઔર મેરી તૌબા કુબૂલ ફરમા.'

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૮૯
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૨૮૮
૩ હુલીયા, ૧-૨૦૪

હઝરત ઉબય (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર સારા કિસ્સા સુનાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ થે.[૧]

ફરિશ્તોંકા સહાબા કિરામ (રદિ.) કી ઝબાન પર બોલના

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસને ઉમર (રદિ.) સે બુગ્ઝ કિયા, ઉસને મુઝસે બુગ્ઝ કિયા ઔર જિસને ઉમર (રદિ.) સે મુહબ્બત કી, ઉસને મુઝસે મુહબ્બત કી ઔર અરફાતકી શામકો અલ્લાહને મુસલમાનોં પર આમ તૌરસે ફખ્ર કિયા, લેકિન ઉમર (રદિ.) પર ખાસ તૌરસે ફખ્ર કિયા. ઔર અલ્લાહને જો નબી ભી ભેજા, ઉસકી ઉમ્મતમેં એક મુહદ્દિસ ઝરૂર પૈદા કિયા ઔર અગર મેરી ઉમ્મતમેં કોઈ મુહદ્દિસ હોગા તો વોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) હોંગે.

સહાબા (રદિ.) ને પૂછા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મુહદ્દિસ કૌન હોતા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જિસકી ઝબાન પર ફરિશ્તે બાત કરતે હૈં.[૨]

હઝરત અનસ બિન હુલૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, ફારિસ વાલે હમસે શિકસ્ત ખાકર બહુરસિયર કિલ્એકે અંદર ચલે ગએ થે ઔર હમને બહુરસિયર કા મુહાસરા કિયા હુવા થા. બાદશાહકે કાસિદને કિલ્એકે ઉપરસે ઝાંક કર હમેં કહા, બાદશાહ આપ લોગોંસે યેહ કેહ રહા હૈ, ક્યા આપ લોગ ઈસ શર્ત પર સુલહ કરનેકે લિયે તૈયાર હૈં કે દરિયાએ દજલાકા જો કિનારા હમારી તરફ હૈ, વહાં સે લેકર હમારે પહાડ તકકી જગહ હમારી હો ઔર દૂસરે કિનારેસે લેકર તુમ્હારે પહાડ તકકી જગહ તુમ્હારી હો ? ક્યા અભી તક તુમ્હારા પેટ નહીં ભરા ? અલ્લાહ કભી તુમ્હારા પેટ ન ભરે.

તો હઝરત અબૂ મુફઝ્ઝિર અસ્વદ બિન કુત્બા (રદિ.) લોગોંસે આગે બઢે ઔર અલ્લાહને ઉનસે ઐસી બાત કેહલવા દી, જિસકા ન ઉન્હેં પતા ચલા કે ઉન્હોંને કયા કહા હૈ ઔર ન હમેં. વોહ કાસિદ વાપસ ચલા ગયા ઔર હમને દેખા કે વોહ ટુકડીયાં બનકર બહુરસિયર સે મદાયન શહેરકી તરફ જા રહે હૈં.

હમને કહા, અય અબુલ મુફઝ્ઝિર ! આપને ઉસે ક્યા કહા થા ? ઉન્હોંને કહા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા હૈ, મુઝે કુછ પતા નહીં, મૈંને ક્યા કહા થા. મુઝે તો બસ ઈતના પતા હૈ કે ઉસ

---

૧ તરગીબ, ૩-૧૦૧
૨ હૈસમી, ૯-૬૯

વક્ત મુઝ પર ખાસ કિસ્મકા સકીના નાઝિલ હુવા થા ઔર મુઝે ઉમ્મીદ હૈ કે મુઝસે ખૈરકી બાત કેહલવાઈ ગઈ હૈ.

લોગ બારી બારી આકર ઉનસે યેહ પૂછતે રહે, યહાં તક કે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ઈસ બારેમેં સુના. વોહ હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, અય અબૂ મુફઝ્ઝિર ! તુમને ક્યા કહા થા ? અલ્લાહકી કસમ ! વોહ તો સારે ભાગ રહે હૈં. હઝરત અબૂ મુફઝ્ઝિર ને ઉન્હેં ભી વહી જવાબ દિયા, જો હમેં દિયા થા. ફિર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને લોગોંમેં (કિલ્એ પર હમલા કરનેકા) એ'લાન કરાયા ઔર ઉનકો લેકર સફ આરા હો ગએ ઔર મન્જનીકેં કિલ્એ પર બરાબર પત્થર ફેંકને લગીં. ઈસ પર કિલ્એકી દીવાર પર કોઈ આદમી ઝાહિર નહીં હુવા ઔર ન ઉસ શહેરમેં સે નિકલકર કોઈ બાહર આયા. બસ એક આદમી અમાન પુકારતા હુવા બાહર આયા. હમને ઉસે અમાન દે દી.

ઉસને કહા, અબ ઈસ શહેરમેં કોઈ નહીં રહા, તો તુમ ક્યૂં રૂકે હુએ હો ? ઈસ પર લશ્કર વાલે દીવાર ફાંદ કર અંદર ચલે ગએ ઔર હમને ઉસે ફત્હ કર લિયા. હમેં ઉસમેં ન કોઈ ચીઝ મિલી ઔર ન કોઈ ઈન્સાન. બસ, શહેરકે બાહર કુછ આદમી મિલે, જિન્હેં હમને કૈદ કર લિયા. હમને ઉન લોગોંસે ઔર અમન લેને વાલે આદમીસે પૂછા કે યેહ સબ લોગ ક્યૂં ભાગ ગએ ?

ઉન્હોંને કહા, બાદશાહને કાસિદ ભેજા થા. જિસને આપ લોગોંસે સુલહકી પેશકશ કી. આપ લોગોંને જવાબ દિયા કે હમારી ઔર તુમ્હારી સુલહ તબ હોગી, જબ હમ અફરીઝીન શહેરકે શહદકો કૂસા શહેરકે તુરંજકે સાથ મિલાકર ખા લેંગે.

ઈસ પર બાદશાહને કહા, હાય હમારી બરબાદી ! ગૌરસે સુનો ! ફરિશ્તે ઉનકી ઝબાનોં પર બોલતે હૈં ઔર અરબોંકી તરફસે હમેં જવાબ દેતે હૈં. અલ્લાહકી કસમ ! અગર ફરિશ્તા ઉસ આદમીકી ઝબાન પર નહીં ભી બોલા, તો ભી જવાબ ઐસા હૈ, જો અલ્લાહકી તરફસે ઉનકી ઝબાન પર જારી કિયા ગયા હૈ, તાકે હમ ઉનકે મુકાબલેસે બાઝ આ જાએં. ઈસ પર સારે શહેર વાલે દૂર વાલે શહેર મદાયન ચલે ગએ.[1]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે કુર્આન કો સુનને કે લિયે ફરિશ્તોં કા ઉતરના

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક રાત હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર (રદિ.) અપને ખલિયાનમેં કુર્આન પઢ રહે થે કે ઈતનેમેં ઉનકા ઘોડા બિદકને

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૧૧૮

લગા. વોહ રૂક ગએ તો ઘોડા ભી રૂક ગયા. ઉન્હોંને દોબારા પઢના શુરૂ કિયા તો વોહ ફિર બિદકને લગા. વોહ રૂક ગએ તો ઘોડા ભી રૂક ગયા. ઉન્હોંને ફિર તીસરી બાર પઢના શુરૂ કિયા તો વોહ ફિર બિદકને લગા.

હઝરત ઉસૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે ડર હુવા કે કહીં યેહ ઘોડા (મેરે બેટે) યહયા કો રૌંદ ન ડાલે. મૈં ખડા હોકર ઘોડેકે પાસ ગયા તો મુઝે અપને સરકે ઉપર એક સાયબાન સા નઝર આયા, જિસમેં બહોતસે ચિરાગ થે. ફિર ઉસ સાયબાનને આસમાન પર ચઢના શુરૂ કિયા, યહાં તક કે વોહ મેરી નિગાહોંસે ઓઝલ હો ગયા.

મૈંને સુબહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આજ આધી રાતકો મૈં અપને ખલિયાનમેં કુર્આન પઢ રહા થા કે ઇતનેમેં મેરા ઘોડા બિદકને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપને મઅમૂલકે મુતાબિક આધી રાતકો કુર્આન પઢતે રહો.

મૈંને અગલી રાતકો ફિર કુર્આન પઢા. વોહ ઘોડા ફિર બિદકા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, પઢતે રહો, અય ઇબ્ને હુઝૈર ! મૈંને ફિર પઢા, વોહ ફિર બિદકા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર ફરમાયા, અય ઇબ્ને હુઝૈર ! પઢતે રહો.

યહયા ઘોડેકે કરીબ થા. મુઝે ડર હુવા કે કહીં ઘોડા ઉસે રૌંદ ન ડાલે. ઇસ લિયે મૈંને કુર્આન પઢના છોડ દિયા તો મુઝે સાયબાન સા નઝર આયા, જિસમેં બહોતસે ચિરાગ થે. વોહ આસમાનમેં ચઢને લગા, યહાં તક કે નિગાહોંસે ઓઝલ હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ફરિશ્તે થે. જો તુમ્હારા કુર્આન સુનને આએ થે. અગર તુમ કુર્આન પઢતે રેહતે તો સુબહકો સારે લોગ ઇન ફરિશ્તોંકો દેખતે ઔર યેહ ફરિશ્તે ઉન લોગોંસે છુપ ન સકતે.[૧]

હાકિમ કી રિવાયત મેં હૈ કે હઝરત ઉસૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ઉધર દેખા તો મુઝે ચિરાગકી તરહ બહોત સી ચીઝેં નઝર આઈં, જો ઝમીન આસમાનકે દરમિયાન લટકી હુઇ થીં. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉસે દેખકર મેરે બસમેં ન રહા કે મૈં આગે પઢું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ફરિશ્તે થે, જો તુમ્હારે કુર્આન પઢનેકી વજહ સે ઉતરે થે. અગર તુમ આગે પઢતે તો બહોતસે અજાઇબાત દેખતે.[૨]

એક રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ફરિશ્તે તુમ્હારી આવાઝકી વજહસે ઇતને કરીબ આએ થે ઔર અગર તુમ પઢતે રેહતે તો સુબહકો લોગ ઉનકો દેખતે ઔર યેહ ઉનસે છુપ ન સકતે.

---

૧ બુખારી, મુસ્લિમ
૨ તરગીબ, ૩-૧૩, કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૭

ફરિશ્તોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કે જનાઝોં કો ખૂદ ગુસલ દેના

હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં, ગઝવએ ઉહદ કે દિન કબીલા બનૂ અમ્ર બિન ઔફ કે હઝરત હન્ઝલા બિન અબી આમિર (રદિ.) કા ઔર હઝરત અબૂ સુફયાન બિન હર્બ (રદિ.) કા (જો ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હુએ થે) મુકાબલા હુવા.

જબ હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) પર ગાલિબ આ ગએ તો શદ્દાદ બિન અસ્વદ, જિસે ઇબ્ને શઉબ કહા જાતા થા, ને દેખા કે હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) પર ચઢ બૈઠે હૈં, તો ઉસને તલવારકે વારસે હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કો શહીદ કર દિયા.

જંગકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે ઇસ સાથીકો યા'ની હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કો ફરિશ્તે ગુસલ દે રહે હૈં. ઉનકે ઘરવાલોંસે પૂછો, ક્યા બાત હૈ ? ઉનકી બીવીસે પૂછા ગયા, તો ઉન્હોંને બતાયા, જૂંહી ઉન્હોંને મુસલમાનોંકી શિકસ્તકી આવાઝ સુની થી, ઉસી વક્ત ઘરસે ચલ પડે થે ઔર ઉસ વક્ત ઉન્હેં નહાનેકી હાજત થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઇસી વજહસે ફરિશ્તોંને ઉન્હેં ગુસલ દિયા હૈ.[1]

હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ ગઝવએ ખંદકકે દિન હઝરત સઅદ (રદિ.) કી બાઝૂકી રગમેં તીર લગનેસે ઝખ્મ હો ગયા, તો વોહ બહોત ઝિયાદા બીમાર હો ગએ. ઇસ લિયે રફીદા નામકી ઔરતકે પાસ ઉન્હેં મુન્તકિલ કર દિયા. આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી હૈ. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે ઉનકે ઇન્તિકાલકી ખબર પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લે ગએ ઔર હમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ચલ પડે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઇતની તેઝીસે ચલે કે હમારી જૂતીયોંકે તસ્મે ટૂટને લગે ઔર હમારે કંધોંસે ચાદરેં ગિરને લગીં. સહાબા (રદિ.) ને બતૌરે શિકાયત અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તેઝ ચલકર હમેં થકા દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે ઇસ બાતકા ડર થા કે જૈસે ફરિશ્તોંને હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કો ગુસલ દે દિયા થા, કહીં ઉનકો ભી ફરિશ્તે હમસે પેહલે ગુસલ ન દે દેં.[2]

---

૧ હુલીયા, ૧-૩૫૭, ઇસાબા, ૧-૩૬૧, હાકિમ, ૩-૨૦૪
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૪૨૭

હઝરત આસિમ બિન ઉમર બિન કતાદા (રહ.) કેહતે હૈં, ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સો ગએ. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બેદાર હુએ, તો આપકે પાસ હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ યા કોઇ ઔર ફરિશ્તા આયા ઔર ઉસને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતમેં સે આજ રાત કૌન ફૌત હુવા હૈ, જિનકે મરને પર આસમાન વાલે ખુશ હો રહે હૈં?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઔર તો કોઇ મુઝે મા'લૂમ નહીં, અલબત્તા સઅદ (રદિ.) રાતકો બહોત બીમાર થે, સઅદ (રદિ.) કા ક્યા હુવા? સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા થા. ઉનકી કૌમકે લોગ ઉન્હેં ઉઠાકર અપને મુહલ્લેમેં લે ગએ હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફજરકી નમાઝ પઢાઇ. ફિર હઝરત સઅદ (રદિ.) કી તરફ તશરીફ લે ચલે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સહાબા (રદિ.) ભી થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈતની તેઝ ચલે કે સહાબા કિરામ (રદિ.) કો દિક્કત પેશ આને લગી ઔર તેઝીકી વજહસે ઉનકે જૂતોંકે તસ્મે ટૂટને લગે ઔર ઉનકી ચાદરેં કંધોંસે ગિરને લગીં.

એક આદમીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! આપને તો લોગોંકો મશક્કતમેં ડાલ દિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે યેહ ડર હૈ કે જૈસે ફરિશ્તોંને હમસે પેહલે હન્ઝલા (રદિ.) કો ગુસલ દે દિયા થા, કહીં ઈનકો ભી ન દે દેં.[1]

ફરિશ્તોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કે જનાઝોં કા ઇકરામ કરના

જબ હઝરત જાબિર (રદિ.) કે વાલિદ શહીદ હુએ તો વોહ ઉનકે ચેહરેસે કપડા હટાકર રોને લગે. લોગોંને ઉન્હેં મના કિયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ અપને વાલિદકો રોઓ યા ન રોઓ, તુમ્હારી મરઝી હૈ, લેકિન (અલ્લાહકે યહાં ઉનકા ઈતના બડા દર્જા હૈ કે) આપ લોગોંકે ઉઠાને તક ફરિશ્તે ઉન પર અપને પરોંસે સાયા કરતે રહે.[2]

હઝરત જાબિર (રદિ.) કી દૂસરી રિવાયત મેં ભી યેહી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જનાઝેકે ઉઠાને તક ફરિશ્તે અપને પરોંસે ઉન પર સાયા કરતે રહે.[3]

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૪૨૩
૨ બિદાયા, ૪-૪૪
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૫૬૧

હઝરત સલમા બિન અસ્લમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ લોગ દરવાઝે પર થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી થે. હમારા ઈરાદા થા કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અંદર તશરીફ લે જાએંગે, તો હમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે અંદર ચલે જાએંગે. અંદર કમરેમેં સિર્ફ હઝરત સઅદ (રદિ.) થે, જિન્હેં કપડેસે ઢંકા હુવા થા ઔર કોઈ ભી નહીં થા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અંદર તશરીફ લે ગએ તો મૈંને દેખા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત આહિસ્તા આહિસ્તા કદમ રખ રહે હૈં ઔર ઐસે ચલ રહે હૈં કે ગોયાકે કિસીકી ગરદન ફલાંગ રહે હૈં. યેહ દેખકર મૈં રૂક ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ઈશારેસે ફરમાયા, ઠહેર જાઓ. મૈં ખૂદ ભી રૂક ગયા ઔર જો મેરે પીછે થે, ઉનકો ભી રોક દિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુછ દેર વહાં બૈઠે. ફિર બાહર તશરીફ લે આએ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે તો અંદર કોઈ નઝર નહીં આ રહા થા, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આહિસ્તા આહિસ્તા ઈસ તરહ ચલ રહે થે કે જૈસે આપ કિસીકી ગરદન ફલાંગ રહે હોં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અંદર ફરિશ્તે બહોત ઝિયાદા થે. મુઝે ભી બૈઠનેકી જગહ તબ મિલી, જબ એક ફરિશ્તેને અપને દો પરોંમેં સે એક પરકો સમેટ લિયા. ફિર મૈં બૈઠ સકા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત સઅદ (રદિ.) કો ફરમા રહે થે, અય અબૂ અમ્ર ! (યેહ હઝરત સઅદ (રદિ.) કી કુન્નિયત હૈ) તુમ્હેં મુબારક હો. અય અબૂ અમ્ર ! તુમ્હેં મુબારક હો. અય અબૂ અમ્ર ! તુમ્હેં મુબારક હો.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, સઅદ બિન મઆઝ (રદિ.) કી વજહસે ઐસે સત્તર હઝાર ફરિશ્તે ઉતરે હૈં, જિન્હોંને ઈસસે પેહલે કભી ઝમીન પર કદમ નહીં રખ્ખા ઔર જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) દફન હો ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સુબ્હાનલ્લાહ! અગર કબ્રકે ભીંચનેસે કિસીકો છુટકારા મિલતા તો સઅદ (રદિ.) કો ઝરૂર મિલ જાતા.[૨]

હઝરત સઅદ બિન ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) કા જનાઝા બાહર નિકાલા ગયા તો કુછ મુનાફિકોંને કહા, સઅદ (રદિ.) કા જનાઝા કિતના હલકા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સત્તર હઝાર ફરિશ્તે ઉતરે હૈં, જો સઅદ (રદિ.) કે જનાઝેમેં શરીક હુએ હૈં ઔર ઉન ફરિશ્તોંને આજસે પેહલે કભી ઝમીન પર કદમ નહીં રખ્ખા.[૩]

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૨૮
૨ હૈસમી, ૯-૩૦૮, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૨૯
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૩૦

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત સઅદ બિન મઆઝ (રદિ.) બડે ભારી ભરકમ જસીમ આદમી થે. જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હુવા ઔર લોગ ઉનકા જનાઝા લેકર જા રહે થે તો મુનાફિક ઉનકે જનાઝેકે પીછે ચલ રહે થે. મુનાફિક કેહને લગે, હમને આજ જૈસા હલકા આદમી તો કભી દેખા નહીં. (યેહ ઉનકે ગુનાહગાર હોનેકી નિશાની હૈ) ઔર કેહને લગે, ક્યા આપ જાનતે હૈં, ઐસા ક્યૂં હૈ ? ઈસ વજહ સે કે ઉન્હોંને બનૂ કુરૈઝાકે યહૂદીયોંકે બારેમેં ગલત ફૈસલા કિયા થા.

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઈસ બાતકા તઝકેરા કિયા ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ઝાત કી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ ! ફરિશ્તે ઉનકા જનાઝા ઉઠાએ હુએ થે. (ઈસ લિયે ઉનકા જનાઝા હલકા લગ રહા થા.)[1]

દુશ્મનોં કે દિલોં મેં સહાબા કિરામ (રદિ.) કા રો'બ

હઝરત મુઆવિયહ બિન હૈદા કુશૈરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિરીકે ઈરાદેસે આયા. જબ મુઝે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લાયા ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! મૈંને અલ્લાહ તઆલાસે સવાલ કિયા હૈ કે વોહ દો ચીઝોંસે મેરી મદદ કરે. એક તો તુમ લોગોં પર વોહ ઐસી કહતસાલી ડાલે, જો તુમ્હેં જડસે ઉખાડ દે ઔર દૂસરે તુમ્હારે દિલોંમેં હમારા રો'બ ડાલ દે.

મૈંને દોનોં હાથોંસે ઈશારા કરતે હુએ અર્ઝ કિયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી ગૌરસે સુન લેં. મૈંને ઈતની ઔર ઈતની બાર (યા'ની ઉંગલીયોંકી તા'દાદકે મુતાબિક દસ બાર) કસમ ખાઈ થી કે ન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લાઉંગા ઔર ન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈત્તિબાઅ કરૂંગા, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઈસ બદદુઆકી વજહસે કહતસાલી મેરી જડેં ઉખાડતી રહી ઔર મેરે દિલમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા રો'બ બઢતા રહા, યહાં તક કે મૈં આજ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડા હું.[2]

હઝરત સાઈબ બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત યઝીદ બિન આમિર સુવાઈ (રદિ.) સે હમ લોગ પૂછતે થે કે અલ્લાહ તઆલાને ગઝવએ હુનૈન કે દિન જો રો'બ મુશ્રિકોંકે દિલ મેં ડાલા થા, ઉસકી ક્યા સૂરત હુઈ થી? તો હઝરત યઝીદ (રદિ.)

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૩૦
૨ હૈસમી, ૬-૬૬

હમેં સમઝાનેકે લિયે કંકરી લેકર તશ્તમેં ફેંકતે થે, જિસસે તશ્તમેં આવાઝ હોતી થી. ફિર હઝરત યઝીદ (રદિ.) ફરમાતે થે, બસ ઈસ જૈસી આવાઝ હમ અપને પેટમેં મેહસૂસ કરતે થે. (હઝરત યઝીદ (રદિ.) ગઝવએ હુનૈનમેં મુશ્રિકોંકે સાથ થે, ઈસ લિયે અપના હાલ બતા રહે હૈં.)[1]

અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે
સહાબા કિરામ (રદિ.) કે દુશ્મનોં કી પકડ

હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ વગૈરહ હઝરાત કેહતે હૈં, હઝરત સુરાકા બિન માલિક (રદિ.) (અભી મુસલમાન નહીં હુએ થે. હિજરતકે મૌકે પર ઉન્હોં) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તલાશમેં જાનેકે લિયે તીન બાર તીરોંસે ફાલ નિકાલી થી. હર બાર ફાલમેં ન જાના નિકલતા થા, લેકિન વોહ ફિર ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તલાશમેં ઘોડે પર સવાર હોકર ચલ પડે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથીયોં તક પહોંચ ગએ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે બદદુઆ કી કે ઉનકે ઘોડેકે પાંવ ઝમીનમેં ગડ જાએ, ચુનાંચે ઐસા હી હુવા ઔર ઉનકે ઘોડેકે પાંવ ઝમીનમેં ધંસ ગએ. ઈસ પર ઉન્હોંને કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે વોહ મેરે ઘોડેકો છોડ દે, મૈં આપકી તલાશમેં આને વાલોંકો વાપસ કરૂંગા.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! અગર યેહ સચ હૈ તો ઈસકે ઘોડેકો છોડ દે. ઈસ પર ઉનકે ઘોડેકે પાંવ ઝમીનસે બાહર નિકલ આએ.[2]

હઝરત ઉમૈર બિન ઈસ્હાક (રહ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત સુરાકા ને કહા, અય દોનોં હઝરાત ! મેરે લિયે અલ્લાહસે દુઆ કરેં. મૈં આપ દોનોંસે વા'દા કરતા હું કે દોબારા આપ હઝરાતકા પીછા નહીં કરૂંગા. ચુનાંચે ઈન દોનોં હઝરાતને દુઆ કી તો ઉસકા ઘોડા બાહર નિકલ આયા. ઉસને ફિર પીછા કરના શુરૂ કર દિયા. જિસ પર ઘોડેકે પાંવ ઝમીનમેં ધંસ ગએ, તો ઉન્હોંને કહા, મેરે લિયે અલ્લાહસે દુઆ કર દેં ઔર અબ પક્કા વા'દા કરતા હું કે અબ પીછા નહીં કરૂંગા ઔર હઝરત સુરાકા ને ઉન લોગોંકી ખિદમતમેં ઝાદે સફર ઔર સવારી ભી પેશ કી.

---

૧ બિદાયા, ૪-૩૩૩
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૧૮૮

ઈન હઝરાત ને ફરમાયા, ઈસકી તો ઝરૂરત નહીં હૈ, બસ તુમ હમારા પીછા છોડ દો. અપની ઝાતસે હમેં નુકસાન ન પહોંચાઓ. ઉન્હોંને કહા, બહોત અચ્છા, ઐસા હી કરૂંગા.[૧]

હઝરત અબૂ મઅબદ ખુઝાઈ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હિજરતકે સફરકી લંબી હદીસ બયાન કરતે હૈં. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત સુરાકા (રદિ.) ને કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ અલ્લાહસે દુઆ કર દૂં કે વોહ મેરે ઘોડેકો છોડ દે. મૈં વાપસ ચલા જાઉંગા ઔર જિતને લોગ મુઝે આપકી તલાશમેં મિલેંગે, મૈં ઉન સબકો વાપસ લે જાઉંગા.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને દુઆ ફરમાઈ, જિસસે ઉનકા ઘોડા બાહર નિકલ આયા. ઉન્હેં વાપસીમેં બહોતસે લોગ મિલે, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો તલાશ કર રહે થે. ઉન્હોંને ઉન સબસે કહા, વાપસ ચલે ચલો, ઉસ તરફકા સારા ઈલાકા મૈં અચ્છી તરહ દેખ આયા હું ઔર તુમ્હેં મા'લૂમ હી હૈ કે નિશાનાતે કદમ પેહચાનનેકે બારેમેં મેરી નિગાહ કિતની તેઝ હૈ. ચુનાંચે વોહ સબ વાપસ ચલે ગએ.[૨]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) હિજરતકી હદીસ બયાન કરતે હૈં. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને મુડકર દેખા તો ઉન્હેં એક ઘોડેસવાર નઝર આયા, જો બિલકુલ કરીબ આ ચુકા થા. ઉન્હોંને કહા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ ઘોડેસવાર હમારે બિલકુલ કરીબ આ ગયા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ તરફ મુતવજ્જેહ હોકર દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસે પછાડ દે. હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુઆ માંગતે હી ઘોડેને ઉસે પછાડ દિયા ઔર ખૂદ હિનહિનાતે હુએ ખડા હો ગયા.

ચુનાંચે ઉસ સવારને કહા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! આપ મુઝે જો ભી હુક્મ દેં, મૈં ઉસકે લિયે તૈયાર હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આગે મત જાઓ, અપની જગહ ઠહેરે રહો. (બલકે વાપસ ચલે જાઓ) ઔર કિસીકો હમારી તરફ ન આને દેના.

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે વોહ સવાર યા'ની હઝરત સુરાકા (રદિ.) દિનકે શુરૂમેં તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખિલાફ કોશિશ કરને વાલે થે ઔર દિનકે આખિરમેં હથિયારકી તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હિફાઝતકા ઝરીઆ બન ગએ.[૩]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૨૩૨
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૨૩૨
૩ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૨૩૫

પેહલે હિસ્સેમેં હિજરતકે બાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હિજરતકે બારેમેં હઝરત બરાઅ (રદિ.) કી રિવાયતમેં હઝરત સુરાકા (રદિ.) કા કિસ્સા ગુઝર ચુકા હૈ.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અરબદ બિન કૈસ ઔર આમિર બિન તુફૈલ મદીના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મિલને આએ. જબ યેહ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠે હુએ થે. યેહ દોનોં ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને બૈઠ ગએ. આમિર બિન તુફૈલ ને કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અગર મૈં ઈસ્લામ લે આઉં તો આપ મુઝે ક્યા ખાસ ચીઝ દેંગે ?

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હેં ભી વોહ તમામ હક હાસિલ હોંગે, જો સારે મુસલમાનોંકો હાસિલ હૈં ઔર તુમ પર ભી વોહ તમામ ઝિમ્મેદારીયાં હોંગી, જો ઉન પર હૈં. આમિર બિન તુફૈલ ને કહા, અગર મૈં ઈસ્લામ લે આઉં તો ક્યા આપ અપને બા'દ ખલીફા બનનેકા હક મુઝે દેંગે ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ હક ન તુમ્હેં મિલ સકતા હૈ ઔર ન તુમ્હારી કૌમકો, અલબત્તા તુમ્હેં ઘોડેસવાર દસ્તેકા કમાન્ડર બના દેંગે.

આમિર ને કહા, મૈં તો અબ ભી નજદકે ઘોડેસવાર લશ્કરકા કમાન્ડર હું. અચ્છા આપ ઐસા કરેં, દેહાતકી હુકૂમત મુઝે દે દેં ઔર શહેરોંકી હુકૂમત આપ લે લેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઐસે નહીં હો સકતા. જબ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે વાપસ જાને લગે તો આમિર ને કહા, ખબરદાર ! અલ્લાહકી કસમ ! મૈં સારે મદીનાકો આપકે ખિલાફ ઘોડેસવાર ઔર પ્યાદા લશ્કરસે ભર દુંગા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહ તુમ્હેં ઐસા કરનેસે રોક દેગા. તુમ ઐસા નહીં કર સકોગે. જબ અરબદ ઔર આમિર બાહર નિકલે તો આમિર ને કહા, અય અરબદ ! મૈં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બાતોંમેં મશ્ગૂલ કર લૂંગા, તુમ તલવારસે ઉનકા કામ તમામ કર દેના, ક્યૂંકે જબ તુમ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કત્લ કર દોગે તો લોગ ઝિયાદાસે ઝિયાદા ખૂનબહા પર રાઝી હો જાએંગે. ઉસસે ઝિયાદાકા મુતાલબા નહીં કરેંગે ઔર લડાઈકો અચ્છા નહીં સમઝેંગે. હમ ઉન્હેં ખૂબ ખૂનબહા દે દેંગે. અરબદને કહા, ઠીક હૈ, મૈં તૈયાર હું.

ચુનાંચે દોનોં વાપસ આએ ઔર આમિર ને કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ ઝરા મેરે સાથ ખડે હોં. મૈં આપસે બાત કરના ચાહતા હું. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉઠકર ઉસકે સાથ ગએ. વોહ દોનોં એક દીવારકે સાથ બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી ઉનકે સાથ બૈઠ ગએ ઔર આમિર સે બાતેં કરને લગે.

અરબદ ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર તલવાર સૌંતનેકા ઈરાદા કિયા. જબ ઉસને તલવારકે કબ્ઝે પર હાથ રખ્ખા તો ઉસકા હાથ ખુશ્ક હો ગયા ઔર વોહ તલવાર ન સૌંત સકા. ઈસ તરહ ઉસે કાફી દેર હો ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુડકર અરબદ કી તરફ દેખા તો ઉસકી યેહ બુઝદિલાના હરકત નઝર આઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દોનોંકો છોડકર આ ગએ. આમિર ઔર અરબદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે ચલે ઔર જબ હર્રા રાકિમ યા'ની પથરીલે મૈદાનમેં પહોંચે તો દોનોં વહાં ઠહેર ગએ.

હઝરત સઅદ બિન મુઆઝ ઔર હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર દોનોં ઉનકે પાસ ગએ ઔર ઉનસે કહા, અય અલ્લાહકે દુશ્મનો ! ઉઠો ઔર યહાંસે ચલે જાઓ. અલ્લાહ તુમ દોનોં પર લઅનત કરે. આમિર ને પૂછા, અય સઅદ ! યેહ આપકે સાથ કૌન હૈ ? હઝરત સઅદ (રદિ.) ને કહા, યેહ ઉસૈદ બિન હુઝૈર અલ કાતિબ યા'ની પઢે લિખે આદમી હૈં.

ચુનાંચે વોહ દોનોં વહાંસે ચલ પડે. જબ વોહ રકમ મકામ પર પહોંચે તો અલ્લાહને અરબદ પર ઐસી બિજલી ગિરાઈ, જિસસે વોહ વહીં મર ગયા. આમિર વહાંસે આગે ચલા. જબ વોહ ખુરૈમ મકામ પર પહોંચા તો અલ્લાહને ઉસકે જિસ્મમેં એક ફોડા પૈદા કર દિયા ઔર ઉસે કબીલા બની સલૂલ કી એક ઔરતકે ઘરમેં રાત ગુઝારની પડી. (યેહ કબીલા અરબોંમેં ઘટિયા શુમાર હોતા થા.)

વોહ ફોડા હલકમેં હુવા થા. વોહ અપને ફોડેકો હાથ લગાતા ઔર યેહ કેહતા, યેહ ઈતની બડી ગિલટી હૈ, જિતની બડી ઊંટકી હોતી હૈ. મૈ સલૂલિયા ઔરતકે ઘરમેં પડા હુવા હું ઔર મૈં ઈસ ઘરમેં મરના નહીં ચાહતા. (પેહલે તો કબીલા સબસે ઘટિયા હૈ, ફિર ઔરતકા ઘર હૈ. યેહ દોનોં બાતેં ઝિલ્લતકી હૈં.) ફિર વોહ અપને ઘોડે પર સવાર હુવા ઔર ઉસે એડ લગાઈ ઔર યૂં વાપસીમેં ઘોડે પર હી મર ગયા ઔર ઈન દોનોંકે બારેમેં અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયાત નાઝિલ ફરમાઈ..

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى ....وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّالٍ

અલ્લાહુ યઅ્લમુ મા તહ્મિલુ કુલ્લુ ઉન્સા ... વમા લહુમ્ મિન્ દુનિહિ મિંવ્ વાલ

'અલ્લાહ તઆલાકો સબ ખબર રેહતી હૈ જો કુછ કિસી ઔરતકો હમલ રેહતા હૈ ઔર જો કુછ રહમમેં કમી બેશી હોતી હૈ ઔર હર ચીઝ અલ્લાહકે નઝદીક એક ખાસ અંદાઝસે (મુકર્રર) હૈ. વોહ તમામ પોશીદા ઔર ઝાહિર ચીઝોંકો જાનને વાલા હૈ. સબસે બડા (ઔર) આલીશાન હૈ. તુમમેં સે જો આદમી ચુપકેસે કહે ઔર જો પુકાર કર કહે ઔર જો આદમી રાતમેં કભી છુપ જાએ ઔર જો દિનમેં ચલે ફિરે, યેહ સબ બરાબર હૈં. હર આદમી (કી હિફાઝત) કે લિયે ફરિશ્તે (મુકર્રર) હૈં, જિનકી બદલી હોતી રેહતી

હૈ. કુછ ઉસકે આગે ઔર કુછ ઉસકે પીછે, કે ખુદાકે હુકમસે ઉસકી હિફાઝત કરતે હૈં. વાકઈ અલ્લાહ તઆલા કિસી કૌમકી (અચ્છી) હાલતમેં તગય્યુર નહીં કરતા, જબ તક કે વોહ લોગ ખૂદ અપની (સલાહિયતકી) હાલતકો નહીં બદલ દેતે ઔર જબ અલ્લાહ કિસી કૌમ પર મુસીબત ઉતારના તજવીઝ કર લેતા હૈ તો ફિર ઉસકે હટનેકી કોઈ સૂરત હી નહીં ઔર કોઈ ખુદાકે સિવા ઉનકા મદદગાર નહીં રેહતા.'

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકે હુકમસે બારી બારી આને વાલે ફરિશ્તે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હિફાઝત કરતે હૈં. ફિર ઉન્હોંને અરબદ પર બિજલી ગિરનેકા વાકિઆ બયાન કિયા ઔર ફરમાયા..

وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ　　　વ યુરસિલુસ્સવાઈક

'ઔર વોહ બિજલીયાં ભેજતા હૈ.'

કંકરીયાં ઔર મિટ્ટી ફેંકને સે સહાબા કિરામ (રદિ.) કે દુશ્મનોં કી શિકસ્ત

હઝરત હારિસ બિન બદલ (રહ.) એક સહાબીસે નકલ કરતે હૈં, વોહ સહાબી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ગઝવએ હુનૈન કે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મુકાબલેમેં મુશ્રિકોંકે સાથ થા. પેહલે તો હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ ઔર હઝરત અબૂ સુફયાન બિન હારિસ (રદિ.) કે અલાવા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે તમામ સહાબા શિકસ્ત ખા ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઝમીનસે એક મુઠ્ઠી ઉઠાકર હમારે ચેહરોં પર ફેંકી, જિસસે હમેં શિકસ્ત હો ગઈ ઔર મુઝે ઐસા મેહસૂસ હો રહા થા કે હર દરખ્ત ઔર પત્થર હમારે પીછે દૌડ રહા હૈ.[1]

હઝરત અમ્ર બિન સુફયાન સકફી (રદિ.) વગૈરહ હઝરાત ફરમાતે હૈં, ગઝવએ હુનૈન કે દિન પેહલે મુસલમાનોંકો શિકસ્ત હુઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ ઔર અબૂ સુફયાન બિન હારિસ કે અલાવા ઔર કોઈ ન રહા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કંકરીયોંકી એક મુઠ્ઠી ઉઠાકર કાફિરોંકે ચેહરોં પર ફેંકી, જિસસે હમેં શિકસ્ત હો ગઈ ઔર હમેં યેહ મેહસૂસ હો રહા થા કે હર પત્થર ઔર હર દરખ્ત ઘોડેસવાર હૈ, જો હમેં તલાશ કર રહા હૈ.

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૩૦૪

હઝરત અમ્ર સકફી (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને અપને ઘોડેકો તેઝ દૌડાયા, યહાં તક કે તાઇફ મેં દાખિલ હો ગયા.[૧]

હઝરત હકીમ બિન હિઝામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમને સુના કે એક આવાઝ આસમાનસે ઝમીનકી તરફ આઇ. વોહ આવાઝ ઐસી થી, જૈસે તશ્તમેં કંકરીકે ગિરનેકી આવાઝ હોતી હૈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરી ઉઠાકર હમારી તરફ ફૈંક દી, જિસસે હમ હાર ગએ.[૨]

હઝરત હકીમ બિન હિઝામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ બદરકે દિન અલ્લાહને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હુકમ દિયા. જિસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કંકરીયોંકી મુઠ્ઠી લી ઔર હમારે સામને આકર ઉસે હમ પર ફૈંક દિયા ઔર ફરમાયા, તુમ્હારે ચેહરે બિગડ જાએં. ઇસ પર હમેં શિકસ્ત હો ગઇ ઔર ઇસી પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયતેં નાઝિલ ફરમાઇં..

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى

વમા રમયૂત ઇઝૂ રમયૂત વલા કિન્નલ્લાહ રમા

'ઔર આપને ખાકકી મુઠ્ઠી નહીં ફૈંકી, જિસ વક્ત આપને ફૈંકી થી, લેકિન અલ્લાહ તઆલાને વોહ ફૈંકી.'[૩]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અલી (રદિ.) સે ફરમાયા, મુઝે એક મુઠ્ઠી કંકરીયાં દો. હઝરત અલી (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો એક મુઠ્ઠી કંકરીયાં દીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ મુઠ્ઠીમેં લેકર કાફિરોંકે ચેહરોં પર ફૈંક દીં. અલ્લાહકી કુદરતસે હર કાફિરકી દોનોં આંખેં કંકરીયોંસે ભર ગઇં. ફિર યેહ આયત નાઝિલ હુઇ..[૪]

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى

વમા રમયૂત ઇઝૂ રમયૂત વલા કિન્નલ્લાહ રમા

હઝરત યઝીદ બિન આમિર સુવાઇ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઝમીનસે એક મુઠ્ઠી લી ઔર મુશ્રિકોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ઉનકે ચેહરોં પર ફૈંક દી ઔર ફરમાયા, વાપસ ચલે જાઓ, તુમ્હારે ચેહરે બિગડ જાએં. ચુનાંચે

૧ બિદાયા, ૪-૩૩૨
૨ હૈસમી, ૬-૮૪
૩ હૈસમી, ૬-૮૪
૪ હૈસમી, ૬-૮૪

જો કાફિર ભી અપને ભાઈસે મિલતા થા, ઉસસે અપની દોનોં આંખોંમેં ખાક પડ જાને કી શિકાયત કરતા.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કો દુશ્મનોં કા કમ દિખાઇ દેના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ બદર કે દિન કુફ્ફાર હમેં બહોત થોડે દિખાઈ દે રહે થે, યહાં તક કે મેરે કરીબ જો સાથી થા, મૈંને ઉસસે કહા, તુમ્હારે ખયાલમેં યેહ સત્તર (૭૦) હોંગે ? ઉસને કહા, મેરે ખયાલમેં સૌ (૧૦૦) હોંગે. ફિર હમને ઉનકે એક આદમીકો પકડા ઔર ઉસસે ઈસ બારેમેં પૂછા, તો ઉસને કહા, હમ હઝાર થે.[૨]

પુરવા હવા કે ઝરીએ સહાબા કિરામ (રદિ.) કી મદદ

હઝરત સઈદ બિન જુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, ગઝવએ ખંદક મદીનેમેં હુવા થા. હઝરત અબૂ સુફયાન બિન હર્બ (રદિ.) (ઉસ વક્ત તક મુસલમાન નહીં હુએ થે, વોહ) કુરૈશકો ઔર અપને પીછે ચલને અરબકે તમામ કબીલોંકો લેકર મદીના પર હમલાવર હુએ થે. ઈન કબીલોંમેં કિનાના, ઉયયૂનહ બિન હિસ્ન, ગતફાન, તુલૈહા, બનૂ અસદ, અબુલ અઅ્વર ઔર બનૂ સુલૈમ શામિલ થે ઔર કુરૈઝા કે યહૂદીયોં ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરમિયાન પેહલેસે મુઆહદા થા, જિસે ઉન્હોંને તોડ દિયા ઔર મુશ્રિકોંકી મદદ કી. ઉનકે બારેમેં અલ્લાહને યેહ આયાત નાઝિલ ફરમાઈ..

وَاَنْزَلَ الَّذِيْنَ ظَاهَرُوْهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيْهِمْ

વ અન્ઝલલ્લઝીન ઝાહરૂહુમ્ મિન્ અહ્‌લિલ્ કિતાબિ મિન્ સયાસીહિમ્

'ઔર જિન એહલે કિતાબને ઉનકી મદદ કી થી, ઉનકો ઉનકે કિલ્ઓંસે નીચે ઉતાર દિયા.'

હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામ હવાકો સાથ લેકર આએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત જિબ્રઈલ અલૈહિસ્સલામકો દેખા તો તીન બાર ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! તુમ્હેં ખુશખબરી હો. ફિર અલ્લાહને ઉન પર ઐસી હવા ભેજી,

---

૧ બિદાયા, ૪-૩૩૩
૨ મજમા, ૬-૮૪, તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૨-૩૧૫

જિસને ઉનકે ખૈમે ફાડ દિયે ઔર ઉનકી દેગેં ઉલટ દીં ઔર ઉનકે કજાવે મિટ્ટીમેં દબા દિયે ઔર ખૈમોંકે બાંધનેકે ખૂંટે તોડ દિયે ઔર વોહ લોગ ઐસે ઘભરાકર ભાગે કે કોઇ મુડકર દૂસરેકો નહીં દેખતા થા. ઇસ પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઇ..

إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَّجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا

ઇઝ્ જાઅત્કુમ્ જુનૂદુન્ ફઅર્સલ્ના અલય્હિમ્ રીહંવ્ વ જુનૂદલ્ લમ્ તરવ્હા

'જબ તુમ પર બહોતસે લશ્કર ચઢ આએ, ફિર હમને ઉન પર એક આંધી ભેજી ઔર ઐસા લશ્કર ભેજા, જો તુમકો દિખાઇ ન દેતી થી.' કુફ્ફારકે ભાગનેકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીના વાપસ આ ગએ.[૧]

હઝરત હુમૈદ બિન હિલાલ (રહ.) કેહતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર કુરૈઝા કે દરમિયાન કચ્ચા પક્કા મુઆહદા થા. જબ ગઝવએ ખંદકમેં કુફ્ફારકે ગિરોહ અપને લશ્કર લેકર આએ તો કુરૈઝા ને વોહ મુઆહદા તોડ દિયા ઔર મુશ્રિકોંકી મદદ કી. ફિર અલ્લાહને ફરિશ્તોંકે લશ્કર ઔર હવા ભેજી, જિસસે યેહ ગિરોહ ભાગ ગએ ઔર કુરૈઝા કે યહૂદીયોંને અપને કિલ્એમેં પનાહ લી. ઇસકે બા'દ બનૂ કુરૈઝા કી લડાઇકે બારેમેં હદીસ ઝિક્ર કી.[૨]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ ખંદક કી એક રાતકો મશરિકી હવા શિમાલી હવા કે પાસ આઇ ઔર કેહને લગી, ચલ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મદદ કર. શિમાલી હવા ને કહા, આઝાદ ઔર શરીફ ઔરત રાત કો નહીં ચલા કરતી. (ઇસ લિયે મૈં નહીં ચલુંગી.) ચુનાંચે જિસ હવા કે ઝરીએ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મદદ કી ગઇ, વોહ પુરવા યા'ની મશરિકી હવા થી.[૩]

દુશ્મનોં કા ઝમીન મેં ધંસ જાના ઔર હલાક હોના

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક કાફિરને ગઝવએ ઉહદ કે દિન કહા, અય અલ્લાહ ! અગર મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હક પર હૈં, તો તૂ મુઝે ઝમીનમેં ધંસા દે. ચુનાંચે વોહ ઉસી વક્ત ઝમીનમેં ધંસ ગયા.[૪]

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૨-૭૧
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૨-૭૭
૩ હૈસમી, ૬-૬૬, તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૩-૪૭૦
૪ હૈસમી, ૬-૧૪૨

હઝરત નાફેઅ બિન આસિમ (રહ.) કેહતે હૈં, બનૂ હુઝૈલ કે અબ્દુલ્લાહ બિન કમીઆ ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરેકો ઝખ્મી કિયા થા. અલ્લાહને ઉસ પર એક બકરા મુસલ્લત કર દિયા, જિસને ઉસે સીંગ માર મારકર માર ડાલા.[1]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કી બદદુઆ સે બીનાઇ કા ચલા જાના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મુગફ્ફલ મુઝની (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ હુદૈબિયહ મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. ઇસકે બા'દ સુલહે હુદૈબિયહ કે બારેમેં હદીસ ઝિક્ર કી હૈ. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હમ ઈસી હાલમેં થે કે તીસ નવજવાન હથિયાર લગાએ હુએ સામને આએ ઔર હમારે મુકાબલેકે લિયે તૈયાર હો ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે બદદુઆ ફરમાઇ તો અલ્લાહને ઉસી વક્ત ઉનકી બીનાઇ ખત્મ કર દી ઔર હમને જાકર ઉન્હેં પકડ લિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા કે ક્યા તુમ લોગ કિસીસે મુઆહદા કરકે આએ હો ? ક્યા કિસીને તુમ્હેં અમન દિયા હૈ ? ઉન્હોંને કહા, નહીં, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં છોડ દિયા. ઈસ પર અલ્લાહ તઆલાને યેહ આયત નાઝિલ ફરમાઇ..

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرًا

વહુવલ્લઝી કફ્ફ અયૂદિયહુમ અન્કુમ્ વ અયૂદિયકુમ અન્હુમ્ બિબત્નિ મક્કત મિમ્ બઅ્દિ અન્ અઝ્ફરકુમ્ અલયૂહિમ્ વકાનલ્લાહુ બિમા તઅ્મલૂન બસીરા

'ઔર વોહ ઐસા હૈ કે ઉસને ઉનકે હાથ તુમસે (યા'ની તુમ્હારે કત્લસે) ઔર તુમ્હારે હાથ ઉન (કે કત્લ) સે ઠીક મક્કા (કે કુર્બ) મેં રોક દિયે. બા'દ ઇસકે કે તુમકો ઉન પર કાબૂ દે દિયા થા ઔર અલ્લાહ તઆલા તુમ્હારે કામોંકો દેખ રહા થા.'[2]

હઝરત ઝાઝાન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને એક હદીસ બયાન કી. એક આદમીને ઉસ હદીસકો ઝુઠલાયા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અગર તૂ ઝૂઠા હૈ તો મૈં તેરે લિયે બદદુઆ કરૂંગા. ઉસને કહા, કર દેં. ચુનાંચે હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસકે લિયે બદદુઆ કી તો ઉસી મજિલસમેં ઉસકી બીનાઇ જાતી રહી.[3]

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૭૬
૨ હૈસમી, ૬-૧૪૫, તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૧૯૨
૩ હૈસમી, ૯-૧૧૬

હઝરત અમ્માર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને એક આદમીસે હદીસ બયાન કી. ઉસને ઉસ હદીસકો ઝુઠલા દિયા, તો વોહ આદમી વહાંસે ઉઠનેસે પેહલે હી અંધા હો ગયા.[૧]

હઝરત ઝાઝાન (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત અલી (રદિ.) સે એક હદીસ બયાન કી. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, મેરે ખયાલમેં તુમ મુઝસે ઝૂઠ બોલ રહે હો. ઉસને કહા, મૈંને ઝૂઠ નહીં બોલા. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, અગર તુમને ઝૂઠ બોલા હૈ તો મૈં તુમ્હારે લિયે બદદુઆ કરૂંગા. ઉસને કહા, કર દેં. હઝરત અલી (રદિ.) ને બદદુઆ કી. વોહ ઉસી મજ્લિસમેં અંધા હો ગયા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અરવા બિન્તે ઉવૈસ ઔરતને કિસી ચીઝકે બારે મેં હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ (રદિ.) સે ઝગડા કર રખ્ખા થા. મરવાન ને કુછ લોગોંકો હઝરત સઈદ (રદિ.) કે પાસ ભેજા, તાકે વોહ અરવા કે બારેમેં ઉનસે ગુફ્તગૂ કરેં.

હઝરત સઈદ (રદિ.) ને ફરમાયા, યેહ લોગ સમઝતે હૈં કે મૈં ઉસ ઔરત પર ઝુલ્મ કર રહા હું, હાલાંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના કે જો ઝુલ્મ કરકે કિસીસે એક બાલિશ્ત ઝમીન લેગા તો કિયામતકે દિન સાતોં ઝમીનોંમેં સે એક બાલિશ્ત ઝમીન તૌક બનાકર ઉસકે ગલેમેં ડાલ દી જાએગી.

અય અલ્લાહ ! અગર અરવા ઝૂઠી હૈ તો ઉસે મૌત ન દે, જબ તક કે વોહ અંધી ન હો જાએ ઔર ઉસકી કબ્ર ઉસકે કુંવેમેં બના દે. અલ્લાહકી કસમ ! ઉસે મૌત તભી આઈ, જબ ઉસકી બીનાઈ જાતી રહી. એક બાર વોહ અપને ઘરમેં બડી એહતિયાતસે ચલ રહી થી કે વોહ અપને કુંવેમેં ગિર ગઈ ઔર કુંવા હી ઉસકી કબ્ર બન ગયા.[૩]

હઝરત અબૂબક્ર બિન અમ્ર બિન હઝમ (રહ.) કેહતે હૈં, અરવા નામકી ઔરત ને હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ (રદિ.) કે ઝુલ્મકી ઝૂઠી શિકાયત કરકે મરવાનસે મદદ ચાહી. હઝરત સઈદ (રદિ.) ને યેહ બદદુઆ કી, અય અલ્લાહ ! યેહ અરવા દા'વા કર રહી હૈ કે મૈંને ઉસ પર ઝુલ્મ કિયા હૈ. અગર યેહ ઝૂઠી હૈ તો તૂ ઈસે અંધા કર દે ઔર ઈસે ઈસકે કુંવેમેં ગિરા દે ઔર મેરે હકમેં ઐસી રોશન દલીલ ઝાહિર કર, જિસસે સારે મુસલમાનોંકો સાફ નઝર આ જાએ કે મૈંને ઉસ પર ઝુલ્મ નહીં કિયા.

ઈસી દૌરાન વાદીએ અકીક મેં ઐસા ઝબરદસ્ત સૈલાબ આયા કે ઉસસે પેહલે કભી ઐસા સૈલાબ નહીં આયા. સૈલાબકી વજહસે વોહ હદ સાફ હો ગઈ, જિસમેં હઝરત સઈદ (રદિ.) ઔર અરવા કા ઈખ્તિલાફ થા ઔર ઉસમેં હઝરત સઈદ (રદિ.) બિલકુલ સચ્ચે નિકલે.

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૧
૨ બિદાયા, ૮-૫
૩ હુલીયા, ૧-૯૬

ફિર એક મહીના નહીં ગુઝરા થા કે અરવા અંધી હો ગઇ ઔર એક બાર વોહ અપની ઝમીનકા ચક્કર લગા રહી થી કે અચાનક અપને કુંવેમેં ગિર ગઇ ઔર જબ હમ છોટે બચ્ચે થે તો સુના કરતે થે કે લોગ એક દૂસરેકો કહા કરતે થે, અલ્લાહ તુઝે ઐસે અંધા કર દે, જૈસે અરવા કો અંધા કિયા.

હમ યેહી સમઝતે થે કે અરવા સે મુરાદ જંગલી પહાડી બકરીયાં હૈં. (ક્યૂંકે અરબીમેં અરવા કા યેહી તર્જમા હૈ.) યેહ તો બા'દ મેં હમેં ઇસ કિસ્સેકા પતા ચલા ઔર ઇસસે મા'લૂમ હુવા કે અરવા સે મુરાદ તો એક ઔરત હૈ, જિસે હઝરત સઇદ બિન ઝૈદ (રદિ.) કી બદદુઆ લગી થી ઔર ચૂંકે અલ્લાહને ઉનકી બદદુઆ પૂરી કર દી થી, ઇસ લિયે લોગ યેહ બાત કેહતે થે.[૧]

હઝરત અબૂ રજા ઉતારિદી (રહ.) ને કહા, હઝરત અલી (રદિ.) કો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઘરાનેમેં સે કિસીકો બુરા ભલા ન કહો, ક્યૂંકે હમારા એક પડોસી બનૂ હુઝૈમ કા થા. ઉસને ગુસ્તાખી કી ઔર યૂં કહા, ક્યા તુમ લોગોં ને ઉસ ફાસિક હુસૈન બિન અલી કો નહીં દેખા ? અલ્લાહ ઉસે કત્લ કરે.

યેહ ગુસ્તાખી કરતે હી અલ્લાહને ઉસકી દોનોં આંખોંમેં દો સુફેદ નુક્તે પૈદા કર દિયે ઔર ઉસકી બીનાઇકો ખત્મ કર દિયા.[૨]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા કિરામં (રદિ.) કી દુઆ સે બીનાઇ કા વાપસ આ જાના

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદે હરામમેં ઉંચી આવાઝસે કુર્આન પઢ રહે થે, જિસસે કુરૈશ કે કુછ લોગોંકો તકલીફ હુઇ ઔર વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પકડનેકે લિયે ખડે હુએ, તો એકદમ ઉનકે હાથ ઉનકી ગરદનોંકે સાથ બંધ ગએ ઔર વોહ અંધે હો ગએ. ઉન્હેં કુછ નઝર નહીં આ રહા થા.

ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આકર કહા, અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ તુમ્હેં અલ્લાહકા ઔર રિશ્તેદારીકા વાસ્તા દેતે હૈં (કે દુઆ કરકે હમેં ઇસ મુસીબતસે નિકાલ દેં) કુરૈશ કે હર ખાનદાનકી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે રિશ્તેદારી થી. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ કી તો ઉનકી વોહ મુસીબત જાતી રહી. ઇસ પર યેહ આયતેં નાઝિલ હુઈં..

---

૧ અબૂ નઇમ, ૧-૯૭
૨ હૈસમી, ૯-૧૯૬

يٰسٓ ' وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ' اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ....

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَ اَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ.........

યા-સીન વલ્ કુર્આનિલ્ હકીમ. ઈન્નક લ-મિનલ્ મુરસલીન ... વ સવાઉન્ અલયૂહિમ્ અઅન્ઝરતહુમ્ અમ્ લમ્ તુન્ઝિરહુમ્ લા યુઅ્મિનૂન

'યાસીન ! કસમ હૈ કુર્આન બાહિકમતકી, કે બેશક આપ પૈગમ્બરોંમેં સે હૈં...સે લેકર, ઔર ઉનકે હકમેં આપકા ડરાના યા ન ડરાના, દોનોં બરાબર હૈ. યેહ ઈમાન ન લાએંગે. તક.' ચુનાંચે ઉનમેં સે કોઈ ઈમાન નહીં લાયા.[૧]

હઝરત કતાદા બિન નોઅમાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કિસીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હદિયેમેં કમાન દી, જો ગઝવએ ઉહદ કે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અતા ફરમાઈ. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડા હોકર ઉસસે તીર ચલાતા રહા, યહાં તક કે ઉસકા એક કિનારા ટૂટ ગયા. ફિર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરેકે સામને ઉસી જગહ ખડા રહા ઔર આને વાલે તીરોંકો અપને ચેહરે પર લેતા રહા.

જબ ભી કોઈ તીર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરે કી તરફ આતા તો મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બચાને કે લિયે અપના ચેહરા ઔર સર ઉસકે આગે કર દેતા ઔર યેહ સબ કુછ બગૈર તીર ચલાએ કર રહા થા (ક્યૂંકે કમાન તો ટૂટ ચુકી થી) આખિરી તીર મુઝે ઈસ તરહ લગા કે મેરી આંખ નિકલકર મેરે રૂખ્સાર પર ગિર ગઈ. ફિર મુશ્રિકોંકા લશ્કર બિખર ગયા.

ફિર મૈં અપની આંખ હથેલીમેં પકડકર દૌડકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરી આંખકો દેખા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દોનોં આંખોંમેં આંસૂ આ ગએ. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઈ, અય અલ્લાહ! કતાદા ને અપને ચેહરેકો તેરે નબીકે સામને રખ્ખા થા. (જિસકી વજહસે ઉસકી આંખ બાહર નિકલ આઈ હૈ.) અબ ઉસકી ઈસ આંખકો દોનોં આંખોંમેં ઝિયાદા ખૂબસૂરત ઔર ઝિયાદા તેઝ નઝર વાલી બના દે. (ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ આંખ અપને હાથસે અંદર રખ દી.) ચુનાંચે વોહ આંખ દોનોં આંખોંમેં સે ઝિયાદા ખૂબસૂરત ઔર ઝિયાદા તેઝ નઝર વાલી હો ગઈ થી.[૨]

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૬૩
૨ હૈસમી, ૮-૨૯૭, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૭૪, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૫૩

હઝરત મહમૂદ બિન લબીદ (રહ.) કેહતે હૈં, ગઝવએ ઉહદ કે દિન હઝરત કતાદા (રદિ.) કી આંખ ઝખ્મી હો ગઈ થી ઔર બાહર નિકલકર ઉનકે રૂખ્સાર પર ગિર ગઈ થી, જિસે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની જગહ વાપસ રખ દિયા, તો વોહ આંખ દૂસરી આંખસે ભી ઝિયાદા અચ્છી હો ગઈ થી.[૧]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં હૈ કે વોહ આંખ દોનોં આંખોંસે ઝિયાદા ખૂબસૂરત ઔર તેઝ નઝર વાલી હો ગઈ થી.[૨]

હઝરત આસિમ બિન ઉમર બિન કતાદા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત કતાદા બિન નોઅમાન (રદિ.) કી આંખ ગઝવએ બદર કે દિન ઝખ્મી હો ગઈ થી ઔર આંખકા ડેલા નિકલકર ઉનકે રૂખ્સાર પર આ ગયા થા. સહાબા (રદિ.) ને ઉસે કાટના ચાહા તો કુછ લોગોંને કહા, નહીં, ઠહેરો, પેહલે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મશ્વરા કર લેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે મશ્વરા કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મત કાટો. ફિર હઝરત કતાદા (રદિ.) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બુલાયા ઔર હથેલી ડેલે પર રખકર ઉસે દબાયા ઔર અંદર કર દિયા. ચુનાંચે વોહ આંખ ઐસી ઠીક હુઈ કે પતા નહીં ચલતા થા કે કૌન સી ઝાએ' હુઈ થી.[૩]

હઝરત ઉબૈદહ (રદિ.) કેહતે હૈં, ગઝવએ ઉહદ કે દિન હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કી આંખ ઝખ્મી હો ગઈ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પર અપના લુઆબ લગાયા તો વોહ દૂસરીસે ભી ઝિયાદા અચ્છી હો ગઈ થી.[૪]

હઝરત રિફાઅહ બિન રાફેઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ બદર કે દિન મુઝે એક તીર લગા, જિસસે મેરી આંખ ફૂટ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પર અપના લુઆબ લગાયા ઔર મેરે લિયે દુઆ ફરમાઈ, જિસસે મુઝે આંખમેં કોઈ તકલીફ મેહસૂસ ન હુઈ.[૫]

કબીલા બનૂ સલમાન કે એક આદમીકી વાલિદા બયાન કરતી હૈં કે મેરે મામૂં હઝરત હબીબ બિન ફુવૈક (રહ.) ને મુઝે બતાયા કે ઉનકે વાલિદકો લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે ગએ. ઉનકી આંખેં બિલકુલ સુફેદ થીં ઔર ઉન્હેં કુછ નઝર નહીં આતા થા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે આંખેં સુફેદ હોનેકી વજહ પૂછી. મેરે વાલિદને કહા, મૈં અપને એક ઊંટકો સુધા રહા થા કે ઈતનેમેં મેરા પાંવ કિસી સાંપકે

---

૧ ઈસાબા, ૩-૨૨૫
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૭૪
૩ ઈસાબા, ૩-૨૨૫, હૈસમી, ૮-૨૯૮
૪ હૈસમી, ૮-૨૯૮
૫ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૨૩

અંડે પર પડ ગયા, જિસસે મેરી બીનાઇ જાતી રહી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી આંખોં પર દમ ફરમાયા, જિસસે વોહ એકદમ બીના હો ગએ. મેરે મામૂં કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે મેરે વાલિદકી ઉમ્ર અસ્સી સાલ હો ચુકી થી ઔર ઉનકી દોનોં આંખેં સુફેદ થીં, લેકિન વોહ સૂઇમેં ધાગા ડાલ લેતે થે.[૧]

તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મેરે વાલિદને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ બતાયા કે (જબ મેરા પાંવ સાંપકે અંડે પર પડા તો) ઉસ વક્ત મૈં અપની ઊંટની કે થનોં પર દૂધ નિકાલનેકે લિયે હાથ ફેર રહા થા.[૨]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈં અપને ઊંટકો સુધા રહા થા.

હઝરત સઅદ બિન ઈબ્રાહીમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઝિન્નીરા (રદિ.) રૂમી બાંદી થીં. વોહ મુસલમાન હુઈં તો ઉનકી બીનાઇ જાતી રહી. ઈસ પર મુશ્રિકોંને કહા, લાત ઔર ઉઝ્ઝા, હમારે બુતોંને ઉનકો અંધા કિયા હૈ. હઝરત ઝિન્નીરા (રદિ.) ને કહા, (નહીં, ઉન્હોંને નહીં કિયા) મૈં લાત ઔર ઉઝ્ઝા કે મઅબૂદ હોનેકા ઈન્કાર કરતી હું. ફિર અલ્લાહ તઆલાને ઉનકી બીનાઇ વાપસ કર દી.[૩]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝસે હઝરત ઉમ્મે હાની બિન્તે અબી તાલિબ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હઝરત ઝિન્નીરા (રદિ.) કો આઝાદ કિયા તો ઉનકી બીનાઇ જાતી રહી. ઈસ પર કુફ્ફારે કુરૈશ ને કહા, ઉન્હેં તો લાતો ઉઝ્ઝા હી ને અંધા કિયા હૈ. હઝરત ઝિન્નીરા (રદિ.) ને કહા, યેહ લોગ ગલત કેહતે હૈં, બૈતુલ્લાહકી કસમ! લાત ઔર ઉઝ્ઝા કિસી કામ નહીં આ સકતે ઔર કુછ નફા નહીં દે સકતે. ચુનાંચે અલ્લાહ તઆલાને ઉનકી બીનાઇ વાપસ કર દી.[૪]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે લા ઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ ઔર અલ્લાહુ અકબર કેહનેસે દુશ્મનોંકે બાલાખાનોંકા હિલ જાના

હઝરત હિશામ બિન આસ ઉમવી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, (દૌરે સિદ્દીકીમેં) મુઝે, ઔર એક ઔર આદમીકો રૂમ કે બાદશાહ હિરક્લ કે પાસ ઈસ્લામકી દઅવત દેનેકે લિયે ભેજા ગયા. ચુનાંચે હમ સફરમેં રવાના હુએ ઔર દમિશ્કકે ગૌતા મકામ પર પહોંચે ઔર જબલા બિન ઐહમ ગસ્સાની (શાહે ગસ્સાન) કે યહાં ઠહેરે.

---

૧ ઈસાબા, ૧-૩૦૮
૨ હૈસમી, ૮-૨૯૮, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૨૩
૩ અલ ફાકહી
૪ ઈસાબા, ૪-૩૧૪

હમને જબલા કે પાસ જાના ચાહા તો ઉસને અપના કાસિદ હમસે બાત કરનેકે લિયે ભેજા. હમને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! હમ કિસી કાસિદસે બાત નહીં કરેંગે. હમેં તો બાદશાહકે પાસ ભેજા ગયા હૈ. અગર બાદશાહ હમેં ઈજાઝત દે તો હમ ઉસસે બાત કરેંગે, વરના હમ ઈસ કાસિદસે બાત નહીં કરેંગે.

કાસિદને વાપસ જાકર બાદશાહકો સારી બાત બતાઈ, જિસ પર બાદશાહને હમેં ઈજાઝત દે દી. (હમ અંદર ગએ) ઉસને કહા, બાત કરો. ચુનાંચે મૈંને ઉસસે બાત કી ઔર ઉસે ઈસ્લામકી દઅવત દી. ઉસને કાલે કપડે પહેને હુએ થે. મૈંને કહા, આપને યેહ કાલે કપડે ક્યૂં પહેન રખ્ખે હૈં ? ઉસને કહા, મૈંને યેહ કપડે પહેનકર કસમ ખાઇ હૈ કે જબ તક તુમ્હેં મુલ્કે શામ સે ન નિકાલ દું, યેહ કપડે નહીં ઉતારૂંગા.

હમને કહા, તુમ્હારે બૈઠનેકી ઈસ જગહકી કસમ ! ઈન્શાઅલ્લાહ, યેહ જગહ ભી હમ આપસે લે લેંગે, બલકે શહેનશાહે આઝમ (શાહે રૂમ) કા મુલ્ક ભી લે લેંગે. હમેં યેહ બાત હમારે નબી હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બતાઈ હૈ. ઉસને કહા, તુમ વોહ લોગ નહીં હો, (જો હમસે હમારા મુલ્ક છીન લેં) બલકે વોહ તો વોહ તો લોગ હોંગે, જો દિનકો રોઝે રખતે હોંગે ઔર રાતકો ઈબાદત કરતે હોંગે, તો બતાઓ તુમ્હારે રોઝે કિસ તરહ હૈં ? હમને ઉસકો રોઝે કે બારેમેં બતાયા તો ઉસકા સારા ચેહરા સિયાહ હો ગયા ઔર ઉસને કહા, ચલો. ફિર ઉસને હમારે સાથ શાહે રૂમ કે પાસ એક કાસિદ ભેજા.

ચુનાંચે હમ વહાંસે ચલે. જબ હમ શહેરકે કરીબ પહોંચે તો હમારે સાથ જો કાસિદ થા, ઉસને હમસે કહા, આપ લોગોંકી યેહ સવારીયાં બાદશાહકે શહેરમેં દાખિલ નહીં હો સકતીં. અગર આપ લોગ કહેં તો હમ સવારીકે લિયે તુર્કી ઘોડે ઔર ખચ્ચર દે દેં. હમને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! હમ તો ઈન્હીં સવારીયોં પર શહેરમેં દાખિલ હોંગે.

ઉન લોગોંને બાદશાહકે પાસ પૈગામ ભેજા કે યેહ લોગ તો નહીં માન રહે હૈં. બાદશાહ હિરક્લ ને ઉન્હેં હુક્મ દિયા કે હમ લોગ અપની સવારીયોં પર હી આ જાએં. ચુનાંચે હમ તલવારેં લટકાએ હુએ શહેરમેં દાખિલ હુએ ઔર બાદશાહકે બાલાખાને તક પહોંચ ગએ. હમને બાલાખાને કે નીચે અપની સવારીયાં બિઠા દીં. વોહ હમેં દેખ રહા થા. હમને, કહા તો અલ્લાહ જાનતા હૈ કે વોહ બાલાખાના હિલને લગા ઔર ઐસે હિલ રહા થા, જૈસે દરખ્તકી ટેહનીકો હવા હિલા રહી હો. હિરક્લ ને હમારે પાસ પૈગામ ભેજા કે તુમ લોગોંકો ઈસ બાતકી ઈજાઝત નહીં હૈ કે તુમ અપને દીનકી બાતેં હમારે સામને ઝોરસે કહો. ફિર ઉસને પૈગામ ભેજા કે અંદર આ જાઓ. હમ ઉસકે પાસ ગએ. વોહ અપને કીમતી બિછોને પર બૈઠા હુવા થા ઔર ઉસકે પાસ રૂમકે સભી જરનલ ઔર સિપેહસાલાર બૈઠે હુએ થે.

ઉસકી મજ્લિસ મેં હર ચીઝ સુર્ખ થી. ઉસકે ચારોં તરફ સુર્ખી થી ઔર ઉસકે કપડે ભી સુર્ખ થે. હમ ઉસકે કરીબ ગએ તો વોહ હંસને લગા ઔર કેહને લગા, અગર

આપ લોગ મુઝે વૈસે હી સલામ કરતે, જૈસે આપસમેં કરતે હો, તો ઇસમેં ક્યા હરજ થા? ઉસકે પાસ એક આદમી થા, જો ફસીહ અરબી બોલતા થા ઔર બહોત બાતેં કરતા થા. (જો તર્જુમાની કર રહા થા.)

હમને કહા, જિસ તરહ હમ આપસમેં સલામ કરતે હૈં, ઇસ તરહ આપકો સલામ કરના હમારે લિયે જાઇઝ નહીં ઔર જિસ તરહ આપકો સલામ કિયા જાતા હૈ, ઇસ તરહ સલામ કરના વૈસે જાઇઝ નહીં. ઉસને પૂછા, આપ લોગ આપસમેં કૈસે સલામ કરતે હૈં ? હમને કહા, 'અસ્સલામુ અલયકુમ'. ઉસને કહા, આપ લોગ અપને બાદશાહકો કિસ તરહ સલામ કરતે હૈં ? હમને કહા, ઇસી તરહ. ઉસને કહા, વોહ આપ લોગોંકો જવાબ કૈસે દેતા હૈ ? હમને કહા, ઇન્હીં અલ્ફાઝસે. ફિર ઉસને પૂછા, આપ લોગોંકા સબસે બડા કલામ ક્યા હૈ ? હમને કહા, 'લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર'. અલ્લાહ જાનતા હૈ, ઇન કલિમાતકે કેહતે હી વોહ બાલાખાના ફિર હિલને લગા ઔર બાદશાહ સર ઉઠાકર દેખને લગા. ફિર ઉસને કહા, અચ્છા, યેહ હૈં વોહ કલિમાત, જિનકે કેહનેસે યેહ બાલાખાના હિલને લગા થા, તો જબ યેહ કલિમાત આપ લોગ અપને ઘરોંમેં કેહતે હૈં, તો ક્યા વોહ ભી હિલને લગતે હૈં ? હમને કહા, નહીં, યેહ બાત તો હમને સિર્ફ આપકે યહાં દેખી હૈ.

ઉસને કહા, મેરી આરઝૂ યેહ હૈ કે આપ લોગ જબ ભી યેહ કલિમાત કહેં, તો આપ લોગોંકી હર ચીઝ હિલને લગે, ચાહે મુઝે ઇસકે લિયે અપના આધા મુલ્ક દેના પડે. હમને કહા, ક્યૂં ? ઉસને કહા, ઇસ લિયેકે અગર ઐસા હો જાએ તો ફિર યેહ નુબુવ્વતકી નિશાની ન હોગી, બલકે લોગોંકી શોઅબદાબાઝીમેં સે હોગા.

ફિર ઉસને બહોતસે સવાલ કિયે, જિનકે હમને જવાબ દિયે. ફિર ઉસને કહા, આપ લોગોંકે નમાઝ રોઝે કિસ તરહકે હોતે હૈં ? ઉસકી તફસીલ હમને બતાઇ. ફિર ઉસને કહા, આપ લોગ ઉઠેં ઔર ચલે જાએં. ફિર ઉસકે હુક્મ દેને પર હમેં બહોત ઉમદા મકાનમેં ઠહેરાયા ગયા ઔર હમારી બહોત ઝિયાદા મેહમાનીકા એહતિમામ કિયા ગયા. હમ વહાં તીન દિન ઠહેરે રહે.

ફિર એક રાત ઉસને હમારે પાસ પૈગામ ભેજા. હમ ઉસકે પાસ ગએ. ઉસને કહા, અપની બાત દોબારા કહો. હમને અપની સારી બાત કેહ દી. ફિર ઉસને એક ચીઝ મંગવાઇ, જો બડી ચૌકોર પટારીકી તરહ થી ઔર ઉસ પર સોનેકે પાનીકા કામ કિયા હુવા થા. ઉસમેં છોટે છોટે ખાને બને હુએ થે, જિનકે દરવાઝે થે.

ઉસને તાલા ખોલકર એક ખાના ખોલા ઔર ઉસમેં સે કાલે રંગકે રેશમકા એક કપડા નિકાલા. ઉસે હમને ફૈલાયા તો ઉસ પર એક આદમીકી સુર્ખ રંગકી તસવીર બની હુઇ થી, જિસકી આંખેં બડી ઔર સુરીન મોટે થે ઔર ઇતની લંબી ગરદન મૈંને કિસીકી નહીં દેખી. ઉસકી દાઢી નહીં થી, અલબત્તા સરકે બાલોંકી દો મેંઢીયાં થીં. અલ્લાહને જિતને ઇન્સાન બનાએ, ઉનમેં સબસે ઝિયાદા ખૂબસૂરત થા. બાદશાહને કહા, ક્યા

આપલોગ ઇસે પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ હૈં. ઇનકે બાલ આમ લોગોંસે ઝિયાદા થે.

ફિર ઉસને દૂસરા દરવાઝા ખોલકર કાલે રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસ પર સુફેદ તસ્વીર બની હુઇ થી. ઉસ આદમીકે બાલ ઘુંઘરિયાલે જૈસે થે. આંખેં સુર્ખ, સર બડા ઔર દાઢી ખૂબસૂરત થી. ઉસને કહા, ક્યા ઇસે પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત નૂહ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક દરવાઝા ખોલકર કાલે રેશમકા એક કપડા નિકાલા. ઉસ પર એક આદમીકી તસ્વીર થી, જો બહોત સુફેદ થા. ઉસકી આંખેં ખૂબસૂરત, પેશાની સૂતી હુઇ, રૂખ્સાર લંબે, દાઢી સુફેદ થી. ઐસે લગ રહા થા, જૈસે મુસ્કુરા રહા હો. ઉસને કહા, ક્યા આપ લોગ ઇસે પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલા. ઉસમેં સુફેદ તસ્વીર થી. અલ્લાહ કી કસમ ! વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તસ્વીર થી. ઉસને કહા, ક્યા ઇસે પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, હાં, યેહ હઝરત મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં ઔર હમ ખુશીકે મારે રોને લગે ઔર અલ્લાહ જાનતા હૈ કે વોહ અપની જગહસે એકદમ ઉઠા ઔર કુછ દેર ખડા રહા, ફિર બૈઠ ગયા. ફિર કહા, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ વહી હૈં ? હમને કહા, હાં, બેશક યેહ વહી હૈં, ગોયા કે આપ ઉનકો હી દેખ રહે હૈં. ફિર કુછ દેર વોહ ઉસી તસ્વીરકો દેખતા રહા. ફિર કેહને લગા, યેહ તસ્વીર થી તો આખિરી ખાનેમેં, લેકિન મૈંને આપ લોગોંકા ઇમ્તિહાન લેને કે લિયે ઝરા જલ્દી નિકાલી, તાકે પતા ચલે કે આપ લોગોંકી મા'લૂમાત ક્યા હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર ઉસમેં સે કાલે રંગકે રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસ પર ગંદુમી રંગ વાલે, સિયાહી માઇલ આદમીકી તસ્વીર થી, જિસકે બાલ બહોત ઝિયાદા ઘુંઘરિયાલે, આંખેં અંદર ઘુસી હુઇ, નિગાહ તેઝ, મુંહ ચળ્હા હુવા ઔર દાંત એક દૂસરે પર ચળ્હે હુએ ઔર હોંટ સિમટા હુવા થા ઔર ઐસે મા'લૂમ હો રહા થા જૈસે કે ગુસ્સેમેં હોં.

ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ મૂસા અલૈહિસ્સલામ હૈં ઔર ઉનકે પેહલૂમેં એક ઔર તસ્વીર થી, જો બિલકુલ ઉન જૈસી થી, અલબત્તા ઉનકે સરમેં તેલ લગા હુવા થા, પેશાની ચૌડી થી ઔર ઉનકી આંખોંમેં કુછ ભેંગાપન થા. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં ? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત હારૂન બિન ઇમરાન અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસ પર એક આદમીકી તસ્વીર થી, જિસકા રંગ ગંદુમી, બાલ સીધે ઔર કદ દરમિયાના થા ઔર વોહ ઐસે નઝર આ રહે થે કે જૈસે ગુસ્સેમેં હોં. ઉસને કહા, ક્યા

ઇનકો પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત લૂત અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસ પર એક સુફેદ આદમીકી તસ્વીર થી. સુફેદીમેં કુછ સુર્ખી મિલી હુઇ થી. નાક ઉંચી, રૂખ્સાર હલકે ઔર ચેહરા હસીનો જમીલ થા. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત ઇસ્હાક અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસ પર એક તસ્વીર થી, જો હઝરત ઇસ્હાક અલૈહિસ્સલામસે મુશાબેહ થી. સિર્ફ યેહ ફર્ક થા કે ઉનકે હોંઠ પર તિલ થા. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત યા'કૂબ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર કાલે રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસમેં એક સુફેદ આદમીકી તસ્વીર થી, જિસકા ચેહરા ખૂબસૂરત, નાક ઉંચી ઔર કદ અચ્છા થા. ઉનકે ચેહરે પર નૂર બરસ રહા થા. ઉનકે ચેહરેસે ખુશૂઅ મા'લૂમ હો રહા થા ઔર રંગ માઇલ બસુર્ખી થા. ઉસને કહા, ક્યા આપ લોગ ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ તુમ્હારે નબીકે દાદા હઝરત ઇસ્માઇલ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસમેં હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ જૈસી તસ્વીર થી ઔર ઉનકા ચેહરા સૂરજકી તરફ ચમક રહા થા. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત યૂસુફ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસમેં સુર્ખ રંગકે આદમીકી તસ્વીર થી, જિસકી પિંડલીયાં પતલી, આંખેં છોટી ઔર કમઝોર, પેટ બડા થા ઔર કદ દરમિયાના થા. તલવાર ભી ઉસકે ગલેમેં લટકી હુઇ થી. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત દાઉદ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસમેં એક આદમીકી તસ્વીર થી, જિસકે સુરીન બડે, પાંવ લંબે થે ઔર વોહ ઘોડે પર સવાર થે. ઉસને કહા, ક્યા આપ ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત સુલયમાન બિન દાઉદ અલૈહિસ્સલામ હૈં.

ફિર ઉસને એક ઔર દરવાઝા ખોલકર સુફેદ રેશમકા એક કપડા નિકાલા, જિસમેં સુફેદ તસ્વીર થી. વોહ બિલકુલ જવાન થે, દાઢી બેઇન્તિહા કાલી ઔર બાલ બહોત ઝિયાદા, આંખેં ઔર ચેહરા બહોત ખૂબસૂરત થા. ઉસને કહા, ક્યા ઇન્હેં પેહચાનતે હૈં? હમને કહા, નહીં. ઉસને કહા, યેહ હઝરત ઇસા અલૈહિસ્સલામ હૈં.

હમને પૂછા, આપકો યેહ તસ્વીરેં કહાંસે મિલી હૈં ? ક્યૂંકે હમેં યકીન હૈ કે અંબિયા અલૈહિસ્સલામકો જો શક્લો સૂરત અતા ફરમાઇ ગઇ થી, યેહ ઉસકે મુતાબિક હૈં, ઇસ લિયે કે હમને અપને પાક નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તસ્વીર ઉનકી શક્લો સૂરતકે મુતાબિક બની હુઇ દેખી હૈ.

ઉસને કહા, હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામને અપને રબસે યેહ સવાલ કિયા થા કે મેરી ઔલાદમેં સે જિતને નબી હોંગે, વોહ મુઝે દિખા દે. ઇસ પર અલ્લાહ તઆલા ને અંબિયા અલૈહિસ્સલામ કી યેહ તસ્વીરેં હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામ પર નાઝિલ કી થીં ઔર સૂરજ ડૂબનેકી જગહકે પાસ, જો હઝરત આદમ અલૈહિસ્સલામકા ખઝાના થા, ઉસમેં યેહ તસ્વીરેં રખી હુઇ થીં, જિનકો વહાંસે નિકાલકર ઝુલકરનૈન ને હઝરત દાનિયાલ અલૈહિસ્સલામકો દી થી.

ફિર હિરક્લ ને કહા, ગૌરસે સુનેં ! અલ્લાહકી કસમ ! ઇસકે લિયે મૈં દિલસે તૈયાર હું કે મૈં અપને મુલ્કકો છોડ દું ઔર આપ લોગોંમેં સે જો અપને ગુલામોંકે સાથ સબસે બુરા સુલૂક કરતા હો, મૈં ઉસકા મરતે દમ તક કે લિયે ગુલામ બન જાઉં (લેકિન ઇસ્લામમેં દાખિલ હોનેકે લિયે તૈયાર નહીં) ફિર ઉસને બહોત અચ્છે તોહફે દેકર હમેં રૂખ્સત કિયા.

જબ હમ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) કે પાસ પહોંચે તો હમને ઉનકો સારી કારગુઝારી સુનાઇ. હિરક્લ ને હમેં જો કુછ દિખાયા, જો કુછ કહા, જો તોહફે દિયે, વોહ સબ હમને ઉનકો બતાએ. યેહ સુનકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) રો પડે ઔર ફરમાયા, યેહ બેચારા હિરક્લ મિસ્કીન હૈ. અગર અલ્લાહકા ઇસકે સાથ ભલાઇકા ઇરાદા હોતા તો યેહ ભલાઇકા કામ કર લેતા, યા'ની ઇસ્લામમેં દાખિલ હો જાતા ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને યેહ ભી ફરમાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં બતાયા થા કે યહૂદો નસારાકી કિતાબોંમેં હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હુલિયા મુબારક ઔર સિફાતકા ઝિક્ર મૌજૂદ હૈ.[૧]

હઝરત હિશામ બિન આસ (રદિ.) કી ઇસ હદીસમેં તો ઉન તસ્વીરોંમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તસ્વીરકા ઝિક્ર નહીં હૈ, લેકિન બૈહકી ને હઝરત જુબૈર બિન મુત્ઇમ (રદિ.) સે યેહી હદીસ રિવાયત કી હૈ, ઇસમેં હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તસ્વીરકા ઝિક્ર ઇસ તરહ હૈ કે બસરા શહેરકે નસારા મુઝે એક ગિરજાઘરમેં લે ગએ, ઉસમેં બહોત સી તસ્વીરેં થીં. ફિર ઉન્હોંને મુઝસે કહા, દેખો, ક્યા ઇસ નબીકી તસ્વીર ઇનમેં નઝર આ રહી હૈ ? મૈંને દેખા તો ઉનમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તસ્વીર ભી થી ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તસ્વીર ભી થી.

વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી એડી પકડે હુએ થે. ઉન્હોંને મુઝસે કહા, ક્યા તુમ્હેં ઉનકી તસ્વીર નઝર આ ગઇ ? મૈંને કહા, જી હાં. ઉન્હોંને હુઝૂર

૧ તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૨,૧૫૧, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૩૨૨, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૯

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તસ્વીરકી તરફ ઈશારા કરતે હુએ કહા, ક્યા વોહ યેહ હૈં? મૈંને કહા, જી હાં, મૈં ગવાહી દેતા હું કે વોહ યેહી હૈં.

ફિર ઉન્હોંને કહા, તુમ ઈનકો પેહચાનતે હો, જો ઈનકી એડી પકડે હુએ હૈં? મૈંને કહા, જી હાં. ઉન્હોંને કહા, હમ ગવાહી દેતે હૈં કે યેહ તુમ્હારે હઝરત યા'ની તુમ્હારે નબી હૈં ઔર યેહ ઉનકે બા'દકે ખલીફા હૈં.[૧]

તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈંને કહા, યેહ ઉનકી એડીકે પાસ ખડા હુવા આદમી કૌન હૈ? ઉસ નસરાનીને કહા, તુમ્હારે નબીકે અલાવા હર નબીકે બા'દ નબી ઝરૂર હોતા થા, લેકિન તુમ્હારે નબીકે બા'દ કોઇ નબી નહીં આએગા ઔર યેહ ઉનકે બા'દકે ખલીફા હૈં, તો વોહ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી તસ્વીર થી.[૨]

(પેહલે નબીયોંકી શરીઅતમેં જાનદારકી તસ્વીરકી ઈજાઝત થી, લેકિન હમારી શરીઅતમેં ઈજાઝત નહીં.)

કબીલા ગસ્સાન ઔર કબીલા બનૂ કૈન કે કુછ મશાઈખ બયાન કરતે હૈં કે ગઝવએ હિમ્સ મેં અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોંકે સબ્રકા બદલા યેહ દિયા કે હિમ્સ વાલોં પર ઝલઝલા આયા ઔર ઉસકી સૂરત યેહ હુઇ કે મુસલમાન ઉનકે મુકાબલેકે લિયે ખડે હુએ તો ઉન્હોંને ઝોરસે અલ્લાહુ અકબર કહા, જિસકી વજહસે શહેર હિમ્સમેં રૂમીયોં પર ઝલઝલા આ ગયા ઔર દીવારેં ફટ ગઈ તો વોહ સબ ઘભરાકર અપને ઉન સરદારોં ઔર અસ્હાબે શૂરાકે પાસ ગએ, જો ઉનકો મુસલમાનોંસે સુલહ કરનેકી દઅવત દેને લગે, લેકિન ઉન લોગોંને ઉન સરદારોં ઔર અસ્હાબે શૂરાકી યેહ બાત ન માની, બલકે ઈસ પર ઉનકે સાથ ઝિલ્લત આમેઝ રવૈયા (બરતાવ) ઈખ્તિયાર કિયા.

મુસલમાનોંને દોબારા ફિર ઝોરસે અલ્લાહુ અકબર કહા, જિસસે બહોતસે ઘર ઔર દીવારેં ગિર ગઈ ઔર શહેરવાલે ફિર ઘભરાકર સરદારોં ઔર અસ્હાબે શૂરાકે પાસ ગએ, તો ઉન્હોંને કહા, ક્યા તુમ દેખતે નહીં કે યેહ અલ્લાહકા અઝાબ હૈ? ઈસ પર શહેરવાલોંને સુલહકી બાત માન લી. આગે ઔર હદીસ ભી હૈ.[૩]

બહોત દૂર કે ઇલાકોં તક સહાબા કિરામ (રદિ.) કી આવાઝ કા પહોંચ જાના

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક લશ્કર રવાના કિયા ઔર ઉનકા અમીર એક આદમીકો બનાયા, જિન્હેં સારિયા (રદિ.) કહા જાતા થા.

૧ બિદાયા, ૬-૬૩
૨ હૈસમી, ૮-૩૩૪, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૯
૩ ઇબ્ને જરીર, ૩-૯૭

એક બાર હઝરત ઉમર (રદિ.) જુમ્અહકા ખુત્બા દે રહે થે કે એકદમ ઉન્હોંને પુકાર કર તીન બાર કહા, અય સારિયા ! લશ્કરકો લેકર પહાડકી તરફ હો જાઓ. ફિર ઉસ લશ્કરકા કાસિદ આયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉससे હાલાત પૂછે. ઉસને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! હમેં શિકસ્ત હો રહી થી કે ઈતનેમેં હમને એક બુલંદ આવાઝ તીન બાર સુની, અય સારિયા ! પહાડકી તરફ હો જાઓ.

ચુનાંચે હમને અપની પુશ્તેં પહાડકી તરફ કર દીં, જિસ પર અલ્લાહને કુફ્ફારકો શિકસ્ત દે દી. ફિર લોગોંને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કહા, આપને હી તો બુલંદ આવાઝસે યેહ કહા થા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) જુમ્અહકે દિન ખુત્બા દે રહે થે, તો ખુત્બામેં કેહને લગે, અય સારિયા ! પહાડકી તરફ હો જાઓ ઔર જિસને ભેડિયેકો બકરીયોંકા ચરવાહા બનાયા, ઉસને બકરીયોં પર ઝુલ્મ કિયા.

લોગ એક દૂસરેકો હૈરાન હોકર દેખને લગે. હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉનસે ફરમાયા, પરેશાન મત હો. હઝરત ઉમર (રદિ.) ખૂદ બતાએંગે કે ઉન્હોંને યેહ ક્યૂં કહા હૈ . જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) નમાઝસે ફારિગ હુએ, તો લોગોંને ઉનસે પૂછા. ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરે દિલમેં એકદમ યેહ ખયાલ આયા કે મુશ્રિકોંને હમારે ભાઈયોંકો શિકસ્ત દે દી હૈ ઔર વોહ એક પહાડકે પાससे ગુઝર રહે હૈં. યેહ હમારે ભાઈ અગર પહાડકી તરફ મુડ જાએં તો ઉનકો સિર્ફ એક તરફસે હી લડના પડેગા (ઔર ઈસ તરહ ઉનકો ફતહ હાસિલ હો જાએગી) ઔર અગર યેહ લોગ પહા સે આગે નિકલ ગએ તો ફિર (ઉનકો હર તરફસે લડના પડેગા ઔર) યેહ હલાક હો જાએંગે. બસ ઈસ પર મેરી ઝબાનસે વોહ કલિમાત નિકલ ગએ, જો આપ લોગોંને સુને હૈં.

ફિર એક મહીનેકે બા'દ (ઉસ લશ્કરકી તરફસે ફત્હકી) ખુશખબરી દેને વાલા આયા ઔર ઉસને બતાયા કે હમ લોગોંને ઉસ દિન હઝરત ઉમર (રદિ.) કી આવાઝ સુની થી ઔર આવાઝ સુનકર હમ લોગ પહાડકી તરફ હો ગએ થે, જિસસે અલ્લાહને હમ લોગોંકો ફત્હ દિલા દી.[૨]

ખતીબ ઔર ઈબ્ને અસાકિર કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે લોગોંને હઝરત અલી (રદિ.) સે કહા, ક્યા આપને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મિમ્બર પર ખુત્બાકે દૌરાન 'યા સારિયા !' કેહતે હુએ નહીં સુના ? હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ્હારા ભલા હો, હઝરત ઉમર (રદિ.) કો કુછ ન કહો, વોહ જો ભી કામ કરતે હૈં, ઉસકી કોઈ ન કોઈ વજહ ઝરૂર હોતી હૈ.

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરે દિલમેં યેહ ખયાલ આયા કે દુશ્મનને હઝરત સારિયા (રદિ.) કો પહાડકી પનાહ લેને

૧ બૈહકી, ઈબ્નુલ આઅરાબી
૨ ઈસાબા, ૨-૩, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૦, મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૨૮૬, બિદાયા, ૭-૧૩૧

પર મજબૂર કર દિયા હૈ, તો ઈસ ખયાલસે મૈંને યેહ કેહ દિયા કે શાયદ અલ્લાહકા કોઈ બંદા મેરી આવાઝ હઝરત સારિયા (રદિ.) તક પહોંચા દે, યા'ની કોઈ ફરિશ્તા યા મુસલમાન જિન્ન પહોંચા દે.[૧]

અબૂ નઈમ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ફિર હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ ગએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) કો હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) પર પૂરા ઈત્મિનાન ઔર એ'તિમાદ થા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન ને કહા, મુઝે આપકી વજહસે લોગોંકો બુરા ભલા કેહના પડતા હૈ. ઈસકી સબસે બડી વજહ યેહ હૈ કે આપ હમેશા ઐસા કામ કર દેતે હૈં, જિસકી ઝાહિરમેં કોઈ વજહ નઝર નહીં આતી ઔર યૂં લોગોંકો બાતેં કરનેકા મૌકા મિલ જાતા હૈ.

આપને યેહ ક્યા કહા કે ખુત્બા દેતે આપ એકદમ 'અય સારિયા ! પહાડ કી તરફ હો જાઓ', ઝોરસે કેહને લગે ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં અપને આપકો કાબૂમેં ન રખ સકા. મૈંને દેખા કે હઝરત સારિયા (રદિ.) કા લશ્કર એક પહાડકે પાસ લડ રહા હૈ ઔર ઉન પર આગેસે, પીછેસે હર તરફસે હમલા હો રહા હૈ. ઈસ પર મૈં અપને આપકો કાબૂમેં ન રખ સકા ઔર એકદમ મેરી ઝબાનસે નિકલ ગયા, 'અય સારિયા ! પહાડકી તરફ હો જાઓ' ઔર મૈંને યેહ ઈસ લિયે કહા તાકે યેહ લોગ પહાડકી તરફ હો જાએં (ઔર ઉન્હેં સિર્ફ એક તરફસે લડના પડે.)

કુછ હી દિનોંકે બા'દ હઝરત સારિયા (રદિ.) કા કાસિદ ઉનકા ખત લેકર આયા. જિસમેં લિખા થા કે જુમ્અહકે દિન હમારા દુશ્મનસે મુકાબલા હુવા. હમને સુબહકી નમાઝ પઢકર જંગ શુરૂ કી, યહાં તક કે જુમ્અહકા વક્ત હો ગયા ઔર સૂરજકા કિનારા ઢલ ગયા તો હમને સુના કે કિસી આદમીને દો બાર ઝોરસે યેહ એ'લાન કિયા, 'અય સારિયા ! પહાડકી તરફ હો જાઓ.' ચુનાંચે હમ પહાડકી તરફ હો ગએ. ઈસ તરહ હમ દુશ્મન પર ગાલિબ આને લગે, યહાં તક કે અલ્લાહને ઉન્હેં શિકસ્ત દે દી ઔર ઉનકો કત્લ કર દિયા. હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ને કહા, લોગોંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઈસ અમલ પર ખ્વામખ્વાહ એ'તિરાઝ કિયા થા. ઈસ આદમીકો છોડે રખ્ખો. ઉસે કુછ ન કહો, ક્યૂંકે ઉસકી ઉલટી ભી સીધી હોતી હૈ.[૨]

વાકેદી મેં ઝૈદ બિન અસ્લમ ઔર યઅકૂબ બિન ઝૈદ કી રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે લોગોંને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે પૂછા, યેહ આપને ક્યા કેહ દિયા થા ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને હઝરત સારિયા (રદિ.) કો વહી બાત કહી, જો અલ્લાહકી તરફસે મેરી ઝબાન પર જારી હો ગઈ.

હઝરત ઈઝઝા બિન્તે અયાઝ બિન અબી કિરસાફા (રહ.) કેહતી હૈં, રૂમીયોંને હઝરત અબૂ કિરસાફા (રદિ.) કે એક બેટેકો ગિરફ્તાર કર લિયા થા. જબ નમાઝકા

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૦
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૧, બિદાયા, ૭-૩૧

વક્ત હોતા તો હઝરત અબૂ કિરસાફા (રદિ.) અસ્કલાન શહેરકી ફસીલકી દીવાર પર ચઢકર ઝોરસે કેહતે, અય ફલાં ! નમાઝકા વક્ત હો ગયા હૈ ઔર ઉનકા બેટા રૂમકે શહેરમેં ઉનકી યેહ આવાઝ સુન લિયા કરતા.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ગૈબી આવાઝેં સુનના, જિનકા બોલને વાલા નઝર નહીં આતા થા

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા, તો ગુસલ દેને વાલોંમેં ઈખ્તિલાફ હો ગયા કે ગુસલકે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કુર્તા ઉતારા જાએ યા ન ઉતારા જાએ. તો ઉન સબને એક ગૈબી આવાઝકો સુના કે કોઈ કેહ રહા હૈ, તુમ અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્તે હી મેં ગુસલ દે દો. આવાઝ તો આ રહી થી, લેકિન બોલને વાલેકા પતા નહીં ચલ રહા થા કે કૌન હૈ. ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્તે હી મેં ગુસલ દિયા ગયા.

હઝરત આઈશા (રદિ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે કિસી કેહને વાલેને કહા, તુમ ઈન્હેં કપડોં સમેત હી ગુસલ દે દો. કેહને વાલેકા પતા નહીં ચલ રહા થા.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સમંદરકા સફર કરને વાલે એક લશ્કરકા હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) કો અમીર બનાયા. રાતકે વક્ત કશ્તી ઉનકો લિયે જા રહી થી કે અચાનક એક મુનાદીને ઉપરસે ઉન્હેં પુકાર કર કહા, ક્યા મૈં તુમ્હેં વોહ ફૈસલા ન બતા દું, જો અલ્લાહને અપને બારેમેં કિયા હુવા હૈ ? ઔર વોહ યેહ હૈ કે જો આદમી (રોઝા રખકર) ગરમ દિનમેં અલ્લાહકે લિયે પ્યાસા રહેગા તો અલ્લાહ પર ઉસકા યેહ હક હૈ કે ઉસે બડી પ્યાસ વાલે દિન યા'ની કિયામતકે દિન અચ્છી તરહ પાની પિલાએ.[૨]

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હમ લોગ સમંદરી ગઝવેમેં ગએ. ચુનાંચે હમ સમંદરમેં સફર કર રહે થે. હવા બિલકુલ મુવાફિક થી ઔર બાદબાન ઉઠે હુએ થે. હમને એક મુનાદીકો યેહ એ'લાન કરતે હુએ સુના, અય કશ્તી વાલો ! ઠહેર જાઓ. મૈં તુમ્હેં એક ખબર દેના ચાહતા હું. ઉસને યેહ એ'લાન મુસલસલ સાત બાર કિયા.

૧ હૈસમી, ૯-૩૯૬
૨ હાકિમ, ૨-૪૬૭

મૈંને કશ્તીકે અગલે હિસ્સે પર ખડે હોકર કહા, તૂ કૌન હૈ ? ઔર કહાંસે આયા હૈ ? ક્યા તુઝે નઝર નહીં આ રહા કે હમ કહાં હૈં ? ક્યા હમ યહાં રૂક સકતે હૈં ? તો ઉસને જવાબમેં કહા, ક્યા મૈં આપ લોગોંકો વોહ ફૈસલા ન બતાઉં, જો અલ્લાહ તઆલાને અપને બારેમેં કિયા હૈ ? મૈંને કહા, ઝરૂર બતાઓ.

ઉસને કહા, અલ્લાહને અપને બારેમેં યેહ ફૈસલા કિયા હૈ કે જો ગરમ દિનમેં અપને આપકો અલ્લાહકે લિયે (રોઝા રખકર) પ્યાસા રખ્ખેગા, ઉસકા અલ્લાહ પર યેહ હક હોગા કે અલ્લાહ ઉસે કિયામતકે દિન સૈરાબ કરે. ચુનાંચે હઝરત અબૂ મૂસા (રદિ.) ઉસ સખ્ત ગરમ દિનકી તલાશમેં રેહતે, જિસમેં ઇન્સાનકી ખાલ જલ જાએ ઔર ઉસ દિન રોઝા રખતે.[૧]

હઝરત સઈદ બિન ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા તાઇફમેં ઇન્તિકાલ હુવા. મૈં ઉનકે જનાઝેમેં શરીક હુવા તો ઇતનેમેં એક પરિંદા આયા. ઉસ જૈસી શક્લો સૂરતકા પરિંદા કભી કિસીને નહીં દેખા થા. વોહ પરિંદા આકર ઉનકે જિસ્મમેં દાખિલ હો ગયા. હમ દેખતે રહે ઔર સોચતે રહે કે ક્યા અબ બાહર નિકલેગા ? લેકિન કિસીને ઉસે બાહર નિકલતે નહીં દેખા ઔર જબ ઉન્હેં દફન કિયા ગયા તો કિસીને કબ્રકે કિનારે પર યેહ આયત પઢી ઔર પઢને વાલેકા કુછ પતા ન ચલા..

يَـٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ○ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ○ فَٱدْخُلِى فِى عِبَـٰدِى

وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ○

યા અય્યતુહન્નફ્સુલ્ મુત્મઇન્નહ. ઇરજિઈ ઇલા રબ્બિકિ રાદિયતમ્ મરદિય્યહ. ફદ્ખુલી ફી ઇબાદી વદ્ખુલી જન્નતી.

'(ઔર જો અલ્લાહકે ફરમાંબરદાર થે, ઉનકો ઇર્શાદ હોગા કે) અય ઇત્મિનાન વાલી રૂહ ! તૂ અપને પરવરદિગાર (કે જવારે રહમત) કી તરફ ચલ, ઇસ તરહસે કે તૂ ઉસસે ખુશ ઔર વોહ તુઝસે ખુશ. ફિર (ઉધર ચલકર) તૂ મેરે (ખાસ) બંદોંમેં શામિલ હો જા (કે યેહ ભી રૂહાની નેઅમત હૈ) ઔર મેરી જન્નતમેં દાખિલ હો જા.'[૨]

હાકિમ મેં ઇસ્માઇલ બિન અલી ઔર ઇસા બિન અલી કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે વોહ સુફેદ પરિંદા થા ઔર હૈસમી કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે વોહ સુફેદ પરિંદા થા, જિસે બગલા કહા જાતા હૈ. મૈમૂન બિન મેહરાન કી રિવાયતમેં હૈ કે જબ ઉન પર મિટ્ટી ડાલ દી ગઇ તો હમને એક આવાઝ સુની. આવાઝ તો હમ સુન રહે થે, લેકિન બોલને વાલા કોઇ નઝર નહીં આ રહા થા.[૩]

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૬૦
૨ હાકિમ, ૩-૫૪૩, હૈસમી, ૯-૨૮૫
૩ હુલીયા, ૧-૩૨૯, મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૬

મૈમૂન બિન મેહરાન કી દૂસરી રિવાયતમેં હૈ કે જબ હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હુવા ઔર ઉન્હેં કફન પહેનાયા જાને લગા તો એક સુફેદ પરિંદા તેઝીસે ઉન પર ગિરા ઔર ઉનકે કફનકે અંદર ચલા ગયા. ઉસે બહોત તલાશ કિયા, લેકિન ન મિલા.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત ઇકરમા (રદિ.) ને કહા, ક્યા તુમ લોગ બેવકૂફ હો ? (જો પરિંદા તલાશ કર રહે હો) યેહ તો ઉનકી બીનાઇ હૈ, જિસકે બારેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે વા'દા ફરમાયા થા કે વફાતકે દિન ઉન્હેં વાપસ મિલ જાએગી.

ફિર જબ લોગ જનાઝા કબ્ર પર લે ગએ ઔર ઉન્હેં લહદમેં રખ દિયા ગયા તો ગૈબી આવાઝને કુછ કલિમાત કહે, જિન્હેં સબ લોગોંને સુના, જો કબ્રકે કિનારે પર થે. ફિર મૈમૂનને પિછલી આયતોંકા ઝિક્ર કિયા.

જિન્નાત ઔર ગૈબી આવાઝોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કી મદદ કરના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત કુરૈમ બિન ફાતિક (રદિ.) ને હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) સે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ક્યા મૈં આપકો ન બતાઉં કે મેરે ઇસ્લામ લાનેકી ઇબ્તિદા કૈસે હુઇ ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, ઝરૂર બતાઓ.

ઉન્હોંને કહા, એક બાર મૈં અપને જાનવર તલાશ કર રહા થા ઔર ઉનકે નિશાનાત પર ચલ રહા થા કે ઉસીમેં અબરકુલ અઝઝાફ મકામ પર મુઝે રાત આ ગઇ તો મૈંને બુલંદ આવાઝસે પુકાર કર કહા, મૈં ઇસ વાદીકે (જિન્ન) બાદશાહકી પનાહ ચાહતા હું ઉસકી કૌમકે બેવકૂફોંસે. તો ગૈબસે કિસીને બુલંદ આવાઝસે કહા,

وَيْحَكَ عُذْ بِاللّٰهِ ذِي الْجَلَالِ وَالْمَجْدِ وَالنَّعْمَاءِ وَالْإِفْضَالِ

'તેરા ભલા હો, અલ્લાહકી પનાહ માંગ. જો જલાલ, બુઝુર્ગી. નેઅમત ઔર ફઝલ વાલા હૈ.'

وَاقْرَأْ آيَاتٍ مِّنَ الْأَنْفَالِ وَوَحِّدِ اللّٰهَ وَلَا تُبَالِ

'સૂરએ અન્ફાલકી આયતેં પઢ ઔર અલ્લાહકો એક માન ઔર કિસીકી પરવાહ ન કર.' યેહ સુનકર મૈં બહોત ઝિયાદા ડર ગયા. જબ મેરી જાનમેં જાન આઇ તો મૈંને કહા..

اَرُشَدٌ عِنْدَکَ اَمْ تَضْلِيُلُ — يَااَيُّهَا الْهَاتِفُ مَاتَقُوْلُ

بَيِّنْ لَنَا هَدِيْتَ مَاالْحَوِيْلُ

'અય ગૈબી આવાઝ દેને વાલે ! તૂ ક્યા કેહ રહા હૈ ? ક્યા તૂ સહીહ રાસ્તા દિખાના ચાહતા હૈ યા ગુમરાહ કરના ચાહતા હૈ અલ્લાહ તુઝે હિદાયત દે, હમેં સાફ સાફ બતા કે ક્યા સૂરત હૈ ?' ઉસને જવાબમેં કહા..

بِيَثْرِبَ يَدْعُوْ اِلَى النَّجَاةِ — اِنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ ذُوْ لْخَيْرَاتِ

وَيَزْجُرُ النَّاسَ عَنِ الْهَنَاتِ — يَأْمُرُ بِالصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ

'તમામ ખૈરોંકો લેકર આને વાલે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યસરિબમેં નજાતકી દઅવત દે રહે હૈં. વોહ નમાઝ ઔર રોઝેકા હુક્મ દેતે હૈં ઔર શર વાલે કામોંસે લોગોંકો રોકતે હૈં.' મૈંને અપની સવારી આગે બળ્હાકર કહા..

لَا جُعْتَ وَلَا عُرِيْتَ — اَرْشِدْنِىْ رُشْدًا هُدِيْتَ

وَلَا تُوَفِّرُنِىْ عَلَى الْخَيْرِ الَّذِىْ اُتِيْتَ — وَلَا بَرِحْتَ سَيِّدًا مُقِيْتَ

'મુઝે સીધા રાસ્તા બતા, અલ્લાહ તુઝે હિદાયત દે. તૂ કભી ભૂકા નંગા ન હો ઔર તૂ હમેશા તાકતવર સરદાર બના રહે ઔર જો ખૈર તુઝે મિલી હૈ, ઉસકા મુઝ પર ઝિયાદા બોઝ ન ડાલ.' વોહ યેહ અશઆર પળ્હતા હુવા મેરે પીછે આયા..

وَ بَلَّغَ الْاَهْلِ وَاَدَّى رَحْلَكَا — صَاحَبَكَ اللّٰهُ وَسَلَّمَ نَفْسَكَا

وَانْصُرْهُ اَعَزَّ رَبِّىْ نَصْرَكَا — آمِنْ بِهِ اَفْلَحَ رَبِّىْ حَقَّكَا

'અલ્લાહ હમેશા તેરા સાથી હો ઔર તેરી જાનકો સહીહ સાલિમ રખ્ખે ઔર તુઝે ઘરવાલોં તક પહોંચાએ ઔર તેરી સવારીકો પહોંચાએ. તૂ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ઈમાન લા. મેરા રબ તેરે હકકો બામુરાદ કરે ઔર ઉસ રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મદદ કર. મેરા રબ તેરી અચ્છી તરહ મદદ કરે.'

મૈંને કહા, અલ્લાહ તુઝ પર રહમ કરે, તૂ કૌન હૈ ? ઉસને કહા, મૈં ઉસાલ કા બેટા અમ્ર હું ઔર અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફસે નજ્દ કે મુસલમાન જિન્નાતકા અમીર હું. તુમ્હારે ઘર પહોંચને તક તુમ્હારે ઊંટોંકી હિફાઝત હોગી. તુમ્હેં અબ ફિક્ર કરનેકી ઝરૂરત નહીં હૈ.

ચુનાંચે મૈં જુમ્અહકે દિન મદીનામેં દાખિલ હુવા. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) મેરે પાસ બાહર આએ ઔર કહા, અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, અંદર આ જાઓ. હમેં તુમ્હારે મુસલમાન હોનેકી ખબર પહોંચ ચુકી હૈ. મૈંને કહા, મુઝે અચ્છી તરહ વુઝૂ કરના નહીં આતા. ચુનાંચે ઉન્હોંને મુઝે સિખાયા. ફિર મૈં મસ્જિદમેં દાખિલ હુવા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો મિમ્બર પર બયાન કરતે હુએ દેખા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બિલકુલ ચૌદહવીં રાતકે ચાંદકી તરહ લગ રહે થે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે થે, જો મુસલમાન અચ્છી તરહ વુઝૂ કરતા હૈ ઔર ફિર સોચ સમઝકર ધ્યાનસે ઐસી નમાઝ પઢતા હૈ, જિસકી હર તરહ હિફાઝત કરતા હૈ, વોહ જન્નતમેં ઝરૂર દાખિલ હોગા. ફિર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને મુઝસે કહા, તુમ અપની ઈસ હદીસ પર ગવાહ લાઓ, નહીં તો મૈં તુમ્હેં સઝા દુંગા. ચુનાંચે કુરૈશકે બુઝુર્ગ હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ને મેરે હકમેં ગવાહી દી, જિસે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કુબૂલ કિયા.[૧]

અબૂ નઈમ ને દલાઇલુન્નુબુવ્વહમેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) સે ઈસી જૈસી હદીસ નકલકી હૈ, જિનમેં અશઆર ઈસ તરહ હૈં..

اَرْشِدْلِیْ رُشْدًا بِهَا هُدِيْتَا   لاَ جُعْتَ يَا هٰذَا وَلاَ عَرِيْتَا

وَلاَ صَحِبْتَ صَاحِبًا مَقِيْتًا   لاَ يَثْوِ يَنَّ الْخَيْرُانِ ثَوِيْتَا

'મુઝે સહીહ રાસ્તા બતા, અલ્લાહ તુઝે હિદાયત અતા ફરમાએ. અય ફલાં ! તૂ ન કભી ભૂકા હો ઔર ન કભી નંગા. ઔર ન કભી ઐસે સાથીકે સાથ રહે, જિસસે લોગ નફરત કરતે હોં ઔર અગર તૂ મર જાએ તો તેરી ખૈર ખત્મ ન હો, બલકે હમેશા બાકી રહે.'[૨]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) સે ફરમાયા, મુઝે કોઈ ઐસી હદીસ સુનાઓ, જિસસે હૈરત ભી હો ઔર ખુશી ભી હો, તો હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ને કહા, મુઝે હઝરત ખુરૈમ બિન ફાતિક (રદિ.) ને યેહ વાકિઆ સુનાયા થા. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૩]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને જબ ભી સુના કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કિસી ચીઝકે બારેમેં કહા હો કે મેરા યેહ ગુમાન હૈ કે યેહ ઈસ તરહ હૈ, તો વોહ ઉસી તરહ હોતી, જિસ તરહ ઉનકા ગુમાન હોતા. ચુનાંચે એક બાર વોહ બૈઠે હુએ થે કે ઉનકે પાસસે એક ખૂબસૂરત આદમી ગુઝરા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, યા

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૩૪
૨ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૩૦
૩ ઈસાબા, ૩-૩૫૩, હૈસમી, ૮-૨૫૧, હાકિમ, ૩-૬૨૧

તો મેરા અંદાઝા ગલત હૈ યા યેહ આદમી અભી તક અપને જાહિલિયત વાલે દીન પર હૈ યા ફિર યેહ જાહિલિયતમેં કાહિન થા. ઈસે મેરે પાસ લાઓ.

લોગ ઉસ આદમીકો બુલાકર લાએ તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસસે અપની બાત કહી. ઉસને કહા, મૈંને આજ જૈસા દિન કભી નહીં દેખા કે કિસી મુસલમાન આદમીકે મુંહ પર ઐસી સાફ બાત કેહ દી ગઈ હો. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, મૈં તુમ્હેં ઝોરદાર તાકીદ કરતા હું કે તુમ મુઝે સારી બાત બતાઓ. ઉસ આદમીને કહા, મૈં જાહિલિયતમેં કાહિન થા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, જો જિન્ન તુમ્હારે પાસ આતા થા, ઉસકા સબસે અજીબો ગરીબ કિસ્સા ક્યા હૈ ? ઉસને કહા, એક દિન મૈં બાઝારમેં થા. વોહ જિન્ન મેરે પાસ ઘભરાયા હુવા આયા ઔર ઉસને યેહ અશ્આર પઢે..

اَلَمْ تَرَ الْجِنَّ وَاِبْلاَ سَهَا وَيَأْ سَهَا مِنْ بَعْدِ اِنْكَاسِهَا

وَلُحُوْ قَهَا بِالْقِلاَصِ وَأَحْلاَ سِهَا

'ક્યા તુમને દેખા નહીં કે તમામ જિન્નાત હૈરાનો પરેશાન હૈં ઔર (પેહલે તો આસમાન પર ચઢ જાતે થે ઔર) અબ આસમાનસે નાઉમ્મીદ હોકર વાપસ આ રહે હૈં, બલકે ઈસ્લામમેં દાખિલ હોકર જવાન ઊંટનીયોં ઔર ઉન પર કજાવેકે નીચે બિછાઈ જાનેવાલી ચાદરોં વાલે અરબોંકે સાથ મિલ રહે હૈં.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, ઈસને સચ કહા હૈ. મૈં ભી એક દિન કુફ્ફારકે મઅબૂદોંકે પાસ સોયા હુવા થા કે એક આદમી એક બછડા લાયા ઔર ઉસને ઉસે ઝબહ કિયા. ફિર કિસી ચીખને વાલેને ઝોરસે ચીખ કર કહા. મૈંને ઉસસે ઝિયાદા સખ્ત ચીખ કભી નહીં સુની થી. ઉસને કહા, અય જલીહ ! (યેહ કિસી આદમીકા નામ હૈ) યેહ કામિયાબી વાલા કામ હૈ. એક ફસીહ આદમી કેહ રહા હૈ, 'લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ'. સબ ઘભરાકર ઉઠ ગએ. મૈંને કહા, મૈં તો યહાં હી રહુંગા. જબ પતા ચલ જાએગા કે ઈસ આવાઝકે પસે પરદહ ક્યા હૈ, તબ યહાંસે જાઉંગા. ઉસને ફિર પુકાર કર કહા, અય જલીહ ! યેહ કામિયાબી વાલા કામ હૈ. એક ફસીહ આદમી કેહ રહા હૈ, 'લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ'. ફિર મૈં વહાં સે ઉઠા. કુછ દિનોંકે બા'દ હી હમેં બતાયા ગયા કે યેહ નબી હૈં. યેહ રિવાયત સિર્ફ બુખારીમેં હૈ ઔર યેહ કાહિન આદમી હઝરત સવાદ બિન કારિબ (રદિ.) હૈં.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રહ.) કેહતે હૈં, એક દિન હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં ઉનકે પાસસે એક આદમી ગુઝરા. કિસીને

૧ બુખારી

પૂછા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ક્યા આપ ઈસ ગુઝરને વાલેકો જાનતે હૈં ? હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, યેહ કૌન હૈ ? લોગોં ને કહા, યેહ સવાદ બિન કારિબ (રદિ.) હૈં, જિન્હેં ઉનકે પાસ આનેવાલે જિન્નને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝાહિર હોનેકી ખબર દી થી.

ચુનાંચે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉન્હેં પૈગામ દેકર બુલાયા ઔર ફરમાયા, ક્યા આપ હી સવાદ બિન કારિબ હૈં ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ક્યા તુમ જાહિલિયતકે ઝમાનેમેં કહાનતકા કામ કરતે થે ? ઈસ પર હઝરત સવાદ (રદિ.) કો ગુસ્સા આ ગયા ઔર કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! જબસે મૈં મુસલમાન હુવા હું, કભી કિસીને મેરે મુંહ પર ઐસી બાત નહીં કહી હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને કહા, સુબ્હાનલ્લાહ ! હમ તો જાહિલિયતમેં શિર્ક પર થે ઔર યેહ શિર્ક તુમ્હારી કહાનતસે ઝિયાદા બુરા થા. તુમ્હારે તાબેઅ જિન્નને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝાહિર હોનેકી જો ખબર દી થી, વોહ મુઝે બતાઓ. ઉન્હોંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! જી હાં. એક રાત મૈં લેટા હુવા થા ઔર બેદારી ઔર નીંદકે દરમિયાનકી હાલતમેં થા. મેરા જિન્ન મેરે પાસ આયા ઔર મુઝે પાંવ મારકર કહા, અય સવાદ બિન કારિબ ! ઉઠ ઔર મેરી બાત સુન ઔર અગર તેરે અંદર અક્લ હૈ તો તૂ સમઝ લે કે (કુરૈશકી શાખ) લુવય બિન ગાલિબ મેં એક રસૂલ મબ્ઉસ હુવા હૈ, જો અલ્લાહકી ઔર ઉસકી ઈબાદતકી દઅવત દેતા હૈ. ફિર યેહ અશઆર પઢને લગા..

عَجِبْتُ لِلْجِنِّ وَتَطْلَابِهَا   وَ شَدِّهَا الْعِيسَ بِاَقْتَابِهَا

تَهْوِى اِلٰى مَكَّةَ تَبْغِى الْهُدٰى   مَا صَادِقُ الْجِنِّ كَكَذَّابِهَا

فَارْحَلْ اِلَى الصَّفْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ   لَيْسَ قُدَامَاهَا كَاَذْنَابِهَا

'મુઝે ઈસ પર તઅજ્જુબ હૈ કે જિન્નાત હકકો તલાશ કર રહે હૈં ઔર સુફેદ ઊંટોં પર કજાવે બાંધકર હર તરફકા સફર કર રહે હૈં. યેહ સબ હિદાયત હાસિલ કરના ચાહતે હૈં, ઈસ લિયે મક્કા જા રહે હૈં. સચ્ચા જિન્ન ઔર ઝૂઠા જિન્ન દોનોં એક જૈસે નહીં હો સકતે. ઈસ લિયે તુમ સફર કરકે ઉસ હસ્તીકે પાસ જાઓ જો બનૂ હાશિમમેં ચીદહ (મુન્તખબ) ઔર ઉમદા હૈં ઔર હિદાયતમેં પહેલ કરને વાલા દેર કરને વાલેકી તરહ નહીં હોગા, બલકે ઉસસે અફઝલ હોગા.'

મૈંને ઉસ જિન્નસે કહા, મુઝે સોને દો. મુઝે શામસે બહોત નીંદ આ રહી હૈ. અગલી રાત વોહ મેરે પાસ ફિર આયા ઔર ઉસને ફિર પાંવ મારકર કહા, અય સવાદ બિન કારિબ ! ઉઠ ઔર મેરી બાત સુન ઔર અગર તેરે અંદર અક્લ હૈ તો સમઝ લે કે

લુવય બિન ગાલિબમેં એક રસૂલ મબ્ઉસ હુવા હૈ, જો અલ્લાહકી ઔર ઉસકી ઇબાદતકી દઅવત દે રહા હૈ. ફિર વોહ યેહ અશઆર પઢને લગા.

عَجِبْتُ لِلْجِنِّ وَتِحْيَارِهَا وَشَدِّهَا الْعِيْسَ بِأَكْوَارِهَا

تَهْوِىْ اِلٰى مَكَّةَ تَبْغِى الْهُدٰى مَا مُوْءُ مِنُوْ الْجِنِّ كَكُفَّارِهَا

فَارْحَلْ اِلَى الصَّفْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ بَيْنَ رَوَا بِيْهَا وَأَحْجَارِهَا

'મુઝે ઇસ પર તઅજ્જુબ હૈ કે જિન્નાત હૈરાન પરેશાન હૈં ઔર સુફેદ ઊંટોં પર કજાવે બાંધકર હર તરફકા સફર કર રહે હૈં. યેહ સબ હિદાયત હાસિલ કરના ચાહતે હૈં, ઇસ લિયે મક્કા જા રહે હૈં. મો'મિન જિન્ન કાફિર જિન્ન જૈસે નહીં હો સકતે. લિહાઝા તુમ સફર કરકે ઉસ હસ્તીકે પાસ જાઓ જો બનૂ હાશિમમેં ચીદહ ઔર બરગુઝીદા હૈં ઔર મક્કાકે ટીલોં ઔર પત્થરોંકે દરમિયાન રેહતે હૈં.'

મૈંને ઉસસે કહા, મુઝે સોને દો, મુઝે શામસે બહોત નીંદ આ રહી હૈ. તીસરી રાત વોહ ફિર મેરે પાસ આયા ઔર ફિર પાંવ મારકર કહા, અય સવાદ બિન કારિબ ! ઉઠ ઔર મેરી બાત સુન ઔર અગર તેરે અંદર અક્લ હૈ તો સમઝ લે કે લુવય બિન ગાલિબમેં એક રસૂલ મબ્ઉસ હુવા હૈ, જો અલ્લાહકી ઔર ઉસકી ઇબાદતકી દઅવત દે રહા હૈ. ફિર વોહ યેહ અશઆર પઢને લગા.

عَجِبْتُ لِلْجِنِّ وَتِجْسَاسِهَا وَ شَدِّهَا الْعِيْسَ بِاَحْلَاسِهَا

تَهْوِىْ اِلٰى مَكَّةَ تَبْغِى الْهُدٰى مَاخَيِّرُ الْجِنِّ كَأَنْجَاسِهَا

فَارْحَلْ اِلَى الصَّفْوَةِ مِنْ هَاشِمٍ وَاسْمُ بِعَيْنَيْكَ اِلٰى رَأْسِهَا

'મુઝે ઇસ પર તઅજ્જુબ હૈ કે જિન્નાત હકકો તલાશ કર રહે હૈં ઔર સુફેદ ઊંટોં પર કજાવેકે નીચે ટાટ રખકર હર તરફકા સફર કર રહે હૈં. યેહ સબ હિદાયત હાસિલ કરના ચાહતે હૈં, ઇસ લિયે મક્કા જા રહે હૈં ઔર ખૈરવાલા જિન્ન નાપાક જિન્નકી તરહ નહીં હો સકતા. ઇસ લિયે તુમ સફર કરકે ઉસ હસ્તીકે પાસ જાઓ જો બનૂ હાશિમમેં બરગુઝીદહ હૈં ઔર આંખેં બુલંદ કરકે મક્કાકી ચોટીકી તરફ દેખો.'

ચુનાંચે મૈં ઉઠા ઔર મૈંને કહા, અલ્લાહને મેરે દિલકો અચ્છી તરહ જાંચ લિયા હૈ, યા'ની જિન્નકી બાત સહીહ મા'લૂમ હોતી હૈ ઔર મૈં ઊંટની પર સવાર હોકર ચલ દિયા. ફિર મૈં મદીના આયા તો વહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને

સહાબામેં તશરીફ ફરમા થે. મૈંને કરીબ જાકર અર્ઝ કિયા, મેરી દરખ્વાસ્ત ભી સુન લેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કહો. મૈંને યેહ અશઆર પઢે..

اَتَانِیْ نَجِیِّیْ بَعْدَ هَدْءٍ وَرَقْدَةٍ وَلَمْ يَکُ فِيْمَا قَدْ تَلَوْتُ بِكَاذِبٍ

ثَلاَثَ لَيَالٍ قَوْلُهٗ کُلَّ لَيْلَةٍ اَتَاکَ رَسُوْلٌ مِنْ لُؤَیِّ بْنِ غَالِبٍ

فَشَمَّرْتُ عَنْ ذَيْلِ الْاِزَارِ وَوَسَّطَتْ بِیَ الذِّعْلِبُ الْوَجْنَاءُ غَيْرَ السَّبَاسِبِ

فَاَشْهَدُ اَنَّ اللّٰهَ لاَ شَیْءَ غَيْرُهٗ وَاَنَّکَ مَأْمُوْنٌ عَلٰی کُلِّ غَائِبٍ

وَاَنَّکَ اَدْنَی الْمُرْسَلِيْنَ وَسِيْلَةً اِلَی اللّٰهِ يَا ابْنَ الْاَکْرَمِيْنَ الْاَطَائِبِ

فَمُرْنَا بِمَا يَأْتِيْکَ يَا خَيْرَ مَنْ مَشٰی وَاِنْ کَانَ فِيْمَا جَاءَ شَيْبُ الذَّوَائِبِ

وَکُنْ لِیْ شَفِيْعًا يَوْمَ لاَ ذُوْ شَفَاعَةٍ سِوَاکَ بِمُغْنٍ عَنْ سَوَادِ بْنِ قَارِبٍ

'ઇબ્તિદાઇ રાતકે કુછ હિસ્સેકે ગુઝર જાનેકે બા'દ ઔર મેરે કુછ સો લેનેકે બા'દ મુઝસે સરગોશી કરને વાલા જિન્ન મેરે પાસ તીન રાત આતા રહા ઔર જહાં તક મૈંને ઉસે આઝમાયા, વોહ ઝૂઠા નહીં થા ઔર હર રાત મુઝસે યેહી કેહતા રહા કે તુમ્હારે પાસ એક રસૂલ આયા હૈ, જો કબીલા લુવય બિન ગાલિબમેં સે હૈ. ઇસ પર મૈંને સફરકે લિયે અપની લુંગી ચઢા લી ઔર (મૈંને સફર શુરૂ કર દિયા ઔર) તેઝ રફતાર બડે રૂખ્સારોં વાલી ઊંટની મુઝે લેકર હમવાર ઔર વસીઅ ગુબારઆલૂદ મૈદાનોંમેં ચલતી રહી. મૈં ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે અલાવા કોઇ ચીઝ (ઇબાદતકે લાઇક) નહીં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગૈબકી હર બાતમેં કાબિલે એ'તિમાદ હૈં ઔર અય એહતિરામકે કાબિલ ઔર પાકિઝા લોગોંકે બેટે ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહ તક પહોંચનેકે લિયે તમામ રસૂલોંમેં સબસે ઝિયાદા કરીબી વસીલા હૈં. ઔર અય રૂએ ઝમીન પર ચલને વાલોમેં સબસે અચ્છે ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ઉન તમામ આ'માલકા હુકમ દેં, જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ અલ્લાહકી તરફસે આ રહે હૈં. હમ ઉન આ'માલકો ઝરૂર કરેંગે, ચાહે ઉન આ'માલ કી મેહનતમેં હમારે બાલ સુફેદ હો જાએં. ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ દિન મેરે સિફારિશી બન જાએં, જિસ દિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અલાવા ઔર કોઇ સિફારિશી સવાદ બિન કારિબકે કિસી કામ નહીં આ સકતા.'

મેરે અશઆર સુનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર તમામ સહાબા (રદિ.) બહોત ઝિયાદા ખુશ હુએ. હત્તા કે ઉન સબકે ચેહરોં મેં ખુશી નુમાયાં નઝર આને લગી.

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી રાવી કેહતે હૈં, યેહ કિસ્સા સુનતે હી હઝરત ઉમર (રદિ.) ઉઠકર હઝરત સવાદ બિન કારિબ (રદિ.) સે ચિમટ ગએ ઔર ફરમાયા, મેરી દિલી ખ્વાહિશ થી કે મૈં તુમસે યેહ સારા કિસ્સા સુનું. ક્યા અભ ભી વોહ જિન્ન તુમ્હારે પાસ આતા હૈ ? હઝરત સવાદ (રદિ.) ને કહા, જબ સે મૈંને કુર્આન પઢના શુરૂ કિયા હૈ, વોહ નહીં આયા ઔર ઉસ જિન્ન કી જગહ અલ્લાહ કી કિતાબ નેઅમુલ બદલ હૈ.

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ એક દિન કુરૈશ કે એક કબીલે મેં થે, જિનકો આલે જરીહ કહા જાતા હૈ. ઉન્હોંને એક બછડા ઝબહ કિયા ઔર કસ્સાબ ઉસકા ગોશ્ત બના રહા થા કે ઈતનેમેં હમ સબને બછડેકે પેટમેં સે આવાઝ સુની ઔર બોલને વાલી કોઈ ચીઝ હમેં નઝર નહીં આ રહી થી. વોહ યેહ કેહ રહા થા, 'અય આલે જરીહ ! યેહ કામિયાબી વાલા કામ હૈ. એક પુકારને વાલા પુકારકર અપની ફસીહ ઝબાનમેં યેહ કેહ રહા હૈ કે વોહ ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હૈ કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.'[૧]

હઝરત બરાઅ (રદિ.) કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત સવાદ બિન કારિબ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈં હિન્દુસ્તાનમેં ઠહેરા હુવા થા તો એક રાત મેરા તાબેઅ જિન્ન મેરે પાસ આયા. ફિર સારા કિસ્સા સુનાને કે બા'દ આખિરી અશઆર સુનાને કે બા'દ યેહ હૈ કે યેહ અશઆર સુનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈતને હંસે કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દન્દાને મુબારક નઝર આને લગે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અય સવાદ ! તુમ કામિયાબ હો ગએ.

હઝરત મુહમ્મદ બિન કઅબ કુરઝી (રહ.) કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત સવાદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જિન્નકી બાતોંસે મેરે દિલમેં ઈસ્લામકી મુહબ્બત બૈઠ ગઈ ઔર ઈસ્લામકા શૌક પૈદા હો ગયા. સુબહકો મૈંને ઊંટની પર કજાવા કસા ઔર મક્કા કી તરફ ચલ પડા. રાસ્તેમેં લોગોંને બતાયા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તો હિજરત કરકે મદીના જા ચુકે હૈં.

ચુનાંચે મૈં મદીના ચલા ગયા. મૈંને વહાં જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બારે મેં પૂછા. લોગોંને બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મસ્જિદમેં હૈં. મૈં મસ્જિદમેં ગયા ઔર ઊંટનીકે પાંવોંકો રસ્સી બાંધકર અંદર ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે ઔર લોગ આપકે ઈર્દ ગિર્દ થે.

---

૧ બિદાયા, ૨-૩૩૨

મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરી દરખ્વાસ્ત સુન લેં. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ આ જાઓ. મૈં આગે બઢતા રહા, યહાં તક કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને પહોંચ ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કહો, ઔર તુમ્હારા જિન્ન, જો તુમ્હારે પાસ આતા રહા, ઉસકે બારેમેં બતાઓ.[1]

હઝરત અબ્બાસ બિન મિરદાસ સુલમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરે ઇસ્લામ લાનેકી ઇબ્તિદા ઇસ તરહ હુઇ કે જબ મેરે વાલિદ મિરદાસ કે મરનેકા વક્ત કરીબ આયા તો ઉન્હોંને મુઝે ઝિમાર નામકે અપને બુતકા ખયાલ રખનેકી વસિય્યત કી. મૈંને ઉસ બુતકો એક કમરેમેં રખ લિયા ઔર મૈં રોઝાના ઉસકે પાસ જાને લગા.

જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઝુહૂર હુવા તો એક બાર મૈંને આધી રાતકો એક આવાઝ સુની, જિસસે મૈં ડર ગયા ઔર છલાંગ લગાકર ઉઠા ઔર મદદકે લિયે ઝિમારકે પાસ ગયા તો મૈંને દેખા કે ઉસીકે પેટમેં સે આવાઝ આ રહી હૈ ઔર ઝિમાર યેહ અશઆર પઢ રહા હૈ..

قُلْ لِلْقَبِيْلَةِ مِنْ سُلَيْمٍ كُلِّهَا　　هَلَكَ الْأَنِيْسُ وَعَاشَ اَهْلُ الْمَسْجِدِ

اَوْدٰى ضَمَارِ وَكَانَ يَعْبُدُ مُدَّةً　　قَبْلَ الْكِتَابِ اِلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدِ

اِنَّ الَّذِىْ وَرِثَ النُّبُوَّةَ وَالْهُدٰى　　بَعْدَ ابْنِ مَرْيَمَ مِنْ قُرَيْشٍ مُّهْتَدِ

'સારે કબીલા સુલૈમ સે કેહ દો કે બુત ઔર ઉનકે પૂજને વાલે મુર્દાબાદ ઔર મસ્જિદ વાલે ઝિંદાબાદ. ઝિમાર બુત હલાક હો ગયા ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ કિતાબકે આનેસે પેહલે ઉસકી ઇબાદત કી જાતી થી. ઔર કબીલા કુરૈશકી જો હસ્તી (હઝરત ઇસા) બિન મરયમ અલૈહિસ્સલામકે બા'દ નુબુવ્વત ઔર હિદાયતકી વારિસ હુઇ હૈ, વોહ હિદાયત યાફ્તા હૈં.'

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને યેહ સારી બાત લોગોંસે છુપાકર રખી ઔર કિસીકો ન બતાઇ. જબ કુફ્ફાર ગઝવએ અહઝાબ સે વાપસ આએ તો એક બાર મૈં ઝાતે ઇર્ક કે પાસ અકીક મકામકે એક કિનારે અપને ઊંટોંમેં સોયા હુવા થા. મૈંને એકદમ આવાઝ સુની (જિસસે મેરી આંખ ખુલ ગઇ) ઔર મૈંને દેખા કે એક આદમી શુતુરમુર્ગકે પરકે ઉપર બૈઠા હુવા કેહ રહા હૈ, 'વોહ નૂર હાસિલ કર લો, જો મંગલકી રાતકો અઝબા નામકી ઊંટની પર બનૂ અનકા કે ભાઇયોંકે ઇલાકેમેં યા'ની મદીનામેં

૧ હાકિમ, ૩-૨૦૮, મજમા, ૮-૨૪૮, ઇસાબા, ૨-૯૬

ઉતરા હૈ.' ઉસકે જવાબમેં ઉસકી બાઈ જાનિબસે એક ગૈબી આવાઝ દેને વાલેને યેહ અશઆર પઢ્હે..

بَشِّرِ الْجِنَّ وَإِبْلاَ سَهَا اَنْ وَضَعَتِ الْمَطِىُّ اَحْلاَ سَهَا

وَكَلَّاتِ السَّمَاءَ اَحْرَاسُهَا

'જિન્નાતકો ખબર દે દો કે જિન્નાત ઈસ વજહસે હૈરાનો પરેશાન હૈં કે ઊંટનીયોંને અપને પાલાન રખ દિયે હૈં ઔર આસમાનકે ચૌકીદારોંને આસમાનકી હિફાઝત શુરૂ કર દી હૈ.'

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં ખૌફઝદા હોકર એકદમ ઉઠા ઔર સમઝ ગયા કે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (અલ્લાહકે ભેજે હુએ) રસૂલ હૈં. ચુનાંચે મૈં ઘોડે પર સવાર હુવા ઔર બહોત તેઝીસે સફર કિયા, યહાં તક કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બૈઅત હો ગયા. ફિર વાપસ આકર મૈંને ઝિમાર કો આગસે જલા દિયા. મૈં દોબારા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઔર યેહ અશઆર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સુનાએ..

لَعَمْرُكَ اِنِّىْ يَوْمَ اَجْعَلُ جَاهِلاً ضَمَارِ لِرَبِّ الْعَالَمِيْنَ مُشَارِكَا

'આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિંદગીકી કસમ ! જબ મૈં જાહિલ થા તો મૈંને ઝિમાર બુતકો રબ્બુલ આલમીનકા શરીક બના રખ્ખા થા.'

وَتَرْكِىْ رَسُوْلَ اللّٰهِ وَالْاَوْسُ حَوْلَهٗ اُولٰئِكَ اَنْصَارٌ لَهٗ اَوْلاَ تِكَا

'ઔર મૈંને અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો છોડા હુવા થા ઔર કબીલા ઔસ હર વક્ત આપકે ચારોં તરફ જાંનિસાર થા. યેહ સબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મદદગાર બને હુએ થે ઔર યેહ ક્યા હી અચ્છે લોગ હૈં.'

كَتَارِكِ سَهْلِ الْاَرْضِ وَالْحَزْنَ يَبْتَغِىْ لِيَسْلُكَ فِىْ وَعْثِ الْاُمُوْرِ الْمَسَالِكَا

'ઔર મેરી મિસાલ ઉસ આદમી જૈસી થી, જો નરમ ઝમીનકો છોડકર સખ્ત ઝમીનકો તલાશ કરે, તાકે મુશ્કિલ કામોંકે રાસ્તે પર ચલે.'

فَاٰمَنْتُ بِاللّٰهِ الَّذِىْ اَنَا عَبْدُهٗ وَخَالَفْتُ مَنْ اُمْسٰى يُرِيْدُ الْمَهَالِكَا

'ફિર મૈં ઉસ અલ્લાહ પર ઈમાન લે આયા, જિસકા મૈં બંદા હું ઔર મૈંને ઉસ આદમીકી મુખાલિફત કી, જો (ઈમાન છોડકર) હલાકતકે રાસ્તે પર ચલના ચાહતા હૈ.'

وَوَجَّهْتُ وَجْهِي نَحْوَ مَكَّةَ قَاصِدًا   اُبَايِعُ نَبِيَّ الْاَكْرَمِيْنَ الْمُبَارَكَا

'ઔર મૈંને કરીમ લોગોંકે મુબારક નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બૈઅત હોનેકે ઇરાદેસે અપના રૂખ મક્કા કી તરફ કર લિયા.'

نَبِيٌّ اَتَانَا بَعْدَ عِيْسٰى بِنَاطِقٍ   مِنَ الْحَقِّ فِيْهِ الْفَصْلُ فِيْهِ كَذَالِكَا

'હઝરત ઇસા અલૈહિસ્સલામકે બા'દ હમારે પાસ ઐસે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આએ હૈં, જો બોલતા હુવા હક, યા'ની કુર્આન લેકર આએ હૈં ઔર ઉસમેં ઐસી બાતેં હૈં, જિનસે હક ઔર બાતિલ જુદા જુદા હો જાતા હૈ ઔર વાકઇ ઉસમેં ઐસી બાતેં હૈં.'

اَمِيْنٌ عَلَى الْفُرْقَانِ اَوَّلُ شَافِعٍ   وَاَوَّلُ مَبْعُوْثٍ يُجِيْبُ الْمَلَائِكَا

'હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કુર્આનકે અમીન હૈં (ઔર કિયામતકે દિન) સબસે પેહલે સિફારિશ કરેંગે ઔર સબસે પેહલે ઉઠાએ જાએંગે ઔર ફરિશ્તોંકો જવાબ દેંગે.'

تَلَافَى عُرَى الْاِسْلَامِ بَعْدَ انْتِقَاضِهَا   فَاَحْكَمَهَا حَتّٰى اَقَامَ الْمَنَاسِكَا

'ઇસ્લામકે દસ્તે ટૂટ ચુકે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન સબકો જોડ દિયા ઔર ઉન્હેં ખૂબ મઝબૂત કિયા ઔર સારે અહકામે ઇલાહી ઝિંદા કર દિયે.'

عَنَيْتُكَ يَاخَيْرَ الْبَرِيَّةِ كُلِّهَا   تَوَسَّطْتَ فِي الْفَرْعَيْنِ وَالْمَجْدِ مَالِكَا

'અય સારી મખ્લૂકમેં સબસે બેહતરીન શખ્સ ! આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હી મેરે મકસૂદ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અગલોં, પિછલોંમેં આલા નસબ વાલે હૈં ઔર કબીલા માલિકમેં બુઝુર્ગીમેં સબસે આગે હૈં.'

وَاَنْتَ الْمُصَفَّا مِنْ قُرَيْشٍ اِذَاسَمَتْ عَلٰى ضُمْرِهَا تَبْقَى الْقُرُوْنَ الْمُبَارَكَا

'જબ કુરૈશ ભૂક ઔર કમઝોરીકે બાવુજૂદ બુલંદીયાં હાસિલ કર રહે હૈં તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉનમેં સે સબસે ઝિયાદા સાફસુથરે ઔર પાકિઝા હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તમામ ઝમાનોંમેં બાબરકત રહેંગે.'

اِذَاانْتَسَبَ الْحَيَّانِ كَعْبٌ وَمَالِكٌ وَجَدْنَاكَ مَحْضًا وَالنِّسَاءَ الْعَوَارِكَا

'જબ કબીલા કઅબ ઔર કબીલા માલિક અપના અપના નસબ બયાન કરેંગે તો હમ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખાલિસ નસબ વાલા ઔર ઔરોંકો ગંદા પાએંગે.'[1]

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૩૪, બિદાયાહ ૨-૩૪૧,૩૪૨, હૈસમી, ૮-૨૪૭

ખરાઈતી કી રિવાયતમેં પેહલે તીન અશઆરકે બા'દ યેહ હૈ કે હઝરત અબ્બાસ બિન મિરદાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મૈં ખૌફઝદા હોકર નિકલા ઔર અપની કૌમકે પાસ આયા ઔર ઉન્હેં સારા કિસ્સા સુનાયા ઔર અપની કૌમ બનૂ હારિસા કે તીનસૌ આદમી લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં મદીના ગયા. વહાં જાકર હમ મસ્જિદમેં દાખિલ હુએ. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે દેખા તો ફરમાયા, અય અબ્બાસ! તુમ્હારે ઈસ્લામ લાનેકી ક્યા સૂરત હુઈ ? મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સારા કિસ્સા સુનાયા, જિસસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બહોત ખુશ હુએ ઔર યૂં મૈં ઔર મેરી કૌમ વાલે સબ મુસલમાન હો ગએ.

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ ફરમાતે હૈં કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મબ્ઉસ હોનેકી ખબર મદીનામેં સબસે પેહલે ઈસ તરહ મિલી કે મદીના કી એક ઔરતકા એક જિન્ન તાબેઅ થા. એક દિન વોહ સુફ઼ેદ પરિંદેકી સૂરતમેં આયા ઔર ઉસકી દીવાર પર બૈઠ ગયા. ઉસ ઔરતને ઉસસે કહા, તુમ નીચે ક્યૂં નહીં આતે ? તાકે હમ આપસમેં બાતેં કરેં ઔર એક દૂસરેકો હાલાત બતાએં ? ઉસને કહા, મક્કામેં એક નબી મબ્ઉસ હુએ હૈં, જિન્હોંને ઝિનાકો હરામ કરાર દિયા હૈ ઔર હમારા ચૈન સુકૂન છીન લિયા હૈ. (પેહલે હમ આસમાન પર જાકર વહાંકી ખબરેં લે આતે થે, અબ વહાં નહીં જા સકતે, ઈસ લિયે પરેશાન હૈં.)[૧]

હઝરત અલી બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બારેમેં મદીનામેં સબસે પેહલી ખબર ઈસ તરહ આઈ કે એક ઔરતકા નામ ફાતિમા થા. ઉસકે પાસ એક જિન્ન આયા કરતા થા. ચુનાંચે એક દિન વહ જિન્ન આયા ઔર દીવાર પર ખડા હો ગયા. ઉસ ઔરતને કહા, તુમ નીચે ક્યૂં નહીં આતે ? ઉસને કહા, નહીં , અબ વોહ રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મબ્ઉસ હો ગએ હૈં, જિન્હોંને ઝિનાકો હરામ કર દિયા હૈ.[૨]

હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બેઅસતસે પેહલે હમ એક તિજારતી કાફલેમેં મુલ્કે શામ ગએ. જબ હમ મુલ્કે શામકી હુદૂદમેં દાખિલ હો ગએ તો વહાં એક નજૂમી ઔરત સામને આઈ ઔર ઉસને કહા, મેરા (જિન્ન) સાથી મેરે દરવાઝે પર આકર ખડા હો ગયા. મૈંને કહા, ક્યા તૂ અંદર નહીં આએગા ? ઉસને કહા, અબ ઈસકી કોઈ સૂરત નહીં હૈ, ક્યૂંકે અહમદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઝુહૂર હો ગયા હૈ ઔર ઐસા હુક્મ આ ગયા હૈ, જો બસમેં નહીં હૈ.

મૈં વહાંસે જબ મક્કા વાપસ આયા તો દેખા કે મક્કામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઝુહૂર હો ચુકા હૈ ઔર વોહ અલ્લાહ તઆલાકી દઅવત દે રહે હૈં.[૩]

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૯, હૈસમી, ૨૪૩, ઈબ્ને સઅદ, ૧-૧૯૦
૨ બિદાયા, ૨-૩૨૮
૩ બિદાયા, ૨-૩૩૮, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૯

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બડે મિયાંને જાહિલિયતકા ઝમાના પાયા થા. ઉન્હેં ઇબ્ને ઇસા કહા જાતા થા. ગઝવએ રૂદસમેં હમ ઔર વોહ ઇકટ્ઠે થે. (રૂદસ મુલ્કે શામકા એક જઝીરા હૈ.) ઉન્હોંને મુઝે અપના વોહ વાકિઆ સુનાયા કે મૈં અપને ખાનદાનકી એક ગાય હાંકે જા રહા થા કે ઇતનેમેં મૈંને ઉસકે પેટમેં સે યેહ આવાઝ સુની, અય આલે જરીહ ! એક સાફ ઔર વાઝેહ બાત હૈ કે એક આદમી બુલંદ આવાઝ સે કેહ રહા હૈ, 'લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ'.

વોહ બડે મિયાં કેહતે હૈં, ફિર હમ મક્કા આએ તો હમને દેખા કે વહાં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઝુહૂર હો ચુકા હૈ.

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક કાફિર જિન્નને મક્કા મેં અબૂ કુબૈસ પહાડ પર આવાઝ દી, વોહ નઝર નહીં આ રહા થા. ઉસને યેહ અશઆર કહે..

قَبَّحَ اللّٰهُ رَأْیَ کَعْبِ بْنِ فِهْرٍ　　مَا أَرَقَّ الْعُقُوْلَ وَالْاَحْلَامِ

'કઅબ બિન ફિહ્ર યા'ની કુરૈશકી રાયકો અલ્લાહ બુરા કરે. ઉનકી અકલ ઔર સમઝ કિસ કદર કમઝોર હૈ.'

دِیْنُهَا أَنَّهَا یُعْنَفُ فِیْهَا　　دِیْنَ آبَائِهَا الْحُمَاةِالْکِرَامِ

'(કુરૈશમેં સે જો લોગ મુસલમાન હો ચુકે હૈં) ઉનકા દીન યેહ હૈ કે વોહ અપની હિફાઝત કરને વાલે બુઝુર્ગ બાપ-દાદોંકે દીન યા'ની બુતપરસ્તીકો બુરા ભલા કેહતે હૈં.'

خَالَفَ الْجِنَّ جِنُّ بُصْرٰی عَلَیْکُمْ　　وَرِجَالُ النَّخِیْلِ وَالْاٰطَامِ

'બસરા કે જિન્નાતને ઔર ખજૂરકે દરખ્તોં ઔર કિલ્ઓંકે ઇલાકે યા'ની મદીના કે રેહને વાલે અન્સારને (ઇસ્લામ લાકર ઔર ઉસે ફૈલાનેકી મેહનત કરકે) આમ જિન્નાતકી મુખાલિફત કી હૈ ઔર ઇસ તરહ તુમ્હેં નુકસાન પહોંચાયા હૈ.'

هَلْ کَرِیْمٌ لَکُمْ لَهٗ نَفْسُ حُرٍّ　　مَاجِدُ الْوَالِدَیْنِ وَالْاَعْمَامِ

'ક્યા તુમમેં ઐસા અખ્લાક વાલા આદમી નહીં હૈ, જો શરીફુન્નફ્સ હો ઔર જિસકે વાલિદૈન ઔર સારે ચચા બુઝુર્ગી વાલે હોં ?'

یُوْشِکُ الْخَیْلُ أَنْ تَرَوْهَا تَهَادٰی　　تَقْتُلُ الْقَوْمَ فِیْ بِلَادِ التِّهَامِ

'અન્કરીબ તુમ ઘોડોં વાલા લશ્કર દેખોગે, જો એક દૂસરેસે આગે બઢ રહે હોંગે ઔર તિહામાકે ઇલાકેમેં (મુસલમાનોંકી) ઉસ કૌમકો કત્લ કરેંગે.'

ضَارِبٌ ضَرْبَةً تَكُوْنُ نَكَالاً وَرَوَاحًا مِنْ كُرْبَةٍ وَاغْتِمَام

مُسْتَغْلِنًا فِيْ الْبَلَدِ الْحَرَامِ

'ઔર મુસલમાનોં પર તલવારોંસે ઐસી ઝર્બ લગાએંગે, જિસમેં ઉનકે લિયે ઇબ્રતનાક સઝા હોગી ઔર તુમ્હારે લિયે બેચૈની ઔર ગમસે રાહત હોગી.' (યેહ કાફિર જિન્ન મુશ્રિકોંકો ઝૂઠી ખુશખબરી દે રહા હૈ.)

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, યેહ બાત સારે મક્કામેં ફૈલ ગઇ ઔર મુશ્રિક એક દૂસરેકો યેહ અશઆર સુનાને લગે ઔર ઈમાન વાલોંકો મઝીદ ઈઝા (તકલીફ) દેને ઔર માર ડાલનેકે ઈરાદે કરને લગે. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ એક શૈતાન થા, જિસને લોગોંકો બુતોંકે બારેમેં બાત કી હૈ. ઉસે મિસ્અર કહા જાતા હૈ. અલ્લાહ ઉસે રૂસ્વા કરેંગે.

ચુનાંચે તીન દિન ગુઝરને કે બા'દ ઉસી પહાડ પર એક ગૈબી આવાઝ દેને વાલેને યેહ અશઆર પઢે..

نَحْنُ قَتَلْنَا مِسْعَرًا لَمَّاطَغَى وَاسْتَكْبَرَا

وَسَفَّهَ الْحَقَّ وَمَنَّ الْمُنْكَرَا قَنَّعْتُهُ سَيْفًا جَرُوْفًا مُبْتِرَا

بِشَتْمِهِ نَبِيَّنَا الْمُطَهَّرَا

'જબ મિસ્અર ને સરકશી ઔર તકબ્બુર કિયા ઔર હકકો બેવકૂફીકી ચીઝ બતાયા ઔર મુન્કર ચીઝકો ચલાયા, તો હમને ઉસે કત્લ કર દિયા. મૈંને ઐસી તલવારસે ઉસકે સર પર વાર કિયા, જો કામ પૂરા કર દેને વાલી ઔર ટુકડે ટુકડે કરને વાલી હૈ. યેહ સબ કુછ ઈસ વજહસે કિયા કે ઉસને હમારે પાક નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી શાનમેં બુરે કલિમાત ઈસ્તે'માલ કિયે થે.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ એક કવી હયકલ જિન્ન થા, જિસે સમજહ કહા જાતા થા. મૈંને ઉસકા નામ અબ્દુલ્લાહ રખ્ખા થા. યેહ મુઝ પર ઈમાન લાયા થા. ઉસને મુઝે બતાયા કે વોહ મિસ્અર કો તીન દિનસે તલાશ કર રહા થા. ઈસ પર હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અલ્લાહ ઉસે જઝાએ ખૈર દે.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મહમૂદ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે કબીલા ખસઅમ કે કુછ આદમી કેહતે થે કે જિન બાતોંકી વજહસે હમેં ઈસ્લામકી

[૧] દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૩૦, બિદાયા, ૨-૩૪૮, ઈસાબા, ૨-૭૮

દઅવત મિલી, ઉનમેં સે એક બાત યેહ હૈ કે હમ બુતપરસ્ત કૌમ થે. એક દિન હમ લોગ અપને બુતકે પાસ થે કે કુછ લોગ અપના એક ફૈસલા લેકર આએ. ઉન્હેં ઉમ્મીદ થી કે જિસ બાતમેં હમારા ઇખ્તિલાફ હો રહા હૈ, ઉસકા હલ હમેં ઇસ બુતસે મિલ જાએગા કે ઇતનેમેં એક ગૈબી આવાઝ દેને વાલેને ઉન્હેં આવાઝ દેકર કહા..

يَاأَيُّهَا النَّاسُ ذُوُالْاَجْسَامِ مِنْ بَيْنِ اَشْيَاخٍ اِلٰى غُلَامِ

مَااَنْتُمْ وَطَائِشُ الْاَحْلَامِ وَمُسْنِدَ الْحُكْمِ اِلَى الْاَصْنَامِ

اَكُلُّكُمْ فِيْ حَيْرَةٍ نِيَامِ اَمْ لَا تَرَوْنَ مَاالَّذِيْ أَمَامِيْ

مِنْ سَاطِعٍ يَجْلُوْدُ جَى الظَّلَامِ قَدْ لَاحَ لِلنَّاظِرِ مِنْ تِهَامِ

ذَاكَ نَبِيٌّ سَيِّدُ الْاَنَامِ قَدْ جَاءَ بَعْدَ الْكُفْرِ بِالْاِسْلَامِ

أَكْرَمَهُ الرَّحْمَانُ مِنْ اِمَامِ وَمِنْ رَسُوْلٍ صَادِقِ الْكَلَامِ

أَعْدَلُ ذِيْ حُكْمٍ مِنَ الْاَحْكَامِ يَأْمُرُ بِالصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ

وَالْبِرِّ وَالصَّلَاتِ لِلْاَرْحَامِ وَيَزْجُرُالنَّاسَ عَنِ الْآثَامِ

وَالرِّجْسِ وَالْاَوْثَانِ وَالْحَرَامِ مِنْ هَاشِمٍ فِيْ ذِرْوَةِ السَّنَامِ

'અય જિસ્મ વાલે ઇન્સાનોં ! અય બુઝ્હે બચ્ચે, છોટે બડે તમામ ઇન્સાનોં ! તુમ બિલકુલ બેઅકલ હો ઔર અપને ફૈસલે તુમને બુતોંકે સુપુર્દ કર રખ્ખે હૈં. ક્યા તુમ સબ હૈરતમેં સોએ હુએ હો ? ક્યા તુમ્હેં વોહ ચીઝ નઝર નહીં આ રહી, જો મેરે સામને હૈ ? વોહ એક રોશન નૂર હૈ, જો અંધેરેકી અંધેરીકો ભી દૂર કર રહા હૈ. વોહ નૂર દેખને વાલોંકે લિયે તિહામા કે પહાડોંસે ઝાહિર હો રહા હૈ. યેહ વોહ નબી હૈ, જો તમામ મખ્લૂકકે સરદાર હૈં ઔર કુફ્રકે બા'દ ઇસ્લામ લેકર આએ હૈં. રહમાનને ઇનકા ખાસ ઇકરામ ફરમાયા હૈ. યેહ ઇમામ, રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ, સચ્ચી ગુફ્તગૂ કરને વાલે ઔર સબસે ઝિયાદા ઇન્સાફ વાલા ફૈસલા કરને વાલે હૈં. યેહ નમાઝ, રોઝેકા હુક્મ દેતે હૈં ઔર નેકી ઔર સિલારહમીકા ભી ઔર લોગોંકો ગુનાહોંસે રોકતે હૈં. પલીદી, બુતોં ઔર હરામ કામોંસે ભી રોકતે હૈં ઔર વોહ કબીલા બનૂ હાશિમમેં સે હૈં

ઔર સબસે ઝિયાદા ઉંચે નસબ વાલે હૈં ઔર અલ્લાહકે કાબિલે એહતિરામ શહેર મક્કામેં વોહ યેહ સારે કામ અલલ એ'લાન કર રહે હૈં.'

જબ હમને યેહ સુના તો હમ ઉસ બુતકે પાસસે ઉઠકર આ ગએ ઔર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર મુસલમાન હો ગએ.[૧]

હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મબ્ઉસ હુએ, ઉસ વક્ત મૈં શામમેં થા. મૈં અપની કિસી ઝરૂરતસે સફરમેં નિકલા તો મુઝે રાસ્તેમેં રાત આ ગઇ. મૈંને કહા, મૈં આજ રાત ઇસ વાદીકે બડે સરદાર (જિન્ન) કી પનાહમેં હું. (જાહિલિયતકે ઝમાનેમેં અરબોંકા ખયાલ થા કે હર જંગલ ઔર હર વાદીમેં કિસી જિન્નકી હુકૂમત હોતી હૈ.)

જબ મૈં બિસ્તર પર લેટા તો એક મુનાદીને આવાઝ લગાઇ, વોહ મુઝે નઝર નહીં આ રહા થા. ઉસને કહા, તુમ અલ્લાહકી પનાહ માંગો, ક્યૂંકે જિન્નાત અલ્લાહકે મુકાબલેમેં કિસીકો પનાહ નહીં દે સકતે. મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! તુમ ક્યા કેહ રહે હો ? ઉસને કહા, અનપઢોંમેં અલ્લાહકી તરફસે આને વાલે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઝાહિર હો ચુકે હૈં. હમને (મક્કા મેં) જહૂન નામકી જગહ પર ઉનકે પીછે નમાઝ પઢી હૈ ઔર હમ મુસલમાન હો ગએ હૈં ઔર હમને ઉનકા ઇત્તિબાઅ ઇખ્તિયાર કર લિયા હૈ ઔર અબ જિન્નાતકે તમામ મક્રો ફરેબ ખત્મ હો ગએ હૈં. અબ (વોહ આસમાન પર જાના ચાહતે હૈં તો) ઉનકો સિતારે મારે જાતે હૈં. તુમ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ જાઓ, જો રબ્બુલ આલમીનકે રસૂલ હૈં ઔર મુસલમાન હો જાઓ.

હઝરત તમીમ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં સુબહકો દૈરે અય્યૂબ બસ્તીમેં ગયા ઔર વહાં એક પાદરીકો સારા કિસ્સા સુનાકર ઉસસે ઇસકે બારેમેં પૂછા. ઉસને કહા, જિન્નાતને તુમસે સચ કહા હૈ, વોહ નબી હરમ (મક્કા) મેં ઝાહિર હોંગે ઔર હિજરત કરકે હરમ (મદીના) જાએંગે. વોહ તમામ નબીયોંસે બેહતર હૈં. કોઇ ઔર તુમસે પેહલે ઉન તક ન પહોંચ પાએ, ઇસ લિયે જલ્દી જાઓ. હઝરત તમીમ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં હિમ્મત કરકે ચલ પડા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર મુસલમાન હો ગયા.[૨]

હઝરત વાસિલા બિન અસ્કઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત હજ્જાજ બિન ઇલાત બહઝી સુલમી (રદિ.) કે મુસલમાન હોનેકી સૂરત યેહ હુઇ કે વોહ અપની કૌમકે કુછ સવારોંકે સાથ મક્કાકે ઇરાદેસે નિકલે. રાતકો યેહ લોગ એક વેહશતનાક ઔર ખૌફનાક વાદીમેં પહોંચે તો ઘબરા ગએ.

---

૧ બિદાયા, ૨-૩૪૩, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૩૩
૨ બિદાયા, ૩-૩૫૦

ઉનકે સાથીયોંને ઉનસે કહા, અય અબૂ કિલાબ ! (યેહ હઝરત હજ્જાજ (રદિ.) કી કુન્નિયત હૈ) ઉઠો ઔર અપને લિયે ઔર અપને સાથીયોંકે લિયે (ઇસ વાદીકે સરદાર જિન્નસે) અમન માંગો. હઝરત હજ્જાજને ખડે હોકર યેહ અશઆર પળ્હે..

أُعِيْذُ نَفْسِىْ وَأُعِيْذُ صَحْبِىْ　　مِنْ كُلِّ جِنِّيٍّ بِهٰذَا النَّقْبِ

حَتّٰى أَؤُوْبَ سَالِمًا وَرَكْبِىْ

'મૈં અપને આપકો ઔર અપને સાથીયોં કો હર ઉસ જિન્ન સે પનાહ દેતા હું, જો ઇસ પહાડી મેં મૌજૂદ હૈ, તાકે મૈં ઔર મેરે સાથી સહીહ સાલિમ અપને ઘર વાપસ પહોંચ જાએં.' ઇસકે બા'દ હઝરત હજ્જાજ ને કિસી નઝર ન આને વાલે કો યેહ આયત પળ્હતે હુએ સુના..

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

فَانْفُذُوْا لَا تَنْفُذُوْنَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ

યા મઅ્શરલ્ જિન્નિ વલ્ ઇન્સિ ઇનિસ્તતાઅ્તુમ્ અન્ તન્ફુઝૂ મિન્ અક્તારિસ્સમાવાતિ વલ્ અર્દિ ફન્ફુઝૂ લા તન્ફુઝૂન ઇલ્લા બિસુલ્તાન

'અય જિન્નો ઇન્સાનકે ગિરોહ ! અગર તુમકો યેહ કુદરત હૈ કે આસમાન ઔર ઝમીનકી હુદૂદસે કહીં બાહર નિકલ જાઓ, તો (હમ ભી દેખેં) નિકલો, મગર ઝોરકે બગૈર નહીં નિકલ સકતે. (ઔર ઝોર હૈ નહીં, બસ નિકલનેકા વુકૂઅ ભી મોહતમલ નહીં.)'

જબ યેહ લોગ મક્કા પહોંચે તો ઉન્હોંને કુરૈશકી એક મજ્લિસમેં યેહ બાત બતાઇ. કુરૈશને કહા, અય અબૂ કિલાબ ! આપ ઠીક કેહ રહે હો. અલ્લાહકી કસમ ! યેહ કલામ ભી ઉસી કલામમેં સે હૈ, જિસકે બારેમેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ દા'વા કરતે હૈં કે ઉન પર યેહ કલામ અલ્લાહકી તરફસે નાઝિલ હુવા હૈ. હઝરત હજ્જાજ (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! ખૂદ મૈંને ભી સુના હૈ ઔર મેરે સાથ ઇન લોગોંને ભી સુના હૈ.

યેહ બાતેં હો રહી થીં કે ઇતનેમેં આસી બિન વાઇલ આયા. લોગોંને ઉससે કહા, અય અબૂ હિશામ ! અબૂ કિલાબ જો કેહ રહા હૈ, ક્યા આપને વોહ નહીં સુના ? ઉસને પૂછા, અબૂ કિલાબ ક્યા કેહ રહા હૈ ? લોગોંને ઉસે સારી બાત બતાઇ. ઉસને કહા, આપ લોગ ઇસ પર તઅજ્જુબ ક્યૂં કર રહે હૈં ? જિસ જિન્નને ઉનકો વહાં યેહ કલામ સુનાયા હૈ, વહી જિન્ન યેહ કલામ મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝબાન પર જારી કરતા હૈ.

હઝરત હજ્જાજ (રદિ.) કેહતે હૈં, આસી કી ઈસ બાતકી વજહસે મેરે સાથી મેરી રાયસે યા'ની ઈસ્લામ લાનેસે રૂક ગએ, લેકિન ઈસ સબસે મેરી બસીરતમેં ઈઝાફા હુવા. (ફિર હમ લોગ અપને ઈલાકેમેં વાપસ આ ગએ.) એક અરસેકે બા'દ મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બારેમેં પૂછા તો મુઝે બતાયા ગયા કે વોહ મક્કાસે મદીના તશરીફ લે જા ચુકે હૈં. મૈં ઊંટની પર સવાર હોકર ચલ દિયા ઔર મદીના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચ ગયા ઔર મૈંને વાદીમેં જો સુના થા, વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ! તુમને હક બાત સુની હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! યેહ ઉસી કલામમેં સે હૈ, જો મેરે રબને મુઝ પર નાઝિલ કિયા હૈ. અય અબૂ કિલાબ ! તુમને હક બાત સુની હૈ. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ મુઝે ઈસ્લામ સિખા દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે કલિમએ ઈખ્લાસકી ગવાહી તલબ ફરમાઈ ઔર ફરમાયા, અબ તુમ અપની કૌમકે પાસ વાપસ જાઓ ઔર ઉન્હેં ઉન તમામ બાતોંકી દઅવત દો, જિનકી મૈંને તુમકો દઅવત દી હૈ, ક્યૂંકે યેહ હક હૈ.[૧]

હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કુછ લોગ મક્કા કે ઈરાદેસે ચલે ઔર રાસ્તેસે ભટક ગએ. જબ ઉન્હોંને દેખા કે અબ તો મૌત આને વાલી હૈ, તો ઉન્હોંને કફન પહેને ઔર મરનેકે લિયે લેટ ગએ. ઈતનેમેં દરખ્તોંકે બીચમેં સે એક જિન્ન નિકલકર ઉનકે પાસ આયા ઔર કેહને લગા, મૈં ઉન લોગોંમેં સે અકેલા બાકી રેહ ગયા હું, જિન્હોંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુર્આન પઢતે હુએ સુના થા.

મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ ભી ફરમાતે હુએ સુના કે મો'મિન મો'મિનકા ભાઈ હૈ ઔર સફરમેં આગે જાકર હાલાત મા'લૂમ કરકે ઉસે બતાને વાલા હૈ ઔર રાસ્તા ભટક જાનેકી સૂરતમેં ઉસે રાસ્તા બતાને વાલા હૈ, ઉસે બેયારો મદદગાર નહીં છોડતા. યેહ હૈ પાની ઔર યેહ હૈ તુમ્હારા રાસ્તા. ફિર ઉસને ઉન્હેં પાનીકી જગહ બતાઈ ઔર રાસ્તા દિખાયા.[૨]

કબીલા બનૂ સહમ બિન મુર્રહ કે સઈદ બિન શિયેમ (રહ.) કેહતે હૈં, મેરે વાલિદ સાહબને મુઝે યેહ વાકિઆ બયાન કિયા કે ઉયયૂનહ બિન હિસ્ન જો લશ્કર ખૈબરકે યહૂદીયોંકી મદદકે લિયે લેકર ગયા થા, મૈં ભી ઉસ લશ્કરમેં થા. હમને ઉયયૂનહકે લશ્કરમેં યેહ આવાઝ સુની, અય લોગો ! અપને ઘરવાલોંકી ખબર લો. દુશ્મનને ઉન પર હમલા કર દિયા હૈ.

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૬૩
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૨૮

યેહ સુનતે હી સારે લશ્કરવાલે વાપસ ચલે ગએ. એક દૂસરેકા ઈન્તિઝાર ભી નહીં કિયા. હમેં ઉસ આવાઝકા કુછ પતા ન ચલા કે કહાંસે આઈ થી. ઈસ લિયે હમેં યકીન હૈ કે યેહ આવાઝ આસમાનસે આઈ થા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા કિરામ (રદિ.) કે લિયે જિન્નાત ઔર શયાતીન કા મુસખ્ખર હોના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, એક બાર મૈં સોયા હુવા થા. એક શૈતાન મેરે સામને આયા. મૈંને ઉસકા ગલા પકડકર ઈસ ઝોરસે ઘોંટા કે ઉસકી ઝબાન બાહર નિકલ આઈ ઔર અપને અંગૂઠે પર મુઝે ઉસકી ઝબાનકી ઠંડક મેહસૂસ હોને લગી. અલ્લાહ હઝરત સુલયમાન અલૈહિસ્સલામ પર રહમ ફરમાએ. અગર ઉનકી દુઆ ન હોતી તો વોહ શૈતાન બંધા હુવા હોતા ઔર તુમ સબ ઉસે દેખતે.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, આજ રાત એક સરકશ જિન્ન છૂટકર મેરે પાસ નમાઝ ખરાબ કરને આ ગયા. અલ્લાહને મુઝે ઉસે પકડનેકી કુદરત દે દી. મૈંને ઉસે પકડ લિયા. મેરા ઈરાદા હુવા કે મૈં ઉસે મસ્જિદકે કિસી સુતૂનસે બાંધ દું, તાકે સુબહકો આપ સબ લોગ ઉસે દેખ લેં, લેકિન મુઝે અપને ભાઈ હઝરત સુલયમાન અલૈહિસ્સલામકી યેહ દુઆ યાદ આ ગઈ..

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَهَبْ لِيْ مُلْكًا لَّا يَنْبَغِيْ لِاَحَدٍ مِّنْ بَعْدِيْ

રબ્બિગ્ફિરલી વહબ્લી મુલ્કલ્લા યમ્બગી લિઅહદિમ્ મિમ્ બઅ્દી

'અય મેરે રબ ! મેરા (પિછલા) કુસૂર મઆફ કર ઔર (આઈન્દહકે લિયે) મુઝકો ઐસી સલ્તનત દે કે મેરે સિવા (મેરે ઝમાનેમેં) કિસીકો મયસ્સર ન હો.' આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈંને ઉસે ઝલીલ ઔર રૂસ્વા કરકે વાપસ કર દિયા.[૨]

હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે અગર હમારે ભાઈ હઝરત સુલયમાન અલૈહિસ્સલામકી દુઆ ન હોતી, તો વોહ સુબહ કો બંધા હુવા હોતા ઔર મદીના વાલોંકે બચ્ચે ઉસસે ખેલ રહે હોતે.

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૩૦
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૩૦

હઝરત બુરૈદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે યેહ ખબર પહોંચી કે હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં શૈતાનકો પકડા થા. મૈં હઝરત મઆઝ (રદિ.) કે પાસ ગયા ઔર મૈંને કહા, મુઝે યેહ ખબર પહોંચી હૈ કે આપને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઝમાનેમેં શૈતાનકો પકડા થા. ઉન્હોંને કહા, જી હાં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સદકાકી ખજૂરેં જમા કરકે મુઝે દીં. મૈંને વોહ ખજૂરેં અપને એક કમરેમેં રખ દીં. મુઝે રોઝાના ઉન ખજૂરોંમેં કમી નઝર આતી થી. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઇસકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લને ફરમાયા, યેહ શૈતાનકા કામ હૈ, તુમ ઉસકી ઘાત લગાઓ.

ચુનાંચે મૈં રાતકો ઉસકી ઘાતમેં બૈઠા. જબ કુછ રાત બીત ગઇ તો શૈતાન હાથીકી સૂરતમેં આયા. જબ દરવાઝેકે પાસ પહોંચા તો સૂરત બદલકર દરવાઝેકી દુર્ઝોંસે અંદર દાખિલ હો ગયા ઔર ખજૂરોંકે પાસ જાકર ઉન્હેં લુકમા બનાકર ખાને લગ ગયા. મૈંને અપને કપડે અચ્છી તરહસે બાંધે ઔર જાકર ઉસે દરમિયાનસે પકડ લિયા ઔર મૈંને કહા, 'અશહદુ અલ્લા ઈલાહ ઈલ્લાહુ વઅન્ન મુહમ્મદન અબ્દુહુ વરસૂલુહ', 'મૈં ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઇ મઅબૂદ નહીં ઔર યેહ કે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે બંદે ઔર રસૂલ હૈં. અય અલ્લાહકે દુશ્મન ! તૂ આકર સદકેકી ખજૂરોંમેં સે લે રહા હૈ, હાલાંકે ફુકરાએ સહાબા તુઝસે ઝિયાદા ઇન ખજૂરોંકે હકદાર હૈં. મૈં તુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ લે જાઉંગા, વોહ તુઝે રૂસ્વા કરેંગે.' ઉસને મુઝસે અહદ કિયા કે વોહ દોબારા નહીં આએગા.

મૈં સુબહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે કૈદીને ક્યા કિયા ? મૈંને કહા, ઉસને મુઝસે અહદ કિયા હૈ કે વોહ દોબારા નહીં આએગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ ઝરૂર આએગા, ઇસ લિયે ઉસકી ઘાત લગાના.

ચુનાંચે મૈંને દૂસરી રાત ઉસકી ઘાત લગાઇ, તો ઉસને પેહલી રાતકી તરહ ફિર કિયા. મૈંને ભી ઉસકે સાથ વહી મા'મલા કિયા. ઉસને ફિર મુઝસે અહદ કિયા કે વોહ દોબારા નહીં આએગા. ઇસ પર મૈંને ઉસે છોડ દિયા ઔર સુબહ સુબહ બતાનેકે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા, તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા એ'લાનચી યેહ એ'લાન કર રહા થા, મઆઝ કહાં હૈં?

(મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય મઆઝ ! તુમ્હારે કૈદીકા ક્યા હુવા ? મૈંને સારા કિસ્સા બતાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વોહ ઝરૂર આએગા. તુમ ઉસકી ઘાતમેં રેહના.

મૈં તીસરી રાત ફિર ઉસકી ઘાત મેં બૈઠા તો ઉસને ઉસી તરહ કિયા. મૈંને ભી ઉસકે સાથ ઉસી તરહ કિયા ઔર પકડકર ઉસસે કહા, અય અલ્લાહકે દુશ્મન ! તૂ દો બાર મુઝસે અહદ કર ચુકા હૈ. અબ તીસરી બાર હૈ. મૈં તુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઝરૂર લે જાઉંગા, વોહ તુઝે રૂસ્વા કરેંગે.

ઉસને કહા, મૈં અયાલદાર શૈતાન હું ઔર મૈં નસીબીન સે આપકે પાસ આતા હું (જો કે મુલ્કે શામકી એક જગહ હૈ.) અગર મુઝે ઈન ખજૂરોંકે અલાવા કુછ ઔર મિલ જાતા તો મૈં આપકે પાસ ન આતા. હમ આપકે ઈસી શહેરમેં રહા કરતે થે, લેકિન જબ આપકે હઝરત મબ્ઉસ હુએ ઔર ઉન પર દો આયતેં નાઝિલ હુઈ, તો ઉન આયતોંને હમેં યહાંસે ભગા દિયા ઔર હમ જાકર નસીબીન રેહને લગે ઔર જિસ ઘરમેં યેહ દો આયતેં પઢી જાતી હૈં, ઉસ ઘરમેં શૈતાન તીન દિન તક દાખિલ નહીં હોતા. અગર આપ મુઝે છોડ દેં તો મૈં આપકો વોહ દોનોં આયતેં સિખા દુંગા.

મૈંને કહા, ઠીક હૈ. ઉસને કહા, આયતુલ કુર્સી ઔર સૂરએ બકરહ કી આખિરી આયતેં, આમનર્રસૂલુ સે લેકર આખિર તક. ફિર મૈંને ઉસે છોડ દિયા ઔર સુબહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાનેકે લિયે ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા એ'લાનચી એ'લાન કર રહા થા કે મઆઝ બિન જબલ કહાં હૈં ?

જબ મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમ્હારે કૈદીકા ક્યા બના? મૈંને કહા, ઉસને મુઝસે અહદ કિયા હૈ કે વોહ દોબારા નહીં આએગા ઔર ઉસને જો કુછ કહા થા, વોહ ભી મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખબીસ હૈ તો ઝૂઠા, લેકિન ઈસ બાર ઉસને તુમસે સચ્ચી બાત કહી હૈ. હઝરત મઆઝ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈં બા'દમેં યેહ આયતેં પઢને લગ ગયા તો ફિર ખજૂરોંકા કમ હોના ખત્મ હો ગયા.[1]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને રમઝાનકે સદકએ ફિત્રકી હિફાઝત મેરે ઝિમ્મે લગાઈ. એક દિન એક આદમી ઉસમેં સે લપેં ભરભર કર લેને લગા. મૈંને ઉસે પકડ લિયા ઔર કહા, મૈં તુમ્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ઝરૂર લે જાઉંગા. ઉસને કહા, મૈં મોહતાજ હું ઔર મુઝ પર બચ્ચોંકી ઝિમ્મેદારી હૈ ઔર મુઝે બહોત હી ઝિયાદા ઝરૂરત હૈ. મૈંને ઉસે છોડ દિયા.

સુબહકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! આજ રાત તુમ્હારે કૈદીકા ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉસને સખ્ત ઝરૂરતમંદ હોને ઔર અહલો અયાલ (બાલ-બચ્ચોં) કી શિકાયત કી. મુઝે ઉસ પર તરસ આ ગયા. મૈંને ઉસે છોડ દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ

૧ હૈસમી, ૬-૩૨૨, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૭

અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુન લો ! ઉસને તુમસે ઝૂઠ બોલા હૈ, વોહ ફિર આએગા.

ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે વોહ ફિર આએગા, ઈસ લિયે મુઝે યકીન હો ગયા કે વોહ ઝરૂર આએગા. મૈં ઉસકી ઘાતમેં બૈઠ ગયા. વોહ આકર લપેં ભરકર ફિર લેને લગ ગયા. મૈંને ઉસે પકડકર કહા, મૈં તુમ્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ઝરૂર લે જાઉંગા. ઉસને કહા, મુઝે છોડ દો, ક્યૂંકે મૈં મોહતાજ હું. બહોતસે બચ્ચોંકી મુઝ પર ઝિમ્મેદારી હૈ. અબ મૈં દોબારા નહીં આઉંગા.

મુઝે ઉસ પર ફિર તરસ આ ગયા, ઈસ લિયે મૈંને ઉસે છોડ દિયા. સુબહકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ ! તુમ્હારે કૈદીકા ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઉસને સખ્ત ઝરૂરતમંદ હોનેકી ઔર બચ્ચોંકી શિકાયત કી. મુઝે ઉસ પર તરસ આ ગયા. મૈંને ઉસે છોડ દિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ગૌરસે સુન લો ! ઉસને તુમસે ઝૂઠ કહા, વોહ ફિર આએગા. ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા કે વોહ ફિર આએગા, ઈસ લિયે મૈં સમઝ ગયા કે વોહ ફિર આએગા. મૈં ઉસકી ઘાતમેં બૈઠ ગયા. વોહ આકર ફિર લપેં ભરકર લેને લગા. મૈંને ઉસે પકડકર કહા, મૈં તુમ્હેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ઝરૂર લે જાઉંગા. દો બાર તુમ કેહ ચુકે હો કે દોબારા નહીં આઉંગા, લેકિન તુમ ફિર આ જાતે હો. અબ યેહ તીસરી બાર ઔર આખિરી બાર હૈ. ઉસને કહા, મુઝે છોડ દો. મૈં તુમ્હેં ઐસે કલિમાત સિખાઉંગા, જિનસે અલ્લાહ તુમ્હેં નફા પહોંચાએગા. જબ તુમ બિસ્તર પર લેટા કરો તો આયતુલ કુર્સી પઢ્હા કરો.

اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ........

અલ્લાહુ લા ઈલાહ ઈલ્લા હુવલ્ હય્યુલ કય્યૂમ ...

તો સુબહ તક અલ્લાહકી તરફસે તુમ્હારે લિયે એક હિફાઝત કરને વાલા ફરિશ્તા મુકર્રર રહેગા ઔર સુબહ તક કોઈ શૈતાન તુમ્હારે કરીબ નહીં આ સકેગા. મૈંને ઉસકા રાસ્તા છોડ દિયા. સુબહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, તુમ્હારે કૈદીકા ક્યા હુવા ? મૈંને કહા, ઉસને કહા થા કે વોહ મુઝે કુછ ઐસે કલિમાત સિખાએગા, જિનસે અલ્લાહ મુઝે નફા દેંગે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! હૈ તો વોહ ઝૂઠા, લેકિન તુમસે ઉસને બાત સચ્ચી કહી હૈ ઔર તુમ જાનતે હો કે તુમ તીન રાતોંસે કિસસે બાતેં કર રહે હો ? મૈંને કહા, નહીં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ એક શૈતાન હૈ.[૧]

---

૧ મિશ્કાત, ૧૮૫

હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી ફરમાતે હૈં, મેરા એક તાક થા, જિસમેં ખજૂરેં રખી રેહતી થીં. એક ભૂતની આકર ઉનમેં સે ખજૂરેં લે જાયા કરતી થી. મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉસકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાઓ, જબ તુમ ઉસે દેખો તો કેહના, બિસ્મિલ્લાહ ! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હેં બુલા રહે હૈં, ઉનકે પાસ ચલો. મૈંને ઉસે પકડ લિયા તો ઉસને કસમ ખાઇ કે વોહ દોબારા નહીં આએગી. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[1]

આગે ઇસી તીસરે હિસ્સેમેં હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) કી ઇસી જૈસી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ.

હઝરત અબૂ વાઇલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબી (રદિ.) કો એક શૈતાન મિલા તો ઉન્હોંને ઉસ શૈતાનસે કુશ્તી કી ઔર ઉસે ગિરાકર ઉસકે અંગૂઠોંકો દાંતોંસે કાટા. ઉસ શૈતાનને કહા, મુઝે છોડ દો, મૈં તુમ્હેં ઐસી આયત સિખાઉંગા કે હમમેં સે જો ભી ઉસ આયતકો સુનતા હૈ, વોહ પીઠ ફેરકર ભાગ જાતા હૈ.

ઉસ મુસલમાનને ઉસે છોડ દિયા, તો શૈતાનને યેહ આયત સિખાનેસે ઇન્કાર કર દિયા. ઉસ મુસલમાનને ઉસસે ફિર કુશ્તી કી ઔર ઉસે ગિરાકર ઉસકે અંગૂઠેકો કાટા ઔર ઉસસે કહા, મુઝે વોહ આયત બતા. (ઉસને કહા, મુઝે છોડ દો, મૈં બતાઉંગા. મુસલમાનને ઉસે છોડ દિયા, લેકિન) ઉસને બતાનેસે ઇન્કાર કર દિયા.

જબ મુસલમાનને તીસરી બાર ઉસે કુશ્તીમેં ગિરા દિયા તો ઉસ શૈતાનને કહા, યેહ સૂરએ બકરહ કી આયત..

اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّوْمُ........

અલ્લાહુ લા ઇલાહ ઇલ્લા હુવલ્ હય્યુલ કય્યૂમ ...

આખિર તક હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) સે કિસી ને પૂછા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! વોહ મુસલમાન કૌન થા ? હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, હઝરત ઉમર (રદિ.) કે અલાવા ઔર કૌન હો સકતા હૈ ?[2]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ને ફરમાયા, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબી (રદિ.) કો એક જિન્ન મિલા. ઉન્હોંને ઉસ જિન્નસે કુશ્તી લડી ઔર ઉસે ગિરા દિયા જિન્નને ઉનસે કહા, દોબારા કુશ્તી લડો. દોબારા કુશ્તી હુઇ તો ફિર ઉન્હોંને દોબારા જિન્નકો ગિરા દિયા.

૧ તરગીબ, ૩-૩૩, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૭૭, હૈસમી, ૬-૩૨૩
૨ તબરાની

ઉન સહાબી (રદિ.) ને ઉસ જિન્નસે કહા, તુમ મુઝે દુબલે પતલે નઝર આ રહે હો ઔર તુમ્હારા રંગ ભી બદલા હુવા હૈ ઔર તુમ્હારે બાઝૂ કુત્તેકે બાઝૂઓંકી તરહ છોટે છોટે હૈં, તો ક્યા તુમ સબ જિન્ન ઐસે હી હોતે હો યા ઉનમેં સે તુમ હી ઐસે હો ? ઉસ જિન્નને કહા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં તો ઉનમેં બડે જિસ્મ વાલા ઔર તાકતવર હું. આપ મુઝસે તીસરી બાર કુશ્તી કરો. અગર આપને મુઝે ઇસ બાર ગિરા દિયા તો મૈં આપકો ઐસી ચીઝ સિખાઉંગા, જિસસે આપકો ફાઇદા હોગા.

ચુનાંચે તીસરી બાર કુશ્તી હુઇ તો મુસલમાનને ઉસ જિન્નકો ફિર ગિરા દિયા ઔર ઉસસે કહા, લાઓ, મુઝે સિખાઓ. ઉસ જિન્નને કહા, ક્યા આપ આયતુલ કુર્સી પઢ્હતે હૈં ? ઉસ મુસલમાનને કહા, જી હાં. ઉસ જિન્નને કહા, આપ ઇસ આયતકો જિસ ઘરમેં પઢ્હેંગે, ઉસ ઘરસે શૈતાન નિકલ જાએગા ઔર નિકલતે હુએ ગધેકી તરહ ઉસકી હવા ખારિજ હો રહી હોગી ઔર સુબહ તક ફિર ઉસ ઘરમેં નહીં આએગા.

હાઝિર લોગોંમેં સે એક આદમીને કહા, અય અબૂ અબ્દુર્રહમાન ! યેહ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કૌનસે સહાબી થે ? ઇસ સવાલ પર ચીં બજબીં હોકર (ત્યૌરી ચઢ્હાકર) હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ઉસકી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર ફરમાયા, યેહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે અલાવા ઔર કૌન હો સકતા હૈ?[1]

હઝરત મુજાહિદ (રહ.) ને ફરમાયા, હમેં યેહ બતાયા જાતા થા કે હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં શૈતાન ઝંઝીરોંમેં બંધે હુએ થે. જબ વોહ શહીદ હો ગએ તો ફિર યેહ આઝાદ હોકર ફૈલ ગએ.[2]

હઝરત આમિર બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર (રદિ.) કુરૈશકે સવારોંકી એક જમાઅતકે સાથ ઉમરહસે વાપસ આ રહે થે. જબ યનાસિબ પહાડકે પાસ પહોંચે તો ઉન્હેં એક દરખ્તકે પાસ એક આદમી નઝર આયા. હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) અપને સાથીયોંસે આગે બઢ્હકર ઉસ આદમીકે પાસ પહોંચે ઔર ઉસે સલામ કિયા. ઉસ આદમીને ઉનકી પરવાહ ન કી ઔર હલકી આવાઝસે સલામકા જવાબ દિયા. હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) સવારીસે નીચે ઉતરે. ઇસ પર ભી ઉસ આદમીને કોઇ અસર ન લિયા ઔર અપની જગહસે બિલ્કુલ ન હિલા.

હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને કહા, સાયેસે પરે હટ જાઓ, તો વોહ નાગવારીકે સાથ એક તરફ હટ ગયા. હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં વહાં બૈઠ ગયા ઔર મૈંને ઉસકા હાથ પકડકર કહા, તૂ કૌન હૈ ? ઉસને કહા, મૈં જિન્ન હું. ઉસકે યેહ કેહતે હી (ગુસ્સેકી વજહસે) મેરે જિસ્મકા હર બાલ ખડા હો ગયા. મૈંને ઉસે ઝોરસે ખીંચકર કહા, તુમ જિન્ન હોકર ઇસ તરહ મેરે સામને આતે હો ? અબ જો મૈંને ગૌરસે દેખા તો ઉસકે પાંવ જાનવરોં જૈસે થે. મૈંને જો ઝરા ઝોર દિખાયા તો વોહ નરમ

---

૧ હૈસમી, ૯-૭૧, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૩૧
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૩૮૫

પડ ગયા. મૈંને ઉસે ડાંટા ઔર કહા, તુમ ઝિમ્મી હોકર મેરે સામને આએ હો. વોહ વહાંસે ભાગ ગયા.

ઇતનેમેં મેરે સાથી ભી આ ગએ. ઉન્હોંને મુઝસે પૂછા કે આપકે પાસ જો આદમી થા, વોહ કહાં ગયા ? મૈંને કહા, વોહ જિન્ન થા, જો ભાગ ગયા. યેહ સુનતે હી ઉનમેં સે હર એક અપની સવારીસે નીચે ગિર ગયા. ફિર મૈંને ઉન સબકો ઉઠાકર અપની સવારીસે બાંધ દિયા ઔર મૈં ઉનકો ફિર લેકર હજકો ગયા, લેકિન ઉસ વક્ત તક સબકી અક્લેં ઠીક નહીં હુઈ થીં.[૧]

હઝરત અહમદ બિન અબિલ હવારી કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ સુલયમાન દારાનીકો યેહ વાકિઆ બયાન કરતે હુએ સુના કે હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ચાંદની રાતમેં અપની સવારી પર નિકલે ઔર જાકર તબૂકમેં પડાવ ડાલા. ઉનકી અચાનક નઝર પડી તો ઉન્હેં અપની સવારી પર એક બુઢ્ઢા બૈઠા હુવા નઝર આયા, જિસકે સર ઔર દાઢીકે બાલ સુફેદ થે. હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને ઉસ પર હમલા કિયા, જિસસે વોહ સવારીસે એક તરફ હો ગયા ઔર હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) અપની સવારી પર સવાર હોકર આગે ચલ દિયે.

ઉસ બુઢ્ઢેને બુલંદ આવાઝ સે કહા, અય ઇબ્ને ઝુબૈર ! અલ્લાહકી કસમ ! અગર આપકે દિલમેં મેરા ડર બાલકે બરાબર ભી બૈઠ જાતા તો મૈં આપકી અક્લ ખરાબ કર દેતા. હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઓ મલઉન ! ક્યા તેરી વજહસે મેરે દિલમેં ઝર્રા બરાબર ડર પૈદા હો સકતા હૈ ?[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા જમાદાત યા'ની બેજાન ચીઝોં કી આવાઝેં સુનના

હઝરત સુવૈદ બિન યઝીદ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક દિન હઝરત અબૂઝર (રદિ.) કો મસ્જિદમેં અકેલે બૈઠે હુએ દેખા. મૈંને મૌકા ગનીમત દેખા ઔર જાકર ઉનકે પાસ બૈઠ ગયા. મૈંને ઉનસે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા તઝકેરા કિયા.

ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈં તો હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે બારેમેં હમેશા ખૈરકી બાત કેહતા હું, ક્યૂંકે મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ઉનકે બારેમેં એક ખાસ ચીઝ દેખી હૈ. મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તન્હાઇકે મૌકોંકો તલાશ કરતા રેહતા થા ઔર ઉસ તન્હાઇમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે સિખા કરતા થા.

---

૧ ઇબ્નુલ મુબારક
૨ બિદાયા, ૮-૩૩૫

ચુનાંચે એક દિન મૈં ગયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બાહર તશરીફ લાએ ઔર એક તરફ ચલ દિયે. મૈં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પીછે હો લિયા. એક જગહ જાકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠ ગએ. મૈં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠ ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબૂઝર ! ક્યૂં આએ હો ? મૈંને અર્ઝ કિયા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકી વજહસે.

ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આએ ઔર સલામ કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દાઈં તરફ બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા, અય અબૂબક્ર ! કૈસે આના હુવા ? ઉન્હોંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકી વજહસે.

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) આએ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે દાઈં તરફ બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમર ! કૈસે આના હુવા ? ઉન્હોંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકી વજહસે.

ફિર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) આએ ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે દાઈં તરફ બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉસ્માન! કૈસે આના હુવા ? ઉન્હોંને કહા, અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી મુહબ્બતકી વજહસે.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સાત યા નવ કંકરીયાં અપને હાથમેં લીં. વોહ કંકરીયાં તસ્બીહ પઢને લગીં ઔર મૈંને શહદકી મખ્ખી જૈસી ઉનકી ભિનભિનાહટ સુની. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં રખ દિયા તો વોહ ખામોશ હો ગઈં.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરીયાં ઉઠાકર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે હાથમેં રખ દીં. વોહ કંકરીયાં ફિર તસ્બીહ પઢને લગીં ઔર મૈંને શહદકી મખ્ખીકી તરહ ઉનકી ભિનભિનાહટ સુની. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં રખ દિયા તો વોહ ખામોશ હો ગઈં.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં લેકર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે હાથમેં રખ દીં. વોહ કંકરીયાં ફિર તસ્બીહ પઢને લગીં ઔર મૈંને શહદકી મખ્ખીકી તરહ ઉનકી ભિનભિનાહટ સુની. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં રખ દિયા તો વોહ ખામોશ હો ગઈં.[૧]

બૈહકી કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરીયાં લેકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે હાથમેં રખ દીં. વોહ તસ્બીહ પઢને લગીં

૧ હૈસમી, ૮-૨૯૯, બિદાયા, ૫-૧૩૨

ઔર મૈંને શહદકી મખ્ખી જૈસી ભિનભિનાહટ સુની. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં રખ દિયા તો વોહ ખામોશ હો ગઈં. ઈસ રિવાયતકે આખિરમેં યેહ ભી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ નુબુવ્વતકી ખિલાફત હૈ.[1]

તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરીયાં હઝરત અલી (રદિ.) કો દીં તો વોહ તસ્બીહ પઢને લગીં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરીયાં રખ દીં તો વોહ ખામોશ હો ગઈં.[2]

તબરાની કી દો સનદોંમેં સે એક સનદમેં યેહ ભી હૈ કે હલકેમેં જિતને આદમી થે, ઉન સબને હર એક કે હાથમેં ઉન કંકરીયોંકી તસ્બીહ સુની. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ કંકરીયાં હમેં દે દીં તો હમમેં સે કિસીકે પાસ ભી ઉન કંકરીયોંને તસ્બીહ ન પઢી.[3]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ કુર્આની આયાતકો ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે મોઅજિઝોંકો બરકત સમઝા કરતે થે, લેકિન આપ લોગ યેહ સમઝતે હો કે યેહ કુફ્ફારકો ડરાનેકે લિયે હુવા કરતે થે. હમ એક સફરમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. પાની કમ હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બચા હુવા પાની લાઓ. સહાબા (રદિ.) એક બરતનમેં થોડા સા પાની લાએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ બરતનમેં અપના હાથ ડાલા. ફિર ફરમાયા, આઓ પાક ઔર બરકત વાલે પાનીકી તરફ ઔર બરકત અલ્લાહકી તરફસે આ રહી હૈ.

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉંગલીયોંકે દરમિયાનમેં સે પાની ફૂટ રહા થા (ઔર યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા મોઅજિઝા થા. ઈસી તરહ દૂસરા મોઅજિઝા યેહ હૈ કે) કભી ખાના ખાયા જા રહા હોતા થા ઔર હમ ઉસકી તસ્બીહ સુન રહે હોતે થે.[4]

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દુઆ કરનેકે બાબમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે દરવાઝેકી ચૌખટ ઔર કમરેકી દીવારોંને તીન બાર આમીન કહા.[5]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જુમ્અહકે દિન ખજૂરકે તનેકે સહારેસે ખુત્બા દિયા કરતે થે. એક અન્સારી મર્દ યા ઔરતને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા હમ આપ સલ્લલ્લાહુ

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૫
૨ હૈસમી, ૫-૧૭૯, ૮-૨૯૯
૩ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૫૪
૪ બિદાયા, ૬-૯૭
૫ તબરાની, હૈસમી, ઈબ્ને માજા

અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે મિમ્બર ન બના દેં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ચાહો, તો બના દો.

ચુનાંચે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે મિમ્બર બનાયા (જો મસ્જિદમેં મેહરાબકે પાસ રખ દિયા) જબ જુમ્અહકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરકે પાસ પહોંચે તો વોહ તના બચ્ચેકી તરહ ચીખને લગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે નીચે ઉતરકર ઉસકે પાસ આએ ઔર ઉસે અપનેસે ચિમટા લિયા તો વોહ ઉસ બચ્ચેકી તરહ રોને લગા, જિસે ચુપ કરાયા જા રહા હો.

હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ તના ઈસ વજહસે રો રહા થા કે વોહ પેહલે અપને પાસ અલ્લાહકા ઝિક્ર સુના કરતા થા. (ઔર અબ નહીં સુન સકેગા.)[૧]

હઝરત જાબિર (રદિ.) કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે મિમ્બર બન ગયા ઔર ઉસે મસ્જિદમેં લાકર રખ્ખા ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ પર તશરીફ ફરમા હુએ તો હમને ઉસ તનેમેં સે હામિલા (ગાભન) ઊંટની જૈસી આવાઝ સુની. જિસે સુનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસકે પાસ તશરીફ લાએ ઔર અપના હાથ ઉસ પર રખ્ખા, જિસસે ઉસે સુકૂન હુવા ઔર વોહ ખામોશ હો ગયા.[૨]

અહમદ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા મિમ્બર બન ગયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ પર તશરીફ ફરમા હુએ તો વોહ તના બેચૈન હો ગયા ઔર ઊંટનીકી તરહ રોને લગા, જિસે તમામ મસ્જિદ વાલોંને સુના. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે ઉતરકર ઉસકે પાસ તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસે ગલે લગા લિયા, જિસસે વોહ ખામોશ હો ગયા.[૩]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર મૈં ઉસે અપની બગલમેં ન લેતા તો યેહ કિયામત તક રોતા રેહતા.

ઈમામ અહમદ ને હઝરત અનસ (રદિ.) સે ભી મિમ્બર બનાનેકી હદીસ નક્લકી હૈ. ઉસમેં હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખુત્બા દેનેકે લિયે લકડીકે બજાએ મિમ્બર પર તશરીફ ફરમા હુએ તો મૈંને ઉસ લકડીકો પરેશાન હાલ આશિકકી તરહ રોતે હુએ સુના ઔર વોહ લકડી રોતી હી રહી, યહાં તકકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે નીચે ઉતરે ઔર ચલકર ઉસકે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ઉસે સીનેસે લગાયા, તો ફિર ઉસ લકડીકો સુકૂન હુવા.

---

૧ બુખારી
૨ બુખારી
૩ બિદાયા, ૬-૧૨૯, જામેઅ બયાનુલ ઈલ્મ, ૨-૧૯૭, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૨

અલ્લામા બગાવી ને ભી ઈસ હદીસકો હઝરત અનસ (રદિ.) સે ઝિક્ર કિયા હૈ ઔર ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે જબ હઝરત હસન ઈસ હદીસકો બયાન કિયા કરતે તો રોયા કરતે ઔર ફરમાતે, અય અલ્લાહકે બંદો ! ચૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા અલ્લાહકે યહાં બડા દર્જા હૈ, ઈસ વજહસે યેહ લકડી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે શૌકમેં રોઈ થી, તો આપ લોગોંકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિયારતકા શૌક ઈસસે ભી ઝિયાદા હોના ચાહિયે.[૧]

અબૂ યઅલા કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જાન હૈ, અગર મૈં ઉસે અપનેસે ન ચિમટાતા, તો યેહ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જુદાઈકે ગમમેં યૂંહી કિયામત તક રોતા રેહતા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર ઉસે દફન કર દિયા ગયા.[૨]

હઝરત અબુલ બખ્તરી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) અપની હંડિયાકે નીચે આગ જલા રહે થે ઔર હઝરત સલમાન (રદિ.) ઉનકે યહાં આએ હુએ થે. હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) ને હંડિયામેં સે આવાઝ સુની. ફિર વોહ આવાઝ ઉંચી હુઈ ઔર વોહ બચ્ચેકી તરહ તસ્બીહ પઢનેકી આવાઝ થી. ફિર વોહ હંડિયા નીચે ગિર પડી ઔર ઉલટી હો ગઈ. ફિર અપની જગહ વાપસ ચલી ગઈ, લેકિન ઉસમેં સે કોઈ ચીઝ ન ગિરી.

હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) પુકાર કર કેહને લગે, અય સલમાન ! અજીબ કામ દેખો. ઐસા અજીબ કામ તો ન આપને દેખા હોગા ઔર ન આપકે અબ્બાજાનને. હઝરત સલમાન (રદિ.) ને કહા, અગર આપ ખામોશ રેહતે તો અલ્લાહકી ઔર બડી બડી નિશાનીયાં સુનતે.[૩]

હઝરત કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) હઝરત સલમાન (રદિ.) કો ખત લિખતે યા હઝરત સલમાન (રદિ.) હઝરત અબૂદ્દર્દા (રદિ.) કો ખત લિખતે તો પ્યાલે વાલી નિશાની ઉન્હેં ઝરૂર યાદ દિલાતે. હઝરત કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, હમ યેહ બાત બયાન કિયા કરતે થે કે યેહ દોનોં હઝરાત પ્યાલેમેં સે ખાના ખા રહે થે તો પ્યાલા ઔર પ્યાલેકે અંદરકા ખાના દોનોં તસ્બીહ પઢતે રહે.[૪]

હઝરત જઅફર બિન અબી ઈમરાન કેહતે હૈં, હમેં યેહ રિવાયત પહોંચી હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને એક બાર આગકી આવાઝ સુની તો ઉન્હોંને કહા, મૈં ભી. કિસીને પૂછા, અય ઈબ્ને અમ્ર ! આપને યેહ કયા કહા ? ઉન્હોંને

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૨૭
૨ બિદાયા, ૨-૧૨૫, ૧૨૬
૩ હુલીયા, ૧-૨૨૪
૪ હુલીયા, ૧-૨૨૪

કહા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ ! યેહ આગ જહન્નમકી બડી આગમેં વાપસ લૌટાએ જાનેસે પનાહ માંગ રહી હૈ.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા કબ્રવાલોં કી બાતેં સુનના

હઝરત યહયા બિન અબી અય્યૂબ ખુઝાઇ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક સાહબકો યેહ વાકિઆ બયાન કરતે હુએ સુના. હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં એક ઇબાદતગુઝાર નવજવાન થા, જો હર વક્ત મસ્જિદમેં રેહતા થા ઔર હઝરતકો બહોત પસંદ થા. ઉસકા એક બુઢ્ઢા બાપ થા. વોહ નવજવાન ઇશાકી નમાઝ પઢકર અપને બાપકે પાસ ચલા જાતા થા. ઉસકે ઘરકા રાસ્તા એક ઔરતકે દરવાઝે પર પડતા થા. વોહ ઔરત ઉસ પર ફરેફ્તા હો ગઇ ઔર ઉસ નવજવાનકી વજહસે વોહ ઉસકે રાસ્તે પર ખડી રેહતી.

એક રાત વોહ નવજવાન ઉસકે પાससે ગુઝરા તો વોહ ઔરત ઉસે બેહલાને ફુસલાને લગી. આખિર વોહ નવજવાન ઉસકે પીછે ચલ પડા. જબ ઉસ ઔરતકે ઘરકા દરવાઝા આયા તો વોહ અંદર ચલી ગઇ, લેકિન જબ યેહ નવજવાન અંદર જાને લગા તો ઉસે એકદમ અલ્લાહકા ધ્યાન આ ગયા ઔર વોહ ગલત ખયાલ દિલસે સબ જાતા રહા ઔર યેહ આયત ઉસકી ઝબાન પર જારી હો ગઇ..

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ

ઇન્નલ્લઝીન ત્તકવ્ ઇઝા મસ્સહુમ્ તાઇફુમ્ મિનશ્શયતાનિ તઝક્કરૂ ફઇઝાહુમ્ મુબ્સિરૂન

'યકીનન જો લોગ ખુદા તરસ હૈં, જબ ઉનસે કોઇ ખતરા શૈતાનકી તરફસે આ જાતા હૈ, તો વોહ ઉસકી યાદમેં લગ જાતે હૈં, સો યકાયક ઉનકી આંખેં ખુલ જાતી હૈં.'

યેહ આયત પઢતે હી વોહ નવજવાન બેહોશ હોકર ગિર ગયા. ઉસ ઔરતને એક બાંદીકો બુલાયા ઔર દોનોંને મિલકર ઉસે ઉઠાયા ઔર ઉસકે ઘરકે દરવાઝે પર જાકર ઉસે બિઠા દિયા ઔર દરવાઝા ખટખટાકર વાપસ આ ગઇ. ઉસકા બાપ ઉસકી તલાશમેં બાહર નિકલા તો દેખા કે વોહ બેહોશ પડા હુવા હૈ. બાપને અપને ઘરવાલોંકો બુલાયા ઔર ઉસે ઉઠાકર અંદર પહોંચાયા.

કાફી રાત ગુઝરનેકે બા'દ ઉસે હોશ આયા તો ઉસકે બાપને ઉससે પૂછા, અય બેટે ! તુઝે ક્યા હુવા ? ઉસને કહા, ખૈર હૈ. બાપને કહા, તુઝે અલ્લાહકા વાસ્તા દેતા હું,

---

૧ હુલીયા, ૧-૨૮૯

ઝરૂર બતા. ઉસને સારા વાકિઆ બતાયા. બાપને કહા, તુમને કૌન સી આયત પળ્હી થી? ઉસને વહી આયત પળ્હી. પળ્હતે હી બેહોશ હોકર ફિર ગિર ગયા. અબ ઉસે હિલાકર દેખા તો ઉસકી રૂહ પરવાઝ કર ચુકી થી. ઉસે ગુસલ દેકર બાહર લાએ ઔર રાતકો હી ઉસે દફન કર દિયા.

સુબહકો લોગોંને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો સારા કિસ્સા સુનાયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસકે વાલિદકે પાસ જાકર તઅઝિયત કી ઔર ફરમાયા, મુઝે ક્યૂં ન ખબર દી? બાપને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! રાત ઝિયાદા હો ગઇ થી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેં ઉસકી કબ્ર પર લે જાઓ. ચુનાંચે હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર ઉનકે સાથી કબ્ર પર ગએ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, અય ફલાં..

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِ વલિમન્ ખાફ મકામ રબ્બિહી જન્નતાન

'ઔર જો આદમી અપને રબકે સામને ખડે હોનેસે (હર વક્ત) ડરતા રહતા હૈ, ઉસકે લિયે (જન્નતમેં) દો બાગ હોંગે.' ઉસ નવજવાનને કબ્રકે અંદરસે જવાબ દિયા ઔર દો બાર કહા, અય ઉમર (રદિ.) ! મેરે રબને મુઝે જન્નતમેં વોહ દો બાગ દે દિયે હૈં.[૧]

બૈહકી કી રિવાયતમેં હૈ કે ઉસ નવજવાનને કહા, અય ચચાજાન ! હઝરત ઉમર (રદિ.) કો જાકર મેરા સલામ કહો ઔર ઉનસે પૂછો કે જો અપને રબકે સામને ખડે હોનેસે ડરે, ઉસકો ક્યા બદલા મિલેગા ? ઉસ રિવાયતકે આખિરમેં હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉસકી કબ્ર પર ખડે હોકર કહા, તુમ્હારે લિયે દો બાગ હૈં, તુમ્હારે લિયે દો બાગ હૈં.

હઝરત મુહમ્મદ બિન હિમયર (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા બકીઉલ ગરકદ કબ્રસ્તાન પર ગુઝર હુવા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, 'અસ્સલામુ અલયકુમ, અય કબ્રસ્તાન વાલો ! હમારે યહાંકી ખબરેં તો યેહ હૈં કે તુમ્હારી ઔરતોંને ઔર શાદી કર લી. તુમ્હારે ઘરોંમેં દૂસરે લોગ રેહને લગ ગએ. તુમ્હારા માલ સારા તકસીમ કર દિયા ગયા.'

જવાબમેં ગૈબસે યેહ આવાઝ આઇ કે હમારે યહાંકી ખબરેં યેહ હૈં કે હમને જો નેક આ'માલ આગે ભેજે થે, ઉનકા અજ્રો સવાબ હમને પા લિયા ઔર જો માલ હમને અલ્લાહકે લિયે દૂસરોં પર ખર્ચ કિયા, ઉસકા હમેં યહાં નફા મિલ ગયા ઔર જો માલ હમ પીછે છોડ આએ, ઉતના હમેં નુકસાન હુવા.[૨]

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૧-૨૬૭, તફસીર ઇબ્ને કષીર, ૨-૨૭૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૧૨૩

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા અઝાબ મેં મુબ્તલા લોગોં કે અઝાબ કો દેખના

હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર મૈં મૈદાને બદરકે કિનારે ચલા જા રહા થા કે ઇતનેમેં એક આદમી એક ગળ્હેસે બાહર નિકલા. ઉસકી ગરદનમેં ઝંઝીર પડી હુઇ થી. ઉસને મુઝે પુકાર કર કહા, અય અબ્દુલ્લાહ ! મુઝે પાની પિલા દે. અય અબ્દુલ્લાહ ! મુઝે પાની પિલા દે. અય અબ્દુલ્લાહ ! મુઝે પાની પિલા દે. અબ મુઝે મા'લૂમ નહીં કે ઉસે મેરા નામ મા'લૂમ થા યા ઉસને વૈસે હી અરબોંકે દસ્તૂરકે મુતાબિક અબ્દુલ્લાહ કેહકર પુકારા ઔર નામ મા'લૂમ નહીં થા.

ફિર ઉસી ગળ્હેસે એક ઔર આદમી બાહર નિકલા. ઉસકે હાથમેં કોડા થા. ઉસને મુઝે પુકારકર કહા, અય અબ્દુલ્લાહ ! ઇસે પાની ન પિલાના, ક્યૂંકે યેહ કાફિર હૈ. ફિર ઉસે કોડા મારા, જિસ પર વોહ આદમી અપને ગળ્હેમેં વાપસ ચલા ગયા.

મૈં જલ્દીસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા ઔર સારા વાકિઆ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, ક્યા તુમને ઉસે દેખા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ અલ્લાહકા દુશ્મન અબૂ જહલ થા ઔર ઉસે કિયામતકે દિન તક યૂંહી અઝાબ હોતા રહેગા.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા મરને કે બા'દ બાતેં કરના

હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, કબીલા બનૂ હારિસ કે હઝરત ઝૈદ બિન ખારિજા (રદિ.) કા હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ઇન્તિકાલ હુવા તો લોગોંને ઉન પર કપડા ડાલ દિયા. ફિર લોગોંને ઉનકે સીનેમેં આવાઝકી હરકત સુની. ફિર વોહ બોલ પડે ઔર કેહને લગે..

'હઝરત અહમદ, હઝરત અહમદકા નામ લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને સચ કહા, સચ કહા. વોહ અપની ઝાતકે બારેમેં કમઝોર થે, લેકિન અલ્લાહકે મઆમલેમેં તાકતવર થે. યેહ સબ કુછ લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ.

૧ હૈસમી, ૬-૮૧

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને સચ કહા, સચ કહા. વોહ તાકતવર ઔર અમાનત દાર થે. યેહ બાત ભી લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ.

હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) ને સચ કહા, સચ કહા. વોહ ઈન તીનોં હઝરાતકે તરીકે પર હૈં.

અમનો અમાનકે ચાર સાલ ગુઝર ગએ. દો સાલ રેહ ગએ હૈં. ફિર ફિત્ને આએંગે ઔર ઝોરદાર આદમી કમઝોરકો ખા જાએગા ઔર કિયામત કાઈમ હો જાએગી ઔર અન્કરીબ તુમ્હારે લશ્કરકી તરફ ઝબરદસ્ત ખબર આએગી. અરીસ કા કુંવા એક ઝબરદસ્ત ચીઝ હૈ ઔર યેહ કુંવા ક્યા ઝબરદસ્ત ચીઝ હૈ?'

હઝરત સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં કે ફિર બનૂ ખત્મા કે એક આદમી કા ઈન્તિકાલ હુવા. લોગોંને ઉસ પર કપડા ડાલા તો ઉસકે સીનેમેં ભી આવાઝકી હરકત સુની. ફિર વોહ ભી બોલ પડા. કેહને લગા, બનૂ હારિસ બિન ખઝરજ કે આદમીને સચ કહા, સચ કહા.[૧]

હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઝૈદ બિન ખારિજા (રદિ.) ઝુહર અસ્રકે દરમિયાન મદીનાકે એક રાસ્તે પર ચલે જા રહે થે. ચલતે ચલતે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર વોહ ઝમીન પર ગિર ગએ. ઉઠાકર ઉન્હેં ઉનકે ઘર લાયા ગયા ઔર દો કપડોં ઔર એક ચાદરસે ઉન્હેં ઢાંપ દિયા ગયા. મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમિયાન અન્સારકી ઔરતેં ઉનકે પાસ જમા હોકર બુલંદ આવાઝસે રોને લગીં. ઈતનેમેં ઉન્હોંને ચાદરકે નીચેસે દો બાર યેહ આવાઝ સુની.

અય લોગો ! ખામોશ હો જાઓ. હઝરત ઝૈદ કે ચેહરે ઔર સીનેસે કપડા હટાયા ગયા તો ઉન્હોંને કહા, મુહમ્મદ રસૂલુલ્લાહ, જો કે ઉમ્મી નબી હૈં ઔર તમામ નબીયોંકે લિયે મુહર હૈં. યેહ બાત લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ. (ઈસકે બા'દ વોહ ખામોશ હો ગએ.) ફિર કુછ દેર બા'દ ઉનકી ઝબાન પર યેહ અલ્ફાઝ જારી હો ગએ, 'હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને સચ કહા, સચ કહા, જો કે અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખલીફા હૈં. કવી ઔર અમીન હૈં. વોહ અપને બદનકે એઅતિબારસે તો કમઝોર થે, લેકિન અલ્લાહકે મઆમલેમેં બહોત મઝબૂત ઔર તાકતવર થે ઔર યેહ બાત પેહલી કિતાબ યા'ની લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ.'

ફિર ઉનકી ઝબાનસે યેહ અલ્ફાઝ તીન બાર અદા હુએ, 'સચ કહા, સચ કહા. ઔર દરમિયાને જો કે અલ્લાહકે બંદે, અમીરૂલ મો'મિનીન હૈં, ઉમર (રદિ.) જો અલ્લાહકે બારેમેં કિસીકી મલામતસે નહીં ડરતે થે ઔર તાકતવરકો કમઝોરકે ખા જાનેસે રોકતે થે. યેહ બાત ભી પેહલી કિતાબ યા'ની લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ.'

ફિર ઉનકી ઝબાનસે યેહ અલ્ફાઝ અદા હુએ, 'સચ કહા, સચ કહા'. ફિર ઉન્હોંને કહા, 'હઝરત ઉસ્માન અમીરૂલ મો'મિનીન (રદિ.), જો કે મુસલમાનોં પર

૧ બિદાયા, ૬-૧૫૬, ૨૯૩

બહોત મહેરબાન હૈં. દો ગુઝર ગએ, ચાર રેહ ગએ. ફિર લોગોંમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા ઔર જોડ બાકી ન રેહ સકેગા ઔર દરખ્ત ભી રોએંગે યા'ની કિસીકા એહતિરામો ઇકરામ બાકી ન રહેગા ઔર કિયામત કરીબ આ જાએગી ઔર લોગ એક દૂસરેકો ખાને લગેંગે.'[1]

દૂસરી રિવાયત મેં હૈ કે હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હઝરત ઝૈદ બિન ખારિજા (રદિ.) કા ઇન્તિકાલ હુવા, તો મૈં હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા ઇન્તિઝાર કર રહા થા. મૈંને સોચા કે મૈં દો રકઅત નમાઝ હી પઢ લું. (ઔર નમાઝ શુરૂ કર દી.)

ઇતનેમેં હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ને અપને ચેહરેસે કપડા હટાકર કહા, અસ્સલામુ અલયકુમ ! અસ્સલામુ અલયકુમ ! ઘરવાલે બાતેં કર રહે થે. મૈંને નમાઝ હી મેં કહા, સુબ્હાનલ્લાહ, સુબ્હાનલ્લાહ.

ફિર હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ને કહા, સબ ખામોશ હો જાએં, સબ ખામોશ હો જાએં. બાકી હદીસ પિછલી હદીસ જૈસી હૈ.[2]

તબરાની ને ઔસતમેં યેહ રિવાયત ઝિક્ર કી હૈ કે તીન ખુલફામેં સબસે ઝિયાદા મઝબૂત, જો અલ્લાહકે બારેમેં કિસીકી મલામતકી પરવાહ નહીં કરતે થે ઔર કિસી તાકતવરકો કિસી કમઝોરકો ખાને નહીં દેતે થે, વોહ અલ્લાહકે બંદે ઔર અમીરૂલ મો'મિનીન થે. ઉન્હોંને સચ કહા, ઉન્હોંને સચ કહા. યેહ લૌહે મેહફૂઝમેં હૈ.

ફિર હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ને કહા, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) અમીરૂલ મો'મિનીન હૈં ઔર વોહ લોગોંકે બહોત ઝિયાદા કુસૂર મઆફ કર દેતે હૈં. દો ગુઝર ગએ હૈં, ચાર બાકી હૈં. ફિર લોગોંમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા ઔર એક દૂસરેકો ખાને લગ જાએંગે ઔર કોઇ નઝમ બરકરાર ન રેહ સકેગા ઔર બડે બડે બહાદુર રોએંગે. ફિર મુસલમાનોંકી તરક્કી રૂક જાએગી ઔર યેહ ભી કહા કે યેહ બાત અલ્લાહને લિખી હુઇ હૈ ઔર ઉસે મુકદ્દર ફરમા રખ્ખા હૈ.

અય લોગો ! અપને અમીરકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાઓ. ઉસકી બાત સુનો ઔર માનો. ફિર જો વાલી બનાયા જાએગા, ઉસકા ખુન મેહફૂઝ ન રહેગા ઔર અલ્લાહકા ફૈસલા મુકદ્દર હો ચુકા હૈ. અલ્લાહુ અકબર, યેહ જન્નત હૈ ઔર યેહ જહન્નમ હૈ ઔર સારે નબી ઔર સિદ્દીક, અસ્સલામુ અલયકુમ કેહ રહે હૈં.

અય અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા ! ક્યા આપકો મેરે વાલિદ હઝરત ખારિજા (રદિ.) કા ઔર હઝરત સઅદ (રદિ.) કા કુછ પતા ચલા ? યેહ દોનોં હઝરાત ગઝવએ ઉહદમેં શહીદ હુએ થે..

---

૧ તબરાની
૨ હૈસમી, ૫-૧૮૦

كَلَّا ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ۝ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ۝ تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ۝ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ۝

કલ્લા. ઈન્નહા લઝા. નઝ્ઝાઅતલ્લિશ્શવા. તદઊ મન્ અદ્બર વ તવલ્લા. વ જમઅ ફઅવ્આ.

'યેહ હરગિઝ ન હોગા, બલકે વોહ આગ ઐસી શોઅલાઝન હૈ, જો ખાલ (તક) ઉતાર દેગી (ઔર) ઉસ આદમીકો (ખુદ) બુલાવેગી, જિસને (દુનિયામેં હક સે) પીઠ ફેરી હોગી ઔર (ઇતાઅતસે) બેરૂખી કી હોગી ઔર જમા કિયા હોગા, ફિર ઉસકો ઉઠાકર રખ્ખા હોગા.' હઝરત ઝૈદ (રદિ.) કી આવાઝ બંદ હો ગઇ.

ઈસ હદીસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત ઝૈદ (રદિ.) ને યેહ ભી કહા, વોહ હઝરત અહમદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહકે રસૂલ હૈં. સલામુન અલયક યા રસૂલલ્લાહ વરહમતુલ્લાહિ વબરકાતુહ.[૧]

હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમમેં સે એક આદમીકા ઈન્તિકાલ હુવા, જિન્હેં હઝરત ઝૈદ બિન ખારિજા (રદિ.) કહા જાતા થા. હમને કપડેસે ઉન્હેં ઢાંપ દિયા ઔર મૈં ખડે હોકર નમાઝ પઢને લગા. ઈતનેમેં કુછ શોર સુનાઇ દિયા. મૈં ઉનકી તરફ મુતવજ્જેહ હુવા. મૈંને દેખા કે ઉનકા જિસ્મ હરકત કર રહા હૈ.

ફિર વોહ કેહને લગે, લોગોમેં સબસે ઝિયાદા તાકતવર (તીન ખુલફામેં) દરમિયાન વાલે અલ્લાહકે બંદે, અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉમર (રદિ.) હૈં, જો અપને કામમેં ભી ખૂબ તાકતવર ઔર અલ્લાહકે કામમેં ભી ખૂબ તાકતવર થે ઔર અમીરૂલ મો'મિનીન હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) પાકદામન ઔર ઈન્તિહાઇ પાકબાઝ હૈં, જો બહોતસે કુસૂર મઆફ કર દેતે હૈં. દો રાતેં ગુઝર ગઇ હૈં ઔર ચાર બાકી હૈં. ફિર લોગોંમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા ઔર ઉનમેં કોઇ નઝમ બરકરાર નહીં રેહ સકેગા.

અય લોગો ! અપને ઈમાનકી તરફ મુતવજ્જેહ હો જાઓ ઔર સુનો ઔર માનો. યેહ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) હૈં. ફિર (હઝરત ઈબ્ને રવાહા (રદિ.) સે) કહા, મેરે વાલિદ હઝરત ખારિજા બિન ઝૈદ (રદિ.) કા ક્યા બના ? ફિર કહા, અરીસ કુંવા ઝુલ્મન લે લિયા ગયા. ઈસકે બા'દ ઉનકી આવાઝ બંદ હો ગઇ.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે મુર્દોં કા ઝિંદા હોના

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ એક અન્સારી જવાનકી ઈયાદતકે લિયે ગએ. જલ્દ હી ઉસકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. હમને ઉસકી આંખેં બંદ કરકે

૧ બિદાયા, ૬-૧૫૭, ઇસાબા, ૨-૨૪
૨ હૈસમી, ૭-૨૩૦, બિદાયા, ૬-૧૫૭

ઉસ પર કપડા ડાલ દિયા. હમમેં સે એક આદમીને ઉસકી માં સે કહા, અપને બેટેકે સદમે પર સબ્ર કરો ઔર ઉસ પર સવાબકી ઉમ્મીદ રખ્ખો.

ઉસકી માંને કહા, ક્યા ઉસકા ઇન્તિકાલ હો ગયા હૈ ? હમને કહા, જી હાં. ઉસ પર ઉસકી માંને અપને દોનોં હાથ આસમાનકી તરફ ઉઠાએ ઔર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! મૈં તુઝ પર ઈમાન લાઇ ઔર મૈં હિજરત કરકે તેરે પાસ આઇ ઔર જબ ભી મુઝ પર કોઇ મુસીબત યા સખ્તી આઇ ઔર મૈંને તુઝસે દુઆ કી, તૂને વોહ મુસીબત ઔર સખ્તી ઝરૂર હટાઇ હૈ. મૈં તુઝસે સવાલ કરતી હું કે તૂ મુઝ પર યેહ મુસીબત મત ડાલ. ઉસકે યેહ દુઆ માંગતે હી (ઉસકા બેટા ઝિંદા હો ગયા ઔર) ચેહરેસે કપડા હટાકર બૈઠ ગયા ઔર થોડી દેર બા'દ જબ હમને ખાના ખાયા તો ઉસને ભી હમારે સાથ ખાયા.[૧]

બૈહકી કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે યે હઝરત ઉમ્મુસ્સાઇબ (રદિ.) બુઢ્ઢી ઔર નાબીના (અંધી) થીં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઔન (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને ઇસ ઉમ્મતમેં ઐસી તીન બાતેં પાઇ હૈં, કે વોહ અગર બની ઇસ્રાઇલમેં હોતી તો કોઇ ઉમ્મત ઉનકા મુકાબલા ઔર ઉનકી બરાબરી ન કર સકતી. હમને કહા, અય અબૂ હમઝા ! વોહ તીન બાતેં ક્યા હૈં ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, એક બાર હમ લોગ સુફ્ફામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઇતનેમેં એક મુહાજિર ઔરત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આઇ ઔર ઉસકે સાથ ઉસકા બેટા ભી થા, જો કે બાલિગ થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ ઔરતકો મદીનાકી ઔરતોંકે સુપુર્દ કર દિયા ઔર ઉસકે બેટેકો હમારે સાથ શામિલ કર દિયા.

કુછ હી દિનોં કે બા'દ વોહ મદીનાકી વબામેં મુબ્તલા હો ગયા ઔર કુછ દિન બીમાર રેહકર ફૌત હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી આંખેં બંદ કીં ઔર હમેં ઉસકા જનાઝા તૈયાર કરનેકા હુક્મ દિયા. જબ હમને ઉસે ગુસલ દેના ચાહા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાકર ઉસકી માંકો બતા દો. ચુનાંચે મૈંને ઉસે બતા દિયા. વોહ આઇ ઔર અપને બેટેકે પૈરોંકે પાસ બૈઠ ગઇ ઔર ઉસકે દોનોં પાંવ પકડકર ઉસને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! મૈં અપની ખુશીસે મુસલમાન હુઇ ઔર મેરે દિલકા મયલાન બુતોંસે બિલકુલ હટ ગયા. ઇસ લિયે મૈંને ઉસે છોડા હૈ ઔર તેરી વજહસે બડે શૌકસે મૈંને હિજરત કી ઔર મુઝ પર યેહ મુસીબત ભેજકર બુતોંકે પૂજને વાલોંકો ખુશ ન કર. જો મુસીબત મૈં ઉઠા નહીં સકતી, વોહ મુઝ પર ન ડાલ.

૧ બૈહકી

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અભી ઉસકી માંકી દુઆ ખત્મ નહીં હુઈ થી કે ઉસકે બેટેને અપને કદમોંકો હિલાયા ઔર અપને ચેહરેસે કપડા હટાયા (ઔર ઝિંદા હોકર બૈઠ ગયા) ઔર બહોત દિન તક ઝિંદા રહા, યહાં તક કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર ઉસકે સામને ઉસકી માંકા ભી ઈન્તિકાલ હો ગયા. ફિર આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી, જૈસે કે હમ અન્કરીબ ઝિક્ર કરેંગે.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે શુહદા મેં ઝિંદગી કે આસાર

હઝરત અબૂ નજરા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ ગઝવએ ઉહદકા વક્ત હુવા તો રાતકો મેરે વાલિદને બુલાકર કહા, મેરા ખયાલ યેહી હૈ કે મૈં કલકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે સબસે પેહલે શહીદ હો જાઉંગા ઔર અલ્લાહકી કસમ ! મૈં કિસીકો ઐસા નહીં છોડકર જા રહા હું, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝાતકે બા'દ મુઝે તુમસે ઝિયાદા પ્યારા હો ઔર મુઝ પર કર્ઝ ભી હૈ, વોહ મેરી તરફસે અદા કર દેના ઔર અપની બહેનોંકે બારેમેં હુસ્ને સુલૂકકી વસિય્યત કુબૂલ કરો.

ચુનાંચે સુબહકો સબસે પેહલે વહી શહીદ હુએ ઔર મૈંને ઉન્હેં એક ઔર સહાબીકે સાથ એક કબ્રમેં દફન કર દિયા. ફિર મેરા જી ન માના કે ઉન્હેં એક કબ્રમેં કિસી દૂસરેકે સાથ રેહને દું. તો મૈંને ઉન્હેં છે મહીનેકે બા'દ કબ્રસે નિકાલા, તો વોહ બિલકુલ ઐસે થે, જૈસે કે ઉસ દિન થે, જિસ દિન મૈંને ઉન્હેં કબ્રમેં રખ્ખા થા. સિર્ફ ઉનકે કાનમેં કુછ ફર્ક આયા હુવા થા.[૨]

ઈબ્ને સઅદ કી રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે છે મહીને ગુઝરનેકે બા'દ મેરી તબીઅતમેં શદીદ તકાઝા હુવા કે મૈં ઉન્હેં અલગ દફન કરૂં. ચુનાંચે મૈંને ઉન્હેં કબ્રસે નિકાલા તો મૈં દેખકર હૈરાન રેહ ગયા કે ઝમીનને ઉનકે જિસ્મકો બિલકુલ નહીં ખાયા થા. સિર્ફ કાનકી લવ પર કુછ અસર થા.

ઔર ઈબ્ને સઅદ કી દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મુઝે ઉનકે જિસ્મમેં કોઈ ફર્ક નઝર ન આયા, અલબત્તા ઉનકી દાઢીકે બાલોંમેં કુછ ફર્ક થા, જો ઝમીનસે લગે હુએ થે.[૩]

હઝરત અબૂઝ્ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને પાનીકા ચશ્મા જારી કિયા, તો એ'લાન કિયા ગયા કે હમ

---

૧ હાકિમ, ૨-૨૦૩, ઈબ્ને સ'અદ, ૩-૫૦૩
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૫૬૩
૩ હાકિમ, ૩-૨૦૩, બિદાયા, ૪-૪૩

અપને ગઝવએ ઉહદકે શુહદાકો મુન્તકિલ કર લેં. ચુનાંચે હમને ઉન્હેં ચાલીસ સાલકે બા'દ નિકાલા તો ઉનકે જિસ્મ બિલકુલ નરમ થે ઔર ઉનકે હાથ પાંવ મુડ જાતે થે.[1]

અબૂ નઈમ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂઝ્ઝુબૈર કેહતે હૈં, હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, લોગોંને અપને શુહદાકો ચાલીસ સાલકે બા'દ કબ્રોંસે નિકાલા, તો વોહ બિલકુલ તરોતાઝા થે.

ઇબ્ને ઈસ્હાક ને મગાઝીમેં ઈસ કિસ્સેકો ઝિક્ર કિયા હૈ. વોહ કેહતે હૈં, મેરે વાલિદને અન્સારકે ચંદ મશાઈખસે નકલ કિયા હૈ કે જબ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને પાનીકા વોહ ચશ્મા ચલાયા, જો શુહદાકી કબ્રોંકે પાસસે ગુઝરતા થા, તો ઉસકા પાની ઉન કબ્રોંમેં જાને લગા. હમને જાકર હઝરત અમ્ર (રદિ.) ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કો નિકાલા, તો ઉન પર દો ચાદરેં થીં, જિનસે ઉનકે ચેહરોંકો ઢાંકા હુવા થા ઔર દોનોંકે પૈરોં પર કુછ ઘાસ પડી હુઇ થી ઔર ઉનકે જિસ્મ ઇધર ઉધર મુડ જાતે થે ઔર ઐસે મા'લૂમ હોતા થા કે જૈસે કલ હી યેહ દોનોં દફન કિયે ગએ હોં.[2]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત મુઆવિયહ બિન અબૂ સુફયાન (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં એક આદમી મેરે પાસ આયા ઔર ઉસને કહા, હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે કારિંદોંને આપકે વાલિદકી કબ્રકો ઉખાડ ફેંકા ઔર ઉનકે જિસ્મકા કુછ હિસ્સા ઝાહિર હો ગયા હૈ.

મૈંને જાકર દેખા તો વોહ બિલકુલ વૈસે હી થે, જૈસે ઉનકો દફન કિયા થા. ઉનકે જિસ્મમેં કોઇ તબદીલી નહીં આઇ થી. મૈદાને જંગમેં જો ઝખ્મ ઉનકો આએ થે, બસ વહી આએ થે. ઉસકે બા'દ મૈંને ઉનકો ફિર દફન કર દિયા.[3]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્દુર્રહમાન બિન અબી સઅ્સઆ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે હઝરત અમ્ર બિન જમૂહ અન્સારી સલમી ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર અન્સારી સલમી (રદિ.) દોનોં ગઝવએ ઉહદમેં શહીદ હુએ ઔર દોનોંકો એક કબ્રમેં દફન કિયા ગયા થા. દોનોંકી કબ્રોંકે પાસસે એક બરસાતી નાલા ગુઝરતા થા.

એક બાર બરસાતી નાલેકે પાનીસે ઇન હઝરાતકી કબ્ર ખુલ ગઇ. ઇસ પર જગહ બદલનેકે લિયે ઉનકી કબ્રકો ખોદા ગયા તો ઇન હઝરાતકે જિસ્મમેં કોઇ તબદીલી નહીં આઇ થી ઔર ઐસે મા'લૂમ હોતા થા કે જૈસે કલ હી દફન કિયે ગએ હોં. દોનોંમેં સે એક સાહબ ઝખ્મી હુએ થે ઔર ઉનકા હાથ ઝખ્મ પર રખકર ઉન્હેં દફન કર દિયા ગયા થા. અબ ઉનકા હાથ ઝખ્મસે હટાકર છોડા ગયા તો વોહ અપની જગહ ઝખ્મ પર

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૫૬૩, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૭
૨ ફત્હુલ બારી, ૩-૧૪૨
૩ વફાઉલવફા, ૨-૧૧૬, ઔજઝ, ૨-૧૦૮

વાપસ આ ગયા, જૈસે કે પેહલે થા. કબ્ર ખોદનેકા યેહ વાકિઆ ગઝવએ ઉહદ કે છિયાલીસ (૪૬) સાલકે બા'દ પેશ આયા થા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) સુર્ખ રંગ કે થે ઔર ઉનકે સર પર બાલ નહીં થે ઔર ઉનકા કદ લંબા નહીં થા ઔર હઝરત અમ્ર બિન જમૂહ (રદિ.) લંબે કદ વાલે થે, ઈસ લિયે ગઝવએ ઉહદ કે દિન સહાબાને દોનોં હઝરાતકો પેહચાન લિયા થા ઔર દોનોંકો એક હી કબ્રમેં દફન કિયા થા. ઈન હઝરાતકી કબ્ર એક બરસાતી નાલેકે કરીબ થી. એક બાર ઉસકા પાની ઉનકી કબ્રમેં દાખિલ હો ગયા થા. જિસકી વજહસે ઉનકી કબ્ર ખોદી ગઈ તો દોનોં હઝરાત પર દો કાલી સુફેદ ધારીયોં વાલી ચાદરેં થીં.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) કે ચેહરે પર ઝખ્મ થા, ઉનકા હાથ ઉનકે ઝખ્મ પર રખ્ખા હુવા થા. જબ ઉનકા હાથ ઝખ્મસે હટાયા ગયા તો ખૂન ફિર બેહને લગા ઔર જબ ઝખ્મ પર રખ્ખા ગયા તો ખૂન રૂક ગયા. હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને દેખા તો ઐસા લગા કે જૈસે મેરે વાલિદ અપની કબ્રમેં સો રહે હૈં ઔર ઉનકી જિસ્માની હાલતમેં કિસી કિસ્મકી કોઈ તબદીલી નહીં આઈ થી.

હઝરત જાબિર (રદિ.) સે પૂછા ગયા કે આપને ઉનકા કફન દેખા થા ? ઉન્હોંને કહા, હાં. ઉન્હેં સિર્ફ એક ધારીદાર ચાદરમેં દફન કિયા ગયા થા, જિસસે ઉનકા ચેહરા છુપ ગયા થા ઔર ઉનકે પાંવ પર હરમલ પૌદે ડાલ દિયે ગએ થે. હમેં વોહ ચાદર ભી ઉસી હાલમેં ઠીક મિલી ઔર ઉનકે પૈરોં પર હરમલ પૌદે ભી અપની અસલી હાલત પર થે. હાલાંકે દફનાનેકે છિયાલીસ સાલ બા'દ ઉનકી કબ્ર ખોદી ગઈ થી.[૨]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને ગઝવએ ઉહદ કે ચાલીસ સાલ બા'દ શુહદાએ ઉહદકે પાસસે નહર ચલાઈ તો ઉનકી તરફસે હમ શુહદાકે વારિસોંમેં એ'લાન કિયા ગયા કે હમ અપને શહીદોંકો સંભાલ લેં. હમને વહાં જાકર ઉન્હેં નિકાલા. કુદાલ હઝરત હમઝા (રદિ.) કે પાંવકો લગા તો ઉસમેંસે ખૂન બેહને લગા.[૩]

હઝરત અમ્ર બિન દીનાર ઔર હઝરત અબૂઝ્ઝુબૈર (રહ.) કેહતે હૈં, કુદાલ હઝરત હમઝા (રદિ.) કે પાંવકો લગા તો ઉસમેં સે ખૂન બેહને લગા, હાલાંકે ઉનકો દફન હુએ ચાલીસ સાલ હો ચુકે થે.[૪]

શૈખ સમહૌદી (રહ.) કી તેહકીક યેહ હૈ કે યેહ વાકેઆ તીન મરતબા પેશ આયા. એક બાર દફનકે છે મહીને બા'દ, દૂસરી બાર ચાલીસ સાલ બા'દ, જબ યહાં નહર ચલાઈ ગઈ ઔર તીસરી બાર છિયાલીસ સાલ બા'દ, જબ બરસાતી નાલેકા પાની

---

૧ ઔજઝ, ૪-૧૦૭
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૫૬૨
૩ બિદાયા, ૪-૪૩
૪ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૭

કબ્રમેં દાખિલ હુવા થા. ઉસકી વજહ યેહ હૈ કે હર વાકિઆકે બારેમેં મુતઅદ્દદ રિવાયતેં મન્કૂલ હૈં ઔર યેહ સહાબા (રદિ.) કી ખુલી કરામત હૈ ઔર ઈસી વજહસે યેહ વાકિઆ બારબાર પેશ આયા.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કી કબ્રોં સે મુશ્ક કી ખુશ્બૂ આના

હઝરત મુહમ્મદ બિન શુરહબીલ (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત સઅદ બિન મઆઝ (રદિ.) કી કબ્રસે એક મુઠ્ઠી મિટ્ટી લી. જબ ઉસને મુઠ્ઠી ખોલી તો વોહ મુશ્ક થી. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખુશ હોકર ફરમાયા, સુબ્હાનલ્લાહ ! સુબ્હાનલ્લાહ ! ઔર ખુશીકે આસાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ચેહરે પર નઝર આ રહે થે.[૨]

ઈબ્ને સઅદ મેં દૂસરી રિવાયત યેહ હૈ કે હઝરત મુહમ્મદ બિન શુરહબીલ કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત સઅદ બિન મઆઝ (રદિ.) કી કબ્રસે મુઠ્ઠી ભર મિટ્ટી લી ઔર મિટ્ટી લેકર ચલા ગયા. ફિર કુછ દેર બા'દ ઉસને મિટ્ટીકો દેખા તો વોહ મુશ્ક થી.

હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ભી ઉન લોગોંમેં થા, જિન્હોંને બકીઅમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કી કબ્ર ખોદા થી. હમ જબ ભી મિટ્ટી ખોદતે તો ઉસમેં સે હમેં મુશ્કકી ખુશ્બૂ આતી થી. ખુશ્બૂકા સિલસિલા યૂંહી રહા, યહાં તક કે હમ લહદ તક પહોંચ ગએ.[૩]

મક્તૂલ સહાબા (રદિ.) કા આસમાન કી તરફ ઉઠાયા જાના

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ સહાબા (રદિ.) ગઝવએ બેરે મઉનહમેં શહીદ હો ગએ ઔર હઝરત અમ્ર બિન ઉમૈયા જમરી (રદિ.) કૈદ હો ગએ તો આમિર બિન તુફૈલ ને એક શહીદ સહાબીકી તરફ ઈશારા કરકે પૂછા કે વોહ કૌન હૈ ? હઝરત અમ્ર બિન ઉમૈયા ને કહા, યેહ હઝરત આમિર બિન ફુહૈરહ (રદિ.) હૈં.

---

૧ વફાઉલવફા, ૨-૧૧૬, ૧૧૭, ઔજઝ, ૪-૧૧૧
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૪૧, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૩૧
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૪૩૧

આમિર બિન તુફૈલ કેહતા હૈ, મૈંને ઉનકે શહીદ હોનેકે બા'દ દેખા કે ઉનકો આસમાનકી તરફ ઉઠાયા જા રહા હૈ. ફિર મૈંને આસમાનકી તરફ દેખા તો આસમાન ઉનકે ઔર ઝમીનકે દરમિયાન થા. ફિર ઉનકી લાશકો વાપસ ઝમીન પર રખ દિયા ગયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ઉન શહીદ સહાબા (રદિ.) કી ખબર પહોંચી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સહાબા (રદિ.)કો ઉનકી શહાદતકી ખબર દી ઔર ફરમાયા, તુમ્હારે સાથી શહીદ કર દિયે ગએ હૈં ઔર ઉન્હોંને અપને રબસે યેહ સવાલ કિયા કે અય હમારે રબ ! હમારે ભાઈયોંકો હમારી ખબર કર દે ઔર યેહ ભી બતા દે કે હમ તુઝસે રાઝી હૈં ઔર તૂ હમસે રાઝી હૈ. ઈસ તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકો ઉનકી ખબર દી.

ઈન શહીદ હોને વાલોંમેં હઝરત ઉર્વહ બિન અસ્મા બિન સલ્ત (રદિ.) ઔર હઝરત મુન્ઝિર બિન અમ્ર (રદિ.) ભી થે, તો નેક ફાલ લેનેકી નિય્યતસે હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.) ને અપને એક બેટેકા નામ ઉર્વહ ઔર દૂસરેકા નામ મુન્ઝિર રખ્ખા.[૧]

ઔર વાકેદી ને ઝિક્ર કિયા કે હઝરત આમિર બિન ફુહૈરહ કે કાતિલ જબ્બાર બિન સુલમી કલાબી થે. વોહ કેહતે હૈં, જબ મૈંને ઉન્હેં નેઝા મારા, તો ઉન્હોંને કહા, રબ્બે કા'બાકી કસમ ! મૈં કામિયાબ હો ગયા. મૈંને બા'દમેં પૂછા કે યેહ ખૂદ કત્લ હો રહે હૈં, લેકિન યેહ કેહ રહે હૈં, મૈં કામિયાબ હો ગયા, તો ઈસ કામિયાબીકા ક્યા મતલબ ? લોગોંને કહા, વોહ કામિયાબી જન્નતકી હૈ. મૈંને કહા, ઉન્હોંને સચ કહા. ફિર ઉસી બાત પર મૈં મુસલમાન હો ગયા. રદિયલ્લાહુ અન્હુ.

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, બા'દ મેં હઝરત આમિર બિન ફુહૈરહ (રદિ.) કા જિસ્મ વહાં કહીં ન મિલા. સહાબા (રદિ.) યેહી સમઝતે રહે કે ફરિશ્તોંને ઉન્હેં દફન કર દિયા થા.[૨]

વાકેદી મેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ફરિશ્તોંને ઉનકે જિસ્મકો દફન કિયા ઔર ઉન્હેં ઈલ્લિય્યીનમેં જગહ દી ગઈ.[૩]

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, આમિર બિન તુફૈલ ને શહીદ હોને વાલે સહાબામેં સે એક કે બારેમેં કહા થા કે જબ વોહ કત્લ હો ગએ તો ઉન્હેં આસમાન ઔર ઝમીનકે દરમિયાનમેં ઉઠા લિયા ગયા, યહાં તક કે આસમાન મુઝે ઉનકે નીચે નઝર આ રહા થા. લોગોંને બતાયા કે વોહ હઝરત આમિર બિન ફુહૈરહ (રદિ.) થે.[૪]

---

૧ બુખારી, બૈહકી, વાકેદી
૨ બિદાયા, ૪-૭૨, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૬
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૨૩૧
૪ હુલીયા, ૧-૧૧૦

હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે યેહ બાત પહોંચી હૈ કે ઇન લોગોંને હઝરત આમિર બિન ફુહૈરહ (રદિ.) કે જિસ્મકો બહોત તલાશ કિયા, લેકિન ઉન્હેં કહીં ન મિલા, ઈસ લિયે લોગોંકો યકીન હૈ કે ફરિશ્તોંને ઉન્હેં દફન કર દિયા.[૧]

મરને કે બા'દ સહાબા કિરામ (રદિ.) કે જિસ્મ કી હિફાઝત

હઝરત અમ્ર બિન ઉમૈયહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અકેલેકો જાસૂસ બનાકર કુરૈશકી તરફ ભેજા. મૈં હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કી (ઉસ) લકડીકે પાસ ગયા, (જિસ પર હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો સૂલી પર ચઢ્હાયા ગયા થા ઔર ઉનકા જિસ્મ અભી તક ઉસ પર લટક રહા થા) ઔર મુઝે જાસૂસીકા ભી ડર થા કે કહીં ઉનકો પતા ન લગ જાએ.

ચુનાંચે લકડી પર ચઢ્હકર મૈંને હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો ખોલા, જિસસે વોહ ઝમીન પર ગિર ગએ. ફિર મૈં (છુપનેકે લિયે) થોડી દૂર એક તરફકો ચલા ગયા. ફિર મૈંને આકર દેખા તો હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) મુઝે કહીં નઝર ન આએ ઔર ઐસે લગા કે જૈસે ઝમીન ઉનકો નિગલ ગઇ હો ઔર ઉસ વક્ત તક ઉનકા કોઇ નિશાન નઝર નહીં આયા.[૨]

હઝરત અમ્ર બિન ઉમૈયા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અકેલેકો જાસૂસ બનાકર ભેજા થા. મૈં હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કી લકડીકે પાસ ગયા. ફિર આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા.[૩]

હઝરત ઝહહાક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત મિક્દાદ ઔર હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કો હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો સૂલીકી લકડીસે નીચે ઉતારનેકે લિયે ભેજા. વોહ દોનોં તન્ઈમ પહોંચે (જહાં મક્કાસે બાહર હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો સૂલી દી ગઇ થી) તો વહાં ઉન્હેં હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કે ઈર્દગિર્દ ચાલીસ આદમી નશેમેં બદમસ્ત મિલે.

ઉન દોનોંને હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો લકડીસે ઉતારા. ફિર હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને ઉનકી લાશકો અપને ઘોડે પર રખ લિયા. ઉનકા જિસ્મ બિલકુલ તરોતાઝા થા. ઉસમેં કોઇ તબદીલી નહીં આઇ થી. ફિર મુશ્રિકોંકો ઇન હઝરાતકા પતા ચલ ગયા. ઉન્હોંને ઇન હઝરાતકા પીછા કિયા.

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૬, ઇબ્ને સઅદ, ૩-૨૩૧
૨ હૈસમી, ૫-૩૨૧
૩ બિદાયા, ૪-૬૭, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૨૭, ઇસાબા, ૧-૪૧૯

જબ મુશ્રિક ઉનકે પાસ પહોંચ ગએ તો હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) ને (મજબૂર હોકર) હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કી લાશકો નીચે ફેંક દિયા, જિસે ફૌરન ઝમીનને નિગલ લિયા. ઈસી વજહસે હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કા નામ બલીઉલ અર્દ રખ્ખા ગયા. (જિસકા તર્જુમા યેહ હૈ, વોહ આદમી, જિસે ઝમીનને નિગલ લિયા થા.)[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ઈસ ઉમ્મતમેં ઐસી તીન બાતેં પાઇ હૈં કે અગર વોહ બની ઈસ્રાઈલમેં હોતીં તો કોઇ ઉમ્મત ઉનકા મુકાબલા ઔર ઉનકી બરાબરી ન કર સકતી, ઈસકે બા'દ હદીસકા કુછ હિસ્સા અભી ગુઝરા હૈ.

ઈસકે બા'દ યેહ મઝમૂન હૈ કે કુછ મુદ્દત હી ગુઝરી થી કે હઝરત હઝરમી કા ઈન્તિકાલ હો ગયા ઔર હમને ગુસલ દેકર ઉનકા જનાઝા તૈયાર કર દિયા. ફિર કબ્ર ખોદકર ઉન્હેં દફન કર દિયા. દફનકે બા'દ એક આદમી આયા ઔર ઉસને પૂછા, યેહ કૌન હૈ ? હમને કહા, યેહ ઈસ ઝમાનેકે ઈન્સાનોંમેં સબસે બેહતરીન હૈં. યેહ હઝરત ઈબ્ને હઝરમી હૈં.

ઉસને કહા, યેહ ઝમીન મુર્દોંકો બાહર ફેંક દેતી હૈ. અગર આપ લોગ ઈન કો એક દો મીલ દૂર લે જાકર દફન કર દો, તો અચ્છા હૈ, ક્યૂંકે વહાંકી ઝમીન મુર્દોંકો કુબૂલ કર લેતી હૈ. હમને કહા, હમારે ઈસ સાથીકે લિયે ઉનકે એહસાનાત ઔર નેકીકા યેહ બદલા તો મુનાસિબ નહીં હૈ કે હમ ઉન્હેં યહાં દફન રેહને દેં. ઈસ તરહ તો ઉનકી લાશ બાહર આ જાએગી ઔર ઉન્હેં દરિંદે ખા જાએંગે.

ચુનાંચે હમને સબને ઈસ પર ઈત્તિફાક કિયા કે કબ્ર ખોદ કર ઉન્હેં નિકાલા જાએ ઔર દૂસરી જગહ દફન કિયા જાએ. હમને કબ્ર ખોદની શુરૂ કી. જબ હમ લહદ પર પહોંચે તો હમ દેખકર હૈરાન રેહ ગએ, ક્યૂંકે લહદમેં ઉનકી લાશ મૌજૂદ નહીં થી ઔર ઉસમેં તાહદ્દે નિગાહ નૂર ચમક રહા થા. હમને લહદ પર દોબારા મિટ્ટી ડાલ દી ઔર વહાં સે ચલ દિયે.[૨]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ને ભી ઈસ વાકિઆકો બયાન કિયા હૈ. ઉસમેં યેહ મઝમૂન હૈ કે હઝરત ઈબ્ને હઝરમી (રદિ.) કો હમ લોગોંને રેતમેં દફન કર દિયા. વહાંસે કુછ દૂર હી હમ ગએ થે તો હમને કહા, કોઇ દરિંદા આકર ઉન્હેં ખા જાએગા. હમને વાપસ આકર ઉન્હેં કબ્રમેં દેખા તો વોહ હમેં નઝર ન આએ.[૩]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમને ઉનકે લિયે તલવારોંસે કબ્ર ખોદી, લેકિન લહદ ન બનાઇ ઔર ઉન્હેં દફન કરકે આગે ચલ દિયે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે એક સહાબીને કહા, હમને ઉનકો દફન તો કર દિયા હૈ, લેકિન

૧ ઈસાબા, ૧-૪૧૯
૨ બિદાયા, ૬-૧૫૫, ૨૯૨
૩ બૈહકી, ૯-૩૭૬

કબ્રમેં ઉનકે લિયે લહદ ન બનાઇ. યેહ હમને અચ્છા ન કિયા. ઇસ પર લહદ બનાનેકે લિયે વાપસ આએ તો હમેં ઉનકી કબ્રકી જગહ હી ન મિલી.[1]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક લશ્કર ભેજા ઔર ઉન પર હઝરત આસિમ બિન સાબિત બિન અબીલ અફલહ (રદિ.) કો અમીર બનાયા. ફિર આગે હઝરત ખુબૈબ બિન અદી (રદિ.) કા લંબા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા હૈ ઔર ઉસકે બા'દ યેહ હૈ કે હઝરત આસિમ (રદિ.) ને કહા, મૈં કિસી મુશ્રિકકે અહદમેં આના નહીં ચાહતા. (આખિર શહીદ હો ગએ.) ઉન્હોંને અલ્લાહસે અહદ કિયા થા કે વોહ કિસી મુશ્રિકકો હાથ નહીં લગાએંગે ઔર ન કોઇ મુશ્રિક ઉન્હેં હાથ લગા સકે.

હઝરત આસિમ (રદિ.) ને ગઝવએ બદર કે દિન કુરૈશકે એક બડે સરદારકો કત્લ કિયા થા. ઇસ લિયે કુરૈશને એક જમાઅત ભેજી, જો ઉનકે જિસ્મકા કુછ હિસ્સા કાટકર લે આએ. તો અલ્લાહને શહદકી મખ્ખીયોં યા ભિડોંકા એક ગોલ ભેજ દિયા, જિસને ઉનકે બદનકો ચારોં તરફસે ઘેરકર ઉન્હેં કાફિરોંસે બચા લિયા. ઇસી લિયે ઉન્હેં હમીયુદ્દબ્ર કહા જાતા થા. (ઇસકા તર્જુમા હૈ, વોહ આદમી, જિસે શહદકી મખ્ખીયોં યા ભિડોંને દુશ્મનસે બચાયા.)[2]

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) ઉસી કિસ્સેમેં યેહ ઝિક્ર કરતે હૈં કે મુશ્રિકોંને ઇસ બાતકા ઇરાદા કિયા કે ઉનકા સર કાટકર મક્કાકે મુશ્રિકોંકે પાસ ભેજ દેં, લેકિન અલ્લાહ તઆલાને શહદકી મખ્ખીયાં યા ભિડેં ભેજ દીં, જિન્હોંને ઉન્હેં હર તરફસે ઘેર લિયા. વોહ મુશ્રિકોંકે ચેહરોં પર ઉડતી થીં ઔર ઉન્હેં કાટતી થીં. ઇસ તરહ ઉન્હોંને મુશ્રિકોંકો હઝરત આસિમ (રદિ.) કા સર કાટને ન દિયા.[3]

દરિંદોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કે તાબેઅ હોના ઔર ઉનસે બાતેં કરના

હઝરત હમઝા બિન અબી ઉસૈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ એક અન્સારીકે જનાઝેકે લિયે બકીઅ તશરીફ લે ગએ. રાસ્તેમેં એક ભેડિયા અપને બાઝૂ ફૈલાએ હુએ બૈઠા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ તુમ્હારી બકરીયોંમેં સે અપના હિસ્સા મુકર્રર કરવાને આયા હૈ, ઇસ લિયે ઇસકા હિસ્સા મુકર્રર કર દો.

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૩૬૩, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૮
૨ ઇસાબા, ૨-૨૪૫
૩ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૩

સહાબાને અર્ઝ કિયા, જો આપકી રાય હો, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હર ચરને વાલે રેવડમેં સે હર સાલ એક બકરી. (ઉસે દે દિયા કરો.) સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યેહ તો ઝિયાદા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈશારા કરકે ભેડિયેસે કહા, તુમ ચુપકેસે ઝપટ્ટા મારકર લે જાયા કરો. ફિર વોહ ભેડિયા ચલા ગયા.[૧]

હઝરત મુત્તલિબ બિન અબ્દુલ્લાહ બિન હન્તબ (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીનામેં થે. એક ભેડિયા આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને આકર ખડા હો ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ દરિંદોંકી તરફસે નુમાઈન્દા બનકર આયા હૈ. અગર તુમ ચાહો તો ઈસકે લિયે કોઈ હિસ્સા મુકર્રર કર દો. યેહ ઉસે લેગા ઔર ઉससે ઝિયાદા લેનેકી કોશિશ નહીં કરેગા ઔર અગર ચાહો તો ઉસે ઉસકે હાલ પર છોડ દો ઔર અપને જાનવર ઉસસે બચાનેકી કોશિશ કરો ઔર યેહ દાવ લગાકર તુમ્હારે જાનવર જિતને લે ગયા, વોહ ઉસકા હિસ્સા.

સહાબા કિરામ (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! હમારા દિલ તો નહીં ચાહતા કે હમ અપને હાથસે ઉસે ખૂદ દેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન ઉંગલીયોંસે ઈશારા કરકે ભેડિયે સે કહા, તુમ ઝપટ્ટા મારકર લે જાયા કરો. ચુનાંચે વોહ ભેડિયા આવાઝ નિકાલતા હુવા વાપસ ચલા ગયા.[૨]

કબીલા જુહૈના કે એક સાહબ કેહતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ પઢ ચુકે તો સૌ કે કરીબ ભેડિયે, ભેડિયોંકે નુમાઈન્દે બનકર આએ ઔર આકર બૈઠ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ ભેડિયોંકા વફદ આપ લોગોંકે પાસ આયા હૈ. યેહ લોગ ચાહતે હૈં કે આપ લોગ અપને જાનવરોંમેં સે ઉનકા હિસ્સા મુકર્રર કરકે ઉન્હેં દે દિયા કરેં ઔર બાકી જાનવરોંકે બારેમેં આપ લોગ બિલકુલ બેફિક્ર ઔર બેખૌફ હોકર રહા કરેં.

સહાબા (રદિ.) ને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ફક્રો ફાકા ઔર તંગીકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈન્હેં વાપસ ભેજ દો (ઔર બતા દો કે આપ લોગ ઈનકી તજવીઝ પર અમલ નહીં કર સકતે) ચુનાંચે વોહ ભેડિયે આવાઝેં નિકાલતે હુએ મદીનાસે ચલે ગએ.[૩]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત સફીના (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં સમંદરમેં સફર કર રહા થા. જિસ કશ્તીમેં મૈં થા, વોહ ટૂટ ગઈ. મૈં ઉસકે એક તખ્તે પર બૈઠ ગયા. ઉસ તખ્તેને મુઝે ઐસે ઘને જંગલમેં લા ફેંકા, જિસમેં

૧ બૈહકી
૨ વાકેદી
૩ બિદાયા, ૬-૧૪૬

શેર થે. એક શેર મુઝે ખાનેકે લિયે આયા. મૈંને કહા, અય અબુલ હારિસ ! (યેહ શેરકી કુન્નિયત હૈ) મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુલામ હું.

ઈસ પર ઉસને અપના સર ઝુકા દિયા ઔર આગે બઢકર મુઝે કંધા મારા (ઔર મેરે આગે આગે ચલ પડા) યહાં તક કે મુઝે જંગલસે બાહર લાકર રાસ્તે પર ડાલ દિયા. ફિર ધીરેસે આવાઝ નિકાલી, જિસસે મૈં યેહ સમઝા કે યેહ મુઝે રૂખ્સત કર રહા હૈ. યેહ મેરી ઉસ શેરસે આખિરી મુલાકાત થી.[1]

હઝરત સફીના (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં સમંદરમેં સફર કર રહા થા. હમારી કશ્તી ટૂટ ગઈ. (હમ એક જંગલમેં પહોંચ ગએ) હમેં આગે રાસ્તા નહીં મિલ રહા થા. વહાં એક શેર હમારે સામને આયા, જિસે દેખકર મેરે સાથી પીછે હટ ગએ. મૈંને શેરકે કરીબ જાકર કહા, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા સહાબી સફીના હું. હમ રાસ્તેસે ભટક ગએ હૈં (હમેં રાસ્તા બતાઓ.) વોહ મેરે આગે ચલ પડા ઔર ચલતે ચલતે હમેં રાસ્તે પર લા ખડા કિયા. ફિર ઉસને મુઝે ઝરા ધક્કા દિયા, ગોયા કે વોહ મુઝે રાસ્તા દિખા રહા થા. ફિર એક તરફકો હટ ગયા. મૈં સમઝ ગયા કે યેહ અબ હમેં રૂખ્સત કર રહા હૈ.[2]

હઝરત ઈબ્ને મુન્કદિર (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત સફીના (રદિ.) મુલ્કે રૂમમેં અપને લશ્કરસે બિછડ ગએ યા ઉનકો વહાં રૂમીયોંને કૈદ કર લિયા થા. યેહ કિસી તરહ કૈદસે ભાગ નિકલે ઔર અપને લશ્કરકો તલાશ કર રહે થે તો વોહ અચાનક એક શેરકે પાસ પહોંચે.

ઉન્હોંને કહા, અય અબુલ હારિસ ! મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ગુલામ હું ઔર મેરે સાથ ઐસે ઔર ઐસે હુવા. (ઉન્હોંને લશ્કરસે બિછડને, કૈદસે ભાગનેકા સારા વાકિઆ તફસીલસે ઉસે સુનાયા.) વોહ શેર દુમ હિલાતા હુવા આગે આકર ઉનકે પાસ ખડા હો ગયા (ઔર ઈસ તરહ ઉસને અપને તઅલ્લુક ઔર ફરમાંબરદારીકો ઝાહિર કિયા. ફિર આગે આગે ચલ પડા) ઔર રાસ્તેમેં જબ કિસી જાનવરકી આવાઝ કિસી તરફસે સુનતા તો દૌડકર ઉસકી તરફ જાતા ઔર ઉસે ભગા દેતા, ફિર ઉનકે પાસ ઉનકે પેહલૂમેં આ જાતા. સારે રાસ્તેમેં વોહ ઐસે હી કરતા રહા, યહાં તક કે ઉસને ઉન્હેં ઉનકે લશ્કર તક પહોંચા દિયા ઔર ફિર વાપસ ચલા ગયા.[3]

હઝરત વહબ બિન અબાન કુરશી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) એક સફરમેં ગએ. વોહ ચલે જા રહે થે કે રાસ્તેમેં ઉન્હેં કુછ લોગ ખડે હુએ મિલે. ઉન્હોંને પૂછા, ક્યા બાત હૈ ? યેહ લોગ ક્યૂં ખડે હુએ હૈં ? લોગોંને બતાયા, આગે

૧ હાકિમ, ૩-૬૦૬, અત્તારીખુલ કબીર, ૨-૧૭૯, હુલીયા, ૧-૩૬૯, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૨, બિદાયા, ૫-૩૧૬, મજમા, ૯-૩૬૬
૨ હૈસમી, ૯-૩૬૭
૩ બિદાયા, ૬-૧૪૭

રાસ્તે પર એક શેર હૈ, જિસસે યેહ ખૌફઝદા હૈં. હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) અપની સવારીસે નીચે ઉતરે ઔર ચલકર ઉસ શેરકે પાસ ગએ ઔર ઉસકે કાનકો પકડકર મરોડા ઔર ઉસકી ગરદન પર થપ્પડ મારકર ઉસે રાસ્તેસે હટા દિયા. ફિર (વાપસ આતે હુએ અપને આપસે) ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તુમ્હેં ગલત બાત નહીં ફરમાઇ.

મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ફરમાતે હુએ સુના, ઇબ્ને આદમ પર વહી ચીઝ મુસલ્લત હોતી હૈ, જિસસે ઇબ્ને આદમ ડરતા હૈ. અગર ઇબ્ને આદમ અલ્લાહકે સિવા કિસી ઔર ચીઝસે ન ડરે તો ઉસ પર અલ્લાહકે અલાવા ઔર કોઇ ચીઝ મુસલ્લત ન હો. ઇબ્ને આદમ ઉસી ચીઝકે હવાલે કર દિયા જાતા હૈ, જિસ ચીઝસે ઉસે નફા યા નુકસાન મિલનેકા યકીન હોતા હૈ. અગર ઇબ્ને આદમ અલ્લાહકે અલાવા કિસી ઔર ચીઝસે નફા યા નુકસાન મિલનેકા યકીન ન રખ્ખે તો અલ્લાહ ઉસે કિસી ઔર ચીઝકે બિલકુલ હવાલે ન કરે.[૧]

હઝરત ઔફ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં અરીહા મકામકે એક ગિરજાઘરમેં દોપહરમેં સો રહા થા. અબ તો યેહ મસ્જિદ બન ચુકી હૈ ઔર ઉસમેં નમાઝ પઢી જાતી હૈ. જબ મેરી આંખ ખુલી તો મૈંને દેખા કે કમરેમેં એક શેર હૈ, જો મેરી તરફ આ રહા હૈ. મૈં ઘભરાકર અપને હથિયારોંકી તરફ ઉઠા. શેરને મુઝસે કહા, ઠહેર જાઓ. મુઝે એક પૈગામ દેકર તુમ્હારે પાસ ભેજા ગયા હૈ, તાકે તુમ ઉસે આગે પહોંચા દો.

મૈંને કહા, તુમ્હેં કિસને ભેજા હૈ? ઉસને કહા, મુઝે અલ્લાહને આપકે પાસ ઇસ લિયે ભેજા હૈ તાકે આપ બહોત સફર કરને વાલે મુઆવિયહ (રદિ.) કો યેહ બતા દૂં કે વોહ જન્નત વાલોંમેં સે હૈં. મૈંને કહા, યેહ મુઆવિયહ (રદિ.) કૌન સે હૈં? ઉસને કહા, અબૂ સુફયાન (રદિ.) કે બેટે.[૨]

હઝરત અબૂ સઇદ ખુદરી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે એક ભેડિયેને એક બકરી પર હમલા કરકે ઉસે પકડ લિયા. બકરીકા ચરવાહા ભેડિયેકે પીછે ભાગા ઔર ઉસને ઝોર લગાકર ભેડિયેસે બકરીકો છુડવા દિયા, તો ભેડિયા અપની દુમ પર બૈઠકર કેહને લગા, ક્યા તુમ અલ્લાહસે નહીં ડરતે, જો રોઝી અલ્લાહને મુઝે પહોંચાઇ હૈ, વોહ તુમ મુઝસે છીનતે હો?

ઉસ ચરવાહેને કહા, ક્યા અજીબ બાત હૈ કે ભેડિયા મુઝસે ઇન્સાનોંકી તરહ બાત કરતા હૈ. ભેડિયેને કહા, ક્યા મૈં તુમ્હેં ઇસસે ઝિયાદા અજીબ બાત ન બતાઉં? યસરીબ મેં હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગુઝિશ્તા ઝમાનેકી ખબરેં લોગોંકો બતા રહે હૈં. યેહ સુનતે હી વોહ ચરવાહા અપની બકરીયોંકો હાંક કર મદીના પહોંચ ગયા ઔર બકરીયોંકો મદીના કે એક કોનેમેં ઇકઠ્ઠા કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૫૯
૨ હૈસમી, ૯-૩૫૭

વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હો ગયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સારા કિસ્સા સુનાયા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર મદીનામેં એ'લાન કિયા ગયા કે આજ સબ (મસ્જિદે નબવીમેં) નમાઝ ઈકટ્ઠે પઢેં, (અપની મસ્જિદોંમેં ન પઢેં) જબ લોગ જમા હો ગએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બાહર આકર ઉસ ચરવાહેસે ફરમાયા, ઈન્હેં વોહ વાકિઆ સુનાઓ. ઉસને તમામ લોગોંકે સામને વોહ વાકિઆ બયાન કિયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસને સચ કહા હૈ. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી જાન હૈ ! ઉસ વક્ત તક કિયામત ન કાઈમ હોગી, જબ તક દરિંદે ઈન્સાનોંસે બાતેં ન કરને લગેં ઔર આદમીસે ઉસકે કોડેકા સિરા ઔર જૂતીકા તસ્મા બાત ન કરને લગે. ઉસકે ઘરવાલોંને ઉસકે બા'દ જો ગડબડ કી હૈ, વોહ ઉસે ઉસકી રાન ન બતાએ.[૧]

કાઝી અયાઝ (રહ.) ને ઝિક્ર કિયા હૈ કે ભેડિયેસે હઝરત ઉહબાન બિન ઔસ (રદિ.) ને બાત કી થી, ઈસ લિયે ઉન્હેં ભેડિયેસે બાત કરને વાલા કેહકર પુકારા જાતા થા ઔર ઈબ્ને વહબ (રહ.) ને રિવાયત કી હૈ કે ભેડિયેસે બાત કરનેકા વાકિઆ હઝરત અબૂ સુફયાન બિન હર્બ ઔર હઝરત સફવાન બિન ઉમૈયહ (રદિ.) કે સાથ ભી પેશ આયા થા. ઉન્હોંને દેખા કે એક ભેડિયા એક હિરનકો પકડનેકી કોશિશ કર રહા હૈ. ઈતનેમેં હિરન હરમમેં દાખિલ હો ગયા તો વોહ ભેડિયા વાપસ જાને લગા. ઈસસે ઉન દોનોંકો તઅજ્જુબ હુવા. ઈસ પર ઉસ ભેડિયેને કહા, ઈસસે ઝિયાદા અજીબ બાત યેહ હૈ કે હઝરત મુહમ્મદ બિન અબ્દુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીનામેં તુમ્હેં જન્નતકી દઅવત દે રહે હૈં ઔર તુમ ઉન્હેં જહન્નમકી આગકી દઅવત દે રહે હો. (યેહ દોનોં હઝરાત ઉસ વક્ત તક ઈસ્લામમેં દાખિલ નહીં હુએ થે, ઈસ લિયે હઝરત સફવાન (રદિ.) સે) હઝરત અબૂ સુફયાન (રદિ.) ને કહા, લાત ઔર ઉઝ્ઝા કી કસમ ! અગર તુમને મક્કામેં ઈસ બાતકા તઝકેરા કર દિયા તો સારે મક્કા વાલે મક્કા છોડ દેંગે ઔર મદીના ચલે જાએંગે.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે લિયે દરિયાઓં ઔર સમંદરોં કા મુસખ્ખર હોના

હઝરત કૈસ બિન હજ્જાજ અપને ઉસ્તાદસે નક્લ કરતે હૈં કે હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ને જબ મિસર ફત્હ કર લિયા તો અજમી મહીનોંમેં સે બૂના મહીનેકે શુરૂ

૧ અહમદ, ૩-૮૩, બિદાયા, ૬-૧૪૩, ૧૪૪, ૧૪૫
2 [illegible], 6-146

હોને પર મિસર વાલે ઉનકે પાસ આએ ઔર કહા, અમીર સાહબ ! હમારે ઈસ દરિયાએ નીલ કી એક આદત હૈ, જિસકે બગૈર યેહ ચલતા નહીં. હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને ઉનસે પૂછા, વોહ આદત ક્યા હૈ ?

ઉન્હોંને કહા, જબ ઈસ મહીનેકી બારહ રાતેં ગુઝર જાતી હૈં, તો હમ ઐસી કુંવારી લડકીકી તલાશ કરતે હૈં, જો અપને વાલિદૈનકી ઈકલૌતી લડકી હોતી હૈ. ઉસકે વાલિદૈનકો રાઝી કરતે હૈં ઔર ઉસે સબસે અચ્છે કપડે ઔર ઝેવર પહેનાકર ઉસ દરિયાએ નીલમેં ડાલ દેતે હૈં. હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને કહા, યેહ કામ તો ઈસ્લામમેં હો નહીં સકતા, ક્યૂંકે ઈસ્લામ અપને પેહલેકે તમામ (ગલત) તરીકે ખત્મ કર દેતા હૈ.

ચુનાંચે મિસર વાલે બૂના, અબીબ ઔર મિસ્રી તીન મહીને ઠહેરે રહે ઔર ધીરે ધીરે દરિયાએ નીલ કા પાની બિલકુલ ખત્મ હો ગયા. યેહ દેખકર મિસર વાલોંને મિસર છોડકર કહીં ઔર ચલે જાનેકા ઈરાદા કર લિયા.જબ હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને યેહ દેખા તો ઉન્હોંને ઈસ બારેમેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ખત લિખા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જવાબમેં લિખા કે આપને બિલકુલ ઠીક કિયા. બેશક, ઈસ્લામ અપનેસે પેહલે કે તમામ ગલત તરીકે ખત્મ કર દેતા હૈ. મૈં આપકો એક પરચા ભેજ રહા હું. જબ આપકો મેરા ખત મિલે તો આપ મેરા વોહ પરચા દરિયાએ નીલ મેં ડાલ દેં.

જબ ખત હઝરત અમ્ર (રદિ.) કે પાસ પહોંચા તો ઉન્હોંને વોહ પરચા ખોલા. ઉસમેં યેહ લિખા હુવા થા, 'અલ્લાહકે બંદે અમીરૂલ મો'મિનીન ઉમર કી તરફસે મિસર કે દરિયાએ નીલ કે નામ ! અમ્મા બા'દ ! અગર તુમ અપને પાસસે ચલતે હો તો મત ચલો ઔર અગર તુમ્હેં અલ્લાહ વાહિદ કહ્હાર ચલાતે હૈં તો હમ અલ્લાહ વાહિદ કહ્હારસે સવાલ કરતે હૈં કે વોહ તુઝે ચલા દે.'

ચુનાંચે હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને સલીબ કે દિનસે એક દિન પેહલે વોહ પરચા દરિયાએ નીલ મેં ડાલા. ઉધર મિસર વાલે મિસરસે જાને કી તૈયારી કર ચુકે થે, ક્યૂંકે ઉનકી સારી મઈશત ઔર ઝરાઅત (ખેતી) કા ઈન્હિસાર દરિયાએ નીલ કે પાની પર થા. સલીબ કે દિન સુબહ લોગોંને દેખા કે દરિયાએ નીલમેં સોલહ હાથ પાની ચલ રહા હૈ. ઈસ તરહ અલ્લાહ તઆલાને મિસર વાલોંકી ઉસ બુરી રસમકો ખત્મ કર દિયા. (ઉસ દિનસે લેકર આજ તક દરિયાએ નીલ મુસલસલ ચલ રહા હૈ.)[1]

કબીલા બનૂ સઅદ કે ગુલામ હઝરત ઉર્વહ અઅમા કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ રૈહાના (રદિ.) એક બાર સમંદરકા સફર કર રહે થે. વોહ અપની કુછ કાપીયાં સી રહે થે. અચાનક ઉનકી સૂઈ સમંદરમેં ગિર ગઈ. ઉન્હોંને ઉસી વક્ત યેહ દુઆ માંગી, અય મેરે રબ ! મૈં તુઝે કસમ દેતા હું કે તૂ મેરી સૂઈ ઝરૂર વાપસ કર દે. ચુનાંચે ઉસી વક્ત

---

૧ મુન્તખબુલ કન્ઝ, ૪-૩૮૦, તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૪-૪૬૪

વોહ સૂઈ (સમંદરકી સતહ પર) ઝાહિર હુઈ ઔર હઝરત અબૂ રૈહાના (રદિ.) ને વોહ સૂઈ પકડ લી.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અલા બિન હઝરમી (રદિ.) કો બહરૈન કી તરફ ભેજા તો મૈં ભી ઉનકે પીછે હો લિયા. મૈંને ઉનકી તીન બાતેં દેખીં. મુઝે પતા નહીં કે ઉનમેં સે સબસે ઝિયાદા અજીબ બાત કૌનસી હૈ ?

અક બાત તો યેહ કે જબ હમ સમંદરકે કિનારે પર પહોંચે તો ઉન્હોંને કહા, 'બિસ્મિલ્લાહ' પઢકર સમંદરમેં ઘુસ જાઓ. ચુનાંચે હમ બિસ્મિલ્લાહ પઢકર (બગૈર કશ્તીયોંકે) સમંદરમેં ઘુસ ગએ ઔર હમને (અપને જાનવરોં પર સવાર હોકર) સમંદર પાર કર લિયા ઔર હમારે ઊંટોંકે પાંવ ભી ગીલે નહીં હુએ.

દૂસરી બાત યેહ કે વહાંસે જબ હમ વાપસ આ રહે થે તો એક વસીઅ બયાબાનમેં હમારા ગુઝર હુવા. હમારે પાસ પાની બિલકુલ નહીં થા. હમને ઉનસે શિકાયત કી. ઉન્હોંને દો રકઅત નમાઝ પઢકર દુઆ માંગી તો એકદમ આસમાન પર ઢાલકી તરહ બાદલ આયા ઔર વોહ ખૂબ બરસા ઔર ઉસને અપને સારે દહાને ખોલ દિયે. હમને ખૂદ ભી પાની પિયા ઔર અપને જાનવરોંકો ભી પિલાયા.

તીસરી બાત યેહ હૈ કે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા. હમને ઉનકો રેતમેં દફન કર દિયા. અભી હમ વહાંસે થોડા સા આગે ગએ થે કે હમેં ખયાલ આયા કે ઉસ ઈલાકેકી ઝમીન પક્કી નહીં હૈ. રેતીલા ઈલાકા હૈ. કોઈ દરિંદા આકર ઉનકી કબ્ર ખોદકર ઉન્હેં ખા જાએગા. ઈસ ખયાલસે હમ વાપસ આએ તો કબ્ર તો ઉનકી સહીહ સાલિમ થી, લેકિન જબ હમને ઉનકી કબ્ર ખોદી તો હમેં ઉનકી લાશ કબ્રમેં નઝર ન આઈ.[૨]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે જબ (હમ સમંદર પાર કરકે જઝીરેમેં પહોંચ ગએ ઔર) હમેં કિસ્રા કી તરફસે મુકર્રર કરદા ગવર્નર ઈબ્ને મુકાબિર ને યૂં જાનવરોં પર આતે દેખા તો ઉસને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! નહીં, હમ ઈનકા મુકાબલા નહીં કર સકતે. ફિર કશ્તીમેં બૈઠકર ઈરાન ચલા ગયા.[૩]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ઈસ ઉમ્મતમેં તીન અજીબ બાતેં પાઈ હૈં. ફિર ઈસકે બા'દ લંબી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ. ઉસમેં યેહ મઝમૂન ભી હૈ કે ફિર હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને એક લશ્કર તૈયાર કિયા ઔર હઝરત અલા બિન હઝરમી (રદિ.) કો ઉસકા અમીર બનાયા. મૈં ભી ઉસ ગઝવામેં ગયા થા.

જબ હમ ગઝવાકી જગહ પહોંચે તો હમને દેખા કે દુશ્મનકો હમારા પતા ચલ ગયા થા ઔર વોહ પાનીકે તમામ નિશાન મિટાકર વહાંસે જા ચુકા હૈ. ગરમી સખ્ત પડ

---

૧ ઈસાબા, ૨-૧૫૭
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૮, હુલીયા, ૧-૮
૩ હૈસમી, ૯-૩૭૬

રહી થી ઔર પ્યાસકે મારે હમારા ઔર હમારે જાનવરોંકા બુરા હાલ હો ગયા થા ઔર જુમ્અહકા દિન થા. જબ સૂરજ ગુરૂબ હોને લગા, તો હઝરત અલા (રદિ.) ને હમેં દો રકઅત નમાઝ પઢ્હાઈ. ફિર ઉન્હોંને આસમાનકી તરફ હાથ ઉઠાએ ઔર હમેં આસમાનમેં બાદલકા કહીં નામો નિશાન નઝર નહીં આ રહા થા.

અલ્લાહકી કસમ ! હઝરત અલા (રદિ.) ને અપને હાથ અભી નીચે નહીં કિયે થે કે અલ્લાહ તઆલાને હવા ભેજ દી ઔર એક બાદલ ઝાહિર કર દિયા ઔર વોહ બાદલ ઈતને ઝોરસે બરસા કે સારે તાલાબ, નાલે ઔર વાદીયાં પાનીસે ભર ગઈ ઔર હમને ખૂદ પાની પિયા ઔર અપને જાનવરોંકો પાની પિલાયા ઔર અપને મશ્કીઝોં ઔર બરતનોંમેં ભર લિયા.

ફિર હમ અપને દુશ્મનકે પાસ પહોંચે. વોહ લોગ અપની જગહ છોડકર ખલીજ પાર કરકે સમંદરમેં એક જઝીરેમેં જા ચુકે થે. ઉસ ખલીજકે કિનારે ખડે હોકર હઝરત અલા (રદિ.) ને ઈન અલ્ફાઝમેં અલ્લાહ તઆલાકો પુકારા..

يَا عَلِيُّ يَا عَظِيْمُ يَا حَلِيْمُ يَا كَرِيْمُ યા અલિય્યુ યા અઝીમુ યા હલીમુ યા કરીમુ

ફિર હમસે કહા, અલ્લાહકા નામ લેકર ઈસ સમંદરકો પાર કરો. ચુનાંચે હમ વોહ સમંદર પાર કરને લગે. હમારે જાનવરોંકે ખુર ભી ગીલે નહીં હો રહે થે.

થોડી હી દેરમેં હમને દુશ્મનકો જા લિયા. હમને ઉન્હેં કત્લ ભી કિયા ઔર ગિરફ્તાર ભી કિયા ઔર ઉન્હેં ગુલામ ભી બનાયા. ઈસકે બા'દ હમ ફિર ઉસી ખલીજકે કિનારે પર આએ ઔર હઝરત અલા (રદિ.) ને અલ્લાહકો ફિર ઉન્હીં નામોંસે પુકારા ઔર હમ ફિર ઉસ ખલીજકો ઈસ તરહ પાર કરને લગે કે હમારે જાનવરોંકે ખુર ગીલે નહીં હો રહે થે. આગે ઔર હદીસ ભી ઝિક્ર કી.[1]

હઝરત સહમ બિન મિન્જાબ (રહ.) કેહતે હૈં, હમ હઝરત અલા બિન હઝરમી (રદિ.) કે સાથ ગઝવામેં ગએ. ફિર સારા વાકિઆ ઝિક્ર કિયા ઔર દુઆમેં ઈન અલ્ફાઝકા ઝિક્ર કિયા..

يَا عَلِيُّ يَا عَظِيْمُ يَا حَلِيْمُ يَا كَرِيْمُ યા અલિય્યુ યા અઝીમુ યા હલીમુ યા કરીમુ

'હમ તેરે બંદે હૈં ઔર તેરે રાસ્તેમેં ઔર તેરે દુશ્મનસે લડનેકે ઈરાદેસે નિકલે હૈં. હમેં ઐસી બારિશ અતા કર, જિસસે હમારે પીને ઔર વુઝૂકે પાનીકા ઈન્તિઝામ હો જાએ ઔર જબ હમ ઉસે છોડકર જાએં તો હમારે અલાવા ઔર કિસીકા ઉસમેં હિસ્સા ન હો' ઔર સમંદરકી દુઆમેં યેહ અલ્ફાઝ હૈં, 'ઔર હમારે લિયે અપને દુશ્મન તક પહોંચનેકા રાસ્તા બના દે.'[2]

૧ બૈહકી, બુખારી
૨ બિદાયા, ૬-૧૫૫, હુલીયા, ૧-૭

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત અલા (રદિ.) હમેં લેકર સમંદરમેં ઘુસ ગએ. જબ હમ અંદર ગએ તો પાની હમારી સવારીયોંકે નમદોં તક ભી નહીં પહોંચા થા ઔર હમ દુશ્મન તક પહોંચ ગએ.

ઈબ્ને જરીર ને અપની તારીખમેં ઔર ઈબ્ને કસીરને અલ બિદાયામેં યેહ કિસ્સા યૂં બયાન કિયા હૈ કે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હઝરત અલા બિન હઝરમી (રદિ.) કો બહરૈનકે મુરતદ લોગોંસે લડનેકે લિયે ભેજા ઔર ઉસમેં યેહ કિસ્સા ભી ઝિક્ર કિયા કે જિન ઊંટોં પર લશ્કરકા ઝાદે સફર ઔર ખૈમે ઔર પીનેકા પાની લદા હુવા થા, વોહ સારે ઊંટ સામાન સમેત ભાગ ગએ થે ઔર ફિર ખૂદ હી સામાન સમેત આ ગએ થે.

ઔર યેહ કિસ્સા ભી ઝિક્ર કિયા કે અલ્લાહ તઆલાને મુસલમાનોંકે પડાવકી જગહકે સાથ હી સાફ શફ્ફાફ ખાલિસ પાનીકા હૌઝ પૈદા ફરમા દિયા ઔર યેહ ભી ઝિક્ર કિયા કે ઈન હઝરાતને મુરતદ લોગોંસે જંગ કી.[૧]

ઈબ્ને કસીર ને યેહ કિસ્સા યૂં ઝિક્ર કિયા હૈ કે હઝરત અલા (રદિ.) ને મુસલમાનોંસે કહા, આઓ, (બહરૈન જઝીરેકે ઈલાકે) દારૈન ચલતે હૈં, તાકે વહાં જાકર દુશ્મનસે જંગ કરેં. ઈસ પર સારે મુસલમાન ફૌરન તૈયાર હો ગએ. વોહ ઉન મુસલમાનોંકો લેકર ચલ પડે, યહાં તક કે સમંદરકે સાહિલ પર પહોંચ ગએ.

પેહલે તો ઉન્હેં ખયાલ હુવા કે કશ્તીયોંકે ઝરીએ દારૈન કા સફર કર લેં, લેકિન ફિર યેહ સોચા કે સફર કાફી લંબા હૈ. કશ્તીયોંમેં જાતે જાતે દેર લગ જાએગી. ઈતનેમેં અલ્લાહકે દુશ્મન વહાંસે આગે ચલે જાએંગે ઔર ફિર યેહ દુઆ પઢતે હુએ અપને ઘોડેકો લેકર સમંદરમેં ઘુસ ગએ..

يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ يَا حَكِيْمُ يَا كَرِيْمُ يَا اَحَدُ يَاصَمَدُ يَا حَيُّ يَامُحْيِيْ يَا قَيُّوْمُ يَاذَاالْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ لَا اِلٰهَ اِلَّااَنْتَ يَا رَبَّنَا

યા અરહમર્રાહિમીન યા હકીમુ યા કરીમુ યા અહદુ યા સમદુ યા હય્યુ યા મુહ્યી યા કય્યૂમુ યા ઝલ્ જલાલિ વલ ઈકરામિ લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્ત યા રબ્બના

ઔર લશ્કકો ભી હુકમ દિયા કે વોહ યેહ દુઆ પઢતે હુએ સમંદરમેં ઘુસ જાએં. ચુનાંચે ઉન્હોંને ભી ઐસા કિયા ઔર ઈસ તરહ અલ્લાહકે હુક્મસે ઈન સબકો લેકર હઝરત અલા (રદિ.) ખલીજકો પાર કર ગએ. વોહ સમંદરમેં નરમ રેત જૈસી જગહ પર ચલ રહે થે, જિસ પર ઈતના પાની કમ થા કે ઊંટોંકે પાંવ ભી નહીં ડૂબતે થે ઔર વોહ પાની ઘોડોંકે ઘુટનોં તક ભી નહીં પહોંચ રહા થા.

---

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૨-૫૨૨, બિદાયા, ૧-૩૨૮

યેહ સફર કશ્તીમેં એક રાત એક દિનમેં તય હોતા થા, લેકિન હઝરત અલા (રદિ.) ને સમંદર પાર કિયા ઔર જઝીરાકે સાહિલ તક પહોંચ ગએ. વહાં જાકર દુશ્મનસે જંગ કી ઔર ઉન પર ગલબા હાસિલ કિયા ઔર ઉનકા માલે ગનીમત સમેટા ઔર ફિર અપની પેહલી જગહ વાપસ ભી આ ગએ ઔર યેહ સારે કામ સિર્ફ એક દિનમેં હો ગએ.[1]

હઝરત ઈબ્ને રૂફૈલ (રહ.) કેહતે હૈં, બહુરસિયર કરીબ વાલા શહેર થા ઔર દજલા નદીકે પાર વાલા શહેર થા. જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) ને બહુરસિયર કો ફત્હ કરકે ઉસમેં પડાવ ડાલ દિયા તો ઉન્હોંને કશ્તીયાં તલાશ કીં, તાકે લોગ દજલા નદી પાર કરકે દૂર વાલે શહેર જા સકેં ઔર ઉસે ફત્હ કર સકેં, લેકિન ઉન્હેં કોઈ કશ્તી ન મિલ સકી, ક્યૂંકે ઈરાની લોગ તમામ કશ્તીયાં સમેટકર વહાંસે લે જા ચુકે થે.

ચુનાંચે મુસલમાન સફર મહીનેકે કઈ દિન બહુરસિયર મેં ઠહેરે રહે ઔર હઝરત સઅદ (રદિ.) કે સામને યેહ બાત ઝાહિર કરતે રહે કે (કશ્તીયોંકે બિના હી) દરિયા પાર કર લિયા જાએ, લેકિન શફકતકી વજહસે મુસલમાનોંકો ઐસા કરને નહીં દેતે થે.

ફિર વહાં કે અજમી કાફિરોંને આકર ઉન્હેં દરિયા પાર કરનેકે લિયે વોહ ઘાટ બતાયા, જો વાદીકી સખ્ત જગહ પહોંચા દેતા થા, લેકિન હઝરત સઅદ (રદિ.) તરદ્દુદમેં પડ ગએ ઔર ઉસ ઘાટમેં જાનેસે ઈન્કાર કર દિયા. ઈતનેમેં દરિયાકા પાની ચળ્હ ગયા.

ફિર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ખ્વાબ દેખા કે દરિયાકા પાની બહોત ઝિયાદા ચળ્હા હુવા હૈ, લેકિન મુસલમાનોંકે ઘોડે દરિયામેં ઘુસે હૈં ઔર પાર હો ગએ હૈં. ઈસ ખ્વાબકો દેખકર ઉન્હોંને દરિયા પાર કરનેકા પક્કા ઈરાદા કર લિયા ઔર લોગોંકો જમા કરકે બયાન કિયા ઔર અલ્લાહકી હમ્દો સનાકે બા'દ ફરમાયા..

'તુમ્હારા દુશ્મન ઈસ દરિયાકી વજહસે તુમસે મેહફૂઝ હો ગયા હૈ. તુમ લોગ તો ઉન તક નહીં પહોંચ સકતે, લેકિન વોહ લોગ જબ ચાહેં, કશ્તીયોંમેં બૈઠકર તુમ પર હમલાવર હો સકતે હૈં. તુમ્હારે પીછે ઐસી કોઈ ચીઝ નહીં હૈ, જિસસે તુમ પર હમલેકા ખતરા હો. મૈંને પક્કા ઈરાદા કર લિયા હૈ કે દરિયા પાર કરકે દુશ્મન પર હમલા કિયા જાએ.' તમામ મુસલમાનોંને એક ઝબાન હોકર કહા, આપ ઝરૂર ઐસા કરેં, અલ્લાહ હમેં ઔર આપકો હિદાયત પર પક્કા રખ્ખે.

ફિર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને લોગોંકો દરિયા પાર કરનેકી દઅવત દેતે હુએ ફરમાયા, આપ લોગોંમેં સે કૌન ઈસ બાતકે લિયે તૈયાર હૈ કે પહેલ કરે ઔર દરિયા પાર કરકે ઘાટકે દૂસરે કિનારે પર કબ્ઝા કર લે ઔર ઉસ કિનારેકી દુશ્મનસે હિફાઝત કરે, તાકે દુશ્મન મુસલમાનોંકો ઉસ કિનારે તક પહોંચનેસે ન રોક સકે. ઈસ પર હઝરત

---

૧ બિદાયા, ૬-૩૨૯, તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૨-૫૨૬

આસિમ બિન અમ્ર (રદિ.) ફૌરન તૈયાર હો ગએ ઔર ઉનકે બા'દ ઔર છે સૌ (૬૦૦) બહાદુર આદમી તૈયાર હો ગએ.

હઝરત સઅદ (રદિ.) ને હઝરત આસિમ (રદિ.) કો ઉનકા અમીર બનાયા. હઝરત આસિમ (રદિ.) ઉનકો લેકર ચલે. ફિર દજલાકે કિનારે ખડે હોકર અપને સાથીયોંસે કહા, આપમેં સે કૌન મેરે સાથ ચલનેકો તૈયાર હૈ ? તાકે હમ ઘાટકે પરલે કિનારેકો દુશ્મનોંસે મેહફૂઝ કર લેં. ઈસ પર ઉનમેં સે સાઠ આદમી તૈયાર હો ગએ.

હઝરત આસિમ (રદિ.) ને ઉનકો દો હિસ્સોંમેં તકસીમ કર દિયા.આધે લોગોંકો ઘોડોં પર ઔર આધે લોગોંકો ઘોડીયોં પર બિઠાયા, તાકે ઘોડોંકે લિયે તૈરનેમેં આસાની રહે. ફિર વોહ લોગ દજલામેં દાખિલ હો ગએ (ઔર દરિયા અલ્લાહકી મદદસે પાર કર લિયા) જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) ને દેખા કે હઝરત આસિમ (રદિ.) ને ઘાટકે પરલે કિનારે પર કબ્ઝા કરકે ઉસે મેહફૂઝ કર લિયા હૈ, તો ઉન્હોંને તમામ લોગોંકો દરિયામેં ઘુસ જાનેકા હુકમ દે દિયા ઔર ફરમાયા, યેહ દુઆ પઢો..

نَسْتَعِيْنُ بِاللّٰهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَحَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ

નસ્તઈનુ બિલ્લાહિ વ નતવક્કલુ અલયહિ વ હસ્બુનલ્લાહુ વ નિઅ્મલ્ વકીલુ લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહિલ્ અલિય્યિલ્ અઝીમ

ઔર લશ્કરકે અકસર લોગ એક દૂસરેકે પીછે ચલને લગે ઔર ગેહરે પાની પર ભી ચલતે રહે, હાલાંકે દરિયાએ દજલા બહોત જોશમેં થા ઔર બહોત ઝાગ ફેંક રહા થા ઔર રેત ઔર મિટ્ટીકી વજહસે ઉસકા રંગ સિયાહ હો રહા થા ઔર લોગોંકી દો દો કી જોડીયાં બની હુઇ થીં ઔર વોહ દરિયા પાર કરતે હુએ આપસમેં ઈસ તરહ બાતેં કર રહે થે, જિસ તરહ વોહ ઝમીન પર ચલતે હુએ કિયા કરતે થે.

ઈરાન વાલે યેહ મંઝર દેખકર હૈરાન રેહ ગએ, ક્યૂંકે ઉન્હેં ઈસકા વહમો ગુમાન ભી ન થા. વોહ લોગ ઘભરાકર ઐસે જલ્દીમેં ભાગે કે અપના અકસર માલ ભી વહીં છોડ ગએ ઔર સોલહ હિજરી સફરકે મહીનેમેં મુસલમાન ઉસ શહેરમેં દાખિલ હુએ ઔર કિસ્રાકે ખઝાનોંમેં જો તીન અરબ થા, ઉસ પર ભી મુસલમાનોંકા કબ્ઝા હો ગયા ઔર શેરવૈહ ઔર ઉસકે બા'દકે બાદશાહોંને જો કુછ જમા કિયા થા, ઉસ પર ભી કબ્ઝા હો ગયા.[1]

હઝરત અબૂબક્ર બિન હફ્સ બિન ઉમર (રહ.) કેહતે હૈં, ઘોડે મુસલમાનોંકો લેકર પાની પર તૈર રહે થે. હઝરત સઅદ (રદિ.) કે સાથ હઝરત સલમાન (રદિ.) ચલ

[1] દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૮, તારીખે તબરી, ૩-૧૧૯, બિદાયા, ૭-૬૪

રહે થે ઔર સઅદ (રદિ.) કેહ રહે થે, અલ્લાહ હમેં કાફી હૈ ઔર વોહ બેહતરીન કારસાઝ હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! અગર હમારે લશ્કરમેં બદકારી ઔર ગુનાહ ઈતને નહી હૈં, જો નેકિયોં પર ગાલિબ આ જાએં તો અલ્લાહ ઝરૂર અપને દોસ્તકી મદદ કરેંગે ઔર અપને દીનકો ગાલિબ કરેંગે ઔર અપને દુશ્મનકો શિકસ્ત દેંગે.

હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ઉનસે કહા, ઈસ્લામ અભી નયા હૈ ઔર અલ્લાહકી કસમ ! મુસલમાનોંકે લિયે આજ સમંદર ઔર દરિયા ઐસે મુસખ્ખર કર દિયે ગએ હૈં, જૈસે ઉનકે લિયે ખુશ્કી મુસખ્ખર થી. ગૌરસે સુનેં! ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં સલમાન કી જાન હૈ, મુસલમાન જૈસે નદીમેં ફૌજ દર ફૌજ દાખિલ હુએ હૈં, ઐસે હી ઉસસે ફૌજ દર ફૌજ નિકલ ભી ઝરૂર જાએંગે.

ચુનાંચે મુસલમાન દરિયાકે એક કિનારેસે દૂસરે કિનારે તક ઐસે છા ગએ કે પાની કિસી જગહ ભી નઝર નહીં આ રહા થા ઔર ખુશ્કી પર ચલતે હુએ વોહ જિતની બાતેં આપસમેં કરતે થે, અબ ઉસસે ઝિયાદા કર રહે થે ઔર જૈસે હઝરત સલમાન (રદિ.) ને કહા થા, મુસલમાન આખિર દરિયાસે બાહર નિકલ ગએ. ન ઉનકી કોઈ ચીઝ ગુમ હુઈ ઔર ન ઉનમેં સે કોઈ ડૂબા.[૧]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) ફરમાતે હૈં, સારે મુસલમાન સહીહ સાલિમ પાર હો ગએ, અલબત્તા બારિક ચશ્મેકા રેહને વાલા, જિસે ગરકદા કહા જાતા થા, વોહ અપની સુર્ખ ઘોડીકી પીઠસે નીચે ગિર ગયા ઔર વોહ મંઝર અબ ભી મેરી આંખોં કે સામને હૈ કે ઉસકી ઘોડી અપની ગરદનકે બાલોંસે પસીના ઝાડ રહી થી. ગિરને વાલે સાહબ પાનીકે ઉપર હી થે.

હઝરત કઅકાઅ બિન અમ્ર (રદિ.) ને અપને ઘોડેકી લગામ ઉનકી તરફ મોડી ઔર અપને હાથસે ઉન્હેં પકડકર ખીંચતે રહે, યહાં તક કે વોહ ભી દરિયાકે પાર હો ગએ ઔર લશ્કરમેં સે કિસીકી ભી કોઈ ચીઝ પાનીમેં નહીં ગિરી. સિર્ફ એક પ્યાલા ગિરા થા, જો એક પુરાની રસ્સીમેં બંધા હુવા થા. વોહ રસ્સી ટૂટ ગઈ, ઈસ લિયે પ્યાલા ગિર ગયા ઔર પાની ઉસે બહાકર લે ગયા.

પ્યાલે વાલેકે જોડીદારને આર દિલાતે હુએ ઉસસે કહા, તુમ્હારે પ્યાલેકો તકદીરકા ઐસા તીર લગા કે વોહ પાનીમેં ગિર ગયા. પ્યાલે વાલેને કહા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ ! મુઝે ઈસ બાતકા યકીન હૈ કે અલ્લાહ પૂરે લશ્કરમેં સે સિર્ફ મેરા પ્યાલા હરગિઝ નહીં લેંગે. ચુનાંચે દરિયાકી મૌજોંને વોહ પ્યાલા સાહિલ પર ફેંક દિયા.

ઘાટકે પરલે કિનારે પેહરા દેને વાલોંમેં સે એક આદમીકી નિગાહ ઉસ પ્યાલે પર પડી. ઉસને અપને નેઝેસે ઉસે ઉઠા લિયા ઔર જબ સારા લશ્કર દરિયા પાર કર ગયા તો વોહ પ્યાલા લેકર લશ્કરમેં આ ગયા ઔર પ્યાલેકે માલિકકો તલાશ કરને લગા. આખિર વોહ માલિક મિલ ગયા ઔર ઉસને અપના પ્યાલા લે લિયા.[૨]

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૯, તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૧૨૧
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૯, તારીખે તબરી, ૩-૧૨૨

હઝરત ઉમૈર સાઈદી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) લોગોંકો લેકર દજલામેં દાખિલ હોને લગે તો સબ લોગોંને જોડીયાં બના લીં. હઝરત સલમાન (રદિ.) હઝરત સઅદ (રદિ.)કે જોડીદાર થે ઔર પાની પર ઉનકે સાથ સાથ ચલ રહે થે. હઝરત સઅદ (રદિ.) ને યેહ આયત પળ્હી..

ذَالِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ઝાલિક તક્દીરૂલ્ અઝીઝિલ્ અલીમ

'યેહ અંદાઝા બંધા હુવા હૈ, ઉસ (ખુદા) કા જો ઝબરદસ્ત ઈલ્મ વાલા હૈ.'

દરિયામેં પાની બહોત ચળ્હા હુવા થા ઔર ઘોડા કુછ દેર સીધા ખડા રેહતા. જબ થક જાતા તો દરિયામેં એક ટીલા ઝાહિર હો જાતા, જિસ પર વોહ ઝમીનકી તરહ ખડા હોકર આરામ કર લેતા. મદાયન શહેરમેં ઈસસે ઝિયાદા અજીબ મંઝર કભી પેશ નહીં આયા થા, ચૂંકે પાનીકે બહોત ઝિયાદા હોનેકે બાવુજૂદ જગહ જગહ ટીલે ઝાહિર હુએ થે, ઈસ વજહસે ઉસ દિનકો ટીલોંકા દિન કહા જાતા થા.[૧]

અબૂ નઈમ ને ભી હઝરત ઉમૈર સાઈદી સે ઈસી જૈસી રિવાયત નક્લ કી હૈ, લેકિન ઉસકી રિવાયતમેં મઝમૂન ઈસ તરહ સે હૈ કે મદાયનમેં ઈસસે ઝિયાદા અજીબ વાકિઆ કભી પેશ નહીં આયા થા ઔર ચૂંકે જો ભી થક જાતા થા; ઉસકે સામને ફૌરન એક ટીલા નમૂદાર હો જાતા થા, જિસ પર વોહ આરામ કર લેતા થા. ઈસ લિયે ઉસ દિનકો ટીલોં વાલા દિન કહા જાતા થા.[૨]

હઝરત કૈસ બિન અબી હાઝિમ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હમ દજલામેં દાખિલ હુએ તો વોહ કિનારોં તક લબાલબ ભરા હુવા થા. જબ હમ ઉસ જગહ પહોંચે, જહાં પાની સબસે ઝિયાદા થા, વહાં ઘોડેસવાર કુછ દેર ખડા રહા તો પાની ઉસકી પેટી તક ભી નહીં પહોંચા.[૩]

હઝરત હબીબ બિન સુહબાન (રહ.) કેહતે હૈં, મુસલમાનોંમેં સે એક આદમી, જિનકા નામ હુજ્ર બિન અદી થા, ઉન્હોંને કહા, ક્યા તુમ્હેં પાર કરકે દુશ્મન તક જાનેસે સિર્ફ પાનીકા યેહ કતરા હી રોક રહા હૈ. પાનીકે કતરેસે મુરાદ દરિયાએ દજલા લે રહે થે, હાલાંકે અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُّؤَجَّلاً

વમા કાન લિનફસિન્ અન્ તમૂત ઈલ્લા બિઈઝનિલ્લાહિ કિતાબમ્ મુઅજ્જલા

'ઔર કિસી આદમીકો મૌત આના મુમ્કિન નહીં, અલાવા અલ્લાહકે હુક્મકે ઈસ તૌરસે કે ઉસકી તય મીઆદ લિખી હુઈ રેહતી હૈ.'

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૧૨૨
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૯
૩ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૧૨૩

ફિર ઉન્હોંને અપના ઘોડા દજલા નદીમેં ડાલ દિયા. જબ ઉન્હોંને ડાલા તો તમામ લોગોંને અપને ઘોડે ડાલ દિયે. જબ દુશ્મનને ઉન્હેં યૂં દરિયા પાર કરતે હુએ દેખા,તો કેહને લગે, યેહ તો દેવ હૈં ઔર ફિર વોહ સારે ભાગ ગએ.[૧]

હઝરત હબીબ બિન સુહબાન અબૂ માલિક (રહ.) કેહતે હૈં, જબ મુસલમાન મદાયન વાલે દિન દરિયાએ દજલા પાર કર રહે થે તો દુશ્મન ઉન્હેં દરિયા પાર કરતા હુવા દેખકર ફારસીમેં કેહને લગા, યેહ તો દેવ હૈં ઔર ફિર આપસમેં એક દૂસરેસે કેહને લગે, અલ્લાહકી કસમ ! તુમ્હેં અબ ઈન્સાનોંસે નહીં, બલકે જિન્નાતસે લડના હોગા. ઈસસે વોહ રો'બ ખા ગએ ઔર હાર ગએ.[૨]

હઝરત અઅમશ (રહ.) અપને એક સાથીસે નક્લ કરતે હૈં કે જબ હમ દજલાકે પાસ પહોંચે તો વોહ બહોત ચળ્હા હુવા થા ઔર અજમી લોગ દરિયાકે ઉસ પાર થે. એક મુસલમાનને બિસ્મિલ્લાહ પળ્હકર અપના ઘોડા દરિયામેં ડાલ દિયા ઔર વોહ ડૂબા નહીં, બલકે ઉસકા ઘોડા પાનીકે ઉપર ચલને લગા. યેહ દેખકર બાકી તમામ લોગોંને ભી બિસ્મિલ્લાહ પળ્હકર અપને ઘોડે દરિયામેં ડાલ દિયે ઔર વોહ સબ પાનીકે ઉપર ચલને લગે. જબ અજમી લોગોંને ઉન્હેં દેખા તો કેહને લગે, યેહ તો દેવ હૈં, દેવ હૈં. ફિર ઉનકા જિધર મુંહ ઉઠા, ઉધર ભાગ ગએ.[૩]

આગ કા સહાબા કિરામ (રદિ.) કી ઇતાઅત કરના

હઝરત મુઆવિયહ બિન હરમલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં મદીના મુનવ્વરા ગયા તો હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) મુઝે અપને સાથ ખાનેકે લિયે લે ગએ. મૈંને ખાના તો ખૂબ ખાયા, લેકિન મુઝે ભૂક બહોત ઝિયાદા થી. ઈસ વજહસે મેરા પેટ પૂરી તરહ નહીં ભરા, ક્યૂંકે મૈં તીન દિનસે મસ્જિદમેં ઠહેરા હુવા થા ઔર કુછ નહીં ખાયા થા.

એક દિન અચાનક મદીનેકે પથરીલે મૈદાનમેં આગ ઝાહિર હુઇ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને આકર હઝરત તમીમ (રદિ.) સે કહા, ઉઠો ઔર ઈસ આગકે બુઝાનેકા ઈન્તિઝામ કરો. હઝરત તમીમ (રદિ.) ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! મૈં કૌન હોતા હું ? ઔર મેરી ક્યા હૈસિયત હૈ ? લેકિન હઝરત ઉમર (રદિ.) ઈસરાર ફરમાતે રહે, જિસ પર વોહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ ચલ દિયે. મૈં ભી ઈન દોનોં હઝરાતકે પીછે ચલ દિયા.

---

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૧-૪૧૦
૨ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૦, તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૧૨૩
૩ બિદાયા, ૬-૧૫૫

વોહ દોનોં હઝરાત આગકે પાસ ગએ. વહાં જાકર હઝરત તમીમ (રદિ.) અપને હાથસે આગકો ઈસ તરહ ધક્કે દેને લગે, યહાં તક કે આગ વાદીમેં ઉસી જગહ વાપસ દાખિલ હો ગઈ, જહાંસે નિકલી થી. આગકે પીછે હઝરત તમીમ (રદિ.) ભી અંદર દાખિલ હો ગએ ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) ફરમા રહે થે (યેહ ઈમાની મંઝર) ન દેખને વાલા, દેખનેવાલે જૈસા નહીં હો સકતા.[૧]

હઝરત મુઆવિયહ બિન હરમલ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત ઉમર (રદિ.)કી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપકે લશ્કરકે કાબૂ પાનેસે પેહલે હી મૈંને તૌબા કર લી હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, તુમ કૌન હો ? મૈંને કહા, મુસયલમા કઝ્ઝાબ કા દામાદ મુઆવિયહ બિન હરમલ હું. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જાઓ ઔર જો મદીનાવાલોંમેં સબસે બેહતરીન આદમી હૈ, ઉસકે મેહમાન બન જાઓ.

મૈં હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) કા મેહમાન બન ગયા. એક બાર મદીનાકે પથરીલે મૈદાનમેં આગ નિકલ આઈ. ઉસ વક્ત હમ લોગ બાતેં કર રહે થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને આકર હઝરત તમીમ (રદિ.) સે કહા, (ચલો ઔર આગકા ઈન્તિઝામ કરો.) હઝરત તમીમ (રદિ.) ને કહા, મેરી ક્યા હૈસિયત હૈ ? ઔર ક્યા આપ ઈસ બાતસે નહીં ડરતે કે મેરે પોશીદા ઉયૂબ આપ પર ઝાહિર હોં ? ઈસ તરહ હઝરત તમીમ દારી (રદિ.) કસ્રે નફ્સી કર રહે થે, (લેકિન હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઈસરાર ફરમાયા તો) હઝરત તમીમ (રદિ.) ખડે હુએ ઔર આગકો ધક્કે દેતે રહે, યહાં તક કે જિસ દરવાઝેસે નિકલી થી, ઉસીમેં ઉસે વાપસ કર દિયા ઔર ફિર ખૂદ ભી આગકે પીછે ઉસ દરવાઝેકે અંદર ચલે ગએ. ફિર બાહર આ ગએ ઔર ઈસ સબકે બાવુજૂદ આગ ઉન્હેં કુછ નુકસાન ન પહોંચા સકી.[૨]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત તમીમ (રદિ.) સે ફરમાયા, ઈન્હીં જૈસે કામોંકે લિયે હમને તુમ્હેં છુપા રખ્ખા હૈ, અય અબૂ રૂકૈયા ! (યેહ હઝરત તમીમ (રદિ.) કી કુન્નિયત હૈ.)[3]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે લિયે રોશની કા ચમકના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ઈશાકી નમાઝ પઢ રહે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૨, બિદાયા, ૬-૧૫૩
૨ ઈસાબા, ૨-૪૯૭
3 દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૨

સજ્દેમેં જાતે તો હઝરત હસન ઔર હુસૈન (રદિ.) કૂદ કર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી પીઠ પર ચઢ જાતે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સજ્દેસે સર ઉઠાતે તો નરમીસે પકડકર ઉન દોનોંકો પીઠસે ઉતાર દેતે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ દોબારા સજ્દેમેં જાતે તો યેહ દોનોં ફિર ચઢ જાતે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને જબ નમાઝ પૂરી કર લી, તો દોનોંકો અપની રાન પર બિઠા લિયા. મૈં ખડે હોકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઈન દોનોંકો ઘર છોડ આઉં. ઈતનેમેં બિજલી ચમકી તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈન દોનોંસે ફરમાયા, અપની માંકે પાસ ચલે જાઓ. બિજલીકી રોશની ઈતની દેર રહી કે યેહ દોનોં અપની વાલિદાકે પાસ પહોંચ ગએ.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હઝરત હસન (રદિ.) સે બહોત ઝિયાદા મુહબ્બત થી. એક બાર અંધેરી રાતમેં હઝરત હસન (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થે. હઝરત હસન (રદિ.) ને કહા, મૈં અપની અમ્મીકે પાસ ચલા જાઉં ? મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મૈં ઈસકે સાથ ચલા જાઉં ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં. ઈતનેમેં આસમાનમેં બિજલી ચમકી ઔર ઉસકી રોશની ઈતની દેર રહી કે ઉસમેં ચલકર હઝરત હસન (રદિ.) અપની વાલિદાકે પાસ પહોંચ ગએ.[૨]

ઈમામ અહમદ ને જુમ્અહકી ખાસ ઘડીકે કિસ્સેમેં હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી (રદિ.) સે એક લંબી હદીસ નકલ કી હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે ફિર ઉસ રાતકો આસમાન પર બહોત ઝિયાદા બાદલ આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ ઈશાકી નમાઝકે લિયે બાહર તશરીફ લાએ તો એકદમ બિજલી ચમકી, જિસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હઝરત કતાદા બિન નોઅમાન નઝર આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે પૂછા કે અય કતાદા ! રાતકે અંધેરેમેં સે કૈસે આના હુવા ? ઉન્હોંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે ખયાલ હુવા કે બારિશકી વજહસે આજ લોગ નમાઝમેં કમ આએંગે, ઈસ લિયે મૈં આ ગયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જબ તુમ નમાઝ પઢ ચુકો તો મેરે આને તક ઠહેરે રેહના. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ નમાઝ પઢકર વાપસ આએ તો ઉન્હેં ખજૂરકી એક ટેહની દી ઔર ફરમાયા, યેહ લે લો. યેહ રાસ્તેમેં તુમ્હારે આગે દસ હાથ ઔર પીછે દસ હાથ રોશની કરેગી. જબ તુમ ઘરમેં દાખિલ હો જાઓ ઔર વહાં તુમ્હેં કોનેમેં એક કાલી ચીઝ નઝર આએ તો બાત કરનેસે પેહલે ઉસે ઈસ ટેહનીસે મારના, ક્યૂંકે વોહ શૈતાન હૈ.[૩]

---

૧ હૈસમી, ૧૧૯, બિદાયા, ૬-૧૫૨
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૫
૩ હૈસમી, ૨-૧૬૭

તબરાની કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે નમાઝ કે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે ખજૂરકી એક ટેહની દી ઔર ફરમાયા, તુમ્હારે પીછે ઘરવાલોંકે પાસ શૈતાન આયા હૈ. તુમ યેહ ટેહની લે જાઓ ઔર ઘર પહોંચને તક ઈસે મઝબૂતીસે પકડે રેહના ઔર ઘરકે કોનેમેં શૈતાનકો પકડકર ઈસ ટેહનીસે ખૂબ મારના.

ચુનાંચે મૈં મસ્જિદસે નિકલા તો ઉસ ટેહનીસે મોમબત્તીકી તરહ રોશની નિકલને લગી ઔર મૈં ઉસકી રોશનીમેં ચલને લગા. મૈં ઘર પહોંચા તો ઘરવાલે સો રહે થે. મૈંને કોનેમેં દેખા તો ઉસમેં એક સૈહ (શેળવો) બૈઠા હુવા થા. મૈં ઉસે ટેહનીસે મારને લગા, યહાં તક કે ઘરસે નિકલ ગયા.[૧]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દો સહાબી અંધેરી રાતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે નિકલે તો ઉન દોનોંકે સાથ દો ચિરાગ થે, જો ઉન દોનોંકે સામને રોશની કર રહે થે. જબ દોનોં અલગ હુએ તો હર એકકે સાથ એક એક ચિરાગ હો ગયા, યહાં તક કે વોહ દોનોં અપને ઘર પહોંચ ગએ.[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર અન્સારી (રદિ.) ઔર એક અન્સારી સહાબી (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપની કિસી ઝરૂરતકે બારેમેં બાત કર રહે થે. ઉસમેં રાતકા એક હિસ્સા ગુઝર ગયા. ઉસ રાત અંધેરા ભી બહોત થા. જબ યેહ દોનોં વાપસ જાનેકે લિયે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે નિકલે તો દોનોંકે પાસ એક એક છોટી લાઠી થી.

ઉનમેંસે એક કી લાઠીમેં સે રોશની નિકલને લગી. વોહ દોનોં ઉસકી રોશનીમેં ચલને લગે. જબ દોનોંકે રાસ્તે અલગ હો ગએ તો ફિર દૂસરેકી લાઠીમેં સે ભી રોશની નિકલને લગી ઔર વોહ ઉસકી રોશનીમેં ચલને લગે. યૂંહી રોશનીમેં ચલતે ચલતે અપને ઘર પહોંચ ગએ.[૩]

બુખારી કી એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઈબાદ બિન બિશ્ર ઔર હઝરત ઉસૈદ બિન હુઝૈર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે બાહર નિકલે ઔર પિછલી જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી.[૪]

હઝરત હમઝા બિન અમ્ર અસ્લમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. સખ્ત અંધેરી રાત થી. ઉસમેં હમ લોગ ઈધર ઉધર બિખર ગએ તો મેરી ઉંગલીયોંમેં સે રોશની નિકલને લગી, યહાં તક કે

---

૧ મજમા, ૨-૪૦
૨ બુખારી
૩ ઇબ્ને ઇસ્હાક
૪ બિદાયા, ૬-૧૫૨, ઇબ્ને સઅદ, ૩-૬૦૬, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૫

લોગોંને અપની સવારીયાં ભી જમા કીં ઔર ઉનકા જો સામાન ગિર ગયા થા, ઉસે ભી જમા કિયા ઔર ઇતની દેર મેરી ઉંગલીયોંમેં સે રોશની નિકલતી રહી.[૧]

હઝરત હમઝા બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હમ તબૂકમેં થે તો વહાં વાદીમેં મુનાફિકોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઊંટનીકો છેડા, જિસસે વોહ બિદકી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કુછ સામાન નીચે ગિર ગયા. ફિર મેરી પાંચોં ઉંગલીયાં રોશન હો ગઈ ઔર ઉનકી રોશનીમેં મૈંને ગિરા હુવા સામાન કોડા રસ્સી વગૈરહ ઉઠાયા.[૨]

હઝરત મૈમૂન બિન ઝૈદ બિન અબ્સ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે મેરે વાલિદને બતાયા કે હઝરત અબૂ અબ્સ (રદિ.) તમામ નમાઝેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ પઢ્હા કરતે થે. ફિર કબીલા બનૂ હારિસા કે મુહલ્લેમેં વાપસ ચલે જાતે. એક રાત સખ્ત અંધેરા થા ઔર બારિશ હો ચુકી થી. વોહ મસ્જિદસે નિકલે તો ઉનકી લાઠીમેં રોશની નિકલને લગી ઔર વોહ ઉસ રોશનીમેં ચલકર બનૂ હારિસા કે મુહલ્લેમેં પહોંચ ગએ. હઝરત બૈહકી કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ અબ્સ બદરી સહાબા (રદિ.) મેં સે થે.[૩]

હઝરત ઝહ્હાક ફરમાતે હૈં, જબ હઝરત અબૂ અબીસ બિન જબ્ર (રદિ.) કી બીનાઇ (આંખોંકી રોશની) કમઝોર હો ગઇ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકો એક લાઠી દી ઔર ફરમાયા, ઇસસે રોશની હાસિલ કરો. ચુનાંચે ઉસ લાઠીસે ઉનકે લિયે યહાંસે વહાં તક કી સારી જગહ રોશન હો જાતી થી.[૪]

હઝરત અમ્ર બિન તુફૈલ દૌસી (રદિ.) નૂરવાલે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) મેં સે થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે લિયે દુઆ ફરમાઇ થી તો ઉનકે કોડેમેં રોશની નિકલને લગી, જિસમેં વોહ ચલતે રહે.[૫]

પેહલે હિસ્સેકે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તરફ દઅવત દેનેકે બાબમેં હઝરત તુફૈલ બિન અમ્ર દૌસી (રદિ.) કે દઅવત દેનેકે ઉન્વાનમેં યેહ ગુઝર ચુકા હૈ કે ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે નિશાની માંગી. જિસસે અપની કૌમકો દઅવત દેનેમેં મદદ મિલે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઇસકો કોઇ નિશાની અતા ફરમા.

હઝરત તુફૈલ (રદિ.) કેહતે હૈં, ચુનાંચે મૈં અપની કૌમકી તરફ ચલ પડા. જબ મૈં ઉસ વાદી પર પહોંચા, જહાંસે મૈં અપની આબાદી વાલોંકો નઝર આને લગા તો મેરી

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૫૨, ૮,૨૧૩, હૈસમી, ૯-૪૧૧, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૬
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૩૧૫
૩ બિદાયા, ૬-૧૫૨, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૫, હાકિમ, ૩-૩૫૦
૪ ઇસાબા, ૪-૧૩૦
૫ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૭૮

દોનોં આંખોંકે દરમિયાન ચિરાગકી તરહ એક ચમકતા હુવા નૂર ઝાહિર હુવા. મૈંને દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસ નૂરકો મેરે ચેહરેકે અલાવા કિસી ઔર જગહ ઝાહિર કર દે, ક્યૂંકે મુઝે ખતરા હૈ કે મેરી કૌમ વાલે આંખોંકે દરમિયાન નૂર દેખકર યેહ સમઝેંગે કે ઉનકે દીનકો છોડનેકી વજહસે મેરા ચેહરા બદલ ગયા હૈ.

ચુનાંચે વોહ નૂર બદલકર મેરે કોડેકે સિરે પર આ ગયા. જબ મૈં વાદીસે આબાદીકી તરફ ઉતર રહા થા તો આબાદી વાલોંકો મેરે કોડેકા યેહ નૂર લટકે હુએ કિન્દીલ (ફાનોસ) કી તરહ નઝર આ રહા થા, જિસે વોહ એક દૂસરેકો દિખા રહે થે, યહાં તક કે મૈં ઉનકે પાસ પહોંચ ગયા.

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) અકસર ફરમાયા કરતે થે, મૈંને તો યેહી દેખા હૈ કે જબ ભી મૈંને કિસીકે સાથ અચ્છા સુલૂક કિયા તો મેરે ઔર ઉસકે દરમિયાન રોશની પૈદા હો ગઇ ઔર જબ ભી મૈંને કિસીકે સાથ બુરા સુલૂક કિયા તો મેરે ઔર ઉસકે દરમિયાન અંધેરા પૈદા હો ગયા. ઈસ લિયે તુમ અચ્છા સુલૂક ઔર નેકી કરનેકો લાઝિમ પકડો, ક્યૂંકે યેહ બુરી મૌતસે બચાતા હૈ.[૧]

બાદલોં કા સહાબા કિરામ (રદિ.) પર સાયા કરના

હઝરત કઅબ (રદિ.) કે એક આઝાદ કરદા ગુલામ કેહતે હૈં, હમ હઝરત મિકદાદ બિન અસ્વદ, હઝરત અમ્ર બિન અબ્સા ઔર હઝરત શાનેઅ બિન હબીબ હુઝલી (રદિ.) કે સાથ એક સફરમેં ગએ. હઝરત અમ્ર બિન અબ્સા (રદિ.) અપની બારી પર એક દિન જાનવર ચરાને ગએ.

મૈં દોપહરકે વક્ત ઉન્હેં દેખને ગયા તો મૈંને દેખા કે એક બાદલ ઉન પર સાયા કિયે હુએ હૈ, જો ઉનસે જુદા હી નહીં હોતા. (વોહ જિધર જાતે હૈં, બાદલ ભી ઉધર હી જાતા હૈ) મૈંને યેહ બાત ઉન્હેં બતાઇ તો ઉન્હોંને ફરમાયા, યેહ તો મેરા ખાસ રાઝ હૈ, કિસીકો મત બતાના. અગર મુઝે પતા ચલા કે તુમને કિસીકો બતાયા હૈ તો ફિર તુમ્હારી ખૈર નહીં. વોહ ગુલામ કેહતે હૈં, ચુનાંચે ઉનકે ઈન્તિકાલ તક મૈંને યેહ બાત કિસીકો નહીં બતાઇ.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કી દુઆઓં પર બારિશ કા હોના

બુખારી મેં હૈ કે હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર જુમ્અહકે દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હુએ ખુત્બા દે રહે થે. મિમ્બરકે સામને એક

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૩૧૨
૨ ઈસાબા, ૩-૩૧૨

દરવાઝા થા. ઉસસે એક આદમી દાખિલ હુવા ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડા હો ગયા ઔર ઉસને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! સારે જાનવર હલાક હો ગએ (ક્યૂંકે બહોત દિનોંસે બારિશ નહીં હુઇ) ઔર ખુશ્કસાલી ઔર પાનીકી કમી કી વજહસે સારે રાસ્તે બંદ હો ગએ. લોગોંને સફર કરના છોડ દિયા. ઇસ લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે અલ્લાહ હમેં બારિશ દે દે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસી વક્ત દોનોં હાથ ઉઠાકર દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! હમેં બારિશ દે દે. અય અલ્લાહ ! હમેં બારિશ દે દે. અય અલ્લાહ ! હમેં બારિશ દે દે.

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ ! હમેં આસમાનમેં બાદલકા ટુકડા વગૈરહ કુઇ નઝર નહીં આ રહા થા ઔર હમારે ઔર સલઅ પહાડકે દરમિયાન કોઇ મકાન યા ઘર વગૈરહ ભી નહીં થા, યા'ની મતલા નઝર આનેમેં કોઇ રૂકાવટ નહીં થી ઔર મતલા બિલકુલ સાફ થા કે ઇતનેમેં સલઅ પહાડકે પીછેસે ઢાલ જિતના એક બાદલ ઝાહિર હુવા, જો આસમાનકે બીચમેં પહોંચકર ફૈલ ગયા ઔર બરસને લગા ઔર ફિર મુસલસલ બારિશ હોતી રહી.

અલ્લાહકી કસમ ! હમને છે દિન તક સૂરજ હી નહીં દેખા, યહાં તક કે અગલા જુમ્અહ આ ગયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હો કર ખુત્બા દે રહે થે કે ઉસી દરવાઝેસે એક આદમી દાખિલ હુવા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડે હોકર કેહને લગા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! બારિશ ઇતની ઝિયાદા હો ગઇ હૈ કે સારે જાનવર હલાક હો ગએ. સારે રાસ્તે બંદ હો ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે વોહ બારિશ રોક લે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દોનોં હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઇર્દગિર્દ બારિશ હો, હમ પર બારિશ ન હો. અય અલ્લાહ ! ટીલોં, પહાડીયોં, પહાડોં ઔર દરખ્ત ઔર ઘાસકે ઉગનેકી જગહ બારિશ હો. ચુનાંચે ઉસી વક્ત બારિશ રૂક ગઇ ઔર મસ્જિદસે બાહર નિકલે તો હમ ધૂપમેં ચલ રહે થે. બુખારી કી એક રિવાયતમેં હૈ કે મૈંને દેખા કે બાદલ ફટકર દાએં બાએં ચલા ગયા ઔર સબ જગહ તો બારિશ હોતી થી, મદીનામેં નહીં હોતી થી.

બુખારી કી એક ઔર રિવાયતમેં ઇસ તરહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ કે લિયે અપને દોનોં હાથ ઉઠાએ. હમેં આસમાનમેં બાદલકા એક ટુકડા ભી નઝર નહીં આ રહા થા. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ ! અભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હાથ નીચે ભી નહીં રખ્ખે થે કે એકદમ આસમાન પર પહાડોં જૈસે બાદલ છા ગએ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિમ્બરસે નીચે

નહીં ઉતરે થે કે મૈંને બારિશકા પાની હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લકી દાઢીસે ટપકતે હુએ દેખા.[૧]

હઝરત અબૂ લુબાબા બિન અબ્દુલ મુન્ઝિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જુમ્અહકે દિન લોગોંમેં ખુત્બા દે રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! હમેં બારિશ દે દે. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ખજૂરેં ખલિયાનોંમેં પડી હુઇ હૈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! જબ તક અબૂ લુબાબા કપડે ઉતારકર અપને ખલિયાનકી નાલી અપની લુંગીસે બંદ ન કરે, ઉસ વક્ત તક તૂ હમ પર બારિશ ફરમાતા રેહ.

ઉસ વક્ત તક હમેં આસમાનમેં કોઇ બાદલ નઝર નહીં આ રહા થા, લેકિન થોડી દેરમેં ઝબરદસ્ત બારિશ હુઇ તો હઝરાત અન્સારને મુઝે ઘેર લિયા ઔર કેહને લગે, ઉસ વક્ત તક બારિશ નહીં રૂકેગી, જબ તક આપ વોહ કામ ન કર લેં, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા. ચુનાંચે મૈં ઉઠા ઔર કપડે ઉતારકર મૈંને અપની લુંગીસે અપને ખલિયાનકા નાલા બંદ કિયા તો બારિશ રૂકી.[૨]

પેહલે હિસ્સેમેં મશક્કતેં બરદાશ્ત કરનેકે બાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ, જિસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને દોનોં હાથ આસમાનકી તરફ ઉઠાએ (ઔર અલ્લાહસે દુઆ માંગી) ઔર અભી હાથ નીચે નહીં કિયે થે કે આસમાનમેં બાદલ આ ગએ. પેહલે બૂંદાબાંદી હુઇ, ફિર મૂસલાધાર બારિશ શુરૂ હો ગઇ. સહાબા કિરામ (રદિ.) ને જિતને બરતન સાથ થે, વોહ સારે ભર લિયે. (ફિર બારિશ બંદ હોનેકે બા'દ) હમ દેખને ગએ (કે કહાં તક બારિશ હુઇ હૈ) તો દેખા કે જહાં તક લશ્કર થા, સિર્ફ વહાં તક બારિશ હુઇ હૈ, લશ્કરકે બાહર બારિશ નહીં હુઇ.[૩]

હઝરત અબ્બાસ બિન સહલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ સુબહ હુઇ તો લોગોં કે પાસ પાની બિલકુલ નહીં થા. લોગોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે શિકાયત કી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહસે દુઆ કી તો અલ્લાહને ઉસી વક્ત એક બાદલ ભેજા, જો ખૂબ ઝોરસે બરસા, યહાં તક કે લોગ સૈરાબ હો ગએ ઔર ઉન્હેં જિતને પાની કી ઝરૂરત થી, વોહ ભી ઉન્હોંને બરતનોંમેં સાથ લે લિયા.[૪]

હઝરત ખવ્વાત બિન જુબૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઝમાનેમેં બડા સખ્ત કહત પડા, તો હઝરત ઉમર (રદિ.) લોગોંકો લેકર શહેરસે બાહર

૧ બિદાયા, ૬-૮૮, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૦, તબકાત, ૧-૧૭૬
૨ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૬, બિદાયા, ૬-૯૨
૩ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૦
૪ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૦

ગએ ઔર ઉન્હેં દો રકઅત નમાઝે ઈસ્તિસ્કા પઢાઈ ઔર અપની ચાદરકે દોનોં કિનારોંકો બદલા. દાએંકો બાઈં તરફ ઔર બાએંકો દાઈં તરફ કિયા. ફિર અપને દોનોં હાથ ફૈલાકર યેહ દુઆ કી, 'અય અલ્લાહ ! હમ તુઝસે મઆફી માંગતે હૈં ઔર તુઝસે બારિશ ચાહતે હૈં.'

હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ઉસ જગહ હટનેસે પેહલે હી બારિશ શુરૂ હો ગઈ ઔર ખુબ બારિશ હુઈ. કુછ દિનોંકે બા'દ દેહાતી લોગોંને આકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! ફલાં દિન ઔર ફલાં વક્ત હમ અપને ખેત ઔર જંગલોંમેં થે કે અચાનક બાદલ હમારે સરોં પર આ ગએ. હમને ઉનમેં યેહ આવાઝ સુની, અય અબૂ હફ્સ ! (યેહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી કુન્નિયત હૈ) આપકે પાસ મદદ આ ગઈ, અય અબૂ હફ્સ ! આપકે પાસ મદદ આ ગઈ.[1]

હઝરત માલિક અદ્દાર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ઝમાનેમેં ઝબરદસ્ત કહત પડા. એક આદમીને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી કબ્રે અત્હર પર હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અપની ઉમ્મતકે લિયે અલ્લાહ તઆલાસે બારિશ માંગ દીજિયે, ક્યૂંકે સારી ઉમ્મત હલાક હો ગઈ હૈ.

ઉસ આદમીકો ખ્વાબમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિયારત હુઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, જાકર ઉમર (રદિ.) કો મેરા સલામ કહો ઔર ઉસે બતા દો કે બારિશ હોગી ઔર ઉસે કેહ દો કે સમઝદારીસે કામ લે ઔર અક્લમંદી ઈખ્તિયાર કરે.

ઉસ આદમીને આકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો સારા વાકિઆ સુનાયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) રોને લગે ઔર કેહને લગે, અય મેરે રબ ! મેહનત કરને ઔર સમઝદારીસે કામ લેનેમેં મૈં કિસી તરહ કમી નહીં કરતા હું, અલબત્તા કોઈ કામ મેરે બસસે બાહર હો, તો ઔર બાત હૈ.[2]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન કઅબ બિન માલિક (રહ.) કેહતે હૈં, મદીના મુનવ્વરા ઔર ઉસકે આસપાસકી બસ્તીયોંમેં એક અરસે તક બારિશ બંદ રહી, જિસસે ખાને પીનેકી તમામ ચીઝેં ખત્મ હો ગઈ ઔર સારે ઈલાકેમેં ઝબરદસ્ત કહત ફૈલ ગયા. લોગ ભૂકોં મરને લગે. ઈસ કહતકા નામ કહતુર્રમાદા પડ ગયા. (રમાદા કા મતલબ હૈ રાખ), યા'ની ઈસ કહતસે લોગોંકે રંગ રાખ જૈસે હો ગએ થે.

યહાં તક કે જંગલી જાનવર ભૂકકે મારે બસ્તીયોંકા રૂખ કરને લગે થે ઔર પાલતૂ જાનવરોંકો ભી ઘાંસ ઔર પાની નહીં મિલતા થા, જિસકી વજહસે ઉનકે જિસ્મમેં ગોશ્ત ખત્મ હો ગયા થા, બિલકુલ સૂખે ઔર દુબલે પતલે હો ગએ થે, યહાં તક કે

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૯૦
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૮૯, બિદાયા, ૭-૯૨

આદમીકો સખ્ત ભૂક લગી હોતી થી ઔર વોહ બકરી ઝબહ કરના ચાહતા, લેકિન બકરીકી બુરી હાલત દેખકર ઉસકા ઝબહ કરનેકો દિલ ન કરતા ઔર ઉસે છોડ દેતા.

લોગ ઈસી હાલમેં થે ઔર મિસ્ર, શામ ઔર ઈરાક જૈસે મુલ્કોંકે મુસલમાનોંસે ગિઝાઈ મદદ મંગવાનેકી તરફ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી તવજ્જોહ નહીં થી. એક દિન હઝરત બિલાલ બિન હારિસ મુઝની (રદિ.) આએ ઔર ઈન અલ્ફાઝસે હઝરત ઉમર (રદિ.) સે અંદર આનેકી ઈજાઝત માંગી કે, 'મૈં આપકે પાસ અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કાસિદ બનકર આયા હું. અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ આપસે ફરમા રહે હૈં, મૈં તો તુમકો બડા સમઝદાર સમઝતા થા ઔર અબ તક તુમ બિલકુલ ઠીક ચલતે રહે, અબ તુમકો ક્યા હો ગયા હૈ ?'

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, તુમને યેહ ખ્વાબ કબ દેખા ? હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને કહા, આજ રાત. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને લોગોંમેં એ'લાન કિયા, 'અસ્સલાતુ જામિઅહ'. આજ સબ મસ્જિદે નબવીમેં ઈકઠ્ઠે નમાઝ પઢેં, અપની મસ્જિદોંમેં ન પઢેં. લોગ જમા હો ગએ તો ઉન્હેં દો રકઅત નમાઝ પઢાઈ. ફિર ખડે હોકર ફરમાયા, અય લોગો ! મૈં તુમ્હેં અલ્લાહકા વાસ્તા દેકર પૂછતા હું કે મૈં તો અપની સમઝકે મુતાબિક હર કામકી સબસે બેહતર સૂરત ઈખ્તિયાર કરતા હું, તો ક્યા આપ લોગોંકે ખયાલમેં મૈંને કોઈ ઐસા કામ કિયા હૈ, જો બેહતર ન હો, બલકે દૂસરા કામ ઉસસે બેહતર હો ?

લોગોંને કહા, નહીં. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, લેકિન બિલાલ બિન હારિસ (રદિ.) તો યેહ ઔર યેહ કેહ રહે હૈં. (હઝરત ઉમર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાનકા મતલબ ન સમઝ સકે, લેકિન લોગ સમઝ ગએ.) લોગોંને કહા, હઝરત બિલાલ (રદિ.) ઠીક કેહ રહે હૈં. આપ અલ્લાહસે મદદ ભી માંગેં ઔર (મિસ્ર, શામ, ઈરાકકે) મુસલમાનોંસે ભી મદદ માંગેં. ચુનાંચે મુસલમાનોંસે ગલ્લા (અનાજ) મંગવાનેકી તરફ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી તવજ્જોહ ન થી, અબ હો ગઈ ઔર ઉન્હેં ઈસ સિલસિલેમેં ખત ભેજે.

બહરહાલ લોગોંકી બાત સુનકર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ખુશ હોકર ફરમાયા, અલ્લાહુ અકબર ! કહતકી આઝમાઈશ અપને ખાત્મે પર પહોંચ ગઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) પર યેહ હકીકત ખુલી કે જિસ કૌમકો અલ્લાહસે માંગનેકી તૌફીક મિલ જાતી હૈ, ઉસકી આઝમાઈશ ખત્મ હો જાતી હૈ.

ચુનાંચે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને તમામ શહેરોંકે ગવર્નરોંકો યેહ ખત લિખા કે મદીના ઔર ઉસકે આસપાસ વાલે સખ્ત કહતકી મુસીબતમેં હૈં. લિહાઝા ઉનકી મદદ કરો ઔર લોગોંકો નમાઝે ઈસ્તિસ્કાકે લિયે શહેરસે બાહર લે ગએ ઔર હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) કો ભી સાથ લે ગએ ઔર પૈદલ તશરીફ લે ગએ.

પેહલે મુખ્તસર બયાન કિયા. ફિર નમાઝ પઢ્હાઇ. ફિર ઘુટનોંકે બલ બૈઠકર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! હમ તેરી હી ઈબાદત કરતે હૈં ઔર તુઝસે હી મદદ માંગતે હૈં. અય અલ્લાહ ! હમારી મગફિરત ફરમા ઔર હમ પર રહમ ફરમા ઔર હમસે રાઝી હો જા. ફિર વહાંસે વાપસ આએ તો ઝોરદાર બારિશ શુરૂ હો ગઇ ઔર રાસ્તેકે તમામ ગઢ્હે ઔર છોટે તાલાબ બારિશકે પાનીસે ભર ગએ ઔર ઉન સબમેં ગુઝરકર યેહ લોગ અપને ઘરોંકો પહોંચ સકે.[૧]

તારીખે તબરી મેં હઝરત આસિમ બિન ઉમર બિન ખત્તાબ (રહ.) સે ભી યેહ કિસ્સા નકલ હુવા હૈ, ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે કબીલા મુઝૈના કા એક ઘરાના દેહાતમેં રેહતા થા, ઉન્હોંને અપને ઘરવાલેસે કહા, ફાકે (ભૂક) કી ઈન્તિહા હો ગઇ. હમારે લિયે એક બકરી ઝબહ કર દો. ઉસને કહા, ઈન બકરીયોંમેં કુછ નહીં હૈ, લેકિન ઘરવાલે ઈસરાર કરતે રહે. આખિર ઉસને એક બકરી ઝબહ કી ઔર ઉસકી ખાલ ઉતારી તો સિર્ફ સુર્ખ હડ્ડી થી. ગોશ્તકા નામો નિશાન નહીં થા. તો ઉસકી એકદમ ચીખ નિકલ ગઇ, હાય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (અગર વોહ હોતે, તો ઐસા ન હોતા.)

ફિર ઉસને ખ્વાબ દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ હૈં ઔર ફરમા રહે હૈં કે તુમ્હેં બારિશકી ખુશખબરી હો. જાકર ઉમર (રદિ.) કો મેરા સલામ કહો ઔર ઉનસે કહો, અય ઉમર ! મૈંને તો યેહી દેખા હૈ કે તુમ અહદકે પૂરા કરને વાલે ઔર બાતકે પક્કે થે, અબ તુમ્હેં ક્યા હો ગયા હૈ ? ઈસ લિયે અક્લમંદી ઈખ્તિયાર કરો, અક્લમંદી ઈખ્તિયાર કરો.

વોહ સાહબ દેહાતસે ચલે ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે દરવાઝે પર પહોંચે ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ગુલામસે કહા, અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કાસિદકો અંદર જાનેકી ઈજાઝત દે દો. ફિર આગે પિછલી જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી.

હઝરત સુલૈમ બિન આમિર ખબાઈરી (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર બારિશ બંદ હો ગઇ તો હઝરત મુઆવિયહ બિન અબી સુફયાન (રદિ.) ઔર દમિશ્ક વાલે નમાઝે ઈસ્તિસ્કાકે લિયે શહેરસે બાહર ગએ. જબ હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) મિમ્બર પર બૈઠ ગએ તો ફરમાયા, હઝરત યઝીદ બિન અસ્વદ જુરશી કહાં હૈં ? ઈસ પર લોગોંને ઉન્હેં ઝોરસે પુકારા તો વોહ ફલાંગતે હુએ આએ ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કે ફરમાને પર ઉનકે કદમોંકે પાસ મિમ્બર પર બૈઠ ગએ. હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) ને યૂં દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! આજ હમ તેરે સામને અપને સબસે બેહતરીન ઔર સબસે અફઝલ આદમીકો સિફારિશી બનાકર લાએ હૈં. અય અલ્લાહ ! હમ યઝીદ બિન

---

૧ તારીખે તબરી, ૩-૧૯૨

અસ્વદ કુરશી કો સિફારિશી બનાકર લાએ હૈં. અય યઝીદ ! અપને દોનોં હાથ અલ્લાહકે સામને ઉઠાઓ.

ચુનાંચે હઝરત યઝીદ ને અપને દોનોં હાથ ઉઠાએ ઔર લોગોંને ભી ઉઠાએ તો થોડી હી દેરમેં મગરિબકી તરફ ઝોરસે બાદલ આ ગએ ઔર હવા ઉન્હેં જલ્દીસે હમારે ઉપર લે આઈ ઔર બારિશ શુરૂ હો ગઈ ઔર ઇતની ઝિયાદા હુઇ કે લોગોંકો અપને ઘર પહોંચના મુશ્કિલ હો ગયા.[1]

હઝરત સુમામા બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર ગરમીકે ઝમાનેમેં હઝરત અનસ (રદિ.) કે બાગકે માલીને આકર ઉનસે બારિશ ન હોને ઔર ઝમીનકે પ્યાસી હોનેકી શિકાયત કી. હઝરત અનસ (રદિ.) ને પાની મંગવાકર વુઝૂ કિયા ઔર નમાઝ પઢી. ફિર ઉસસે કહા, ક્યા આસમાનમેં તુમ્હેં કુછ બાદલ નઝર આ રહા હૈ ? ઉસને કહા, મુઝે તો કુછ નઝર નહીં આ રહા. હઝરત અનસ (રદિ.) અંદર ગએ ઔર ફિર નમાઝ પઢી. ફિર તીસરી યા ચૌથી બારમેં ફરમાયા, અબ જાકર દેખો. ઉસને કહા, પરિંદેકે પર કે બરાબર બાદલ નઝર આ રહા હૈ.

હઝરત અનસ (રદિ.) ફિર નમાઝ પઢતે રહે ઔર દુઆ કરતે રહે, યહાં તક કે બાગકે મુન્તઝિમને અંદર આકર કહા, સારે આસમાન પર બાદલ છાએ હુએ હૈં ઔર ખૂબ બારિશ હો ચુકી હૈ. હઝરત અનસ (રદિ.) ને ઉસસે કહા, જો ઘોડા બિશ્ર બિન શગાફ ને ભેજા હૈ, ઉસ પર સવાર હોકર જાઓ ઔર દેખો , કહાં તક બારિશ હુઇ હૈ ? વોહ ઉસ પર સવાર હો ગયા ઔર દેખકર આયા ઔર બતાયા કે બારિશ મુસય્યિરીન કે મહલાતસે આગે ઔર ગઝવાનકે મહલાતસે આગે નહીં હુઇ. (યહાં હઝરત અનસ (રદિ.) કી ઝમીન ખત્મ હો જાતી થી.)[2]

તબકાતે ઇબ્ને સઅદ મેં યેહી રિવાયત હઝરત સાબિત બનાની સે ઝરા મુખ્તસર મન્કૂલ હૈ ઔર ઉસમેં યેહ હૈ કે હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) કી ઝમીનકે મુન્તઝિમને હઝરત અનસ (રદિ.) સે બારિશ ન હોને ઔર ઝમીનકે પ્યાસી હોનેકી શિકાયત કી. ઉસ રિવાયતકે આખિરમેં યેહ ભી હૈ કે ઉસ મુન્તઝિમને જાકર દેખા તો બારિશ સિર્ફ ઉનકી ઝમીન પર હુઇ, આગે નહીં હુઇ થી.

હઝરત હુજ્ર બિન અદી (રદિ.) કો એક બાર (હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) કી કૈદમેં) નહાનેકી હાજત હો ગઇ. જો આદમી ઉનકી નિગરાનીકે લિયે મુકર્રર થા, ઉસસે ઉન્હોંને કહા, પીને વાલા પાની મુઝે દે દો, તાકે મૈં ઉસસે ગુસલ કર લું ઔર કલ મુઝે પીનેકે લિયે કુછ ન દેના. ઉસને કહા, મુઝે ડર હૈ કે આપ પ્યાસસે મર જાએંગે તો હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) મુઝે કત્લ કર દેંગે.

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૭-૪૬૯
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૭-૨૧

ઉન્હોંને અલ્લાહસે પાનીકે લિયે દુઆ માંગી. ફૌરન એક બાદલ આયા, જિસસે બારિશ બરસને લગી. ઉન્હોંને અપની ઝરૂરતકે મુતાબિક ઉસમેં સે પાની લિયા. ફિર ઉનકે સાથીયોંને ઉનસે કહા, આપ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે વોહ હમેં કૈદસે ખલાસી (છુટકારા) દે. ઉન્હોંને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! જો હમારે લિયે ખૈર હો, ઉસે મુકદ્દર ફરમા (કૈદસે ખલાસી યા શહાદત). ચુનાંચે ઉન્હેં ઔર ઉનકે સાથીયોંમેં સે એક જમાઅતકો શહીદ કર દિયા ગયા.[૧]

હઝરત હસન (રહ.) કેહતે હૈં, અન્સારકે એક કબીલેકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી યેહ દુઆ હાસિલ થી કે જબ ભી ઉનમેં સે કોઇ મરેગા તો ઉસકી કબ્ર પર બાદલ આકર ઝરૂર બરસેગા. એક બાર ઉસ કબીલેકે આઝાદ કરદા ગુલામકા ઇન્તિકાલ હુવા તો મુસલમાનોંને કહા, આજ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇસ ફરમાનકો ભી દેખ લેંગે કે કૌમકા આઝાદ કરદા ગુલામ, કૌમવાલોંમેં સે હી શુમાર હોતા હૈ. ચુનાંચે જબ ઉસ ગુલામકો દફન કિયા ગયા તો એક બાદલ આકર ઉસકી કબ્ર પર બરસા.[૨]

આસમાન સે આનેવાલે ડોલ કે ઝરીએ પાની પિલાયા જાના

હઝરત ઉસ્માન બિન કાસિમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમ્મે ઐમન (રદિ.) ને હિજરત કી તો રૌહા સે પેહલે હી મુન્સરફ મકામ પર ઉન્હેં શામ હો ગઇ. યેહ રોઝેસે થીં. ઉનકે પાસ પાની ભી નહીં થા ઔર પ્યાસકે મારે ઉનકા બુરા હાલ થા તો આસમાનસે સુફેદ રસ્સીસે બંધા હુવા પાનીકા એક ડોલ આયા.

હઝરત ઉમ્મે ઐમન (રદિ.) ને વોહ ડોલ લેકર ઉસમેં સે ખૂબ પાની પિયા, યહાં તક કે અચ્છી તરહ સૈરાબ હો ગઈ. વોહ ફરમાયા કરતી થીં કે ઇસકે બા'દ મુઝે કભી પ્યાસ નહીં લગી, હાલાંકે મૈં સખ્ત ગરમીયોંમેં રોઝા રખ્ખા કરતી થી, તાકે મુઝે પ્યાસ લગે, લેકિન ફિર ભી પ્યાસ નહીં લગતી થી.[૩]

પાની મેં બરકત

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અસ્રકા વક્ત હો ગયા તો લોગોંને વુઝૂકે લિયે પાની તલાશ કિયા, લેકિન પાની બિલકુલ ન મિલા. મૈંને દેખા કે

---

૧ ઇસાબા, ૧-૩૧૫
[illegible] ઉમ્માલ, ૭-૧૩૬
[illegible], ૮-૨૨૪, ઇસાબા, ૪-૪૩૨

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ વુઝૂકા થોડાસા પાની લાયા ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પાનીમેં અપના હાથ રખ દિયા ઔર લોગોંસે ફરમાયા કે વોહ ઉસ બરતનસે પાની લેકર વુઝૂ કરેં.

મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉંગલીયોંકે નીચેસે પાની ફૂટ રહા થા ઔર ઉસ થોડેસે પાનીસે તમામ લોગોંને વુઝૂ કર લિયા.[1]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નમાઝકે લિયે અઝાન હુઈ તો જિનકે ઘર મસ્જિદકે કરીબ થે, વોહ તો ઉઠકર અપને ઘર વુઝૂ કરને ચલે ગએ ઔર જિનકે ઘર મસ્જિદસે દૂર થે, વોહ મસ્જિદમેં બાકી રેહ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ પત્થરકા એક પ્યાલા લાયા ગયા. વોહ ઈતના છોટા થા કે ઉસમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા હાથ ફૈલકર નહીં આ સકતા થા, આખિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉંગલીયાં સમેટકર ઉસમેં હાથ ડાલા (તો ઉનમેં સે પાની નિકલને લગા ઔર) જિતને આદમી બાકી રેહ ગએ થે, ઉન સબને ઉસ પાનીસે વુઝૂ કર લિયા.

હઝરત હુમૈદ રાવી કેહતે હૈં કે હઝરત અનસ (રદિ.) સે પૂછા ગયા કે યેહ વુઝૂ કરને વાલે કિતને થે ? ફરમાયા, અસ્સી યા ઉસસે ભી ઝિયાદા થે. યેહ રિવાયત બુખારી મેં હૈ.

બુખારી મેં ઈસી જૈસી એક ઔર રિવાયત ભી હૈ. એક ઔર રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે હઝરત અનસ (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીનામેં ઝૌરા નામી જગહ મેં થે. વહાં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે પાસ એક બરતન લાયા ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઉસ બરતન મેં અપના હાથ રખ્ખા તો પાની આપકી ઉંગલીયોં કે દરમિયાન મેં સે ફૂટને લગા, જિસસે સબને વુઝૂ કર લિયા. હઝરત કતાદા (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અનસ (રદિ.) સે પૂછા, આપ લોગ કિતને થે? આપને ફરમાયા, તીન સૌ (૩૦૦) યા તીન સૌ કે કરીબ.[2]

હઝરત બરાઅ બિન આઝિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સુલહે હુદૈબિયહ કે મૌકે પર હમ લોગ ચૌદહ સૌ થે. હુદૈબિયહ એક કુંવા હૈ. હમને ઉસમેં સે પાની નિકાલા ઔર ઈતના નિકાલા કે ઉસમેં એક બૂંદ પાની ન બચા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (કો પતા ચલા કે કુંવેમેં પાની બિલકુલ ખત્મ હો ગયા, તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ) ઉસ કુંવે કે એક કિનારે પર બૈઠ ગએ ઔર પાની મંગવાકર ઉસસે કુલ્લી કી ઔર કુલ્લીકા પાની કુંવેમેં ફેંક દિયા તો થોડી દેરમેં કુંવા પાનીસે ભર ગયા. હમને ખૂદ ભી પિયા ઔર અપની સવારીયોંકો ભી પિલાયા, યહાં તક કે હમ ભી સૈરાબ હો ગએ ઔર હમારી સવારીયાં ભી.[3]

---

૧ બુખારી, મુસ્લિમ, તિરમિઝી, નસઈ
૨ બિદાયા, ૬-૯૩, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૫, ઇબ્ને સઅદ, ૧-૧૭૮
૩ બિદાયા, ૬-૯૪, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૫

પેહલે હિસ્સેમેં બુખારી કે હવાલેસે સુલહે હુદૈબિયહ કા યેહ કિસ્સા હઝરત મિસ્વર ઔર હઝરત મરવાન કી રિવાયતસે ગુઝર ચુકા હૈ.[૧]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સુલહે હુદૈબિયહ કે દિન લોગોંકો પ્યાસ લગી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને એક પ્યાલા રખ્ખા હુવા થા, જિસસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વુઝૂ ફરમા રહે થે. લોગ રોની સૂરત બનાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, આપ લોગોંકો ક્યા હુવા ?

લોગોંને અર્ઝ કિયા, ન વૂઝૂકે લિયે પાની હૈ ઔર ન પીનેકે લિયે, સિર્ફ યેહી પાની હૈ, જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પ્યાલેમેં અપના હાથ રખ્ખા તો ચશ્મેકી તરહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉંગલીયોંકે દરમિયાનસે પાની ઉબલને લગા. ચુનાંચે હમને વોહ પાની પિયા ભી ઔર ઉસસે વુઝૂ ભી કિયા.

રાવી કેહતે હૈં, મૈંને પૂછા, આપ લોગ કિતને થે ? હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ થે તો પંદરહ સૌ, લેકિન અગર હમ એક લાખ ભી હોતે તો વોહ પાની હમેં કાફી હો જાતા.[૨]

હઝરત ઈબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એક સફરમેં થે કે ઈતનેમેં નમાઝકા વક્ત હુવા ઔર હમારે પાસ થોડા સા પાની થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પાની મંગવાકર એક પ્યાલેમેં ડાલા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પ્યાલેમેં અપના હાથ ડાલા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉંગલીયોંકે દરમિયાનસે પાની ફૂટને લગા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એ'લાન ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! આઓ, વુઝૂ કર લો ઔર અલ્લાહકી તરફસે આઈ હુઈ બરકત હાસિલ કર લો. લોગ આ આકર વુઝૂ કરને લગે ઔર મૈં લોગોંસે આગે બઢ્હ બઢ્હકર વોહ પાની પીને લગા, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા થા, અલ્લાહકી તરફસે આઈ હુઈ બરકત હાસિલ કર લો.[૩]

હઝરત અબૂ કતાદા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા તુમ્હારે પાસ પાની હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં, મેરે પાસ વુઝૂકા બરતન હૈ, જિસમેં થોડા સા પાની હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે લાઓ. મૈં વોહ બરતન હુઝૂર

૧ બિદાયા, ૬-૯૭, ઈબ્ને સઅદ, ૧-૧૭૯
૨ બિદાયા, ૬-૯૬, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૪, ઈબ્ને સઅદ, ૨-૯૮
૩ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૪, બિદાયા, ૬-૯૭

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈસમેં સે થોડા થોડા પાની લે લો.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વુઝૂ ફરમાયા. ફિર ઉસ બરતનમેં એક ઘૂંટ પાની બચ ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ કતાદા ! ઈસે સંભાલ કર રખ્ખો, અન્કરીબ ઈસ પાનીકે સાથ અજીબો ગરીબ વાકિઆ પેશ આએગા.

જબ દોપહરકો ગરમી સખ્ત હુઇ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉઠે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર લોગોંકી નઝર પડી. લોગોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ તો પ્યાસકે મારે હલાક હો ગએ. હમારી ગરદનેં ટૂટ ગઈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, તુમ હલાક નહીં હો સકતે.

ફિર ફરમાયા, અય અબૂ કતાદા ! વોહ વુઝૂકા બરતન લે આઓ. મૈં વોહ બરતન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરા પ્યાલા ખોલકર લે આઓ. મૈં ખોલકર લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બરતનમેં સે ઉસ પ્યાલેમેં ડાલકર લોગોંકો પિલાને લગે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઈર્દ ગિર્દ લોગોંકી બહોત ઝિયાદા ભીડ હો ગઇ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લોગો ! અચ્છે અખ્લાક ઇખ્તિયાર કરો, એક દૂસરેકો ધક્કે મત દો. તુમમેં સે હરએક સૈરાબ હોકર હી વાપસ જાએગા.

ચુનાંચે સબને પાની પી લિયા. મેરે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે અલાવા ઔર કોઇ ન બચા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે લિયે પાની ડાલકર ફરમાયા, અય અબૂ કતાદા ! તુમ ભી પી લો. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ નોશ ફરમાએં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, જો લોગોંકો પિલાતા હૈ, વોહ સબસે આખિરમેં પીતા હૈ. ચુનાંચે પેહલે મૈંને પિયા, ફિર મેરે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પિયા ઔર વુઝૂકે બરતનમેં ઈતના પાની બચા હુવા થા, જિતના પેહલે થા ઔર ઉન પીને વાલોંકી તા'દાદ તીન સૌ થી. ઈબ્રાહીમ બિન હજ્જાજ રાવી કી હદીસમેં યેહ હૈ કે પીને વાલે સાતસૌ થે.[૧]

મુસ્લિમ મેં ગઝવએ તબૂકકે બારેમેં હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કી હદીસ નક્લકી ગઇ હૈ, જિસમેં પેહલે તો દો નમાઝોંકો જમા કરને કા ઝિક્ર હૈ, ઈસકે બા'દ યેહ હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઈન્શાઅલ્લાહ, કલ

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૪, બિદાયા, ૬-૯૮

તુમ લોગ તબૂક કે ચશ્મે પર પહોંચ જાઓગે ઔર વહાં તક પહોંચતે પહોંચતે ચાશ્તકા વક્ત હો હી જાએગા. તુમમેં સે જો ભી ઉસ ચશ્મે પર પહોંચ જાએ, વોહ મેરે આને તક ઉસકે પાનીકો હાથ બિલકુલ ન લગાએ.

ચુનાંચે હમ જબ ચશ્મે પર પહોંચે તો હમસે પેહલે દો આદમી વહાં પહોંચે હુએ થે ઔર ચશ્મેસે જૂતેકે તસ્મેકી તરહ થોડા થોડા પાની બેહ રહા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન દોનોંસે પૂછા, ક્યા તુમ દોનોંને ઈસ ચશ્મેકે પાનીકો હાથ લગાયા હૈ ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં, લગાયા હૈ. ઈસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન દોનોંકો કુછ બુરાભલા કહા. ફિર (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે ફરમાને પર) લોગોંને ચૂલ્લુઓંસે થોડા થોડા પાની એક બરતનમેં જમા કિયા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ બરતનમેં અપના ચેહરા ઔર હાથ ધોએ. ફિર વોહ પાની ઉસ ચશ્મેમેં ડાલ દિયા. પાની ડાલતે હી ઉસ ચશ્મેમેં સે ઝોરશોરસે બહોત ઝિયાદા પાની બેહને લગા, જિસે પીકર સબ લોગ સૈરાબ હો ગએ. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય મઆઝ ! અગર તુમ્હારી ઝિંદગી લંબી હુઈ તો તુમ દેખોગે કે યેહ સારી જગહ બાગોંસે ભરી હુઈ હોગી.[૧]

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે સહાબા કિરામ (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે સાથ એક સફરમેં થે. ફિર આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી. ઈસકે બા'દ હઝરત ઈમરાન (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમેં બહોત ઝિયાદા પ્યાસ લગી. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જા રહે થે કે ઈતનેમેં હમેં એક ઔરત મિલી, જો દો બડી મશકોંકે દરમિયાન પાંવ લટકાએ હુએ ઊંટની પર બૈઠી હુઈ થી. હમને ઉસસે પૂછા, પાની કહાં હૈ ? ઉસને કહા, યહાં તો કહીં પાની નહીં હૈ. હમને ઉસસે કહા, તુમ્હારે ઘરસે પાની કિતને ફાસલે પર હૈ ? ઉસને કહા, એક દિન એક રાતકી મસાફત પર હૈ.

હમને કહા, અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ચલો. ઉસને કહા, અલ્લાહકે રસૂલ કૌન હોતે હૈં ? ન હમને ઉસે કુછ કરને દિયા, ન બોલને દિયા ઔર ન ભાગને દિયા. બલકે ઉસ પર કાબૂ પાકર ઉસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે આએ. ઉસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ભી વૈસી બાતેં કીં, જૈસે હમારે સામને કી થીં. અલબત્તા ઉસને યેહ ભી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા કે ઉસકે બચ્ચે યતીમ હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ફરમાને પર ઉસકી દોનોં બડી મશકેં હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે આએ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન મશકોંકે મુંહ પર દસ્તે મુબારક ફેરા. હમ ચાલીસ આદમી થે

૧ બિદાયા, ૬-૧૦૦

ઔર સખ્ત પ્યાસે થે. પેહલે તો ઈન મશકોંસે હમ સબને ખૂબ સૈર હોકર પિયા. ફિર હમારે સાથ જિતને મશ્કીઝે ઔર બરતન થે, વોહ સબ ભર લિયે ઔર ઈતને ઝિયાદા ભરે કે બિલકુલ ફટને વાલે હો ગએ થે. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જો કુછ તુમ લોગોંકે પાસ હૈ, વોહ લે આઓ. ચુનાંચે હમને રોટીકે ટુકડે ઔર ખજૂરેં જમા કરકે ઉસ ઔરતકો દે દીં. ફિર વોહ ઔરત અપને ઘરવાલોંકે પાસ ગઈ ઔર ઉન્હેં બતાયા કે મૈં યા તો સબસે બડે જાદૂગરસે મિલકર આઈ હું યા ફિર વોહ સચમુચ નબી હૈં, જૈસે કે ઉનકે સાથી કેહ રહે થે.

ચુનાંચે ઉસ ઔરતકે ઝરીએ અલ્લાહને ઉન ડેરે વાલોંકો હિદાયત અતા ફરમાઈ ઔર વોહ ઔરત ભી મુસલમાન હો ગઈ ઔર ડેરે વાલે ભી મુસલમાન હો ગએ. ઈસ હદીસ કો બુખારી ઔર મુસ્લિમ દોનોંને ઝિક્ર કિયા હૈ.

ઈન દોનોં કી દૂસરી હદીસમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ ઔરતસે ફરમાયા, યેહ ખાનેકા સામાન અપને સાથ અપને બચ્ચોંકે લિયે લે જાઓ ઔર તુમ્હેં મા'લૂમ હોના ચાહિયે કે હમને તુમ્હારે પાનીમેં સે કુછ નહીં લિયા. હમેં તો યેહ સારા પાની અલ્લાહને અપને ગૈબી ખઝાનેસે પિલાયા હૈ.[1]

હઝરત ઝિયાદ બિન હારિસ સુદાઈ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ એક સફરમેં થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા તુમ્હારે પાસ પાની હૈ ? મૈંને કહા, હૈ, લેકિન થોડા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કાફી નહીં હોગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કિસી બરતનમેં ડાલકર મેરે પાસ લે આઓ. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપના દસ્તે મુબારક ઉસમેં રખ્ખા તો મૈંને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી હર દો ઉંગલીયોંકે દરમિયાનમેં સે પાનીકા ચશ્મા ફૂટ રહા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર મુઝે અપને રબસે હયા ન આતી, તો હમ યૂંહી પાની પીતે પિલાતે રેહતે. (ક્યૂંકે યૂં જિસ્મસે પાની નિકલનેમેં શાને રૂબૂબીયતકા શાએબા હૈ, ઈસ લિયે ઈસ મોઅજિઝેકા થોડી દેરકે લિયે હોના હી મુનાસિબ હૈ.) જાઓ ઔર જાકર મેરે સહાબા (રદિ.) મેં એ'લાન કર દો કે જો ભી પાની લેના ચાહતા હૈ, વોહ જિતના ચાહે, આકર ચૂલ્લુ ભરભર કર લે લે.

હઝરત ઝિયાદ (રદિ.) કેહતે હૈં, મેરી કૌમકા એક વફ્દ મુસલમાન હોકર ફરમાંબરદાર બનકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા. વફ્દકે એક આદમીને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમારા એક કુંવા હૈ. સર્દીયોંમેં તો વોહ હમેં કાફી હો જાતા હૈ. ઈસ લિયે સર્દીયોંમેં તો હમ ઉસ કુંવેકે

૧ બિદાયા, ૬-૯૮, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૬

પાસ જમા હો જાતે હૈં ઔર ગરમીયોંમેં ઉસકા પાની કમ હો જાતા હૈ, તો ફિર હમ અપને ઈર્દગિર્દકે ચશ્મોં પર બિખર જાતે હૈં, લેકિન અબ હમ બિખર નહીં સકતે, ક્યૂંકે હમારે ઈર્દગિર્દકે તમામ લોગ (ઈસ્લામ લાનેકી વજહસે) હમારે દુશ્મન હો ગએ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અલ્લાહસે દુઆ કરેં કે ઉસકા પાની હમેં ગરમીયોંમેં ભી કાફી હો જાયા કરે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને સાત કંકરીયાં મંગવાઈ ઔર ઉનકો અપને હાથ પર અલગ અલગ રખકર દુઆ કી. ફિર ફરમાયા, જબ તુમ લોગ કુંવેકે પાસ પહોંચો તો કંકરીયાં એક એક કરકે ઉસમેં ડાલ દો ઔર ઉન પર અલ્લાહકા નામ લેતે રહો. ચુનાંચે વાપસ જાકર ઉન્હોંને ઐસે હી કિયા. તો અલ્લાહને ઉસ કુંવેકા પાની ઈતના ઝિયાદા કર દિયા કે ફિર ઉન્હેં ઈસ કુંવેકી ગેહરાઈ કભી નઝર નહીં આઈ.[૧]

હઝરત અબૂ ઔન (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) મક્કા કે ઈરાદેસે મદીના સે નિકલે તો વોહ ઈબ્ને મુતીઅ કે પાસસે ગુઝરે, જો અપના કુંવા ખોદ રહે થે. આગે ઔર હદીસ ઝિક્ર કી હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે ઈબ્ને મુતીઅ ને ઉનસે કહા, મૈંને અપને ઈસ કુંવેકો ઈસ લિયે ઠીક કિયા હૈ, તાકે ઈસમેં દોબારા પાની આ જાએ. લેકિન અભી તક ડોલ ખાલી હી નિકલા હૈ. ઉસમેં કુછ પાની નહીં આયા. અગર આપ હમારે લિયે ઈસ કુંવેમેં અલ્લાહકી બરકતકી દુઆ કર દેં તો આપકી બહોત મહેરબાની હોગી.

હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, કુંવેકા થોડાસા પાની લાઓ. ઈબ્ને મુતીઅ ડોલમેં ઉસ કુંવેકા થોડાસા પાની લાએ. હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને ઉસમેં સે કુછ પાની પિયા, ફિર કુલ્લી કી. ફિર વોહ પાની ઉસી કુંવેમેં ડાલ દિયા, તો ઉસ કુંવેકા પાની મીઠા ભી હો ગયા ઔર ઝિયાદા ભી હો ગયા.[૨]

સફરે ગઝવાત કે દૌરાન ખાને મેં બરકત

હઝરત અબૂ અમ્રહ અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હમ એક ગઝવામેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. લોગોંકો સખ્ત ભૂક લગી તો લોગોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે કુછ ઊંટ ઝબહ કરનેકી ઈજાઝત લી ઔર અર્ઝ કિયા, યેહ ગોશ્ત ખાનેસે અલ્લાહ હમેં ઈતની તાકત દે દેંગે, જિસસે હમ મંઝિલ તક પહોંચ જાએંગે.

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૭, બિદાયા, ૬-૧૦૧
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૫-૧૪૪

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને દેખા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કુછ ઊંટ ઝબહ કરનેકી ઈજાઝત દેનેકા ઈરાદા કર લિયા હૈ તો અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! કલ જબ હમ ભૂકે ઔર પૈદલ દુશ્મનકા મુકાબલા કરેંગે તો હમારા ક્યા હાલ હોગા ? ઈસ લિયે મેરી રાય યેહ હૈ કે અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુનાસિબ સમઝેં તો લોગોંકે પાસ જો તોશે બચે હુએ હૈં, વોહ મંગવાકર જમા કર લેં ઔર ફિર અલ્લાહસે ઉસમેં બરકતકી દુઆ કરેં. અલ્લાહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દુઆકી બરકતસે ખાનેમેં બરકત ભી દે દેંગે ઔર મંઝિલ તક ભી પહોંચા દેંગે.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોંસે ઉનકે બચે હુએ તોશે મંગવા લિયે તો લોગ લાને લગે. કોઈ મુઠ્ઠી ભર ખાનેકી ચીઝ લાયા, કોઈ ઉસસે ઝિયાદા. સબસે ઝિયાદા એક આદમી સાળ્હે તીન સેર ખજૂર લાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન તમામ ચીઝોંકો જમા કિયા. ફિર ખડે હોકર કુછ દેર દુઆ કી. ફિર લશ્કર વાલોંસે ફરમાયા, અપને અપને બરતન લે આઓ ઔર ઈસમેં સે લપેં ભરકર બરતનોંમેં ડાલ લો.

ચુનાંચે લશ્કર વાલોંને અપને તમામ બરતન ભર લિયે ઔર ખાનેકા જિતના સામાન પેહલે થા, ઉતના ફિર બચ ગયા. ઈસે દેખકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઈતના હંસે કે દન્દાને મુબારક નઝર આને લગે.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે અલ્લાહકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં ઔર મૈં ઈસ બાતકી ગવાહી દેતા હું કે મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હું. જો બંદા ઈન દોનોં ગવાહીયોં પર ઈમાન રખતા હોગા, વોહ કિયામતકે દિન અલ્લાહસે ઈસ હાલમેં મિલેગા કે જહન્નમ કે ઉસસે દૂર રેહનેકા ફૈસલા હો ચુકા હોગા.[૧]

હઝરત અબૂ ખુનૈસ ગિફારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ગઝવએ તિહામા મેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થા. જબ હમ ઉસ્ફાન પહોંચે તો સહાબા (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આએ. આગે પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા, લેકિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હંસનેસે લેકર આખિર તક કા મઝમૂન ઝિક્ર નહીં કિયા, બલકે યેહ ઝિક્ર કિયા હૈ કે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વહાંસે કૂચકા હુક્મ દિયા. જબ ઉસ્ફાન સે આગે ચલે ગએ તો ફિર બારિશ હુઈ ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર સહાબા (રદિ.) નીચે ઉતરે ઔર સબને બારિશકા પાની પિયા.[૨]

૧ બિદાયા, ૬-૧૧૪, ૬-૧૧૩, ઈબ્ને સઅદ, ૧-૧૮૦, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૮
૨ બિદાયા, ૬-૧૧૪, મજમા, ૮-૩૧૩, ઈસાબા, ૬-૫૩

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ સઈદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ગઝવએ તબૂક કે સફરમેં લોગોંકો સખ્ત ભૂક લગી તો સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમેં ઈજાઝત દેં, તો હમ અપને ઊંટ ઝબહ કરકે ઉનકા ગોશ્ત ખા લેં ઔર ઉનકી ચર્બીકા તેલ ઈસ્તે'માલ કર લેં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કર લો. ઈસ પર હઝરત ઉમર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ. ફિર આગે હઝરત અબૂ અમ્રહ (રદિ.) જૈસી હદીસ ઝિક્ર કી.[૧]

હઝરત સલમા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ ગઝવએ ખૈબરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. હમારે તોશોંમેં જિતની ખજૂરેં થીં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં ઉન્હેં જમા કરનેકા હુક્મ દિયા ઔર ચમડેકા એક દસ્તરખ્વાન બિછા દિયા. હમને અપને તોશોંકી ખજૂરેં લાકર ઉસ પર ફૈલા દીં. ફિર મૈંને અંગડાઈ લી ઔર (મજમાકી ઝયાદતીકી વજહસે) લંબે હોકર દેખા ઔર અંદાઝા લગાયા તો બૈઠી હુઈ બકરી જિતના ઢેર થા. હમ ચૌદહસૌ આદમી થે. હમને વોહ ખજૂરેં ખાઈં. ફિર મૈંને લંબે હોકર દેખા, તો અબ ભી બૈઠી હુઈ બકરી જિતના ઢેર થા. ઈસકે બા'દ પાનીમેં બરકતકા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા.[૨]

એક રિવાયતમેં હૈ કે હમને ઈતની ખજૂરેં ખાઈં કે હમ સૈર હો ગએ ઔર અપને ચમડેકે તમામ થૈલે ખજૂરોંસે ભર લિયે.[૩]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખંદક ખોદી ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) ને ભૂકકી વજહસે અપને પેટ પર પત્થર બાંધે હુએ થે. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ હાલત દેખી તો ફરમાયા, ક્યા તુમ્હેં ઐસા આદમી મા'લૂમ હૈ, જો હમેં એક વક્તકા ખાના ખિલા દે. એક આદમીને કહા, જી હાં, મૈં જાનતા હું.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર ઈસકે અલાવા ઔર કોઈ સૂરત નહીં હૈ તો ફિર તુમ આગે બઢો ઔર ઉસ આદમીકે ઘર લે ચલો. ચુનાંચે યેહ હઝરાત ઉસ આદમીકે ઘર તશરીફ લે ગએ, તો વોહ ઘરવાલા વહાં ઘરમેં નહીં થા, બલકે વોહ અપને હિસ્સેકી ખંદક ખોદ રહા થા. ઉનકી બીવીને પૈગામ ભેજા કે જલ્દીસે આઓ, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હમારે યહાં તશરીફ લાએ હૈં. વોહ આદમી દૌડતા હુવા આયા ઔર કેહને લગા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર મેરે માંબાપ કુર્બાન હોં.

---

૧ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૪૯, બિદાયા, ૬-૧૧૪
૨ અબૂ યઅલા
૩ બિદાયા, ૬-૧૧૫

ઉસ આદમીકી એક બકરી થી, જિસકા એક બચ્ચા ભી થા. વોહ આદમી (ઝબહ કરનેકે લિયે) બકરીકી તરફ જલ્દીસે બઢ્હા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બકરીકે બા'દ ઈસકે બચ્ચેકા ક્યા હોગા ? ઈસ લિયે બકરી ઝબહ ન કરો.

ચુનાંચે ઉસને બકરીકા બચ્ચા ઝબહ કિયા ઔર ઉસકી બીવીને થોડા સા આટા લેકર ગૂંધા ઔર ઉસકી રોટી પકાઈ. ઈતનેમેં હંડિયા ભી તૈયાર હો ગઈ. ઉસકી બીવીને પ્યાલેમેં સરીદ બનાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથીયોંકે સામને પેશ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઉંગલી ઉસ સરીદમેં રખ કર ફરમાયા કે બિસ્મિલ્લાહ, અય અલ્લાહ ! ઈસમેં બરકત અતા ફરમા. (ફિર સાથીયોંસે ફરમાયા) ખાઓ.

ચુનાંચે સહાબા (રદિ.) ને ઉસમેં સે પેટ ભરકર ખાયા, લેકિન સિર્ફ એક હિસ્સા ખા સકે ઔર દો હિસ્સે ફિર ભી બચ ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ જો દસ સહાબી થે, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, અબ આપ લોગ જાઓ ઔર અપને જિતને આદમી ઔર ભેજ દો. ચુનાંચે વોહ દસ સહાબી (રદિ.) ચલે ગએ ઔર દૂસરે દસ આ ગએ ઔર ઉન્હોંને ભી ખૂબ સૈર હોકર ખાયા.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ખડે હુએ ઔર ઉસ ઘરવાલી ઔરત ઔર બાકી તમામ અફરાદકે લિયે બરકતકી દુઆ ફરમાઈ. ફિર યેહ હઝરાત ખંદક કી તરફ ચલ પડે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હમેં સલમાન (રદિ.) કે પાસ લે ચલો. વહાં પહોંચે તો દેખા કે હઝરત સલમાન (રદિ.) કે સામને એક સખ્ત ચટ્ટાન હૈ, જો ઉનસે ટૂટ નહીં રહી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, છોડો, મૈં ઈસે સબસે પેહલે તોડતા હું.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બિસ્મિલ્લાહ પઢ્હકર ઉસ ચટ્ટાન પર ઝોરસે કુદાલ મારી, જિસસે ઉસકા એક તિહાઈ ટુકડા ટૂટકર ગિર ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહુ અકબર ! રબ્બે કા'બાકી કસમ ! શામ કે મહલાત ફત્હ હોંગે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર ઝોરસે કુદાલ મારી તો એક ઔર ટુકડા ટૂટકર ગિર ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અલ્લાહુ અક્બર ! રબ્બે કા'બાકી કસમ! ફારિસ કે મહલ ભી ફત્હ હોંગે. ઈસ પર મુનાફિકોંને કહા, હમેં તો અપની હિફાઝતકે લિયે ખંદક ખોદની પડ રહી હૈ ઔર યેહ હમસે ફારિસ ઔર રૂમ કે મહલાતકે વા'દે કર રહે હૈં.[૧]

ખર્ચ કરનેકે બાબમેં યેહ હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત જાબિર (રદિ.) ને સાઢ્હે તીન સેર જવકે આટેકી રોટી પકાઈ ઔર બકરીકે બચ્ચેકો ઝબહ કરકે ઉસકા

૧ બિદાયા, ૪-૧૦૦, હૈસમી, ૬-૧૩૨

સાલન બનાયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખાનેકી દઅવત દી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તમામ ખંદક વાલોંકો ખાને પર બુલા લિયા, જો કે હઝાર કે કરીબ થે. સબને પેટ ભરકર ખા લિયા ઔર ખાના ફિર ભી વૈસા કા વૈસા સારા બચ ગયા.

મકામ પર રેહતે હુએ સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ખાને મેં બરકત

હઝરત સમુરહ બિન જુન્દુબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઈતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં સરીદકા એક પ્યાલા પેશ કિયા ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી વોહ સરીદ ખાયા ઔર લોગોંને ભી ખાયા ઔર તકરીબન ઝુહર તક લોગ આકર બારી બારી ખાતે રહે. કુછ લોગ ખાકર ચલે જાતે, ફિર કુછ લોગ ઔર આકર ખાતે.

એક આદમીને પૂછા, ક્યા ઈસમેં ઔર સરીદ લાકર ડાલા જાતા થા ? હઝરત સમુરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, ઝમીનસે લાકર તો નહીં ડાલા જાતા થા, અલબત્તા આસમાનસે ઝરૂર ડાલા જા રહા થા.

દૂસરી રિવાયત મેં યૂં હૈ કે એક આદમીને પૂછા, ક્યા ઉસમેં ઔર સરીદ ડાલા જા રહા થા ? હઝરત સમુરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, ફિર ઈસમેં તઅજ્જુબકી ક્યા બાત હોતી ? ફિર આસમાનકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા, સિર્ફ વહાંસે લાકર ડાલા જા રહા થા.[૧]

હઝરત વાસિલા બિન અસ્કઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં અસ્હાબે સુફ્ફામેં સે થા. એક દિન હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે રોટીકા એક ટુકડા મંગવાયા ઔર ઉસકે ટુકડે કરકે એક પ્યાલેમેં ડાલે ઔર ઉસમેં ગરમ પાની ડાલા. ફિર ચર્બી ડાલી. ફિર ઉનકો અચ્છી તરહ મિલાયા. ફિર ઉનકી ઢેરી બનાકર બીચમેં સે ઉંચા કર દિયા. ફિર ફરમાયા, જાઓ ઔર અપને સમેત દસ આદમી મેરે પાસ બુલા લાઓ. મૈં દસ આદમી બુલા લાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ખાઓ, લેકિન નીચેસે ખાના, ઉપરસે ન ખાના, ક્યૂંકે બરકત ઉપર યા'ની દરમિયાનમેં ઉતરતી હૈ. ચુનાંચે ઉન સબને ઉસમેં સે પેટ ભરકર ખાયા.[૨]

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૧૨, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૩
૨ બૈહકી, ૮-૩૦૫

હઝરત વાસિલા બિન અસ્કઅ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં એહલે સુફ્ફામેં સે થા. મેરે સાથીયોંને ભૂકકી શિકાયત કી ઔર મુઝસે કહા, અય વાસિલા! હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાઓ ઔર હમારે લિયે કુછ ખાના માંગ લાઓ. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મેરે સાથી ભૂકકી શિકાયત કર રહે હૈં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત આઇશા (રદિ.) સે પૂછા, તુમ્હારે પાસ કુછ હૈ ? હઝરત આઇશા (રદિ.) ને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઔર તો કુછ નહીં, અલબત્તા રોટીકે કુછ ટુકડે હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, વહી મેરે પાસ લે આઓ. હઝરત આઇશા (રદિ.) ચમડેકા બરતન લે આઈ. (જિસમેં રોટીકે ટુકડે થે.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક પ્યાલા મંગવા કર ઉસમેં વોહ ટુકડે ડાલે ઔર અપને હાથસે સરીદ બનાની શુરૂ કર દી તો વોહ રોટી બળ્હને લગી, યહાં તક કે પ્યાલા ભર ગયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય વાસિલા! જાઓ ઔર અપને સાથીયોંમેં સે અપને સમેત દસ આદમી બુલા લાઓ. મૈં ગયા ઔર અપને સાથીયોંમેં સે અપને સમેત દસ આદમી બુલા લાયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બૈઠ જાઓ ઔર અલ્લાહકા નામ લેકર ખાના શુરૂ કરો, લેકિન પ્યાલેકે કિનારોં સે ખાના. ઉપરસે યા'ની દરમિયાનમેં સે ન ખાના, ક્યૂંકે દરમિયાનમેં બરકત ઉતરતી હૈ. ચુનાંચે સાથીયોંને પેટ ભરકર ખાના ખાયા ઔર જબ વોહ ઉઠે તો પ્યાલેમેં સરીદ ઉતના હી બાકી થા, જિતના પેહલે થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફિર અપને હાથસે સરીદ બનાને લગે ઔર સરીદ બળ્હને લગા, યહાં તક કે પ્યાલા ભર ગયા.

ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય વાસિલા! જાઓ ઔર અપને સાથીયોંમેં સે દસ આદમી લે આઓ. મૈં દસ સાથી લે આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બૈઠ જાઓ. વોહ લોગ બૈઠ ગએ ઔર ખૂબ પેટ ભરકર ખાયા. ફિર ઉઠકર ચલે ગએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાઓ ઔર અપને દસ સાથી ઔર લે આઓ. મૈં જાકર દસ સાથી ઔર લે આયા. ઉન્હોંને પેટ ભરકર ખાયા ઔર ચલે ગએ.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા કોઈ ઔર બાકી રેહ ગયા હૈ? મૈંને કહા, જી હાં, દસ સાથી રેહ ગએ હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાઓ ઔર ઉન્હેં ભી લે આઓ. મૈં જાકર ઉન્હેં લે આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બૈઠ જાઓ. વોહ બૈઠ ગએ. ઉન્હોંને પેટ ભરકર ખાયા, ફિર ઉઠકર ચલે ગએ ઔર પ્યાલેમેં ઈતના સરીદ બચ ગયા, જિતના પેહલે થા. ફિર

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય વાસિલા ! યેહ આઇશા (રદિ.) કે પાસ લે જાઓ.

એક રિવાયતમેં હૈ કે નં સુફ્ફા મેં થા. હમ સુફ્ફા મેં તકરીબન બીસ આદમી થે. ફિર પિછલી હદીસ જૈસા મઝમૂન ઝિક્ર કિયા, અલબત્તા ઈસ હદીસમેં રોટીકે ટુકડે ઔર કુછ દૂધકા ઝિક્ર હૈ.[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કઈ દિન તક હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખાને કે લિયે કુછ ન મિલા. જબ ભૂકને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઝિયાદા સતાયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપની તમામ અઝવાજે મુતહ્હરાતકે ઘરોંમેં તશરીફ લે ગએ, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કિસીકે યહાં ખાનેકો કુછ ન મિલા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કે યહાં તશરીફ લે ગએ ઔર ફરમાયા, અય બિટીયા ! ક્યા તુમ્હારે પાસ ખાનેકી કોઇ ચીઝ હૈ ? ક્યૂંકે મુઝે બહોત ભૂક લગી હુઇ હૈ. હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને કહા, મેરે માંબાપ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન હોં, અલ્લાહકી કસમ ! કુછ ભી નહીં હૈ.

જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કે પાસસે તશરીફ લે ગએ તો હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કી એક પડોસનને ઉનકે યહાં દો રોટીયાં ઔર ગોશ્તકા એક ટુકડા ભેજા. હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને ખાના લેકર અપને એક પ્યાલેમેં રખ દિયા ઔર અપને દિલસે કહા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં યેહ ખાના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખિલાઉંગી, ન ખૂદ ખાઉંગી ઔર મેરે પાસ જો બચ્ચે હૈં, ન ઉનકો ખિલાઉંગી. હાલાંકે યેહ સબ ભૂકે થે ઔર પેટભર ખાનેકી ઉન્હેં ભી ઝરૂરત થી.

ઉન્હોંને હઝરત હસન યા હઝરત હુસૈન (રદિ.) મેં સે એક કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં બુલાનેકે લિયે ભેજા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કે યહાં દોબારા તશરીફ લે આએ. હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, મેરે માંબાપ આપ પર કુર્બાન હોં ! અલ્લાહને કુછ ભેજા હૈ, જો મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે છુપાકર રખ્ખા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, બિટીયા, લે આઓ.

હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈં વોહ પ્યાલા લે આઇ. ઉસે ખોલા તો મૈં દેખકર હૈરાન રેહ ગઇ, ક્યૂંકે સારા પ્યાલા રોટી ઔર ગોશ્તસે ભરા હુવા થા. મૈં સમઝ ગઇ કે યેહ બરકત અલ્લાહકી તરફ સે હુઇ હૈ. મૈંને અલ્લાહકી તા'રીફ કી ઔર ઉસકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર દુરૂદ ભેજા ઔર ખાના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને રખ દિયા.

---

૧ હૈસમી, ૮-૩૦૫, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૦

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખાના દેખા તો ફરમાયા, અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! અય બિટીયા ! યેહ ખાના તુમ્હેં કહાંસે મિલા હૈ? મૈંને કહા, અય અબ્બા જાન ! યેહ ખાના અલ્લાહકે યહાંસે આયા હૈ ઔર અલ્લાહ જિસે ચાહતા હૈ ઉસકો બેહિસાબ ઔર બેગુમાન રોઝી દેતા હૈ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અલ્લાહકી તા'રીફ બયાન કી ઔર ફરમાયા, અય બિટીયા ! તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને તુઝે બની ઈસ્રાઈલકી ઔરતોંકી સરદાર (હઝરત મરયમ (રદિ.)) કે મુશાબેહ બનાયા હૈ, ક્યૂંકે જબ અલ્લાહ તઆલા ઉન્હેં રોઝી દેતે ઔર ઉનસે ઉસ રોઝીકે બારેમેં પૂછા જાતા, તો વોહ કેહતીં, યેહ અલ્લાહકે પાસસે આયા હૈ ઔર અલ્લાહ જિસે ચાહતા હૈ, ઉસે બેહિસાબ ઔર બેગુમાન રોઝી દેતા હૈ.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આદમી ભેજકર હઝરત અલી (રદિ.) કો બુલાયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત અલી, હઝરત ફાતિમા, હઝરત હસન, હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી અઝવાજે મુતહ્હરાતને ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે તમામ ઘરવાલોંને પેટ ભરકર ખાના ખાયા.

હઝરત ફાતિમા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, સબકે ખા લેને કે બા'દ ખાના જૂં કા ત્યૂં (જૈસા થા વૈસા હી) બાકી થા ઔર વોહ બચા હુવા ખાના તમામ પડોસીયોંકો પૂરા આ ગયા. ઉસ ખાનેમેં અલ્લાહને બડી ખૈરો બરકત ડાલી.[૧]

પેહલે હિસ્સેમેં અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી તરફ દઅવત દેને કે બાબ મેં હઝરત અલી (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બનૂ હાશિમ કો બુલાયા. વોહ તકરીબન ચાલીસ આદમી થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક મુદ્દ (ચૌદહ છટાંક) કા ખાના પકાકર ઉનકે સામને રખ્ખા. ઉન્હોંને પેટ ભરકર ખાના ખાયા, લેકિન જબ વોહ ખાકર ઉઠે તો ખાના ઉસી તરહ બચા હુવા થા, જૈસે પેહલે થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક પ્યાલા મશરૂબ ઉન્હેં પિલાયા, જિસે ઉન્હોંને ખૂબ સૈર હોકર પિયા. જબ વોહ પી ચુકે તો વોહ મશરૂબ ભી ઉસી તરહ બચા હુવા થા, જૈસે પેહલે થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તીન દિન ઉન્હેં ઐસે હી ખિલાતે પિલાતે રહે, ફિર ઉન્હેં અલ્લાહકી તરફ દઅવત દી.

ઈસી તરહ પેહલે હિસ્સેમેં સખ્તીયાં બરદાશ્ત કરનેકે બાબમેં એહલે સુફ્ફાકે ખાનેમેં બરકતકે કિસ્સે ગુઝર ચુકે હૈં, જિન્હેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ઔર દૂસરે સહાબા (રદિ.) ને રિવાયત કિયા હૈ ઔર દૂસરે હિસ્સેમેં ખર્ચ કરનેકે બાબમેં મેહમાનોંકી મેહમાનીકે કુછ કિસ્સે ગુઝર ચુકે હૈં. ઈનમેં હઝરત અબૂ તલહા ઔર હઝરત અબૂબક્ર

૧ તફસીર ઈબ્ને કષીર, ૧-૩૬૦

(રદિ.) કી મેહમાનીમેં બરકત ઔર રહમત ઝાહિર હોનેકે કિસ્સે ભી ગુઝર ચુકે હૈં ઔર હઝરત ઝૈનબ (રદિ.) કે નિકાહકે કિસ્સોંમેં વલીમામેં બરકતકા ઝાહિર હોના ભી ગુઝર ચુકા હૈ.

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ગલ્લોં ઔર ફલોં મેં બરકત

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કબીલા દૌસ કી એક ઔરત થી, જિન્હેં ઉમ્મે શુરૈક કહા જાતા થા. વોહ રમઝાનમેં મુસલમાન હુઈ. ફિર ઉન્હોંને મદીના કી તરફ હિજરત કી. સફરમેં એક યહૂદી ભી સાથ થા. ઉન્હેં સખ્ત પ્યાસ લગી. યહૂદીકે પાસ પાની થા. ઉન્હોંને ઉસસે પાની માંગા. ઉસને કહા, જબ તક તુમ યહૂદી નહીં હો જાઓગી, તુમ્હેં પાની નહીં પિલાઉંગા.

યેહ સો ગઈ તો ખ્વાબમેં દેખા કે કોઇ ઉન્હેં પાની પિલા રહા હૈ. જબ યેહ ઉઠીં તો યેહ બિલકુલ સૈરાબ હો ચુકી થીં ઔર પ્યાસ બિલકુલ ખત્મ હો ચુકી થી. જબ યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચી તો સારા કિસ્સા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સુનાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકો શાદીકા પૈગામ દિયા. ઉન્હોંને અપને આપકો ઈસ કાબિલ ન સમઝા ઔર અર્ઝ કિયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપને અલાવા જિસસે ચાહેં, મેરી શાદી કર દેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી હઝરત ઝૈદ (રદિ.) સે શાદી કર દી ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હુક્મ દિયા કે ઉન્હેં તીસ સાઅ (ઢાઇ મન) જવ દિયા જાએ ઔર ફરમાયા, ઈસે ખાતે રહો, લેકિન ઉસે કભી પૈમાનેસે મત નાપના ઔર ઉનકે સાથ ઘી કી એક કુપ્પી થી, જિસે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે હદિયાકે તૌર પર લાઇ થીં.

હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) ને અપની બાંદીસે કહા કે યેહ કુપ્પી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે જાઓ. ઉસ બાંદીને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઘરમેં વોહ કુપ્પી ખાલી કર દી ઔર ઘી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બરતનમેં ડાલ દિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને બાંદીસે કહા, ઈસ કુપ્પીકો ઘર જાકર લટકા દેના ઔર ઉસકા મુંહ દોરીસે બંદ ન કરના. ઉસ બાંદીને ઐસે હી કિયા.

હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) ને અંદર જાકર દેખા તો કુપ્પી ઘી સે ભરી હુઇ થી. ઉન્હોંને બાંદીસે કહા કે મૈંને તુમ્હેં નહીં કહા થા કે જાકર યેહ કુપ્પી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં દે આઓ ? બાંદીને કહા, મૈં તો દે આઇ હું. ઉન્હોંને

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ બાત બતાઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ કુપ્પીકા મુંહ કભી બંદ ન કરના.

ચુનાંચે બહોત દિનોં તક યેહ લોગ ઉસમેં સે ઘી નિકાલકર ખાતે રહે. આખિર એક બાર હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) ને ઉસ કુપ્પીકા મુંહ બંદ કર દિયા. ફિર યેહ સિલસિલા બંદ હુવા. ફિર ઉન લોગોંને જવકો પૈમાનેસે નાપા તો વોહ ભી તીસ સાઅ હી થે, કુછ કમ ન હુએ થે.[1]

હઝરત યહયા બિન સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમ્મે શુરૈક દૌસીયા (રદિ.) ને હિજરત કી. રાસ્તેમેં એક યહૂદીકા સાથ હો ગયા. યેહ રોઝેસે થીં ઔર શામ હો ચુકી થીં. યહૂદીને અપની બીવી સે કહા, અગર તૂને ઉસ ઔરતકો પાની પિલાયા, તો મૈં તેરી અચ્છી તરહ ખબર લૂંગા. આખિર યેહ પ્યાસી હી સો ગઈં.

રાતકે આખિરી હિસ્સેમેં ઉનકે સીને પર એક ડોલ ઔર એક થેલા (અલ્લાહકી તરફસે) લાકર રખ્ખા ગયા. ઉન્હોંને ઉસ ડોલમેં સે ખૂબ પાની પિયા. ફિર ઉન્હોંને ઉસ યહૂદીકો ઔર ઉસકી બીવીકો ઉઠાયા, તાકે રાતકે આખિરી હિસ્સેમેં સફર શુરૂ કર સકેં. યહૂદીને કહા, મુઝે ઈસ ઔરતકી આવાઝસે ઐસા લગ રહા હૈ કે જૈસે ઉસને પાની પી લિયા હો. હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) ને કહા, પાની તો મૈંને ઝરૂર પિયા હૈ, લેકિન અલ્લાહકી કસમ ! તુમ્હારી બીવીને નહીં પિલાયા હૈ.

રાવી કેહતે હૈં, હઝરત ઉમ્મે શુરૈક કી એક ઘી કી કુપ્પી થી. ઉસકે બા'દ ઘી મેં બરકતકા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા.[2]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમીને આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ગલ્લા માંગા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે આધા વસક જવ દિયે. (એક વસક પાંચ મન દસ સેર કા હોતા હૈ, ઈસ લિયે આધા વસક દો મન પચ્ચીસ સેર કા હુવા.) વોહ આદમી, ઉસકી બીવી ઔર ઉસકા ખાદિમ બહોત દિનોં તક યેહ જવ ખાતે રહે. ફિર એક દિન ઉસે પૈમાનેસે નાપ લિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો પતા ચલા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ લોગ ઈસે ન નાપતે તો ઈસે હમેશા ખાતે રેહતે ઔર યેહ જવ ખત્મ ન હોતે ઔર હમેશા બાકી રેહતે.[3]

હઝરત નૌફલ બિન હારિસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે અપની શાદીકે બારેમેં મદદ ચાહી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક ઔરતસે મેરી શાદી કર દી ઔર મુઝે દેનેકે લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તલાશ કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૦૮
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૮-૧૫૭
૩ બિદાયા, ૬-૧૦૮

સલ્લમકો કુછ ન મિલા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઝિરહ દેકર અબૂ રાફેઅ (રદિ.) ઔર હઝરત અબૂ ઐયુબ (રદિ.) કો ભેજા.

ઉન્હોંને એક યહૂદીકે પાસ વોહ ઝિરહ રેહન રખી ઔર ઉસસે તીન સાઅ (દો મન બીસ સેર) જવ ઉધાર લિયે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ જવ મુઝે દે દિયે. હમ યેહ જવ છે મહીને તક ખાતે રહે. ફિર હમને વોહ જવ પૈમાનેસે નાપે તો વોહ જવ ઉતને હી નિકલે, જિતને હમ લેકર આએ થે, કુછ કમ ન હુએ. મૈંને ઈસ બાતકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિક્ર કિયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઉસે ન નાપતે તો જબ તક ઝિંદા રેહતે, ઉસમેં સે ખાતે રેહતે.[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા તો ઉસ વક્ત મેરે પાસ ઈન્સાનકે ખાનેકે કાબિલ કોઈ ચીઝ ન થી. બસ સિર્ફ કુછ જવ થે, જો મેરે એક તાકમેં રખ્ખે હુએ થે, જિન્હેં મૈં બહોત અરસે તક ખાતી રહી. ફિર એક દિન મૈંને ઉન્હેં તોલા તો ઉસકે બા'દ વોહ ખત્મ હો ગએ.[2]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરે વાલિદ સાહબકા ઈન્તિકાલ હુવા તો ઉન પર કર્ઝ થા. મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા, મેરે વાલિદ અપને ઝિમ્મે કર્ઝ છોડકર ગએ હૈં. કર્ઝ અદા કરનેકે લિયે મેરે પાસ કોઈ ચીઝ નહીં હૈ. વાલિદ સાહબકા ખજૂરોંકા એક બાગ હૈ. બસ ઉસકી આમ્દની હૈ ઔર ઉસકી આમ્દની ઈતની કમ હૈ કે કઈ સાલોંમેં કર્ઝ અદા હોગા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે સાથ તશરીફ લે ચલેં, તાકે કર્ઝ દેને વાલે મુઝે બુરા ભલા ન કેહ સકેં.

ચુનાંચે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મેરે સાથ તશરીફ લે ગએ ઔર ખજૂરકે એક ઢેરકે ગિર્દ ચક્કર લગાયા ઔર દુઆ ફરમાઈ. ફિર દૂસરે ઢેરકે ગિર્દ ચક્કર લગાયા. ફિર ઉસકે પાસ બૈઠ ગએ ઔર કર્ઝ દેને વાલોંસે ફરમાયા, ઈસમેં સે લેના શુરૂ કરો (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકો દેના શુરૂ કિયા) ઔર ઉન સબકો ઉનકે કર્ઝકે મુતાબિક પૂરા પૂરા દે દિયા ઔર જિતના ઉન્હેં દિયા, ઉતના બચ ભી ગયા.[3]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસ ઢેરકે પાસ ગએ. ફિર ફરમાયા, જાઓ ઔર અપને કર્ઝ માંગને વાલે સાથીયોંકો બુલા લાઓ. મૈં ઉન્હેં બુલા લાયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં તોલ તોલ કર દેતે રહે, યહાં તક કે અલ્લાહ તઆલાને મેરે વાલિદકા સારા કર્ઝ અદા કરવા દિયા, હાલાંકે અલ્લાહકી કસમ ! મૈં તો ઈસ બાત પર ભી રાઝી થા કે અલ્લાહ તઆલા મેરે વાલિદકા

---

૧ હાકિમ, ૩-૨૪૬, બિદાયા, ૬-૧૧૯
૨ તરગીબ, ૫-૧૬૫
૩ બિદાયા, ૬-૧૧૬, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૫૬૩, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૬

સારા કર્ઝ ઉતરવા દેતે ઔર મૈં એક ભી ખજૂર અપની બહેનોંકે પાસ વાપસ લેકર ન જાતા, લેકિન અલ્લાહ તઆલાને ખજૂરકે સારે ઢેર બચા દિયે, બલકે મુઝે તો વોહ ઢેર, જિસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ બૈઠે થે, વોહ ભી સહીહ સાલિમ નઝર આ રહા થા ઔર ઐસે લગ રહા થા કે જૈસે ઉસમેં સે એક ખજૂર ભી કમ ન હુઇ હો.

હઝરત સઅદ બિન મીના (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત બશીર બિન સઅદ (રદિ.) કી બેટી જો કે હઝરત નોઅમાન બિન બશીર (રદિ.) કી બહેન હૈં, વોહ ફરમાતી હૈં, મુઝે મેરી વાલિદા હઝરત અમ્રહ બિન્તે રવાહા (રદિ.) ને બુલાયા ઔર મુઠ્ઠી ભર ખજૂરેં મેરી ઝોલીમેં ડાલકર ફરમાયા, અય બેટી ! અપને વાલિદ ઔર અપને મામૂં હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન રવાહા (રદિ.) કે પાસ ઉનકા દોપહરકા ખાના લે જાઓ.

મૈં વોહ ખજૂરેં લેકર ચલ પડી ઔર અપને વાલિદ ઔર મામૂંકો ઢૂંઢતી હુઇ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસસે ગુઝરી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય બેટી, યહાં આઓ. યેહ તુમ્હારે પાસ ક્યા હે ? મૈંને કહા, યેહ ખજૂરેં હૈં, જિન્હેં દેકર મેરી વાલિદાને વાલિદ ઔર મામૂંકે પાસ ભેજા હૈ, તાકે વોહ યેહ ખા લેં.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મુઝે દે દો. મૈંને વોહ ખજૂરેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં હાથોંમેં ડાલ દીં. વોહ ખજૂરેં ઇતની થોડી થીં કે ઉનસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દોનોં હાથ ન ભર સકે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હુક્મ પર એક કપડા બિછાયા ગયા, જિસ પર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ ખજૂરેં ડાલ દીં. વોહ ખજૂરેં કપડે પર બિખર ગઇ. એક આદમી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ થા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, ખંદકવાલોંમેં એ'લાન કર દો કે ખાને કે લિયે આ જાએં. ચુનાંચે ખંદક વાલે સબ જમા હો ગએ ઔર ખજૂરેં ખાની શુરૂ કર દીં તો ખજૂરેં બઢ્હતી જા રહી થીં. યહાં તક કે સબ ખંદક વાલે ખાકર વાપસ ચલે ગએ ઔર ખજૂરેં ઇતની ઝિયાદા હો ગઇ થીં કે કપડેસે નીચે ગિર રહી થીં.[1]

હઝરત ઇરબાઝ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં સફરમેં, હઝરમેં હમેશા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે દરવાઝે પર પડા રેહતા થા. એક બાર હમ તબૂકમેં થે. હમ રાતકો કિસી કામસે કહીં ગએ થે. જબ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં વાપસ આએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ભી ઔર આપકે પાસ જિતને સહાબા થે, વોહ સબ ભી રાતકા ખાના ખા ચુકે થે.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે પૂછા, આજ રાત તુમ કહાં થે ? મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. ઇતને મેં હઝરત જુઆલ બિન

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૮૦, બિદાયા, ૬-૧૧૩

સુરાકા ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મઅકિલ મુઝની (રદિ.) ભી વહાં આ ગએ. ઔર યૂં હમ તીન હો ગએ ઔર તીનોંકો ભૂક લગી હુઇ થી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) કે ખૈમેમેં તશરીફ લે ગએ ઔર ઉનસે હમારે ખાનેકે લિયે કોઇ ચીઝ તલબ ફરમાઇ, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો કુછ ન મિલા. ફિર પુકારકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત બિલાલ (રદિ.) સે ફરમાયા, કુછ હૈ ? હઝરત બિલાલ (રદિ.) ચમડે કે થૈલે પકડકર ઝાડને લગે તો ઉનમેં સે સાત ખજૂરેં નિકલ આઈં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને વોહ ખજૂરેં એક બડે પ્યાલેમેં ડાલીં ઔર ફિર ઉન પર હાથ રખ્ખા ઔર અલ્લાહકા નામ લિયા ઔર ફરમાયા, અલ્લાહકા નામ લેકર ખાઓ. હમને વોહ ખજૂરેં ખાઈં.

મૈં ખજૂરેં ગિનતા જા રહા થા ઔર ઉનકી ગુઠલીયાં દૂસરે હાથમેં પકડતા જા રહા થા. મૈંને ગિના તો મૈંને ચૌપન (૫૪) ખજૂરેં ખાઇ થીં. મેરે દોનોં સાથી ભી મેરી તરહ હી કર રહે થે ઔર ખજૂરેં ગિન રહે થે. ઉન્હોંને પચાસ પચાસ ખજૂરેં ખાઇ થીં. જબ હમને ખાનેસે હાથ ઉઠાએ તો સાતોં ખજૂરેં વૈસી કી વૈસી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય બિલાલ ! ઇનકો અપને થૈલેમેં રખ લો.

જબ દૂસરા દિન હુવા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ ખજૂરેં પ્યાલેમેં ડાલીં ઔર ફરમાયા, અલ્લાહકા નામ લેકર ખાઓ. હમ દસ આદમી થે. હમને પેટ ભરકર વોહ ખજૂરેં ખાઈં. ફિર જબ હમને ખાનેસે હાથ હટાએ તો વોહ ખજૂરેં ઉસી તરહ સાત થીં. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર મુઝે અપને રબસે હયા ન આતી તો હમ સબ મદીના પહોંચને તક યેહી ખજૂરેં ખાતે રેહતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ જબ મદીના પહોંચ ગએ તો મદીનાસે એક છોટા સા લડકા આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને આયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ઉસે યેહ ખજૂરેં દે દીં. વોહ ખજૂરેં ખાતા હુવા ચલા ગયા.[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઇસ્લામમેં મુઝ પર તીન ઐસી બડી મુસીબતેં આઇ હૈં કે વૈસી કભી ભી મુઝ પર નહીં આઈ.

એક તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ઇન્તિકાલકા હાદિસા, ક્યૂંકે મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હમેશા સાથ રેહને વાલા મઅમૂલી સા સાથી થા. દૂસરે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી શહાદતકા હાદિસા ઔર તીસરે તોશાદાનકા હાદિસા.

લોગોંને કહા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! તોશાદાનકે હાદિસેકા ક્યા મતલબ? ફરમાયા, હમ એક સફરમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ ! તુમ્હારે પાસ કુછ હૈ ? મૈંને

---

૧. ... ૧૧૮

કહા, તોશાદાનમેં કુછ ખજૂરેં હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, લે આઓ. મૈંને ખજૂરેં નિકાલકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેશ કર દીં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન પર હાથ ફેરા ઔર બરકતકી દુઆ ફરમાઇ. ફિર ફરમાયા, દસ આદમીયોંકો બુલા લાઓ.

મૈં દસ આદમીયોંકો બુલા લાયા. ઉન્હોંને પેટ ભરકર ખજૂરેં ખાઈં. ફિર ઈસી તરહ દસ દસ આદમી આકર ખાતે રહે, યહાં તક કે સારે લશ્કરને ખા લિયા ઔર તોશા દાનમેં ફિર ભી ખજૂરેં બચી રહીં.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ ! જબ તુમ ઈસ તોશાદાનમેં સે ખજૂરેં નિકાલના ચાહો, તો ઉસમેં હાથ ડાલકર નિકાલના ઔર ઉસે ઉલટાના નહીં. હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સારી ઝિંદગીમેં ઉસમેં સે નિકાલકર ખાતા રહા. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી સારી ઝિંદગીમેં ઉસમેં સે ખાતા રહા. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) કી સારી ઝિંદગીમેં ઉસમેં સે ખાતા રહા. ફિર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી સારી ઝિંદગીમેં ઉસમેં સે ખાતા રહા.

ફિર જબ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) શહીદ હો ગએ તો મેરા સામાન ભી લૂટ ગયા ઔર વોહ તોશાદાન ભી લુટ ગયા. ક્યા મૈં આપ લોગોંકો ન બતા દું કે મૈંને ઉસમેં સે કિતની ખજૂરેં ખાઇ હૈં ? મૈંને ઉસમેં સે દો સૌ વસક યા'ની એક હઝાર પચાસ મન સે ભી ઝિયાદા ખજૂરેં ખાઇ હૈં.[૧]

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી વાલિદા મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ લે ગઈ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા છોટા સા ખાદિમ હૈ. ઈસકે લિયે દુઆ ફરમા દેં તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઈસકે માલ ઔર ઔલાદકો ઝિયાદા ફરમા ઔર ઈસકી ઉમ્ર લંબી ફરમા ઔર ઈસકે તમામ ગુનાહ મઆફ ફરમા.

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં અપને દો કમ સૌ યા'ની અઠ્ઠાનવે (૯૮) બચ્ચે દફન કર ચુકા હું યા ફરમાયા, દો ઉપર સૌ યા'ની એકસૌ દો (૧૦૨) બચ્ચે દફન કર ચુકા હું ઔર મેરે બાગકા ફલ સાલમેં દો બાર આતા હૈ ઔર મેરી ઝિંદગી ઈતની લંબી હો ચુકી હૈ કે અબ ઝિંદગીસે દિલ ભર ચુકા હૈ (સન ૯૩ હિજરી મેં ઉનકા બસરા મેં ૧૦૩ સાલ કી ઉમ્રમેં ઈન્તિકાલ હુવા.) ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કી ચૌથી દુઆકે પુરા હોનેકા મુઝે યકીન હૈ. (યા'ની ગુનાહોંકી મગફિરતકી દુઆ.)[૨]

૧ બિદાયા, ૬-૧૧૭, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૫
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૭-૧૯

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી વાલિદા હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! અનસ કે લિયે દુઆ ફરમાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને દુઆ ફરમાઇ, અય અલ્લાહ ! ઈસકે માલ ઔર ઔલાદકો ઝિયાદા ફરમા ઔર ઉનમેં બરકત અતા ફરમા. તો મૈં પોતોંકે અલાવા એકસૌ પચ્ચીસ (૧૨૫) બચ્ચે દફન કર ચુકા હું ઔર મેરી ઝમીન સાલમેં દો બાર ફલ દેતી હૈ ઔર સારે ઈલાકેમેં ઔર કોઈ ઝમીન સાલમેં દો બાર ફલ નહીં દેતી.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે દૂધ ઔર ઘી મેં બરકત

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમ્મે માલિક બહઝીયા (રદિ.) અપની કુપ્પીમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઘી હદિયા ભેજા કરતી થીં. એક બાર ઉનકે બેટોંને સાલન માંગા. ઉસ વક્ત ઉનકે પાસ કોઈ ચીઝ નહીં થી. વોહ અપની ઉસ કુપ્પીકે પાસ ગઈં, જિસમેં વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે ઘી હદિયા ભેજા કરતી થીં. ઉસમેં ઉન્હેં ઘી મિલ ગયા (હાલાંકે ઉસે ખાલી કરકે ટાંગા થા) વોહ બહોત અરસે તક અપને બેટોંકો વોહ ઘી સાલનકે તૌર પર દેતી રહીં.

આખિર ઉન્હોંને એક બાર ઉસ કુપ્પીકો નિચોડ લિયા (જિસકે બા'દ યેહ સિલસિલા ખત્મ હો ગયા.) ઉન્હોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર સારા વાકિઆ અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ક્યા તુમને ઉસે નિચોડા થા ? ઉન્હોંને કહા, જી હાં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઉસે ઈસી તરહ રેહને દેતી ઔર ન નિચોડતી તો તુમ્હેં ઈસ કુપ્પીમેં હમેશા ઘી મિલતા રેહતા.[૨]

હઝરત ઉમ્મે માલિક અન્સારીયા (રદિ.) ઘી કી એક કુપ્પી લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગઈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત બિલાલ (રદિ.) કો ઉનસે ઘી લેનેકા હુક્મ દિયા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને નિચોડકર ઉસ કુપ્પીમેં સે સારા ઘી નિકાલ લિયા ઔર ખાલી કુપ્પી હઝરત ઉમ્મે માલિક (રદિ.) કો વાપસ કર દીં.

જબ વોહ વાપસ ઘર પહોંચી તો દેખા કે કુપ્પી તો ઘી સે ભરી હુઈ હૈ. ઉન્હોંને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૯
૨ બિદાયા, ૬-૧૦૪

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા મેરે બારેમેં આસમાનસે કોઇ વહી નાઝિલ હુઇ હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, અય ઉમ્મે માલિક ! ક્યૂં ? ક્યા બાત પેશ આઇ હૈ ? ઉન્હોંને કહા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરા હદિયા ક્યૂં વાપસ કર દિયા ?

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત બિલાલ (રદિ.) કો બુલાકર ઉનસે ઇસ બારેમેં પૂછા. હઝરત બિલાલ (રદિ.) ને કહા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપકો હક દેકર ભેજા હૈ, મૈંને તો કુપ્પીમેં સે સારા ઘી નિકાલ લિયા થા, બલકે ઉસે ઇતના નિચોડા થા કે મુઝે શરમ આને લગી થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમ્મે માલિક ! તુમ્હેં મુબારક હો. અલ્લાહને તુમ્હેં હદિયેકા બદલા જલ્દી હી દે દિયા.

ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉન્હેં સિખાયા કે હર નમાઝકે બા'દ દસ બાર સુબ્હાનલ્લાહ, દસ બાર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ઔર દસ બાર અલ્લાહુ અકબર કહા કરેં.[૧]

હઝરત ઉમ્મે ઔસ બહઝીયા (રદિ.) ને ઘી પકાકર એક કુપ્પીમેં ડાલા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હદિયામેં પેશ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે કુબૂલ ફરમા લિયા ઔર કુપ્પીમેં જિતના ઘી થા, વોહ લે લિયા ઔર ઉનકે લિયે બરકતકી દુઆ ફરમાઇ ઔર વોહ કુપ્પી ઉન્હેં વાપસ કર દી. ઉન્હોંને ઘર જાકર દેખા તો વોહ કુપ્પી ઘી સે ભરી હુઇ થી. વોહ સમઝીં કે શાયદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકા હદિયા કુબૂલ નહીં ફરમાયા. વોહ ચીખતીં પુકારતીં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આઇં (ઔર અર્ઝ કિયા, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરા હદિયા કુબૂલ નહીં ફરમાયા ?) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઇન્હેં વાકિઆ તફસીલસે બતાઓ કે હમને તો કુબૂલ કર લિયા થા. (અબ યેહ અલ્લાહને બરકત અતા ફરમાઇ હૈ.)

ચુનાંચે વોહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઝિંદગી મેં વોહ ઘી ખાતી રહીં, ફિર હઝરત અબૂબક, હઝરત ઉમર ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં વોહ ઘી ખાતે રહીં. ફિર જબ હઝરત અલી (રદિ.) ઔર હઝરત મુઆવિયહ (રદિ.) મેં ઇખ્તિલાફાત પૈદા હુએ તો ઉસ વક્ત તક વોહ ખાતી રહીં.[૨]

હઝરત અનસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી માં કી એક બકરી થી. વોહ ઉસકા ઘી એક કુપ્પીમેં જમા કરતી રહીં. જબ વોહ કુપ્પી ભર ગઇ તો અપની લેપાલક લડકીકે હાથ વોહ કુપ્પી ભેજી ઔર ઉસસે કહા, અય બેટી, યેહ કુપ્પી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ

---

૧ હૈસમી, ૮-૩૦૯, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૪, ઇસાબા, ૪-૪૯૪
૨ ઇસાબા, ૪-૪૩૧, હૈસમી, ૮-૩૧૦, બિદાયા, ૬-૧૦૪

સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા દો. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉસે સાલન બના લિયા કરેંગે.

વોહ લડકી કુપ્પી લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચી ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ ઘી કી કુપ્પી હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભેજી હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઘરવાલોં સે ફરમાયા, ઈસકી કુપ્પી ખાલી કર કે દે દો. ઘરવાલોંને ખાલી કરકે ઉસે દે દી. વોહ લેકર ચલી ગઇ ઔર ઘર આકર ખૂંટી પર લટકા દિયા.

ઉસ વક્ત હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ઘરમેં નહીં થીં. જબ વોહ ઘર વાપસ આઈ તો દેખા કે કુપ્પી ભરી હુઇ હૈ ઔર ઉસમેં સે ઘી ટપક રહા હૈ. ઉન્હોંને કહા, અય લડકી ! ક્યા મૈંને તુઝે નહીં કહા થા કે યેહ કુપ્પી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દે આઓ. ઉસને કહા, મૈં તો દે આઇ હું. અગર આપકો મેરી બાત પર ઈત્મિનાન નહીં હૈ તો આપ ખૂદ જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછ લેં.

હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ઉસ લડકીકો લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગઇં ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! મૈંને ઈસ લડકીકે હાથ એક કુપ્પી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ભેજી થી, જિસમેં ઘી થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, યેહ કુપ્પી લેકર આઇ થી. હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ને કહા, ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક ઔર સચ્ચા દીન દેકર ભેજા હૈ, વોહ કુપ્પી તો ભરી હુઇ હૈ ઔર ઉસમેં સે ઘી ટપક રહા હૈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉમ્મે સુલૈમ ! ક્યા તુમ ઈસ બાત પર તઅજ્જુબ કર રહી હો કે જિસ તરહ તુમને અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખિલાયા હૈ, ઉસ તરહ અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં ખિલા રહે હૈં. ઈસમેં સે તુમ ખૂદ ભી ખાઓ ઔર દૂસરોંકો ભી ખિલાઓ.

હઝરત ઉમ્મે સુલૈમ (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈં ઘર વાપસ આઇ ઔર એક બડે પ્યાલેમેં ઔર દૂસરે બરતનોંમેં ડાલકર મૈંને વોહ ઘી તકસીમ કિયા ઔર કુછ ઉસમેં છોડ દિયા, જિસે હમ એક યા દો મહીને તક સાલન બનાકર ઈસ્તે'માલ કરતે રહે.[1]

હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મેરે પાસ એક કુપ્પી થી, જિસમેં મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઘી હદિયા કિયા કરતી થી. એક દિન મેરે બચ્ચોંને મુઝસે ઘી માંગા ઔર ઘી થા નહીં. મૈં દેખને કે લિયે ઉઠકર કુપ્પી કી તરફ ગઇ (કે શાયદ ઉસમેં કુછ બચા હુવા ઘી મિલ જાએ).

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૦૩, હૈસમી, ૮-૩૦૯, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૪, ઈસાબા, ૪-૩૨૦

મૈંને જાકર દેખા તો કુપ્પી તો ઘી સે ભરી હુઇ થી ઔર ઉસમેં સે ઘી બેહ રહા થા. મૈંને બચ્ચોંકે લિયે ઉંડેલ કર ઉસમેં સે કુછ નિકાલા, જિસે બચ્ચે કુછ દેર ખાતે રહે. ફિર મૈં દેખને ગઇ કે કુપ્પીમેં કિતના ઘી બાકી રેહ ગયા હૈ. મૈંને ઉસે ઉંડેલ કર સારા ઘી નિકાલા, જિસસે વોહ સારા ઘી ખત્મ હો ગયા. ફિર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગઇ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, ક્યા તુમને ઇસે બિલકુલ ઉલટા દિયા થા? ગૌરસે સુનો! અગર તુમ ઇસે ઉલટા ન કરતીં તો એક અરસે તક યેહ ઘી બાકી રેહતા.[1]

હઝરત યહયા બિન સઇદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) કી એક કુપ્પી થી, જો ઉનકે પાસ આતા, ઉસે વોહ કુપ્પી આરિયતન દે દેતી. એક આદમીને ઉનસે ઉસ કુપ્પીકા સૌદા કરના ચાહા. ઉન્હોંને કહા, ઉસમેં કુછ નહીં હૈ. ફિર ઉસમેં ફૂંક મારકર ઉસે ધૂપમેં લટકા દિયા (તાકે ઘી પિઘલ કર એક જગહ જમા હો જાએ.) તો ક્યા દેખતી હૈ કે વોહ ઘી સે ભરી હુઇ હૈ.

ઇસી વજહ સે કહા જાતા થા કે હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) કી કુપ્પી અલ્લાહકી નિશાનીયોંમેં સે એક નિશાની હૈ.[2] ઇસ હદીસ કા કુછ હિસ્સા પેહલે ગુઝર ચુકા હૈ.

હઝરત હમઝા બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કા ખાના મુખ્તલિફ સહાબા (રદિ.) બારી બારી પકાકર લાતે. એક રાત યેહ લાતે, દૂસરી રાત દૂસરે સહાબી પકાકર લાતે. ચુનાંચે એક રાત મેરી બારી આઇ. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબા (રદિ.) કા ખાના તૈયાર કિયા ઔર ઘી કી મશકકો ઐસે હી છોડ દિયા ઔર ઉસકે મુંહકો દોરીસે બાંધા નહીં.જબ મૈં ખાના હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે જાને લગા તો મશક હિલ ગઇ ઔર ઉસમેં સે ઘી ગિરને લગા, તો મૈંને કહા, ક્યા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે ખાનેકો મેરે હી હાથોં ગિરના થા? જબ મૈં ખાના લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, કરીબ આ જાઓ. તુમ ભી ખાઓ. મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ! ગુંજાઇશ નહીં. (ખાના કમ હૈ.)

ખાના ખિલાકર મૈં અપની જગહ વાપસ આયા તો દેખા કે મશકસે ગટગટ ઘીકે ગિરનેકી આવાઝ આ રહી થી. મૈંને કહા, યેહ આવાઝ કૈસી? જો ઘી ઉસમેં બચ ગયા થા, વોહ ગિર રહા હોગા. મૈં ઉસે દેખને લગા તો મશક સીને તક ભરી હુઇ થી. મૈં વોહ મશક લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા ઔર સારા વાકિઆ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૮-૧૫૭
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૮-૧૫૭

ફરમાયા, અગર તુમ ઉસકો હાથ ન લગાતે ઔર વૈસે હી રેહને દેતે તો યેહ મુંહ તક ભર જાતી, ફિર ઉસકે મુંહ પર દોરી બાંધી જાતી.[૧]

એક રિવાયતમેં હૈ, અગર તુમ ઉસે ઐસે હી રેહને દેતે તો સારી વાદીમેં ઘી બેહને લગતા. હઝરત હમઝા બિન અમ્ર અસ્લમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ગઝવએ તબૂકમેં તશરીફ લે ગએ ઔર ઉસ સફરમેં ઘી કી મશક સંભાલનેકી ઝિમ્મેદારી મુઝ પર થી. મૈંને ઉસ મશકકો દેખા તો ઉસમેં થોડા સા ઘી થા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે ખાના તૈયાર કિયા ઔર ઉસ મશકકો ધૂપમેં રખ દિયા ઔર ખૂદ સો ગયા.

ફિર (અલ્લાહ તઆલા ને ઉસ મશક કો ઘી સે ભર દિયા ઔર) મશક સે ઘી બેહનેકી આવાઝસે મેરી આંખ ખુલી. મૈંને અપને હાથસે ઉસકે સર કો પકડા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે દેખ રહે થે. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ઈસકા સર ન પકડતે, ઐસે હી રેહને દેતે તો સારી વાદીમેં યેહ ઘી બેહને લગતા.[૨]

હઝરત ખબ્બાબ બિન અરત્ત (રદિ.) કી સાહબઝાદી (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મેરે વાલિદ એક ગઝવામેં તશરીફ લે ગએ ઔર હમારે લિયે સિર્ફ એક બકરી છોડ ગએ ઔર હમસે કેહકર ગએ કે જબ ઈસકા દૂધ નિકાલને લગો તો ઈસે સુફ્ફા વાલોંકે પાસ લે જાના, વોહ દૂધ નિકાલ દેંગે. ચુનાંચે હમ વોહ બકરી સુફ્ફા લે ગએ તો વહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ બકરીકો લિયા ઔર ઉસકી ટાંગ બાંધ કર ઉસકા દૂધ નિકાલને લગે ઔર હમસે ફરમાયા, તુમ્હારે યહાં જો સબસે બડા બરતન હૈ, વોહ લે આઓ. મૈં ગઈ, ઔર તો મુઝે કોઈ બરતન મિલા નહીં, સિર્ફ એક બડા પ્યાલા મિલા, જિસમેં હમ આટા ગૂંધતે થે, મૈં વોહ લે આઈ.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસમેં દૂધ નિકાલા તો વોહ ભર ગયા. ફિર ફરમાયા, જાઓ ખૂદ ભી પીયો ઔર પડોસીયોંકો ભી પિલાઓ ઔર જબ ઈસ બકરીકા દૂધ નિકાલના હો, ઉસે મેરે પાસ લે આયા કરો, મૈં ઉસકા દૂધ નિકાલ દિયા કરૂંગા. હમ વોહ બકરી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ લે જાતે રહે ઔર હમારે ખૂબ મઝે હો ગએ.

ફિર મેરે વાલિદ આ ગએ ઔર ઉન્હોંને ઉસ બકરીકી ટાંગ બાંધ કર ઉસકા દૂધ નિકાલા તો વોહ અપને પેહલે દૂધ પર આ ગઈ. મેરી વાલિદાને કહા, આપને તો હમારી બકરી ખરાબ કર દી. મેરે વાલિદને કહા, ક્યૂં ? મેરી વાલિદાને કહા, યેહ તો આપકે પીછે ઈતના દૂધ દિયા કરતી થી, જિસસે યેહ બડા પ્યાલા ભર જાયા કરતા થા. વાલિદને

૧ હૈસમી, ૮-૩૧૦
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૫

કહા, ઈસકા દૂધ કૌન નિકાલતા થા. વાલિદાને કહા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ. વાલિદને કહા, તુમ તો મુઝે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બરાબર કર રહી હો. અલ્લાહકી કસમ ! ઉનકે હાથમેં તો મેરે હાથસે બહોત ઝિયાદા બરકત હૈ.[1]

પેહલે હિસ્સેમેં સખ્તીયાં બરદાશ્ત કરનેકે બાબમેં હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) કી હદીસ ઔર અલ્લાહકી દઅવત દેનેકે બાબમેં હઝરત અલી (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ.

ગોશ્ત મેં બરકત

હઝરત મસઊદ બિન ખાલિદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક બકરી ભેજી ઔર મૈં ખૂદ કિસી કામમેં કહીં ચલા ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે ઘર બકરીકા કુછ ગોશ્ત ભેજા. મૈં અપની બીવી હઝરત ઉમ્મે ખુનાસ (રદિ.) કે પાસ વાપસ આયા તો મૈંને દેખા કે ઉસકે પાસ ગોશ્ત રખ્ખા હુવા હૈ. મૈંને પૂછા, અય ઉમ્મે ખુનાસ ! યેહ ગોશ્ત કહાંસે આયા ?

મેરી બીવીને કહા, આપને અપને ખલીલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જો બકરી ભેજી થી, ઉસમેં સે યેહ ગોશ્ત ઉન્હોંને હમેં ભેજા હૈ. મૈંને કહા, ક્યા બાત હૈ ? તુમને બચ્ચોંકો યેહ ગોશ્ત અભી તક ખિલાયા નહીં ? મેરી બીવીને કહા, મૈં તો સબકો ખિલા ચુકી હું. યેહ તો ઉનકા બચા હુવા હૈ. હઝરત મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, થોડેસે ગોશ્તસે સબ ઘરવાલોંને ખા લિયા ઔર ફિર ભી ગોશ્ત બચ ગયા. હાલાંકે યેહ લોગ દો તીન બકરીયાં ઝબહ કરતે થે ઔર ફિર ભી કાફી નહીં હોતી થી.[2]

હઝરત ખાલિદ બિન અબ્દુલ ઉઝઝા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ઝબહ કરનેકે કાબિલ એક બકરી પેશ કી, જિસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી નોશ ફરમાયા ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કુછ સહાબા (રદિ.) ને ભી ખાયા, લેકિન ફિર ભી ગોશ્ત બચ ગયા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અતા ફરમા દિયા. જિસે મૈંને ઔર મેરે તમામ અહલો અયાલ (બાલ-બચ્ચોં) ને ખાયા ઔર ફિર ભી બચ ગયા. હાલાંકે મેરે બચ્ચે બહોત સારે થે.[3]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૮-૨૯૧
૨ હૈસમી, ૮-૩૧૦
૩ ઇસાબા, ૧-૪૦૯

જહાં સે રોઝી મિલને કા ગુમાન ન હો, વહાં સે રોઝી મિલના

હઝરત સલમા બિન નુફૈલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે પૂછા, ક્યા કભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે લિયે આસમાનસે ભી ખાના ઉતારા ગયા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. મૈંને પૂછા, ક્યા ઉસમેં સે કુછ બચા થા ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. મૈંને પૂછા, ઉસકા ક્યા હુવા? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે આસમાનકી તરફ ઉઠા લિયા ગયા.[1]

હઝરત સલમા બિન નુફૈલ સુકૂની (રદિ.) નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબામેં સે થે. વોહ ફરમાતે હૈં, એક બાર હમ લોગ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠે હુએ થે કે ઇતનેમેં એક આદમી આયા ઔર ઉસને અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ક્યા કભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ આસમાનસે ખાના આયા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, દેગચીમેં ગરમ ગરમ આયા થા. ઉસ આદમીને પૂછા, ક્યા આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખાનેકે બા'દ કુછ ખાના બચા થા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં. ઉસને કહા, ફિર ઉસ બચે હુએ ખાનેકા ક્યા હુવા ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસે આસમાનકી તરફ ઉઠા લિયા ગયા થા ઔર વોહ ચુપકે ચુપકે યેહ કેહ રહા થા કે મૈં આપ લોગોંમેં થોડા સા હી રહુંગા ઔર આપ લોગ ભી મેરે બા'દ થોડા અરસા હી રહોગે. બલકે ઝિંદગી લંબી મા'લૂમ હોને લગેગી ઔર તુમ લોગ કહોગે, હમ યહાં દુનિયામેં કબ તક પડે રહેંગે. ફિર આપ લોગ મુખ્તલિફ જમાઅતેં બનકર આઓગે ઔર એક દૂસરેકો ફના કરોગે ઔર કિયામતસે પેહલે બહોત ઝિયાદા અમવાત (મૌત) વાકેઅ હોંગીં ઔર ઇસકે બા'દ ઝલઝલે કે સાલ હોંગે.[2]

એક લંબી હદીસમેં હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, લોગોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ભૂકકી શિકાયત કી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અન્કરીબ અલ્લાહ તઆલા તુમ્હેં ખિલાએંગે. ચુનાંચે હમ

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૭-૪૨૮
૨ હાકિમ, ૪-૪૪૭. ઇસાબા, ૨-૬૮

લોગ સમંદરકે કિનારે પહોંચે તો સમંદરમેં એક ઝબરદસ્ત મૌજ આઇ. જિસસે એક બહોત બડી મછલી બાહર આ ગઇ.

હમને ઉસકા એક ટુકડા કાટા ઔર આગ જલાકર કુછ ગોશ્ત ભૂના ઔર બાકી પકા લિયા ઔર ખૂબ પેટ ભરકર ખાયા. વોહ મછલી ઇતની બડી થી કે મૈં ઉસકી આંખકે હલકેકે અંદર દાખિલ હો ગયા ઔર મેરે અલાવા ફલાં ઔર ફલાં પાંચ આદમી દાખિલ હો ગએ ઔર વોહ હલકા ઇતના બડા થા કે હમ બાહરકે કિસી આદમીકો નઝર નહીં આ રહે થે.

ફિર હમ ઉસમેં સે બાહર આએ. ઉસકે જિસ્મમેં બડે બડે કાંટે થે. હમને એક કાંટા લેકર કમાનકી તરહ ખડા કિયા ઔર કાફલેકે સબસે લંબે આદમીકો ઔર સબસે લંબે ઊંટકો ઔર સબસે ઉંચી કાઠીકો મંગવાયા. ઉસ કાઠીકો ઉસ ઊંટ પર રખકર ઉસ આદમીકો ઉસ પર બિઠાયા. વોહ આદમી ઉસ કાંટેકે નીચેસે ગુઝર ગયા, લેકિન ઉસકા સર ઉસ કાંટેકો ન લગા.[૧]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને તીન સૌ સહાબા (રદિ.) કા એક લશ્કર સમંદરકે સાહિલકી તરફ ભેજા ઔર હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) કો ઉનકા અમીર બનાયા. ચુનાંચે હમ મદીનાસે ચલે. રાસ્તેમેં તોશા ખત્મ હો ગયા. હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને હુક્મ દિયા કે લશ્કરકે તમામ તોશે જમા કિયે જાએં.

ચુનાંચે તમામ તોશે જમા કિયે ગએ તો ખજૂરકે દો તોશેદાન બન ગએ. હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) હમેં ઉનમેં સે થોડા થોડા રોઝ દેતે. ફિર યેહ તોશે દાન ભી ખત્મ હો ગએ ઔર હમેં રોઝાના સિર્ફ એક ખજૂર મિલને લગી. રાવી ને હઝરત જાબિર (રદિ.) સે કહા, એક ખજૂરસે ક્યા બનતા હોગા ? હઝરત જાબિર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઉસ એક ખજૂરકા ફાઇદા હમેં તબ મા'લૂમ હુવા, જબ વોહ ભી મિલની બંદ હો ગઇ. ફિર જબ હમ સમંદરકે સાહિલ પર પહોંચે તો વહાં છોટે પહાડ જિતની ઉંચી એક મછલી મિલી, જિસકે ગોશ્તકો સારા લશ્કર અઠારહ દિન તક ખાતા રહા.

(દૂસરી રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હૈ કે કુછ સહાબા (રદિ.) એક મહીને તક ખાતે રહે) ફિર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કે ફરમાને પર ઉસ મછલીકે દો કાંટે ખડે કિયે ગએ ઔર એક ઊંટની પર કજાવા રખ્ખા ગયા. ફિર વોહ ઊંટની ઉન કાંટોંકે નીચે સે ગુઝરી ઔર ઉસકા સર યા કોહાન કાંટોંકો ન લગા.[૨]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં તીન સૌ (૩૦૦) સવારોંકે લશ્કરમેં ભેજા. હમારે અમીર હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) થે. હમ કુરૈશકે એક તિજારતી કાફલેકી ઘાતમેં ગએ થે. ઉસ સફરમેં હમેં

૧ મુસ્લિમ, ૨-૪૧૮
૨ માલિક, ૩૭૧, બિદાયા, ૪-૨૭૬

સખ્ત ભૂક લગી ઔર ખાનેકે તમામ સામાન ખત્મ હો ગએ ઔર દરખ્તોંકે ગિરે હુએ પત્તે ખાને પડે ઔર ઈસ વજહસે ઉસ લશ્કરકા નામ પત્તોંકા લશ્કર પડ ગયા. એક આદમીને લશ્કર કે લિયે તીન ઊંટ ઝબહ કિયે. ફિર તીન ઊંટ ઝબહ કિયે. ફિર તીન ઊંટ ઝબહ કિયે. ફિર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ઉસ આદમીકો ઔર ઊંટ ઝબહ કરનેસે મના કર દિયા. ફિર સમંદરકી તેઝ મૌજને એક બહોત બડી મછલી કિનારે પર લા ડાલી, જિસે અંબર કહા જાતા હૈ. આધે મહીને તક હમ ઉસકા ગોશ્ત ખાતે રહે ઔર ઉસકી ચરબીકો જિસ્મ પર લગાતે રહે, જિસસે હમારે જિસ્મોંકી કમઝોરી ઔર દુબલાપન વગૈરહ સબ જાતા રહા ઔર જિસ્મ પેહલેકી તરહ ઠીકઠાક હો ગએ. ઈસકે બા'દ કાંટેકા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા.[1]

હઝરત જાબિર (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં કુરૈશકે એક તિજારતી કાફલે પર હમલા કરનેકે લિયે ભેજા ઔર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કો હમારા અમીર બનાયા ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખજૂરોંકા એક થેલા હમેં ઝાદે સફરકે લિયે દિયા. દેનેકે લિયે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈસકે અલાવા ઔર કુછ ન મિલા. હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) હમેં રોઝાના એક ખજૂર દિયા કરતે.

રાવી કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત જાબિર (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા કે આપ લોગ એક ખજૂરકા ક્યા કરતે હોંગે ? હઝરત જાબિર (રદિ.) ને કહા, હમ બચ્ચેકી તરહ ઉસે ચૂસતે થે. ફિર ઉસકે બા'દ પાની પી લેતે ઔર એક દિન રાત ઈસી પર ગુઝાર લેતે. ફિર હમ લાઠી મારકર દરખ્તકે પત્તોંકો ઝાડ લેતે ઔર ઉન્હેં પાનીમેં ભિગો કર ખા લેતે.

હમ ચલતે ચલતે સમંદરકે કિનારે પર પહોંચે તો હમેં દૂર સે એક બહોત બડે કિલ્એ જૈસી ચીઝ નઝર આઈ. હમને વહાં પહોંચ કર દેખા તો વોહ અંબર નામકી બહોત બડી મછલી થી. પેહલે તો હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને કહા, વોહ મુરદાર હૈ, ઈસે મત ખાઓ. ફિર ફરમાયા, અચ્છા, નહીં, હમ તો અલ્લાહકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ભેજે હુએ હૈં ઔર અલ્લાહકે રાસ્તે મેં હૈં ઔર તુમ લોગ હાલતે ઈઝતિરારકો પહોંચ ચુકે હો (જિસમેં મુરદાર હલાલ હો જાતા હૈ) ઈસ લિયે ઈસે ખા લો.

હમ તીન સૌ આદમી થે. એક મહીને તક ઉસકા ગોશ્ત ખાતે રહે, યહાં તક કે હમ મોટે હો ગએ. ઉસકી આંખકે હલકેમેં સે બડે બડે મટકે ભરકર ચરબી નિકાલ લેતે થે ઔર બૈલ જિતને બડે ઉસકે ગોશ્તકે ટુકડે કાટતે થે ઔર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ઉસકી આંખકે હલકેમેં ચરબી નિકાલનેકે લિયે તેરહ આદમી દાખિલ કિયે થે ઔર ઉસકા એક કાંટા લેકર ઉસે ખડા કિયા થા. સબસે લંબે ઊંટ પર કજાવા કસકર, ઉસપર આદમી બિઠાકર, ઉસે ઉસ કાંટેકે નીચેસે ગુઝારા, તો વોહ ગુઝર ગયા ઔર ઉસકે ગોશ્તકે બડે

---

૧ બિદાયા, ૪-૨૭૬, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૪

બડે ટુકડે હમને વાપસીકે સફરમેં અપને સાથ રખ લિયે. જબ હમ મદીના પહોંચે તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર હમ લોગોંને મછલીકા સારા વાકિઆ ઝિક્ર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ વોહ રોઝી હૈ, જો અલ્લાહને અપને ગૈબી ખઝાનેસે તુમ્હેં અતા ફરમાઇ હૈ. હમેં ખિલાનેકે લિયે ક્યા ઉસ મછલીકા ગોશ્ત તુમ લોગોંકે પાસ હૈ ?

ઈસ પર હમને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં કુછ ગોશ્ત ભેજા, જિસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને નોશ ફરમાયા. (આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ ગોશ્ત ઈસ લિયે ખાયા કે યેહ બરકત વાલા થા ઔર તાકે સહાબા (રદિ.) કો યેહ ભી મા'લૂમ હો જાએ કે યેહ મછલી મુરદાર નહીં થી, બલકે હલાલ થી. મછલીકો ઝબહ કરનેકી ઝરૂરત નહી હૈ.)[૧]

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમી અપને ઘરમેં દાખિલ હુવા. જબ ઉસને ઘરમેં ફક્રો ફાકાકી હાલત દેખી તો વોહ જંગલકી તરફ ચલા ગયા. જબ ઉસકી બીવીને યેહ દેખા તો વોહ ઉઠી ઔર ચક્કીકે ઉપર વાલા પાટ નીચે વાલે પર રખ્ખા ઔર ફિર તંદૂરમેં આગ જલાઈ. ફિર દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! હમેં રોઝી અતા ફરમા. વોહ ઔરત ક્યા દેખતી હૈ કે બડા પ્યાલા આટેસે ભરા હુવા હૈ ઔર ફિર જાકર તંદૂરકો દેખા તો વોહ રોટીયોંસે ભરા હુવા થા.

ઈતનેમેં ઉસકા ખાવિંદ ભી વાપસ આ ગયા. ઉસને પૂછા, ક્યા મેરે બા'દ તુમ્હેં કુછ મિલા ? ઉસકી બીવીને કહા, હાં, હમારે રબકી તરફસે કુછ આયા હૈ. વોહ મર્દ ઉઠા ઔર ઉસને ચક્કીકે ઉપર વાલા પાટ ઉઠા લિયા. (ફિર ચક્કીકા ચલના બંદ હો ગયા.) કિસીને જાકર ઈસ બાતકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઝિક્ર કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! અગર યેહ ચક્કીકા પાટ ન ઉઠાતા તો યેહ ચક્કી કિયામત તક ચલતી રેહતી.[૨]

દૂસરી રિવાયત મેં હૈ કે ઉસ ઔરતને યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ! હમેં વોહ ચીઝ અતા ફરમા, જિસે હમ પીસેં ઔર ગૂંધેં ઔર ઉસકી રોટી પકાએં. ફિર ઉસને દેખા કે બડા પ્યાલા રોટીયોંસે ભરા હુવા હૈ ઔર ચક્કી આટા પીસ રહી હૈ ઔર તંદૂર ભૂની હુઇ ચાંપોંસે ભરા હુવા હૈ. ફિર ઉસકે ખાવિંદને આકર પૂછા, તુમ્હારે પાસ કુછ હૈ?

ઉસકી બીવીને કહા, અલ્લાહને રોઝી અતા ફરમાઇ હૈ. ખાવિંદને ચક્કીકા પાટ ઉઠાયા. ચક્કીકે ઈર્દ ગિર્દકી જગહકો અચ્છી તરહ સાફ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો જબ મા'લૂમ હુવા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર યેહ ચક્કીકો અપને હાલ પર રેહને દેતે તો ચક્કી કિયામત તક પીસતી રેહતી.[૩]

---

૧ બિદાયા, ૪-૨૭૬, ઇબ્ને સઅદ, ૩-૪૧૧, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૫૨
૨ અહમદ
૩ હૈસમી, ૧૦-૨૫૬

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક અન્સારી બહોત હી ઝરૂરતમંદ ઔર ગરીબ થા. ઉસકે ઘરવાલોંકે પાસ કુછ નહીં થા. વોહ ઘરસે બાહર ચલા ગયા. ઉસકી બીવીને અપને દિલ મેં કહા, અગર મૈં ચક્કી ચલાઉં ઔર તંદૂરમેં ખજૂરકી ટેહનીયાં ડાલકર આગ જલાઉં, તો મેરે પડોસી ચક્કીકી આવાઝ સુનેંગે ઔર ધુંવા દેખેંગે. ઇસસે વોહ યેહ સમઝેંગે કે હમારે પાસ ખાનેકો કુછ હૈ ઔર હમારે યહાં ફક્રો ફાકા નહીં હૈ. ઉસને ઉઠકર તંદૂરમેં આગ જલાઇ ઔર બૈઠકર ચક્કી ચલાને લગી.

ઇતનેમેં ઉસકા ખાવિંદ આ ગયા ઔર ઉસને બાહરસે ચક્કી કી આવાઝ સુની, ફિર દરવાઝા ખટખટાયા. બીવીને ખડે હોકર દરવાઝા ખોલા. ખાવિંદને પૂછા, તુમ ક્યા પીસ રહી હો ? બીવીને સારી કારગુઝારી સુનાઇ. વોહ દોનોં અંદર ગએ તો દેખા કે ચક્કી અપને આપ ચલ રહી હૈ ઔર ઉસકે અંદરસે આટા નિકલ રહા હૈ. બીવી બરતનોંમેં આટા ભરને લગી તો ઘરકે સારે બરતન આટેસે ભર ગએ. ફિર ઉસને બાહર જાકર તંદૂરકો દેખા તો વોહ રોટીયોંસે ભરા હુવા થા.

ખાવિંદને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો સારા વાકિઆ સુનાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ફિર ચક્કીકા ક્યા હુવા ? ખાવિંદને કહા, મૈંને ઉસે ઉઠાકર ઝાડ દિયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અગર તુમ ચક્કીકો ઉસકે હાલ પર રેહને દેતે તો વોહ મેરી ઝિંદગી તક યૂંહી ચલતી રેહતી, યા ફરમાયા તુમ્હારી ઝિંદગી તક યૂંહી ચલતી રેહતી.[૧]

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મક્કાસે ચલા. ચલતે ચલતે હમ અરબકે એક કબીલેકે પાસ પહોંચે. કબીલેકે કિનારેકે એક ઘર પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી નિગાહ પડી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાં તશરીફ લે ગએ. જબ હમ વહાં પહોંચકર સવારીયોંસે નીચે ઉતરે તો વહાં સિર્ફ એક ઔરત થી.

ઉસ ઔરતને કહા, અય અલ્લાહકે બંદે ! મૈં ઔરત ઝાત હું. મેરે સાથ ઔર કોઇ નહીં હૈ. અકેલી હું. આપ લોગ મેહમાન બનના ચાહતે હૈં તો કબીલેકે સરદારકે પાસ ચલે જાએં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી યેહ બાત કુબૂલ ન ફરમાઇ, બલકે વહીં ઠહેર ગએ. શામકા વક્ત થા. થોડી દેરમેં ઉસ ઔરતકા બેટા અપની બકરીયાં હાંકતા હુવા આયા. ઉસ ઔરતને બેટે સે કહા, અય બેટે ! યેહ બકરી ઔર છુરી ઉન દો આદમીયોંકે પાસ લે જાઓ ઔર ઉનસે કહો મેરી વાલિદા યેહ કેહ રહી હૈ કે યેહ બકરી ઝબહ કરકે આપ દોનોં ખૂદ ભી ખાએં ઔર હમેં ભી ખિલાએં.

જબ વોહ લડકા આયા તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસસે ફરમાયા, છુરી લે જાઓ ઔર (દૂધ નિકાલનેકે લિયે) પ્યાલા લે આઓ. ઉસ લડકેને

---

૧ હૈસમી, ૧૦-૨૫૬

કહા, યેહ બકરી તો ચરાગાહસે દૂર રહી થી ઔર ઇસકા દૂધ ભી નહીં હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, નહીં, તુમ જાઓ. વોહ જાકર પ્યાલા લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે થન પર હાથ ફેરકર દૂધ નિકાલના શુરૂ કિયા તો ઇતના દૂધ નિકલા કે સારા પ્યાલા ભર ગયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, જાકર અપની વાલિદાકો દે આઓ. ચુનાંચે ઉસકી વાલિદાને ખૂબ સૈર હોકર દૂધ પિયા. વોહ પ્યાલા લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ બકરી લે જા ઔર દૂસરી લે આ. વોહ દૂસરી લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકા દૂધ નિકાલકર મુઝે પિલાયા. ફિર વોહ લડકા તીસરી લે આયા. ઉસકા દૂધ નિકાલકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખૂદ પિયા. ફિર વોહ રાત હમને વહાં ગુઝારી ઔર સુબહ વહાંસે આગે ચલે. ઉસ ઔરતને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા નામ 'મુબારક' રખ દિયા થા. ફિર અલ્લાહને ઉસકી બકરીયોંમેં ખૂબ બરકત ડાલી ઔર વોહ બેચનેકે લિયે બકરીયોંકા રેવડ લેકર મદીના આઇ. મેરા વહાંસે ગુઝર હુવા તો ઉસ ઔરતકે બેટેને મુઝે દેખકર પેહચાન લિયા ઔર કેહને લગા, અય અમ્માજાન ! યેહ આદમી વહી હૈ, જો ઉસ મુબારક હસ્તીકે સાથ થા.

વોહ ઔરત ખડી હોકર મેરે પાસ આઇ ઔર કેહને લગી, અય અલ્લાહકે બંદે! વોહ મુબારક આદમી, જો તુમ્હારે સાથ થા, વોહ કૌન થા ? મૈંને કહા, અચ્છા ? તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં હૈ કે વોહ કૌન હૈં ? ઉસ ઔરતને કહા, નહીં. મૈંને કહા, વોહ તો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હૈં. ઉસને કહા, મુઝે ઉનકે પાસ લે ચલો.

ચુનાંચે મૈં ઉસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે ગયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસે ખાના ખિલાયા. દિરહમો દીનાર દિયે ઔર હદિયેમેં ઉસે પનીર ઔર દેહાતીયોં વાલા સામાન દિયા. પહેનનેકે કપડે ભી દિયે ઔર વોહ મુસલમાન ભી હો ગઇ.[૧]

હઝરત ઇબ્ને મસઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ઉક્બા બિન મુઐત કી બકરીયાં ચરા રહા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મેરે પાસસે ગુઝરે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય લડકે ! ક્યા દૂધ હૈ? મૈંને કહા, હૈ, લેકિન યેહ બકરીયાં ઔર ઇનકા દૂધ મેરે પાસ બતૌરે અમાનત હૈ ઔર મૈં અમાનતદાર હું (માલિકકી ઇજાઝતકે બગૈર દૂધ નહીં દે સકતા.)

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ક્યા ઐસી કોઇ બકરી હૈ, જો અબ તક બ્યાહી ન ગઇ હો ? (વોહ લે આઓ.) મૈં ઐસી બકરી હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં લે આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૩૩૦

થન પર હાથ ફેરા તો ઉસકે થનમેં દૂધ ઉતર આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક બરતનમેં ઉસકા દૂધ નિકાલા ઔર ખૂદ પિયા ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો પિલાયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને થનકો ફરમાયા, સુકડ જા, તો વોહ સુકડ ગયા.

હઝરત ઇબ્ને મસ્ઊદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ઇસકે બા'દ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં આયા ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મુઝે ભી યેહ કલામ સિખા દેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે સર પર હાથ ફેરકર ફરમાયા, અલ્લાહ તુઝ પર રહમ ફરમાએ, તૂ તો સિખા સિખાયા હૈ.[1]

બૈહકીમેં ઇસ જૈસી રિવાયત હૈ, ઉસમેં યેહ હૈ કે મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં બકરીકા એક બચ્ચા લાયા. જિસકી ઉમ્ર એક સાલસે કમ થી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકી ટાંગકો અપની ટાંગસે દબાયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે થન પર હાથ ફેરા ઔર દુઆ ફરમાઇ. હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ એક પ્યાલા લાએ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસમેં દૂધ નિકાલા. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો વોહ દૂધ પિલાયા. ઇસકે બા'દ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખૂદ પિયા.[2]

હઝરત ખબ્બાબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં એક લશ્કરમેં ભેજા. ઉસ સફરમેં હમેં બહોત સખ્ત પ્યાસ લગી ઔર હમારે પાસ પાની બિલકુલ નહીં થા. ઇતનેમેં હમારે એક સાથીકી ઊંટની બૈઠ ગઇ ઔર ઉસકે થન દૂધસે ઇતને ભર ગએ કે મશ્કીઝેકી તરહ નઝર આને લગે. ફિર હમને ઉસકા દૂધ ખૂબ પિયા.[3]

હુઝૈર બિન અબી ઇહાબ કી બાંદી હઝરત માવિયા (રદિ.), જો કે બા'દમેં મુસલમાન હો ગઇ થીં, વોહ ફરમાતી હૈં, હઝરત ખુબૈબ (રદિ.) કો મેરે ઘરમેં કૈદ કિયા ગયા થા. એક બાર મૈંને દરવાઝેકી દર્ઝસે ઝાંકા તો ઉનકે હાથમેં ઇન્સાનકે સરકે બરાબર અંગૂરકા એક ખોશા થા, જિસમેં સે વોહ ખા રહે થે. મેરે ઇલ્મમેં ઉસ વક્ત રૂએ ઝમીન પર કહીં ભી ખાનેકે લિયે અંગૂર નહીં થે.[4]

હઝરત સાલિમ બિન અબીલ જઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને કિસી કામકે લિયે દો આદમી ભેજે. ઉન દોનોંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમારે પાસ ઝાદે રાહ બિલકુલ નહીં હૈ.

---

૧ અહમદ
૨ બિદાયા, ૬-૧૦૨
૩ હૈસમી, ૬-૨૧૦
૪ ઇસાબા, ૧-૪૧૯

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, એક મશક ઢૂંઢ કર મેરે પાસ લાઓ. વોહ દોનોં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં એક મશક લે આએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં હુક્મ દિયા કે ઈસે (પાનીસે) ભર દો .

હમને ઉસે પાનીસે ભર દિયા. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે મુંહકો રસ્સીસે બાંધ દિયા ઔર ફરમાયા, ઈસે લે જાઓ. જબ તુમ ચલતે ચલતે ફલાં જગહ પહોંચોગે તો વહાં અલ્લાહ તુમ્હેં ગૈબસે રોઝી દેંગે. ચુનાંચે વોહ દોનોં ચલ પડે ઔર જબ ચલતે ચલતે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી બતાઈ હુઈ જગહ પર પહોંચે તો મશકકા મુંહ ખૂદ બખૂદ ખુલ ગયા. ઉન્હોંને દેખા તો મશક (પાનીકે બજાએ) બકરીકે દૂધ ઔર મખ્ખનસે ભરી હુઈ થી. ઉન્હોંને પેટ ભરકર મખ્ખન ખાયા ઔર દૂધ પિયા.[૧]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા ખ્વાબ મેં પાની પીકર સૈરાબ હો જાના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) અપને ઘરમેં મેહસૂર (ઘિરે હુએ) થે. મૈં સલામ કરને કે લિયે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી ખિદમતમેં અંદર ગયા. આપ (રદિ.) ને ફરમાયા, ખુશઆમદેદ મેરે ભાઈકો ! મૈંને આજ રાત ઈસ ખિડકીમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા થા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉસ્માન ! ઈન લોગોંને તુમ્હારા મુહાસરા (ઘેરાવ) કર રખ્ખા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં. ફિર ફરમાયા, ઈન્હોંને તુમ્હેં પ્યાસા રખ્ખા હુવા હૈ ? મૈંને કહા, જી હાં. ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પાનીકા એક ડોલ લટકાયા, જિસમેં સે ખૂબ સૈર હોકર મૈંને પાની પિયા ઔર અબ ભી મૈં ઉસકી ઠંડક અપને સીને ઔર કંધોંકે દરમિયાન મેહસૂસ કર રહા હું. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, અગર તુમ ચાહો (તો અલ્લાહકી તરફ સે) તુમ્હારી મદદ કી જાએ ઔર અગર તુમ ચાહો તો હમારે પાસ ઈફ્તાર કર લો. મૈંને ઉન દોનોં બાતોંમેં સે ઈફ્તારકો ઈખ્તિયાર કર લિયા. ચુનાંચે ઉસી દિન આપ (રદિ.) કો શહીદ કર દિયા ગયા.[૨]

હઝરત ઉમ્મે શુરૈક (રદિ.) કા કિસ્સા ગુઝર ચુકા કે વોહ સોઈ તો ખ્વાબમેં દેખા કે કોઈ ઉન્હેં પાની પિલા રહા હૈ. જબ વોહ સોકર ઉઠીં તો વોહ સૈરાબ થીં.

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૧-૧૭૨
૨ બિદાયા, ૭-૧૮૨

ઐસી જગહ સે માલ કા મિલ જાના, જહાં સે મિલને કા ગુમાન ન હો

હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) કી બીવી હઝરત ઝુબાઆ બિન્તે ઝુબૈર (રદિ.) ફરમાતી હૈં, લોગ દો યા તીન દિનકે બા'દ કઝાએ હાજતકે લિયે જાતે થે (ક્યૂંકે ખાનેકો મિલતા નહીં થા ઔર જો ખાનેકો મિલતા થા, વોહ ઐસા ખુશ્ક હોતા થા કે) ઊંટકી તરહ મેંગની કિયા કરતે થે.

એક દિન હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) ઝરૂરત પૂરી કરનેકે લિયે બકીઉલ ગરકદમેં હજબા મુકામમેં એક બેઆબાદ જગહ કઝાએ હાજતકે લિયે બૈઠ ગએ. ઇતનેમેં એક બડા સા ચૂહા એક દીનાર અપને બિલમેં સે બાહર લાયા ઔર ઉનકે સામને રખકર અપને બિલમેં ચલા ગયા ઔર એક એક દીનાર લાતા રહા, યહાં તક કે સતરહ દીનાર હો ગએ.

હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) યેહ સતરહ દીનાર લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઔર સારા વાકિઆ અર્ઝ કિયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પૂછા, ક્યા તુમને અપના હાથ બિલમેં દાખિલ કિયા થા ? હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) ને કહા, નહીં. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, (ચૂંકે યેહ દીનાર તુમને અપની મેહનતસે હાસિલ નહીં કિયે હૈં, બલકે અલ્લાહ તઆલાને અપની કુદરતકે ગૈબી ખઝાનેસે દિયે હૈં, ઇસ લિયે) ઇન દીનારોંમેં સે ખુમ્સ (પાંચવાં હિસ્સા) દેના તુમ પર લાઝિમ નહીં આતા. અલ્લાહ તુમ્હેં ઇન દીનારોંમેં બરકત અતા ફરમાએ.

હઝરત ઝુબાઆ (રદિ.) કેહતી હૈં, અલ્લાહને ઉન દીનારોંમેં બહોત બરકત અતા ફરમાઇ ઔર વોહ ઉસ વક્ત ખત્મ હુએ, જબ મૈંને હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) કે ઘરમેં ચાંદીકે દિરહમોંકી બોરીયાં દેખીં.[1]

હઝરત સાઇબ બિન અકરઅ (રદિ.) કો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને મદાયન કા ગવર્નર બનાયા. એક બાર વોહ કિસ્રાકે દરબારમેં બૈઠે હુએ થે. ઉનકી નઝર દીવાર પર બની હુઇ એક તસ્વીર પર પડી, જો અપની ઉંગલીસે એક જગહકી તરફ ઇશારા કર રહી થી. હઝરત સાઇબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરે દિલમેં યેહ ખયાલ આયા કે યેહ કિસી ખઝાનેકી તરફ ઇશારા કર રહી હૈ. ચુનાંચે મૈંને ઉસ જગહકો ખોદા તો બહોત બડા ખઝાના વહાંસે નિકલ આયા.

---

1. દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૫

મૈંને ખત લિખકર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ખઝાના મિલનેકી ખબર દી ઔર યેહ ભી લિખા કે વોહ ખઝાના અલ્લાહને મેરી મેહનતસે મુઝે દિયા હૈ. ઈસમેં કિસી મુસલમાનને મેરી મદદ નહીં કી હૈ. (ઈસ લિયે યેહ ખઝાના મેરા હોના ચાહિયે.) હઝરત ઉમર (રદિ.) ને જવાબમેં લિખા, બેશક, યેહ ખઝાના હૈ તો તુમ્હારા, લેકિન તુમ હો મુસલમાનોંકે અમીર. ઈસ લિયે ઈસે મુસલમાનોંમેં તકસીમ કર દો.[૧]

હઝરત શઅબી (રહ.) કેહતે હૈં, ફત્હે મેહરજાનમેં હઝરત સાઈબ (રદિ.) શરીક હુએ થે. વોહ હુરમુઝાનકે મહલમેં દાખિલ હુએ તો ઉન્હેં વહાં પત્થર ઔર ચૂનેકી હિરની નઝર આઈ, જિસને અપના હાથ આગે બઢાયા હુવા થા. વોહ કેહને લગે, મૈં અલ્લાહકી કસમ ખાકર કેહતા હું કે યેહ કિસી કિમતી ખઝાનેકી તરફ ઈશારા કર રહી હૈ. ઉન્હોંને ઉસ જગહકો દેખા તો ઉન્હેં વહાં હુરમુઝાન કા ખઝાના મિલ ગયા, જિસમેં બહોત કીમતી જવાહરાત વાલી થૈલી ભી થી.[૨]

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન યઝીદ બિન જાબિર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કી એક બાંદી (જો કે પેહલે ઈસાઈ થીં, ઉન્હોં) ને મુઝે યેહ વાકિઆ બયાન કિયા કે હઝરત અબૂ ઉમામા (રદિ.) કો દૂસરોં પર ખર્ચ કરના બહોત પસંદ થા ઔર વોહ ઈસકે લિયે માલ જમા કિયા કરતે થે ઔર કિસી સાઈલકો ખાલી હાથ વાપસ નહીં કરતે થે ઔર કુછ ન હોતા તો એક પ્યાઝ યા એક ખજૂર યા ખાનેકી કોઈ ચીઝ હી દે દેતે.

એક દિન એક સાઈલ ઉનકે પાસ આયા. ઉસ વક્ત ઉનકે પાસ ઉનમેં સે કોઈ ચીઝ નહીં થી, સિર્ફ તીન દીનાર થે. ઉસ સવાલ કરને વાલેને માંગા તો એક દીનાર ઉસે દે દિયા. ફિર દૂસરા આયા તો એક દીનાર ઉસે દે દિયા. ફિર તીસરા આયા તો એક ઉસે દે દિયા. જબ તીનોં દે દિયે તો મુઝે ગુસ્સા આ ગયા. મૈંને કહા, આપને હમારે લિયે કુછ ભી નહીં છોડા.

ફિર વોહ દોપહર આરામ કરનેકે લિયે લેટ ગએ. જબ ઝુહરકી અઝાન હુઈ તો મૈંને ઉન્હેં ઉઠાયા. વોહ વુઝૂ કરકે અપની મસ્જિદ ચલે ગએ. ચૂંકે ઉનકા રોઝા થા, ઈસ લિયે મુઝે ઉન પર તરસ આ ગયા ઔર મેરા ગુસ્સા ઉતર ગયા. ફિર મૈંને કર્ઝ લેકર ઉનકે લિયે રાતકા ખાના તૈયાર કિયા ઔર શામકો ઉનકે લિયે ચિરાગ ભી જલાયા. ફિર મૈં ચિરાગ ઠીક કરનેકે લિયે ઉનકે બિસ્તરકે પાસ ગઈ ઔર બિસ્તર ઉઠાયા તો ઉસકે નીચે સોનેકે દીનાર રખ્ખે હુએ થે. મૈંને ઉન્હેં ગિના તો વોહ પૂરે તીનસૌ થે.

મૈંને કહા, ચૂંકે ઈતને દીનાર રખ્ખે હુએ થે, ઈસ વજહસે ઉન્હોંને તીન દીનારકી સખાવત કી હૈ. ફિર વોહ ઈશાકે બા'દ ઘર વાપસ આએ તો દસ્તરખ્વાન ઔર ચિરાગ દેખકર મુસ્કુરાએ ઔર કેહને લગે, મા'લૂમ હોતા હૈ, યેહ સબ કુછ અલ્લાહકે

---

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૩૦૫
૨ ઈસાબા, ૨-૮

યહાંસે આયા હૈ (ક્યૂંકે ઉનકા ખયાલ યેહ થા કે ઘરમેં કુછ ભી નહીં થા, ઈસ લિયે ન ખાના હોગા, ન ચિરાગ) મૈંને ખડે હોકર ઉન્હેં ખાના ખિલાયા.

ફિર મૈંને કહા, અલ્લાહ આપ પર રહમ ફરમાએ. આપ ઈતને સારે દીનાર યૂંહી છોડ ગએ, જહાંસે ઉનકે ગુમ હોનેકા ખતરા થા. મુઝે બતાયા ભી નહીં કે ઉઠાકર રખ લેતી. કેહને લગે, કૌનસે દીનાર ? મૈં તો કુછ ભી નહીં છોડકર ગયા. ફિર મૈંને બિસ્તર ઉઠાકર ઉન્હેં વોહ દીનાર દિખાએ. દેખકર વોહ બહોત ખુશ ભી હુએ ઔર બહોત હૈરાન ભી હુએ (કે અલ્લાહને અપને ગૈબી ખઝાનેસે અતા ફરમાએ હૈં.) યેહ દેખકર મુઝ પર ભી બડા અસર હુવા ઔર મૈંને ખડે હોકર ઝુન્નાર કાટ ડાલા. (ઝુન્નાર ઉસ ધાગે યા ઝંઝીર કો કેહતે હૈં, જિસે ઈસાઈ કમરમેં બાંધતે થે) ઔર મુસલમાન હો ગઈ.

હઝરત ઈબ્ને જાબિર (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને ઉસ બાંદીકો હિમ્સકી મસ્જિદમેં દેખા કે વોહ ઔરતોંકો કુર્આન, ફર્ઝ ઔર સુન્નતેં સિખા રહી થી ઔર દીનકી બાતેં સમઝા રહી થી.[1]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે માલ મેં બરકત

હઝરત સલમાન ફારસી (રદિ.) ગુલામ થે. ઉન્હેં ઉનકે માલિકને મુકાતિબ બના દિયા યા'ની કેહ દિયા કે ઈતના માલ કમા કર યા કિસી ઔર તરહ લાકર દે દોગે તો તુમ આઝાદ હો જાઓગે. વોહ બદલે કિતાબત યા'ની ઉતના માલ અદા ન કર સકે ઔર ઈસી દૌરાન વોહ મુસલમાન હો ગએ.

વોહ લંબી હદીસમેં અપને ઈસ્લામ લાનેકા કિસ્સા બયાન કરતે હૈં ઔર ફરમાતે હૈં કે માલે કિતાબત મેરે ઝિમ્મે રેહ ગયા. ફિર એક કાન (ખાણ) સે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ મુર્ઘીકે અંડેકે બરાબર સોના આયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ફારસી મુકાતિબકા ક્યા હુવા ? લોગોંને મુઝે બતાયા કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તુમ્હેં યાદ કર રહે હૈં તો મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય સલમાન ! યેહ લે લો ઔર જિતના માલ તુમ્હારે ઝિમ્મે હો, વોહ ઈસસે અદા કર દો. મૈંને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ તો થોડા સા હૈ. મેરે ઝિમ્મે જિતના માલ

૧ હુલીયા, ૧૦-૧૪૯

હૈ વોહ કૈસે અદા હો સકતા હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, યેહ લે લો, અલ્લાહ તઆલા ઈસસે સારા અદા કરા દેંગે.

મૈંને વોહ સોના લે લિયા ઔર અપને માલિકકો તોલ તોલ કર દેને લગા. ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં સલમાન કી જાન હૈ, ચાલીસ ઉકિયા મેરે ઝિમ્મે થે, વોહ સારે કે સારે ઉસસે અદા હો ગએ ઔર મૈં આઝાદ હો ગયા.

ઔર એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ મૈંને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! યેહ તો થોડા સા માલ હૈ, મેરે ઝિમ્મે જિતના માલ હૈ, વોહ ઈસસે કૈસે અદા હો સકતા હૈ ? હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને વોહ સોના લેકર અપની મુબારક ઝબાન પર ઉલટા પલટા, ફિર ફરમાયા, યેહ લે લો ઔર ઈસસે ઉનકા હક ચાલીસ ઉકિયા સારા અદા કર દો.[૧]

હઝરત ઉર્વહ બારિકી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો એક કાફલા મિલા, જો બાહરસે સામાને તિજારત લેકર આયા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક દીનાર મુઝે દેકર ફરમાયા, ઈસકી હમારે લિયે એક બકરી ખરીદ લાઓ. મૈંને જાકર એક દીનારકી દો બકરીયાં ખરીદીં. ફિર મુઝે એક આદમી મિલા. મૈંને ઉસકે હાથ એક બકરી એક દીનારમેં બેચ દી. ફિર એક દીનાર ઔર એક બકરી લાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પેશ કર દી.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ખુશ હોકર મુઝે યેહ દુઆ દી કે અલ્લાહ તેરે હાથકે સૌદેમેં બરકત અતા ફરમાએ. હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, (કૂફા કે મશહૂર) બાઝાર કુનાસા સે મૈં કારોબારકે લિયે ઉઠતા હું ઔર ઘર જાનેસે પેહલે ચાલીસ હઝાર નફા કમા લેતા હું. (યેહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી દુઆકી બરકત હૈ.)[૨]

હઝરત સઈદ બિન ઝૈદ (રદિ.) કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે મૈંને અપને આપકો દેખા હૈ કે કૂફા કે કુનાસા બઝારમેં ખડા હુવા ઔર ઘર જાનેસે પેહલે ચાલીસ દીનાર નફા કમા લિયા.[૩]

અબ્દુર્રઝ્ઝાક ઔર ઈબ્ને અબી શૈબા કી રિવાયતમેં હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત ઉર્વહ (રદિ.) કે લિયે કારોબારમેં બરકતકી દુઆ ફરમાઈ. ચુનાંચે અગર વોહ મિટ્ટી ભી ખરીદતે તો ઉસમેં ભી ઉન્હેં નફા હો જાતા.

હઝરત અબૂ અકીલ (રહ.) કેહતે હૈં, મુઝે મેરે દાદા હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન હિશામ (રદિ.) બાઝાર લેકર જાતે ઔર ગલ્લા (અનાજ) ખરીદતે. હઝરત ઈબ્ને ઝુબૈર ઔર હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) કી મેરે દાદાસે મુલાકાત હોતી. વોહ દોનોં મેરે દાદાસે

---

૧ હૈસમી, ૯-૩૩૬, ઈબ્ને સઅદ, ૪-૭૫
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૫
૩ ઈસાબા, ૨-૭૬, કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૬૩

ફરમાતે, અપને કારોબારમેં હમેં ભી શરીક કર લેં, ક્યૂંકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આપકે લિયે બરકતકી દુઆ ફરમાઇ હૈ. મેરે દાદા ઉન્હેં શરીક કર લેતે. ચુનાંચે ઉન્હેં ઊંટની જૂં કી ત્યૂં સારી નફામેં મિલ જાતી, જિસે વોહ ઘર ભેજ દેતે.[1]

તકલીફોં ઔર બીમારીયોં કા (ઇલાજ કે બગૈર) દૂર હો જાના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉનૈસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુસ્તનીર બિન રિઝામ યહૂદીને શૌહત દરખ્તકી ટેળ્હી લાઠી મેરે ચેહરે પર મારી, જિસસે મેરે સરકી હડ્ડી ટૂટકર અપની જગહસે હટ ગઇ ઔર ઝખ્મકા અસર દિમાગ તક પહોંચ ગયા. મૈં ઉસી હાલતમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને કપડા હટાકર ઉસ પર દમ ફરમાયા તો ઝખ્મ ઔર હડ્ડી વગૈરહ સબ કુછ એકદમ ઠીક હો ગયા. મૈંને દેખા તો વહાં મુઝે કુછ ભી ઝખ્મ વગૈરહ નઝર ન આયા.[2]

હઝરત શુરહબીલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મેરી હથેલીમેં એક ગદૂદ (ગાંઠ) નિકલ આયા. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં જાકર અર્ઝ કિયા, અય અલ્લાહકે નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! ઇસ ગદૂદકી વજહસે મેરે હાથમેં વરમ હો ગયા હૈ ઔર ન મૈં તલવારકા દસ્તા પકડ સકતા હું ઔર ન સવારીકી લગામ.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મેરે કરીબ આ જાઓ. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કરીબ હો ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરી હથેલી ખોલકર ઉસ પર દમ ફરમાયા. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અપના હાથ ઉસ ગદૂદ પર રખકર કુછ દેર તક મલતે રહે. જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હાથ હટાયા તો મુઝે ગદૂદકા ઝર્રા ભી નિશાન નઝર ન આયા.[3]

હઝરત અબયઝ બિન હમ્માલ મહારબી (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે મેરે ચેહરે પર દાદ (ધરાદર) કી બીમારી થી, જિસને નાકકો ઘેર રખ્ખા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે બુલાયા ઔર મેરે ચેહરે પર અપના દસ્તે મુબારક ફેરા તો શામ તક ઉસ બીમારીકા કુછ ભી અસર બાકી ન રહા.[4]

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૬૬
૨ હૈસમી, ૮-૨૯૮
૩ હૈસમી, ૮-૨૯૮
૪ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૨૩, ઇબ્ને સઅદ, ૫-૫૨૪

હઝરત રાફેઅ બિન ખદીજ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક દિન મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા. વહાં એક હાંડીમેં ગોશ્ત પક રહા થા. ચર્બીકા એક ટુકડા મુઝે બહોત અચ્છા લગા. મૈંને ઉસે લિયા ઔર ખાકર નિગલ ગયા ઔર ઉસકી વજહસે મૈં સાલ ભર બીમાર રહા.

ફિર મૈંને ઉસકા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે તઝકેરા કિયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસ ચર્બીકો સાત ઈન્સાનોંકી નઝર લગી હુઇ થી. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે પેટ પર હાથ ફેરા, જિસકી બરકતસે અલ્લાહને ચર્બીકા વોહ ટુકડા મેરે પેટસે નિકાલ દિયા ઔર ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા, ઉસકે બા'દ આજ તક મેરે પેટમેં કોઇ તકલીફ નહીં હુઇ.[૧]

હઝરત અલી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર મૈં બીમાર હુવા. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા મેરે પાસસે ગુઝર હુવા. ઉસ વક્ત મૈં યેહ દુઆ માંગ રહા થા, અય અલ્લાહ ! અગર મેરી મૌતકા વક્ત આ ગયા હૈ તો મુઝે મૌત દેકર રાહત અતા ફરમા ઔર અગર ઈસમેં દેર હૈ તો ફિર મુઝે શિફા અતા ફરમા ઔર અગર આઝમાઈશ હી મકસૂદ હૈ તો ફિર મુઝે સબ્રકી તૌફીક અતા ફરમા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને ક્યા કહા ? મૈંને અપની દુઆ દોહરા દી. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપના પાંવ મારકર ફરમાયા, અય અલ્લાહ ! ઈસે શિફા અતા ફરમા. ઈસ દુઆકે બા'દ યેહ બીમારી મુઝે કભી નહીં હુઇ.[૨]

પેહલે કિસ્સેમેં દઅવતકે બાબમેં હઝરત સહલ (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે ગઝવએ ખૈબરકે દિન હઝરત અલી (રદિ.) કી આંખેં દુખ રહી થીં. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકી આંખોં પર દમ ફરમાયા તો ઉસી વક્ત ઉનકી આંખેં ઠીક હો ગઈ ઔર ઉસકે બા'દ કભી દુખને ન આઈ.

નુસરતકે બાબમેં અબૂ રાફેઅકે કત્લકે કિસ્સેમેં પેહલે હિસ્સેમેં હઝરત બરાઅ (રદિ.) કી હદીસ ગુઝર ચુકી હૈ કે હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉતૈક (રદિ.) ફરમાતે હૈં કે ઈસ વાકિયેમેં મેરી ટાંગ ટૂટ ગઇ થી. જબ મૈં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચા તો મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બતાયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અપની ટાંગ ફૈલાઓ. મૈંને અપની ટાંગ ફૈલાઇ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસ પર અપના દસ્તે મુબારક ફેરા તો વોહ એકદમ ઐસે ઠીક હો ગઇ કે ગોયા ઉસમેં કોઇ તકલીફ હી નહીં થી.

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૨૩
૨ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૧

હઝરત હન્ઝલા બિન હિઝયમ બિન હનીફા (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં અપને વાલિદ હઝરત હિઝયમ કે સાથ એક વફ્દકે હમરાહ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. મેરે વાલિદને કહા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરે કુછ બેટે હૈં, જિનમેં સે બા'ઝકી દાઢી હૈ ઔર બા'ઝકી નહીં હૈ. યેહ ઉનમેં સબસે છોટા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝે અપને કરીબ કિયા ઔર મેરે સર પર હાથ ફેરા ઔર ફરમાયા, અલ્લાહ તુઝમેં બરકત અતા ફરમાએ.

હઝરત ઝિયાલ રાવી કેહતે હૈં કે મૈંને દેખા કે હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કે પાસ વોહ આદમી લાયા જાતા, જિસકે ચેહરે પર વરમ હોતા યા વોહ બકરી લાઈ જાતી, જિસકા થન સૂજા હુવા હોતા તો વોહ ફરમાતે..

بِسْمِ اللّٰهِ عَلٰى مَوْضِعِ كَفِّ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

બિસ્મિલ્લાહિ અલા મવ્દિઈ કફ્ફિ રસૂલિલ્લાહિ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ

'અલ્લાહકે નામસે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરે સર પર જિસ જગહ હાથ ફેરા થા, ઉસ જગહકી બરકતસે.' ફિર ઉસ વરમ પર હાથ ફેરતે ઔર વોહ વરમ ઉસી વક્ત ખત્મ હો જાતા.[૧]

અહમદ કી એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત ઝિયાલ કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કે પાસ વોહ આદમી લાયા જાતા, જિસકે ચેહરે પર વરમ હોતા. હઝરત હન્ઝલા (રદિ.) કેહતે, બિસ્મિલ્લાહ, ફિર અપને સર પર ઉસ જગહ હાથ ફેરતે, જહાં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હાથ રખ્ખા થા, ફિર અપને હાથ પર દમ ફરમાતે, ફિર વરમ વાલી જગહ પર અપના હાથ ફેરતે તો વરમ ઉસી વક્ત ચલા જાતા.[૨]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન કુર્ત (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર મેરા એક ઊંટ ચલતે ચલતે થક ગયા ઔર ખડા હો ગયા. મૈં હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કે સાથ થા. પેહલે તો મેરા ઈરાદા હુવા કે ઊંટકો વહીં છોડ દું, લેકિન ફિર મૈંને અલ્લાહસે દુઆ કી તો અલ્લાહને ઉસ ઊંટકો ઉસી વક્ત ઠીક કર દિયા ઔર મૈં ઉસ પર સવાર હોકર ચલ પડા.[૩]

ઝહર કે અસર કા ચલા જાના

હઝરત અબૂ સફર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) ફારિસ કે એક ગવર્નરકે યહાં મેહમાન બને. લોગોંને ઉનસે કહા, ઈન અજમી લોગોંસે

૧ હૈસમી, ૯-૪૦૮
૨ ઈસાબા, ૧-૩૫૯, ઈબ્ને સઅદ, ૭-૭૨
૩ હૈસમી, ૧૦-૧૮૫

બચ કે રેહના, કહીં યેહ આપકો ઝહર ન પિલા દેં. ઉન્હોંને ફરમાયા, ઝરા વોહ ઝહર મેરે પાસ લાઓ. લોગ ઝહર લે આએ. ઉન્હોંને વોહ ઝહર હાથમેં લિયા ઔર બિસ્મિલ્લાહ પળ્હકર સારા નિગલ ગએ. ઉન પર ઝહરકા કુછ ભી અસર ન હુવા.[1]

ઈસાબા કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે ઝહર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કે પાસ લાયા ગયા. ઉન્હોંને ઉસે અપની હથેલી પર રખ્ખા ઔર બિસ્મિલ્લાહ પળ્હકર ઉસે પી ગએ. ઉન પર ઈસકા કુછ ભી અસર ન હુવા.[2]

હઝરત ઝિલ જૌશન ઝિયાબી (રદિ.) વગૈરહ હઝરાત ફરમાતે હૈં, (અમ્ર) ઇબ્ને બુકૈલા કે સાથ ઉસકા એક ખાદિમ થા, જિસકી પેટીમેં એક થેલી લટકી હુઇ થી. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને વોહ થેલી લી ઔર ઉસમેં જો કુછ થા, વોહ અપની હથેલી પર ડાલા ઔર અમ્ર સે કહા, અય અમ્ર, યેહ ક્યા હૈ ? ઉસને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ ઐસા ઝહર હૈ, જો ઈન્સાનકો ફૌરન માર દેતા હૈ.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને કહા, તુમને અપને સાથ ઝહર ક્યૂં રખ્ખા હુવા હૈ ? ઉસને કહા, મુઝે યેહ ખતરા થા કે આપ લોગોંકો મેરી રાયકે ખિલાફ ફત્હ મિલ જાએગી તો મૈં ઈસસે પેહલે હી ઝહર ખાકર મર જાઉંગા, ક્યૂંકે યૂં ખુદકુશી કર લેના મુઝે અપની કૌમ ઔર અપને શહેરવાલોંકી ઝિલ્લત આમેઝ શિકસ્તકા ઝરીઆ બનનેસે ઝિયાદા મેહબૂબ હૈ.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ફરમાયા, કોઇ ઇન્સાન અપને વક્તસે પેહલે નહીં મર સકતા. ફિર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને યેહ દુઆ પળ્હી..

بِسْمِ اللّٰهِ خَيْرِ الْاَسْمَاءِ رَبِّ الْاَرْضِ وَ رَبِّ السَّمَاءِ الَّذِىْ لَيْسَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهٖ دَاءٌ الرَّحْمَانِ الرَّحِيْمِ

બિસ્મિલ્લાહિ ખયૂરિલ્ અસ્માઇ રબ્બિલ્ અર્દિ વ રબ્બિસ્સમાઇલ્લઝી લયૂસ યદુર્રૂ મઅસ્મિહી દાઉ ર્રહમાનિ ર્રહીમ

'અલ્લાહકા નામ લેકર મૈં યેહ ઝહર પીતા હું. લફ્ઝ અલ્લાહ ઉસકે નામોંમેં સબસે બેહતરીન નામ હૈ, જો ઝમીનો આસમાનકા રબ હૈ ઔર ઉસકે નામકે સાથ કોઇ બીમારી નુકસાન નહીં પહોંચા સકતી ઔર વોહ નિહાયત મહેરબાન ઔર બહોત રહમ કરને વાલા હૈ.'

ઈસ પર લોગ હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કો રોકનેકે લિયે આગે બળ્હે, લેકિન હઝરત ખાલિદ (રદિ.) લોગોંકે આનેસે પેહલે હી જલ્દીસે વોહ ઝહર પી ગએ ઔર ઉન્હેં

૧ હૈસમી, ૯-૩૫૦, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૯, ઇસાબા, ૧-૪૧૪
૨ ઇબ્ને સઅદ

કુછ ભી ન હુવા. યેહ દેખકર અમ્ર ને કહા, અય જમાઅતે અરબ ! જબ તક તુમ સહાબા (રદિ.) મેં સે એક આદમી ભી બાકી રહેગા, ઉસ વક્ત તક તુમ જો ચાહોગે, હાસિલ કર લોગે. ફિર અમ્ર ને હિયરા વાલોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કહા, મૈંને આજ જૈસા વાઝેહ ઇકબાલ વાલા (ખુશનસીબ) દિન નહીં દેખા.[૧]

ગરમી ઔર સર્દી કા અસર ન કરના

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબી લૈલા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) સર્દીયોંમેં એક લુંગી ઔર એક ચાદર ઓળ્હ કર બાહર નિકલા કરતે થે ઔર યેહ દોનોં કપડે પતલે હોતે થે ઔર ગરમીયોંમેં મોટે કપડે ઔર ઐસા જુબ્બા પહેનકર નિકલા કરતે થે, જિસમેં રૂઇ ભરી હુઇ હોતી થી.

લોગોંને મુઝસે કહા, આપકે અબ્બાજાન રાતકો હઝરત અલી (રદિ.) સે બાતેં કરતે હૈં. આપ અપને અબ્બાજાનસે કહેં કે વોહ હઝરત અલી (રદિ.) સે ઇસ બારેમેં પૂછેં. મૈંને અપને વાલિદસે કહા, લોગોં ને અમીરૂલ મો'મિનીનકા એક કામ દેખા હૈ, જિસસે વોહ હૈરાન હૈં. મેરે વાલિદને કહા, વોહ ક્યા હૈ?

મૈંને કહા, વોહ સખ્ત ગરમીમેં રૂઇ વાલે જુબ્બેમેં ઔર મોટે કપડોંમેં બાહર આતે હૈં ઔર ઉન્હેં ગરમીકી કોઇ પરવાહ નહીં હોતી ઔર સખ્ત સર્દીમેં પતલે કપડોંમેં બાહર આતે હૈં, ઉન્હેં સર્દીકી કોઇ પરવાહ નહીં હોતી ઔર ન વોહ સર્દીસે બચનેકી કોશિશ કરતે હૈં, તો ક્યા આપને ઉનસે ઇસ બારેમેં કુછ સુના હૈ ? લોગોંને મુઝે કહા હૈ કે આપ જબ રાતકો ઉનસે બાતેં કરેં તો યેહ બાત ભી ઉનસે પૂછ લેં.

ચુનાંચે જબ રાતકો મેરે વાલિદ હઝરત અલી (રદિ.) કે પાસ ગએ તો ઉનસે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! લોગ આપસે એક ચીઝકે બારેમેં પૂછના ચાહતે હૈં. હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, વોહ ક્યા ? મેરે વાલિદને કહા, આપ સખ્ત ગરમીમેં રૂઇ વાલા જુબ્બા ઔર મોટે કપડે પહેનકર આતે હૈં ઔર સખ્ત સર્દીમેં દો પતલે કપડે પહેનકર આતે હૈં. ન આપકો સર્દીકી પરવાહ હોતી હૈ ઔર ન ઉસસે બચનેકી કોશિશ કરતે હૈં.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અબૂ લૈલા ! ક્યા આપ ખૈબરમેં હમારે સાથ નહીં થે ? મેરે વાલિદને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! મૈં આપ લોગોંકે સાથ થા. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પેહલે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો ભેજા. વોહ લોગોંકો લેકર કિલ્એ પર હમલાવર હુએ, લેકિન કિલ્આ ફત્હ ન

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૨-૫૬૭

હો સકા. વોહ વાપસ આ ગએ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ભેજા, વોહ લોગોંકો લેકર હમલાવર હુએ, લેકિન કિલ્આ ફત્હ ન હો સકા. વોહ ભી વાપસ આ ગએ. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અબ મૈં ઝંડા ઐસે આદમી કો દુંગા, જિસે અલ્લાહ ઔર ઉસકે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે બહોત મુહબ્બત હૈ. અલ્લાહ ઉસકે હાથોં ફત્હ નસીબ ફરમાએગા ઔર વોહ ભગૌડા ભી નહીં હૈ.

ચુનાંચે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને આદમી ભેજકર મુઝે બુલાયા. મૈં આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. મેરી આંખેં દુઃખ રહી થીં. મુઝે કુછ નઝર નહીં આ રહા થા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરી આંખોં પર અપના લુઆબ લગાયા ઔર યેહ દુઆ કી, 'અય અલ્લાહ ! ગરમી ઔર સર્દીસે ઈસકી હિફાઝત ફરમા.' ઈસકે બા'દ મુઝે ન કભી ગરમી લગી ઔર ન કભી સર્દી.[૧]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની દોનોં હથેલીયોં પર લુઆબ લગાયા ઔર ફિર દોનોં હથેલીયાં મેરી આંખોં પર મલ દીં ઔર યેહ દુઆ ફરમાઈ, 'અય અલ્લાહ ! ઈસસે ગરમી ઔર સર્દી દૂર કર દે.'

ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો હક દેકર ભેજા હૈ, ઉસકે બા'દસે આજ તક ગરમી ઔર સર્દીને મુઝે તકલીફ નહીં પહોંચાઈ.[૨]

તબરાની કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત સુવૈદ બિન ગફલહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હમારી હઝરત અલી (રદિ.) સે સર્દીયોંમેં મુલાકાત હુઈ. ઉન્હોંને સિર્ફ દો કપડે પહેને હુએ થે. હમને ઉનસે કહા, આપ હમારે ઈલાકેસે ધોકા ન ખાએં. હમારા ઈલાકા આપકે ઈલાકે જૈસા નહીં હૈ. યહાં સર્દી બહોત ઝિયાદા પડતી હૈ.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે સર્દી બહોત લગા કરતી થી. જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મુઝે ખૈબર ભેજને લગે તો મૈંને અર્ઝ કિયા કે મેરી આંખેં દુઃખ રહી હૈં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મેરી આંખોં પર લુઆબ લગાયા ઔર ઉસકે બા'દ મુઝે ન કભી ગરમી લગી ઔર ન કભી સર્દી ઔર ન કભી મેરી આંખેં દુખને આઈં.[૩]

હઝરત બિલાલ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને સર્દીકી એક રાતમેં સુબહકી અઝાન દી, લેકિન કોઈ આદમી ન આયા. મૈંને ફિર અઝાન દી, લેકિન ફિર ભી કોઈ ન આયા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય બિલાલ ! લોગોંકો ક્યા હુવા ? મૈંને અર્ઝ કિયા, મેરે માં બાપ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર કુર્બાન હોં, સર્દી બહોત ઝિયાદા હૈ, ઈસ વજહસે લોગ હિમ્મત નહીં કર રહે હૈં. ઈસ પર હુઝૂર

---

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૪૪, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૬
૨ હૈસમી, ૯-૧૨૨
૩ હૈસમી, ૯-૧૪૪

સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ ફરમાઇ, 'અય અલ્લાહ ! લોગોંસે સર્દી દૂર કર દે.'

હઝરત બિલાલ (રદિ.) કેહતે હૈં, ફિર મૈંને દેખા કે લોગ સુબહકી નમાઝમેં ઔર ઈશરાકકી નમાઝમેં બડે આરામ સે આ રહે હૈં. ઉન્હેં સર્દી મેહસૂસ નહીં હો રહી, બલકે કુછ લોગ તો પંખા કરતે હુએ આ રહે થે.[1]

ભૂક કે અસર કા ચલે જાના

હઝરત ઈમરાન બિન હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક બાર મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ બૈઠા હુવા થા કે ઈતનેમેં હઝરત ફાતિમા (રદિ.) આઈ ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડી હો ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ફાતિમા! કરીબ આ જાઓ. વોહ ઔર કરીબ આ ગઈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ફાતિમા ! ઔર કરીબ હો જાઓ. વોહ બિલકુલ કરીબ હોકર સામને ખડી હો ગઇં.

મૈંને દેખા કે ઉનકે ચેહરે પર ભૂક ઔર કમઝોરીકી વજહસે ઝર્દી છાઇ હુઇ હૈ ઔર ખૂનકા નામો નિશાન નહીં હૈ. (ઉસ વક્ત તક ઔરતોંકે લિયે પરદેકા હુક્મ નહીં આયા થા.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપની ઉંગલીયાં ફૈલાકર હાથ ઉનકે સીને પર રખ્ખા ઔર સર ઉઠાકર યેહ દુઆ કી, 'અય અલ્લાહ ! અય ભૂકોંકા પેટ ભરને વાલે ! અય હાજતોંકો પૂરા કરને વાલે ! ઔર અય ગિરે પડે લોગોંકો ઉંચા કરને વાલે ! મુહમ્મદકી બેટી ફાતિમાકો ભૂકા મત રખ.'

મૈંને દેખા કે હઝરત ફાતિમા (રદિ.) કે ચેહરેસે વોહ ઝર્દી ચલી ગઇ ઔર ખૂનકી સુર્ખી આ ગઇ. ફિર મૈંને ઈસકે બા'દ હઝરત ફાતિમા (રદિ.) સે પૂછા. ઉન્હોંને કહા, ઈમરાન ! ઈસકે બા'દ મુઝે કભી ભૂક નહીં લગી.[2]

બુઢાપે કે અસર કા ચલા જાના

હઝરત અબૂ ઝૈદ અન્સારી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, મેરે કરીબ આ જાઓ. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૬, બિદાયા, ૬-૧૬૬
૨ હૈસમી, ૯-૨૦૪, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૬

મેરે સર પર હાથ ફેરા ઔર યેહ દુઆ ફરમાઇ, 'અય અલ્લાહ ! ઈસે ખૂબસૂરત બના દે ઔર ફિર ઈસકી ખૂબસૂરતી હમેશા બાકી રખ.' રાવી કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઝૈદ (રદિ.) કી ઉમ્ર સૌ (૧૦૦) સાલસે ઝિયાદા હો ગઇ થી ઔર ઉનકી દાઢીમેં થોડેસે સુફેદ બાલ થે ઔર ઉનકા ચેહરા ખિલા રેહતા થા ઔર મૌત તક ઉનકે ચેહરે પર ઝુર્રીયાં નહીં પડી થીં.[૧]

ઈમામ અહમદ કી એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ નહીક (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝસે અબૂ ઝૈદ (રદિ.) ને બયાન કિયા કે મુઝસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પાની તલબ ફરમાયા. મૈં એક પ્યાલેમેં પાની લેકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં ગયા. ઉસમેં એક બાલ થા. વોહ મૈંને પકડકર નિકાલ દિયા. ઈસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને યેહ દુઆ દી, 'અય અલ્લાહ ! ઈસે ખુબસૂરત બના દે.'

હઝરત અબૂ નહીક કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત અબૂ ઝૈદ કો દેખા કે ઉનકી ઉમ્ર ચૌરાનવે (૯૪) સાલ હો ચુકી થી ઔર ઉનકી દાઢીમેં એક ભી સુફેદ બાલ નહીં થા.[૨]

અબૂ નઈમ કી રિવાયત મેં યેહ હૈ કે હઝરત અબૂ નહીક કેહતે હૈં, મૈંને દેખા કે ઉનકી ઉમ્ર તિરાનવે (૯૩) સાલ હો ચુકી થી ઔર ઉનકે સર ઔર દાઢીમેં એક ભી સુફેદ બાલ નહીં થા.

હઝરત અબુલ અલા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત કતાદા બિન મિલહાન (રદિ.) કા જિસ જગહ ઈન્તિકાલ હુવા, મૈં ઉસ જગહ ઉનકે પાસ થા. ઘરકે પિછલે હિસ્સેમેં એક આદમી ગુઝરા. ઉસકા અક્સ મુઝે હઝરત કતાદા (રદિ.) કે ચેહરેમેં નઝર આયા. ઈસકી વજહ યેહ થી કે એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકે ચેહરે પર હાથ ફેરા થા. (ઉસકી બરકતસે હર વક્ત ઐસા લગતા થા કે ઉનકે ચેહરે પર તેલ લગા હુવા હૈ.) ઈસસે પેહલે જબ ભી મૈંને હઝરત કતાદા (રદિ.) કો દેખા તો ઐસે લગતા થા કે ઉનકે ચેહરે પર તેલ લગા હુવા હૈ.[૩]

હઝરત હય્યાન બિન ઉમૈર (રહ.) કેહતે હૈં, એક બાર નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હઝરત કતાદા બિન મિલહાન (રદિ.) કે ચેહરે પર અપના હાથ ફેરા. ઉસકા અસર યેહ હુવા કે જબ વોહ બહોત બુઢ્ઢે હો ગએ થે ઔર ઉનકે જિસ્મકે હર હિસ્સે પર બુઢાપેકે આસાર ઝાહિર હો ગએ થે, લેકિન ચેહરે પર કોઈ અસર નહીં થા.

ચુનાંચે મૈં વફાતકે દિન ઉનકે પાસ થા. ઉનકે પાસસે એક ઔરત ગુઝરી તો મુઝે ઉસ ઔરતકા અક્સ ઉનકે ચેહરેમેં ઈસ તરહ નઝર આયા, જૈસે કે શીશેમેં નઝર આતા હૈ.[૪]

---

૧ બિદાયા, ૬-૧૬૬
૨ ઈસાબા, ૩-૭૮, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૫
૩ બિદાયા, ૬-૧૬૬
૪ ઈસાબા, ૩-૨૨૫

હઝરત નાબિગા જઅ્દી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ શઅર સુનાયા, જો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો બહોત પસંદ આયા..

بَلَغْنَا السَّمَاءَ مَجْدُنَا وَثَرَانَا وَاِنَّا لَنَرْجُوْفَوْقَ ذَالِکَ مَظْهَرًا

'હમારી બુઝુર્ગી ઔર બુલંદી આસમાન તક પહોંચ ગઇ હૈ ઔર હમેં ઉસસે ભી ઉપર ચઢનેકા યકીન હૈ.' હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ લૈલા ! ઔર ઉપર કહાં ચઢના હૈ ? મૈંને કહા, જન્નતમેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઠીક હૈ, ઇન્શાઅલ્લાહ. ઔર શઅર પઢો. ફિર મૈંને યેહ અશઆર પઢે..

وَلَا خَيْرَ فِيْ حِلْمٍ اِذَالَمْ يَكُنْ لَهٗ بَوَادِرُ تَحْمِيْ صَفْوَهٗ اَنْ يُكَدَّرَا

وَلَا خَيْرَ فِيْ جَهْلٍ اِذَا لَمْ يَكُنْ لَهٗ حَلِيْمٌ اِذَا مَا اَوْرَدَالْاَمْرَ اَصْدَرَا

'બુર્દબારીમેં ઉસ વક્ત તક ખૈર નહીં હો સકતી, જબ તક કે જલ્દી જલ્દી કિયે જાને વાલે કુછ કામ ઐસે ન હોં, જો બુર્દબારીકો ગદલા હોનેસે બચાએં ઔર સખ્ત કલામીમેં ઉસ વક્ત તક ખૈર નહીં હો સકતી, જબ તકકે ઇન્સાન બુર્દબાર ન હો કે જબ વોહ કોઇ કામ શુરૂ કરે તો ઉસકો પૂરા કરકે છોડે.'

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, તુમને બહોત ઉમદા અશઆર કહે. અલ્લાહ તુમ્હારે દાંતોંકો ગિરને ન દે.

યઅલા રાવી કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત નાબિગા કો દેખા કે ઉનકી ઉમ્ર સૌ સાલસે ઝિયાદા હો ચુકી થી, લેકિન ઉનકા એક ભી દાંત નહીં ગિરા થા.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જરાદ કેહતે હૈં, બનૂ જઅ્દા કબીલા કે હઝરત નાબિગા (રદિ.) કો મૈંને યેહ ફરમાતે હુએ સુના કે મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો અપના યેહ શઅર..

عَلَوْنَا السَّمَاءَ

સુનાયા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ગુસ્સા આ ગયા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય અબૂ યઅલા ! ચઢકર ઉપર કહાં જાના હૈ ? મૈંને કહા, જન્નતમેં. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, હાં, ઠીક હૈ, ઇન્શાઅલ્લાહ. મુઝે અપને ઔર અશઆર સુનાઓ. ઇસ પર મૈંને..

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૪, બિદાયા, ૬-૧૬૮

وَلَا خَيْرَ فِي حِلْمٍ

વાલે દોનોં અશઆર સુનાએ તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, તુમને બહોત અચ્છે અશઆર કહે હૈં. અલ્લાહ તુમ્હારે દાંતોંકો ગિરને ન દે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ કેહતે હૈં, મૈંને દેખા તો મુઝે હઝરત નાબિગા (રદિ.) કે દાંત મુસલસલ ગિરને વાલે ઓલોંકી તરહ સમકદાર નઝર આએ ઔર ન કોઇ દાંત ટૂટા હુવા થા ઔર ન કોઇ મુડા હુવા.

આસિમ લૈસી કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત નાબિગા (રદિ.) કે દાંત ઉમ્રભર બડે ખૂબસૂરત રહે. જબ ભી ઉનકા કોઇ દાંત ગિર જાતા તો ઉસકી જગહ દૂસરા નિકલ આતા ઔર ઉનકી ઉમ્ર બહોત ઝિયાદા હુઇ થી.[1]

સદમે કે અસર કા ચલે જાના

હઝરત ઉમ્મે ઈસ્હાક (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈં અપને ભાઇકે સાથ મદીના મુનવ્વરા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હિજરતકે લિયે ચલી. રાસ્તેમેં એક જગહ પહોંચકર મેરે ભાઇને મુઝસે કહા, અય ઉમ્મે ઈસ્હાક ! તુમ ઝરા યહાં બૈઠો, મૈં અપના ખર્ચ મક્કામેં ભૂલ આયા હું, જાકર મૈં લે આતા હું. મૈંને અપને ખાવિંદકે બારે મેં કહા, મુઝે તુમ પર ઉસ ગુંડેસે ખતરા હૈ. તુમ્હેં વોહ કહીં કત્લ ન કર દે.

ઉસને કહા, ઈન્શાઅલ્લાહ ઐસા નહીં હોગા. મૈં કુછ દિન વહાં ઠહેરી રહી. ફિર એક આદમી મેરે પાસસે ગુઝરા, જિસે મૈંને પેહચાન લિયા. અબ મૈં ઉસકા નામ નહીં લેતી. ઉસને કહા, અય ઉમ્મે ઈસ્હાક ! તુમ યહાં ક્યૂં બૈઠી હો ? મૈંને કહા, મૈં અપને ભાઇકા ઈન્તિઝાર કર રહી હું. ઉસને કહા, આજકે બા'દસે તુમ્હારા કોઇ ભાઇ નહીં. ઉસે તુમ્હારે ખાવિંદને કત્લ કર દિયા હૈ.

મૈંને સબ્રસે કામ લિયા ઔર વહાંસે ચલ દી ઔર મદીના પહોંચ ગઇ. જબ મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં પહોંચી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વુઝૂ કર રહે થે. મૈં જાકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સામને ખડી હો ગઇ ઔર અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! મેરા ભાઇ ઈસ્હાક કત્લ હો ગયા હૈ. જબ ભી મૈં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખતી, આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વુઝૂકે પાનીકી તરફ સર ઝુકા લેતે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને પાની લેકર મેરે ચેહરે પર છિડકા.

---

૧ ઇસાબા, ૩-૫૩૯

બશ્શાર રાવી કેહતે હૈં, મેરી દાદીને બતાયા કે (હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાની છિડકનેકી બરકત યેહ હુઇ કે) હઝરત ઉમ્મે ઇસ્હાક (રદિ.) પર જબ ભી કોઇ મુસીબત આતી તો ઉનકી આંખોંમેં તો આંસૂ નઝર આતે, લેકિન રૂખ્સારોં પર ન ગિરતે.[૧]

એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત ઉમ્મે ઇસ્હાક (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને રોતે હુએ અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! (મેરા ભાઇ) ઇસ્હાક કત્લ હો ગયા હૈ. તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને એક ચૂલ્લુ પાની લેકર મેરે ચેહરે પર છિડકા.

હઝરત ઉમ્મે હકીમ કેહતી હૈં, હઝરત ઉમ્મે ઇસ્હાક (રદિ.) પર બડી સે બડી મુસીબત આતી તો આંસૂ ઉનકી આંખોં પર તો નઝર આતે, લેકિન રૂખ્સાર પર ન ગિરતે.[૨]

દુઆ કે ઝરીએ બારિશ સે હિફાઝત

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને એક બાર ફરમાયા, આઓ, અપની કૌમકી ઝમીન પર ચલતે હૈં, યા'ની ઝરા અપને દેહાત દેખ લેતે હૈં. ચુનાંચે હમ લોગ ચલ પડે.

મૈં ઔર હઝરત ઉબય બિન કઅબ (રદિ.) જમાઅતસે કુછ પીછે રેહ ગએ થે. ઇતનેમેં એક બાદલ તેઝીસે આયા ઔર બરસને લગા. હઝરત ઉબય (રદિ.) ને દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઇસ બારિશકી તકલીફકો હમસે દૂર ફરમા દે. (ચુનાંચે હમ બારિશમેં ચલતે રહે, લેકિન હમારી કોઇ ચીઝ બારિશસે ન ભીગી.)

જબ હમ હઝરત ઉમર (રદિ.) ઔર બાકી સાથીયોંકે પાસ પહોંચે તો ઉનકે જાનવર ઔર કજાવે ઔર સામાન વગૈરહ સબ કુછ ભીગા હુવા થા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેં તો રાસ્તેમેં બહોત બારિશ મિલી, તો ક્યા આપ લોગોંકો નહીં મિલી ? મૈંને કહા, અબુલ મુન્ઝિર યા'ની હઝરત ઉબય (રદિ.) ને અલ્લાહસે યેહ દુઆ કી થી કે ઇસ બારિશકી તકલીફ હમસે દૂર ફરમા દે. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, તુમ લોગોંને અપને સાથ હમારે લિયે દુઆ ક્યૂં ન કી ?[૩]

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૬૮, ઇસાબા, ૧-૩૨
૨ ઇસાબા, ૩-૪૩૦, ૧-૩૨
૩ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૧૩૨

ટેહની કા તલવાર બન જાના

હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ વગૈરહ હઝરાત ફરમાતે હૈં, ગઝવએ બદરકે દિન હઝરત અક્કાશા બિન મિહસન (રદિ.) કી તલવાર ટૂટ ગઇ થી. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનકો દરખ્તકી એક ટેહની દી, જો ઉનકે હાથમેં જાતે હી કાટને વાલી તલવાર બન ગઇ, જિસકા લોહા બડા સાફ ઔર મઝબૂત થા.[1]

દુઆ સે શરાબ કા સિરકા બન જાના!

હઝરત ખૈસમા (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કે પાસ એક આદમી આયા. ઉસકે પાસ શરાબકી એક મશક થી. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! ઇસે શહદ બના દે. ચુનાંચે વોહ શરાબ ઉસી વક્ત શહદ બન ગયા.

દૂસરી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કે પાસ એક આદમી ગુઝરા, જિસકે પાસ શરાબકી એક મશક થી. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને પૂછા, યેહ ક્યા હૈ ? ઉસ આદમીને કહા, યેહ સિરકા હૈ. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહ ઇસે સિરકા હી બના દે. લોગોંને ઉસે દેખા તો વોહ વાકઇ સિરકા હી થા, હાલાંકે ઇસસે પેહલે વોહ શરાબ થી.[2]

એક રિવાયતમેં યેહ હૈ કે હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કે પાસ એક આદમી ગુઝરા, જિસકે પાસ શરાબકી એક મશક થી. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ઉસસે પૂછા, યેહ ક્યા હૈ? ઉસને કહા, શહદ હૈ.

હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! ઇસે સિરકા બના દે. વોહ આદમી જબ અપને સાથીયોંકે પાસ વાપસ ગયા તો ઉસને કહા, મૈં આપ લોગોંકે પાસ ઐસી શરાબ લેકર આયા હું કે ઉસ જૈસી શરાબ અરબોંને કભી પી ન હોગી. ફિર ઉસ આદમીને મશક ખોલી તો ઉસમેં સિરકા થા. ઉસને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! ઇસકો હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કી દુઆ લગી હૈ.

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૧-૧૮૮
૨ ઇસાબા, ૧-૪૧૪, બિદાયા, ૭-૧૧૪

કૈદી કા કૈદ સે રિહા હો જાના

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઈસ્હાક કેહતે હૈં, હઝરત માલિક અશ્જઈ (રદિ.) ને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોકર અર્ઝ કિયા કે મેરા બેટા ઔફ કૈદ હો ગયા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, ઉસકે પાસ યેહ પૈગામ ભેજ દો કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ફરમા રહે હૈં કે વોહ 'લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ' કસરતસે પઢે. ચુનાંચે કાસિમ ને જાકર હઝરત ઔફ (રદિ.) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પૈગામ પહોંચા દિયા.

હઝરત ઔફ (રદિ.) ને 'લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ' ખૂબ કસરતસે પઢના શુરૂ કર દિયા. કાફિરોંને હઝરત ઔફ (રદિ.) કો તાંતસે બાંધા હુવા થા. એક દિન વોહ તાંત ટૂટકર ગિર ગઈ તો હઝરત ઔફ (રદિ.) કૈદસે બાહર નિકલ આએ. બાહર આકર ઉન્હોંને દેખા કે ઉન લોગોંકી એક ઊંટની વહાં મૌજૂદ હૈ. હઝરત ઔફ (રદિ.) ઉસ પર સવાર હો ગએ.

આગે ગએ તો દેખા કે ઉન કાફિરોંકે સારે જાનવર એક જગહ જમા હૈં. ઉન્હોંને ઉન જાનવરોંકો આવાઝ લગાઈ. સારે જાનવર ઉનકે પીછે ચલ પડે ઔર ઉન્હોંને અચાનક અપને વાલિદૈનકે ઘરકે દરવાઝે પર જાકર આવાઝ લગાઈ તો ઉનકે વાલિદ ને કહા, રબ્બે કા'બા કી કસમ ! યેહ તો ઔફ હૈ. ઉનકી વાલિદાને કહા, યેહ ઔફ કૈસે હો સકતા હૈ ? ઔફ તો તાંતકી તકલીફમેં ગિરફ્તાર હૈ.

બહરહાલ વાલિદ ઔર ખાદિમ દૌડકર દરવાઝે પર ગએ તો દેખા કે વાકઈ હઝરત ઔફ (રદિ.) મૌજૂદ હૈં ઔર સારા મૈદાન ઊંટોંસે ભરા હુવા હૈ. હઝરત ઔફ (રદિ.) ને અપને વાલિદકો અપના ઔર ઊંટોં કા સારા કિસ્સા સુનાયા. ઉનકે વાલિદને જાકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ સબ કુછ બતાયા.

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉનસે ફરમાયા, ઈન ઊંટોંકે સાથ તુમ જો ચાહો કરો (યેહ ઊંટ તુમ્હારે હૈં, ઈસ લિયે) અપને ઊંટોંકે સાથ તુમ જો કુછ કરતે હો, વહી ઉનકે સાથ કરો. ફિર યેહ આયત નાઝિલ હુઈ..

وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۝ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۝

વ મંય્યત્તકિલ્લાહ યજ્અલ્ લહુ મખ્રજા. વ યરઝુકૂહુ મિન્ હયૂષુ લા યહ્તસિબ. વ મંય્યતવક્કલ્ અલલ્લાહિ ફહુવ હસ્બુહ.

'જો સિર્ફ અલ્લાહસે ડરતા હૈ, અલ્લાહ તઆલા ઉસકે લિયે (મઝર્રતોંસે) નજાતકી સૂરત નિકાલ દેતા હૈ ઔર ઉસકો ઐસી જગહસે રોઝી પહોંચાતા હૈ, જહાં ઉસકા ગુમાન ભી નહીં હોતા ઔર જો આદમી અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરેગા તો અલ્લાહ ઉસ (કી ઇસ્લાહે મુહિમ્માત) કે લિયે કાફી હૈ.'[1]

ઇબ્ને જરીર કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે ઔફ કે વાલિદ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમતમેં હાઝિર હોતે ઔર અપને બેટેકે કૈદમેં હોને ઔર ઉસકી પરેશાનીકી શિકાયત કરતે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ઉન્હેં સબ્રકી તલ્કીન ફરમાતે ઔર ઇર્શાદ ફરમાતે, અલ્લાહ તઆલા અન્કરીબ ઉસકે લિયે ઇસ પરેશાનીસે નિકલનેકા રાસ્તા બનાએંગે.

સહાબા કિરામ (રદિ.) કો તકલીફેં પહોંચાને કી વજહ સે નાફરમાનોં પર ક્યા ક્યા મુસીબતેં આઇં

હઝરત અબસ બિન સહલ બિન સઅદ સાઇદી (રદિ.) યા હઝરત અબ્બાસ બિન સઅદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ (હઝરત સાલેહ અલૈહિસ્સલામકી કૌમે સમૂદ કે ઇલાકે) હિજ્ર કે પાસસે ગુઝરે ઔર વહાં પડાવ ડાલા તો લોગોંને વહાં કે કુંવેસે પાની નિકાલકર બરતનોંમેં ભર લિયા.

જબ વહાંસે આગે રવાના હુએ તો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને લોગોં સે ફરમાયા, ઇસ કુંવેકા પાની બિલકુલ ન પીઓ ઔર ન ઇસસે નમાઝકે લિયે વુઝૂ કરો ઔર ઇસકે પાનીસે જો આટા ગૂંધા હૈ, વોહ ઊંટોંકો ખિલા દો. ખૂદ ઉસે બિલકુલ ન ખાઓ. આજ રાત જો ભી બાહર નિકલે વોહ અપને સાથ અપને કિસી સાથીકો ઝરૂર લેકર જાએ. અકેલા ન નિકલે.

તમામ લોગોંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી તમામ બાતોં પર અમલ કિયા. અલબત્તા કબીલા બનૂ સાઇદા કે દો આદમી અકેલે બાહર નિકલ ગએ. એક કઝાએ હાજતકે લિયે ગયા થા, દુસરા અપના ઊંટ ઢૂંઢને ગયા થા. જો કઝાએ હાજતકે લિયે ગયા થા, રાસ્તેમેં ઉસકા કિસી (જિન્ન) ને ગલા ઘોંટ દિયા ઔર જો અપના ઊંટ ઢૂંઢને ગયા થા, ઉસે આંધીને ઉઠાકર કબીલા તય કે દો પહાડોંકે દરમિયાન (યમનમેં) જા ફેંકા.

---

1 તરગીબ, ૩-૧૦૫, તફસીર ઇબ્ને કસીર, ૪-૩૮૦, તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૨૮-૮૯

જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઈન દોનોંકે બારેમેં બતાયા ગયા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, સાથીકે બગૈર અકેલે બાહર નિકલનેસે ક્યા તુમ લોગોંકો મના નહીં કિયા ગયા થા ? ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉસકે લિયે દુઆ ફરમાઇ, જિસકા રાસ્તેમેં કિસીને ગલા ઘોંટા, વોહ ઠીક હો ગયા. દૂસરા તબૂકસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ પહોંચા.[1]

ઈબ્ને ઈસ્હાક સે ઝિયાદને જો રિવાયત કી હૈ, ઉસમેં યેહ હૈ કે જબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મદીના મુનવ્વરા વાપસ પહોંચે તો કબીલા તય વાલોંને ઉસ આદમીકો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે પાસ ભેજા.[2]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) મિમ્બર પર બયાન ફરમા રહે થે. હઝરત જહજાહ ગિફારી (રદિ.) ને ખડે હોકર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે હાથસે લાઠી લી ઔર ઈસ ઝોરસે ઉનકે ઘુટને પર મારી કે ઘુટના ફટ ગયા ઔર લાઠી ભી ટૂટ ગઇ. અભી સાલ ભી નહીં ગુઝરા થા કે અલ્લાહ તઆલાને હઝરત જહજાહ કે હાથ પર જિસ્મકો ખા જાનેવાલી બિમારી લગા દી. જિસસે ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.[3]

ઈબ્ને સુકન કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત જહજાહ બિન સઈદ ગિફારી (રદિ.) ઉઠકર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કી તરફ ગએ ઔર ઉનકે હાથસે છડી લે લી ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કે ઘુટને પર ઈસ ઝોરસે મારી કે વોહ ટૂટ ગઇ. ઈસ પર લોગોંને શોર મચા દિયા. હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) મિમ્બર સે ઉતરકર અપને ઘર તશરીફ લે ગએ. અલ્લાહને હઝરત ગિફારી (રદિ.) કે ઘુટનેમેં બીમારી પૈદા કર દી ઔર સાલ ગુઝરનેસે પેહલે હી બીમારીમેં ઉનકા ઈન્તિકાલ હો ગયા.

હઝરત અબ્દુલ મલિક બિન ઉમૈર (રહ.) કેહતે હૈં, મુસલમાનોંમેં સે એક આદમી હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ (રદિ.) કે પાસ આયા ઔર ઉસને યેહ અશઆર પઢે. (હઝરત સઅદ (રદિ.) બીમારીકી વજહસે ઉસ લડાઇમેં શરીક નહીં હો સકે થે, જિસ પર ઉસને યેહ અશઆર તન્ઝન (તા'નેકે તૌર પર) પઢે.)

نُقَاتِلُ حَتّٰى يُنْزِلَ اللّٰهُ نَصْرَهٗ وَسَعْدٌ بِبَابِ الْقَادِسِيَّةِ مُعْصِمُ

فَأُبْنَا وَقَدْ آمَتْ نِسَاءٌ كَثِيْرَةٌ وَنِسْوَةُ سَعْدٍ لَيْسَ فِيْهِنَّ اَيِّمُ

'હમ તો ઈસ લિયે લડાઇ લડ રહે થે, તાકે અલ્લાહ તઆલા અપની મદદ નાઝિલ કર દે ઔર (હઝરત) સઅદ કાદસિયહકે દરવાઝેસે ચિમટે ખડે રહે.'

---

૧ ઇબ્ને ઇસ્હાક
૨ બિદાયા, ૫-૧૧, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૧૯૭
૩ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૧, ઇસાબા, ૧-૨૫૩

'જબ હમ વાપસ આએ તો બહોતસી ઔરતેં બેવા હો ચુકી થીં, લેકિન (હઝરત) સઅદકી બીવીયોંમેં સે કોઇ ભી બેવા નહીં હુઇ.'

જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) કો ઈન અશઆરકા પતા ચલા તો ઉન્હોંને હાથ ઉઠાકર યેહ દુઆ માંગી, અય અલ્લાહ ! ઈસકી ઝબાન ઔર હાથકો મુઝસે તૂ જિસ તરહ ચાહે, રોક દે. ચુનાંચે જંગે કાદસિયહમેં ઉસે એક તીર લગા, જિંસસે ઉસકી ઝબાન ભી કટ ગઇ ઔર હાથ ભી કટ ગયા ઔર વોહ કત્લ ભી હો ગયા.[1]

હઝરત કબીસા બિન જાબિર (રદિ.) કેહતે હૈં, હમારે એક ચચાઝાદ ભાઇને જંગે કાદસિયહ કે મૌકે પર (હઝરત સઅદ (રદિ.) પર તંઝ કરનેકે લિયે) યેહ દો અશઆર કહે, જો ગુઝર ગએ. અલબત્તા પેહલે શઅરમેં અલ્ફાઝ દૂસરે હૈં, જિનકા તર્જમા યેહ હૈ કે, 'ક્યા તુમને નહીં દેખા કે અલ્લાહને અપની મદદકો કૈસે ઉતારા ?' જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) કો ઈન અશઆરકા પતા ચલા તો ઉન્હોંને ફરમાયા, ખુદા કરે, ઈસકી ઝબાન ઔર હાથ બેકાર હો જાએ. ચુનાંચે એક તીર ઉસકે મુંહ પર લગા, જિસસે વોહ ગૂંગા હો ગયા. ફિર જંગમેં ઉસકા હાથ ભી કટ ગયા.

અપના ઉઝર લોગોંકો બતાને કે લિયે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે ઉઠાકર દરવાઝેકે પાસ લે ચલો. ચુનાંચે લોગ ઉન્હેં ઉઠાકર બાહર લે આએ. ફિર ઉન્હોંને અપની પુશ્તસે કપડા ઉઠાયા તો ઉસ પર બહોતસે ઝખ્મ થે, જિન્હેં દેખકર તમામ લોગોંકો પૂરા યકીન હો ગયા કે યેહ વાકઇ મા'ઝૂર થે ઔર કોઇ ઉન્હેં બુઝદિલ નહીં સમઝતા થા.[2]

અપને બડોંકી વજહસે નારાઝ હોનેકે બાબમેં તબરાની વાલી હઝરત આમિર બિન સઅદ કી રિવાયતમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કા હઝરત અલી, હઝરત તલહા ઔર હઝરત ઝુબૈર (રદિ.) કો બુરા ભલા કેહને વાલેકો બદદુઆ દેના ગુઝર ચુકા હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે એક બુખ્તી ઊંટની તેઝીસે આઇ. લોગ ઉસે દેખકર ઇધર ઉધર હટ ગએ. ઉસ ઊંટનીને ઉસ આદમીકો રૌંદ ડાલા.

હઝરત કૈસ બિન અબી હાઝિમ કી રિવાયતમેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કા હઝરત અલી (રદિ.) કો બુરા ભલા કેહને વાલેકે લિયે બદદુઆ કરના ભી ગુઝર ચુકા હૈ, જિસમેં યેહ ભી હૈ કે હમારે બિખરનેસે પેહલે હી અલ્લાહકી કુદરત ઝાહિર હુઇ ઔર ઉસકી સવારીકે પાંવ ઝમીનમેં ધંસને લગે, જિસસે વોહ સરકે બલ ઉન પત્થરોં પર ઝોરસે ગિરા, જિસસે ઉસકા સર ફટ ગયા ઔર ઉસકા ભેજા બાહર નિકલ આયા ઔર વોહ વહીં મર ગયા.

અબૂ નઇમ કી રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત સઇદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) ફરમાતે હૈં કે એક ભડકા હુવા ઊંટ આયા ઔર લોગોંકે દરમિયાનમેં સે ગુઝરતા હુવા ઉસ આદમીકે

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૭
૨ હૈસમી, ૯-૧૫

પાસ પહોંચ ગયા ઔર ઉસે મારકર નીચે ગિરાયા ઔર ફિર ઉસ પર બૈઠકર અપને સીનેસે ઉસે ઝમીન પર રગડતા રહા, યહાં તક કે ઉસકે ટુકડે ટુકડે કર દિયે.

હઝરત સઈદ બિન મુસય્યિબ (રહ.) કેહતે હૈં, કે મૈંને લોગોંકો દેખા કે વોહ દૌડતે હુએ હઝરત સઅદ (રદિ.) કે પાસ જા રહે થે ઔર કેહ રહે થે કે આપકો દુઆકા કુબૂલ હોના મુબારક હો.[1]

હઝરત ઇબ્ને શૌઝબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઇબ્ને ઉમર (રદિ.) કો યેહ ખબર મિલી કે ઝિયાદ હિજાઝે મુકદ્દસ કા ભી વાલી બનના ચાહતા હૈ. ઉન્હેં ઉસકી બાદશાહતમેં રેહના પસંદ ન આયા તો ઉન્હોંને યેહ દુઆ કી, 'અય અલ્લાહ ! તૂ અપની મખ્લૂકમેં સે જિસકે બારેમેં ચાહતા હૈ, ઉસે કત્લ કરવાકર ઉસકે ગુનાહોંકે કફ્ફારેકી સૂરત બના દેતા હૈ. (ઝિયાદ) બિન સુમૈયા અપની મૌત મરે, કત્લ ન હો.' ચુનાંચે ઝિયાદ કે અંગૂઠેમેં ઉસી વક્ત તાઊનકી ગિલ્ટી નિકલ આઈ ઔર જુમ્અહ આનેસે પેહલે હી મર ગયા.[2]

હઝરત (અબ્દુલ જબ્બાર) બિન વાઈલ યા હઝરત અલકમા બિન વાઈલ કેહતે હૈં, જો કુછ વહાં (કરબલામેં) હુવા થા, મૈં ઉસ મૌકે પર વહાં મૌજૂદ થા. ચુનાંચે એક આદમીને ખડે હોકર પૂછા, ક્યા આપ લોગોંમેં હુસૈન (રદિ.) હૈં ? લોગોંને કહા, હાં હૈં. ઉસ આદમીને હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો ગુસ્તાખીકે અંદાઝમેં કહા, આપકો જહન્નમકી બશારત હો. હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે દો બશારતેં હાસિલ હૈં, એક તો નિહાયત મહેરબાન રબ વહાં હોંગે, દૂસરે વોહ નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ વહાં હોંગે, જો સિફારિશ કરેંગે ઔર ઉનકી સિફારિશ કુબૂલ કી જાએગી.

લોગોંને પૂછા, તૂ કૌન હૈ ? ઉસને કહા, મૈં ઇબ્ને જુવૈરહ યા ઇબ્ને જુવૈઝા હું. હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને યેહ દુઆ કી, અય અલ્લાહ ! ઇસકે ટુકડે ટુકડે કરકે ઇસે જહન્નમમેં ડાલ દે. ચુનાંચે ઉસકી સવારી ઝોરસે બિદકી, જિસસે વોહ સવારીસે ઇસ તરહ નીચે ગિરા કે ઉસકા પાંવ રકાબમેં ફંસા રેહ ગયા ઔર સવારી તેઝ ભાગતી રહી ઔર ઉસકા સર ઔર જિસ્મ ઝમીન પર ઘિસટતા રહા, જિસસે ઉસકે જિસ્મકે ટુકડે ગિરતે રહે. અલ્લાહકી કસમ ! આખિરમેં સિર્ફ ઉસકી ટાંગ રકાબમેં લટકી રેહ ગઈ.[3]

હઝરત કલબી (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત હુસૈન (રદિ.) પાની પી રહે થે. એક આદમીને ઉનકો તીર મારા, જિસસે ઉનકે દોનોં જબડે શલ હો ગએ તો હઝરત હુસૈન (રદિ.) ને કહા, અલ્લાહ તુઝે કભી સૈરાબ ન કરે. ચુનાંચે ઉસને પાની પિયા, લેકિન પ્યાસ ન બુઝી. આખિર ઇતના પાની પિયા કે ઉસકા પેટ ફટ ગયા.[4]

---

૧ દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૦૬
૨ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૨૩૫
૩ હૈસમી, ૯-૧૯૩
૪ હૈસમી, ૯-૧૯૬

ઉબૈદુલ્લાહ બિન ઝિયાદ કા દરબાન બયાન કરતા હે કે જબ ઉબૈદુલ્લાહ બિન ઝિયાદ હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો શહીદ કરકે આયા તો મૈં ઉસકે પીછે મહલમેં દાખિલ હુવા. મૈંને દેખા કે મહલમેં એકદમ આગ ભડક ઉઠી, જો ઉસકે ચેહરેકી તરફ બઢી. ઉસને ફૌરન અપની આસ્તીન ચેહરેકે સામને કર દી ઔર મુઝસે પૂછા, તુમને ભી યેહ આગ દેખી હૈ? મૈંને કહા, હાં. ઉસને કહા, ઉસે છુપાકર રખના, કિસીકો મત બતાના.[1]

હઝરત સુફયાન (રહ.) કેહતે હૈં, મેરી દાદીને મુઝે બતાયા કે કબીલા જોઅફી કે દો આદમી હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કી શહાદતકે વક્ત વહાં મૌજૂદ થે. ઉનમેં સે એક કી શરમગાહ ઈતની લંબી હો ગઈ થી કે વોહ ઉસે લપેટા કરતા થા ઔર દૂસરેકો ઈતની ઝિયાદા પ્યાસ લગતી થી કે મશકકો મુંહ લગાકર સારી પી જાયા કરતા થા. હઝરત સુફયાન કેહતે હૈં, મૈંને ઉન દોનોંમેં સે એકકા બેટા દેખા. વોહ બિલકુલ પાગલ નઝર આ રહા થા.[2]

હઝરત અઅમશ (રહ.) કેહતે હૈં, એક આદમીને હઝરત હુસૈન (રદિ.) કી કબ્ર પર પાખાના કરનેકી ગુસ્તાખી કી તો ઉસસે ઉસકે ઘરવાલોંમેં પાગલપન, કોઢ ઔર ખારિશકી વજહસે ખાલ સફેદ હો જાનેકી બીમારીયાં પૈદા હો ગઈ ઔર સારે ઘરવાલે ફકીર હો ગએ.[3]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે કત્લ હોને કી વજહ સે પૂરી દુનિયા કે નિઝામ મેં કયા કયા તબદીલીયાં આઇં

હઝરત રબીઅહ બિન લકીત (રહ.) કેહતે હૈં, જિસ સાલ હઝરત અલી ઔર હઝરત મુઆવીયા (રદિ.) કી જમાઅતોંમેં જંગ હુઇ, ઉસ સાલ મૈં હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કે સાથ થા. ઉનકી જમાઅત વાપસ જા રહી થી. રાસ્તેમેં તાઝા ખૂનકી બારિશ હુઇ. મૈં બરતન બારિશમેં રખતા થા તો વોહ તાઝા ખૂનસે ભર જાતા થા. લોગ સમઝ ગએ કે લોગોંને જો એક દૂસરેકા ખૂન બહાયા હૈ, ઉસકી વજહસે યેહ બારિશ હુઇ હૈ.

હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) બયાનકે લિયે ખડે હુએ. પેહલે અલ્લાહકી શાયાને શાન હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, અગર તુમ અપને ઔર અલ્લાહકે દરમિયાનકા તઅલ્લુક ઠીક કર લોગે, (હર હાલમેં ઉસકા હુક્મ પૂરા કરોગે) તો અગર યેહ દો પહાડ ભી આપસમેં ટકરા જાએંગે તો ભી તુમ્હારા કુછ નુકસાન નહીં હોગા.[4]

૧ હૈસમી, ૯-૧૯૬
૨ હૈસમી, ૯-૧૯૭
૩ હૈસમી, ૯-૧૯૭
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૪-૨૯૧

હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં, અબ્દુલ મલિક ને મુઝસે કહા, અગર આપ મુઝે યેહ બતા દેં કે હઝરત હુસૈન (રદિ.) કી શહાદતકે દિન કૌનસી નિશાની પાઇ ગઇ થી તો ફિર વાકઇ આપ બહોત બડે આલિમ હૈં. મૈંને કહા, ઉસ દિન બૈતુલ મુકદ્દસમેં જો ભી કંકરી ઉઠાઇ જાતી, ઉસકે નીચેસે તાઝા ખૂન મિલતા. અબ્દુલ મલિકને કહા, ઇસ બાતકો રિવાયત કરનેમેં મૈં ઔર આપ દોનોં બરાબર હૈં. (મુઝે ભી યેહ બાત મા'લૂમ હૈ.)[૧]

હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં, જિસ દિન હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કો શહીદ કિયા ગયા, ઉસ દિન શામમેં જો ભી પત્થર ઉઠાયા જાતા, ઉસકે નીચે ખૂન હોતા.[૨]

હઝરત ઉમ્મે હકીમ (રહ.) કેહતી હૈં, જિસ દિન હઝરત હુસૈન (રદિ.) કો શહીદ કિયા ગયા, ઉસ દિન મૈં કમ ઉમ્ર લડકી થી, તો કઇ દિન તક આસમાન ખૂનકી તરહ સુર્ખ રહા.[૩]

હઝરત અબૂ કબીલ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) કો શહીદ કિયા ગયા તો ઉસી વક્ત સૂરજકો ઇતના ઝિયાદા ગરહન લગા કે ઠીક દોપહરકે વક્ત સિતારે નઝર આને લગે ઔર હમ લોગ સમઝેકે કિયામત આ ગઇ.[૪]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે કત્લ હોને પર જિન્નાત કા નૌહા કરના

હઝરત માલિક બિન દીનાર (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો શહીદ કિયા ગયા તો યમનકે તબાલા પહાડ પર એક આવાઝ સુની ગઇ કે કિસીને યેહ દો અશઆર પઢે..

لِيَبْكِ عَلَى الْإِسْلَامِ مَنْ كَانَ بَاكِيًا   فَقَدْ اَوْشَكُوْا هَلْكَى وَمَا قَدُمَ الْعَهْدُ

وَاَدْبَرَتِ الدُّنْيَا وَاَدْبَرَ خَيْرُهَا   وَقَدْ مَلَّهَا مَنْ كَانَ يُوْقِنُ بِالْوَعْدِ

'ઇસ્લામ પર જિસે રોના હૈ વોહ રો લે, ક્યૂંકે સબ લોગ હલાક હો ગએ, હાલાંકે અભી ઇસ્લામકો ઝિયાદા અરસા નહીં હુવા થા.'

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૯૬
૨ હૈસમી, ૯-૧૯૬
૩ હૈસમી, ૯-૧૯૭
૪ હૈસમી, ૯-૧૯૭, બિદાયા, ૮-૨૦૧

'ઔર દુનિયા ઔર દુનિયાકી ખૈરને પીઠ ફેર લી હૈ ઔર જો આખિરતકે વા'દોં પર યકીન રખતા હૈ, ઉસકા દિલ દુનિયાસે ઉક્તા ગયા હૈ.' લોગોંને ઇધર ઉધર બહોત દેખા, લેકિન ઉન્હેં પહાડ પર કોઇ બોલને વાલા નઝર ન આયા (ક્યૂંકે યેહ અશઆર જિન્નને પળ્હે થે.)[1]

હઝરત આઇશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં કે મૈંને રાતકે વક્ત કિસીકો ઇન અશઆર કે ઝરીએ હઝરત ઉમર (રદિ.) કી વફાતકી ખબર દેતે હુએ સુના ઔર મુઝે યકીન હૈ કે વોહ ખબર દેને વાલા ઇન્સાન નહીં થા. (બલકે જિન્ન થા.)

جَزَى اللّٰهُ خَيْرًا مِّنْ اَمِيْرٍ وَّبَارَكَتْ يَدُ اللّٰهِ فِيْ ذَاكَ الْاَدِيْمِ الْمُمَزَّقِ

'અલ્લાહ તઆલા અમીરૂલ મો'મિનીનકો જઝાએ ખૈર અતા ફરમાએ ઔર અલ્લાહ તઆલા અપની કુદરતસે ઉસ ખાલમેં બરકત અતા ફરમાએ, જિસકો ટુકડે કર દિયા ગયા.'

فَمَنْ يَّمْشِ اَوْيَرْكَبْ جَنَاحَيْ نَعَامَةٍ لِيُدْرِكَ مَاقَدَّمْتَ بِالْاَمْسِ يُسْبَقِ

'(અય અમીરૂલ મો'મિનીન !) આપ જો કારનામે સર અંજામ દે ગએ હૈં, ઉન તક પહોંચનેકે લિયે કોઇ થોડી મેહનત કરે યા ઝિયાદા, વોહ કભી ભી ઉન તક નહીં પહોંચ સકતા, બલકે પીછે રેહ જાએગા.'

قَضَيْتَ اُمُوْرًا ثُمَّ غَادَرْتَ بَعْدَهَا بَوَائِقَ فِيْ اَكْمَامِهَا لَمْ تُفَتَّقِ

'બહોત બડે કામ તો આપ પૂરે કર ગએ, લેકિન ઇનકે બા'દ ઐસી મુસીબતેં છોડ ગએ, જો ઐસી કલીયોંમેં હૈં, જો અભી ફૂટી નહીં.'[2]

હઝરત સુલયમાન બિન યસાર (રહ.) કેહતે હૈં, એક જિન્નને હઝરત ઉમર (રદિ.) પર નૌહા કરતે હુએ યેહ અશઆર પળ્હે..

عَلَيْكَ سَلَامٌ مِنْ اَمِيْرٍ وَّبَارَكَتْ يَدُ اللّٰهِ فِيْ ذَاكَ الْاَدِيْمِ الْمُخَرَّقِ

'અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ પર સલામતી હો ઔર અલ્લાહ અપની કુદરતસે ઉસ ખાલમેં બરકત અતા ફરમાએ, જિસકો ફાડ દિયા ગયા.'

قَضَيْتَ اُمُوْرًا ثُمَّ غَادَرْتَ بَعْدَهَا بَوَائِقَ فِيْ اَكْمَامِهَا لَمْ تُفَتَّقِ

فَمَنْ يَّسْعَ اَوْيَرْكَبْ جَنَاحَيْ نَعَامَةٍ لِيُدْرِكَ مَاقَدَّمْتَ بِالْاَمْسِ يُسْبَقِ

---

૧ હાકિમ, ૩-૯૪, દલાઇલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૦, મજમા, ૯-૭૯
૨ ઇબ્ને સઅદ, ૩-૩૧૪

ઈન દોનોં અશઆરકા તર્જમા અભી ગુઝર ચુકા હૈ.

أَبَعْدَ قَتِيلٍ بِالْمَدِينَةِ أَظْلَمَتْ لَهُ الْأَرْضُ تَهْتَزُّ الْعِضَاهُ بِأَسْوُقِ

'વોહ શખ્સિયત, જિનકે કત્લ હોનેકી વજહસે સારી ઝમીન તારીક હો ગઈ હૈ, ક્યા ઉનકે કત્લ હોનેકે બા'દ કીકરકે દરખ્ત અપને તનોં પર લહલહા રહે હૈં ? યા'ની નહીં, બલકે યેહ દરખ્ત ભી ઉનકી શહાદત પર અફસુર્દહ હૈં ઔર ઉન્હોંને લહલહાના છોડ દિયા હૈ.'[1]

હઝરત આઈશા (રદિ.) ફરમાતી હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કે ઈન્તિકાલકે તીન દિન બા'દ જિન્નાતને યેહ અશઆર પઢકર ઉનકી શહાદત પર નૌહા કિયા ઔર ફિર યેહી પિછલે ચાર અશઆર દૂસરી તરતીબસે ઝિક્ર કિયે ઔર ફિર પાંચવાં શઅર યેહ ઝિક્ર કિયા..

فَلَقَّاكَ رَبِّي فِي الْجِنَانِ تَحِيَّةً وَمِنْ كِسْوَةِ الْفِرْدَوْسِ مَالَمْ يُمَزَّقِ

'મેરા રબ આપકો જન્નતોંમેં સલામ પહોંચાએ ઔર આપકો જન્નતુલ ફિરદૌસકે ઐસે કપડે પહેનાએ, જો કભી નહીં ફટેંગે.'[2]

હઝરત ઉમ્મે સલમા રદી ફરમાતી હૈં, મૈંને જિન્નાતકો હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) પર નૌહા કરતે હુએ સુના હૈ.[3]

એક મરતબા હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ને ફરમાયા, જબસે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા ઈન્તિકાલ હુવા હૈ, મૈંને કભી ભી જિન્નકો કિસીકે મરને પર નૌહા કરતે હુએ નહીં સુના, લેકિન આજ રાત મૈંને સુના હૈ ઔર મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે મેરા બેટા (હઝરત હુસૈન (રદિ.)) ફૌત હો ગયા હૈ. ચુનાંચે ઉન્હોંને અપની બાંદી સે કહા, બાહર જા ઔર પતા કરકે આ.

ચુનાંચે બાંદીને આકર બતાયા કે વાકઈ હઝરત હુસૈન (રદિ.) શહીદ હો ગએ હૈં. ફિર હઝરત ઉમ્મે સલમા (રદિ.) ને બતાયા કે એક જિન્ની ઔરત યેહ અશઆર પઢકર નૌહા કર રહી થી..

أَلَا يَا عَيْنُ فَاحْتَفِلِي بِجَهْدِي وَمَنْ يَبْكِي عَلَى الشُّهَدَاءِ بَعْدِي

عَلَى رَهْطٍ تَقُودُهُمُ الْمَنَايَا إِلَى مُتَجَبِّرٍ فِي مُلْكِ عَبْدِ

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૭૪
૨ દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૨૧૦
૩ હૈસમી, ૯-૧૯૯

'અય આંખ ! ગૌરસે સુન ઔર મૈં જો રોનેકી કોશિશ ઔર મેહનત કર રહી હું, ઉસકા એહતિમામ કર. મૈં અગર ન રોઉંગી તો મેરે બા'દ શુહદા પર કૌન રોએગા?'

'શુહદાકી વોહ જમાઅત, જિનકો મૌત ખીંચકર ઐસે ઝાલિમ ઔર જાબિર ઈન્સાનકે પાસ લે ગઈ (યા'ની ઉબૈદુલ્લાહ બિન ઝિયાદ), જો કે એક ગુલામ યા'ની યઝીદ કી બાદશાહતમેં લશ્કરકા સિપહસાલાર હૈ.'[૧]

હઝરત મૈમૂના (રદિ.) ફરમાતી હૈં, મૈંને જિન્નાતકો હઝરત હુસૈન બિન અલી (રદિ.) પર નૌહા કરતે હુએ સુના.[૨]

સહાબા કિરામ (રદિ.) કા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો ખ્વાબ મેં દેખના

હઝરત અનસ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે મૈં એક ઐસી જગહ હું, જહાં બહોત સારે રાસ્તે હૈં. ફિર સારે રાસ્તે ખત્મ હો ગએ ઔર સિર્ફ એક રાસ્તા રેહ ગયા. મૈંને ઉસ પર ચલના શુરૂ કર દિયા ઔર ચલતે ચલતે એક પહાડ પર પહોંચ ગયા, જિસકે ઉપર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ ફરમા થે ઔર ઉનકે પાસ હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) બૈઠે હુએ થે ઔર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ઈશારા કરકે ફરમા રહે થે કે યહાં આ જાઓ.

યેહ ખ્વાબ દેખકર મૈંને કહા, 'ઈન્ના લિલ્લાહિ વઈન્ના ઈલયહિ રાજિઊન', અલ્લાહકી કસમ ! અમીરૂલ મો'મિનીન (હઝરત ઉમર (રદિ.)) કે ઈન્તિકાલકા વક્ત કરીબ આ ગયા હૈ. હઝરત અનસ (રદિ.) કેહતે હૈં, મૈંને કહા, આપ યેહ ખ્વાબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ક્યૂં નહીં લિખ દેતે ? ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈં ખૂદ ઉનકો ઉનકી મૌતકી ખબર ક્યૂં દું ?[3]

હઝરત કસીર બિન સલ્ત (રહ.) કેહતે હૈં, જિસ દિન હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) શહીદ હુએ, ઉસ દિન વોહ સોએ ઔર ઉઠનેકે બા'દ ફરમાયા, અગર લોગ યેહ ન કહેં કે ઉસ્માન (રદિ.) ફિત્ના પૈદા કરના ચાહતે હૈં, તો મૈં આપ લોગોંકો એક બાત બતાઉં. હમને કહા, આપ હમેં બતા દેં. હમ વોહ બાત નહીં કહેંગે, જિસકા દૂસરે લોગોંસે ખતરા હૈ.

---

૧ હૈસમી, ૯-૧૯૯
૨ હૈસમી, ૯-૧૯૯
૩ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૩૨

ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈંને અભી ખ્વાબમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા. આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે ફરમાયા, તુમ ઈસ જુમ્અહમેં હમારે પાસ પહોંચ જાઓગે. ઈબ્ને સઅદ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે યેહી જુમ્અહકા દિન થા.[1]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, સુબહ કે વક્ત હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને ફરમાયા, આજ રાત મૈંને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કો ખ્વાબ મેં દેખા હૈ. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, અય ઉસ્માન ! હમારે પાસ ઈફ્તારી કરના. ચુનાંચે ઉસ દિન હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને રોઝા રખ્ખા ઔર ઉસી દિન ઉનકો શહીદ કર દિયા ગયા.[2]

હઝરત ઉસ્માન બિન અફ્ફાન (રદિ.) કે આઝાદ કરદા ગુલામ હઝરત મુસ્લિમ અબૂ સઈદ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને બીસ ગુલામ આઝાદ કિયે ઔર શલવાર મંગવાકર ઉસે પહેના ઔર ઉસે અચ્છી તરહ બાંધ લિયા, હાલાંકે ઉન્હોંને ઈસસે પેહલે ન જાહિલિયતમેં શલવાર પહેની થી ઔર ન ઈસ્લામમેં.

ઔર ફરમાયા, ગુઝિશ્તા રાત મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો ખ્વાબમેં દેખા. ઈન હઝરાતને મુઝસે ફરમાયા, સબ્ર કરો, ક્યૂંકે તુમ કલ રાત હમારે પાસ આકર ઈફ્તાર કરોગે. ફિર કુર્આન શરીફ મંગવાયા ઔર ખોલકર અપને સામને રખ લિયા. ચુનાંચે જબ વોહ શહીદ હુએ તો કુર્આન ઉસી તરહ ઉનકે સામને થા.[3]

હઝરત હસન યા હઝરત હુસૈન (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ખ્વાબમેં મુઝે મેરે મેહબૂબ યા'ની નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ મિલે. મૈંને હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે ઉનકે બા'દ ઈરાક વાલોંકી તરફસે પેશ આને વાલી તકાલીફકી શિકાયત કી તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને મુઝસે વા'દા ફરમાયા કે અન્કરીબ તુમ્હેં ઈનસે રાહત મિલ જાએગી. ચુનાંચે ઈસકે બા'દ હઝરત અલી (રદિ.) સિર્ફ તીન દિન હી ઝિંદા રહે.[4]

હઝરત અબૂ સાલેહ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને ખ્વાબમેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો દેખા તો મૈંને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ઉમ્મતકી શિકાયત કી કે વોહ મુઝે ઝુઠલાતે હૈં ઔર તકલીફ પહોંચાતે હૈં. ફિર મૈં રોને લગા.

આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ફરમાયા, મત રોઓ ઔર ઈધર દેખો. મૈંને ઉધર દેખા તો મુઝે દો આદમી નઝર આએ, જો બેડીયોંમેં બંધે હુએ થે. (બઝાહિર

---

૧ હાકિમ, ૩-૯૯, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૭૫, હૈસમી, ૭-૨૩૨
૨ હાકિમ, ૩-૧૦૩, મજમા, ૭-૨૩૨, ઈબ્ને સઅદ, ૩-૭૪
૩ હૈસમી, ૭-૨૩૨
૪ અદની

યેહ હઝરત અલી (રદિ.) કા કાતિલ ઇબ્ને મુલઝિમ ઔર ઉસકા સાથી હોગા) ઔર બડે બડે પત્થર ઇન દોનોંકે સર પર મારે જા રહે થે, જિસસે ઉનકે સર રેઝા રેઝા હો જાતે, ફિર સર ઠીક હો જાતે. (યોં હી ઇન દોનોંકો મુસલસલ અઝાબ દિયા જા રહા થા.)

હઝરત અબૂ સાલેહ કેહતે હૈં, મૈં અગલે દિન અપને રોઝાનાકે મા'મૂલકે મુતાબિક સુબહકે વક્ત ઘરસે હઝરત અલી (રદિ.) કી તરફ ચલા. જબ મૈં કસાઇયોંકે મુહલ્લેમેં પહોંચા તો મુઝે કુછ લોગ મિલે, જિન્હોંને બતાયા કે અમીરૂલ મો'મિનીનકો શહીદ કર દિયા ગયા હૈ.[1]

હઝરત ફિલફિલા જોઅફી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને હઝરત હસન બિન અલી (રદિ.) કો ફરમાતે હુએ સુના કે મૈંને ખ્વાબમેં દેખા કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ અર્શસે ચિમટે હુએ હૈં ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી કમરકો પકડે હુએ હૈં ઔર હઝરત ઉમર (રદિ.) હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કી કમરકો પકડે હુએ હૈં ઔર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) હઝરત ઉમર (રદિ.) કી કમરકો પકડે હુએ હૈં ઔર મૈંને દેખા કે આસમાનસે ઝમીન પર ખૂન ગિર રહા હૈ.

જબ હઝરત હસન (રદિ.) ને યેહ ખ્વાબ સુનાયા તો વહાં કુછ શીઆ લોગ ભી બૈઠે હુએ થે. ઉન્હોંને પૂછા, કયા આપને હઝરત અલી (રદિ.) કો ખ્વાબમેં નહીં દેખા ? હઝરત હસન (રદિ.) ને ફરમાયા, મુઝે સબસે ઝિયાદા તો યેહી પસંદ હૈ કે મૈં હઝરત અલી (રદિ.) કો હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી કમર પકડે હુએ દેખતા, લેકિન ક્યા કરૂં, મૈંને ખ્વાબમેં દેખા હી વહી હૈ, જો મૈંને આપ લોગોંકો સુનાયા હૈ. આગે ઔર ભી હદીસ હૈ.[2]

હઝરત હસન (રદિ.) ને ફરમાયા, અય લોગો ! મૈંને આજ રાત અજીબ ખ્વાબ દેખા. મૈંને દેખા કે અલ્લાહ અપને અર્શ પર હૈં. ઇતનેમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ તશરીફ લાએ ઔર આકર અર્શકે એક પાએકે પાસ ખડે હો ગએ. ફિર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) આએ ઔર આકર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કંધે પર હાથ રખકર ખડે હો ગએ.

ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) આએ ઔર હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કે કંધે પર હાથ રખકર ખડે હો ગએ. ફિર હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) આએ ઔર ઉન્હોંને હાથસે ઇશારા કરકે અર્ઝ કિયા, 'અય મેરે રબ ! અપને બંદેસે પૂછો, ઉન્હોંને મુઝે કિસ વજહસે કત્લ કિયા ?' ઇસકે બા'દ આસમાનસે ઝમીનકી તરફ ખૂનકે દો પરનાલે બેહને લગે.

જબ હઝરત હસન (રદિ.) ખ્વાબ બયાન કર ચુકે તો કિસીને હઝરત અલી (રદિ.) સે કહા, ક્યા આપને દેખા નહીં કે હઝરત હસન (રદિ.) ક્યા બયાન કર રહે હૈં ? હઝરત અલી (રદિ.) ને કહા, જો ઉન્હોંને ખ્વાબમેં દેખા હૈ, વહી બયાન કર રહે હૈં.

૧ મુન્તખબુલ કંઝ, ૫-૬૧
૨ હૈસમી, ૯-૯૬

એક રિવાયતમેં હૈ કે હઝરત હસન (રદિ.) ને ફરમાયા, ઇસ ખ્વાબકો દેખનેકે બા'દ અબ મૈં કિસી જંગમેં શરીક નહીં હોઉંગા.

ઇસ રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત હસન (રદિ.) ને ફરમાયા કે હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) પર અપના હાથ રખ્ખા હુવા થા. મૈંને ઇન હઝરાતકે પીછે બહોત સા ખૂન દેખા. મૈંને પૂછા, યેહ ખૂન ક્યા હૈ ? કિસીને જવાબમેં કહા, યેહ હઝરત ઉસ્માન (રદિ.) કા ખૂન હૈ, જિસકા વોહ અલ્લાહસે મુતાલબા કર રહે હૈં.[૧]

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને દોપહરકે વક્ત હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો ખ્વાબમેં દેખા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે બાલ બિખરે હુએ હૈં ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ પર ગર્દો ગુબાર પડા હુવા હૈ ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથમેં એક શીશી હૈ. મૈંને પૂછા, યેહ શીશી કૈસી હૈ ? આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ને ફરમાયા, ઇસમેં હુસૈન (રદિ.) ઔર ઉસકે સાથીયોંકા ખૂન હૈ. જિસે મૈં સુબહસે જમા કર રહા હું. ફિર હમને દેખા તો વાકઇ હઝરત હુસૈન (રદિ.) ઉસી દિન શહીદ હુએ થે.[૨]

ઇબ્ને અબ્દુલ બર્ર કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે હાથમેં એક શીશી હૈ, જિસમેં ખૂન હૈ.

સહાબા (રદિ.) કા એક દૂસરે કો ખ્વાબ મેં દેખના

હઝરત અબ્બાસ બિન અબ્દુલ મુત્તલિબ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા પડોસી થા. મૈંને ઉનસે બેહતર કભી કોઇ આદમી નહીં દેખા. રાતભર નમાઝ પઢતે ઔર દિન ભર રોઝા રખતે ઔર લોગોંકે કામોંમેં લગે રેહતે. જબ ઉનકા ઇન્તિકાલ હુવા તો મૈંને અલ્લાહસે દુઆ કી કે વોહ મુઝે ખ્વાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝિયારત કરા દે.

ચુનાંચે મૈંને ઉન્હેં ખ્વાબમેં દેખા વોહ કંધે પર ચાદર ડાલે હુએ મદીનાકે બાઝારસે આ રહે હૈં. મૈંને ઉન્હેં સલામ કિયા. ઉન્હોંને મેરે સલામકા જવાબ દિયા. મૈંને પૂછા, ક્યા હાલ હૈ ? ફરમાયા, ખૈરીયત હૈ. ફિર મૈંને પૂછા, આપને ક્યા પાયા ? ફરમાયા, મૈં અબ હિસાબસે ફારિગ હુવા હું. અગર મૈં રહમ કરને વાલે રબકો ન પાતા તો મેરા વકાર ગિર જાતા.[૩]

૧ હૈસમી, ૯-૯૬
૨ તારીખે ખતીબ, ૧-૧૪૨, ઇસ્તીઆબ, ૧-૩૮૧
૩ હુલીયા, ૧-૫૪

હઝરત અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત ઉમર (રદિ.) મેરે બડે ગેહરે દોસ્ત થે. જબ ઉનકા ઈન્તિકાલ હુવા તો મૈં સાલ ભર અલ્લાહ તઆલાસે દુઆ કરતા રહા કે અલ્લાહ તઆલા ખ્વાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝિયારત કરા દે. આખિર સાલ ગુઝરનેકે બા'દ મૈંને ઉન્હેં ખ્વાબમેં દેખા કે વોહ અપની પેશાનીસે પસીના પૂંછ રહે હૈં.

મૈંને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપકે રબને આપકે સાથ ક્યા મા'મલા કિયા ? ઉન્હોંને કહા, અબ મૈં (હિસાબસે) ફારિગ હુવા હું. અગર મેરા રબ શફકત ઔર મહેરબાનીકા મા'મલા ન કરતા તો મેરી ઈઝઝત ઔર વકાર સબ ગિર જાતા.[૧]

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને એક સાલ અલ્લાહસે દુઆ કી કે મુઝે ખ્વાબ મેં હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કી ઝિયારત કરા દે. ચુનાંચે મૈંને ઉન્હેં ખ્વાબમેં દેખા તો મૈંને અર્ઝ કિયા, આપકે સાથ ક્યા હુવા ? ફરમાયા, બડે શફીક ઔર નિહાયત મહેરબાન રબસે વાસ્તા પડા. અગર મેરે રબકી રહમત ન હોતી તો મેરી ઈઝઝત ખાકમેં મિલ જાતી.[૨]

હઝરત ઈબ્ને ઉમર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુઝે ઈસ બાતકા બહોત શૌક થા કે મુઝે કિસી તરહ યેહ પતા ચલ જાએ કે મરનેકે બા'દ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ ક્યા હુવા ? આખિર અલ્લાહને ફઝલ ફરમાયા ઔર મૈંને ખ્વાબમેં એક મહલ દેખા. મૈંને પૂછા, યેહ કિસકા હૈ ? લોગોંને બતાયા કે યેહ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કા હૈ.

ઈતનેમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) મહલસે બાહર તશરીફ લાએ. ઉન્હોંને ચાદર ઓઢી હુઇ થી. ઐસે લગ રહા થા અભી ગુસલ કરકે આએ હોં. મૈંને પૂછા, આપકે સાથ કૈસા મા'મલા હુવા ? ફરમાયા, અચ્છા મા'મલા હુવા. અગર મેરા રબ બખ્શને વાલા ન હોતા તો મેરી ઈઝઝત ખાકમેં મિલ જાતી. ફિર હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, આપ લોગોંસે જુદા હુએ મુઝે કિતના અરસા હો ગયા હૈ ? મૈંને કહા, બારહ સાલ. ફરમાયા, અબ મૈં હિસાબસે છૂટા હું.[૩]

હઝરત સાલિમ બિન અબ્દુલ્લાહ (રહ.) કેહતે હૈં, મૈંને એક અન્સારી સહાબી (રદિ.) કો કેહતે હુએ સુના કે મૈંને અલ્લાહસે દુઆ કી કે મુઝે ખ્વાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ઝિયારત કરા દે. મૈંને દસ સાલ કે બા'દ ઉન્હેં ખ્વાબમેં દેખા કે પેશાનીસે પસીના પૂંછ રહે હૈં. મૈંને અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપકા ક્યા બના ? ફરમાયા, અબ મૈં હિસાબસે ફારિગ હુવા હું. અગર મેરે રબકી મહેરબાની ન હોતી તો મૈં હલાક હો જાતા.[૪]

---

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૭૫
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૭૫
૩ હુલીયા, ૧-૫૪
૪ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૭૬

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હજસે વાપસી પર મૈં (મક્કા ઔર મદીનાકે દરમિયાન) સુક્યા મકામ પર સો રહા થા. મૈંને ખ્વાબમેં હઝરત ઉમર (રદિ.) કો દેખા કે ચલતે હુએ મેરે પાસ આએ ઔર (મેરી બીવી) હઝરત ઉમ્મે કુલસૂમ બિન્તે ઉક્બા (રદિ.) મેરે પેહલૂમેં સો રહી થી. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને આકર ઉસે પાંવસે હિલાકર જગાયા.

ફિર વોહ પીઠ ફેરકર ચલ દિયે. લોગ ઉનકી તલાશમેં ચલ પડે. મૈંને અપને કપડે મંગવાકર પહેને ઔર મૈં ભી લોગોંકે સાથ ઉન્હેં ઢૂંઢને લગા ઔર સબસે પેહલે મૈં ઉન તક પહોંચા, લેકિન અલ્લાહકી કસમ ! મૈં ઉન્હેં ઢૂંઢનેમેં બેહદ થક ગયા. મૈંને કહા, અલ્લાહકી કસમ ! અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપને તો લોગોંકો મશક્કતમેં ડાલ દિયા. જબ તક કોઇ થક ન જાએ, ઉસ વક્ત તક વોહ આપકો ઢૂંઢ નહીં સકતા. અલ્લાહકી કસમ ! જબ મૈં અચ્છી તરહ થક ગયા, તબ આપ મુઝે મિલે. ઉન્હોંને ફરમાયા, મેરે ખયાલમેં મૈં તો કોઇ ખાસ તેઝ નહીં ચલા.

(યહાં તક ખ્વાબ હૈ. ઈસકે બા'દ હઝરત અબ્દુર્રહમાન ફરમાતે હૈં,) ઉસ ઝાત કી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ ! યેહ હઝરત ઉમર (રદિ.) કા સબસે આગે નિકલ જાના, ઉનકે આ'માલકી વજહ સે હૈ.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત સલમાન (રદિ.) ને મુઝસે કહા, અય મેરે ભાઇ ! હમ દોનોંમેં સે જો પેહલે મર જાએ, વોહ ઈસ બાતકી કોશિશ કરે કે જો સાથી દુનિયામેં રેહ ગયા હૈ, વોહ જાને વાલા ઉસે ખ્વાબમેં નઝર આએ. મૈંને કહા, ક્યા ઐસે હો સકતા હૈ ? હઝરત સલમાન (રદિ.) ને કહા, હાં, ક્યૂંકે મો'મિનકી રૂહ આઝાદ રેહતી હૈ. ઝમીન પર જહાં ચાહે ચલી જાતી હૈ ઔર કાફિરકી રૂહ કૈદમેં હોતી હૈ. ચુનાંચે હઝરત સલમાન (રદિ.) કા પેહલે ઈન્તિકાલ હો ગયા.

એક દિન દોપહરકો મૈં અપની ચારપાઇ પર સોનેકે લિયે લેટા. અભી મુઝે હલકીસી નીંદ આઇ થી કે એકદમ ખ્વાબમેં હઝરત સલમાન (રદિ.) આ ગએ. ઉન્હોંને કહા, 'અસ્સલામુ અલયૂક વ રહમતુલ્લાહ'. મૈંને કહા, અય અબૂ અબ્દુલ્લાહ ! અસ્સલામુ અલયૂક વ રહમતુલ્લાહ ! આપકો કૈસા ઠિકાના મિલા ? ફરમાયા, બહોત ઉમદા. ઔર તવક્કુલકો લાઝિમ પકડે રેહના, ક્યૂંકે તવક્કુલ બહોત ઉમદા ચીઝ હૈ. તવક્કુલકો લાઝિમ પકડે રેહના, ક્યૂંકે તવક્કુલ બહોત ઉમદા ચીઝ હૈ. તવક્કુલકો લાઝિમ પકડે રેહના, ક્યૂંકે તવક્કુલ બહોત ઉમદા ચીઝ હૈ.[૨]

અબૂ નઈમ કી રિવાયતમેં ઈસ તરહ હૈ કે ફિર હઝરત સલમાન (રદિ.) કા પેહલે ઈન્તિકાલ હો ગયા તો હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ (રદિ.) ને ખ્વાબમેં ઉન્હેં દેખા. ઉનસે પૂછા, અય અબૂ અબ્દુલ્લાહ ! આપકા ક્યા હાલ હૈ ? હઝરત સલમાનને

૧ ઈબ્ને સઅદ, ૩-૩૭૬
૨ ઈબ્ને સઅદ, ૪-૯૩, હુલીયા, ૧-૨૦૫

કહા, ખૈરીયત હૈ. હઝરત અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ને પૂછા, આપને કૌનસે અમલકો સબસે અફઝલ પાયા ? હઝરત સલમાન (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને તવક્કુલકો અજીબ ચીઝ પાયા.[1]

હઝરત ઔફ બિન માલિક (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને ખ્વાબમેં ખાલકા ખૈમા ઔર સબ્ઝ ચરાગાહ દેખી ઔર ખૈમેકે ઈર્દગિર્દ બકરીયાં બૈઠી હુઇ થીં ઔર જુગાલી કર રહી થીં (ચારા મે'દેમેં સે નિકાલકર મુંહમેં ચબા રહી થીં) ઔર મૈંગનીકી જગહ અજવા ખજૂરેં નિકલ રહી થીં. મૈંને પૂછા, યેહ ખૈમા કિસકા હૈ ? કિસીને બતાયા કે હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) કા હૈ.

ચુનાંચે હમ લોગોંને કુછ દેર ઇન્તિઝાર કિયા. ફિર હઝરત અબ્દુર્રહમાન (રદિ.) ખૈમેસે બાહર તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, યેહ સબ કુછ હમકો અલ્લાહને કુર્આનકી વજહસે દિયા હૈ, લેકિન અગર તુમ ઇસ વાદીસે પરલી તરફ ઝાંકો તો તુમ્હેં ઐસી નેઅમતેં નઝર આએંગી, જિન્હેં તુમ્હારી આંખને કભી દેખા નહીં ઔર તુમ્હારે કાનને સુના નહીં ઔર જિનકા ખયાલ ભી તુમ્હારે દિલમેં નહીં આયા હોગા. યેહ નેઅમતેં અલ્લાહને હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) કે લિયે તૈયાર કી હૈં, ક્યૂંકે વોહ દોનોં હાથોં ઔર સીનેસે દુનિયાકો ધક્કે દિયા કરતે થે. (બડે ઝાહિદ થે.)[2]

ઇમામ વાકેદી કે બહોતસે ઉસ્તાદ ફરમાતે હૈં, હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર બિન હરામ (રદિ.) ને ફરમાયા, મૈંને ગઝવએ ઉહદ સે પેહલે ખ્વાબમેં હઝરત મુબશ્શિર બિન અબ્દુલ મુન્ઝિર (રદિ.) કો દેખા. વોહ મુઝસે કેહ રહે હૈં, તુમ કુછ દિનોંમેં હમારે પાસ આને વાલે હો. મૈંને પૂછા, આપ કહાં હૈં ? ફરમાયા, હમ જન્નતમેં હૈં ઔર જહાં ચાહતે હૈં, જાકર ચર લેતે હૈં.

મૈંને કહા, ક્યા આપ ગઝવએ બદરકે દિન કત્લ નહીં હુએ થે ? ફરમાયા, હાં, કત્લ તો હુવા થા, લેકિન ફિર ઝિંદા હો ગયે. મૈંને જાકર યેહ ખ્વાબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ખિદમત મેં અર્ઝ કિયા, તો ફરમાયા, અય અબૂ જાબિર ! ઇસ ખ્વાબકી તાબીર યેહ હૈ કે તુમ્હેં (ગઝવએ ઉહદમેં) શહાદત કા દર્જા મિલેગા.[3]

---

૧ ઇબ્ને સઅદ, ૪-૯૩
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૦
૩ હાકિમ, ૩-૨૦૪

કિન અસ્બાબ કી વજહ સે સહાબા કિરામ (રદિ.) કી ગૈબી મદદ હુવા કરતી થી ઔર વોહ કિસ તરહ ઉન અસ્બાબ કે સાથ ચિમટે હુએ રેહતે થે ઔર ઇન હઝરાત ને કિસ તરહ અપની નિગાહ માદ્દી અસ્બાબ ઔર ફાની સામાન સે હટા રખ્ખી થી

નાગવારીયોં ઔર સખ્તીયોં કો બરદાશ્ત કરના

હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન ઔફ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, ઈસ્લામ નાગવારીયોં ઔર સખ્તીયોંકો લેકર ઉતરા હૈ, યા'ની નાગવારીયાં ઔર સખ્તીયાં બરદાશ્ત કરનેસે ઈસ્લામકો તરક્કી મિલતી હૈ. હમને સબસે ઝિયાદા ભલાઇ નાગવારીમેં પાઇ. ચુનાંચે હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ મક્કાસે (હિજરત કરકે બડી નાગવારીકે સાથ) નિકલે. લેકિન અલ્લાહને ઉસી હિજરતકી વજહસે હમેં બુલંદી ઔર કામિયાબી અતા ફરમાઇ. ઈસી તરહ હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ગઝવએ બદરમેં ગએ થે. ઉસ વક્ત હમારા હાલ વોહ થા, જિસે અલ્લાહને ઈન આયાતમેં બયાન ફરમાયા હૈ..

وَاِنَّ فَرِيْقًا مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ لَكَارِهُوْنَ يُجَادِلُوْنَكَ فِى الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُوْنَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُوْنَ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّآئِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّوْنَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُوْنُ لَكُمْ

વઇન્ન ફરીકમ્ મિનલ્ મુઅમિનીન લકારિહૂન યુજાદિલૂનક ફીલ્હક્કિ બઅ્દ મા તબય્યન કઅન્નમા યુસાકૂન ઈલલ્ મવ્તિ વહુમ્ યન્ઝુરૂન. વઇઝ યઇદુકુમુલ્લાહુ ઈહ્દત્તાઇફતયૂનિ અન્નહા લકુમ્ વ તવદ્દૂન અન્ન ગય્ર ઝાતિશ્શવ્કતિ તકૂનુ લકુમ

'ઔર મુસલમાનોંકી એક જમાઅત ઉસકો ગિરાં સમઝતી થી (ઔર) વોહ ઈસ મસ્લિહત (કે કામમેં) બા'દ ઈસકે કે ઉસકા ઝુહૂર હો ગયા થા, અપને બચાવકે લિયે

આપસે (મશ્વરેકે તૌર પર) ઈસ તરહ ઝગડ રહે થે કે ગોયા કોઈ ઉનકો મૌતકી તરફ હાંકે લિયે જાતા હૈ ઔર વોહ દેખ રહે હૈં ઔર તુમ લોગ ઉસ વક્તકો યાદ કરો, જબકે અલ્લાહ તુમસે ઈન દો જમાઅતોંમેં સે એક કા વા'દા કરતે થે કે વોહ તુમ્હારે હાથ આ જાએગી ઔર તુમ ઈસ તમન્નામેં થે કે ગૈર મુસલ્લહ જમાઅત (યા'ની કાફલા) તુમ્હારે હાથ આ જાએ.'

ઔર મુસલ્લહ જમાઅત કુરૈશકી થી. ચુનાંચે અલ્લાહ તઆલાને ઉસ સફરમેં ભી હમારે લિયે બુલંદી ઔર કામિયાબી રખ દી. (હાલાંકે યેહ ગઝવા હમારી મરઝીકે બિલકુલ ખિલાફ હુવા થા.) ખુલાસા યેહ કે હમને ભલાઈકી ભલાઈ નાગવારીમેં પાઈ.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ બિન ઈસ્હાક બિન યસાર (રહ.) ને હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કા કિસ્સા ઝિક્ર કિયા હૈ. જબ હઝરત ખાલિદ (રદિ.) યમામા સે ફારિગ હુએ તો હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક (રદિ.) ને ઉન્હેં યમામા યેહ ખત લિખા. હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે ખલીફા ઔર અલ્લાહકે બંદે અબૂબક્ર (રદિ.) કી તરફસે હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ કે નામ ઔર ઉન મુહાજિરીન, અન્સાર ઔર ઈખ્લાસકે સાથ ઉનકા ઈત્તિબાઅ કરને વાલોંકે નામ, જો હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કે સાથ હૈં. સલામુન અલયકુમ !

મૈં આપ લોગોંકે સામને ઉસ અલ્લાહકી તા'રીફ કરતા હું, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. અમ્મા બા'દ ! તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને અપના વા'દા પૂરા કિયા ઔર અપને બંદેકી મદદ કી ઔર અપને દોસ્તકો ઈઝ્ઝત દી ઔર અપને દુશ્મનકો ઝલીલ કિયા ઔર તમામ ગિરોહોં પર અકેલા હી ગાલિબ આ ગયા. વોહ અલ્લાહ, જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં. ઉસને યેહ ફરમાયા હૈ..

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ آمَنُوْا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا

اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ

વઅ્દલ્લાહુલ્લઝીન આમનૂ મિન્કુમ્ વ અમિલૂસ્સાલિહાતિ લયસ્તખ્લિફન્નહુમ ફીલ્ અર્દિ કમસ્તખ્લફલ્લઝીન મિન્ કબ્લેહિમ વલયુમક્કિનન્ન લહુમ દીનહુમુલ્લઝીર્તદા લહુમ

'અય મજમૂઅએ ઉમ્મત! તુમમેં જો લોગ ઈમાન લાએં ઔર નેક અમલ કરેં, ઉનસે અલ્લાહ વા'દા ફરમાતા હૈ કે ઉનકો (ઈસ ઈત્તિબાઅકી બરકતસે) ઝમીનમેં હુકૂમત અતા ફરમાએગા, જૈસા ઈનસે પેહલે (હિદાયત વાલોંકો) હુકૂમત દી થી ઔર

૧ હૈસમી, ૭-૨૭

જિસ દીનકો (અલ્લાહને) ઉનકે લિયે પસંદ ફરમાયા હૈ, (યા'ની ઈસ્લામ) ઉસકો ઉનકે (આખિરતકે નફ્ફાકે) લિયે કુવ્વત દેગા.'

હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને યેહ આયત પૂરી લિખી. ઉસકે બા'દ લિખા, યેહ અલ્લાહકા વા'દા હૈ, જિસકે ખિલાફ કભી નહીં હો સકતા ઔર અલ્લાહકા ઐસા ફરમાન હૈ, જિસમેં કોઇ શક નહીં હૈ. અલ્લાહને મુસલમાનોં પર જિહાદ ફર્ઝ કિયા હૈ ઔર કુર્આનમેં ફરમાન હૈ..

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ

કુતિબ અલયકુમુલ્ કિતાલુ વહુવ કુરહુલ્લકુમ્

'જિહાદ કરના તુમ પર ફર્ઝ કિયા ગયા હૈ ઔર વોહ તુમકો (તબીઅતકે એ'તિબારસે) બોઝ (મા'લૂમ હોતા) હૈ.'

આયાતકે લિખનેકે બા'દ લિખા, અલ્લાહને તુમસે જો વા'દે કિયે હૈં, વોહ સારે અલ્લાહસે પૂરે કરાઓ. (જિસકી સૂરત યેહ હૈ કે અલ્લાહને ઈન વા'દોંકે લિયે જો શર્તે લગાઈ હૈં, તુમ વોહ શર્તે પૂરી કરો) ઔર અલ્લાહને તુમ પર જો કામ ફર્ઝ કિયે હૈં, ઉનમેં અલ્લાહકી ઈતાઅત કરો, ચાહે ઉસમેં કિતની મશક્કત ઉઠાની પડે ઔર કિતની ઝિયાદા મુસીબતેં બરદાશ્ત કરની પડે ઔર કિતને દૂર દૂરકે સફર તય કરના પડે ઔર કિતને માલી ઔર જાની નુકસાન ઉઠાના પડેં, ક્યૂંકે અલ્લાહકે અજ્રે અઝીમકે મુકાબલેમેં યેહ સબ કુછ, કુછ ભી નહીં.

અલ્લાહ તુમ પર રહમ કરે, તુમ હલકે હોં યા ભારી, હર હાલમેં અલ્લાહકે રાસ્તેમેં નિકલો ઔર માલો જાન લેકર ખૂબ જિહાદ કરો. ફિર ઉસકે બારેમેં આયાત લિખીં. ફિર લિખા, ગૌરસે સુનો ! મૈંને ખાલિદ બિન વલીદકો ઈરાક જાનેકા હુક્મ દિયા હૈ ઔર કહા હૈ કે વહાં જાકર મેરે દૂસરે હુક્મકા ઈન્તિઝાર કરે.

ઈસ લિયે આપ સબ લોગ ઉનકે સાથ જાઓ ઔર ઉનકા સાથ છોડકર ઝમીનસે મત ચિમટો, ક્યૂંકે યેહ ઐસા રાસ્તા હૈ જિસમેં અલ્લાહ ઉસ આદમીકો બહોત બડા અજર અતા ફરમાતે હૈં, જિસકી નિય્યત અચ્છી હો ઔર જિસે ખૈરકે કામોંકા બહોત ઝિયાદા શૌક હો. જબ આપ લોગ ઈરાક પહોંચ જાઓ તો મેરે હુક્મકે આને તક વહીં રહો. અલ્લાહ હમારી ઔર તુમ્હારી દુનિયા ઔર આખિરતકે તમામ ઝરૂરી કામોંકી કિફાયત ફરમાએ. વસ્સલામુ અલયકુમ વરહમતુલ્લાહિ વ બરકાતુહ.

સખ્તીયાં ઔર તકલીફેં બરદાશ્ત કરનેકે બાબ મેં, હિજરતકે બાબ મેં, નુસ્રતકે બાબમેં ઔર જિહાદકે બાબ વગૈરહમેં સહાબા કિરામ (રદિ.) કે સખ્તીયાં ઔર તકલીફેં બરદાશ્ત કરનેકે કિસ્સે તફસીલસે ગુઝર ચુકે હૈં.

ઝાહિર કે ખિલાફ અલ્લાહ કે હુકમ કો પૂરા કરના

હઝરત ઉત્બા બિન અબ્દ સુલમી (રદિ.) ફરમાતે હૈં, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને અપને સહાબા (રદિ.) સે ફરમાયા, ઉઠો (ઔર ઈન કાફિરોંસે) લડો. સહાબા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, યા રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! હમ બિલકુલ તૈયાર હૈં ઔર હમ વોહ નહીં કહેંગે, જો બની ઈસ્રાઈલને હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામસે કહા થા કે આપ જાએં ઔર આપકા રબ જાએ ઔર આપ દોનોં લડેં, હમ તો યહાં બૈઠે હૈં, બલકે હમ તો યેહ અર્ઝ કરેંગે કે અય મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ ! આપ જાએં, આપકા રબ જાએ, હમ ભી આપકે સાથ રેહકર જંગ કરેંગે.[૧]

જિહાદકે બાબમેં હઝરત મિક્દાદ (રદિ.) કા ઈસી જૈસા કૌલ ગુઝર ચુકા હૈ, જિસે ઈબ્ને અબી હાતિમ ઔર ઈબ્ને મરદવૈહ વગૈરહને રિવાયત કિયા હૈ ઔર હઝરત સઅદ બિન ઉબાદા (રદિ.) કા યેહ કૌલ ભી પેહલે હિસ્સેમેં ગુઝર ચુકા હૈ કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસકે કબ્ઝેમેં મેરી જાન હૈ ! અગર આપ હમેં અપની સવારીયાં સમંદરોંમેં ડાલનેકા હુક્મ દેં તો હમ ડાલ દેંગે. અગર આપ હમેં ઈસ બાતકા હુક્મ દેં કે હમ બરકુલ ગિમાદ તક અપની સવારીયોં પર સફર કરેં તો હમ ઐસા ઝરૂર કરેંગે.

ઈસી તરહ હઝરત અનસ (રદિ.) કી રિવાયતસે મુસ્નદે અહમદમેં ઔર હઝરત અલકમા બિન વક્કાસ લૈસી (રદિ.) કી રિવાયતસે ઈબ્ને મરદવૈહ કી કિતાબમેં હઝરત સઅદ બિન મઆઝ (રદિ.) કા યેહ કૌલ ગુઝર ચુકા હૈ કે ઉસ ઝાતકી કસમ, જિસને આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકો યેહ શર્ફ બખ્શા ઔર આપ પર કિતાબ નાઝિલ ફરમાઈ, ન તો મૈં કભી ઉસ રાસ્તે પર ચલા હું ઔર ન મુઝે ઈસકા કુછ ઈલ્મ હૈ, લેકિન અગર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ યમન કે લિયે બરકુલ ગિમાદ તક જાએંગે તો હમ ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ સાથ વહાં તક ઝરૂર જાએંગે ઔર હમ ઉન લોગોંકી તરહ નહીં હોંગે, જિન્હોંને હઝરત મૂસા અલૈહિસ્સલામ સે કેહ દિયા થા,

اِذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُوْنَ

ઈઝ્હબ્ અન્ત વ રબ્બુક ફકાતિલા ઈન્ના હાહુના કાઈદૂન

‘ આપ જાએં ઔર આપકા રબ ભી જાએ ઔર આપ દોનોં જંગ કરેં, હમ તો યહાં બૈઠે હૈં ’, બલકે હમ તો કેહતે હૈં..

---

૧ હૈસમી, ૬-૭૫

اِذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّکَ فَقَاتِلَآ اِنَّا مَعَکُمْ مُّتَّبِعُوْنَ

ઈઝ્હબ્ અન્ત વ રબ્બુક ફકાતિલા ઈન્ના મઅકુમ્ મુત્તબિઊન

'આપ જાએં ઔર આપકા રબ ભી જાએ, આપ દોનોં જંગ કરેં ઔર હમ ભી આપકે સાથ સાથ હૈં.'

હો સકતા હૈ કે આપ તો કિસી ઔર ઈરાદેસે ચલે હોં ઔર અબ અલ્લાહ કુછ ઔર કામ કરવાના ચાહતે હોં, યા'ની આપ તો અબૂ સુફયાનકે કાફલેકે મુકાબલેકે ઈરાદે સે ચલે થે, લેકિન અબ અલ્લાહ ચાહતે હૈં કે કાફિરોંકે ઉસ લશ્કરસે લડા જાએ તો જો અલ્લાહ કરવાના ચાહતે હૈં, આપ ઉસે દેખેં ઔર ઉસે કરેં, ઈસ લિયે અબ (હમારી તરફસે આપકો હર તરહકા પૂરા ઈખ્તિયાર હૈ) આપ જિસસે ચાહેં, તઅલ્લુકાત બનાએં ઔર જિસસે ચાહેં તઅલ્લુકાત ખત્મ કર દેં ઔર જિસસે ચાહેં દુશ્મની રખેં ઔર જિસસે ચાહેં સુલહ કર લેં ઔર હમારા માલ જિતના ચાહેં લે લેં.

ચુનાંચે હઝરત સઅદ (રદિ.) કે જવાબ પર યેહ કુર્આન નાઝિલ હુવા..

كَمَآ اَخْرَجَکَ رَبُّکَ مِنْ بَيْتِکَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِيْنَ لَكٰرِهُوْنَ

કમા અખ્રજક રબ્બુક મિમ્ બય્તિક બિલ્ હક્કિ વ ઈન્ન ફરીકમ્ મિનલ્ મુઅમિનીન લકારિહૂન

'જૈસા કે આપકે રબને અપને ઘર (ઔર બસ્તી) સે મસ્લિહતકે સાથ આપકો (બદર કી તરફ) રવાના કિયા ઔર મુસલમાનોંકી એક જમાઅત ઉસકો ગિરાં સમઝતી થી.'

ઉમવી ને અપની મગાઝી મેં ઈસ હદીસકો ઝિક્ર કિયા હૈ ઔર ઈસમેં યેહ મઝમૂન મઝીદ હૈ કે આપ હમારા જિતના માલ ચાહેં, લે લેં ઔર જિતના ચાહેં, હમેં દે દેં ઔર જો માલ આપ હમસે લેંગે, વોહ હમેં ઉસસે ઝિયાદા મેહબૂબ હોગા, જો આપ હમારે પાસ છોડ દેંગે ઔર આપ જો હુક્મ દેંગે, હમારા મા'મલા ઉસ હુક્મકે તાબેઅ હોગા.

અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરના
ઔર બાતિલ વાલોં કો ઝૂઠા સમઝના

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઔફ બિન અહમર (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત અલી બિન અબી તાલિબ (રદિ.) અંબાર શહેરસે નહરવાન વાલોંકી તરફ જાને લગે તો

મુસાફિર બિન ઔફ બિન અહમર ને ઉનસે કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ ઈસ ઘડીમેં ન ચલેં, બલકે જબ દિન ચળ્હનેકો તીન ઘડીયાં ગુઝર જાએં, ફિર યહાંસે ચલેં.

હઝરત અલી (રદિ.) ને પૂછા, ક્યૂં ? ઉસને કહા, અગર આપ ઈસ ઘડીમેં ચલેંગે તો આપકો ઔર આપકે સાથીયોંકો બહોત તકલીફેં આએંગી ઔર સખ્ત નુકસાન હોગા ઔર અગર આપ ઈસ ઘડીમેં સફર શુરૂ કરેં, જો મૈંને બતાઈ હૈ, તો આપ કામિયાબ હોંગે ઔર દુશ્મન પર ગલબા પાએંગે ઔર આપકો મકસદ હાસિલ હો જાએગા.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ન તો હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકા કોઈ નજૂમી થા ઔર ન ઉનકે બા'દ હમારે યહાં અબ તક કોઈ થા, ક્યા તુમ્હેં મા'લૂમ હૈ કે મેરી ઈસ ઘોડીકે પેટમેં ક્યા હૈ ? ઉસને કહા, અગર મૈં હિસાબ લગાઉં તો પતા ચલા સકતા હું. હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જો તુમ્હારી ઈસ બાતકો સચ્ચા માનેગા, વોહ કુર્આનકો ઝુઠલાને વાલા હોગા, ક્યૂંકે અલ્લાહને ફરમાયા હૈ..

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ

ઈન્નલ્લાહ ઈન્દહુ ઈલ્મુસ્સાઅતિ વ યુનઝ્ઝિલુલ્ ગયૂષ વ યઅ્લમુ મા ફિલ્ અરહામ

'બેશક અલ્લાહ હી કો કિયામતકી ખબર હૈ ઔર વહી બારિશ બરસાતા હૈ ઔર વહી જાનતા હૈ, જો કુછ રહમમેં હૈ.'

જિસ ચીઝકે જાનનેકા તુમને દા'વા કિયા હૈ, ઉસકે જાનનેકા તો હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ભી દા'વા નહીં કિયા થા ઔર ક્યા તુમ યેહ ભી કેહતે હો કે તુમ ઉસ ઘડીકો ભી જાનતે હો, જિસમેં સફર શુરૂ કરને વાલેકો નુકસાન હોગા ? ઉસને કહા, હાં, મૈં જાનતા હું.

હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, જો તુમ્હારી ઈસ બાતકો સચ્ચા માન લેગા, ઉસે તો નાગવારીયોં ઔર પરેશાનીયોંકે દૂર કરનેમેં અલ્લાહકી ઝરૂરત નહીં રહેગી ઔર જો તુમ્હારી ઈસ બાતકો માન લેગા, વોહ તો અપને રબ અલ્લાહકો છોડકર અપના હર કામ તુમ્હારે સુપુર્દ કર દેગા, ક્યૂંકે તુમ દા'વા કર રહે હો કે તુમ વોહ ઘડી જાનતે હો, જિસમેં સફર શુરૂ કરને વાલા હર શર ઔર તકલીફસે મેહફૂઝ રહેગા.

ઈસ લિયે ઈસ બાત પર જો ઈમાન લે આએગા, મુઝે તો ઉસકે બારેમેં યેહી ખતરા હૈ કે વોહ ઉસ આદમીકી તરહ હો જાએગા, જો અલ્લાહકે અલાવા કિસી ઔર કો અલ્લાહકા મુકાબિલ ઔર હમસર બના લે. અય અલ્લાહ ! અચ્છા ઔર બુરા શગુન વહી હૈ, જો તૂને મુકદ્દર ફરમાયા હૈ ઔર ખૈર વહી હૈ, જો તૂ અતા ફરમાએ ઔર તેરે અલાવા કોઈ મઅબૂદ નહીં.

(અય મુસાફિર !) હમ તુઝે ઝુઠલાતે હૈં, ઈસ લિયે હમ તેરી મુખાલિફત કરેંગે ઔર હમ ઉસી ઘડીમેં સફર શુરૂ કરેંગે, જિસમેં સફર કરનેસે તૂ મના કર રહા હૈ. ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને લોગોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા, અય લોગો ! ઈન સિતારોંકા ઈલ્મ સીખનેસે બચો, અલબત્તા સિતારોં કા સિર્ફ ઈતના ઈલ્મ સીખો, જિસસે ખુશ્કી ઔર તારીકીમેં રાસ્તા મા'લૂમ હો સકે. નજૂમી તો કાફિરકી તરહ હૈ ઔર કાફિર જહન્નમમેં જાએગા.

(ફિર મુસાફિરકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ફરમાયા) અલ્લાહકી કસમ ! અગર મુઝે યેહ ખબર મિલી કે તૂ સિતારોંકો દેખકર ઉનકે મુતાબિક અમલ કરતા હૈ, તો જબ તક તૂ ઝિંદા રહા ઔર મૈં ઝિંદા રહા, ઉસ વક્ત તક મૈં તુઝે કૈદમેં રખ્ખુંગા ઔર જબ તક મેરી ખિલાફત રહેગી, તુઝે વઝીફા નહીં દુંગા.

ફિર હઝરત અલી (રદિ.) ને ઉસી ઘડીમેં સફર શુરૂ કિયા, જિસસે મુસાફિરને મના કિયા થા ઔર જાકર નહરવાન વાલોં પર ગલબા પાકર ઉન્હેં કત્લ કિયા. ફિર ફરમાયા, અગર હમ ઉસ ઘડીમેં સફર શુરૂ કરતે, જિસકો મુસાફિર કેહ રહા થા ઔર ફિર હમ કામિયાબ હોતે ઔર દુશ્મન પર ગાલિબ આતે તો લોગ યેહી કેહતે કે નજૂમીને જિસ ઘડીમેં સફર શુરૂ કરનેકો કહા થા, ઉસ ઘડીમેં હઝરત અલી (રદિ.) ને સફર શુરૂ કિયા થા, ઈસ વજહસે વોહ દુશ્મન પર ગાલિબ આ ગએ.

હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે યહાં કોઈ નજૂમી નહીં થા ઔર ઉનકે બા'દ હમારે યહાં ભી કોઈ નહીં થા, લેકિન ફિર અલ્લાહને કિસ્રા ઔર કૈસરકે મુલ્કોં પર ઔર દૂસરે મુલ્કોં પર હમેં ફત્હ દી. અય લોગો ! અલ્લાહ પર તવક્કુલ કરો ઔર ઉસી પર ભરોસા કરો, ક્યૂંકે અલ્લાહ જિસકે કામ બનાએગા, ઉસે કિસી ઔર કી ઝરૂરત નહીં રહેગી.[૧]

અલ્લાહ ને જિન આ'માલ સે ઇઝ્ઝત દી હૈ, ઉન આ'માલ સે ઇઝ્ઝત તલાશ કરના

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) હમારે સાથ મુલ્કે શામમેં થે. હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) વહાં તશરીફ લાએ થે. હઝરત ઉમર (રદિ.) કે સાથ ઔર સહાબા (રદિ.) ભી ચલ રહે થે. ચલતે ચલતે રાસ્તેમેં પાનીકા એક ઘાટ આ ગયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) અપની ઊંટની પર

૧ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૫-૨૩૫

સવાર થે. વોહ ઊંટનીસે નીચે ઉતરે ઔર મોઝે ઉતારકર અપને કંધે પર રખ લિયે ઔર અપની ઊંટનીકી નકીલ પકડકર ઉસ ઘાટમેં સે ગુઝરને લગે. તો હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપ યેહ ક્યા કર રહે હૈં કે મોઝે ઉતારકર કંધે પર રખ લિયે હૈં ઔર ઊંટનીકી નકીલ પકડકર ઇસ ઘાટમેં સે ગુઝરને લગે હું ? મુઝે ઇસ બાત સે બિલકુલ ખુશી નહીં હોગી કે ઇસ શહેર વાલે આપકો (ઇસ હાલ મેં) દેખેં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઓહો, અબૂ ઉબૈદા ! અગર આપકે અલાવા કોઇ ઔર યેહ બાત કેહતા તો મૈં ઉસે ઐસી સખ્ત સઝા દેતા, જિસસે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી સારી ઉમ્મતકો ઇબ્રત હોતી. હમ તો સબસે ઝિયાદા ઝલીલ કૌમ થે, અલ્લાહને હમેં ઇસ્લામકે ઝરીએ ઇઝઝત અતા ફરમાઇ. અબ જિસ ઇસ્લામકે ઝરીએ અલ્લાહને હમેં ઇઝઝત અતા ફરમાઇ હૈ, હમ જબ ભી ઉસકે અલાવા કિસી ઔર ચીઝસે ઇઝઝત હાસિલ કરના ચાહેંગે, તો અલ્લાહ તઆલા હમેં ઝલીલ કર દેંગે.[૧]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) શામ પહોંચે તો (શામ કે) લશ્કર હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મિલનેકે લિયે આએ. ઉસ વક્ત હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ચાદર બાંધી હુઇ થી ઔર મોઝે પહેને હુએ થે ઔર પઘડી બાંધી હુઇ થી ઔર અપને ઊંટકી નકીલ પકડકર પાનીમેં સે ગુઝર રહે થે. તો હઝરત ઉમર (રદિ.) સે એક આદમી ને કહા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! (શામ કે) લશ્કર ઔર શામ કે જરનલ આપસે મિલનેકે લિયે આએ હૈં ઔર આપકા યેહ હાલ હૈ ?

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા,હમેં અલ્લાહ તઆલાને ઇસ્લામકે ઝરીએસે ઇઝઝત દી હૈ, ઇસ લિયે હમ ઇસ્લામકે અલાવા કિસી ઔર ચીઝમેં ઇઝઝત તલાશ નહીં કર સકતે.[૨]

હઝરત તારિક બિન શિહાબ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉબૈદા બિન જર્રાહ (રદિ.) ને હઝરત ઉમર (રદિ.) કી ખિદમતમેં અર્ઝ કિયા, અય અમીરૂલ મો'મિનીન ! આપને તો ઐસા કામ કર દિયા હૈ, જો ઇસ ઇલાકે વાલોંકે નઝદીક બહોત બડા (યા'ની બડે ઐબ વાલા) કામ હૈ. આપને અપને મોઝે ઉતાર દિયે હૈં ઔર અપની સવારી (સે નીચે ઉતરકર ઉસ) કી નકીલ પકડ રખી હૈ ઔર બેતકલ્લુફ ઘાટમેં ઘુસ ગએ હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) કે સીને પર હાથ મારકર ફરમાયા, ઓહો ! અય અબૂ ઉબૈદા ! કાશ, યેહ બાત તુમ્હારે અલાવા કોઇ ઔર કેહતા. તુમ્હારી તા'દાદ લોગોંમેં સબસે કમ થી ઔર તુમ લોગોંમેં સબસે ઝિયાદા ઝલીલ થે.

---

૧ હાકિમ, ૧-૬૧
૨ હાકિમ, ૧-૬૨

અલ્લાહને ઈસ્લામકે ઝરીએ તુમ્હેં ઈઝઝત અતા ફરમાઈ, તો અબ જબ ભી તુમ ઈસ્લામ કે અલાવા કિસી ઔર ચીઝમેં ઈઝઝત તલાશ કરોગે, અલ્લાહ તુમ્હેં ઝલીલ કર દેંગે.[૧]

હઝરત કૈસ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) મુલ્કે શામ તશરીફ લાએ તો વોહ ઊંટ પર સવાર થે. તમામ લોગ ઉનકે ઈસ્તિકબાલકે લિયે બાહર આએ. લોગોંને કહા, યહાં કે બડે ઔર મુમતાઝ લોગ આપસે મિલને આએંગે, ઈસ લિયે અચ્છા યેહ હૈ કે આપ તુર્કી ઘોડે પર સવાર હો જાએં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, બિલકુલ નહીં. ફિર આસમાનકી તરફ ઈશારા કરકે ફરમાયા, તુમ લોગ ઈઝઝત યહાંસે યા'ની ઝમીનકે સામાનસે સમઝતે હો, હાલાંકે ઈઝઝત તો વહાંસે (અલ્લાહકે દેનેસે) મિલતી હૈ. મેરે ઊંટકા રાસ્તા છોડ દો.[૨]

હઝરત અબુલ ગાલિયા શામી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) બૈતુલ મુકદ્દસકે રાસ્તેમેં જાબિયા શહેર પહોંચે તો વોહ એક ખાકી ઊંટ પર સવાર થે ઔર ઉનકે સરકા વોહ હિસ્સા ધૂપમે ચમક રહા થા, જહાંસે બાલ ઉતર ગએ થે. ઉનકે સર પર ન ટોપી થી ઔર ન પઘડી ઔર રકાબ ન હોનેકી વજહસે ઉનકે દોનોં પાંવ કજાવેકે દોનોં તરફ હિલ રહે થે.

અનબજાન શહેરકી ઉની ચાદર ઊંટ પર ડાલી હુઈ થી. જબ ઊંટ પર સવાર હોતે તો ઉસે ઊંટ પર ડાલ લેતે ઔર જબ નીચે ઉતરતે તો ઉસે બિછોના બના લેતે ઔર ઉનકા થેલા એક ધારીદાર ચાદર થી, જિસમેં ખજૂરકી છાલ ભરી હુઈ થી. જબ સવાર હોતે તો ઉસે થેલા બના લેતે ઔર જબ સવારીસે ઉતરતે તો ઉસે તકિયા બના લેતે ઔર ઉન્હોંને ધારીદાર ખદ્દરકા કુર્તા પહેના હુવા થા, જિસકા એક પેહલૂ ફટા હુવા થા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરે પાસ કૌમકે સરદારકો બુલાકર લાઓ. લોગ વહાંકે પાદરીયોંકે સરદારકો બુલાકર લાએ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, મેરે ઈસ કુર્તેકો સી કર ધો દો ઔર ઈતની દેરકે લિયે કોઈ કપડા યા કુર્તા આરિયતન દે દો. વોહ પાદરી કત્તાન કપડેકા કુર્તા લે આયા. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, યેહ કૌનસા કપડા હૈ ? લોગોં ને બતાયા યેહ કત્તાન હૈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને પૂછા, કત્તાન કપડા ક્યા હોતા હૈ ? લોગોંને ઉસ કપડેકી તફસીલ બતાઈ. હઝરત ઉમર (રદિ.) ને અપના કપડા ઉતારકર ઉસે દિયા. ઉસને ઉસમેં પૈવંદ લગાયા ઔર ધોકર લે આયા.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ઉનકા જો કુર્તા પહેન રખ્ખા થા, વોહ ઉતારકર ઉસે દે દિયા ઔર અપના કુર્તા પહેન લિયા. ઉસ પાદરીને હઝરત ઉમર (રદિ.) સે કહા, આપ અરબોંકે બાદશાહ હૈં, હમારે ઈસ ઈલાકેમેં ઊંટકી સવારી ઠીક નહીં હૈ. (ઔર ન આપકા યેહ કુર્તા ઠીક હૈ) ઈસ લિયે અગર આપ કિસી ઔર અચ્છે કપડેકા કુર્તા પહેન લેં ઔર

---

૧ હાકિમ, ૨-૮૨, હુલીયા, ૧-૪૭, મુન્તખબુલ કંઝ, ૪-૪૦૦
૨ હુલીયા

તુર્કી ઘોડેકી સવારી કરેં, ઈસસે રૂમીયોંકી નિગાહમેં આપકી કદરો મંઝિલત બઢ જાએગી.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, હમ લોગોંકો અલ્લાહને ઈસ્લામકે ઝરીએ ઈઝઝત અતા ફરમાઈ હૈ. ઈસ લિયે અલ્લાહકે દીનકે અલાવા કિસી ઔરકા હમ સોચ ભી નહીં સકતે. ઈસકે બા'દ ઉનકી ખિદમતમેં એક તુર્કી ઘોડા લાયા ગયા. ઉસ પર કાઠી ઔર કજાવે કે બગૈર હી એક મોટી ચાદર ડાલ દી ગઈ. વોહ ઉસ પર સવાર હુએ (વોહ ઘોડા અકડકર ચલને લગા તો) હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, ઈસે રોકો (ક્યૂંકે યેહ શૈતાનકી તરહ ચલ રહા હૈ.) ઈસસે પેહલે મૈંને લોગોંકો શૈતાન પર સવાર હોતે હુએ કભી નહીં દેખા થા. ફિર ઉનકા ઊંટ લાયા ગયા ઔર વોહ ઘોડેસે ઉતરકર ઉસી પર સવાર હો ગએ.[૧]

ગલબાઓ ઇઝઝત કી હાલત મેં ભી ઝિમ્મીયોં કી રિઆયત કરના

હઝરત અબૂ નહીક ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન હન્ઝલા (રદિ.) કેહતે હૈં, હમ એક લશ્કરમેં હઝરત સલમાન (રદિ.) કે સાથ થે. એક આદમીને સૂરએ મરયમ પઢી તો દૂસરે આદમીને હઝરત મરયમ ઔર ઉનકે બેટે (હઝરત ઈસા અલૈહિસ્સલામ) કો બુરા ભલા કહા (બઝાહિર યેહ આદમી યહૂદી હોગા) હમને ઉસે માર માર કર લહુલુહાન કર દિયા. જિસ ઈન્સાન પર ઝુલ્મ હોતા થા, વોહ જાકર હઝરત સલમાન (રદિ.) સે શિકાયત કિયા કરતા થા. ચુનાંચે ઉસ આદમીને ભી જાકર હઝરત સલમાન (રદિ.) સે શિકાયત કર દી. ઈસસે પેહલે ઉસને કભી ઉનસે કોઈ શિકાયત નહીં કી થી. હઝરત સલમાન (રદિ.) હમારે પાસ તશરીફ લાએ ઔર ફરમાયા, તુમને ઈસ આદમીકો ક્યૂં મારા હૈ ? હમને કહા, હમને સૂરએ મરયમ પઢી થી. ઈસને હઝરત મરયમ અલૈહિસ્સલામ ઔર ઉનકે બેટેકો બુરા ભલા કહા.

ઉન્હોંને કહા, તુમ લોગોંને ઉન્હેં સૂરએ મરયમ ક્યૂં સુનાઈ ? ક્યા આપ લોગોંને અલ્લાહકા યેહ ફરમાન નહીં સુના..

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ

વલા તસુબ્બૂલ્લઝીન યદ્ઊન મિન્ દૂનિલ્લાહિ ફયસુબ્બૂલ્લાહ અદવમ્ બિગયૃરિ ઈલ્મ

---

૧ બિદાયા, ૭-૬૦

'ઔર દુશનામ મત દો ઉનકો, જિનકી યેહ લોગ ખુદાકો છોડકર ઈબાદત કરતે હૈં, ક્યૂંકે ફિર વોહ જહાલતકી હુદૂદસે ગુઝરકર અલ્લાહકી શાનમેં ગુસ્તાખી કરેંગે.'

અય જમાઅતે અરબ ! ક્યા આપ લોગોંકા મઝહબ સબસે ઝિયાદા બુરા નહીં થા ? આપ લોગોંકા ઈલાકા સબસે ઝિયાદા બુરા નહીં થા ? ક્યા આપ લોગોંકી ઝિંદગી સબસે ઝિયાદા બુરી નહીં થી ? ફિર અલ્લાહ તઆલાને આપ લોગોંકો ઈઝઝત દી ઔર આપ લોગોંકો સબકુછ દિયા. ક્યા આપ લોગ યેહ ચાહતે હો કે અલ્લાહકી દી હુઈ ઈઝઝતકી વજહસે લોગોંકી પકડ કરતે રહો ? અલ્લાહકી કસમ ! યા તો આપ લોગ ઈસ કામસે બાઝ આ જાઓ વરના જો કુછ આપ લોગોંકે હાથમેં હૈ, અલ્લાહ ઉસે તુમસે લેકર દૂસરોંકો દે દેંગે.

ફિર હઝરત સલમાન (રદિ.) હમેં સિખાને લગે ઔર ફરમાયા, મગરિબ ઔર ઈશાકે દરમિયાન નફ્લ પળ્હા કરો, ક્યૂંકે ઈન નફ્લોંમેં બહોત સા કુર્આન પળ્હ લેનેકી વજહસે તુમ્હારે રોઝકે કુર્આન પળ્હનેકી મુકર્રરા મિકદારમેં કમી હો જાએગી ઔર ઈસ તરહ રાતકા શુરૂકા હિસ્સા બેકાર હોનેસે બચ જાએગા, ક્યૂંકે જિસકા રાતકા શુરૂકા હિસ્સા બેકાર ગુઝર જાએગા તો ઉસ રાતકા આખિરી હિસ્સા યા'ની તહજ્જુદકા વક્ત ભી બેકાર ગુઝરેગા.[૧]

લોગ અલ્લાહ તઆલા કે હુક્મ કો છોડ દે, ઉનકી બુરી હાલત સે ઈબરત હાસિલ કરના

હઝરત જુબૈર બિન નુફૈર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, જબ કુબરૂસ જઝીરા ફત્હ હુવા તો વહાંકે રેહને વાલે સારે ગુલામ બના લિયે ગએ ઔર ઉન્હેં મુસલમાનોંમેં તકસીમ કર દિયા ગયા. વોહ એક દૂસરેકી જુદાઈ પર રો રહે થે. મૈંને દેખા કે હઝરત અબૂદર્દા (રદિ.) અકેલે બૈઠે રો રહે હૈં.

મૈંને પૂછા, અય અબૂદર્દા (રદિ.) ! આજ જો અલ્લાહને ઈસ્લામ ઔર ઈસ્લામ વાલોંકો ઈઝઝત અતા ફરમાઈ હૈ તો આપ ક્યૂં રો રહે હૈં ? ફરમાયા, અય જુબૈર ! તેરા ભલા હો, ઈસ મખ્લૂકને જબ અલ્લાહકે હુક્મકો છોડ દિયા તો યેહ અલ્લાહકે યહાં કિતની બેકીમત હો ગઈ. પેહલે તો યેહ ઝબરદસ્ત ઔર ગાલિબ કૌમ થી ઔર ઈન્હેં બાદશાહત હાસિલ થી, લેકિન ઈન્હોંને અલ્લાહકા હુક્મ છોડ દિયા તો અબ ઈનકા વોહ બુરા હાલ હો ગયા, જો તુમ દેખ રહે હો.[૨]

૧ હુલીયા, ૧-૨૦૧
૨ હુલીયા, ૧-૨૧૬

ઇબ્ને જરીર કી રિવાયતમેં ઇસકે બા'દ યેહ ભી હૈ કે અબ ઉનકા વોહ બુરા હાલ હો ગયા, જો તુમ દેખ રહે હો કે ઉન પર અલ્લાહને ગુલામી મુસલ્લત કર દી ઔર જબ કિસી કૌમ પર અલ્લાહ ગુલામી મુસલ્લત કર દે, તો સમઝ લો કે અલ્લાહકો ઉનકી કોઇ ઝરૂરત નહીં. (ક્યૂંકે ઉનકી અલ્લાહકે યહાં કોઇ કીમત નહીં રહી.)[1]

નિય્યત કો અલ્લાહ તઆલા કે લિયે ખાલિસ કરના ઔર આખિરત કો મકસૂદ બનાના

હઝરત ઇબ્ને અબી મરયમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) હઝરત મઆઝ બિન જબલ (રદિ.) કે પાસસે ગુઝરે તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, વોહ આ'માલ કૌનસે હૈં, જિનસે ઇસ ઉમ્મતકે સારે કામ ઠીક રેહતે હૈં ? હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને કહા, તીન આ'માલ હૈં ઔર તીનોં નજાત દિલાને વાલે હૈં.

એક ઇખ્લાસ હૈ ઔર ઇખ્લાસ વોહ અમલે ફિતરત હૈ, જિસ પર અલ્લાહને લોગોંકો પૈદા કિયા હૈ. દૂસરા અમલ નમાઝ હૈ ઔર વોહ મઝહબકા અહમ શોઅબા હૈ ઔર તીસરા અમલ અમીરકી ઇતાઅત હૈ ઔર ઇતાઅત હી બચાવકા સામાન હૈ.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, આપને ઠીક કહા. જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) વહાંસે આગે ચલે ગએ તો હઝરત મઆઝ (રદિ.) ને અપને પાસ બૈઠને વાલોંસે ફરમાયા, ગૌરસે સુનો ! (અય ઉમર !) આપકા ઝમાના બા'દ વાલોંકે ઝમાનેસે બેહતર હૈ, ક્યૂંકે આપકે બા'દ ઉમ્મતમેં ઇખ્તિલાફ હો જાએગા (ઔર સુનો !) અબ યેહ હઝરત ઉમર (રદિ.) ભી દુનિયામેં થોડા અરસા હી રહેંગે.[2]

હઝરત અબૂ અબ્દહ અંબરી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ મુસલમાન મદાયન ફત્હ કરકે ઉસમેં દાખિલ હુએ ઔર માલે ગનીમત જમા કરને લગે તો એક આદમી અપને સાથ એક ડિબ્બા લાયા ઔર લાકર માલે ગનીમત જમા કરને વાલે ઝિમ્મેદારકો દે દિયા. ઉસ ઝિમ્મેદારકે સાથીયોંને કહા, ઇસ ડિબ્બે જૈસા કીમતી સામાન તો હમને કભી નહીં દેખા, (ક્યૂંકે ઉસમેં બાદશાહને સબસે ઝિયાદા કીમતી હીરે જવાહિરાત રખ્ખે હુએ થે.) ઔર હમારે પાસ જિતના માલે ગનીમત આ ચુકા હૈ, ઉસ સબકી કીમત ઉસકે બરાબર ક્યા, ઉસકે કરીબ ભી નહીં હો સકતી.

ફિર ઉન લોગોંને લાને વાલેસે પૂછા, ક્યા આપને ઇસમેં સે કુછ લિયા હૈ ? ઉસને કહા, ગૌરસે સુનો ! અલ્લાહકી કસમ ! અગર અલ્લાહકા ડર ન હોતા તો મૈં ઇસે

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૩૧૮
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૮-૨૨૬

આપ લોગોંકે પાસ કભી ન લાતા. ઈસ જવાબસે યેહ લોગ સમઝ ગએ કે યેહ આદમી બડી શાન વાલા હૈ. ઉન્હોંને પૂછા, આપ કૌન હૈં? ફરમાયા, નહીં, અલ્લાહકી કસમ! નહીં. અપને બારેમેં મૈં ન તો આપ લોગોંકો બતાઉંગા, ક્યૂંકે આપ લોગ મેરી તા'રીફ કરને લગ જાએંગે ઔર ન કિસી ઔર કો બતાઉંગા, ક્યૂંકે ફિર લોગ મેરી સચ્ચી ઝૂઠી તા'રીફ કરને લગ જાએંગે, બલકે મૈં તો અલ્લાહકી તા'રીફ બયાન કરતા હું ઔર ઉસકે સવાબ પર રાઝી હું.

(ફિર વોહ આદમી ચલા ગયા.) તો ઉન લોગોંને એક આદમી ઉસકે પીછે ભેજા. વોહ આદમી (ઉસકે પીછે ચલતે ચલતે) ઉસકે સાથીયોંકે પાસ પહોંચ ગયા. ફિર ઉસને ઉસકે સાથીયોંસે ઉસકે બારેમેં પૂછા, તો વોહ હઝરત આમિર બિન અબ્દે કૈસ (રહ.) નિકલે.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ, હઝરત તલહા ઔર હઝરત મુહલ્લબ વગૈરહ હઝરાત કેહતે હૈં, (ગઝવએ કાદસિયહ કે મૌકે પર) હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અલ્લાહકી કસમ! યેહ લશ્કર બડા અમાનતદાર હૈ. અગર બદર વાલોંકો પેહલે ફઝીલત ન મિલી હોતી તો અલ્લાહકી કસમ! મૈં કેહતા કે ઈસ લશ્કરકી ભી બદર વાલોં જૈસી ફઝીલત હૈ. બહોતસી કૌમોંકો મૈંને બડે ગૌરસે દેખા. ઉનમેં ગનીમતકા માલ જમા કરનેકે બારેમેં બહોતસી કમીયાં નઝર આઈં, લેકિન મેરે ખયાલમેં ઈસ લશ્કરવાલોંમેં ઐસી કોઈ કમઝોરી નહીં ઔર ન મૈંને ઉનકી કિસી કમઝોરીકે બારેમેં કિસીસે કુછ સુના હૈ.[૨]

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, અલ્લાહકી કસમ! જિસકે સિવા કોઈ મઅબૂદ નહીં, કાદસિયહ વાલોંમેં સે કિસીકે બારેમેં હમેં યેહ ઈત્તિલાઅ નહીં મિલી કે વોહ આખિરતકે સાથ સાથ દુનિયા ભી ચાહતા હો, અલબત્તા હમેં (હઝારોંકે લશ્કરમેં સે સિર્ફ તીન આદમીયોંકે બારેમેં) શુબહ હુવા (કે શાયદ યેહ દુનિયા ભી ચાહતે હોં), લેકિન તેહકીક કરને પર વોહ ભી અમાનતદાર ઔર બડે ઝાહિદ નિકલે. વોહ તીન હઝરાત યેહ હૈં, હઝરત તુલૈહા બિન ખુવૈલિદ, હઝરત અમ્ર બિન મઅદીકરિબ ઔર હઝરત કૈસ બિન મક્શૂહ (રદિ.)[૩]

હઝરત કૈસ ઈજલી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર (રદિ.) કે પાસ કિસ્રા કી તલવાર, કમરકી પેટી ઔર ઝેબો ઝીનતકા સામાન લાયા ગયા તો હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જિન લોગોંને યેહ સારાકા સારા માલે ગનીમત પહોંચા દિયા હૈ, વોહ વાકઈ બડે અમાનતદાર હૈં.

ઈસ પર હઝરત અલી (રદિ.) ને ફરમાયા, ચૂંકે આપ ખૂદ પાકદામન હૈં, ઈસ લિયે રિઆયા ભી પાકદામન હો ગઈ.[૪]

---

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૧૨૮
૨ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૧૨૮
૩ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૧૨૮
૪ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૧૨૮

અલ્લાહ તઆલા સે કુર્આન મજીદ ઔર અઝકાર કે ઝરીએ મદદ ચાહના

હઝરત ઝૈદ બિન અસ્લમ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને દેખા કે મિસર ફત્હ હોનેમેં દેર લગ રહી હૈ તો ઉન્હોંને હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો યેહ ખત લિખા..

'અમ્મા બા'દ ! મુઝે ઈસ બાત પર બહોત તઅજ્જુબ હૈ કે મિસરકી ફત્હમેં આપ લોગોંકો દેર લગ રહી હૈ. આપ ઉનસે કઇ સાલોંસે લડ રહે હૈં ઔર ઈસકી વજહ સિર્ફ યેહી હૈ કે આપ લોગોંને નયે નયે કામ શુરૂ કર દિયે હૈં ઔર જૈસે આપ લોગોંકે દુશ્મનકો દુનિયાસે મુહબ્બત હૈ, ઐસે હી આપ લોગોંકે દિલોંમેં ભી દુનિયાકી મુહબ્બત આ ગઇ હૈ ઔર અલ્લાહ તઆલા લોગોંકી મદદ સિર્ફ ઉનકી સચ્ચી નિય્યતકી વજહસે હી કરતે હૈં ઔર મૈંને આપકે પાસ ચાર આદમી ભેજે હૈં ઔર આપકો બતા રહા હું કે મેરે ઈલ્મકે મુતાબિક ઉનમેં સે હર આદમી હઝાર આદમીયોંકે બરાબર હૈ. હાં, દુનિયાકી મુહબ્બત, જિસને દૂસરોંકો બદલા હૈ, વોહ ઉનકો ભી બદલ દે તો ઔર બાત હૈ.'

'જબ મેરા યેહ ખત આપકો મિલે તો આપ લોગોંમેં બયાન કરેં ઔર ઉન્હેં દુશ્મનસે લડનેકે લિયે ઉભારેં ઔર ઉનકો સબ્રકી ઔર નિય્યત ખાલિસ કરનેકી તરગીબ દેં ઔર ઈન ચારોંકો સબ લોગોંસે આગે રખ્ખેં ઔર લોગોંસે કહેં કે વોહ સબ ઈકઠ્ઠે મિલકર એકદમ દુશ્મન પર હમલા કરેં ઔર યેહ હમલા જુમ્અહકે દિન ઝવાલકે વક્ત કરેં, ક્યૂંકે યેહ ઐસી ઘડી હૈ, જિસમેં રહમત નાઝિલ હોતી હૈ ઔર દુઆ કુબૂલ હોતી હૈ ઔર સબ અલ્લાહકે સામને ખૂબ ગિડગિડાએં ઔર ઉસસે અપને દુશ્મનકે ખિલાફ મદદ માંગેં.'

જબ યેહ ખત હઝરત અમ્ર (રદિ.) કે પાસ પહોંચા તો હઝરત અમ્ર (રદિ.) ને લોગોંકો જમા કરકે લોગોંકો યેહ ખત સુનાયા.ફિર ઉન ચાર આદમીયોંકો બુલાકર લોગોં કે આગે કિયા ઔર ફિર લોગોંસે કહા કે વુઝૂ કરકે દો રકઅત નમાઝ પઢેં ઔર ફિર અલ્લાહકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર ઉસસે મદદ માંગેં. ચુનાંચે ઐસા કરનેસે અલ્લાહને ઉનકે લિયે મિસર ફત્હ કરા દિયા.[૧]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર ઔર અય્યાશ બિન અબ્બાસ વગૈરહ હઝરાત કુછ કમીબેશીકે સાથ રિવાયત કરતે હૈં કે જબ હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો મિસર

---

૧ ઈબ્ને અબ્દુલ હકમ

કે ફત્હ કરનેમેં કુછ દેર લગી તો ઉન્હોંને મદદ તલબ કરનેકે લિયે હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) કો ખત લિખા.

હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને ઉનકી મદદકે લિયે ચાર હઝાર આદમી ભેજે ઔર હર હઝાર પર એક આદમીકો અમીર બનાયા ઔર ઉનકો હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ (રદિ.) ને યેહ ખત લિખા કે આપકી મદદકે લિયે ચાર હઝાર આદમી ભેજ રહા હું. હર હઝાર પર એક ઐસા અમીર મુકર્રર કિયા હૈ, જો હઝારકે બરાબર હૈ. વોહ ચાર હઝરાત યેહ હૈં. એક હઝરત ઝુબૈર બિન અવ્વામ (રદિ.), દૂસરે હઝરત મિક્દાદ બિન અસ્વદ બિન અમ્ર (રદિ.), તીસરે હઝરત ઉબાદા બિન સામિત (રદિ.) ઔર ચૌથે હઝરત મસ્લમા બિન મુખલ્લદ (રદિ.) ઔર આપકો મા'લૂમ હોના ચાહિયે કે આપકે સાથ બારહ હઝાર આદમી હૈં ઔર બારહ હઝારકા લશ્કર તા'દાદકી કમીકી વજહસે મગલૂબ નહીં હો સકતા (કિસી ગુનાહકી વજહસે હો સકતા હૈ.)[૧]

હઝરત અયાઝ અશ્અરી (રહ.) કેહતે હૈં, મૈં ગઝવએ યરમૂકમેં શરીક થા. ઉસ લડાઈમેં મુસલમાનોંકે લશ્કરકે પાંચ અમીર થે. ૧. હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ૨. હઝરત યઝીદ બિન અબી સુફયાન ૩. હઝરત શુરહબીલ બિન હસના ૪. હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) ઔર ૫. હઝરત અયાઝ (રદિ.) યેહ હઝરત અયાઝ (રદિ.) દૂસરે સાહબ હૈં, ઈસ હદીસકે રાવી નહીં હૈં.

હઝરત ઉમર (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ જંગ હો તો આપ લોગોંકે અમીર હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) હુવા કરેંગે. ફિર હમને હઝરત ઉમર (રદિ.) કો મદદ તલબ કરને કે લિયે ખતમેં યેહ લિખા કે મૌત બડે જોશો ખરોશસે હમારી તરફ બઢ રહી હૈ. ઉન્હોંને હમેં જવાબમેં લિખા કે મદદ તલબ કરને કે લિયે આપ લોગોંકા ખત મેરે પાસ આયા. મૈં આપ લોગોંકો ઐસી ઝાત બતાતા હું, જિસકી મદદ બડી ઝોરદાર હૈ ઔર જિસકા લશ્કર હર જગહ મૌજૂદ હૈ ઔર વોહ અલ્લાહ તઆલાકી ઝાત હૈ. ઈસ લિયે ઉસીસે મદદ માંગો, ક્યૂંકે હઝરત મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી ગઝવએ બદરમેં મદદ હુઈ, હાલાંકે ઉનકી તા'દાદ તુમસે કમ થી.[૨]

અહમદ કી રિવાયતમેં યેહ ભી હૈ કે જબ આપ લોગોંકો મેરા યેહ ખત મિલે તો આપ લોગ ઉનસે જંગ કરેં ઔર મુઝસે દોબારા મદદ ન તલબ કરેં. રાવી કેહતે હૈં, હમને ઉનસે જંગ કી ઔર ઉન્હેં ખૂબ કત્લ કિયા ઔર ઉન્હેં ચાર ફરસખ યા'ની બારહ મીલ તક શિકસ્ત દી ઔર હમેં બહોત સા માલે ગનીમત મિલા. ફિર હમને મશ્વરા કિયા તો હઝરત અયાઝ (રદિ.) ને હમેં યેહ મશ્વરા દિયા કે હર મુસલમાનકે છુડવાનેકે લિયે દસ કાફિર દે દેં.

---

૧ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૫૧
૨ કન્ઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૪૫

રાવી કેહતે હૈં, હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) ને ફરમાયા, ઘોડે દૌડાનેમેં કૌન મુઝસે બાઝી લગાતા હૈ? ઈસ પર એક નવજવાનને કહા, અગર આપ ખફા ન હોં, તો મૈં. ચુનાંચે યેહ નવજવાન દૌડમેં હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) સે આગે નિકલ ગયા. મૈંને દેખા કે હઝરત અબૂ ઉબૈદા (રદિ.) બગૈર ઝીનકે ઘોડે પર સવાર હૈં ઔર ઉસ નવજવાનકે પીછે દૌડ રહે હૈં ઔર ઉનકે બાલોંકી દોનોં મેંઢીયાં ઝોર ઝોરસે હિલ રહી હૈં.[૧]

હઝરત મુહમ્મદ, હઝરત તલહા ઔર હઝરત ઝિયાદ (રહ.) અપની અપની સનદસે બયાન કરતે હૈં કે હઝરત ઉમર (રદિ.) ને એક નવજવાન હઝરત સઅદ (રદિ.) કે સાથ મુસ્તકિલ લગા રખ્ખા થા, જો કે કારીયોંમેં સે થા. જબ હઝરત સઅદ (રદિ.) ઝુહરકી નમાઝ પળ્હા ચુકે તો ઉસ નવજવાનકો હુક્મ દિયા કે વોહ સૂરએ જિહાદ યા'ની સૂરએ અન્ફાલ પળ્હે ઔર તમામ મુસલમાન યેહ સૂરત સીખે હુએ થે. ચુનાંચે લશ્કરકા જો હિસ્સા કરીબ થા, ઉસ નવજવાનને ઉનકે સામને સૂરએ જિહાદ પળ્હી. ફિર વોહ સૂરત લશ્કરકે હર દસ્તેમેં પળ્હી ગઈ, જિસસે તમામ લોગોંકે દિલોંમેં ઝૌકો શૌક બળ્હ ગયા ઔર સબને ઉસકે પળ્હતે હી સુકૂન મેહસૂસ કિયા.[૨]

હઝરત મસઊદ બિન ખરાશ કી રિવાયતમેં યેહ હૈ કે લોગ સૂરએ જિહાદ સીખે હુએ થે. ઈસ લિયે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને લોગોંકો હુક્મ દિયા કે વોહ એક દૂસરેકે સામને સૂરએ જિહાદ પળ્હેં.[૩]

હઝરત ઈબ્રાહીમ બિન હારિસ તૈમી (રદિ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને હમેં એક લશ્કરમેં ભેજા ઔર હમેં હુક્મ દિયા કે હમ સુબહાં શામ યેહ આયત પળ્હા કરેં..

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا — અફહસિબ્તુમ્ અન્નમા ખલક્નાકુમ્ અબષા

ચુનાંચે હમ યેહ આયત પળ્હતે રહે, જિસસે હમ ખૂદ સહીહ સાલિમ રહે ઔર હમેં માલે ગનીમત ભી મિલા.[૪]

હઝરત મુહમ્મદ, હઝરત તલહા ઔર હઝરત ઝિયાદ (રહ.) અપની અપની સનદસે યેહ બયાન કરતે હૈં કે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ફરમાયા, આપ સબ લોગ અપની જગહ ઠહેરે રહેં ઔર ઝુહરકી નમાઝ પળ્હને તક કુછ હરકત ન કરેં. આપ પળ્હ લેંગે તો મૈં ઝોરસે અલ્લાહુ અકબર કહુંગા. ઉસ વક્ત આપ લોગ ભી અલ્લાહુ અકબર કહેં ઔર તૈયારી શુરૂ કર દેં ઔર આપ લોગોંકો મા'લૂમ હોના ચાહિયે કે ઝોરસે અલ્લાહુ

૧ હૈસમી, ૬-૨૧૩, તફસીર ઈબ્ને કપીર, ૧-૪૦૦
૨ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૪૭
૩ તારીખ ઈબ્ને જરીર
૪ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૨-૩૨૭, ઈસાબા, ૧-૧૫

અકબર કેહના આપ લોગોંસે પેહલે કિસીકો નહીં દિયા ગયા ઔર યેહ આપ લોગોંકો મઝબૂત ઔર તાકતવર બનાનેકે લિયે દિયા ગયા હૈ.

ફિર જબ આપ લોગ દૂસરી બાર અલ્લાહુ અકબર સુનેં તો આપ લોગ ભી અલ્લાહુ અકબર કહેં ઔર અપની તૈયારી મુકમ્મલ કર લેં. ફિર જબ મૈં તીસરી બાર અલ્લાહુ અકબર કહું, તો આપ લોગ ભી અલ્લાહુ અકબર કહેં ઔર આપ લોગોંમેં જો ઘોડેસવાર હૈં, વોહ મૈદાને જંગમેં ઉતરને ઔર દુશ્મન પર હમલા કરનેકે લિયે પૈદલ સાથીયોંકા હૌસલા બઢાએ. ફિર જબ, મૈં ચૌથી બાર અલ્લાહુ અકબર કહું તો આપ સબ લોગ ઈકઠ્ઠે ચલ પડેં ઔર દુશ્મનમેં ઘુસ જાએં ઔર યેહ કલિમાત પઢતે રહેં..[1]

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ   લા હવ્લ વલા કુવ્વત ઈલ્લા બિલ્લાહ

હઝરત મુહમ્મદ હઝરત તલહા ઔર હઝરત ઝિયાદ (રહ.) અપની અપની સનદસે બયાન કરતે હૈં કે જબ કારી હઝરાત આયાતે જિહાદકી તિલાવતસે ફારિગ હો ગએ તો હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ઝોરસે અલ્લાહુ અકબર કહા. ઈસે સુનકર ઉનકે કરીબ વાલોંને અલ્લાહુ અકબર કહા. ઈસ તરહ એક દૂસરેસે સુનકર સારે લોગોંને અલ્લાહુ અકબર કહા. ઈસસે લોગોંમેં હમલેકી તૈયારીકી હરકત શુરૂ હો ગઈ.

ફિર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને દોબારા અલ્લાહુ અકબર કહા તો લોગોંને તૈયારી મુકમ્મલ કર લી. ફિર ઉન્હોંને તીસરી બાર અલ્લાહુ અકબર કહા તો બહાદુરાને લશ્કર આગે બઢે ઔર ઉન્હોંને ઘમસાનકી લડાઈ શુરૂ કર દી. આગે ઔર ભી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ.[2]

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ કે બાલ મુબારક કે ઝરીએ મદદ તલબ કરના

હઝરત જઅફર બિન અબ્દુલ્લાહ બિન હકમ (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) ને ગઝ્વએ યરમૂક કે દિન અપની એક ટોપી ન પાઈ, તો સાથીયોંસે ફરમાયા, ઉસે તલાશ કરો. ઉન્હોંને તલાશ કિયા તો ઉન્હેં ન મિલી. ફરમાયા, ઔર તલાશ કરો. ઔર તલાશકી તો મિલ ગઈ. લોગોંને દેખા તો વોહ બિલકુલ પુરાની ટોપી થી. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ફરમાયા, એક બાર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમને ઉમરહ કિયા. ફિર બાલ મુંડવાએ. લોગ આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૪૭
૨ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૪૭

બાલોં પર ઝપટ પડે. મૈંને ભી આગે બઢકર આપ સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકી પેશાનીકે બાલ ઉઠા લિયે ઔર ઈસ ટોપીમેં રખ લિયે. જબ મૈં કિસી જંગમેં શરીક હોતા હું ઔર યેહ ટોપી મેરે પાસ હોતી હૈ તો મુઝે અલ્લાહકી ગૈબી નુસ્રત ઝરૂર નસીબ હોતી હૈ.[૧]

હઝરત જઅફર (રહ.) કેહતે હૈં, હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) કી ટોપીમેં હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે કુછ મુબારક બાલ રખ્ખે હુએ થે. હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ફરમાયા, જબ ભી મેરા કિસી લશ્કરસે મુકાબલા હોતા હૈ ઔર યેહ ટોપી મેરે સર પર હોતી હૈ તો મુઝે ફત્હ ઝરૂર મિલતી હૈ.[૨]

ફઝીલત વાલે આ'માલ મેં એક દૂસરે સે આગે બઢને કા શૌક

હઝરત શકીક (રહ.) કેહતે હૈં, હમને દિનકે શુરૂમેં જંગે કાદસિયહ મેં લડાઈ શુરૂ કી. જબ હમ વાપસ આએ તો નમાઝકા વક્ત શુરૂ હો ચુકા થા ઔર મુઅઝ્ઝિન સાહબ ઝખ્મી હો ચુકે થે. ઈસ લિયે હર મુસલમાન ચાહને લગા કે અઝાનકી સઆદત ઉસે હી નસીબ હો ઔર ઈતના તકાઝા બઢા કે કરીબ થા કે આપસમેં તલવારોંસે લડ પડેં. આખિર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ઉનમેં અઝાનકે લિયે કુરઆ અંદાઝી કી ઔર એક આદમીકા નામ કુરઆમેં નિકલા ઔર ઉસને અઝાન દી.[૩]

દુનિયા કી ઝેબો ઝીનત કો બેકીમત સમઝના

હઝરત મઅકિલ બિન યસાર (રદિ.) હઝરત નોઅમાન બિન મુકર્રિન (રદિ.) કી અમારતમેં અસ્ફહાન કી ફત્હકે બારેમેં લંબી હદીસ ઝિક્ર કરતે હૈં. ઉસમેં યેહ ભી હૈ કે હઝરત નોઅમાન (રદિ.) લશ્કર લેકર અસ્ફહાન કે કરીબ પહોંચે તો ઉનકે ઔર અસ્ફહાન કે દરમિયાન દરિયા થા. હઝરત નોઅમાન (રદિ.) ને હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કો કાસિદ બનાકર અસ્ફહાન ભેજના ચાહા.

૧ હૈસમી, ૯-૩૪૯, હાકિમ, ૩-૨૯૯, દલાઈલુન્નુબુવ્વહ, ૧૫૯
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૭-૩૧
૩ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૭૦

ઉન દિનોં અસ્ફહાનમેં ઝુલ હાજિબૈન બાદશાહ થા. ઉસને આને વાલે સહાબીકો મરઊબ કરનેકે લિયે અપને સાથીયોંસે મશ્વરા કિયા કે ક્યા મૈં અપના દરબાર ફૌજી અંદાઝસે સજાકર બૈઠું યા શાહાના શાનો શૌકતસે સજાઉં ? ઉસકે સાથીયોંને શાહાના શાનો શૌકતકા મશ્વરા દિયા.

ચુનાંચે ઉસને શાહી તરીકેસે અપના દરબાર સજાયા. ખૂદ શાહી તખ્ત પર બૈઠા ઔર સર પર શાહી તાજ રખ્ખા ઔર દરબારી ઉસકે ગિર્દ દો સફેં બનાકર ખડે હો ગએ. ઉન લોગોંને દીબાજકે રેશમી કપડે પહેન રખ્ખે થે. ઉનકે કાનોંમેં બાલીયાં ઔર હાથોંમેં કંગન થે.

હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) દરબારમેં આએ. વોહ સર ઝુકાએ હુએ તેઝીસે ચલ રહે થે. ઉનકે હાથમેં નેઝા ઔર ઢાલ થી ઔર લોગ દો સફેં બનાએ બાદશાહકે ગિર્દ કાલીન પર ખડે થે. હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) નેઝે પર ટેક લગાકર ચલ રહે થે, જિસસે વોહ કાલીન ફટ ગયા. ઐસા ઉન્હોંને જાનબૂઝ કર કિયા, તાકે યેહ ઉન લોગોંકે લિયે બદફાલી હો.

ઝુલ હાજિબૈન ને ઉનસે કહા, અય જમાઅતે અરબ ! તુમ લોગ સખ્ત ફાકે ઔર મશક્કતમેં મુબ્તલા હો. ઈસ લિયે અપને મુલ્કસે નિકલકર હમારે યહાં આ ગએ હો. અગર તુમ ચાહો તો હમ તુમ્હેં ગલ્લા (અનાજ) દે દેતે હૈં, ઉસે લેકર તુમ અપને મુલ્ક વાપસ ચલે જાઓ.

ફિર હઝરત મુગીરહ (રદિ.) ને ગુફ્તગૂ શુરૂ ફરમાઈ. પેહલે અલ્લાહકી હમ્દો સના બયાન કી. ફિર ફરમાયા, હમ અરબ લોગ વાકઈ બહોત બુરે થે. મુરદાર જાનવર ખાયા કરતે થે ઔર બડે કમઝોર થે. તમામ લોગોંકા હમ પર ઝોર ચલતા થા.હમારા કિસી પર નહીં ચલતા થા. ફિર અલ્લાહને હમમેં એક રસૂલ ભેજા, જો હમારે શરીફ ખાનદાનકા થા, જિસકા નસબ હમમેં સબસે ઉંચા થા, જિસકી બાત સબસે ઝિયાદા સચ્ચી થી. ઉન્હોંને હમસે વા'દા કિયા થા કે યેહ જગહ ફત્હ હોકર હમેં મિલેગી ઔર અબ તક હમ ઉનકે તમામ વા'દોંકો સચ્ચા પા ચુકે હૈં ઔર મૈં યહાં બડે શાનદાર કપડે ઔર કીમતી સામાન દેખ રહા હું. મુઝે યકીન હૈ કે મેરે સાથી ઈન્હેં લિયે બગૈર યહાંસે નહીં જાએંગે. આગે ઔર ભી હદીસ હૈ.[1]

હઝરત મુહમ્મદ, હઝરત તલહા, હઝરત અમ્ર ઔર હઝરત ઝિયાદ (રહ.) અપની અપની સનદસે રિવાયત કરતે હૈં કે હઝરત સઅદ (રદિ.) ને આદમી ભેજકર હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) ઔર સહાબાકી એક જમાઅતકો બુલાયા ઔર ફરમાયા, મૈં આપ લોગોંકો ઈન લોગોં (રૂસ્તમ વગૈરહ) કે પાસ ભેજના ચાહતા હું. ઈસ બારેમેં આપ લોગોંકી ક્યા રાય હૈ ?

---

૧ હાકિમ, ૩-૨૯૩, બૈહકી, ૬-૨૧૭

ઈન સબ હઝરાતને કહા, આપ જો હુક્મ ફરમાએંગે, હમ તાબેદાર હૈં ઔર ઉસ પર પક્કે રહેંગે (યા'ની હમ જાનેકે લિયે તૈયાર હૈં) ઔર વહાં જાકર જબ કોઇ ઐસા મસ્અલા પેશ હોગા, જિસમેં આપકી તરફસે કોઇ ફૈસલા નહીં હુવા હોગા, તો હમ ઉસ ચીઝકે બારેમેં ગૌર કરેંગે. જો ઝિયાદા મુનાસિબ ઔર લોગોંકે લિયે ઝિયાદા મુફીદ હૈ ઔર જો સમઝમેં આએગા, વોહ હમ ઉન લોગોંકો બતાએંગે.

હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ફરમાયા, અક્લમંદ ઔર તર્જુબેકાર લોગ ઐસે હી કિયા કરતે હૈં. અબ આપ લોગ જાએં ઔર જાનેકી તૈયારી કરેં. હઝરત રિબઇ બિન આમિર (રદિ.) ને કહા, અજમી લોગોંકે અપને તૌર તરીકે ઔર આદાબ હૈં. જબ હમ સબ ઉનકે પાસ જાએંગે તો વોહ સમઝેંગે કે હમને ઉનકા બડા એહતિમામ કિયા, ઈસ લિયે આપ ઉનકે પાસ એકસે ઝિયાદા આદમી ન ભેજેં.

બાકી તમામ હઝરાતને ભી ઈસ બાતમેં હઝરત રિબઇ (રદિ.) કી તાઈદ કી. ઈસકે બા'દ હઝરત રિબઇ (રદિ.) ને કહા, આપ સબ મુઝે ભેજ દેં. ઈસ પર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને ઉન્હેં ભેજનેકા ફૈસલા કર દિયા. ચુનાંચે હઝરત રિબઇ (રદિ.) રૂસ્તમ કે લશ્કરગાહમેં ઉસસે મિલને કે લિયે રવાના હુએ. પુલ પર જો સિપાહી મુકર્રર થે, ઉન્હોંને હઝરત રિબઇ (રદિ.) કો રોક લિયા ઔર ઉનકે આનેકી ખબરકે લિયે આદમી રૂસ્તમકે પાસ ભેજા.

રૂસ્તમને ફારિસ કે બડે સરદારોંસે મશ્વરા કિયા ઔર યેહ સવાલ કિયા કે ક્યા સિર્ફ અપની તા'દાદકે ઝિયાદા હોને પર ફખ્ર કરેં યા શાહી ઔર કીમતી સામાન દિખાકર અરબોંકા બેહૈસિયત હોના ઝાહિર કરેં ઔર ઈસ તરહ ઉન્હેં મરઊબ કરેં ? સબકા ઈસી પર ઈત્તિફાક હુવા કે શાહી ઔર કીમતી સામાનકા મુઝાહરા કિયા જાએ.

ચુનાંચે ખઝાનેસે નિકાલકર ઉન્હોંને ઝેબો 'ીનતકા સારા સામાન સજા ડાલા ઔર હર તરફ કીમતી ગદ્દે, બિછોને ઔર કાલીન બિછા દિયે ગએ ઔર ખઝાનેમેં કોઇ ચીઝ ન રેહને દી. રૂસ્તમકે લિયે સોનેકા તખ્ત રખ્ખા ગયા. ઉસે બેશકીમત શાનદાર કપડે પહેનાએ ગએ ઔર કીમતી કાલીન બિછાએ ગએ ઔર ઐસે તકિયે રખ્ખે ગએ, જો સોનેકે તારોંસે બને હુએ થે.

(હઝરત રિબઇ (રદિ.) કો પુલ કે સિપાહીયોંને આગે જાનેકી ઈજાઝત દે દી, તો) હઝરત રિબઇ (રદિ.) અપને ઘોડે પર ચલ પડે. ઘોડેકે બાલ ઝિયાદા ઔર કદ છોટા થા. ઉનકે પાસ એક ચમકદાર તલવાર થી ઔર ઉસે પુરાને કપડેમેં લપેટા હુવા થા ઔર ઉનકે નેઝે પર ચમડેકે તસ્મે બંધે હુએ થે ઔર ઉનકે પાસ ગાયકી ખાલકી બની હુઇ ઢાલ થી, જિસ પર રોટીકે માનિંદ ગોલ સુર્ખ ચમડા લગા હુવા થા ઔર ઉનકે સાથ ઉનકી કમાન ઔર તીર ભી થે.

જબ ઉસ શાહી દરબારકે કરીબ પહોંચે ઔર સબસે પેહલા બિછા હુવા કાલીન આ ગયા તો ઉન લોગોંને ઉનસે કહા કે નીચે ઉતર આએં, લેકિન યેહ અપને ઘોડેકો ઉસ

કાલીન પર લે ગએ. જબ વોહ પૂરી તરહ કાલીન પર ચઢ ગયા, તબ યેહ ઉસસે નીચે ઉતરે ઔર ફિર દો તકિયોંકો લેકર ઉન્હેં ફાડા ઔર ઘોડેકી લગામકી રસ્સી ઉસમેંસે ગુઝારકર ઘોડેકો ઉસસે બાંધ દિયા. વોહ લોગ ઉન્હેં ઐસા કરનેસે ન રોક સકે.

હઝરત રિબઇ (રદિ.) દેખતે હી સમઝ ગએ થે કે યેહ લોગ અપના શાહી ઠાઠબાઠ દિખાકર હમેં મરઊબ કરના ચાહતે હૈં. ઇસ લિયે ઉન્હોંને યેહ કામ કસ્દન (જાન બૂઝકર) કિયા, તાકે ઉન લોગોં કો પતા ચલે કે ઉન્હોંને ઇસ સબ કુછસે અસર ન લિયા ઔર ઉન્હોંને ઝિરહ પહેની હુઇ થી, જો હૌઝકી તરહ લંબી ચૌડી થી ઔર ઊંટકે ગદ્દેકો બીચમેંસે કાટકર કબાકે તૌર પર ઉસે પહેન રખ્ખા થા ઔર સનકી રસ્સીસે ઉસે દરમિયાનસે બાંધ રખ્ખા થા ઔર યેહ અરબોંમેં સબસે ઝિયાદા બાલોં વાલે થે.

ઉન્હોંને ઊંટકી ચમડી વાલી લગામસે અપને બાલોંકો બાંધા હુવા થા ઔર ઉનકે સરકે બાલોંકી ચાર મેંઢીયાં થીં, જો પહાડી બકરોંકી સીંગોંકી તરહ ખડી હુઇ થીં. ઉન લોગોંને કહા, આપ અપને હથિયાર ઉતારકર યહાં રખ દેં. ઉન્હોંને કહા, મૈં આપ લોગોંકે પાસ ખૂદ નહીં આયા હું, જો મૈં આપ લોગોંકે કેહને પર અપને હથિયાર ઉતાર દું. આપ લોગોંને મુઝે બુલાયા હૈ. જૈસે મૈં ચાહતા હું વૈસે મુઝે આને દેતે હૈં ફિર તો ઠીક હૈ, વરના મૈં વાપસ ચલા જાતા હું.

ઉન લોગોં ને રૂસ્તમકો બતાયા. રૂસ્તમને કહા, ઉસે ઐસે હી આને દો. વોહ એક હી તો આદમી હૈ. ઉનકે નેઝેકે આગે નોકદાર તેઝ ફલ લગા હુવા થા. વોહ છોટે છોટે કદમ રખકર ઉસ નેઝે પર ટેક લગાકર ચલને લગે ઔર વોહ યૂં કાલીનોં ઔર બિછોનોંમેં સૂરાખ કરતે જા રહે થે ઔર ઇસ તરહ ઉન્હોંને ઉનકે તમામ કાલીન ફાડ દિયે ઔર ખરાબ કર દિયે.

જબ યેહ રૂસ્તમકે પાસ પહોંચે તો પેહરેદારોંને ઉન્હેં ઘેરેમેં લે લિયા ઔર યેહ બિછોનેમેં નેઝા ગાડકર ખૂદ ઝમીન પર બૈઠ ગએ. ઉન લોગોંને કહા, આપને ઐસા ક્યૂં કિયા ? ફરમાયા, હમ તુમ્હારી ઝીનતકે ઇસ સામાન પર બૈઠના નહીં ચાહતે. ફિર રૂસ્તમને ઉનસે બાત શુરૂ કી ઔર કહા, આપ લોગ મુલ્કે અરબસે ક્યૂં આએ હૈં ?

ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહને હમેં ભેજા હૈ ઔર વહી હમેં યહાં ઇસ લિયે લેકર આયા હૈ, તાકે હમ, જિસે વોહ ચાહે, ઉસે બંદોંકી ઇબાદતસે નિકાલકર અલ્લાહકી ઇબાદતકી તરફ ઔર દુનિયાકી તંગીસે નિકાલકર આખિરતકી વુસ્અતકી તરફ ઔર ઝુલ્મ વાલે દીનોંસે નિકાલકર અદ્લ વાલે દીને ઇસ્લામકી તરફ લે આએં. ઇસકે બા'દ આગે વૈસે હદીસ ઝિક્ર કી, જૈસે હઝરત ઉમર (રદિ.) કે ખિલાફતકે ઝમાનેમેં સહાબા (રદિ.) કે દઅવત દેનેકે બાબમેં ગુઝર ચુકી હૈ.

આગે હદીસમેં યેહ હૈ કે રૂસ્તમને અપની કૌમકે સરદારોંસે કહા, તુમ્હારા નાસ હો, કપડોંકો મત દેખો, સમઝદારી, ગુફ્તગૂ ઔર સીરતકો દેખો. અરબકે લોગ કપડે

ઔર ખાનેકા ખાસ એહતિમામ નહીં કરતે, હાં ખાનદાની સિફતોંકી બડી હિફાઝત કરતે હૈં.

ઈસ હદીસમેં યેહ ભી હૈ કે ફિર વોહ લોગ હઝરત રિબઈ (રદિ.) કે હથિયારોં પર એ'તિરાઝ કરને લગે ઔર ઉનકે હથિયારોંકો મઅમૂલી ઔર ઘટિયા બતાને લગે. ઈસ પર ઉન્હોંને ઉનસે કહા, તુમ અપની જંગી મહારત મુઝે દિખાઓ, મૈં તુમ્હેં અપની દિખાતા હું. યેહ કેહકર ચીથડેમેં સે અપની તલવાર બાહર નિકાલી તો વોહ આગકે શોઅલેકી તરહ ચમક રહી થી. ઉન લોગોંને કહા, બસ કરેં ઔર ઈસે નિયામમેં રખ લેં, ચુનાંચે ઉન્હોંને ઉસે નિયામમેં રખ લિયા.

ફિર હઝરત રિબઈ (રદિ.) ને ઉનકી ઢાલ પર તીર મારા તો વોહ ફટ ગઈ ઔર ઉન લોગોંને હઝરત રિબઈ (રદિ.) કી ઢાલ પર તીર મારા તો વોહ ન ફટી, બલકે સહીહ સાલિમ રહી. ફિર ફરમાયા, અય ફારિસ વાલો ! તુમ લોગોંને ખાને પીને ઔર લિબાસકો બડા કામ બના રખ્ખા હૈ, હમ ઈન્હેં છોટે કામ સમઝતે હૈં. ફિર હઝરત રિબઈ (રદિ.) ઉન્હેં ગૌર કરનેકે લિયે (તીન દિનકી) મોહલત દેકર વાપસ ચલે ગએ.

અગલે દિન રૂસ્તમને પૈગામ ભેજા કે ઉસી આદમીકો ફિર ભેજ દેં. ઈસ પર હઝરત સઅદ (રદિ.) ને હઝરત હુઝૈફા બિન મિહસન (રદિ.) કો ભેજા. વોહ ભી હઝરત રિબઈ (રદિ.) કી તરહ મઅમૂલી કપડોંમેં ઔર સીધી સાદી હાલતમેં ચલે. જબ પેહલે કાલીનકે પાસ પહોંચે તો વહાં વાલોંને કહા, અબ આપ સવારીસે નીચે ઉતર જાએં.

ઉન્હોંને ફરમાયા, મૈં તબ ઉતરતા, જબ મૈં અપની ઝરૂરતકે લિયે આતા. તુમ જાકર અપને બાદશાહસે પૂછો કે મૈં ઉસકી ઝરૂરતકી વજહસે આયા હું યા અપની ઝરૂરતકી વજહ સે ? અગર વોહ કહે કે મૈં અપની ઝરૂરતકી વજહસે આયા હું તો બિલકુલ ગલત કેહતા હૈ ઔર મૈં તુમ્હેં છોડકર વાપસ ચલા જાઉંગા ઔર અગર વોહ કહે કે મૈં ઉસકી ઝરૂરતસે આયા હું તો ફિર તુમ લોગોંકે પાસ વૈસે જાઉંગા, જૈસે મૈં ચાહુંગા.

ઈસ પર રૂસ્તમને કહા, ઉસે અપને હાલ પર છોડ દો. જૈસે આતા હૈ, આને દો. ચુનાંચે હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) વહાંસે આગે ચલે ઔર રૂસ્તમકે પાસ જાકર ખડે હો ગએ. રૂસ્તમ અપને તખ્ત પર બૈઠા હુવા થા. ઉસને કહા, નીચે ઉતર જાએં. હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને કહા, મૈં નહીં ઉતરૂંગા. જબ ઉન્હોંને ઉતરનેસે ઈન્કાર કર દિયા તો રૂસ્તમ ને ઉનસે પૂછા કે ક્યા બાત હૈ, આજ આપ આએ હૈં, હમારે કલ વાલે સાથી નહીં આએ ?

હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) ને કહા, હમારે અમીર સખ્તી નરમી હર હાલમેં હમારે દરમિયાન બરાબરી કરના ચાહતે હૈં. કલ વોહ આએ થે, આજ મેરી બારી હૈ. રૂસ્તમ ને કહા, આપ લોગ ક્યૂં આએ હૈં ? ઉન્હોંને ફરમાયા, અલ્લાહને હમેં અપના દીન અતા ફરમાકર હમ પર બડા એહસાન ફરમાયા. હમેં અપની નિશાનીયાં દિખાઈ, યહાં તક કે

હમને ઉસે પેહચાન લિયા, હાલાંકે હમ ઈસસે પેહલે ઉસે બિલકુલ નહીં જાનતે થે. ફિર અલ્લાહને હમેં હુકમ દિયા કે હમ તમામ લોગોંકો તીન બાતોંમેં સે એક કી દઅવત દેં.

ઈન બાતોંમેં સે જિસે ભી વોહ માન લેંગે, ઉસે હમ કુબૂલ કર લેંગે. પેહલી બાત તો યેહ હૈ કે ઈસ્લામ લે આઓ. અગર ઈસ્લામ લે આઓગે તો હમ તુમ્હેં છોડકર વાપસ ચલે જાએંગે. દૂસરી બાત યેહ હૈ કે અગર ઈસ્લામ નહીં લાતે તો ફિર જિઝયા (ટેક્સ) અદા કરો. અગર જિઝયા અદા કરોગે તો તુમ્હેં ઝરૂરત પડી તો હમ તુમ્હારી દુશ્મનોંસે હિફાઝત કરેંગે. તીસરી બાત યેહ હૈ કે દોનોં બાતેં મંઝૂર ન હોં તો ફિર લડાઈ ઔર મુકાબલા.

રૂસ્તમ ને કહા, ક્યા કુછ દિનોંકે લિયે સુલહ હો સકતી હૈ? ફરમાયા હાં, તીન દિન તક કે લિયે હો સકતી હૈ, લેકિન વોહ તીન દિન ગુઝિશ્તા કલસે ગિને જાએંગે. જબ રૂસ્તમ ને હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) સે ભી વહી જવાબ પાયા, જો હઝરત રિબઈ (રદિ.) સે સુના થા, તો ઉસને હઝરત હુઝૈફા (રદિ.) કો વાપસ કર દિયા ઔર અપને સાથીયોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કેહને લગા, તુમ્હેં મેરી રાય સમઝમેં ક્યૂં નહીં આ રહી હૈ?

કલ હમારે પાસ પેહલા આદમી આયા. વોહ હમ પર ગાલિબ આ ગયા ઔર હમારે કાલીન પર ન બૈઠા (બલકે હમારે ઈન્તિઝામોંકો છોડકર) હમારી ઝમીન પર બૈઠ ગયા ઔર ઉસને અપના ઘોડા હમારી ઝીનતકે સામાન પર ખડા કિયા ઔર હમને ઝીનતકે લિયે જો તકિયે રખ્ખે થે, ઉનકે સાથ અપના ઘોડા બાંધ દિયા. ઉસે અચ્છી ફાલ લેનેકા મૌકા મિલ ગયા, ક્યૂંકે વોહ હમારી ઝમીનકો ભી અપને સાથીયોંકે પાસ લે ગયા ઔર ઝમીનમેં જો કુછ થા, ઉસે ભી લે ગયા. ઈન તમામ બાતોંકે બાવુજૂદ વોહ અક્લમંદ ભી બહોત થા.

આજ યેહ દૂસરા આદમી હમારે પાસ આયા તો યેહ આકર હમારે સર પર ખડા હો ગયા. યેહ ભી અચ્છી ફાલ લેકર ગયા હૈ. યેહ તો હમેં નિકાલકર હમારી ઝમીન પર કબ્ઝા કર લેગા. (રૂસ્તમ કે સાથીયોંને રૂસ્તમકી બાતોંકા સખ્ત જવાબ દિયા) ઔર ઉનમેં બાતચીત ઈતની બઢી કે રૂસ્તમકો ભી ગુસ્સા આ ગયા ઔર ઉસકે સાથીયોંકો ભી આ ગયા.અગલે દિન રૂસ્તમ ને પૈગામ ભેજા કે હમારે પાસ એક આદમી ભેજો. ચુનાંચે મુસલમાનોંને હઝરત મુગીરહ બિન શોઅબા (રદિ.) કો ભેજા.[૧]

હઝરત અબૂ ઉસ્માન નહદી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ હઝરત મુગીરહ (રદિ.) પુલ પર પહોંચે ઔર પુલ પાર કરકે ફારિસ વાલોંકે પાસ જાના ચાહા તો ઉન્હેં પેહરેદારોંને રોકા ઔર રૂસ્તમસે ઉનકે બારેમેં ઈજાઝત તલબ કી ઔર ઉન્હોંને સહાબા કિરામ (રદિ.) કો મરઊબ કરને કે લિયે જો શાહી ઈન્તિઝામ કર રખ્ખે થે, વોહ સારે ઉસી તરહ થે. ઉન્હોંને કોઈ તબદીલી નહીં કી થી. ઉન લોગોંને તાજ ઔર કીમતી કપડે,

---

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૩૩

જો કે સોનેકે તારોંસે બુને હુએ થે, પહેને હુએ થે ઔર તીર ફેંકનેસે તીર જિતની દૂર જાતા હૈ, ઉતની દૂર તક કાલીન બિછાએ હુએ થે. ઉન પર ચલકર હી આદમી ઉનકે બાદશાહ તક પહોંચ સકતા થા. બહરહાલ રૂસ્તમકે ઈજાઝત દેને પર હઝરત મુગીરહ (રદિ.) વહાં સે આગે ચલે. ઉનકે સરકે બાલોંકી ચાર મેંઢીયાં બની હુઇ થીં. વોહ ચલતે ચલતે જાકર રૂસ્તમ કે સાથ ઉસકે તખ્ત ઔર ગદ્દે પર બૈઠ ગએ. ઈસ પર વોહ સબ લોગ હઝરત મુગીરહ (રદિ.) પર ઝપટે ઔર બડબડાએ ઔર ઝિંઝોડકર ઉન્હેં તખ્તસે નીચે ઉતાર દિયા.

હઝરત મુગીરહ (રદિ.) ને ફરમાયા, હમેં તો યેહ ખબર પહોંચી થી કે આપ લોગ બડે સમઝદાર હૈં, લેકિન મૈંને આપ લોગોંસે ઝિયાદા બેવકૂફ કૌમ કોઇ નહીં દેખી. હમ તમામ અરબ લોગ આપસમેં બરાબર હૈં. હમમેં સે કોઇ કિસીકો અપના ગુલામ નહીં બનાતા. હાં, કિસીસે જંગ હો તો ફિર ઔર બાત હૈ. મેરા ખયાલ યેહ હૈ કે આપ લોગ ભી આપસમેં હમારી તરહ કરતે હોંગે ઔર આપ લોગોંને જો કુછ કિયા, ઉસસે અચ્છા તો યેહ થા કે મુઝે પેહલે હી બતા દેતે કે આપ લોગ આપસમેં બરાબર નહીં, બલકે એક દૂસરે કે રબ હૈં. અગર રૂસ્તમ કે સાથ બૈઠના આપ લોગોંકે ખયાલમેં ઠીક નહીં હૈ, તો આઈન્દહ હમ ઐસા નહીં કરેંગે. આપ લોગોં કે પાસ મૈં ખૂદ નહીં આયા હું આપ લોગોંને મુઝે બુલાયા તો મૈં આયા હું. આજ મુઝે પતા ચલા હૈ કે તુમ્હારા નિઝામ ઢીલા પડ ચુકા હૈ ઔર તુમ લોગ મગલૂબ હોને વાલે હો ઔર ઈસ તૌર તરીકે પર ઔર ઈસ સમઝ પર મુલ્ક બાકી નહીં રેહ સકતા. યેહ બાતેં સુનકર આમ લોગ કેહને લગે, અલ્લાહકી કસમ ! યેહ અરબી બિલકુલ ઠીક કેહ રહા હૈ. ઈનકે ચૌધરી કેહને લગે, અલ્લાહકી કસમ! ઈસને તો ઐસી બાત કહી હૈ કે હમારે ગુલામ હમેં હમેશા ઈસકી તરફ ખીંચતે રહેંગે. અલ્લાહ હમારે પેહલોંકો ગારત કરે. કિસ કદર અહમક (બેવકૂફ) થે કે ઈન અરબોંકી બાતકો મઅમૂલી સમઝતે રહે. (આજ યેહ ઈતને ઝોરોં પર આ ગએ હૈં. ઈન્હેં ચાહિયે થા કે ઈન અરબોંકો શુરૂમેં હી કુચલ દેતે.)

ઈસકે બા'દ રાવીને બાકી હદીસ ઝિક્ર કી હૈ, જિસમેં રૂસ્તમકે સવાલાત ઔર હઝરત મુગીરહ (રદિ.) કે જવાબાતકા ઝિક્ર હૈ.[1]

દુશ્મન કી તા'દાદ ઔર ઉનકે સામાન કે ઝિયાદા હોને કી તરફ તવજ્જોહ ન કરના

હઝરત અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈં ગઝવએ મૂતહમેં શરીક હુવા. જબ મુશ્રિક હમારે કરીબ પહોંચે તો હમેં બહોત ઝિયાદા સામાન, હથિયાર, ઘોડે, રેશમી

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૩૬

કપડે ઔર સોના નઝર આયા ઔર યેહ સબ કુછ ઈતના ઝિયાદા થા કે ઉસકા મુકાબલા કોઈ નહીં કર સકતા થા. ઉસે તો દેખકર મેરી આંખેં ચુંધિયા ગઈ. મુઝ પર યૂં અસર હોતા હુવા દેખકર હઝરત સાબિત બિન અરકમ (રદિ.) ને ફરમાયા, અય અબૂ હુરૈરહ (રદિ.) ! ઐસે નઝર આ રહા હૈ કે તુમ બહોત ઝિયાદા લશ્કર દેખ રહે હો. મૈંને કહા, જી હાં. ઉન્હોંને ફરમાયા, તુમ હમારે સાથ ગઝવએ બદરમેં નહીં થે ? તા'દાદ યા સામાનકી કસરત (ઝયાદતી) કી વજહસે હમારી મદદ નહીં હુઈ થી.[1]

હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન અમ્ર (રદિ.) ફરમાતે હૈં, હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) ને હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) કો યેહ ખત લિખા..

'સલામુન અલૈક ! અમ્મા બા'દ ! આપકા ખત મેરે પાસ આયા, જિસમેં આપને ઈસ બાતકા ઝિક્ર કિયા હૈ કે રૂમીયોંને બહોત ઝિયાદા લશ્કર જમા કર લિયા. અલ્લાહને અપને નબી સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ હમારી મદદ સામાનકી યા લશ્કરકી ઝયાદતીકી વજહસે નહીં કી થી. હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ ગઝવાતમેં જાયા કરતે થે ઔર હમારે પાસ સિર્ફ દો ઘોડે હોતે થે ઔર ઊંટ ભી ઝરૂરતસે કમ હોતે થે. ઈસ લિયે ઉન પર બારી બારી સવાર હોતે થે ઔર ગઝવએ ઉહદકે દિન હમ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સાથ થે ઔર હમારે પાસ સિર્ફ એક ઘોડા થા,જિસ પર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમ સવાર થે. ઈસ બે-સરો સામાનીમેં અલ્લાહ મુખાલિફોંકે ખિલાફ હમારી મદદ કરતે થે.'

'અય અમ્ર ! આપકો મા'લૂમ હોના ચાહિયે કે અલ્લાહકી સબસે ઝિયાદા માનને વાલા વોહ હૈ, જો ગુનાહોં ઔર મઆસીસે સબસે ઝિયાદા નફરત કરને વાલા હૈ. ઈસ લિયે આપ અલ્લાહકી ઈતાઅત કરો ઔર અપને સાથીયોંકો ઉસકી ઈતાઅતકા હુક્મ કરો.'[2]

હઝરત ઉબાદા ઔર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, એક આદમીને હઝરત ખાલિદ (રદિ.) સે કહા, રૂમી કિતને ઝિયાદા હૈં ઔર મુસલમાન કિતને કમ હૈં ? હઝરત ખાલિદ (રદિ.) ને ફરમાયા, નહીં, રૂમી કિતને કમ હૈં ઔર મુસલમાન કિતને ઝિયાદા હૈં ? લશ્કરકા કમ ઔર ઝિયાદા હોના આદમીયોંકી તા'દાદસે નહીં હોતા, બલકે જિસ લશ્કરકો અલ્લાહકી મદદ હાસિલ હો, વોહ ઝિયાદા હૈ ઔર જો અલ્લાહકી મદદસે મેહરૂમ હો, વોહ કમ હૈ.

(મૈં ઈરાક સે શામ કા સફર બડી તેઝીસે કરકે આયા હું, ઈસ લિયે) ઝિયાદા ચલનેકી વજહસે મેરે ઘોડે અશકરકે ખુર ઘિસ ગએ હૈં ઔર ઉસકે ખુરોંમેં દર્દ હો રહા હૈ. કાશ કે મેરા ઘોડા ઠીક હોતા ઔર ઈન રૂમીયોંકી તા'દાદ દુગની હોતી, તો ફિર મઝા આતા.[3]

---

૧ બિદાયા, ૪-૨૪૪, ઈસાબા, ૧-૧૯૦
૨ કંઝુલ ઉમ્માલ, ૩-૧૩૫, હૈસમી, ૬-૧૧૭
૩ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૨-૫૯૪

સહાબા કિરામ (રદિ.) કે ગાલિબ આને કે બારે મેં દુશ્મનોં ને ક્યા કહા ?

હઝરત ઝોહરી (રહ.) કેહતે હૈં, જબ અલ્લાહને હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) કો ખલીફા બના દિયા ઔર અરબકે બહોતસે લોગ મુરતદ હોકર ઈસ્લામસે નિકલ ગએ તો હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મુકાબલેકે લિયે મદીના સે ચલે. જબ બકીઅકી તરફ એક પાની પર પહોંચે તો ઉન્હેં મદીનાકે બારેમેં ખતરા મેહસૂસ હુવા. ઈસ લિયે હઝરત અબૂબક્ર (રદિ.) મદીના વાપસ આ ગએ (ઔર દૂસરોંકો ભેજનેકા ઈરાદા કિયા) ઔર હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ બિન મુગીરહ સૈફુલ્લાહ (રદિ.) કો અમીર મુકર્રર ફરમાકર લોગોંકો ઉનકે સાથ જાનેકી દઅવત દી ઔર હઝરત ખાલિદ (રદિ.) કો હુક્મ દિયાકે વોહ કબીલા મુઝરકે ઈલાકેમેં જાએં ઔર વહાં જિતને લોગ મુરતદ હો ગએ હૈં, ઉનસે જંગ કરેં. ફિર વહાંસે યમામા જાકર મુસૈલમા કઝ્ઝાબ સે જંગ કરેં.

ચુનાંચે હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ (રદિ.) વહાંસે લશ્કર લેકર ચલે ઔર પેહલે તુલૈહા કઝ્ઝાબ અસદીસે જંગ કી. અલ્લાહને તુલૈહાકો શિકસ્ત દી. ઉયય્નહ બિન હિસ્ન બિન હુઝૈફા ફઝારી ભી તુલૈહા કઝ્ઝાબકે પીછે લગ ગયા થા. જબ તુલૈહા ને દેખા કે ઉસકે સાથીયોંકો બહોત ઝિયાદા શિકસ્ત હો રહી હૈ, તો ઉસને કહા, તુમ્હારા નાસ હો, તુમ લોગોંકો શિકસ્ત ક્યૂં હો જાતી હૈ ?

ઈસ પર ઉસકે સાથીને કહા, મૈં આપકો બતાતા હું કે હમેં શિકસ્ત ક્યૂં હો જાતી હૈ. ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે હમમેં હર આદમી યેહ ચાહતા હૈ કે ઉસકા સાથી ઉસસે પેહલે મર જાએ ઔર હમારા મુકાબલા ઐસે લોગોંસે હૈ, જિનમેં હર આદમી અપને સાથીસે પેહલે મરના ચાહતા હૈ. તુલૈહા લડનેમેં સખ્ત હમલાવર થા. ચુનાંચે ઉસને હઝરત ઉકાશા બિન મિહસન ઔર હઝરત ઈબ્ને અકરમ (રદિ.) કો શહીદ કિયા. જબ તુલૈહા ને હકકો ગાલિબ આતે દેખા તો પેહલે પૈદલ ભાગા, ફિર બા'દમેં ઈસ્લામ લે આયા ઔર ઉમરહકા એહરામ બાંધા. ઈસકે બા'દ બાકી હદીસ ઝિક્ર કી.[1]

હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મુસલમાનોંકા એક લશ્કર રવાના હુવા. મૈં ઉનકા અમીર થા. ચલતે ચલતે હમ ઈસ્કન્દરિયા પહોંચે તો વહાંકે બાદશાહને પૈગામ ભેજા કે અપના એક આદમી મેરે પાસ ભેજો, તાકે મૈં ઉસસે બાત કરૂં ઔર વોહ મુઝસે બાત કરે. મૈંને સાથીયોંસે કહા, મૈં ખૂદ ઉસકે પાસ જાઉંગા. ચુનાંચે મૈં તર્જુમાન લેકર ગયા. ઉસકે પાસ ભી તર્જુમાન થા. હમારે લિયે દો મિમ્બર રખ્ખે ગએ.

---

૧ બૈહકી, ૮-૧૭૫

ઉસને પૂછા, આપ લોગ કૌન હૈં ? મૈંને કહા, હમ અરબ હૈં. હમારે યહાં કાંટેદાર દરખ્ત ઔર કીકર હોતે હૈં. (ખેતીયાં ઔર બાગ નહીં હોતે.) અલબત્તા હમારે યહાં બૈતુલ્લાહ હૈ. હમારા ઈલાકા સબસે ઝિયાદા તંગ થા ઔર હમારે મઆશી હાલાત સબસે ઝિયાદા સખ્ત થે. હમ મુરદાર ખા લેતે થે ઔર એક દૂસરેકા માલ લૂટ લેતે થે. ગર્ઝ યેહ કે હમારી ઝિંદગી સબસે ઝિયાદા બુરી થી.

ફિર એક આદમી હમારે અંદર ઝાહિર હુવા, જો હમારા સબસે બડા સરદાર નહીં થા ઔર હમમેં સબસે ઝિયાદા માલદાર નહીં થા. ઉસને કહા, મૈં અલ્લાહકા રસૂલ હું. વોહ હમેં ઉન કામોંકા હુક્મ કરતે, જિન્હેં હમ જાનતે નહીં થે ઔર જિન કામોં પર હમ ઔર હમારે આબાઓ અજદાદ (બાપ-દાદા) પડે હુએ થે, ઉનસે હમેં રોકતે થે. હમને ઉનકી મુખાલિફત કી ઔર ઉન્હેં ઝુઠલાયા ઔર ઉનકી બાતકો રદ્દ કર દિયા, યહાં તક કે ઉનકે પાસ દૂસરી કૌમકે લોગ આએ ઔર ઉન્હોંને કહા, હમ આપકી તસ્દીક કરતે હૈં. આપ પર ઈમાન લાતે હૈં, આપકા ઈત્તિબાઅ કરતે હૈં ઔર જો આપસે જંગ કરેગા, હમ ઉससે લડેંગે.

વોહ હમેં છોડકર ઉનકે પાસ ચલે ગએ. હમને વહાં જાકર ઉનસે કઈ બાર જંગ કી. ઉન્હોંને હમારે બહોતસે આદમી કત્લ કર દિયે ઔર હમ પર ગાલિબ આ ગએ. ફિર વોહ ઈર્દગિર્દકે અરબોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હુએ ઔર જંગ કરકે ઉન પર ભી ગાલિબ આ ગએ. અબ જો લોગ મેરે પીછે હૈં, અગર ઉનકો આપ લોગોંકી ઐશો ઈશરતકા પતા ચલ જાએ તો વોહ સબ આકર ઈસ ઐશો ઈશરતમેં આપકે શરીક હો જાએં.

યેહ બાત સુનકર વોહ બાદશાહ હંસા ઔર ઉસને કહા, આપકે રસૂલને સચ કહા હૈ ઔર હમારે પાસ હમારે રસૂલ ભી વહી ચીઝેં લાતે રહે હૈં, જો આપકે રસૂલ આપકે પાસ લાએ હૈં. હમ ઉન રસૂલોંકી બાતોં પર અમલ કરતે રહે. ફિર હમમેં કુછ બાદશાહ ઝાહિર હુએ, જો ઈન નબીયોંકી બાતોંકો છોડકર હમેં અપની ખ્વાહિશોં પર ચલાતે. અગર આપ લોગ અપને નબીકી બાતકો મઝબૂતીસે પકડે રહેંગે તો, જો ભી આપ લોગોંસે લડેગા, આપ લોગ ઉસ પર ઝરૂર ગાલિબ આ જાએંગે ઔર જો ભી આપ લોગોંકી તરફ હાથ બઢાએગા, આપ લોગ ઝરૂર ઉસ પર હાવી હો જાએંગે.

ફિર જબ આપ લોગ ઈસ તરહ કરેંગે, જિસ તરહ હમને કિયા ઔર નબીયોંકી બાત છોડકર હમારે બાદશાહોંકી તરહ ખ્વાહિશાત પર અમલ કરેંગે તો ફિર આપ ઔર હમ બરાબર હો જાએંગે, યા'ની આપ લોગ ભી હમારી તરહ અલ્લાહકી મદદસે મેહરૂમ હો જાએંગે. ફિર ન આપકી તા'દાદ હમસે ઝિયાદા હોગી ઔર ન તાકત. (ઈસ લિયે હમ આપ પર ગાલિબ આ જાએંગે.) હઝરત અમ્ર બિન આસ (રદિ.) ફરમાતે હૈં, મૈંને કભી ઐસે આદમીસે બાત નહીં કી, જો ઈससે ઝિયાદા નસીહત કરને વાલા હો.[૧]

---

૧ હૈસમી, ૬-૨૧૮, ૨૩૮

હઝરત અબૂ ઈસ્હાક (રહ.) કેહતે હૈં, હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલૈહિ વ સલ્લમકે સહાબાકે સામને દુશ્મન, મુકાબલે કે વક્ત ઈતની દેર ભી નહીં ઠહેર પાતા થા, જિતની દેર ઊંટનીકે દો બાર દૂધ નિકાલનેમેં હોતી હૈ. (ઊંટનીકે દૂધ નિકાલનેકી સૂરત યેહ હોતી હૈ કે ઉસકા દૂધ ઉપર ચળ્હા હુવા હોતા હૈ, થનોંમેં કમ હોતા હૈ. પેહલે ઊંટનીકે બચ્ચેકો દૂધ પીનેકે લિયે લાયા જાતા હૈ. વોહ દૂધ પીતા હૈ તો દૂધ નીચે ઉતર આતા હૈ. બચ્ચેકો હટાકર આદમી દૂધ નિકાલને લગ જાતા હૈ. ઊંટની અપના દૂધ ઉપર ચળ્હા લેતી હૈ, ઈસ લિયે દોબારા બચ્ચા લાયા જાતા હૈ. વોહ પીને લગતા હૈ તો દૂધ ફિર નીચે ઉતર આતા હૈ તો બચ્ચેકો હટાકર ફિર દૂધ દોબારા નિકાલા જાતા હૈ. ઈસ તરહ એક વક્તમેં ઊંટનીકા સારા દૂધ દો બાર નિકાલનેસે હાસિલ હોતા હૈ તો ઈન દો બાર દૂધ નિકાલનેકા વક્ફા કુછ મિનટોંકા હોતા હૈ.)

(દૂસરી સૂરત યેહ હો સકતી હૈ કે જબ ઊંટનીકા દૂધ નિકાલતે હૈં, ઉસ વક્ત વોહ ખડી હોતી હૈ. તો નિકાલને વાલા એક ટાંગ પર ખડા હોતા હૈ ઔર દૂસરી ટાંગ ઉઠાકર ઉસકા પાંવ પેહલી ટાંગકે ઘુટને પર રખ લેતા હૈ ઔર ઈસ દૂસરી ટાંગકે ઘુટને ઔર રાન પર બરતન રખકર ઉસમેં દૂધ નિકાલતા હૈ. ઈસ તરહ નિકાલને વાલા થક જાતા હૈ ઔર એક ટાંગ પર ખડે હોનેકી વજહસે ગિરને વાલા હો જાતા હૈ તો વોહ બરતન નીચે રખકર ઔર દોનોં ટાંગેં સીધી ઝમીન પર ટિકાકર કુછ દેર આરામ કરતા હૈ. ફિર ઈસી તરહ એક ટાંગ પર ખડે હોકર દોબારા દૂધ નિકાલતા હૈ તો યેહ આરામકા દરમિયાની વક્ફા મુરાદ હૈ. યેહ વક્ફા ભી કુછ મિનટોંકા હોતા હૈ.)

રૂમ કા બાદશાહ હિરક્લ અન્તાકિયા મેં ઠહેરા હુવા થા. જબ રૂમી લશ્કર મુસલમાનોંસે હારકર વહાં પહોંચા તો ઉસને લશ્કરસે કહા, તુમ્હારા નાસ હો, તુમ મુઝે ઉન લોગોંકે બારેમેં બતાઓ, જો તુમસે લડ રહે હૈં. ક્યા યેહ તુમ્હારે જૈસે ઈન્સાન નહીં હૈં? ઉન સબ જરનલોંને કહા, હૈં. હિરક્લ ને કહા, તુમ્હારી તા'દાદ ઝિયાદા હૈ યા ઉનકી? ઉન્હોંને કહા, નહીં. હર મઆરિકા (જંગ) મેં હમારી તા'દાદ ઉનસે કઈ ગુના ઝિયાદા થી. હિરક્લ ને કહા, ફિર ક્યા બાત હૈ? તુમ્હેં શિકસ્ત ક્યૂં હો જાતી હૈ?

ઈસ પર એક બુળ્હે જરનલને કહા, ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે વોહ લોગ રાતકો ઈબાદત કરતે હૈં, દિનકો રોઝા રખતે હૈં ઔર મુઆહદેકો પૂરા કરતે હૈં ઔર નેકીકા હુક્મ દેતે હૈં, બુરાઈસે રોકતે હૈં ઔર આપસમેં ઈન્સાફ કરતે હૈં.

ઈસકે બરઅક્સ હમ લોગ શરાબ પીતે હૈં, ઝિના કરતે હૈં, હર હરામ કામ કરતે હૈં, મુઆહદા તોડ દેતે હૈં, એક દૂસરેકા માલ છીન લેતે હૈં ઔર ઝુલ્મ કરતે હૈં ઔર ઉનકા ભી હુક્મ કરતે હૈં, જિનસે અલ્લાહ નારાઝ હોતા હૈ ઔર જિન કામોંસે અલ્લાહ રાઝી હોતા હૈ, ઉનસે હમ રોકતે હૈં ઔર ઝમીનમેં ફસાદ ફૈલાતે હૈં. હિરક્લ ને કહા, તુમને મુઝે સચ્ચી બાત કહી હૈ.[1]

---

૧ બિદાયા, ૭-૧૫, ઈબ્ને અસાકિર, ૧-૧૪૩

યહયા બિન યહયા ગસ્સાની (રહ.) અપની કૌમકે દો આદમીયોંસે નકલ કરતે હૈં કે જબ મુસલમાનોંને ઉર્દુન કે કિનારે પર પડાવ ડાલા તો હમને આપસમેં કહા, દમિશ્ક કા અન્કરીબ મુહાસરા (ઘેરાવ) હોને વાલા હૈ. ઇસ લિયે હમ દમિશ્ક ગએ, તાકે મુહાસરા શુરૂ હોનેસે પેહલે હી વહાંસે ખરીદો ફરોખ્ત કર લેં.

હમ અભી દમિશ્કમેં થે કે દમિશ્કકે કમાન્ડરને હમારે પાસ બુલાનેકે લિયે કાસિદ ભેજા. હમ ઉસકે પાસ ગએ. ઉસને કહા, ક્યા તુમ દોનોં અરબ હો ? હમને કહા, જી હાં. ઉસને કહા, ક્યા તુમ્હારા મઝહબ નસરાનિયત હૈ ? હમને કહા, જી હાં. ઉસને કહા, તુમ દોનોંમેં સે એક જાકર ઇન મુસલમાનોંકે હાલાત મા'લૂમ કરકે આએ, દૂસરા ઉનકે સામાનકે પાસ ઠહેર જાએ.

ચુનાંચે હમ દોનોંમેં સે એક ગયા ઔર મુસલમાનોંમેં કુછ દેર ઠહેર કર વાપસ આયા ઔર ઉસને કહા, મૈં ઐસે લોગોંકે પાસસે આ રહા હું, જો દુબલે પતલે હૈં. ઉમદા ઔર અસીલ ઘોડોં પર સવાર હોતે હૈં, રાતકે વક્ત ઇબાદતગુઝાર ઔર દિનકે શેહસવાર હૈં. તીરમેં પર લગાતે હૈં, ઉસે તરાશતે હૈં, નેઝેકો બિલકુલ સીધા કરતે હૈં. વોહ ઇતની ઉંચી આવાઝસે કુર્આન પઢતે હૈં ઔર અલ્લાહકા ઝિક્ર કરતે હૈં કે અગર આપ ઉનમેં બૈઠકર અપને હમનશીંસે કોઇ બાત કરેં, તો વોહ શોરકી વજહસે આપકી બાતકો સમઝ નહીં સકેગા.

ઇસ પર દમિશ્કકે કમાન્ડર ને અપને સાથીયોંકી તરફ મુતવજ્જેહ હોકર કહા, મુસલમાનોંકે ઇન હાલાતકે મા'લૂમ હો જાનેકે બા'દ અબ તુમ ઉનકા મુકાબલા નહીં કર સકતે.[૧]

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં, (જબ ગઝવએ યરમૂકકે દિન) દોનોં લશ્કર એક દૂસરેકે કરીબ હો ગએ તો રૂમી જરનલ કુબુક્લાર ને જાસૂસીકે લિયે મુસલમાનોંમેં એક અરબી આદમી ભેજા ઔર ઉસસે કહા, ઉન લોગોંમેં દાખિલ હો જાઓ ઔર ઉનમેં એક દિન ઔર એક રાત રહો ઔર ફિર આકર મુઝે ઉનકે હાલાત બતાઓ.

હઝરત ઉર્વહ (રહ.) કેહતે હૈં કે મુઝે બતાયા ગયા કે યેહ અરબી આદમી કબીલા કુઝાઆ કી શાખ તઝીદ બિન હૈદાન મેં સે થા. જિસે ઇબ્ને હુઝારિફ કહા જાતા થા. ચુનાંચે વોહ મુસલમાનોંમેં દાખિલ હો ગયા ઔર અરબી હોનેકી વજહસે અજનબી મા'લૂમ નહીં હો રહા થા ઔર એક દિન એક રાત ઉનમેં રહા. ફિર કુબુક્લાર કે પાસ વાપસ આયા.

કુબુક્લાર ને ઉસસે પૂછા, તુમને ક્યા દેખા ? ઉસને કહા, યેહ લોગ રાતકો ઇબાદત કરતે હૈં ઔર દિન ઘોડોંકી પુશ્તોં પર ગુઝારતે હૈં. અગર ઉનકે બાદશાહકા બેટા

૧ બિદાયા, ૭-૧૫, ઇબ્ને અસાકિર, ૧-૧૪૩

ચોરી કરે તો ઉસકા ભી હાથ કાટ દેતે હૈં ઔર અગર ઝિના કરે તો ઉસે સંગસાર કર દેતે હૈં. યેહ અપને મઆશરેમેં હક કો કાઇમ કરતે હૈં.

ઈસ પર કુબુક્લાર ને ઉસસે કહા, અગર તુમને મુઝસે સચ કહા હૈ તો ફિર ઝમીનકે અંદર દફન હો જાના રૂએ ઝમીન પર રેહકર ઉનકા મુકાબલા કરનેસે બેહતર હૈ ઔર મૈં દિલસે ચાહતા હું કે અલ્લાહ મેરી ઇતની બાત માન લે કે મૈદાનમેં મુઝે ઔર ઉન મુસલમાનોંકો રેહને દે, ખૂદ મૈદાનમેં ન આએ. ન મેરી મદદ કરે, ન ઉનકી. (ક્યૂંકે ઇસ તરહ મૈં જીત જાઉંગા. ઇસ લિયે કે ઇસ તરહ ફત્હ ઔર શિકસ્તકા ફૈસલા તા'દાદ ઔર સામાને જંગ પર હોગા ઔર વોહ મેરે પાસ ઇનસે બહોત ઝિયાદા હૈ.)[1]

હઝરત ઈબ્ને રૂફૈલ (રહ.) કેહતે હૈં, જબ રૂસ્તમ ને નજફ મેં પડાવ ડાલા તો ઉસને નજફ સે એક જાસૂસ મુસલમાનોંમેં ભેજા, જો કાદસિયહ જાકર મુસલમાનોંમેં ઐસે ઘુસ ગયા, જૈસે કે ઉન્હીંમેં સે ગયા થા ઔર અબ વાપસ આ ગયા હૈ.

ઉસને દેખા કે મુસલમાન હર નમાઝકે વક્ત મિસ્વાક કરતે હૈં. ફિર સબ મિલકર નમાઝ પઢતે હૈં ઔર નમાઝકે બા'દ સબ અપની કિયામગાહોંકો ચલે જાતે હૈં. ફિર ઉસ જાસૂસને વાપસ આકર સારે હાલાત રૂસ્તમ ઔર ઉસકે સાથીયોંકો બતાએ ઔર રૂસ્તમ ને ભી ઉસસે બહોતસે સવાલાત કિયે, યહાં તક કે યેહ ભી પૂછા કે યેહ લોગ ક્યા ખાતે હૈં ? ઉસ જાસૂસને કહા, મૈંને મુસલમાનોંમેં સિર્ફ એક રાત ગુઝારી હૈ. અલ્લાહકી કસમ ! મૈંને તો ઉનમેં સે કિસીકો કુછ ભી ખાતે નહીં દેખા. અલબત્તા મૈંને ઉન્હેં શામકો સોતે વક્ત ઔર સુબહસે કુછ દેર પેહલે કુછ લકડીયાં ચૂસતે હુએ દેખા હૈ.

રૂસ્તમ વહાં સે ચલકર જબ હિસ્ન ઔર અતીક મકામ કે દરમિયાન પહોંચા તો સુબહકી નમાઝકા વક્ત થા. હઝરત સઅદ (રદિ.) કે મુઅઝ્ઝિનને સુબહકી અઝાન દી. રૂસ્તમ ને દેખા કે અઝાન સુનતે હી સારે મુસલમાન હરકતમેં આ ગએ. રૂસ્તમ ને હુક્મ દિયા કે એહલે ફારિસમેં એ'લાન કર દિયા જાએ કે સબ સવાર હો જાએં.

સાથીયોં ને પૂછા, ક્યૂં ? ઉસને કહા, ક્યા તુમ દેખ નહીં રહે હો કે એ'લાન હોતે હી તુમ્હારા દુશ્મન તુમ પર હમલા કરને કે લિયે હરકતમેં આ ગયા હૈ ? ઉસકે ઉસ જાસૂસ ને કહા, યેહ લોગ તો ઇસ વક્ત નમાઝકે લિયે હરકતમેં આએ હૈં. ઇસ પર રૂસ્તમ ને ફારસી ઝબાનમેં કહા, જિસકા તર્જમા યેહ હૈ કે આજ સુબહ મૈંને એક ગૈબી આવાઝ સુની ઔર વોહ ઉમર (રદિ.) કી આવાઝ થી, જો કુત્તોંસે યા'ની અરબોંસે બાતેં કરતા હૈ ઔર ઉન્હેં દાનાઇ ઔર સમઝ સિખાતા હૈ.

જબ રૂસ્તમ કે લશ્કરને દરિયા પાર કર લિયા તો વોહ આકર ઠહેર ગયા. ઇતને મેં હઝરત સઅદ (રદિ.) કે મુઅઝ્ઝિનને નમાઝકે લિયે અઝાન દી. ફિર હઝરત સઅદ

---

[1] તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૨-૬૧૦

(રદિ.) ને નમાઝ પઢ્હાઇ ઔર રૂસ્તમ ને કહ઼ા, ઉમર (રદિ.) ને મેરા જિગર ખા લિયા.[૧]

કબીલા બનૂ કુશૈર કે એક સાહબ બયાન કરતે હૈં, જબ (શાહે રૂમ) હિરકલ, કુસ્તુન્તુનિયા (જિસે આજકલ ઇસ્તંબૂલ કહા જાતા હૈ) કી તરફ રવાના હુવા તો એક રૂમી આદમી પીછેસે આકર ઉસે મિલા, જો કે મુસલમાનોંકે યહાં કૈદ થા ઔર વહાંસે છૂટ કર આયા થા. હિરકલ ને ઉસસે કહા, મુઝે ઇન મુસલમાનોંકે બારેમેં કુછ બતાઓ. ઉસને કહા, મૈં ઇનકે હાલાત ઇસ તરહ તફસીલસે બતાતા હું કે ગોયા આપ ઉનકો દેખ રહે હૈં.

વોહ દિન કે શેહસવાર ઔર રાતકે ઇબાદતગુઝાર હૈં ઔર અપને માતહત ઝિમ્મીયોંકી ખાનેકી ચીઝ કીમત દેકર હી ખરીદતે હૈં. જબ ભી કિસીકે પાસ જાતે હૈં તો સલામ ઝરૂર કરતે હૈં ઔર જો ઉનસે લડે તો જબ તક ઉસકા કામ તમામ ન કર લેં, મુકાબલે પર ડટે રેહતે હૈં. હિરકલ ને કહા, અગર તુમને મુઝસે સચ કહા હૈ તો વોહ લોગ મેરે ઇન કદમોંકે નીચેકી ઝમીનકે ઝરૂર માલિક બનેંગે.[૨]

(ઇરાન કે બાદશાહ) યઝદજર્દ ને મદદ હાસિલ કરનેકે લિયે ચીન કે બાદશાહકો ખત લિખા. શાહે ચીન ને ખત લાને વાલેસે કહા, મુઝે મા'લૂમ હૈ કે જબ કિસી બાદશાહ પર દુશ્મન ગાલિબ આ જાએ ઔર વોહ દૂસરે બાદશાહસે મદદ તલબ કરે, તો ઉસકા હક હૈ કે વોહ દૂસરા બાદશાહ ઉસકી મદદ કરે, લેકિન પેહલે તુમ મુઝે ઉન લોગોંકી સિફાત ઔર હાલાત બતાઓ, જિન્હોંને તુમ્હેં તુમ્હારે મુલ્કસે નિકાલ દિયા હૈ, ક્યૂંકે મૈં દેખ રહા હું કે તુમને ઉનકી તા'દાદકી કમી ઔર અપની તા'દાદકી કસરત (ઝયાદતી) કા ઝિક્ર કિયા હૈ ઔર મૈંને ભી સુના હૈ કે તુમ લોગોંકી તા'દાદ બહોત ઝિયાદા હૈ.

ઇસકે બાવુજૂદ યેહ થોડી તા'દાદ વાલે તુમ પર ગાલિબ આ રહે હૈં. ઇસકી વજહ સિર્ફ યેહ હૈ કે તુમમેં કુછ ખરાબીયાં હૈં ઔર ઉનમેં કુછ અચ્છાઇયાં હૈં. કાસિદ કેહતા હૈ, મૈંને શાહે ચીન સે કહા, આપ ઉનકે બારેમેં મુઝસે જો ચાહેં, પૂછેં. ઉસને કહા, ક્યા વોહ અહદો પૈમાનકો પૂરા કરતે હૈં? મૈંને કહા, જી હાં. ઉસને કહા, વોહ લોગ જંગ શુરૂ કરનેસે પેહલે તુમસે ક્યા કેહતે હૈં? મૈંને કહા, વોહ હમેં તીન બાતોંમેં સે એક બાતકી દઅવત દેતે હૈં.

પેહલે તો વોહ હમેં અપને દીનકી દઅવત દેતે હૈં. અગર હમ ઉસે કુબૂલ કર લેં તો વોહ હમારે સાથ વોહ સુલૂક કરતે હૈં, જો વોહ અપને સાથ કરતે હૈં.

ફિર વોહ હમેં ઇસ બાતકી દઅવત દેતે હૈં કે હમ જિઝયા (ટેક્સ) અદા કરેં, વોહ હમારી હિફાઝત કરેંગે. હમ અગર ઇન દોનોં બાતોંકો ન માનેં તો ફિર વોહ હમસે જંગ કરેંગે.

---

૧ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૪૫
૨ તારીખ ઇબ્ને જરીર, ૩-૯૯

ફિર ઉસને પૂછા, વોહ અપને અમીરોંકી ઈતાઅત કરનેમેં કૈસે હૈં ? મૈંને કહા, વોહ અપને અમીરકી સબસે ઝિયાદા ઈતાઅત કરને વાલે લોગ હૈં. ફિર ઉસને પૂછા, વોહ કિન ચીઝોંકો હલાલ સમઝતે હૈં ઔર કિન ચીઝોંકો હરામ ? મૈંને ઉસે મુસલમાનોંકે હલાલ ઔર હરામકી તફસીલ બતાઈ. ઉસને પૂછા, ક્યા વોહ હલાલકો હરામ ઔર હરામકો હલાલ કર લેતે હૈં ? મૈંને કહા, નહીં. ઉસને કહા, જબ તક યેહ લોગ હલાલકો હરામ ઔર હરામકો હલાલ નહીં કરેંગે, ઉસ વક્ત તક યેહ હલાક નહીં હોંગે.

ફિર ઉસને પૂછા, મુઝે ઉનકે લિબાસકે બારેમેં બતાઓ. મૈંને ઉનકે લિબાસકી તફસીલ બતાઈ. ફિર ઉસને કહા, ઉનકી સવારીયોંકે બારેમેં બતાઓ. મૈંને કહા, ઉનકી સવારીયાં અરબી ઘોડે હૈં. ફિર મૈંને અરબી ઘોડોંકી સિફાત ઝિક્ર કી. ઉસને કહા, યેહ તો બહોત અચ્છે કિલ્એ હૈં. ફિર મૈંને કહા, ઉનકી સવારી ઊંટ ભી હૈં ઔર ઊંટકે બૈઠને ઔર બોઝ ઉઠાકર ખડે હોનેકા સારા અંદાઝ બતાયા. ઉસને કહા, યેહ તમામ બાતેં લંબી ગરદન વાલે જાનવરમેં હુવા કરતી હૈં. (ગાલિબન શાહે ચીનને ઊંટ દેખા ન હોગા.)

ફિર ઉસને યઝદજર્દ કો જવાબમેં યેહ લિખા કે મેરે પાસ ઈતના બડા લશ્કર હૈ કે અગર મૈં ઉસે આપકી મદદ કે લિયે ભેજું તો ઉસકા પેહલા હિસ્સા ઈરાન કે શહેર મર્વહ મેં હોગા ઔર આખિરી ચીન મેં, લેકિન મૈં ઈસે નહીં ભેજુંગા ઔર ઈસે ન ભેજનેકી વજહ યેહ નહીં હૈ કે આપકા જો હક મુઝ પર હૈ, મૈં ઉસે નહીં જાનતા, બલકે ઈસકી વજહ યેહ હૈ કે આપકા જિન લોગોંસે મુકાબલા હૈ, આપકે કાસિદને ઉનકે તમામ હાલાત મુઝે તફસીલ સે બતાએ હૈં.

યેહ ઐસે ઝબરદસ્ત લોગ હૈં કે અગર યેહ પહાડોંસે ટકરા જાએં તો પહાડ ટુકડે ટુકડે હો જાએં. અગર યેહ અપની સિફાત પર બાકી રહે ઔર યૂંહી બળ્હતે રહે તો એક દિન મુઝે ભી મેરી સલ્તનતસે હટા દેંગે. ઈસ લિયે આપ ઈનસે સુલહ કર લેં ઔર સુલહ સફાઈકે સાથ ઉનકે સાથ રેહને પર રાઝી હો જાએં ઔર વોહ જબ તક આપકો ન છેડેં, આપ ઉન્હેં કુછ ન કહેં.[૧]

હમ ઈસ કિતાબ મેં જો કુછ લિખના ચાહતે હૈં, યેહ ઉસકા આખિરી મઝમૂન હૈ..

فَالْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَا اَنْ هَدَانَا اللّٰهُ

ફલ્હમ્દુ લિલ્લાહિલ્લઝી હદાના લિહાઝા વમા કુન્ના લિનહ્તદિય લવ્લા અન્ હદાનલ્લાહ

'તમામ તા'રીફેં ઉસ અલ્લાહકે લિયે હૈં, જિસને હમેં ઈસ ખૈરકી હિદાયત નસીબ ફરમાઈ, અગર અલ્લાહ હમેં હિદાયત ન દેતે તો હમ ખૂદસે હિદાયત ન પા સકતે.'

---

૧ તારીખ ઈબ્ને જરીર, ૩-૨૪૯

اَللّٰهُمَّ لَوْلَا اَنْتَ مَااهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا

فَاَنْزِلَ سَكِيْنَةً عَلَيْنَا اِذَا اَرَادُوْا فِتْنَةً اَبَيْنَا

‘અય અલ્લાહ ! અગર તેરી મહેરબાની શામિલે હાલ ન હોતી, તો હમેં હિદાયત ન મિલતી ઔર ન હમ સદકા કરતે ઔર ન નમાઝ પઢતે. તૂ હમ પર ઇત્મિનાન ઔર સકીના નાઝિલ ફરમા. જબ મુશ્રિક લોગ હમસે ફિત્ને વાલા કામ કરાના ચાહતે હૈં તો હમ ઇન્કાર કર દેતે હૈં.’

આજ બુધ કે દિન મુહર્રમુલ હરામ કે મહીનેમેં હિજરતે નબવી અલા સાહિબિહા અલ્ફુ અલ્ફિ સલાતિંવ્વ તહિય્યતિન કે તેરહસૌ ઉનાસી વાલે સાલમેં અબ્દે ઝઈફ મુહમ્મદ યૂસુફ સલ્લમહુલ્લાહુ તઆલા અનિત્તલહ્હુફિ વત્તઅસ્સુફ કે હાથોં, કિતાબ ‘હયાતુસ્સહાબા’ મુકમ્મલ હુઇ.’